

שבוע פרשת ויגש

כ"ט כסלו – ה' טבת תשע"ח (17 – 23 December 17)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משילח י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנִי וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יֵשֹׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיקוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הדיקוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לֵבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לֵבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטָמַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִעֵנוּ אֶל מְצוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אַתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָוֶשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירֶשְׁךָ וַיַּצְהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְּךָ
לְבִהַמְתְּךָ, וְאִכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּי־מִי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הֲרִינִי מִקְבַּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לַרְעָד כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול יהיה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לח"ו") בצירוף שםם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך "לחדר ובית של צדקה".

קמז.

שבתים גדולים להקדוש־ברוך־הוא וחזק דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר לחשוב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבִל־מָוֶת וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אֶמְצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִה יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצָדִיק וְאֱלֹהֵינוּ מִרְחָם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דִּלְתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחַיִכִּי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלַיִכִּי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דְּמָעָה אֶת־רִגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְחַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּי פְלִהָאָדָם כּוֹב: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה כָּל־תְּגֻמּוֹלוֹתַי עָלַי: יג בּוֹס־יְשׁוּעוֹת אִשָּׁא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרִי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־צָא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוֶתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עֹבֵדְךָ בְּנ־אֲמִתָּה פִּתְחָתָ לְמוֹסְרִי: יז לֵךְ אֲזַבַּח וְכַח תֹּדֶה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרִי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־צָא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרֹת | בֵּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֱמַת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קטז מתוך "תהילות מנחם"

ו – דלותי ולי יהושיע

"לי יהושיע" – באופן פרטי

הפירוש¹ ב"דלותי ולי יהושיע – כשהייתי דל ועני הוא יושיע לי". וביאור הענין, "דל" מורה על עניות גדולה², והנה לגבי הקב"ה שהוא אין סוף, כל הנבראים הם "דלים"³, והקב"ה משפיע להם ישועה באופן פרטי – "לי יהושיע". ובפרטיות יותר, "לי יהושיע" מורה על השפעת הקב"ה לישראל גם כשהם במעמד ומצב שיש לכאורה מהם "די מחסורו אשר יחסר לו"⁴, הן בענינים גשמיים והן בענינים רוחניים, אבל חסרה להם עשירות. הנה מכיון שמעלתם האמיתית, היא היותם בני אברהם יצחק ויעקב ובנות שרה רבקה רחל ולאה, הרי לגביהם נחשב מעמד ומצב זה ל"דלים", והקב"ה מקיים בהם את הענין ד"גמול דלים"⁵.

וכפס"ד הגמרא⁶ בנוגע לבעה"ב ששכר פועלים – "אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עימם, שהם בני אברהם יצחק ויעקב", ועד"ז בנוגע

המשך בעמוד מט

(1) מצו"ד כאן.

(2) ראה ראב"ע תהלים מא, ב "דל בממון ובבשר, והוא חולי". ובכ"מ. להעיר מפרש"י מקץ מא, יט.

(3) נוסח תפלת ליל יוהכ"פ.

(4) פ' ראה טו, ח.

(5) שבת קד, א.

(6) ב"מ רפ"ז.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כד) משניות – מסכת תענית/מגילה	כד
ב) מזמורי תהלים קטז, קיז	ג	ביאור קהתי	רכג
ג) מאמר ד"ה ואתה ברחמיך הרבים שבת פרשת מקץ, שבת חנוכה, מברכים החודש טבת, ה'תשמ"ח	ה	כה) עין יעקב מסכת תענית	רל
ד) מאמר ד"ה ויגש אליו יהודה גוי		כו) מסכת שבועות עם ביאורים	כו
שבת פרשת ויגש, ה' טבת, תשמ"ח	יג	מדף יט עד דף כה	רל
ה) שיחת שבת פרשת מקץ,			
שבת חנוכה, מברכים החודש טבת ה'תשמ"י	יח		
ו) שיחת יום א' פרשת ויגש,			
מוצאי נר ה' דחנוכה, ה'תשמ"י	כג		
ז) משיחות ימי חנוכה ה'תשמ"ח	כו		
ח) שיחת יום ב' א' דראש-חודש טבת ה'תשמ"ח	לט		
ט) שיחת יום ג' ב' דראש-חודש טבת ה'תשמ"ח	מד		
י) משיחות שבת פרשת ויגש, ה' טבת ה'תשמ"ח	נ		
יא) שיחת שבת פרשת ויגש, ה' טבת תשמ"ח			
השלמות לשיחות דלעיל	נט		
יב) לקוטי-שיחות עשרה בטבת כרך טו	סז		
יג) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל			
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	עד		
יד) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויגש	עו		
טו) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויגש	עז		
טז) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויגש	צז		
יז) שיעורים בספר התניא (מוגה)			
לשבוע פרשת ויגש	צח		
יח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויגש	קי		
יט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קיג		
שיעורי רמב"ם			
כ) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויגש	קטז		
כא) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויגש	קצד		
כב) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויגש	ריח		
כג) נביאים וכתובים			
ישעיה פרק נג, איוב פרק לו	רכא		
כז) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים			
אדמו"ר הזקן	רס		
כח) שולחן ערוך הלכות יום-טוב			
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רס		
כט) תורה אור			
אדמו"ר הזקן	רסג		
ל) שערי תשובה			
אדמו"ר האמצעי	רסו		
לא) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו			
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רסט		
לב) תורת שמואל תרל"ב			
אדמו"ר מוהר"ש	רע		
לג) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב			
אדמו"ר מוהר"ש"ב	רע		
לד) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)			
אדמו"ר מוהרי"צ	רעא		
לה) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק			
אדמו"ר מוהרי"צ	רעד		
לו) אגרות קודש			
אדמו"ר מוהרי"צ	רעה		
לז) חומש לקריאה בציבור	רעו		
לח) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רפג		
לט) סדר הדלקת נרות חנוכה	רפה		
מ) לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש	רפו		
מא) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	רפז		

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שמן בכמות מספקת כדי להדליק את המנורה במקדש יום אחד בלבד ונעשה
 נס והשמן הספיק לשמונה ימים, וגם בנוגע לקביעת גס חנוכה לא
 הזכיר בנוסח 'ועל הנסים' אלא ש"קבעו שמונת ימי חנוכה אלו
 להודות ולהלל לשמך הגדול", ולא נזכר אודות חייוב
 הדלקת הנרות שמונה ימים,

מצווה שקבעו חכמים לזכר נס פך
 השמן]. גס שני, גס מציאת פך
 שמן טהור שהיה חתום
 בחותמו של כהן גדול² כלומר,
 מציאת פך השמן היא עצמה נס. גס
 שלישי, מה שהפך שהיה בו
 שמן בכמות שהייתה אמורה להספיק
 ליום אחד הספיק על שמונה
 ימים², ששלושה נסים אלו
 הם ניסים שונים שהתרחשו
 בשלושה זמנים שונים, גס
 נצוח המלחמה היה ביום
 כ"ד כסלו [כשיטת פמה
 ראשונים³, שביום כ"ד כסלו היה
 הניצחון ביום כ"ה כבר לא הייתה
 מלחמה וכמובא שיטת ראשונים
 אלו בדרושי מאמרי חסידות⁴,
 ונרמז גם בראשי-תבות שם
 חנוכה. חנו כ"ה⁵, הינו
 שהנצחון היה בכ"ד לחדש
 כסלו, והמנוחה ("חנו")
 בכ"ה].

וגם מציאת פך השמן היה
 למחרת נס ניצחון המלחמה, הינו
 ביום כ"ה בכסלו⁶, וביום
 כ"ו בכסלו למחרת יום כ"ה בכסלו
 התחל גס הבהקת השמן באופן
 שיספיק לשמונה ימים.
 כנגד גס נצוח המלחמה
 נקבעה אמירת "ועל הנסים",

חנו כ"ה⁵, הינו שהנצחון היה בכ"ד, והמנוחה ("חנו") בכ"ה]. וגם מציאת
 פך השמן היה ביום כ"ה בכסלו⁶, וביום כ"ו בכסלו התחל גס הבהקת השמן
 לשמונה ימים. כנגד גס נצוח המלחמה נקבעה אמירת "ועל הנסים", וכנגד

בנוסח 'ועל הנסים' שאומרים בימי חנוכה בתפילת שמונה עשרה ובברכת
 המזון, נאמר:

ואתה הקדוש-ברוך-הוא ברחמיך הרבים עמדת להם לבני ישראל
 בימי מתיתיהו ובניו כאשר היונים עמדו וגזרו עליהם גזירות ועשו איתם

מלחמה בעת צרתם, רבת כו'
 דנת כו' נקמת כו' מסרת
 גבורים ביד חלשים ורבים
 ביד מעטים כו'¹, והולך
 ומונה בהמשך נוסח 'ועל הנסים'
 פריטי עניני נצוח המלחמה,
 שכל נצוח המלחמה היה
 באפן נסי כי על פי הטבע הרבים
 מנצחים את המעטים והגבורים
 מנצחים את החלשים והרשעים
 מנצחים את הצדיקים וכאן היה
 להיפך.

ומדיק בזה הרבי הרי"צ בדבור-
 המתחיל הנה במאמר חסידות
 הפותח במילים אלו שגאמר לפני
 חמשים שנה (שנת תרח"ץ
 חמישים שנה לפני אמירת מאמר זה
 על-ידי הרבי בשנת תשמ"ח).
 דבפרטיות היו בחנוכה שלשה
 נסים, אחד: גס נצוח
 המלחמה כאשר החשמונאים גברו
 על היוונים [שאודותיו על נס זה
 של ניצחון המלחמה מספר בנסח
 "ועל הנסים" שם ("ואתה
 ברחמיך הרבים" כו')],
 וכידוע הדיוק בזה, שכל
 הנוסח המפורט של תפלת "ועל
 הנסים" לא נזכר אלא גס
 נצחון המלחמה, ולא נזכר
 כלל גס פך השמן עליו מסופר
 בנמרא שהיוונים טימאו את כל
 השמנים שהיו בבית המקדש וכאשר
 גברה יד החשמונאים וניצחום לא
 מצאו אלא פך אחד של שמן חתום
 בחותמו של כהן גדול (חותם המהווה
 הוכחה ששמן זה לא נטמא) והיה בו

בס"ד. שבת פרשת מקץ, שבת חנוכה, מברכים החדש טבת, ה'תשמ"ח.

(הנחה בלתי מוגה)

ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם,
 רבת כו' דנת כו' נקמת כו' מסרת
 גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים כו'¹,
 והולך ומונה פריטי עניני נצוח המלחמה, שכל
 נצוח המלחמה היה באפן נסי. ומדיק בזה
 בדבור-המתחיל הנה שגאמר לפני חמשים שנה
 (שנת תרח"ץ). דבפרטיות היו בחנוכה שלשה
 נסים, אחד: גס נצוח המלחמה [שאודותיו
 מספר בנסח "ועל הנסים" שם ("ואתה ברחמיך
 הרבים" כו')], וכידוע הדיוק בזה, שכל תפלת
 "ועל הנסים" לא נזכר אלא גס נצחון המלחמה,
 ולא נזכר כלל גס פך השמן, וגם בנוגע לקביעת
 גס חנוכה לא הזכיר אלא ש"קבעו שמונת ימי
 חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול", ולא
 נזכר אודות חייוב הדלקת הנרות]. גס שני, גס
 מציאת פך שמן טהור שהיה חתום בחותמו של
 כהן גדול². גס שלישי, מה שהפך הספיק על
 שמונה ימים², ששלושה נסים אלו הם בשלושה
 זמנים, גס נצוח המלחמה היה ביום כ"ד כסלו
 [כשיטת פמה ראשונים³, וכמובא בדרושי
 חסידות⁴, ונרמז גם בראשי-תבות שם חנוכה.

(1) נוסח הודאת "ועל הנסים" דחנוכה. (2) שבת כא, ב. (3) מאירי, שבת שם. וראה אנציק' תלמודית ערך חנוכה ע' רמ. וש"נ.
 וראה תקו"ז שבהערה 32. (4) תר"א ס"פ וישב. לקו"ת צו טז, א"ב. סה"מ תקס"ג ח"א ע' נו. שערי אורה ד"ה כ"ה בכסלו
 פנ"ג (כב, א). סה"מ"צ להצ"צ ריש מצות נר חנוכה (עא, א). רד"ה ואתה ברחמיך: באוה"ת חנוכה (כרך ה) תתקסד, ב.
 בסה"מ: תרנ"ח ע' נה. תרפ"ד ע' קנז. תרפ"ו ע' קסג ואילך. (5) טור או"ח סתר"ע. שבלי הלקט סי' קפט. ר"ן שבת שם.
 ועוד — נסמן באנציק' תלמודית שם ע' רמג. (6) ראה גם ד"ה ואתה ברחמיך הנ"ל הערה 4.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְכִנְזָכָר לְעִיל שְׁנֹזְכָר בּוֹ בְנוּסָה יַעֲלֵה הַנִּסִּים רַק אֲדוּת נְצוּחַ
2 הַמִּלְחָמָה וְלֹא מְדוּבָר בּוֹ כִּלְל עַל נֶס פֶּךָ הַשְׁמָן (לֹא עַל מְצִיאת פֶּךָ הַשְׁמָן
3 וְלֹא עַל הַנֶּס שֶׁהַשְׁמָן הִסְפִּיק לְשִׁמּוֹנָה יָמִים) וְנֶאֱמָר שְׁאֹמְרִים "וַעֲלֵה
4 הַנִּסִּים" בְּכ"ה בְּכֶסֶלֹ, יוֹם לְמַחֲרַת הַתְּרַחֲשׁוֹת נֶס הַנִּיצָחוֹן, וְלֹא בְיוֹם
5 כ"ד בְּכֶסֶלֹ שֶׁבּוֹ הַתְּרַחֲשׁ הַנֶּס בְּפוּעַל,
6 מִפְּל־מָקוֹם עֲדִיין אֵין בְּיוֹעַל
7 הַנִּסִּים שׁוֹם הַתִּיַּחֲסוֹת לְנִסִּים
8 הָאֲחֵרִים אֲלֵא מְדוּבָר בּוֹ רַק עַל נֶס
9 שֶׁהַתְּרַחֲשׁ לְמַעֲשֵׂה בְיוֹם הָאֲתָמוּל, כ"ד
10 בְּכֶסֶלֹ, זֶהוּ מִשׁוֹם שְׁאֵין מָקוֹם
11 לְקַבֵּעַ חֵג לִפְנֵי גִמְרֵ הַנִּצָּחוֹן
12 וְסִימּוֹ הַמוֹחֵלֵט, שְׁהִירֵי אֵי־אֶפְשָׁר
13 לְהוֹדוֹת וְלִהְלֵל עַל הַנִּיצָחוֹן
14 בְּשִׁעָה שְׁעֵדִין עֲסוּקִים
15 בְּמִלְחָמָה, וְלֹכֵן נִקְבַּע זְמַן
16 הַהִלּוּל וְהַהוֹדָאָה הַיּוֹם שֶׁבּוֹ
17 מִתְחַלִּים בְּאִמְרִית יַעֲלֵה הַנִּסִּים בְּיוֹם
18 הַמְּנוּחָה, הוּא יוֹם כ"ה בְּכֶסֶלֹ,
19 אֲבָל עֲקָר הַתַּקְנָה שֶׁל אִמְרִית
20 יַעֲלֵה הַנִּסִּים כְּדִי לְהוֹדוֹת וְלִהְלֵל עַל
21 הַנֶּס הִיא עַל גֵּס נְצוּחַ
22 הַמִּלְחָמָה שֶׁהַתְּרַחֲשׁ בְּפוּעַל בְּכ"ד
23 בְּכֶסֶלֹ, בּוֹמֵן שׁוֹנֵה מִהוֹמֵן שֶׁבּוֹ
24 הַתְּרַחֲשׁוֹ הַנֶּס שֶׁל מְצִיאת פֶּךָ הַשְׁמָן
25 וְהַנֶּס שֶׁהַשְׁמָן הִסְפִּיק לְשִׁמּוֹנָה יָמִים].
26 וְכִנְגָד גֵּס מְצִיאת פֶּךָ הַשְׁמָן
27 שְׁהִיהָ בְּכ"ה בְּכֶסֶלֹ נִקְבַּעַ מְצוֹת
28 הַדִּלְקַת גִּירוֹת חֲנֻכָּה (בְּפִשְׁטוֹת
29 הָעֵנִין, שְׁבָאוֹתוֹ יוֹם שְׁמַצָּאוֹ
30 אֶת פֶּךָ הַשְׁמָן אֲזִי בְּאוֹתוֹ יוֹם
31 עֲצֻמוֹ הַדִּלְקִיקוֹ אֶת הַמְּנוּחָה,
32 וְכִנְגָד זֶה נִקְבַּעַ מְצוֹת
33 הַדִּלְקַת הַגִּירוֹת).
34 אֲבָל צִרְיָד לְהִבִּין, מִפְּנֵי מַה
35 לֹא הִקְבַּע אִיזוֹ תּוֹסֶפֶת־דָּכָר
36 בְּתוֹר זִכְרוֹן מִיּוֹדֵד בְּיוֹם כ"ו
37 בְּכֶסֶלֹ, שְׁבּוֹ הִתְחַל גֵּס
38 הַבְּהֻקָּת הַשְׁמָן לְשִׁמּוֹנָה
39 יָמִים?
40 גֵּם מִדִּיק הַרְבֵּי הַרִּי"צ בְּמֵאמָר
41 שֶׁם, דִּהְיָה "כָּל דִּתְקוֹן רִבְּנָן, כְּעִין דְּאוֹרִיָּתָא תְּקוֹן", כִּל מַה
42 שִׁתְּקִינוּ חֲכָמִים, כְּעִין דְּבִרֵי תוֹרָה תְּקִינוּ וּמִכֵּין שְׁתַּקְנַת הַדִּלְקַת גִּירוֹת
43 חֲנֻכָּה שִׁתְּקִינוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל הִיא זָכָר לְהַדִּלְקַת הַמְּנוּחָה בְּבִית

- 44 הַמִּקְדָּשׁ, הִירֵי הַמְּצוּחָה דְּאוֹרִיָּתָא מִן הַתּוֹרָה (גִּירוֹת הַמְּנוּחָה)
45 הִיא בְּשִׁבְעָה גִירוֹת, שְׁהִירֵי הַמְּנוּחָה בְּבִית הַמִּקְדָּשׁ הִיִּתָּה, כִּמְפוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה
46 מְנוּחָת שְׁבָעָה קָנִים, אִם־כֵּן מְדוּעַ תַּקְנַת חֲכָמִים לְהַדִּלְקַת גִּירוֹת
47 חֲנוּכָה הִיא בְּשִׁמּוֹנָה גִירוֹת?
48 וּנְקִדַּת הַבְּאוּר בְּזֶה, דִּהְיָה
49 כָּלְלוֹת עֲבוֹדַת ה' נִקְבַּעַ
50 בְּסִדֵּר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַקְדוּשָׁה
51 בְּיוֹךְ־הוּא בּוֹרָא וּמַהוּוֹה אֶת הָעוֹלָמוֹת
52 עַל־יְדֵי שֶׁהָאוֹר הָאֱלוֹקִי הָעֲלִין יוֹרֵד
53 וּמִשְׁתַּלְשֵׁל מִדְּרָגָה לְדְרָגָה, מִלְּמַעְלָה
54 מַעְלָה, עַד לְבִרְיָאֵת וְהַתְּהוּוֹת הָעוֹלָם
55 הַזֶּה הַגִּשְׁמִי, וְעֲבוֹדַת ה' עַל־יְדֵי
56 הַנְּבִרָאִים הִיא בְּתוֹךְ הַדְּרָגוֹת הַשּׁוֹנוֹת
57 שֶׁל 'סִדֵּר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת' שְׁיִישׁ בּוֹ
58 בְּכָלְלוֹת בְּאוֹפֵן כִּלְלִי שְׁנֵי
59 אוֹפְנִים, הַהִמְשָׁכָה יִירֵדֶת
60 וְהַתְּגַלּוֹת הָאוֹר הָאֱלוֹקִי הָעֲלִין לְמַטָּה
61 בְּעוֹלָמוֹת בְּסִדֵּר הַטָּבַע,
62 וְהַהִמְשָׁכָה וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁל הָאוֹר
63 הָאֱלוֹקִי הָעֲלִין לְמַטָּה בְּדִרְגָּה גֵּס
64 (וְכִמְבֹּאֵר בְּחִסְדִּית כִּי לֹא־מִיתוֹ שֶׁל
65 דְּבַר גֵּם הַתְּגַלּוֹת הָעוֹלָם לִפִּי חֻקִּי
66 הַטָּבַע הִיא עַל־יְדֵי הַשְּׁחָה פִּרְסִית
67 מִלְּמַעְלָה וְהִכָּל מֵאֵת ה' אֲלֵא שֶׁהַטָּבַע
68 מִסְתִּיר עַל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי שֶׁבְּתוֹכּוֹ וְרַק
69 כֹּאשֶׁר מִתְּרַחֵשׁ נֶס רוֹאִים בְּגִלּוֹ, בְּעֵינֵי
70 בִּשְׂר, שֶׁהִכָּל מִלְּמַעְלָה). עֵנִין הַטָּבַע
71 הוּא בְּמִסְפָּר שְׁבַע, שְׁלֹכֵן
72 בְּרִיָּאת סִדֵּר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת
73 הִיִּתָּה בְּשִׁבְעָה יָמִים שֶׁהֵם
74 כְּנֻגָד שְׁבַע הַסְּפִירוֹת שֶׁל הַמִּידוֹת
75 הָעֲלִינוֹת (חֲסֵד, גְּבוּרָה, תְּפֹאֶרֶת, נֹצַח,
76 הוֹד, יִסּוֹד, מַלְכוּת), וְהֵם שְׁבַע יָמִים
77 אֲלוֹ שֶׁבָּחֵם נִבְרָא 'סִדֵּר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת'
78 שְׁבַעַת יָמֵי בְּרָאשִׁית (כִּי אֵף
79 שְׁבַע־יָמִים יֵשׁ שְׁשַׁת יָמֵי
80 בְּרָאשִׁית וְאִילוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי
81 הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא שֶׁבֶת מִהֵמָלָכָה,
82 מְכַל מָקוֹם נִאֲמָר כֹּאן שֶׁהִבְרִיָּאֵה הִיִּתָּה
83 בְּשִׁבְעַת יָמֵי בְּרָאשִׁית, כִּי, הִירֵי יוֹם
84 הַשְּׁבִיעִי הוּא יוֹם גִּמְרֵ וְהַשְׁלֵמַת מְלָאכַת הַבְּרִיָּאָה, כְּמוֹ
85 שְׁבַע־יָמִים וְיָכֵלֹ נִסְתִּימּוֹ וְנִשְׁלַמוֹ הַשְּׁמִים וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם.
86 וְעוֹד, שְׁבַע־יָמִים מְקוֹמוֹת נִקְרָאוּ כֹל שְׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא רַק שְׁשַׁת יָמֵי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בראשית ב'שם שבעת ימי בראשית)⁸, ובכללות הם שבעת
 2 ימי ההקף, ולמעלה מזה הוא מספר 'שמונה', כדאיתא
 3 כמובא בתשובת הרשב"א¹⁰ שמספר 'שמונה' רומז על הענין
 4 שמעל השבע, השומר את ההקף, שלמעלה מספר
 5 ההשתלשלות⁸ הקשר (ומובל)
 6 במספר שבע.
 7 כלומר, 'שבעת ימי ההקף' מקיפים את
 8 כל מציאות הבריאה וה'שמיני' הוא
 9 השומר את ההקף ונמצא מעליה, והוא
 10 אור מרומם שלמעלה ממציאות
 11 הבריאה (וכתב אדמו"ר ה'צמח צדק')
 12 ב'דרך מצותך' מצות שמיטה: "הנה
 13 החינוך מצוה ש"ל העיר ענין היקף
 14 השביעית בכל דבר, כמו בימים – יום
 15 השביעי שבת, וכן ד' ימי הפסח.
 16 ופעמים ימנה ד' ואחד חוצה לו, כמו
 17 שמיני עצרת, וכן ד' ימי השבועות
 18 דספירת העומר ויום החמשים מתן
 19 תורה ועל דרך זה ד' שני השמיטה כו'.
 20 וכן כתב בתשובות הרשב"א שיש בו
 21 סוד גדול לחכמי האמת".
 22 והנה כל סדר ההשתלשלות
 23 מראש כל הדרגות עד סוף כל הדרגות
 24 נמשך משם הו', שם יו"ד ה"א
 25 וא"ו ה"א כי הו' מלשון
 26 מנהיג¹¹ היינו הבורא והנותן חיות,
 27 והיו"ד מורה על התמדת
 28 הפעלה, כמבאר פתניא¹²
 29 ב'שער היחוד והאמונה', וזה לשונו:
 30 "דשם הו"ה פירושו שמהווה את הכול
 31 מאין ליש, והיו"ד משמשת על
 32 הפעולה שהיא בלשון הווה ותמיד
 33 כדפירש"י על פסוק ככה יעשה איוב כל הימים (וזה לשונו: " כמו היה עושה
 34 מחר, כשכתב בדבר ההווה ותדיר פעמים שכתב בו לשון עבר ופעמים לשון
 35 עתיד"), והיינו החיות הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה'
 36 ורוחו ומהווה אותם מאין ליש בכל רגע כי לא די להם כמה שנבראו בששת
 37 ימי בראשית להיות קיימים בזה" (ועל-דרך-זה) מעין פירוש זה ב'הו',
 38 לשון מהווה, יש לשם הו' משמעות נוספת והרי הו' הוא מלשון הנה
- 1 מקומות נקראו בשם שבעת ימי בראשית)⁸,
 2 ובכללות הם שבעת ימי ההקף, ולמעלה מזה
 3 הוא מספר 'שמונה', כדאיתא בתשובת
 4 הרשב"א¹⁰ שמספר 'שמונה' רומז על השומר
 5 את ההקף, שלמעלה מסדר ההשתלשלות⁸.
 6 והנה כל סדר ההשתלשלות נמשך משם הו',
 7 כי הו' מלשון מנהיג¹¹, והיו"ד מורה על
 8 התמדת הפעלה, כמבאר פתניא¹² (ועל-דרך-זה)
 9 הרי הו' הוא מלשון הנה ויהיה¹³, שלשת
 10 חלקי הזמן, עבר הנה ועתיד), ומפנין שבסדר
 11 ההשתלשלות ישנם שני הענינים שבעה
 12 ושמונה, צריך לומר שפן הוא גם בשם הו'.
 13 וזהו מה שבשם הו', ישנן שתי בחינות, וכמו
 14 שכתוב¹⁴ ויקרא הו' הו', הו' דלתתא והו'
 15 דלעילא¹⁵. דמשם הו' דלתתא נמשך בחינת
 16 שבעה, ומשם הו' דלעילא נמשך בחינת
 17 שמונה¹⁶. ויש לומר, שזהו ענין הו' הו', כי
 18 שתי פעמים הו', יש בהן שמונה אותיות כנגד
 19 מספר 'שמונה' הנזכר לעיל¹⁷. וזהו החדוש של
 20 חנכה שנמשך שמונה ימים דוקא, משום שענינו
 21 של חנכה נמשך מבחינת הו' דלעילא¹⁸, וכמו
 22 שכתוב¹⁹ כי אתה גרי הו', והו' יגיה חשכ¹⁶,

(10) סי' ט. (11) שעהיוה"א פ"ד. וראה זח"ג רנז, ב. פדרס ש"א פ"ט. ועוד. (12) שעהיוה"א שם. וראה תורת לוי"צ ס"ע ערב ואילך. "הדרן" על הרמב"ם (קה"ת תשמ"ה) – מ"ט כסלו כו' תשל"ה – סו"ס יח ובהערה 74. ספר הליקוטים – דא"ח צ"צ ערך הו' ס"ז. וש"נ. (13) זח"ג שם. פדרס שם. שעהיוה"א פ"ז. (14) תשא לר, ו. (15) תו"א בשלח רד"ה וירא ישראל את הים הגדולה (סא, סע"ד ואילך). וראה זח"ג קלח, א (באד"ר). ספר הליקוטים – דא"ח צ"צ שם ס"ב (ע' פד ואילך). וש"נ. (16) סד"ה ואתה ברחמיך (תרח"ץ) הנ"ל (בתחילת המאמר). (17) ראה גם ביאורי הזוהר להצ"צ ע' תקכה – ע"פ לקו"ת תזריע ד"ה למנצח על השמינית כא, ד (ובקיצור אות ה – שם כב, ב). וראה אוה"ת שבהערה 22. (18) וראה גם ריש וסד"ה בכ"ה בכסלו תר"ס (ע' סג, ע' עו). (19) ש"ב כב, כט.

ואתה ברחמיך הרבים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גִּרֵי הָיוּ, שם הוי' הוא הנר והאור שלי וְהָיוּ יָגִיעַ חֲשָׁכִים¹⁶, שם הוי'
 2 יאיר את החושך שלי, ומשמעות הדברים על-פי חסידות היא שְׁהָאֲרַת
 3 הַחֲשָׁךְ ההעלם והסתר שהעולם מעלים ומסתיר על האור האלוכי ("יָגִיעַ
 4 חֲשָׁכִים") שְׂבִימִי חֲנֻכָּה (כי זֶהוּ מָה שֶׁ"נֶר חֲנֻכָּה מִצְּוֹתוֹ
 5 להדליק אותו מִשְׁתַּשְׁקֶע
 6 הַחֲמָה"²⁰ ומשתרר חושך דְּוָקָא) 1
 7 מְקוֹרָהּ של הארת החושך הוּוּ של
 8 ימי חנוכה הוא מִבְּחִינַת שֵׁם
 9 הָיוּ הַשְּׁנֵי שְׂבַפְסוּקִים זה כי אתה
 10 נרי הוי' והוי' יגִיעַ חֲשָׁכִים, הָרוּמוֹ
 11 לְבַחֲבִינַת הָיוּ דְלַעֲלֵא הדרגה
 12 העליונה של שם הוי' (וְלֹכֵן נֶאֱמַר
 13 בּוּ 'וְהוּ' יגִיעַ חֲשָׁכִים וְהָיוּ בּוּ'
 14 הַמוֹסִיף, שְׁהוּא לְמַעְלָה מִשֵּׁם
 15 הָיוּ סֶתֶם, ללא וא"ו המוסיף הָיוּ'
 16 דְלַתְמָא הדרגה התחתונה של שם
 17 הוי')²¹.
 18 וכן יש לומר ביאור נוסף על כך שימי
 19 החנוכה הם במספר שמונה דווקא מצד
 20 השייכות שלהם לשם הוי':
 21 או שְׂשֻׁמוֹנַת יָמֵי חֲנֻכָּה הם
 22 על שם חֲבּוּר שְׁנֵי שְׁמוֹת
 23 הָיוּ, שבכל אחד מהם יש ארבע
 24 אותיות והוא שְׂשֻׁמוֹנַת אוֹתִיּוֹת
 25 שֶׁל שְׁנֵי שְׁמוֹת הָיוּ' (הוי'
 26 דלעילא 'וְהוּ' דלתתא) שבכל אחד
 27 מהם יש ארבע אותיות שְׂמָאִירִים
 28 יַחַד בִּימֵי חֲנֻכָּה²².
 29 וְזֶהוּ עֲנִיִן זה המעלה המיוחדת
 30 במספר שמונה, כמבואר לעיל, גַּם
 31 הביאור בפנימיות העניינים מֶה
 32 שֶׁ"כְּנוֹר שֶׁל בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ
 33 הָיָה שֶׁל שְׂבַעַה נִימִין, וְכְנוֹר
 34 שְׁלַעֲתִיד־לָבֵא יִהְיֶה שֶׁל
 35 שְׂשֻׁמוֹנַת נִימִין²³, כדברי חכמינו
 36 ד"ל בכמה מקומות (וזה לשון הגמרא
 37 במסכת ערכין: "תניא, רבי יהודה
 38 אומר, כינור של מקדש של שבעת
 39 נימין היה, שנאמר שובע שמחות את פניך, אל תיקרי שובע אלא שבע, ושל
 40 ימות המשיח שמונה, שנאמר למנצח על השמינית, על נימא שמינית..."), כִּי
 41 "כְּנוֹר" הוא אוֹתִיּוֹת כ"ו נר. כ"ו בְּגִימַטְרִיא שֵׁם הָיוּ²⁴,
 42 וְזֶה גּוֹפָא עצמו, היינו הארת והתגלות שם הוי' (שהוא בגימטריא כ"ו)
- הוא בָּאֵפֶן שֶׁל נֶר הַמְּאִיר²⁴. וּבִזְהָ בהתגלות והארת שם הוי'
 הנרמות בענין הכינור יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפְנִים, דְּכֻמוֹ שְׁהוּא הארת שם הוי'
 בְּסִדְרֵי הַהֲשַׁתְלָשְׁלוֹת שבו ההארה היא בסדר מסודר, במדידה והגבלה,
 הָרִי הוא בְּמַסְפֵּר שְׂבַע בְּלִבְדּוּ, הַמְשָׁכָה מִשֵּׁם הָיוּ' דְלַתְמָא
 הדרגה התחתונה של שם הוי'. מֶה־
 שְׂאִין־כֵּן לְעֲתִיד־לָבֵא, בימות
 המשיח, שאז ההארה וההתגלות של
 שם הוי' היא לְמַעְלָה מְסִדֵּר
 הַהֲשַׁתְלָשְׁלוֹת, למעלה ממדידה
 והגבלה, הָרִי הוא הכינור של ימות
 המשיח בְּמַסְפֵּר 'שְׂמוֹנָה',
 שְׂמוֹנָה נִימִין, מִשּׁוּם שְׂמַסְפֵּר
 'שְׂמוֹנָה' הוא הַשּׁוֹמֵר אֶת
 הַהֶקֶף הכללי של המציאות המוגדרת
 שהוא במספר שבע, כמבואר לעיל,
 והשומר את ההיקף והוא עצמו למעלה
 מההיקף, הרי אור של שם הוי'
 שְׁלַמְעָלָה מִהֲשַׁתְלָשְׁלוֹת,
 הַמְשָׁכָה מִשֵּׁם הָיוּ' דְלַעֲלֵא²⁵
 הדרגה העליונה של שם
 הוי', כמבואר לעיל.
 וּבִזְהָ על פי המבואר לעיל באריכות
 אודות השייכות של ימי החנוכה
 למספר שמונה (מצד הארת שם הוי'
 דלעילא' ששייך למספר שמונה
 שלמעלה מ'סדר השתלשלות' שבמספר
 שבע שבו מאיר שם הוי' דלתתא),
 יוֹכֵן הטעם הפנימי על מֶה שְׁנֻקְבַּע
 גַּם חֲנֻכָּה לְשְׂמוֹנָה יָמִים
 וְשְׂמוֹנָה גְרוֹת, שְׁלֹא כְּעִין
 דְּאוֹרִיתָא, לא כמו המצווה מן
 התורה שלזכרה נקבע הנס, הדלקת
 המנורה במקדש שהיא בשבעה גרות,
 כִּי גַם זֶה של חנוכה קָשׁוּר עִם
 הָאֲרַת הַחֲשָׁךְ, הַשִּׁיף לְמַסְפֵּר
 'שְׂמוֹנָה' דְּוָקָא שְׁלַמְעָלָה מְסִדֵּר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת.
 וְיֵשׁ לְבָאָר עֲנִין זֶה בְּשְׁנֵי אוֹפְנִים. אוֹפֵן אֶחָד,
 שְׂכָדִי לְהָאִיר אֶת הַחֲשָׁךְ נִמְשָׁךְ אור נִעְלָה יוֹתֵר.
 וְיֵשׁ לְבָאָר עֲנִין זֶה של השייכות המיוחדת של הארת החושך למספר
 שמונה בְּשְׁנֵי אוֹפְנִים. אוֹפֵן אֶחָד, שְׂכָדִי לְהָאִיר אֶת הַחֲשָׁךְ
 שהוא עניין עמוק יותר ונעלה יותר מהארת האלוקות שב'סדר השתלשלות'
 הרגיל נִמְשָׁךְ אור נִעְלָה יוֹתֵר. אוֹפֵן שְׁנֵי, שְׁזָה גּוֹפָא זה עצמו,

(20) שבת כא, ב. (21) תו"א פרשתנו סד"ה כי אתה נרי הוי' והוי' יגִיעַ חֲשָׁכִים (מא, א). וראה לקו"ת תזריע שם (כא, ד).
 (22) אוה"ת חנוכה שכו, ב. וראה שערי אורה ד"ה כי אתה נרי פ"ח ואל"ך. ביאווה"ז שבהערה 17. (23) ערכין יג, ב.
 (24) תקו"ז סוף תיקון כ. הובא בסד"ה ואתה ברחמיך הנ"ל. לקו"ת שם. (25) לקו"ת שם.

- 1 עצם העובדה שְהִיָּה חֲשׁוֹן גָּדוֹל כְּזֶה, עוֹרֵר (הָאֵט
2 אַרְיִסְגֶּעֶרֹפֶן 'קרא' ועורר והמשיך) מְלַמֵּעֵלָה המשכה והתגלות
3 והארה של אור נֶעֱלָה יוֹתֵר²⁶ מהאור המאיר על דרך הרגיל. עַל-דֶּרֶךְ
4 הַמִּבְאָר בְּכֵמָה מְקוֹמוֹת²⁷ בתורת החסידות בְּמַעֲלַת עֲבוֹדַת
5 הַנְּסִיווֹת, שְׁעַל-יָדָהּ
6 מִמְּשִׁיכִים אֹרֶךְ נֶעֱלָה יוֹתֵר 1 אֹפֶן שְׁנִי, שְׁזָה גּוֹפֵא שְהִיָּה חֲשׁוֹן גָּדוֹל כְּזֶה,
7 מאשר על ידי עבודת ה' באופן הרגיל, 2 עוֹרֵר (הָאֵט אַרְיִסְגֶּעֶרֹפֶן) מְלַמֵּעֵלָה אֹרֶךְ נֶעֱלָה
8 כאשר אין מניעות ועיכובים וניסיונות, 3 יוֹתֵר²⁶. עַל-דֶּרֶךְ הַמִּבְאָר בְּכֵמָה מְקוֹמוֹת²⁷
9 כי דווקא על ידי ההתגברות על 4 בְּמַעֲלַת עֲבוֹדַת הַנְּסִיווֹת, שְׁעַל-יָדָהּ מִמְּשִׁיכִים
10 הניסיונות ועל המניעות מעוררים 5 אֹרֶךְ נֶעֱלָה יוֹתֵר. וְעַל-דֶּרֶךְ הַמִּבְאָר בְּמָקוֹם אַחֵר²⁸
11 המשכה והתגלות נעלית יותר. 6 אִדּוֹת מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה בְּזִמְן חֲשׁוֹן הַגְּלוּת,
12 (וכפי שמבואר ב'לקוטי תורה' 7 וּבִפְרָט בְּעֵקֶבְתָּא דְּמִשְׁיָחָא, שְׁדוֹקָא מִחֲמַת הָעֵלֶם
13 לאדמו"ר הזקן, פרשת ראה: "כי מנסה 8 הַגְּלוּת וְהַחֲשׁוֹן הַכָּפוּל וּמִכְפָּל דְּעֵקֶבְתָּא
14 ה' אלוהים אתכם לדעת... העניין כי 9 דְּמִשְׁיָחָא, מִתְעוֹרֵר בְּיִשְׂרָאֵל כֹּחַ הַמְּסִירוֹת-נֶפֶשׁ,
15 הנה הנשמה קודם ירידתה בעולם הזה 10 וּבִפְרָט הַמְּסִירוֹת-נֶפֶשׁ דְּ"אַל יִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי
16 הייתה עומדת בעולם העליון... ושם 11 הַמְּלַעֲיָגִים"²⁹. וְכִידּוּעַ פְּתָגִם אֲדָמוֹ"ר הַזֶּקֶן
17 היה אצלה גילוי אלוקותו יתברך, ואחר 12 (שְׁנִמְסֵר וְנִתְבָּאֵר עַל-יָדֵי כְּבוֹד-קִדְשָׁת מוֹרֵי-
18 כך ירדה בסתר המדרגות בעולם הזה 13 וְחָמִי אֲדָמוֹ"ר³⁰) עַל הַפְּסוּק³¹ וְהָאִישׁ מִשָּׁה עָנּוּ
19 השפל... ותכלית ירידתה היא בשביל 14 מָאֵד מְכַל הָאֲדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, שְׁבַעֲקָר
20 הניסיונות שבאין להאדם שהם מהסתר 15 הָיָה מִשָּׁה עָנּוּ בְּפָנֵי דָרָא דְּעֵקֶבְתָּא דְּמִשְׁיָחָא,
21 פנים והסתלקות חיות השפע במניעת 16 מִחֲמַת עֲנִיָּן הַמְּסִירוֹת-נֶפֶשׁ שְׁיִשְׁנוּ אֶצְלָם בְּתַקָּה
22 בריאת הגוף או מניעת ממון כדי 17 בִּיתֵר, וּבִפְרָט הַמְּסִירוֹת-נֶפֶשׁ דְּ"אַל יִתְבַּיֵּשׁ
23 להסתיר על אור וחיות ה' וקדושתו 18 מִפְּנֵי הַמְּלַעֲיָגִים", שְׁדוֹקָא עַל-יָדֵי עֲבוֹדָה זו
24 יתברך... וצריך האדם התגברות יתירה 19 מְבִיאִים אֶת הַגְּלוּתִי שֶׁל הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה.
25 לעמוד בניסיון שלא לחוש לשום 20 וּבְזָה יוֹכֵן גַּם עֲנִיָּן שְׁלִשָּׁה נְסִים הַנּוֹכְרִים לְעִיל,
26 מניעה חס ושלום. ובשביל כך באין לו 21 שְהִיָּה בְּחִנְכָּה. דְּעִיָּן גַּם נְצוּחַ הַמְּלַחְמָה
27 הניסיונות כדי שיתגבר עליהם כדי 22 הָרִי הוּא גַּם הַמְּלַבֵּשׁ בְּטָבַע (כְּמִבְאָר מִהַמְּאָמֵר),
28 שעל-ידי כן יבוא למעלת ומדרגת 23 הַמְּסִירוֹת-נֶפֶשׁ דְּ"אַל יִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי הַמְּלַעֲיָגִים" שכאמור זהו
29 לדעת דהיינו שיהא אצלו בחינת דעת 24 דְּבִר שְׁצִיךְ כּוּחוֹת מִיּוֹחָדִים כְּדִי לְהַתְּגַבֵּר עֲלֵי, שְׁדוֹקָא עַל-יָדֵי עֲבוֹדָה
30 והשגה והרגשה בו יתברך... והטעם 25 זֶה שֶׁל הַתְּגַבְּרוּת עַל הַנְּסִיווֹת שֶׁל חוֹשֶׁן הַגְּלוּת מְבִיאִים אֶת הַגְּלוּתִי
31 שהניסיונות מביאין את האדם לידי 26 שְׁלֵשׁ הַגְּדוֹל בְּמִיּוֹחַד שִׁיאִיר בַּעַת הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה.
32 דעת כי הנה הניסיונות הגם שירדו 27 וּבְזָה יוֹכֵן גַּם עַל פִּי חֲסִידוֹת עֲנִיָּן שְׁלִשָּׁה נְסִים הַנּוֹכְרִים לְעִיל,
33 בהסתר פנים להיות מסתירים על חיות ה' וקדושתו יתברך הנה מוסתר בהם 28 עַל פִּי חֲסִידוֹת עֲנִיָּן שְׁלִשָּׁה נְסִים הַנּוֹכְרִים לְעִיל,
34 חיות אלוהי... והנה החיות אלוהי שירד מטה מטה בהעלם והסתר פנים יסודתו 29 שְהִיָּה בְּחִנְכָּה. נִצְחוֹן הַמְּלַחְמָה, מְצִיאַת פֶּךְ הַשְּׁמֵן וְשֶׁשְׁמֵן דֶּלֶק שְׁמוֹנָה
35 בהררי קודש ממקום גבוה מאד נעלה ממדרגות עליונות וקדושה... אלא שנפל 30 יִמִּים. דְּעִיָּן גַּם נְצוּחַ הַמְּלַחְמָה הָרִי הוּא גַּם הַמְּלַבֵּשׁ בְּטָבַע
36 וירד מטה מטה בסתר המדרגות וכשעומד האדם בניסיון ומתגבר נגד כל מונע 31 וְעוֹד. 237. וְעוֹד. 31) בְּהַעֲלוֹתָ יָב, ג.

(26) ראה שערי אורה שם פי"ט. (27) לקו"ת פ' ראה (יט, ב ואילך). ד"ה כי מנסה תש"ח ע' 94 ואילך. ד"ה נתת ליראיך תשל"ו (סה"מ מלוקט ע' קפה ואילך). וש"נ. (28) ד"ה אין הקב"ה בא בטרונים תרמ"ח (ע' קפו ואילך), תרפ"ה (ע' רנו ואילך), בסה"מ אידיש בתחילתו: ד"ה אני ישנה תש"ט, ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"י ע' 96 ואילך. ח"ל ע' 121 ואילך. (29) ראה שו"ע או"ח בתחילתו. (30) ד"ה מה טובו תרפ"ט פ"ט (סה"מ קונטרסים ח"א נג, ב). וראה תו"ח שמות סד, ב. סה"מ עטר"ת ע' תסד. תש"ט ע' ה. תש"י ע' 237. ועוד. (31) בְּהַעֲלוֹתָ יָב, ג.

ואתה ברחמיך הרבים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (פִּמְבָּאָר מִהַמָּאָר), כי אמנם ניצחון רבים ביד מעטים וגיבורים ביד
2 חלשים הוא ניצחון על-טבעי אבל מכל מקום הייתה מלחמה והניצחון בא
3 על-ידי הלחימה וּכְמִבְּאָר שֵׁם במאמר שְׁזָה העובדה שניצחון המלחמה
4 היה בנס המלוכב בטבע נִרְמָז בְּמִסְפָּר כ"ד היום בחודש, כ"ד בכסלו,
5 שבו היה נס זה, שְׁזָה כִּנְגָד כ"ד
6 אוֹתִיּוֹת ד' בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד 1 וּכְמִבְּאָר שֵׁם שְׁזָה נִרְמָז בְּמִסְפָּר כ"ד שְׁזָה כִּנְגָד
7 מְלִכּוּתוֹ לְעוֹלָם וְעַד³², שְׁזָה 2 כ"ד אוֹתִיּוֹת ד' בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלִכּוּתוֹ לְעוֹלָם
8 רִמְזוֹ לְיַחְדָּא תַתָּא יַחַד 3 וְעַד³², שְׁזָה רִמְזוֹ לְיַחְדָּא תַתָּא שְׁבַע עֶלְמוֹת
9 תַּחְתּוֹן, היינו אחדות ה' וביטול 4 בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהַ שְׁלֹמֶשָׁה מְאָצִילוֹת³³. וְעִנְיָן
10 העולמות לאלוקות כפי שהוא מצד 5 זֶה מוֹכֵן גַּם בְּפִשְׁטוּת, שְׁנִצְחוֹן שֶׁל מְלַחְמָה, הָרִי
11 הנבראים, מצד התחתונים 6 גַּם בְּאֶשֶׁר הוּא בְּאֶפֶן שֶׁל רַבִּים בִּיד מְעֻטִּים וְכוּ',
12 שְׁבַע עֶלְמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה 7 מְכַל־מְקוֹם הָרִי עֲצָם זֶה שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת
13 עֲשִׂיהַ שְׁלֹמֶשָׁה מְאָצִילוֹת³³ 8 שֶׁל מְלַחְמָה שֶׁל נְלַחְמִים עִם לוחֲמִים הָרִי זֶה
14 אצילות בריאה יצירה עשייה 9 הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּטֻבֵּעַ, שְׁצָרִיכִים שְׁיִהְיוּ מְעֻטִּים
15 ארבעת העולמות הרוחניים הכלליים 10 הַנְּלַחְמִים עִם הַרְבִּים. וְעַל זֶה אוֹמְרִים "וְאַתָּה
16 ומבואר על כך בקבלה וחסידות 11 בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים" כו'. [וּלְהַעֲרִי, שְׁזָה חֲדוּשׁ
17 שאחדות ה' והביטול לאלוקות בעולם 12 גָּדוֹל בְּמִאֲמָר זֶה, שְׁבָרַב הַדְּרוּשִׁים³⁴ מְבָאָר
18 האצילות, העליון מארבעת העולמות, 13 הַטֵּעַם שְׁנִקְבַּע עֶקֶר יְמֵי חֲנֻכָּה לְזַכֵּר נִס פֶּן הַשֶּׁמֶן
19 הוא באופן עמוק ונעלה מאד עד שאין 14 וְלֹא לְזַכֵּר נִצְחוֹן הַמְּלַחְמָה, וְאֵלּוּ כָאֵן מְבָאָר
20 שום מציאות מלבד האלוקות ואילו 15 שִׁישְׁנוּ גַּם עִנְיָן שֶׁל קְבִיעוֹת לְזַכֵּר נִצְחוֹן
21 בעולמות בריאה יצירה עשייה יש 16 הַמְּלַחְמָה], וּלְמַעַלָּה מִזֶּה הוּא גַּם מְצִיאַת פֶּן
22 נתינת מקום למציאות של עולמות 17 הַשֶּׁמֶן, שְׁזָהוּ נִס מִמֶּשׁ, כִּנְגָד שֵׁם הָיוּ, אֲלֵא שְׁזָה
23 ונבראים ועוד מבואר ש'שמע ישראל 18 נִרְמָז בְּמִסְפָּר כ"ה, הֵינּוּ שֵׁם הָיוּ בְּאֶפֶן ד' כ"ה,
24 ה' אלוֹקֵינוּ ה' אֶחָד הוּא יַחְדָּא 19 כִּי נִס מְצִיאַת פֶּן הַשֶּׁמֶן, אֵף שְׁזָהוּ נִס גָּדוֹל,
25 עליאה' (יחדו עליון), היינו הביטול של 20 מְכַל־מְקוֹם אֵין זֶה בְּאֶפֶן דְּשִׁלִּילַת הַטֵּבֵעַ, כִּי
26 המציאות כפי שהיא מצד למעלה, מצד 21 יִתְכַן אֲשֶׁר בֵּין כָּל פְּכֵי הַשֶּׁמֶן שֶׁהֵיוּ שֵׁם נִתְגַּלְגַּל
27 האלוקות, הוא עניינו של עולם 22 פֶּן אֶחָד שְׁלֹא נִגְעוּ בּוֹ, וּכְנִגְדוֹ קִבְּעוּ מְצוֹת
28 האצילות, וברוך שם כבוד מלכותו 23 הַדְּלֻקָּת הַגְּרוֹת. וּלְמַעַלָּה מִזֶּה הוּא הַנִּס שְׁלֹא הָיָה
29 לעולם ועד' הוא יחודא תתא, 24 בּוֹ לְהַדְלִיק אֲלֵא יוֹם אֶחָד וְהַדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנֶה
30 כאמור, ועל כך נאמר כאן שגילוי 25 יָמִים, וְנִס זֶה הוּא בְּכ"ו בְּכֶסֶלּוֹ, כ"ו בְּגִימְטְרִיא
31 והארת האלוקות בנס ניצחון המלחמה 26 הָיוּ, כִּי זֶה שְׁהַדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנֶה יָמִים, מֵאוֹתוֹ
32 כ"ד בכסלו, שהוא נס המלוכב בטבע 27 הַפֶּן, וְלֹא שְׁנִבְרָא פֶּן חֲדָשׁ בְּיוֹם הַבָּא, הָרִי זֶה
33 שיין ל'ברוך שם...' שיש בו כ"ד 28 גַּם בְּאֶפֶן שֶׁל שְׁלִילַת הַטֵּבֵעַ מִמֶּשׁ, כִּי מִצַּד
34 אוֹתִיּוֹת. 29 הַטֵּבֵעַ לֹא הָיָה בּוֹ אֲלֵא לְהַדְלִיק יוֹם אֶחָד, וְהַנִּס
35 וְעִנְיָן זֶה הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל נִס 30 שְׁהַדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנֶה יָמִים שׁוֹלָל טֵבֵעַ זֶה,
36 ניצחון המלחמה מוֹכֵן גַּם 31 הָרִי זֶה גַּם בְּפִשְׁטוֹת מְאֹפֶן הַנִּס בְּפִעוּל,
37 בְּפִשְׁטוֹת שֶׁל מְלַחְמָה, הָרִי גַם 32 בְּאֶשֶׁר הוּא בְּאֶפֶן שֶׁל רַבִּים
38 שְׁנִצְחוֹן שֶׁל מְלַחְמָה, הָרִי גַם 33 בִּיד מְעֻטִּים וְכוּ', היינו ניצחון
39 בְּאֶשֶׁר הוּא בְּאֶפֶן שֶׁל רַבִּים 34 עַל־טֵבֵעַ, בְּדֶרֶךְ נִס, הִפְךָ הַטֵּבֵעַ
40 בִּיד מְעֻטִּים וְכוּ', היינו ניצחון 35 וְעִנְיָן זֶה הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל נִס
41 עַל־טֵבֵעַ, בְּדֶרֶךְ נִס, הִפְךָ הַטֵּבֵעַ 36 ניצחון המלחמה מוֹכֵן גַּם
42 שהרבים מנצחים את המעטים, מְכַל־מְקוֹם הָרִי עֲצָם זֶה שְׁצָרִיכָה 37 בְּפִשְׁטוֹת מְאֹפֶן הַנִּס בְּפִעוּל,
43 לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת שֶׁל מְלַחְמָה שֶׁל נְלַחְמִים עִם לוחֲמִים הָרִי 38 שְׁנִצְחוֹן שֶׁל מְלַחְמָה, הָרִי גַם
39 בְּאֶשֶׁר הוּא בְּאֶפֶן שֶׁל רַבִּים 40 בִּיד מְעֻטִּים וְכוּ', היינו ניצחון
41 עַל־טֵבֵעַ, בְּדֶרֶךְ נִס, הִפְךָ הַטֵּבֵעַ 42 שהרבים מנצחים את המעטים, מְכַל־מְקוֹם הָרִי עֲצָם זֶה שְׁצָרִיכָה
43 לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת שֶׁל מְלַחְמָה שֶׁל נְלַחְמִים עִם לוחֲמִים הָרִי

(32) תקו"ז תיקון יג (כט, רע"א). וראה זח"ג רסד, ב. ע"ח שער לידת המוחין פ"ב (הובא בלקו"ת במדבר יח, רע"ד).

(33) ראה תו"א קטו, ג. ובכ"מ. וראה אוה"ת בראשית מח, א. 34) ראה המקומות שבהערה 4. ועוד.

ליש שמבלעדי הצמצום לא היו העולמות כלל שהיו בטלים במקורם והיו כלא
היו ואם כן גם הצמצום הוא הוא הוי' והמשכת החסד ומיוחדים ביחד גמור
ואמיתי ממש... ופירוש השני כי בחי' הוי' והמשכת החסד שמהווה כל
ההוויות שעל שם זה נקרא הוי' לשון הוה והיוד שבראש התיבה להורות
שהוא מהוה תמיד, הרי בחינה זו הוא
רק בחינת אלקים וצמצום לגבי
עצמותו ומהותו יתברך כביכול וכמו
שכתוב אני הוי' הוא שמי שבחינת הוי'
אינו אלא בחינת שם כמו על דרך משל
שם האדם אברהם שאינו אלא לזולתו
לקרוא אותו בשמו אבל אין להשם
ערך ויחס כלל אל עצמות ומהות
האדם שאינו ממהותו ולא מערכו כלל
כך הנה בחינת המשכה זו של הוי"ה
וחסד מאור אין סוף ברוך הוא להחיות
העולמות ולהוות מאין ליש אין ערך
אליו יתברך כלל).

ויש בזה בשמות הוי' ואלקים
עליות ממדיגה למדיגה עד אין
קץ ללא גבול, וכל דרגה שבאופן
מסויים היא 'עליונה', הרי לגבי דרגה
נעלית ממנה היא נחשבת 'תחתונה',
וזהו מה שאומרים ביום
הכפורים "הוי' הוא
האלקים" שבע פעמים שהן
שבע עליות על-דרך הנזכר
לעיל³⁷, שבשמות הוי' ואלקים יש
עליות ללא גבול שמפיל זה מוכן
שהגלוי של שם הוי' בשלמות
יהיה לעתיד-לבא, מה-שאין-
פן עכשו הוא בהעלם, ולכן
אין עושים זכר לזה ולא תיקנו
ענין מיוחד ביום כ"ו בכסלו בתור זכר

לנס פך השמן שהתחיל בגלוי ביום זה. אלא שבכל זאת, באפן של
רמז ישנו גם-כן ענין זה, של זכר לנס פך השמן וזהו מה שיימי
חנכה הם שמונה ימים, שרומז (פנזכר לעיל) לשם הוי'
דלעילא שלמעלה מ'סדר השתלשלות' שהוא במספר שבע.
ויהי-רצון, שיקונים בנו ענין זה ד'עמדת להם בעת
צרתם", דקאי המכוון לא רק על הצרה שהיתה לבני ישראל בימים ההם
אלא גם על כללות ענין הגלות שהוא הצרה הכי גדולה,
דגם לאחר שפבר עברו כל השמדות ולא יהיו

שולל טבע זה ומבטל אותו לחלוטין, ומטעם זה דווקא בגלל שנס
זה הוא שלילת גדרי הטבע לגמרי לא הקבע נס זה בענין מיוחד של
זכר לנס זה ביום כ"ו, היום שבו התרחש הנס בפועל שלא חדשו בו
ביום כ"ו בכסלו דבר נוסף על מה שחדשו ותקנו ביום כ"ה לפי שהיה

של הגלוי של ההארה האלוהית
המיוחדת הזו של נס פך השמן לפי
שעה, שגם בשעת מעשה
באותה שנה שבה התרחש הנס, היה זה
רק דבר זמני ואילו לאחרי שמונת
ימי חנכה לא נמשך הנס,
ועקר הגלוי של האור האלוהי
למעלה מהטבע יהיה לעתיד-
לבא בימות המשיח. והינו,
שמחמת מעלת הגלוי שהוא
למעלה מגדרי העולם אי-אפשר
לעשות זכר לזה, והגלוי של
אור נעלה זה בגדרי העולם עצמו
יהיה לעתיד-לבא¹⁶, שאז
בימות המשיח יהיה "ונגלה
כבוד הוי'" ³⁵ והעולם שאתו
יאיר הגלוי הנעלה יהיה במדרגה
נעלית יותר, ועל-דרך
המבאר³⁶ בתורת החסידות בענין
"הוי' הוא האלקים", דהינו
גלוי מדרגה נעלית דהוי',
שלגבי מדרגה זו של שם הוי'
שהיא ממדיגה נעלית מאד - בחינת
הוי' דלתתא, שכעת נחשב גם הוא
ממדיגה בשם הוי', לא יהי' ממדיגה של
גילוי אלא ב'אלקים" יחשב
ואפילו הוא יחשב ממדיגה של העלם,
(וכמבאר ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר
הזקן, מאמרי שבת שובה: "והנה כתיב

וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו הוי"ה הוא האלוקים ב' פעמים...
וזהבין למה כפלו ב' פעמים. אך הענין כי הוי"ה הוא האלוקים יש בו ב'
פירושים הא' שהוי' הוא גילוי אור אין סוף ברוך הוא בבחינת המשכה
והתפשטות שהיא מבחינת הוי' וחסד... להוות כל ההוויות, הוא הוא עצמו
האלוקים וצמצום שנתצמצם להיות עולמות נפרדים בעלי גבול ברובו
התחלוקת המדרגות מינים ממינים שונים שהצמצום הזה עם היות שבאמת
הוא צמצום גדול לגבי אור אין סוף ברוך הוא שאינו בבחינת גבול, מכל מקום
הוא הוא הוי"ה שהרי על-ידי זה נמשך בחינת הוי' להוות כל ההוויות מאין

(35) ישע"י מ, ה. 36) לקר"ת שבת שובה סד, ג ואילך. ד"ה שובה תש"מ ס"ג (סה"מ מלוקט ע' שמו ואילך). וראה ד"ה
ושבתי בשלום תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב) סכ"ז. וש"נ. ס' הליקוטים - דא"ח צ"צ ערך לע"ל ע' תקפג ואילך. 37) ראה
לקר"ת שם סה, סע"ג ואילך. ד"ה שובה הנ"ל פ"ו (סה"מ מלוקט ע' שמט).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יהיו עוד, כמו שכתב אדמו"ר האמצעי³⁸, ולא תקום
 2 פעמים גו'³⁹, כיון שכתב די במה שעברנו עד עתה,
 3 ועכשו הכל הוא בטוב, ואדרבה, עוד בזמן הגלות מתקנים
 4 בכל אחד ואחד מישראל היעוד האמור על ימות המשיח "והיו
 5 מלכים אומנין ושרותיהם
 6 מניקותיך"⁴⁰, וכדאיתא
 7 וכמובא בגמרא⁴¹ שענין זה
 8 שמלך מאומות העולם עשה שירות
 9 עבור יהודי כפר הנה בפעל
 10 בזמן הש"ס, וכמסופר בגמרא,
 11 "אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן
 12 זימנא חדא הוה קאימנא קמיה
 13 דאיגורד מלכא [פעם אחת עמדתי לפני
 14 איגורד מלך פרס] והוה מדלי לי
 15 המינאי ותיתייה ניהליה [נומפרש
 16 רש"י: "אבנטו היה גבוה חגור
 17 מלמעלה מכנגד אצילי ידיו והפשיטו
 18 למטה כדי לנאותו"] ואמר לי ממלכת
 19 כהנים וגוי קדוש כתיב בכו ונפירש
 20 רש"י: "וצריכין אהם לנהוג עצמכם
 21 בתפארת של כהנים דכתיב בהו לא
 22 יתגרו ביוע"י כי אתאי קמיה דאמימר
 23 [כאשר באתי לפני אמימר] אמר לי
 24 אקיים [התקיים] בך והיו מלכים
 25 אומנין", ובפרט פשהמלכות
 26 הממשלה עוזרת לישראל בעסק
 27 התורה ומצות, וגם פשנדרמה
 28 לאדם העוסק בתורה ומצות שיש
 29 איזה בלבול והפרעה בעבודת ה',
 30 הרי הולכים בדרך של
 31 אברהם אבינו, היהודי
 32 הראשון, שבראותו נהר
 33 המעפכו מלקים צווי ה',
- 1 עוד, כמו שכתב אדמו"ר האמצעי³⁸, ולא תקום
 2 פעמים גו'³⁹, כיון שכתב די במה שעברנו עד
 3 עתה, ועכשו הכל הוא בטוב, ואדרבה, עוד
 4 בזמן הגלות מתקנים בכל אחד ואחד מישראל
 5 "והיו מלכים אומנין ושרותיהם מניקותיך"⁴⁰,
 6 וכדאיתא בגמרא⁴¹ שענין זה כפר הנה בפעל
 7 בזמן הש"ס, ובפרט פשהמלכות עוזרת לישראל
 8 בעסק התורה ומצות, וגם פשנדרמה שיש איזה
 9 בלבול, הרי הולכים בדרך של אברהם אבינו,
 10 היהודי הראשון, שבראותו נהר המעפכו מלקים
 11 צווי ה', עמד בתקף ולא נתפעל, ואז נתגלה
 12 שלא היה לזה שום מציאות אלא הוא דמיון
 13 בלבד⁴². אבל בכל זאת, הרי הגלות בכללות
 14 נקרא בשם צרה, ובה צריך להיות "עמדת להם
 15 בעת צרתם", ויקוים מה שכתוב "עמדת להם
 16 בעת צרתם", שנעשה "בכל צרתם לו צר"⁴³.
 17 "לו צר" בו'⁴⁴, וכיון שהיא צרת וגלות השכינה,
 18 הרי הקדוש-ברוך-הוא מוציא את ישראל
 19 מהגלות, כמו שכתוב⁴⁵ ושב ה' אלקיך את
 20 שבותך, "והשיב" לא נאמר, אלא "ושב", ועד
 21 שבאים "להודות ולהלל לשמך הגדול",
 22 "והדליקו גרות בחרות קדשך"¹, בבית-
 23 המקדש השלישי, מקדש אדני כוננו ידך⁴⁶.
- 34 כסיפור חכמינו ז"ל שכאשר אברהם הלך לעקידה, השטן התלבש בדמות נהר
 35 ועיכב את אברהם מללכת, אבל אברהם עמד בתקף ולא נתפעל, ואז
 36 נתגלה שלא היה לזה לנהר שום מציאות אמיתית אלא הוא
 37 דמיון בלבד⁴². אבל בכל זאת, למרות שגם בזמן הגלות אפשר
 38 לעבוד את ה' ולהתגבר על הנסיונות
 39 ואפילו יש עזרה וסיוע מאומות
 40 העולם, מכל מקום הרי הגלות
 41 בכללות נקרא בשם צרה, ובה
 42 צריך להיות "עמדת להם
 43 בעת צרתם", ודרושה
 44 עזרתו של הקדוש-ברוך-הוא כדי
 45 לצאת מהצרה ויקוים מה שכתוב
 46 "עמדת להם בעת צרתם",
 47 שנעשה "בכל צרתם לו
 48 צר"⁴³. "לו צר" בו'⁴⁴, היינו
 49 שהצרה של בני ישראל היא צרה שלו,
 50 של הקדוש-ברוך-הוא, כביכול וכיון
 51 שהיא צרת וגלות השכינה,
 52 הרי הקדוש-ברוך-הוא
 53 מוציא את ישראל מהגלות,
 54 כמו שכתוב⁴⁵ ושב ה' אלקיך
 55 את שבותך, "והשיב" לא
 56 נאמר, אלא "ושב", היינו שגם
 57 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו יוצא
 58 מהגלות והשביה ועד שבאים
 59 "להודות ולהלל לשמך
 60 הגדול", על היציאה מהגלות
 61 "והדליקו גרות בחרות
 62 קדשך"¹, בבית-המקדש
 63 השלישי, מקדש אדני כוננו
 64 ידך⁴⁶ בית המקדש שאינו מעשה
 65 ידי אדם אלא מעשה ידיו של הקדוש-
 66 ברוך-הוא בעצמו.

(38) שערי תשובה ה, ב. (39) ל' הכתוב – נחום א, ט. וראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ג ע' 306 הערה 55. (40) ישעי' מט, כג.
 (41) זבחים יט, רע"א. (42) תנחומא וירא כב. (43) ישעי' סג, ט. (44) זח"א קכ, ב. (45) נצבים ל, ג. מגילה כט, א. פירש"י
 עה"פ שם. ספרי בהעלותך י, לה. מסעי לה, לד. (46) בשלח טו, יז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יהודה", כאשר יהודה ניגש ליוסף בשעה שיוסף (אביו של אפרים) היה משנה
2 למלך, ויהודה היה תחת ממשלתו). וְנִמְצָא שְׂתָכֵן הַהֶפְטָרָה, הוּא גַם
3 בֵּן כְּמוֹ תוֹכֵן הַפְּרָשָׁה הַחֲבֹרָה וְהָאֵחָד דְּיוֹסֵף וְיְהוּדָה, שְׁשֻׁנֵיהֶם
4 יִהְיוּ פֶתַח מֶלֶךְ אֶחָד.

5 וְהִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית⁷
6 ולמרות שהיא עוסקת במאורעות
7 שהתרחשו לפני אלפי שנים,
8 המשמעות הרוחנית של כל דברי
9 התורה קיימת לנצח, וּמִזָּה מוֹכֵן,
10 שְׁבַעֲנִין זֶה של גישת יהודה
11 ליוסף ואחדות בין ממלכות יהודה
12 ואפרים (כמו בכל ענייני התורה)
13 יִשְׁנָה הוֹרָאָה נִצְחִית לְכָל
14 אֶחָד וְאֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל, דָּגִם
15 הַסְפּוֹר עַל דָּבָר הָעֵתִיד
16 לְהִיּוֹת (לְעֵתִיד לְבָא) הִרִי
17 למרות שהדבר עדיין לא התרחש
18 בפועל, בְּכָל זֹאת הוּא נִצְחִי
19 וְשִׁינָה מִבְּחִינָה רִוּחָנִית גַּם עֲכָשׁוּ,
20 וְכָל-שָׁפָן וְקַל-וַחֲמֹר הָעֲנִינִים
21 שֶׁכָּבֹר הָיוּ בְּפֹעֵל בְּעֵבֶר
22 (הַגֵּשֶׁת יוֹסֵף לִיהוּדָה).
23 וּמִפִּינָן שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּתוֹר
24 הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ
25 שֶׁכְּתוּב בָּהּ צוֹ אֵת בְּנֵי
26 יִשְׂרָאֵל דָּבָר אֵל בְּנֵי
27 יִשְׂרָאֵל⁸, מוֹכֵן, שֶׁעֲקָרָה הוּא
28 לא סיפור הדברים סתם אלא המטרה
29 העיקרית בסיפור היא לשמש
30 הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,
31 וְהַהוֹרָאָה הִיא בְּעֵקֶר עֲנִינָו
32 שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
33 ולא בפרט טפל בחייו ובתפקידו,
34 ועיקר ענינו הוא - מַה שְׂאֲנִי
35 נִבְרָאתִי בְּמִטְרָה לְשִׁמְשׁ אֵת
36 קוֹנִי⁹ ולעבוד את ה' ולכן ההוראה
37 צריכה להיות בענייני עבודת ה'.
38 וּבְאֹרֹךְ הָעֲנִין, כְּמִבְאָר
39 בְּדְרוֹשֵׁי פְרָשְׁתָנוּ מֵאֲמֵרֵי הַחֲסִידוֹת
40 של רבותינו נשיאנו על הפרשה¹⁰,

1 וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה גו'¹, הִנֵּה תָכֵן הָעֲנִין לִפִּי הַמְשַׁמְעוֹת הַרוּחָנִית
2 הַפְּנִימִית שֶׁל הַדְּבָרִים הוּא הַגֵּשֶׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף דִּהְיִנּוּ יַחְדוֹ
3 הַתַּאֲחָדוֹת יְהוּדָה וְיוֹסֵף² כִּפִּי שִׁיבּוּאֹר לְהִלֵּן. וְעַל-דִּרְךָ-זֶה
4 בְּהֶפְטָרַת הַפְּרָשָׁה³ מְסַפֵּר שְׁלֵעֲתִיד לְבָא בִּימֹת הַמֶּשִׁיחַ יִהְיוּ
5 שְׁנֵי עֲצִים, עֵץ יְהוּדָה עֵץ
6 הַמַּסְמֵל אֶת שְׁבֹט-מַלְכוּת יְהוּדָה וְעֵץ
7 אֶפְרַיִם עֵץ הַמַּסְמֵל אֶת שְׁבֹט-מַלְכוּת
8 אֶפְרַיִם בֶּן יוֹסֵף, וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה
9 לְכֻלָּם כִּי בְּעוֹד שְׁבִתְקוּפָה קוֹדֶמֶת
10 יְהוּדָה וְאֶפְרַיִם הֵיוּ שְׁתֵּי מַמְלָכוֹת
11 שׁוֹנוֹת, לְעֵתִיד לְבֹא הֵם יִתְאַחְדוּ תַּחַת
12 מַלְכוּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֶחָד שֶׁהוּא דָּוִד,²
13 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁴ בְּהַמְּשָׁךְ הַהֶפְטָרָה שֶׁל
14 פְּרָשַׁת וִיגֹשׁ וְעַבְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ
15 עָלֵיהֶם גו' וְדָוִד עַבְדֵי נָשִׂיא
16 לָהֶם לְעוֹלָם. דְּאֶפְרַיִם הוּא
17 עֶקֶר שְׁבֹטוֹ שֶׁל יוֹסֵף שְׁהִי לוֹ
18 שְׁנֵי בָנִים, מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם, וּמִכֵּין שְׁנֵיהֶם
19 אֶפְרַיִם הוּא הַחֲשׁוּב יוֹתֵר, כְּמוֹ
20 שֶׁכְּתוּב בּוֹ⁵ וְאֹלָם לְמֹרֹת
21 שִׁמְנֵשָׁה הוּא הַבְּכוֹר אֲחִיו הַקָּטָן
22 שְׁהוּא אֶפְרַיִם יִגְדֵּל מִמֶּנּוּ, וְהוּא
23 אֶפְרַיִם הִנֵּה רֹאשׁ הַדָּגֵל שֶׁכָּל
24 אֵת שְׁבֹט מְנַשֶּׁה כְּכַתוּב בְּתוֹרָה
25 שֶׁהַתְּנִיּוּ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר הִיִּתָּה
26 לִפִּי חִלּוּקָה שֶׁל אַרְבַּעַת 'דְּגָלִים' (דָּגֵל
27 מַחֲנֵה יְהוּדָה, דָּגֵל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, דָּגֵל
28 מַחֲנֵה אֶפְרַיִם וְדָגֵל מַחֲנֵה דָן) שֶׁכָּל
29 אֶחָד מֵהֶם הִיוּ שְׁלוֹשָׁה שְׁבֹטִים, וְכָל
30 'דָּגֵל' נִקְרָא עַל שֵׁם שְׁבֹט אֶחָד שְׁהִי
31 רֹאשׁ הַדָּגֵל, וְלַעֲנִינָנוּ - שְׁבֹט אֶפְרַיִם
32 הִיָּה רֹאשׁ דָּגֵל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה הִיָּה
33 טַפֵּל לוֹ (וְכָמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶ וְעָלִיו
34 מִטָּה מְנַשֶּׁה גו' הֵינּוּ שִׁמְנֵשָׁה
35 טַפֵּל לְאֶפְרַיִם, כְּאֵמֹר), וְדָוִד הוּא
36 מְשֻׁבֵּט יְהוּדָה וְאֵם כֵּן מַלְכוּת
37 אֶפְרַיִם וּמַלְכוּת יְהוּדָה יִתְאַחְדוּ כִּךְ שִׁגֵּם
38 שְׁבֹט אֶפְרַיִם יִהְיֶה תַּחַת מַמְשֶׁלַת דָּוִד
39 שְׁהוּא מְשֻׁבֵּט יְהוּדָה (וְזֹאת בְּשׁוֹנָה
40 מִהַמְצָב כּוֹ נֹאמֵר הַכְּתוּב "וַיִּגֹּשׁ אֵלָיו

בס"ד. שבת פרשת ויגש, ה'

טבת תשמ"ח.

הנחה בלתי מוגה

1 וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה גו'¹, הִנֵּה תָכֵן הָעֲנִין הוּא
2 הַגֵּשֶׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף דִּהְיִנּוּ יַחְדוֹ יְהוּדָה
3 וְיוֹסֵף². וְעַל-דִּרְךָ-זֶה בְּהֶפְטָרַת הַפְּרָשָׁה³ מְסַפֵּר
4 שְׁלֵעֲתִיד לְבָא יִהְיוּ שְׁנֵי עֲצִים, עֵץ יְהוּדָה וְעֵץ
5 אֶפְרַיִם, וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם שֶׁהוּא דָּוִד, כְּמוֹ
6 שֶׁכְּתוּב⁴ וְעַבְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ עָלֵיהֶם גו' וְדָוִד עַבְדֵי
7 נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם. דְּאֶפְרַיִם הוּא עֶקֶר שְׁבֹטוֹ שֶׁל
8 יוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בּוֹ⁵ וְאֹלָם אֲחִיו הַקָּטָן יִגְדֵּל
9 מִמֶּנּוּ, וְהוּא הִנֵּה רֹאשׁ הַדָּגֵל שֶׁכָּל אֵת שְׁבֹט
10 מְנַשֶּׁה (וְכָמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶ וְעָלִיו מִטָּה מְנַשֶּׁה גו'),
11 וְדָוִד הוּא מְשֻׁבֵּט יְהוּדָה. וְנִמְצָא שְׂתָכֵן הַהֶפְטָרָה,
12 הוּא גַם בֵּן הַחֲבֹרָה וְהָאֵחָד דְּיוֹסֵף וְיְהוּדָה,
13 שְׁשֻׁנֵיהֶם יִהְיוּ פֶתַח מֶלֶךְ אֶחָד. וְהִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא
14 נִצְחִית⁷, וּמִזָּה מוֹכֵן, שְׁבַעֲנִין זֶה יִשְׁנָה הוֹרָאָה
15 נִצְחִית לְכָל אֶחָד וְאֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל, דָּגִם הַסְפּוֹר
16 עַל דָּבָר הָעֵתִיד לְהִיּוֹת (לְעֵתִיד לְבָא) הוּא נִצְחִי
17 וְשִׁינָה גַם עֲכָשׁוּ, וְכָל-שָׁפָן וְקַל-וַחֲמֹר הָעֲנִינִים
18 שֶׁכָּבֹר הָיוּ בְּעֵקֶר בְּיָדָם (לִיהוּדָה). וּמִפִּינָן
19 שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּתוֹר הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ
20 שֶׁכְּתוּב בָּהּ צוֹ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר אֵל בְּנֵי
21 יִשְׂרָאֵל⁸, מוֹכֵן, שֶׁעֲקָרָה הוּא הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד
22 מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַהוֹרָאָה הִיא בְּעֵקֶר עֲנִינָו שֶׁל כָּל
23 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, מַה שְׂאֲנִי נִבְרָאתִי לְשִׁמְשׁ
24 אֵת קוֹנִי⁹.

1 וּבְאֹרֹךְ הָעֲנִין, כְּמִבְאָר בְּדְרוֹשֵׁי פְרָשְׁתָנוּ¹⁰,
2 שְׁעֲנִינֵי יְהוּדָה וְיוֹסֵף הֵם ב' הָעֲנִינִים

(1) ריש פרשתנו (ויגש, מד, ויחי). (2) זהר פרשתנו (רו, א). ד"ה ויגש אליו יהודה בתו"א פרשתנו מד, א. ובתו"ח שם פ"ט (צג, א) ואילך. (3) יחזקאל לו, טז ואילך. (4) שם, כד-כה. (5) ויחי מח, יט. (6) במדבר ב, כ. (7) ראה תניא רפ"ז. ועוד. (8) כ"ה בכ"מ בדא"ח (מתדבא"ר) - ס"ה ה'ש"ת ע' 61. ועוד. וראה תדבא"ר פ"ד ופלא"א. ב"ר פ"א, ד. וראה שיחות שלפני המאמר סו"ס ה. (לקמן ע' יב). (9) קידושין בסופה. (10) אוה"ת ריש פרשתנו (כרך ב שמח, ב). ד"ה ויגש תרע"ח. ועבדי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁעִנְיָ יְהוּדָה יוֹסֵף הֵם ב' הַעֲנָנִים דְּתַלְמוּד (או לְמוֹד) 1
 2 וּמַעֲשֵׂה, דְּאִיפְלִיגוּ נַחֲלִיקוּ בְּגִמְרָא¹¹ אִי הָאם תַּלְמוּד לִימוֹד
 3 הַתּוֹרָה גְּדוֹל וְחֹשֶׁב יוֹתֵר אוּ מַעֲשֵׂה קִיּוֹם הַמַּצּוֹת גְּדוֹל חֹשֶׁב יוֹתֵר
 4 מִהַתְלַמּוּד. דִּיהוּדָה גָּבֵר בְּאִחְיוּ¹² כְּכַתוּב בְּסִפְר דְּבָרֵי הַיָּמִים: "... רַאבּוֹן
 5 בְּכּוֹר יִשְׂרָאֵל... נִתְּנָה בְּכוֹרָתוֹ לְבָנִי
 6 יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל... כִּי יְהוּדָה גָּבֵר בְּאִחְיוֹ
 7 וְלִגְדִּיד מִמֶּנּוּ וּבְכוֹרָה לְיוֹסֵף", וְהוּא
 8 יְהוּדָה הַמֶּלֶךְ שֶׁעָקַר עֲנָנָיו הוּא
 9 לְפָסֶק וְלַהוֹרֹת אִיף יִהְיֶה
 10 הַמַּעֲשֵׂה בְּפֶעַל. וְהוּא גַם
 11 עֲנִינוּ שֶׁל דּוֹד דְּכַתִּיב בִּיה
 12 שְׁכַתּוֹב בּוֹ וְעַבְדֵי דְּדִיקָא
 13 וְדוֹד מִתּוֹרֵר דּוּקָא כְּעַבְדֵי, דְּעֲנִנֵן
 14 הַעֲבָדוֹת שֶׁיֵּן לְמַעֲשֵׂה בְּפֶעַל
 15 דְּדִיקָא¹³ שְׁהָרִי עֵיקַר עֲנִינוּ שֶׁל הַעֲבָד
 16 אֵינֵנו הַבְנָה וְהַשְׁגָּה אֵלָּא מִלּוֹ
 17 הַמִּשְׁמִיטָה הַמוֹטְלוֹת עֲלֵיו בְּמַעֲשֵׂה
 18 בְּפִעֻלָּה. וְיוֹסֵף עֲנִינוּ הוּא
 19 תַּלְמוּד, שֶׁהָרִי עֲנִין הַתַּלְמוּד
 20 הוּא בְּאִפְשָׁא שֶׁל לְאִפְשָׁא לָהּ¹⁴
 21 לְהוֹסִיף וְלַהֲרַבּוֹת בְּעִנְיַן הַלִּימוֹד
 22 שְׁמוֹסִיף עַל-יָדֵי לְמוֹד בְּהִבְנָה
 23 וְהַשְׁגָּה, שֶׁזְּהוּ עֲנִינוּ שֶׁל יוֹסֵף
 24 שְׁנִקְרָא בְּשֵׁם זֶה עַל שֵׁם "יוֹסֵף ה'" לִי
 25 בֶּן אַחֵר" וְהוּא מְלִשׁוֹן הוֹסְפָה¹⁵,
 26 וְכֵן זְהוּ עֲנִינוּ שֶׁל אֲפָרִים,
 27 שֶׁהָרִי אֲפָרִים הוּא מְלִשׁוֹן
 28 הַפְּרָנִי גו'¹⁶ כְּכַתוּב שְׂאִפְרִים נִקְרָא
 29 עַל שֵׁם "כִּי הַפְּרָנִי (הַרְבֵּה אוֹתִי)
 30 אֶלְקִים", רַבּוּי וְהוֹסְפָה.
 31 וְהִנֵּה תַּכְלִית הַפְּנוּנָה הִיא
 32 שְׁשִׁנְיָהם הַמַּעֲשֵׂה (דוֹד) וְהַתְלַמּוּד
 33 (יוֹסֵף) יִתְאַדְּרוּ, וְהִנֵּה שְׁתֵּיהֶם
 34 פְּעֻלַּת הַתְלַמּוּד בְּמַעֲשֵׂה,
 35 וּפְעֻלַּת הַמַּעֲשֵׂה בְּתַלְמוּד כִּפִּי
 36 שִׁיבּוּרֵי לַהֲלֵן. דְּפִעֻלַּת הַמַּעֲשֵׂה
 37 בְּתַלְמוּד מוֹבִנָּה עַל-פִּי
 38 הַמְּבָאֵר בְּהַמְשָׁךְ תַּרְס"ו¹⁷
 39 לְאִדְמוּר" מְהוֹרֵשׁ"ב, דְּכִבְּאֵשׁ
 40 הַלּוֹמֵד תּוֹרָה יוֹדֵעַ שְׁהַמַּעֲשֵׂה
 41 בְּפֶעַל יִהְיֶה תְלוּי בְּלִימוֹד
 42 כְּלוֹמֵר שֶׁהַלִּימוֹד אֵינֵנו לְשֵׁם עֵינִן מוֹפְשֵׁט אֵלָּא עַל מִנַּת לְהִגִּיעַ לְיָד מִסְקָנָה
- הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה, הָרִי אִזְ הוּא בְּטֵל לְגִמְרֵי כִי הַלִּימוֹד עַל מִנַּת לְפַסּוֹק
 הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה הוּא מִתּוֹךְ יִגִּיעָה רַבָּה הַנוֹבַעַת מִקְבֵּלָת עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים וִירָאָה
 שְׂמָא לֹא יַצְלִיחַ לְכוּרִין אֶל הָאִמָּה (בְּשׁוּנָה מְלִימוֹד לְשֵׁם הַבְנָה וְעִינֵן שֵׁם יֵשׁ
 נִתְּנָה מְקוֹם לְמַצִּיאוֹתוֹ שֶׁל הַלּוֹמֵד) וּבְזִכּוֹת הַבִּטּוּל וְהִיגִיעָה הַלּוֹמֵד מַצְלִיחַ
 לְהִגִּיעַ לְפַסֶּק הַהֲלָכָה הַנִּכּוֹן וּמִכְּנֹן
 אֶל אֲמַתַּת הַהֲלָכָה, מְשׁוּם
 שְׂיֻדַּע שְׁזָה נֹגַע לְמַעֲשֵׂה.
 וְעַל-דִּיקָא לְאִידֵךְ גִּיסָא
 הַתְלַמּוּד פּוֹעֵל וּמַשְׁפִּיעַ
 בְּמַעֲשֵׂה, וְהִנֵּנו לֹא רַק מָה
 שֶׁצָּרִיךְ לְהִיּוֹת יֹדִיעַת הַהֲלָכוֹת
 עַל מִנַּת לִידַע אֶת הַמַּעֲשֵׂה
 אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ וְאֵלָּה אֲשֶׁר לֹא
 תַעֲשִׂינָה כַּךְ שְׁבַעֲצֵם הַמַּעֲשֵׂה מַחֲיִיב
 תַלְמוּד, אֵלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְהִיּוֹת גַּם
 לְצוּרֵךְ הַמַּעֲשֵׂה (וְלֹא רַק בְּשִׁבְלִי
 הַלִּימוֹד עֲצֻמוֹ) גַּם עֲנִין שֶׁל לְמוֹד
 בְּהִבְנָה וְהַשְׁגָּה כִּי (בְּאִפְשָׁא שֶׁל
 לְאִפְשָׁא לָהּ לְהוֹסִיף וְלַחֲזוֹשׁ),
 שֶׁהָרִי אִי-אֲפָשֵׁר לְפַסֶּק
 הַהֲלָכוֹת לְמַעֲשֵׂה בְּלִי לִידַע
 פְּרָטִי וְטַעֲמֵי הַהֲלָכוֹת וִידִיעַת
 פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת וְהַבְנָה וְעִינֵן בְּטַעֲמֵי
 הַהֲלָכוֹת (לְצוּרֵךְ הַמַּעֲשֵׂה) מַחֲיִיב
 לִימוֹד מִתּוֹךְ עִינֵן וְהַבְנָה וְהַשְׁגָּה,
 כְּדִאִיתָא כִּפִּי שְׁמוּבָא
 בְּרִאשׁוֹנִים¹⁸.
 וְהִנֵּה לְפִי בְּאִוֵּר זֶה שֶׁהַחֲבִיר
 וְהַחֲחִיד בֵּין תַּלְמוּד לְמַעֲשֵׂה הוּא
 שֶׁהַמַּעֲשֵׂה פּוֹעֵל בְּתַלְמוּד שִׁיחִיָּה מִתּוֹךְ
 בִּטּוּל, וְהַתְלַמּוּד פּוֹעֵל בְּמַעֲשֵׂה כִי
 הַתְלַמּוּד מְכוּון וּמִנְחָה אֶת הַמַּעֲשֵׂה
 הָרִי עֲנִין הַמַּעֲשֵׂה הוּא מִחוּץ
 לְאִדָּם עֲצֻמוֹ כִּי כּוֹחַ הַמַּעֲשֵׂה הוּא
 לְבוֹשׁ חִיצוֹנִי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם, בְּשׁוּנָה
 מְכוּחַ הַשְׁכֵּל שֶׁעַל יָדוֹ הוּא הַלִּימוֹד
 שֶׁהוּא כּוֹחַ פְּנִימִי וְחֵלֶק מֵהָאָדָם עֲצֻמוֹ,
 אֲמָנָם בְּפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר יִשְׁנָם ב'
 הַעֲנָנִים בְּאִדָּם עֲצֻמוֹ, הִינֵנו
 בְּעִבּוּדַת הַתְּפִלָּה שְׁלוֹ, סְמִיכַת
 גְּאֻלָּה לְתַפְּלָה¹⁹ תִּיקְנוּ חֲכָמִים
 לְהוֹכִיר אֶת הַגְּאֻלָּה מִמַּצְרִים וּלְבָרֵךְ "גָּאֵל יִשְׂרָאֵל" סְמוּךְ לְתַפְּלַת שְׁמוֹנָה

דוד (הא' והב') תרצ"ט (תש"ח). תשמ"ו. ועוד. וראה לקו"ש חלק כה ע' 258 ואילך. (11) קידושין מ, ב. ב"ק יז, א.
 (12) דה"א ה, ב. (13) ראה ד"ה ויגש וד"ה ועבדי דוד שם. לקו"ש שם ס"ח. וש"נ. (14) ראה זח"א יב, ב. (15) ראה תו"א
 פרשתנו מר, א. תו"ח שם צג, ב. ד"ה ועבדי דוד תשמ"ו פ"ב. (16) מקץ מא, נב. (17) ע' שצ ואילך. ע' תכא. (18) תשובות
 הרא"ש כלל לא ס"ט. הובא בקו"א להל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. (19) ברכות ד, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 כך שאינם רק קרובים זה לזה אלא למרות השוני וההבדלים ביניהם, מתחברים
43 זה עם זה ומתאחדים יחד. וזהו ענין היחוד בין יהודה ליוסף
44 והחיבור בין מלכות יהודה ומלכות אפרים שיהיה לעתיד, שיהפכו להיות
45 ממלכה אחת תחת מלכות יהודה וידוד עבדי שהוא משבט יהודה נשיא
46 להם לעולם.

47 אָמַנְם עֲדִין צָרִיף לְהִבִּין
48 בְּכָל־לֹאֵת תִּכְן הַסְּפּוֹר דִּהְגֵּשֶׁת
49 יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שְׁמִסְפָּר בְּכָתוּב
50 כָּל דְּבָרֵי יְהוּדָה לְיוֹסֵף,
51 שְׁאָמַר לוֹ! יְהוּדָה לְיוֹסֵף יִדְבֹּר נָא
52 עֲבָדְךָ דְּבַר בְּאֶזְנֵי אֲדוֹנִי,
53 וּפְרַשׁ רַשׁ"י יִכְנָסוּ דְּבָרֵי
54 בְּאֶזְנֶךָ, וְאַחֲר־כֵּן סִפֵּר אֶת כָּל
55 פְּרָטֵי הַמֵּאֲרָעוֹת שְׁאָרְעוּ
56 אוֹתָם עַד אַז. וְלִכְאוּרָה מְדוּעַ
57 הָאֲרִיף הַכָּתוּב בְּכָל פְּרָטֵי
58 הַדְּבָרִים וּפִירֵשׁ גַּם כִּיצַד יִגֹּשׁ יְהוּדָה
59 לְיוֹסֵף וְכִיצַד בְּרִיּוֹן דִּיבַר אֵלָיו וְגַם אֵת
60 כָּל מַה שְּׁאֵמַר לוֹ. וְעוֹד צָרִיף
61 לְהִבִּין, דְּלֹאֲחַר דְּבָרֵי יְהוּדָה
62 כְּתִיב²⁴ וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף
63 לְהִתְאַפֵּק וְגו', וּבְהַמְשָׁךְ הַתּוֹדֵעַ
64 יוֹסֵף לֵאחֲוִי, וּמִשְׁמַע שְׁזָה הָיָה
65 תּוֹצֵאָה מִדְּבָרֵי יְהוּדָה,
66 וְלִכְאוּרָה הָרִי רַב הַדְּבָרִים מֶה
67 שְׁסִפֵּר יְהוּדָה לְיוֹסֵף כַּעַת, לֵאחֲרֵי
68 שִׁנְיָה אֵלָיו יִדַּע יוֹסֵף מִקֵּדָם,
69 שְׁהָרִי בְּרַב דְּבָרָיו חֲזַר עַל מַה
70 שְׁאָרַע מִקֵּדָם, וְאֵם בֶּן אִיף
71 גֵּרָם זֶה הַחֲזוּרָה עַל הַדְּבָרִים כַּעַת
72 שְׁנוֹי גְּדוֹל כָּל כֵּן בְּיוֹסֵף שְׁלֹא
73 הָיָה יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק וְכו'. וְעוֹד
74 כְּרִי כֵךְ שֶׁבִּגְלַל זֶה הַתּוֹדֵעַ יוֹסֵף לֵאחֲוִי?
75 אֵף הָעֲנִין הוּא, פֶּמְבָּאָר
76 בְּאַרְכָּה ב'תּוֹרַת חַיִּים' לֵאדְמוּר
77 הָאֲמַצִּי פֶּרֶשְׁתָּנוּ²⁵, דִּהְחֲדוּשׁ
78 בְּדְבָרֵי יְהוּדָה הָיָה שְׁעַל־יָדֵי

1 עשרה ובכך לסמוך גאולה לתפילה שְׁזָהוּ עֲנִין יוֹסֵף וְיְהוּדָה²⁰
2 כמבואר בוורו ובחסידות שיוסף הוא בחינת גאולה, ויהודה הוא בחינת
3 תפילה ואם כן כאשר היה "ויגש אליו יהודה" הייתה זו סמיכת והתקרבות
4 גאולה ותפילה, שְׁזָהוּ עֲנִין הַתְּפִלָּה, תְּפִלַּת הָעֲמִידָה תְּפִלַּת
5 שמונה-עשרה, שְׁתְּפִלָּה זו היא
6 בְּתִכְלִית הַבְּטוּלָה²¹ ובה האדם
7 חייב לעמוד ללא תנועה וגם מבחינה
8 רוחנית, בתפילת שמונה עשרה האדם
9 מגיע לתכלית הביטול לקדוש-ברוך-
10 הוא (ומבואר שהיא כנגד עולם
11 האצילות), שְׁזָהוּ הַבְּטוּלָה הוא
12 עֲנִינוּ שֶׁל יְהוּדָה²⁰, כְּמוֹ
13 שְׁכָתוּב בּו²² שֶׁשֶׁמו "יהודה" ניתן
14 לו על ידי אימו לאה שאמרה הַפֶּעַם
15 אוֹדָה אֶת ה' גו' וּמִעֲמֹד
16 מְלֶדֶת, שְׁעַל־יָדֵי הַהוֹדָאָה
17 (אוֹדָה) כֹּאשֶׁר אָדָם לֹא פוֹעֵל עַל פִּי
18 שְׁכָלוֹ וְהַבְנָתוֹ הָאִשִּׁים אֵלָּא מִבְטָל אֵת
19 דַּעְתּוֹ בְּפָנֵי דַּעְתּוֹ וְרוֹצְנוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-
20 בְּרוּךְ-הוּא בְּאִים לְעֲמִידָה וּבְטוּלָה
21 (וּמִעֲמֹד), וְלִפְנֵי-זֶה כַּהֲקִדְמָה
22 לַתְּפִלָּה יִשְׁנֹו עֲנִין הַגָּאֻלָּה,
23 שְׁזָה שִׁיף לְיוֹסֵף²⁰ וְהוֹסְפָה,
24 שְׁהָרִי גָאֻלָּה הִיא עֲנִין שֶׁל
25 הוֹסְפָה וְחִידוּשׁ לַעֲוֹמַת הַמִּצַּב
26 הַקְדוּם שֶׁהִיא מִצַּב שֶׁל גְּלוּת וְהַגְבָּלָה,
27 וּבְפֶרֶט פֶּאָשֶׁר הַגָּאֻלָּה הִיא
28 בְּאֶפֶן דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם נִפְשִׁי
29 מִקָּרֶב לִי²³ כְּמִבּוֹאָר בְּמֵאמְרֵי
30 חֲסִידוֹת רַבִּים עַל פְּסוּק זֶה, יֵשׁ פְּדִיָּה
31 (גאולה) בְּאֲמַצְעוֹת קֶרֶב וּמִלְחָמָה בָּהּ
32 הַצַּד הַמִּנְצָח גּוֹבֵר עַל הַצַּד שֶׁכִּנְגַּד
33 וְפוֹדֶה עֲצָמוֹ מִמֶּנּוּ וְיֵשׁ פְּדִיָּה בְּשָׁלוֹם,
34 שְׁאִין מְצִיאוֹת שֶׁל קָרֶב אֵלָּא
35 הַגָּאֻלָּה וְהַפְּדִיָּה הִיא בְּשָׁלוֹם
36 וְהַצַּד שֶׁכִּנְגַּד מְשֻׁלֵּם בְּשָׁלוֹם וּמִרְצוֹן,
37 וְזֶהוּ עֲנִין סְמִיכַת גָּאֻלָּה
38 לַתְּפִלָּה, דִּהְיָנוּ יְחִיד וְחִבּוּר
39 יְהוּדָה וְיוֹסֵף, שֶׁב' הָעֲנִינִים
40 דְּתִלְמוּד וּמַעֲשֵׂה, גָאֻלָּה
41 וְתְּפִלָּה, הֵם סְמוּכִים זֶה לָזֶה

20 אף הענין הוא, פֶּמְבָּאָר בְּאַרְכָּה ב'תּוֹרַת חַיִּים' פֶּרֶשְׁתָּנוּ²⁵, דִּהְחֲדוּשׁ בְּדְבָרֵי
יהודה הָיָה שְׁעַל־יָדֵי דְבָרָיו הָעֵלָה אֶת כָּל הָעֲנִינִים שְׁדִּבְרֵי אוֹדוֹתָם

(20) זהו פרשתנו רה, ב. ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט. ד"ה ויגש תרס"ו. תרס"ח (בהמשך תרס"ו). ועוד. (21) ראה שבת י, א. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח ס"ס צה. ברכות לג, רע"א. וראה אוה"ת יתרו ע' ב'תרפט. בהעלותך ע' שס. סה"מ תרנ"ד ע' קסב ואילך. תרס"ו ס"ע תקצ. סה"מ קונטרסים ח"א קסז, א. ובכ"מ. (22) ויצא כט, לה. (23) זהו פרשתנו רה, ב. ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט. ד"ה ויגש תרס"ו, תרס"ח (בהמשך תרס"ו). ועוד. (24) פרשתנו מה, א. (25) פ"י (צג,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בְּכִירֵי כֶּתַב בְּאֲזֵי יוֹסֵף הָעֶלְהָ יְהוּדָה אֶת כָּל הָעֲנֻנִים וְהַמְּאֻרְעוֹת
שֶׁדָּבַר אֲדוֹתָם לְדִרְגָּתוֹ, וְהִינֵנוּ שְׁאֵמָנָם רֹב הַדְּבָרִים כִּכְר הִיוּ יָדוּעִים
לְיוֹסֵף קֹדֶם לִכֵּן אֲבָל בְּדַבְרֵי יְהוּדָה כֶּתַב הַתַּחֲדָשׁ שֶׁפָּעַל בְּרֹר וְזִכְוֹן
בְּכָל פְּרָטִים אֵלּוּ, וְהָעֶלְהָ אֹתָם לְשָׁרָשׁ וּמִקּוֹרָם. דְּהִנֵּה
יְהוּדָה הַזִּכִּיר בְּדִבְרֵי אֲדוֹת
מְכִירַת יוֹסֵף שֶׁבְּחִיצוֹנִיּוֹת
וּבְגִלּוֹי הָיָה זֶה דָּבָר בְּלִתי רְצוֹי, וְהִינֵנוּ שֶׁפָּעַל בְּרֹר וְזִכְוֹן בְּכָל פְּרָטִים
וְעַד שֶׁזָּה פָּעַל יְרִידָה אֶפְלוֹ בִּיהוּדָה, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב ²⁶ וַיֵּרֶד
יְהוּדָה גּו' שֶׁהוֹרִידוּהוּ אֲחִיו
מִגְדָּלְתוֹ (כִּי אֲחִיו טָעֲנוּ
שֶׁמְכִירַת יוֹסֵף הָיְתָה
בְּאֲשָׁמָתוֹ מִחֲמַת שְׁלֹא מָחָה
בָּהֶם וּכְפִירוֹשׁ רִשִׁי עַל הַפּוֹסֵק "וַיֵּרֶד
יְהוּדָה": "שֶׁהוֹרִידוּהוּ אֲחִיו מִגְדָּלְתוֹ
כִּשְׂרָאוֹ בְּצֵרַת אֲבִיהֶם, אִמְרוּ אֵתָּה
אִמְרַת לִמְכֹּר, אֵילּוֹ אִמְרַת לְהִשְׁכִּיב
הֵינֵנוּ שׁוֹמְעִים לך"). אֲמָנָם עַל-
יְדֵי שֶׁדָּבַר יְהוּדָה בְּעֲנֻנִים
אֵלּוּ כֶּתַב בְּאֲזֵי יוֹסֵף, הָעֶלְהָ
אֹתָם לְשָׁרָשׁ וּמִקּוֹרָם וְהִבִּיא
לְיָדֵי גִילּוֹי אֵת שׁוֹרָשׁם וּמִקּוֹרָם שֶׁשָּׁם
הָרִי הֵם עֲנֻנִים נִעְלָים וְרַק כִּפִּי
שִׁירָדוֹ וְנִשְׁתַּלְשַׁל לְמִטָּה הֵם דְּבָרִים
בְּלִתי רְצוִיִּים. וְלָכֵן דִּקָּא אֲזִי
לְאַחֵר שִׁיְהוּדָה גִּילָה אֵת הַדְּבָרִים כִּפִּי
שֶׁהֵם בְּשׁוֹרָשׁם וּמִקּוֹרָם נִתְגַּלָּה
שֶׁמְכִירַת יוֹסֵף הָיְתָה דָּבָר
נִעְלָה (וּמִשְׁלֵב זֶה וְאֵילֶךְ, הַתְּגַלָּה גַּם
כֵּן לְמִטָּה שֶׁבַעֲצָם מְכִירַת יוֹסֵף הִיְתָה
דָּבָר חִיבִי וְנִעְלָה), כְּמוֹ שֶׁאָמַר
יוֹסֵף ²⁷ שְׁאֵמָנָם בְּחִיצוֹנִיּוֹת וּבְגִלּוֹי
מְכִירְתוֹ הִיָּה דָּבָר בְּלִתי רְצוֹי וְלָכֵן
כֹּאשֶׁר יוֹסֵף הַתּוֹדֵעַ לְאַחֵי "נִבְחָלוּ
מִפְּנֵי", אֲבָל "אֵל תַּעֲצֹב וְאֵל יִתֵּר
בְּעֵינֵיכֶם כִּי מִכְרַתְם אוֹתִי הִנֵּה" - כִּי
לְמַחֲיָה שְׁלַחֲנִי אֶלְקִים
לְפָנֶיכֶם וְגו' וַיִּשְׁמָנִי לְאָב
לְפָרְעָה וְגו' וְכַעַתָּה מִתְבָּרַר שֶׁהַכֹּל הִיָּה לְטוֹבָה גַּם בְּגִלּוֹי. וְדָבָר זֶה נִפְעַל
עַל יְדֵי הַחִיבּוֹר בֵּין יְהוּדָה לְיוֹסֵף ("ויגש אליו יהודה") כִּי אֲמָנָם בְּאֹפֶן כִּלְכִּי
מַעֲלַת שֶׁל יוֹסֵף גְּדוּלָּה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל יְהוּדָה, בְּכָל זֹאת דִּקָּא הָיְתָה מַלְשׁוֹן
הַדּוּמָה מִחֲמַת מַעֲלַת הַבְּטוּל שְׁלֹו, יָכוֹל לְפַעַל גִּלּוֹי עֲנֵן זֶה

בְּכִירֵי כֶּתַב בְּאֲזֵי יוֹסֵף הָעֶלְהָ יְהוּדָה אֶת כָּל הָעֲנֻנִים וְהַמְּאֻרְעוֹת
שֶׁדָּבַר אֲדוֹתָם לְדִרְגָּתוֹ, וְהִינֵנוּ שֶׁשָּׁרָשׁ וּמִקּוֹרָם. דְּהִנֵּה
יְהוּדָה הַזִּכִּיר בְּדִבְרֵי אֲדוֹת מְכִירַת יוֹסֵף
שֶׁבְּחִיצוֹנִיּוֹת הָיָה זֶה דָּבָר בְּלִתי רְצוֹי, וְעַד שֶׁזָּה
פָּעַל יְרִידָה אֶפְלוֹ בִּיהוּדָה, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב ²⁶ וַיֵּרֶד
יְהוּדָה גּו' שֶׁהוֹרִידוּהוּ מִגְדָּלְתוֹ (כִּי טָעֲנוּ
שֶׁמְכִירַת יוֹסֵף הָיְתָה בְּאֲשָׁמָתוֹ מִחֲמַת שְׁלֹא מָחָה
בָּהֶם). אֲמָנָם עַל-יְדֵי שֶׁדָּבַר יְהוּדָה בְּעֲנֻנִים אֵלּוּ,
הָעֶלְהָ אֹתָם לְשָׁרָשׁ וּמִקּוֹרָם שֶׁשָּׁם הָרִי הֵם
עֲנֻנִים נִעְלָים. וְלָכֵן דִּקָּא אֲזִי נִתְגַּלָּה שֶׁמְכִירַת
יוֹסֵף הָיְתָה דָּבָר נִעְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יוֹסֵף ²⁷ כִּי
לְמַחֲיָה שְׁלַחֲנִי אֶלְקִים לְפָנֶיכֶם וְגו' וַיִּשְׁמָנִי לְאָב
לְפָרְעָה וְגו'. כִּי דִקָּא יְהוּדָה מִחֲמַת מַעֲלַת
הַבְּטוּל שְׁלֹו, יָכוֹל לְפַעַל גִּלּוֹי עֲנֵן זֶה בְּיוֹסֵף.
וְלָכֵן עַל-יְדֵי-זֶה פָּעַל בְּיוֹסֵף עֲנֵן חֲדָשׁ, שִׁיְהִיָּה
וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק וְכו', וְהָיָה אֶצְלוֹ עֲנֵן
הַבְּכִיָּה, שֶׁזָּה בֹא מִמּוֹתְרֵי הַמּוֹחִין, הֵינֵנוּ שֶׁזָּה בֹא
עַל-יְדֵי גִלּוֹי כְּזֶה שֶׁאֵין הַמּוֹחִין יָכוֹלִים לְסַבֵּל
אוֹתוֹ, וְלָכֵן לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק. וְזֶהוּ הַחֲדָשׁ
שֶׁאָפְלוֹ יוֹסֵף לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק, כִּי אֵף
שֶׁבְּכִלְל, יוֹסֵף הוּא לְמַעַלָּה מִהָּאֲבוֹת וְהַשְּׁבָטִים, וְכִידְע
הַבְּאוֹר כְּזֶה ²⁸ שֶׁהָאֲבוֹת
וְהַשְּׁבָטִים הָיוּ רוֹעִי צֹאן כְּדִי
לְהִיּוֹת בְּהִתְבּוֹדְדוֹת מַעֲנִי
הָעוֹלָם וְכוּי לְעִסּוֹק בְּמַלְאכָה שְׁאֵינָה
דּוֹרֶשׁ טְרַחָה יְתִירָה, וְזֹאת עַל מִנַּת
שְׁעִנְיֵי הָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי לֹא יִפְרִיעוּ
לָהֶם לְהִיּוֹת דְּבוּקִים בְּאַלּוּקוֹת, מִדֶּ-
שֶׁאֵין-כֵּן יוֹסֵף הָיָה בְּכַחוֹ
לְהִיּוֹת דְּבוּק בְּאַלּוּקוֹת, וְלֹא רַק
בְּדִרְגוֹת נִמְכּוֹת בְּאַלּוּקוֹת אֲלֵא
הַדְּבָקוֹת שֶׁלּוֹ הֵיְתָה בְּעֲצָמוֹתָיו
וּמִהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, גַּם בְּהִיּוֹתוֹ
מִשְׁנֶה לְמִלָּךְ מִצְרַיִם וּלְמִירוֹת
שֶׁהָיוּ לוֹ טְרוּדוֹת גְּדוּלוֹת בְּיִתְרֵי
הָעוֹלָם הַזֶּה, כֹּל הַטְּרוּדוֹת לֹא מִנְעוּ
מִמֶּנּוּ לְהִמְשִׁיךְ לְהִיּוֹת דְּבוּק בְּאַלּוּקוֹת
בְּתַכְלִית הַדְּבָקוֹת כִּי הָאִיר בּוֹ אוֹר
אַלּוּקִי נִעְלָה מִהָּעוֹלָם כִּךְ שֶׁהָעוֹלָם כָּל לֹא נִחְשָׁב בְּעֵינָיו וְכָל עֲנִינֵי הָעוֹלָם
לֹא פָּעָנוּ בְּדִבְקוֹתוֹ הַמּוֹחִלֵּת בְּאַלּוּקוֹת. וְכִדְעִיתָא בְּמִדְרָשׁ ²⁹ עַל מֶה
שֶׁאָמַר יַעֲקֹב ³⁰ כֹּאשֶׁר בִּישְׁרוּ לוֹ שִׁיּוֹסֵף בְּחַיִּים - רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי
חִי, שֶׁהוּא צָדִיק הַרְבֵּה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, שֶׁזֶּהוּ מִחֲמַת מַעֲלַת

גיד. פי"ב (צד, ד ואילך). שם בסוף הפרק (צה, ב). וראה סד"ה ויגש במאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ע' רט. 26) וישב
לח, א ובפרש"י. (27) פרשתנו מה, ה; ח. 28) מאמרי אדה"ז – הקצרים ע' יט. תקס"ה (ח"א) ע' קצב ואילך. תו"ח ויחי
(קב, ב ואילך). ד"ה ולא זכר עזר"ת, תפר"ח. ועוד. וראה לקו"ש חלק ל עמוד 225 ס"ד ואילך. חכ"ה ע' 197. ע' 253
ואילך. 29) ב"ר פצ"ד, ג. תנחומא פרשתנו יא. וראה לקו"ש חלק ל ע' 222 ואילך. 30) פרשתנו מה, כח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יוֹסֵף עַל יַעֲקֹב האמורה לעיל, שיעקב היה רועה צאן ופרוש מענייני
- 2 העולם כדי שענייני העולם לא יפריעו לו לדבוק באלוקות, ויוסף היה דבוק
- 3 באלוקות למרות טרדותיו בענייני העולם. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן, למרות
- 4 שיוסף היה נעלה מהשכטים גם קודם לכן וְהָיָה לְאַחַר דְּבָרֵי יְהוּדָה
- 5 בְּאֶפֶן דְּוִיגֵשׁ אֵלָיו יְהוּדָה,
- 6 דְּהִינּוּ תַכְלִית הַבְּטוּל הַנַּ"ל, 1 שְׁזָהוּ מִחֲמַת מַעֲלַת יוֹסֵף עַל יַעֲקֹב. וְאֶף-עַל-פִּי-
- 7 הָרִי בְטוּל זֶה פָּעַל גְּלוּי אֹר 2 כֵּן, הָרִי לְאַחַר דְּבָרֵי יְהוּדָה בְּאֶפֶן דְּוִיגֵשׁ אֵלָיו
- 8 נַעֲלָה כָּל כָּף שְׁלֹמַעֲלָה גַם 3 יְהוּדָה, דְּהִינּוּ תַכְלִית הַבְּטוּל הַנַּ"ל, הָרִי בְטוּל
- 9 מִמְדְּרָגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף וּלְמַעֲלָה 4 זֶה פָּעַל גְּלוּי אֹר נַעֲלָה כָּל כָּף שְׁלֹמַעֲלָה גַם
- 10 מִמָּה שִׁיוֹסֵף בַּעֲצָמוֹ הָיָה יָכוֹל לִסְבּוֹל 5 מִמְדְּרָגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, עַד שֶׁלֹּא הָיָה יוֹסֵף יָכוֹל
- 11 וּלְהַכִּיל, עַד שֶׁלֹּא הָיָה יוֹסֵף 6 לְהִתְאַפֵּק, וְעַד שֶׁהָקוּל נִשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה³¹, בֵּיתָא
- 12 יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק וְהָאֹר הַנַּעֲלָה 7 דְּאַתְפְּרִיעוּ וְאַתְגַּלְיִין מִיגִיָּה כָּל נְהוּרִין כּו' (כְּדֹאִיתָא בִּזְהַר עַל הַפְּסוּק³²), עַד
- 13 הַתְגַּלָּה גַם כִּלְפֵי חוּץ, אֵל אַחֲיוּ, 8 יִתְרִיהָ מִזּוּ - וְעַד שֶׁהָקוּל נִשְׁמַע
- 14 וְיִתְרִיהָ מִזּוּ - וְעַד שֶׁהָקוּל נִשְׁמַע 9 וְיִתְרִיהָ מִזּוּ - וְעַד שֶׁהָקוּל נִשְׁמַע
- 15 בֵּית פְּרָעָה³¹, בֵּיתָא 10 בֵּית פְּרָעָה³¹, בֵּיתָא
- 16 דְּאַתְפְּרִיעוּ וְאַתְגַּלְיִין מִיגִיָּה 11 לְהָרִי לְאַחֲדִים בִּינְדֻךְ³³, וְיִתְרִיהָ וְדוֹד עֲבָדֵי נְשִׂאָה לְהֵם לְעוֹלָם, וּבְשִׁמְחָה וְטוֹב
- 17 כָּל נְהוּרִין כּו' בֵּית שִׁנְפָּרְעוּ 12 לְהָרִי לְאַחֲדִים בִּינְדֻךְ³³, וְיִתְרִיהָ וְדוֹד עֲבָדֵי נְשִׂאָה לְהֵם לְעוֹלָם, וּבְשִׁמְחָה וְטוֹב
- 18 (נִפְרָמוּ וּנְפִתְחוּ) וְהַתְגַּלּוּ מִמֶּנּוּ כֹל 19 הָאֹרֹת (כְּדֹאִיתָא בִּזְהַר עַל
- 20 שִׁינְפָּרְעוּ וְאַתְגַּלְיִין מִיגִיָּה 20 שִׁינְפָּרְעוּ וְאַתְגַּלְיִין מִיגִיָּה
- 21 וּמִקּוֹר כֹּל הָאֹרֹת - לְעַצְמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. 21 וּמִקּוֹר כֹּל הָאֹרֹת - לְעַצְמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.
- 22 וְיִתְרִיהָ וְדוֹד עֲבָדֵי מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה 22 וְיִתְרִיהָ וְדוֹד עֲבָדֵי מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה
- 23 בְּקִרְבֹּב מִמֶּשׁ לְקִיּוֹם הִיעוֹד שְׁבַה־פְּטָרָה הַנַּ"ל כְּפָעַל, 23 בְּקִרְבֹּב מִמֶּשׁ לְקִיּוֹם הִיעוֹד שְׁבַה־פְּטָרָה הַנַּ"ל כְּפָעַל,
- 24 הַחֲבוּר דִּיהוּדָה וְאַפְרַיִם, עַד 24 הַחֲבוּר דִּיהוּדָה וְאַפְרַיִם, עַד
- 25 שִׁיהֲפֹכוּ לִהְיוֹת מַמְלָכָה אַחַת וְיִחִידָה 25 שִׁיהֲפֹכוּ לִהְיוֹת מַמְלָכָה אַחַת וְיִחִידָה
- 26 לְהָרִי לְאַחֲדִים בִּינְדֻךְ³³, 26 לְהָרִי לְאַחֲדִים בִּינְדֻךְ³³,
- 27 וְיִתְרִיהָ וְדוֹד עֲבָדֵי מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה 27 וְיִתְרִיהָ וְדוֹד עֲבָדֵי מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה
- 28 נְשִׂאָה לְהֵם לְעוֹלָם, וּבְשִׁמְחָה 28 נְשִׂאָה לְהֵם לְעוֹלָם, וּבְשִׁמְחָה
- 29 וְטוֹב לְכָב, וְתַכְףּ וּמִיָּד 29 וְטוֹב לְכָב, וְתַכְףּ וּמִיָּד
- 30 מִמֶּשׁ. 30 מִמֶּשׁ.

(31 שם, טז. 32 פרשתנו רי, א. 33) יחזקאל לו, יז.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"צ והרה"ח ענף עץ אבות וכו' וכו' מוה"ר ברוך שי'

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מה' תשרי, אף כי באיחור זמן קצת עם התמונה המוסג"ב, ובמה שהאריך בענין התמונה והשקו"ט אם נכונה היא, הנה התמונה נתפרסמה כבר כ"פ ויש כמה דיעות ופולגות בהנוגע לה, ויעוין בספר דמויות גדולי החסידות (להרב שצרנסקי, נדפס בתל אביב שנת תש"ה, עמוד ל"ה) שגם שם נמצאת תמונה זו. ומוחזרה פה התמונה.

ומה שבקשתי במכתבי, ה' זה ע"ד המכתבי קדש שאמרו לי שנמצאים תחת ידו, שאם עכ"פ יואיל לשלוח העתק מהם, ת"ח מראש.

מה שכותב שיש תחת ידו עצם כתי"ק הבעש"ט מה שכתב להתולדות, הנה צריך בירור אם זהו המכתב הנדפס בקובץ התמים חלק א' בראשיתו, אשר עצם גוף כתי"ק המכתב נמצא באוסף הכתבי יד של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ואם כן הוא הרי אי אפשר שיהי' אלא העתק ממנו במקום אחר, ובדא"ג הנה בהספר של הרב שצרנסקי הני"ל נמצאים ג"כ עוד מהתמונות שמזכיר במכתבו.

מוסג"פ סקריפ להוצאות המשלוח.

בברכה.

בס"ד. שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה, מבה"ח טבת, ה'תשח"י.

בלתי מוגה

1...ה. מאמר דיבור-המתחיל בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון.

* * *

2 ו. מצינו²³ שימי החנוכה קשורים עם ענין הצדקה. וכפי שנתבאר בהתוועדות שלפני-זה²⁴, ששני ענינים אלו – צדקה וחנוכה – הם ענין שלמעלה מהשתלשלות.

3 חנוכה ענינו עבודת מסירות-נפש, לעורר את עצם הנפש שלמעלה מהכוחות, שעל-ידי-זה ממשיכים גם למעלה אור שלמעלה מהשתלשלות (כנ"ל). וכן הוא בענין הצדקה, שכאשר עשיית הצדקה היא כדבעי, באופן ד"בכל מאדך"²⁵, אזי ענינה מסירות-נפש שלמעלה מהשכל.

7 וטעם הדבר – כיון שנתנית הצדקה כדבעי היא דבר שאין לו מקום על-פי טעם ודעת כלל:

8 מצד אחד תובעים ממנו ליטול "חיי נפשו" – אם מפני שהתייגע עליו בכל כוחות נפשו, או על-כל-פנים לפי שהיה יכול לקנות בו חיי נפשו²⁶ – וליתנם ל"מאן דלית ליה מגרמיה כלום"²⁷;

10 ומאידך גיסא – תובעים ממנו שיעשה זאת ללא תנאים וללא פניות, לא באופן ד"עשר בשביל שתתעשר"²⁸, ולא בשביל שאר המעלות שישנן בענין הצדקה, אלא רק משום שהעני זקוק לזה, מבלי לחשוב כלל אודות עצמו (וכפי שנתבאר בשיחה הנ"ל באריכות).

13 אילו היו מצווים עליו ליתן ענין חיצוני, שאינו נוגע לו כל כך – היה לזה עדיין מקום בשכל; אילו היו מצווים עליו ליתן "חיי נפשו", אבל באופן שיוכל להכניס בזה תנאי הנוגע למציאות שלו – גם אז היה הדבר מתקבל בשכל;

16 אבל כשתובעים ממנו ליתן (לא ענין חיצוני, אלא) "חיי נפשו" [ובפרט כשהנתינה היא באופן שאינו יודע כלל מנין יקח את הממון, וכמדובר לעיל שההנחה הראשונה צריכה להיות למלאות את מחסור העני, ורק לאחר-יזה לחשוב מנין יקח זאת], ומבלי הבט על כך שמדובר ב"חיי נפשו", עליו ליתן זאת לאחרים, ולשכוח לגמרי אודות המציאות שלו,

20 ולא זו בלבד, אלא שמוסיפים ותובעים ממנו, שלמרות שהוא נותן לאחרים "חיי נפשו", וללא כל תמורה, אפילו לא נתינת תודה, מכל-מקום, יעשה זאת בשמחה ובטוב לבב – הרי זה ענין שאין לו מקום בשכל כלל, אלא הוא נמשך מצד עצם הנפש שלמעלה מטעם ודעת, שהוא ענין העבודה דחנוכה (כנ"ל).
23 ועל-ידי התעוררות עצם הנפש – פועלים גם למעלה התעוררות והמשכת אור הבל-יגבול שלמעלה מכל הגבלות, כנ"ל.

25 וזהו מה שכתוב²⁹ "עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא", שעל-ידי צדקה זוכים לענין ה"שיבה", שהוא ענין שלמעלה מהשתלשלות³⁰, כפי שמצינו גם בנוגע לענין השיבה בגשמיות – "בן³¹ שבעים לשיבה"³². והיינו, שעל-ידי נתינת הצדקה ממשיכים כוחות עצמיים שלמעלה מהשתלשלות.

28 ז. וענין זה הוא בהדגשה יתירה בנוגע לצדקה הקשורה עם ענין של בית (כדלקמן סעיף י) – שאז ההמשכה היא לא רק ממדריגה שלמעלה מהשתלשלות אבל שייכת להשתלשלות, אלא מבחינה שלמעלה

(30) ראה ד"ה בכ"ה בכסלו בתו"א וישב כט, סע"ג ואילך. ועם הגהות – באוה"ת חנוכה רפח, ב ואילך.

(31) אבות ספ"ה.

(32) חסר הביאור.

נזכר גם הענין דבן שמונים, שמספר שמונים הוא בודאי ענין שלמעלה מהשתלשלות, כמ"ש (תהלים צ, יו"ד) "ואם בגבורות שמונים שנה", וכדאיתא בגמרא (גיטין כח, א) "כיון דאיפליג איפליג" (המור"ק)

(23) מג"א ופמ"ג ריש הל' חנוכה. וראה לקו"ש שם ע' 443. וש"נ.

(24) שיחת ש"פ וישב, כ"א כסלו ס"ז (לעיל ע' 263 ואילך).

(25) ואתחנן ו, ה.

(26) ראה תניא פל"ז (מח, סע"ב).

(27) ראה זח"א קסח, ב. ועוד.

(28) שבת קיט, א. וש"נ.

(29) משלי טז, לא.

מהשתלשלות לגמרי, שזהו בחינת המקיף דבית, כפי שנתבאר לעיל³³ בענין החילוק בין לבוש ובית,¹ שלבוש הוא מקיף הקרוב, שעם היותו מקיף הרי הוא שייך להשתלשלות, מה־שאינ־כן בחינת בית הוא למעלה מהשתלשלות לגמרי.

והענין בזה:

איתא בגמרא³⁴ "כל אדם שאין לו בית אינו אדם". – כך מובא הלשון בחסידות, אף שהלשון בגמרא הוא "כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם". והמקור לזה הוא על־פי דברי ה'תוספות' שם³⁵: "קרקע לבנות עליו שידור בו", כפי שכותב ה'צמח צדק', שהמקור היחיד למאמר "כל אדם שאין לו בית אינו אדם" הוא בדברי ה'תוספות' הנ"ל.

והכוונה בזה – שענין הבית נוגע בעצם ענינו של האדם, בעצם מהות נפשו, ודווקא על־ידי ענין הבית נעשה שלימות ענין האדם.

וענין זה הוא בהתאם להאמור שענינו של בית הוא מקיף הרחוק, דהיינו שענין הבית נוגע לא רק לכוחותיו הפנימיים שהם בהגבלה, ואפילו לא רק לכוחות המקיפים השייכים לכוחות הפנימיים (שהוא ענין הלבוש, מקיף הקרוב), אלא לעצם הנפש ממש, שלכן, "כל מי שאין לו בית אינו אדם".

ח. והנה, אף שבנוגע לשייכות דענין הבית לעצם האדם אין נפקא־מינה באיזה מקום נמצא הבית, כיון שהעיקר הוא שיש לו בית, הנה לאמיתו של דבר, ישנו חילוק בשייכות הבית לאדם, אם הבית נמצא בארץ ישראל או בחוץ לארץ:

מי שיש לו בית בחוץ לארץ – הרי הבית אינו קשור כל כך עם האדם, שהרי ביכלתו למכור את הבית וכיוצא בזה. מה־שאינ־כן כשאדם קונה בית בארץ ישראל, שבה יש לכל אחד ואחד מישראל ארבע אמות (כדמצינו³⁶ לענין פרוזבול) – הרי הבית קשור עמו ביתר שאת.

ועל־דרך שמצינו לדינא³⁷, ש"השוכר בית בחוץ לארץ, כל שלשים יום פטור מן המזוזה, מכאן ואילך חייב, אבל השוכר בית בארץ ישראל עושה מזוזה לאלתר". והיינו שבחוץ לארץ עד שלשים יום לא חשיב קביעות³⁸, מה־שאינ־כן בארץ ישראל חשיב קביעות גם קודם שלשים יום.

וטעם הדבר הוא כנ"ל – כיון שכבר היתה לו שייכות לקרקע בארץ ישראל גם קודם לכן, שהרי לכל אחד ואחד מישראל יש ארבע אמות בארץ ישראל, אלא שקודם לכן היה אפשר לסלקו משם כו', אבל לאחר ששילם תמורת הקרקע מממונו (ושוב אי אפשר לסלקו) – נמשכת שייכות זו גם בגשמיות.

וכשם שמצינו חילוק בענין הקביעות קודם ל' יום, מובן שישנו חילוק על־דרך־זה גם לאחר ל' יום – שבארץ ישראל הקביעות היא ביתר שאת מבחוץ לארץ, דהיינו שבארץ ישראל הבית קשור יותר עם האדם.

ונמצא, שעיקר הענין ד"כל אדם שאין לו בית אינו אדם" הוא בנוגע לבית בארץ ישראל, דהיינו שבית בארץ ישראל נוגע יותר בעצם מהות האדם, בבחינת מקיף הרחוק.

ט. איתא בגמרא "כל העוסק בבנין מתמסכן". ולכאורה, הרי זה סותר להאמור לעיל שדווקא על־ידי בנין בית באים לידי שלימות?

וביאור הענין³⁹:

מה שכתוב "כל העוסק בבנין מתמסכן" – קאי על כוחות הגלויים בלבד. וכפי שאנו רואים במוחש, שכשאדם צריך לבנות בנין, הרי בתחילה סבור הוא שיספיק לו הממון שבידו, ואחר־כך, כשעומד כבר

(37) מנחות מד, א. טושו"ע יו"ד סרפ"ו סכ"ב.

(38) ראה ב"י יו"ד שם. ש"ך שם סקכ"ח.

(39) ראה גם מכתב יו"ד כסלו שנה זו (אג"ק חט"ז ע' קלה).

וש"נ.

(33) ד"ה פדה בשלום די"ט כסלו פ"ב ואילך (לעיל ע' 197)

ואילך).

(34) יבמות סג, א.

(35) ד"ה שאין.

(36) ראה תר"מ חט"ז ע' 354. וש"נ.

- 1 באמצע הבנין, מגלה שמוכרח להתייגע ולהכנס לחובות, ועד שבכוחות הגלויים אינו רואה כלל מנין
- 2 יוכל להשיג את הסכום הדרוש.
- 3 אמנם, כשרואה שבכוחות הגלויים אין שום מקום שיצליח בזה – מעורר הוא את הכוחות הנעלמים
- 4 והעצמיים (שהרי מוכרח לסיים את הבנין, כיון שענין זה נוגע לו בעצם הנפש כנ"ל, ולכן מתעוררים
- 5 על-ידי-זה הכוחות העצמיים דעצם הנפש), שבהם אין הגבלה כלל, ועל-ידי-זה ניתוסף אצלו בשלימות
- 6 האדם בענינים עצמיים אלו.
- 7 ושלומות זו נמשכת לאחר-יזה גם בכוחות הגלויים, ולבסוף לא זו בלבד שאינו "מתמסכן", אלא
- 8 אדרבה – נמשכת לו עשירות גם בגילוי.
- 9 והענין בזה ברוחניות – שכאשר האדם מעורר את האור שלמעלה מהשתלשלות, אזי מתבטלים כל
- 10 ההגבלות שהיו מצד סדר ההשתלשלות, והיינו, שאור הבלי-גבול מאיר גם בהשתלשלות למטה,
- 11 ועל-ידי-זה נמשך ענין העשירות גם בגשמיות.
- 12 י. בוודאי מבין כבר כל הקהל כלפי איזו מסקנא אמורים הדברים ("צו וואָס איך וויל דאָ צופירן")
- 13 – המגבית שהתקיימה ב"ט כסלו עבור בניית שיכון בכפר-חב"ד⁴⁰.
- 14 וכאמור, מצד מעלת הצדקה, שעליה נאמר "עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא", ובפרט צדקת
- 15 ארץ ישראל ("ארץ החיים"⁴¹), ובפרט צדקה לבנין בית בארץ ישראל, שעל-ידי-זה זוכים לחלק ונחלה
- 16 בארץ ישראל – פועל הדבר בשלימות האדם, המשכת בחינת מקיף הרחוק שלמעלה מהשתלשלות,
- 17 ובאופן שהמקיף נמשך גם בהשתלשלות למטה.
- 18 ולכן, אף אם בתחילה יש קושי בהשתתפות במגבית זו, יש לדעת שלבסוף יביא הדבר לשלימות
- 19 אמיתית, לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות.
- 20 ומובן שנתינת הצדקה צריכה להיות בלא שום פניות, כנ"ל בארוכה.
- 21 יא. מלכתחילה קבעתי שיהיו שלש התוועדות רצופות⁴² בנוגע לענין הצדקה, כדי שיהיה ענין של
- 22 חזקה.
- 23 ועיקר הענין שצריכים לפעול הוא – שהנתינה תהיה בשמחה:
- 24 כשמתבונן בכך שעל-ידי נתינת הצדקה נעשה שותף בחלק ונחלה בארץ ישראל, שבענין זה (בית בארץ
- 25 ישראל) הוא עיקר הענין ד"מי שאין לו בית אינו אדם", דהיינו שענין הבית פועל את עיקר שלימות
- 26 האדם, גילוי כוחות העצמיים כנ"ל, וענין זה נמשך בגילוי ברוחניות, וגם בגשמיות בעשירות כפשוטו,
- 27 ובפרט על-פי ההסברה הידועה⁴³ בענין השותפות, שכאשר שני אנשים או יותר שותפים בדבר, אין
- 28 פירוש הדבר שבבעלותו של כל אחד מהם ישנה רק מחצית (או חלק אחר) של הדבר, אלא פירוש הוא
- 29 שלכל אחד יש חלק מהדבר בשלימותו,
- 30 הרי כאשר מסכימים ורוצים להכניסו בשותפות זו – עליו להיות בשמחה.
- 31 – כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר סיפר⁴⁴, שאדמו"ר מהר"ש היה נוהג בליל הסדר לקחת את האפיקומן מבני
- 32 ביתו, להניחו יחד עם האפיקומן שלו, ואחר-כך היה מחלק לכל אחד ואחד מהמסובים. פעם אחת נכח
- 33 בשעת עריכת הסדר, מישהו שלא מבני ביתו, ונתן גם הוא לאדמו"ר מהר"ש את האפיקומן שלו, כדי
- 34 להניחו יחד עם כולם. אמר לו אדמו"ר מהר"ש: מניין לך שרוצים לכלול גם אותך? ...!
- 35 וביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שענין זה נוגע לאכילת קרבן פסח לעתיד לבוא, שיאכלו יחד גם קרבן
- 36 פסח.

(43) ראה שיחת י"ט כסלו ה'ת"ל ס"כ (לעיל ע' 220). וש"נ.

(44) ראה "רשימות" חוברת ה' ע' 21. וש"נ. וראה גם תו"מ

ח"ו ע' 224.

(40) ראה שיחת י"ט כסלו סל"ז ואילך (לעיל ע' 234 ואילך).

(41) ראה תניא אגה"ק סי"ד (קכ, א).

(42) התוועדות י"ט כסלו ה'ת"ל, התוועדות ש"פ וישב כ"א

כסלו (לעיל ס"ע 262 ואילך), והתוועדות זו.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) בכלל אין להוטים לבקש מאנשים להשתתף בענינים כגון דא. וכיון¹ שכן, הרי אלו שמסכימים להכניסם – צריכים הם להיות בשמחה גדולה.²

* * *

יב. (ניגנו את הניגון "והריקותי לכם ברכה עד בלי די", ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:) פסוק זה⁴⁵ נאמר על לעתיד לבוא, שאז תהיה המשכת הברכה "עד בלי די".

אמנם, כיון ש"מה שהוא מצוה לבניו לעשות הוא בעצמו עושה"⁴⁶, הנה כשם שעבודת בני ישראל היא באופן שבזמן הגלות צריך לעשות הכנה לזמן דלעתיד, וכמבואר בתניא⁴⁷ שהגילויים דלעתיד תלויים במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות, ולכן דורשים שתהיה העבודה "בכל מאדך", בלי גבול, מעין דלעתיד – הרי בוודאי שגם הקב"ה יתחיל לגלות את הגילויים דלעתיד עוד בזמן הגלות, באופן ש"הריקותי לכם ברכה עד בלי די", הן בגשמיות והן ברוחניות.

יג. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר⁴⁸, שהיה נהוג אצל ה'צמח צדק' (וכן נהגו גם שאר הנשיאים), שבאחד מלילי חנוכה היו עושים "לאַטקעס-אָווענט", וה'צמח צדק' היה עורך התוועדות עם בני ביתו. וזוהי הוראה לכל אחד – שצריכים להתעסק עם בני הבית לחנכם כו', ובפרט בזמן דחנוכה, שכן, נוסף לכך ש"אף הן היו באותו הנס"⁴⁹, כפי שמצינו גם בנוגע לפורים⁵⁰, הרי חנוכה הוא מלשון חינוך⁵¹, "חנוך לנער"⁵², כמבואר בכמה מקומות⁵³.

וענין זה צריך להיעשות לא בדרך אגב, לצאת ידי-חובתו בלבד, אלא באופן של התלכשות, ובהקדמת ההכנה הראויה – כמו כל ענין של השפעה הדורש הכנה, ובסבר פנים יפות, שאז יתקבלו הדברים. יד. כמו כן ישנו מנהג ישראל ליתן "מעות חנוכה"⁵⁴ – שזהו ענין של השפעה נוספת, היינו, שנוסף לכך שבכל השנה נותנים להם כל צרכיהם במזון ולבוש, בגשמיות וברוחניות, נותנים להם גם "מעות חנוכה".

וכיון ש"מנהג ישראל תורה היא"⁵⁵, נכלל גם מנהג זה בענין ד"מה שהוא מצוה לבניו לעשות הוא בעצמו עושה", ולכן, צריך הקב"ה ליתן לכל בני ישראל – שהם בניו – "מעות חנוכה", דהיינו, השפעה נוספת, כמו שנתבאר לעיל במאמר⁵⁶ בענין סוד שורש וסוד תוספת.

– לא איכפת לי אם ענין זה נקרא בשם "מעות חנוכה" או בשם אחר, אבל העיקר הוא שתומשך השפעה נוספת, היינו, שלא זו בלבד שיהיה לבני ישראל כל צרכיהם (לא בצמצום אלא) בהרחבה, אלא עוד זאת, שתומשך להם השפעה בלי גבול: "והריקותי לכם ברכה עד בלי די"!

צריכים רק להבהיר ולהזהיר שריבוי ההשפעה וריבוי התענוג לא יגרמו לכך שיהיו מונחים בגשמיות, – על-דרך המסופר בהתוועדות די"ט כסלו⁵⁷ אודות י"ט כסלו שנת תרמ"ח, שכ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן התוועד היטב ("שטאַרק פאַרבראַכט"), במעמד חסידים בעלי צורה בהשכלה ועבודה, שהתענוגו במאד על הענינים שדיבר כ"ק אדמו"ר נשמתו-עדן,

(53) ראה סידור (עם דא"ח) שער החנוכה רעז, א. שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פל"ז.

(54) "רשימות" חוברת קעא ע' 15 (נעתק ב"היום יום" שם). וראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שנח.

(55) ראה תורה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קפ. סת"ב סי"א. סתצ"ד סט"ז.

(56) פ"ה (לעיל ס"ע 281 ואילך).

(57) סמ"ד (לעיל ע' 240).

(45) מלאכי ג, יו"ד.

(46) ראה שמו"ר פ"ל, ט.

(47) רפ"ז.

(48) סה"ש תרח"ץ ס"ע 252 (נעתק ב"היום יום" כח כסלו, ד חנוכה).

(49) שבת כג, א.

(50) מגילה ד, א.

(51) ראה חדא"ג מהרש"א לשבת כא, ב. וראה גם תו"מ ח"י

ע' 288. וש"נ.

(52) משלי כב, ו.

1 [דרך-אגב: הנני לתקן בסיפור שסופר ב"ט כסלו שהתענוג היה מהמדובר בענין כלות הנפש של רבינו
2 הזקן. שכן, ברשימה נאמר שהתענוג היה מכללות תוכן הדיבור בהתוועדות בענין התענוג בהשגת אלקות],
3 ובינתיים, ניצלו את התענוג על אכילת "גריקענע קאַשע" (דייסת כוסמת)... כנהוג שבסעודת י"ט כסלו
4 היו אוכלים "גריקענע קאַשע" –
5 אלא באופן שיעשו מהגשמיות כלי לאלקות.

* * *

6 טו. (במהלך ההתוועדות נערכו "שבע ברכות" של שני תלמידים⁵⁸, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
7 המאמר שנאמר לעיל – מצאתי בביכל של הרב בנימינסאן ע"ה, 'דיבור-המתחיל' בן פורת יוסף, והוא
8 המקום היחידי שמצאתי מאמר זה⁵⁹.
9 על המאמר נרשם: "מה ששמעתי . . בעת סעודת החתונה שנת תרנ"ז, ולא היה אז בכתב, והנחתי
10 מדעת-עצמי", כלומר, שזוהי הנחה שרשם (הרב בנימינסאן עצמו, או משהו אחר שהרב בנימינסאן
11 העתיק ממנו) כפי זכרונו.
12 מאמר זה יודפס בעזר השם-יתברך בתור הוספה ל'דיבור המתחיל' שמח תשמח תרנ"ז⁶⁰, ביחד עם
13 המאמר 'דיבור המתחיל' שוש תשיש⁶¹ (שנאמר בשבת פרשת וישלח, בתוספת ההתחלה דוישלח גו' ויהי
14 לי שור וחמור)⁶².
15 וכיון שמאמר הנ"ל שייך לחתונה, וביום ה'שבת קודש' זה נערך "שבע ברכות" של שני תלמידים,
16 הרי זה "דבר בעתו", ומה גם שזהו "א" געשמאַקער ענין" מצד עצמו, לכן אמרתי מאמר זה בכמה שינויים
17 והוספות, בתוספת התחלה וסיום בשייכות לחנוכה.
18 טז. במאמר מדובר אודות "בן פורת יוסף"⁶³, כפירוש התרגום "ברא דיסגי", וכמו שנתבאר לעיל
19 באריכות⁶⁴ שישנו ענין של הוספה והוספה להוספה כו'.
20 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
21 יתן השם-יתברך ששני התלמידים הנ"ל יצליחו בהצלחה מופלגה במילוי שליחותם שנוסעים להפיץ
22 המעיינות חוצה, ושתהיה הוספה והוספה להוספה, בבחינת תוספת מרובה על העיקר – שיביאו אלפי חסידים,
23 ויצליחו בהצלחה מופלגה גם בענינים הפרטיים, איש וביתו, ואחר-כך גם איש ובני ביתו, בכל
24 הצטרותם,
25 ויתן השם-יתברך שמהם יראו וכן יעשו גם שאר התלמידים – להיות שלוחים להפיץ המעיינות⁶⁵.

* * *

26 יז. בתפילת מנחה מתחילים לקרוא פרשת ויגש – שתוכנה הוא ענין האיחוד של יהודה ויוסף, וזהו
27 גם תוכן ההפטרה, ש"עץ יוסף" ו"עץ יהודה" יהיו "לעץ אחד"⁶⁶, "ומלך אחד יהיה לכולם למלך"⁶⁷,
28 ומסיים: "ודוד עבדי נשיא להם לעולם"⁶⁸.
29 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
30 יתן השם-יתברך שבקרוב ממש יהיה "ודוד עבדי נשיא להם לעולם", שתהיה גאולה שלימה ואמיתית
31 על-ידי דוד מלכא משיחא, בקרוב ממש.

(64 פ"ו (לעיל ע' 284).
(65 חסר אריכות הדברים בענין זה (המו"ק).
(66 יחזקאל לו, יט.
(67 שם, כב.
(68 שם, כה.

(58 ה'ת' יוסף הכהן רוזנפלד וה'ת' שלום דובער שם-טוב.
(59 ראה גם סה"מ תרנ"ז ע' שיו ובהערה 5.
(60 נדפס לאח"ז בסה"מ שם ס"ע רצב ואילך.
(61 נדפס שם ע' רצה ואילך.
(62 נדפס לעיל ע' 182 ואילך.
(63 ויחי מט, כב.

בס"ד. שיחת יום א' פ' ויגש, מוצאי נר ה' דחנוכה, ה'תשח"י.

– לתלמידי ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש, בחדר הק' –

בלתי מוגה

א. בענין המצוות מצינו שכל מצוה כלולה מכל שאר המצוות.¹

ומובן הדבר, דכיון שכל המצוות באים מהקב"ה שהוא אחדות הפשוטה, ובמילא גם כל הענינים הקשורים עמו הם באופן של אחדות פשוטה, הרי כאשר רצונו יתברך שענין מסויים יתבטא בריבוי פרטים דוקא, אזי כל פרט הוא בבחינת אחדות פשוטה, והוא כולל בתוכו את כל שאר הפרטים.²

ועל-פי-זה מבואר בחסידות הטעם ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"³ - כיון שכל מצוה, איזו שתהיה, היא מעין וכוללת את כל שאר התרי"ג מצוות.⁴

ונוסף להתאחדות הכללית שיש בכללות המצוות – יש גם התכללות בסוגי מצוות מסויימים, דהיינו שכל המצוות השייכות לסוג אחד, יש ביניהם שייכות והתכללות גדולה יותר מאשר שייכותם עם מצוות אחרות.

ולדוגמא: מצוות עשה, ומצוות לא-תעשה – שיש להם גדר מיוחד, המתבטא בדינים מיוחדים, כמו "עשה דוחה לא-תעשה"⁴, וכן שכל מצוות לא-תעשה הם בחומר מלקות.⁵ ועל-דרך-זה ישנם הסוגים דאיסור וטומאה וכו'.⁶ ומובן, שהשייכות בין המצוות השייכות לסוג אחד, היא גדולה יותר מאשר שייכותם עם מצוות אחרות.

ונוסף לזה מצינו שייכות גדולה עוד יותר בין שתי מצוות:

(א) איתא בירושלמי⁷ בענין לימוד תורתו של רשב"י "כגון אנו שעוסקין בתלמוד תורה אפילו לקרית שמע אין אנו מפסיקין", כיון ש"זה שינון וזה שינון ואין מבטלין שינון מפני שינון".

(ב) מצינו בגמרא⁸ בענין לימוד התורה של בנו, ש"אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו, בנו קודמו" ("לימוד בנו, והוא יטריח אחר מזונות ויספיקנו"), שמזה מוכח שלימוד התורה של בנו נחשב כמו לימוד שלו ממש.

[כלומר: כאשר הממולח הוא אדם אחר שאינו בנו, אינו מחוייב ליתן ממנו כדי שילמד הממולח⁹, כיון שעל-ידי-זה לא תהיה אצלו מעלת לימוד התורה, אלא מעלת "תמכין דאורייתא" בלבד, ולכן מוטב שילמד בעצמו. מה-שאינ-כן כשהממולח הוא בנו, מחוייב ליתן ממנו שילמד בנו, כיון שלימוד התורה של בנו הוא כמו לימוד שלו ממש].

ונמצא מב' דוגמאות אלו, שנוסף על ההתאחדות הכללית של כללות המצוות, וכן ההתאחדות של המצוות שבסוג אחד, ישנו עוד אופן של התאחדות במצוות – התאחדות גמורה ממש, שב' המצוות ענינם אחד, אלא שנעשה על-ידי אדם אחר (כבדוגמא הב') או באופן אחר (כבדוגמא הא').

ב. כשם שישנם כמה דרגות של התכללות במצוות התורה, כן הוא בנוגע לבני ישראל שלהם ניתנו מצוות התורה:

(1) ראה סה"מ תרנ"ה ע' לו. המשך תרס"ו ס"ע סח. ע' תקכב.
סה"מ קונטרסים ח"ב תלה, ב.
(2) ראה גם שיחת ליל שמח"ת סכ"ז ואילך (לעיל ע' 104 ואילך).
(3) סוכה כה, סע"א. וש"נ.
(4) שבת קלב, ב. ועוד.
(5) ראה רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ח.
(6) ראה יבמות קג, סע"ב.
(7) ברכות ושבט פ"א ה"ב.
(8) קידושין כט, ב (ובפרש"י).
(9) הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ז.

- 1 כל ישראל מחוייבים בכל התרי"ג מצוות, שהרי רמ"ח מצוות עשה הם כנגד רמ"ח איברים, ושס"ה
2 מצוות לא-תעשה הם כנגד שס"ה גידים¹⁰, וכיון שכל אחד ואחד מישראל יש לו רמ"ח איברים ושס"ה
3 גידים, יש לו שייכות לכל המצוות.
- 4 אבל אף-על-פי-כן, כשם שבמצוות ישנם כמה סוגים (כנ"ל), כן הוא בבני-אדם, שיש בהם כמה סוגים.
5 והיינו, שנוסף על המבואר באגרת הקודש¹¹ שלכל אחד ואחד מישראל יש ענין (על-פי הגורל) שבו עליו
6 להיות "זהיר טפי"¹², שהוא ענינו הפרטי של אדם זה – הנה מלבד זאת ישנה גם התחלקות סוגים כלליים,
7 בהתאם להתחלקות הסוגים שבמצוות, ולכל סוג של בני-אדם ישנו סוג המצוות השייך להם ביחוד, וכמו
8 המצוות שבכהנים, לויים וכו'.
- 9 וכמו כן ישנו סוג בני-אדם שהם כהנים ולויים ברוחניות – כמו שכתב הרמב"ם¹³: "ולא שבט לוי
10 בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה'
11 לשרתו ולעובדו כו'" – שעיקר עבודתם היא תורה ותפלה, שצריכים להיות שניהם, כמאמר רז"ל¹⁴ "כל
12 האומר אין לו אלא תורה כו' אפילו תורה אין לו", וכמו כן לא מספיק תפלה בלבד, אלא צריך להיות
13 גם ההמשכות שעל-ידי תורה, כפסק רז"ל¹⁵ שצריך לילך "מבית הכנסת לבית המדרש".
- 14 ג. וכמו כן יש התחלקות פרטים בתורה ותפלה גופא: בתורה – יש גליא דתורה ופנימיות התורה,
15 וכן בתפלה – יש גליא דתפלה, שהוא ענין התפלה כפי שמדובר אודותיה בגליא דתורה, ויש גם "עבודה
16 שבלב זו תפלה"¹⁶, שזוהי פנימיות התפלה כפי שמבואר בפנימיות התורה.
- 17 ויש צורך בשני הענינים – הן גליא דתורה והן פנימיות התורה: גליא דתורה ללא פנימיות – אינה
18 מספקת, שהרי חסרה כל הפנימיות; ולאידך, גם פנימיות התורה ללא גליא דתורה אינה מספקת, כמבואר
19 בכמה מקומות¹⁷ בענין "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו"¹⁸, שאפילו הנשמות שבגן-עדן, שהם
20 מופשטים מגופים, צריכים להענין ד"תלמודו בידו" (גליא דתורה), ועל-אחת-כמה נשמות בגופים
21 למטה זקוקים בהכרח לגליא דתורה, בשביל בירור העולם בכלל, וביחוד בירור "עולם קטן", זה האדם¹⁹.
- 22 ד. כמו כן יש גם במצוות גליא ופנימיות: הגליא – היא העשיה שבמצוה, והפנימיות – היא הכוונה
23 שבמצוה.
- 24 אמנם, אף ששני ענינים אלו ישנם בכל המצוות, מכל-מקום, בכללות נחלקות המצוות לשני סוגים:
25 יש מצוות שעיקר ענינם הבולט הוא העשיה (גליא) שבהם, ויש מצוות שעיקר ענינם הבולט הוא הכוונה
26 (פנימיות) שבהם.
- 27 ובכללות – הרי זה החילוק בין חנוכה ופורים, כמבואר בלבוש²⁰ (והובא בט"ז²¹ ונתבאר בארוכה
28 בתורת החסידות²²), שאף שבשניהם היה ענין המסירות-נפש, מכל-מקום, בפורים היה זה בשייכות להגוף,
29 ובחנוכה – בשייכות להנשמה. ועל-פי-זה מובן, שבפורים בולט בעיקר הגליא שבמצוה, ובחנוכה בולט
30 בעיקר הפנימיות שבמצוה.
- 31 וזהו הטעם שנס חנוכה היה בשמן, וכן תקנת חכמים בענין ימי החנוכה היא על-ידי הדלקה בשמן,
32 דקאי על פנימיות התורה, כידוע²³ שמים (וכן לחם) ענינם גליא דתורה, יין – ענינו רזין דתורה, ושמן
33 – רזין דרזין.

(18) פסחים נ, א. וש"נ.

(19) תנחומא פקודי ג. וראה אדר"נ ספ"א. ובכ"מ.

(20) או"ח סע"ד.

(21) שם סק"ג.

(22) סה"מ תש"ח ע' 118. סה"ש תש"א ע' 66. ועוד.

(23) ראה שיחת נר ה' דחנוכה דאשתקד (לתלמידי יתות"ל)

ס"ה (תו"מ ח"י"ח ע' 315). וש"נ.

(10) ראה זח"א קע, ב. ועוד.

(11) סוס"ז.

(12) שבת קיח, סע"ב.

(13) סוף הל' שמיטה ויובל.

(14) יבמות קט, ב.

(15) ברכות בסופה. וש"נ.

(16) תענית ב, א.

(17) ראה לקו"ת ואתחנן ו, ג. שה"ש כב, ד.

ועל פי האמור לעיל (ס"ב), שהתחלקות הסוגים במצוות היא בהתאם לסוגים בבני-אדם, ולכל סוג בבני-אדם יש סוג מצוות השייך אליהם ביחוד – מובן, שמצוות חנוכה, שענינה בשמן (שהוא ענין הכוונה, רוחניות שבמצוה), היא מסוג המצוות השייך ביחוד לסוג בני-אדם שהם בבחינת כהנים ברוחניות, שהם התלמידים הלומדים פנימיות התורה.

ה. מכל האמור מובן, שימי החנוכה הם זמן מסוגל להתעורר ולהתחזק בלימוד פנימיות התורה, וכן בפנימיות ענין התפלה, "עבודה שבלב".

וכל זה באופן ד"מוסיף והולך", דהיינו להוסיף בתמידיות ("האֵלטן אין איין מוסיף זיין") מיום ליום ומלילה ללילה, בהתאם להחזרה מימי החנוכה, שהרי הלכה כבית-הלל ש"מוסיף והולך"²⁴,

ועד שמגיעים (לא רק למספר שבעה, שהוא ענין שלימות ההיקף, אלא) למספר שמונה, שהוא למעלה מההיקף ולכן שומר את ההיקף²⁵,

והרי זהו גם-כן ענין פנימיות התורה (ובפרט רזין דרזין), שהוא ענין שלמעלה מההיקף ההשתלשלות לגמרי.

ואף שענין זה הוא למעלה מהשתלשלות לגמרי, מכל-מקום, צריך שלא ישאר בבחינת מקיף, אלא להאיר על ידו את "פתח ביתו מבחוץ"²⁴ - תחלה את ה"חוץ" שבו גופא, הגוף ונפש הבהמית²⁶ [כפי שניתנה האפשריות לכך על-ידי-זה שתורת החסידות המשיכה את הענינים ד"רזין דרזין" בהבנה והשגה, ובמילא יכולים הם לחדור גם בנפש השכלית, ועל ידה – גם בנפש הבהמית ובגוף], ולאחרי כן – גם את ה"חוץ" הרחוק ממנו, ה"חוץ" של העולם, שגם הוא יואר בהאור ומאור שבתורה²⁷.

*

ו. איתא בספרים²⁸, שעל-ידי ענינים של עשיה בפועל, נעשה קיום בהענין שמדברים אודותיו. ובזה מבארים הטעם שמצינו בענין הנבואה שהנביא הוצרך לעשות פעולות בענינים גשמיים – כדי שתהיה להנבואה אחיזה בגשם, ועל-ידי-זה יהיה לה קיום למטה.

וזוהי מעלה נוספת שישנה בענין העשיה שבמצוות (מלבד מעלת העשיה עצמה) – שהעשיה מעוררת ומחזקת את כוונת המצוה.

וכשם שישנו ענין זה בעשיית המצוות, כן הוא בענינים של "מנהג ישראל תורה"²⁹.

ובעניננו – מנהג ישראל ליתן "מעוֹת חנוכה"³⁰, והנתינה היא בכסף גשמי; לא "אלפי זהב וכסף"³¹, אהבה ויראה³², אלא כסף כפשוטו, שהוא דבר גשמי, שיש בזה גם המעלה ש"במעוֹת אלו היה יכול לקנות חיי נפשו", כמו שכתוב בתניא³³.

ולכן יתנו עתה "מעוֹת חנוכה", שזהו ענין של עשיה בפועל, כדי לחזק ולקיים את כל האמור לעיל בענין חנוכה – שהימים האלו מסוגלים להתעורר ולהתחזק בלימוד פנימיות התורה, שעל-ידי-זה "יכול לקנות חיי נפשו".

[כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א נתן בידו הקדושה לכל תלמיד שקל אחד – דמי חנוכה].

(29) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קפ. סתל"ב סי"א. סתצ"ד סט"ז.

(30) ראה "היום יום" כח כסלו. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שנה.

(31) תהלים קיט, עב.

(32) תו"א ר"פ וישב.

(33) פל"ז (מח, סע"ב).

(24) שבת כא, ב.

(25) ראה גם מכתב ח' טבת שנה זו (אג"ק חט"ז ע' ר).

(26) ראה גם מכתב ח' טבת שנה זו – "בענינים המדוברים

בעת החלוקה כאן דהאי שתא כו" (אג"ק חט"ז ע' ר).

(27) ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט. ובכ"מ.

(28) ראה דרשות הר"ן דרוש ב. רמב"ן לך לך יב, ו. לבוש על

הרקאנטי לך לך שם.

בס"ד. משיחות ימי חנוכה ה'תשמ"ח

- לאחר הדלקת נרות חנוכה -

- 1 א. מהענינים העיקריים בחנוכה לגבי שאר ימים טובים (הן מן התורה והן מדברי סופרים)¹, הוא -
- 2 "פרסומי ניסא"², "להודיע³ הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו"⁴.
- 3 והנה, חיוב "פרסומי ניסא" על-פי הלכה הוא על-ידי הדלקת נר חנוכה [כולל גם הענין ד"הלל
- 4 והודאה"⁵, "לקרות הלל"⁶ ולומר על הנסים בהודאה"⁷ (בתפילה וברכת המזון), וקריאת התורה⁸], אבל
- 5 אף-על-פי-כן, מובן וגם פשוט, שיש מקום לענין של "פרסומי ניסא" גם על-ידי הדיבור בעניני חנוכה.
- 6 ולכן, לאחר הפרסום העיקרי על-ידי קיום מצות נר חנוכה¹⁰ בבית-הכנסת¹¹, כולל אמירת הברכות¹²
- 7 ועניית אמן, ואמירת "הנרות הללו" בניגון (או פזמון ופיוט, כנהוג בכמה קהילות, "נהרא נהרא
- 8 ופשטיה"¹³) - כדאי ונכון להוסיף ב"פרסומי ניסא" גם על-ידי הדיבור בעניני חנוכה.
- 9 ולהעיר, שאף שלא מצינו שבימי חנוכה יקהילו קהילות ברבים¹⁴ לדרוש בעניני חנוכה¹⁵ [ואדרבה:
- 10 ידוע¹⁶ שכ"ק מו"ח אדמו"ר היה נוהג (כמו אביו) להדליק נר חנוכה בביתו פנימה, במעמד בני המשפחה
- 11 בלבד] - מכל-מקום מכיון שכבר התאספו והתקהלו כמה וכמה עשירות מישראל לתפילה והדלקת נר חנוכה
- 12 בבית-הכנסת [נוסף לכך שכל אחד ואחד מדליק נר חנוכה בביתו, באופן ד"פרסומי ניסא" וכו'], ולא
- 13 עוד אלא שרצונם וחפצם של המתאספים הוא לשמוע מעניני דיומא (בהלכה או באגדה וכו') - אין
- 14 סיבה שלא (ואדרבה, דבר טוב ונכון ביותר) לנצל מעמד זה כדי להוסיף ב"פרסומי ניסא" על-ידי הדיבור
- 15 בעניני חנוכה.

אל הדיבור, כי המחשבה היא לעצמו (אין אדם יודע מה בלבו של חבריו), והגילוי לזולת (ועאכו"כ באופן של פרסום) הוא (לכל לראש) ע"י הדיבור.

10 נוסף לכך שאין לדחותה משום "מצוה הבאה לידי א" תחמיצה" (ראה מכילתא ופירש"י בא יב, יז) - גם בנוגע למצוה דרבנן, שגם עלי' מברכים "אשר קדשנו במצוותיו וצונו", כמבואר בסוגיית נר חנוכה (שבת כג, א) "מאי מברך, מברך אקב"ו כו' והיכן צונו כו'".

11 טושו"ע או"ח סתרע"א ס"ז.

12 שגם בהם מודגש פרסום הנס - "שעשה נסים לאבותינו כו'".

13 חולין יח, ב. וש"נ.

14 משא"כ בפורים, שקריאת המגילה (שזוה"ע פרסום הנס בדיבור) צ"ל "ברוב עם" דוקא (מג"א או"ח סתר"צ סקכ"ג).

15 ובטעם הדבר (דלכאורה, הפרסום בדיבור הו"ע עיקרי) - אולי י"ל שלא רצו לקבוע ענינים נוספים ב"פרסומי ניסא" כדי שלא להחליש את תוקף הפרסום (באופן של חידוש כו') בענין העיקרי, הדלקת נר חנוכה (וראה גם שיחת ש"פ וישב כ"א כסלו ס"ב, ובהערה 89 - בנוגע לדמי חנוכה, שלא קבעו מנהג זה בכל יום כו').

16 ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 70 ובהערה 10 שם. לקו"ש ח"ב ס"ע 482 ואילך.

1 להעיר מהידוע (ראה לקו"ת ר"ה נח, א. ובכ"מ) שג' הרגלים (פסח שבועות וסוכות) וחנוכה ופורים הם כנגד ה' (עיקרי) הספירות: פסח שבועות וסוכות - כנגד חג"ת, וחנוכה ופורים כנגד נו"ה*.

2 שבת כג, ב.

3 רמב"ם הל' חנוכה פ"ד ה"ב.

4 ולהעיר, שהפרסום בחנוכה הוא יותר גם מהפרסום בפורים - כי הפרסום בפורים הוא (א) ע"י דיבור (מקרא מגילה), (ב) ובבית-הכנסת, משא"כ בחנוכה (א) ע"י מעשה (הדלקת הנרות), (ב) ועל פתח ביתו (והצור) מבחוץ, ברשות הרבים (וראה גם ד"ה ת"ר נר חנוכה תש"ד).

5 שבת כא, ב: "קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה" ועד שנקראים "ימי (שמחה ו)הלל" (רמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ג).

6 "בכל יום ויום משמנות הימים אלו גומרין את ההלל" (רמב"ם שם ה"ה).

7 ולהעיר שפרטי דיני הלל נתבארו בהלכות חנוכה דוקא - וי"ל הטעם, משום שחיוב הלל בחנוכה הוא חלק מעצם המצוה והתקנה של חנוכה, ש"קבעום" . בהלל והודאה, "ימי שמחה והלל" (ראה לקו"ש חכ"ג ע' 233).

8 אף ש"בקריאת התורה אין כל-כך פרסומי ניסא שאינו מזכיר בה נרות כמו בהפטרות" (תוד"ה הדר - שבת כג, רע"ב).

9 שהרי, התחלת פרסום כל דבר הוא - הגילוי מן המחשבה

(* ובפרטיות יותר (בנוגע לחנוכה ופורים): חנוכה בנצח ופורים בהוד, או חנוכה בהוד ופורים בנצח. ואכ"מ.

- ובהדגשה יתירה בשנה זו¹⁷: שנת הקהל, "הקהל¹⁸ את העם, האנשים והנשים והטף גו' ליראה¹⁹ את ה' אלקיכם"²⁰ - שיש לנצל כל הזדמנות להקהיל אנשים ונשים וטף כדי לעוררם בעניני יהדות, תורה ומצוותיה, "נר מצוה ותורה אור"²¹, שנקודתם ותוכנם - "ליראה את ה' אלקינו"²².
- ושנת תשמח - להוסיף בשמחה של תורה ושמחה של מצוה, הן בנוגע לעצמו (תְּשַׁמַּח) והן בנוגע להזולת (תְּשַׁמַּח), ובפרט בימי חנוכה שהם גם "ימי שמחה"²³, כולל ובמיוחד - שכמה וכמה מישראל מתאספים יחדיו, שעל-ידיה ניתוסף יותר בענין השמחה.
- ב. בימי חנוכה עצמם - ישנו הענין הכללי המשותף לכל ימי חנוכה, וישנו גם הענין הפרטי של כל אחד משמונת ימי חנוכה, "כל יומא ויומא עביד עבדיה"²⁴.
- ולכן, הדיבור שבכל יום צריך להיות (לא רק בכללות ענין החנוכה, אלא גם ובמיוחד) בענינו הפרטי של יום זה - ביאור העילוי המיוחד של יום זה (גם לגבי שאר הימים)²⁵.
- והנה, ענינו הפרטי של כל יום (שבו חלוק משאר ימי חנוכה) - בא לידי ביטוי בשני ענינים:
- (א) במספר הנרות²⁶, "יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך"²⁷ (כ"מהדרין מן המהדרין"²⁸, שנעשה "מנהג פשוט" אצל כל אחד ואחד מישראל²⁹).
- (ב) בקריאת התורה³⁰ - בקרבנות הנשיאים³¹, שבכל יום קוראין קרבנו של נשיא מיוחד³².
- ובהתאם לכך, יש לבאר את ענינו המיוחד של כל אחד ואחד משמונת ימי חנוכה, הן בנוגע למספר הנרות, והן בנוגע לקרבנו של הנשיא שקוראין ביום זה³³, כדלקמן.

- (17) ראה גם קונטרס משיחות ש"פ וישב ס"ג.
- (18) להעיר שמצות הקהל זמנה בחג הסוכות, והרי ימי חנוכה שייכים לחג הסוכות:
- (א) במספרם (דבר הכי בולט) - שמונה ימים, כמו חג הסוכות, שמלבד שבעת ימי הסוכות ישנו גם המשכם ב"שמיני עצרת" (משא"כ חג הפסח - שבעה ימים, וחג השבועות (וכן פורים) - יום אחד). ולהעיר, שבשניהם גומרים את ההלל בכל הימים - לפי שחנוכה חלוק בנרותיו כמו חג הסוכות שחלוק בקרבנותיו (שבלי הלקט סקע"ד. הובא בב"י אור"ח סתרפ"ג. ועוד).
- (ב) בתוכנם - "חנוכה" ע"ש חנוכה המזבח והמקדש (בבית שני), והרי חנוכה ביהמ"ק הראשון היתה בחג הסוכות (מ"א ה, סה).
- (ג) באופן הדלקת הנרות - כנגד "פרי החג", (שבת כא, ב), ובה"א לא פליג רק משום מעלין בקודש" (אוה"ת חנוכה כרך ה') תתקמב, ב), והקשר והשייכות ד"נר חנוכה" ל"פרי החג" - שבשניהם נעשה המשכת המקפים העליונים כו' (תו"א מקץ לד, א. וראה בארוכה ד"ה ת"ר מצות נ"ח תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב). וש"נ).
- (19) להעיר מהמבואר בדרושי חנוכה (תו"א מקץ מ, ד. ובכ"מ) בביאור ענין השמן - בחינת החכמה, שעל-ידיה נעשה ענין הביטול, "להיות יראת ה' על פניו יראה עילאה כו'".
- (20) וילך לא, יב"ג.
- (21) לשון הכתוב - משלי ו, כג. וראה פירש"י (ד"ה בנים) שבת כג, ב - השייכות לנר חנוכה. וראה בארוכה דרושי חנוכה בתו"א, שערי אורה, אוה"ת, ועוד.
- (22) ואתחנן ו, כד. וראה תניא ספכ"ג. ולהעיר, שמלחמת היוונים היתה שלא להזכיר שהתורה היא תורת ה', "להשכיחם תורתך", ושהמצוות הן חוקי רצונו ית', "להעבירם מחוקי רצונך" ("היום יום" ב' טבת. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 238. וש"נ) - הדגשת הענין ד"ליראה את ה'" בתומצ"צ גופא.
- (23) רמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ג. וראה רמ"א אור"ח סעת"ר ס"ב. השלמה לשו"ע אדה"ז שם.
- (24) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, רע"ב.
- (25) ע"ד שמצינו בדרושי חסידות בנוגע לכללות הימים טובים, שדרושי חג הפסח, למשל, מבואר עילוי פסח לגבי שבועות וסוכות, ואילו בדרושי חג השבועות, מבואר עילוי חג השבועות לגבי פסח וסוכות, ועד"ז בדרושי סוכות - העילוי לגבי פסח ושבועות. וההסברה בזה - ע"פ תורת אמת, ובפרט חכמת האמת - שבכל זמן מודגשת מעלתו המיוחדת של זמן זה, "מזלו גובר", לגבי שאר הזמנים. ומזה מובן גם בנוגע לעילוי המיוחד בכל אחד מימי חנוכה.
- (26) ראה שבלי הלקט שבעה ערה 18.
- (27) שבת כא, ב - כדעת ב"ה, שהלכה כמותו. וכמרומו בשם "חנוכה" - ר"ת ח' נרות והלכה כבית הלל (אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה. הובא בעט"ז לשו"ע אור"ח סעת"ר).
- (28) שבת שם.
- (29) רמ"א אור"ח סתרע"א ס"ב.
- (30) להעיר גם מהפתגם והוראה של רבינו הזקן ש"יש לחיות עם הזמן", פרשת השבוע והיום ("היום יום" ב' חשוון), ועאכו"כ בנוגע לקריאת התורה בציבור, ובברכה לפני' ולאחרי'.
- (31) מגילה ל, ב. רמב"ם הל' תפלה פ"ג הי"ז. טושו"ע אור"ח סתרפ"ד בתחלתו. וטעם הדבר - לפי שבחנוכה היתה חנוכה המזבח והמקדש (פירש"י מגילה שם. וראה תו"ו"ט שם), וגם, לפי שמלאכת המשכן נשלמה בכ"ה בכסלו (פסיקתא רבתי פ"ו - הובא בטור שם).
- (32) ולהעיר, שאף ש"לא גבה משבטו והקריב", אלא "משלח הביא" (פירש"י נשא ז, יב) - הרי "יחסו הכתוב על שבטו" (פירש"י שם), היינו, שהקריב בתור נשיא השבט עבור כל השבט, ועד שבגלל זה נחשב כקרבן ציבור הדוחה את השבת (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 42 ואילך. וש"נ), ויתירה מזה - ששייך לכל בני"י (גם לשאר השבטים), מכיון שקרבן זה הוא חלק מחנוכת המזבח והמשכן לכל ישראל (נוסף לכך שמצינו בברכת השבטים ש"איש אשר כבדו בך אותם", שכללן כולם בכל הברכות (ויחי מט, כח ובפירש"י)).
- (33) ואף שהקריאה בתורה היא ביום, כו"כ שעות לאחר

ג. ובפרטיות יותר - בנוגע לקריאת התורה³⁴:

ביום ראשון של חנוכה מתחילים מ"ויהי³⁵ ביום כלות משה גו"³⁶, ההקדמה לכללות ענין קרבנות הנשיאים, עד לסיום קרבנו של הנשיא שהקריב ביום הראשון, ומיום שני עד יום השמיני קוראין בכל יום קרבנו של הנשיא ביום זה, וביום השמיני "מתחילין ביום השמיני, וגומרין כל הסדר (עד סוף הקרבנות, כולל גם "זאת חנוכת המזבח גו"³⁷, הסך-הכל של קרבנות הנשיאים) וקוראין פרשה ראשונה של בהעלותך³⁸, "כדי להשלים של חנוכה בסדר הנרות"³⁹.

ונוסף לזה: גם בימים שבינתיים (בין ראשון לשמיני) שבהם קוראין קרבנו של הנשיא ביום זה - מוסיפין וקוראין⁴⁰ (לשלישי, לאחר הקריאה העיקרית בקרבן היום ע"י הכהן והלווי) גם קרבנו של הנשיא ביום שלאחריו⁴¹, מלבד ביום השבת⁴² וראש-חודש⁴³, שקוראין רק קרבנו של הנשיא של יום זה.

ולכן, מלבד הלימוד העיקרי מקרבנו של הנשיא של יום זה, ובלשון הכתוב⁴⁴ "נשיא אחד ליום"⁴⁵ - צריך להיות לימוד גם משאר חלקי הקריאה, הן ההקדמה והסך-הכל ביום ראשון ואחרון, הן הקריאה של שני הנשיאים (הנשיא של היום והנשיא שלמחרתו) וחיבורם יחד⁴⁶ בימים שבינתיים.

ד. זאת ועוד:

על-פי הנהוג מכבר לקשר כל ענין עם ג' הקוין (שעליהם העולם עומד) תורה עבודה (תפילה) וגמילות חסדים⁴⁷ - יש לסיים (בהוספה על ענין התפילה, והדיבור בדברי תורה) גם בקו השלישי, ענין הצדקה. ובפרט בימי חנוכה, שבהם צריכה להיות הוספה יתירה בענין הצדקה⁴⁸, כולל ובמיוחד - מנהג נתינת דמי חנוכה (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפני-זה⁴⁹).

(שם כב, ב. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רפב), כלומר, שבת שקדושתו הכי חמורה (איסור סקילה) - שבעה. יוהכ"פ, עונש כרת - ששה. יו"ט, שמונת במלאכת אוכל נפש - חמשה. חול-המועד - שמונת במלאכה בדבר האבד - ארבעה וכו'. ובנוגע לר"ח - אף שמונת במלאכה, מ"מ, אינו נקרא "יום המעשה" (פירש"י מגילה שם), ובהדגשה יתירה אצל נשים, שמצד גודל מעלתן שלא השתתפו בחטא העגל, ניתנה להם מצוה יתירה לשמור גם ר"ח שלא לעשות בו מלאכה (פרד"א פמ"ה - הובא בפירש"י שם), ולכן, דינו כחול-המועד, ארבעה גברי. ועפ"י י"ל, שגם בר"ח שייך (מעין ודוגמת) הטעם האמור בשבת שאין להכין ליום שלמחרתו - מכיון שיש להשתדל למעט במלאכה שאינה מוכרחת ליום זה.

(44) נשא ז, יא.

(45) וי"ל ע"ד הרמז: "נשיא": - באופן של נשיאות ראש, כמו נשא את ראש" (במדבר ד, ב. ועוד). "אז"ל - אחד ומיוחד, כמו "יחיד", ע"ד מ"ש "יום אחד", שהי' הקב"ה יחיד בעולמו" (בראשית א, ה ובפירש"י), "ליום" - ענין האור והגילוי, כמ"ש (בראשית שם) "ויקרא אלקים לאור יום", כלומר, הענין העיקרי שבכל יום הו"ע אחד ומיוחד ("אחד"), ונמשך בגילוי ("ליום"), ובאופן של הרמה והתנשאות ("נשיא").

(46) דאף שמפסיקין ביניהם ע"י הברכות של כל קרוא בפ"ע - הרי זה רק "משום הנכנסין ומשום היוצאין", אבל מעיקר הדין היו צריכים לברך בתחילת הקריאה ובסיומה (מגילה כא, ב).

(47) אבות פ"א מ"ב.

(48) ראה מג"א ריש הל' חנוכה: נוהגין הנערים העניים לסבב על הפתחים כו'. ובפרמ"ג שם: אנו מחוייבים בימי חנוכה. . . גמ"ח בממון ובגוף. ולהעיר מהמבואר בדרושי חסידות ד"ה בכ"ה בכסלו (בתו"א, וביאוריו, בשערי אורה ואוה"ת) שמעשה הצדקה נקרא "כובע ישועה", וע"י המס' דחנוכה נעשה המשכת "כובע ישועה" כו'. וראה לק"ש ח"ה ע' 443 ובהערות. שיחת ש"פ וישב סיי"א ואילך.

הדלקת נר חנוכה - הרי מוכן וגם פשוט שקריאה זו שייכת גם לתחילת היום ("ויהי ערב ויהי בקר"), החל מהדלקת נר חנוכה ביום זה (גם כאשר ההדלקה בביהכ"נ היא לפני שקיעת החמה). (34) ע"ד חילוקי המנהגים בקר"ת דימי חנוכה - ראה אנציק' תלמודית ערך חנוכה סיי"ד (ע' שסב ואילך). ושו"נ.

(35) נשא ז, א ואילך.

(36) טושו"ע שם. ומוסיף, "ויש מקומות שמתחילין בברכת כהנים. . . לפי שנעשה הנס ע"י כהנים" (טור שם).

(37) שם, פד ואילך.

(38) טושו"ע שם.

(39) טור שם.

(40) להעיר, שכן הוא בקר"ת דימי הסוכות, שבכל יום (דחוק"מ) קורין גם הקרבנות דיום שלאחריו (רמב"ם הל' תפלה פ"ג הי"ג. טושו"ע או"ח סתרס"ג - אף שהטעם הוא משום ספיא דיומא (טושו"ע שם)).

(41) ואף שהטעם הפשוט הוא כדי להשלים מנין עשר פסוקים כו' (אבודרהם הל' חנוכה), הרי*, מכיון שכל ענין בתורה הוא בתכלית הדיוק, מובן שגם הקרבן של היום שלאחריו שייך ליום זה.

(42) ויש לומר בטעם הדבר (נוסף על הטעם הפשוט שכבר קראו כו"ק פסוקים) - מפני ששבת אינו מכין לחול, שלכן אין מקום לקרוא בתורה (מלשון הוראה) אודות (העבודה השייכת ליום ראשון שלאחרי השבת (דאף שמפקחין על צרכי ציבור בשבת, הרי בנדו"ד שאני, מכיון שביום ראשון עצמו יקראו בתורה הוראה זו).

(43) ואף שבר"ח אין איסור הכנה ליום שלאחריו (ומזה מוכח לכאורה שלילת הטעם שבהערה הקודמת בנוגע לשבת) - יש לומר, שגם בר"ח שייך מעין זה:

טעם החילוק במנין הקוראין - בשבת שבעה, ביוהכ"פ ששה, ביו"ט חמשה, בחול-המועד ור"ח ארבעה, ובשני וחמישי כו' שלשה (מגילה כא, ב) - הוא מצד הענין דביטול מלאכה כו', וכן מצד תוספת קדושה שיש בכל א' על חבירו, הוסיף בו איש אחד

(*) נוסף לכך שבשביל להשלים עשר פסוקים יכולים לחזור ולקרות קרבנו של הנשיא **דיום זה** (כדעת הרמב"ם, הב"י. ועוד).

1 "גדולה צדקה שמקרב את הגאולה" 50 — שעל-ידי-זו זוכים בקרוב ממש, בימי חנוכה אלה, להדלקת
2 הנרות "בחצרות קדש" 51.

* * *

3 ה. יום ראשון של חנוכה:
4 העילוי המיוחד ביום ראשון של חנוכה הוא: (א) נר אחד, (ב) ברכת שהחיינו, (ג) התחלת הקריאה
5 אודות הענין הכללי של קרבנות הנשיאים - "ויקריבו נשיאי ישראל גו' ויביאו את קרבנם לפני ה', שש
6 עגלות צב ושני עשר בקר גו' ויקריבו הנשיאים את חנוכת המזבח ביום המשח אותו, ויקריבו הנשיאים
7 את קרבנם לפני המזבח" 52.

8 והנקודה המשותפת שביניהם - נקודה אחת הכוללת את כל ההמשך שלאחרי-זה:
9 (א) נר אחד — הרי הוא גם ההתחלה לכל הנרות שמדליקים בשמונת ימי חנוכה, כמודגש גם בנס פך
10 השמן (שבגללו תיקנו הדלקת הנרות), שביום ראשון מצאו פך השמן שהדליקו ממנו שמונה ימים 53,
11 היינו, שיום (נר) ראשון של חנוכה כולל את כל ימי (נרות) חנוכה.

12 (ב) ברכת שהחיינו - שהברכה בלילה הראשון עולה לכל שמונת הימים, ולכן אם שכח בלילה הראשון,
13 מברך בלילה שלאחריו (בפעם הראשונה שמדליק) 54.

14 (ג) בענין הכללי של קרבנות הנשיאים - התכללותם של כל נשיאי ישראל בענין חנוכת המשכן, שכולם
15 יחדיו באו אל משה "בעצה אחת" 55, ובקרבן אחד ("קרבן שוה הקריבו כולם" 56), עד ש"העלה עליהם
16 הכתוב כאילו ביום ראשון הקריבו כולם" 57, היינו, שכולל גם כללות ענין חנוכת המשכן והמזבח על-ידי
17 קרבנות כל הנשיאים.

18 ו. ועוד ועיקר - הקרבן המיוחד ביום הראשון (לאחרי הציווי "נשיא אחד ליום") - "ויהי המקריב
19 ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה" 58:

20 ענינו המיוחד של נחשון בן עמינדב הוא - מסירת-נפש 59, כדאיתא במדרש 60 "למה נקרא שמו נחשון,
21 על שם שירד תחלה לנחשול שבים . . אמר הקב"ה למשה: מי שקידש את שמי בים, הוא יקריב תחילה".

22 וביאור השייכות לכללות ענין חנוכה - שאז היתה המסירות-נפש של בני ישראל על עניני התורה
23 ומצוותיה. שאף ש"עמדה מלכות יון הרשעה.. להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" 51, "גזרו גזירות
24 על ישראל ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות" 61 - מכל-מקום "גברה מלכות 62 בית
25 חשמונאי", שמסרו נפשם להלחם נגד גיבורים ורבים, ופעלו באנשי דורם למסור נפשם על קידוש השם 63.

26 ז. ויש להוסיף, שגם ענינו הפרטי של הנשיא ביום הראשון - ענין המסירות-נפש - קשור עם הענין
27 הכללי של היום הראשון, נקודה אחת הכוללת את כל ההמשך שלאחרי-זה:

28 מסירת-נפש הוא ענין של נקודה אחת, היינו, שאין כאן עניני עבודה פרטיים, כי-אם הנקודה העצמית
29 שיהודי מוסר את כל מציאותו להקב"ה - נקודת היהדות, עצם ההתקשרות של כל אחד ואחד מישראל
30 עם הקב"ה, שהיא אצל כל ישראל בשוה. אמנם, נקודה זו היא השורש והמקור לכל פרטי העבודה בתורה
31 ומצוות, שכולם מסתעפים ממנה וצריכים להיות חדורים בה.

(50) ב"ב י"ד, א. וראה תניא פ"ז (מח, ב).

(58) נשא ז, יב.

(51) נוסח "ועל הניסים".

(59) ועד"ז בנוגע לשבט יהודה בכללותו שהו"ע המסירת-נפש, הודאה וביטול כו' (ראה תו"א ר"פ ויחי. ובכ"מ).

(52) נשא ז, ב ואילך.

(53) ראה מאירי שבת כא, ב. שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו

(60) במדב"ר פי"ג, ז.

פמ"ב.

(61) רמב"ם ריש הל' חנוכה.

(54) טושו"ע או"ח רסתרע"ו.

(62) להעיר ש"נחשון הקריב על סדר . . שלשלת המלוכה (במדב"ר שם, יד).

(55) במדב"ר פי"ד, יג.

(63) ראה בארוכה שערי אורה בהקדמה, שעיקר המס"נ מצד המקבל היתה בחנוכה. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ה ע' 247 ואילך.

(56) שם פי"ג, יד.

(57) שם פי"ד, יב.

1 וענין זה מודגש גם בנר ראשון של חנוכה - נר אחד, היינו, עצם ענין האור של "נר מצוה ותורה
2 אור"²¹, למעלה מהתחלקות 'ציור' ופרטים (כמו הענין ד"מוסיף והולך"). וכן בברכת שהחיינו - שבח
3 והודיה להקב"ה "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", המבטאת את עצם המסירות של היהודי להקב"ה,
4 שלכן גדולה ביותר שמחתו כו' שזוכה לקיים מצוה כו'.

5 אמנם, נר אחד זה הוא התחלה (שורש ומקור) לכל פרטי עניני נרות חנוכה, ובאופן שכולם חדורים
6 באור של נר אחד (התוקף דמסירות-נפש) - כמרומז גם בכך שברכת "שהחיינו" בנר הראשון היא באופן
7 ד"פעולה נמשכת" בכל שמונת ימי חנוכה.

8 ועל-דרך-זה בנוגע לקרבנות הנשיאים - התאחדות כל הנשיאים בנקודה הכללית של חנוכה המזבח
9 והמשכן, "קרבן שוה הקריבו כולם", דוגמת נקודת מסירות-נפש שהיא בכל ישראל בשוה, שממנה
10 נמשכים כל פרטי אופני העבודה ד"נשיא אחד ליום", "כל אחד ואחד הקריבו לפי דעתו"⁵⁶, וכולם חדורים
11 בנקודה הכללית⁶⁴.

12 ח. וההוראה בעבודת כל אחד ואחד מישראל:

13 נוסף לכך שכללות העבודה בעניני התורה ומצוות בכל השנה כולה הוא ענין של מסירת-נפש⁶⁵, הרי
14 מיום הראשון של חנוכה, שבו הקריב נחשון בן עמינדב, יש הדגשה יתירה ונתינת-כח מיוחדת בנוגע
15 לענין המסירות-נפש, שהעבודה בכל עניני התורה ומצוותיה תהיה בתוקף מיוחד, עד כדי מסירת-נפש
16 ממש.

17 ויש להוסיף, שענין זה הוא בהדגשה מיוחדת ב'שנת הקהל' (ש"אהנאי"⁶⁶ גם לעניני חנוכה) -
18 התאחדות כל הפרטים ד"הנשים והנשים והטף" שכולם חדורים בנקודה ד"ליראה את ה'".

*

19 ט. יום שני של חנוכה:

20 העילוי המיוחד ביום שני של חנוכה - שבו מדליקים שני נרות, התחלת הענין ד"מוסיף והולך" על כל
21 שבועת הימים שלאחרי-זה.

22 כלומר, ההוראה והנתינת-כח לכללות העבודה ד"נר מצוה ותורה אור" באופן ד"מוסיף והולך" היא
23 בעיקר, ביום השני של חנוכה, שבו מתחיל הענין ד"מוסיף והולך" בפועל ממש, ונמשך שבועת ימים,
24 הכוללים כל היקף הזמן⁶⁷.

25 י. הקריאה ביום שני של חנוכה היא - "ביום השני, הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר"⁶⁸.

26 והנה, ענינו של יששכר הוא - תורה, כמו שכתוב⁶⁹ "יששכר באוהלך", וכדאיתא במדרש⁷⁰ שנשיא
27 יששכר "הקריב על שם התורה, לפי שהם אהבו את התורה יותר מכל השבטים, שנאמר⁷¹ ומבני יששכר
28 יודעי בינה לעתים וגו' . . ראשי סנהדראות שהיה שבט יששכר מעמיד.. שהיו מסכימים הלכה⁷² על
29 פיהם"⁷³.

30 וביאור השייכות לכללות ענין החנוכה - כידוע שעיקר החושך בזמן מלכות יון הוא בנוגע לתורה,

(69) ברכה לג, יח.

(70) במדב"ר שם ט"ז.

(71) דה"א יב, לב.

(72) לא רק העילוי ד"אלו ואלו דברי אלקים חיים" (עירובין
יג, ב. וש"נ), חלק השקו"ט שבתורה, אלא גם העילוי דהלכה
פסוקה, "הוי' עמו שהלכה כמותו" (סנהדרין צג, ב), כמבואר (גם)
בדרושי חסידות על הפסוק (סה"מ תרכ"ז ע' רצ ואילך. ועוד).

(73) וראה יומא כו, א: "לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא
דאתי משבט לוי או משבט יששכר כו'".

(64) ועד"ז בנוגע לקרבנו של נחשון - שהמס"נ שלו פעלה
שנקרע הים עבור כל ישראל, ובאופן שנקרע ל"ב גזרים, כנגד
י"ב השבטים, לכל שבט ושבט בפ"ע (מכילתא בשלח יד, טז.
תנחומא שם יו"ד. ועוד).

(65) ראה תניא פמ"א (נח, א) ש"עסק התורה ומצוות והתפילה
הוא ג"כ ענין של מסירת-נפש ממש כו'".

(66) ראה זבחים צא, רע"א. צפע"נ עה"ת ר"פ קרח. ועוד.

(67) ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט.

(68) נשא ז, יח.

1 "גלות התורה"⁷⁴, עד כדי כך, ש"טמאו כל השמנים (בחינת החכמה, תורה) שבהיכל"⁷⁵, ונצחון מלכות
2 חשמונאי הוא - התגברות ונצחון "תורה אור", "המשכת אור התורה.. להאיר בחוץ ברשות הרבים.. טורי
3 דפרודא"⁷⁶.

4 וההוראה בעבודת כל אחד ואחד מישראל - שמהיום השני של חנוכה, שבו הקריב נשיא יששכר, יש
5 נתינת־כח מיוחדת, עידוד וחיוזוק נוסף, בנוגע ללימוד התורה, היינו, להוסיף התמדה ושקידה בלימוד
6 התורה במשך כל השנה כולה, בכל רגע פנוי (כידוע החומר וההבהלה⁷⁷ ד"כל שאפשר לו לעסוק בתורה
7 ואינו עוסק כו" (אפילו רגע אחד), כפי שמביא רבינו הזקן בתחילת ספר התניא⁷⁸).

8 יא. והמשך הקריאה - "ביום השלישי נשיא לבני זבולון"⁷⁹:
9 ענינו של זבולון הוא - "זבולון בצאתך"⁶⁹, דקאי על היציאה לעסוק בפרקמטיא, כדי לפרנס את
10 יששכר אחיו שיוכל לעסוק בתורה.

11 ובלשון המדרש⁸⁰: "למה זכה זבולון להקריב שלישי, לפי שחיבב את התורה והרחיב ידיו לפזר ממנו
12 ליששכר כדי שלא יצטרך שבט יששכר לפרנסה ולא יתבטל מלעסוק בתורה.. הקריב קרבנו על השותפות
13 שהיה לו עם יששכר אחיו, לפי שהיו זבולון ויששכר שותפים, יששכר היה עוסק בתורה, וזבולון היה
14 עוסק בפרקמטיא, והיה טורח זבולון ונותן לתוך פיו של יששכר",

15 והענין בזה - שכללות ישראל (כל שנים־עשר השבטים) נחלקים לשני סוגים⁸¹: יששכר - יושבי אוהל,
16 שעיקר עבודתם בלימוד התורה ("מארי תורה"), וזבולון בעלי עסקים, שעיקר עבודתם בעניני העולם,
17 "פרקמטיא", כולל ובמיוחד צדקה ומעשים טובים ("מארי עובדין טבין").

18 וגם ענין זה שייך לחנוכה - שהרי, נוסף על ההדגשה המיוחדת בנוגע ללימוד התורה, היתה גם
19 הגזירה על קיום המצוות ומעשים טובים, "בטלו דתם"⁸² ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות".

20 וזוהי ההוראה הנוספת מקריאת התורה ביום השני של חנוכה - נתינת־כח גם בקו העבודה של זבולון,
21 קיום המצוות ("נר מצוה") ומעשים טובים, עד לכללות העבודה בעניני העולם, שתהיה חדורה ומוארת
22 באור של "נר מצוה".

23 יב. והוראה נוספת - מהחיבור של יששכר וזבולון: לכל־לראש - חיזוק השותפות, החיבור והאחדות,
24 שבין יששכר לזבולון כפשוטם, לומדי תורה ותומכי תורה. היינו, שזבולון ממלא את תפקידו לתמוך
25 ביששכר שיוכל ללמוד תורה במנוחה, ויששכר יודע ומכיר שתורתו מתקיימת על־ידי זבולון, שלכן "שמח
26 זבולון בצאתך ויששכר באוהליך", "הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על־ידי זבולון היתה"⁸³.

27 ועוד ועיקר - חיבור שני אופני העבודה של יששכר וזבולון - שגם יששכר, יושבי אוהל, צריכים
28 לעסוק בגמילות־חסדים ומעשים טובים. וגם זבולון, בעלי עסק, צריכים לקבוע עתים לתורה⁸⁴.

29 ונוסף לזה, החיבור של יששכר וזבולון בפנימיות הענינים, בתורה ומצוות עצמם: יששכר - הוא ענין
30 לימוד התורה, וזבולון - מעשה המצוות, שזהו ענין ה"פרקמטיא" (מסחר) בפנימיות הענינים⁸⁴.

31 וצריך להיות החיבור ביניהם - שהלימוד צריך להיות באופן שמביא לידי מעשה (גדול תלמוד שמביא
32 לידי מעשה⁸⁵), כולל גם שהלימוד עצמו הוא "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא"⁸⁶, שהרי בָּדְעו שלימוד

ואחרי כל אדם ימשוך" (תניא רפי"ד).

(79) נשא ז, כד.

(80) במדב"ר פי"ג, יז.

(81) ראה אגה"ק ס"ה (קט, א). ובכ"מ.

(82) להעיר, שהפירוש ד"ת "בלשון תורה הוא - מנהג

(תרגום לאסתר ג, ח), היינו, שכולל (לא רק מצוות, אלא גם) כל

מנהגי בני", אורח־חיים וכו'.

(83) פירש"י עה"פ.

(84) ראה תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ.

(85) קידושין מ, ב. וש"נ.

(86) יומא כו, א.

(74) תו"א מקץ לב, ב. אוה"ת חנוכה (כרך ה) תתקנח, ב ואילך. ובכ"מ.

(75) שבת כא, ב.

(76) תו"א מקץ מב, סע"ג ואילך.

(77) היפך הכלל (לכאורה) ד"דרכי דרכי נועם" (משלי ג, יז),

ו"דברי חכמים בנחות נשמעים" (קהלת ט, יז) - דיש לומר, שכדי

לבוא לתכלית העילוי וההפלאה ביותר, צ"ל ענין של ירידה כו'

(הדגשת חומר הענין), אף שבוודאי אין זה אלא באופן

ד"האמורים בפרשה" בלבד, ומלכתחילה אין צורך להשתמש בזה

בנוגע לעבודה בפועל.

(78) "ספר של בינונים", אשר "מדת הבינוני היא מדת כל אדם

- 1 זה נוגע לפסק הלכה, הלכה למעשה, אזי מתייגע יותר כו' ומצליח לכוון לאמיתותה של תורה⁸⁷: וכן
2 לאידך, שמעשה המצוות הוא לאחר הקדמת הלימוד, שאז יכול לקיים המצוה כתיקונה ובשלימותה,
3 ועוד וגם זה עיקר, שמעשה המצוה חדרור בכונת המצוה, נשמת המצוה⁸⁸.
4 ונמצא, ששלימות העבודה - הן העבודה הפרטית של כל אחד ואחד מישראל, והן העבודה של כללות
5 עם ישראל - היא על-ידי הצירוף והחיבור של יששכר וזבולון גם יחד⁸⁹.
6 יג. ויש להוסיף ולקשר העילוי המיוחד של היום השני (שני נרות, "מוסיף והולך") עם הקריאה בתורה
7 ביום השני (יששכר וזבולון).
8 החילוק שבין נר אחד לשני נרות - שני אחד מורה על עצם הענין ד"נר מצוה", למעלה מהתחלקות
9 'ציר' ופרטים (כנ"ל סעיף ז), ואילו שני נרות הוא התחלת הענין של 'ציר' ופרטים, כולל גם הענין
10 ד"מוסיף והולך".
11 וחילוק זה מתבטא גם בקריאת התורה - שביום הראשון קוראין קרבנו של יהודה, ענין המסירות-נפש,
12 נקודה שלמעלה מהתחלקות של 'ציר' ופרטים, ואילו ביום השני, שבו מתחילה ההתחלקות של 'ציר'
13 ופרטים, קוראין קרבנם של יששכר וזבולון, מכיון שהעבודה כפי שבאה ב'ציר' פרטי נחלקת (בכללות)
14 לשני הסוגים יששכר וזבולון.

*

- 15 יד. יום שלישי של חנוכה:
16 ענינו המיוחד של יום השלישי של חנוכה הוא - שבו מדליקים שלשה נרות, שאז נוסף העילוי והתוקף
17 ד"חזקה", 'בתלת'⁹⁰ זימני הוי חזקה⁹¹.
18 [ולהעיר, שכן הוא גם באופן הדלקת הנרות לדעת בית-שמיאי - שבילילה השלישי מדליקים ששה נרות,
19 שתי פעמים 'חזקה'].
20 ויש להוסיף בביאור עילוי מספר שלשה, בקשר ובשייכות לימי חנוכה: הדלקת נר חנוכה היא משמאל,
21 "כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין"⁹², ובשאלתות⁹³ מוסיף ש"מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל,
22 ובעל-הבית בטלית מצויצת באמצע"⁹⁴ - שלושה קוין, "לקיים⁹⁵ החוט המשולש"⁹⁶.
23 ובעומק יותר:
24 ידוע⁹⁷ ש"שלישי" הוא ענין ה"שלום", כי: "אחד" - מורה על מצב שמלכתחילה אין אפשרות
25 למחלוקת⁹⁸, "שנים" - מורה על מצב של מחלוקת, היפך האחדות⁹⁹, ו"שלישי" - מורה על פעולת

העילוי דשלשה הו"ע השלימות, ג' הקוין שעליהם העולם עומד. ויש שלימות נעלית יותר - השלימות של עשר. ועד"ז בספירות - שנחלקות לג' קוין, ובפרטיות יותר, שלימות הספירות היא במספר עשר דוקא (עשר ולא תשע, עשר ולא אחד עשר). ודוגמתו בישראל - שנחלקים בכללות לג' סוגים, "עם תליתאי", כהנים לויים וישראלים (שבת פה, א ובפירש"י), ובפרטיות יותר - השלימות של עשר סוגים, מ"ראשיכם" עד "שואב מימין" (ר"פ נצבים).

ועפ"ז, מכיון שהדלקת נר חנוכה בביהכ"נ היא (לא ביחיד, ואפילו לא בשלשה, אלא) במעמד "עדה קדושה", עשרה מישראל [שהרי גם השלימות ד"מאה" אלף" ו"ריבוא", "ברוב עם", נכללת בשלימות של עשרה] - נמצא, שבביהכ"נ ישנו ענין נעלה יותר, השלימות של עשרה, הכולל גם העילוי של שלשה, ע"ד "יש בכלל מאתים מנה".

97 ראה לקו"ש חכ"א ע' 111 ואילך. ושו"נ.

98 ע"ד "יום אחד", ש"הי הקב"ה יחיד בעולמו".

99 ע"ד "יום שני", שבו נבראת מחלוקת (ב"ר פ"ד, ו).

87 ראה המשך תרס"ו ע' תו ואילך. ועוד.

88 ראה תניא רפ"ח. ובכ"מ.

89 להעיר גם מהשייכות המיוחדת לשנה זו: שנת הקהל - חיבור והאחדות דשני הסוגים הכלליים שבישראל, ושנת תשמח - "שמח וזולן בצאתך ויששכר באוהליך", דתיבת "שמח" קאי על שניהם, וזולן ויששכר.

90 ב"מ קו, רע"ב ושי"נ.

91 ולהעיר, ש"חזקה" קשורה עם ענין הפרסום, ובנדר"ד, "חזקה" בענין של "פרסומי ניסא" - מודגש יותר התוקף ד"חזקה".

92 שבת כב, א.

93 שאלתא כו.

94 וראה גם תו"א (מקץ מב, ד. ועיין ג"כ אוה"ת חנוכה שלה, א) "נ"ח משמאל ומזוזה מימין . . . והיחוד שביניהם".

95 ראה שו"ת מהרי"ל סוס"מ.

96 ואף שהדלקת נר חנוכה בבית-הכנסת אינה באופן ד"נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין", מכיון שביהכ"נ פטור ממזוזה (ראה אנציק' תלמודית ערך חנוכה (ע' רסז) ושי"נ) - יש לומר:

האחדות גם אצל השנים החולקים, שבטלה המחלוקת ונעשית אחדות ביניהם (עד לשלילת אפשרות של מחלוקת, מכיון שהמנגד עצמו נתהפך לקדושה)¹⁰⁰, על-דרך מאמר רבותינו ז"ל¹⁰¹ (בנוגע לשלוש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן) "שני כתובים המכחישים זה את זה, עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם", ועל-דרך-זה "הלכה כדברי המכריע"¹⁰², אשר הכרעה אמיתית היא (לא ש"מסכים לאחת משתי הדעות", אלא) ש"כולל שתי הדעות, ושניהם מסכימים לדעת המכריע"¹⁰³.

ועל-פי-זה מובן הקשר והשייכות של חנוכה לענין השלום (שלישי) - כי התוכן של חנוכה הוא הנצחון על היוונים ש"בטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות", היינו, ביטול ושלילת המחלוקת והניגוד כו' של היוונים, ואדרבה - "להאיר בחוץ ברשות הרבים.. טורא דפרודא, מבחינת שבע אומות, שגם שם יאיר אור ה' וקדושתו, שלא יהא העלם והסתור כמו שהיה בימי חשמונאי.. שנמשך גם במקום החושך.. להיות החושך דוקא מאיר"⁷⁶ ("והוי' יגיה חשכי"¹⁰⁴), שזהו ענין ה"שלום" לאמיתתו - "התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"¹⁰⁵ - ביטול המנגד, עד להפיכתו לקדושה, אתהפכא חשוכא לנהורא¹⁰⁶.

טו. על-פי-זה יש לומר, שביום השלישי של חנוכה מודגש ביותר כללות הענין ד"שלישי" שבחנוכה, וענין זה מתבטא בקריאת התורה ביום זה¹⁰⁷ - "ביום השלישי נשיא לבני זבולון", "זבולון בצאתך". ובהקדמה: מהחילוקים שבין יששכר לזבולון, תורה ומצוות - שעבודת יששכר, לימוד התורה, היא באופן של המשכה מלמעלה למטה: ואילו עבודת זבולון, מעשה המצוות, היא באופן של העלאה מלמטה למעלה¹⁰⁸. ובאותיות פשוטות - בעבודה בפועל:

עבודתו של יששכר בלימוד התורה היא - "באוהליך", שנמצא "בפנים", ויתירה מזה, שנמצא "למעלה" ("ב"שמים"), שהרי על-ידי לימוד התורה נעשה "יחוד נפלא" בין שכלו לשכל התורה, חכמתו ורצונו של הקב"ה¹⁰⁹, ועד שדיבורו בתורה הוא באופן ש"אין הדיבור נעשה נפרד אצל האדם להיות יוצא מפי עצמו כאילו הוא שלו, רק כמו שכתוב¹¹⁰ תען לשוני אמרתך, שהתורה היא אמרתך, אלא שלשוני תען, כעונה אחר האומר מה שהוא אומר"¹¹¹, כמו במשה רבינו, ש"שכינה מדברת מתוך גרונו"¹¹², ודוגמתו בכל אחד ואחד מישראל שלומד תורה, כמו במתן-תורה ממש, שזהו ענין "וידבר אליכם את כל הדברים האלה לאמר"¹¹³, "לאמר ולדבר את כל דברי התורה מה שכבר נאמר למשה מסיני.. וכח זה ניתן לישראל להיות הלכה היוצאת מפהם, דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני כו"¹¹¹, ועד שעל-ידי לימוד התורה¹¹⁴ נעשים "ישראל (על-ידי אורייתא) וקודשא-בריך-הוא כולא חד"¹¹⁵.

ואילו עבודתו של זבולון היא - "בצאתך", שיוצא "בחוץ", לעסוק בעניני העולם, לבררם ולזככם ולהעלותם לקדושה, על-ידי מעשה המצוות (בדברים גשמיים דוקא), ובמיוחד על-ידי נתינת הצדקה¹¹⁶, וכן כללות ההנהגה ד"כל מעשך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכך דעהו"¹¹⁷.

(110) תהלים קיט, קעב.

(111) תו"א יתרו סז, ב.

(112) נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1087. תו"א שם סח, ג.

(113) יתרו כ, א.

(114) ועד"ז בתפילה - "עומד לפני המלך" (שו"ע אדה"ז או"ח סק"ד ס"ב), שעל-ידי נעשה החיבור (תפילה מלשון חיבור) דהאדם המתפלל עם הקב"ה, ועד לאופן ד"אדניי שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך" (תהלים נא, יז), ש"התהילה (תוכן התפילה) היא תהילתך העצמי.. ופי אינו אלא המגיד וממשיך.. כלי להשראת דיבור העליון", לאחר ההקדמה ד"אדניי שפתי תפתח", שהקב"ה הוא "הפותח שפתי האדם המתפלל" (לקו"ת שה"ש ב, ג. ובכ"מ).

(115) ראה זח"ג עג, א.

(116) ראה תניא פל"ו. תו"א וישב כט, ג. ובכ"מ.

(117) אבות פ"ב מ"ב. משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

(100) ע"ד "יום שלישי", ש"כפל בו כ"טוב שתי פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת לגמר מלאכת היום" (פירש"י בראשית א, ז), היינו, שגם ענין המחלוקת נתהפך לטוב.

(101) ברייתא ד"ג מדות (תו"כ בתחלתה).

(102) שבת לט, סע"ב.

(103) המשך תרס"ו ע' תלה. ועוד.

(104) ש"ב כב, כט.

(105) רמב"ם סיום וחותם הלכות חנוכה. וראה בארוכה לקו"ש חט"ו 372 ואילך.

(106) תו"א שבעה ע"ז 76. ומסיים שם: וזהו עיקר קיום העולם.

(107) לא רק בתור המשך ליום שלפניו, אלא בתור הוראה עיקרית של יום זה.

(108) להעיר מהמבואר בדרושי חנוכה על הכתוב "כי נר מצוה

ותורה אור", ש"תורה אור" הו"ע ההמשכה מלמעלה"ט, ו"נר מצוה" הו"ע ההעלאה מלמטה"ע (תו"א מקץ לח, ג. ועוד).

(109) ראה תניא פ"ה. ובכ"מ.

- 1 ועל-פי-זה יש לבאר שנה חנוכה שייך במיוחד לעבודה ד"זבולון בצאתך":
- 2 "נר חנוכה, מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ", "עד דכליא רגלא דתרמודאי" 75 - מכין ש"עיקר
- 3 מצות נר חנוכה להאיר בחוץ, ברשות הרבים.. טורי דפרודא" (כנ"ל סעיף יח, ועד לבירור ד"תרמודאי",
- 4 אותיות "מורדת" 118, שגם הם (כולל גם ה"רגל" שלהם, בחינה הכי תחתונה) יתהפכו לקדושה - "כליא"
- 5 מלשון כליון 119. ונמצא, שעיקר העבודה של נר חנוכה היא "בצאתך", להאיר ולברר את החוץ 120.
- 6 כלומר: אף שנתבאר לעיל (סעיף י) שחנוכה קשור בעיקר עם התורה, כי בירור החושך נעשה בכח
- 7 התורה דוקא 121, "תורה אור", "המשכת אור התורה.. גם ברשות הרבים, טורי דפרודא" - מכל-מקום הרי
- 8 זה באופן דמלמעלה למטה, וענין זה מהווה נתינת-כח לעיקר עבודת בירור החושך באופן דמלמעלה למעלה,
- 9 על-ידי העבודה ד"זבולון בצאתך", "להאיר על פתח ביתו מבחוץ".
- 10 ונמצא, שענין ה"שלום" (שלישי) שבחנוכה לאמיתתו ובשלימותו, לא רק מצד העליון (מלמעלה למטה),
- 11 אלא גם מצד התחתון עצמו (מלמעלה למטה)
- 12 — מודגש בעיקר ביום השלישי של חנוכה, שבו קוראין אודות קרבן שבט זבולון, "זבולון בצאתך",
- 13 בירור התחתון באופן דמלמעלה למטה.
- 14 טז. וענין זה מודגש גם (ואדרבה - עוד יותר) בהמשך הקריאה, בקרבן הנשיא שלמחרתו - "ביום
- 15 הרביעי נשיא לבני ראובן" 122:
- 16 ענינו המיוחד של ראובן הוא - עבודת התשובה, כפי שמצינו במדרשי חכמינו ז"ל 123 שראובן היה
- 17 עסוק "בשקו ובתעניתו" על שבלבל יצועי אביו. ועד כדי כך, ש"אמר לו הקב"ה: מעולם לא חטא אדם
- 18 לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחילה" 124, היינו, שהפתיחה לכללות ענין התשובה היא
- 19 על-ידי ראובן. והרי כללות ענין התשובה הוא — בירור והפיכת הענינים הבלתי-רצויים (זדונות נעשו לו
- 20 זכויות 125), אתהפכא חשוכא לנהורא, על-דרך ובדוגמת נר חנוכה שענינו להאיר גם במקום החושך, "עד
- 21 דכליא רגלא דתרמודאי".
- 22 ויש להוסיף בזה — בעומק יותר 126:
- 23 ענין התשובה מצינו גם לפני ראובן — כמפורש בנוגע לקין "הלא אם תטיב שאת גו" 127, וכן באדם
- 24 הראשון, כדאיתא במדרש 128 שכאשר אדם הראשון שמע שקין עשה תשובה ונתכפר לו, "התחיל אדם
- 25 הראשון מטפח על פניו. אמר, כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון
- 26 ואמר: מזמור 129 שיר ליום השבת וגו'".
- 27 ועל-פי-זה, מה שכתוב בראובן "אתה פתחת בתשובה תחילה" — על-כרחך צריך לומר דקאי על שלימות
- 28 התשובה, שצריכה להיות באופן שהכרת החטא והתשובה היא מצד-עצמו, בבחירתו החפשית, לא כמו

השמאל, אלא אדרבה) לברר ולהאיר את החושך (ועד"ז בנר חנוכה, שנעלה יותר מקו השמאל, מצוות ל"ת, כבהערה הקודמת). וראה גם לקו"ש שם ע' 225, ובהערה 23.

(122) נשא ז, ל.

(123) ב"ר פפ"ד, יט. פירש"י וישב לו, כט.

(124) ב"ר שם.

(125) יומא פו, ב.

(126) בהבא לקמן — ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 200 ואילך, ובהערות שם.

(127) בראשית ד, ז. וראה ב"ר ספכ"ב.

(128) ב"ר שם.

(129) תהלים מזמור צב.

118) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא (קח, א). קה"י ערך תרמוד.

119) ראה ד"ה מצותה כו' תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב) ס"א. וש"נ.

120) ולהעיר מהשייכות ל"נר חנוכה משמאל" — בדוגמת מצוות לא-תעשה, המשכת אור בלתי-מוגבל לגמרי (שא"פ להמשיכו ע"י עשי' חיובית, כ"אם ע"י דחי' ושלילה כו'), ואדרבה, נר חנוכה הוא למעלה יותר ממצוות ל"ת — (א) שגם האור הבלתי-מוגבל לגמרי נמשך ע"י עשי' חיובית, (ב) ולא רק באופן של דחי', אלא שמאיר ומברר את החושך עצמו (ראה לקו"ש ח"ה ע' 223 ואילך).

121) להיותה בקו האמצעי (שלישי), שלמעלה מקו הימין וקו השמאל, שלכן בכוחה וביכלתה (לא רק לדחות החושך, קו

1 אדם הראשון וקין שעשו תשובה לאחר הנזיפה והעונש כו' (מצד גילוי מלמעלה)¹³⁰, אלא כפי שראובן
2 "פתח בתשובה" – מצד-עצמו, בבחירתו החפשית¹³¹.
3 [ולא עוד, אלא שפעל את שלימות התשובה – בכח עצמו – גם אצל אחיו, בנוגע למכירת יוסף:
4 "ויען ראובן אותם לאמר, הלא אמרתי אליכם וגו'"¹³²].
5 ובענין זה מודגשת יותר הנקודה האמורה שבירור התחתון צריך להיות (לא רק מצד גילוי אור עליון,
6 מלמעלה למטה, אלא גם) מצד התחתון עצמו, מלמטה למעלה, שעל-ידי-זה נעשה ענין ה"שלוש" (שלישי)
7 בתכלית השלימות.
8 יז. וההוראה בעבודת כל אחד ואחד מישראל:
9 מיום השלישי של חנוכה, שבו הקריב נשיא זבולון – לוקחים כח על כללות העבודה "בצאתך",
10 להאיר את החושך שבחוץ,
11 החל מה'חוק' אצל בני ישראל עצמם – לפעול את ענין התשובה אפילו אצל שזקוקים לענין
12 התשובה כפשוטה, תשובה תתאה ("שקו ותעניתו")¹³³,
13 ועוד וגם זה עיקר, שלא ליפול ברוחו מפני שצריך לצאת להאיר בחוץ, אלא אדרבה – לעבוד עבודתו
14 מתוך שמחה וטוב לבב, "שמח זבולון בצאתך".
15 יח. יום רביעי של חנוכה:
16 יום הרביעי של חנוכה – "ביום הרביעי נשיא לבני ראובן" – חל (בשנה זו) ביום השבת.
17 ועל-פי האמור לעיל שענינו של ראובן ש"פתח בתשובה תחילה", מובן הקשר והשייכות ליום השבת
18 – מכיון שגם שבת הוא ענין התשובה, כמוזכר לעיל שאדם הראשון אמר "מזמור שיר ליום השבת"
19 בנוגע לכוחה של תשובה, וכמרומו גם בשם "שבת" – "שבת אותיות תשב"¹³⁴, ואדרבה – שלימות
20 התשובה, תשובה עילאה¹³⁴.
21 אמנם, עבודת התשובה של יום השבת היא באופן נעלה ביותר – תשובה עילאה, היינו, שנמצאים
22 במעמד ומצב שלמעלה משייכות לחטא¹³⁵, דרגת ה"בינוני" ("מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך"¹³⁶),
23 ש"לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם"¹³⁷, ועד שדרגתו האמיתית של כל אחד ואחד מישראל היא
24 "ועמך כולם צדיקים"¹³⁸ – ואף-על-פי-כן, גם במעמד ומצב נעלה זה נוסף עליו גדול יותר, עליו עבודת
25 התשובה לגבי עבודת הצדיקים¹³⁹.
26 ויש להוסיף, שענין התשובה קשור גם עם ענין הגאולה – (א) כפסק-דין הרמב"ם¹⁴⁰ "הבטיחה תורה
27 שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, (ב) ויתירה מזה – "משיח אתא לאתבא
28 צדיקיא בתיובתא"¹⁴¹, עליו התשובה גם אצל צדיקים.

(ראה אוה"ת ויצא רכ, א ואילך. ועוד).

(134) אגה"ת ספ"י. ובכ"מ.

(135) כולל גם חטא מלשון חסרון (ראה פירש"י ויצא לא, כט.

לקר"ת מטות פב, א. ובכ"מ).

(136) תניא רפ"ד.

(137) תניא רפ"ב. והפירוש, שמעמדו ומצבו בהוה הוא באופן
"שלא עבר עבירה מימיו כו'". ולהעיר גם מרמב"ם הל' תשובה
פ"ב ה"ב: "יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא
לעולם".

(138) ישע"י ס, כא. סנהדרין ר"פ חלק.

(139) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם שם פ"ז ה"ד.

(140) שם ה"ה.

(141) הובא בלקו"ת דרושים לשמע"צ צב, ב. ועוד. וראה זח"ג

קנב, ב.

(130) אדה"ר – "המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו
אכלת" (בראשית ג, יא), "וישלחהו ה' אלקים מגן-עדן" (שם,
כג); וקין – "הלא אם טטיב שאת גו'", "קול דמי אחיך וגו'" (שם
ד, יו"ד ואילך).

(131) וחידוש נוסף – שהרי "כל האומר ראובן חטא, אינו אלא
טועה, שנאמר (לה, כב) ויהיו בני יעקב שנים עשר, מלמד שכולם
שקולין כאחת" (שבת נה, ב), "כולן שוין וכולם צדיקים" (פירש"י
ע"ה פ), היינו, שהתורה מעידה שלא חטא, ואעפ"כ ה' עוסק
בשקו ובתעניתו.

(132) מקץ מב, כב. וראה בארוכה לקו"ש שם.

(133) להעיר גם ממ"ש במדרש (במדב"ר פ"ג, יח) שקרבנו
של ראובן הוא כנגד הצלת יוסף, - "הוא ה' עיקר הצלה, שהוא
פתח בהצלה תחילה", "שני מעשים טובים, הצלת יוסף
והתשובה", שבוה מרומזת גם הצלת הזולת ע"י פעולת התשובה,
שהו"ע יוסף – "יוסף ה' לי בן אחר", לעשות מ"אחר" "בן"

- 1 ואז יהיה גם ענין השבת (הקשור עם התשובה) בתכלית השלימות – "מזמור שיר ליום השבת, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"¹⁴².

*

- 3 יט. יום חמישי של חנוכה:
- 4 מעלתו המיוחדת של יום חמישי של חנוכה – ידועה ומפורסמת הנהגת רבותינו נשיאנו שעשו
- 5 "שטורעם" מיוחד בנוגע לנר חמישי של חנוכה, כמודגש גם (בין השאר) שהיו נותנים 'דמי חנוכה' בנר חמישי¹⁴³.
- 6 ויש לומר בביאור אחד העילויים של נר חמישי של חנוכה – שבו מדליקים (לראשונה) רוב נרות המנורה (חמשה נרות), וגם: מספר הנרות לשיטת בית-הלל (חמשה נרות) גדול יותר (לראשונה) ממספר הנרות לשיטת בית-שמאי (ארבעה נרות), היינו, התגברות קו העבודה ד"מוסיף והולך"¹⁴⁴.
- 10 כ. והקריאה ביום חמישי של חנוכה היא – "ביום החמישי נשיא לבני שמעון"¹⁴⁵:
- 11 ענינו של שמעון הוא – מלשון שמיעה (על שם "כי שמע" גו'¹⁴⁶), כמבואר בדרושי חסידות¹⁴⁷ החילוק שבין ראובן לשמעון, ש"ראובן" (על שם "כי ראה" גו'¹⁴⁸) מורה על עבודה באופן של ראייה, היינו, שהאור האלוך הוא בגילוי אצלו כאילו רואה בעיניו ממש, ו"שמעון" מורה על עבודה באופן של שמיעה בלבד. [ויש לקשר גם עם הענין המיוחד ד'שנת הקהל' – "הקהל את העם גו' למען ישמעו גו'"²⁰].
- 15 ובביאור שייכות הקריאה בקרבנו של שמעון ליום החמישי – יש לומר, שמצד ריבוי האור שנוסף בנר החמישי, מודגש גם נתינת-כח לאלה הנמצאים (לעת-עתה) בדרגת עבודה באופן של 'שמיעה' (ועדיין לא הגיעו למעלת העבודה באופן של 'ראיה'), שגם הם יכולים וצריכים להאיר ב"נר מצוה ותורה אור" (לא רק בעצמם, אלא) גם בחוץ, עד להפיכת החושך, "כליא רגלא דתרמודאי".
- 18

*

- 19 כא. יום ששי של חנוכה:
- 20 המעלה המיוחדת של יום ששי של חנוכה, היא – על-דרך המבואר לעיל (סעיף יד) בנוגע למעלת היום השלישי, העילוי ד"חזקה", ויתירה מזה – שתי פעמים "חזקה". [וכאמור, שענין זה הוא גם לדעת בית-שמאי, שבליהל הששי מדליקים שלשה נרות – העילוי ד"חזקה", אלא שלשיטת בית-הלל הרי זה באופן ד"כפלים לתושיה"].
- 24 ועילוי נוסף ביום ששי של חנוכה – שחל לעולם בראש חודש. וענין זה בא לידי ביטוי גם בקריאת התורה – שקוראין רק את קרבנו של הנשיא של היום הזה בלבד. ויש לומר, שמצד גודל מעלת היום (הן העילוי דראש-חודש, והן עילוי ששה נרות, שתי פעמים חזקה) אין צורך בהוראה ונתינת-כח נוספת מהנשיא שלמחרתו.
- 28 כב. ויש לקשר זה עם ענינו של הנשיא המקריב ביום זה – "ביום הששי, נשיא לבני גד"¹⁴⁹:
- 29 ענינו המיוחד של שבט גד, מודגש בשמו – "גד" – שפירושו "מזל טוב"¹⁵⁰, כמו "בר מזל", ענין של הצלחה שלמעלה מהסדר הרגיל, לא רק באופן ד"יגעת ומצאת"¹⁵¹, "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה"¹⁵², אלא באופן שלא בערך לגמרי¹⁵³.
- 31

(142) תמיד בסופה.
(143) "היום יום" כ"ח כסלו, ד' דחנוכה.
(144) ראה בארוכה שיחת יום ד' מקץ, אור לה' חנוכה תשמ"ו ס"ח ואילך (לקו"ש חכ"ה ע' 396 ואילך).
(145) נשא ז, לו.
(146) ויצא כט, לג.
(147) תו"א ר"פ ויחי. ובכ"מ.
(148) שם, לב.
(149) נשא ז, מב.
(150) פירש"י ויצא ל, יא.
(151) מגילה ו, רע"ב.
(152) פ' ראה טו, יח.
(153) ראה גם אוה"ת וישב רעח, א ואילך.

ולהעיר, שאף שאמרו חכמינו ז"ל¹⁵⁴ "אין מזל לישראל" – הרי, ידוע הפירוש הפנימי¹⁵⁵ שה"מזל של ישראל" הוא מבחינת "אין"¹⁵⁶, על-דרך מה שכתוב¹⁵⁷ "מאין יבוא עזרי" – בניחותא, שהמשכה ד"עזרי" היא מבחינת "אין", "בחינת מזל, מה שלמעלה מסדר ההשתלשלות"¹⁵⁸, ומשם נמשך ומתגלה עד למטה, כהמשך הכתוב "עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ".

וזוהי ההוראה מהקריאה של יום הששי של חנוכה – הוראה גדולה ונפלאה כל-כך עד שאין צורך בהוראה נוספת מהנשיא שלמחרתו – שכללות העבודה של חנוכה, להאיר על פתח ביתו מבחוץ ב"נר מצוה ותורה אור" נעשית מתוך מזל מיוחד¹⁵⁹ והצלחה מיוחדת שלא על דרך הרגיל כלל.

כג. יום השביעי של חנוכה:

הקריאה בתורה ביום השביעי של חנוכה (שחל אף הוא בראש-חודש (בשנה זו), שבו קוראין את קרבנו של הנשיא של יום זה בלבד) – "ביום השביעי נשיא לבני אפרים"¹⁶⁰:

ענינו המיוחד של אפרים הוא – "הפרני אלקים בארץ עניי"¹⁶¹, היינו, שגם כאשר נמצאים "בארץ עניי", ארץ מצרים, כלומר, במעמד ומצב של גלות, לפני הגאולה, נעשה הענין ד"הפרני אלקים", "פרו ורבו גוי"¹⁶², ובאופן גלוי לעין כל, אפילו לעיני אומות העולם, שגם הם קוראין אותו בשם "אפרים", על שם "הפרני אלקים" (כפי שמתרגמים בלשון עם ועם).

וענין זה מהווה הוראה ונתינת-כח לכללות העבודה בימי חנוכה, להאיר את החושך – דמכיון שגם בחושך כפול ומכופל של זמן הגלות, "בארץ עניי", מובטח לו ש"הפרני אלקים", הרי בוודאי שבכוחו וביכלתו להאיר את החושך, ולהפכו לאור – אור הגאולה.

*

כד. יום שמיני של חנוכה:

העילוי המיוחד של היום השמיני של חנוכה הוא – בפשטות – שבו מדליקים כל שמונת הנרות, היינו, שנשלם כללות ענין החנוכה בפועל ממש¹⁶³.

וענין זה מודגש גם בקריאת התורה של היום השמיני של חנוכה – שמשלימים את כל סדר קרבנות הנשיאים¹⁶⁴, עד לסך-הכל של קרבנות הנשיאים, "זאת חנוכת המזבח וגו'", שנשלם כללות ענין חנוכת המזבח והמשכן בפועל ממש¹⁶⁵.

ויש להוסיף בזה – בעומק יותר¹⁶⁵:

ידוע¹⁶⁶ החילוק בין מספר שבע למספר שמונה – שמספר שבע מורה על סדר השתלשלות (שבעת ימי הבנין), ומספר שמונה מורה על בחינה שלמעלה מהשתלשלות.

ולכן, מהעילויים בימות המשיח גם לגבי הזמן שבית-המקדש היה קיים, הוא העילוי של שמונה לגבי שבעה, כמאמר רבותינו ז"ל¹⁶⁶ "כינור של בית-המקדש של שבעה נימין.. ושל ימות המשיח שמונה" – כי השלימות של ימות המשיח היא לא רק שלימות העולם, כפי שנברא על מילואו¹⁶⁷ (בשבעה ימים), אלא גם העילוי שלמעלה מסדר השתלשלות (שמונה), עד שהעולם נעשה דירה לו יתברך.

(160) נשא ז, מח.

(161) מקץ מא, נב.

(162) בראשית א, כח. נח ט, א.

(163) משא"כ ביום ראשון – שכללות הענין אינו אלא "בכח".

(164) לאחר הקריאה ד"ביום השמיני נשיא לבני מנשה גו'".

(165) בהבא לקמן – ראה בארוכה ד"ה ת"ר מצות נ"ח תשל"ח

(סח"מ מלוקט ח"ב). וש"נ.

(166) ערכין יג, ב.

(167) ראה ב"ר פ"ב, ו. פ"ג, ג. פ"ד, ז.

(154) שבת קנו, א.

(155) ויש לתווכך עם הפירוש הפשוט ("אין" מלשון שלילה) – שהסיבה לכך ש"אין מזל לישראל" (כפשוטו), היא מפני שהם למעלה מ"מזל" סתם, מזל דאוד"ע, כי המזל שלהם הוא מבחי"אין", שלא בערך כלל.

(156) ראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(157) תהלים קכא, א.

(158) לקו"ת דרושים לשמע"צ צ, ב.

(159) ראה לקו"ת שם: ומ"ש והוי' יגיה חשכי, הוא כענין מאין יבוא עזרי... בחי' מזל כו'.

1 ונמצא, שתוכן מספר שמונה שבחנוכה, "יומי חנוכה תמניא אינון"⁷⁵, וכן מספר שמונה נרות [אף
2 שנקבע לזכר נרות המקדש שמספרם שבעה] – רומז על השלימות בימות המשיח, שנעשית על-ידי
3 מעשינו ועבודתינו בקיום התורה ומצוות, "נר מצוה ותורה אור", שנוסף לכך שפועלים קיום ושלמות
4 העולם, מוסיפים אור חדש שלמעלה מהעולם (גם כפי שהוא בשלימותו) – שהעולם נעשה דירה לו יתברך,
5 היינו, שבעבודה של חנוכה מודגשת ההכנה לגאולה העתידה¹⁶⁸.

6 וענין זה מודגש בעיקר ביום השמיני של חנוכה – שאז מדליקים בפועל שמונה נרות.

7 וזהו גם הקשר עם גמר ושלמות חנוכת המזבח והמשכן שקוראין ביום השמיני של חנוכה – ויש
8 לומר, שרומז גם לשלימות חנוכת בית-המקדש השלישי (שכלול במשכן)¹⁶⁹, וכן בנוגע להמשך הקריאה,
9 "בהעלותך את הנרות גו'", שרומז גם לנרות (חנוכה, ונרות) המנורה של בית-המקדש השלישי¹⁷⁰.

* * *

10 כה. ויהי-רצון שכל האמור לעיל אודות הלימוד וההוראה מימי חנוכה, יומשך בעבודה בפועל במשך
11 כל השנה כולה, ובלשון הידוע¹⁷¹ "הנרות הללו אינן בטלין לעולם", אשר מלבד הפירוש הפשוט שהכוונה
12 על ימי החנוכה בכל שנה ושנה עד סוף כל הדורות, הרי זה כולל גם (ואדרבה – במכלל-שכן וקל-וחומר)
13 המשך הפעולה על כל השנה כולה.

14 ונקודת הענין – להאיר את העולם כולו ב"נר מצוה ותורה אור", וגם במקום החושך, עד להפיכת
15 החושך לאור (כנ"ל בארוכה), עדי קיום היעוד¹⁷² "לילה כיום יאיר", בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי
16 משיח צדקנו, שהוא אחד משמונה נסיכי אדם¹⁷³.

17 וזוהי לחנוכה המזבח והמקדש בתכלית השלימות – בבית-המקדש השלישי, "מקדש אדני כוננו
18 ידיך"¹⁷⁴, בית נצחי¹⁷⁵, כולל גם "בהעלותך את הנרות גו' שבעת הנרות" (כהמשך, סיום וחותרם הקריאה
19 של יום השמיני של חנוכה) על-ידי אהרן הכהן, ונוסף לזה, גם העילוי של שמונה – כינור של שמונה
20 נימין¹⁷⁶,

21 "כן תהיה לנו" – בפועל ממש, ובמהרה בימינו ממש, "לא עיכבן כהרף עין"¹⁷⁷, תיכף ומיד.

(171) רמב"ן שם.
(172) תהלים קלט, יב.
(173) מיכה ה, ד. סוכה נב, ב. וראה תו"א מקץ לג, סע"ג ואילך. ובכ"מ.
(174) בשלח טו, יז.
(175) זחר ח"א כח, א. ח"ג רכא, א.
(176) וגם השלימות של עשר – "של עולם הבא עשר, שנאמר עלי עשור" (ערכין שם).
(177) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

(168) ולהעיר, שגם סוכות – השייך לחנוכה – הוא במספר שמונה (כנ"ל הערה 18), וידוע שסוכות הוא כנגד יעקב (טו"א ח סתי"ז. ועוד), שאצלו מודגשת השייכות לגאולה העתידה וביהמ"ק השלישי, "כיעקב שקראו בית" (פסחים פח, א ובחדא"ג מהרש"א).
(169) וכן שלמות ענין הדירה בתחתונים שהתחיל ע"י המשכן (ראה במדב"ר פי"ב, ו. פי"ג, ב).
(170) ראה רמב"ן ר"פ בהעלותך: "הנרות . . אינן בטלין לעולם . . רמזו לנרות חנוכה של חשמונאי", ושלמותן – בנרות ביהמ"ק השלישי, שלא יבטלו לעולם.

בס"ד. שיחת יום ב', א' דראש-חודש טבת ה'תשמ"ח.
לחברי הכולל "תפארת זקנים-לוי יצחק" ו"חכמות נשים" – שיחיו
– בבית-הכנסת, לאחר תפילת מנחה, והדלקת נר שביעי דחנוכה –

בלתי מוגה

א. כאשר הרבה יהודים מתאספים ביחד - הרי עצם האסיפה גורמת שמחה, כי על-ידי-זה רואים אשר
 אף-על-פי שכל אחד מהם יש לו טבע המיוחד לו, ומתעסק בדברים המיוחדים לו, וכן דברי ימי חייו
 שונים, ובכל זאת מתאספים יחד, מתוך רגש של אחדות ישראל, ומראים שלמרות כל ההבדלים, כולם
 שייכים לאותו עם, ולאותה תורה שניתנה על-ידי אותו הקב"ה, "נותן התורה" - וממילא, הרי זה מביא
 שמחה לכל אחד ואחד מהנאספים.

וכמו-כן הרי זה מביא גם שמחה אצל הקב"ה. ולא רק "גם" שמחה, כדבר נוסף, אלא אדרבה -
 שמחה גדולה ביותר, כסיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (מנהיג הדור, שהראה איך לחיות בחיי
 היום-יום) בשם זקנו, אדמו"ר הזקן, אשר בשעה שיהודים נפגשים, וקירובם יחד הוא (לא רק לשם ידידות
 בעלמא, אלא) מתוך כוונה לסייע זה לזה בעצה טובה (או יותר מעצה בלבד, בהתאם לאפשרויות של
 כל אחד ואחד) - הרי זה גורם להקב"ה שמחה גדולה ביותר.

וטעם הדבר: הקב"ה נקרא "אבינו שבשמים" - אביהם של כל אחד ואחד מישראל, מגדול ועד קטן,
 וכשם שאב הרואה את בניו מתנהגים באהבה ובאחווה, בשלום ובריעות - יש לו נחת-רוח ותענוג גדול
 ביותר, כמובן, על-דרך-זה הוא התענוג של הקב"ה (כביכול) בראותו את בני ישראל מתאספים יחד כדי
 לעזור איש לרעהו כו' - תענוג גדול ביותר, עוד יותר מאשר התענוג שיש לו מהמלאכים, ככל פרטי
 הסיפור של נשיא דורנו (בשם אדמו"ר הזקן) שהורה להדפיסו ולפרסמו¹, כדי שכל אחד ואחד מישראל
 ידע עד כמה הנהגתו של יהודי אחד ביחס לחברו, תופסת מקום אצל הקב"ה, וביכלתה לגרום תענוג
 נעלה יותר מאשר מלאך, ולכן כל אחד ואחד יוכיח את ההתקרבות שלו ליהודי נוסף ויתמסר לעשות כל
 התלוי בו כדי לסייע לו.

ב. כאמור, הקב"ה הוא "אבינו שבשמים" של כל ישראל, ולכן הוא שמח כשהם מתאספים יחד.
 ויש להוסיף שהדבר מודגש במיוחד בכינוס זה. כיון שבו משתתפים יהודים שהקב"ה בירך אותם
 בשנים, ובמשך כל השנים הוכיחו אשר למרות שבני ישראל נמצאים בגלות ו"אתם המעט מכל העמים"²
 (היינו שבגשמיות, בני ישראל הם עם קטן ביחס לעמים אחרים), אף-על-פי-כן לא התפעלו מכך ועמדו
 על המשמר לשמור על יהדותם בשלימות, ועל שלימות כל העם.

וזהו גם כוונת הכינוסים המתקיימים מזמן לזמן, ליהודים אלו במיוחד - להזכיר ולהדגיש פעם נוספת
 את השייכות לאותו עם, וכמובן - על-ידי-זה מתעוררים לסייע איש לרעהו בכל מה שאפשר, ולגרום
 להקב"ה עונג גדול ביותר (כנ"ל).

ג. והנה, כוונת פעולת אחדות ישראל הנפעלת בכנס זה, היא כדי להמשיכה גם לאחר-יזה, דהיינו
 שההתעוררות בכנס זה, תפעל שכאשר נפגשים (בימי החנוכה ובאירועים כיוצא-בזה) עם יהודים נוספים
 - אנשים או נשים, זקנים או צעירים - שמאיזו סיבה שתהיה, לא השתתפו בכנס זה - יתעורר רגש זה
 של אחדות ישראל, גם ביחס אליהם, כיון שגם הם בני לאבינו שבשמים באותו התוקף ובאותו
 ה"שטורעם", ללא שום הבדל, מכיון שכולם שייכים לאותו העם (ולכן האהבה והקירוב אליהם תופסת
 מקום חשוב כל-כך אצל הקב"ה, כנ"ל).

זאת ועוד: מכיון שהקב"ה אוהב את כל אחד ואחד מישראל, ועד כדי כך שהוא נותן תודה, כביכול,
 בעד האהבה שבני ישראל אוהבים זה את זה, ומוסיף עוד יותר בברכותיו לכל אחד ואחד בכל המצטרף,

- 1 בבריאאות, בנחת מהילדים והנכדים וכו', וגם נותן כחות לקבל את הנחת מתוך בריאות הנכונה ומתוך
2 שמחה.
- 3 ד. ויתירה מזו:
- 4 ברכותיו של הקב"ה הם בהוספה מיום ליום ומזמן לזמן, בתוספת בריאות ובתוספת נחת מהילדים
5 והנכדים, בדוגמת ההוראה שלומדים מנרות חנוכה (כדלקמן):
- 6 ביום הראשון של חנוכה מדליקים נר אחד, ואז מברכים את כל הברכות, כולל גם ברכת שהחיינו,
7 וב'שטורעם' כו' – ואף־על־פי־כן, לאחר שעובר יום נוסף, מוסיפים עוד נר, וכן מדי יום ביומו – מדליקים
8 עוד נר המביא תוספת אור המאיר את כל הסביבה ("מוסיף והולך.. מעלין בקודש"³).
- 9 וההוראה מזה – מכיון שמדי יום ביומו ישנה הוספה בחכמה ובהבנה כו', הרי כל אחד ואחד מבין
10 שצריך להוסיף בכל הדברים הטובים, החל מקיום המצוות, כולל – מצות אהבת ישראל, שהיחס הראוי
11 לכל אחד ואחד מישראל ולכל ישראל, יהיה באופן ד"הלוך ומוסיף", הוספה אחר הוספה, מיום ליום.
- 12 ובהדגשה מיוחדת בנוגע למשתתפי הכנס, כי ככל שנעשים מבוגרים יותר, ישנה הוספה בחכמה ("רוב
13 שנים יודיעו חכמה"⁴), שלא כדעת הטיפשים האומרים שלאנשים מבוגרים כבר אין כח, אלא אדרבה –
14 כפי שהתורה ("תורת אמת", ו"תורת חיים" – הוראה בחיים), אומרת – שכאשר אדם נהיה מבוגר יותר,
15 על־אחת־כמה־וכמה אם מדובר בנוגע ליהודי, בוודאי נוספה לו תוספת חכמה ותוספת ידיעה בתורה,
16 ובמה שהתורה מלמדת אותו לעשות.
- 17 כולל גם – בנוגע ליחס לשאר היהודים שבסביבתו, וכמו־כן – אפילו בנוגע ליהודי אשר מאיזו סיבה
18 שתהיה, נמצא רחוק מסביבתו הגשמית ואפילו רחוק ממעמדו ומצבו הרוחני –
- 19 לזכור שאף־על־פי־כן הרי הוא בן אברהם יצחק ויעקב, והיא בת שרה רבקה רחל ולאה, ולכן נותן
20 להם את המקסימום שביכלתו לתת, ומסייע להם בכל דבר טוב.
- 21 ה. והנה, בין הברכות שהקב"ה בירך את עם ישראל – נתן להם זמנים מיוחדים בשנה, שבהם ישנה
22 הזדמנות לחזק יותר את הרגש הטוב (האמור לעיל) של אחדות ישראל, על־ידי־זה שבאותם זמנים
23 יתאספו וינצלו את ההזדמנות של היום המיוחד, או כמה ימים מיוחדים, שנבחרו על־ידי הקב"ה, כדי
24 להתעורר ביתר שאת וכו'.
- 25 וזהו (גם) תוכן ימי חנוכה:
- 26 הקב"ה בחר בימים אלו שבהם יהיה נצחון לבני ישראל, וציוה להנציח את הימים הללו במשך כל
27 הדורות, ולכן מדי שנה בשנה, בבוא ימי החנוכה מתאספים יהודים ביחד ומדליקים את הנרות עוד פעם,
28 בדיוק כמו לפני אלפי שנים, ואומרים את אותן הברכות, באותה התמסרות להקב"ה ומצוותיו. ובכלל זה
29 – התעוררות ביחס לבני ישראל שהם מקיימים את המצוות (כבר עתה, או שיקיימו בעתיד), כיון שכולם
30 יחד שייכים ל"אבינו שבשמים" (כנ"ל).
- 31 וממילא נוסף יותר בפעולת ימי חנוכה (ה'נחת' שמקבלים מימי החנוכה) ומנצלים את הימים הללו
32 במידה רבה ביותר, ועד כדי כך שהאור של הרגש הטוב שהתעורר בימי החנוכה נמשך ומאיר במשך כל
33 ימי השנה, דהיינו, שבכל יום ויום מרגישים כאילו זה־עתה באו מימי החנוכה, כאשר הדליקו את הנרות
34 בברכת "שהחיינו" ונפגשו ביחד, עם ידידים רבים, במקום קדוש, מקום שבו מתפללים להקב"ה, לומדים
35 את תורת הקב"ה ומקבלים החלטות טובות לתת צדקה כמצוותו של הקב"ה, ובכלל זה – לעזור ולסייע
36 לכל אחד ואחד מישראל בכל מה שאפשר, בלבב שלם ובאמת.
- 37 ומתוך שמחה אמיתית, כמודגש במיוחד בשנה זו, שלפי הלוח היהודי היא שנת תשמ"ח, אשר
38 (כמדובר פעמים רבות), ארבע האותיות של מספר השנה "תשמח" יש להם משמעות כפולה: תְּשֻׁמַּח –

שנה שבה כל אחד ואחד צריך להיות בעצמו בשמחה, וגם - תְּשֻׁמָּה - שנה שבה מוסיפים השתדלות
בכל הפעולות שלומדים מיום זה (כאמור) - לסייע לכל אחד ואחד מישראל (ואפילו לסתם אנשים) שיהיה
להם את כל המצטרך, עד שיבואו למעמד ומצב של שמחה.

ומכיון שעל-ידי-זה יפעלו שמחה אצל הקב"ה, מובן שעל-ידי-זה תהיה גם תוספת ברכה וחכמה, וכן
בידידות של כל אחד ואחד עם יהודים נוספים, ובכללות המשכת הברכה ותוספת נחת מהילדים והנכדים
(כאמור לעיל).

ו. בימים האלו שהקב"ה בחר בהם בתור ימים מיוחדים (כנ"ל) נקבעו תפילות מיוחדות, מנהגים
מיוחדים וכו', ובימי החנוכה - רצונו של הקב"ה הוא שבכל יום יאמרו את תפילת "ועל הנסים".

ויש לבאר את אחת ההוראות מ"ועל הנסים" לכל אחד ואחד מאתנו, בתוך כלל ישראל - והיינו ממה
שכתוב בתפילה זו "מסרת.. רבים ביד מעטים", ובהקדמה: כשיהודי מדליק נרות חנוכה, ועל-דרך-זה
כשהוא ממלא את רצון הקב"ה בנוגע לאהבת ישראל, עלול לבוא משהו שאיננו יודע מהו באמת סדר
ההנהגה בעולם, ולטעון:

עם ישראל הם "מעטים" - עם קטן, במספר אנשיו, ביחס לאומות אחרות, ועם שהממשלה שלו בעולם
ושליטתו בערים שונות בעולם היא באופן ד"מעטים" ביחס לאומות אחרות, ואם-כן איך יתכן שדווקא
"מעטים" אלו באים למדינה כמו אמריקה ורוצים להתנהג במנהגים המיוחדים להם, לשמור על המצוות
שלהם וכו', ולא מוכנים להתחשב עם האומות שמסביב שאינם אוהבים זה לזה על-דרך אהבת ישראל
שישנה בבני ישראל, ואינם שייכים למצות נר חנוכה?!

והמענה על זה - בתפילת "ועל הנסים" (תפילה שכל אחד ואחד אומר בעצמו והשליח-ציבור העובר
לפני התיבה חוזר עליה בקול רם), נאמר אשר הנצחון ד"רבים ביד מעטים" בא מהקב"ה, וכל אחד ואחד
מבין בפשטות שביחס להקב"ה אין כל חילוק בין אנשים רבים ומעטים, ונוגע לו רק האם הדבר שעושים
הוא דבר נכון ומוצדק ודבר שמביא אור כו', ולכן כשהקב"ה רואה שעוסקים באהבת ישראל, וסיוע
לזולת הוא דבר טוב ונחוץ, ועל-דרך-זה בנוגע לפעולות שיביאו תוספת אור בעולם, שזהו דבר טוב
ונחוץ, הרי גם אם ישנם כאלו שמתנגדים לזה, מובן בפשטות שאין מתחשבים בהם, אפילו אם הם
"רבים", ואדרבה - הקב"ה בעצמו - "מסרת" - מעביר את השליטה בעולם מיד ה"רבים" לידי ה"מעטים",
בני ישראל שהם "המעט מכל העמים" בגשמיות, שהם ישלטו בעולם ויאירו אותו בתוספת אור מדי יום
ביומו.

וכאמור - תוספת האור בעולם מוסיפה גם ב'אור' הפרטי של כל אחד ואחד, ובפשטות, שהקב"ה
מוסיף בברכותיו לבריאות, פרנסה ונחת מהילדים והנכדים, ונותן כח לקבל את ברכותיו מתוך שמחה
ומתוך אהבת ישראל ואהבת ה' - רגש אהבה להקב"ה.

ולהוסיף, אשר 'הא בהא תליא', כיון שרואים במוחש שאם אוהבים משהו, אפילו בן-אדם - משתדל
האוהב למלא את מה שהאהוב רוצה ממנו, ועל-דרך-זה בנידון-דין - כאשר ישנה אהבה להקב"ה, הרי
זה מתבטא לכל-לראש בקיום רצונו, ואחד הציוויים שלו הוא לקיים מצות חנוכה, וכן - "כלל גדול
בתורה" (כלומר, רצון חשוב ביותר של הקב"ה בתורתו) "ואהבת לרעך כמוך"⁵, שכל אחד ואחד יסייע
לחברו בכל המצטרך לו.

וגם בזה ישנה מעלה מיוחדת ביחס לאלו שהקב"ה בירך אותם בשנים, כיון שביחד עם זה, בירכם
גם בחכמה, שנעשים חכמים יותר להבין יותר טוב מהו באמת דבר חשוב לסייע בזה ליהודי אחר, ובעיקר
- להביא את זה לידי מעשה בפועל, כפי שהתורה אומרת שהעיקר, איננו מחשבה טובה או דיבור טוב
אודות יהודי נוסף (אף-על-פי שגם זה דבר חשוב כו'), אלא - "המעשה הוא העיקר"⁶ - לעשות בפועל
כל התלוי בו כדי לסייע לעוד יהודי, הן הקרובים אליו והן אלו הרחוקים ממנו, כי באמת, לא שייך

1 ריחוק בין יהודים, כיון שכולם שייכים לאותם האבות והאמהות, אברהם יצחק ויעקב, ושרה רבקה רחל
2 ולאה (כנ"ל).

3 ז. ועוד ענין בזה:

4 מצות נר חנוכה משפיעה גם על אומות העולם, כי בהדלקת נרות חנוכה אין הכוונה להאיר רק לבני
5 ישראל שנמצאים בסביבת הנרות, אלא גם לאומות העולם, כידוע ההלכה שהדלקת נר חנוכה בביתו
6 הפרטי של כל אחד ואחד מישראל (ולאו דוקא בהדלקת הנרות בבית־הכנסת, בתור קהל) היא "על פתח
7 ביתו מבחוץ"³, וכמנהג ישראל להדליק נרות חנוכה ליד הפתח הפונה החוצה (כשגרים במקום נמוך) או
8 על החלון - על־מנת שגם האנשים ההולכים ברחוב, מחוץ לבית היהודי, בשעה שהרחוב כבר חשוך,
9 גם הם יראו את האור שיהודי הביא לעולם.

10 דהיינו, שמלבד האור שהאיר בביתו, הרי הוא מאיר גם לאנשים ההולכים בחוץ, שגם הם יכירו וידעו
11 שהיום הוא יום מיוחד, וגם הלילה שלו הוא לילה מיוחד, ועל־ידי־זה נפחת החושך "מבחוץ".

12 ובזה גופא - בהוספה, מדי לילה בלילה, הלוך ומוסיף ואור.

13 ח. בנוסף לזה שהיום הוא אחד מימי החנוכה, הרי הוא גם ראש־חודש, ומכיון שבראש־חודש
14 מוסיפים עוד תפילה (ועוד ברכות וכו'), ואומרים עוד פעם "ועל הנסים", יש להוסיף עוד הוראה ממה
15 שאומרים "מסרת.. רבים ביד מעטים";

16 רואים במוחש, גם בימינו אלה, אשר בשעה שיהודי חושב שהגויים יגרמו לו קשיים בחייו כיהודי,
17 הרי הוא נזכר מיד שהקב"ה נמצא אתו, והוא נותן "רבים ביד מעטים", ומכיון ש"הקב"ה עוזרו"⁷, הרי
18 זה כאילו שניהם יחד, כביכול, משתתפים בלימוד התורה וקיום המצוות. ואם כן, מובן בפשטות שהקב"ה
19 מנצח, ועימו - מי שנמצא ביחד אתו, דהיינו כל אחד ואחד מישראל וכל ישראל.

20 והנצחון הוא עד כדי כך, שבסיום תפילת "ועל הנסים" אומרים - "להודות ולהלל לשמך הגדול",
21 כלומר, שמלבד ההודאה להקב"ה על נצחון זה, מוסיפים לראות עוד ברכות ונסים של הקב"ה ("אין א
22 גוטן אופן"), ועד שזה פועל הוספה בהודאה "לשמך" — שמו של הקב"ה - "הגדול" - שמכריזים
23 ומודיעים שזהו השם הגדול ביותר, השליט בכל העולם כולו. ומכיון שהקב"ה הוא בעל השם הגדול,
24 השולט בעולם (כנ"ל), מובן בפשטות שרצונו מתמלא.

25 וכאשר בני ישראל רואים בתורה מהו רצונו של הקב"ה, הרי הם מקיימים אותו בפועל, החל מעניני
26 ימי החנוכה - הדלקת הנרות, אמירת "ועל הנסים", וכן קיום מנהג ישראל לתת 'דמי חנוכה' לילדים
27 ולנכדים, וכל זה - מתוך שמחה. ועל־ידי־זה נפעלת עוד הוספה בברכותיו של הקב"ה, ועד שהקב"ה
28 מבטיח שמחנוכה זה יגיעו לחנוכה הבא עלינו לטובה, וכן עוד ימי חנוכה רבים, מתוך בריאות הנכונה,
29 לאורך ימים ושנים טובות.

30 ט. כדי להוסיף עוד יותר בברכות, כנהוג בכינוסים אלו, מסיימים בעשיית כל אחד ואחד מכם ל'שליח
31 מצוה' לתת שטר של דולר לצדקה, כדי לשליח, או לשליחה, תהיה מצות הצדקה, ובפרט שיוסיפו על
32 דולר זה מכספם הם.

33 ומכיון שהקב"ה מוסיף בברכותיו, בוודאי יוסיף ויתן את הברכה העיקרית, שהרי המצב שבו בני
34 ישראל הם "מעטים" מול "רבים" הוא מפני הגלות, אבל בקרוב ממש, במהרה בימינו ממש, יבוא משיח
35 צדקנו, והקב"ה יוציא מהגלות את כל אחד ואחד מישראל ואת כל ישראל, כמו שכתוב⁸ "ואתם תלוטטו
36 לאחד אחד", אנשים ונשים, צעירים וזקנים, כאילו הקב"ה לוקח את כל אחד ואחד בידו, מתוך אהבה,
37 ומוציא אותו מהגלות, והולך ביחד אתו, ועם כל ישראל - בזריות גדולה, שהרי הולכים עם הקב"ה,
38 וא"כ בוודאי ההליכה היא באופן ד"אחישנה"⁹, ובאופן ד"קהל גדול"¹⁰ מאוחד באהבת ישראל ובאחדות

(9) שם ט, כב. וראה סנהדרין צח, א.

(10) ירמ' לא, ז.

(7) סוכה נב, רע"ב ויש"נ.

(8) ישע' כז, יב.

ישראל, עד שנהיה "קהל" אחד ויחיד - לארצנו הקדושה, ארץ ישראל, כפי שהיא בשלום ובשלחה, ומלאה
בעניני יהדות, ושם גופא - בעיר הבירה, ירושלים עיר הקודש, שגם היא תהיה בשלום ובשלחה (ובמיוחד
שירושלים נקראת על שם "שלם"¹¹) ושם גופא - רואים את בית-המקדש השלישי שמושיח יבנה תיכף
ומיד, כך שכאשר בני ישראל יבואו לשם, כבר יהיה מוכן ועומד, ושם יראו את הנרות הדולקים "בחצרות
קדשך", ליד בית-המקדש, וגם זה כבר מוכן ועומד.

וכל זה - במהרה בימינו, כי הקב"ה איננו מעכב את בני ישראל בגלות אפילו רגע נוסף, "ולא עיכבך
כהרף עין".

*

י. ויש לקשר את הלימוד האמור לעיל מ"רבים ביד מעטים" גם עם קריאת התורה ביום זה, ובהקדים:
מלבד הקריאה המיוחדת לראש-חודש, קוראים בימי החנוכה אודות קרבנות הנשיאים, נשיאי
השבטים, שכל אחד מהשבטים הוא מבני יעקב.

ויש לומר, שכשם שבנוגע לברכות שבירך יעקב את השבטים, הנה ברכת כל אחד ואחד מהשבטים
חזרה ונמשכה גם לכל אחיו שאר השבטים - על-דרך-זה הוא גם בנוגע לקרבנות שלהם, אשר הלימוד
מענינו של כל אחד מנשיאי השבטים, שייך לכולם, ובכל ה'שטורעם' (ולא רק שחזור ומשתקף גם בהם).
ובנידון-דידן:

השבט שאודותיו קראו בתורה היום, לפני כמה שעות, הוא שבט אפרים. ובנוגע לענינו של אפרים,
וההוראה שלומדים מזה - כתוב בתורה שנקרא בשם זה "כי הפרני אלקים בארץ עניי"¹², דהיינו שיוסף,
אביו של אפרים, אמנם היה בגלות מצרים "בארץ עניי", ושם גופא - התחלת מגוריו במצרים היתה
במאסר (לא-עלינו) - הנה כל זה היה רק לפי שעה, אבל תיכף לאחר-יזה, עוד לפני צאת ישראל ממצרים,
"ארץ עניי", כבר עשה הקב"ה שבני-ישראל יתרבו, "הפרני".
ויתירה מזו:

ריבויים של בני ישראל ב"ארץ עניי" היה גדול כל-כך, עד שניכר גם לאומות העולם, שגם הם קראו
לו "אפרים" (או שם דומה בלשון מצרים, שמשמעותו שוה ל"אפרים"), וכאשר אומות העולם שואלים
מדוע ניתן דוקא שם זה, עונים להם שזהו על שם שדווקא בארץ מצרים, "ארץ עניי", הראה הקב"ה את
מעלתם של ישראל, וכתוצאה מזה היה "הפרני", דהיינו - על-דרך הנ"ל בנוגע ל"רבים ביד מעטים",
שהקב"ה מוכיח שדווקא בני ישראל הם השולטים בעולם, ובזה גופא - באופן ד"הפרני" שהולך ונוסף
יותר ויותר.

כולל גם - תוספת בברכות שנותן לכל אחד ואחד מישראל, החל מתוספת נחת מעצמו, מהבעל או
מהאשה, מהילדים והנכדים ומכולם יחד, ומזה - ממשיכים את הברכה גם לכל העולם כולו.

החל מתוספת מעט אור בעולם, ועד שמביאים את משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה, שאז
יהיה "לתתן עולם במלכות ש-ד-י", ו"לא יהיה שם . . לא מלחמה ולא קנאה ותחרות" ויהיה שלום
בעולם (ככל פרטי הדברים המבוארים ברמב"ם¹³) וכן תהיה מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, וממילא "לא
יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד", היינו שכל העולם יעסוק רק בידיעה ובהתבוננות בדברים
טובים, עד להכרה איך הקב"ה נמצא בכל העולם כולו, והוא בורא את כל העולם כולו, והוא
ה'בעל-הבית' על כל העולם כולו, ומנהיגו בדרך הצדק והישר בגלוי.

וכל זה יזורז יותר, על-ידי הפעולות בכל האמור לעיל, עד שתבוא הגאולה האמיתית והשלימה של
כל העולם כולו, ושל עם ישראל במיוחד, כולל - כל אחד ואחד מאתנו וכולנו ביחד, ובמהרה בימינו
ממש.

(13) הל' מלכים בסופן.

(11) ראה פס"ז עה"פ וירא כב, יד. ב"ר פנ"ו, יר"ד.

(12) מקץ מב, נב.

- 1 יא. כאמור, יחלקו עתה, על-ידי העסקנים, דולר לכל אחד ואחד מהנאספים כאן, כדי למסור אותו
- 2 במשך הזמן לצדקה, כטוב בעיניו, או בעיניה, של כל אחד ואחת.
- 3 ויהי-רצון שימשיכו בכל עניני צדקה, וטוב בכלל, בכל עניני יהדות שהיא החכמה האמיתית, ומכיון
- 4 ש"רוב ימים יודיעו חכמה", הרי כשהקב"ה נתן יותר ימים, יש ממילא יותר חכמה, יותר יהדות ויותר
- 5 יראת שמים, וכן - תוספת כח לצאת מהגלות ולזכות לגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.
- 6 במהרה בימינו ממש.
- 7 כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לעסקנים שטרות של דולר, לחלק לכל אחד ואחד מהנאספים שיחיו.
- 8 אחר-כך הכריז: חנוכה שמח, ואריכות ימים ושנים טובות.

בס"ד. שיחת יום ג', ב' דראש-חודש טבת ה'תשמ"ח לילדים ולילדות - צבאות השם - שיחיו לאחרי תפילת מנחה, והדלקת נר שמיני דחנוכה

בלתי מוגה

- 9 א. אמרו את י"ב הפסוקים ומאמרי חכמינו ז"ל. ואחר-כך ניגנו "ווי וואנט משיח נאור".
- 10 אחד הילדים בירך - בשם כולם - את כ"ק אדמו"ר שליט"א.
- 11 ב. לכל-לראש יש להתחיל בענין הברכה, כהוראת התורה - "פותחין בברכה"¹, היינו, שכאשר יהודים
- 12 מתאספים יחדיו צריכים להתחיל בענין הברכה.
- 13 ובפרט שבכינוס זה נוסף דבר חדש - הקדמת ברכה על-ידי תינוקות של בית רבן, הרי בוודאי שיש
- 14 להתחיל בענין הברכה, כמפורש בתורה שהקב"ה אומר "ואברכה מברכך"², היינו, שכאשר יהודי מברך
- 15 את חבריו, אזי הקב"ה מברכו.
- 16 ועילוי מיוחד בברכה זו - מצד מעלתם של תינוקות של בית רבן:
- 17 אמרו חכמינו ז"ל³ "אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן", "הבל שאין בו
- 18 חטא", היינו, שהקב"ה שברא את העולם כולו ("בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"⁴ - כפי
- 19 שאמרתם זה עתה⁵), נתן כח לתינוקות של בית רבן, שעל-ידי תפילתם ולימוד התורה שלהם, "הבל
- 20 פיהם", יקיימו את העולם כולו.
- 21 ובפרט כאשר ההורים, ראשי-ישיבות, מלמדים ומדריכים (וכן בנוגע לילדות - מורות ומדריכות),
- 22 מחנכים את התינוקות בדרך הנכונה והמוארת - להיות "תינוקות של בית רבן", שלכל-לראש שייכים הם
- 23 ל"רבן", על-ידי המלמד ומדריך, ולמעלה בקודש, עד לרבן של כל ישראל, משה רבינו, כפי שאמרתם זה
- 24 עתה⁵ "תורה צוה לנו משה, מורשה קהילת יעקב"⁶, היינו, שכל ישראל מקבלים את התורה ממש משה רבינו
- 25 - בזכותם של ילדי ישראל, כמאמר רבותינו ז"ל⁷ "בנינו עורבים אותנו" - באופן של ירושה עד סוף כל
- 26 הדורות.

(5) ב"ב הפסוקים ומאמרי חכמינו ז"ל.

(6) ברכה לג, ד.

(7) שהש"ר פ"א. ד (א). וראה תנחומא פרשתנו (ויגש) ב.

(1) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה.

(2) לך-לך יב, ג.

(3) שבת קט, סע"ב. ה' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ג.

(4) בראשית א, א.

ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר כל אחד מכם, וכולכם יחד, מתנהגים כראוי ל"צבאות השם" - להוסיף עוד יותר בקיום רצונו של הקב"ה, להיות "תינוקות" של בית רבן, על-ידי לימוד התורה וקיום המצוות, ולהשפיע גם על החברים והחברות (ילדים - על חבריהם, וילדות - על חברותיהן) להתנהג כן, כהוראת רבי עקיבא ש"ואהבת לרעך כמוך"⁸. זה כלל גדול בתורה"⁹ (כפי שאמרתם זה-עתה⁵).

ומובן, שעל-ידי-זה נוספת שמחה אצל הקב"ה - "ישמח ה' במעשיו"¹⁰, כפי שהזכרתם זה-עתה אודות "שמחת ה' אשר שש ושמח בדירתו בתחתונים"¹¹, ולכן מוסיף הקב"ה בברכותיו לכל אחד ואחד מישראל ולכלל ישראל, החל מכם, הילדים והילדות, וכן ההורים, המורים והמדריכים כו', שחינכו אתכם בדרך זו, שאצל כולם יהיו חיים של שמחה - "ישמח ישראל בעושייו"¹², מתוך בריאות בגשמיות וברוחניות, ועד להמשכת תוספת ברכה בקיום העולם כולו.

ובהדגשה יתירה - בהזדמנויות מיוחדות - כשמתאספים כולם יחדיו, ובמקום קדוש (בית-כנסת ובית-מדרש), ומתחילים בתפילה (תפילת מנחה), ואחר-כך בדברי תורה (החל מ"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל מתורה שבכתב ותורה שבעל-פה), ומסיימים בענין הצדקה (כנהוג בכל כינוס), ובמיוחד בכינוס שמתקיים בימי חנוכה, כמנהג ישראל לתת לילדים 'דמי חנוכה' - כל שלושת העמודים, תורה עבודה (תפילה) וגמילות חסדים, שעליהם "העולם עומד"¹³, שעל-ידי-זה נוסף עוד יותר בקיום העולם, ומחזק ומבריא עוד יותר את החיים בעולם של כל אחד ואחד מישראל, בתוככי כלל ישראל, החל מתינוקות של בית-רבן שבזכותם העולם מתקיים, וכן אלה שחינכו להיות "תינוקות של בית רבן".

ולכן, חוזרים ומדגישים את ענין הברכה - "ואברכה מברכך", ברכתו של הקב"ה, שמברך כל מי שמברך יהודי, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר הברכה נאמרת במקום קדוש, ועל-ידי תינוקות של בית-רבן, הרי בוודאי שברכתו של הקב"ה ("ואברכה מברכך") היא באופן נעלה ביותר, ובאופן שהקב"ה מניח ופונה מכל עסקיו¹⁴ [עם היותם עסקיו של הקב"ה, עסקים נעלים וחשובים באמת] כדי להתעסק ב"ואברכה מברכך"!

ג. והנה, מובן וגם פשוט, שכאשר הקב"ה אומר "ואברכה מברכך", הרי זו בוודאי ברכה אמיתית הפועלת בחיי היום-יום; אמנם, גם בברכותיו של הקב"ה ישנם כמה אופנים, ולדוגמא: ברכה שנשארת במידה וגדלות שוים, או באופן שהקב"ה מוסיף בברכותיו מיום ליום.

ובענין זה ישנה הדגשה מיוחדת בימי חנוכה - שבהם מתקיים (בהשגחה פרטית) כינוס זה - "מוסיף והולך"¹⁵:

בימי חנוכה - ישנם כמה וכמה לימודים והוראות. אבל לכל-לראש יש לימוד והוראה באופן מואר, הנראה בגלוי לעיני בשר - כתכונת האור של נרות חנוכה - שמיום ליום הולך ונוסף בענין האור, שביום הראשון מדליקים נר אחד, וביום השני מדליקים שני נרות. כלומר, לא זו בלבד שחוזרים ומדליקים את הנר הראשון באופן מחודש, אלא מוסיפים עוד נר, ומוסיף והולך מלילה ללילה.

ובימי חנוכה עצמם - מתקיים כינוס זה (בהשגחה פרטית) בנר שמיני של חנוכה, שבו מדליקים כל שמונת הנרות - המספר הכי גדול שרצה וקבע הקב"ה בנרות חנוכה. היינו, שנרות חנוכה מאירים בכל שלימותם.

ודוגמתו בענין הברכה ("ואברכה מברכך") - שמיום ליום הולך ונוסף בברכותיו של הקב"ה, עד לשלימות הברכה כו'.

ד. והנה, נוסף על הדגשת ימי חנוכה בנוגע להוספה בענין הברכות - יש בהם גם לימוד והוראה בעבודת ה', ובמיוחד בנוגע למילוי תפקידם של "צבאות השם":

(12) תהלים קמט, ב. תניא שם.

(13) אבות פ"א מ"ב,

(14) ראה תניא רפמ"א.

(15) שבת כא, ב.

(8) קדושים יט, יח.

(9) תו"כ ופירש"י עה"פ.

(10) תהלים קד, לא.

(11) תניא ספ"ג.

- 1 נרות חנוכה רומזים על האור ד"נר מצוה ותורה אור"¹⁶, והדלקתם באופן ד"מוסיף והולך", מדגישה
- 2 שהעבודה בכל עניני התורה ומצוותיה צריכה להיות באופן ד"מוסיף והולך" מיום ליום.
- 3 וזוהי "פקודת-היום" בכינוס של "צבאות-השם" שמתקיים בימי חנוכה - שכאשר רואים את נרות
- 4 חנוכה דולקים ומאירים, ובפרט ביום הכי מואר של חנוכה כשמדליקים את כל הנרות, אזי נחקק בזכרונם
- 5 של כל אחד ואחד מישראל, החל מ"צבאות-השם", על כל השנה כולה, שתהיה שנה מוארת ומאירה
- 6 ב"נר מצוה ותורה אור", ובאופן ד"מוסיף והולך", היינו, שכלל שהולכים וגדלים ומתחכמים מיום ליום
- 7 (נוסף לכך שמאז צאתם לאור העולם, שייך כל אחד ואחת ל"צבאות-השם"), הולכים ומוסיפים ב"נר
- 8 מצוה ותורה אור".
- 9 ומובן, שהאור ד"נר מצוה ותורה אור" נמשך ומאיר ופועל גם בכל שאר עניני היום, אכילה ושתיה
- 10 ושינה ודומיהן. כמו איש צבא, אשר גם כאשר אינו עסוק בעבודת הצבא, הרי הוא מתנהג כאיש צבא,
- 11 ובנידון-דין - "צבאות-השם".
- 12 ועל-ידי-זה נוסף עוד יותר בברכותיו של הקב"ה ל"צבאות-השם", ועל-ידם גם להוריהם ומחנכיהם
- 13 - באופן ד"מוסיף והולך", הן בגשמיות והן ברוחניות.
- 14 ה. והוראה מיוחדת - מנר שמיני של חנוכה:
- 15 ידוע¹⁷ שמספר שמונה, מורה ומרמז על הזמן דלעתיד-לבוא - כמובן ממאמר רבותינו ז"ל¹⁸ "כינור
- 16 של בית המקדש (אחד מכלי הזמר שבו היו הלויים מנגנים בעת הקרבת הקרבנות כו') של שבעה נימין
- 17 . . . ושל ימות המשיח שמונה".
- 18 ומזה מובן גם בנוגע למספר שמונה בימי חנוכה - שבהם נרמזת השלימות דלעתיד-לבוא, שלכן
- 19 "הנרות הללו אינן בטלים לעולם"¹⁹.
- 20 ועל-דרך-זה בנוגע לחג הסוכות (ששייך לחנוכה²⁰), שיש בו שמונה ימים (שלא כחג הפסח שאינו
- 21 אלא שבעה ימים) - מכיון שחג הסוכות קשור עם יעקב, שאצלו מודגשת השייכות לבית-המקדש השלישי
- 22 בגאולה העתידה, "כיעקב שקראו בית"²¹.
- 23 ובענין זה יש הוראה ולימוד בעבודת ה', ובמיוחד ל"צבאות-השם":
- 24 בריאת העולם על-ידי הקב"ה קשורה עם מספר שבע - שבעת ימי בראשית. אמנם, אחר-כך ברא
- 25 הקב"ה את בני ישראל, שעל-ידי עבודתם בתורה ומצוות, כולל ובמיוחד החינוך ש"בנינו עורכים אותנו",
- 26 "תינוקות של בית-רבן", "צבאות-השם", יפעלו בעולם שלימות נעלית יותר - דירה לו יתברך בתחתונים
- 27 (כפי שהזכרתם זה-עתה²⁵), כפי שיתגלה בפועל לעתיד-לבוא, שאז תהיה השלימות של שמונה - "של ימות
- 28 המשיח, שמונה".
- 29 וענין זה מודגש במיוחד בכך שהקב"ה נתן לבני ישראל גם ימים-טובים שהם במספר שמונה - חג
- 30 הסוכות (מן התורה), וכן ימי חנוכה (שנתקנו מדברי-סופרים בגלל הנס שנעשה לישראל) - המדגישים
- 31 את השלימות שפועלים ישראל בכל הבריאה, עילוי 'שמונה' לגבי 'שבעה'.
- 32 ו. ויהי-רצון, אשר כתוצאה מכינוס זה והברכות שבירכו איש את רעהו - יתווסף עוד יותר בברכותיו
- 33 של הקב"ה באופן ד"מוסיף והולך".
- 34 ובאופן שרואים את הברכות בגילוי ממש בעיני בשר - כמו נרות חנוכה שמאירים באור גשמי הנראה
- 35 לעיני בשר, ורואים במוחש שמיום ליום נוסף באור, עד ליום השמיני שבו מדליקים מספר הנרות הכי
- 36 גדול, ודוגמתו בענין הברכה - שרואים בעיני בשר את ברכותיו של הקב"ה בריבוי הכי גדול, בגשמיות
- 37 וברוחניות.

(19) רמב"ן ר"פ בהעלותך.

(20) ראה בשיחות ימי חנוכה הערה 18. וש"נ.

(21) פסחים פח, א ובחדא"ג מהרש"א.

(16) משלי ו, כג. פירש"י שבת כג, ב.

(17) ראה קונטרס משיחת ש"פ וישב תשמ"ז בסופו. וש"נ.

(18) ערכין יג, ב.

ועד להברכה הכי פנימית ועיקרית - גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו בקרוב ממש,¹
שזו יחגגו את חנוכת בית המקדש השלישי.²

* * *

ז. האמור לעיל אודות כללות ענין החנוכה, והענין המיוחד בנר שמיני של חנוכה - ענינו המיוחד של כינוס שמתקיים בימי חנוכה (מלבד הענין הכללי המשותף לכל הכינוסים של "צבאות-השם" במשך כל זמני השנה) - שייך לימי חנוכה ויום שמיני של חנוכה בכל שנה ושנה.³
ונוסף לזה, ישנו ענין מיוחד בימי חנוכה בשנה זו - חידוש לגבי ימי חנוכה בשנה שעברה, ולגבי ימי חנוכה בשנה הבא עלינו לטובה.⁴

ומובן, שגם מהענין המיוחד בשנה זו, יש לימוד והוראה בעבודת ה', ולא רק בנוגע לימי חנוכה עצמם, אלא גם באופן שנמשך ופועל על כל השנה כולה (כנ"ל סעיף ד).⁵

ח. יחודה של שנה זו - היותה 'שנת הקהל':⁶

כשבית-המקדש עמד על מכונו, הנה בחג הסוכות שלאחרי שנת השמיטה, היו מתאספים כל ישראל, האנשים והנשים והטף לבית-המקדש, והיו קוראין לפנייהם פרשיות מן התורה, לעוררם בעניני יראת ה' - כמו שכתוב⁷ "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות גו' תקרא את התורה הזאת גו' הקהל את העם, האנשים והנשים והטף גו' למען ישמעו ולמען ילמדו גו' ליראה את ה' אלקיכם כל הימים".⁸

והנה, כל הענינים שהיו בזמן שבית-המקדש היה קיים, צריכים להיות ויש דוגמתם גם בזמן הזה - כפי שמצינו בענין הקרבנות, "תפילות כנגד תמידין תקנום"⁹, כמו תפילת מנחה שהתפללנו זה-עתה, שמזכירה ובאה במקום קרבן של בין הערביים.¹⁰

ומזה מובן גם בנוגע לשאר הענינים שבבית-המקדש שאינם שייכים בכל יום ויום, אלא בזמנים מיוחדים, שאז היו נעשים בכל ה'שטורעם', כמו ענין ה"הקהל" - שצריך להיות דוגמתו גם בזמן הזה.¹¹

ט. וזהו החידוש המיוחד בכינוס בימי חנוכה בשנה זו - 'שנת הקהל':¹²

"כינוס" - הוא ענין של "הקהל", ובפרט כשמשתתפים בו אנשים ונשים וטף - "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף".¹³

ותוכנו של הכינוס - להוסיף חיזוק בכל עניני יהדות, תורה ומצוותיה, ובפרט כשמתקיים בימי חנוכה, שבהם מודגש ענין "נר מצוה ותורה אור" (כנ"ל סעיף ד), הוא - על-דרך ובדוגמת התוכן ד"הקהל", "למען ישמעו ולמען ילמדו גו' ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת גו' ליראה את ה' אלקיכם".¹⁴

ושייכות מיוחדת - לכינוס של "צבאות-השם":¹⁵

היסוד של הצבא הוא - משמעת, ביטול ויראה למפקד העליון (הרמטכ"ל) של הצבא, ובנוגע ל"צבאות-השם" - יראת ה' (כפי שאמרתם זה-עתה¹⁶ "והנה ה' נצב עליו כו' ובוהן כליות ולב אם עוברו כראוי"¹⁷), שזהו גם תוכן הענין ד"הקהל" - "ליראה את ה' אלקיכם".¹⁸

וזוהי ההוראה המיוחדת מכינוס של "צבאות-השם" בימי חנוכה ב'שנת הקהל' - שכל אחד ואחד מהם, מאתנו, צריך לנצל את הימים בשנה זו, 'שנת הקהל', לפעול בענין "הקהל את העם, האנשים והנשים והטף".¹⁹

החל מילדי ישראל השייכים ל"צבאות-השם" - שצריכים לאסוף ולהקהיל את שאר ילדי ישראל, ולומר בפניהם דברי-תורה שיעוררום ליראה את ה', ולפעול עליהם שגם הם יצטרפו ל"צבאות-השם" וישפיעו על ילדים נוספים כו',²⁰

- 1 וכן לאסוף ולהקהיל את הוריהם אחיהם ואחיותיהם הגדולים, ולעוררם שגם הם יאספו ויקהילו אנשים
2 ונשים מבוגרים (שלילדים קשה יותר לפעול עליהם) ויעוררום "ליראה את ה'".
- 3 י. ומכיון שהתורה אומרת שמדתו של הקב"ה היא "מדה כנגד מדה"²⁴ - הרי הפעולה בענין "הקהל
4 את העם" ממהרת עוד יותר את הזמן שבו יוכלו לקיים מצות "הקהל" בבית-המקדש השלישי, על-ידי
5 מלך המשיח, עדי קיום היעוד²⁵ "והיתה לה' המלוכה", גילוי מלכותו של הקב"ה בכל הבריאה כולה.
- 6 ובפשטות - ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש, כפי שביקשנו זה-עתה בתפילת מנחה: "את
7 צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", "מהרה" דייקא.
- 8 ותיכף ומיד - "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים", שכל אחד ואחד מאתנו וכולנו יחדיו, וילדי
9 ישראל בראש, "הם הכירוהו תחלה"²⁶ - רואים בפועל, בעיני בשר, את שיבת הקב"ה לציון, ביחד עם
10 שיבת כל ישראל ל"ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"²⁷, ושם גופא
11 - לירושלים עיר הקודש, להר הקודש ולבית-המקדש, במהרה בימינו ממש.
- 12 יא. נהוג בכל כינוס דוגמת כינוס זה, לסיים בעמוד השלישי - ענין הצדקה. ובפרט בימי חנוכה,
13 כמנהג ישראל לתת 'דמי חנוכה', כמוזכר לעיל (סעיף ב).
- 14 ולכן, יתנו עתה לכל אחד ואחד מכם מטבע אחת - באופן סמלי - עבור 'דמי חנוכה', ומטבע אחת
15 לצדקה.
- 16 ונוסף לזה - עוד מטבע אחת, כדי להשתמש בה עבור דבר טוב, כפי ראות עיניכם.
- 17 יב. ויש להוסיף עוד לימוד והוראה בקשר ובשייכות עם נתנית המטבעות;
18 טבע של ילדים, שמטבע של מתכת (מטבע של זהב וכסף, או אפילו של נחושת), תופסת אצלם מקום
19 יותר מנייר שיש לו שווי של ממון.
- 20 ומכיון שכל דבר יש לו מקור בתורה - שהרי "אסתכל באורייתא וברא עלמא"²⁸, ולכן לא תיתכן
21 מציאות של דבר בעולם אלא-אם-כן יש דוגמא לזה בתורה - מצינו דוגמתו בהלכות קנין בכסף, כמו
22 קידושי אשה, ועל-דרך-זה כשקונים חפץ בקנין של כסף, שצריך להיות במטבע של כסף (וכיוצא בזה)
23 ממש, ולא בנייר שיש לו שווי ממון, מכיון שלאמיתתו של דבר אין כאן שווי ממון, כ"אם שטר התחייבות
24 שיש כנגדו כיסוי באוצר המדינה, ולכן אין זה כסף, אלא שטר (נוסף לכך שערכו משתנה בהתאם לשינויים
25 במנהג המדינה כו').
- 26 וענינו בעבודת ה':
- 27 עבודתו של יהודי לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, היא - באופן שקונה ונעשה 'בעל-הבית' על חלקו
28 בעולם, על-ידי-זה שנותן כספו וזהב כו', היינו, הרצון והתענוג כו', עבור הקב"ה, תורתו ומצוותיו.
- 29 וקנין זה צריך להיות בכסף של ממש, ולא בנייר שיש בו התחייבות של ממון, כלומר, לא רק שמקבל
30 על עצמו החלטה טובה ומתחייב שיעשה עבודתו לאחר זמן, אלא מעשה בפועל ממש תיכף ומיד.
- 31 ועל-דרך-זה בנוגע ל"צבאות-השם" במלחמתם עם היצר-הרע - שלא זו בלבד שמחליט שכאשר יבוא
32 היצר-הרע לבלבלו, אזי יבטל את מציאותו, אלא תיכף ומיד מבטל את מציאותו של היצר-הרע שלא
33 תהיה לו תפיסת-מקום וממשות כלל, וזורקו לגמרי מארבע אמותיו, ומוסר את הרצון והתענוג שלו אך
34 ורק לעניני קדושה, תורה ומצוותיה.
- 35 [ולהעיר, שענין זה נוגע גם ל'מדריכים' - שלא מספיק לרשום על הנייר שהוא 'מדריך', אלא צריך
36 להיות 'מדריך' בפועל ממש, להדריך הילדים על-פי רצונו של הקב"ה, הרמטכ"ל של "צבאות-השם",

(27) עקב יא, יב.

(28) זהר ח"א קלד, סע"א. ח"ב קסא, רע"ב.

(24) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(25) עובדי' בסופו.

(26) סוטה יא, ב.

על-ידי-זה שנותן כסף וזהב, היינו, שמבטל את תאוותיו כו' באופן שישאר רק דבר אחד - "ליראה את ה'", שאז תהיה גם הדרכת הילדים כדבעי (ועל-אחת-כמה-וכמה שלא יהיה מדריך שמבלבל את הילדים משמיעת דברי-תורה כו' על-ידי-זה שמסתובב ביניהם ומסמן בידיו וכו', כדי להפגין את נוכחותו כמדריך)).

וזהי ההוראה מנתינת המטבעות - שאין להסתפק בהבטחות והתחייבויות, אלא צריך להיות מעשה בפועל, "המעשה הוא העיקר"²⁹, ובפרט כשנמצאים בזמן שצריכים להביא את משיח צדקנו בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, הרי בוודאי שצריכה להיות העבודה בעניני התורה ומצוות במעשה בפועל, ולא לדחות למחר, שהרי כל אחד ואחד מאתנו, בתוככי כלל ישראל, מקווה ומצפה ש"תחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים" בקרוב בימינו ממש.

יג. ובנוגע לפועל - הנה, לאחר תפילת מעריב יחלקו המטבעות לכל אחד ואחד מ"צבאות-השם", ובזכותם גם למבוגרים הנמצאים כאן - שלוש מטבעות, כאמור. מטבע אחת - דמי חנוכה, מטבע אחת - שליחות לתת לצדקה, ומטבע אחת - עבור דבר טוב שיחליט כל אחד ואחד.

והיירצון ששלוש הענינים ימהרו עוד יותר את ראיית בית-המקדש השלישי והגאולה השלישית - גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.

ובהתאם לכך, יסיימו (כרגיל) בניגון שמח הקשור עם ענין הגאולה - הניגון "שיבנה בית-המקדש במהרה בימינו", במהרה בימינו ממש.

[השליח-ציבור שי' ניגן "יהי רצון כו' שיבנה בית-המקדש במהרה בימינו".

לאחרי תפילת ערבית - נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א את המטבעות, כנ"ל].

(29) אבות פ"א מ"ז.

המשך מעמוד ג

לאדון שקונה עבד עברי - "כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו"⁷, ובפרט עפ"י משנ"ג⁸ "ישראל קנין אחד", קנין גם מלשון חביבות⁹, הרי בודאי שהקב"ה "גומל דלים", וכאו"א מישראל יכול לומר "לי יהושיע" - בלשון נוכח.

ובאותיות פשוטות, שעוד קודם ביאת משיח צדקנו, הקב"ה מושיע את כאו"א מישראל ונותן לו עשירות בכל הענינים. ועוד והוא העיקר, מכיון והעשירות שבזמן הגלות נחשבת ל"דלות", לגבי הגאולה, הרי בודאי שהקב"ה מקיים הענין ד"גמול דלים", עי"ז ש"ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"¹⁰, בקרוב ממש¹¹.

(7) קידושין כ, א.

(8) אבות פ"ו מ"י.

(9) ראה מד"ש על המשנה.

(10) ישעי' כז, ב.

(11) משיחת ליל ד' דחה"ס ה'תש"נ (בשיחה כאן דובר גם אודות הקשר של יום ד' דחה"ס לפסוק זה, עיי"ש).

בס"ד. משיחות שבת פרשת ויגש, ה' טבת ה'תשמ"ח.

(תרגום מאידיש)

החסידות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, באופן
ד"מוסיף והולך"¹, תוך כדי התגברות על כל
המניעות והעיכובים, בדרכי נועם ודרכי שלום,
ובאופן ד"פדה בשלום נפשי גו' כי ברבים היו
עמדי"⁸, שגם אנשי אבשלום התפללו לנצחוננו של
דוד⁹.

ו"הימים האלה נזכרים ונעשים בכל דוד ודוד
גו"¹⁰, כלומר, בבוא יום זה בשנה שלאחרי-זה¹¹,
ועל-דרך-זה מדי שנה בשנה, "נזכרים" ועל-ידי-זה
נעשים" אותם הענינים שהיו בפעם הראשונה¹² -
להקבע ל"יום סגולה" ו"עת רצון" בכל הקשור
לנצחונם של הספרים.

ומובן, שכדי לדעת באיזה אופן צריכים לחגוג
את נצחונם של הספרים ("דיין - דהספרים -
נצח") - יש "לשאל" את הספרים עצמם, כלומר,
יש לעיין ולברר זה בספרים עצמם, ולהתנהג על-פי
הוראתם, כדלקמן.

ב. ובהקדמה:

הספר הראשון והעיקרי הכולל את כל הספרים
הוא, כמובן, ספר תורה, החל מספר-תורה שכתב
משה רבינו ו"נתנהו בארון לעד"¹³, שהוא המקור
לכל ספרי התורה, שכותבים ומעתיקים ומגיהים זה
מזה, עד לספר-תורה דמשה רבינו¹⁴.

וספר-תורה זה כולל את כל הספרים - כל פרטי
הענינים דתורה שבעל-פה, ובלשון הרמב"ם
בהקדמתו לספרי "משנה תורה": "כל המצוות
שניתנו לו למשה מסיני בפירושן ניתנו, שנאמר¹⁵

א. לכל לראש יש להתחיל בפרשת היום, כפי
שכבר הכריזו ובאופן של פרסום - פירסומי ניסא¹
- אודות המאורע שאירע ביום זה, ה' טבת, בשנה
שעברה, שבו היה "דיין נצח"², הנצחון של
הספרים³.

ובפרטיות יותר:

המדובר הוא אודות הספרים של ספריית אגודת
חסידי חב"ד ליובאוויטש, שהוקמה ונתרחבה על-
ידי ובנשיאותו והנהלתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר
נשיא דורנו, עוד בהיותו במדינה ההיא, וביציאתו
ממדינה ההיא, לאחר ימי הגאולה י"ב-י"ג תמוז,
נגאלו ויצאו גם הספרים (לאחרי שמסר נפשו שלא
לצאת בלעד, כידוע ומפורסם)⁴, והגיעו לבסוף
למדינה זו, שבה נתרצבו ממדיה של ספריית אגודת
חסידי חב"ד ליובאוויטש, ומוסיף והולך עד היום
הזה, על-ידי נשיא אגודה זו והנהלתו הוא כ"ק
מו"ח אדמו"ר, אשר, כלשון חכמינו ז"ל, "יעקב⁵
אבינו לא מת . . מה זרעו בחיים אף הוא בחיים"⁶,
מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש⁷.

ומכיון שמדובר אודות ספריה בקנה-מדה
עולמי, המהוה אוצר בלום עבור היהדות התורנית
כולה - מובן, שנצחונם וגאולתם של ספרים אלה
(בה' טבת) הוא ענין של נצחון וגאולה עבור
היהדות התורנית כולה, כולל ובמיוחד - נצחון
וגאולה להמשך והרחבת הפעולות דהפצת התורה
והיהדות והפצת המעיינות חוצה, עד לתורת

(1) כהוראת ימי חנוכה - דמינייהו אזלינן, ובפרט ביום השבת
שלאחריהם, שבו נעשה העילוי והשלימות ("ויכולו") דימי חנוכה
- שכל הענינים השייכים לתורה ומצוות, "נר מצוה ותורה אור",
צריכים להיות ע"ד ובדוגמת אופן הפעולה דנרות חנוכה.

(2) ל' חז"ל - ויק"ד פכ"ד, ג. וראה שיחת י"ב טבת תשמ"ז.
(3) ראה גם שיחות ה' טבת (והמשכם בשבעת ימי ההיקף עד
י"ב טבת) תשמ"ז - לימודים והוראות מפרשת השבוע וכו' בקשר
ובשייכות לפרשת היום.

(4) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1066.

(5) ועד"ז בנוגע ליוסף (שמו הראשון דכ"ק מו"ח אדמו"ר) -
"אלה תולדות יעקב יוסף" - כלשון הכתוב (פרשתנו מה, כו)
"עוד יוסף חי".

(6) תענית ה, ב.

(7) סוטה יג, סע"ב.

(8) תהלים נה, יט.

(9) ירושלמי סוטה פ"א ה"ח.

(10) ל' הכתוב - אסתר ט, כח.

(11) שבו מודגשת השמחה בפועל ובגלוי עוד יותר - לאחר
שכבר הי' גם ה"פדיון שבויים" של הספרים (רובם ככולם)
שהושבו למקומם בפועל ממש, ביום שני לסדר "ושבתי בשלום
אל בית אבי", ב' כסלו (ראה גם קונטרס משיחות ש"פ ויצא ע'
15 ואילך, ובהערות 18-2).

(12) ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים, הובא ונתבאר בספר לב
דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(13) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד - מב"ב יד, א"ב.

(14) ראה גם צפע"נ עה"ת ר"פ וילך ובהנסמן שם.

(15) משפטים כד, יב.

32 "ולמדה גו' שימה בפייהם", לימוד וידיעת
33 התורה.²⁴

34 ונמצא, שאף שישנו ספר תורה, הספר הראשון
35 והעיקרי הכולל את כל הספרים – מכל-מקום, כדי
36 שיהיה הלימוד בפועל, "ולמדה גו' שימה בפייהם",
37 צריך ללמוד (לא בספר העיקרי והכללי, אלא)
38 בריבוי הספרים המבארים ומפרשים בפרטיות
39 ובפרטי פרטיות את כל הענינים שבספר העיקרי
40 והכללי, אשר, על-ידם דוקא נעשה השלימות של
41 הספר-תורה, "ולמדה גו' שימה בפייהם".

42 ג. וענין זה מודגש גם בחילוק בין הלימוד
43 בספר-תורה ללימוד בשאר הספרים (חומשי תורה,
44 משנה וגמרא ופירושה) – הן בנוגע לזמן הלימוד,
45 והן בנוגע לאופן הלימוד:

46 זמן הלימוד: הלימוד והקריאה בספר-תורה –
47 אינו אלא בזמנים קבועים, ביום השבת, בשני
48 וחמישי, וכיוצא בזה, וגם אז קורין בספר תורה
49 עצמו רק העולה לתורה והקורא בתורה, ואילו כל
50 הציבור שומעים את הקריאה מתוך חומשים
51 הנדפסים. מה-שאינ-כן בנוגע לשאר ספרים – חיוב
52 הלימוד בהם הוא בכל יום ויום, ובכל רגע פנוי.

53 ואופן הלימוד: הלימוד והקריאה בספר תורה –
54 צריכים להיות בתכלית הזהירות בכבודו ושלימותו
55 של הספר-תורה, עד לזהירות שלא לגעת בספר-
56 תורה ללא מפה וכו'.²⁵ מה-שאינ-כן בנוגע ללימוד
57 בשאר ספרים – אף שהלימוד צריך להיות באופן
58 של כבוד וכו', הרי זה שלא בדומה כלל לזהירות
59 בקריאה בספר תורה.

60 ונקודת החילוק – שהקריאה בספר-תורה
61 עיקרה (לא הבנת תוכן הלימוד, כי אם) קדושת
62 הענין והאותיות כו'.²⁶ ואילו הלימוד בשאר
63 הספרים הוא בשביל לדעת פירוש המצוות והדינים
64 על בוריים, על-ידי העיון וההעמקה להבין היטב
65 בשכלו כו', והרי, מטבע הדברים שבזמן הלימוד
66 בהבנה והשגה כו' אי-אפשר להקדיש מלוא
67 תשומת-הלב לזהירות ושמירה על שלימותן של

1 ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה, תורה
2 זו תורה שבכתב, והמצוה זו פירושה . . תורה
3 שבעל פה" [אשר, מפני "עת לעשות לה' גו'"]
4 התיירו לכותבם¹⁶], היינו, משנה וגמרא, ופירושה
5 בדברי הגאונים וכו', עד לחיבורו של הרמב"ם, כפי
6 שכותב בהקדמתו לספרו ש"בנותי בכל אלו
7 הספרים וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו
8 החיבורים . . בלשון ברורה ודרך קצרה", ולאחרי-
9 זה חיבור ה'שולחן ערוך' דה'בית יוסף', חיבור
10 ה'שולחן ערוך' של רבינו הזקן (הלכות
11 בטעמיהן¹⁷), וכן פסקי דינים וספרי כל גדולי
12 ישראל לדורותיהם, כל מה שתלמיד ותיק עתיד
13 לחדש (שניתן למשה מסיני¹⁸).

14 והנה, אף-על-פי שהעיקר והכלל הוא ספר תורה
15 – הרי, גם בנוגע למצות כתיבת ספר-תורה¹⁹, כתב
16 הרא"ש²⁰ שחיוב זה עיקרו "בדורות הראשונים
17 שהיו כותבין ספר-תורה ולומדין בו, אבל האידנא
18 שכותבין ספר-תורה ומניחין אותו בבתי כנסיות
19 לקרות בו ברבים, מצות-עשה היא על כל איש
20 ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי תורה משנה
21 וגמרא ופירושה להגות בהן הוא ובניו, כי מצות
22 כתיבת התורה היא ללמוד בה, כדכתיב²¹ ולמדה את
23 בני ישראל שימה בפייהם, ועל-ידי הגמרא והפירוש
24 ידע פירוש המצוות והדינים על בוריים, לכן, הם
25 הם הספרים שאדם מצווה לכותבם". וכן פוסק
26 הבית-יוסף ב'שולחן ערוך'²² ש"האינדא מצוה
27 לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושה²³.

28 ובדורותינו אלה, שאין צורך לכתוב ספרים,
29 מכיון שיכולים להשיג ספרים הנדפסים – יש לומר,
30 שיוצאים ידי-חובה גם על-ידי קניית ספרים
31 הנדפסים, שגם על-ידם נעשה עיקר ותכלית המצוה,

(16) גיטין ס, א.ב. וש"נ.

(17) לשון ההקדמה לשו"ע אדה"ז.

(18) ראה מגילה יט, ב. הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.

(19) "מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר (ויילך לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר, כתבו לכם תורה שיש בו שירה זו כו'" (רמב"ם הל' ס"ת רפ"ז).

(20) הלכות קטנות ריש הל' ספר תורה.

(21) דברים לא, יט.

(22) יו"ד סע"ר ס"ב.

(23) ויתירה מזה – לכמה דעות (דרישה ופרישה שם סק"ח. ש"ך שם סק"ה) המצוה "האינדא" היא רק בחומשים משנה וגמרא כו', ולא בס"ת.

(24) פרטי השקו"ט בזה – ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 17 ואילך.

(25) ראה מגילה בסופה. רמב"ם הל' ס"ת פ"י ה"ו. שו"ע יו"ד ספ"ב ס"ד.

(26) ולכן, גם עס-הארץ שלא ידע מאי קאמר, עולה לתורה ומברך ברכת התורה (הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ).

— גם אצל גדולי ישראל, וכן אצל רבותינו נשיאנו, 28
שקורין שנים מקרא (לא מתוך ספר-תורה כשר, 29
אלא) מתוך חומשים הנדפסים דוקא³⁴, שבזה 30
מודגש עוד יותר העילוי דספרים הנדפסים (נוסף 31
לכך שעלידם נעשה עיקר השלימות של הספר- 32
תורה, "ולמדה גו' שימה בפיהם", לימוד וידיעת 33
פירוש המצוות והדינים על בוריים).

ה. על-פי-זה מובן בהנ"ל — ובהקדמה: 35
על-פי הנחות העולם — נצחונו של דבר יקר 36
ערך, כמו אבנים טובות ומרגליות, הוא, בזה 37
שמוסיפים בכבודו על-ידי שמירתו במקום הכי 38
מכובד, שלא יגעו בו, ועל-אחת-כמה-וכמה שלא 39
ישתמשו בו, ולכל היותר — לראותו מזמן לזמן. 40
ומצינו דוגמתו גם בעניני קדושה — בנוגע 41
לבנין בית המקדש: 42

בדרושי חסידות דפרשת השבוע, פרשת ויגש³⁵, 43
מבואר העילוי דבית המקדש לגבי המשכן, 44
שהמשכן היה מארזים, "קורות בתינו ארזים"³⁶, 45
מין הצומח. ובית המקדש, שניתוסף בו העילוי 46
דדירת קבע (לא רק "ואהיה מתהלך באוהל"³⁷), 47
היה מאבנים דוקא, מין הדומם — על-דרך וכדוגמת 48
העילוי דיהודה (ביטול, בחינת דומם) לגבי יוסף 49
(לשון תוספת וריבוי, בחינת צומח) לעתיד לבוא, 50
שבמקום הענין ד"ויגש אליו יהודה"³⁸, שיהודה 51
נגש ליוסף לקבל השפעה ממנו, יתעלה יהודה 52
להיות למעלה מיוסף, כמו שכתוב בהפטר³⁹ "הנה 53
אני לוקח את עץ יוסף גו' ונתתי אותם עליו 54
(למעלה ממנו) את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד 55
גו' ועבדי דוד (מיהודה דוקא) מלך עליהם גו' 56
נשיא להם לעולם"⁴⁰. 57

והנה, אף שבית המקדש הוצרך להיות מאבנים 58
דוקא — מכל-מקום, לא בנוהו מאבנים טובות 59
ומרגליות, אלא מאבנים סתם. ואילו אבנים טובות 60

1 ספרי הלימוד, ואדרבה — הלימוד כדבעי הוא
2 באופן שמדפדף הלך ושוב, ומספר אחד למשנהו
3 וכו', עד שספרי הלימוד בלים ונקרעים מרוב
4 השימוש²⁷, על-דרך לשון המשנה²⁸ "הפך בה והפך
5 בה . . ובלה בה".

6 ונמצא, שהספר-תורה עצמו מדגיש גם את
7 המעלה דשאר ספרים ("פירושה"), שאף שגדלה
8 ביותר מעלת וקדושת הספר-תורה, מכל-מקום,
9 שלימות הספר-תורה — "ולמדה את בני ישראל
10 שימה בפיהם" — הוא על-ידי הלימוד בשאר
11 הספרים דוקא, שעלידם יודעים "פירוש המצוות
12 והדינים על בוריים".

13 ד. ויש להוסיף, שהדגשת הלימוד מתוך ספרים
14 הנדפסים היא — לא רק בנוגע ל"פירושה"
15 (שבהכרח ללמדו מתוך ספרים הנדפסים שבהם
16 נכתב ה"פירוש" דתורה שבכתב), אלא גם בנוגע
17 לתורה שבכתב עצמה:

18 בנוגע לחיוב דכל יחיד להשלים פרשיותיו עם
19 הציבור²⁹, שנוסף לכך ש"שומע כל התורה כולה כל
20 שבת בציבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת
21 אותה השבוע שנים מקרא ואחד תרגום"³⁰ — מצינו
22 שהאריז"ל היה נוהג לקרוא הפרשה (כל פסוק ב'
23 פעמים) מתוך ספר-תורה כשר³¹. וכן מביא רבינו
24 הזקן ב'שולחן ערוך' שלו³² ש"מי שהוא רגיל
25 בפסקי טעמים בעל פה טוב שיקרא שנים מקרא
26 בספר-תורה כשר בכל ערב שבת וערב שבת".

27 ואף-על-פי-כן, המנהג בפועל — "מעשה רב"³³

(27) ולכן, "ספרים של חבריו אסור ללמוד בהן שלא מדעתו .
משום דבעל הספרים חושש שמא יקרא בהן הרבה עד שיקרעו
מרוב משמוש" (שו"ע אדה"ז או"ח סי"ד סי"ג. וש"נ), וכן
המוצא ספרים או שהופקדו אצלו, שצריך לגוללן כדי שיכנס בהן
מהאיר פ"א בכל ל' יום, שאז, יש לו רשות לקרות בהם — לא
יקרא פרשה וישנה, ולא פרשה שלא למדה מעולם, מפני ששוהה
הרבה ומושך אילך ואילך ומקלקל הספר" (שם חו"מ הל' מציאה
ופקדון סכ"ה. וש"נ), ורק בנוגע לתלמיד חכם יש מתירים ללמוד
בהם, כי, ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו (שם סכ"ו. וש"נ).
(28) אבות פ"ה מכ"א.

(29) ברכות ח, סע"א. רמב"ם הל' תפלה ספ"ג.

(30) שו"ע ואדה"ז או"ח הל' שבת רסרפ"ה.

(31) שער הכוונות ענין ליל ו'. פע"ח שער הנהגת הלימוד.
ובנוגע לתרגום — "הי' לו תלמיד אחד שהי' קורא לו התרגום
מתוך ספר התרגום, והוא אומר אחריו" (שער הכוונות שם. אבל
בפע"ח שם: "ומורי זלה"ה הי' שומע").

(32) שם ס"ד.

(33) ראה שבת כא, א. וש"נ.

(34) אף שהטעם הוא כדי שיוכלו לקרוא בעצמם גם את
התרגום, שנדפס בחומשים ביחד עם המקרא.

(35) תו"א ריש פרשתנו. ובארוכה — תו"ח שם. ועוד.

(36) שה"ש א, יז.

(37) ש"ב ז, ו.

(38) ריש פרשתנו.

(39) יחזקאל לו, יט-כה.

(40) וי"ל, שבענין זה מודגש העילוי דשבת שלאחרי חנוכה
לגבי חנוכה — בדוגמת מעלת המקדש לגבי המשכן (ראה בארוכה
קונטרס משיחות ש"פ ויגש תשמ"ז).

לנצחונם האמיתי של הספרים, "דין (דהספרים) 36
נצח". 37

ובפשטות – להוסיף בקביעות עתים לתורה, 38
כולל ובמיוחד – לימוד ברכים⁴⁵, "עשרה שיושבים 39
ועוסקים בתורה"⁴⁶, מתוך "דיבוק חברים" ו"פלפול 40
התלמידים"⁴⁷. 41

ולכל לראש – לימוד המביא לידי מעשה 42
("גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"⁴⁸), לדעת את 43
המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תעשינה, עד 44
ללימוד ההלכות, בספר הרמב"ם, ב"שולחן ערוך" 45
ונושאי כליו כו', ובפנימיות התורה, תורת 46
החסידות, שעל-ידיה⁴⁹ יכולים לקיים המצוות 47
שחיוכן תמידי בכל רגע, אמונת ה', יחודו, אהבתו 48
ויראתו כו'⁵⁰, כמו שכתוב⁵¹ "דע את אלקי אביך 49
ועבדהו בלבב שלם". 50

ועוד, וגם זה עיקר – שהלימוד עצמו הוא 51
באופן שחודר בכל מציאותו, "כל עצמותי 52
תאמרנה"⁵², "ערוכה בכל רמ"ח אברים"⁵³, מהמוח 53
שבראש עד לעקב שברגל⁵⁴, בכל החיות 54
וההתלהבות כו', ובלשון חכמינו ז"ל⁵⁵ "מה להלן 55
באימה ובריאה וברתת ובזיע אף כאן כו'", היינו, 56
ש"עסק התורה שבכל אחד ובכל זמן (גם בזמן 57
הגלות, גם בחושך כפול ומכופל דגלות זה 58
האחרון) הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה בסיני . 59
כאילו קבלה היום מהר סיני"⁵⁶, כמודגש בנוסח 60

(45) "לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה", ולא באופן
ש"יושבים בד בבד (ביחיד) ועוסקים בתורה . . שמטפשים כו'"
(ברכות סג, ב. וש"נ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה").

(46) אבות פ"ג מ"ו.

(47) שם פ"ו מ"ו.

(48) קידושין מ, ב. וש"נ. הל' ת"ת לאדה"ז שם ה"ב.ג. –
ולהעיר מדרושי פ' ויגש, שיוסף ויהודה הו"ע תלמוד ומעשה,
ומעלתו של יהודה לגבי יוסף (המודגשת בהפטרה) קשורה עם
הענין שלעתיד לבוא יהי' מעשה גדול.

(49) ראה רמב"ם הל' יסודות רפ"ב.

(50) אגרת המחבר בריש ספר החינוך (בסופה).

(51) דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב.

(52) תהלים לה, יו"ד. וראה תניא פל"ז (מז, א).

(53) עירובין נד, רע"א. הל' ת"ת לאדה"ז שם ה"ט.

(54) וכמ"ש (תולדות כו, ה) "עקב אשר שמע אברהם בקולי",
כידוע הפירוש שגם ה"עקב" שברגל שמע כו' (ראה סה"מ תש"ח
ע' 254. "התמים" ח"ו ע' נב).

(55) ברכות כב, א. וש"נ.

(56) תו"א יתרו סז, ב.

1 ומרגליות, נועדו לחושן ואפוד בבגדי כהונה דכהן
2 גדול "לכבוד ולתפארת"⁴¹.

3 וראיה נוספת וקרובה יותר – מספר-תורה,
4 ששומרים אותו בכבוד גדול, בארון הקודש,
5 "לייחד לספר תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר
6 מדאי"⁴².

7 אבל, הספר-תורה עצמו מדגיש ששלימותו היא
8 על-ידי הלימוד והיגיעה כו' בשאר ספרים
9 שמשמשים בהם ללימוד יום-יומי. ונמצא,
10 שנצחונם של הספרים על-פי התורה – כמפורש
11 בספרים עצמם – הוא (לא בכך שמכאן ולהבא
12 ישמרו עליהם בכבוד גדול, שלא ליגע בהם וכו',
13 על-דרך ובדוגמת השמירה על ספר-תורה בארון
14 הקודש כו', אלא אדרבה) שמוסיפים עוד יותר
15 בשימוש ולימוד בספרים, ואדרבה ככל שמוסיפים
16 יותר ללימוד בספרים, ניתוסף יותר בכבודם של
17 הספרים (גם אם יבלה ויקרע הספר מרוב לימוד),
18 ועד שעל-ידי-זה ניתוסף גם בכבוד והשלימות של
19 הספר-תורה (שחייבים לשומרו בארון הקודש
20 וכו'), שעיקרה ותכליתה, כאמור, "ולמדה גו'
21 שימה בפיהם", על-ידי הלימוד בספרים הנדפסים.

22 ובלשון חכמינו ז"ל – כדאיתא בתנא-דבי-
23 אליהו רבה⁴³ "שני דברים קדמו לעולם, תורה
24 וישראל ואיני יודע איזה מהם קודם, כשהוא אומר
25 צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל, אומר אני
26 – אליהו הנביא – שישראל קדמו", היינו, שהתורה
27 עצמה מכריזה ש"ישראל קדמו", מכיון שענינה של
28 התורה הוא הציווי לבני ישראל, ודוגמתו בנידון-
29 דין, שהספרים עצמם מכריזים שתכליתם ומטרתם
30 (ובמילא, גם כבודם⁴⁴) – הלימוד בהם, אפילו על
31 חשבון שלימותם של הספרים, שיבלו ויקרעו מרוב
32 הלימוד.

33 ו. המורם מכל האמור בנוגע לפועל – שמכאן
34 ולהבא צריך לבוא לידי חיזוק והוספה בלימוד
35 התורה ביתר שאת וביתר עוז, וזהו "אכן הבוחן"

(41) תצוה כח, ב"מ.

(42) רמב"ם הל' ס"ת בסופן. שו"ע יו"ד רסרפ"ב.

(43) כ"ה בכ"מ בדא"ח (סה"מ ה"ש"ת ע' 61. ועוד). וראה
תדבאר פ"ד ופל"א. ב"ר פ"א, ד.

(44) להעיר גם מסיום ותוהם שיעור היומי ברמב"ם (הל'
סנהדרין ספכ"ד) "אין כבוד התורה אלא לעשות על פי חוקי
ומשפטי".

25 דרך-זה בלימוד התורה על-ידי בני ישראל –
26 "פיקודי ה' ישרים משמחי לב"⁶⁸.

27 ובשניהם מודגשת גם הפעולה על הזולת –
28 "הקהל את העם האנשים והנשים והטף", היינו,
29 פעולתו של המקהיל (המלך, גדול שבכם כו') בכל
30 העם; ו"תשמח" – לא רק תשמח (תי"ו בחיריק),
31 שמחת עצמו, אלא גם תשמח (תי"ו בשבא), היינו,
32 לשמח אחרים בשמחת תורה.

33 ח. ועוד ענין מיוחד בשנה זו – ובהקדמה:
34 בהמשך להאמור לעיל אודות ההדגשה
35 המיוחדת בלימוד התורה (לא בספר-תורה, אלא)
36 בספרים שבהם נתבאר "פירושה" דתורה שבכתב
37 הלכה למעשה – הרי, מהספרים העיקריים (לאחרי
38 חיבורו של הרמב"ם) הוא ה"בית יוסף"⁶⁹, כמו
39 שכתב בהקדמתו "הסכמתי לחבר ספר כולל כל
40 הדינים הנוהגים בביאור שרשיהם ומוצאיהם
41 מהגמרא עם כל חילוקי סברות הפוסקים. . .
42 לסומכו לספר ארבעה טורים. . . אפסוק הלכה
43 ואכריע בין הסברות. . . במקום ששנים מהם
44 (משלשת עמודי ההוראה אשר ה'בית יוסף' נשען
45 עליהם. . . הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל) מסכימים
46 לדעה אחת נפסוק הלכה כמותם", ובפרט בחיבורו
47 ש"בלשון ברורה ודרך קצרה" – "שולחן ערוך",
48 שבו פוסק, כאמור, ש"האידינא מצוה לכתוב חומשי
49 תורה ומשנה וגמרא ופירושיה"⁷⁰.

50 והנה, שנה זו היא שנת החמש מאות להולדתו
51 של ה'בית-יוסף' – כפי שכבר התחילה ההתעוררות
52 בזה בארץ הקודש אצל אחינו בני ישראל
53 הספרדים.

54 ויהי-ירצון, שהתעוררות זו תלך ותגדל ביתר
55 שאת וביתר עוז בין כל בני ישראל (ספרדים
56 ואשכנזים) בכל מקום שהם.

57 ולכל לראש – להוסיף בלימוד תורתו של

1 דברכת התורה שבכל יום – "נותן התורה", לשון
2 הוה⁵⁷.

3 וכל זה – בנוגע לעצמו, ובנוגע לפעולה על
4 הזולת, כלומר, לעורר רבים מישראל להוסיף
5 בלימוד התורה, שכן, פעולת ההשפעה על הזולת,
6 על-פי הציווי "ואהבת לרעך כמוך"⁵⁸, היא "כלל
7 גדול בתורה"⁵⁹, ויתירה מזה – "זו היא כל התורה
8 כולה, ואידך פירושה הוא"⁶⁰.

9 ז. ויש להוסיף, שכל האמור הוא בהדגשה
10 יתירה בשנה זו – שנת הקהל, ושנת תשמח:

11 שנת הקהל – "תקרא את התורה הזאת נגד כל
12 ישראל באזניהם הקהל את העם האנשים והנשים
13 והטף גו' למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה'
14 אליכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה
15 הזאת"⁶¹, שמיעת קריאת פרשיות התורה מפי
16 המלך⁶², "באימה ויראה. . . כיום שניתנה בו בסיני
17. . . כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה,
18 שהמלך שליח הוא להשמיע דבר הא-ל"⁶³, כלומר,
19 חיזוק וזירוז בכללות הענין דלימוד כבמתן-תורה⁶⁴.

20 ושנת תשמח – החל משמחתו של הקב"ה,
21 "ישמח ה' במעשיו"⁶⁵, ושמחתם של ישראל
22 בהקב"ה, "ישמח ישראל בעושי"⁶⁶, שמחה
23 הקשורה עם התורה, כמאמר רבותינו ז"ל⁶⁷ "ביום
24 חתונתו (שלימות השמחה) זה מתן תורה", ועל-

(57) לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ.

(58) קדושים יט, יח.

(59) תו"כ ופרש"י עה"פ.

(60) שבת לא, א. וראה תניא פל"ב (מא, א).

(61) וילך לא, יא-יב.

(62) סוטה מא, א – במשנה.

(63) רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ו.

(64) להעיר, שגם כאן מודגשים שני הקצוות שבמצות כתיבת

ספר תורה* - קריאה בספר תורה דוקא (עד לס"ת שכתב משה רבינו**).

וביחד עם זה, הדגשה על לימוד וידעת המעשה בפועל, "למען ישמעו ולמען ילמדו ושמרו לעשות גו'", דבר האפשרי ע"י הלימוד בשאר ספרים ("פירושה" דתושב"כ) דוקא.

(65) תהלים קד, לא.

(66) שם קמט, ב.

(67) תענית כו, ב – במשנה.

(68) תהלים יט, ט.

(69) להעיר מהשייכות לפרשתנו – "ויכלכל יוסף גו' את כל בית אביו לחם לפי הטף" (מז, יב), כמ"ש הב"י בהקדמתו לחיבורו בטעם קריאת שם החיבור "בית יוסף" – "כי כשם שמבית יוסף היו נוזנין הכל מזון הגוף, כך יהיו נוזנין מספר זה מזון הנפש".

(70) כולל גם חיבורו של הב"י – כי, "בזמן הזה גם הלכות פסוקות של פסקי הגאונים הפוסקים כמו הטור והש"ע והגהותיו בכלל משנה יחשבו" (הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. ושי"נ).

(*) ע"ד הקשר והשייכות דמצות הקהל וכתיבת ס"ת, שתי מצוות-עשה האחרונות – ראה בארכה לקו"ש חל"ד ע' 187 ואילך.

(**) להעיר מפרש"י ב"ב יד, ב: ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פרשת המלך כו' וראה צפנ"נ עה"ת ר"פ וילך.

רבינו הזקן, הלכות בטעמיהן, ובנוגע לכל ה'שולחן ערוך' חלק 'אורח חיים' – חיבורו של ה'משנה ברורה', אשר להיותו "האיש החפץ חיים", זכה שנתקבל חיבורו בתפוצות ישראל.

נפשיטא – שהלימוד צריך להיות באופן המביא לידי מעשה, כולל ובמיוחד – בנוגע לאהבת ישראל, "כלל גדול בתורה", "כל התורה כולה" (כנ"ל סעיף ו), כדרכו של מחבר ה'משנה ברורה' – ה'חפץ חיים', שהאריך בספריו אודות גודל ההכרח דאהבת ישראל, ושליטת הפכו כו', להזהר בתכלית מדיבור בלתי-רצוי (אפילו אבק לשון הרע וכיוצא בזה) על איש ישראל, "בנים אתם לה' אלקיכם"⁷⁶, ויתירה מזה – "בני בכורי ישראל"⁷⁷, ואין צריך לומר שלילת הענין דהרמת יד, חס-שולום, להכות או לכתוב כתבי פלסתר נגד בני ישראל⁷⁸.

ט. ובהמשך לזה, הצעתי, שיתדברו עם מוכרי הספרים והמוציאים-לאור – להכריז על הנחה מיוחדת על ה"שולחן ערוך" ושאר ספריו של ה"בית יוסף", לרגל שנת החמש מאות להולדתו, מתוך מטרה להקל ולעודד את רכישת הספרים, ועל-ידי-זה – הלימוד בספרים, "ולמדה גו' שימה בפהם".

ו"מצוה גוררת מצוה"⁷⁹ – הנחה מיוחדת על שאר הספרים בכל מקצועות התורה, בקשר ובשייכות עם שנת הקהל, "תקרא את התורה הזאת גו' ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת", על-ידי הלימוד בספרים שעל-ידם יודעים "פירוש המצוות והדינים על בוריים".

י. ומכיון דאתינן להכי – יש לעורר גם אודות רכישת ספרים, כאמור, שגם רכישת ספרים שייכת למצוה דכתיבת ספר-תורה, שעיקרה ותכליתה – "ולמדה גו' שימה בפהם", על-ידי הלימוד בספרים הנדרסים.

ה'בית יוסף'⁷¹, הן חיבורו הארוך על הטור, והן ובמיוחד חיבורו הקצר, שולחן ערוך, הלכות פסוקות, "תרומות מתרומות כו"⁷² מחיבורו הארוך, לדעת את המעשה אשר יעשון.

ומעשה רב בנוגע להתעוררות על-ידי ציון תאריכים מיוחדים, כמו ימי הולדת של צדיקי וגדולי ישראל, בפרט לרגל מלאת מספר שנים מיוחד, ולדוגמא: החגיגות לציון שנת השמונה מאות וחמישים להולדתו של הרמב"ם, ועל-דרך-זה ליום הסתלקותו (בעשרים בטבת), וכיוצא בזה – שעל-ידי-זה ניתוסף בעניני יהדות, תורה ומצוותיה, בפועל ממש, כפי שראו במוחש שבעקבות החגיגות בקשר עם הולדתו של הרמב"ם ניתוספו אלפי יהודים ללומדי הרמב"ם, והתקווה חזקה שגם ההתעוררות בקשר עם שנת החמש מאות להולדת ה'בית יוסף' תביא לידי הוספה בלימוד ספריו של ה'בית יוסף'.

ובפשטות – בנוגע לפועל:

יש לעורר בכל מקום ומקום, אשר, מכיון ששנה זו היא שנת החמש-מאות להולדתו של ה'בית יוסף' – ראוי ונכון להוסיף בלימוד ה'שולחן ערוך',

- והדגשה מיוחדת בנוגע לחלק "אורח חיים", אשר כשמו כן הוא – פסקי דינים המהווים "אורח חיים" דכל אחד ואחד מישראל בחיי היום-יום, שהרי אי-אפשר לשאול רב מורה-הוראה על כל צעד ושעל כו' (מה-שאינ-כן שאר חלקי ה'שולחן ערוך')⁷³ –

כולל גם ה"מפה" דה'שולחן ערוך' – הגהות הרמ"א, אשר "בני ישראל יוצאים ביד רמה"⁷⁴, כידוע⁷⁵ הרמז (על דרך הצחות) ש"יד רמה" קאי על פסקי-הדינים של הרמ"א, וכן נושאי כלי ה'שולחן ערוך', ופשיטא – 'שולחן ערוך' של

(71) וכן חיבורו "מגיד מישרים", שיש בו (מלבד סודות התורה כו') גם עניני הנהגות הלכה למעשה כו'.

(72) ל' חז"ל – גיטין סז, א.

(73) ולהעיר, שגם בנוגע לרבנים מורה-הוראה צ"ל השתדלות יתירה בנוגע לבקאות בחלק "אורח-חיים" – כידוע הסיפור מא' הרבנים שבא להגאון הרגצ'ובי בקשר לקבלת "סמיכה", ואמר לו שיבחן גם ובדיק בהלכות קריאת ספר תורה, כי, כשמתעוררת שאלה בשאר ההלכות, יש שהות זמן לעיין בספרים כו', משא"כ בשאלה בעת קריאת, שמפני כבוד הס"ת בהכרח לפסוק מיד.

(74) בשלח יד, ח.

(75) שו"ת חת"ס או"ח סק"ג (הובא בהגהות חת"ס לשו"ע או"ח סתכ"ט). שו"ת שואל ומשיב מהדורא חמישה ס"ח. ועוד.

(76) פ' ראה יד, א.

(77) שמות ד, כב.

(78) וכמ"ש (תולדות כז, כב) "הקול קול יעקב והידים ידי עשו". וראה ב"ר פס"ה, כ: "בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידים ידי עשו".

(79) אבות פ"ד מ"ב.

1 ובפרטיות יותר:

2 בכל בית פרטי של כל אחד ואחד מישראל
3 צריכים להיות ספרי היסוד של יהדות (נוסף
4 לחומש, סידור, תהלים, ובבית חסידי – גם ספר
5 התניא וכו'), כולל ובמיוחד – ספרי הלכה בענינים
6 הנוגעים לחיי היום-יום, שילמדו בהם לעתים
7 קרובות, כדי לדעת את המעשה אשר יעשון.
8 וכן בנוגע לחתן-כלה⁸⁰ שמתכוונים לבנות בית
9 יהודי – שביחד עם ההשתדלות להכין כלי הבית,
10 "מטה וכסא ושולחן ומנורה"⁸¹, יש להשתדל
11 (ואדרבה – לכל לראש) שבבית יהיו ספרי קודש,
12 שילמדו בהם כו', ועד שנעשה "בית מלא
13 ספרים"⁸², כולל הפירוש – שכל מציאות הבית
14 וכלי תשמישו חדורים בתוכנם של ה"ספרים",
15 ובלשון חכמינו ז"ל⁸³ – "בית ועד לחכמים"⁸⁴.

16 וידוע מנהג ישראל בכמה וכמה מקומות
17 שנותנים מתנה לחתן – ש"ס, ולכלה נותנים סידור
18 קרבן מנחה, סידור עם עברייטיטש, שהובאו בו
19 כמה דינים השייכים לנשי ישראל בשפה המדוברת
20 (ובימינו אלה, שהנשים לומדות ויודעות וכו', ואינן
21 זקוקות ל"עברייטיטש", ואולי יתכן שיתביישו
22 במתנה כזו – יתנו להן ספרי הלכה בענינים
23 השייכים להנהגת הבית "בלשון ברורה ודרך
24 קצרה", בלשון הקודש, או מתורגם לשפת המדינה
25 וכו'), וכל המרבה הרי זה משובח.

26 והדגשה יתירה בכל זה – בקשר עם שנת
27 הקהל, "הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו'
28 למען ישמעו ולמען ילמדו גו' ושמרו לעשות גו'".
29 ולא רק בנוגע לאנשים ונשים, אלא גם –
30 ובמיוחד – בנוגע ל"טף", כמודגש בהמשך
31 הכתוב⁸⁵ "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו
32 ליראה את ה' אלקיכם כל הימים".

(86 תרומה כה, ח.

(87 ראה יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

(88 להעיר גם מהשייכות לשבת שלאחרי חנוכה, העילוי והשלימות דחנוכה – שהרי, ענינו של חנוכה הוא ע"ש חנוכה המזבח והמשכן, וגם הכנה לחנוכה ביהמ"ק (השלישי) שלמעלה מהמשכן, כמבואר בדרושי פ' ויגש (כנ"ל ס"ה) – ע"י מעשינו ועבודתנו בנוגע לביהמ"ק הפרטי, "ושכנתי בתוכם".

(89 ועד"ז בנוגע לקטנים ביותר, שגדול יותר החשש שיקלקלו ויקרעו הספרים – כמאד"ל (שהש"ר פ"ב, ד) על הפסוק "ודגלו עלי אהבה", "אפילו התינוק מדגל על האזכרה . . . ודילוגו עלי אהבה", וטעם הדבר – מכיון שמציאות התורה (ספרים) היא בשביל ישראל, "צו את בני", דבר אל בני", כנ"ל ס"ה.

(80 להעיר מתו"א סוף פרשתנו בענין יהודה.

(81 ל' הכתוב – מ"ב ד, יו"ד.

(82 ל' חז"ל – תנחומא קרח ב. ועוד.

(83 אבות פ"א מ"ד.

(84 להעיר גם ממ"ש בפרשתנו (מו, כח ובפרשי') "ואת יהודה שלח לפניו גו' להורות לפניו גושנה", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", היינו, שלפני ההתיישבות במקום מסוים צריכים לעשות שם "בית תלמוד שמשם תצא הוראה", ודוגמתו גם בנוגע להתיישבות בבית פרטי, שתחלה יש לעשות בו "בית תלמוד", "בית ועד לחכמים".

(85 וילך לא, יג.

33 ולכן, יש לעורר עוד פעם אודות המדובר כמה
34 פעמים שלכל ילד וילדה (גם הקטנים ביותר,
35 שהגיעו לכלל הבנה, משהתינוק מתחיל לדבר כו')
36 יהיו ספרי קודש מושלם, כמו: סידור, חומש
37 ותהלים, ספרים שיהיו ברשותם ואחריותם, ויניחם
38 בחדרם – שבוודאי יעשוהו חדר של תורה ותפילה,
39 על-ידי-זה שיתפללו וילמדו בהם, וכן חדר של
40 צדקה, על-ידי-זה שתהיה בחדרם קופת-צדקה
41 שבה יתנו צדקה בכל יום חול (כמדובר כמה
42 פעמים שכל בית פרטי, וכל חדר פרטי, צריך להיות
43 בית תורה תפילה וצדקה, שיקויים בו "ועשו לי
44 מקדש ושכנתי בתוכם"⁸⁶, בדוגמת "מקדש"⁸⁷
45 מעט"⁸⁸).

46 ובוודאי יסבירו לילדים שלא יחששו להרבות
47 להשתמש בספרים מחשש שיתקלקלו ויקרעו⁸⁹ –
48 מכיון שיבטיחו להם שיקנו להם ספרים חדשים
49 ומהודרים עוד יותר.

50 יא. ומ"בית מלא ספרים" בנוגע לביתו הפרטי
51 דכל אחד ואחד מישראל – ל"בית מלא ספרים"
52 בנוגע לבתים ציבוריים:

53 אם כל בית פרטי בישראל צריך להיות "מלא
54 ספרים" – בית מרכזי וציבורי המיועד לכמה וכמה
55 מישראל, על-אחת-כמה-וכמה שצריך להיות "מלא
56 ספרים", שעל-ידי-זה יתוסף בלימוד התורה אצל
57 אלה הנכנסים לבית זה.

58 ובפשטות: בכל מקום ומקום שהקימו ויקימו
59 בית ציבורי לתורה תפילה וצדקה, וכיוצא בזה –
60 יש להשתדל שנוסף לספרים המוכרחים, סידורים,
61 חומשים, ספרי תהלים וכו', יהיו עוד הרבה ספרים
62 – "בית מלא ספרים" – בכל מקצועות התורה,
63 כלומר, להקים ספריה תורנית (או להרחיב את

בזה על־דרך שמצינו בידי קידושין⁹⁵ ש"באדם
חשוב . . בההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה,
גמרה ומקניא ליה נפשה".

יג. ויהי־רצון ש"יום סגולה" ו"עת רצון" זה,
- ובפרט ביום השבת לאחר חצות, "עת
רצון"⁹⁶, "רעוא דרעוין"⁹⁷, והמשכו במוצאי שבת
קודש זה, סעודת מלוה מלכה, "סעודתא דדוד
מלכא משיחא"⁹⁸, כפי שהכריזו על התועודות
חסידים⁹⁹ בקשר להספרים -

ינוצל באופן המתאים ובתכלית השלימות -
כאמור, להוסיף בלימוד התורה, נגלה דתורה
ופנימיות התורה, והוספה מיוחדת בלימוד
ה'שולחן ערוך' בקשר עם שנת החמש מאות שנה
להולדת ה'בית יוסף', והוספה ברכישת ספרים
תורניים בכל בית יהודי, גם לילדים, ועל־אחת
כמה־וכמה בבתיים ומוסדות ציבוריים, ולספריה
המרכזית של אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש,
עבור כלל ישראל¹⁰⁰.

וכל זה ימהר ויזרז עוד יותר את ה"דין נצח"
העיקרי והכללי - נצחון האור ד"נר מצוה ותורה
אור"¹⁰¹ על חושך הגלות, בגאולה האמיתית
והשלימה על־ידי משיח צדקנו, שאז, יהיה תכלית
השלימות דלימוד התורה - "כי מציון תצא תורה
גו"¹⁰² [ובנוסח התפילה (גם בשבת ו"יום טוב") -

1 הספריה הקיימת) לתועלת הציבור כולו⁹⁰, שיוכלו
2 להוסיף ולהרבות בלימוד התורה, הן בכמות והן
3 באיכות, על־ידי העיון והלימוד בריבוי ספרים בכל
4 מקצועות התורה.

5 יב. ומכאן לענין נוסף השייך באופן ישיר
6 לספריית אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש -
7 להוסיף ולהרחיב את הספריה עצמה,
8 קריאה - כפי שפורסם בשעתה בהוראת
9 מייסדה ומנהלה של הספריה, כ"ק מו"ח אדמו"ר
10 נשיא דורנו, לאחר העתקת הספריה למדינה זו⁹¹ -
11 שמבקשים מכבוד הרבנים, מחברי ספרים,
12 והמוציאים־לאור, שיואלו מטובם לשלוח העתק
13 בתור תשורה לספריה הגדולה של אגודת חסידי
14 חב"ד ליובאוויטש.

15 וכן מבקשים מאספני ספרים שיש ברשותם
16 ספרים מיוחדים, מדפוסים נדירים כו', מעזבון
17 קרובי משפחה וכיוצא בזה (שאינן זקוקים להם
18 ללימוד כו') - לתרם לספריה הגדולה של אגודת
19 חסידי חב"ד ליובאוויטש, לטובת הציבור והכלל.

20 ולהוסיף, שבקריאה הנ"ל אודות תרומות
21 הספרים, היתה הכוונה לספרים בכל מקצועות
22 התורה, וגם לספרים וכתבי־עת בשאר מקצועות
23 כו', כי, גם ספרים אלה יכולים להוסיף בעבודת ה'
24 (כמאמר המשנה⁹² "כל מה שברא הקב"ה בעולמו
25 לא בראו אלא לכבודו"), ויתירה מזה - אפילו
26 לספרים אלה שבניגוד לתורה, שלפעמים יש צורך
27 להסתכל גם בהם, בבחינת "ודע מה שתשיב
28 לאפיקורס"⁹³ (אם כי, השימוש בסוגי ספרים אלה
29 אינו אלא לאותם הראויים לכך, שיודעים
30 "להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו"⁹⁴).

31 ותודה - תודת הציבור והכלל - נתונה
32 מלמפרע, כך, שהמנדבים לא ימתינו למכתב אישור
33 ותודה על משלוח הספרים, מכיון שאין הזמן גרמא
34 כלל להשיב ולאשר לכל אחד ואחד. ולהעיר
35 שתרומת ספרים וכיוצא בזה לספריה חשובה - יש

90 להעיר ממארו"ל (כתובות נ, סע"א) "צדקתו עומדת לעד,
זה הכותב ספרים ומשאלין לאחרים".

91 ראה לדוגמא: אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' שצה.
ועוד.

92 אבות ספ"ו.

93 שם פ"ד מ"ד.

94 תניא ספ"ח. וראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 196 ואילך.

95 קידושין ז, א. רמב"ם הל' אישות פ"ה הכ"ב. שו"ע אה"ע
סכ"ז ס"ט.

96 זח"ג קט, א. וראה ד"ה ואני תפלתי תרנ"ד. ועוד.

97 זח"ב פח, סע"ב. וראה המשך תרס"ו בסופו. ועוד.

98 פע"ח שער השבת ספכ"ד. סידור האריז"ל בכוונת הבדלה
ומוצ"ש.

99 להעיר מפתגם רבינו הזקן בביאור מעלתה של התועודות
חסידים, שפעולתה גדולה יותר מפעולתו של מלאך מיכאל, שרם של
ישראל.

יש לומר בביאור טעם ההדגשה ע"ד העילוי לגבי מלאך
מיכאל (דלכאורה, הרי זה פגיעה בכבודו, כביכול, של מלאך
מיכאל) - להורות שגם המשכת הברכה שלמעלה מהשתלשלות,
"רוב טובה", בחינתו של "מיכאל" בגימטריא ק"א [כידוע שמספר
ק' מורה על השלימות והשתלשלות, ומספר ק"א מורה על בחי'
חד ולא בחושבן] (לקו"ת ראה כב, ג) - נמשכת ע"י בחי'
החסד - בחינתו של מיכאל - בכלי המקבל.

100 להעיר ממש' בפרשתנו (מו, יד) "וילקט יוסף גו' ויבא
יוסף את הכסף ביתה פרעה", אסיפת כל האוצרות כדי להשפיע
לכל ישראל (ראה תו"א פרשתנו מד, ב ואילך).

101 משלי ו, כג.

102 ישעי' ב, ג.

20 . . ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד¹⁰⁹,
 21 שנאמר¹¹⁰ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה
 22 לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד¹¹¹.
 23 ועוד לפני-זה, ברגעי הגלות האחרונים – נעשה
 24 "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן (מיטב
 25 הארץ)¹¹² ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד"¹¹³, כסיום
 26 וחותם פרשת ויגש, וכפי שקורין תיכף (בלי הפסק
 27 בתורה) בפרשת ויחי, "ויחי יעקב בארץ מצרים
 28 שבע עשרה שנה", בגימטריא "טוב", מבחר
 29 שנותיו¹¹⁴, כפי ששייך בזמן הגלות¹¹⁵, ותיכף ומיד
 30 – תכלית השלימות דטוב האמיתי והעיקרי,
 31 בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו,
 32 במהרה בימינו ממש.

1 "ותחזינה עינינו בשוכך לציון" – כולל הספר-
 2 תורה שבקודש הקדשים, הפנימיות ד"ציון".
 3 ולהעיר גם מהשייכות לפרשת השבוע שבה
 4 מדובר אודות יוסף ויהודה – כי, "בתיבת ציון
 5 מרומז בחינת יוסף ובחינת יהודה, כי ציון
 6 בגימטריא יוסף, ויהודה גם כן נרמז בתיבת ציון,
 7 כי הנה כתיב¹⁰³ מצודת ציון הוא עיר דוד, ודוד
 8 הוא משבט יהודה, הרי דבתיבת ציון מרומז יוסף
 9 ויהודה, ועל-זה נדרש הפסוק¹⁰⁴ אחד באחד יגשו,
 10 פירוש שבחינת יוסף ובחינת יהודה נרמזו בתיבה
 11 אחת כנ"ל, וזהו ויגש אליו יהודה, שבחינת יהודה
 12 נגש לבחינת יוסף בבחינת אחד באחד בתיבה אחת
 13 כנ"ל¹⁰⁵, ובלשון ההפטר³⁹ "ועשיתם לעץ אחד
 14 גו' ועבדי דוד מלך עליהם גו' נשיא להם לעולם".
 15 ובפשטות – שתיכף ומיד, "לא עיכבן המקום
 16 כהרף עין"¹⁰⁶, באופן של זריזות¹⁰⁷, "אחישנה"¹⁰⁸
 17 – בא משיח צדקנו, "מלך מבית דוד הוגה בתורה
 18 ועוסק במצוות כדוד אביו . . וילחם מלחמות ה'
 19 וינצח . . ויבנה מקדש במקומו, ויקבץ נדחי ישראל

(109) ועד"ז בנוגע לביהמ"ק – "ביתי בית תפלה יקרא לכל
 העמים" (ישעי' נו, ז). וההכנה לזה – ע"י הפעולה בכל אוה"ע
 לקיים מצוות שנצטוו בני נח (רמב"ם הל' מלכים ספ"ח), ע"ד
 ובדוגמת פעולתו של יוסף על אוה"ע (ראה לקו"ש חלק ל' ע'
 226. וש"נ).

(110) צפנ"י ג, ט.

(111) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(112) פרשתנו מה, יח ובפרש"י. שם מז, ו. שם, יא ובפרש"י.

(113) ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ ויגש תשמ"ז ס"י.

(114) ראה בעה"ט ר"פ ויחי. "היום יום" – י"ח טבת. ובכ"מ.

(115) בכחו של יוסף – שירידתו למצרים היא הנתינת-כח

להחזיק מעמד גם בגלות, "למחי' שלחני אלקים לפניכם גו'

ולהחיות לכם לפליטה גדולה" (פרשתנו מה, ה"ז. – נתבאר

בארוכה בלקו"ש חלק ל' ע' 222 ואילך).

(103) ש"ב ה, ז.

(104) איוב מא, ח.

(105) אוה"ת פרשתנו (כרך ה') תתקפג, א ואילך. ועיי"ש
 בביאור הענין ד"הנהגה באר השדה", "באר זו ציון" – שפסוק זה
 שייך לשיעור היומי דב' כסלו, שבו חזרו הספרים (כנ"ל הערה
 11. וש"נ).

(106) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

(107) ובפרט ש"אלקים כהן הוא" (סנהדרין לט, סע"א),

ו"כהנים זריזין הן" (שבת כ, א. וש"נ).

(108) ישעי' ס, כב. סנהדרין צח, א.

המשך ביאור למס' שבועות ליום רביעי עמ' ב

10 רבי חייא בר אבין חוזר ומפרש את דבריו: **אִיבָעִית אִמָּא סְבָרָא**,
 11 שהרי דבר רגיל הוא דאמר ליה **אִינֵשׁ לְחִבְרִית** – שאומר אדם
 12 לחבירו, **נִמְעוּס מִיָּד** – נטעום דבר מה, וְעִיְלִי וְאִכְלִי וְשָׂתִי – ונכנסים
 13 לביתו ואוכלים ושותים, ואם אין השתיה בכלל אכילה, מדוע
 14 אמר על אכילה ושתיה נִמְעוּס, והלא היה לו לומר נִטְעוּס
 15 ונשתה, אלא על כרחך אדם המזכיר אכילה דעתו גם על שתיה.
 16 **וְאִיבָעִית אִמָּא קָרָא**, ששתיה בכלל אכילה, דאמר ריש לקיש, מִנֵּין
 17 לַשְׁתִּיָּה שֶׁהִיא בְּכֻלָּל אֲכִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כג) **וְאִכְלִיתָ לִפְנֵי ה'**
 18 **אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשֵׂי דִגְנוֹךְ וְתִירוֹשֶׁךְ**
 19 **וְיִצְהָרֶךְ וְגו'**,

1 **אָמַר 'קוֹנֵם אֲשֶׁתִּי נִהְיִית לִי אִם אֲכַלְתִּי הַיּוֹם' וְהוּא אֲכָל נְבִילוֹת**
 2 **וּמִרְפוֹת שְׂקָצִים וְרָמָשִׁים, תָּרִי חַל הַקּוֹנֵם וְאֲשֶׁתוֹ אֲסוּרָה, שְׁהָרִי אֲכָל**
 3 **דְּבָרִים הָרָאוּם לְאֲכִילָה.**

גמרא

4 הגמרא פותחת בנידון של 'שתיה בכלל אכילה': **אָמַר רַבִּי חֵיָא בְרַ**
 5 **אֲבִין אָמַר שְׁמוּאֵל, אָדָם שֶׁאָמַר 'שְׁבוּעָה שְׁלֵא אֹכֵל', וְשָׂתִה, תִּיָּב,**
 6 **מִשּׁוּם שֶׁגַם שְׁתִּיהָ הִיא בְּכֻלָּל שְׁבוּעָתוֹ. וְהַמְקוֹר לַכֵּךְ, אִיבָעִית**
 7 **אִמָּא – אִם תִּרְצֶה תֹאמַר שֶׁהוּא מְסַבְּרָא, וְאִיבָעִית אִמָּא קָרָא**
 8 **מִפְסוּק.**
 9

השלמות לשיחות דלעיל

בסעיף ח, בענין חמש מאות שנה להולדת ה'בית יוסף':

- 1 וכאן באים אלה ש"תואנה הם מבקשים", וטוענים: מניין המקור להנהגה חדשה זו לחגוג ימי הולדת
2 וכיוצא בזה, הרי בדורות הראשונים לא מצינו שיצינו ימי הולדת של גדולי ישראל, מלבד מה שכתוב
3 בתורה אודות "יום¹ הולדת את פרעה"...
- 4 ובתור ראיה והוכחה לטענתם, מזכירים את הפתגם הידוע של ה'חתם סופר' בנוגע למנהגים חדשים
5 (פתגם שנאמר בשעתו אודות מנהגים חדשים שאינם ברוח התורה והיהדות) ש"חדש אסור מן התורה",
6 בחשבם, שיצליחו לשכנע משהו שפתגם זה שייך לענינים כנידון-דין, ענינים שמוסיפים בתורה ויראת
7 שמים כו'.
- 8 'אבן הבוחן' לדעת אם ענין מסויים הוא מצד הימין והקדושה, או מצד השמאל והיפך הקדושה, הוא
9 - התוצאה בפועל ממש: אם ענין זה מביא לידי חיזוק והוספה בעניני יהדות, תורה ומצוותיה, אם לאו.
10 ובכן, בנוגע לחגיגות בקשר עם מלאת 850 שנה להולדת הרמב"ם - ראו במוחש את התוצאות בפועל
11 ממש: אלפי יהודים שלא למדו רמב"ם - הצטרפו ללימוד הרמב"ם בעקבות החגיגות לציון יום הולדתו!
12 ועל-דרך-זה בנוגע לחגיגות לציון ימי הולדת של שאר צדיקים ונשיאי ישראל, ולדוגמא: י"ב תמוז,
13 אשר מלבד היותו חג הגאולה, הרי הוא גם יום הולדתו של 'בעל הגאולה' - שרואים במוחש את התוצאות
14 מחגיגות אלו בפועל ממש, שעל-די-זה נוסף בעניני יהדות, לימוד התורה והפצת התורה וכו' וכו',
15 וכן בשאר ענינים דוגמתם, כמו החגיגות לציון 200 שנה להתייסדות כולל חב"ד, וכיוצא בזה.
- 16 ויש להוסיף, שבחינת התוצאה למעשה בפועל כדי לקבוע שזהו ענין טוב ואמיתי - מצינו מעין ודוגמא
17 בנוגע לפסקי-דינים בתורה, גם אצל ה'בית יוסף':
- 18 ישנם פסקי-דינים מחודשים, כמו פסקי-דינים שהרמב"ם כותב "יראה לי", ועל-דרך-זה בנוגע ל'בית
19 יוסף', שאף שכותב שהכריע על-פי דעת הרוב מבין שלשת עמודי ההוראה כו', הרי נוסף לכך שבמקומות
20 יוצאים מן הכלל פוסק באופן אחר, גם ההחלטה להכריע על-פי שנים מבין שלשת עמודי ההוראה אלו -
21 היא חידוש שלו².
- 22 וגם כאן ישנו דוגמת ענין 'אבן הבוחן' בנוגע לפועל ממש - שלאחרי משך זמן רואים שפסקי-דינים
23 מחודשים אלה מתקבלים בתפוצות ישראל, בכל התוקף של פסקי-דין בתורה.

שם, שכבר התחילה התעוררות בענין זה בארץ הקודש:

- 24 ואשרי חלקם של כל אלה שהתחילו את ההתעוררות בענין זה, וייסדו חברה וכו', ובוודאי יוסיפו
25 בפעולות אלה כהנה וכהנה, ומהם יראו וכן יעשו רבים, להצטרף אליהם ולעזור להם וכו'.
- 26 ומובן, שבכל ענינים כגון-דא, אין צורך להמתין להתעוררות מ'ארבע אמות אלה' דוקא.
- 27 עניתי ליהודי אחד - במענה למה שכתב, מדוע אינני מעורר ומרעיש אודות שנת ה-500 להולדת
28 ה'בית יוסף' - שבמקום לשאול שאלות כו', יעשה הוא כפי יכלתו לעזור לאלה שכבר התחילו לעסוק
29 בזה. ולפלא, שמאז ועד היום לא שומעים ממנו מאומה, ופשיטא שלא רואים את פעולתו בשטח זה.

שם, בנוגע ללימוד ה'שולחן ערוך', עם 'משנה ברורה', כולל גם הנהגה בדרכו של ה'חפץ חיים' באהבת ישראל:

- 30 ישנם כאלה שכאשר ישמעו שמדברים אודות ה'בית יוסף' - יאמרו, שאין זה שייך אליהם, כי להיותם

להרמב"ם - התועדויות תשמ"ו ח"ד ע' 94 ואילך.

(1) וישב מ, כ.

(2) ראה קונטרס משיחות ע"ד המהדורות דספר הי"ד

- 1 אשכנזים, מתנהגים הם על-פי הוראת הרמ"א, כאמור ש"בני ישראל יוצאים ביד רמ"א", ולא על-פי
- 2 הוראות ה'בית יוסף'...
- 3 מי לנו גדול בלימוד תורתו של ה'בית יוסף', מתוך הדרת הכבוד הכי גדולה, יותר מאשר הרמ"א?...!
- 4 ומי לנו גדול מה'חפץ חיים' - בהדגשת שלילת הנהגה הפכית מאהבת ישראל, לומר דברים
- 5 בלתי-רצויים, חס-שלום, על איש ישראל!
- 6 מי אתה בכלל שאתה יכול לומר דברים בלתי-רצויים ("א שארפן ווארט") על יהודי - בנו יחידו של
- 7 מלך מלכי המלכים הקב"ה!
- 8 ובפרט שאינו יודע מה נעשה בלבו של חבריו, ואילו בנוגע לעצמו - יודע היטב מעמדו ומצבו, ולא
- 9 עוד, אלא שהדבר ידוע ומפורסם לכל...
- 10 הוא אמנם חושב שאף אחד לא יודע. אבל, אפילו אם אמת כדבריו שאף אחד לא יודע - הרי הקב"ה
- 11 יודע!... - גם הוא מאמין בוודאי שהקב"ה יודע, ואם-כן כיצד מעיז לומר דברים בלתי-רצויים על יהודי,
- 12 בה בשעה שמאמין שהקב"ה יודע מעמדו ומצבו?...!
- 13 ועד כדי כך, שהדברים מגיעים עד להרמת יד, רחמנא-ליצלן!
- 14 והדבר חמור עוד יותר - כשמנצלים למטרה זו בחוריישיבה, שכל מטרת בואם לישיבה אינה אלא
- 15 כדי ללמוד תורה, ואף-על-פי-כן לאחר משיך זמן לא ארוך מאז בואם לישיבה, קוראים להם לסגור את
- 16 הספרים, ובמקום לעסוק ב"הקול קול יעקב" - לעסוק בענינים השייכים ל"הידים ידי עשו"!
- 17 ולאחרי כל זה - אין פוצה פה ומצפצף, ועוד ידו נטויה!
- 18 כשרואים מצב זה, שהולך ונוסף בענינים של היפך אהבת ישראל - הרי זה צריך לעורר שיוסיפו ביתר
- 19 שאת וביתר עוז באור וקדושה, הפצת התורה והיהדות, חדורה באהבת ישראל ואחדות ישראל.
- 20 ולפלא, שכאשר מדווחים בקשר לפעולות בהפצת התורה והיהדות - כותב אחד מאנ"ש, מקושר אמיתי
- 21 לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבקשר לענין פלוני (שדובר אודותיו לפני כמה חדשים) עשו כבר כמה
- 22 אסיפות כו', "און עס גייט אויף א וועג" [=זה הולך בכיוון], ובאותו מכתב כותב בעצמו אודות התגברות
- 23 פעולות היפך אהבת ישראל (כנ"ל), ולא חלי ולא מרגיש את הסתירה והניגוד שבדבר - שבצד ההוא
- 24 הולך ונוסף בפעולות היפך אהבת ישראל, ואילו בצד זה עושים אסיפה, ומחליטים לעשות... עוד אסיפה
- 25 כו', במקום להגביר את הפעילות במעשה.
- 26 הן אמת שפעילות נכונה צריכה להיות בסדר מסודר, ולשם כך יש לערוך אסיפה ועוד אסיפה כדי
- 27 להחליט על דרכי הפעולה באופן הכי טוב, אבל ביחד עם זה, אי-אפשר להמתין עד שיתקבלו המסקנות
- 28 של כל האסיפות כו', אלא יש להתחיל תיכף ומיד במעשה בפועל, וביחד עם זה, לערוך גם אסיפות כו' כדי
- 29 להוסיף ולהגביר את הפעולות באופן טוב יותר, עד לתכלית השלימות.
- 30 ויש להביא דוגמא לדבר - מבנין בית-המקדש, שאודותיו מדובר בדרושי פרשת ויגש (כמוזכר לעיל):
- 31 איתא בגמרא³ "מי שלא ראה בית-המקדש בבניינו, לא ראה בנין מפואר מימיו.. זה בנין הורדוס".
- 32 והרי, בנין הורדוס היה בזמן בית שני, כלומר, גם לפניו היה בית-המקדש שלם, אלא שהוסיף בבניינו של
- 33 בית-המקדש באופן נעלה כל-כך עד שכל בית-המקדש נקרא על שמו - "בנין הורדוס".
- 34 ועל-דרך-זה בנידון-דידן, שאין לדחות את התחלת הפעולה עד שיודעים בוודאות גמורה שהפעולה
- 35 תהיה בתכלית השלימות, אלא יש להתחיל תיכף ומיד במעשה בפועל. ובמשך הזמן, להשתדל להוסיף,
- 36 להרחיב ולהגדיל כו', הן בכמות והן באיכות, עד להוספה שבאין-ערוך, עד שנחשב לדבר חדש, על-דרך
- 37 ובדוגמת ההוספה של "בנין הורדוס".

* * *

יד. מאמר דיבור-המתחיל "ויגש אליו יהודה".

* * *

טו. נהוג בכל התוועדות ביום השבת-קודש ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, הלכה בשיעור היומי ברמב"ם, וכן ענין בהערות אאמו"ר על הזוהר בפרשת השבוע.

ו. יש לקשר כל זה עם המדובר לעיל בנוגע לספרים: פסוק בפרשת השבוע - תורה שבכתב (ביחד עם פירוש רש"י, "פירושה"), שיעור היומי ברמב"ם - "משנה תורה", "מקבץ לתורה שבעל-פה כולה"¹, והערות אאמו"ר על הזוהר - פנימיות התורה, ובפרט שמודגש בזה גם הענין ד"ושבתי בשלום אל בית אבי" (שהרי גם תורתו של אאמו"ר ("בית אבי") נתפרסמה לאחר שנגאלה ויצאה מן השביה).

טז. בנוגע לפירוש רש"י - נתעכב על מה שהעירו:

(א) על הפסוק² "וישימיני לאב לפרעה", ובפירוש רש"י: "לאב, לחבר ולפטרון".

(ב) על הפסוק³ "אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם, ואת דינה בתו", ובפירוש רש"י: "אלה בני לאה ואת דינה בתו, הזכרים תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב, ללמדך: אשה מזרעת תחילה - יולדת זכר, איש מזריע תחילה - יולדת נקבה".

וכפי שיתבאר לקמן שדברי רש"י מובנים בפשטות, אלא מכיון שהעירו שלכאורה אינו מובן מדוע זקוקים לפירוש בפסוקים הנ"ל וכו', וכו', בהכרח להתעכב ולבאר גם דבר הפשוט. ויהי-רצון שמכאן ולהבא ישאלו שאלות הראויות לשמן, ואם-כן יוכלו להקדיש את כל הזמן עבור ענינים שהם באופן ד"לאפשא לה"⁴.

יז. בהערות אאמו"ר⁵ מובא מאמר הזוהר⁶ "וקולה לא ישמע, דא היא צלוחת דקודשא-ברוך-הוא קביל, כד אתעביד גו רעותא וכוונה ותיקונא כדקא יאות, ולייחדא יחודיה דמריה".

ומבאר אאמו"ר: "ג' הלשונות רעותא, כוונה, תיקונא, הוא כי תפילה הוא במלכות, הנה רעותא - רצון, הוא כתר מלכות. וכוונה שהיא בשכל ומוחין, הוא המוחין דמלכות חכמה-ובינה, ותיקונא הוא במדות דמלכות שמדעתה עד הודה, ולייחדא יחודא דמריה, הוא ברחם המלכות, ששם הוא היחוד וכמובן".

יש להוסיף ולבאר את הלימוד וההוראה מארבע הדרגות שבתפילה שהיא במלכות (כתר, חכמה-ובינה, מדות, עד ליסוד) בעבודת האדם לקונו, כפי שיתבאר לקמן.

יח. והנה, כללות ענין התפילה - "וקולה לא ישמע, דא היא צלוחת" - הוא בקשת צרכיו⁷, ועל-אחת-כמה-וכמה הצורך הכללי והעיקרי של כל בני ישראל, שמבקשים בכל תפילה ותפילה (גם בשבת) - "ותחזינה עינינו בשוכך לציון", ובימי החול (כולל ערב-שבת ומוצאי-שבת) מוסיפים לבקש "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", גאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו.

ובהמשך לזה - יש להזכיר גם אודות התוועדויות ומסיבות של שמחה, החל מהתוועדות חסידים במוצאי-שבת-קודש הזה, על-פי פתגם רבינו הזקן אודות גודל מעלתה של התוועדות באהבת רעים כו', שפעולתה יותר מפעולתו של מלאך מיכאל, ולכל-לראש - בנוגע לצורך העיקרי של בני ישראל, כאמור, זירו הגאולה.

ולכן, יגשו עתה כל אלה שהכינו קנקני משקה, "המשמח אלקים ואנשים"⁸, ויכריזו אודות תוכן המאורע שעבורו לוקחים את המשקה, המקום והזמן כו', ויזמינו את המסובים להשתתף במסיבה

(5) לקוטי לוי"צ ע' קצו.

(6) פרשתנו רי, א.

(7) ראה רמב"ם הל' תפילה פ"א ה"ב.

(8) שופטים ט, יג.

(1) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד.

(2) פרשתנו מה, ח.

(3) שם מו, טו.

(4) זח"א יב, כ. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

- 1 והתועדות שלהם (על-כל-פנים אחדים מהם שישתתפו בפועל), ויחלקו מהמשקה בין המסובים כו',
2 כמדובר כמה פעמים.
3 [לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה"].

* * *

- 4 יט. הביאור בפירוש רש"י - "וישימני לאב לפרעה":
5 רש"י מוכרח לפרש תיבת "לאב", עם היות שה'בן חמש למקרא' יודע את הפירוש ד"אב" - כי,
6 בנידון-דידן לא שייך לפרש "וישימני" לאב (לפרעה) כמו "אב" כפשוטו, שחייבים בכבודו⁹ וכיוצא בזה,
7 מכיון שפרעה בוודאי לא היה חייב בכבודו של יוסף (כמו בן שחייב בכבודו של אביו), שהרי כל גדולתו
8 של יוסף ("בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים"¹⁰) התבטאה בכך שהוא "משנה
9 למלך"¹¹, ואילו המלך עצמו הוא פרעה (מלך גם על יוסף), "הכסא אגדל ממך"¹².
10 ולכן מחדש רש"י שלתיבת "אב" יש משמעות נוספת, פירוש נוסף¹³ - "חבר ופטרוני":
11 "חבר" סתם - אינו שייך ל"אב" (כי "אב" ו"חבר" הם שני סוגי יחס שונים זה מזה, כפשוטו), אלא
12 "חבר" שהוא גם "פטרוני", מלשון אחריות והגנה¹⁴, על-דרך ובדוגמת פעולתו של "אב" כפשוטו¹⁵,
13 שאחראי ומגין על בנו.
14 ובנידון-דידן - שיוסף היה (לא רק חבריו של פרעה, "משנה למלך", יחס של קירוב בלבד, אלא גם)
15 אחראי ומגין על פרעה, על-ידי-זה שדאג לכל צרכיהם של תושבי מצרים, במקום שפרעה יצטרך לדאוג
16 לכך, כמפורש בקרא¹² "על פיך ישק כל עמי", "כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך"¹⁶, ולדוגמא: כאשר
17 "ויצעק העם אל פרעה ללחם" - אמר להם פרעה "לכו אל יוסף"¹⁷ וכיוצא בזה, היינו שיוסף הגין על
18 פרעה (חבר ופטרוני) בפתרון בעיותיה הכלכליות כו' של ארץ מצרים.
19 כ. ויש להוסיף בזה:
20 ה'בן חמש למקרא' זוכר מה שלמד בפרשת בראשית¹⁸ - "הוא היה אבי יושב אוהל ומקנה.. אבי כל
21 תופש כנור ועוגב", ומפרש רש"י: "הראשון"¹⁹, היינו שתיבת "אב" יש לה גם משמעות של ראשון
22 להבאים אחריו.
23 ויש לומר, שגם ענין זה שייך בנידון-דידן - דמכיון שפרעה הלך בעקבות יוסף בכל הקשור להנהגת
24 ארץ מצרים בשני הרעב, על-ידי-זה שציוה לקיים הוראותיו של יוסף לצבור בר, "ויקבוץ את כל אוכל
25 שבע שנים אשר היו בארץ מצרים ויתן אוכל בערים אוכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה"²⁰,
26 נמצא, שיוסף הוא הראשון - "אב" - (גם) לפרעה.
27 כא. הביאור בפירוש רש"י - "אלה בני לאה גו' ואת דינה בתו":
28 בפסוק זה מתעוררת שאלה פשוטה: מדוע מחלק ומפריד הכתוב בין בני לאה, שבתחילה מונה כל
29 הבנים, ומסיים "אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב (ומוסיף) בפדן ארם" (שמגדיל יותר את ההפסק²¹),
30 ורק לאחר-יזה מזכיר הכתוב "ואת דינה בתו" - סגנון משונה ?!

באשכנזית, אנגלית, וכן בצרפתית (אם כי יש חילוק ביניהם באות פ"א, אם היא דגושה או רפויה).
(16) פירש"י עה"פ.
(17) שם, נה.
(18) ד, כ"א.
(19) מכיון שלא שייך לפרש "אב" כפשוטו, וגם לא ענין הלימוד, "כל המלמד כו' מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" (פירש"י במדבר ג, א).
(20) מקץ שם, מח.
(21) ורש"י אינו צריך להעתיק בד"ה גם התיבות "בפדן ארם", שמגדילות ומחזקות השאלה - מכיון שהשאלה היא גם בלאה"כ, אפילו ללא הוספת "בפדן ארם", כפשוטו.

(9) כפי שידוע ה'בן חמש' ממה שלמד בפירש"י ס"פ נח: "שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו", ועוד ועיקר - קרא למה לי, סברא היא, שמתנהג כן - בכבוד אביו - בחיי היום-יום.
(10) מקץ מא, מד.
(11) ראה פירש"י שם, מב.
(12) שם, מ.
(13) ולכן אינו כותב "כלומר, חבר ופטרוני", כאילו נאמר כו' - מכיון שגם "חבר ופטרוני" הוא הפירוש והמשמעות ד"אב".
(14) ולהעיר, שבחומשים הנדפסים נוסף גם הפירוש בשפה המדוברת (בחצ"ג) - "צום בעשיצטער, פאטראן".
(15) ולהעיר, ש"פטרוני" הוא כמו "פאטער" באידיש, ועד"ז

- 1 ושאלה נוספת: מדוע מדגיש הכתוב "ואת דינה בתו", אף שאצל הבנים נאמר "בני לאה"?!
- 2 ולכן מפרש רש"י שהטעם לכך ש"הזכרים תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב", הוא "ללמד²², אשה
- 3 מזרעת תחילה - יולדת זכר, איש מזריע תחילה - יולדת נקבה".
- 4 ויש להוסיף, שעל-פי-זה מתרץ רש"י שאלה נוספת:
- 5 מה שכתוב כאן "ואת דינה בתו" (שהכתוב מייחס את דינה ליעקב) - הוא היפך מה שכתוב לפני-זה²³
- 6 "דינה בת לאה" (שהכתוב מייחס אותה ללאה, שלא כהשבטים שמתייחסים בכל מקום ליעקב)?
- 7 והתירוץ - על-פי פירוש רש"י - שההדגשה בכתוב "דינה בת לאה", היא בנוגע לאופן הנהגתה,
- 8 כפירוש רש"י "ולא בת יעקב? אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה"²⁴, ואילו
- 9 ההדגשה בכתוב "ואת דינה בתו", היא בנוגע לאופן הלידה, "איש מזריע תחילה - יולדת נקבה", שלכן
- 10 "הנקבות תלה ביעקב".
- 11 כב. אמנם, עדיין נשארת שאלה בפירוש רש"י זה - כפי שהקשו מפרשי רש"י על אתר²⁵:
- 12 בפרשת "ויצא", על הפסוק²⁶ "ואחר ילדה בת, ותקרא את שמה דינה" - מפרש רש"י: "פירשו
- 13 רבותינו, שדנה לאה דין בעצמה, אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך
- 14 לנקבה", ומכיון ש"עיקר²⁷ ברייתה זכר"²⁸ (ורק אחר-כך נהפך לנקבה על-ידי התפילה כו'), על-כרחך צריך
- 15 לומר שהאשה (לאה) הזריעה תחילה, ואיך יתכן שכתוב זה בא "ללמדך איש מזריע תחילה - יולדת
- 16 נקבה", כשבנידון זה היה להיפך, שהאשה הזריעה תחילה ונולדה נקבה?!
- 17 ומה שכתבו מפרשי רש"י²⁹ ש"אף-על-פי-כן כיון שהיתה עתה נקבה ותלה אותה בזכר, אף-על-פי
- 18 שעיקר ברייתה היה זכר, דרשינן מינה שפיר איש מזריע תחילה - יולדת זכר" - הרי זה דוחק הכי גדול,
- 19 בדרך לימוד פשוטו של מקרא, לומר שכל הלימוד ד"איש מזריע תחילה - יולדת נקבה" הוא ממאורע
- 20 שבו היה היפך הדברים!
- 21 שאלה זו היא לעיונם של כל משתתפי ההתוועדות שיחיו, ויהי-רצון שכל אחד ואחד מאתנו כולנו,
- 22 יכוון ויצליח בתירוץ שאלות וכו', ובפרט בנוגע לחלק הפשט, שבו נקל יותר לכוון להאמת, מאשר בחלק
- 23 הרמז הדרוש והסוד. ובפרט שיש גם 'אבן הבוחן' - בנוגע להלכה למעשה כו'.
- 24 כג. הביאור בהערות אאמו"ר:
- 25 תוכן ארבע הדרגות שבתפילה שהיא במלכות (כתר, חכמה-ובינה, מדות, עד למלכות) בעבודת האדם
- 26 לקונו, הוא - שענין הביטול צריך לחדור בכל פרטי כחות הנפש, מכח הרצון (כתר) עד ליסוד, וכל זה
- 27 נמשך במעשה בפועל (מלכות).
- 28 וענין זה - שלימות הביטול שחודר בכל מציאות האדם - שייך לתפילת העמידה דוקא, כ"עומד לפני
- 29 המלך"³⁰, שעל זה נאמר "וקולה לא ישמע, דא היא צלותא", שהרי תפילת העמידה היא בלחש.
- 30 וכמודגש גם בהלכה - שבקריאת-שמע "התירו שאילת שלום מפני היראה ומפני הכבוד ומפני דרכי
- 31 שלום"³¹ מה-שאינ-כן בתפילת העמידה - "אפילו מלך ישראל שואל בשלומו - לא ישיבנו"³², שכן מצד

(26) ל, כא.

(27) ב"ר ספ"ע.ב.

(28) ובפרט להדעה שהתפילה היתה לאחר ארבעים יום מיצירת הולד, כשצורת הולד קבועה כבר ולא ניתנת לשינוי ע"י תפילה, אא"כ ע"י נס (ראה ברכות שם).

(29) רא"ם שם.

(30) שו"ע אדה"ז אר"ח הל' תפילה סק"ד ס"ב.

(31) שם סימן סו.

(32) שם רסק"ד.

(22) ולכן לא שייך להקשות שבגמרא (ברכות ס, א. ושי"נ) יש מ"ד שלומדים זה ממ"ש "אשה כי תזריע וילדה זכר" (ר"פ תזריע) - כי בדרך לימוד פשוטו של מקרא נוגע (לא מאיזה פסוק למדים ענין פלוני, כלאם) פירוש הכתובים, ומכיון שבכתוב זה יש שאלה, עכצ"ל שכתוב זה בא ללמדך כו'.

(23) וישלח לד, א.

(24) וכנראה במוחש שדרך הבנות להיות כרוכות אחר האם וללמוד מהנהגתה, ודרך הבנים להיות כרוכים אחר האב, וללמוד מהנהגתו.

(25) רא"ם, גו"א . ועוד.

- 1 הביטול בתפילת העמידה, ביטול בתכלית השלימות, הרי הוא במעמד ומצב שאינו שומע מלכתחילה
2 שמישהו שואל בשלומו.
- 3 ואף שבהיותו במעמד ומצב שאינו שומע מה שנעשה סביבו, לא צריך לומר לו שלא יפסיק, ואם-כן
4 מזה גופא שיש הלכה בתורה ש"אפילו מלך ישראל שואל בשלומו - לא ישיבנו", מוכח, שנמצא במעמד
5 ומצב ששומע ששואלים בשלומו, ומבחין מיהו השואל כו' - יש לומר הביאור בפשטות:
- 6 ידוע הכלל ש"לא ניתנה תורה למלאכי השרת"³³, אלא לבני-אדם דוקא, וביחס לבני-אדם גופא -
7 "התורה על הרוב תדבר"³⁴.
- 8 ומכיון שרוב בני-אדם אינם מגיעים לדרגה נעלית כזו, שבתפילת העמידה יהיו בתכלית הביטול
9 שחודר את כל מציאותם, עד שאינם שומעים מה שנעשה סביבם - לכן, מתייחסת ההלכה (ש"על הרוב
10 תדבר") גם למעמד ומצב שהאדם המתפלל שומע ששואלים בשלומו (אף שמצד אמיתת הענינים צריך
11 להיות הביטול בתפילת העמידה באופן שמלכתחילה אינו שומע ואינו רואה מה נעשה מסביבו), וקובעת,
12 שבנוגע למעשה בפועל, עליו להתנהג כמו שאינו שומע - "לא ישיבנו"³⁵.
- 13 כד. בנוגע לשיעור היומי ברמב"ם - יש להתעכב על ענין השייך גם להמדובר לעיל בענין הספרים:
14 בנוגע לדיני דיינים - כותב הרמב"ם בשיעור היומי: "יש לדיין לדון בדיני ממונות על-פי הדברים
15 שדעתו נוטה להן שהן אמת כו"³⁶, ויתירה מזה - "יש לבית-דין להלקות מי שאינו מחוייב מלקות, ולהרוג
16 מי שאינו מחוייב מיתה.. כיון שרואים בית-דין שפרצו העם בדבר, יש להן לגדור ולחזק הדבר כפי מה
17 שיראה להם"³⁷. ומהדוגמאות שמביא - "מעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים והביאוהו
18 לבית-דין וסקלוהו"³⁷ (אף-על-פי שאיסור זה אינו אלא מדרבנן, ואין עליו עונש מיתה³⁸). ומכל זה מובן
19 עד כמה נוגע וחשוב שיקול דעתו של הדיין.
- 20 והנה, כדי ששיקול דעתו של הדיין יהיה נכון ואמיתי - בהכרח שידע כל פרטי חילוקי הדעות למיניהם
21 (המפוזרים בריבוי הספרים³⁹), שאז יוכל להכריע ביניהם ולקבוע להיכן נוטה דעתו. ובשני הקצוות: דעה
22 אמיתית שבוודאי מוכרח לדעת, או אפילו דעה שאינה אמיתית או שאין הלכה כמותה (כמו דעת
23 בית-שמאי, שבמקום בית-הלל אינה משנה⁴⁰), שאם לא ידע דעה זו, הרי כשישמע אותה לראשונה,
24 תתבלבל דעתו כו'. מה-שאינ-כן כשיודע אותה מתחילה, ורק אחר-כך מכריע שיקול דעתו.
- 25 וענין זה מודגש גם בנוגע ל'בית דין' - שצריכים להיות שלשה דיינים דוקא⁴¹ (ויתירה מזה - בית-דין
26 של עשרים ושלשה, עד לבית-דין של שבעים ואחד⁴²), כדי שיהיו כל שינויי הדעות של כל אחד
27 מהדיינים⁴³, לחיוב ולשלילה⁴⁴. שאז, תוכל להיות הכרעה אמיתית. ומזה מובן גם בנוגע לשינויי הדעות
28 אצל כל אחד מהדיינים בפני-עצמו, כדי ששיקול דעתו יהיה באופן של הכרעה אמיתית.
- 29 ועל-דרך-זה בנוגע ללימוד התורה בכלל (לא רק בנוגע לפסקי-דינים) - כמובן מסיפור הגמרא⁴⁵ אודות
30 רבי יוחנן, שלאחרי פטירתו של ריש לקיש היה בצער גדול שלא היה מוצא תלמיד ותיק כמותו.
31 וכשביקשו חכמים להשיב דעתו ושלחו אליו את רבי אלעזר בן פדת "דמחדדין שמעתתיה", הנה כשהביא
32 ראייה והוכחה לכל מאמר של רבי יוחנן, "כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן, אמר ליה תניא דמסייעא לך",

(41) רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ד. פ"ב ה"י.

(42) שם פ"א ה"ג.

(43) ובאופן שכל אחד אומר דעתו הוא, ולא מפני שקיבל
ושמע מאחר, שלכן "אב ובנו או הרב ותלמידו מונין אותם
באחד" (סנהדרין לו, א. רמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ז), דמכיון
שסברת התלמיד היא מחכמת רבו, הרי שכלו ושיקול דעתו הוא
כשל רבו, כי אילו "היתה חכמתו מפי רב אחר הי' אומר טעם
אחר" (רש"י סנהדרין שם, ע"ב).

(44) ולכן, "סנהדרין שפתחו כולם בדיני נפשות תחילה ואמרו
כולם חייב, הרי זה פטור" (רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ט).

(45) ב"מ פד, א.

(33) ברכות כה, ב. וש"נ.

(34) ראה מר"ג ח"ג פל"ד.

(35) ורק ב"מלך אומות העולם, שיש לחוש שמא יהרגנו,
יפסיק" (שו"ע שם רסק"ד).

(36) הל' סנהדרין רפכ"ד.

(37) שם ה"ד.

(38) רמב"ם הל' שבת פכ"א ה"ט.

(39) נוסף לכך שלפעמים צריך הדיין להסתכל אפילו בספרי
מינות ע"ז כו' - כדי לקבוע אם ענין פלוני הוא בגדר ע"ז "דרך
עבודתה", שהעובר על זה חייב מיתה, וכיו"ב.

(40) ברכות לו, רע"ב. וש"נ.

לא היה נוחה דעתו של רבי יוחנן, ואמר לו: "את כבר לקישא? בר לקישא כי הוה אמינא מילתא, הוה
מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא, ואת
אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא", היינו, שמוטב לשמוע גם דעה הפכית כו',
שעל-ידי-זה "רווחא שמעתא".

[ומכאן ראייה גם להמדובר כמה פעמים, שאין הכוונה שהשומעים יהנהנו בראשם על כל דבר
ששומעים לומר "שפיר קאמרת", אלא כאשר לא מבינים דבר מסויים, או שדבר מסויים נראה מוקשה
כו', אין להמנע מלשאול, ואדרבה כו'].

כה. ויש להוסיף ולקשר זה גם עם הענין ד"שוחד" שנתבאר בשיעור היומי⁴⁶:
בפירוש תיבת "שוחד" - איתא בגמרא⁴⁷ "מאי שוחד, שהוא חד"⁴⁸, "הנותן והמקבל נעשים לב אחד",
כך שאין מקום שתהיה אצלו דעה נוספת, ולכן לא יהיה אצלו שיקול הדעת אמיתי.

ועל-דרך-זה בנוגע ל"שני תלמידי-חכמים ששונאים זה את זה, (ש)אסורין לישיב בדין זה עם זה,
שבדבר זה גורם ליציאת משפט מעוקל, מפני השנאה שביניהם, דעת כל אחד נוטה לסתור דברי חברו"⁴⁹,
היינו, שדעתו של חברו אינה מתקבלת אצלו מלכתחילה שיוכל להכריע בינה לבין דעת אחרת.

והשייכות להאמור לעיל - ששלילת ענין ה"שוחד" היא גם שלא יהיה משוחד מדעה קדומה שלו,
שאז אינו יכול לקבל את הדעה המנוגדת מבלי שתהיה לו איזה נטיה עוד לפני שיקול דעתו בין שתי
דעות שוות.

וענין זה הוא בכוחו וביכולתו - כשרוצה לדון דין לאמיתתו, לא רק מצד פנימיות הרצון (שהוא
בשלמיות אצל כל אחד ואחד מישראל, כפסק-דין הרמב"ם⁵⁰), אלא גם מצד הרצון הגלוי, שהרי מדובר
אודות דיין בישראל, שגם רצונו הגלוי הוא בשלימות, כמובן וגם פשוט.

כו. וההירצון שמהלימוד בהלכות סנהדרין, נזכה בקרוב ממש לקיום היעוד⁵¹ "ואשיבה שופטין
כבראשונה ויועצין ככתחילה", "בטבריא עתידין לחזור תחילה, ומשם נעתקין למקדש"⁵².

וההכנה לזה - הענין ד"שופטין" ו"יועצין" בעבודת האדם, ובהדגשה - "שופטין" ו"יועצין" דייקא,
היינו, השופטים והיועצים האמיתיים שמעוניינים בטובתו של האדם - יצר הטוב⁵³, מה-שאינ-כן היצר הרע,
שמשפטו ועצתו אינה לטובתו של האדם, אלא לטובתו (של היצר), שצריך למלא את שליחותו לפתות
את האדם, כמשל בן המלך והזונה כו'⁵⁴, ולכן אינו שופט ויועץ אמיתי, שאינו משוחד משיקולים
אישיים!

ויש להוסיף ולבאר גם הענין ש"בטבריא עתידין לחזור תחילה" - ביחס להכנה על-ידי עבודת האדם:
אודות טבריא - איתא בגמרא⁵⁵ ש"טובה ראייתה".

ובביאור הענין בעבודת האדם - יש לומר שזהו ענין "עין טובה"⁵⁶, היינו, שמסתכל על חברו בעין
טובה, ולכן "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם"⁵⁷, שגם חברו מסתכל עליו בעין טובה, ובכללות
- אהבת ישראל ואחדות ישראל.

וזהו הקשר לענין הגאולה - "בטבריא עתידין לחזור תחילה, ומשם נעתקין למקדש" - שהרי סיבת
הגלות היא היפך אהבת ישראל⁵⁸, ועל-ידי-זה שמוסיפים באהבת ישראל, מבטלים את סיבת הגלות,
ובדרך ממילא בטל גם המסובב, הגלות.

(52) רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הי"ב.

(53) ראה תניא רפי"ג.

(54) זח"ב קסג, א. הובא בתניא ספ"ט. וספכ"ט.

(55) מגילה ו, א.

(56) אבות פ"ב מ"י.

(57) משלי כז, יט.

(58) ראה יומא ט, ב.

(46) פרק כג.

(47) כתובות קה. ב ובפירש"י.

(48) להעיר ששיטת רש"י (ויחי מט, יט. תצוה כט, א.

ובמפרשי רש"י שם) ששורש תיבה יכול להיות גם בן ב' תיבות,

כבנידוד"ד - "חד" (ויתירה מזה - אפילו שורש של תיבה אחת).

(49) שם ה"ז.

(50) הל' גירושין ספ"ב.

(51) ישע"י א, כו.

- 1 ובכל זה נוספת הדגשה יתירה - לאחר שישנו כבר פסק-דין של בית-דין (לא רק בית-דין של שלשה,
2 אלא בית-דין של עשרים ושלושה, ובית-דין של שבעים ואחד) ש"כלו כל הקיצין"⁵⁹, ומשיח צדקו צריך
3 לבוא תיכף ומיד ממש.
- 4 [סיום ההתוועדות - נכלל בחלק שהוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א (בסופו).]
- 5 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לשליח-ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש", ואחר-כך
6 הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

(59) סנהדרין צז, ב.

המשך ביאור למס' שבועות ליום שבת קודש עמ' ב

שדורשים מ'לאחת מאלה' (ויקרא ה ה) שאחת אלה מחייבו ואי אלה
מחייבו שתיים, שאין מתחייב בשבועה אחת שני קרבנות, ואי - ואם
המיעוט נאמר לגבי מי שנשבע במוזיד, מי איכא תרתי - וכי שייך
בזה שני קרבנות, והלא על שבועת ביטוי אין חיוב קרבן במוזיד,
אלא ודאי לא נאמר המיעוט אלא לגבי שוגג, שאינו חייב אלא
אחד.
רבא חולק על אביי ומבאר בדרך אחרת מדוע הנשבע שבועת
העדות אינו חייב קרבן נוסף משום שבועת ביטוי: רבא אמר, אין
צריך למעט מ'לאחת מאלה' (ש) שהנשבע שבועת העדות אינו
מתחייב שתיים, משום דתהו שבועת העדות דבר שהיה בכלל של
שבועת ביטוי, ויצא בפני עצמו לידון בדבר החדש שאין מתחייב
אלא הראוי להעיד ובבית דין, ולכך אין לך בו אלא חידושו בלבד,
שנידון כדן המיוחד של שבועת העדות בלבד, ויצא לגמרי מכלל
שבועת ביטוי.
מתוך דברי רבא מתעוררת הגמרא לסתירה בדברי אביי: מכלל -
מתוך דברי רבא, שבא לחלוק על אביי, מוכח דאביי סבר לא כרבא
ששבועת העדות נידונת בפני עצמה ואין בה משום שבועת ביטוי,
אלא דעתו שבנשבע 'איני יודע לך עדות' איתה לשבועה בעולם -
קיים בזה שם שבועת ביטוי, אלא שאינו מתחייב שני קרבנות
משום המיעוט של 'לאחת מאלה', שאחת אתה מחייב ולא שתיים.
נקשה האמר - הרי אמר אביי לעיל, מודה רב באומר לחבירו
'שבועה שאני יודע לך עדות' ואשקב - ונמצא שלא ידע ליה דפטור,
הואיל וליתיה באני יודע לך עדות, ונמצא שאינה בלא והן, ופטור
עליה, והטעם שנחשבת שאינה באני יודע לך עדות, משום
ששבועה זו שבועת העדות היא שיצאה מכלל שבועת ביטוי,
נמצא שאין כאן שבועת ביטוי כלל. הרי שדברי אביי סותרים,
שלעיל אמר ששבועת העדות יצאה מכלל שבועת ביטוי, ובדבריו
כאן מוכח שכל שבועת העדות היא גם שבועת ביטוי.
מתרצת הגמרא: תרד ביה - חזר בו אביי מההיא - משמועה זו
שהובאה לעיל [מודה רב וכו'], וקבע ששבועת העדות לא יצאה
מכלל שבועת ביטוי.
הגמרא מציעה תירוץ נוסף: ואיבעית אימא,

משום שבועת ביטוי, למאי הלכתא אפקה רחמנא - לשם איזה
צורך הוציאה התורה את שבועת העדות מכלל שבועת ביטוי,
והלא גם אם לא נכתבה פרשת שבועת העדות היה חייב עליה
קרבן עולה ויורד משום שבועת ביטוי.
הגמרא מביאה את דברי האמוראים הדנים בשאלה זו: אמר
רבנן קמיה דאביי - דקדקו החכמים בני הישיבה מלבם ואמרו לפני
אביי תשובה לשאלה זו, מה שייחדה התורה פרשה לשבועת
העדות הוא בכדי לאיחויבי עליה תרתי - שני קרבנות, אחד משום
שבועת ביטוי ואחד משום שבועת העדות. אמר להו [להם] אביי,
תרתי לא מצינו אמריה - שחייב שני קרבנות אין אתם יכולים
לומר, משום דתניא בברייתא, נאמר בפרשת קרבן עולה ויורד
[ושם מוזכרים חיובי שבועת העדות ושבועת ביטוי] (ויקרא ה ה)
והיה כי יאשם לאחת מאלה, ולמדו מכך שלאחת אלה מחייבו ואי
אלה מחייבו שתיים - אם נשבע שבועה הכוללת בה שני המינים,
שבועת ביטוי ושבועת העדות, אינו מתחייב שני קרבנות אלא
קרבן אחד.
מקשה הגמרא: ולאביי שדחה תירוץ תלמידיו, למאי הלכתא
אפקיה רחמנא. משיב אביי: לכתניא - ללמד דין השנוי בברייתא,
ששנינו, בכל העבירות הכתובות בפרשת קרבן עולה
ויורד, והיינו שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו, נאמר ונעלם
ממנו, שמשמעו שחטא בשוגג, נאן, בשבועת העדות, שגם היא
כתובה בפרשת קרבן עולה ויורד, לא נאמר ונעלם, וזאת לחייב על
המודי בשוגג, שהנשבע שבועת העדות לשקר במוזיד, חייב חטאת
[עולה ויורדת] כשם שהוא חייב בשוגג. ודין זה לא היינו יודעים
מצד פרשת שבועת ביטוי, שהרי אין חייב בה קרבן אלא בשוגג
בלבד, ולכן הוצרכה התורה לייחד פרשה בפני עצמה לשבועת
העדות.
אמר ליה רבנן לאביי, אימא - אמור שהנשבע שבועת העדות
במוזיד מחייב קרבן, משום שבמוזיד אין חיוב על שבועת ביטוי
אלא על שבועת העדות בלבד, אבל בשוגג מחייב תרתי - שני
קרבנות, אחד משום שבועת העדות ואחד משום שבועת ביטוי.
אמר להו, לאו היינו דאמר - וכי לא זו היא שאמרתי לכם,

לקוטי שיחות עשרה בטבת כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

— הגשת יהודה ליוסף. לכן הפטרת⁵ הפרשה — והרי 16
ההפטרות הן "מענינה של הפרשה"⁶ — היא אודות 17
איחוד יהודה ויוסף לעתיד לבוא, שהם יהיו 18
19 "לאחדים"⁷, כמו הגשת יהודה ליוסף⁸.

נקודה נוספת בענין קרבת יהודה ויוסף מוזכרת 20
בהפטרה⁹: אמנם, יהודה ויוסף יהיו "לאחדים", 21
כדלעיל, אך בכל זאת תהיה ליהודה מעלה על יוסף¹⁰, 22
ולכן דוקא "ודוד" עבדי נשיא להם לעולם¹². 23

את שתי הנקודות האלו לגבי לעתיד לבוא — 24
איחוד יהודה ויוסף, וחשיבות יהודה — מוצאים 25
גם לגבי הצומות, כפי שיהיו לעתיד לבוא, כפי 26
שמציין הרמב"ם בסוף הלכות תעניות את היעוד¹³, 27
שבימות המשיח ייחפכו הצומות "לבית יהודה 28
לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום 29
אהבו". אמנם יהיה איחוד — "והאמת והשלום 30
אהבו" — אך בכל זאת נזכר בנפרד "בית יהודה", 31
כדלהלן. 32

גם ענין זה — הפרדת "בית יהודה" בענין הפיכת 33
הצומות לעתיד לבוא — קשור במיוחד לצום העשירי, 34
כדלהלן. 35

א.

יש קשר בין עשרה בטבת לבין פרשת ויגש

1 צום עשרה בטבת חל תמיד בסמוך לשבת פרשת
2 ויגש¹, וכיון שה"תעניות... ככולן יש שייכות לאותן
3 הפרשיות שחלות בהן"², מובן, שיש קשר בין עשרה
4 בטבת לבין פרשת ויגש.

5 ויש לומר, שכיון שעשרה בטבת הוא הראשון
6 והשורש של כל ארבעת הצומות, כדלהלן, קשורה
7 פרשת ויגש לעשרה בטבת לא רק מפני הענין הפרטי
8 של "צום העשירי", אלא גם מצד הענין הכללי של
9 הצומות.

10 וכיון שתכלית ארבעת הצומות על החורבן, היא
11 כדי שיהא בנין בית המקדש³ והצומות יתבטלו
12 וייהפכו לימים טובים⁴, אפשר לומר, שהקשר בין
13 פרשת ויגש לבין ארבעת הצומות הוא בעיקר בתכלית
14 הצומות — כפי שהצומות יהיו לעתיד לבוא.

ב.

תוכן הפרשה רמזו בשמה

15 תוכן פרשת ויגש, ככל פרשה, רמזו בשמה — ויגש

תו"ח שם צג, ד): הענין דהגשת יהודה ליוסף ישנו גם (בעבודת האדם)
עתה [כמבואר בדרושי חסידות עה"פ — שזהו"ע סמיכת גאולה לתפלה];
משא"כ זה שיתעלה יהודה למעלה מיוסף יהי רק לעת"ל, שאז "מעשה
גדול" (אוה"ת ריש פרשתנו. ועוד).

אלא שמ"מ, מכיון שכל הגילויים דלעת"ל תלויים במעשינו
ועבודתנו כל זמן משך הגלות (תניא רפ"ז), לכן בפנימיות יש מעלה גם
ענתה ביהודה על יוסף [שלכן לשון חז"ל הוא סמיכת גאולה לתפלה,
המורה שתפלה היא למעלה מגאולה (יוסף) — ראה סד"ה ויגש תרס"ן].

וראה סה"מ — מלוקט ח"א (קה"ת, תשמ"ז) ס"ע קסב.

ונביאים ענינם לגלות הפנימיות והכוונה בכל דבר (עמוס ג,
ז) "גלה ידוד אל עבדיו הנביאים"*) — ובענינו: ההפטרות (נביאים) מגלה
הפנימיות של (הגשת יהודה ליוסף שב) הפרשה, דגם בעת הגשת יהודה
ליוסף (שיהודה למטה מיוסף) יש עליו ביהודה על יוסף (כי הכוונה של
הגשת יהודה ליוסף היא שיתעלה למעלה מיוסף — תו"ח שם).

(10) ראה בכ"ז תו"ח ותו"ח שם.

(11) יחזקאל שם, כה.

(12) כ"ה בתו"ח שם ועוד. אבל בתו"ח שם (ועוד): קח כו' עד ועבדי
דוד מלך עליהם (שם, כד). וצ"ע שזה כבר הכוונה, משא"כ "נשיא להם
לעולם". — ולהעיר שבד"ה ועבדי דוד תרצ"ט ותש"ח איתא שהוא ע"פ
פ"י המצויד שם שקאי על מלך המשיח.

(13) זכר"ח, יט.

(*) ורמזיו ב' ויגש.

(1) ברוב השנים (כקביעות שנה זו) "מתברך" הוא מש"פ ויגש שקדם
לו. וראה הערה הבאה.

(2) לשון השל"ה ר"פ וישב. ועיי"ש לפנ"ז: באלו פרשיות חלו.. או
לפניהן או לאחריהן.

(3) להעיר ממדו"ל [תוספתא סוף תענית. סוף סוטה. ב"ב ספ"ב.
פסיקתא רבתי פ' על נהרות בבל. וראה תענית ל, ב. ב"ב ס, ב] כל
המתאבלים עלי' בעוה"ז שמחים (הם) עמה לעוה"ב.

(4) וי"ל שמרומז בזה שסיום הלי' תעניות ברמב"ם (וכן בטושו"ע) הוא
ע"ד היפוך הצומות לעת"ל לששון כו' (כדלקמן בפנים בארוכה) — היינו,
שה"סיום" ותכלית של ענין הצומות, הוא זה שנהפכים לששון כו'.
ולהעיר מאבודרם הלי' תעניות (הובא בב"י או"ח סו"ס תקנ) שבשבת
שלפני הצומות מכריזין: צום פלוני יום פלוני יהפוך אותו הקב"ה לששון
ולשמחה כמו שהבטיחנו בנחמות ונאמר אמן.

(5) יחזקאל לו, טו ואילך.

(6) טושו"ע או"ח רסרפ"ד. שו"ע אדה"ז שם וסרפ"ג. טור או"ח
סכת"ח. רמ"א שם ס"ח.

(7) יחזקאל שם, יז. ובתו"א פרשתנו מד, רע"ב: בתכלית היחוד
האמיתי.

(8) ראה תו"ח (שם, סע"א ואילך). ובארוכה — תו"ח פרשתנו ד"ה
ויגש פ"ט ואילך.

(9) וי"ל הטעם שענין זה מודגש רק בהפטרות ולא בהפרשה (עיי'ן

ג.

השאלות על דברי הרמב"ם לגבי הפיכת הצומות

1 כדי להבין זאת, יש להסביר תחילה את ההלכה
 2 הנ"ל של הרמב"ם – וזה לשונו: "כל הצומות האלו
 3 עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם
 4 עתידים להיות ימים טובים"¹⁴ וימי ששון ושמחה,
 5 שנאמר: כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי
 6 וצום השביעי וצום העשירי יהיו לבית יהודה לששון
 7 ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו".
 8 המקור להלכה זו הוא ב"תוספתא" בסוף מסכת
 9 תענית, אך שם נאמר "אותן ימים עתידין להיות ימים
 10 טובים לישראל שנאמר: כה אמר ה' צום הרביעי..."

11 וצריך להבין¹⁵:

12 (א) מדוע מחלק הרמב"ם ענין זה לשני חלקים: (א)
 13 כל הצומות האלו עתידים ליבטל... (ב) ולא עוד אלא
 14 שהם עתידים להיות ימים טובים... – ואינו אומר
 15 בקיצור, כנאמר בתוספתא, שעתידים להיות ימים
 16 טובים... שמזה מובן מאליהם שהצומות יבטלו?

17 (ב) מדוע הוא משמיט את המילה "לישראל"?
 18 הכתובה בתוספתא? לכאורה תוספת זו הכרחית, כי
 19 בפסוק כתוב "לבית יהודה לששון..." (כיון¹⁶ שבתורה
 20 מדובר שם בפשטות על תקופת בית שני שאז עדיין
 21 "עשרת השבטים לא שבו") – וצריך להוסיף שבימות
 22 המשיח ייהפכו הצומות הללו לימים טובים לכל
 23 ישראל¹⁷, כולל עשרת השבטים¹⁸.

24 (ג) כיצד קשור לעניננו סיום הפסוק – "והאמת
 25 והשלום אהבו"?

ד.

השאלות על דברי הרמב"ם לגבי הפיכת הצומות

(14) בדפוסים שלפנינו: יום טוב – אף דשאר ההלכה כתובה בלשון
 רבים: הצומות כו' וימי כו' ולמועדים טובים כו'. – אבל בכמה דפוסים
 (כולל – דפוס רומי) וכת"י הרמב"ם (ראה רמב"ם הוצאת פרנקל)
 הגירסא: ימים טובים.

(15) וי"ל ש(גם) לזה (השינויים דלקמן) נתכוון בצפצפ"נ לרמב"ם שם
 בהוסיפו תיבת "כן מבואר בתוספתא סוף תענית) ע"ש".

(16) רד"ק שם. וראה מצו"ד שם.

(17) כמו שפירש בחסדי דוד לתוספתא שם. ולהעיר מפ"י מהר"י קרא
 זכרי' שם: לבית ישראל.

(18) במצו"ד שם: בני עשרת השבטים הצטערו בימים שאירע להם
 מקורות רעות והם יתהפכו להם לשמחה – אבל מלשון התוספתא הנ"ל
 מוכח שהצומות שנזכרו בקרא יתהפכו לכל ישראל לששון כו', כבחסדי

26 ויש לומר, ששתי הקושיות האחרונות מתרצות זו
 27 את זו:

28 כדי להבהיר שהצומות יהיו ימים טובים לכל ישראל,
 29 למרות שבתורה כתוב "לבית יהודה", מביא הרמב"ם
 30 את סוף הפסוק "והאמת והשלום אהבו": כיון שלעתיד
 31 לבוא יהיה "שלום" גם בין "יהודה" ל"יוסף", כדלעיל
 32 – "והאמת והשלום אהבו" – תקיף השמחה של "בית
 33 יהודה" את כל ישראל, כולל עשרת השבטים¹⁸.

34 אך עדיין אינו מובן: מדוע הרמב"ם רומז לכך
 35 על-ידי ציטוט המילים "והאמת והשלום אהבו", ואינו
 36 אומר בפירוש, כהתוספתא, שימים אלו יהיו "ימים
 37 טובים לישראל"?

ה.

ההבדלים בין הרמב"ם ל"טור"

38 עוד אפשר לשאול:
 39 גם ב"טור"¹⁹, בסוף הלכות תענית, מובא הענין
 40 הנ"ל, אבל בלשון זו: ולעתיד לבוא הקדוש-ברוך-הוא
 41 עתיד להפכם לששון ולשמחה דכתיב²⁰: והפכתי אבלם
 42 לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם²¹.

43 ולא מובן: מדוע מצטט הרמב"ם את הפסוק מספר
 44 זכריה, שנאמר, בפשטות, לגבי תקופת בית שני²²
 45 בהדגשה דוקא "לבית יהודה", כאשר הוא יכול היה
 46 לצטט, כפי שמצוטט ב"טור" הפסוק "והפכתי אבלם
 47 לששון..."²³, המדבר בפשטות²³ אודות התקופה
 48 שלעתיד²⁴?

49 יש לומר, ששני הבדלים אלו בין דברי הרמב"ם
 50 לבין דברי ה"טור" – (א) שבדברי הרמב"ם יש שני
 51 חלקים, ואילו ב"טור" – חלק אחד בלבד, (ב) ש
 52 הרמב"ם מצטט את הפסוק "כה אמר... צום... יהיה...
 53 לששון..."²⁵, ואילו ה"טור" מצטט את הפסוק
 54 "והפכתי..." – כרוכים זה בזה, כדלהלן.

דוד שם.

(19) וכן בשו"ע שם – אלא ששם: ולעתיד לבא יתהפכו ה' לששון
 ולשמחה (ומשמיט הכתוב – כדרך המחבר בשו"ע שלו).

(20) ירמ' לא, יב.

(21) וראה פס"ר שם: אין שמחה בא אלא בתשעה באב לפי שקבעו
 אבל בזמן הזה ועתיד לפני הקב"ה לעשותו יו"ט שנאמר והפכתי אבלם
 לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם. וראה ב"ר ס"פ ויחי.

(22) אבל ראה לקמן הערה 43.

(23) ראה פרש"י ירמ' שם, ג.

(24) אלא שבוז י"ל: הרמב"ם קאי על ד' הצומות, ולכן מביא כתוב
 שבו נזכרו ד' צומות אלו. משא"כ בטור שקאי על כל הצומות (עיי"ש).

הטובים יתר מכדי הצורך לגבי אותו עוון³¹ – 23
 על-ידי-זה לא זו בלבד שהעונות בטלים, אלא שיש 24
 תוספת של מעשים טובים "לגבי אותו עוון". 25
 (ג) על-ידי תשובה מאהבה "זדונות נעשות לו 26
 כזכיות"³²: בנוסף לתוספת של זכויות ומעשים טובים 27
 אחרים³³, נהפכים זדונות אלו עצמם לזכויות. 28
 ויש לומר, שכשם שענין הגאולה בכלל תלוי ב"סוף 29
 ישראל לעשות תשובה", כפי שפוסק הרמב"ם³⁴, כך 30
 גם יתממשו שלושת האופנים דלעיל בביטול הצומות 31
 על-ידי שלימות בתשובת ישראל (תשובה מאהבה) 32
 בשלושת הענינים הללו³⁵. 33

ח.

הצום עצמו ייהפך לששון ולשמחה

בכך מובנת תמיהה כללית בהלכה הנ"ל שבדברי 34
 הרמב"ם, וכן ה"טור" וה"שלחן ערוך": תוכנו של ספר 35
 יד החזקה הוא, כנאמר בהקדמת הרמב"ם לספרו, 36
 "הלכות הלכות", ואם כך, צריך להבין: מהי ה"הלכה" 37
 המובעת בזה³⁶ ש"כל הצומות האלו עתידים 38
 ליבטל..."³⁷? 39

לגבי דברי הרמב"ם אפשר לתרץ, שבספרו ה"יד 40
 החזקה" הוא מביא גם דינים השייכים לימות המשיח, 41
 אך אין זה מתרץ מדוע מובא ענין זה ב"טור" וב"שלחן 42
 ערוך", שאינם מביאים הלכות השייכות לימות המשיח. 43
 ההסבר לכך הוא: בזה מוסבר כיצד צריך לקיים את 44
 התענית: התשובה שבאמצעות התענית (כפי האמור 45
 שהתענית היא "מדרכי התשובה"), צריכה להיעשות 46
 באופן³⁸ שהצום עצמו ייהפך לששון ולשמחה...³⁹. 47

(ק"ה, תשמ"ה) שכ"ה גם בספר היד, עיי"ש בארוכה: בתחילת הל' 6
 תעניות כותב (כנ"ל הערה 29) דתענית "מדרכי התשובה הוא", ומסיים 7
 בפעולת התשובה של התעניות (ושלימותה) – שיהפכו הצומות לששון 8
 ולשמחה ולמועדים טובים (ראה לקמן בפנים סעיף י', שכוונת הרמב"ם 9
 בהלכה זו היא גם להענין ד"הפכו גר"). 10
 (36) ועד"ז גם ברמב"ם סוף הל' מגילה. 11
 (37) שהרי אין דרך הרמב"ם לסיים ההלכות שבספרו דוקא בדבר טוב 12
 – ראה לדוגמא רמב"ם סוף הל' אבל. 13
 (38) וגם מי שעדיין אינו שייך למדריגות נעלות בתשובה (מאהבה) – 14
 מ"מ, תיכף בתחילת העבודה צ"ל אצלו הידיעה מהי תכלית שלימות 15
 עבודה זו. או ע"ד המבואר בקונטרס עה"ח (פ"ז ואילך) לענין יחוד 16
 יחודות. 17

ועוד ענין בזה: ע"י הודעה זו ש"עתידיים כו'" [בלשון הבטחה. וכ"ה 18
 בענין התשובה ש"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה כו'" 19
 (רמב"ם הל' תשובה שם)] – לא יפול ביאוש כו'. 20
 (39) עפ"ז יש ליישב מה שהקשה בחת"ס (שו"ת אורח סר"ח) דמגלן 21

ו.

שלושת הענינים בביטול הצומות

1 הדברים יובנו על-ידי הסבר על ההבדל שבין שני
 2 הביטויים בפסוקים דלעיל: "ויהי... לששון..." לעומת
 3 "והפכתי...".
 4 השניו שיתרחש בצומות בעתיד כולל שלושת
 5 ענינים:
 6 (א) הצומות יתבטלו. כלומר, כיון שישורר מצב של
 7 "יש שלום"²⁵ תבטל החובה לצום, בהתאם להלכה²⁵
 8 שכאשר "יש שלום" אז "אין מתענין".
 9 (ב) לא זו בלבד שימים אלו לא יהיו ימי צום, אלא
 10 הם יהיו ימים טובים וימי שמחה. ויש לומר, שעצם
 11 המעבר ממצב של צער ("גזירת המלכות" ו"אין
 12 שלום"²⁵) למצב של "יש שלום", גורם לשמחה²⁶.
 13 (ג) לא זו בלבד שימי הצומות יהיו בעתיד ימים
 14 טובים, אלא יותר מכך: תוכן הצום עצמו ייהפך לששון
 15 ולשמחה²⁷, בדומה לנאמר²⁸ "אורך ה' כי אנפת ביי"
 16 שלעתיד לבוא יהיה מצב של "אורך" משום ש"אנפת
 17 ביי".

ז.

שלושת הענינים בעבודת התשובה

18 "תענית" היא "מדרכי התשובה"²⁹, ושלושת
 19 הענינים הללו נמצאים גם בענין התשובה:
 20 (א) באמצעות תשובה מאהבה "נעקר עונו
 21 מתחלתו"³⁰ – העונות בטלים.
 22 (ב) החזור בתשובה מאהבה "מוסיף במעשיו

(25) ר"ה יח, ב. טור או"ח ר"ס תקנ.

(26) ראה מצו"ד זכר' שם.

(27) ע"ד מכות בסופה: לנך אני מצחק. נת' בארוכה בלקו"ש חי"ט
 ע' 67 ואילך.

(28) ישע"י יב, א.

(29) רמב"ם הל' תעניות פ"א ה"ב – וכוונתו גם לענין התענית
 (דלקמן ה"ד ואילך), כמפורש שם רפ"ה. ולהעיר מאנה"ת פ"א ג.

(30) פרש"י ד"ה כאן מאהבה – יומא פו, סע"א.

(31) חדא"ג מהרש"א יומא שם, ב.

(32) יומא שם.

(33) חדא"ג שם מפרש כן המדו"ל זדונות נעשות לו כזכיות. אבל
 מנפשות לשון חז"ל מוכח כפנים, כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש חי"ז ע'
 183 ואילך.

(34) הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(35) עפ"ז יש לבאר גם הקישור שבין תחילת וסוף הל' תעניות
 ברמב"ם* [דנעקן תחלתן בסופן. וראה בארוכה "הדרן על הרמב"ם"

(*) ועד"ז תחילת וסיום פרק האחרון דהל' תעניות.

ט.

ההבדל במשמעות שני הפסוקים הנ"ל

- 1 וזהו ההבדל במשמעותם של שני הפסוקים: הפסוק
2 "צום הרביעי... החמישי... יהיה... לששון ולשמחה
3 ולמועדים..." מדבר על-כך שימי הצום יהיו ימים
4 טובים. כלומר, בנוסף לביטול הצומות יהיו ימים אלו
5 גם ימים טובים.
6 ואילו הפסוק "והפכתי אבלם לששון..." מדבר
7 אודות ה"אבל" עצמו, שיהפך⁴⁰ לששון ולשמחה⁴¹.
8 והסיבה להבדל זה היא: הפסוק "צום... יהיה..."
9 מדבר על תקופת בית שני, כדלעיל, שבו חסרו חמשה
10 דברים⁴², ולכן חסרה היתה השלימות בהפיכת
11 הצומות⁴³,
12 ואילו הפסוק "והפכתי אבלם..." מדבר על התקופה
13 שלעתיד לבוא, שבה יהיה שיא של שלימות גם
14 בהפיכת הצומות.

י.

הרמב"ם מדבר על הפיכת הצום עצמו לששון

- 15 לפי האמור לעיל יש לומר: אמנם הרמב"ם מצטט
16 את הפסוק "צום... יהיה...", למרות שלכאורה הוא היה
17 צריך לצטט את הפסוק "והפכתי..." המצביע על דרגה
18 גבוהה יותר, אך בכל זאת הוא אינו מתכוון לכך שימי
19 הצומות יהיו לימים טובים, אלא שהצום עצמו ייהפך
20 לששון ולשמחה.

- 21 ההסבר לכך הוא: הענין של "עתידיה להיות ימים
22 טובים..." מופיע בדברי הרמב"ם כהמשך לחלק הקודם
23 "כל הצומות האלו עתידיה ליבטל..." ולא עוד אלא

- 24 שהם עתידיהם... – ומזה מובן, שהענין של "עתידיהם
25 להיות ימים טובים..." מחזק משהו על פני הענין
26 הקודם של "עתידיה ליבטל", כפי שנאמר "ולא עוד
27 אלא..."⁴⁴ –

- 28 לפיכך אי אפשר לומר שהרמב"ם מתכוון לומר
29 שרק הימים ייהפכו לימים טובים, כי זוהי תוצאה
30 המתחייבת מ"עתידיה ליבטל", כי טבעי הוא, שכאשר
31 מתבטל מצב מצער, נגרמת שמחה בזמן שהיה בו צער,
32 והכרחי לומר, שבאמרו "ולא עוד אלא..." מתכוון
33 הרמב"ם להפיכת הצום עצמו⁴⁵ לששון. והוא מביא
34 לכך הוכחה מהתורה⁴⁶, שעצם ה"צום... יהיה..." לששון
35 ולשמחה⁴⁷.

- 36 ההוכחה לכך שאת הפסוק הזה – "צום... יהיה..."
37 לששון... – אפשר לפרש כמכוון לגבי הצום עצמו,
38 מובאת ב"בית חדש"⁴⁷, ואלו דבריו: "פריך בגמרא⁴⁸
39 קרי לה צום וקרי לה ששון. פירוש: הלשון אינו מיושב
40 דמשמע הוא גופיה (=הוא עצמו) ששון ושמחה, מה
41 שאי אפשר, שהרי הצום עצמו צער יגון ואנחה הוא,
42 והוא ליה למימר (=והיה לו לומר) חודש הרביעי... יהיה
43 לששון, שהחודש נהפך מאבל ליום טוב..." – כלומר,
44 ה"בית חדש" אומר⁴⁹, שבמילה "צום..." הכוונה היא
45 לענין הצום עצמו⁵⁰ (ולא ל"חודש הרביעי וכו'").

יא.

שני אופני הפיכת הצומות - בשתי תקופות
בימות המשיח

- 46 כבר הוסברה פעם בהרחבה⁵¹ שיטת הרמב"ם לגבי
47 ימות המשיח, שלדעתו יהיו שתי תקופות כלליות:

ברמב"ם הוא בסדר דלא זו אף זו ("ולא עוד אלא כו'"): יהיו "ימים
טובים (ולא עוד אלא) ימי ששון ושמחה"; משא"כ בפסוק, שכא"א
ההצומות "יהי גו' (כא"א בפ"ע – כפי מדת האתהפכא – מדת) לששון
ולשמחה (ובולט נגלים בהענין ד) ולמועדים טובים".

(45) וכדמוכח גם מלשונו "שהם עתידיה להיות כו'" – שקאי על מ"ש
לעיל "הצומות האלו עתידיה ליבטל כו'", שפירושו [לא ימי הצום – שהרי
ה"ימים" אין "עתידיה ליבטל" – כ"א] גוף ענין הצומות.

(46) כמו שמצינו שמשתמשים בלשון הכתוב לכוונה אחרת – ראה
לעיל ע' 253 הערה 59.

(47) לא"ח רסתק"ג.

(48) ר"ה יח, ב.

(49) וכתוב ע"ד: והב"י פ' בע"א והפירוש שכתבתי הוא פשוט.

(50) אלא שמ"מ יש מקום לקושיית הש"ס (ואאפ"ל שכוונת הפסוק
היא שענין הצום יהפך לששון כו') – דא"כ "הל"ל צום הרביעי כו' יתפך
לששון כו'.. ומדקאמר קרא יהי לששון משמע דהצום לא יבטל לגמרי
אלא שיהי לששון וזה א"א" (ט"ז לשי"ע אר"ח שם).

(51) לקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך. וראה הוספה לד"ה לא יצא האיש
(קה"ת תשט"ז. סה"מ – מלוקט (קה"ת, תשמ"ז) ע' תפה) ובהערה שם.

לנביאים לחדש כן דכשיש שלום ששון ושמחה [וראה ג"כ אוה"ת
שבעה ערה 41 – ע' א'שפה בתחלתו] – כי מכיון שענין הצום הוא "מדרכי
התשובה", ששלימותה היא "זדונות נעשות לו כזכות" – הרי מובן, שזה
שהצומות ייהפכו לששון ולשמחה אין זה ענין נוסף על הצומות, כ"א
תכלית הצומות גופא.

(40) וראה ב"ר (שבעה ערה 21): אני מחזיר אותו האבל לשמחה,

שנאמר והפכתי גו'.

(41) ראה בארוכה אוה"ת מסעי ס"ע א'שפד ואילך. וראה יל"ש ירמי'
רמו נט: עלה אר"י כו' ע"מ שיבא אר"י כו' במזל אר"י והפכתי אבלם
לששון (נח' ברשימות הצ"צ לאיכה ע' 26 (אוה"ת לנ"ך כרך ב' ע'
א'נו"נ). אוה"ת ע"פ והפכתי גו').

(42) יומא כא, ב.

(43) ובפרט עפ"מ הרמב"ם (פיה"מ ר"ה פ"א מ"ג) דבבית שני
התענו תשעה באב (וגם שאר התעניות אם רצו מתענין). שקו"ט בזה –
תשב"ץ ח"ב סרע"א. שו"ת שו"מ מהד"ק ח"ג סקע"ט.

(44) עפ"ז יש לבאר גם טעם השינוי ברמב"ם מלשון הפסוק: בפסוק
נאמר "לששון ולשמחה ו(אח"כ) למועדים טובים", ואילו לשון הרמב"ם
הוא: ימים טובים (ואח"כ) ימי ששון ושמחה:

יהודה לששון... ולא את הפסוק "והפכתי..." – מפני 25
שקשור לכאן הענין של "בית יהודה". ההסבר לכך 26
הוא: 27

עיקר קושי השיעבוד (גזירת מלכות וכו') של 28
הגלות הוא דוקא אצל "בית יהודה", ולא אצל עשרת 29
השבטים, אשר גלו מעבר לנהר סמבטיון⁶², כפי 30
שנאמר בפיוט⁶³: נדדת את אחת ורבות נדדתי.... 31

וכיון שהשמחה הגדולה של הצומות בימות 32
המשיח נובעת מהצער הגדול של הצומות בזמן הגלות, 33
והיא בהתאם לו⁶⁴, לכן מביא הרמב"ם את הפסוק 34
"יהיה לבית יהודה לששון...", כדי להדגיש שאצלם 35
תהיה השמחה גדולה כל-כך, בהתאם לקושי השיעבוד 36
שהיה נורא יותר. 37

אך כיון שאז יהיה מצב של "והאמת והשלום 38
אהבו" – אחדות בין יהודה ויוסף – תקיף שמחה 39
גדולה זו, של "בית יהודה", את כל ישראל, כולל 40
עשרת השבטים – יוסף. 41

יג.

יהודה - הפיכת הצום עצמו לשמחה

הדגשה זו של "בית יהודה", שהשמחה הגדולה 42
נובעת מקושי השיעבוד שבלט יותר אצל בית יהודה, 43
קיימת גם בדרגה השנייה (כדלעיל), שימי הצום יהיו 44
עקב ביטול הצום לימי ששון ושמחה⁶⁵, כי ככל 45
שגדול היגון של הצום, כך גדולה השמחה על 46
ביטולו⁶⁴ – 47

אך בכל זאת, כיון שהרמב"ם מביא פסוק זה 48

(א) התקופה של תחילת ימות המשיח, שלגביה 1
נאמר "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד 2
מלכיות בלבד" – בתקופה זו לא יתבטל "מנהגו של 3
עולם", ולא יהיה "חידוש במעשה בראשית, אלא עולם 4
כמנהגו נוהג"⁵³. 5

(ב) תקופה מאוחרת יותר⁵⁴, שבה תהיה תחיית 6
המתים, שבה יתבטל, גם לדעת הרמב"ם⁵⁵, מנהגו של 7
עולם, ויהיה חידוש במעשה בראשית⁵⁶. הרמב"ם אינו 8
מביא ענין זה בספרו היד החזקה⁵⁷ כי אלה הם ענינים 9
אשר "לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו שדברים שתומין 10
הן..."⁵⁸ ואין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן 11
עיקר בדת⁵⁸. 12

לפי זה מובנת חלוקת הרמב"ם בהלכה שבסוף 13
הלכות תענית לשני חלקים, כי שני הענינים שבביטול 14
הצומות בימות המשיח יתקיימו בשתי⁵⁹ תקופות 15
שונות⁶⁰: 16

בתקופה הראשונה, כאשר ישרור שלום בעולם, 17
יתבטלו הצומות, וממילא יהיו ימי הצומות לימים 18
טובים, כדלעיל. אך הענין השני – הפיכת הצומות 19
עצמם, אשר "הצום עצמו צער ויגון ואנחה הוא"⁶¹, 20
לששון ולשמחה – הוא בדרגה של ביטול "מנהגו של 21
עולם", והוא יתקיים רק בתקופה השנייה של ימות 22
המשיח. 23

יב.

דוקא ל"בית יהודה" שמחה גדולה

הרמב"ם מביא דוקא את הפסוק "צום... יהיה לבית 24

קונטרס ענינה של תורת החסידות הערה 27. הגש"פ עם לקוטי טעמים
מנהגים וביאורים (קה"ת תשמ"ו) ע' תרגם בהערה – ולהעיר ג"כ מצפ"ע נ
עה"ת הפטורת פרשתנו. ויחי מט, ט.

(52) כמ"ש בהל' תשובה ספ"ט. הל' מלכים פ"ב ה"ב.

(53) הל' מלכים רפ"ב.

(54) ועל פי זה יש לתרץ כמה קושיות בשיטת הרמב"ם [ומהן:
קושיית הלח"מ בהל' תשובה פ"ח ה"ן כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש שם.

(55) ומה שמפרש "וגר זאב עם כבש.. משל וחייה" (רמב"ם שם) –
כי כתוב זה איירי בתחילת ימות המשיח כאשר "יצא חוטר מגוע ישי גור"
(ישעי' א, א). וראה מאמר תחיית המתים להרמב"ם.

(56) וכדמוכח מענין דתח"מ גופא, שהר"ע ביטול מנהגו של עולם
וחידוש במעשה בראשית [ראה מאמר תח"מ הנ"ל. ולהעיר מאוה"ת
ריחי שצא, ב].

– הוכחה זו היא רק לשיטת הרמב"ם (הל' תשובה פ"ח) שעוה"ב
היא רק לנפשות (ולא עולם התחי), שלפ"ז עכצ"ל שתח"מ היא תקופה
בימיה"מ גופא; משא"כ לדעת הרמב"ן (בשער הגמול) ועוד שעוה"ב הוא
עולם התחי – אין הכרח מענין דתח"מ שיש תקופה שני' בימיה"מ.

(57) רמב"ם הל' מלכים שם ה"ב.

(58) וכמו שלא הזכיר הענין דתח"מ (וכ"ש – לא פרטיו) בהל'
מלכים* והל' תשובה (רק שהכווין בתח"מ אין לו חלק לעוה"ב – הל'
תשובה פ"ג ה"ו). וראה מאמר תחיית המתים.

(59) ומתורץ עפ"ז מה שבבבא הב' (ולא עוד כו') מוסיף הרמב"ם
עוה"פ תיבת "עתידיים" – ולא כתב בקיצור "שיהיו ימים טובים כו'" –
כי זה ש"עתידיים להיות ימים טובים כו'" יהי' לאחרי העתידיים דיבטלו
הצומות.

(60) ועפ"ז מובן מה שהטור (ושו"ע) לא חלקו הדין לב' בבות – כי
מכיון שלא הביא הדינים השייכים לימיה"מ לא כתב רק כללות הענין,
מה שנוגע לדינא בזמן הזה (כנ"ל בפנים סעיף ח').

(61) לשון הב"ח שהובא לעיל סוסי.

(62) ב"ר פ"ג, ו. במדבר"ר פט"ז, כה. פס"ר פ' ותאמר ציון בסופו.
וראה ירושלמי סנה' פ"י סה"ה. ועוד.

(63) שומרון קול תתן – דליל תשעה באב.

(64) להעיר מפס"ר (דלעיל הערה 21): אין שמחה בא אלא בתשעה
באב.

30 וזהו ההבדל בין ה"גאולה" שמצד יוסף לבין
31 ה"גאולה" שמצד יהודה⁶⁹: מצד יוסף הגאולה היא
32 באופן של "יגאלך טוב"⁷⁰ – קשורה לאור וגילוי. אך
33 מצד יהודה – "וגאלתי אנכי"⁷⁰ – גאולה על-ידי
34 עצמותו יתברך.

טו.

השמחה של "בית יהודה" קשורה דוקא לתקופה השנייה בימות המשיח

35 לפי זה מובן יותר הקשר שבין "צום... יהיה לבית
36 יהודה לששון..." לבין התקופה השנייה של ימות
37 המשיח, בנוסף לאמור, שהפרכת הצום עצמו זהו ענין
38 של ביטול מנהגו של עולם:

39 כידוע⁷¹ יש בעולם הבא שתי "עליות": (א)
40 הסעודה⁷² של הליתין ושור-הבר – ענין ודוגמא⁷³
41 לאכילה ושתיה. (ב) עולם-הבא⁷⁴ אין בו לא אכילה
42 וכו'.

43 ההבדל ביניהם הוא: המשמעות של אכילה ושתיה
44 בעולם הבא היא תענוג של הבנת טעמי התורה שיתגלו
45 אז, השגה הנגרמת באמצעות עבודה של תורה ומצוות
46 בעולם הזה, ואילו ב"עליה" השנייה "תתגלה" עצמותו
47 יתברך, שלמעלה מגילויים, ואשר אינה יכולה
48 "להתלבש" ב"אכילה ושתיה" – בחכמה ובהבנה.
49 דרגה זו מושגת באמצעות התשובה, ובאמצעות
50 מסירות נפש לתורה ומצוות, המתעוררת "על ידי לחץ
51 ודחוק השיעבוד"⁷⁵ של תקופת הגלות.

52 ויש לומר, שדומה לכך⁷⁶ ההבדל בין שתי התקופות
53 הנ"ל בימות המשיח: התקופה הראשונה, שבה יהיו
54 "פנויין בתורה וחכמה"⁷⁷ (בדומה לאכילה ושתיה
55 דלעיל), היא בדרגה של גילויים. ואילו התקופה
56 השנייה, שבה יהיו תחיית המתים וביטול מנהגו של
57 עולם (בדומה ל"אין בו אכילה") היא מצד עצמותו
58 יתברך.

1 (בהדגשה של "בית יהודה") לגבי הדרגה השלישית –
2 הפרכת הצומות עצמם לששון ולשמחה – צריך לומר,
3 שענין הפרכת הצום לששון קשור במיוחד דוקא ל"בית
4 יהודה".

5 ההסבר לכך, על-פי פנימיות הענינים, הוא:

6 ההבדל בין יוסף ליהודה בדרגות העבודה הרוחנית
7 הוא⁶⁶: ענינו של יוסף הוא – תלמוד – גילוי אלקות
8 מלמעלה למטה. ענינו של יהודה הוא – מעשה –
9 בירור וזיכוך ה"מטה".

10 אחד מההבדלים בין שני סוגים אלו בעבודה הוא:
11 כאשר יש גילוי אור מלמעלה, הרי החושך שלמטה רק
12 מתבטל. ואילו בעבודה של זיכוך ה"מטה" הופך
13 החושך עצמו לאור – אתהפכא חשוכא לנהורא.

14 ולכן, מצד דרגת יוסף נגרמת רק הדרגה ש"הצומות
15 האלו עתידים ליבטל", ואילו מצד "בית יהודה"
16 נהפכים הצומות עצמם לששון ולשמחה.

יד.

עבודת יהודה מגיעה לעצמותו יתברך

17 זהו הקשר בין "בית יהודה" לבין קושי השיעבוד:
18 מצד דרגת יוסף, גילוי אלקות מלמעלה למטה,
19 משפיעה העבודה רק על בחינה כזו של "מטה" שיש
20 לה, לפחות, קשר לאור. ואילו העבודה בדרגת יהודה,
21 זיכוך ה"מטה", משפיעה גם על דרגות תחתונות
22 ביותר, עד אשר גם החושך והשיעבוד הקשים ביותר
23 מזדככים, ואתהפכא חשוכא לנהורא⁶⁷.

24 וכיון שעבודת יהודה נעשית במקום החשוך
25 והתחתון ביותר, היא "מגיעה" לעצמותו יתברך, מעל
26 לדרגה של גילויים. בדומה⁶⁸ ליתרון של בעלי
27 התשובה על הצדיקים, שכיון שעבודת בעלי התשובה
28 נובעת מהתרחקות, לכן היא "מגיעה" לעצמותו יתברך,
29 למעלה מעבודת הצדיקים.

ור"ה ענין הגשת יהודה ליוסף שם – שהוא החילוק דצדיקים ובע"ה.

(71) המשך תרס"ו ע' קה ואילך.

(72) ראה ב"ב עד, ב ואילך. פסחים קט, ב. ועוד.

(73) ראה שיטות הרמב"ם והראב"ד בזה – בהל' תשובה פ"ח ה"ד.

(74) ברכות יז, א.

(75) המשך תרס"ו ס"ע קו.

(76) ולא ממש – שהרי ב' התקופות המדוברות בפנים (בדעת

הרמב"ם) הן בימות המשיח (ולא בעוה"ב).

(77) לשון הרמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ד. ועיי"ש ה"ה. הל' תשובה

פ"ט.

(65) שזהו הפ' בקרא "יהי גו'", כנ"ל ס"ט. ובפרט דקרא איירי בזמן
רביית שני (אבל ראה לעיל הערה 43).

(66) אוה"ת ריש פרשתנו. שם (כרך ה') התקפה, א. ד"ה ועבדי דוד
(הא' והב') תרצ"ט ותש"ח. ועוד. וראה תו"א ותו"ח ריש פרשתנו בענין
"שמים" ו"ארץ".

(67) ראה עד"ז לקו"ש ח"ח ע' 347 ואילך.

(68) ראה סד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט – שמקשר זה
שלעת"ל יהי יהודה העיקר כי ארץ קדמה במחשבה, עם מעלת התשובה
דרחוק שנעשה קרוב.

(69) ראה בהנסמן בהערה הקודמת.

(70) לשון הכתוב רות ג, יג. ובאוה"ת ויקרא (כרך ב' – ע' תרנ. תרסט)

יז.

עשרה בטבת בפנימיותו נעלה משבת

כיון שצום עשרה בטבת הוא המקור לכל ארבעת
הצומות, מובן, שהתשובה שצום זה מעורר היא נעלית
יותר מהתשובה המתעוררת על-ידי צומות אחרים,
והיא מגיעה לעצמותו יתברך – מעל לתשובה של
הצומות האחרים, בדומה למה שהוסבר על מעלת "בית
יהודה", שאצלם היה קושי השיעבוד.

זוהי המשמעות הפנימית של "אפילו היה חל
בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר" – כי
בפנימיותו יום זה נעלה משבת, כשם שהענין ביום-
הכיפורים⁸⁴ (שהוא מעין עולם-הבא שאין בו אכילה
ושתייה⁸⁵) נעלה מן האכילה והשתייה של שבת⁸⁴.

כי באמצעות התשובה שמעורר צום זה מגיעים
לעצמותו יתברך, שתגלה בעולם-הבא שאין בו אכילה
וכו'.

(משיחת ש"פ ויגש תשל"ו)

1 לפיכך קשורים הששון והשמחה של "בית יהודה"
2 דוקא לתקופה השניה של ימות המשיח, כי עבודת
3 יהודה בקושי השיעבוד מגיעה לעצמותו יתברך.

טז.

עשרה בטבת - המקור לכל הצרות

4 לפי האמור לעיל יובן הקשר של כל הנ"ל לעשרה
5 בטבת:

6 לגבי עשרה בטבת נאמר באבודרהם⁷⁸: ואפילו היה
7 חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר מפני
8 שנאמר⁷⁹ בו "בעצם היום הזה" כמו ביום הכיפורים⁸⁰.
9 יש לומר, שההסבר לכך הוא: תענית עשרה בטבת
10 היא משום שביום זה התחיל המצור על ירושלים, שזה
11 התחיל וגרם בסופו של דבר למאורעות שאחר-כך⁸¹:
12 בשבעה עשר בתמוז (נבקעה העיר⁸²), ובתשעה באב
13 (חורבן בית המקדש), ובג' בתשרי (הריגת גדליה).
14 וכיון שזהו המקור לכל הצרות, זוהי תענית חמורה יותר
15 משאר הצומות⁸³.

78 ה' תעניות. והובא בב"י או"ח סתק"נ (אלא שכותב: ולא ידעתי
מנין לו זה*). אבל בפרש"י מגילה (ה, א ד"ה אבל): והוא הדין ל"ז
בתמוז ולעשרה בטבת [ובש"י שו"מ מהד"ק ח"ג סקע"ט מתוך פירש"י
זה עם שיטת האבודרהם, ע"ש]. וכן משמע ברמב"ם ה' תעניות פ"ה
ה"ה ("אחד מארבעה ימי הצומות כו"). וראה לקו"ש ח"כ ע' 354 הערה
29.

ולהעיר: אף שעשרה בטבת עתה "אינו חל לעולם בשבת"
(כאבודרהם שם), מ"מ נפק"מ להלכה בזמן שמקדישין ע"פ הרא"י –
לאחרי החורבן עד שנתבטל קידוש ע"פ הרא"י, או להדיעות שאפשר
שיה"י סנהדרין "לפני בא המשיח" [פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"א מ"ג.
וראה בכ"ז לקו"ש ח"ט [המתורגמן] ע' 109 הערה 74. וש"נ ויקדשו אז
ע"פ הרא"י. ומתורצת עפ"י הערת המג"א או"ח שם סק"ד.

79 יחזקאל כד, ב.
80 ולהעיר אשר שניהם: בעשירי בחודש, ר"ח שלהם – ביו"ט.

81 ראה ר"ה יח, ב: והלא ה' ראוי זה לכתוב ראשון כו'.
82 פשוט שא"י שייך להפלוגתא דבבלי וירושלמי (תענית כח, ב.
ירושלמי שם פ"ד ה"ה) האם זה רק דבית שני או גם דבית ראשון** –
כי הדגשה כאן היא דבעשרה בטבת (המצור על ירושלים) היתה ההתחלה
דכל הפורעניות, גם דבית שני. ולהעיר מתשב"ץ (ח"ב סרע"א) דמה
"שלא תקנו תענית על סמיכת יד רומיים על ירושלים.. שחורבן ראשון
היתה צרתו קשה לישראל יותר מחורבן שני.. וגם בבית שני לא היתה
חזרה שלמה.. ולא היתה כדאי צרת חורבן בית שני לקבוע עלי' צומות
אחרים" (ועיי"ש, שהתענית י"ז תמוז הוא גם על בקיעת העיר דבית
ראשון, כי לא הקפידו רק "כל שהיא באותו חודש.. אבל לא הקפידו על
איזה יום מהם").

83 ראה עד"ז שו"ת שו"מ שם. וראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 267.

84 ראה גם שיחת עשרה בטבת בלקו"ש חכ"ה ע' 447 ואילך.

85 המשך תרס"ו ס"ע קה. ע' תקמב.

(* ובכנה"ג שם (והובא באל"י רבה שם) בס' תיקון יששכר. הביאו בשם תשובות הגאונים.

(** ובסו"א לר"ה יח, ב דגם לגמרא דילן בקיעת העיר דבית ראשון ויתה י"ז תמוז. וראה בארוכה לקו"ש חז"ח ע' 308-9 הערה 10, דעפ"מ בחזק"ג מהרש"א
לתענית שם י"ל שגם הבבלי ס"ל כדירושלמי דקלוקול חשבונות יש כאן, עיי"ש בארוכה ואכ"מ.

המשך ביאור למס' שבועות ליום שלישי עמ' ב

8 שהוא, החשיב את האכילה הזו על ידי שאסרה על עצמו, ואין
9 ללמוד מכך לנשבע שלא יאכל בסתם, שהוא אינו מתכוון לאסור
10 אלא כסתם אכילות שבתורה שהן בכזית.
11 הגמרא מקשה שוב: וְהָיָה עֵצָה, שהנשבע שלא יאכל עפר ואכל
12 עפר, לכאורה חייב אפילו בפחות מכזית, שכיון שאין זה דבר
13 הראוי לאכילה לא שייך בו שיעור אכילה. ממשיכה הגמרא: אֵלָּא
14 צריך לומר שגם הנשבע שלא יאכל עפר אינו חייב אלא בכזית,

1 – צריך שיהיה שָׁנָה פְּרוּסָה, שזהו שיעור האיסור בהקדש, שהוא
2 איסור הגאווה, ואם כן עדיין לא מצאנו שיהיה חייב בכל שהוא.
3 הגמרא מקשה שוב: וְהָיָה מִפְּרֵשׁ בשבועתו שלא יאכל כל שהוא,
4 ואכל כל שהוא, חייב. מתרצת הגמרא: מִפְּרֵשׁ נִמְי פְּכֻדָּה דְּמִי –
5 מפרש בשבועתו שלא יאכל אפילו כל שהוא, דומה לענין אכילת
6 בריה בשאר איסורים, שכמו שהאוכל בריה פחותה מכזית חייב
7 מטעם שיש לה חשיבות, כן המפרש בשבועתו שלא יאכל כל

בראשית לו, לאֵלֶב: וְאֵלֶּה הַמִּלְכִּים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ
אֲדוֹם לִפְנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדוֹם בִּלְעַ
בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה:

קטז

המלך "בלע" מבחי' תהו, ורמו במארז"ל בשעיר
המשתלח (יומא סז) "ולא הי' מגיע לחצי ההר ונעשה
אברים אברים" – חצי מספר ה"ר בגי' בל"ע וכו'

המלך בלע שרשו מתהו, והוא מספר' ק"ב, והוא
ק"ב² ניצוצין שנפלו בתהו שהם במספר ק"ב כמ"ש

בעץ חיים שער אנ"ך פ"ג ע"ש.
והנה בהאישי' עתי שהי' מזומן להוליך את השעיר
המשתלח איתא בגמ' מגיע לצוק ודחפו לאחוריו והוא
מתגלגל ויורד ולא הי' מגיע לחצי ההר עד שנעשה
אברים אברים.

י"ל ענין שלא הי' מגיע לחצי ההר, חצי מתיבת ה"ר⁵
הוא ק"ב וחצי, ולא הי' מגיע לחצי ההר, הוא, שהגיע
רק למספר ק"ב, ק"ב הוא הניצוצין שנפלו בתהו כנ"ל,
הנה כשהגיע למספר ק"ב הי' נופל אברים אברים, והיינו
כמו ק"ב⁶ רש"ו, ועיין ברשימה דק"ב רש"ו בס"ד.
ונשאר ממספר ה"ר, ק"ג, הוא ק"ג⁸ עלמין

יוצא בקב שלו כו'.

... פי' כמ"ש מלך אלקים על גוים וגו' (וכמ"ש בעץ חיים שם וז"ל
והנה מלוי גימ' אלקים כו' בסוד דינין ולכן אינן מתפרנסין אלא
מהמילוי כו', והוא עולה גימ' ק"ב כנ"ל, ועיין זח"ב משפטים צו,
א), היינו הקב שלו שמתחלפים צירופים שנשתנה למקום אחר ממש
כדוגמת רגל של עץ הקיטע לגבי רגל העצמי של האדם, שאיננו
ממהותו כלל כנ"ל. ע"ש ביאור כל הענין.

[ועיין ביאור בעץ חיים שם, שזהו"ע ק"ב חרובין אשר זה הי' מיתה
וחרובין של המלכים שמלכו בארץ אדום ומתו].
ראה ברכות יז: דאמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת
מהר חורב ואומרת כל העולם כולו נזונין בשביל חנינא בני, וחנינא
בני די לו בקב חרובין.

זה חלק ג' פרשת פנחס דף רטז ע"ב. וז"ל: רבי אלעזר בן פדת דהוה
דחיקא ל' שעתא (שהשעה היתה דחוקה לו, עד כדי כך) דלא הוה
ל' אלא קב חרובין מערב שבת לערב שבת, כמו לרבי חנינא בן דוסא
הנוכר במס' ברכות (דף יז ע"ב) ע"ש. ועיין אור התורה נ"ך עמוד
שפ"ז. לעיל סימן קג. לקמן סימן קכד.

(* שבת דף סה, ב "הקיטע" (פרש"י "שנקטעה רגלו") "יוצא בקב
שלו" (פירוש: עושה כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו
בתוכו והוא נסמך עליו, ומש"ה יוצא בקב שלו בשבת דמנעל ידי' ⁹
הוא).

(3) ויקרא טז, כא. "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי . .
ושלח ביד איש עתי המדברה".

וראה בפנים בלקוטי לוי יצחק, דהשעיר מבפנים הוא כנגד יעקב,
והשעיר המשתלח הוא כנגד עשו (שהוא מארץ אדום) ששרשו
מעולם התהו, והשעיר המשתלח הי' מברר הניצוצין שנפלו לתהו.

(4) יומא סז, א. מגיע לצוק. פרש"י: צוק, הר גבוה וזקוף כדאמרין
בבבא מציעא (צג:) עלה לראש צוקין ונפלה.

(5) ה"ר בגי' 205, וחצי ממספר הר, הוא 102.

(6) סנהדרין כט: ק"ב בגי' הק"ב ניצוצין שנפלו כנ"ל, רש"ו בגי' 506
שהוא בגי' השם *אבגית"ן (ר"ת השורה הראשונה מתפלת אנא
בכח) שהוא כנגד המלך הראשון. ראה הערה 11.

(7) ה"ר בגי' 205, וכשלוקחים ממנו מספר ק"ב, 102, נשאר מספר
ק"ג (205 = 102 = 103).

(8) פירוש: ק"ג עלמין שמשמאלא, ראה זוהר פרשת תרומה דף
קסו, ע"ב. פרי עץ חיים שער מנחה ומעריב בהתחלתו. לקוטי תורה
מהאריז"ל ריש פרשת וישלח. פרדס שער כג – ערך הכינויים –
ערך אור. מאורי אור עמוד מ' – מנח"ה (אות ע"ג). בקהלת יעקב
ערך ש"י.

(1) בל"ע בגי' 102, ק"ב. ראה הערה 2.

(2) מבואר בעץ חיים שער (יט) אנ"ך פ"ג (המצויין כאן, וכן בלקוטי
תורה להאריז"ל דניאל (ד, יד) בפ' גזירת עירין ע"ש), גבורות ודינים
נאחזין מבחי' אחוריים.

והנה יש ארבעה שמות במילוי של שם הוי', והם, ע"ב, ס"ג, מ"ה,
ב"ן, ומספר כל האותיות של המילוי והאחוריים הם מספר ק"ב,
והוא:

שם ע"ב "המילוי והאחוריים": יו"ד – יו"ד, ה"י – יו"ד, ה"י, וי"ו
– יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י (26 אותיות).

שם ס"ג "המילוי והאחוריים": יו"ד – יו"ד, ה"י – יו"ד, ה"י, וא"ו
– יו"ד, ה"י, וא"ו, ה"י (26 אותיות).

שם מ"ה "המילוי והאחוריים": יו"ד – יו"ד, ה"א – יו"ד, ה"א, ו"ו
וא"ו – יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א (26 אותיות).

שם ב"ן "המילוי והאחוריים": יו"ד – יו"ד, ה"ה – יו"ד, ה"ה, ו"ו
– יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה (24 אותיות).

סך הכל, $102 = 24 + 26 + 26 + 26$, מספר ק"ב.

וראה אור התורה שיר השירים עמוד רג וז"ל: להבין איך תוכל השפע
דקדושה לירד בירידת המדרגה כ"כ למטה אל החיצונים . . . שאין
השפע דקדושה ממקום גבוה מאוד נעלה יכולה להתלבש בחיצוניות
וקליפות אשר לא יגורך כתיב, הענין ע"ד דאיתא בעץ חיים שער
אנ"ך פ"ג בפ' המשנה פ"ו דשבת* הקיטע יוצא בקב שלו . . . בקב
שלו, הם האחוריים של ה' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שיש בהם ק"ב
אותיות ונק' קב חרובין שנשארו חרובין ויבשין אבל מן השמות עצמן
אינן יכולים להתפרנס כו' ועיין מזה באוצר חיים [מהרח"ו ז"ל] שזהו
ענין המלך הראשון מו' מלכין דתהו בלע גימט' קב כו'.

וביאור הענין, הנה פ' קב הוא כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט לשום
בו ראש שוקו בתוכו ומשום הכי יוצא בקב שלו דמנעל ידי' הוא,
והנה ההפרש בין דריסת הרגל ממש לרגל עץ הלזו, הוא, שהרגל ממש
הוא המנשאת ומעמידו ומוליכו ממקום למקום, משא"כ רגל זו של
עץ אינה מנשאה את האדם מעצמה כי אם אדרבה הקיטע הוא מנשא
ומגבי' אותה בכוחו ואחר שאין בה חיות רוחני כלל כ"א הוא דומם
ממש שאינה ממהות בחי' עצמיות רגל האדם כלל ואעפ"כ הקיטע
עומד עלי' והולך עלי' ממקום למקום רק הוא המגבי' ומנשאה אותה
ממקום למקום כו'.

כך עד"מ למעלה כשמצטרך לירד השפע שלמעלה מעלמא דחירו
שהוא חירות לכל שמשם תרד השפע לכולם (בחנם בלא מצות) אל
החיצונים שרש עובדי כוכבים שלמטה שאין יכולה השפע להתלבש
בכלים דקדושה ממש לירד אליהם מאחר שאין להם כלים כלל לכך
היא תתלבש בכלי אחרת שאינה ממהות הכלים דקדושה כלל ועי'
הכלים ההיא תשפיע השפע עליהם, והיינו ענין הנזכר במשנה הקיטע

במפלתן של רשעים כמ"ש יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם¹¹.

לקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות דברים עמוד שא"ב

שמשמאלא, שמשם הוא יניקת הסטרא דלעומת זה, שרוצים לינק⁹ משם. וע"ד¹⁰ מארז"ל כשאמר דוד ק"ג מזמורים ראה

והענין מבואר, דיש ש"י עולמות (משנה סוף עוקצין), והם מתחלקים לג' קווים, קו הימין (חסד) ק"ג עולמות, קו השמאל (גבורה) ק"ג עולמות, קו האמצעי (תפארת) ק"ד* עולמות, וחסד ותפארת מצטרפים ונעשה בגי' ר"ז עולמות לימין וק"ג משמאל, ע"ש. ראה אור התורה פרשת וישלח עמוד רלד-468.

ועיין לקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות דברים עמוד ריא, דמספר "רז" הוא או"ר (חסד), ומספר "קג" הוא בגי' ה"מילוי" דתיבת "לילה" (בחי גבורה), הוא "למ", "יר", "למ"ד, ה"ה", והאותיות ה"מילוי" הוא מד (44) + ו"ד (10) + מ"ד (44) + ה (5) = 103, ק"ג. ומספר ק"ג הוא ג"כ מספר עג"ל. ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א ח"ב עמוד 351 ובהערות שם. לקמן סוף הערה 10.

(* ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ה חלק ג' עמוד 1843 ואילך. (9) והוא מספר אחורי ס"ג בהסר הפשוט" (לקוטי לוי יצחק כאן).

ראה ביאורו בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קנט הערה 8.

(10) ברכות ט, ב. אמר רב יהודה ברי' דרבי שמעון בן פזי ק"ג פרשיות אמר דוד ולא אמר הללו' עד שראה במפלתן של רשעים שנאמר (תהלים קד, לה) יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללו'. הני ק"ג ק"ד הוי"ן, אלא שמע מינה (תהלים א, א) אשרי האיש, (שם ב, א) ולמה רגשו גוים חדא פרשה היא, דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה באשרי, פתח באשרי דכתיב (תהלים א, א) אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וברוך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב, וסיים באשרי דכתיב (תהלים ב, יב) נשקו בר פן יאנפו ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו אשרי כל חוסי בו. פרש"י: פתח באשרי וסיים באשרי, אלא חדא היא דאשרי כל חוסי

בו סיומא דלמה רגשו גוים הוא.

ראה ביאור הגמרא באור התורה על מארז"ל ענינים עמוד א. לעיל סימן מ.

וזהו מה שמבאר כאן שמרומז בגמ', דע"ש שמצדדים מזמורי תהלים ד"אשרי האיש" ו"למה רגשו" חדא פרשה היא, אזי נמצא דהמזמור דאמר דוד "יתמו חטאים" . . הללו" הוא באמת מזמור ק"ג, ומפלתן של רשעים הוא מצד מספר ר"ז עולמות — בגי' או"ר — לימינא.

דאם אינו מחשבין המזמורי תהלים ביחד, אז מפלתן של רשעים הוא אחר מזמור "קד", ואזי אינו נשאר מספר ר"ז לימינא וד"ל.

דמספר או"ר לימינא (שהוא הצירוף ק"ג חסד לימינא וק"ד תפארת מספר ר"ז — או"ר) הוא המכרז וממתיק הק"ג לשמאל — הגבורות, שאז יהי' מפלת הרשעים.

וראה תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א חלק ב' עמוד 354 הערה 72 וז"ל: כדאיתא בזהר (חלק ב' קסו, ב) שש"י עולמות נחלקים לשנים, ר"ז מסטרא דימינא וק"ג מסטרא דשמאלא, שהק"ג מסטרא דשמאלא שייכים להק"ג פנים שבתורה (לקוטי לוי יצחק מג"א עמוד צב) — שמצד שרשם הרי הם שייכים לדרגא נעלית יותר ב"תורה אור".

ויזמקן יותר ע"פ המבואר שם (ס"ע צ' ואילך) בפירוש דברי הגמרא (שבת פח, ב) בהסוגיא דמתן תורה למה נמשלו דברי תורה כנגיד, לומר לך מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות אף דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות . . למימינא בה סמא דחיי למשמאלים בה סמא דמותא, ש"להמית אינו לגריעותא רק למעליותא, והלהמית ולהחיות אינם שני דברים אף הם דבר א', ותלוי הלהמית בהלהמית, והוא ע"ד מארז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי' — שמוזה מוכן גם בהק"ג מסטרא דשמאלא, שאינם לגריעותא רק למעליותא, והם ענין אחד עם הר"ז מסטרא דימינא, כיון שגם ענינם של הק"ג הוא גילוי אור, ויתירה מזה, תוקף האור, שלכן בכחו לבטל סטרא דשמאלא לגריעותא, ע"ש.

וראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומארז"ל עמוד צב. לעיל סימן ה הערה 6 טעם שיש מספר ק"ד בקו אמצעי — תפארת, א' יותר.

(11) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק שזהו שהשעיר ה' נשלח אל ארץ גזירה' הוא מספר אביגת"ץ במכונן ע"ש. פירוש: כידוע, תפלת אנא בכח הוא כנגד ה' מלכין דתתו (ראה לקמן סימן קל הערה 4), והשווה ראשונה "אנא בכח גדולת ימינך תחיר צורה" הוא ר"ת אביגת"ץ, בגי' 506, וכן אר"ץ (291) + גזר"ה (215) = 506. וע"ש שזה מרומז גם במ"ש בגמ' שם "עד שנעשה אברים אברים", אברים אברים" ג"כ בגי' (253 x 2) 506, ע"ש.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו טבת, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי ג' מכתביו והעיקר מכתבו השני ממוצש"ק פ' מקץ, בו כותב שנשאר על משמרתו משמרת הקדש בכרמו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר בלי שום ספק שזה טובתו הן בגשמיות והן ברוחניות וטובת ב"ב שיחיו, ונכון יהי' לבו בטוח בהשי"ת אשר בודאי יראה זה גם בעיני בשר והשי"ת יזכהו שיהי' זה בהקדם, וידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר חסיד כדבעי צריך להיות חודר (דורכגעדרונגען) בהרעיון שהוא בהמתו של הקב"ה (להעיר מתניא ס"פ מ"ו ושם פ"ח) אשר במילא עליו למלאות את עניניו והוא "נתינת חלב" וכיו"ב - ומזונותיו וכל צרכיו הרי הם על בעה"ב שלו הוא ממח"מ הקב"ה.

ברכה להצלחה בכל עניניו וביחוד בעבודתו בקדש בקרוב לבן של ישראל לאביהם שבשמים. המחכה לבשו"ט.

ורגיג וחמיד לצדיק, שנזכה להגאולה שע"י הצדיק ב"ב
אכ"ר. ע"כ דברי פה קדוש האר"י זצוק"ל,
וא"כ אינו כמו צאתם ממצרים שאז בפ"א ועתה בצד"י.
אך מבואר בפ' דילן בס' פני דוד ובספר ראש דוד בפ'
שלח על הפסוק ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק ובפרש"י
וישלח אמר אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק והקדים
אברהם ליצחק וכאן לא הזכיר אברהם כלל וע' במדרש
שתמה ע"ז, וגם השי"ת אמר לו כאן רק אנכי אלקי אביך.

ותירץ הפני דוד ע"פ המדרש שאמר הקב"ה להאבות
יתן א' מכם אות אחת משמו ואני אדלג על הקץ בגלות
מצרים, והשיב אברהם אם אחזיר הה"א לא אהי' אב המון
גוים ויעקב אמר אם אתן הו"ד ישרא עקב, ואמר יצחק אני
אתן השי"ן כי עיקר השם שלו הוא יצחק ע"ש השחוק וע'
ברש"י פרשת וירא בפסוק כל השומע יצחק לי כי הרבה
שחוק הי' בעולם, ובדברי הימים כתיב ושבועתו ליצחק
ובתהלים כתיב לישחק כי שחוק הוא יותר משמש לשון
שמחה, והחליף יצחק השי"ן בצד"ק כדי לדלג על הקץ,
והצד"י הוא פחותה מהשי"ן שני מאות ועשר והקטין שמו
שלא יהי' הגלות רק כפי מה שהקטין שמו והוא מנין רד"ו
ודילג כמנין ק"ץ מארבע מאות ע"כ דברי המדרש.

א"כ לפ"ז הי' יצחק גורם שידלג על הק"ץ אבל בל"ז
השיעבוד ד' מאות שנה, ולכן יעקב שהרגיש ברוה"ק
שירידתו למצרים הוא הגלות ושיעבוד כמו שאמרו רז"ל
שאמר לו השי"ת אל תירא מרדה מצרימה אין אומרים
אל תירא אלא למי שמתירא לכך הקדים קודם ירידתו
למצרים לעורר זכות יצחק כדי לדלג על הקץ ולכן זבח
לאלקי אביו יצחק, והשי"ת הסכים על ידו ואמר לו אנכי
אלקי אביך עכ"ד, ובתוספת נופך קצת.

וא"כ לפ"ז גם בגאולת מצרים הי' ע"י הצד"י שלקח
יצחק בעד השי"ן אבל דבר זה הי' באתכסי' שזה לא הי'
נגלה להמון רק ע"י הפ"א ה"ה הגאולה באתגליא פקד
ולע"ל תהי' הגאולה ע"י הצד"י באתגליא צמח אצמיה. וזה
פ"י הפסוק (מיכה ז, טו) הגאולה תהי' כימי צאתך ממצרים
רק ההפרש הוא כי אז בגאולה העתידה אראנו נפלאות, ר"ל
מה שהי' נפלא ומכוסה בגאולת מצרים אראנו באתגליא.
ישמח משה

מה, כב – לכולם נתן לאיש חליפות
שמלות ולבנימין נתן שלש מאות כסף וחמש
חליפת שמלות

א. [תוכן: א"ל הקב"ה ליוסף אתה נתת לבנימין
מספר ש"י (שלש מאות כסף ועשר חליפות, מספר
ש"י), חייך באותה מדה אתנהג עם אוהבי שינחלו
ש"י עולמות]

ולבנימין נתן שלש מאות כסף. למה נתן לו שלש מאות
כסף וחמש חליפות שמלות, נ"ל דמיעוט חליפות שתיים
[וחמש פעמים שתיים] הרי עשר, וג' מאות הרי י"ש . . א"ל
הקב"ה אתה נתת לבנימין אחיך י"ש לפי שהי' חביב בעיניך
יותר משאר אחיך, חייך באותה מדה אתנהג עם אוהבי, וכל
מי שהוא חביב לפני אתן לו י"ש עולמות שנא' (משלי ח,
כא) להנחיל אוהבי י"ש, וזש"ה (תהלים פ, ב) נוהג כצאן
יוסף.

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

מו, א – ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא
בארה שבע ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק

ב. [תוכן: פ"י הפסוק כימי צאתך מארץ מצרים
אראנו נפלאות – דלכאורה גאולת מצרים הי' ע"י
אות פ' וגאולה העתידה ע"י אות צדיק, ומבאר
דגם גאולת מצרים הי' ע"י אות צ' (ע"י אות צ' של
יצחק), וזהו "לאלקי אביו יצחק", רק שהי' בהעלם
ולעתיד יהי' בהתגלות וזהו אראנו וכו']

ויזבח זבחים לאלקי יצחק אביו. כתיב (מיכה ז, טו)
כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, נ"ל דהנה נאמר
בשם האר"י זצוק"ל על פסוק (ישעי' כד, יו) מכנף הארץ
זמירות שמענו צבי לצדיק כי ידוע מהמדרש (ילקוט פ' לך
רמז ס"ד) דע"י האותיות מנצפ"ך היו כל הגאולות, גאולת
מצרים ע"י הפ"א פקוד פקדתי, גאולת בבל ומדי ויון הי'
ע"י כמ"נ כמבואר במדרש, וגאולה העתידה ב"ב ע"י אות
הצד"י צמח אצמיה, ובכל גאולה שוררו והיינו מכנף ר"ל
מד' אותיות אלו זמירות שמענו שהי' כבר אלו הגאולות
אבל צבי ר"ל רצונינו הוא כי צבי לשון רצון הוא כמו צבי

המשך ביאור למס' שבועות ליום חמישי עמ' ב

במפרש שלא יאכל חצי שיעור, אינה אלא כחכמים ולא כרבי
עקיבא. אלא ריש לקיש מאי טעמא לא אמר רבי יוחנן ששבועה
חלה על איסור נבילה בכולל. משיבה הגמרא: אמר לך ריש לקיש,
כי אמרין איסור בולל, והיינו שאיסור הכולל עמו דברים נוספים
חל על איסור אחר,

1 הגמרא מבררת מדוע נחלקו האמוראים: בְּשִׁלְמָא רַבִּי יוֹחָנָן לֹא
2 אָמַר רַבִּי לִקְיָשׁ שֶׁמְדוּבָר בְּנִשְׁבַּע עַל חֲצִי שִׁיעוֹר, מִשּׁוּם דְּרַבִּי יוֹחָנָן
3 מוֹקִים לָהּ לְמַתְנֵיתִין – רוצה להעמיד את המשנה בְּרַבִּי הַבֵּל,
4 ואילו לריש לקיש אין דרך להעמידה באופן המוסכם על כולם,
5 שאם אתה מעמיד בסתם, אינה אלא כשיטת רבי עקיבא (הסובר
6 שהנשבע בסתם שלא יאכל דעתו על כל שהוא), ואם אתה מעמיד

♦ יום ראשון כ"ט כסלו ♦

מד (יח) וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדִבֶּר־נָא
עֲבֹדְךָ דָּבָר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעֲבָדְךָ כִּי
כְמוֹד כְּפָרְעָה:

יח ויקרב ליהודה ואמר ביי אדוני ידבר־נא
עבדך דבר באזני אדוני ואל־יחר אפך בעבדך כי
יתקף ויגנה בעבדך ארי כפרעה כן את:

לילה אחת שעפכה (כ"ד). דבר אחר: מה פרעה גזר
ואינו מקים, מבטיח ואינו עושה, אף אתה כן, וכי
זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו? דבר
אחר: "כי כמוך כפרעה", אם תקניטני, אהרג אותך
ואת אדוניך (כ"ד).

כ"ד ויגש אליו. דבר באזני אדוני. יפגסו דברי
באזניך (כ"ד). ואל־יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר
אליו קשות. כי כמוך כפרעה. חשוב אתה בעיני
כמלך, זהו פשוטו. ומדרשו: סופך ללקות עליו
בצרעת כמו שלקה פרעה על־ידי זקנתי שרה על

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות נרדך כ, עמוד 212 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אין לעשות חשבונות בשמך על חנוף

עושים חשבונות, ומתחילים מיד לעבוד עם כל התקף.
וכמאמר העולם "אז עס טוט וויי – שרייט מען!",
שקפואב צועקים, אף אם לא ישנה מאומה בצעקתו.
ו"מכאן אתה למד" גם בנוגע אלינו, שקשמך בחנוף
הילדים, להציל אותם מסכנות רוחניות, צריכים להתחיל
מיד לעבוד בכל התקף ועם כל הכוחות, ולעסוק במסירות
נפש להציל את נפשו של הילד, ובלי חשבונות ושקולים
שכליים.

ואל־יחר אפך בעבדך

מכאן אתה למד שדבר אליו קשות (מד, יח. ובפירוש רש"י)
יש לעין מדוע התחיל יהודה מיד לדבר קשות, הרי היה
יכול להתחיל ב"רכות". ואם לא יפעלו דבריו, אז לדבר
קשות?
אף הטעם מובן בפשטות, כי אם היה מדבר על ענין חיצוני
שאינו נוגע כל־כך, אז יש מקום לעבוד עם חשבונות
ובדרכים המקבילים בשכל, אף שקשמך בדבר הנוגע
בנפשות ממש, "ונפשו קשורה בנפשו" (פרשתנו מד, ל), אין

יט) אֲדֹנָי שֶׁאֵל אֶת־עֲבָדָיו לֹא־מֵרִישׁ־לָכֶם אֵב
אוֹ־אָח:

יט רבנוני שאל ית עבדוהי למימר האית
לכון אבא או אחא:

מבקשים, או אחותנו אתה מבקש? ואף־על־פֿי־כן:
"ונאמר אל אדני", לא כחדנו ממך דבר.

כ"ד אדני שאל את־עבדיו. מתחלה בעלילה
באת עלינו, למה היה לך לשאל כל אלה, בתך היינו

כ ואמרנא לרבנוני אית לנא אבא סבא ובר
סיבתין זעיר ואחותי מית ואשתאר הוא
בלחודוהי לאמה ואבוהי רחים לה:

כ) ונאמר אל־אדני ישר־לנו אב זקן וילד זקנים קטן
ואחיו מֵת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו:

כ"ד ואחיו מת. מפני היראה היה מוציא דבר שקר
מפיו, אמר: 'אם אמר לו שהוא קטן, יאמר הביוהו

כ"ד ואחיו מת. מפני היראה היה מוציא דבר שקר
מפיו, אמר: 'אם אמר לו שהוא קטן, יאמר הביוהו

ספורנו

כ) ואביו אהבו. יותר מקלנו, ולכן לא
הניחו בראשונה לבוא עמנו, וזאת
היתה הסבה שלא היה עמנו אז, לא
ששלחנוהו לרגל כאשר
חשבת. תורה כא

ואל יחר אפך. באמרי אליך שאתה
גרמת זאת התקלה על פרחנו.
כי כמוך כפרעה. כי מה שאטיח
דברים כנגדך לא יהיה מהיותי בלתי
מחשיב אותך, כי אמנם אתה חשוב
בעיני כמו פרעה שהוא המלך. תורה יט

מד (יח) ויגש אליו. ידבר נא עבדך
דבר. מאחר שאמרת "חלילה לי
מעשות זאת" (פסוק יז), שלא תחפץ
שתהיה תקלה על ידך אפלו לחיבים.
ידבר נא עבדך. להודיעך התקלה
שתארע על ידך אם תעשה זה.

(כא) וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ הוֹרְדָהוּ אֵלַי וְאִשְׁמָה עֵינִי
עָלָיו:

(כב) וַתֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנָי לֹא-יֻכַּל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת-אָבִיו
וְעֹזֵב אֶת-אָבִיו וְמָת:

כ"ט • וְעֹזֵב אֶת-אָבִיו וְמָת • אִם יַעֲזֹב אֶת אָבִיו, דּוֹאֲגִים אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בְּדֶרֶךְ, שֶׁהָרִי אִמּוֹ בְּדֶרֶךְ מָתָה.

(כג) וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ אִם-לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטָן
אִתְּכֶם לֹא תִסָּפֵן לְרֹאוֹת פָּנָי:

(כד) וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל-עֲבָדֶיךָ אָבִי וַנַּגִּידֵלּוֹ אֶת דְּבָרֵי
אֲדֹנָי:

(כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שָׁבוּ שְׁבוּ-לָנוּ מֵעַט-אֶכֶל:

(כו) וַתֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם-יֵשׁ אֲחִינוּ הַקָּטָן אִתָּנוּ
וַיִּרְדּוּ כִּי-לֹא נוּכַל לְרֹאוֹת פָּנָי הָאִישׁ וְאֲחִינוּ הַקָּטָן
אֵינָנו אִתָּנוּ:

(כז) וַיֹּאמֶר עֲבָדֶיךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יֹדְעִתֶם כִּי שָׁנִים
יִלְדָה-לִּי אִשְׁתִּי:

(כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וַאֲמֹר אֵךְ טָרַף טָרַף וְלֹא
רִאִיתִיו עַד-הַנֶּה:

(כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם-אֶת-זֶה מֵעַם פָּנִי וְקָרְהוּ אִסּוֹן
וְהוֹרְדְתֶם אֶת-שִׁיבְתִּי בְרָעָה שְׂאֵלָה:

כ"ט • וְקָרְהוּ אִסּוֹן • (כ"ד) שֶׁהָשָׁטָן מְקַטְרֵג בְּשַׁעַת
הַסַּפָּנָה. וְהוֹרְדְתֶם אֶת שִׁבְתִּי וְגו' • עֲכָשׁוּ, כְּשֶׁהוּא

אֶצְלִי, אֲנִי מִתְנַחֵם בּוֹ עַל אִמּוֹ וְעַל אָחִיו. וְאִם יָמוּת
זֶה, דּוֹמָה עָלַי שֶׁשְּׁלֹשְׁתָּן מֵתוּ בְּיוֹם אֶחָד.

ספורנו

פי כן לא שמע לשלחו א.ו. תורה כה
(כח) שָׁבוּ שְׁבוּ לָנוּ. וּבְהִכָּרַח הָרַעֲב
הִכָּרְחֵנוּהוּ לְשָׁלַח, וּבְכָל זֹאת הָעֵיד בָּנוּ
שְׂאוּלִי לֹא נִבְיָאָהוּ אֵלָיו וְנִהְיָה סִבַּת
מִיתָתוֹ בִּגְלוֹן. תורה כו

וְעֹזֵב אֶת אָבִיו וְמָת. וְעַם זֶה אָבִיו
יָמוּת בְּלִי סָפֵק. תורה כג
(כג) אִם לֹא יֵרֵד. אֵךְ עַל פִּי שִׁשְׁמַעַת
טַעֲנוּתֵינוּ הָאֲמִתִּיּוֹת, גְּזֻרַת עָלֵינוּ בְּרִצּוֹן
פְּשׁוּט וּבִקְנֵס שֶׁנִּבְיָאָהוּ. תורה כד
(כד) וַנַּגִּידֵלּוֹ אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנָי. וְאֵךְ עַל

(כא) וְאִשְׁמָה עֵינִי עָלָיו. וְאֵינְ צָרִיךְ
שִׁינְדָג אָבִיו לְשָׁלְחוֹ. תורה כב
(כב) לֹא יֻכַּל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת אָבִיו.
כִּי מֵאֲזוּ שִׁיעֹזֵב אֶת גַּעְגּוּעֵי אָבִיו
וְהִסָּבֶרֶת פָּנָיו, יִתְעַצֵּב וְנִפְלַל לְמִשְׁכָּב
וְאֲזוּ יָמוּת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 216)

בְּדֶרֶךְ: אָמוּ מִתָּה בְּדֶרֶךְ וְאַחֲיוּ נְטִירָה בְּדֶרֶךְ, וּמוֹכֵן אִם כֵּן, שְׁעִבּוּרוֹ הַדֶּרֶךְ הִיא מְקוֹם סִכְנָה. מִה־שְּׂאִין-כֵּן יְהוּדָה יָדַע שְׂיוֹסָף לֹא נְטִירָה בְּדֶרֶךְ, וְלָכֵן אָמַר שֵׁשׁ כָּאֵן חֲשָׂא בְּעִלְמָא וְתוּ לֹא.

שְׁהַשְׁטֹן מְקַטְרֵג בְּשַׁעַת הַסִּכְנָה (רש"י מד, כט) כָּאֵן, בְּדִבְרֵיו שֶׁל יַעֲקֹב, פָּרַשׁ שֵׁשׁ שָׁעַת סִכְנָה שֶׁל מָמוֹשׁ, וְאַלּוּ לְעִיל, בְּדִבְרֵי יְהוּדָה, כְּתֹב "דּוֹאֲגִים אָנוּ שְׂמָא יָמוּת בְּדֶרֶךְ, שְׁהָרִי אָמוּ בְּדֶרֶךְ מִתָּה". וְיֵשׁ לְפָרֶשׁ, דְּהִנֵּה לְדַעְתָּ שֶׁל יַעֲקֹב הִתְרַחֲשׁוּ שְׁנֵי אֲסוּנוֹת בְּמִשְׁפַּחַת בְּנֵימִין שְׁהָיוּ קְשׁוּיִים

לִיכְעֵן כְּמִיתִי לֹת עֲבָדְךָ אָבָא וְעוֹלִימָא לִיתוּהִי עֲמָנָא וְנִפְשָׁה חֲבִיבָא לָהּ כְּנִפְשָׁה:

(ל) וְעִתָּה כְּבִאִי אֶל-עֲבָדְךָ אֲבִי וְהַנֶּעַר אֵינְנוּ אֶתְנוּ וְנִפְשׁוּ קְשׁוּיָה בְּנִפְשׁוֹ:

♦ יום שני ל' כסלו ♦

לֹא וִיהִי כִּד יַחְזִי אֲרִי לִית עוֹלִימָא וּמִית וְיַחְזִינָן עֲבָדֶיךָ יָת שִׁיבְתָּ עֲבָדֶיךָ אָבוּנָא בְּדוּנָא לְשָׂאוּל:

(לא) וְהִיָּה כְּרִאוּתוֹ כִּי-אֵין הַנֶּעַר וְכִּת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת-שִׁיבְתָּ עֲבָדְךָ אָבִינוּ בִּיגוֹן שְׂאֵלָה:

כ"א וְהִיָּה כְּרִאוּתוֹ כִּי-אֵין הַנֶּעַר וְכִּת • אָבִיו מִצְרָתוֹ.

לִב אֲרִי עֲבָדְךָ מְעָרֵב בְּעוֹלִימָא מִן אָבָא לְמִימָר אִם לֹא אֵיתְנָה לְוִתְךָ וְאַהִי חֲטִי לְאָבָא כָּל יוֹמָא:

(לב) כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת-הַנֶּעַר מִעַם אָבִי לְאֹמֶר אִם-לֹא אָבִיאָנוּ אֵלֶיךָ וְחֲטֵאתִי לְאָבִי כָּל-הַיָּמִים:

כ"ב כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת-הַנֶּעַר • וְאִם תֹּאמַר: לְמָה אָנִי נִכְנָס לְתֶגֶר יוֹתֵר מִשְׂאָר אֲחִי, הֵם כָּלֵם מִבְּחוּץ וְאֲנִי נִתְקַשְׁרָתִי בְּקֶשֶׁר חֲזָק לְהִיּוֹת מְגִדָּה בְּב' עוֹלָמוֹת.

לִיכְעֵן יִתֵּב כְּעֵן עֲבָדְךָ תַּחַת עוֹלִימָא עֲבָדָא לְרַבּוּנֵי עוֹלִימָא יִסַּק עִם אַחוּהִי:

(לג) וְעִתָּה יִשְׁב־נָא עֲבָדְךָ תַּחַת הַנֶּעַר עֲבָד לְאֹדְנִי וְהַנֶּעַר יַעַל עִם-אֲחִיו:

כ"ג יִשְׁב־נָא עֲבָדְךָ וְגו' • (ב"ר) שְׁלָכָל דְּבַר אָנִי מַעֲלָה מִמֶּנּוּ: לְגִבּוּרָה, וּלְמַלְחָמָה וּלְשִׁמְשׁ.

לִד אֲרִי אֲכַדִּין אֶסַּק לֹת אָבָא וְעוֹלִימָא לִיתוּהִי עָמִי דְלִמָּא אַחְזִי כְּבִישׁוֹ דִּי יִשְׁתַּחֲבֹד יָת אָבָא:

(לד) כִּי-אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל-אָבִי וְהַנֶּעַר אֵינְנוּ אֶתִּי פֶּן אֶרְאֶה בְּרַע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת-אָבִי:

א וְלֹא יָכִיל יוֹסֵף לְאַתְחַסְּנָא לְכָל דְּקִימִין עֲלֹהִי וְקָרָא אֶפִּיקוּ כָּל אֲנָשׁ מַעֲלֹי וְלֹא קָם אֲנָשׁ עִמָּה כִּד אֶתִּידַע יוֹסֵף לֹת אַחוּהִי:

מה (א) וְלֹא-יָכֵל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאֵנוּ כָּל-אִישׁ מֵעָלַי וְלֹא-עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוֹדַע יוֹסֵף אֶל-אֲחָיו:

ספורנו

הַנֶּעַר. לְפִיכָּה אָנִי מִבְּקֵשׁ לְהִיּוֹת עֲבָד תַּחְתָּיו, כִּדִּי שְׂלֹא אֶחְטָא לְאָבִי כָּל הַיָּמִים, כְּמוֹ שֶׁקִּבַּלְתִּי עָלַי. תוֹרָה לֹד (לד) כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה. אֵף עַל פִּי שֶׁחֲשַׁבְתִּי שִׁיִּצְטַעַר עָלַי, טוֹב לִי שְׂלֹא אֶרְאֶנּוּ בְּאוֹתוֹ הַנֶּעַר. תוֹרָה א מה (א) לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו.

(לב) כִּי עֲבָדְךָ עָרַב. וְהִשְׁעָם שְׂמִימוֹת כְּרִאוּתוֹ "כִּי אֵין הַנֶּעַר", מִבְּלָתִי שִׁישְׂאֵל מָה הִיָּה לוֹ, הוּא מִפְּנֵי שֶׁ"עֲבָדְךָ עָרַב", וּמֵאַחֵר שְׂלֹא אָבִיאָנוּ יִחְשַׁב שֶׁאֲבָד בְּלִי סֶפֶק, וְשֶׁבִשְׂבִּיל זֶה לֹא יִכְלִיתִי לְקַנֵּס נְדָרִי. תוֹרָה לֵג (לג) וְעִתָּה יִשְׁב־נָא עֲבָדְךָ תַּחַת

(ל-לא) וְעִתָּה כְּבִאִי.. וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ. מֵאַחֵר שֶׁהִעִיד כְּנֹ, הִנֵּה כְּאֲשֶׁר יְהִיָּה כֵּן לֹא יִיחַס זֶה אֶל הַמִּקְרָה, אָבָל רָאוּי שְׂוִיחַס לָנוּ שֶׁעֲשִׂינוּ זֹאת הַתַּקְלָה בְּנִדְרִים, כְּעִנְיָן "בְּטָרֶם תְּבוֹא הַשְּׂמֵמֶתִיךָ, פֶּן תֹּאמַר עֲצָבִי עָשָׂם" (ישעיהו מד, ח). תוֹרָה לֵב

שיעור יומי ליום שני ל' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – מה – פרשת ויגש

כ"י • וְלֹא־יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצָבִים • לֹא הָיָה יָכֹל לִסְבֹּל שִׁהְיֹו מִצָּרִים נְצָבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שְׁאֲחָיו מִתְבַּיֶּשִׁין בְּהוֹדְעוֹ לָהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ' 262)

שִׁהְיֹו מִצָּרִים נְצָבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שְׁאֲחָיו מִתְבַּיֶּשִׁין
(רש"י מה, א) בְּדֶרֶךְ כָּלֵל נִקְט הַכְּתוּב "עוֹמְדִים", וְאָלוּ "נְצָבִים" מוֹרָה עַל עֲמִידָה מִיְּמִדָּת. וְעַל־דֶּרֶךְ פְּרוּשׁ רִש"י (קרח טז, כז) "נְצָבִים, בְּקוֹמָה זְקוּפָה". וְאֵף כֵּאֵן אֵין זֶ עֲמִידָה סִתָּם שֶׁל הַמִּצְרִים, אֲלֵא "נְצָבִים" הֵם לִגְבֵי אָחִי יוֹסֵף - הֵם שׁוֹמְעִים כִּיצַד הָאֲחִים מִתְבַּיֶּשִׁים. וּבַפְּסוּק "שִׁלְשָׁה אָנָּשִׁים נְצָבִים עָלָיו" (רִישׁ פָּרָשֶׁת וַיָּקָא) לֹא הִצְרִיךְ רִש"י לִפְרֹשׁ, שֶׁהָיָה מְדַבֵּר בְּמִלֻּאכִים, וּמִיָּבֵן שֶׁאֵין כֵּאֵן עֲמִידָה סִתָּם.

(ב) וַיִּתֵּן אֶת־קִלּוֹ בְּבִכּוֹ וַיִּשְׁמְעוּ מִצָּרִים וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה:
בִּוְיָהֵב יָת קָלָה בְּכִיתָא וַשְׁמַעוּ מִצָּרִים וַשְׁמַע אָנָּשׁ בֵּית פְּרָעָה:

כ"י • וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה • בֵּיתוֹ שֶׁל פְּרָעָה, כְּלוּמַר, עֲבָדָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, וְאֵין זֶה לְשׁוֹן 'בֵּית' מַמָּשׁ, אֲלֵא כְּמוֹ "בֵּית יִשְׂרָאֵל", "בֵּית יְהוּדָה", מִשְׁנַד"ה בְּלַע"ו.

(ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא־יָכֹלוּ אָחָיו לַעֲנֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו:
כ"י • נִבְהָלוּ מִפָּנָיו • מִפְּנֵי הַבוֹשָׁה.

(ד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו גִּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגֹּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרִימָה:
כ"י • גִּשׁוּ־נָא אֵלַי • רָאָה אוֹתָם נְסוּגִים לְאַחֹר, אָמַר: 'עֲבֹשׁוּ אִתִּי נְכַלְמִים', קָרָא לָהֶם בְּלִשׁוֹן רַבָּה וְתַחֲנוּגִים וְהִרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מְהוּל (כ"ה).

(ה) וַעֲתָה אֶל־תַּעֲצְבוּ וְאֶל־יַחַד בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחִיָּה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם:
כ"י • לְמַחִיָּה • לְהִיּוֹת לָכֶם לְמַחִיָּה.

(ו) כִּי־זֶה שְׁנַתִּים הָרַעֲב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֹמֶשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חֶרֶשׁ וְקָצִיר:
כ"י • כִּי־זֶה שְׁנַתִּים הָרַעֲב • עָבְרוּ מִשְׁנֵי הָרַעֲב.

(ז) וַיִּשְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׂאֲרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחְיֹות לָכֶם לְפָלִיטָה גְדוֹלָה:
וַיִּשְׁלַחְנִי יי קְדַמִּיכוֹן לְשׁוּאָה לְכוֹן שְׂאֲרָא בְּאַרְעָא וּלְמִקְמָא לְכוֹן לְשִׁיזְבָּא רַבָּא:

ספורנו

לְהִתְאַפֵּק הִתְאַפְּקוֹת מִסְפִּיק לְבַרֵּר עֲסָקִי "כָּל הַנְּצָבִים עָלָיו". תוֹרָה ב
(ג) הָעוֹד אֲבִי חַי. אֵין אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא מֵת מִדְּאִגְתּוֹ עָלָי. תוֹרָה ד
(ד) גִּשׁוּ נָא אֵלַי. שְׁלֵא וַשְׁמַעוּ שׁוֹמְעִי הַבְּכִי אֶת מְכִירָתוֹ. וּבְזֶה תִּדְעוּ שְׁאֵין אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם. יוֹסֵף בְּלִי סִפְק, שְׁלֵא יִדַּע אִישׁ בְּמִכִּירָתִי שְׁאֵין אֲחֵיכֶם זוֹלָתְנוּ, כִּי הַקּוֹנִים לֹא יָדְעוּ שְׁאֵין אֲחֵיכֶם. תוֹרָה ה

♦ יום שלישי א' טבת ♦

ח ויִכְעַן לֹא אֶתוֹן שְׁלַחְתּוֹן יְתִי הֵכָא אֱלֵהֶן מִן
קָדָם יִי וְשׁוּיָנִי לֵאבָא לְפָרְעָה וּלְרַבּוֹן לְכָל
אֲנָשׁ בֵּיתָהּ וּשְׁלִיט בְּכָל אֶרֶעָא דְּמַצְרַיִם:

(ח) וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שֹׁלְחֹתֶם אֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים
וַיְשִׁימֵנִי לְאָב לַפְּרָעָה וּלְאֶדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

רש"י ◀ לְאָב • לְחֵבֶר וּלְפֶטְרוֹן.

ט אִזְחֹו וּסְקוּ לְוֹת אַפָּא וְתִמְרוֹן לֵה כְּדֹן
אִמֵּר כְּרֹךְ יוֹסֵף שְׁוִינִי יִי לְרִבּוֹן לְכָל מַצָּרִים
חֹות לֹוֹתִי לֹא תִתְעַכֵּב :

(ט) מִהֲרֹוּ וְעָלוּ אֶל־אֶבֶר וְאַמְרָתֶם אֵלָיו כֹּה אָמַר
בְּנֵי יוֹסֵף שְׁמֹנִי אֱלֹהִים לְאֹדֹן לְכָל־מִצְרַיִם רְדֵה
אֵלַי אֶל־תַּעֲמֹד:

כס"י ◀ וַעֲלוּ אֶל-אָבִי • אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות כרך ג, עמ' 823)

שְׁמִנִי אֱלוֹקִים לְאֲדוֹן לְכָל מִצְרִים רְדֵה אֱלִי אֵל תַּעֲמֹד

(מה, ט)

"שְׁמִנִי אֱלוֹקִים לְאָדוֹן לְכָל מִצְרִים" – וּבִידֵי לִלְקָטוֹ לְקַבֵּץ
 כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבְּעוֹלָם וְלִהְיָאֵל לְמִצְרַיִם, וְלֵכֵן "רְדֵה אֱלִי
 אֶל תַּעֲמוּד" – כִּי מֵעַכְשָׁיו אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְבַּצֵּעַ הַכּוֹנֵה
 וְהַמְטִירָה שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם, הֵינּוּ שְׁבִינֵי־שָׂרָאֵל יִבְרָרוּ וְיַעֲלוּ
 אֶת נִיזְוָצֵי הַקְּדוּשָׁה הַנּוֹמָצָאִים בְּכֶסֶף וְזָהָב זֶה ("הַעֲלוּם
 עִמָּם").

חֲזוֹל אָמְרוּ (פסחים ק"ט) כִּי "כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבְּעוֹלָם יוֹסֵף לִקְטוֹ וְהֵבִיאוּ לְמִצְרַיִם כו', וּכְשֶׁעָלוּ מִמִּצְרַיִם הֵעָלוּ עִמָּם". בְּמֵאֵמֶר זֶה רָמְזוּ חֲזוֹל כִּי הַמִּטְרָה וְהַתְּקָלִית שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם הִיא בִּירוּר הַנִּיצוּצוֹת הַמִּצְוִיִּים בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וְהַעֲלָאתָם לְקִדוּשָׁה.

זֶהוּ שְׂרָמְזוּ הַתְּנוּבָּה:

וַיִּתְּחִיב בְּאַרְעָא דְגִשָּׁן וַתְּהִי קָרִיב לִי אֶת־
וּבְנִיָּהּ וּבְנִיָּהּ בְּנִיָּהּ וְעֵנָף וְתוֹרֵךְ וְכָל דֵּי לָךְ :

(י) וַיֵּשְׁבֶת בָּאֶרֶץ גִּשְׁשׁ וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אֲתָהּ וּבְנֶיךָ
וּבְנֵי בְנֶיךָ וְצִאֲנֶךָ וּבִקְרָךְ וּכְלֵי־אֲשֶׁר־לְךָ:

יֵאָזֶזֶן יִתֶּךָ תִּמְן אֲרִי עוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִין כִּפְּנֵא
דְּלִמָּא תִתְּמַסְכֵּן אַתְּ וְאַנְשׁ בִּיתְךָ וְכָל דִּי לֶךְ :

(יא) וּבִלְפָּנַי אֶתְּחַלֵּץ אִתְּךָ שֵׁם כִּי־עוֹד חֲמִשָּׁה שָׁנִים רָעַב
 בֶּן־תּוֹרֵשׁ אֶתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לְךָ:

כ"י פ' תולדות • דלמא תתמסכן, לשון: "מוריש ומעשיר".

יבֹּהֵא עֵינֵיכֹן חֲזֹן וְעֵינֵי אָחִי בְנֵימִן אָרִי
כְּלִישָׁנוֹן אָנָּה מִמֶּלֶל עֲמֹכֹן :

(יב) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רְאוּת וְעֵינִי אֲחִי בְנִימִין בִּי-פִי
הַמְדַּבֵּר אֵלֵיכֶם:

ספורנו

(וב) **וְעִנִּי אָחִי בְנִימִן**, שְׁלֹא יָדַע
בְּמִכְרִיתִי. **כִּי פִי הַמְדַּבֵּר אֶלֶיכֶם.**
בְּלִתִּי מַלִּיץ, וְהִנֵּה בְּמִכְרִיתִי לֹא הָיָה
אִישׁ מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹנִי וּזְלַתְנִי, כִּי הַקּוֹנִים
הָיוּ יִשְׁמַעְאֵלִים וּמְדִינִים. תורה יג

וּלְאֶדְרוֹן לְכָל בֵּיתוֹ. מִמֶּנּוּ עַל הַבֵּית.
וּבְמִשְׁלָל בָּבֶל אֶרֶץ מִצְרַיִם. לְהַנְדִּיג
עֶנְיָנֵי הָעַמִּים. תּוֹרָה ט
(ט) מִהֵרָא, שְׁלֹא יִצְטַעַר יוֹתֵר. תּוֹרָה י
(יֵא) מִן תִּירֶשׁ. לְחַסְרוֹן מִרְעָה הַצֶּאֱן,
בְּאִמְרָם אַחֵר כֵּךְ "כִּי אֵין מִרְעָה לְצֹאֵן"

(ח) ועתה לא אתם שלחֶתֶם. הנה
בראותכם תכלית אֱלֹהֵי, שלא היה
משג בולת אלה הסבות הקודמות,
אין ספק שהסבות הקודמות היו גם כן
ברצון אֱלֹהֵי לסבב זה התכלית.
לכא לפרעה. יועץ המלך.

כ"י וְהָנָה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת • בְּכַבֹּדִי וְשֹׁאֲנִי אֲחִיכֶם, שֹׁאֲנִי מְהוּל בָּכֶם. וְעוֹד: "כִּי־פִי הַמְדַּבֵּר אֲלֵיכֶם" בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ (כ"ר). וְעֵינַי אֲחִי בְּנִימִין • (מגילה טז)

(יג) וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רִאִיתֶם וּמַהֲרִיתֶם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הַנֶּה:

(יד) וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרֵי בְנִימִן־אָחִיו וַיִּבֶךְ וּבְנִימִן בָּכָה עַל־צוּאָרָיו:

כ"י וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרֵי בְנִימִן־אָחִיו וַיִּבֶךְ • עַל שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת שֶׁעֲתִידִין לְהִיּוֹת בְּחִלְקוֹ שֶׁל בְּנִימִין וְסוּפֶן לִיְחָרֵב. וּבְנִימִן בָּכָה עַל־צוּאָרָיו • עַל מִשְׁכַּן שִׁילָה, שֶׁעֲתִיד לְהִיּוֹת בְּחִלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוּפֹה לִיְחָרֵב. (ולעניינך)

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקושרי שיחות כרך י, עמוד 148 – מתוך 'לקראת שבת')

אין להסתפק בבכיה

והבאור בזה:

ענין הבכיה הוא בכדי להקל על הבוכה. וכנראה בחוש, שפאשר האדם בוכה על המצור ומעיך לו, אין בכחה של בכיה זו לתקן את הדבר שגרם אותה, אלא שבבכיתו ירוח לו, וכמו שכתוב היתה לי דמעותי לחם וגו'. ולכן: כשרואה "חרבן מקדשו" של חברו – משתתף בצערו ובוכה, אבל (עקר) התקון ובנין בית המקדש מחדש אינו תלוי בו אלא בחברו. אולם בפעם שרואה אדם את חרבן בית המקדש הפרטי שלו, אז אין לו להסתפק באנחה ובבכיה, אלא להשתדל לתקן ולבנותו מקדש על-ידי שיעבד עבודתו להביא את הגאולה הפרטית בנפשו.

(טו) וַיִּנָּשֶׁק לְכָל־אָחִיו וַיִּבֶךְ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְרוּ אִחָיו אִתּוֹ:

כ"י וְאַחֲרֵי כֵן • מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמָהם. דברו אחיו אתו • שמתחלה היו בושים ממנו.

(טז) וַחֲקַל נִשְׁמָע בֵּית פְּרָעָה לְאֹמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיֵּיטֵב בְּעֵינָי פְּרָעָה וּבְעֵינָי עַבְדָּיו:

כ"י וַחֲקַל נִשְׁמָע בֵּית פְּרָעָה • כמו: 'בבית פרעה', וזהו לשון 'בית' ממש.

(יג) ומהרתם והורדתם את אבי הנה. שמכאן ואילך תהיה השגחת יוסף על הארץ לא בהשגחת גר מנהיג, אבל בהשגחת אורח חושב לשבת בארץ למען ישמח לראות. תורה יד (טז) וַיֵּיטֵב בְּעֵינָי פְּרָעָה. שחשב

הוא וזרעו, ולזה משגיח בקל לב להיטיב לארץ וליושביה. תורה יז

(יז) וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אָמַר אֶל־אַחִיךָ זֹאת עֲשׂוּ
טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בָאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן:
כִּי־יִי טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם • תְּבוּאָה.

(יח) וַיִּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֵתְנָה
לָכֶם אֶת־טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת־חֶלֶב הָאָרֶץ:
כִּי־יִי אֶת־טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם • אֶרֶץ גִּשְׁן, נָפֶא וְאִינּוּ יוֹדַע מֶה נָּפֶא, סוּפָה לַעֲשׂוֹתָהּ כַּמְצוּלָה שָׁאִין בָּהּ דְּגִיִּים.
חֶלֶב הָאָרֶץ • כָּל "חֶלֶב", לְשׁוֹן 'מִיטֵב' הוּא.

(יט) וְאֵתְנָה צְוִיתָהּ זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
עֲגָלוֹת לְטַפְכֶם וּלְנִשְׁיָכֶם וּנְשֹׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם
וּבְאֵתָם:

כִּי־יִי וְאֵתְנָה צְוִיתָהּ • מִפִּי, לומר להם. זאת עשו • כך אמר להם, שִׁבְרִישׁוּתִי הוּא.

(כ) וְעֵינֵיכֶם אֶל־תִּתְּחֶם עַל־כְּלִיכֶם בִּי־טוֹב כָּל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לָכֶם הוּא:

(כא) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת
עַל־פִּי פֶרְעֹה וַיִּתְּנוּ לָהֶם צִדָּה לְדֶרֶךְ:

(כב) לְכָלֶם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן
שֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחֲמִשׁ חֲלָפֹת שְׂמָלֹת:

(כג) וּלְאֶבְיָיו שָׁלַח בְּזֹאת עֲשֶׂה חֲמוּרִים נִשְׂאִים מְטוֹב
מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֶתְנֹת נִשְׂאֹת בָּר וּלְחֶם וּמִזֹּון לְאֶבְיָיו
לְדֶרֶךְ:

כִּי־יִי שָׁלַח בְּזֹאת • כַּחֲשֹׁבֹן הֵנָּה, וּמֵהוּ הַחֲשֹׁבֹן?
עֲשֶׂה חֲמוּרִים וְגו' • (רצונו שְׂמֹלֶת "בְּזֹאת" הַמִּתְקַרֵּת וּבִכ"ף הַדְּמִיּוֹן,
מוֹדָה עַל פִּי מַעֲלָם לֹא שָׁלַח לוֹ עֲשֶׂה חֲמוּרִים וְעֶשֶׂר אֶתְנֹת, בַּק הָכִי קֹאמֶר

קרא: 'ולאביו שלח בעגלות כזאת וגו'', כלומר כחשבון הזה, שהוא משא
עשה חמורים ועשר אתונות, והשתא אתי שפיר דלא מצינו נכתב, אלא: 'ויקרא
את העגלות', ולא שום חמורים ואתונות, וקל להבין. בשם הגאון מהרש"ל) •

ספורנו

(יז) אמר אל אחיך זאת עשו. שזאת
היא הפונדה שתעשו, שתקחו את
אביכם ואת בתיכם. תורה יח
(יט) ואתה צויתיה. ואמר להם גם כן
ש"אתה צוית" עליהם.
זאת עשו. ולהשיג זה המכון שלא
ימאן אביכם מבוא.
קחו לכם מארץ מצרים עגלות. כי
בשיקאה העגלות מוכנות שלוחות
מאתנו, לא ימצא כל כך מקום לדחות
ולמאן, וכן היה אחר כך באמרו "ויקרא
את העגלות אשר שלח יוסף לשאת
את אביכם מבוא.
קחו לכם מארץ מצרים עגלות. כי
בשיקאה העגלות מוכנות שלוחות
מאתנו, לא ימצא כל כך מקום לדחות
ולמאן, וכן היה אחר כך באמרו "ויקרא
את העגלות אשר שלח יוסף לשאת
את אביכם מבוא.

אתו.. ויאמר ישראל.. אלקה ואקאנו"
(פסוקים כז כח). תורה כ
(כ) וְעֵינֵיכֶם אֶל תִּתְּחֶם עַל כְּלִיכֶם.
שלא תאחרו, וירבה הנזק במקנה ברב
האחר. תורה כא
(כג) וּלְאֶבְיָיו שָׁלַח בְּזֹאת. כמו מתנת

מטוב מצרים • מצינו בגמרא ששלח לו יין ישן | שדעת זקנים נוחה הימנו, ומדרש אגדה: 'גרסינן
של פול'. בר וליחם • כתרגומו. ומזון • לפתן (כד
גרסת ר"ם) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטרשיחות)

יתראה עם אביו. ולכן (אף שלא שטה יין) יין משומר אצלו
משך זמן רב - עד שנעשה יין ישן - בכדי שיהיה מן המוכן
בבוא הזמן.

ומזה הוראה בעבודת כל אחד ואחד:

גם כשאדם נמצא במצב שהמצרים וגבולים של העולם -
טרדותיו הגשמיות ודסביבתו, מפריעים אותו מעבודת ה',
אסור לו להתנאש בו, אלא אדרבה - עליו להתחזק
בבטחון גמור בה', שבודאי יצליחו בעניניו הגשמיים באופן
שלא יסתירו על עניני התורה ומצות שלו.

ועוד הוראה בזה - על דרך מתנת יוסף לאביו שלא היתה
על-פי ציווי פרה מלך מצרים, אלא מדעת עצמו (כדלעיל
סעיף ד), ולא מצינו שישאל רשות מפרעה על זה. היינו,
דקשבא לענין של מצוה - מצות כיבוד אב, לא התחשב
יוסף כלל עם פרה, וקיים המצוה בהידור גדול וכו'.

כן הוא בעבודת כל אחד ואחד פאשר בא לידו ענין של
תורה ומצות, אין להתחשב עם המצרים וההגבלות דעולם
הזה, ויקיים את המצות בהידור.

ועל-ידי הנהגה זו, הרי לא זו בלבד שיצליח בעבודתו
בתורה ומצות, אלא שגם כל עניניו הגשמיים מצליחים לו.

לכאורה קשה על הפירוש ששלח לו יין ישן: כשאדם
שולח מתנה לחבירו על-מנת לכבדו ולענגו, משתדל
לשלוח דבר שאין לחבירו, שאז הדבר יקר אצל חבירו
ויגרום לו עונג. אולם בעניננו, מנין ידע יוסף שאין לעקב
בארץ כנען יין (ישן)?

בשלמא אם שלח לו "גרסינן של פול", שהוא מאכל חשוב,
ידע יוסף שבזמן רעב יהא חביב אצלו. אבל להפירוש
ששלח לו "יין ישן", מנין ידע יוסף שזה דוקא יהא חביב
עליו כו'? אמנם מתוך זה על-פי מה שפירש רש"י לעיל
על הפסוק ("וישתה") וישקרו עמו - ומיזם שמקורו לא
שתו יין, ולא הוא שטה יין, ואותו היום שתו - היינו במשך
כ"ב שנים - ומוכן שבאם אחיו לא שתו יין כל זמן זה, וגם
יוסף לא שטה (שמזה מוכן שאין זה בתור תשובה, כ"א-
מפני הצער), על-אחת-פמה וכמה שיעקב שהתאבל גו' לא
שטה יין כ"ב שנה - ומוכנת ה"נוחה דעתו" שיהיה לעקב
- כשיוסף מציע לשותות ושולח "יין ישן". ועל-פי-זה יש
לומר טעם נוסף על-פי "יינה של תורה" (מלבד מה שדעת
זקנים נוחה הימנו) למה בחר יוסף "יין ישן", כי בזה רמז
לעקב, שאף בהיותו במצרים לא אבד בטחונו בה' שעוד

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטרשיחות כד י. עמוד 151 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הרמז בגריסין של פול

פולים שבוורים לחלקים" (גור-אריה כאן), ובזה רמז לו שפמו
שפולים, אף דשבוורים הם, הנה דוקא מאכל זה היה חשוב
ביותר במצרים, וכמו שכתוב ב'עץ יוסף' בשם ה'פה תאר':
"ולכן נקרא טוב ארץ מצרים, כי לא נמצא עוד מין גריסין
כזה בשאר הארצות, ונקרא פול המצרי", כמו כן דוקא
על-ידי-זה שמכרו השבטים את יוסף, יצאה טובה "למחיה
שלחני אלקים לפניכם" (פרשתנו מה, ה), ולכן אל יצטער על
זה שמכרו השבטים את יוסף.

ולאביו שלח . . מטוב מצרים

מדרש אגדה - גריסין של פול (מה, כג. ובפירוש רש"י)
יש לבאר בדרך הרמז, הטעם שמכל טוב מצרים שלח יוסף
לעקב דוקא גריסין של פול:
יוסף ידע שכשיגיעו השבטים לעקב ויגידו לו שיוסף עדין
חי, ירחו להגיד לעקב שמכרו אותו, ויצטער יעקב על-זה,
ורצה יוסף למעט צער של אביו.
ולכן שלח אליו גריסין של פול, כי גריסין של פול הם

(כד) וישלח את-אחיו וילכו ויאמר אליהם אל- | כד ושלח ית אחוהי ואצלו ואמר להון לא
תתנצו בארץ: | תרגומו בדרך:

יריבו בדרך על דבר מכירתו, להתנחם זה עם זה
ולומר: על-ידך נמכר, אתה ספרת לשון הרע עלי
וגרמת לנו לשנאתו.

כ"א אל-תרגומו בדרך • אל תתעסקו בדבר הלכה,
שלא תרגו עליכם הדרך. דבר אחר: אל תפסיעו
פסיעה גסה, ותפנסו בחמה לעיר. ולפי פשוטו של
מקרא, יש לומר: לפי שהיו נכלמים, היה דואג שמא

ספורנו

(לעיל לב, כז), "שלחני ואליה לאדני" (שם
כד, נא. תורה כה

א. ב. תורה כד
(כד) וישלח את אחיו. פטרן ונתן להם
רשות, כמו "שלחני כי עלה השחר"

בנימין, ועם זה שלח עשרה חמורים
ועשר אתונות, כי ברכים תהיה הוא"ו
בסוף, כמו "יששכר ובוולן ובנימין" (שמות

(כה) וַיַּעֲלֵנוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

כה וסליקו ממצרים ואתו לארעא דכנען לות יעקב אבוהון:

(כו) וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֵשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּפֵּג לָבֹו כִּי לֹא־הָאֱמִין לָהֶם:

כו ויגדו לו לה למימר עוד כען יוסף קים וארי הוא שליט בכל ארעא דמצרים והו מלוא פגון על לבא ארי לא הימין להון:

זש"י וְכִי־הוּא מֵשֵׁל וְאֲשֶׁר הוּא מוֹשֵׁל וַיַּפֵּג לָבֹו • נחלף לבו, והלך מלחאמין, לא היה לבו פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן בלשון משנה, וכמו:

(איכה ג) "מאין הפוגות", (ירמיה מח) "ורחיו לא נמר", מתרגמין: 'ורחיה לא פג'.

(כו) וַיִּדְּבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּרָא אֶת־הַעֲגֻלֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׁאת אֹתָו וּתְחֵי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

כו ומלילו עמה ית כל פתגמי יוסף די מליל עמהון וחזא ית עגלותא דשלח יוסף למשל יתה ושרת רוח נבואה לות יעקב אבוהון:

זש"י אֶת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף • סימן מסר להם, במה היה עוסק כשפרש ממנו, בפרשת 'עגלה ערופה', וזהו שנאמר: "וירא את העגלות אשר שלח יוסף", ולא נאמר: 'אשר שלח פרעה'. ותחי רוח יעקב • שרתה עליו שקינה, שפרשה ממנו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת מוצאי חנוכה תשמ"א)

וַיִּדְּבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף... וַיֵּרָא אֶת הַעֲגֻלֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף (כו, יז)

לשם מה העביר יוסף לאביו סימן שהוא חי? וכי יעקב לא היה מאמין לבניו בלי סימן? והלא אמרו חז"ל (ר"ה כג) "מילתא דעבידא לאגלויי – לא מושקרי בה אינשי". אלא הסימן נועד להוכיח שהוא חי כיוסף הצדיק, ושגם בהיותו במצרים, בערות הארץ, תורתו וצדקתו עמו כמקדם.

זהו שאמר יעקב (בפסוק הבא) "עוד יוסף בני חי" – הוא נוכח שיוסף חי ומתנהג כראוי לבנו של בחר שבאבות, הוא עוסק בתורה הנקראת 'תורת חיים' ומקיים את מצותיה שעליהן נאמר (ויקרא יח) "וחי בהם".

♦ יום רביעי ב' טבת ♦

(כה) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חַי אֵלֵכָה וַאֲרָאֲנוּ בְּטָרִם אֲמוֹת:

כה ואמר ישראל סגי לי חדוא עד כען יוסף ברי קים אזיל ואחזנה עד לא אמות:

זש"י רַב עוֹד • רב לי עוד שמחה וחדוה, הואיל ועוד יוסף בני חי.

ספורנו

(כו) וַיַּפֵּג לָבֹו. נתעלף וחסרה קצת דפיקת לבו ורוחו ממה שהיה קדם, כמנהג בעלון, מדאגת לבו בהוכיחם את יוסף, "כי לא האמין להם", לפיכך "ותחי רוח יעקב" (פסוק כו), לא אברה רוחו אחר כך כשהאמין, כמו שיקרה בעת השמחה הפתאומית הממיתה בצאת הרוח החיוני אל החוץ, כי אמנם נכנסה לפנים בעת הדאגה הקודמת כשלא האמין. תורה כו

(כו) וַיִּדְּבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף. שאמר "ועוד חמש שנים, אשר אין חריש וקציר" (פסוק ו), כדי לערב בדבר הבשורה איזה דאגה. ותחי רוח יעקב. נרפא מן העלון הקודם בהדרגת השמחה עם הדאגה. תורה כח

(כח) רַב.. אֵלֵכָה וַאֲרָאֲנוּ. לא שאגור שם כדבריו. תורה א

מו (א) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:

כ"י • בְּאֶרֶץ שֶׁבַע • כְּמוֹ לְבָאָר שֶׁבַע, ה"א בְּסוּף תְּבָהּ בְּמָקוֹם לַמֶּדֶד בְּתַחֲלָתָהּ. לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק • חֵיב אָדָם בְּכַבּוּד אָבִיו יוֹתֵר מִבְּכַבּוּד זָקֵנוֹ, לְפִיכָךְ תָּלָה בְּיִצְחָק וְלֹא בְּאַבְרָהָם.

ב (ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי:

כ"י • יַעֲקֹב יַעֲקֹב • לְשׁוֹן חֶבֶה.

ג (ג) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֶל־תִּירָא מִרְדָּה מִצְרִימָה כִּי־לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם:

כ"י • אֶל־תִּירָא מִרְדָּה מִצְרִימָה • לִפִּי שְׁהִיָּה מִצָּר עַל שֶׁנִּזְקַק לְצֵאת לַחוּצָה לְאֶרֶץ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך 2, עמוד 229 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לא לפחד מהגלות

לְהַגִּישׁ כ"ב בָּנִים שָׁגְלוּ מֵעַל שְׁלַחַן אֲבִיהֶם" (ברכות ג, סוף עמוד א), וְלַחוּשׁ בְּלִבּוֹ כָּאֵב וְצֵעַר עַל הַמִּצְוָה בְּגָלוּת. אִף מֵאִדָּךְ, אֲסוּר לוֹ לְהִתְפַּעֵל וּלְהַרְגִּישׁ "יִרְאָה וּפְחָד" מִהַמְּנִיעוֹת וְהַעֲפֻבִּים עַל עֲבוֹדַת ה' כְּשֶׁנִּמְצָאִים בְּגָלוּת, כִּי בּוֹדָאִי נִתְּנוּ לוֹ מִלְמַעְלָה כָּל הַכּוּחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם. וְאִדְרָבָה: דִּוְקָא "לִפִּי שְׁהִיָּה מִצָּר" עַל הַגָּלוּת, הֲרִי הוּא מוֹגִיעַ ל"אֵל תִּירָא", כִּי דִוְקָא עַל־יְדֵי שֶׁמִּצְטָרֵר עַל זֶה שֶׁהוּא בְּגָלוּת, וּמִשְׁתַּוְּקָק תָּמִיד לְשׁוֹב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה הַשְׁתַּוְּקָקוּת זוֹ גּוֹפֵא מְרִימָה וּמִגְבִּיהָ אֶת הָאָדָם לְמַעְלָה מִהַגָּלוּת, וּבְמִילָא אֵין לוֹ יִרְאָה וּפְחָד מִהַמְּנִיעוֹת וְהַעֲפֻבִּים שֶׁבְּגָלוּת.

ד אָנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם־עֲלֶה וְאֶסְקָא וַיֹּסֶף יִשְׁוִי יְדוּהִי עַל עֵינָיךְ:

ה (ה) אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם־עֲלֶה וַיֹּסֶף יִשְׁוִי יְדוּהִי עַל־עֵינָיךְ:

כ"י • וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ • הַבְּטִיחוֹ לְהִיּוֹת נִקְבֵּר בְּאֶרֶץ.

ספורנו

(לעיל מג, לב), וּבִכְּן יִהְיוּ לִגְוִי וּנְבִדָל, כְּאַמְרָם וְכִרְוֹנָם לְבִרְכָּה: "וַיְהִי שֵׁם לִגְוִי" (דברים כו, ה), מִלְּמַד שֶׁהָיוּ מִצְוִנִּים שָׁם (ספרי שם). תורה ד
(ד) אֶעֱלֶךָ גַּם עֲלֶה. אַחֵר שֶׁאֶעֱלֶה וְאִדְרָבָה מִשֵּׁם תּוֹסִיף מַעְלָה עַל מַה שְׁהִיָּה לָךְ קֹדֶם רִדְתָּךְ שָׁם, כְּאַמְרוֹ "וְלִהְיוֹתְךָ מִן הָאֶרֶץ הַהוּא אֵל אֶרֶץ

שֶׁאַמְרָתִי לְאַבְיָךְ "אֵל תִּרָּד מִצְרִימָה" (לעיל כו, ב), אֲנִי הוּא שֶׁאֲמַר אֵלֶיךָ אֵל תִּירָא מִרְדָּה מִצְרִימָה. אֲתוּה, וְזוֹה כִּי לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם. כִּי אֲמַנָּם אִם הָיוּ בְּנֵי יוֹשְׁבִים פֹּה הָיוּ מִתְחַתְּנִים בְּגִזְרֵי הָאֶרֶץ וּמִתְעַרְבִּים עִמָּהֶם, אֲבָל בְּמִצְרַיִם לֹא יִקְרָה זֶה, כִּי לֹא יוֹכְלוּן הַמִּצְרַיִם לֵאכֹל אֶת הָעִבְרִים לָחֶם

מו (א) לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק. שֶׁאֲמַר לְיִצְחָק "אֵל תִּרָּד מִצְרִימָה" (לעיל כו, ב). תורה ב
(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל. מַה שֶׁאֲמַר לוֹ עֲתָה הִנֵּה בְּשִׁבְלִי הָיוֹתוּ "יִשְׂרָאֵל", שֶׁיִּצְטָרְכוּ בְּנָיו לְהַשְׁתַּדֵּר עַל הַמִּתְקַוְּמִים. תורה ג
(ג) אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ. אֲנִי הוּא

וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בַּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פָּרְעָה לָשֶׂאת אוֹתוֹ:

ה וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בַּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פָּרְעָה לָשֶׂאת אוֹתוֹ:

וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל־זֶרְעוֹ אוֹתוֹ:

ו וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל־זֶרְעוֹ אוֹתוֹ:

וַיֹּהֲיוּ: "אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי". הַעֲמִיד לוֹ צְבוּרִין שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף כְּמִין כָּרִי, וְאָמַר לוֹ: "טַל אֶת אֱלוֹי".

ז וַיֹּהֲיוּ: "אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי". הַעֲמִיד לוֹ צְבוּרִין שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף כְּמִין כָּרִי, וְאָמַר לוֹ: "טַל אֶת אֱלוֹי".

וּבְנֵי וּבְנֵי בָנָיו אוֹתוֹ בְּנֵיהֶם וּבְנֵיהֶם בָּנָיו וְכָל־זֶרְעוֹ הֵבִיא אוֹתוֹ מִצְרַיִם:

ז וּבְנֵי וּבְנֵי בָנָיו אוֹתוֹ בְּנֵיהֶם וּבְנֵיהֶם בָּנָיו וְכָל־זֶרְעוֹ הֵבִיא אוֹתוֹ מִצְרַיִם:

וַיָּבֹאוּ וּבְנֵיהֶם בָּנָיו • סָרַח בַּת אֲשֶׁר וַיִּכְבֵּד בַּת לָוִי.

♦ יום חמישי ג' טבת ♦

וַיֹּאמֶר שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:

ח וַיֹּאמֶר שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:

וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם • עַל שֵׁם הַשָּׁעָה קוֹרָא לָהֶם הַכְּתוּב: "בָּאִים", וְאֵין לְתַמָּה עַל אֲשֶׁר לֹא כָּתַב אֲשֶׁר בָּאוּ.

וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלֹא וְחֲצֹרֶן וְכֹרְמִי:

ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלֹא וְחֲצֹרֶן וְכֹרְמִי:

וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וַיְמִין וְאֶחָד וַיְכִין וְצֹחַר וְשָׂאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:

י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וַיְמִין וְאֶחָד וַיְכִין וְצֹחַר וְשָׂאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:

בֶּן־הַכְּנַעֲנִית • בֶּן דִּינָה, שֶׁנִּבְעְלָה לְכְנַעֲנִי. כְּשֶׁהֲרָגוּ אֶת שָׁכֵם, לֹא הִיָּתָה דִּינָה רוֹצָה לְצֹאֵת עַד שֶׁנִּשְׁפַּע לָהּ שִׁמְעוֹן שִׁישְׁאֹנָה (ב"ד).

ספורנו

טובה" (שמות ג, ח).
יִשִּׁית יָדוֹ עַל עֵינָיו. לֹא תִצְטָרֵךְ לִפְקֹחַ עֵינָיו לְהַשִּׁיג חֲפָצִיךָ, כִּי יוֹסֵף וַיִּגְעַם אֵלָיו בְּזוּלַת הַשְׁגָּחָתוֹ, וְלֹא תִצְטָרֵךְ אֹתָהּ לְהַתְעַסֵּק עִם הַמִּצְרִים הַבְּלָתִי רְאוּבֵן לִקְרֹב אֵלָיו. תורה ה
(ה) וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁהָיוּ צְרִיכִים מִכָּאן וְאֵילָף לְהִיּוֹת "עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל",

(ימיהו לא, ו). תורה ו
(ח) וַיֹּאמֶר שְׁמוֹת... יַעֲקֹב וּבְנָיו. הָרְאוּבֵן בְּכֹל אֵלֶּה שֶׁהָיוּ נִחְשָׁב כֹּל אֶחָד מֵהֶם וְנוֹדָע בְּשֵׁם אִישִׁי, הֵם "יַעֲקֹב וּבְנָיו" בְּלִבָּד, כְּאֶמְרוֹ "וַיִּשָּׂא אֶהְרֹן אֶת שְׁמוֹתָם לִפְנֵי ה'" (שמות כח, יב), אֲבָל שְׂאֵר שְׁבָעִים נֶפֶשׁ אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ צְדִיקִים לֹא עָלוּ לְמַעְלַת אֵלֶּה. תורה ט

לְהַשְׁתַּרֵּר עִם אֱלֹהִים וְעִם אָנָּשִׁים הַמִּתְקוֹמְמִים, בְּלִכְתָּם עִתָּה אֵל אֲדָמוֹת נָכַר.
אֶת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם. שֶׁבִלְכָּתוֹ אֵל שִׁמְחָתוֹ וְאֵת אֲשֶׁר אֵין אֲחֶרֶת תּוֹגָה, אֲחֵר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו כֹּל הַצְרוֹת שֶׁעָבְרוּ, הוֹרָה מִה שִׁיָּקְרָה לוֹ בַּעֲקָב וּבְאֲחֶרֶת הַיָּמִים, כְּאֶמְרוֹ "רָנוּ לְיַעֲקֹב שִׁמְחָה"

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך ה, עמוד 228 – מתוך 'לקראת שבת')

יחוסו של שאול ליעקב

ובני שמעון . . ושאול בן-הכנענית:

בן דינה שנבעלה לכנעני (מו, י. ובפירושו רש"י)

יש לעין, הרי רש"י בפרושו בא לבאר, שהכנענית היא דינה "שנבעלה לכנעני" – שכם.

ואם-כן תמונה: א. מהיכן מוכיח שאכן מדבר בדינה ולא בכנענית ממש? ב. מדוע מעתיק רש"י את המלה 'בן' מהפסוק, והרי פרושו הוא רק על תבת "הכנענית"? והבאור בזה:

שתי הקשיות מתרצות אחת במהרה, כי רש"י בא לענות

על שאלה כללית: מדוע בפסוק זה התורה מציגת את האם, ובשאר השמות נזכר רק האב?

אלא שהתורה כותבת את שמות בני ישראל כדי ליחס אותם ליעקב. אצל כל צאצאיו, היחס ליעקב היה רק דרך האב; בני יעקב. מכך שרק בפסוק המדבר על שאול מוזכרת אמו, משמע שאף היא מיחסת אותו ליעקב. לכן גרס רש"י בנדאות שמדבר בדינה, ולכן גם צין בפרושו "בן" – שהרי ללמוד על יחוסו של שאול באנו.

יא ובני לוי גרשון קהת ומררי:

(יא) ובני לוי גרשון קהת ומררי:

יב ובני יהודה ער ואונן ושלח ופרץ וזרח וימת ער ואונן בארץ פנעו ויהיו בני-פרץ חצרן וחמול:

(יב) ובני יהודה ער ואונן ושלח ופרץ וזרח וימת ער ואונן בארץ פנעו ויהיו בני-פרץ חצרן וחמול:

יג ובני יששכר תולע ופנה ויוב ושמרון:

(יג) ובני יששכר תולע ופנה ויוב ושמרון:

יד ובני זבלון סרד ואלון ויחלאל:

(יד) ובני זבלון סרד ואלון ויחלאל:

טו אלזין בני לאה דיילדת ליעקב בפדן ארם וית דינה ברתה כל נפש בנוהי ובנתה תלתין ותלת:

(טו) אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו כל-נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש:

אלא ל"ב? אלא זו יוכבד, שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר, שנאמר: "אשר ילדה אותה ללוי במצרים", לידתה במצרים, ואין הורתה במצרים.

ז"ל אלה בני לאה וגו' ואת דינה בתו • הזכרים תלה בלאה והנקבה תלה ביעקב, ללמד: 'אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש מזריע תחלה יולדת נקבה'. שלשים ושלש • ובפרטן אי אתה מוצא

טז ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבון ערי ואראלי:

(טז) ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבון ערי ואראלי:

יז ובני אשר ימנה וישנה וישוי ובריעה ושרח אחתם ובני בריעה חבר ומלכיאל:

(יז) ובני אשר ימנה וישנה וישוי ובריעה ושרח אחתם ובני בריעה חבר ומלכיאל:

יח אלזין בני זלפה אשר-נתן לכן ללאה בתה וילידת ית אלזין ליעקב שית עשרי נפשא:

(יח) אלה בני זלפה אשר-נתן לכן ללאה בתו ותלד את-אלה ליעקב שש עשרה נפש:

(יט) בְּנֵי רַחֵל אִשְׁתּוֹ יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימֵן:

רש"י ◀ בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב • וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן "אֵשֶׁת", אֲלֵא שֶׁהֵיחָה עֲקָרָה שֶׁל בֵּית.

(ב) וַיֵּלֶד לְיוֹסֵף בָּאָרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָהּ לוֹ אִסְתָּה
בֶּת-פּוֹטִי פֶרַע כִּתְּן אֶן אֶת-מִנְשָׁה וְאֶת-אֶפְרַיִם:

(כא) וּבְנֵי בְנִימֹן בָּלַע וּבְכֹרֹ וְאַשְׁכֵּל גָּרָא וְנַעֲמָן אַחֵי
וְרֹאשׁ מִפִּים וְחָפִים וְאַרְדִּי:

(כב) אֱלֹהִים בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁר יִלְדוּ לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ אַרְבָּעָה
עֶשְׂרִי:

(כג) וּבְנֵי־דָן חָשִׁים:

(כד) וּבִכְנֵי נִפְתָּלִי יִחְצֹאֵל וְגִוְנִי וַיָּצַר וְשָׁלֵם:

(כה) אֱלֹהִים בְּנֵי בְלִיָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבֹן לְרַחֵל בָּתוּ וּתְלֹד
אֶת־אֱלֹהִים לִיעֶקֶב פֶּל־נַפֶּשׁ שְׂבָעָה:

(כו) כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצִּירִימָה יֵצְאִי יֶרֶכוֹ
מִלִּבְדָּר נָשִׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שְׂשִׁים וְשֵׁשׁ:

ר"י פל-הנפיש הבאָה ליעקב • שײַצאו מאַרץ פנען
לכא למצרים, ואין "הבאָה" זו לשון עבר אלא לשון
הזה, כמו: (אסתר ב) "בערב היא באה", וכמו "והנה
יחל בתו באה עם הצאן", לפיכך טעמו למטה
בא"ף, לפי ששײַצאו לכא מאַרץ פנען, לא היו
אלא ששים ושש. והשני: "פל הנפיש לבית יעקב
הבאָה מצרימָה שבָּעִים", הוא לשון עבר, לפיכך
טעמו למעלה בבִּי"ת, לפי שמשבאָו שם היו שבָּעִים,
שמצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד

(כו) וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יָלְדוּ לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם
כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הָבְאָה מִצְרַיִם שְׁבַע־עִים:

♦ יום שישי ד' טבת ♦

כח וית יהודה שלח קדמוהי לנת יוסף
לפנא קדמוהי לגשן ואתו לארעא דגשן:

(כח) ואת־יהודה שלח לפניו אל־יוסף להורית לפניו
גשנה ויבאו ארצה גשן:

ומדרש אגדה: "להורות לפניו", לתקן לו בית
תלמוד, שמשם תצא הוראה.

כ"י◀ להורות לפניו • בתרגומו, לפנות לו מקום
וההורות האיד ותישב בה. לפניו • קדם שיגיע לשם.

כט וטקיס יוסף ותבואה וסליק לקדמות
ישראל אבויי לגשן ואתגלי לה ונפל על
צורה ובקא על צורה עוד:

(כט) ויאמר יוסף מרבבתו ועל לקראת־ישראל אביו
גשנה וירא אליו ויפל על־צוואריו ויבך על־צוואריו
עוד:

עוד, "לשון רבוי הוא: אינו שם עליו עלות נוספות
על חטאיו, אף כאן: הרבה והוסיף בבכי יותר על
הרגיל, אבל יעקב לא נפל על צווארי יוסף ולא נשקו,
ואמרו רבותינו שהיה קורא את "שמע".

כ"י◀ ויאמר יוסף מרבבתו • הוא בעצמו אסר את
הסוסים למרפכה להזדרו לכבוד אביו. וירא אליו •
יוסף נראה אל אביו. ויבך על־צוואריו עוד • לשון
הרבות בכיה, וכן: (אייב לד) "כי לא על איש ישים

לואמר ישראל ליוסף אלו אנא מית זמנא
הדא מנחם אנא בתר דחזיתי ית אפיך ארי
עד כען את קנים:

(ל) ויאמר ישראל אל־יוסף אמותה הפעם אחר־י
ראותי את־פניך כי עודך חי:

הקדוש־ברוך־הוא מיתתך. עכשיו, שעודך חי, לא
אמות אלא פעם אחת.

כ"י◀ אמותה הפעם • פשוטו בתרגומו, ומדרשו:
סבור הייתי למות שתי מיתות: בעולם הזה ולעולם
הבא, שנסתלקה ממני שכינה, והייתי אומר שיתבעני

לא ואמר יוסף לאחיהו ולבית אבויי אסק
ואחוי לפרעה ואומר לה אחי ובית אבא די
בארעא דכנען עליו לותי:

(לא) ויאמר יוסף אל־אחיו ואל־בית אביו אעלה
ואגידה לפרעה ואמרה אליו אחי ובית־אבי אשר
בארץ־כנען באו אלי:

כ"י◀ ואמרה אליו אחי וגוי • ועוד אומר לו: "והאנשים רועי צאן וגו'".

לב וגבריא רעי ענא ארי גברי מרי גיתי הוו
וענהון ותרהון וכל די להון אתיאוו:

(לב) והאנשים רעי צאן כִּי־אנשי מקנה היו וצאנם
ובקדם וכל־אשר להם הביאו:

לג ויהי ארי יקרי לכון פרעה וימר מה
עובדיכון:

(לג) והיה כִּי־יקרא להם פרעה ואמר מה־מעשיכם:

ספורנו

מרעה הצאן (פסוק לב), מבילתי
שאשאל ממנו או שיתן להם ארץ
גשן, כדי שיאמין בשתאמרו לו
שזאת מלאכתכם, ולא יחשב
שתאמרו בן כדי שיתן להם ארץ
גשן. תורה לב

נושעתי, ואחר התשועה מהם אפפו
עלי רעות. עתה בזאת הפעם
שנושעתי מצרתך "אחרי ראיתי את
פניך", יהי רצון שאמות בזאת
התשועה ולא יוסיף עצב עמה ועל פי
משלי י. כב. תורה לא
(לא) אעלה ואגידה. שמלאכתם היא

(כח) להורית לפניו גשנה. למען יורה
יהודה אף יתקן בית דירה לפניו בוא
יעקב לגשן. תורה כט
(כט) וירא אליו. מתוך עבדיו
הסובבים אותו, ולא המתין שיבוא
אביו אליו אל המרפכה. תורה ל
(ל) אמותה הפעם. מצרות אחרות

(ד) וַיֹּאמְרוּתָם אֲנָשִׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַם־אֲנַחְנוּ גַם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תַּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשֶׁן בִּי־תוֹעֵבַת מִצְרַיִם כָּל־רָעָה צֵאן:

נ"י - בַּעֲבוּר תַּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשֶׁן • וְהִיא צְרִיכָה לָכֶם, כִּי־תוֹעֵבַת מִצְרַיִם וְגו' • לִפִּי שֶׁהֵם לָהֶם אֲלֵהוּת.

מז (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיִּגַּד לַפְּרֹעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאֶחָי וַצִּאֲנָם וּבְקֶרֶם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנָּה בְּאֶרֶץ גִּשֶׁן:

(ב) וּמִקְצֵה אָחִיו לָקַח חֲמִשָּׁה אָנָשִׁים וַיִּצְגֻם לִפְנֵי פְרֹעָה:

נ"י - וּמִקְצֵה אָחִיו • מִן הַפְּחוּתִים שֶׁבָּהֶם לְגִבּוּרָה, שָׂאִין נִרְאִים גִּבּוּרִים, שָׂאִם יֵרָאֶה אוֹתָם גִּבּוּרִים, יַעֲשֶׂה אוֹתָם אֲנָשִׁי מִלַּחֲמָתוֹ, וְאֵלֶּה הֵם: רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יִשְׁשָׁכָר וּבִנְיָמִין. אוֹתָם שְׁלֹא כָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם כְּשֶׁבָּרְכָם. אָבִל שְׁמוֹת הַגִּבּוּרִים כָּפַל: "וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמֶר, שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", "וּלְגַד אָמַר, בְּרוּךְ מִרְחִיב גֹּד", "וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי", "וּלְדָן אָמַר

זֶהוּ לְשׁוֹן בְּרֹאשִׁית רְבֵּה, שֶׁהִיא אֲגַדַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָבִל בְּגִמְרָא בְּבִלִית שְׁלָנוּ (רש"י מז, ב) סְגִנוֹן הַלְמוּד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא קֶצֶר וְתַמְצִיתִי, כִּנְרָא מִסְגִּנוֹן תַּלְמוּד יְרוּשָׁלַּיִם. לָכֵן מִפְּרֹשׁ אֲגַדַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְפְּלוּ שְׁמוֹת הַגִּבּוּרִים, כִּי לִפִּי זֶה נִמְצָא שֶׁהַכֹּפֶלֶת הַשְּׁמוֹת אֵינוֹ אֲרִיכוֹת בְּלִשׁוֹן

(ג) וַיֹּאמֶר פְּרֹעָה אֶל־אָחִיו מַה־מַּעֲשִׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרֹעָה רַעָה צֵאן עֲבָדֶיךָ גַם־אֲנַחְנוּ גַם־אֲבֹתֵינוּ:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרֹעָה לָגוּר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן כִּי־אֵין מִרְעָה לְצִאֲן אֲשֶׁר לְעֲבָדֶיךָ כִּי־כִבְדָּה הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יִשְׁבוּיָנָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גִּשֶׁן:

(ה) וַיֹּאמֶר פְּרֹעָה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאֶחָיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:

מז (ב) וּמִקְצֵה אָחִיו לָקַח. כִּדִּי שֶׁבִּינן פְּרֹעָה מִדְּבָרֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁהֵם בְּעֲלֵי מְלָאכֶת מְרַעֶה הַצֵּאן בְּלִבָּד. תוֹרָה ג

(ו) אֶרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֵיךָ הוּא בְּמוֹטֵב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב
אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אֲחִיךָ יֹשְׁבוֹ בָּאָרֶץ גִּשְׁן וְאִם־יִדְעַת
וַיִּשְׁכְּם אֲנִש־חִיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי:

כ"י – אֲנִש־חִיל • בְּקִיאִין בְּאֻמְנוּתָן לְרֻעוֹת צֹאן. עַל־אֲשֶׁר־לִי • עַל צֹאן שְׁלִי.

(ז) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדֵהוּ לִפְנֵי פְרֹעָה
וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב אֶת־פְּרֹעָה:

כ"י – וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב • הִיא שְׁאֵלַת שְׁלוֹם, בְּדֶרֶךְ כָּל הַנְּרָאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לְפָרְקִים, שְׁלוּד־ר בְּלַע"ז.

(ח) וַיֹּאמֶר פְּרֹעָה אֶל־יַעֲקֹב בְּכָה יָמִי שְׁנֵי חַיִּיךָ:
ח וַיֹּאמֶר פְּרֹעָה לַיַּעֲקֹב בְּכָה יוֹמִי שְׁנֵי חַיִּיךָ:

(ט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פְּרֹעָה יָמִי שְׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלֹשִׁים
וּמֵאֵת שָׁנָה מֵעַט וְרַעִים הָיוּ יָמִי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא
הִשְׁיָגוּ אֶת־יָמִי שְׁנֵי חַיִּי אֲבֹתִי בְיָמֵי מְגוּרֵיהֶם:

כ"י – שְׁנֵי מְגוּרֵי • יָמִי גְרוּתִי, כָּל יָמִי הָיִיתִי גֵר בְּאֶרֶץ. וְלֹא הִשְׁיָגוּ • בְּטוֹכָה.

(י) וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב אֶת־פְּרֹעָה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פְרֹעָה:
י וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב יְת פְּרֹעָה וַיִּנְפֹּק מִן הַגִּדִּים
פְּרֹעָה:

כ"י – וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב • בְּדֶרֶךְ כָּל הַנְּפֻטָּרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים:
מְבָרְכִים אוֹתָם וְנוֹטְלִים רְשׁוֹת. וּמֵה בְּרָכָה בְּרָכוֹ?
שְׁיַעֲלָה נִילוּס לְרַגְלָיו, לְפִי שֶׁאִין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹמֵה
לְקַרְאָתוֹ וּמִשְׁקָה אֶת הָאָרֶץ (תַּנְחוּמָא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטר־שיחות כרך ו, עמוד 31 – מותוך 'לקראת שבת')

ברכת יעקב לנילוס

הַעֲבֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם הוּא, דִּמְכִּיּוֹן שֶׁ"אִין אֶרֶץ מִצְרַיִם
שׁוֹמֵה מִי גִשְׁמִים, אֲלֵא נִילוּס עוֹלָה וּמִשְׁקָה" (רש"י פֶּרֶשְׁתָּנוּ
סו), חֲשָׁבוּ הַמִּצְרַיִים שֶׁהַנִּילוּס הוּא הַמְּבִיא לָהֶם פְּרֻנְסָתָם.
אֶף כִּשְׁבָרָךְ יַעֲקֹב "שְׁיַעֲלָה נִילוּס לְרַגְלָיו", וּבְרָכָתוֹ נִתְקַנְתָּה,
רָאוּ שֶׁאִין הַנִּילוּס עוֹלָה מִכֶּחַ עֲצָמוֹ, וְרַק מִכֶּחַ הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ
הוּא זֶה שְׁעוֹלָה. וְנִמְצָא, שֶׁעַל־יְדֵי בְרַכַּת יַעֲקֹב נִחְלָשָׁה
הַעֲבֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם.

ויברך יעקב את־פרעה

בְּרָכוֹ שְׁיַעֲלָה נִילוּס לְרַגְלָיו (מז, י. ובפירושו רש"י)
לְכַאוֹרָה הַדֶּבֶר תִּמְוָה בְּיֹתֵר, אִיךְ בָּרַךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרֹעָה
בְּנוֹגַע לְנִילוּס, וְהָרִי "פְּרֹעָה וְהַמִּצְרַיִים הָיוּ עוֹבְדִים לְיֹאזֵר"
(תַּנְחוּמָא וּרְאָה פֶּרֶשָׁה יג), וְאִיךְ בָּרַךְ אֶת פְּרֹעָה בְּקֻשֶׁר לַעֲבֹדָה־
זָרָה?
וַיֵּשׁ לוֹמֵר, שֶׁהִיא הַנּוֹתַנָּה. דְּהָרִי הַטַּעַם שֶׁהַנִּילוּס הִיָּה

ספורנו

אֲבֹתִי בְיָמֵי מְגוּרֵיהֶם, כִּי אֲבֹתִי אֶף
עַל פִּי שֶׁהָיוּ גַם הֵם גְּרִים בְּאֶרֶץ לֹא
לָהֶם, מִכָּל מְקוֹם הָיוּ לָהֶם יָמִי "חַיִּים"
רַבִּים בְּלִתֵּי צְרוּת, אֲבָל "שְׁנֵי חַיִּי" לֹא
הִשְׁיָגוּ לִ"שְׁנֵי חַיִּי אֲבֹתִי" שֶׁהָיוּ לָהֶם
בְּיָמֵי מְגוּרֵיהֶם. תוֹרָה י

מֵה שֶׁאֲמַרְתָּ "כְּכֹה יָמִי שְׁנֵי חַיִּיךָ", אֲנִי
אוֹמֵר כִּי "שְׁנֵי חַיִּי" הָיוּ "מֵעַט וְרַעִים",
בְּרַב טְרֻדַּת מְזוֹנוֹת וְדֹאגַת הַקּוֹרוֹת, כִּי
הַיָּמִים אֲשֶׁר בָּם יִהְיֶה הָאָדָם בְּצָרָה לֹא
יִקְרָאוּ "שְׁנֵי חַיִּים". אֲבָל "יָמִי שְׁנֵי
מְגוּרֵי" הָיוּ בֵּין הַכָּל "מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים
שָׁנָה", וְלֹא הִשְׁיָגוּ אֶת יָמֵי שְׁנֵי חַיִּי

(ז) וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב. וְלֹא הִשְׁתַּחֲוָה לֹא
בְּבֹאוֹ וְלֹא בְּצֵאתוֹ. תוֹרָה ח
(ח) בְּכֹה יָמִי שְׁנֵי חַיִּיךָ. תִּמְוָה, כִּי לֹא
הִיָּה דְּבַר מִצְוֵי בְּמִצְרַיִם שֶׁיִּצְאִירָךְ אָדָם
חַיִּים כָּל כֶּף שֶׁיִּגְזַע לְפָרֶק שֶׁהִיָּה אִז
יַעֲקֹב בּוֹ, וְגַם שִׁבְחָה וְרִקְקָה בּוֹ. תוֹרָה ט
(ט) מֵעַט וְרַעִים הָיוּ יָמִי שְׁנֵי חַיִּי. עַל

♦ שבת קודש ה' טבת ♦

יֵאָמְרוּ יוֹסֵף יֵת אֲבוּהִי וְיֵת אֲחוּהִי וַיְהִי
לְהוֹן אַחְסָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּדִשְׁפִיר
בְּאַרְעָא בְּאַרְעָא דְּרַעְמֶסֶס כְּמָא דִּי פִקִּיד
פְּרַעָה:

(יא) וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אָחִיו וַיֵּתֶן לָהֶם
אֲחוּזָה בְּאַרְץ מִצְרַיִם בְּמִיטֵב הָאָרֶץ בְּאַרְץ רַעְמֶסֶס
כַּאֲשֶׁר צִוָּה פְּרַעָה:

כ"י • רַעְמֶסֶס • מֶאֱרֶץ גֹּשֶׁן הִיא.

יב וְזֶן יוֹסֵף יֵת אֲבוּהִי וְיֵת אֲחוּהִי וַיֵּת כָּל
בֵּית אֲבוּהִי לְחֵמָא לְפּוּם טַפְלָא:

(יב) וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אָחִיו וְאֶת כָּל־בֵּית
אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף:

כ"י • לְפִי הַטָּף • לְפִי הַצֶּרֶף לְכָל בְּנֵי בֵּיתָם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה, עמ' 239)

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אָחִיו וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיו
לֶחֶם לְפִי הַטָּף (מז, יב)

הַעֲנִיק לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם. כְּלוּמָר, הַכֵּחַ לְהַנְהִיג זֶה, שֶׁיֵּשׁ
בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, לְשֵׁלֶם טוֹבָה תַּחַת רְעָה – בָּא
מִיוֹסֵף. כִּדְאִיתָא בְּסִפְר הַתִּנְיָא (סוף פ"ב): "וְגַם שְׁלָא לְשֵׁלֶם
לֹא כִפְעֵלוּ חֶסֶד וְשְׁלוֹם, אֲלָא אֲדַרְבָּה – לְגַמּוּל לְחִיבִים
טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁתַּנּוּב בַּזֹּהֵר לְלַמּוּד מִיוֹסֵף עִם אָחִיו."

מִצִּינּו שֶׁל יִשְׂרָאֵל, עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת, נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ
שֶׁל יוֹסֵף, כְּפָתוּב (תהילים פ) "נוֹהֵג כְּצֶאֱנָן יוֹסֵף", כִּי יוֹסֵף פָּרַנֵס
אֶת אָחִיו וּבְנֵי בֵּיתָם בִּימֵי הָרַעֲב. וְלִכְאוּרָה, הָאֵם בְּגִלְל שִׁיּוֹסֵף
כָּלכַל אֶת בֵּית אָבִיו וַיְהִי כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ?
אֲלָא: הֵם נִקְרָאִים 'יוֹסֵף' עַל־שֵׁם הַמִּידָה הַטּוֹבָה שֶׁהוּא

יג וְלִחְמָא לִית בְּכָל אַרְעָא אַרִי תְקִיף כְּפָנָא
לְחֵדָא וְאַשְׁתַּלְחִי עֲמָא דְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
וְעֲמָא דְּאַרְעָא דְּכַנְעַן מִן קֳדָם כְּפָנָא:

(יג) וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כִבְדַּר הָרַעֲב מֵאֹד וַתֵּלֶה
אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרַעֲב:

עִיפּוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ, וְדוּמָה לוֹ: (משלי כו) "כְּמַתְּלַהֲלָה הַיָּרֵה
זָקִים".

כ"י • וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ • חוּזַר לְעִנִּין הָרֵאשׁוֹן,
לְתַחֲלֵת שְׁנֵי הָרַעֲב. וַתֵּלֶה • כְּמוֹ 'וַתֵּלֶאֱה', לְשׁוֹן

יד וְלִקְיֵט יוֹסֵף יֵת כָּל כְּסָפָא דְּאַשְׁתַּכַּח
בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דְּכַנְעַן בְּעִיבוּרָא
דִּי אַנּוּן וּבְגִין וְאַיִתִּי יוֹסֵף יֵת כְּסָפָא לְבֵית
פְּרַעָה:

(יד) וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנּוֹמָצָא בְּאַרְץ־
מִצְרַיִם וּבְאַרְץ כְּנָעַן בַּשֹּׁכֵר אֲשֶׁר־הֵם שׁוֹכְרִים וַיָּבֵא
יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרַעָה:

כ"י • בַּשֹּׁכֵר אֲשֶׁר־הֵם שׁוֹכְרִים • נִתְּנִין לוֹ אֶת הַכֶּסֶף.

טו וְשָׁלִים כְּסָפָא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא
דְּכַנְעַן וְאִתּוֹ כָּל מִצְרָאֵי לְוֵת יוֹסֵף לְמִימַר
הֵב לָנָא לְחֵמָא וּלְמָה נְמוֹת לְקַבְּלָךְ אַרִי
שָׁלִים כְּסָפָא:

(טו) וַיָּהֶם הַכֶּסֶף מֵאַרְץ מִצְרַיִם וּמֵאַרְץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ
כָּל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה־לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה
נָמוֹת נִגְדָּךְ כִּי אָפֶס כֶּסֶף:

כ"י • אָפֶס • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'שָׁלִים'.

ספורנו

(יד) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף בֵּיתָה
פְּרַעָה. שְׁלָא הוֹרָה לְעַצְמוֹ הֵתֵר בְּכָל
עַמְלֹ לְקַחַת דְּבָר לְעַצְמוֹ. תוֹרָה טו

לְכַרְכָּה: בְּזִמָּן שֶׁהַצִּבּוֹר שְׂרוּי בְּצַעַר, אֵל
יֹאמֵר אָדָם: אֵלַי לְבִיתִי וְאֵכָל וְאַשְׁתִּיה,
וְשְׁלוֹם עֲלֶיךָ נִפְשִׁי (תענית יא, א). תוֹרָה יג

(יב) לֶחֶם לְפִי הַטָּף. אֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּה
בְּיָדוֹ לְהַרְבוֹת לָהֶם מִזֶּן, נִתֵּן לָהֶם
בְּמִידָה מְסֻפָּקָת, כְּאִמְרָם וְכִרְוֹנָם

(מז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הִבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאַתָּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם
אִם־אָפֶם כֶּסֶף:

(יח) וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף
לָחֶם בְּפִסּוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר
וּבְחֲמֹרִים וַיִּנְהַלֵּם בְּלֶחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהוּא:

כ"ז- וַיִּנְהַלֵּם • כְּמוֹ וַיִּנְהַגֵּם, וְדוּמָה לוֹ: (ישעיה נא) "אֵין מְנַהֵל לֹה", (תהלים כג) "עַל מִי מְנוּחֹת יִנְהַלְנִי".

(יח) וַתֵּתֶם הַשָּׁנָה הַהוּא וַיָּבִיאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה
וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נִכְחַד מֵאֲדֹנֵי כִּי אִם־תֶּם הַכֶּסֶף
וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנֵי לֹא נִשְׂאָר לִפְנֵי אֲדֹנֵי
בְּלֹתִי אִם־גּוֹיְתָנוּ וְאֲדָמָתָנוּ:

כ"ח- בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה • שְׁנִית לְשָׁנֵי הָרָעָב. כִּי אִם־תֶּם
הַכֶּסֶף וְגו' • כִּי אֲשֶׁר תֶּם הַכֶּסֶף וְהַמִּקְנָה, וּבֹא הַכֹּל

(יט) לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲדָמָתָנוּ
קִנְיֵה־אֲתָנוּ וְאֶת־אֲדָמָתָנוּ בְּלָחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ
וְאֲדָמָתָנוּ עֲבָדִים לַפְּרֹעָה וְתִן־זֶרַע וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוּת
וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם:

כ"ט- וְתִן־זֶרַע • לְזֶרַע הָאֲדָמָה, וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר
יוֹסֵף: "וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חֲרִישׁ וְקָצִיר",
מִפְּנֵי שֶׁבֶא יַעֲקֹב לְמַצְרַיִם, בָּאָה בְּרָכָה לְדֹגֵל,

(כ) וַיִּקֶּן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפְּרֹעָה כִּי
מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי־חִזַּק עֲלֵהֶם הָרָעָב
וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפְּרֹעָה:

כ"י- וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפְּרֹעָה • קְנוּיָה לוֹ.

ספורנו

(יז) וַיִּנְהַלֵּם בְּלָחֶם. נִהַלֵּם לֹאֵט כְּעִנְיֹן
"עֲלֹת וַיִּנְהַל" (ישעיהו מ, יא). נָתַן לָהֶם
הַלֶּחֶם מְעֻט מְעֻט, אָכַל וְלֹא לְשַׂבְּעָה,
כְּרָאוּי בְּשָׁנֵי רָעָבוֹן, בְּאֲמָרָם: הַמְּרַעִיב
עַצְמוֹ בְּשָׁנֵי רָעָבוֹן נִצּוֹל מִמִּיתָה מִשָּׁנָה
(תענית יא, א). וּבְכָר אָמְרוּ חֲכָמֵי הַרְפוּאָה
שֶׁהַשִּׁבְעֵי אַחֵר הָרָעָב גֹּרֵם חֲלֵי מִמִּיתָה.

בַּשָּׁנָה הַהוּא. אַחֵר שֶׁאֶפֶס כֶּסֶף, וְהָיָה
הֵיתָה הַשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית לְשָׁנֵי
הָרָעָב. תוֹרָה יח
(יח) בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה. הַשְּׁנִית מִזְמַן שֶׁתֶּם
הַכֶּסֶף, וְהָיָה הֵיתָה הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית
לְשָׁנֵי הָרָעָב.
לֹא נִכְחַד מֵאֲדֹנֵי. שִׁישׁ לָנוּ עוֹד מִקְנָה.

כִּי אִם־תֶּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה
הַבְּהֵמָה. תוֹרָה יט
(יט) לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ. כִּי אֶפְלוּ הָיָה
זֶה אָמַת שֶׁכָּבַד תֶּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה
הַבְּהֵמָה וְהָיָה הַכֹּל בֹּא לְדֹךְ, לֹא הָיָה
רָאוּי שֶׁתִּנְיָחֵנוּ לָמוּת בְּרָעָב. תוֹרָה כ

(כא) וְאֶת־הָעָם הָעֶבְרִי אֹתוֹ לְעָרִים מְקֻצָּה גְבוּל־מִצָּרִים וְעַד־קִצְחוֹ:

כ"י- וְאֶת־הָעָם הָעֶבְרִי אוֹתוֹ • יוֹסֵף מַעִיר לְעִיר, לְזַכְרוֹן שְׁאִין לָהֶם עוֹד חֶלֶק בְּאַרְצָה, וְהוֹשִׁיב שָׁל עִיר זוּ בַחֲבֻרָתָהּ. וְלֹא הִצְרִיךְ הַכְּתוּב לִכְתֹּב זֹאת, אֲלָא לְהוֹדִיעַ שֶׁבָּחוּ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנִּתְּכַנֵּן לְהַסִּיר חֲרָפָה מֵעַל

(כב) רַק אֲדַמְתֶּם הַכְּהֻנִּים לֹא קָנָה בִּי חֶק לַכְּהֻנִּים מֵאֵת פְּרֻעָה וְאָכְלוּ אֶת־חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרֻעָה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדָמָתָם:

כ"י- הַכְּהֻנִּים • הַכּוֹמְרִים, כָּל לְשׁוֹן 'כֹּהֵן', מִשְׁרַת לְאַלְהוּת הוּא, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁהֵם לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ:

(כג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אֲדָמָתְכֶם לְפְרֻעָה הָאֵלֶיכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה:

כ"י- הָא • כְּמוֹ: הִנֵּה, כְּמוֹ: "וְגַם אֲנִי הָא דִּרְכָךְ בְּרֹאשׁ נִתְמִי".

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת פרשת ויגש תשי"א. תורת מנחם תשי"א כרך א (ב), עמ' 165)

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם... הָא לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה (מז, כג)

"הָא לָכֶם זֶרַע" - יוֹסֵף הַצַּדִּיק שֶׁבָּכַל דֹּר נֹתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹחוֹת חִיזוּק בַּעֲבוּדַת ה'. אֲף נִתְּנָה כּוֹחַ זוּ כְּשֶׁהָיָה

(כד) וְהָיָה בְּתִבּוּאוֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפְרֻעָה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וְלֹאֲכֻלְכֶם וְלֹאֲשֶׁר בְּבִתְיֹכֶם וְלֹאֲכָל לְטַפְכֶם:

כ"י- לְזֶרַע הַשָּׂדֶה • שֶׁבָּכַל שָׁנָה. וְלֹאֲשֶׁר בְּבִתְיֹכֶם • וְהַשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בְּבִתְיֹכֶם. טַפְכֶם • בָּנִים קְטָנִים.

ספורנו

(כא) הָעֶבְרִי אֹתוֹ לְעָרִים. הָעֶבְרִים עָמּוּ שִׁיאֲמָרוּ לוֹ 'לֹךְ חֹק וְקִנְיָה, וְיִחְזֹק בָּהֶם וּבְקִרְקָע בְּפִנְיָהם וּבְהַסְכָּמַת שְׂכָנִים. תוֹרָה כב

(כג) הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אֲדָמָתְכֶם לְפְרֻעָה. וְאֵם כֵּן אֶתְּם עֲבָדֶי וְחֻבִּים לְעַבְדֹת אֶת הָאֲדָמָה שֶׁקָּנִיתִי לוֹ וְהוּא חֵיב לְתֵת מְזוֹנוֹתֵיכֶם וְהַזֶּרַע

לְזֶרַע, וּבָזֶה הָאִפֵּן תִּהְיֶה מִן הַדִּין כָּל תִּבּוּאוֹת מִצָּרִים שְׁלוֹ. הָא לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם. אֶתְּם עֲבָדֶי, עֲבָדוּ "אֶת הָאֲדָמָה" שֶׁהָיָה שְׁלוֹ. תוֹרָה כד

(כד) וְהָיָה בְּתִבּוּאוֹת. שֶׁהֵם שְׁלוֹ. וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפְרֻעָה. כִּי זֶה הוּא הָרָאוּי לוֹ מִמֶּה אַחֵר שִׁפְרָעְכֶם אֶת

הַמָּטָל עָלָיו לְפָרַע. וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה. שֶׁהוּא חֵיב לְתֵת לָכֶם כְּמוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְלֹאֲכֻלְכֶם. וּבִשְׂכִיל מְזוֹנוֹתֵיכֶם שֶׁהוּא חֵיב לְתֵת לָכֶם, וּבְכֵן נִשְׁאַר בְּדִין הַחֲמֵשׁ שְׁלוֹ. תוֹרָה כה

(כה) וַיֹּאמְרוּ הַחִיתָנוּ נִמְצָאֲחֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵי וְהֵינּוּ עֲבָדִים לַפְּרָעָה:

כ"ו – נִמְצָאֲחֵן • לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כְּמוֹ שְׁאֻמְרָתָּ. וְהֵינּוּ עֲבָדִים לַפְּרָעָה • לְהַעֲלוֹת לּוֹ הַמָּס הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה: לְחַק שְׁלֹא יַעֲבֹר.

(כו) וַיֵּשֶׁם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עֲדֵי־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפְּרָעָה לְחֹמֶשׁ רֶ"ק אֲדָמַת הַפְּתָנִים לְבָדִם לֹא הִיְתָה לַפְּרָעָה:

(כו) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

כ"ז – וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • וְהֵיכֵן? בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, שֶׁהִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ • לְשׁוֹן אֲחֻזָּה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות כרך טו, עמוד 407 ואילך – מותוך 'לקראת שבת')

אֶרֶץ גֹּשֶׁן נִתְּנָה בִּירוּשָׁה

וְהַבְּאוּר בְּזֶה:

אֵימָתָא בְּפִרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פֶּרֶק כו) שְׁפָרְעָה הֶעֱנִיק לְשָׂרָה אֶת "אֶרֶץ גֹּשֶׁן לְאֲחֻזָּה", ו"לְפִיכָךְ יָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן שֶׁהִיא שֶׁל שָׂרָה אִמּוֹ". וְעַל־פִּי־זֶה גַם אֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיְתָה שִׁיכָת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּירוּשָׁה. וַיִּתֵּירָה מִזֹּא יֵשׁ לֹמֵר: דָּאֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיְתָה יְרוּשָׁה יוֹתֵר מֵאֶרֶץ כְּנָעַן, מִשּׁוּם שֶׁלְכַמָּה שִׁיטוֹת לֹא קָנָה אֲבָרְהָם בְּפִעַל אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, מִה־שְׁאִי־כֹן אֶרֶץ גֹּשֶׁן, שֶׁהֶעֱנָקָה מִמֶּשׁ לְשָׂרָה.

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ

וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ – לְשׁוֹן אֲחֻזָּה (מז, כז. ובפירוש רש"י)

לְכַאוּרָה יֵשׁ לְעֵין:

בְּלִשׁוֹן "וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ" מִשְׁמַע שֶׁאֶרֶץ גֹּשֶׁן נִתְּנָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲחֻזָּה גְּמוּרָה.

וְלְכַאוּרָה קִשָּׁה, הָרִי רַק עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר שֶׁנִּתְּנָה הַקֶּבֶץ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֲחֻזָּה, אִף אֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיְתָה שִׁיכָת לְמִצְרַיִם?

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן חסלת פרשת ויגש

ההפמרה לציבור לשמו"ת לקמן עמודים רפא - רפב

ספורנו

(כו) וַיֵּשֶׁם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק, אַחֵר שֶׁהָרָאָה לָהֶם שֶׁהִדִּין כָּךְ, וְשָׂאִינוּ מִכָּס חֹדֶשׁ דֶּרֶךְ גֹּזֶל, שֶׁם אֶת הַדָּבָר בְּנִימוּסִי מִצְרַיִם. תוֹרָה, כו

חסדים המכוסים הוא עניין עץ החיים, וחסדים המגולים הוא עניין עץ הדעת. חסדים המכוסים היינו שהמידות מכוסות באור השכל והמוחין.

ממאמר י"ט כסלו ה'תשכ"ז

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

בי"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט כסלו פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קמד	יום רביעי - ב' טבת פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז
יום שני - ל' כסלו פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ	יום חמישי - ג' טבת מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שלישי - א' טבת פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	יום שישי - ד' טבת מפרק כג עד סוף פרק כח
שבת קודש - ה' טבת פרק כ מפרק כט עד סוף פרק לד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ט כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 16, ומאחר שהתורה... עד עמ' ט, חסד ומים.

ליקוטי אמרים

ומתלבשת בהקדושי פרוץ הוא ממש, דאורייתא וקדשא
ברוך הוא פלא חד. – "תופסת" ומתלבשת בתורה ובמצוות,
אז היא "תופסת" ומתלבשת בהקב"ה ממש, כי תורה והקב"ה הם
דבר אחד. לכן, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם
הזה מכל חיי העולם
הבא. שכן, בעולם הבא
משיגה ומבינה הנשמה
הארה אלקית בלבד,
ואילו על-ידי תשובה
ומעשים טובים בעולם
הזה, מתקשר יהודי
בקב"ה עצמו. ואף
שהתורה נתלפשה
בדברים תחתונים
גשמיים – לכאורה קשה:
כיוון שהתורה התלבשה,
כאמור, בדברים גשמיים,
הרי האדם משיג בשכלו
רק את הענינים הגשמיים
בהם מלוכשת התורה,
ולא את עצם חכמתו
ורצונו של הקב"ה? –
התשובה על כך היא: הרי
זה מחבק את המלך
הדר-משל, שאין הפרש
– אין כל הבדל, במעלת
התקדמותו ודבקותו
במלך, בין מחבקו
בשהוא – המלך, לבוש
לבוש אחד בין שהוא
לבוש במה לבושים,

ומאחר שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחינות
הנפש וכל תרי"ג אבריה מראשה ועד רגלה – כל שש מאות
ושלושה עשר "אברי" הנפש, מהכוחות הנעלים ביותר שבנפש
עד למדריגה התחתונה ביותר שבנפש, הרי פלה צורה
בצורך החיים את ה'
ממש, ואור ה' ממש
מקיפה ומלבישה
מראשה ועד רגלה, כמו
שכתוב: "צורי אחסה
בו"¹², – דבר שמגין על
האדם, הרי הוא מקיף
אותו מכל צדדיו, וכתוב:
"כצנה רצון תעמרנו"¹³,
שהוא רצונו והקמתו
יתברך המלבישים
בתורתו ומצותיה. – הרי
הוסבר שאם כי רצונו
וחכמתו של הקב"ה הם
למעלה לגמרי מההבנה
האנושית, הם "ירדו"
והתלבשו בתורה ומצוות
כפי שהן מתבטאות
בענינים גשמיים, כדי
שעל-ידן יוכל האדם
להתקשר ולהתאחד עם
הקב"ה ממש. ולכן
אמרו: – חכמינו ז"ל:
יפה שעה אחת
בתשובה ומעשים
טובים בעולם הזה מכל
חיי עולם הבא"¹⁴, –

(*) בכ" ליתא תיבת בהן

מאחר שגוף המלך בתוכם; – כך גם כששכלו של אדם משיג
"שכל" התורה, אף שרצונו וחכמתו של הקב"ה מלוכשים כאן
בלבושים של ענינים גשמיים, הוא "תופס" כביכול, על-ידי-זה,
את המלך, את הקב"ה עצמו. כך גם מובן מהמשל, מעלה נוספת
בהבנת התורה: שכלו של האדם מוקף אז מחכמתו ורצונו
יתברך שבתורה (כמו שיתבאר בפרק החמישי). כלפי זה אומר
ה"תניא" להלן: וכן אם המלך מחבקו בורעו, גם שהיא
מלכשת תוך מלבושיו, – ומביא ראיה לכך, שעל-ידי תורה
המלך מחבקו: כמו שכתוב: "וימינו" – של הקב"ה,
תחבקנו"¹⁶, שהיא התורה שנתנה מימין, – התורה נקראת
"ימינו" של הקב"ה, כי, היא ניתנה מ"ידו הימנית" של הקב"ה,
שהיא בחינת חסד ומים: – מבואר בתורת הקבלה, ש"ימין"
רומז על חסד ועל מים (כפי שהוסבר לעיל, שהתורה נמשלה

שכן, לכאורה, כיצד אפשרי הדבר שרגע אחד בתשובה
ומעשים טובים בעולם-הזה, יהיה יפה יותר מאשר כל חיי
העולם-הבא? – כי עולם הבא הוא שנהנין מיו השכינה"¹⁵,
– נשמות יושבות בעולם-הבא ונהנות מזיו השכינה, שהוא
תענוג תהשנה, – האלקית. שכן, התענוג האמיתי הוא
כשמבינים את הדבר, ואי אפשר לשום נברא, אפילו
מהעליונים, להשיג, – גם הנבראים הרוחניים שבעולמות
העליונים, כמלאכים ונשמות, אין באפשרותם להבין, כ"אם
איוז הארה מאור ה', – רק הארה בלבד מאור ה', ולכן נקרא
בשם "זיו השכינה"; – כי אין זו אלא הארה מהשכינה, אבל
הקדושי פרוץ הוא בכבודו ובעצמו – לית מחשבה תפיסא
ביה כלל, כ"אם באשר – נפשו של יהודי, תפיסא
ומתלבשת בתורה ומצותיה, אזי היא תפיסא בהן

5 תורה. כך שבלימוד תורה ישנה מעלה כפולה: הבנתו של האדם
6 מקיפה ומוקפת בשכל התורה, ובכך ישנה מעלה מיוחדת נוספת
7 בהבנת והשגת התורה לגבי שאר המצוות, כמו שיתבאר בפרק
8 החמישי.

1 למים, ו"שמאל" — על גבורה ועל אש. מהפסוק האמור אנו
2 רואים, שבתורה ישנו גם-כן הענין השני — מה ש"המלך מחבק",
3 המלך מקיף אותו בזרועו, ששכל התורה שהוא רצונו וחכמתו
4 של הקב"ה (ודבר אחד עם הקב"ה) — מקיף את היהודי הלומד

יום שני ל' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ט, פרק ה ולתוספת... עד עמ' 18, צד ופנה.

45 בהקשר לכך כבר הזכרנו, שלמרות זאת אפשר לתפוס בקב"ה
46 על-ידי תורה שהיא דבר אחד עם הקב"ה עצמו. עלינו, איפוא,
47 להבין היטב הביטוי "תפיסא", שאף מחשבה אינה יכולה
48 "לתפוס" בקב"ה, ועל-ידיה נבין גם כיצד על-ידי תורה אפשר

9 פֶּרֶק ה. בסוף הפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שכשיהודי לומד תורה,
10 הרי זה כאילו הוא מקיף ומחבק את המלך. כלומר: הוא ושכלו מקיפים
11 את הקב"ה ורצונו וחכמתו, שהם דבר אחד עם הקב"ה עצמו. מצד שני
12 — גם המלך, הקב"ה ורצונו וחכמתו, מקיפים ומחבקים את היהודי בשעת
13 לימודו תורה.

ליקוטי אמרים

49 לתפוס בו. הנה, כל שכל
50 בְּשִׁמְשִׁכִּיל וּמְשִׁיג
51 בְּשִׁכְלוֹ אִיזָה מְשַׁכֵּל, —
52 ענין שכלי, הרי השכל
53 תּוֹפֵס אֶת הַמְשַׁכֵּל
54 וּמְקִיפוֹ בְּשִׁכְלוֹ, — כמו
55 שמחזיק בידו דבר מסוים,
56 הרי ידו מקיפה את הדבר.
57 זה גם ביחס להבנה
58 שכלית, הדבר שהוא
59 מבין, נמצא בתוך שכלו,
60 ושכלו מקיף את הדבר,
61 וְהַמְשַׁכֵּל — הדבר שהוא
62 מבין, נִתְפָּס וּמְקִיף

14 החלק הראשון של הענין —
15 מובן ומוסבר לנו, כי כשיהודי
16 לומד תורה ומשיג בשכלו את
17 הענין בתורה שהוא לומד —
18 הוא מקיף בשכלו את רצונו
19 וחכמתו של הקב"ה, ואילו
20 החלק השני שבענין — שרצונו
21 וחכמתו של הקב"ה מקיפים
22 את היהודי בשעת לימודו
23 תורה — דורש ביאור והסבר.
24 בפרק החמישי שלפנינו, יסביר
25 רבנו הזקן בהרחבה, את
26 הביטוי "תפיסא" שבאמרו

63 וּמְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ הַשִּׁכֵּל שֶׁהַשִּׁיגוֹ וְהַשִּׁכִּילוֹ, — עד כאן הסביר
64 רבנו הזקן, שהשכל האנושי "תופס" ב"מושכל" שהוא מבין —
65 דבר זה יכול להיות רק אחרי שהוא מבין היטב את הדבר,
66 כלשון ה"תניא": "שהשיגו והשכילו". מכאן ואילך יסביר ענין
67 נוסף בהבנה השכלית: וְגַם הַשִּׁכֵּל מְלַבֵּשׁ בְּמְשַׁכֵּל — כלומר,
68 הדבר שהוא מבין, מקיף את השכל שהוא לומד, וזאת, בְּשַׁעֲרָה
69 שֶׁמְשִׁיגוֹ וְתוֹפֵסוֹ בְּשִׁכְלוֹ; — כשהוא שקוע בענין להבינו לכל
70 פרטיו, עוד לפני שהוא מבינו לאשורו, שאז הדבר שהוא לומד
71 הוא למעלה עדיין מהבנתו, והוא מקיף את שכלו. הרי שביחס
72 להבנת מושג שכלי ישנם שני ענינים: השכל מקיף את
73 ה"מושכל", ה"מושכל" מלביש את השכל, דְּרָךְ-מְשַׁכֵּל: בְּשִׁאֲדָם
74 מִבֵּין וּמְשִׁיג אִיזָה הִלָּכָה בְּמִשְׁנָה אוּ בְּנִמְרָא לְאִשּׁוּרָה עַל
75 בּוֹרִיָּה — כלומר, כשהוא משקיע היטב את שכלו באותה הלכה,
76 הרי שכלו תּוֹפֵס וּמְקִיף אוֹתָהּ, — את ההלכה, וְגַם שִׁכְלוֹ
77 מְלַבֵּשׁ בָּהּ בְּאוֹתָהּ שַׁעֲרָה. — כשהוא מתייגע להבין את
78 ההלכה: המשל שהשתמש בו, הוא, אכן, הנמשל עצמו: וְהֵנָּה,
79 הִלָּכָה זוֹ, הִיא חֻכְמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, — כמו
80 שהזכרנו בפרק הרביעי, ששכל ההלכה הוא חכמתו של הקב"ה,

27 "פתח אליהו", בו נאמר ש"לית מחשבה תפיסא בך" — אין מחשבה
28 שיכולה "לתפוס" בך, בקב"ה. על כך כבר למדנו, שלמרות שאין שום
29 מחשבה שיכולה "לתפוס" בקב"ה, הרי על-ידי תורה הוא "תופס" ברצונו
30 וחכמתו של הקב"ה, שהם דבר אחד עם הקב"ה. רבנו הזקן יסביר, בפרק
31 החמישי, שבשכל התורה, לא זו בלבד שהשכל האנושי מקיף את
32 ה"מושכל" (הענין אותו הוא מבין), אלא שגם ה"מושכל" מקיף את שכלו
33 של הלומד. בעיקרו של דבר, בא כאן רבנו הזקן להסביר מעלתה של
34 תורה לגבי מצוות:

35 במצוות קיים רק הענין שרצונו של הקב"ה מקיף את האדם המקיים את
36 המצוה, ואילו בתורה קיימת המעלה, שבנוסף למה שאנו אומרים לגבי
37 מצוות, מקיף שכלו של האדם את רצונו וחכמתו של הקב"ה בשעה שהוא
38 מבין ענין בתורה.

39 וּלְתוֹסַפָּת בְּאוֹר, בְּאֵר הַיָּמִב — להסביר ביתר הרחבה, לְשׁוֹן
40 "תְּפִיסָא" שֶׁאִמַּר אֵלֵיהֶּו: — הביטוי "תפיסא" שאמר אליהו
41 (במאמרו המפורסם "פתח אליהו"): "לִית מְחַשְׁבָּה תְּפִיסָא בְּךָ
42 בּוֹ" — אין מחשבה שיכולה "לתפוס" בך, בקב"ה. כשהוא רוצה
43 לציין שאין שום מחשבה יכולה להבין את הקב"ה, הוא משתמש
44 בביטוי "תפיסא", שאין שום מחשבה יכולה "לתפוס" בקב"ה.

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סדר הבנת שכל - בתחלה תופס כללות הסברה והשכל, ואז השכל מקיף את המושכל, ואח"כ מתחיל לפרט הכלל ע"י שקיט וכו' ואז השכל מלוכש בהמושכל, וכאשר גמר זה (- כבר מבינו, כאמור "שהשיגו והשכילו") אז השכל מקיף את המושכל. ולהעיר ג"כ מהגהות הצ"צ (הנרפסות) על הנ"ל."

בתורה – אבל אין זה רצונו וחכמתו של הקב"ה, אלא ידיעה
 והבנה אנושית. ואילו כשהוא שואב את ידיעותיו מן התורה:
 הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של
 הקדוש-ברוך-הוא, דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו
 וחכמתו, – בלי תורה,
 אין מחשבה שתוכל
 "לתפוס" בקב"ה ולא
 ברצונו וחכמתו, כִּי־אם
 בהתלבשותם – של
 רצונו וחכמתו של הקב"ה,
 בהלכות הערוכות
 לפנינו, – זהו חלקו
 הראשון של הענין,
 שכשהוא מבין הלכה,
 הוא מקיף בשכלו את
 רצונו וחכמתו של הקב"ה.
 ענין נוסף קיים כאן: וגם
 שכלו מלפנש בהם. –
 שכלו מלובש ברצונו

ובחכמתו של הקב"ה, כלומר, רצונו וחכמתו של הקב"ה מקיפים
 את שכלו. והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו, ולא פערבו
 נמצא כלל בגשמיות, – ששני דברים שאין ערוך ביניהם,
 יתייחדו באיחוד כזה, להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד
 ופנה. – כמו שהדבר בהבנת תורה, בה מתאחד שכלו של
 האדם עם שכל התורה – שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה –
 לכל צדדי, ששכל האדם מקיף את שכל התורה ושכל התורה
 מקיף את שכל האדם.

1 ופסק ההלכה – רצונו של הקב"ה, כך רצה הקב"ה שיהיה הדין:
 2 שיעלה ברצונו, שישמעון ראובן כך וכך דרך משל ושמעון
 3 כך וכך – יהיה הפסק ביניהם כך וכך. ואף אם – אף שיתכן
 4 הדבר, כי לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם, לבא
 5 למשפט על טענות

6 ותביעות אלו, – הרי,
 7 אם כל ענין התורה הוא
 8 רק "לידע את המעשה
 9 אשר יעשון", כדי לדעת
 10 כיצד לקיים את המצוות –
 11 ובנידון דידן: לדעת איך
 12 לפסוק את הדין כשדבר
 13 כזה יארע – ואם כן, אין
 14 כל תועלת, לכאורה,
 15 בידיעת ההלכה בקשר
 16 לדין-תורה שלא היה
 17 ושלא יהיה. אך, האמת
 18 היא לא כך, אלא, עצם
 19 ידיעת והבנת הלכה הוא
 20 תכלית כשלעצמו, כי בהבנת ההלכה הוא מבין את רצונו
 21 וחכמתו של הקב"ה – וכך הוא אומר: מכל-מקום, מאחר שכל
 22 עלה ברצונו וחכמתו של הקדוש-ברוך-הוא, שאם ימען זה
 23 כך וזה כך, יהיה הפסק כך, הרי כשאדם יודע ומשיג
 24 בשכלו פסק זה בהלכה הערוכה במשנה או גמרא או
 25 פוסקים – שונה הדבר כשהוא יודע את פסק הדין, מחוקים
 26 אחרים שלא מן התורה, אף שאפשרי הדבר שגם באותם חוקים
 27 אחרים נפסק, באותו מקרה, אותו פסק דין כמו שהוא, להבדיל,

יום שלישי א' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 18, וזאת מעלה... עד עמ' י, בפרע"ח).

73 שיהודי מקיים, על-ידי דיבור ועשיה, הקדוש-ברוך-הוא
 74 מלביש את הנפש – בלבוש אלקי, ומקיפה אור ה' מראשה
 75 ועד רגלה, – מהבחינה העליונה עד לבחינה התחתונה שבנפש.
 76 וכדיעת התורה – כשיהודי מבין תורה, מלבד שהשכל
 77 מלביש בהכמת ה', –
 78 חכמתו של הקב"ה מקיפה
 79 אותו, נוסף על כך, הנה
 80 גם חכמת ה' בקרבנו, –
 81 של האדם המבין תורה,
 82 ששכלו מקיף חכמת הוי',
 83 ובלשון ה"תניא": מה
 84 שהשכל משיג ותופס
 85 ומקיף בשכלו מה
 86 שאפשר לו לתפס
 87 ולהשיג מידיעת התורה,
 88 איש כפי שכלו ובה
 89 ידיעתו
 90 ודיעתו

91 וזאת
 92 מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות
 93 ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי'
 94 על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד
 95 תורה שבדבור כי ע"י כל המצות שבדבור ומעשה
 96 הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה
 97 ועד רגלה. וכדיעת התורה מלבד שהשכל מלובש
 98 בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבנו מה שהשכל
 99 משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס
 100 ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו ובה ידיעתו

55 וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות
 56 ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות, – המעלה
 57 שבידיעת והשגת התורה לגבי כל המצות המתבצעות על-ידי
 58 עשיה, ואפילו על מצות התלויות בדבור, ואפילו על מצות
 59 תלמוד תורה שבדבור.
 60 – כמו שנזכר בפרק
 61 הקודם, שבלמוד תורה

62 קיימת מצות הבנת התורה
 63 ומצות הדיבור בתורה:
 64 מצות הדיבור בתורה,
 65 כפי, מקיימים כשאומרים
 66 פסוקי התנ"ך גם אם לא
 67 מבינים פירוש המלים
 68 ומושגן. ואילו המעלה
 69 הגדולה שבמצות הבנת
 70 התורה, אינה קיימת בשום
 71 מצוה אחרת, גם בזה של
 72 דיבור בתורה, כי על-ידי כל המצות שבדבור ומעשה –
 73 בפרע"ס. – בארבעה חלקי התורה: פשט, רמז, דרוש, סוד. הרי,

40 וְלִשְׁמָהּ, הֵינּוּ כְּדִי – כוונתו של הלומד היא, לְקַשֵּׁר נַפְשׁוֹ
41 לַה' עַל־יְדֵי הַשְּׁנֵת הַתּוֹרָה, אִישׁ כָּפִי שָׂכָלוּ, – עַל־יְדֵיכֶם
42 הוא מתקשר עם הקב"ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"פָרִי עֵץ חַיִּים". –
43 הַתְּנִיָּא הֵבִיא כֵּאֵן מִסֵּפֶר "עֵץ הַחַיִּים", שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מִזֶּה

44 לַנֶּפֶשׁ, וְהַמִּצְוֹת –

45 לְבוּשִׁים. בָּרַם, נִשְׁאֵלֶת

46 הַשְּׂאֵלָה: אִם כֵּן – הִרִי

47 שֶׁלַתּוֹרָה מַעֲלָתָה הִיא,

48 שֶׁהִיא מִזֶּה מִזֶּה לַנֶּפֶשׁ,

49 וְלַמִּצְוֹת – מַעֲלָתָן הֵן,

50 שֶׁהֵן לְבוּשִׁים לַנֶּפֶשׁ; וְכֵן

51 לְמַדְנָה, שֶׁלְבוּשִׁים

52 בְּרוּחָנִיּוֹת יִכְוָּלִים לִהְיוֹת

53 לַמַּעֲלָה בְּמַדְרִיגָה מִהַדְּבָר

54 אוֹתוֹ הֵם מְלִבִּישִׁים. בְּמַה,

55 אִיפּוֹא, קִיּוּמָת מַעֲלָתָה

56 הַמִּיּוּחָדָת שֶׁל תּוֹרָה לְגַבִּי

57 מִצְוֹת? – זֹאת הִיא בֹּא

58 לְהַבְהִיר בְּהַגְדָּה הַבְּאֵה,

59 בְּהַסְבִּירוֹ מַה מִּשְׁמַעוֹתָם

60 שֶׁל מִזֶּה וּלְבוּשׁ בְּמוֹבֵנָם

61 הַרוּחָנִי, וּבִכֵּךְ מוֹסֵבֶר

62 שֶׁבַתּוֹרָה יִשְׁנֶן שְׁתֵּי

63 הַמַּעֲלֹת: הִיא גַם מִזֶּה וְגַם

64 לְבוּשׁ לַנֶּפֶשׁ הַמִּשְׁכָּלָת

65 הַלּוּמֵדֶת תּוֹרָה, וְכֵן הִיא

66 אוֹמֵר: [וְהַמִּזֶּה הִיא

67 בְּחִינַת אֹרֶךְ הַנִּימִי, –

68 לְנִשְׁמָה, וְהַלְבוּשִׁים בְּחִינַת מְקִיפִים. – אֹרֶךְ שֶׁמִּקֵּף אֶת הַנֶּפֶשׁ,

69 וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁתִּלְמִיד תּוֹרָה שֶׁקּוֹל כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת,

70 לְפִי שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן לְבוּשִׁים לְבָד, וְהַתּוֹרָה הִיא מִזֶּה וְגַם

71 לְבוּשׁ לַנֶּפֶשׁ הַמִּשְׁכָּלָת, – הַעוֹסֶקֶת בַּתּוֹרָה, שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהּ –

72 הָאָדָם מִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה, בְּעִיּוֹנָה וְלִמּוּדָה, – כִּשְׁהַנֶּפֶשׁ עוֹסֶקֶת

73 בְּלִימּוּד וּבְעִיּוֹן בַּתּוֹרָה, וְכֵל־שֶׁבֶן בְּשִׁמּוּצֵיָא – אֵת מַה שֶׁהוּא

74 מִבֵּין בַּתּוֹרָה, בְּפִיּוֹ בְּדַבּוּר, – גַּם בְּדִבּוּר, שֶׁהַכֵּל הַדְּבָר –

75 הַיּוֹצֵא מִהַפֶּה, נִצָּשָׁה בְּחִינַת אֹרֶךְ מְקִיפָה, – לַנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ

76 שֶׁכָּתוּב בְּ"פָרִי עֵץ חַיִּים": – בְּהַתָּאם לְאִמּוּר, יּוֹצֵא, שֶׁבַתּוֹרָה

77 יִשְׁנֶן שְׁתֵּי הַמַּעֲלֹת: מַעֲלַת הַמִּזֶּה וּמַעֲלַת הַלְבוּשׁ, מִמִּילָא הַתּוֹרָה

78 הִיא לַמַּעֲלָה מִכָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן לְבוּשִׁים לְבָד לַנֶּפֶשׁ.

1 שְׁבִידִיעַת וְהַבְנַת תּוֹרָה, קִיּוּמָת, בְּנוֹסֶף לַמַּעֲלָה שֶׁקִּיּוּמָת בִּשְׁאֵר
2 הַמִּצְוֹת, שֶׁאֹרֶךְ הוּא מִקֵּף אֶת הַנֶּפֶשׁ, מַעֲלָה נּוֹסֶפֶת, וְהִיא מַה
3 שֶׁהַנֶּפֶשׁ מִקִּיפָה אֶת אֹרֶךְ הוּא, עַל־יְדֵי שֶׁשָּׂכָלוּ מִקֵּף שָׂכָל שֶׁל
4 תּוֹרָה שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבִ"ה. וְלִפִּי שֶׁבִידִיעַת

5 הַתּוֹרָה, – וְהַבְנָתָה,

6 הַתּוֹרָה מִלְבָּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ

7 הָאָדָם וְשָׂכָלוּ וּמִקֵּפָת

8 בְּתוֹכָם, – בְּנִפְשׁוֹ וּבְשָׂכָלוֹ

9 שֶׁל הָאָדָם, לְבָד וְנִקְרָאת –

10 הַתּוֹרָה, בְּשֵׁם 'לֶחֶם'

11 וְ"מִזֶּה הַנֶּפֶשׁ". כִּי כְּמוֹ

12 שֶׁהַלֶּחֶם הַנֶּפֶשׁ זֶה אֵת

13 הַגּוֹף כְּשֶׁמִּכְנִיסוֹ בְּתוֹכוֹ

14 וְקָרְבוֹ מִמֶּשׁ, וְנִהְפֵךְ שֵׁם

15 לְהִיּוֹת דָם וּבִשָּׁר כְּבִשָּׁרוֹ וְזִוִּי יִחִיה וְיִתְקִים כֵּךְ בִּידִיעַת

16 בְּבִשָּׁרוֹ, וְזִוִּי יִחִיה

17 וְיִתְקִים, כֵּךְ בִּידִיעַת

18 הַתּוֹרָה וְהַשְּׁנֵת בְּנֶפֶשׁ

19 הָאָדָם שֶׁלּוּמְדָה הֵיטֵב

20 בְּעִיּוֹן שָׂכָלוֹ עַד

21 שֶׁנִּתְפַּסֵּת בְּשָׂכָלוֹ

22 וּמִתְאַחֵד עִמּוֹ וְהוּי

23 לְאֶחָדִים – הַנֶּפֶשׁ וְהַתּוֹרָה

24 נִעֲשֶׂה לְדַבֵּר אֶחָד, וְזֶה:

25 נִעֲשֶׂה – הַתּוֹרָה, מִזֶּה

26 לְנֶפֶשׁ וְחַיִּים בְּקִרְבָּה,

27 מִחֵי חַיִּים אֵין־סוֹף

28 בְּרוּךְ־הוּא הַמְּלַבֵּשׁ –

29 הָאֵין־סוֹף מְלֻבָּשׁ, בְּחִינַתוֹ וְתוֹרָתוֹ שֶׁבְּקִרְבָּה. – בְּנֶפֶשׁ

30 הַיְּהוּדִי הַלּוּמֵד וּמִבֵּין תּוֹרָה, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "וְתוֹרָתָךְ בְּתוֹךְ

31 מִעֵי", – כְּלֹמֵר, הַתּוֹרָה נִהְיִית מְזוּנָה הַפְּנִימִי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, וְכְּמוֹ

32 שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים" שֶׁעַד מִדַּ הַרְקָה, שֶׁלְבוּשִׁי הַנֶּפֶשׁ מִצְוֹת

33 בְּגוֹן־עֵדֶן הֵן הַמִּצְוֹת, – כְּדִי שֶׁהַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא מוֹגְבֵּלָת, תּוֹכֵל

34 "לְקַבֵּל" אֶת זִוִּי הַשְּׂכִינָה בְּגוֹן־עֵדֶן, שֶׁהוּא אֹרֶךְ אֱלֹקִי בְּלִי מוֹגְבֵּל,

35 מִן הַהִכָּרָה שֶׁהַנֶּפֶשׁ תִּצְטִיד בְּ"לְבוּשִׁים", שֶׁהֵם: הַמִּצְוֹת שֶׁאֵדָם

36 מִקֵּים אוֹתָן בְּעוֹלָם־זֶה. וְכֵאֲמוֹר, שֶׁעַל־יְדֵי מִצְוָה, מוֹקֶפֶת הַנֶּפֶשׁ

37 בְּאֹרֶךְ אֱלֹקִי כְּמוֹ לְבוּשׁ הַמִּקֵּף אֶת הַגּוֹף; הִרִי זֶה לְבוּשׁ לְנִשְׁמָה

38 בְּגוֹן־עֵדֶן. וְהַתּוֹרָה הִיא הַמִּזֶּה לְנִשְׁמָת שֶׁעֲסָקוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה

39 בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה, וְכְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֶהר וְיִקְהֵל דָּף ר"י;

יום רביעי ב' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' י, פרק ו והנה... עד עמ' 20, שריא לעולם.

ליקוטי אמרים

וְהָנָה, זֶה לְעֹמֶת זֶה עָשָׂה אֱלֹהִים. – הנפש הבהמית
 וכוחותיה ולבושיה הם הדיחף, הצד המנוגד, לעומת הנפש
 האלקית וכוחותיה ולבושיה. בִּי כְמוֹ שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כְּלוּלָה
 מְעַשְׂרֵי סְפִירוֹת קְדוֹשׁוֹת, – עשרה הכוחות, המכוונים לעשר
 הספירות, וּמִתְלַבֶּשֶׁת
 בְּשִׁלְשָׁה לְבוּשִׁים
 קְדוֹשִׁים, – מוחשבה,
 דיבור ומעשה של תורה
 ומצוות, כִּךָּ הַנֶּפֶשׁ
 דְּסִטְרָא־אַחֲרָא – הנפש
 של ה"סטרא אחרא", הצד
 שכנגד (משמעות המושג
 "סטרא אחרא" יוסבר
 להלן) מְקַלְפֹּת נִגְהָ –
 מהקליפות הנקראות
 "נוגה", שכפי שכבר
 הסברנו, יש בהן גם טוב,
 הַמְלַבֶּשֶׁת בְּדָם הָאֲדָם, –
 הנפש המלוכשת, כמוכר
 בפרק ראשון, בדם האדם להחיות את גופו, גם נפש זו כְּלוּלָה
 – ומורכבת, מְעַשְׂרֵי בְּתָרִין דְּמִסְאָבוּתָא², – מעשרה "כתרים"
 של טומאה (מעשרה כוחות שבלשון הקבלה נקראים בשם
 "כתרין" – "כתרים"). שֶׁהֵן: – עשרה כוחות אלה: שְׁבַע מִדּוֹת
 רְעוּת – כגון: מדת ה"חסד" שבטומאה מתבטאת בתאוה, מדת
 ה"גבורה" – בכעס, מדת ה"תפארת" – בהתפארות, וכך הלאה,
 הַבָּאוֹת מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת רָעִים הַנּוֹכְרִים לְעֵלִי, – בפרק
 הראשון, שכשם שכל דבר מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח,
 מים ועפר, כך מורכבת גם הנפש הבהמית מארבעה יסודות
 ורחניים, ובהיותה נפש של קליפה – יסודותיה רעים, ומזהם
 באות כל המדות הרעות, וְשֶׁכָּל הַמּוֹלִידִין הַנִּחְלָק לְשִׁלְשָׁה שֶׁהֵן
 חֲכֵמָה בִּינָה וְדַעַת – מְקוֹר הַמִּדּוֹת; – מדוע הן מקור למדות?
 בִּי הַמִּדּוֹת הֵן לְפִי עֶרֶךְ הַשִּׁכְלָה, – כשה"שכל" גדול יותר –
 ה"מדות" מופנות לדברים נעלים יותר, ואם ה"שכל" קטן יותר –
 ה"מדות" הן לדברים נמוכים יותר. בִּי הַקָּטָן – הילד הקטן,
 חוֹשֵׁק וְאוֹהֵב דְּבָרִים קְטָנִים פְּחוּתֵי הָעֶרֶךְ, לְפִי שֶׁשִּׁכְלוֹ קָטָן
 וְקָצֵר לְחֵשִׁי דְּבָרִים יְקָרִים יוֹתֵר מֵהֶם, – הרי, שמדת החסד,
 המתבטאת בתאוה ואהבה, מופנית בילד הקטן לדברים פעוטים
 ופחותי ערך, מכיון ששכלו קטן. וְכֵן – במדת הגבורה, מְתַבַּעֵם
 וּמִתְקַצֵּץ מִדְּבָרִים קְטָנִים, וְכֵן בְּהַתְפָּאָרוֹת – מדת התפארת,
 וְשֶׁאֵר מִדּוֹת. – הרי, שהשכל פועל בהתגלותן של המדות
 ומודד אותן באיזו צורה תהיינה. משום כך נקראים שלשה
 כוחות השכל – "מקור" לשבע המדות.³ וְעֶשֶׂר בְּחִינּוֹת אֱלֹ
 הִימָאֻת, בְּשָׂאֲדָם מְחַשֵּׁב בְּהֵן – כשאדם חושב מחשבות
 הנובעות מאחד מעשרת הכוחות האמורים, וכגון: כשהוא חושב

1 פָּרָק ו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהנפש האלקית שבכל
 2 אחד מישראל, מורכבת מעשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כללים:
 3 "שכל", ו"מדות". שלשת כוחות ה"שכל" מהווים מקור ל"מדות" (לרגש).
 4 על-ידי התבוננותו והתעמקותו של האדם, בגדלותו של הקב"ה – נוצרת
 5 בו "מדה" רגשית, יראה
 6 מהקב"ה או אהבה אליו. כן
 7 הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש
 8 אלקית – שלשה "לבושים":
 9 מוחשבה, דיבור ומעשה, של
 10 תורה ומצוות, בהם מתלבשת
 11 הנפש האלקית. "לבושים"
 12 אלה הם למעלה בדרגתם מן
 13 הנפש עצמה, מאחר שהתורה
 14 והקב"ה הם דבר אחד ממש,
 15 וכשיהייה לומד תורה ומקיים
 16 מצוות – הוא מתקשר עם
 17 הקב"ה. במיוחד כשהוא לומד
 18 ומבין תורה, שהמעלה שבכך,
 19 היא כפולה: האור האלקי
 20 מקיף את הנפש, והנפש מקיפה את האור האלקי של תורה.
 21 בפרק הששי, אותו נתחיל ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שגם לנפש הבהמית
 22 – שהיא הצד המנוגד של הנפש האלקית (כמבאר בפרק א.) – עשרה
 23 כוחות ושלשה לבושים, ומאחר שהנפש הבהמית היא נפש של
 24 "קליפה", הרי שכוחותיה הן כוחות של טומאה, ולבושיה – גם כן
 25 לבושים טמאים. וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא נעשית
 26 בעלת דרגה נחותה יותר מאשר היא עצמה. ביחס למשמעות המושג
 27 "קליפה", הערנו בפרק ראשון, שלמרות שהכל נברא ומקבל חיותו
 28 מאלקות, הרי כדי שתהיה לאדם אפשרות של בחירה בין טוב לרע, וכדי
 29 שהאדם יהיה כפי שעליו להיות, על-ידי עבודה ויגיעה עצמית, ויהיה
 30 זכאי לשכרו – יצר הקב"ה כוחות של טומאה, המכסים ומסתירים על
 31 החיות האלקית שבכל דבר ונברא. כוחות מסתירים אלה, נקראים
 32 "קליפה": כשם שהקליפה מכסה ומסתירה על הפרי, כך מסתירים כוחות
 33 הטומאה, על חיות הקדושה שבפנימיות כל דבר. קליפות אלה נחלקות
 34 לשתי מדרגות, אחת למטה מהשניה: מדרגה אחת בקליפה נקראת –
 35 "נוגה", זוהי קליפה שיש בה גם טוב, ואותם הדברים ה"מושכים" את
 36 חיותם דרך ה"הסתרה" של אותה קליפה – אפשר לנצל אותם גם לטוב
 37 וגם לרע. כפי שזה ביחס לכל דבר גשמי שאפשר לקיים בו מצוה, ואז
 38 הוא נהפך לקדושה, ואפשר לעשות בו, חלילה, עבירה, ואז הוא יורד
 39 למדרגה נמוכה יותר. המדרגה השניה שבקליפה היא טמאה לגמרי
 40 ואין בה טוב כלל, והדברים ש"מושכים" את חיותם דרך קליפה זו, שאין
 41 בה, כאמור, טוב כלל, אי אפשר שיהפכו לקדושה, או אף לנצל אותם
 42 בענינים טובים. דברים שהם אסורים באכילה – אינם יכולים להיחפץ
 43 לקדושה (אבל אפשר לנצל אותם לעניני קדושה) ודברים שאסורים
 44 בהנאה – אין אפשרות גם לנצל אותם לטוב.

1. קהלת ז, יד. ראה זוהר חלק ג מז, ב. 2. שם, מא, א; ע, א. 3. רואים אנו בלשונו של רבנו הזקן, שביחס לנפש האלקית, הוא אומר,

צד הקדשה. – אם זה אינו צד הקדושה, הרי זה צד אחר
 "סטרא אחרא", הרי שכל דבר שאינו קדושה – הוא "סטרא
 אחרא". ומזה צד הקדושה? – וצד הקדשה אינו אלא
 השראה ותמשכה מקדשתו של הקדוש ברוך הוא, ואין
 הקדוש ברוך הוא שורה
 אלא על דבר שבטל
 אצלו יתברך, בין בפעל
 ממש – שגם בחיצוניות
 ניכר שהוא בטל,
 כמלאכים עליונים, –
 כמו מלאכים שעומדים
 תמיד בהתבטלות אל
 הקב"ה בכל ישותם, בין
 בכת – שהביטול הוא רק
 בכוח, בפנימיותו הדבר
 בטל להקב"ה, ככל איש
 ישראל למטה, –
 בעולם הזה, שבכחו
 להיות בטל ממש לגבי
 הקדוש ברוך הוא
 במסירת נפשו על
 קדשת השם. – כמו
 שיסביר להלן ב"תניא",
 שכל יהודי יש בכוחו
 למסור את נפשו על קידוש השם: כשרוצים להכריח יהודי
 לשמך חלילה, הרי גם "קל שבקלים" מוסר את נפשו על
 קדושת השם. הרי, שאין שלא יהיה מצבו של יהודי מבחינה
 חיצונית, הנה בפנימיותו, בנשמתו, הוא תמיד מסור להקב"ה,
 אלא שזה מתגלה בזמן של "מסירות נפש". מכיון שכך – שורה
 בכל יהודי קדושתו של הקב"ה. ולכן אמרו רז"ל, שאפילו
 אחד שיושב ועוסק בתורה – שכינה שרויה בו, – עליו.
 שכן, כשיהודי לומד תורה, ניכרת התבטלותו אל הקב"ה גם
 בחיצוניותו: הוא משקיע את שכלו, להבין רצונו וחכמתו של
 הקב"ה – והשכינה שורה אז עליו. וכל פי עשרה שכינתא
 שריא לעולם. – במקום שעשרה יהודים נמצאים יחד, גם
 כשאנים לומדים אז תורה, שורה שם השכינה תמיד. שכן,
 עשרה יהודים יחד הם עדה שלימה, ועדה שלימה היא כלי
 להשראת השכינה.

איך להשיג דבר מסוים שהוא תאב לו, וכדומה, או מדבר –
 דיבורים הבאים מאחד מעשרת הכוחות האמורים, או עושה
 – בכוח המעשה שלו, פעולה המשמשת אחד מעשרה הכוחות
 האמורים, הרי מחשבתו שבמחו ודבורו שבפיו וכן
 המעשי שבדיו ושאר
 יבדיו, נקראים "לבושי
 מסאבו" – לבושים לא
 נקים, לעשר בחינות
 אלו הממאות,
 שמתלבשות בהן בשעת
 מעשה או דבור או
 מחשבה. – אלו הם
 המחשבות, הדיבורים
 והמעשים שהם לבושי
 הנפש הבהמית? ביחס
 לנפש האלקית, יודעים
 אנו, שיש לה מחשבות,
 דיבורים ומעשים שהם
 לבושיה, והם, כמוסבר
 לעיל, המחשבה, הדיבור
 והמעשה בתורה ומצוות.
 בהתאם לכך, אפשר היה
 לומר, שגם ביחס לנפש
 שמן הקליפה, אלה הם
 מחשבות, דיבורים ומעשים של עבירות – בא רבנו הזקן ואומר
 שמדובר כאן לא רק על עבירות, אלא כל המחשבות שאדם
 חושב, וכל הדיבורים והמעשים, שהוא מדבר ועושה, שאינם
 לשמו של הקב"ה ואינם באים כדי לעבדו – אף שאינם עניני
 איסור ועבירה – הרי הם עדיין לבושים של "קליפה" – ובלשונו
 של רבנו הזקן: והן הם כל המעשים אשר נעשים תחת
 השמש, – כל זמן שאין הם נעשים לשם ענינים של תורה, או
 כדי לעבוד את השי"ת, אשר הכלל הכלל ורעות רוח", וכמו
 שכתוב בזהר בשלח, שכן תבירו דרוהא בו", – דברים
 שרוח הקדושה שבורה בהם. וכן כל הדבורים וכל
 המחשבות אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו, –
 וממילא הם לשם הנפש הבהמית. שזהו פרוש לשון "סטרא
 אחרא", – זו משמעות הביטוי "סטרא אחרא", פרוש צד
 אחר, – "סטרא" בלשון ארמית – צד, "אחרא" – אחר, שאינו

לעיל בפרק השלישי – בתחילה שלשה כוחות השכל, ולאחר מכן את שבעת המדות, והוא מסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות נולדות מהשכל. ואילו כאן, ביחס לנפש הבהמית, הוא מזכיר בתחילה את המדות ולאחר מכן את השכל, ומסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות הן לפי ערך השכל. טעם השינוי בלשון הוא, שכן, יש הבדל יסודי בין השכל והמדות של הנפש האלקית לבין השכל והמדות של הנפש הבהמית: עיקר מהותה של הנפש האלקית, הוא שכל, ולכן היא נקראת "אדם", שהוא תואר השכל. והמדות נובעות מהשכל, כלומר: התעמקותו בגדולתו של הקב"ה יוצרת בו אהבה להקב"ה, או יראה מפניו. ואילו עיקר מהותה של הנפש הבהמית, היא מדות, והמדות בה הן טבעיות – יש לה משיכה לעינוגים גופניים, ואין היא צריכה להתבונן ב"טוב" של התאוות, כדי לרצות אותן, כי בטבעה היא נמשכת לכך. וכך גם בשאר המדות. השכל של הנפש הבהמית משמש רק כעוזר בהתגלות המדות, ולכן: כפי מדריגתו הכללית של השכל – כך היא מדריגת המדות. ומשום כך מונה כאן רבנו הזקן את המדות בתחילה, ואומר שהשכל נקרא "מקור" למדות – רק מחמת שהמדות הן לפי ערך השכל. 4. קהלת א, יד. 5. חלק ב נט, א. 6. אבות פרק ג. משנה ו. 7. סנהדרין לט, א.

יום חמישי ג' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 20, אבל כל מה... עד עמ' יא, סוף פ"ה.

ליקוטי אמרים

אבל כל מה שאינו בטל אצלו

ית' אלא הוא דבר נפרד בפני עצמו אינו מקבל חיות מקדושתו של הקב"ה מבחי' פנימית הקדושה ומחותה ועצמותה בכבודה ובעצמה אלא מבחי' אחוריים שיוורדים ממדרגה למדרגה רבבות מדרגות בהשתלשלות העולמות דרך עלה ועלול וצמצומים רבים עד שנתמעט כל כך האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שיכול להתצמצם ולהתלבש בבחי' גלות תוך אותו דבר הנפרד להחיותו ולקיימו מאין ליש שלא יחזור להיות אין ואפס כבתחלה מקודם שנברא ולכן נקרא עולם הזה ומלואו עולם הקליפות וסטרא אחרא ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו כמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות

הנהגה

עם היות בתוכו עשר ספ' דעשיה וקדושה וכמ"ש בע"ח שער

1 אָבֵל כָּל מַה שְּׂאִינוּ בְּטָל אֶצְלוֹ יִתְפָּרֵד, אֵלֶּא הוּא דְּבָר
2 נִפְרָד בְּפָנָיו עֲצָמוֹ – הוּא נִרְאָה כְּאִילוֹ הוּא דְּבָר נִפְרָד לַעֲצָמוֹ,
3 אֵינוֹ מְקַבֵּל חַיּוּת מִקְדָּשׁוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא – אֵלֶּא,
4 מֵהִיכָן הוּא מְקַבֵּל אֶת חַיּוּתוֹ? הִרִי מִן הַהִכְרָח שֶׁכָּל דְּבָר יִקְבַּל אֶת
5 חַיּוּתוֹ מִן הַקְדוּשָׁה, כְּמוֹ
6 שִׁכְתוּבִּי: "וְאֵתָה מַחֲיָה אֶת
7 כּוֹלֵם", אֲלֻקוֹת וְקְדוּשָׁה 1
8 מַחֲיָה אֶת הַכֵּל – מִסְבִּיר 2
9 רַבְּנוּ הַזֶּקֶן, שֶׁהַ"נִּפְרָד", זֶה 3
10 שְׂאִין בּוֹ בִּטּוֹל לַהֲקַבֵּה, 4
11 אֵינוֹ מְקַבֵּל חַיּוּת 5
12 מֵהַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הַקְדוּשָׁה, 6
13 כִּי־אֵם מִחִיצוֹנִיּוּתָהּ בִּלְבָד, 7
14 אַחֲרֵי שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת 8
15 וְיורֶדֶת דֶּרֶךְ הַסְּתֵרוֹת 9
16 רַבּוֹת. זֶהוּ מַה שֶּׁהוּא 10
17 אֹמֵר: "אֵינוֹ מְקַבֵּל חַיּוּת", 11
18 מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַקְדוּשָׁה 12
19 וּמַחֲוֵתָהּ וְעֲצָמוּתָהּ 13
20 בְּכַבּוּדָּהּ וּבְעֲצָמָהּ, אֵלֶּא 14
21 מִבְּחִינַת אַחֲוִיּוּת, – כִּפִּי 15
22 שְׂיוֹסֵבֵר לַהֲלֹךְ, בִּפְרָק כ"ב, 16
23 מִשְׁמַעוּתָהּ שֶׁל הַשְּׁפָעָה
24 פְּנִימִיּוּת הִיא, לִתֵּת לְמִישֵׁהוּ
25 דְּבָר מִתּוֹךְ רִצּוֹן עֲצָמִי טוֹב,

26 ואילו השפעה בבחינת אחוריים – היינו: כשנותנים דבר למישהו
27 בגלל סיבה צדדית ולא מתוך רצון טוב. למשל: כשמישהו נותן
28 דבר לשונאו, הריהו מפנה את פניו ממנו. פניו של אדם מסמלים
29 את פנימיותו, וכשם שפנימיותו של האדם אינה מתבטאת
30 במתנה שהוא נותן לשונאו, ומשום כך הוא מפנה ממנו גם את
31 פניו הגשמיות בשעת מעשה – כך גם ביחס להשפעה אלקית:
32 כשההשפעה מושפעת לצד הקדושה, הרי זו השפעה פנימית,
33 שהקב"ה רוצה, כביכול, להשפיע לו. ואילו ההשפעה המושפעת
34 ל"סטרא אחרא", לצד שלא מן הקדושה, הרי זו השפעה חיצונית
35 בלבד, בלי רצון פנימי, והיא נקראת "בחינת אחוריים", שְׂיוֹרְדִים
36 מִמְּדִרְגָּה לְמִדְרָגָה – מִמְּדִרְגָּה עֲלִיּוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה, רַבְּבוֹת
37 מִדְרָגוֹת, פְּהַשְׁתִּלְשּׁוֹת הָעוֹלָמוֹת דֶּרֶךְ עֲלָה וְעֲלִיל – דֶּרֶךְ
38 סִיבָה (הַגּוֹרֵם) וּמִסּוּבָב (הַתּוֹצֵאָה), וְכִפִּי שְׁהוֹסֵבֵר כְּבָר,
39 כִּשְׁהַמְדִּירָגָה הָעֲלִיּוֹנָה הִיא סִיבָה וְהַמְדִּירָגָה הַתַּחְתּוֹנָה
40 הַבְּאָה מִמֶּנָּה. אֲךָ, בְּצוּרָה זֹאת, יֵשׁ עֲדִיין עֶרֶךְ וְשִׁיבּוֹת בֵּין הַמְדִּירָגָה
41 הַתַּחְתּוֹנָה לְעִלְיָתָהּ, שֶׁהִיא הַמְדִּירָגָה הָעֲלִיּוֹנָה, וְאִילוֹ כֵּאֵן יִשְׁנֵם
42 נוֹסֵף עַל כֵּךְ וְצִמְצוּמִים רַבִּים, – הַמְדִּירָגָה הַבְּאָה אַחֲרֵי
43 הַצְמָצוֹם, יוֹרֶדֶת כָּל כֵּךְ, שְׂאִין לָהּ עֶרֶךְ כָּלִל לַמְדִּירָגָה שֶׁלִּפְנֵי

44 הַצְמָצוֹם, וְהַחַיּוּת שֶׁל קְדוּשָׁה הַאֲמוּרָה יִרְדֶּה כָּל כֵּךְ, עַד
45 שְׁנֵת־מַעֲט כָּל־כֵּךְ הָאֹר וְהַחַיּוּת, מְעוֹט אַחֵר מְעוֹט, עַד
46 שְׂיִכּוֹל לַהֲתַצְמָצֵם וּלְהִתְלַבֵּשׁ בְּבְחִינַת גְּלוּת – הַחַיּוּת שֶׁמֶן
47 הַקְדוּשָׁה, נִמְצָאָה בְּגוֹלוֹת בְּאוֹתוֹ דְּבָר שֶׁהִיא מַחֲיָה. הֵיינו: הַדְּבָר
48 אֵינוֹ בְּטָל לַחַיּוּת שֶׁל כִּפִּי
49 הַנִּדְרָשׁ, אֵלֶּא הוּא "מוֹשֵׁל"
50 עַל הַחַיּוּת; לְמַשְׁלֵ: אָדָם
51 הַנִּמְצָא בְּגוֹלוֹת – יֵשׁ עַל
52 גְּבִיּוֹ מִי שְׁמוֹשֵׁל עֲלָיו, וְהוּא
53 אֵינוֹ יִכּוֹל לְגָלוּת אֶת
54 כּוֹחוֹתָיו וּלְפַעוֹל כְּרִצּוֹנוֹ.
55 הַחַיּוּת שֶׁמֶן הַקְדוּשָׁה הִיא
56 בְּבְחִינַת גְּלוּת תּוֹךְ אוֹתוֹ
57 דְּבָר הַנִּפְרָד, – מִן
58 הַקְדוּשָׁה וְבוֹ מִתְלַבֵּשׁ
59 הַחַיּוּת לְהַחֲיּוֹתוֹ –
60 לַהֲחַיּוֹת אֶת הַדְּבָר הַנִּפְרָד,
61 וּלְקַיְּמוֹ מֵאֵין לִישׁ, שְׁלֵא
62 יִחְזוֹר לַחַיּוּת אֵין וְאִפֹּס
63 כְּבִתְחִלָּה מִקֹּדֶם שֶׁנִּבְרָא.
64 – הִרִי, שֶׁכָּל דְּבָר שֶׁאֵינוֹ
65 בְּטָל לַהֲקַבֵּה, וּבְהַרְגָּשׁוֹ
66 הוּא כְּדִבְרֵי נִפְרָד – מְקַבֵּל
67 אֶת חַיּוּתוֹ, לֹא מִפְּנִימִיּוּת
68 הַקְדוּשָׁה בִּלְבָד, אֲלֵא רַק
69 עַל־יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוּתָהּ בְּהַרְבֵּה לְבוּשִׁים וְצִמְצוּמִים. וְלָכֵן נִקְרָא
70 עוֹלָם הַזֶּה וּמִלְּאָהּ, עוֹלָם הַקְּלִיפּוֹת וְסִטְרָא אַחְרָא. – לְמֵרוֹת
71 שֶׁהַקְדוּשָׁה הִיא הִיא מַחֲיָה גַם אֶת הָעוֹלָם־הַזֶּה, אֲלֵא מִכּוֹן
72 שֶׁהָעוֹלָם־הַזֶּה הַגִּשְׁמִי מַרְגִּישׁ אֶת עֲצָמוֹ כְּדִבְרֵי לַעֲצָמוֹ, כְּמִצִּיאוֹת
73 נִפְרֶדֶת, וְלֹא נִרְאָה בּוֹ הַבִּטּוֹל לַהֲקַבֵּה, לֵכֵן הוּא נִקְרָא עוֹלָם שֶׁל
74 קְלִיפּוֹת וּסִטְרָא־אַחְרָא, וְלָכֵן כָּל מַעֲשֵׂה עוֹלָם הַזֶּה קָשִׁים
75 וְרָעִים, וְהַרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ, כְּמוֹ שִׁכְתוּב בְּעֵץ חַיִּים שֶׁעַר
76 מִבְּ סוֹף פֶּרֶק ד'. הַגְּהָה – ב"הַגְּהָה" הַבְּאָה, עוֹמֵד רַבְּנוּ הַזֶּקֶן עַל
77 כֵּךְ, שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה נִקְרָא עוֹלָם שֶׁל "קְלִיפּוֹת" ו"סִטְרָא אַחְרָא",
78 לְמֵרוֹת שֶׁהַקְב"ה נִמְצָא הִרִי בְּכָל מְקוֹם, גַּם בְּעוֹלָם־זֶה, וְכְמוֹ
79 שְׁמוֹסֵבֵר ב"קְבִלָּה" שֶׁזֶהוּ ה"אֹר אֵין סוֹף" הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּעֶשֶׂר
80 הַסְּפִירוֹת שֶׁל אַרְבַּעַת הָעוֹלָמוֹת: אֲצִילוּת, בְּרִיאָה, יְצִירָה, עֲשִׂיָה,
81 וְעַל־יֵדֵן מִלָּא גַם עוֹלָמָנוּ, הָעוֹלָם־הַזֶּה, ב"אֹר אֵין סוֹף" – אֲךָ,
82 אֵין זֶה סוֹתֵר לְעוֹבְדָה שֶׁהָעוֹלָם־הַזֶּה נִקְרָא עוֹלָם שֶׁל "קְלִיפּוֹת"
83 ו"סִטְרָא אַחְרָא" [עַם הַיּוֹת בְּתוֹכָו] – לְמֵרוֹת שִׁישְׁנֵן בְּעוֹלָם־
84 הַזֶּה, עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּעֲשִׂיָה דְּקְדוּשָׁה, – שֶׁכֵּן, עוֹלָם הָעֲשִׂיָה
85 כָּלִיל בּוֹ גַם עוֹלָמָנוּ אֵנוּ, הָעוֹלָם־הַזֶּה הַגִּשְׁמִי, וְגַם עוֹלָם הָעֲשִׂיָה
86 הָרוּחָנִי, וְעֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת שֶׁל עוֹלָם הָעֲשִׂיָה שֶׁל קְדוּשָׁה נִמְצָאוֹת

התלבשות הנפש בלבושים אלה – היא יורדת למדריגה
תחתונה יותר מאשר היא עצמה: **אלא שהקליפות הן נחלקות**
לשתי מדרגות, זו למטה מזו. המדרגה התחתונה, היא
שלש קליפות הטמאות ורעות לגמרי, ואין בהם טוב כלל,
ונקראו במרכבת
יחזקאל¹⁰ – ב"מרכבה"

שחזה יחזקאל הנביא, בה
נזכרים הדברים המכסים
על אלקות, ביניהם,
שלשה דברים המרמים

על שלש קליפות אלו, וכן
נקראות שם: **"רוח סערה"**
"ענן גדול וגו'". – ו"אש
מתלקחת". שלש אלו הן
שלש הקליפות הטמאות
לגמרי ואין בהן מהטוב
כלל. ומהן – משלוש
קליפות אלו, **נשפעות**
ונמשכות נפשות כל
אמות העולם, וקיום
גופם, – נוסף על החיות
מהנפש המחיה את הגוף,
יש לגוף גם קיום עצמי,
ונפשות כל בעלי חיים

הטמאים ואסורים באכילה, וקיום גופם, וקיום וחיות כל
מאכלות אסורות מהצומח, כמו ערלה – פירות הצומחים
על עצים שעדיין לא מלאו להם שלש שנים, וכלאי תבואה –
תבואה שנזרעה במעורב עם ענבים, בו', – כל מה שאסור
באכילה, וכמו שכתוב ב'עץ חיים' שער מט פ'ק ו', – שכל
הדברים האמורים מקבלים חיותם משלש קליפות אלו, וכן
קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה
לא־תעשה – שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא־תעשה"
שהתורה אסרה לעשות, לדבר ולחשוב, וענפיהן, – הדברים
שאסרו החכמים בתור "ענפים" לאיסורים שמן התורה. הנה כל
אלה מקבלים חיותם וקיומם משלש הקליפות הטמאות לגמרי,
כמו שכתוב שם – ב"עץ חיים", סוף פ'ק ה: – הרי,
שמחשבה, דיבור ומעשה של איסור, נובעים מהמדריגה
התחתונה יותר שבקליפות. ואילו הנפש הבהמית, הרי כפי
שנאמר בפרק הראשון, וכמו שיוסבר להלן, היא מקליפת נוגה,
שיש בה עדיין מן הטוב. מכאן – שהלבושים הם למטה במדריגה
מהנפש עצמה, והם גורמים לה ירידה. זהו פירוש מדויק לביטוי
"זה לעומת זה", הצד ההפכי של הנפש האלקית, בה, לבושי:
מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ובקיום המצוות, הם למעלה
במדריגה, מנפש זו עצמה וגורמים לה עליה.

גם בעולמנו, וכמו שכתוב ב'עץ חיים' שער מג, ובתוך עשר
ספירות דעשיה אלו הן עשר ספירות דיצירה, ובתוך –
בעשר הספירות של יצירה, עשר ספירות דבריאה, ובתוך –
בעשר הספירות של בריאה, עשר ספירות דאצילות, שבתוך
– בעשר הספירות
דאצילות, אור אין־סוף
ברוך־הוא; ונמצא אור
אין־סוף ברוך־הוא מלא
כל הארץ הלזו
התחתונה, על־ידי
התלבשותו בעשר
ספירות דארבע
עולמות: אצילות
בריאה־יצירה־עשיה,
כמו שכתוב ב'עץ חיים'
שער מז פ'ק ב ו'ספר
גלגולים' פ'ק ב: –
ולמרות זאת, מבלי הבט
ש"אור אין סוף" מלא גם
בעולם־זהה, אין הוא בטל
להקב"ה, ונראה כדבר
נפרד, כ"מצאות"
לעצמה, ולכן נקרא
העולם־זהה עולם של

קליפות ו"סטרא אחרא", שהרי קדושה מסמלת רק מה שבטל
להקב"ה, כשחסר ביטול זה להקב"ה – זה נקרא "סטרא אחרא".
עד כאן הוסבר שהמחשבות, דיבורים ומעשים שאין מטרתם –
קדושה, נקראים "סטרא אחרא", והם לבושיה של הנפש
הבהמית. ולפי זה יוצא שלבושים אלה של הנפש הבהמית, הם
באותה מדריגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא – נפש של
"קליפה", וגם לבושיה הם מ"קליפה" ו"סטרא אחרא". ברם,
בהיותם ההיפך מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר,
מדריגתם של לבושי הנפש האלקית, היא למעלה ממדריגת
הנפש האלקית עצמה, והם גורמים עליה במדריגת נפש זו,
צריכים הרי לומר כך גם ביחס ללבושי הנפש הבהמית, אלא
בצד ההפכי, והיינו: לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם
במדריגה תחתונה יותר מאשר נפש זו עצמה, והם מורידים את
נפש הבהמית למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה. ורבנו
הזקן בא להסביר להלן, שבקליפה עצמה ישנן שתי מדריגות,
אחת למטה מהשניה, ואשר בין לבושי הנפש הבהמית, ישנם
לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות – והם למטה בהרבה
במדריגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, כי נפש זו היא
מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי
העבירות הם מאותן "קליפות" שאין בהן מהטוב כלל, ועל־ידי

התלבשות הנפש בלבושים אלה – היא יורדת למדריגה
תחתונה יותר מאשר היא עצמה: **אלא שהקליפות הן נחלקות**
לשתי מדרגות, זו למטה מזו. המדרגה התחתונה, היא
שלש קליפות הטמאות ורעות לגמרי, ואין בהם טוב כלל,
ונקראו במרכבת
יחזקאל¹⁰ – ב"מרכבה"

שחזה יחזקאל הנביא, בה
נזכרים הדברים המכסים
על אלקות, ביניהם,
שלשה דברים המרמים

על שלש קליפות אלו, וכן
נקראות שם: **"רוח סערה"**
"ענן גדול וגו'". – ו"אש
מתלקחת". שלש אלו הן
שלש הקליפות הטמאות
לגמרי ואין בהן מהטוב
כלל. ומהן – משלוש
קליפות אלו, **נשפעות**
ונמשכות נפשות כל
אמות העולם, וקיום
גופם, – נוסף על החיות
מהנפש המחיה את הגוף,
יש לגוף גם קיום עצמי,
ונפשות כל בעלי חיים

הטמאים ואסורים באכילה, וקיום גופם, וקיום וחיות כל
מאכלות אסורות מהצומח, כמו ערלה – פירות הצומחים
על עצים שעדיין לא מלאו להם שלש שנים, וכלאי תבואה –
תבואה שנזרעה במעורב עם ענבים, בו', – כל מה שאסור
באכילה, וכמו שכתוב ב'עץ חיים' שער מט פ'ק ו', – שכל
הדברים האמורים מקבלים חיותם משלש קליפות אלו, וכן
קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה
לא־תעשה – שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא־תעשה"
שהתורה אסרה לעשות, לדבר ולחשוב, וענפיהן, – הדברים
שאסרו החכמים בתור "ענפים" לאיסורים שמן התורה. הנה כל
אלה מקבלים חיותם וקיומם משלש הקליפות הטמאות לגמרי,
כמו שכתוב שם – ב"עץ חיים", סוף פ'ק ה: – הרי,
שמחשבה, דיבור ומעשה של איסור, נובעים מהמדריגה
התחתונה יותר שבקליפות. ואילו הנפש הבהמית, הרי כפי
שנאמר בפרק הראשון, וכמו שיוסבר להלן, היא מקליפת נוגה,
שיש בה עדיין מן הטוב. מכאן – שהלבושים הם למטה במדריגה
מהנפש עצמה, והם גורמים לה ירידה. זהו פירוש מדויק לביטוי
"זה לעומת זה", הצד ההפכי של הנפש האלקית, בה, לבושי:
מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ובקיום המצוות, הם למעלה
במדריגה, מנפש זו עצמה וגורמים לה עליה.

קליפות ו"סטרא אחרא", שהרי קדושה מסמלת רק מה שבטל
להקב"ה, כשחסר ביטול זה להקב"ה – זה נקרא "סטרא אחרא".
עד כאן הוסבר שהמחשבות, דיבורים ומעשים שאין מטרתם –
קדושה, נקראים "סטרא אחרא", והם לבושיה של הנפש
הבהמית. ולפי זה יוצא שלבושים אלה של הנפש הבהמית, הם
באותה מדריגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא – נפש של
"קליפה", וגם לבושיה הם מ"קליפה" ו"סטרא אחרא". ברם,
בהיותם ההיפך מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר,
מדריגתם של לבושי הנפש האלקית, היא למעלה ממדריגת
הנפש האלקית עצמה, והם גורמים עליה במדריגת נפש זו,
צריכים הרי לומר כך גם ביחס ללבושי הנפש הבהמית, אלא
בצד ההפכי, והיינו: לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם
במדריגה תחתונה יותר מאשר נפש זו עצמה, והם מורידים את
נפש הבהמית למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה. ורבנו
הזקן בא להסביר להלן, שבקליפה עצמה ישנן שתי מדריגות,
אחת למטה מהשניה, ואשר בין לבושי הנפש הבהמית, ישנם
לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות – והם למטה בהרבה
במדריגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, כי נפש זו היא
מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי
העבירות הם מאותן "קליפות" שאין בהן מהטוב כלל, ועל־ידי

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע אם עפ"ז הרי גם באוכל סתם כן הוא. וכ"מ בקונ' עה"ח פ"ג (עכ"פ - מפני שמביאו כו')
ובתניא פ"ג: שנתחזק יותר. ומ"ש לקמן דרך "ולא עדיפי", אולי י"ל מפני שסו"ס הם בסוג א'. וכלי קיצור תניא פ"ז - בערכה".
10. יחזקאל א, ד.

יום שישי ד' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יא, פרק ז אך נפש... עד עמ' 22, וברחי רבנן.

ליקוטי אמרים

- 1 פרק ז. אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד
2 הקליפה, המלכשת בדם האדם – להחיות אותו בחיים
3 גופניים, כנזכר לעיל, ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים
4 מהורים ומתרים באכילה, – על-פי דין תורה, וקיום וחיות
5 כל הדומם וכל הצומח
6 המת באכילה, וכן
7 קיום וחיות כל המעשה
8 דבור ומחשבה בעניני
9 עולם הזה שאין בהם
10 צד אסור, – שיהיה אסור
11 לעשותם, לדבר או
12 להרהר בהם, לא שיש
13 ולא ענף משם"ה מצות
14 לאתעשה ועניניה
15 דאורייתא ודרבנן, –
16 כשבמחשבות, בדיבורים
17 ובמעשים, אין צד של
18 איסור כלל, רק שאין
19 לשם שמים – הרי, כל
20 מעשיו, דיבוריו
21 ומחשבותיו של יהודי,
22 צריכים להיות לשמו של
23 הקב"ה. למשל: כשיהודי
24 אוכל, צריכה אכילתו
25 להיות כדי שיהיה לו כוח
26 ללמוד תורה, להתפלל
27 ולקיים מצוה; מסחרו
28 צריך להיות בכונה
29 שיהיה בידו לפרנס את משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה
30 ולמצוות, לתת צדקה, גמילות חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה
31 זו נעדרת מן המעשים, הדיבורים והמחשבות שלו, אלא –
32 מטרתם היא, רצון הגוף והפצו ותאותו, ואפלו הוא צריך
33 הגוף וקיומו וחיותו ממש, – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות
34 ולהתקיים, כמו: אכילה – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה
35 אין הוא יכול באמת לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת,
36 אלא – מה שחסר כאן, הוא: שפונתו אינה לשם שמים כדי
37 לעבוד את ה' בגופו – ובהתאם למה שאמרנו, הרי צריכה
38 להיות כוונתו של יהודי בשעת אכילתו, שיוכל לעבוד את
39 השי"ת בכוח האכילה ההיא. ברם, כשכוונה זו חסרה, לא
40 עדיף – אינם עדיפים, מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש
41 החיונית הבהמית בעצמה, והכל באשר לכל – הנפש
42 ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, נשפע ונמשך ממדרגה השנית
43 שבקליפות וסמא אחרא, שהיא – בסדר הקליפות, קליפה
- רביעית הנקראת "קליפת נח", – משום שמאיר בה עדיין
אור הקדושה, שבעולם הזה, הנקרא "עולם העשיה", רבו
בכלו רע, רק מעט טוב מערב בתוכה – שכן, קליפת "נוגה"
המעורבת טוב ורע, קיימת גם בעולמות עליונים יותר, אלא
שיש הבדל בין עולם
לעולם: בעולם אחד
מהווה ה"טוב" – הרוב,
וה"רע" – המיעוט, כן
מובדל שם הרע מהטוב.
בעולם אחר, הטוב והרע,
של קליפת "נוגה", הוא
מחצה על מחצה, מחצית
טוב ומחצית רע. וישנו
עוד עולם בו קליפת
"נוגה" היא ברובה רע ורק
מיעוט טוב. ואילו בעולם
הזה, כמעט כל כולה של
קליפת "נוגה" היא רע
וחלק קטנטן הוא טוב. זאת
ועוד, חלק קטנטן זה של
טוב – מעורב ברע,
[שפונתו – ממעט הטוב
שבקליפת "נוגה", באות
מדות טובות שפונש
הבהמית שבישראל,
כמו שנתבאר לעיל]. –
בפרק ראשון, שהמדות
הטובות הטבעיות בבני
ישראל, כרחמנות וגמילות חסדים, באות מהנפש הבהמית,
שהרי למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע –
כיצד, איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא
באה מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש
הבהמית, נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל.
ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת
האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים
ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו
אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך –
הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. והיא – קליפת
"נוגה", בחינה קמצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי
ובין בחינת ומדרגת הקדושה. ולכן, פעמים שהיא נכללת
בשלש קליפות הטמאות [כמו שכתוב ב'עין חיים' שער מט
ריש פרק ד בשם הזוהר], ופעמים שהיא נכללת ועולה
בבחינת ומדרגת הקדושה, דהיינו – מתי היא נכללת בקדושה?

יין טוב כדי לקיים את המצוה, בִּשְׁבִיל כְּדֵי לָקִים מִצְוֹת עֲנֵג
שֶׁבֶת יוֹם טוֹב – שֶׁכֵּן מִצְוָה לִעֲנֹג שֶׁבֶת יוֹם טוֹב בִּאֲכִילַת בֶּשֶׂר
ובשתיית יין, הרי, אם האכילה והשתיה הן לשם אחת מהכוונות
האמורות, אִזֵּי נִתְבָּרַר חַיּוֹת הַבֶּשֶׂר וְחַיִּין שֶׁהֵיָה נִשְׁפָּע
מִקְלִיפַת נִגְהָ, וְעוֹלָה לָהּ
כְּעוֹלָה וּכְקָרְבָן; – כִּמו
"עולה" וקרבן, שאז החיות
של המעשה שעשה מכוח
האכילה והשתיה –
נכללת בקדושה. וְכֵן –
כך גם בדיבור שאדם
מדבר: אם הם בכוונה של
קדושה, עולה אז החיות
שבדיבורים אלה
לקדושה, כִּמו: הָאוֹמֵר
מִלְתָּא דְּבִרְיָחוֹתָא –
המשמיע בדיחה, בכוונה
לִפְקֹחַ דַּעְתּוֹ וּלְשַׂמֵּחַ לְבוֹ
לָהּ וּלְתוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ, – כדי לעבוד את השי"ת, שְׂצָרִיכִים
לְחַיּוֹת בְּשִׂמְחָה, – לימוד תורה ועבודת ה' צריכים להיות
מתוך שמחה, ולכן הוא משמיע בדיחה, כדי להגביר את
השמחה, וְכִמוֹ שֶׁעָשָׂה רַבָּא לְתַלְמִידָיו שֶׁאָמַר לְפָנֵיהֶם
מִלְתָּא דְּבִרְיָחוֹתָא תַּחֲלָה – לפני שישב ללמוד עם תלמידיו,
היה רבא אומר לפניהם בדיחה וּבְדַחֲיָ רַבָּנִין. – ודעתם של
תלמידיו נעשתה בדוחה עליהם, כדי שיוכלו טוב יותר להבין
את לימודם. כשבדיחה נאמרת במטרה כזו, הרי החיות שבמלים
אלו הבאה מקליפת "נוגה", נפרדת מהרע ונכללת בקדושה.

1 – בִּשְׁהֵטוֹב הַמַּעֲרֵב בָּהּ נִתְבָּרַר – ונבדל, מִהָרַע וְגוֹבֵר וְעוֹלָה
2 וְנִכְלָל בְּקָדְשָׁהּ. – להסברת הענין, משתמש עתה רבנו הזקן,
3 בדוגמא של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או
4 הדיבור, היא מקליפת "נוגה", כלומר, ישנה כאן האפשרות
5 לנצל אותה גם לטוב וגם
6 לרע, ובשעה שהוא עושה
7 את המעשה בכוונה של
8 קדושה, היא נכללת
9 בקדושה, ואילו בשעה
10 שהוא עושה את המעשה
11 לשם תענוג גופו – הוא
12 מוריד את החיות לרע
13 גמור שמשלש הקליפות
14 הטמאות לגמרי. כִּגוֹן
15 דְּרָדִי-מִשְׁלֵי: הָאוֹכֵל
16 בְּשֶׂרָא שְׂמִנָא דְּתוֹרָא –
17 כשאדם אוכל בשר שור
18 שמן, וְשׂוֹתָה יוֹן מִבָּשֶׂם –
19 אלא, אין הוא עושה זאת לשם תאוה, כִּי-אם בכוונה, לְהַרְחִיב
20 דַּעְתּוֹ לָהּ וּלְתוֹרָתוֹ, – כדי שיוכל טוב יותר לעבוד את השי"ת
21 ולהבין טוב יותר תורה, בְּדִאֲמַר רַבָּא: "חֲמִירָא וְרִיחָא כּוֹ", –
22 כִּמוֹ שֶׁאָמַר רַבָּא², יין וריח טוב מרחיבים דעתו של אדם, שיוכל
23 להבין טוב יותר, ולכן הוא מחפש אחרי בשר טוב ויין טוב, כדי
24 שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר בתורה, זאת אומרת,
25 שאכילתו ושתייתו הן בכוונה של קדושה, אִזֵּי – לא רק
26 שהאכילה היא אמצעי, בכוונה לשם קדושה או לשם מצוה,
27 אלא שהאכילה עצמה היא מצוה, הוא אוכל בשר שמן ושותה

יום שבת קודש ה' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 22, אך מי שהוא... עד עמ' יב, לנצח.

71 תאוה, נַעֲשָׂה לָהֶן – לקליפות, לְבוֹשׁ וּמִרְקָבָה – כִּמוֹ מִמְּרַכְבָּה
72 שהיא בטלה לגמרי לרובב עליה, כך גם כאן, נעשה גופו של
73 האדם, בשעת מעשה, כלבוש לקליפה, ובמרכבה – בטל
74 לקליפה, אבל זהו רק לְפִי שְׁעָה. עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב הָאָדָם וַיַּחֲזֹר
75 לְעִבּוּדַת ה' וּלְתוֹרָתוֹ, –
76 שכן, כשאדם עושה
77 תשובה וחוזר לתורה
78 ולעבודת ה', נפרדת
79 החיות מהקליפות וחוזרת
80 ועולה לקדושה, כִּי לְפִי
81 שְׁהֵיָה בְּשֶׂר חָתֵר וַיּוֹן
82 בְּשֶׂר, – והאדם בתאוותו
83 הורידם לשלש הקליפות
84 הטמאות לגמרי, לְכַד
85 יְכוּלִים לַחֲזֹר וּלְעֲלוֹת
86 עִמּוֹ – יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, בְּשׁוּבוֹ לְעִבּוּדַת

55 אִךְ מִי שֶׁהוּא בּוֹלְלִי בְּשֶׂר וְסוֹבָאֵי יוֹן, – הוא זולל בשר
56 וסובא יין, כדי לְמַלֵּאת תַּאֲוֹת גּוּפוֹ וּנְפִשׁוֹ הַבְּהֵמִית, שֶׁהוּא
57 – התאוה, בְּחִינַת יסוד המים מארבע יסודות הָרָעִים שֶׁבָּהּ
58 – שבנפש הבהמית, שְׂמִמְנוֹ מִדַּת הַתַּאֲוָה – כִּמוֹ שֶׁהוֹסֵבֵר
59 בפרק הראשון,
60 שמארבעה היסודות
61 הרעים של הנפש
62 הבהמית, באות כל
63 המדות הרעות, ותאוה
64 באה מיסוד המים, הִנֵּה
65 עַל-יְדֵיָהּ יוֹרֵד חַיּוֹת
66 הַבֶּשֶׂר וְחַיִּין שְׂבִקְרָבּוֹ, –
67 שאכל ושתה, וְנִכְלָל לְפִי
68 שְׁעָה בְּרַע גִּמּוֹר שֶׁבְּשִׁלֵּשׁ
69 קְלִיפּוֹת הַטִּמְאֹת, –
70 שאין בהן טוב כלל, וְגוֹפּוֹ – של האדם שאכל ושתה לשם

ליקוטי אמרים

אך מי שהוא בזוללי

בשר וסובאי יין לְמַלֵּאת תאוות גופו ונפשו הבהמית
שהוא בחי' יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה
שממנו מדת התאוה הנה ע"י זה יורד חיות הבשר והיין
שבקרבו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלש קליפות
הטמאות וגופו נעשה לחן לבוש ומרכבה לפי שעה עד
אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו כי לפי
שהיה בשר היתר ויין כשר לכך יכולים לחזור ולעלות

48 **אֲעֲבִיר מִן הָאָרֶץ**; – כשהקליפות תיבטלנה, יעלו מהן ממילא
49 ניצוצות הקדושה, **אִי** – אפשר הדבר, שגם עתה תצא החיות
50 של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, **עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה**
51 **תְּשׁוּבָה גְדוּלָּה כָּל־כָּף שְׂדוּנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כּוֹכְבוֹת מַמָּשׁ,**
52 **שֶׁהֵיא תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה**
53 **מֵעֲמָקָא דְּלִבָּא** –

54 כשהתשובה היא מעומק
55 הלב, **כָּאֲהָבָה רַבָּה**
56 **וְחִשְׁקָה** – מתוך חשק,
57 **וְנַפְשׁ שׁוֹקֶקָה לְדַבְּקָה בּוֹ**
58 **וְחִבְרָה, וְצִמְאָה נַפְשׁוֹ**
59 **לֵה' בְּאָרְצוֹ עֵיפָה וְצִיָּה,**
60 – הצמאה למים, כך גם
61 נפשו צמאה להשי"ת,
62 **לְחַיּוֹת כִּי עַד הֵנָּה** – עד
63 שעשה תשובה, **הָיְתָה**
64 **נַפְשׁוֹ בְּאָרְצוֹ צִיָּה**
65 **וְצִלְמוֹתָּהּ, הִיא הַסְטֵרָא**
66 **אֲחֵרָא, וּרְחוּקָה מֵאֹד**
67 **פְּנֵי ה' בְּתַכְלִית,** – נפשו
68 רחוקה בתכלית מהאור
69 האלקי הפנימי, **וְלֹאֲתָה** –
70 ולכן, בשעה שעושה
71 תשובה מתוך אהבה רבה,
72 **צִמְאָה נַפְשׁוֹ** – להשי"ת,
73 **בְּיָתֵר עָז** – חזק יותר,

74 **מִצִּמְאֹן נַפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים,** – שלא חטאו אף פעם. שכן,
75 צדיקים קרובים תמיד אל הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד
76 במקום של מים, שם צמאנו אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא
77 במדבר שממה, מקום שאין בו מים – צמאנו למים הוא חזק
78 בהרבה. כך גם צמאנו של ה"בעל תשובה" לאלקות חזק
79 בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", **כִּמְאֲמָרָם ז"ל:** – כמו
80 שאומרים חכמינו ז"ל: **"כִּמְקוֹם שֶׁבְּעָלִי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים בּוֹ"**.
81 – במדרגה בה עומדים בעלי-תשובה, אין ביכולת צדיקים
82 גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון
83 לאלקות, כפי שהוא בבעלי-תשובה, שהיו לפניו זה רחוקים מאד.
84 **וְעַל תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה רַבָּה זוֹ, אָמְרוּ – חֲכָמֵינוּ ז"ל: ש"דוֹנוֹת**
85 **נַעֲשׂוּ לוֹ כּוֹכְבוֹת,** – חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? –
86 **הוֹאִיל וְעַל־יְדִירוֹהָ בָּא לְאֲהָבָה רַבָּה זוֹ.** – עלידי אותו
87 עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה,
88 לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות,
89 הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על-כל-פנים
90 מהאמור מובן, שגם בעת, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע,
91 ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות שבדברים האסורים,
92 וזאת עלידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. **אֲכָל**
93 **תְּשׁוּבָה שְׁלֵא מֵאֲהָבָה זוֹ, אֵף שֶׁהֵיא תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, וְה'**
94 **יִסְלַח לוֹ,** – על העבירות שעבר, מִכָּל מְקוֹם לֹא נַעֲשׂוּ לוֹ

1 ה', – שהרי, הוא מנצל אז את הכוח שניתוסף לו מהאכילה
2 ומההשתייה, ובאמצעותו הוא לומד תורה ועובד את השי"ת.
3 **שְׂדוּהוֹ לְשׁוֹן הָיְתָר ו"מִתֵּר,** – דבר שמותר לאכול או לעשותו
4 נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית – התרת קשר,

5 **כְּלוּמֵר שְׂאִינוֹ קָשׁוּר**
6 **וְאִסוּר בִּידֵי הַחִיצוֹנִים** –
7 שאינו קשור בידי
8 הקליפות, הנקראות
9 "חיצונים", מפני שהן
10 מחוץ לרשות הקדושה.
11 דבר של היתר אינו נמצא
12 ברשות הקליפות
13 "החיצונים" ואינו קשור
14 בידיהן עד כדי כך – **שְׁלֵא**
15 **יִכָּל לְהוֹד וְלַעֲלוֹת לָהּ.**
16 – דבר של "היתר", אם כי
17 הוא נובע מ"קליפה", יכול
18 לחזור ולהתעלות
19 בקדושה. רַק – ברם, גם
20 כשהחיות חוזרות לקדושה,
21 על-ידי שהאדם חוזר
22 בתשובה, **שֶׁהֲרִישִׁמוֹ**
23 **מִמֶּנּוּ נִשְׁאָר בְּנוֹה,** –
24 כשאדם אכל דבר המותר
25 לשם תאוה, ובשעת
26 מעשה נעשה הדבר רע

27 גמור, הרי באותה שעה זה נעשה חלק מגופו – ולכן גם כשאותו
28 אדם חוזר לתורה ולעבודת ה', ומעלה אתו גם את החיות –
29 נשאר עדיין "רושם" מהרע בגופו, **וְעַל כֵּן צָרִיךְ הַגּוֹף לְהַבְרִיט**
30 **הַקֶּבֶר,** – אחרי מותו, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמְנָהּ.** – שחיבוט הקבר
31 הוא כמו כל העונשים שלמעלה הבאים כדי לזכך את הנשמה,
32 וחיבוט הקבר מכון במיוחד לזכך את האדם מאותו "רושם"
33 שנשאר בגופו מהתענוגים הגופניים שלא לשם שמים. כאמור,
34 החיות שבאכילה ושתיה לשם תאוה, נכללות, לפי שעה, ברע
35 גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יעשה
36 תשובה, **וְכֵן הַחַיּוֹת שֶׁבְּטָפוֹת דָּרַע שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ בְּתַאֲוָה**
37 **בְּהִמָּת, שְׁלֵא קָדַשׁ עֲצָמוֹ בְּשַׁעַת תְּשׁוּמִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ**
38 **מִהֲוָרָה.** – שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של
39 שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה.
40 ברם, כל האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא
41 שהוא עושה זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, **מִהֲשִׁאֵין־כֵּן**
42 **בְּמֵאֲכָלוֹת אִסּוּרוֹת וּבִיאֹת אִסּוּרוֹת, שֶׁהֵן – בהיות הם**
43 **עֲצָמָם דְּבָרִים אִסּוּרִים, מְשַׁלֵּשׁ קְלִפּוֹת הַטָּמְאוֹת לְגִמְרֵי – הם**
44 **אִסּוּרִים וְקָשׁוּרִים בִּידֵי הַחִיצוֹנִים** – בידי הקליפות שמחוץ
45 לרשות הקדושה, **לְעוֹלָם, וְאִין – החיות שבדברים אלה, עוֹלָם**
46 **מִשָּׁם – מהקליפות, עַד כִּי יָבֹא יוֹמָם – שהקליפות תיעלמנה,**
47 **וְיִבְלַע הַמּוֹת לְנִצָּחַ, כְּמוֹ שֶׁתּוֹכֵחַ: "וְיָאֵת רוּחַ הַטָּמְאָה**

ליקוטי אמרים

- 1 - העבירות, כְּבִידוּת, -
 2 כמצוות, וְאֵין עוֹלִים
 3 מִהַקְלִיפָה לְגַמְרֵי עַד עַתָּה ¹ עוֹלִים מִהַקְלִיפָה לְגַמְרֵי עַד עַתָּה
 4 קִיץ, - הגלות, שְׂבִיבָה ² לְנֶצַח.
 5 הַמּוֹת - הקליפות הנקראות מות, לְנֶצַח. - למדנו, הרי,
 6 שהחיות שבמאכלים אסורים וביאות אסורות, אינה יכולה
 7 להינתק לגמרי מהקליפות, אלא על-ידי תשובה הנובעת מתוך

- אהבה רבה, או
 כשהקליפות תתבטלנה
 ותיעלמנה לגמרי. להלן
 בא רבנו הזקן לומר שקיים
 איסור אחד שהחיות שלו יכולה לעלות לקדושה גם שלא
 על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא כשעושה תשובה
 כנונה מתוך כוונה רבה בקריאת שמע שעל המטה:

המשך ביאור למס' שבועות ליום ראשון עמ' ב

- 1 מתרצת הגמרא: הטעם שריש לקיש הוצרך להשמיענו זאת, מהו
 2 דְּתִיבָא - שמא תאמר, כִּי לִית לִיה מְקָרְא - שאמנם אין לרבי
 3 ישמעאל מקור להצריך ידיעה בתחילה מן הכתובים, אֲכַל מִנְמָרָא
 4 אִית לִיה - אבל יש לו מקור לכך מהלכה למשה מסיני, קָא מְשַׁמַּע
 5 לָן - לכן השמיענו ריש לקיש, שדעת רבי ישמעאל היא שאין
 6 צריך ידיעה בתחילה.

- ביטוי.
 המשנה מבארת פרטי הדינים: אמר שְׂבִיבָה שְׂלֵא אוֹכֵל, וְאֲכַל כָּל
 שֶׁהוּא, חַיִּב, דְּכִרֵּי רַבִּי עֲקִיבָא. אֲמַרְוּ לוֹ חֲכָמִים לְרַבִּי עֲקִיבָא, חֵיכֵן
 מְצִינוּ בְּאוֹכֵל כָּל שֶׁהוּא מְדַבֵּר הָאִסוּר שֶׁהוּא חַיִּב, כְּדִי שְׂנוּכֵל
 לְדַמּוּת וְלִזְמַר שֶׁהָאִסוּר הַנִּשְׁבַּע חַיִּב בְּכָל שֶׁהוּא, שְׂדַעַת הַנִּשְׁבַּע עַל
 ה'אכילה' של תורה, וכיון שאינה אלא בכזית, אם אכל פחות מכך
 פטור. אֲמַר לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא, וְכִי חֵיכֵן מְצִינוּ בְּמִדְבָּר וּמִבְּיָא קֶרְבֵּן עַל
 בִּטּוּל דִּיבּוּרוֹ כְּדִי שְׂנֵאמַר שְׂבִיבָה לִכְךָ גַּם הָאִסוּר הַנִּשְׁבַּע מְדַבֵּר וּמִבְּיָא
 קֶרְבֵּן עַל בִּטּוּל דִּיבּוּרוֹ. וכיון שאיסור שבועה תלוי בבטול דִּיבּוּרוֹ,
 אף האוכל כל שהוא עובר על שבועתו, שהאומר לא אוכל דעתו
 לאסור עצמו אפילו בכל שהוא.

הדרן עלך ידיעות הטומאה

- 8 פרק שלישי - שבועות שתיים
 9 הפרק שלפנינו עוסק בדיני שבועת ביטוי ושבועת שוא. שבועת
 10 ביטוי, הוא שנשבע לעשות דבר בעתיד או לא לעשותו, או
 11 שנשבע לשעבר שכך וכך היה המעשה. העובר עליה, אם היה
 12 מזיד לוקה, ואם היה שוגג מביא קרבן עולה ויורד.

- גמרא
 הגמרא מקשה סתירה לגבי משמעות 'שבועה שאוכל': שנינו
 במשנתנו 'שבועה שאוכל ושל לא אוכל', לְמִקְרָא - מכאן מבוואר
 דְּהַלְשֵׁן 'שבועה שאוכל' דְּאֲכִילָנָא מְשַׁמַּע - משמעותה 'שאני
 אוכל'. וְדִמְיָנָהּ - וקשה ממה ששינוי במקום אחר, אדם שאמר
 לחבירו אחת מלשונות דלהלן: א. שְׂבִיבָה לֹא אוֹכֵל לָךְ, ב. שְׂבִיבָה
 שְׂאוּכֵל לָךְ, ג. לֹא שְׂבִיבָה שְׂלֵא אוֹכֵל לָךְ, הרי זה אֲסוּר לאכול משל
 חבירו, שמשמעות לשונות הללו היא כדלהלן: א. 'שבועה לא
 אוכל לך', שבועה עלי שלא אוכל משלך, ב. 'שבועה שאוכל לך',
 באיסור שבועה יהיה עלי מה שאוכל משלך, ג. 'לא שבועה שלא
 אוכל לך', לא יהיה עלי באיסור שבועה מה שלא אוכל משלך,
 אבל מה שאוכל משלך יהיה באיסור שבועה. ומבוואר שמשמעות
 'שבועה שאוכל לך' לאסור את האכילה, ולא לחייב את עצמו
 לאכול כפי שמוכח ממשנתנו.
 מתרץ אביי: אֲמַר אַבְי, לְעוֹלָם דְּאֲכִילָנָא מְשַׁמַּע, ומברייתא לֹא
 קָשְׁיָא, שיש לחלק, כָּאֵן מְדוּבָר בְּמִקְרָבִין בּו - מפצירים בו לֹאכּוֹל
 וּכְאֵן בְּשִׂאֵין

משנה

- 13 משנה
 14 שְׂבִיבָה בִּטּוּי הֵן שְׁתֵּי - שני אופנים הכתובים בתורה בפירוש,
 15 שְׁתֵּי אֲרִבָּע - ועם האופנים שנתרבו ממדרש חכמים, הם ארבעה
 16 סוגים.
 17 המשנה מבארת את ארבעת האופנים: שְׂבִיבָה שְׂאוּכֵל וְשִׁבּוּעָה
 18 שְׂלֵא אוֹכֵל, הן דוגמאות לשני האופנים המפורשים בתורה,
 19 שנאמר (ויקרא ה ד) 'אוֹכֵל כִּי תִשָּׁבַע לְבָטָא בְּשִׁפְתַּי לְהִרְעֹ אוֹ
 20 לְהִיטִיב', ומשמע שהיא שבועה להבא, ופירוש 'להיטיב' כגון
 21 לאכול שהוא מטיב לגופו, ו'להרע' כגון שלא לאכול, שמענה את
 22 עצמו.
 23 ושני האופנים הנוספים הם, שבועה שְׂאֲכִילָתִי וְשִׁבּוּעָה שְׂלֵא אֲכִילָתִי,
 24 שהן שבועות לשעבר, ודרשו להלן (כז) שגם הם בכלל שבועת

יום ראשון

יום שלישי

כט כסלו, ה חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קמ"ג.

תניא: פרק ד. ועוד יש . . . ה, לא תעשה.

יום שני

די עבירות פון די אידען (אין דער צייט פון די יונים) זיינען געווען: דאס חבר'ן זיך מיט די יונים, לערנען זייער קולטור, חילול שבת ומועד, עסען טריפות, ניט היטען די אידישע טהרה. די שטראף-צרה איז געווען דער גייסטיגער חורבן פון בית המקדש, הריגה און שקלאפעריי אין גלות. דורך תשובה און מסירת נפש איז געקומען די גרויסע ג-טליכע וואונדער-ישועה, דער נס חנוכה.

חטאי היהודים (בזמן היונים) היו: ההתידדות עם היונים, למוד תרבותם, חלול שבת ומועד, אכילת טרפות ואי שמירת הטהרה היהודית. הענש היה חרבנו הרוחני של בית המקדש, הריגה ושעבוד בגלות. על-ידי תשובה ומסירת נפש באה ישועת הפלא האלקית הגדולה - נס החנוכה.

יום שלישי

יום רביעי

א טבת, ר"ח, ו חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, רביעי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: והנה שלשה . . . 16 לבושים אלו.

נוהגים אשר היחיד מברך - בהלל - תחלה וסוף, גם בימים שאין גומרים בהם את ההלל. הנסח שאומרים הוא: "יהללוך ה' אלקינו כל מעשיך", בהשמטת תבת "על". כל התפלין מניחים קדם מוסף, אכל השעורים לומדים אחר סיום כל התפלה.

יום רביעי

יום חמישי

ב טבת, ז חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, חמישי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ולכן נמשלה . . . ט ומצותי'.

מלחמת היונים היתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" וכמאמר (ב"ר פט"ז) כתבו כו' שאין לכם חלק באלקי ישראל. כל המלחמה היתה נגד אלקות, זאל מען לערנען תורה, זאל מען מקיים זיין מצות המשפטים והעדות, רק שלא להזכיר שהיא תורת ה' ושהמצות הם חקי רצונו ית', ניט דערמאנען אין תומ"צ דעם ענין פון ג-טליכקייט.

מלחמת היונים היתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", וכמאמר (בראשית רבה פרשה טז) "כתבו כו' שאין לכם חלק באלקי ישראל". כל המלחמה היתה נגד אלקות. שילמדו תורה, שיקימו מצות המשפטים והעדות, רק שלא להזכיר שהיא תורת השם ושהמצות הם חקי רצונו יתברך, לא להזכיר בתורה ובמצות את ענין האלקות.

יום
חמישי

יום ששי

ג טבת, ח חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, ששי עם פירש"י.

תהלים: יח"כב.

תניא: ולכן אמרו . . . חסד ומים.

ב"תורה אור" בדבור-המתחיל "תנו רבנן מצות נר חנוכה": "כי אין כדאי כל הדינים", צריך להיות "כי כדאי כל הדינים".

שם, באור לדבור-המתחיל "רני ושמחי", סעיף המתחיל "ועתה נבוא": "שהוא פנימית א"א" [=אריך אנפין], צריך להיות "שהיא פנימית א"ס" [=אין סוף].

יום
שישי

שבת

ד טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, שביעי עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: פרק ה. ותוספות . . . בפע"ח.

נשיאי חב"ד פלעגן מעביר זיין איין פרשה אדער צוויי דאנערשטאג ביינאכט אור ליום ששי. פרייטאג אחר חצות פלעגט מען אנהויבען נאכאמאל פון אנהויב, און מעביר זיין די גאנצע סדרה מיט דער הפטורה. שבת אינדערפריה פאר'ן דאוונען פלעגט מען מעביר זיין נאכאמאל פון שביעי. ווען עס איז אויסגעקומען צוויי הפטורות, האט מען געזאגט הפטורת הסדרה ביום ששי, און די אנדערע הפטורה (פון שר"ח, מ"ח וכו') שבת.

נשיאי חב"ד נהגו לומר "שנים מקרא ואחד תרגום" קטע אחד או שנים ביום חמישי בערב, אור ליום ששי; ביום ששי אחר חצות היו שוב מתחילים להעביר את כל הפרשה מתחלתה עם ההפטורה; שבת בבקר לפני התפלה נהגו להעביר שוב משביעי. כשחלו שתי הפטורות, היו אומרים את הפטורת הפרשה ביום ששי, ואת ההפטורה האחרת (של שבת ראש חודש, מחר חודש וכו') בשבת.

החלומות הטובים בעניני תורה שמודיעים בחלום, בא על פי הרב על ידי שקידה גדולה בתורה ביום. דכאשר עוסק בתורה בשקידה גדולה, או עוסק בעבודה שכלב ביגיעה עצומה, הנה כאשר בלילה נשמתו עולה למעלה ושואבת לה חיים מחיי דלעלא [=מחיים העליונים] כמבאר בזהר, הנה אז מודיעים לו חדושי תורה בגלילא שבתורה או בפנימיות התורה, איש איש כפי שקידת עבודתו בעבודת היום.

שבת
קודש

יום ראשון

ה טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: כט"לד.

תניא: פרק ו. והנה . . . 20 דרוחא כו'.

ווען משיח וועט קומען, וועט מען זעהן די מעלה פון הודאה און תמימות, וואס אלע גלויבען באמונה טהורה אין ג-ט ב"ה און אין זיין תורה ומצות. תלמוד – פארשטאנד – איז דער גרעסטער פארשטאנד האט א גרעניץ. אבער הודאה – גלויבען – גלויבען איז א געפיהל אהן א גרעניץ. מלך המשיח וועט געבען צו פארשטעהן דעם מעשה גדול פון דער תמימות – הארציגער ערענסטער עבודה.

כְּאֲשֶׁר מְשִׁיחַ יְבוֹא, יֵרָאוּ אֶת הַמַּעֲלָה שֶׁל הוֹדָאָה וְתַמִּימוֹת, שֶׁהִכָּל מְאֻמִּינִים בְּאֻמוֹנָה טְהוֹרָה בִּה' בְּרוּךְ-הוּא וּבִתְהוֹרָה וּמַצּוֹת שְׁלוֹ. תִּלְמוּד - הִכְנָה - הָרִי הִהְבְּנָה הַעֲמָקָה בִּיּוֹתֵר הֵנָּה מְגִבֶּלֶת; אֶף הוֹדָאָה - אֻמוֹנָה - אֻמוֹנָה הִיא רִגֵּשׁ בִּלְתִּי מְגִבֶּל. מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יִסְבִּיר וַיִּבְאֵר אֶת הַמַּעֲשֶׂה גָדוֹל" שֶׁל הַתַּמִּימוֹת - עֲבוּדָה לְכִבִּית וּרְצִינִית.

אגרות קודש

ב"ה, ה' טבת, תשי"ג

ברוקלין.

הנהלת הרשת באה"ק ת"ו

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

(ב) כבר כתבתי מאז, שלדעתי צריכים להתרכז בהעבודה, אף שלא תהי' בהתפשטות כ"כ, ובלבד שמה שיהי' יוכל לשמש דוגמא לתפארת ולשם. ובפרט שמצומצמים הן בהאמצעים הכספיים הן באנשים מורים ומורות וכו'. ובמילא מובן, אשר צריך להתרחק מפיזור הנפש במקצועות שונים, ואפילו מהתפשטות שטחית במקצוע זה גופא. מתאים להני"ל - הנה ענין יסוד גני ילדים וכן יסוד פנימי מה שמזכירים במכתבי, הרי התעניינותם צריכה להיות רק בחקירה ודרישה שבדבר, ואולי גם הכנה, במדה ידועה, אל עצם הפעולות, ואם מתאימות המה לחב"ד - צריכים למסור למוסד אחר המתאים לזה. מובן שבמוסד הזה יכולים גם להכנס, ואולי גם להיות מחברי ההנהלה, אבל בכל אופן לא נכנס זה בתכנית הרשת ופעולותיו...

(ט) אם הגני ילדים יכולים להיות בהמשך ובהתאחדות גמורה עם החדרים שלהם, ויש להם מן המוכן הכחות המתאימים להנהלתם, וכן ההוצאה הדרושה לזה, הרי במקום שהוא מוכרח יש להתעניין ולעשות בזה. אבל כ"ז רק הוראה בשעת הדחק.

(י) נהניתי במאד מאד, ממה שסידרו - מה שקוראים במכתבם - **ימי העיון** ומהנכון הי' למצוא זמן מתאים ולסדר עוה"פ. ומובן אשר לתפארת הדבר כדאי הי' שישתתפו יותר מאנ"ש והידידים, ולא רק בתור שומעים, אלא גם מרצים ומנהיגים...

(יג) בטח נצלו ימי החנוכה, וכן יעשו הכנות מתאימות ליו"ד שבט הבע"ל, ובפשיטות גם לפורים הבע"ל - להסביר את התלמידים פרשת ימים אלו, ובעיקר - מוסר השכל בהנוגע אל הפועל.

(יד) בטח טוב להנהיג לימוד הספרנו, אם עי"ז לא יהי' שינוי ופירוד ביותר בידיעות תלמידי הרשת להידיעות של מוסדות אחרים. ומה שכותבים שאין להשיג הספרנו בארץ, הנה כדאי הי' להתעניין ע"ד הוצאות הדפסתו שם, וכן להודע אם נצרך לזה רשיון מיוחד כשנרצה לשלחו מכאן, ועל איזה אדריסה ובאיזה כמות מותר לשלוח...

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

המצפה לבשו"ט בקרוב.

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ח

נאמנות גוי המסיח לפי תומו

אמירת הגוי והשיאו את האשה גם ללא אמירת 'קברתי', מדובר שהגוי הכריז ברבים שפלוני מת ולכן לא חוששים שאינו מדייק בעדותו, כי אם לא היה רואה זאת בוודאות, לא היה מכריז על כך.

וה'מגיד משנה' מבאר:

כאשר הגוי המסיח לפי תומו אינו מכיר ואינו יודע את שם האדם עליו הוא מעיד, יש לחשוש שעדותו היא השערה בלבד ולכן נאמן רק באומרו 'קברתי'. וזהו שכתב כאן הרמב"ם ש"משיאין את אשתו" כאשר "אין הגוי יודע אותו האיש" רק אם "יאמר קברתי". ואילו במקרים בהם האמינו לגוי אף בלא אמירת 'קברתי', מדובר שהגוי הכיר את היהודי המת ואף הזכיר את שמו ולכן לא חששו שמא עדותו מבוססת על השערה.

וגם הרמ"א (אהע"ז סי' יז סי"ז) פירש את שיטת הרמב"ם ש"דוקא בכהאי גוונא, שאינו מזכיר את שם המת ואינו מכירו" צריך לומר 'קברתי', "אבל אם מכירו לא בעינן קברתי". והוסיף כי אין צורך באמירת 'קברתי' דוקא "אלא כל שאומר דבר שמשמעותו שוודאי מת... מהני".

הלכות גירושין פרק יג, הלכה כה: **בא הגוי והסיח לפי תומו ואמר: איש שיצא עמי מכאן מת** - משיאין את אשתו, ואף על פי שאין הגוי יודע אותו האיש; והוא שיאמר: 'קברתי'.

הגמרא (יבמות קכב, א) מביאה שלשה מקרים בהם גוי סיפר לפי תומו על מותו של יהודי ואמר שהוא התעסק בקבורתו וחכמים השיאו את אשת היהודי על סמך זה.

וכתבו ראשונים (רשב"א, ריטב"א שם): גם אם הגוי יספר רק על מות היהודי ולא יאמר 'קברתי' - נאמן, ומה שמובא בגמרא שהגוי אמר שקבר אותו הרי זה משום שכך היה המעשה. והראיה, שלפני כן מביאה הגמרא (שם קכא, ב) מקרים בהם השיאו חכמים את האשה על סמך סיפור הגוי לפי תומו שמת הבעל, מבלי שיאמר 'קברתי'.

אבל לדעת הרמב"ם גוי המסיח לפי תומו שמת האיש, נאמן בתנאי "שיאמר קברתי". ומבאר הריטב"א: לדעת הרמב"ם, יש לחשוש שמא הגוי לא ראה בעיניו את מות האיש אלא משער כך בלבו ("דילמא אמר בדרמי"), אבל אם הוסיף שהוא עצמו קבר אותו, נאמן. ובמקרים שבהם סמכו על

יום שני ל' כסלו ה'תשע"ח

חליצה על ידי שליח

מדוע היא צריכה לטרוח כל כך והרי היא יכולה לעשות שליח שיחלוץ במקומה?

ב. המלך אינו חולץ "שנאמר וירקה בפניו, וזה בזיון" (הל' מלכים פ"ב ה"ג). וכן, מלך שמת אין חולצים לאלמנתו, שגנאי הוא למלך שאלמנתו תהא חולצת מנעל (כסף משנה שם ה"ב). ואם יכולה למנות שליח, תמנה ולא תבוא לידי גנאי?

ב. החליצה נעשית בפני בית דין ('עומד הוא והיא בבית דין'), שנאמר 'ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחליצה נעלו' (דברים כה, ט). ומזה מובן שהדיינים צריכים לראות את היבמה חולצת, וגם אם העדים מעידים שמינתה שליח תהיה זו ידיעה ולא ראייה, והרי כתוב 'לעיני הזקנים'.

וגם המהרש"ם (שו"ת מהרש"ם א, סי' יד, בתשובתו לבעל האבני נור) המסתפק שמא בשעת הדחק אפשר להקל שתחלוץ ע"י שליח, כתב: "אחרי שהודיעני כת"ר ששמע מהגאון האדיר הצדיק בעל חידושי הרי"מ ז"ל לאסור בזה, וגם דעת הדר"ג כן הוא – חלילה להקל".

הלכות יבום וחליצה פרק ד, הלכה ו: **בַּיָּצֵד חוֹלְצִין? מְבִיאִין לוֹ מְנַעַל שֶׁל עוֹר... וְלֹבֵשׁוּ בְּיָמָיו... וְעוֹמֵד הוּא וְהִיא בְּבֵית דִּין... וְחוֹלְצֵת הַמְנַעַל וּמְשַׁלֶּחַת אוֹתוֹ לְאַרְצָא.**

מצוות חליצה צריכה להתקיים ביבם עצמו ואי אפשר לקיימה על ידי שליח (כתובות עד, א, ורש"י שם ד"ה ע"י שליח). וכתב הרא"ש (יבמות פ"ב סי' טו) שהטעם הוא שנאמר "וחליצה נעלו מעל גלגל" (דברים כה, ט), ולא מעל רגלו של השליח.

ויש סוברים (יד שלמה כד, ב. אב בחכמה, קונטרס בית אב) שהאשה יכולה לעשות שליח לחלוץ בשבילה כי אצלה אין זו מצוה שבגופה, אך רבים חולקים (אבני נור אהע"ז סי' רכג, חלקת יואב ח"מ סי' ד. וכן דעת הרבנים בהסכמתם שבספר 'עם נקודות הכסף') וכתבו שדברים אלו הם נגד "קבלת רבותינו מימות משה רבינו ע"ה עד עכשיו", וגם היבמה אינה יכולה לעשות שליח לחלוץ במקומה.

ומהראיות והטעמים לכך:

א. "יבמה שידיה חתוכות, חולצת לכתחילה ואפילו בשנייה" (להלן ה"ח). ואם היא יכולה לחלוץ על ידי שליח,

יום שלישי א' טבת ה'תשע"ח

שתי אחיות ושני אתרוגים

הספק יש לקיים מצות חליצה בשתייהן. אך יש להבין, הרי כלל הוא שמצות יבום וחליצה תלויות זו בזו ואין חליצה מתקיימת אלא במקרה שאפשר לקיים בו מצות יבום ("כל העולה ליבום עולה לחליצה"), ומאחר ואי אפשר לקיים כאן מצות יבום, מדוע חלה מצות חליצה?

הלכות יבום וחליצה פרק ו, הלכה ד: **וְאִלּוּ חוֹלְצִין וְלֹא מְבִיָּמִין: הַסְּפָקוֹת - כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה סָפֵק עָרְוָה עַל אֶחָיו.**

מדובר במקדש אשה מבין שתי אחיות ואין ידוע איזו מהן ומת ואין אפשרות לקיים מצות יבום באף אחת מהן כי שמא השנייה היתה אשתו ואסור לו להינשא לאחותה ומחמת

קיד הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

ומבאר הגמרא (יבמות מא, ב) :

מצד הדין חלה כאן מצות יבום שהרי אחד מהן היא אשתו ואחותה זקוקה ליבום והמניעה לקיום המצוה היא חוסר ידיעה, אך אם יתגלה הדבר על ידי אליהו הנביא נוכל לקיים מצות יבום ודי בכך כדי להחשיבה ראויה ליבום.

ובשו"ת 'בית יצחק' (יד"ד מג, ח) דן באתרוג כשר שהתערב עם אתרוג של ערלה – האם ניתן לצאת ידי חובת ארבעת המינים בנטילת שני האתרוגים שהרי אין יוצאים ידי חובה אלא באתרוג הראוי לאכילה וכאן למעשה אי אפשר לאכול את שניהם מחמת הספק.

וכתב כי מהלכה זו מבואר שדבר שאינו ראוי מחמת ספק

אין להחשיבו כאינו ראוי, מאחר ובעצמותו הוא ראוי ואין כאן אלא חיסרון ידיעה ולכן יוכל ליטול את שניהם ונמצא שנטל אתרוג אחד ראוי, אף שלא ידוע איזה הוא.

אך יש שכתבו לחלק שלגבי חליצה הרי גם כאשר האשה אינה ראויה ליבום אין כל חיסרון בפעולת החליצה עצמה, ואין כאן אלא תנאי חיצוני שתהא ראויה להתקיים מצות יבום ולשם כך די באפשרות רחוקה לקיום המצוה, כמו בירור הספק על ידי אליהו, אך באתרוג שאינו ראוי לאכילה הרי זה חיסרון בגוף האתרוג, כמו אתרוג פסול. וחיסרון זה אינו נתקן מחמת האפשרות הרחוקה שהספק יתברר באופן על-טבעי על ידי אליהו (רב פעלים ג, מד).

קידושין בעל כרחו

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ח

הקידושין כשהאיש קידש בעל כרחו? כי האיש בידו לגרש בעל כורחה ואינו זקוק להפקעת הקידושין, משא"כ האשה שאין בכוחה להפקיע עצמה ממנו אלא ברצון הבעל, הרי אם קידשה בעל כרחו – עקרו חכמים את הקידושין.

אך הרי"ף ובעל העיטור סוברים שהאיש שקידש בעל כרחו אין קידושיו קידושין (בית יוסף אהע"ז סי' מב, והביא דעה זו בשו"ע (שם ס"א) בשם יש אומרים). והקשה ה'אבני מילואים' (סי' מ"ב ס"ק א): לדעה זו אין תיתכן הלכה זו שכופים את האונס לשאת את האנוסה, והרי אי אפשר לקדש בכפייה?

ומיישב על פי המבואר בגמרא (כ"ב שם, א) שכאשר ההלכה מחייבת את הבעל לגרש את אשתו כופין אותו עד שיאמר 'רוצה אני'. ולכאורה, הרי נתינת הגט צריכה להיות ברצונו ואיך הגט כשר? אלא ש"מצוה לשמוע בדברי חכמים", וכיון שחכמים חייבוהו לגרש את אשתו הרי הוא מתרצה בלב שלם. וכך גם באנוסה ש"כופין אותו וכונס", כיון שהתורה צויתה "ולו תהיה לאשה", הרי הוא מקדשה ברצון.

חובה שהיא זכות

יום חמישי ג' טבת ה'תשע"ח

החושן (סי' רמג, ח) חולק על כך וסובר שאין אפשרות להוציא ממנו של אדם מרשותו ללא מינוי מפורש אף כאשר ברור שזהו לטובתו, ולשיטתו מכירת החמץ במקרה זה לא חלה מאחר שלא היה מינוי מפורש לכך.

אך מהלכה זו יש להוכיח כדעת ה'תרומת הדשן' שהרי מבואר כאן שאדם שאשתו התייחדה עם אדם אחר ומסיבה כל-שהיא אין באפשרותו לקנא לה ולהזהירה שלא תתייחד עמו, מקנים לה בית דין במקומו והרי מחמת קינוי זה תיאסר על בעלה אם תתייחד שוב, ומוכח שמדין 'זכין לאדם' אפשר לפעול עבורו אפילו כדי להוציא ממנו דבר, אם ברור שזו טובתו ורצונו (באר יצחק שם).

אך יש שכתבו כי כאן הדין אינו מבוסס כלל על 'זכין לאדם' שלא בפניו' שמשמעותו היא שניתן לפעול מנכוח הבעלים אף ללא מינוי מצדם, אלא הוא דין מיוחד הנלמד מגזירת הכתוב שהתורה העניקה כוח לבית דין עצמם לקנא

הלכות נערה בתולה פרק א, הלכה ג: רצת היא ואביה ולא רצה הוא - בופין אותו ובונים גנותן קנס, שנאמר: "ולו תהיה לאשה", הרי זו מצות עשה - אפילו היא חגרת... בופין אותו לבנים.

מקור ההלכה במשנה (כתובות לט, א) "האונס שותה בעציצו", ופירש רש"י: "בכלי שבחר לו לשתות בו, כלומר, על כרחו ישאנה".

והנה, לדעת הרמב"ם (הל' אישות פ"ד ה"א) אם אנסו את האיש עד שקידש בעל כרחו הרי זו מקודשת, אבל האשה אינה מתקדשת אלא לרצונה "והמקדש אשה בעל כרחו אינה מקודשת".

וכתב ה'מגיד משנה' (שם) בגמרא (בבא בתרא מח, ב) מבואר שמעיקר הדין גם אשה מתקדשת בעל כרחו, כי אף שבתחילה כפו עליה, לבסוף היא מסכימה לקבל את הקידושין, אלא שחכמים הפקיעו קידושין אלה לפי שהמקדש עשה שלא כהוגן כשקידשה בעל כורחה. ומדוע לא הפקיעו חכמים את

הלכות סוטה פרק א, הלכה י: ואלו שפית דין מקנין להן: מי שנתחמש בעלה, או נשתפה, או שהיה במדינה אחרת, או שהיה חבוש בבית האסורין.

מעשה באדם ששהה מחוץ לביתו בערב פסח ולא היה באפשרותו למכור את חמצו והחליט רב העיר מיוזמתו למכור את חמצו של אותו אדם בהנחה שבוודאי רצונו בכך כדי להניצל מאיסור 'בל ימצא' וכדי שלא ייאסר החמץ בהנאה כדין חמץ שעבר עליו הפסח.

ונשאל הגר"י אלחנן (באר יצחק א"ח סי' א) האם חלה המכירה, והשיב:

אמנם אדם יכול לעשות קנין עבור חברו אף שלא התבקש לכך, כאשר ברור שהדבר הוא בגדר זכות לחברו ("זכין לאדם שלא בפניו") ולדעת ה'תרומת הדשן' (סי' קפח) הדבר נאמר לא רק בנוגע להכנסת ממון לרשותו אלא אף לגבי הוצאת ממון מרשותו במידה והדבר הוא זכות בשבילו, אך הקצות

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קטו

שאינו שלו רק משום שבא מכוח הבעלים, ויתכן שבזה יכול לפעול רק להכנסת דבר לרשות הבעלים ולא להיפך (מעיל שמואל זרעים ע' כה).

לאשה שנסתרה כאשר בעלה אינו יכול לעשות זאת כדי למנוע פריצות ולפי זה אין להוכיח מכאן למכירת חמץ וכדומה שבזה בוודאי אין לאדם כוח עצמי לפעול בממון

יום שישי ד' טבת ה'תשע"ח

'חזקה דמעיקרא' ו'חזקת המנהג'

(אוקי מילתא אחזקיה) ומדוע לא הביאו לימוד זה מ'מכה אביו ואמו'?

ומבארים האחרונים (עצי ארזים אהע"ז שם, שו"ת חתם סופר אהע"ז סי' עו):

בגמרא (חולין שם) מדובר ב'חזקה דמעיקרא', היינו דבר שמצבו ומעמדו ברור לנו (ע"י עדות או ראיה ברורה), וכל זמן שלא ראינו שנשתנה, אנו אומרים 'העמד דבר על חזקתו' כפי שהיה במצבו הראשון.

אך כאן מדובר ב'חזקת המנהג', היינו, דבר שמלכתחילה לא היתה עליו ראיה אלא שכתוצאה מהמנהג וההרגל נקבע מצבו אצל האנשים, כגון איש ואשה שבאו ממקום אחר וגידלו את בנם בביתם ומעולם לא אמרו שהוא בן אשה אחרת - 'נסקלין זה על זה' (אם בא הבן על האשה), על סמך המוסכם בין הבריות שהוא הבן והיא אמו (ראה קידושין פ, א). וחזקה זו נלמדת מ'מכה אביו...', שהרי 'דנה תורה במקלל אביו ומכה אביו שיומת' גם אם לא נודע בוודאות מוחלטת שהוא בנו, אלא די בזה שכן הוחזקו אצל האנשים.

הלכות איסורי ביאה פרק א, הלכה כ: מי שהחזיק בשאר בשר - דנין בו על פי החזקה, אף על פי שאין שם ראיה ברורה שזה קרוב; ומלקין ושוברים... על חזקה זו. כיצד? הרי שהחזק שזה אחותו או בתו או אמו, וכא עליה בעדים - הרי זה לוקה או נשרף או נקלל; ואף על פי שאין שם ראיה ברורה שזה היא אחותו... אלא בחזקה בלבד... ראיה לדין זה, מה שהנהגה תורה במקלל אביו ומכה אביו שיומת - ומנין לנו ראיה ברורה שזה אביו? אלא בחזקה; כך שאר הקרובים בחזקה.

וביאר ה'שלטי הגבורים' (קידושין לב, ב, בדפי הר"ף, בשם הרא"ז) שחזקה זו נקבעת על פי המנהג וההרגל, שרואים שהאב והאם נוהגים בו ומגדלים אותו כדרך בן.

ומקור הראיה הוא בירושלמי (קידושין פ"ד ה"י) המביא את הלימוד מהפסוק "מכה אביו ואמו מות יומת" שהם בחזקת אב ובן אף שאין ראיה ברורה לכך, משום שכן הם ידועים ומוכרים.

והקשה ה'בית שמואל' (אהע"ז סי' יט סק"א):

הגמרא (חולין י, ב) דנה מהיכן לומדים לסמוך על החזקה

שבת קודש ה' טבת ה'תשע"ח

המקור לטבילת נדה

ויש לומר:

לדעת הרמב"ן (על התורה, מטות שם) טבילת כלים אינה מן התורה אלא מדרבנן ומה שנאמר בטהרת כלי מדין 'אך במי נדה יתחטא' אין הכוונה למי מקוה, אלא למי חטאת, "חטוי הזאה של אפר פרה".

וגם לדעת הרמב"ם טבילת כלים אינה מן התורה, שכתב (הל' מאכלות אסורות פ"ו ה"ה): "טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחים מן הגויים ואחר כך יותרו לאכילה ושתייה אינן לטומאה וטהרה אלא מדברי סופרים". ואת הפסוק 'אך במי נדה' יפרש כהרמב"ן שהכוונה למי חטאת. ואם כן יש לומר שלכן לא הביא את הפסוק 'אך במי נדה יתחטא' כמקור לטבילת נדה (כ"ת) — כי הכוונה למי חטאת (כהרמב"ן) והוצרך ללמוד את טבילת נדה מן הפסוק 'ורחצו במים'.

(2)קושי שיחות יג, עמ' 295 הנ' 4

הלכות איסורי ביאה פרק ד, הלכה ג: במה דברים אמורים שהטמאה תלויה בימים? בשמבילה במי מקוה אחר הימים הספורים... שנימים וטבילה תלה הכתוב, שנאמר: "ורחצו במים" זה בנין אב לכל טמא, שהוא בטמאתו עד שייטבל.

לדעת רבינו תם (תוס' יומא עה, א), המקור לטבילת נדה מן התורה הוא בכתוב האמור בטהרת כלי מדין (מטות לא, כג): "כל דבר אשר יבוא באש... במי נדה יתחטא", שמכאן למדו חז"ל את דין טבילת כלים הנלקחים מן העכו"ם, ומהנאמר "אך במי נדה יתחטא" דרשו שהכוונה ל"מים שהנדה טובלת בהן" (עבודה זרה עה, ב). ומכאן, שהנדה צריכה לטבול מן התורה. אך הרמב"ם הביא מקור אחר לטבילת נדה — "ורחצו במים, בנין אב לכל טמא שהוא בטומאתו עד שייטבול". ומדוע לא הביא את הפסוק "אך במי נדה" כסברת ר"ת?

...האותות ומופתים שנעשו לנשיאי ישראל, שהם ממשיכים אותם לכל ההולכים בדרכיהם ומקיימי ההוראות והציווים שלהם. ועל ידי זה פועלים את הגאולה האמיתית והשלמה, שאז יקויים היעוד מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים.

ממאמר י"ט כסלו ה'תשכ"ז

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ט כסלו' טבת תשע"ח

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ח

הלכות גירושין

פרק שלשה עשר

(1) ביאר בו רבינו המשך דין נאמנות האשה לומר מת בעלה ופרטי דיני העדאת העדים בענין זה, וטעם למה התירו אשת איש בעדות קלושה.

1 א. האשה שאמרה לבעלה: גרשתי בפני פלוני
2 ופלוני, ובאו אותן העדים והכחישוה, ואחר כך
3 הלכה היא ובעלה, ושלום בעולם², ובאה ואמרה:
4 מת בעלי - אינה נאמנת; שזו החזקה שקרנית,
5 ורוצה להשמיט מתחת בעלה. בא עד אחד והעיד
6 לה שמת בעלה - לא תנשא, שמא היא שקרה
7 אותו³; ואם נשאת - לא תצא, שהרי יש לה עד.

(2) כלומר, אף על פי ששלום בעולם, וכל שכן כשלחמה בעולם, שאינה נאמנת. (3) הואיל והחזקה שקרנית והוברר הדבר שהיא שונאתו, יש לחוש שהיא ממשיכה להישמט ממנו בתחבולות שקר אפילו עד כדי שכירת עד שקר.

8 ב. וכן אם היתה מלחמה בעולם, ובאה ואמרה: מת
9 בעלי במלחמה - אינה נאמנת, ואף על פי שהיה
10 שלום בינו לבינה; (שמא) תסמך דעתה על דברים
11 שרפן למיתה ותאמר 'מת'. כגון שנהרגו הראשונים
12 והאחרונים שהיה בעלה באמצעו, שהרי היא
13 אומרת: מאחר שנהרגו אלו ואלו, נהרג הוא בכלל.
14 לפיכך אינה נאמנת, ואפילו אמרה 'מת במלחמה
15 וקברתי'.⁴ אבל אם אמרה 'מת על מטתי' - נאמנת⁵.

(4) אף על פי שאינה מוחזקת שקרנית, הואיל והיא מדברת מתוך אומדן ודמיון מוטעה, או מחמת בהלה קברה אחר וסוברת שזה בעלה. (5) שלא במלחמה, אלא על מטתו בביתו. (6) "והוא הדין אם אומרת שמת או נהרג רחוק מן המלחמה ... אפילו הלך שם סמוך למערכה לקנות שלל, נאמנת".

16 ג. לא החזקה מלחמה בעולם⁷, ובאה ואמרה:
17 מלחמה היתה במקום פלוני ומת במלחמה - לא
18 תנשא לכתחלה, ואם נשאת - לא תצא.

(7) כלומר, לא ידוע על מלחמה בעולם.

19 ד. וכן האשה שאמרה: מת בעלי תחת המפלת⁸ -
20 אינה נאמנת. וכן אם היה שליח⁹ נחשים ועקרבים,
21 ואמרה: נשכו נחש או עקרב ומת - אינה נאמנת,
22 שמא תסמך דעתה על רב אנשים שמתו כך
23 בנשיכה¹⁰.

(8) נפל הבית עליו, או שבאה רוח סערה והפילה כל בתי העיר, שמפולת הרי היא כמלחמה ואומרת כן על פי הדמיון. (9) כלומר, שנשלחו עליהם מן השמים. (10) וברור הדבר שאם אמרה מת על מטתו בביתו נאמנת בכל האופנים האלו, כמו שנאמנת בדין מלחמה.

ה. אמרה: עשנו עלינו בית¹¹ או מערה, הוא מת
24 ואני נצלתי - אינה נאמנת; כשם שנעשה לה גס כך
25 נעשה לו. היתה שנת רעבון ואמרה: מת בעלי -
26 אינה נאמנת¹²; מת וקברתי - נאמנת¹³.

(11) הציתוהו באש ונתמלא עשן. (12) כי אפילו לא מת אומרת שמת, מתוך דמיונה וסמיכות דעתה, שבלי מזון לא יוכל לחיות ואף על פי שעזבתו חי. (13) כי ברעבון אינה בהולה כל כך לברוח, כי אין שם פחד חרב ואימת מוות, ובוודאי נתעסקה בו לקבור, אבל במלחמה אינה נאמנת לומר: מת וקברתי, כי בהולה היא לברוח מפחד המלחמה, ואיך נתעסקה בו לקבור, ובוודאי היא מדמה והוזה הזייה בלבד.

ו. אמרה: נפלו עלינו עפונים¹⁴ או לסטים, הוא נהרג
28 ואני נצלתי - נאמנת; שאין דרכן להרג את הנשים¹⁴
29 כדי שנאמר: כשם שנעלה היא כך נצל הוא.
30

(14) "אשה כלי זיינה עליה", אין הם הורגים אותה, שאינה בעלת מלחמה ומריבה כאיש, ומרחמים עליה. ובירושלמי אמרו: יכולה אשה להטמין את עצמה ולומר נכרייה אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר נכרי הוא".

ז. היה דבר בעולם ואמרה: מת בעלי - נאמנת.
31 שדכר פשוט בפי כל אדם, שפשט הדבר זה חי וזה
32 מת, ואפשר ששמותו בדבר נערים חזקים וינצלו
33 הזקנים החולים, ולפי זה אין חוששין לה שמא
34 סמכה דעתה על רב המתים.
35

ח. קבר אמרנו, שעד מפי עד כשר לעדות אשה.
36 במה דברים אמורים? ששמע מפי בן דעת שמת
37 פלוני, כגון עבד או שפחה¹⁵; אבל אם שמע מפי
38 שוטה או מפי קטן - אינו מעיד, ואין סומכין על
39 דבריהם.
40

(15) והם בני דעת.

ט. שמע מן התינוקות שהן אומרים: עכשיו באנו
41 מהספד פלוני, כך וכך ספדגין היו שם, ופלוני
42 החכם, ופלוני עלה אחר מטתו, כך וכך עשו
43 במטתו - הרי זה מעיד מפייהן על פי הדברים
44 האלו¹⁶ וכיוצא בהן, ומשיאין את אשתו.
45

(16) שאין כאן עדות סתם, שאינם נאמנים עליה, אלא סיפור דברים מעסקי מיתתו שרק עכשיו ראו אותם.

23) ואף על פי שאין אנו יודעים כיצד ידע האומר הראשון שזה מת, הואיל ואי אפשר לנו לבדוק - שהרי אינו בפנינו - אנו סומכים שבוודאי ראהו מת ממש ומשיאים את אשתו. 24) ומיעוטם לחיים, וייתכן שגם זה נמלט והוא חי.

33 טז. כיצד? ראוהו ששפל לים, אפלו טבע בים 34 הגדול - אין מעידין עליו שמת, שמה יצא במקום 35 אחר. ואם נפל למים מקבצים, כגון בור או מערה, 36 שעומד ורואה כל סביביו²⁵, ושהה כדי שתצא 37 נפשו²⁶ ולא עלה - מעידין עליו שמת, ומשיאין את 38 אשתו. וכן אם השליכוהו בים, והשליכו מצודה²⁷ 39 אחריו והעלו ממנו אבר²⁸ שאי אפשר שינטל מן 40 הים ויחיה - הרי זה מעידין עליו שמת, ומשיאין 41 את אשתו²⁹.

25) "מים שיש להם סוף - אשתו מותרת ושאיין להם סוף אשתו אסורה". 26) והוא כשלוש שעות. 27) רשת. 28) והכירו על ידי סימן מובהק שאבר זה של המושלך הוא. 29) וכתבו הרמב"ן והרשב"א שאינה מותרת אלא לאחר שנים עשר חודש.

42 יז. ראוהו ששפל לגב³⁰ אריות ונמרים וכיוצא בהן 43 - אין מעידין עליו, אפשר שלא יאכלוהו. נפל 44 לחפירת נחשים ועקרבים³¹, או לתוף כבשן האש, 45 או לתוף יורה רותחת מלאה יין או שמן³², או 46 ששחט בו שני סימנין³³ או רבן, אפלו עמד וברח 47 - מעידין עליו שמת, שודאי סופו למות. וכן כל 48 פיוצא בזה מדברים שאי אפשר שיחיה, אלא ימות 49 מיד בזמן קרוב - הרי אלו מעידין עליו.

30) מאורת חיות. 31) על ידי שדוחקם בנפילתו כשעומד עליהם מזיקים אותו. 32) והוא הדין ליורה של מים רותחים, העומדת על האש. 33) הקנה והוושט.

50 יח. ראוהו צלוב³⁴ והעוף אוכל בו, אף על פי 51 שדקרוהו או ירו בו חצים - אינו מעיד עליו שמת. 52 ואם ראו העוף אוכל במקום שהנפש יוצאה 53 בנטילתו, כגון מחו או לבו או בגי מעיו - הרי זה 54 מעיד עליו שמת.

34) תלוי.

55 יט. עד אחד אומר: ראיתי שמת במלחמה או 56 במפלת, או שטבע בים הגדול ומת³⁵, וכיוצא 57 בדברים אלו שרפן למיתה: אם אמר 'קברתי' - 58 נאמן, ותנשא על פיו³⁶; ואם לא אמר 'קברתי' - 59 לא תנשא, ואם נשאת - לא תצא.

35) ששהה שם כדי שתצא נפשו ולא עלה. 36) ואף על פי שאשה אינה נאמנת לומר מת בעלי במלחמה וקברתי, יש לחלק ביניהם, כי האשה מתוך צער גופה וחשקה להינשא עלולה לשקר ולומר קברתי, או שקברה אדם אחר וסוברת שזהו בעלה, ואומרת בדומה, אבל עד המעיד למה יעיד שקר, ואין דמינו מטעהו כל כך.

1 י. ישראל שאמר: הרגתי את פלוני - הרי זו תנשא 2 על פיו; שאין אדם משים עצמו רשע¹⁷, והרי העיד 3 שמת¹⁸.

17) להאמין לו שהוא בעצמו הרגו, שהרי קרוב הוא לעצמו וקרוב פסול לעדות, כי אילו היה נאמן לעצמו הרי נעשה רשע (שרצח את הנפש) וממילא אינו נאמן לעדות אשה, שהתורה אמרה: אל תשת ירך עם רשע להיות עד". 18) ו"פליגין דיבוריה", כלומר "מחלקים דיבורו" ומפרשים, שהיה עם הרוצחים והוא לא הרגו, נמצא נאמן הוא להשיאה ואינו נאמן על עצמו שהוא הרגו.

4 יא. כבר אמרנו, שהעכו"ם שהסיח לפי תמו - 5 משיאין על פיו. כיצד? היה עכו"ם מסיח ואמר: 6 או לפלוני שמת, כמה היה נאה וכמה טובה עשה 7 עמי; או שהיה מסיח ואמר: כשהייתי בא בדרך 8 נפל פלוני שהיה מהלך עמנו ומת, ותמהני לדבר 9 זה כיצד מת פתאם; וכיוצא בדברים האלו שהן 10 מראין שאין פונתו להעיד - הרי זה נאמן¹⁹.

19) אבל אם נתכוון להעיד אינו נאמן וכל שכן אם נתכוון להתירה להינשא - שאינו נאמן.

11 יב. ישראל ששמע מעכו"ם המסיח לפי תמו - 12 מעיד ששמע ממנו, ותנשא על פיו. כמה דברים 13 אמורים? שלא היתה שם אמתלא²⁰; אבל אם היתה 14 שם אמתלא בשיחת העכו"ם שמה לא יתבון אלא 15 לדבר אחר, כמו שאמר לאחד: עשה לי כף וכף, 16 שלא אהרג אותך בדרך שהרגתי פלוני - אין זה 17 מסיח לפי תמו²¹, שפונתו להטיל אימה על זה.

20) תואנה, הנמקה למראית עין. 21) להאמינו על הריגת אותו פלוני ולהשיא אשתו.

18 יג. וכן אם שמע מערפאות²² של עכו"ם שאמר: 19 הרגנו פלוני - אינם נאמנין, שהן מחזיקין ידי עצמן 20 בכזב כדי להטיל אימה. וכן כל פיוצא בדברים אלו.

22) בתי משפט.

21 יד. עכו"ם שהסיח לפי תמו תחלה, אף על פי 22 ששאלו אותו אחר כך ובדקוהו עד שיפרש כל 23 המאמר - הרי זה נאמן, ומשיאין על פיו.

24 טו. כבר הודענו, שהעד שאמר 'שמעתי שמת 25 פלוני', אפלו שמע מאשה ששמעה מעבד - הרי זה 26 כשר לעדות אשה, ומשיאין על פיו²³. אבל אם אמר 27 העד או האשה או העבד: מת פלוני ואני ראיתי 28 שמת - שואלין אותו: היאך ראית ובמה ידעת 29 שמת? אם העיד בדבר ברור - נאמן, ואם העיד 30 בדברים שרפן למיתה²⁴ - אין משיאין את אשתו; 31 שאין מעידין על האדם שמת אלא בשראוהו שמת 32 ודאי ואין בו ספק.

- 1 כ. וכן האשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה
2 בנים או במים שאין להם סוף ולא עלה³⁷, ואבד זכרו
3 ונשתפח שמו - הרי זו לא תנשא על עדות זו, כמו
4 שבארנו³⁸; ואם נשאת - לא תצא. ואפלו היה
5 העפוי³⁹ שהסית לפי תמו ואמר 'טבע פלוני בים',
6 ונשאת על פיו - הרי זו לא תצא. וחקם שהורה
7 להשיאה לבתחלה - מנדין אותו³⁹.
- 8 כא. מצאוהו הרוג או מת: אם פדחתו⁴⁰ וחתמו
9 ופרצוף פניו קימין, והפירוהו בהן שהוא פלוני -
10 מעידין עליו⁴¹; ואם נטל אחד מאלו, אף על פי
11 שיש להם סימנים בגופו ובכליו⁴², ואפלו שומא⁴³ -
12 אין מעידין עליו, שמה אחר הוא. במה דברים
13 אמורים⁴⁴? בשראוהו בתוך שלשה ימים אחר
14 הריגתו או אחר מיתתו; אבל אחר שלשה - אין
15 מעידין עליו, מפני שפרצוף פניו משתנה.
- 16 כב. טבע בים והשליכו הים ליבשה אפלו אחר כמה
17 ימים⁴⁵, אם הפירו פניו וחתמו - מעידין עליו,
18 שאינו משתנה במים אלא לאחר זמן מרבה⁴⁶. ואם
19 שהה ביבשה אחר שהשליך מן הים שתיים עשרה
20 שעות ונתפח⁴⁷ - אין מעידין עליו, שהרי נשתנה.
21 בשמסתכלין בצורתו כדי להפירו להעיד עליו⁴⁸ -
22 בודקין אותו ורואין אותו אפלו פליגה לאור הנר
23 או לאור הלכנה.
- 24 כג. ראו אחד עומד מרחוק, ואמר⁴⁹ שהוא פלוני
25 בן פלוני, או פלוני ממקום פלוני, והרי נשכו נחש
26 והרי הוא מת, והלכו ומצאוהו שנשתנה ולא
27 הפירוהו - הרי אלו משיאין את אשתו⁵⁰.
- 28 כד. בא אחד ואמר: אמרו לי בית דין או אנשים:
29 בשתלף למקום פלוני, אמר להם שמת יצחק בן
30 מיכאל; ובא השליח ואמר לנו, והשליח אינו יודע
31 מי הוא זה, הואיל ואנו יודעים פלוני הידוע בשם
- 32 זה - הרי אשתו מתרת, ואין אומרים שמה יצחק בן
33 מיכאל אחר הוא שמת⁵¹.
- 34 כה. יצא עפוי⁵² וישראל מעמנו למקום אחר, ויבא
35 העפוי⁵³ והסית לפי תמו ואמר: איש שיעצא עמי
36 מכאן מת - משיאין את אשתו, ואף על פי שאין
37 העפוי⁵⁴ יודע אותו האיש. והוא, שיאמר
38 'קברתיו'⁵².
- 39 כו. וכן אם יצאו עשרה בני אדם כאחד ממקום
40 למקום, והן אסורין בקולר או נושאים גמלים⁵³
41 וכיוצא בדברים אלו, והסית העפוי⁵⁴ לפי תמו
42 ואמר, שעשרה אנשים שהלכו ממקום פלוני למקום
43 פלוני והם נושאים כף וכף מתו פלם⁵⁴ וקברנום⁵⁵ -
44 משיאין את נשותיהן⁵⁶.
- 45 כלומר: אסורים בקולר שהם שלשלאות של ברזל, או
46 שאסורים בחבלים כבדים, שמושכים בהם גמלים.
47 הרי שלושה סימנים: מניין האנשים, וסימון יציאתם
48 ממקום פלוני למקום פלוני (וידענו בהם שכך הוא) וגם
49 סימן הקולר שבצוואריהם, שאם לא כן, יש לחוש שמה אלה
50 או מקצת מהם הלכו ונפרדו בדרך, ואחרים באו במקומם.
51 הרי אלו הגוי מכיר את האנשים צריך הוא לומר:
52 "קברנום". (56) "מעשה בשישים בני אדם שהיו מהלכים
53 לכרכום ביתר (כשבאה ביתר במצור) ובא גוי ואמר חבל על
54 שישים בני אדם שהיו מהלכים בדרך ביתר, שמתו וקברתים
55 והשיאו את נשותיהם".
- 56 כז. ישראל שאמר: מת איש יהודי עמנו במקום
57 פלוני, כף וכף צורתו וכף היו סימניו - אין אומרים
58 באמדם הדעת פלוני הוא, עד שיעיד העד שהוא
59 פלוני ויזכיר שמו ושם עירו. אבל אם אמר: אחד
60 יצא עמנו מעיר פלונית ומת⁵⁷ - מחפשין באותה
61 העיר, אם לא יצא משם אלא הוא - תנשא אשתו⁵⁸.
- 52 (57) ולא הזכיר שמו כלל. (58) "והוא הדין בגוי מסיח לפי
59 תומו".
- 60 כח. מצאו כתוב בשטר⁵⁹: מת איש פלוני בן פלוני
61 או נהרג פלוני בן פלוני, ונודע שזה כתב ישראל -
62 הרי זה תנשא אשתו⁶⁰. וכן מי שנשתתק, ויבדקו
63 אותו בדרך שבדקין לגטין ונמצאת דעתו מכוננת,
64
- (37) ששהה עליו שיעור כדי שתצא נפשו. (38) ואפילו אם
שניים מעידים כך הרי זו לא תינשא, הואיל ואינם מעידים
אלא על הטביעה ולא על המיתה. (39) ואם הודה שטעה
- אף על פי שכבר נישאת על פיו אין מנדין אותו.
- (40) מצאוהו הרוג או מת: אם פדחתו⁴⁰ וחתמו
ופרצוף פניו קימין, והפירוהו בהן שהוא פלוני -
מעידין עליו⁴¹; ואם נטל אחד מאלו, אף על פי
שיש להם סימנים בגופו ובכליו⁴², ואפלו שומא⁴³ -
אין מעידין עליו, שמה אחר הוא. במה דברים
אמורים⁴⁴? בשראוהו בתוך שלשה ימים אחר
הריגתו או אחר מיתתו; אבל אחר שלשה - אין
מעידין עליו, מפני שפרצוף פניו משתנה.
- (40) מצחו. (41) שכן כתוב: "הכרת פניהם ענתה בם", הרי
שאר עדות בשאר הגוף אלא בהכרת פנים. (42) בגדיו.
(43) יבלת, שהיא סימן מובהק במקצת. (44) שמעידים על
פרצוף פניו וחוטמו.
- כב. טבע בים והשליכו הים ליבשה אפלו אחר כמה
ימים⁴⁵, אם הפירו פניו וחתמו - מעידין עליו,
שאינו משתנה במים אלא לאחר זמן מרבה⁴⁶. ואם
שהה ביבשה אחר שהשליך מן הים שתיים עשרה
שעות ונתפח⁴⁷ - אין מעידין עליו, שהרי נשתנה.
בשמסתכלין בצורתו כדי להפירו להעיד עליו⁴⁸ -
בודקין אותו ורואין אותו אפלו פליגה לאור הנר
או לאור הלכנה.
- (45) לטביעתו. (46) שהמים צומתים צורת הפנים ואין
מניחים אותם לנפוח ולהשתנות. (47) נפחו פניו.
(48) כשמת או נהרג.
- כג. ראו אחד עומד מרחוק, ואמר⁴⁹ שהוא פלוני
בן פלוני, או פלוני ממקום פלוני, והרי נשכו נחש
והרי הוא מת, והלכו ומצאוהו שנשתנה ולא
הפירוהו - הרי אלו משיאין את אשתו⁵⁰.
- (49) על עצמו הוא אומר. (50) שאפשר שנשכו בפנים
ונתפח שנשתנה צורתו.
- כד. בא אחד ואמר: אמרו לי בית דין או אנשים:
בשתלף למקום פלוני, אמר להם שמת יצחק בן
מיכאל; ובא השליח ואמר לנו, והשליח אינו יודע
מי הוא זה, הואיל ואנו יודעים פלוני הידוע בשם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קיט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחת לא תעשה, וזהו פרטן: (א) ליבם. (ב) לחלץ.¹
(ג) שלא תנשא יבמה לאיש זר עד שתסיר רשות
היבם מעליה. והאשה שהיא ראויה ליבום נקראת
זקוקה ליבום, ורשות היבם נקראת זקה.²

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

(1) "ליבם - לחלוץ", שמצות יבום קודמת למצות חליצה,
כדלהלן ה"ב. (2) לשון קשר, ככתוב (איוב לו, ח) "ואם
אסורים בזיקים" (רמ"א לאהע"ז סי' קנז, ס"א), שכן כל
יבמה קשורה ואגודה לרשות היבם עד שייבמה או שתחלוץ,
כמבואר בסמוך.

פרק ראשון³

(3) כלל בו רבינו מצות יבום ושהיא קודמת למצות חליצה,
איזה זרע פוטר ואיזה אח זוקק, יש לאח המת כמה נשים,
מתו לו כמה אחים ונפלו נשותיהם לפניו, כנס יבמתו וגרשה
מותר להחזירה, יבומו של קטן ושל קטנה וחליצתם, חדשי
הבחנה, יבומה וחליצתה של מעוברת.

א. מצות עשה מן התורה שייבם⁴ אדם אשת אחיו
מאביו,⁵ בין מן הנשואין בין מן הארוסין,⁶ אם מת
בלא זרע; שנאמר: ובן אין לו, יבמה יבא עליה.⁷
ומן התורה אינו צריך לקדש יבמתו,⁸ שזו אשתו
היא שהקנו אותה לו מן השמים,⁹ אלא יבוא עליה⁹
וכתבתה על נכסי בעלה שמת.¹⁰

(4) מלשון הכתוב (דברים כה, ה) "יבמה יבוא עליה, ולקחה
לו לאשה ויבמה". (5) יבמות יז, ב. (6) שם יג, ב.
(7) בכסף או בשטר. (8) במיתת בעלה הוזקקה ממילא
לאחיו (יבמות לט.). (9) מתייחד עמה בפני שני עדים
ובועלה כמו בכל קידושי ביאה ('שליט הגיבורים' בהגהותיו
לר"ף יבמות סוף פ"ג). כאמור, כל זה אינו אלא מן
התורה, אבל מדרבנן לא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדשה
תחילה בכסף או בשטר, כמבואר להלן פ"ב, ה"א.
(10) יבמות לט, א. שהואיל והקנו לו אשה מן השמים, אינו
בדין שהיבם ישעבד נכסיו לכתובתה ולא יוכל למכרם בכל
עת שירצה, אלא שעבוד כתובתה על נכסי בעלה הראשון
ואין היבם יכול למכרם בין קודם יבום בין אחר יבום, אבל
אם אין לה כתובה מהראשון, יכתוב לה יבמה כתובה מאה
זוז, וכל נכסיו אחראים לכתובתה, כמבואר למעלה פכ"ב
מהל' אישות הי"ד.

ב. לא רצה ליבם¹¹ או שלא רצתה היא¹² - הרי זה
חולץ¹³ לה¹⁴, ואחר כך תהיה מתרת להנשא
לאחר¹⁵. ומצות עשה מן התורה לחלץ אם לא רצה
ליבם, שנאמר: וחלצה נעלו וגו'. ומצות יבום
קודמת¹⁶ למצות חליצה.

(11) שנאמר (דברים כה, ז, ט): "ואם לא יחפוץ האיש לקחת
את יבמתו - ונגשה יבמתו - וחלצה נעלו". (12) שאמרה
מאוס הוא עלי (להלן פ"ב ה"י - מגיד-משנה), או שהיה
מוכה שחין (שם הי"ד - 'מעשה רוקח'). (13) היא חולצת
את נעלו מעל רגלו, אלא מתוך שהיבם מסייע בחליצה,

1 וכתב שמת פלוני בן פלוני - סומכין על פתיכתו
2 ותנשא. ואין בודקין עדי אשה בדישה⁶¹ וחקירה⁶².
3 שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל⁶³,
4 משום התרת עגונה.

(59) שהיה כתוב וחתום, אבל בלא חתימה אין הכתב מועיל.
(60) אף על פי שאין עדות מתקבלת מן הכתב, שהתורה
אמרה "על פי שניים עדים" - "מפיהם ולא מפי כתבם" -
בעדות אשה הקילו, כשם שהתירו בעד מפי עד. וכל זה
כשכתבו ישראל, אבל כתבו גוי - לא תנשא, שלא הוכשר
גוי אלא במסיח לפי תומו. (61) בדיקות העדים לראות אם
דבריהם מכוונים, שמדקדקים עליהם שתיים ושלוש פעמים
לראות אם אין סתירות בדבריהם. (62) כיוון הזמן והמקום,
באיזה יום ובאיזו שעה וכו'. (63) "וכל המחמיר ודורש
וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה ואין דעת חכמים
נוחה הימנו". אבל במקום שיש לחוש לערמה צריך לדרוש
ולחקור.

5 כט. אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה
6 החמורה⁶⁴ בעדות אשה⁶⁵ או עבד או שפחה או
7 עכו"ם המסיח לפי תמו, ועד מפי עד, ומפי הכתב,
8 ובלא דרישה וחקירה כמו שבארנו, שלא הקפידה
9 תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות⁶⁶
10 אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על ברי⁶⁷ אלא
11 מפי העדים ובעדותן, כגון שהעידו שזה הרג את
12 זה⁶⁸ או הלוה את זה; אבל דבר שאפשר לעמוד על
13 בריו שלא מפי העד הזה, ואין העד יכול להשמיט
14 אם אין הדבר אמת, כגון זה שהעיד שמת פלוני⁶⁹
15 - לא הקפידה תורה עליו, שדבר רחוק הוא שיעיד
16 בו העד בשקר⁷⁰. לפיכך הקלו חכמים בדבר זה
17 והאמינו בו עד אחד, מפי שפחה ומן הכתב ובלא
18 דרישה וחקירה, כדי שלא תשארנה בנות ישראל
19 עגונות⁷¹.

(64) איסור ערוה שהוא חמור ועונשו מיתת בית דין.
(65) שאשה נאמנת בעדות זו. (66) כגון דרישה וחקירה.
(67) =בירור. (68) שלולא העדאתם לא היינו יודעים אף
פעם אם זהו הרוצח. (69) שאם יבוא חי לפנינו - יתגלה
שקר. (70) כאמרם ז"ל: "דבר העשוי להיגלות אין אנשים
משקרים בו". (71) שלא תאמר מה ראו חכמים על ככה
להקל בדבר, בעוד שבהרבה מקומות החמירו בדבר שהוזקק
בו איסור לא להאמין עד אחד אפילו בדבר העשוי להיגלות,
כגון חתיכת חלב מונחת לפנינו ובה עד אחד ואמר זה שומן
ולא חלב - אינו נאמן, לפיכך מנמק רבנו, שמשום התרת
עגונה ראו חכמים להקל בזה.

סליקו הלכות גרושין

הלכות יבום וחליצה

יש בכללן שלש מצות. שתי מצות עשה, ומצוה

שְׂוֹלָדָה פְּמוֹתָהּ. וּבְכוּתִית הוּא אוֹמֵר: פִּי יִסִּיר אֶת בְּנֶךָ
מֵאֶחָרֶי. 25 - מִסִּיר אוֹתוֹ מִלְחָשֶׁב בְּקֶהֱלֶכֶת. 26. וְאָף עַל פִּי
שְׂנֵשֶׁת־חֶרֶר בְּנֹו מִן הַשְּׂפָחָה אוֹ נִתְגַּיֵּר בְּנֹו מִן הַפּוֹתִית -
הָרִי הֵן פֶּשֶׁאֶר הַגֵּרִים וְהַמְשַׁחֲרִין, וְאֵינָם פּוֹטְרִין אֶת
אֲשֶׁתוֹ. 27. הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן מִן הַשְּׂפָחָה שָׁלוּ וְשִׁחְרָרוּ,
וְשִׁחְרָרָהּ וְנִשְׁאַהּ, וּמָת פְּלֵא זָרַע - הָרִי זֶה תִּתְיַבֵּם לְאֶחָיו
וְאָף עַל פִּי שֶׁבָּנָה מִמֶּנּוּ קָיָם שֶׁכָּבֵר שִׁחְרָרוֹ. 28.

22) ואינו מתייחס אחריו. 23) אינם שלו. 24) בשפחה כנענית שייחדה אדוניה לעבד עברי - הכתוב מדבר, ואמרה תורה שלא יצא הבן חפשי עם אביו בצאתו לחפשי, כי אין זה בנו כלל (קידושין סח: וברש"י). 25) ולמעלה ממנו כתוב: "ובתו לא תקח לבנך", ושיעור הדברים כך הוא: אם תקח בתו לבנך, אזי יסיר החותן את בנך מאחרי, שאין הזרע הבא מהם מתייחס אחר בנך אלא אחר הנכרית (קידושין שם, וכפירוש רבינו-תם ב'תוספות' שם). 26) שאינם בניו. 27) כאילו אין לו בנים (יבמות כב:). 28) כלומר, אע"פ שהוא ישראל גמור, שהרי שחררו, בכל זאת אינו פוטר מביבום לפי שאינו נחשב כבנו. ולדעת קצת גאונים "מי שיש לו בן משפחתו חוששים לו, ולא תתייבם אשתו, שמא שחרר שפחתו ואחר-כך בא עליה. . . שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות". והביא רבינו את דבריהם בפ"י מהל' גירושין ה"ט, וכתב עליהם: "וכל הדברים האלה רחוקים הם. . . ואין ראוי לסמוך עליהם, שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד. . . בשפחה או גויה שאינה בת קידושין אין חוששין להן כלל. . . עד שיודע בוודאי שנשתחררה אמו או נתגיירה".

ה. מִי שֶׁמָת וְהָנִיחַ אֲשֶׁתוֹ מִעֶבְרָתָ: אִם הִפִּילָהּ 29 אַחֵר מוֹתוֹ - הָרִי זֶה תִּתְיַבֵּם; 30; וְאִם יָלְדָהּ וְיִצֵּא הַיֶּלֶד חַי לְאֹוִיר הָעוֹלָם, אֶפְלוּ מֵת בְּשָׂעָה שְׁנוּלָד - הָרִי אָמוּ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. 31. אָבֵל מְדַבְּרִי סוֹפְרִים - עַד שִׁיּוּדַע בּוֹדָאִי שֶׁפָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁים 32 וְנוֹלָד לְתִשְׁעָה חֲדָשִׁים גְּמוּרִים; 33. אָבֵל אִם לֹא נוֹדַע לְכֶמָּה נוֹלָד: אִם חִי שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה וְלֹד קִימָא 34 וּפוֹטֵר נָשִׁי אָבִיו מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם; וְאִם מֵת בְּתוֹף הַשְּׁלֹשִׁים, אֶפְלוּ כְיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים, בֵּין שְׁמַת מֵחֻלִּי בֵּין שְׁנִפֵּל מִן הַגֵּג אוֹ אָכְלוּ אֲרִי 35 - הָרִי זֶה סֶפֶק גָּפֶל סֶפֶק בֶּן קִימָא, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה מְדַבְּרִי סוֹפְרִים 36, אָבֵל לֹא תִתְיַבֵּם. 37.

29) שנוולד מת, והרי הוא נפל. 30) שהרי מת בעלה בלא ולד של קיימא (יבמות לה:) וראה לקמן הכ"ב. 31) מן התורה. ואע"פ שנוולד בחודש השמיני לעיבור אמו, הואיל ונגמרו סימניו שהוא "שלם בשער" ובצרפניו, הרי זה ולד שלם, וכן שבעה הוא אלא שנשתהה" (= נתעכב בבטן אמו. - מלשון רבינו הל' מילה פ"א ה"ג, ע"פ סוגיית הש"ס יבמות פ:). 32) חדשי עיבורו. 33) מיום שנשתהה אמו, ואז אפילו לא נגמרו סימניו, הרי הוא ולד של קיימא (נדה מד: ושבת קלו:). וכתב הרמ"א באהע"ז סי' קנו, ס"ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחדש התשיעי רק יום

שצריך שיתכוין לחלוץ (להלן פ"ד ה"ח), לפיכך שונה בכל מקום 'חולץ'. ואמנם חרש שאינו בר כוונה, נאמר בו (יבמות קד:) "החרש שנחלץ" (פירוש המשנה לרבינו שם, וב'נמוקי יוסף' שם). 14) בעל כרחו, כמבואר לקמן פ"ב, ה"י. 15) שפקעה מעליה זיקת היבום. 16) יבמות לט, ב. כדעת רבנן ולא כאבא שאול. ואף אם אינו מתכוין לשם מצוה, אלא לשם נוי או לשם ממון, אין זה כפוגע באיסור ערוה (איסור אשת אח) "לפי שמאחר ננסתלק ממנה איסור הערוה כשמת אחיו בלא בנים, הרי הוא מותר ואפילו נתכוין שלא לשם מצוה, ולפיכך יהיה הדין, שמצות יבום קודמת למצות חליצה בכל זמן" (רבינו בפירושו למשנה, בכורות פ"א, מ"ז). וראה למעלה פ"י מהל' גירושין ה"ט' ובהערה צד. ולפי שמצות יבום קודמת למצות חליצה, אם לא רצתה היבמה להתייבם, דינה כדין מורדת, להלן פ"ב ה"י, אבל אנו פוסקים להלכה שמצות חליצה קודמת למצות יבום, "ואם שניהם רוצים ביבום, אין מניחים אותם לייבם אלא-אם-כן ניכר וידוע שמכוונים לשם מצוה" (אהע"ז סי' קפה ס"א).

1 ג. זֶה שְׁנֵאֵמַר בְּתוֹרָה 'וּבֶן אֵין לוֹ' - אֶחָד הֵן וְאֶחָד הֵבֶת, 17, או זָרַע הֵבֶן 18 או זָרַע הֵבֶת, הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ זָרַע מִפֶּל מְקוֹם 19, וּבֶן מֵאִשָּׁה זֶה בֵּין מֵאֶחָת - הָרִי זֶה פּוֹטֵר אֶת אֲשֶׁתוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. אֶפְלוּ הָיָה לוֹ זָרַע מִמְּזוֹר 20 או עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזוֹלוֹת - הָרִי זֶה פּוֹטֵר אֶת אֲשֶׁתוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. 21.

17) בבא-בטרא קט, א. ומפרש הרשב"ם: שנאמר (דברים כה, ה) "ובן אין לו" - עיין עליו, כלומר, בדוק אחריו שמא נשאר לו זכר כל שהוא. 18) שמת הבן, והניח אחריו זרע. 19) שם קטו, א. לענין נחלה, והשוו דין יבום לדין ירושה, כמבואר ב'תוספות' שם. וכן ברא"ש יבמות פ"ב אות ג. כי כל שנשאר אחריו זרע, אין שמו מחוי מירשאל, ואין צורך שיבוא אחיו להקים לו שם. 20) שבא על הערוה והוליד ממנה בן, והרי הוא ממזר. ומדובר כאן, שהערוה היתה מיוחדת לו, כמו פילגש וכדומה, ואנו בטוחים שילדה ממנו. שאם לא כן - יש לחוש כשם שזינתה עמו, כך זינתה עם אחר ואין זה בנו ודאי, לא ספק, וחולצת ולא מתייבמת, כמבואר לקמן פ"ג ה"ד ('כנסת הגדולה' בהגהותיו ל'טור' אהע"ז סי' קנו אות ט). 21) יבמות כב, ב: "מי שיש לו בן מכל מקום, פוטר את אשת אביו מן היבום" - "מכל מקום" לרבות ממזר, משום שנאמר: "ובן אין לו" - עיין עליו. וכן עובד עבודה-זרה לא נזכר שם, אולם מכיון ששנינו שם במשנה: ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגוים - נראה שרק אלו אינם בניו, אבל בנו מישראלית והמיר דתו - הרי הוא כבנו לענין יבום. ואף לענין קידושין דינו כירשאל, כמפורש ביבמות מז, ב. ובפ"ד מהל' אישות ה"ט' (הגר"א באהע"ז סי' קנו סק"ח). וראה לקמן ה"ו ובביאורנו.

7 ד. אָבֵל בְּנֹו מִן הַשְּׂפָחָה וּמִן הַפּוֹתִית אֵינוּ פּוֹטֵר אֶת אֲשֶׁתוֹ; 8 שְׂזָרַע הָבָא מִן הַשְּׂפָחָה - עֲבָדִים 22, וְהָבָא מִן הַפּוֹתִית - פּוֹתִי, וּכְאֵלוּ אֵינָם 23. הָרִי הוּא אוֹמֵר בְּשִׂפְחָה: 9 הָאִשָּׁה וְיִלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאֶדְרִיָּה 24 - מִלְּמַד 10

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולתהנות בתנאי כפול, שאם תפול לפני המומר ליבום שלא תהא מקודשת, והרי זו פטורה מזיקתו. (40) יבמות כב, ב. וכמבואר לעיל ה"ד. (41) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת עמו. (42) שכשנתעברה היתה עדיין גויה או שפחה. (43) יבמות צז, ב. וכמבואר בסמוך ה"ח. וכן אמרו (קידושין טו.): "כל ולד במעי שפחה, כוולד במעי בהמה".

ז. אחים מן האם אינן חשיבין אחין (אָלָא 8
לְאַבְלוֹת⁴⁴ וְלַעֲדוֹת⁴⁵, אָבֵל לְעֵנָן יִרְשֶׁה או לְעֵנָן 9
יבום וחליצה - הרי הן כמי שאינן⁴⁶; שֵׁאִין אַחֲוָה 10
אָלָא מֵאָבִיב⁴⁷. 11

(44) מדבריהם בלבד, כמבואר בפ"ב מהל' אבל, ה"א.
(45) מדברי סופרים, כמבואר בפ"ג מהל' עדות ה"א.
(46) ש"האחים מן האם, אינם יורשים זה את זה" (פ"א מהל' נחלות ה"ו), וכן אין זוקקים את נשותיהם ליבום. (47) לענין ירושה אמרו (ב"ב קט:): "ממשפחתו וירש אותה" - "משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה, דכתיב למשפחותם לבית אבותם". וביבום וחליצה, למדו (יבמות יז): "גזירה-שוה" "אחיה - אחיה" מבני יעקב, נאמר כאן "כי ישבו אחים יחדיו", ונאמר בבני יעקב "שנים עשר אחים בני אבינו" - מה להלן בבני יעקב באחים מן האב, אף כאן ביבום וחליצה באחים מן האב.

ח. גרים שנתגיירו ועבדים שגשתחררו - אין להן 12
אחיה קלל, והרי הן כזרים זה לזה⁴⁸. וְאֶפְלוּ אַחֲוָה 13
מֵהֶם הוֹרְתוּ שְׁלֹא בְקִדְשָׁה וְלִדְתוּ בְקִדְשָׁה⁴⁹ וְהַשְׁנִי 14
הוֹרְתוּ וְלִדְתוּ בְקִדְשָׁה⁵⁰ - הרי הן כזרים⁵¹. וְאֶפְלוּ 15
תַּאֲוָמִים⁵² וְנִוְלְדוּ בְקִדְשָׁה - אין ביניהן אַחֲוָה⁵³, עַד 16
שֶׁתֵּהָא הוֹרְתָן וְלִדְתָן בְקִדְשָׁה⁵⁴. 17

(48) יבמות צז, ב. וכל אחד מהם מותר באשת אחיו (פרט לאשת אחיו מאמו שנשאה אחיו אחר שנתגייר, פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ג), שהגר שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד (הל' איסורי ביאה שם ה"א), וכן מעידים זה לזה, כמבואר בפ"ג בהל' עדות ה"ב. (49) שנתגיירה אמו לפני שילדותו. (50) אין אומרים: הואיל ולידת שניהם בקדושה, הרי הם כישראל ותצטרך אשתו חליצה, כדי שלא יבואו להחליף באשת אח ישראל, להתיר אשתו להנשא לאחרים בלא חליצה. (51) ואין על אשתו זיקת יבום, שמצות יבום נוהגת רק באחים מן האב, והאח הראשון אין לו שאר אב, שהתורה הפקירה את זרעו, ככתוב (יחזקאל כג, כ): "זורמת סוסים זרמתם" (יבמות שם, וברש"י). ולדעת רש"י שם, אסורים אחים אלו, זה באשת זה, וחייבים כרת, שכיון שנולדו בקדושה, הרי הם אחים מן האם. וכן דעת ה"בית יוסף, ב"טור י"ד סי' רסט. וראה בש"ך שם ס"ק ו. וב"דגול מרבבה' שם הוכיח, שכן היא דעת הרמב"ם. (52) והדבר ברור, שאביו של זה הוא אביו של זה, שהרי "טיפה אחת היא ונחלקה לשנים". כמבואר ביבמות צח, א. (53) לנהוג בהם דין יבום. כי התורה הפקירה את זרע הגוי, כנוצר למעלה, ואינם נחשבים כאחים מן האב (שם צט.). אבל חייבים משום אשת אח מן האם, שהרי היא כישראלית שילדה בנים, וכמבואר בפ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ד.

אחד מלבד יום שנתעברה בו, הרי זה ולד קיימא. ואע"פ שאמרו (יבמות מב.) יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין (חדש תשיעי חסר), כבר תמיהו על זה רבים שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". (34) כדברי רב שמעון בן גמליאל (שבת קלח: יבמות לו:): האומר: "כל ששהה שלשים יום באדם, אינו נפל". ואפילו לא נגמרו סימניו (מגיד-משנה). (35) שאילו לא סיבות אלו, יתכן שהיה ולד קיים (שבת קלו:). (36) יבמות לו, ב. (37) כי אולי הוא בן קיימא, והרי היא באיסור ערוה על היבם. אלא שאם נגמרו סימניו, אע"פ שלא כלו לו חדשיו - הרי הוא ולד שלם מן התורה, ורק מדברי סופרים אסורה אמו להנשא לאחרים עד שתחלוץ, ולפיכך אם כבר נתקדשה לכהן, קודם חליצה - אין מצריכים אותה לחלוץ, שהרי תיאסר על בעלה הכהן שאסור בחלוצה, "אין אוסרים על זה אשתו משום ספק דבריהם" (לשון רבינו לקמן פ"ב, הכ"א) וסומכים בזה על דין התורה. ואם לא נגמרו סימניו, ולא ידוע אם כלו לו חדשיו, וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק ולד קיימא מן התורה וחולצת מן התורה, ואפילו נתקדשה לכהן, תחלוץ מיבמה, ואסורה לבעלה הכהן, מספק. כללו של דבר: כלו לו חדשיו - הרי זה ולד גמור אפילו מדברי סופרים, וכן אם לא כלו חדשיו וחי שלשים יום מלאים, הרי זה ולד גמור, ואפילו לא נגמרו סימניו. בן שמונה חדשים שנגמרו סימניו ולא שהה שלשים יום, הרי זה ולד קיימא מן התורה (בן שבעה הוא אלא שנשתהה), אבל חכמים החמירו בו שלא תינשא אמו לאחרים עד שתחלוץ, וכן ההורגו אינו נהרג עליו, כמבואר בפ"ב מהל' רוצח ה"ו, מכיון שאינו חשוב כוולד שלם לכל דבר, אינו בדין שיהא אדם נהרג עליו, וכן אין מתאבלים עליו - אם מת, כמבואר בפ"א מהל' אבל ה"ז. ואם לא נודע אם כלו חדשיו, ולא נגמרו סימניו וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק ולד ספק נפל, ואמו חולצת מן התורה ואינה מתייבמת (מגיד-משנה).

ו. מי שיש לו אח מִפֶּל מְקוֹם, אָפְלוּ מִמֶּזֶר או עוֹבֵד 1
כּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - מְשַׁיְצָא רֵאשׁוֹ 2
וְרִבּוֹ³⁸ לְאִוִּיר הָעוֹלָם קֹדֶם שְׁמֹנוֹת אַחֲיו הָרִי זֶה זוֹקֵק 3
אֶת אִשְׁתּוֹ לִיבּוֹם³⁹. וְאִם הָיָה לוֹ אֶחָ מִן הַשְּׁפָחָה או 4
מִן הַפּוֹתִית - אֵינּוּ אַחֲיו לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵינּוּ 5
זוֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁰. וְאִם עַל פִּי שְׁהִיְתָה לִדְתוּ בְקִדְשָׁה⁴¹ 6
- הוֹאִיל וְהִיְתָה הוֹרְתוֹ שְׁלֹא בְקִדְשָׁה⁴², אֵינּוּ אַחֲיו⁴³. 7

(38) לדעת הגר"א בביאורו לאהע"ז סי' קנז סק"ב, הכוונה כאן ראשו או רובו ואין צורך בשניהם כאחד, כמבואר בנדה כט, א: "הראש כרוב איברים". וכן פסק רבינו בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"ו. (39) יבמות כב, א. כלומר, לדין יבום שלא תוכל להנשא לאחר, אבל ודאי שאינה מתייבמת לו, כי ממזר הוא ואסורה לו, אלא צריכה ממנו חליצה. אבל נולד לאחר שמת אחיו אינו זוקק, שנאמר: "כי ישבו אחים יחדיו" - עד שישבו שניהם יחד בעולם, וכמבואר לקמן פ"ו, הט"ז. וכן הדין אם היה בעלה המת עובד ע"ז, אשתו זקוקה לאחיו, כמבואר בשו"ע אהע"ז סי' קנז, ס"ה. ופסק הרמ"א (שם, ס"ד): "המקדש אשה ויש לו אח מומר, יכול לקדש

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(65) יבמות יא, א. וכן גירסת הרי"ף שם פ"ד. (66) וכעין זה דרשו בפסחים סב, א: "לכפר עליו - עליו ולא על חבריו", אמנם בסוגיית התלמוד ביבמות שם, אין דרש זה נזכר, ורש"י (שם) מפרש: טעם ה'עשה', משום שנאמר "בית אחיו", בית אחד הוא בונה ואינו בונה בני בתים. (67) יבמות נד, ב. השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ח. (68) סמך לכך: "אשר לא יבנה את בית אחיו", ולא כתוב "אשר לא בנה", לומר לך: כיון שלא בנה (שלא ייבם) שוב לא יבנה. והואיל והחולץ פועל בשליחות אחיו, וכן החולצת - בשליחות צרותיה, נמצא שכולן נאסרו על כל האחים איסור שוה (יבמות י:). וכן אמרו שם (מ:): "חלוצה (מדרבנן) לא גזרו רבנן שניות" (ועיי"ש בפירש"י ד"ה בערוה). אולם הרמב"ם בהשגותיו לספר המצוות (מצוה יד) מונה זה בין מצוות לא-תעשה. ולדעתו, החולץ ליבמתו נאסרה עליו איסור לאו גמור על סמך הדרש הנ"ל: "כיון שלא בנה, שוב לא יבנה". וכן אמרו ביבמות י, ב - שרבי יוחנן סובר שזוהי מחייבי לאוין, וכמבואר שם נב, ב - בענין חלץ ואח"כ עשה מאמר, שרבי עקיבא אין מאמרו מועיל, הואיל והוא סובר: "אין קידושין תופסין בחייבי לאוין", הרי שהחלוצה נאסרה עליו איסור לאו. (69) לערוה, שאיסורן מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. (70) יבמות י, ב.

יג. החולץ ליבמתו - פ"שם שהיא אסורה עליו, כ"פ קרובותיה אסורות עליו⁷¹, כגון אמה ובתה. וכן היא אסורה לבנו⁷² ולאחיו⁷³. ואפילו שניות שלה אסורות, כגון בת בת בתה⁷⁴. וכן היא אסורה לבן בן בנו⁷⁵. פללו של דבר: הרי היא פאשתו שגרשה⁷⁶. וכן אם מתה יבמתו ועדין היא זקוקה לה⁷⁷ - אסור בקרובותיה, כאלו היתה אשתו ומתה תחתיה⁷⁸. וכל האסורין האלו מדבריהן⁷⁹. ומתא' אדם לשא אחות צרת חלוצתו ושאר קרובותיה⁸⁰.

(71) הרי היא כגרושתו, וכמבואר בסמוך. (72) הרי היא כאשת אביו. (73) משום אשת אחיו. (74) שאפילו באשתו גמורה אינה אלא מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. (75) והרי היא עליו אשת אבי אביו, שהיא שניה, כמבואר לעיל, שם. (76) יבמות מ, ב. שנאסר בקרובותיה, כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ז. (77) שלא נתייבמה ולא חלצה. (78) שהזיקה ליבום עושה אותה כנוסה (יבמות יז:). (79) שם מ, ב: "אחות גרושה - מדברי תורה, אחות חלוצה מדברי סופרים". (80) שכשהיבמה חולצת, אין צרתה הולכת עמה לבית-דין, וכשישא אחות צרתו - לא יאמרו אחות חלוצתו נשא (שם מא. וברש"י). וראה לקמן פ"ו, ה"כ.

יד. אסור ליבם לשא קרובת זקוקתה⁸¹, כגון אמה או בתה, עד שייבם אחד מאחיו לה או יחלץ לה, ותסור זקתו מעליה⁸², וישא אמה או בתה או שאר קרובותיה. אף על פי שהן פלן אסורות על אחיו שחלץ או יבם, כמו שבארנו⁸³.

(81) שעדיין לא נתייבמה ולא חלצה, והרי היא אגודה

(54) שכיון שנתגיירו הוריהם לפני הורתם, הרי בניהם "כישראלים לכל דבריהם" (יבמות צז:).

ט. מי שהיו לו נשים רבות ומת⁵⁵ - ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת את השאר⁵⁶. ואינו מביבם לשתיים, שנאמר: אשר לא יבנה את בית אחיו - בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים⁵⁷. וכן אם היו לו אחים רבים - אחד מהן חולץ או מביבם⁵⁸ לאחת מן היבמות, ויתרו שאר הצרות⁵⁹.

(55) בלא בנים. (56) ומותרות להנשא לאחרים, כי היא פועלת בשליחות כולן (שם י:). (57) יבמות מד, א. וכן אינו חולץ לשתייהן, שנאמר "בית חלוץ הנעל", בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שני בתים (שם). (58) שהוא עושה שליחותם של כל האחים (שם י:), וראה בסמוך ה"ב. (59) שאר נשי האח המת, שהן צרות זו לזו, כלשון הכתוב (שמואל-א, ו) "וכעסתה צרתה": "לצורר" (ויקרא יח, יח).

י. היו ביבמות אלו כשרות לכהנה ופסולות⁶⁰. אם היתה מביבם - מביבם לאי זו שירצה, ואם היתה חולץ - יחלץ לפסולה, כדי שלא יפסל את הפשרה לכהנה בחליצה⁶¹.

(60) כגון נשים גרושות האסורות לכהן. (61) שהחלוצה אסורה לכהן מדרבנן, כמבואר לעיל בפ"א מהל' אישות ה"ז, ו"לא ישפוך אדם מי בורו, ואחרים צריכים להם" (יבמות מד:).

יא. מתו לו אחין רבים ונפלו נשותיהן לפניו. אם אפשר לו ליבם את פלן⁶² - מביבם⁶³, ואם לאו - חולץ פלן, או חולץ למי שירצה מהן ומביבם למי שירצה, אחת מכל בית ובית⁶⁴.

(62) "שיכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת", כדברי רבינו לעיל בפ"ד מהל' אישות ה"ג. (63) יבמות מג, ב במשנה. ושם נאמר "ארבעה אחים נשואים ארבע נשים ומתו, אם רצה כו' ליבם את כולן, הרשות בידו". ואמרו שם בגמרא (מד). שארבע דווקא ולא יותר. שעצה טובה היא שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחודש. וכן פסק רבינו בפ"ד מהל' אישות ה"ד. (64) מכל אח ואח, ולא יותר. כנ"ל בה"ט.

יב. הפוגם את יבמתו - נאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחין. ואם בא הוא או אחד מהאחין על צרתה - הרי זה עובר בעשה⁶⁵, שנאמר: יבמה יבא עליה - ולא עליה ועל צרתה⁶⁶; ולא הבא מפלל עשה - עשה⁶⁷. וכן החולץ ליבמתו - נאסרה החלוצה היא וכל צרותיה על החולץ ועל שאר אחין. וכלן אסורות עליהן מדברי סופרים⁶⁸ בשניות⁶⁹; שמאחר שמת אחיו בלא ולד, נסתלק אסור ערוה מעל פל נשיו⁷⁰. לפיכך תופסין בהן הקדושין בשניות.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

98) אפילו כשהוא גדול. 99) ואין חוששים שמא תימצא איילנית, שאינה ראויה לילד, ונמצאו פוגעים באיסור אשת אח שלא במקום מצוה, שהרי אינה בת יבום (להלן פ"ו ה"ח) - כי אנו הולכים אחרי הרוב, ורוב בנות אינן איילניות (יבמות ק"ט). 100) אם הביאה סימני נערו, כי אנו מדמים "אשה - לאיש", כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. 101) [חששו שמא לא היו לה סימנים בעת שנבעלה והרי היא קטנה. ואע"פ ששינוי (נדה מד:) "בת שלש שנים ויום אחד - ואם בא עליה יבם קנאה" - סובר רבינו שכשם שבקטן, שאף הוא קונה יבמתו מן התורה, עשו חכמים ביאתו כמאמר (להלן פ"ה ה"ח) - כמו כן בקטנה. וב'אור שמח' כתב שלפני המגיד-משנה היתה הנוסחא בדברי רבינו: "ואפילו נחלצה אחר י"ב שנה אינה חליצה". אבל זה סותר למה שכתב להלן (פ"ד הט"ז) שקטנה שחלצה "חליצתה פסולה" ולא "אינה חליצה", ראה להלן שם, והערה עד שם]. 102) [שלענין חליצה אין סומכים על החזקה, ראה למעלה הערה פח]. 103) יבמות קה, ב.

20 יח. פ"שם¹⁰⁴ שאין היבם חולץ עד שיעשה איש, פ"ה
21 אין היבמה חולצת עד שתעשה אשה גדולה¹⁰⁵.
22 ויבם קטן שבא על יבמה קטנה¹⁰⁶ - יגדלו זה עם
23 זה¹⁰⁷.

104) בכת"י התימנים, אין כאן שום הפסק, והכל הלכה אחת היא. 105) שנאמר: "ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה" (דברים כה, ז), מה הוא גדול אף היא גדולה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ד ה"ג, וה"ו. 106) אע"פ שאינם ראויים "להקים לאחיו שם" אינם אסורים זה בזה, שנאמר: "יבמה יבוא עליה", ואפילו כל שהוא (שם ק"א). 107) שהרי אינו יכול לגרשה, שאין גט קטן כלום, וכן אינו יכול לחלוץ, נמצא שעליו לקיימה עד אשר יגדל, ואז אם ירצה יגרשנה בגט (שם).

24 יט. היבמה לא תתיבם ולא תחלוץ עד שתמתין
25 תשעים יום, חוץ מיום המיתה ומיום היבום ומיום
26 החליצה, פ"שאר כל הנשים¹⁰⁸. ומפני מה לא תחלוץ
27 בתוך תשעים יום? מפני שאינה ראויה ליבום¹⁰⁹,
28 ונאמר: אם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו
29 וחלצה בעלו וכו' - בעת שהיא עולה ליבום¹¹⁰ עולה
30 לחליצה, וכל זמן שאינה עולה ליבום אינה עולה
31 לחליצה¹¹². ואם יבם אותה או חלוץ בתוך השלושה
32 חדשים - הואיל ואינה מעפרת, הרי זו נפטרה ואינה
33 צריכה כלום¹¹³.

108) הגרושות, או האלמנות, שאסור להן להתארס עד שימתינו תשעים יום חוץ מיום מיתת הבעל, וחוץ מיום האירוסין (יבמות מג). עד שיוודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"ח. 109) והלא בחליצה אין שום חשש? 110) שמא היא מעוברת, והולד הוא בן קיימא, נמצא שפגע באיסור אשת אח שלא במקום מצוה (שם מא:). 111) כשרה ליבום.

וקשורה לאחים היבמים לייבם או לחלוץ. 82) מכיון שנפקעה זיקתה, הותרו קרובותיה לשאר האחים (יבמות מא:). 83) בהלכה הקודמת.

1 טו. הפוגם את יבמתו וגרשה, אם רצה להחזיר -
2 יחזיר⁸⁴; מפני שהיא אשתו לכל דבר⁸⁵, ולא נשאר
3 עליה שם⁸⁶ אסור מפני אחיו כלל, לא מדברי תורה
4 ולא מדברי סופרים.

84) אין אומרים: מצות יבום שהטילה עליו התורה עברה, ועכשיו תחזור ותעמוד עליו באיסור אשת אח (שם לט.). 85) שנאמר: "ולקחה לו לאשה" - כיון שלקחה, הרי היא כאשתו לכל דבר (שם). 86) מילה זו מצויה כמה פעמים בדברי רבינו. וראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ובפ"ד מהל' אישות ה"ז.

5 טז. כבר בארנו בהלכות אישות⁸⁷, שבין תשע שנים
6 ויום אחד ביאתו ביאה, ודבר זה הלכה מפי
7 הקבלה⁸⁸. לפיכך, יבם קטן שבא על יבמתו, אם
8 היה בן תשע שנים ויום אחד - יקיים⁸⁹. אבל אינו
9 חולץ עד שיגדל ויבדק⁹⁰, שהרי 'איש' פתוב
10 בפ"שה⁹¹ לענין חליצה⁹². ואם היה פחות מזה - אין
11 ביאתו ביאה. וביאת בן תשע שנים אינו קונה קנין
12 גמור⁹³. לפיכך אין יבמתו נותרת לזר עד שיבוא
13 עליה אחר שהגדיל⁹⁴ או עד שתחלוץ⁹⁵, כמו
14 שיתבאר⁹⁶.

87) פ"א ה"ג. 88) שקיבלו איש מפי איש עד משה מסיני, כמבואר בהל' ממרים פ"א, ה"ב-ג. והשווה הל' נזירות פ"ג, ה"ב; הל' ממרים פ"ד, ה"ג; הל' אבל פ"ג, ה"ח. 89) יבמות ק"א, ב. שהרי קנאה בביאתו, ואינו יכול לגרשה בגט שאין גט קטן כלום, וכן אין חליצתו כלום, כמבואר בסמוך. 90) אם הביא סימני גדלות והם שתי שערות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"י [ומקור הדברים בנדה מו, א שלענין חליצה, אע"פ שהיא בת י"ב שנה, אין סומכים על החזקה שהביאה סימני גדלות]. 91) "ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו" (דברים כה, ז). 92) יבמות סא, ב. 93) שתהיה אשתו גמורה ותיפקע מעליה זיקת יבום ולא תצטרך אח"כ אלא גט בלבד - שהרי אין ביאתו אלא כמאמר בגדול, שאינו קונה קנין גמור, כמבואר לקמן פ"ב ה"א (יבמות צו.). 94) ויגרשה בגט. 95) כשיגדל ולא יבוא עליה, ואז תצטרך גם גט לביאתו שבימי קטנותו, כדין העושה מאמר ביבמתו ואינו רוצה לבעול, שצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, כמבואר לקמן פ"ה ה"ג (נדה מה:). 96) לקמן פ"ה הכ"א.

15 יז. וכן היבמה הקטנה⁹⁷, אם רצה היבם ליבם
16 אותה - מביבם⁹⁹; אבל אינה חולצת עד שתגדיל
17 ותבדק¹⁰⁰. ואפילו נבעלה אחר שתים עשרה שנה¹⁰¹
18 - אינה חולצת¹⁰² עד שתבדק וימצאו בה
19 הסימנים¹⁰³.

97) הפחותה מבת שתים-עשרה שנה ויום אחד.

קכד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בוודאי שכלו לו חדשיו, ואפילו מת בתוך שלשים יום. (126) איסור אשת אח שלא במקום מצוה, ואין קידושין תופסים בערועה (יבמות לה:). ולא עוד אלא ששניהם חייבים קרבן חטאת, כמבואר שם ובהל' שגגות פ"א ה"א.

18 כג. יִלְדָה לְאַחֵר שְׁשֵׁה חֳדָשִׁים מִשְׁנֵיתִיבְמָה וְלֹד שֶׁל
19 קִימָא - הָרִי זֶה הַלֹּד סָפֵק אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן¹²⁷
20 אִם בֶּן שְׁבַע לְאַחֲרוֹן¹²⁸. לְפִיכָךְ יוֹצִיא בְּגִט¹²⁹,
21 וְהַלֹּד כְּשֶׁרֶס¹³⁰. וְאִם בָּא עָלֶיהָ אַחֵר שְׁלִילָה - הַבָּנִים
22 שֵׁיבֹאוּ אַחֲרָיו סָפֵק מִמְּזָרִים¹³¹.

(127) לבעלה המת. (128) ליבם. שהיולדת לשבעה חדשים, יולדת למקוטעים (שם מב.). (129) אסורה לו - שמא הוא בן תשעה לראשון, ואינה בת יבום וחליצה. אבל אינה יוצאה ממנו בלי גט, שמא הוא בן שבעה לאחרון ונתייבמה כדין והרי היא אשתו. (130) על-כל-פנים, בין אם הוא בנו של ראשון, בין אם הוא בנו של אחרון. (131) שמא הראשון הוא בן תשעה לראשון, ונמצאת זו ערוה על היבם, כמו שאמרו (שם לו:): "ראשון ראוי להיות כהן גדול, ושני ספק ממזר ואסור בממזרות", כמבואר בפ"ט מהל' איסורי ביאה הכ"ב.

פרק שני

(1) נתבאר בו קידושי "מאמר" ביבמה, כתובה ביבמה, קנין היבום בשוגג ובאונס, שעיקר המצוה על גדול האחים, כפייה ביבום ובחליצה, דין מורדת ביבמה, יבמה שראויה לחליצה ולא ליבום, יבמה שזינתה.

23 א. מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יָבוֹא הַיָּבֵם עַל יְבֻמָּתוֹ עַד
24 שְׁיִקְדָּשׁ אוֹתָהּ² בְּפָנָי שְׁנֵי עֲדִים בְּפִרוּטָה אוֹ בְּשִׁוָּה
25 פְּרוּטָה. וְזֶה הַנִּקְרָא מֵאָמֵר³. וְאֵין הַמֵּאָמֵר קוֹנֶה
26 בִּיבְמָה קִנְיָן גָּמוּר⁴ כִּמוֹ הַבִּיאָה⁵. וְהַעוֹשֶׂה מֵאָמֵר
27 בִּיבְמָתוֹ שֶׁלֹּא מִדְּעָתָה⁶ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם⁷, שְׁאֵין
28 הָאִשָּׁה מִתְקַדְּשֶׁת אֶלָּא בִּרְצוֹנָה⁸. וְקִטְנָה מִן
29 הָאֲרוּסִין⁹, אֵין עוֹשִׂין בָּהּ מֵאָמֵר¹⁰ אֶלָּא מִדְּעַת
30 אֲבִיהָ¹¹.

(2) יבמות נב, א: "מצות יבמה - מקדש ואחר-כך בועל", כי פריצות היא להתחיל קנינו בביאה, כמבואר שם. והשווה לעיל פ"ג מהל' אישות הכ"א. (3) שאומר לה: התקדשי לי במאמר יבמין זה (רש"י שם). ונקרא מאמר "לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה. . . אבל יבום אפילו בשוגג, שסבר אשה אחרת היא - קנאה" (תוספות יום-טוב' יבמות פ"ב, מ"א). וב'קובץ' (הל' יבום פ"ב, ה"א) מביא בשם ה'נמוקי יוסף': משום שאינם קידושין גמורים אלא כדיבור סתם, נקראו "מאמר". והוא-הדין שיכול לקדשה בשטר, כדין קידושי אשה (ראה לעיל פ"ג מהל' אישות ה"ג), כמבואר ביבמות שם (מגיד-משנה). (4) ליורשה, או להטמא לה אם היבם כהן. וכן אם ירצה לגרשה, לא תותר להנשא לזר, עד שתחלוץ לזיקתו ותקבל גט למאמרו. (5) שהיא קונה קנין גמור מן התורה. כי אע"פ שנתן לה כסף קידושין, אין קידושיה קידושין גמורים, שהרי אין קידושין תופסין באשת אח, והתורה לא התירתה לו להעשות כאשה

ולשון "עולה", הוא על פי הכתוב: "ועלתה יבמתו השערה". (112) שם. (113) ברייתא שם: "יבמה שחלצו לה אחים בתוך שלשה, צריכה להמתין שלשה חדשים" (מיום מיתת הבעל), הרי שחליצתה כשרה, וכן דעת ה'תוספות' (שם לה: דיבור-המתחיל ונמצאת מעוברת).

1 כ. הַחוּלֵץ לִיבְמָתוֹ¹¹⁴ וְנִמְצְאָת מְעַבְרָת וְיִלְדָה¹¹⁵: אִם
2 הָיָה וְלֹד שֶׁל קִימָא - הָרִי זֶה פָּמִי שֶׁלֹּא נִחְלָצָה לוֹ
3 מְעוּלָם, וּמִתֵּרֶת לְכַהֵנָה¹¹⁶ וּמִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּתֶיהָ; וְאִם
4 הַפִּילָה¹¹⁷ אוֹ שֶׁלֹּא שָׁהָ שְׁלִשִׁים יוֹם אַחֵר שְׁנוּלָד¹¹⁸
5 - חוּזֵר וְחוּלֵץ לָהּ הוּא אוֹ אֶחָד מֵאַחָיו; שֶׁחֲלִיצַת
6 הַמְעַבְרָת אֵינָה חֲלִיצָה, וּבִיָּאת הַמְעַבְרָת אֵינָה
7 יְבוּם¹¹⁹.

(114) בתוך שלושה חדשים ולא הוכר עוברת. (115) נמצא שאינה בת חליצה כלל, שהרי הניח בעלה בן אחריו. (116) להנשא לכהן כשאר האלמנות (יבמות לה: במשנה). (117) שילדה וולד מת. (118) ולא נודע אם כלו לו חדשיו, כי אם כלו לו חדשיו, אפילו מת בתוך שלשים יום - אמו פטורה מן החליצה ומן היבום, כמבואר לעיל ה"ה. (119) יבמות, שם. שנאמר: ובן אין לו - עיין עליו, שאם היא מעוברת אינה בת חליצה ויבום, ובכל זאת נאסר מדברי סופרים בקרובותיה ונפסלה לכהונה בחליצה זו, כמבואר במשנה שם, שהרי הפילה, אלא שמן התורה אין חליצה זו פוטרת וצריכה חליצה אחרת (שם). ולדעת הרא"ש (שם) אין החולץ עצמו חוזר וחולץ לה, שהורעה זיקתו, והריהו כאילו נתן לה גט, שאין חליצתו מעולה - אלא אחד משאר האחים יחלוץ לה, וראה באהע"ז סי' קסד ס"ב.

8 כא. לְפִיכָךְ, הַפּוֹנֵס אוֹ הַחוּלֵץ לִיבְמָתוֹ הַמְעַבְרָת -
9 לֹא תִנָּשֵׂא צִרְתָּהּ עַד שֶׁתֵּלֵד זֶה, שְׁאֵין הַלֹּד מִתֵּרֶת עַד
10 שְׁיִצֵּא לְאוּרֵי הָעוֹלָם¹²⁰.

(120) שהרי חליצת זו אינה כלום, וכן ביאתה. שמא תאמר, אם כן תינשא צרתה מחמת הולד שיהיה בר קיימא, והלך אחרי רוב נשים היולדות ולד קיים - אין הולד מתיר עד שיצא לאויר העולם (יבמות לו:).

11 כב. הַפּוֹנֵס אֶת יְבֻמָּתוֹ וְנִמְצְאָת מְעַבְרָת - מִפְּרִשְׁיִן
12 אוֹתָן¹²¹ וּמִמִּתְנִינֵן לָהּ: אִם הַפִּילָה - יַחְזֹר וְיִקְנֶם;
13 וְאִם יִלְדָה, אֶפְלוּ מֵת בְּיוֹם שְׁנוּלָד¹²² - הָרִי זֶה
14 מוֹצִיאָה בְּגִט¹²³ וְחוּלֵץ לָהּ¹²⁴, וְאַחֵר כֶּף תִּהְיֶה מִתֵּרֶת
15 לְאַחֲרֵים; וְאִם נִתְקַיַּם הַלֹּד שְׁלִשִׁים יוֹם אַחֵר שְׁנוּלָד
16 - הָרִי זֶה וְלֹד שֶׁל קִימָא¹²⁵, וְאֵינָה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט,
17 מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲרֹה עָלָיו¹²⁶.

(121) שמא ימצא הולד קיים, ואסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה. (122) אלא שנגמרו סימניו, והם: שערו וצפרניו שלמים, כמבואר בבאורנו לעיל ה"ה, שמן התורה ולד שלם הוא אע"פ שלא ידוע אם כלו לו חדשיו. (123) לביאתו, שהרי היא כנשואתו. (124) שמדברי סופרים ולד כזה אינו פוטר את אמו מן החליצה והיבום, כמבואר לעיל ה"ה, וראה לקמן פ"ב, הכ"א. (125) וכן אם ידוע

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"משכבי אשה" (ויקרא כ, יג) - מגיד לך הכתוב, ששני משכבות באשה. השווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ו מ"א. ולענין העראה (מערה) למדו ביבמות נה, ב מ'גזירה- שוה, "ביאה-ביאה" - נאמר ביבמה "יבוא עליה", ונאמר במזמור: "לא יבוא", מה להלן, העראה כגמר ביאה, אף בקנין יבמה, העראה כגמר ביאה.

ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁתַּפְּנוּ לְבַעַל; אָבֵל (אם) נָפַל מִן הַגִּי' וְנִתְקַע בָּהּ²⁸, או שָׂבָא עָלֶיהָ שְׁכֹר¹³ שְׂאִינוּ מִפִּיר פְּלוֹם²⁹, או יִשְׁן³⁰ - לֹא קָנָה. נִתְפָּנוּ לְדָבָר אַחֵר³¹ וְהִטִּיחַ³² בִּיבֻמָּתוֹ - לֹא קָנָה³³; לְהִטִּיחַ בִּפְהֶמָּה וְהִטִּיחַ בִּיבֻמָּתוֹ - קָנָה, שֶׁהָרִי נִתְפָּנוּ לְשׁוֹם בַּעֲלֶיהָ מִפֶּל מְקוֹם³⁴.

(27) כשנתקשה לאשתו. (28) ביבמתו. (29) שאע"פ ששוטה שייכם - קנה ('ירושלמי' יבמות פ"ו ה"א, ותוספתא שם פ"א, וכן הוא בדברי רבינו להלן פ"ו ה"ג) - היינו דווקא כשמתכוין לביאה, אבל שיכור שאינו מכיר כלום, אינו מתכוין לביאה כלל, ודומה כמתכוין להטיח בכותל שלא קנה, כמבואר בסמוך ('אור שמח'). (30) אף הוא אינו מכין לביאה כלל ('יבמות נד. ו'תוספות' שם ד"ה ישן). (31) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "נתכוין להטיח בכותל" (מלשון הגמרא ביבמות שם). (32) בעל, לשון יריית חץ, ככתוב (בראשית כא, טז) "כמטחוי קשת", על שם שהזרע יורה כחץ (רש"י לתורה, שם). (33) יבמות, שם. שהרי לא נתכוין לשם ביאה כלל. (34) שם.

ה. יִבְמָה שְׁנִיתִיבְמָה³⁵, וְאִמְרָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לֹא נִבְעַלְתִּי, וְאֵף עַל פִּי³⁶ שֶׁהָיָה אוֹמֵר בַּעֲלִיתִי, וְגִרְשָׁה³⁷ - פּוֹפִין אוֹתוֹ שְׁיַחֲלִץ³⁸, הוֹאִיל וְקָדַם וְגִרְשָׁה בְּגִט³⁹. וְאִם עֲדִין לֹא גִרְשָׁה⁴⁰ - פּוֹפִין אוֹתוֹ שְׁיַבְעֵל⁴¹ או יַחֲלִץ⁴², וְיוֹצִיא בְּגִט⁴³. גִּרְשָׁה לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהִיא אוֹמֶרֶת לֹא נִבְעַלְתִּי⁴⁴ - מִבְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ שְׁיַחֲלִץ לָהּ⁴⁵. וְאִם הָיָה מוֹדֶה שְׁלֹא בָעַל - פּוֹפִין אוֹתוֹ לְחִלְץ⁴⁶. הִיא אוֹמֶרֶת נִבְעַלְתִּי⁴⁷, וְהוּא אוֹמֵר לֹא בָעַלְתִּי⁴⁸ - אֵינָה צָרִיכָה חֲלִיצָה, שְׂאִין זֶה נֶאֱמָן לְאַסְרָה עַל כָּל אָדָם אַחֵר שֶׁכִּנְסָהּ⁴⁹.

(35) שכנסה היכם. (36) בכת"י התימנים: אע"פ. (37) שגיטה יוצא מתחת ידה, ולדבריו גירשה אחרי שבעלה, ואינה צריכה עוד חליצה. (38) כי לדבריה שלא נבעלה, אינה ניתרת להנשא לזר עד שתחלוץ, והיא נאמנת יותר ממנו כי עד שלשים יום אדם יכול לעמוד על נפשו שלא לבעול. (39) כלומר, לפיכך כופים אותו לחלוץ ואין כופים אותו לייכם, הואיל וגירשה ונאסרה עליו, כמבואר לקמן פ"ה ה"א: "שהרי נעשה כמי שחלץ לה". (40) שהיא מותרת לו. (41) כי מצות יבום קודמת לחליצה. (42) אם אינו רוצה לייכם. (43) כי חוששים אנו לדבריו שכבר בעלה, וממילא אינה ניתרת לאחרים בלא גט. ולדעת ה'מגיד משנה' בהבנת דברי רבינו, אפילו אם לא יאמר היכם: בעלתי, אינה יוצאה בלא גט, כי כל שכנסה מסתמא בעל, כמבואר ביבמות קיב, א - בעובדא, ששניהם הודו שלא

נכרית אלא כסדר המצוה והיא ביאה שנכתבה בתורה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ה ה"ג. (6) שלא בהסכמתה. (7) ואינה צריכה גט למאמרו. (8) ודין מאמר יבמין כדין קידושי אשה (קידושין מד.). וראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"א. (9) שהיתה ארוסה לאחריו המת. (10) שאז היא ברשות אביה וכסף קידושיה לאביה, כמבואר בפ"ג מהל' אישות ה"א. (11) קידושין, שם. אבל קטנה מן הנישואין, אין לאביה רשות בה ואינה מתקדשת אלא לדעתה, כמבואר בהל' אישות שם ה"ב, ופ"ד ה"ז.

ב. וְכִשְׁם שֶׁהָיָה מְקַדֵּשׁ אֶת יְבֻמָּתוֹ, כָּף הוּא מְבָרֵךְ בְּרַכַּת נִשְׁוּאִין¹² בַּעֲשָׂרָה וְכוּתֵב בְּתַבְּהָ¹³, כְּדִין כָּל נוֹשֵׂא אִשָּׁה¹⁴. הָבָא עַל יְבֻמָּתוֹ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר - קָנָה קִנְיָן גָּמוּר¹⁵, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחִזּוֹר וּלְקַדֵּשׁ אַחֵר הַבָּעִילָה. וּמִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִידוֹת¹⁶. וְכוּתֵב לָהּ בְּתַבְּהָ¹⁷.

(12) המבוארת לעיל פ"י מהל' אישות ה"ג (דעת הגאונים הובאת בספר 'העיטור'). והוא-הדין שמברך ברכת אירוסין (ראה הל' אישות פ"ג, הכ"ג) כשמקדשה במאמר, כמבואר ב'טור' אהע"ז סי' קסו בשם 'העיטור' ובב"ח שם. (13) יבמות נב, א. (14) ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז. ונוסח כתובת יבמה, מובא להלן פ"ד הל"ב. (15) לירושא ולהטמא לה, וכן הוא זוכה בנחלת אחיו המת, ואם בא לגרשה יוציאה בגט בלבד (יבמות נב. וברש"י שם נג:). וראה לקמן פ"ה, ה"ג. (16) שם. על שמרד על דברי חכמים לקדשה לכתחילה בביאה, וכלשון רבינו לעיל בהל' אישות (פ"ג הכ"א): "כדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדבר זה". מרדות - "מכת ירדוי מדרבנן, שנהג קלות ראש בעצמו" (רש"י ביבמות שם). (17) שאסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז). וראה לעיל פ"א ה"א, והל' אישות פכ"ב ה"ד.

ג. הָבָא עַל יְבֻמָּתוֹ בֵּין בְּשׁוּגָג¹⁸ בֵּין בְּמִזִּיד¹⁹ בֵּין בְּאִנְסָה²⁰ בֵּין בְּרָצוֹן²¹, בֵּין שֶׁהָיָה הוּא מְזִיד וְהִיא שׁוֹגֶגֶת²² או אֲנוֹסָה, בֵּין שֶׁהָיָה הִיא מְזִידָה וְהוּא שׁוֹגֵג או אֲנוֹס, בֵּין שֶׁהָיָה יִשְׁנָה בֵּין שֶׁהָיָה עָרָה, (בֵּין שָׂבָא עָלֶיהָ פְּדֻרָּה בֵּין שְׁלֹא פְּדֻרָּה)²³, אַחַד הַמַּעֲרָה²⁴ וְאַחַד הַגּוֹמֵר²⁵ - קָנָה²⁶.

(18) סבר שהיא אשתו או אשה אחרת. (19) לשם זנות ולא למצוה. (20) שנתכוין לאשתו, ותקפתו יבמתו ובא עליה (יבמות נד.). (21) שנתכוין לה ולשם מצוה, או שזה מוסב על "שוגג ומזיד" - בין שהיו באונס, שאנסוהו לעשות כן, בין שהיו ברצון ('תוספות' ליבמות נג:). (22) באופן ששניהם לא נתכוונו לשם מצוה. (23) יבמות נד, א. (24) שלא גמר ביאתו אלא הכניס ראש העטרה בלבד, מלשון הכתוב (ויקרא כ, יח): "את מקורה הערה". (25) "שהכניס כל האבר" (לשון רבינו פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י). (26) יבמות נג, ב: שנאמר: "יבמה יבוא עליה" - מכל מקום (שם נד.). וכן אמרו שם: "יבמה יבוא עליה - כדרכה, ולקחה - שלא כדרכה", וכמו שאמרו (סנהדרין נד:).

קבו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בדברי אביו קשיש (שם כד). וראה להלן הערה עא.
57) שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת ('בית שמואל'
לאהע"ז סי' קסא, ס"ק ה) וכן מפרש רבינו-תם ב'תוספות'
יבמות לט, ב שאין כופין לייבם. 58) ואין כופין אלא את
הגדול, הואיל והמצוה מוטלת עליו (שם לט).

ח. אָמַר הַגָּדוֹל: הַמִּתִּינוּ לִי עַד שְׁנִידִיל הַקָּטָן, או
עַד שְׁיָבוֹא הַהוֹלֵךְ⁵⁹, או עַד שְׁיִבְרִיא הַחֶרֶשׁ, וְנִמְלֹךְ
בּוֹ⁶⁰, וְאִם לֹא יִרְצֶה אֲנִי אֵיבָם או אֲנִי אֶחָלֵץ - אֵין
שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲלֹא אוֹמְרִין לוֹ: עֲלֶיךָ מִצְוָה, או יֵבֵם
או חֲלִיצָה⁶¹.

59) שהלך למדינה אחרת. 60) נתייעץ אתו, אולי יסכים
לייבם. 61) שם.

ט. וְכֵן אִם הָיָה הַגָּדוֹל בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת - אֵין אָחִיו
הַקָּטָן⁶² יָכוֹל לֹמַר: עַל אָחִי הַגָּדוֹל הוּא⁶³ הַמִּצְוָה,
הַמִּתִּינוּ לוֹ עַד שְׁיָבוֹא; אֲלֹא אוֹמְרִין לָהּ שֶׁהוּא
כָּאֵן: יֵבֵם או חֲלִיצָה⁶⁴.

62) הצעיר ממנו, והוא גם כן גדול בשנים, שמלאו לו י"ג
שנה ויום אחד. 63) בכת"י התימנים: היא. 64) ואין
משהים את המצוה (יבמות שם).

י. יִבְמָה הָרְאוּיָה לִיבּוֹם⁶⁵ שְׁלֹא רָצְתָה לְהִתְיַבֵּם⁶⁶ -
דִּינָהּ כְּדִין מוֹרְדָת עַל בְּעֻלָּהּ⁶⁷; וְכּוֹפִין אֶת יִבְמָה
לְחָלֵץ לָהּ⁶⁸, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁶⁹. וְאִם הָיְתָה אָחִיו
נָשִׁים רַבּוֹת - כָּל מִי שֶׁתִּבְעָה הֵיבָם מֵהֶן לִיבּוֹם וְלֹא
רָצְתָה הִיא הַמּוֹרְדָת, וְחָלֵץ לָהּ וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁷⁰;
וְשֹׁאֵר צְרוּתֶיהָ שְׁלֹא נִתְּבְּעוּ נִשְׁתָּלוֹת כְּתֻבָּתָהּ כְּשֹׁאֵר
הָאֲלֻמָּנוֹת.

65) שהיא כשרה ליבם. 66) ללא טענה מספקת, אבל אם
יבמה אינו הגון לה, או שהוא בעל מום, חולצת ונוטלת
כתובתה, כמבואר בסמוך הי"ד. 67) שאמרה מאסתיהו
ואיני יכול להבעל לו, ודינה מבואר לעיל פ"ד אישות
ה"ח, כי הואיל ומצות יבום קודמת למצות חליצה (ראה
לעיל פ"א ה"ב), והיא מסרבת להתייבם, הרי זו מורדת, כמו
שרבינו מבאר בסמוך הי"ג. וכן פסק הרי"ף בכתובות פ"ה,
על-פי מסקנת הסוגיא בכתובות סד, א. 68) כשם שכופין
את הבעל לגרש כשאשתו מורדת, וכמבואר בהל' אישות
שם. וכבר ביארנו שם שהרבה פוסקים חולקים על רבינו
בזה, ולדעתם אין כופין את הבעל לגרש כשאשתו מורדת,
אלא באותם מקומות שהזכירו חכמי התלמוד בפירוש.
69) כדין המורדת. 70) ובשו"ע אהע"ז (סי' קסה ס"א)
הביא דעת הפוסקים, שמצות חליצה קודמת, ולפיכך אם
אינה רוצה להתייבם אין לה דין מורדת, וכן פסק הרמ"א
שם.

יא. הִיוּ הַיִּבְמִין רַבִּים, וְתִבְעַת אוֹתָהּ הַגָּדוֹל לִיבּוֹם,
וְהִיא אֵינָה רוֹצֶה בוֹ וְרוֹצֶה בְּאַחִיו - אֵין שׁוֹמְעִין
לָהּ, שְׁמִצְוָה בְּגָדוֹל לִיבּוֹם⁷¹.

71) וכיון שאינה מתרצית למי שהמצוה בו, הרי זו מורדת

נבעלה, ובכל זאת הצריכה גט נוסף לחליצה, וכן נראה
מדברי הרי"ף שם. 44) והוא טוען בעלתי. וכאן הוא יותר
נאמן ממנה, כי חזקה היא: אין אדם יכול לעמוד על נפשו
מלבעול יותר משלושים יום, ובוודאי בעל (שם קיא:).
45) ואין יכולים לכופו לחלוץ, כי לדבריו מספיק הגט
בהחלט להתירה לאחרים הואיל וכבר נבעלה, והוא מקפיד
שלא לחלוץ לה, לפי שמתבייש שתרוק בפניו בבית-דין
(תוספות' שם). וגם אם יחלוץ לה, לא יוכל להחזירה
עולמית, אבל כשיגרשה בתור אשתו, יוכל אח"כ להחזירה
כשיתפייסו, כמבואר לעיל פ"א ה"טו' (נמוקי יוסף). והיא
אסורה להנשא לזר בלא חליצה, כי לדבריה שלא נבעלה,
עדיין לא הותרה זיקתה, ועשתה עצמה חתיכת איסור על
כל העולם. 46) נוסף על גיטה, שהרי לדברי שניהם לא
הותרה זיקתה עדיין, ולייבמה אי-אפשר שהרי גירשה
ונאסרה עליו (שם קיא:). 47) בין בתוך שלושים יום, בין
לאחר שלושים. 48) ולדבריו אינה מותרת לאחרים עד
שיחלוץ לה. 49) והואיל וכנסה, חזקה שבעלה, ואינה
צריכה ממנו אלא גט בלבד (שם קיב:).

1 ו. מִי שֶׁמָּת וְהָיְתָה אָחִים רַבִּים - מִצְוָה עַל הַגָּדוֹל
2 לִיבֵם או לְחָלֵץ, שְׁנֹאֲמַר: וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תִּלְדֵּךְ.
3 מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁵⁰ לְמַדוּ⁵¹, שְׁאִינוּ מְדַבֵּר אֲלֹא בְּבִכּוֹר
4 שְׁבָאֲחִין. כְּלוֹמַר, גָּדוֹל הָאֲחִין יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו
5 הַמֵּת⁵². וְזֶה שְׁנֹאֲמַר 'אֲשֶׁר תִּלְדֵּךְ' - מְשַׁמְעוּ אֲשֶׁר
6 יִלְדָה הָאֵם⁵³, וְאֵין⁵⁴ מְשַׁמְעוּ אֲשֶׁר תִּלְדֵּךְ הַיִּבְמָה.

50) כלומר, אע"פ שפשוטו של מקרא אין משמעו כך, אולם
מפי השמועה (מבעלי הקבלה שקיבלו זה מפי זה) למדו
להוציא המקרא מפשוטו, ולפרשו בדרך דרשה כדלהלן.
וראה בביתאורנו להל' יסודי התורה פ"ה, ה"ד. 51) יבמות
כד, א. 52) לייבם את אשתו ולנחול נחלתו, ולא יחלקו
שאר אחיו עמו (רש"י שם). "אתה אומר לנחלה או אינה
אלא לשם (ובבן שיוולד לו מדבר הכתוב): יוסף - קוראים
אותו יוסף, יוחנן - קוראים אותו יוחנן, נאמר כאן: "יקום
על שם אחיו", ונאמר להלן (בראשית מח, ו): "על שם
אחיהם יקראו בנחלתם" - מה שם האמור להלן - נחלה,
אף שם האמור כאן - לנחלה" (שם). 53) אם האחים,
"ובא העתיד במקום עבר" (פירוש המשנה, יבמות פ"ב,
מ"ו). 54) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "עם משמע
אשר תלד היבמה", וכן דרשו ביבמות כד, א: "אשר תלד -
פרט לאיילונית שאינה יולדת", הרי שגם ביבמה עצמה
הכתוב מדבר, וכלשון רבינו לקמן פ"ו ה"ח, וראה ב'מגיד
משנה'.

7 ז. לֹא רָצָה הַגָּדוֹל לִיבֵם⁵⁵ - מִחֲזִירִין עַל כָּל הָאֲחִין⁵⁶.
8 לֹא רָצָה - חֲזִירִין אֲצֵל הַגָּדוֹל וְאוֹמְרִין: עֲלֶיךָ מִצְוָה,
9 או חֲלִיצָה או יֵבֵם. וְאֵין כּוֹפִין אֶת הַיֵּבֵם לִיבֵם⁵⁷, אֲבָל
10 כּוֹפִין אוֹתוֹ לְחָלִיצָה⁵⁸.

55) ואפילו רצה לחלוץ. 56) ואין הגדול מאחיו (חזן
מהגדול שבכולם), קודם לקטן ממנו, כמפורש במשנה
(יבמות לט). "מצוה בגדול ליבם, לא רצה - מהלכין על כל
האחין, לא רצו - חוזרין אצל גדול כו'". וכן גרס רבינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 פֶּל הָאֲלָמָנוֹת⁷⁹. וְכֵן אִם הָיָה יִבְמָה מִבָּה שְׁחִין אוֹ
21 שֵׁשׁ בּו שְׁאָר מוֹמֵי אֲנָשִׁים⁸⁰ - חוֹלֵץ לָהּ⁸¹ וְנוֹטֵלֶת
22 כְּתֻבָּתָהּ. נוֹלְדוּ בָּהּ מוֹמִין כְּשֶׁהָיָה שׁוֹמֵרֶת זָבָם⁸² -
23 נִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ⁸³; אִם לֹא רָצָה לִיבָם - יִחַלֵּץ וְיִתֵּן
24 כְּתֻבָּתָהּ⁸⁴.

77) ראה לעיל פ"א, ה"ה. ולקמן פ"ג, ה"ד, יג, יד; ופ"ו, ה"ז. 78) פרט לארוסה שאין לה כתובה מבעלה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות הי"א, או שהיתה אסורה עליו, כמבואר לקמן הי"ז. 79) ביבמות פה, א - שאלו: שניה לבעל ולא שניה ליבם, יש לה כתובה מיבם או לא, ואילו על שניה ליבם ולא שניה לבעל - לא שאלו כלל, כי אע"פ שחולצת, נוטלת כתובתה מנכסי בעלה, שהרי לא נעשה בה שום איסור (הרשב"א ליבמות שם, וכן במגיד-משנה לקמן הי"ז). 80) המנויים לעיל פכ"ה מהל' אישות, הי"א. 81) כמו שאמרו (יבמות ד.): "מניין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין, שאין חוסמין אותה (אין סותמים טענותיה לכופה להתייבם, אלא כופים אותו וחולץ - רש"י), שנאמר (דברים כה, ד) לא תחסום שור בדישו, וסמוך לו: כי ישבו אחים יחדיו", כלומר, עלינו לדרוש סמיכות הפסוקים האלה ולפטרם מלהתייבם לו. ואפילו "מי שהיה בעלה בעל ריח הפה . . . ומת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום . . . יכולה היא לומר, לאחיה הייתי יכולה לקבל, ולך אני יכולה לקבל - ויחלוץ ויתן כתובתה" (פכ"ה מהל' אישות הי"ג). 82) ממתנת לו להתייבם, אחרי שמת בעלה. 83) נשטפה שדהו ונתקלקלה. כלומר, מזלו גרם. 84) כדין האשה שנולדו בה מומין אחר שנתארסה, המבואר לעיל פכ"ה מהל' אישות ה"ד, ומקורו בכתובות עה, א.

25 טו. יִבְמָה שְׁנִדְרָה הֵנִיָּה מִיִּבְמָה בְּחַיִּי בַּעֲלָהּ⁸⁵, או
26 שְׁנִדְרָה הֵנִיָּה מִכָּל הַיְּהוּדִים⁸⁶ - כּוֹפִין אוֹתוֹ שְׂיִחַלֵּץ
27 לָהּ וְתִטֵּל כְּתֻבָּתָהּ⁸⁷. וְאִם נִדְרָה לְאַחֵר מִיתַת בַּעֲלָהּ⁸⁸
28 - מִכְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ שְׂיִחַלֵּץ לָהּ⁸⁹; וְאִם לֹא רָצָה - הָרִי
29 זֶה מוֹרְדֶת⁹⁰. וְכֵן אִם נִתְפַּוְּנָה בְּנִדְרָה אֶפְלוּ בְּחַיִּי
30 בַּעֲלָהּ כְּדִי שְׁלֹא יִיבָם אוֹתָהּ - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ
31 לְחַלֵּץ⁹¹, אֲלֹא אִם בֶּן מְרָדָה, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּתָהּ⁹².

85) שלא תהנה ממנו, ולא פירטה הנאת תשמיש, שלא נתכוונה לפטור עצמה ממנו לאחר מיתת בעלה (יבמות קיא: וברש"י). 86) שלא תיבעל להם, שהתשמיש קשה לה, ונתכוונה להפסיק דעתו של בעלה שלא יחשדנה כי נתנה עיניה באחר (שם קיב. וברש"י). 87) שהרי אינה יכולה להתייבם מחמת נדרה, ואין לה דין מורדת, כי לא נתכוונה להפטר מן היבום (שם כרב, דאמר: "יבם אינו כבעל", וכפירוש ה'תוספות' שם). 88) שנתכוונה להפטר מן היבום. 89) ואם יסכים מרצון, יחלוץ לה ויתן כתובתה (שם קיא:). 90) וכופים אותו לחלוץ - ותצא בלא כתובה, כמבואר לעיל ה"י. 91) וליתן לה כתובתה, שיכול לומר רצוני לייבמה, והעיקר ממנה הוא, שהיא הגורמת. 92) כלומר, אינך יכול לכופו אותו לחלוץ וליתן כתובה, אלא לכופו כדין מורדת שאינה מקבלת כתובה ('חזון איש' ע"פ המגיד-משנה).

(מגיד-משנה). אולם לשון רבינו: "אין שומעים לה" אין משמע שנקראת מורדת ('מעשה רוקח').

1 יב. אָמַר הַגָּדוֹל: אֵינִי רוֹצֶה לֹא לִיבָם וְלֹא לְחַלֵּץ,
2 הָרִי אֲחִי לְפָנָי, וְתִבַּע אוֹתָהּ אַחַד מִן הָאֲחִין לִיבּוֹם
3 וְהָיָה אֵינָה רוֹצֶה בּוֹ, וְרָצָתָה בְּאֵחַר אַחֵר וְהָיָה רוֹצֶה
4 בָּהּ - אֵין זֶה מוֹרְדֶת; מֵאַחֵר שֶׁנִּסְתַּלַּק הַגָּדוֹל שֶׁמִּצְוָה
5 בּוֹ - הָרִי כָּלן שְׂוִיין⁷², וְהוֹאִיל וְהָיָה רוֹצֶה בְּאַחַד מֵהֶן
6 וְהָיָה רוֹצֶה בָּהּ - הָרִי זֶה לֹא מְרָדָה. וְלֹא עוֹד, אֲלֹא
7 אִם הָיָה אַחַד מֵהֶן בְּמִדְיָנָה אַחֲרֵת, וְאַמְרָה: הָרִי אֲנִי
8 מִמֵּתָנֶת אוֹתוֹ⁷³ עַד שְׂבִיבָא וַיִּיבָם אוֹתִי, אָבֵל זֶה אֵינִי
9 רוֹצֶה בּוֹ - אֵין זֶה מוֹרְדֶת. וְאַמְרִים לָזֶה שְׂאִינוֹ
10 הַגָּדוֹל הַתּוֹבֵעַ אוֹתָהּ: אִם תִּרְצֶה לְחַלֵּץ לָהּ וְלִתֵּן לָהּ
11 כְּתֻבָּה - חֲלִץ, וְאִם לֹא - הָרִי רָצָתָה שֶׁתִּשָּׁב עַד
12 שְׂבִיבָא אַחֲרָיָהּ⁷⁴, הוֹאִיל וְאֵין לָךְ דִּין קְדִימָה עֲלָיו.

72) כבמשנה (יבמות לט.), וכן גרס בדברי אב"י קשישא (שם כד.): "לא רצה - הולכים על כל האחים" (מגיד-משנה). והיא גירסא ספרדית ('מגדל עוז'). ולדעת הראב"ד, כל הגדול מחבירו - קודם למצוה, והוא גורס בדברי אב"י קשישא (יבמות שם): "מצוה בגדול לייבם, לא רצה - הולכים אחר גדול" (=קטן ממנו, וגדול משאר אחיו). וכעין זה גם הגירסא שלפנינו שם (וכן היא ברש"י ו'תוספות' שם): "לא רצה - הולכים אצל אחיו הקטן". 73) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. 74) ואע"פ ששנינו לעיל ה"ט, שאין הקטן יכול לומר המתנינו לאחי הגדול שיבוא, ואין משהים את המצוה! - שם מדובר שהקטן אינו רוצה לייבם ולא לחלוץ, והמצוה מתבטלת בינתיים, ואילו כאן הרי יכול לחלוץ לה ואין המצוה מתבטלת כלל, וזהו שדייק רבינו: "אם תרצה לחלוץ לה . . . חלוץ" (משנה-למלך). וה'אור שמח' מתרץ, שכל איסור השהיית המצוה יסודו בעיגון האשה, כי אם נמתין עד שהגדול יבוא, בינתיים הוא מעגנה, ואסור לו לעגנה. ואילו בדין שלפנינו, היא בעצמה רוצה להמתין ליבם שיבוא לייבמה ואין שום עיגון מצדנו, והרשות בידה לבקש את הרצוי לה.

13 יג. בָּא זֶה שֶׁתִּלְתֶּה בּוֹ וְלֹא רָצָה בָּהּ - חוֹזְרִין אֶצֶל
14 זֶה שֶׁתִּבַּע אוֹתָהּ לִיבָם וְהָיָה אֵינָה רוֹצֶה בּוֹ, וְאַמְרִין
15 לָהּ: אֵין כָּאֵן מִי שֶׁרָצָה לִיבָם אֲלֹא זֶה, וּמַצּוֹת יָבוֹם
16 קוֹדֶמֶת⁷⁵; או תִּתִּיבָם לוֹ, או תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה כְּדִין
17 כָּל מוֹרְדֶת⁷⁶.

75) למצות חליצה, וכן אמרו ביבמות לט, א: "ביאת קטן (קטן מאחיו, אבל גדול הוא בשנים), וחליצת גדול, ביאת קטן עדיפה", הרי שאפילו במקום שהגדול רוצה לחלוץ - ביאת הקטן עדיפה, כל-שכן בדין שלפנינו, שהגדול אינו רוצה לא לייבם ולא לחלוץ. 76) וכבר ביארנו לעיל ה"ז שיש חולקים על זה, ולדבריהם אינה מורדת ולא הפסידה כתובתה.

18 יד. כָּל יִבְמָה שְׂאִמְרָנוּ שְׂדִינָה שֶׁתִּחַלֵּץ וְלֹא תִתִּיבָם⁷⁷
19 - הָרִי זֶה נוֹטֵלֶת כְּתֻבָּתָהּ, אִם יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה⁷⁸, כְּשֶׁאָר

הואיל ויש לה תוספת, כמבואר בסמוך בדברי רבינו, והרי אינה קלה בעיני להוציאה, שיצטרך לשלם לה התוספת. ולפיכך במקרה השני, כשמחלה לבעל על הכתובה, הרי מחלה גם על התוספת, ונשארה קלה בעיני היבם להוציאה, כאן ציין רבינו: "צריך היבם לכתוב לה כתובתה", כמבואר לעיל פכ"ב מהל' אישות הי"ד. (107) שיש לה תוספת שהתחייב לה אע"פ שאין לה עיקר כתובה, והטעם מבואר לעיל (שם פכ"ד ה"ג). (108) למרות שהיתה מותרת לו. (109) שהרי בעלה עצמה אם רצה לקיימה אחרי שמכרה או מחלה לו כתובתה, חייב לחזור ולכתוב לה שלא תהא קלה בעיני להוציאה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות הי"י. (110) שכתובתן מנה. ואין זה סכום הכתובה שהיה רשום בכתובתה שמכרה לבעלה. השווה לעיל פכ"ב מהל' אישות הי"ד ובביאורנו שם, ולהלן פ"ד הל"ב והערה קפד.

19 יח. היבמה קדם שיבוא עליה יבמה או קדם שיחליץ
20 לה הרי היא אסורה להנשא לזר, שנאמר: לא תהיה
21 אשת המת החוצה לאיש זר. ואם נשאת לאחר ובעל
22 - לוקה הוא והיא¹¹¹. ומוציאה בגט¹¹², ואפילו היו
23 לו כמה בנים ממנה¹¹³. ונאסרה עליו¹¹⁴ ועל
24 יבמה¹¹⁵. ויבמה חולץ לה, ואחר כך תהיה מתרת
25 לאחרים.

(111) כדרך שלוקין על כל מצוות לא-תעשה המנויות בפ"ט מהל' סנהדרין ה"ד. ואם נישאה ועדיין לא נבעלה - אינם לוקים. (112) אפילו כשלא נבעלה עדיין, שהרי אפילו נתקדשה בלבד צריכה גט, כמבואר בסמוך הי"ט. (113) אין אומרים: יחלוץ לה יבמה ותשאר תחת בעלה, שלא להוציא לעז על בניה שהם פסולים, אלא אסורה עליו עולמית. (114) ואפילו לא נבעלה עדיין, הואיל ונישאה הרי זו בחזקת בעולה ונאסרה, כמו שכתב רבינו בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג: כהן שנשא אשה מאיסורי כהונה אע"פ שלא נבעלה נתחללה, שכל נשואה בחזקת בעולה היא (מעשה רוקח'), אלא שאינם לוקים אם לא נבעלה ודאי. (115) שהיא דומה לאשת איש שנשאת ובה בעלה, שאסורה על זה ועל זה (יבמות צב: ובריי"ף שם ע"פ הירושלמי' שם פ"י ה"ד). אלא שאין בניה מן השני ממזרים, שיבמה לשוק אינה אלא איסור לאו בלבד, ואין ממזר מאיסור חייבי לאוין. ראה פט"ו מהל' איסורי ביאה ה"א-ב.

26 יט. נתקדשה לאחר¹¹⁶ - לא נאסרה על יבמה¹¹⁷,
27 אלא נותן לה הזר שקדשה גט¹¹⁸ ויבמה מניבם או
28 חולץ. ואם היה יבמה כהן, שאינו יכול לשא
29 גרושה¹¹⁹ - תצא מן הזר בגט, כדי שלא יהא
30 החוטא נשכר, ויחליץ לה יבמה¹²⁰.

(116) ועדיין לא נישאה לה. (117) שאינה גרושה מאשת איש שנתקדשה לאחר ובה בעלה, שלא נאסרה על בעלה הראשון, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ו. (118) שהרי קידושין תופסים ביבמה לשוק מספק, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ד, וצריכה ממנו גט. (119) ויש סברא שהכהן יחלוץ לה (שהרי לייבם אינו יכול, שגרושה

1 טז. יבמה שתבעה היבם לחליצה, והיא אומרת: אני
2 חולצת ולא נוטלת כתבה, אלא אשב בבית בעלי⁹³
3 וכשאור קל האלמנות⁹⁴ - אין שומעין לה, שהרי הקנו
4 אותה לזה מן השמים⁹⁵, רצה - מניבם, רצה - חולץ⁹⁶
5 ונותן כתבה. ולא עוד, אלא אפילו אמרה: אני נזונת
6 משלי ואשב עגונה⁹⁷ כל ימי חיי - אין שומעין לה⁹⁸;
7 שהרי היבם אומר לה: כל זמן שאת זקוקה⁹⁹ לי אין
8 נותנין לי אשה אחרת¹⁰⁰. ואפילו היה נשוי - אפשר
9 שישא אשה אחרת¹⁰¹, או תהיה לו מריבה בתוך ביתו
10 מפני היבמה¹⁰².

(93) בבית שגר בעלי המת, ואתון מנכסיו. (94) ראה לעיל בפ"ח מהל' אישות ה"א. (95) במיתת בעלה, ולא מדעתו בחר בה היבם. (96) כתובות סד, א: "תבע לחלוץ נזקקין לו". וכן פירשו התוספות' שם, דיבור-המתחיל תבע לחלוץ. וכן אמרו ביבמות לט, ב - שביבם הדבר תלוי, שנאמר: "אם לא יחפוץ האיש" - הכל כרצונו, רצה - מייבם, רצה - חולץ. (97) קשורה לבעלי ולזכרו, לא להנשא לאיש אחר, מלשון הכתוב (רות א, יג): "הלהן תעגנה". (98) אלא חולצת בעל כרחיה. (99) קשורה. (100) כתובות, שם. (101) וכל זמן שזו זקוקה לו, לא יתנה לו. (102) שאשתו תחשוב כי ייבם אותה, ותהיה לה כצרה בבית (מתוך סתימת סוגיית הגמרא בכתובות שם). ואם שניהם מסכימים שלא לחלוץ ולא לייבם, משמע שאין קפידא בדבר (בית שמואל' לאהע"ז ס"י קסה, אות ט, וכן בתשובות 'חכם צבי' ס"י א). ובזה פרשת חוקת עמ' קפ, משמע שיש מצוה בחליצה. אבל ה'חתם סופר' אהע"ז ח"ב ס"י פה כתב, שגם הזהיר לא התכוון לומר שיש מצוה-עשה לחלוץ באופן חיובי, אלא שסגולה היא למת ולנשמתו, שתהא אלמנתו חולצת, ואין זו אלא גמילות-חסד עם המת, כעין אמירת קדיש או הדלקת שמן זית, ואין לכופר את האשה לחלוץ אם אינה רוצה בכך מפני הבורשה או הטורח וכיוצא בזה, אם תרצה להטיב עם המת - תטיב, ואם לא - אין בית-הדין יכול לכופה על כך.

11 יז. יבמה שלא היה לה על בעלה כתבה מפני
12 שהיתה אסורה עליו¹⁰³, והרי היא מתרת ליבם¹⁰⁴
13 כמו שיתבאר¹⁰⁵, אם רצה היבם ליבם - מניבם, ואין
14 לה עליו כתבה¹⁰⁶ פדירה שלא היה לה על בעלה.
15 ודינה עם יבמה בתוספת - כמו שהיתה עם
16 בעלה¹⁰⁷. אבל אם לא כתב לה בעלה כתבה¹⁰⁸, או
17 שמכרה לו כתבה או מחלה אותה - צריך היבם
18 לכתב לה כתבה¹⁰⁹ כשאור האלמנות¹¹⁰.

(103) כגון שהיתה שניה לו (אם אמו). (104) שהיו אחים מן האב ולא מן האם (ראה יבמות פד. וברש"י שם). (105) לקמן פ"ו הי"ג. (106) כשבא עליה וקנאה, ועכשיו רוצה להוציא - אין לה כתובה (יבמות פה.). אבל אם רוצה להשהותה אצלו, צריך שיכתוב לה כתובה, שהרי אסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"י. וה'אור שמח' מפרש את דברי רבינו, שאינו כותב לה שום כתובה אפילו כשירצה לקיימה אצלו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ל' כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאסרה עליו, וכיון שגירשה אין צורך להתירה בלא חליצה (מגיד-משנה). אולם בשלטי הגיבורים' לרי"ף שם כתוב: שמאחר שהתירה לכהן בלא חליצה, אם מת הכהן אין מצריכים אותה לחלוץ אפילו אם רוצה להנשא לישראל, שמאחר שהותרה - הותרה.

היא) ותהא מותרת למקדש - לא אמרו כן אלא המקדש נותן לה גט. (120) שאלמלא חטאו היה היבם מייבמה, ועכשיו אסורה לו, ועל-ידיזה תישאר ברשותו?! ואף לאחר החליצה, אסורה לו לעולם משום קנס - הואיל וקידשה שלא ברשות (רמב"ן).

יום שני ל' כסלו ה'תשע"ח

פרק שְׁלִישִׁי

(1) ביאר בו רבינו נאמנות לומר זה בני לפטור מן היבום, וזה אחי לחייב ביבום, מי נאמן לומר מת היבם.

א. האומר 'זה בני', או 'שֶׁאִמְרָא יֵשׁ לִי בְּנִים' - הרי זה נאמן, ופוטרי את אשתו מן החליצה ומן היבום.¹⁸
זה נאמן, ופוטרי את אשתו מן החליצה ומן היבום.¹⁹

(2) ואין אשתי זקוקה (לאחר מותי) לייבום. (3) ואפילו הוחזק שיש לו אחים אינה זקוקה להם, שאילו רצה היה פוטרה בגט ומה לו לשקר, לפיכך נאמן להתירה ולפוטרה מזיקת יבום, ומה גם, שאין דיבורו סותר את "חזקתו באחים", שאפילו אם יש לו אחים, הואיל ויש לו בנים הרי זו פטורה מיבום.

ב. אומר 'זה אחי', או 'שֶׁאִמְרָא יֵשׁ לִי אֲחִין' - אינו נאמן לאסור את אשתו²⁰ ולהניחה זקוקה לייבום;²¹ שהרי זה מתכונן לאסרה לאחר מותו.²²

(4) והרי היא זקוקה ליבום, והיא הייתה עד כה בחזקת שאינה זקוקה לייבום. (5) להינשא לאחרים עד שתחלוץ. (6) ואינו נאמן להוציאה מחזקתה הקודמת שאינה זקוקה.

ג. היה מחזק שיש לו אחין, ואמר בשעת מיתתו²³ 'אין לי אחין' - אינו נאמן.²⁴ וכן אם אמר על מי שהחזק אחיו 'אין זה אחי' - אינו נאמן.²⁵ לא היה מחזק באחין, ויצא קול שיש שם עדים שיעידו²⁶ שיש לבעלה אחין, והעדים במדינה אחרת, אפלו²⁷ אומר הוא בשעת מיתתו 'אין לי אח' - הרי זו חוששת,²⁸ ותמתין²⁹ עד שיבואו העדים שאמרו³⁰ וישאלו³¹.

(7) שהיא שעה רצינית ואינו עשוי לשקר בשעה זו. (8) והרי היא פטורה מזיקת יבום. (9) ואינו נאמן במה שבידו לגרשה כי אין "מיגו" מועיל נגד חזקה, והרי הוחזק שיש לו אחים ואיך נאמינו שאין לו, אולם "אמר יש לי בנים" אינו סותר את חזקת האחים ולפיכך נאמן. (10) לבטל החזקה הקודמת, והרי היא זקוקה לייבום. (11) לקול, ואפילו לא הוחזק הקול בבית דין. (12) מלהינשא לאחרים, שמא יש בקול ממש והרי היא זקוקה לייבום. (13) אחרים עליהם, שהם יודעים שיש לו אחים. (14) ייבדוק, מכיוון שאפשר לברר ולעמוד על הדבר מפי עדים - עלינו לברר ולא נקל באיסור אשת איש.

ד. מי שזנה עם אשה, בין פנויה בין אשת איש,³¹ ונתעברה, ואמר: 'זה העבר ממני הוא, ואפלו³² היא מודה לו - אף על פי שהוא בנו לענן ירשה',³³ הרי

כ. חזר הזר שגרשה מן הארוסין ונשא אחר שחלץ¹ לה יבמה - אין מוציאין אותה מידו². אבל אם גרשה³ מן הנשואין, וחזר ונשא אחר שחלצה - מוציאין⁴ אותה מידו; מפני שהיא דומה לאשת איש שנשאת⁵ ויבא בעלה, שהיא אסורה על זה ועל זה, כמו⁶ שבארנו⁷. והיבמה שזנתה⁸ והיא זקוקה⁹ - לא נאסרה על יבמה¹⁰, אלא רצה חולץ רצה מיבם.

(121) אע"פ שאסרוה עליו משום קנס, כנ"ל - אין קונסים אותה להוציאה אחר שנשאה, שדי לנו להחמיר בזה רק לכתחילה (רשב"א, הובא במגיד-משנה). (122) לעיל פ"י מהל' גירושין ה"ו, וכן אמרו (יבמות צב:): "יבמה - קידושין אין בה, נישואין יש בה, דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים". (123) בלא קידושין. (124) כשהיא שומרת יבם, ועדיין לא חלצה ולא נתייבמה. (125) שאינה כאשת איש החמורה, הואיל ואין בה אלא איסור לאו (סוטה יח:). ואינה דומה לנשאת לאחר, שנאסרה על יבמה, כמבואר לעיל ה"ח, כי שם יש לחוש, שיאמרו: חלץ לה יבמה ונישאת וחזר לכונסה והרי זה נושא חלוצתו, אבל זנות אין לה קול כל-כך, וידעו שפריצות היא מצדה ולא יחשדו בה שחלצה (רש"י לגיטין פ:). ואם יבמה כהן, נאסרה עליו, שהרי נבעלה לאסור לה ונעשתה זונה, וכהן אסור בזונה (ראה בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"א; ובפ"ט ה"ה, ובשו"ע אהע"ז סי' קנט ס"ג).

כא. כל יבמה שהיא ספק מדבריהם¹²⁶ אם יש עליה¹²⁷ זקת יבם, או אין עליה זקת יבם, כגון יבמה שילדה ולד שלא כלו לו הדשיו¹²⁸ ומת בתוך שלשים יום, שדינה שתחלץ מספק מדבריהם כמו שבארנו¹²⁹, אם הלכה ונתקדשה לאחר קדם חליצה - חולץ לה יבמה ותשב עם בעלה¹³⁰. ואם נתקדשה לכהן, שהוא אסור בחלוצה - אינו חולץ לה¹³¹; שאין אוסרין על זה אשתו משום ספק דבריהן¹³². גרשה הפהן או מת - הרי זו חולצת¹³³, ואחר כך מתרת לאחרים לכתחלה.

(126) מדברי חכמים. (127) קשר עם היבם, להתייבם או לחלוץ. (128) כלומר, שאינו ידוע אם נולד לתשעה חדשים, אבל סימניו גמרו, שהוא שלם בשערו ובצפרניו, ומן התורה הוא וולד גמור. (129) לעיל פ"א ה"ה, ועיי"ש בהערה כט. (130) ואינה צריכה קידושין שניים. (131) יבמות לו, ב וברי"ף שם, וכל-שכן אם נישאת קודם חליצה, שאין מוציאים אותה מתחת בעלה, כמבואר ברי"ף שם, וכן בשו"ע אהע"ז סי' קסד, ס"ז. (132) שמן התורה ולד גמור הוא, הואיל וגמרו סימניו - ואין עליה זיקת יבם. (133) שהרי לא התירוה לבעלה בלא חליצה אלא כדי שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. הָיָה לָזוּ בָנִים³⁴ וְלָזוּ אֵין בָּנִים - זֶה שְׂאִין לָהּ
בָּנִים אֲסוּרָה³⁵, וְזוֹ שֵׁשׁ לָהּ בָּנִים מִתֵּרֶת³⁶. הִנֵּה לָהּ
יָבָם אַחֵר כָּאֵן - הָרִי זֶה מִיָּבָם לְשִׁתְיָהּ³⁷.

(34) מבעלה, ואינה זקוקה לייבום. (35) בגלל זיקתה
ליבמה. (36) ובגמרא שם אמרו: "לזו עדים ובנים ולזו לא
עדים ולא בנים שתייהן מותרות", שאין כאן זיקת ייבום, זו
מפני בניה, וזו בעידי חברתה. (37) שהרי משני בתים הן,
ואין אחת פוטרת את חברתה.

י. מֵת זֶה הַיָּבָם שֵׁיבָם אוֹתָן³⁸ - אֲסוּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לְזָר,
כְּשֶׁהָיוּ פְתוּחִים³⁹. נִתְיָבְמוּ וְנִתְגַּרְשׁוּ⁴⁰ - הָרִי אֵלֶּי
מִתְרוֹת לְזָר.

(38) ולא הניח בנים, נמצאו שתייהן זקוקות (מצד מיתת
היבם) לייבמהן שבמדינת הים, שמה חיים הם. (39) לפני
הייבום, שאין האחת נאמנת כלפי חברתה להעיד שמת
יבמה. (40) מיבמן. והוא הדין אם מת יבמן והניח בנים,
שאין זקוקות עוד לייבום.

יא. אָף עַל פִּי שֶׁהָאִשָּׁה נֶאֱמָנֶת לֹמַר 'מֵת בְּעָלִי'
וְנִתְנָשָׂא⁴¹ אוֹ תִתְיָבֵם⁴², אֵין הַיָּבָם נֶאֱמָנֶת לֹמַר מֵת
יָבָמִי שֶׁתִּנָּשֵׂא לְזָר; הוֹאִיל וְהוּא אֲסוּר לֹאִר⁴³, שְׂמָא
יִהְיֶה קָל בְּעֵינֵיהָ⁴⁴. וְכֵן אֵין הַיָּבָם נֶאֱמָן לֹמַר 'מֵת
אָחִי' שֵׁיבָם אֶת אִשְׁתּוֹ, שְׂמָא עֵינָיו נִתְּן בָּהּ⁴⁵. וְאֵין
הָאִשָּׁה נֶאֱמָנֶת לֹמַר 'מֵתָה אַחֹתִי' שֶׁתִּכְנַס לְבֵיתָהּ,
וְאֵין הָאִישׁ נֶאֱמָן לֹמַר 'מֵתָה אִשְׁתִּי' שִׁישָׂא אֶת
אַחֹתָהּ, עַד שֶׁיַּעֲדִירוּ שְׁנֵי עֲדִים שְׂמֵתָה אַחֹתָהּ וְאַחֵר
כֶּף תִּכְנַס לְבֵיתָהּ; שְׂלֵא הָאֲמִינוּ עַד אֶחָד אֲלֵא מִשּׁוּם
הַתֵּרַת עֲגוּנָהּ⁴⁶, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴⁷.

(41) לזר, באופן שאינה זקוקה לייבום, כגון שיש לו בנים,
או אין לו אחים. (42) כשהיא זקוקה ליבם. (43) האמור
בתורה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". (44) ולא
תדקדק היטב אם מת יבמה, בניגוד לאומרת מת בעלי,
שהוא איסור "אשת איש" וענשו מיתת בית דין, ובניה
מהשני ממזרים. (45) שהרי אפילו חכם שאסר את האשה
על בעלה בנדר, הרי זה לא יישאנה, שמה עיניו נתן בה.
(46) שאינה יכולה להינשא לשום איש בעולם, אם לא נקבל
עדותיו. אבל זו יכולה להינשא לאחרים, וכן גיסה יכול לישא
לו אחרת. (47) "שלא תשאנה בנות ישראל על גנות".

יב. לְפִיכָף⁴⁸, הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וּבְעָלָהּ⁴⁹ וַיָּבִימָה
לְמַדִּינַת הָיִם, וַיָּבֵא וְאָמְרָה 'מֵת בְּעָלִי וְאַחֵר כָּף מֵת
יָבָמִי', אוֹ שֶׁאָמְרָה 'מֵת יָבָמִי וְאַחֵר כָּף מֵת בְּעָלִי' -
הָרִי זֶה אֵינָה נֶאֱמָנֶת⁵⁰. אֲבָל אִם הִלְכָה הִיא וּבְעָלָהּ
בְּלִבְדָּ⁵¹, וַיָּבֵא וְאָמְרָה 'נָתַן לִי יָבָם בְּמַדִּינַת הָיִם
וּמֵת'⁵², בֵּין שֶׁאָמְרָה 'מֵת יָבָמִי וְאַחֵר כָּף מֵת בְּעָלִי'
בֵּין שֶׁאָמְרָה 'מֵת בְּעָלִי וְאַחֵר כָּף מֵת הַיָּבָם שְׁנִתַּן לִי'
- הָרִי זֶה נֶאֱמָנֶת⁵³; שֶׁהִפָּה שֶׁאֲסָר⁵⁴ הוּא הִפָּה
שֶׁהִתִּיר⁵⁵.

(48) הואיל ואינה נאמנת לומר: "מת יבמִי". (49) ואין

זֶה סֶפֶק לְעִנְיָן יָבוּם¹⁶. כְּשֶׁם שֶׁזִּנְתָה עִם זֶה, כָּף זִנְתָה
עִם אַחֵר, וּמֵאֵין יִידַע הַדָּבָר שֶׁזֶה בָּנוּ וְדָאִי? וְהָרִי
אֵין לוֹ חֲזָקָה¹⁷, אֲלֵא לְעוֹלָם סֶפֶק הוּא¹⁸. וְלִהְיָמִיר
דְּרִינָן בּוֹ, וְחֻלְצֶת וְלֹא מִתְיָבֶמֶת¹⁹.

(15) שהרי אם ירצה יכול לתת לו את נכסיו במתנה.
(16) אם נאמן לומר שזה בנו. (17) שהרי מתחילת לידתו
הוא בספק זה. ואין אתה יכול לומר בו העמדנו על חזקתו
הקודמת. (18) שמה אינו בנו וזקוקה לייבום. (19) שמה
הוא בנו ואסורה ליבם.

ה. נֶאֱמָן עַד אֶחָד לְהַעֲדִי לִיבָמָה שְׂמֵת בְּעָלָהּ,
וּמִתְיָבֶמֶת עַל פִּי; אוֹ שְׂמֵת יָבָמָה אוֹ שְׁנִתַּן לְבְּעָלָהּ
בֵּן, לְהִתְיָרָה לְזָר²⁰. אֲפִלּוּ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ עַבְדּוֹ
מִסִּיחַ לְפִי תִמְנוּ²¹ מַעֲדִי בְּמִיתַת הַיָּבָם כְּמוֹ שֶׁמַּעֲדִי
בְּאִשָּׁת אִישׁ לְהִתְיָרָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת
גְּרוּשִׁין²².

(20) ולדעת הראב"ד אינו נאמן לומר: ניתן לבעלה בן, שאין
זה דבר העשוי להגלות ואפשר שהוא משקר, אולם רבינו
סובר, שאין האשה סומכת עצמה על העד בלבד, ואף היא
מדקדקת בדבר ובודקת אם אמת הוא, כדי שלא תצטרך
לצאת מבעלה לאחר הנישואין. (21) שאינו מתכוון להעיד
ולהתירה להינשא לזר. (22) כי דין עד ביבמה כדין עד
באשת איש.

ו. וְחִמְשׁ נָשִׁים שְׂאִין מַעֲדוֹת זֶה לָזוּ שְׂמֵת בְּעָלָהּ²³, כָּף
אֵין מַעֲדִינָן לָהּ שְׂמֵת יָבָמָה²⁴. וְדִין עֲדוֹת זֶה כְּדִין אוֹתָהּ
עֲדוֹת²⁵ לְעִנְיָן עֲדִים שֶׁמִּכְחֵישִׁין זֶה אֶת זֶה בְּמִיתַת
הַיָּבָם²⁶ וְלִכְל דָּבָר²⁷.

(23) שחזקתן שונאות זו את זו. (24) שמתכוונות לקלקלה,
שתינשא לזר ואחרי כן תצטרך לצאת ממנו. (25) של מיתת
הבעל. (26) שהעד הראשון המעיד על מות היבם נאמן
כשניים, ואם אחר כך יבוא עד אחר ויכחישנו אין השני
נאמן. (27) כגון הפסול בעבירה מן התורה אינו נאמן
לעדות זו.

ז. שְׁתֵּי יָבָמוֹת²⁸ שֶׁבָּאוּ מִמַּדִּינַת הָיִם, זֶה אוֹמְרַת 'מֵת
בְּעָלִי' וְזֶה אוֹמְרַת 'מֵת בְּעָלִי' - זֶה אֲסוּרָה²⁹ מִפְּנֵי
בְּעָלָהּ שֶׁל זֶה³⁰, וְזֶה אֲסוּרָה מִפְּנֵי בְּעָלָהּ שֶׁל זֶה; שְׂאִין
יָבָמָתָה נֶאֱמָנֶת לְהַעֲדִי לָהּ שְׂמֵת יָבָמָה³¹, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(28) נשי שני אחים. (29) להינשא לזר. (30) שהוא יבמה
וזקוקה לו, ואינו בפנינו שתחלוץ לו. (31) ושמה הוא חי.

ח. הִנֵּה לְאַחַת מֵהֶן עַד שְׂמֵת בְּעָלָהּ - זֶה שֵׁשׁ לָהּ
הָעֵד עוֹמְדָת בְּאֲסוּרָה³², שְׂאִינָה אֲסוּרָה מִפְּנֵי בְּעָלָהּ
אֲלֵא מִפְּנֵי יָבָמָה³³; וְזֶה שְׂאִין לָהּ עַד מִתֵּרֶת, שֶׁהָרִי
הָעֵד הָעֵד שְׂמֵת יָבָמָה, וְהִיא נֶאֱמָנֶת לֹמַר שְׂמֵת
בְּעָלִי.

(32) להינשא לזר. (33) שאין עדות על מות יבמה, אלא
יבמתה, והיא אינה נאמנה לה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ל' כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. וכן אשה שהלך בעלה וצרתה⁷² למדינת הים, 24
ובאו שנים ואמר לה⁷³ 'מת בעליך' - הרי זו לא 25
תחליץ ולא תתיבם לעולם, עד שיודע אם ילדה 26
צרתה⁷⁴ או לא ילדה. ולמה לא תחליץ אחר תשעה 27
חדשים⁷⁵ ממיתת הבעל ותהיה מתרת לזר על כל 28
פנים⁷⁶, שאם ילדה צרתה⁷⁷ - הרי נפטרה זו, ואם 29
לא ילדה - הרי נחלצה? גזרה שמה יודע אחר 30
החליצה שילדה צרתה ולד של קימא, ונמצאת זאת 31
שאינה חלוצה⁷⁸, ותנשא לכהן אחר שנהלצה, 32
ויאמר הרוואה שלא ידע בעדים שפאו שהחלוצה 33
מתרת לכהן, ויעיד שראה אותה נשאת לפניה על 34
פי בית דין. לפיכך, אם הייתה אסורה לכהנה 35
מתחלתה⁷⁹ - הרי זו חולצת לאחר תשעה ותנשא 36
לזר. אבל זו הצרה שהייתה עם בעלה פשמת - 37
תמתיך תשעים יום כשאר היבמות⁸⁰ ותחליץ או 38
תתיבם, ולא תחוש לצרתה שבמדינה האחרת⁸¹, 39
הואיל ולא היה בעלה עמה במדינה⁸². 40

(72) שהיו לו שתי נשים, שהן צרות זו לזו. (73) לזו שנשארה כאן. (74) מבעלה. ואז תנשא לזר, כי הוולד פוטרה מן הייבום. (75) כי בתוך תשעה חדשים אינה יכולה לחלוץ, שמה צרתה מעוברת ואין הוולד של קיימא, וחליצת מעוברת אינה חליצה, אפילו כשהחולצת עצמה אינה מעוברת אלא צרתה מעוברת. (76) צדדים. (77) לאחר תשעת חדשי העיבור. (78) שהרי חלצה שלא לצורך. (79) שהייתה גרושה או חללה כשנישאה לו. (80) שאינן חולצות או מתייבמות אלא לאחר תשעים יום מיום מיתת הבעל, לדעת אם מעוברת הן אם לא. (81) שנשארה כאן שמה מעוברת היא. (82) אם כן לא נתעברה ממנו.

יז. האשה שמת בעלה⁸³ והייתה לה חמות במדינת הים - אינה חוששת שמה ילדה חמותה ויכבד נתן לה יבם במדינה אחרת⁸⁴, שלא גזרו בדבר זה; אלא נעמיד אותה על חזקתה, והרי היא מתרת⁸⁵. והוא הדין לאשה שמת בעלה והיה לו בן במדינה אחרת - הרי זו מתרת לזר; ואין חוששין שמה מת הבן⁸⁶, אלא העמד אותה על חזקתה⁸⁷. 47

(83) ולא הניח בנים ולא היה לו אח. (84) וזקוקה לו. (85) להינשא לזר. (86) "שמה מת לא חוששים", והעמידהו על חזקתו שהוא חי. (87) הקודמת, שהייתה בחזקת היתר לזר. יח. יצאת חמותה מעצרת - הרי זו חוששת, ולא תנשא לזר עד שתדע מה היה סוף עבור חמותה, שמה נולד לה יבם קדם מיתת הבעל⁸⁸. 50

(88) והרי היא זקוקה לו עד שתחלוץ ממנו. ודקדק לכתוב "קודם מיתת הבעל", שאילו נולד היבם לאחר מיתת הבעל אינה זקוקה לו ליבום, שהרי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

לבעלה בנים והרי היא בחזקת זקוקה ליבם. (50) להינשא לזר, והרי היא בחזקת זקוקה ליבום. (51) ולא היה כאן יבם, והרי היא בחזקת היתר לזר. (52) שילדה חמותי במדינת הים בן. (53) להינשא לזר. (54) שאמרה ניתן לי יבם והחזיקה עצמה זקוקה לייבום. (55) שהרי אמרה מת יבמי.

יג. האשה שהלכה היא ובעלה ובנה למדינת הים, ובאה ואמרה 'מת בעלי ואחר כך מת בני' - נאמנת⁵⁶; שהרי הייתה בחזקת היתר לזר⁵⁷ בעת שהלכה⁵⁸. אמרה 'מת בני ואחר כך מת בעלי' - אינה נאמנת להתיבם⁵⁹. וחוששין לדבריה⁶⁰, וחולצת⁶¹ ולא מתביבמת.

(56) להינשא לזר. (57) אם ימות הבעל. שהרי יש להם בן ואינה זקוקה לייבום. (58) שהרי היה לה בן. וגם עכשיו אינה מוציאה עצמה מחזקתה. (59) שהרי הייתה בחזקת מותרת לזר ואינה זקוקה לו, ויש לחוש שמה מחמת אהבתה אליו היא משקרת. (60) להחמיר, לא להתירה לזר, שהרי לדבריה זקוקה היא לייבום, ועשתה עצמה חתיכת איסור להינשא לזר. (61) כדי שתהיה מותרת לזר.

יד. הלכה היא ובעלה בלבד⁶², ובאה ואמרה 'נתן לי בן במדינת הים ומת ואחר כך מת בעלי'⁶³ - נאמנת ומתביבמת; שהרי הייתה בחזקת היתר ליבמה בעת שהלכה. אמרה 'מת בעלי ואחר כך מת הבן שנתן לי'⁶⁴ - אינה נאמנת לפטר עצמה מן היבום ומן החליצה⁶⁵. וחוששין לדבריה⁶⁶, וחולצת ולא מתביבמת.

(62) ויש לה יבם והרי היא בחזקת זקוקה לו. (63) נמצאת שהיא זקוקה ליבם. (64) ואינה זקוקה עוד לייבום. (65) שהרי הוחזקה זקוקה. (66) לא להתיבם, שהרי עשתה עצמה חתיכת איסור על היבם.

טו. במה דברים אמורים?⁶⁷ כשהייתה פסולה לפניה מתחלה⁶⁸, כגון שהייתה גרושה או חללה⁶⁹, או שאמרה 'במערה היינו פשמת'⁷⁰; אבל אם אין הדבר כן - אינה חולצת. שמה תחליץ ויבואו עדים ויעידו שהדבר כמו שאמרה והבעל מת תחלה⁷¹, ונמצאת חליצה זו אינה פלוס, ותנשא לכהן, ויראה הרוואה אותה שחלצה ונשאת לכהן וידמה שהחלוצה מתרת לפניה, והוא אינו יודע בעדים שפאו. לפיכך לא תחליץ ולא תתיבם, אלא תשאר בחזקת זקוקה כשיצאה עד שיבואו עדים.

(67) שהיא חולצת על סמך דבריה. (68) טרם שנישאה לבעלה זה. (69) שנולדה מאיסור כהונה, כגון שאמה הייתה גרושה ונישאה לאביה הכהן, הרי בתם חללה ואסורה להינשא לכהן. (70) ואין איש עמנו לבוא ולהעיד מי מת תחילה האב או הבן. (71) לפני שמת הבן, ואינה זקוקה ליבם.

19 ג. וּמִלְמַדִּין אוֹתָהּ וְאֵת הַיָּבָם לְקָרוֹת, עַד שֶׁהוּא
20 וְהִיא יִהְיוּ רִגְלֵינָהּ¹², וְתִהְיֶה יְכוּלָה לְקָרוֹת 'לֹא אָבָה'
21 בְּנִשְׁמָה אַחַת, וְאַחֵר כֶּךָ תֹּאמַר 'יָבָמִי', כְּדֵי שֶׁלֹּא
22 יִהְיֶה מִשְׁמַע דְּכָרִיָּה אָבָה יָבָמִי¹³.

(12) שסדר חליצה כך הוא: היא קוראה תחילה "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי" ואח"כ הוא אומר "לא חפצתי לקחתה", (להלן ה"ט. 13) שאם תפסיק בין לא, לתיבה "אבה" - יהיה משמע: לא! - אינו ממאן, אלא - אבה יבמי (יבמות קז: וברש"י). וכן על היבם לקרוא בנשימה אחת: "לא חפצתי" שלא יהא משמע דבריו: חפצתי לקחתה.

23 ד. וּמֵאַחֵר שֶׁתִּהְיֶה רִגְלָהּ לְקָרוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא
24 קָרָאָה בְּנִשְׁמָה אַחַת - אֵין מְקַפִּידִין עַל זֶה; אָבָל
25 אִם אֵינָה יְכוּלָה - מְרַגְלִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּדְעָ¹⁴.

(14) הרי"ף שם, ע"פ הכלל הידוע (יבמות קד:): "כל הראוי לבילה (בלילת השמן במנחה) - אין בילה מעכבת בו, וכל שאין ראוי לבילה - בילה מעכבת", השווה ה' מעשה הקרבנות פ"ז, ה"ו.

26 ה. וְהַחֲלִיצָה בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה¹⁵, וּבִפְנֵי שְׁלֹשָׁה
27 שְׁיֻדְעִין לְהַקְרוֹת¹⁶. וְאִם אֶחָד מֵהַשְּׁלֹשָׁה גָּר -
28 פְּסוּל. וְאִפְלוּ הָיָה אָכִיו גָּר וְאָמֹר יִשְׂרָאֵלִית - לֹא
29 תִּחַלֵּץ, עַד שֶׁיִּהְיֶה אָכִיו וְאָמֹר מִיִּשְׂרָאֵל¹⁷. וּמִצְוָתָהּ¹⁸
30 בְּחֻמְשָׁה, כְּדֵי לְפָרֶסֶם הַדְּבָר¹⁹. וְאוֹתָן הַשָּׁנִים - אִפְלוּ
31 הָיוּ עֲמֵי הָאָרֶץ²⁰.

(15) יבמות קד, א - כדעת רבי אלעזר. מפני שהחליצה 'דין' היא, ועל פיה גובה כתובתה, והתחלת דין אינה אלא ביום, כמבואר בסנהדרין לז, ב. וראה להלן ה"טז. (16) את היבם והיבמה, ואפילו הם הדיוטות (יבמות קא.). ואין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כשר אפילו אם אינם יודעים להקרות (להלן ה"טז). (17) שם קב, א. שנאמר (דברים כה, י): "ונקרא שמו בישראל" - משמע שיהא ישראל מכל צדדים (רש"י). (18) לכתחילה. (19) שם קא, ב. שהיא חלוצה ולא תינשא לכהן, וגם שיבואו אנשים ויקפצו לישאנה (רש"י). (20) שאינם יודעים להקרות, ואפילו לכתחילה אין צורך שיידעו, כי הרי הם אינם צריכים להקרות. וראה למעלה הערה יד.

32 ו. כִּיצַד חוֹלְצִין? מִבֵּיאִין לוֹ מִנְעֵל²¹ שֶׁל עוֹר שֵׁשׁ
33 לוֹ עֶקֶב²² וְאֵינוֹ תַּפּוּר בְּשִׁטָּתָהּ²³, וְלֹבֶשׁוֹ בְּמִינֵי²⁴,
34 וְקוֹשֶׁר רִצּוּעוֹתָיו עַל רִגְלָו²⁵, וְעוֹמֵד הוּא וְהִיא²⁶
35 בְּפָנֶי בֵּית דִּין, וּמִקְרִין לִיָּבָמָה בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ²⁷: מֵאֵן
36 יָבָמִי וְגו', וְאַחֵר כֶּךָ מְקַרֵּין לִיָּבָם: לֹא חֲפֻצָּתִי
37 לְקַחְתָּהּ, וְנוֹעֵץ רִגְלוֹ בְּאַרְצָהּ²⁸, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת²⁹
38 וּפּוֹשֶׁטֶת יָדָהּ בְּפָנֶי בֵּית דִּין וּמִתְרַת רִצּוּעוֹת הַמִּנְעָל³⁰
39 מַעַל רִגְלוֹ וְחוֹלְצַת הַמִּנְעָל וּמִשְׁלֶכֶת אוֹתוֹ לְאַרְצָהּ³¹.
40 וּמִשְׁיַשְׁמֵט רֵב הָעֶקֶב³² הַתֵּרָה הַיָּבָמָה לְזָרָה³³.

(21) במשנה שם קא, א - תנן "סנדל", ובגמרא (קב.) ישנה

1 יט. הָאִשָּׁה שֶׁהִלֵּךְ בַּעֲלָהּ וּבָנָה לְמִדְּיַת הַיָּם, וּבָאוּ
2 וְאָמְרוּ לָהּ: מַת בַּעֲלִיךָ וְאַחֵר כֶּךָ מַת בְּנֶגְדְךָ⁸⁹, וְנִשְׁאֲתָ,
3 וְאַחֵר כֶּךָ נֹדַע שֶׁחֲלוּףָ הָיוּ הַדְּבָרִים⁹⁰ - תֵּצֵא, וְהוֹלֵךְ
4 בְּשָׂרָה⁹¹. אָמְרוּ לָהּ: מַת בְּנֶגְדְךָ וְאַחֵר כֶּךָ מַת בַּעֲלִיךָ,
5 וְנִתְיָבָמָה, וְאַחֵר כֶּךָ נֹדַע שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים חֲלוּףִים⁹² -
6 תֵּצֵא, וְהוֹלֵךְ שְׁנוּלָד לְפָנֶי הַשְּׁמוּעָה⁹³ אוֹ לְאַחֵר
7 הַשְּׁמוּעָה מִמְּזוֹרָה⁹⁴.

(89) והרי היא מותרת לזר. (90) שבנה מת לפני בעלה, וזקוקה היא ליבם ואסורה לזר. (91) כי בנישואי יבמה לזר אין אלא איסור לאו בלבד ואין ממזר אלא מחייבי איסור כרת. (92) נמצאת זו אסורה ליבמה, ואיסור אשת אח שלא במקום מצוה הוא בעונש כרת. (93) ההודעה האחרונה, אף על פי שהייתה שוגגת ואנוסה. (94) כי הלכה היא יש ממזר מחייבי כריתות.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) ביאר בו רבינו דיני מצות חליצה וסדרה ומה מעכב בה, ומי חולצים, דיני הנעל וצורתו, דיני הרקיקה, מה בין "אינה חליצה" לבין "חליצה פסולה", נוסח גט חליצה, נוסח כתובת יבמין וכתובת כל אשה.

8 א. כִּיצַד מִצְוַת חֲלִיצָה? הַיָּבָמָה הוֹלֶכֶת אַחֵר הַיָּבָם
9 בְּמָקוֹם שֶׁהוּא שָׁם², וּבָאָה לְדִינֵין, וְהֵן קוֹרְאִין לוֹ
10 וְנוֹתְנִין לוֹ עֶצֶה הַהוֹגֵגֶת לוֹ וְלָהּ. אִם עֶצֶה טוֹבָה
11 לִיָּבָם³ - יוֹעֲצִין אוֹתָן לִיָּבָם⁴; וְאִם עֶצֶה טוֹבָה לְחֹלֶץ,
12 כְּגוֹן שֶׁיִּתְּנָה הִיא יִלְדָה וְהוּא זָקֵן אוֹ הִיא זָקֵנָה וְהוּא
13 יָלָד - יוֹעֲצִין אוֹתוֹ לְחֹלֶץ⁵.

(2) במקום דירתו, ויש שם בית-דין, שנאמר (דברים כה, ח): "וקראו לו זקני עירו" - ולא זקני עירה (סנהדרין לא:). (3) ששניהם מתאימים זה לזה. (4) ובכת"י התימנים: אותו [וכן נכון, שהכל תלוי ברצונן]. (5) יבמות קא, ב: "אומרים לו: מה לך אצל ילדה; מה לך אצל זקנה, כלך אצל שכמותך, ואל תכניס קטטה לתוך ביתך".

14 ב. וְצִרְיָכִין הַדִּינִין לְקַבֵּעַ מָקוֹם⁶ שִׁיִּשְׁבּוּ בוֹ, וְאַחֵר
15 כֶּךָ תִּחַלֵּץ שָׁם בְּפָנֶיהֶם; שְׁנֵאמַר: וְעָלְתָה יָבָמָתָה
16 הַשְּׁעָרָה⁷ אֶל הַזְּקֵנִים וְגו'. לֹא נֹעֲדוּ⁸ וְלֹא קָבְעוּ
17 מָקוֹם אֶלָּא נִקְרוּ נִקְרָה⁹, וְנִקְרָאת¹⁰ הִיא וְהוּא לְפָנֶיהָ
18 וְחֹלְצוּ - חֲלִיצָתָה בְּשָׂרָה¹¹.

(6) לומר, נלך למקום פלוני לחלוץ (אה"ע"ז סי' קסט, ס"ד), כדי לפרסם הדבר שנפטרה מיבמה ויודמנו לה קופצים לישא אותה, ושהיא חלוצה ולא תינשא לכהן (רש"י ר"בית הבחירה להמאירי ביבמות שם, ו'בית שמואל' שם ס"ק ה). (7) "השערה" משמע, מקום המזומן לכך (רש"י שם). (8) לא נדברו ביניהם מתחילה לילך שם. (9) כלשון הכתוב (שמואל-ב א, ו) "נקרא נקריתי", כלומר נודמן הדבר במקרה שחברי בית-הדין באו שם. (10) ובכת"י התימנים: ונקריתי. (11) שלא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים לקבוע", ולשון "צריך" משמעה רק לכתחילה (הגר"א באה"ע"ז שם).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ל' כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקב"ה למשה: אמור ליכם שלא ירצה לייבם: רשע! בגופך היית יכול לקיים [מצות ייבום] ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעלך כאבל וכמנודה, שדרכם להיות יחפים, מטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים זרע לאחייך - לךך וירקה בפניו טיפה סרוחה, והדיינים עונים: חלוץ הנעל - כאבל; חלוץ הנעל - כמנודה; חלוץ הנעל - כמורד במצוה". (40) לשם מצות חליצה (יבמות קב:). (41) לכתחילה, אבל בדיעבד חליצתו כשרה, כמבואר ביבמות קג, א ולהלן הט"ו, שהרי אפילו לא רקקה כלל - חליצתו כשרה, כמבואר בסמוך הי"ב. (42) השווה דברי ה'תוספות' ביבמות שם, דיבור-המתחיל החולצת. ולדעת הראב"ד, אם אין לו אחים - חולץ הסומא אפילו לכתחילה. וסומא באחת מעיניו, כשר לחלוץ אפילו לכתחילה, שהרי יכול לראות הרוק מפי היבמה ('תוספות' יבמות קא: וכן באהע"ז ס"י קסט, מח).

ט. נמצא סדר החליצה כך הוא: קורא הוא לא תחלה: מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי, ואחר כך הוא אומר: לא חפצתי לקחתה, ואחר כך תחליץ, ואחר כך תרק, ואחר כך תקרא⁴³: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.

(43) יבמות קו, ב.

י. ואין הסדר מעכב, אלא אם לא קראת בתחלה לא היא ולא הוא, או שרקקה ואחר כך חליצה, או שקראת⁴⁴ ואחר כך רקקה - חליצתה פשוטה⁴⁵.

(44) "ככה יעשה לאיש", שרק היא קוראה ולא הוא. (45) שם.

יא. ולמה לא תחזור ותרק⁴⁶ על הסדר? שםא יאמר: רקיקה לבדה⁴⁸ אינה פלוס ואינה פוסלת מן האחיין⁴⁹.

(46) אחרי החליצה, כשרקקה לפני החליצה. (47) שהוא: חליצה ואחר כך רקיקה. (48) הראשונה, כשיראו שמצריכים אותה לירוק שנית. (49) להתייבם להם, בעוד שהרקיקה בלבד פסלתה מלהתייבם, כמבואר בסמוך הי"ד (יבמות קה:).

יב. חליצה בלבד, ולא קראת ולא רקקה - חליצתה פשוטה⁵⁰. ואין צריך לומר, שחליצה וקראת ולא רקקה, או שחליצה ורקקה ולא קראת, שחליצתה פשוטה⁵¹.

(50) יבמות קה, א. כדעת רבי עקיבא, ואע"פ שנאמר (דברים כה, ט): "ככה יעשה לאיש", ו"ככה" משמעו דוקא - אין מעשה הרקיקה מעכב, כי לא הקפיד הכתוב אלא על דבר שהוא "מעשה באיש" זוהי החליצה שהיבמה עושה מעשה בגופו של איש (היבם), אבל הרקיקה אינה מעשה באיש (שם קד: וברש"י). (51) שם קד, א.

יג. כמה דברים אמונים? פשהיו יכולין לדבר, ששהי הן ראויין לקרות⁵³; אבל אלמת או אלים -

סברא שאין לחלוץ לכתחילה במנעל אלא בסנדל - רבינו פוסק כדעת האומר שחולצין במנעל לכתחילה (כסף-משנה). (22) הוא החלק האחורי המעובה בסוליית הנעל. (23) אלא ברצועות דקות של עור (יבמות קב: כפרש"י בלשון השניה, וכן פירש ר"ח. הובא ב'נמוקי יוסף'), שנאמר: "וחליצה נעלור", ואין נעל אלא של עור המגין על הרגל, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואנעלך תחש" והוא עור התחש, וצריך שיהא כולו של עור בלבד מבלי תערובת ממין אחר ('נמוקי יוסף'). (24) על רגלו הימנית. למדו 'גזירה-שוה' 'רגל' 'רגל' ממצורע, שנאמר בו 'רגלו הימנית' (יבמות קד: לרבנן דר' אלעזר). וראה להלן הי"ז. (25) למטה מן השוק, שאם קשר על השוק, למטה מן הארכובה, אינה כשרה אלא בדיעבד (להלן הט"ו). (26) שנאמר (דברים כה, ח): "ועמד ואמר" - מלמד שאין אומר דבריו אלא בעמידה ('ספרי', כ"תצא) ואמירתה ואמירתו שוות הן. (27) ראה להלן ה"ח והערה לד. (28) דורך ברגלו על הקרקע (יבמות קג:). (29) ראה יבמות קג, א: "בין עומד בין יושב". (30) שם קב, א. (31) להראות שאין כוונתה בזה לקחת לעצמה את המנעל, אלא כל כוונתה לשם מצות חליצה בלבד, ואין לה כל צורך בנעל (ב"ח באהע"ז ס"י קסט). אולם, דברי רבינו מפורשים בוזה פרשת חוקת דף קפ, והטעם ע"פ הקבלה. (32) של רגל היבם. (33) יבמות קב, א.

ז. ואחר כך עומדת וירקת בארץ כנגד פניו רק הנראה לדינין³⁴. שמצות חליצה, שיהיו שניהן עומדין בשעת קריאה ובשעת רקיקה³⁵, וצריכין הדינין לראות הרק היוצא מפיה³⁶. ואחר כך מקרין לה: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.

(34) שם קו, ב: שנאמר "לעיני הזקנים". וירקה", וראה להלן הכ"ג. (35) הואיל והרקיקה צריכה להיות לעיני הדיינים, הרי היא כ'דין' ואין 'דין' אלא בעמידה. (36) יבמות קו, ב.

ח. הכל בלשון הקדש³⁷, שנאמר: ככה - בלשון הקדש³⁸. וכל היושבין שם עונים אחריה³⁹ 'חלוץ הנעל' שלש פעמים. וצריך שתתבונן היבמה שתחליץ לו, ותתבונן הוא שיתחליץ לה. ויעשו מעשים אלו לשמן⁴⁰. והסומא אינו חולץ⁴¹; שנאמר: וירקה בפניו, ואין זה רואה הרק⁴².

(37) בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, ומסתיימת בתיבות: "שלוש פעמים". (38) משמעות "ככה" - כלשון זו תאמר (סוטה לב. וברש"י). (39) יבמות קו, ב: "מצוה על כל העומדים שם (הנמצאים שם, 'טור' אהע"ז ס"י קסט, ומפרש ה'תוספות' יום-טוב' שם: בין יושבים ובין עומדים) לומר חלוץ הנעל". וראה בגמרא שם: "היינו יושבים לפני רבי טרפון. . . ואמר לנו: ענו כולכם חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל". וכתב בעל 'הלכות גדולות' (הובאו דבריו ב'הגהות מיימוניות'): "מפני מה חולצת נעלו? שכן אמר

אלו, ביבמות קג, א. שאמרו שם: "בין עומד בין יושב בין מוטח", והוא הדין לקריאה ורקיקה, שהרי אפילו לא רקקה ולא קראה כלל - חליצתה כשרה, כמבואר למעלה הי"ב. וכשהשורק קשור למטה מן הארכובה (שם) "וחלצה נעלו מעל רגלו - אפילו מעל רגלו" - כלומר מדבר שהוא על רגלו, וזהו השוק שהוא מעל פרסת הרגל. ואילו לכתחילה, צריך שיקשור למטה מן השוק (למעלה ה"ו). אבל למעלה מן הארכובה נקרא: "מעל דמעל", והתורה אמרה: מעל רגלו, ולא "מעל דמעל" וחליצתה פסולה, כמבואר בסמוך הט"ז. והחולצת מן הסומא, אמרו שם: "חליצתה כשרה". וחלצה בפני שלשה עמי-הארץ כשרה, שהרי אין הקריאה מעכבת כלל (לחם-משנה). וגם מלשון הברייתא מוכח כן, שהרי אמרו (שם קא.): "מצות חליצה בשלשה שידועים להקרות", משמע לכתחילה בלבד ('מעשה רוקח').

טז. חֲלֹצָה בְּלִילָה, או שְׁחִלְצָה בְּפָנֵי שְׁנֵים או בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב⁶⁸ או פְּסוּל⁶⁹, או שֶׁהָיָה הַמְּנַעַל קָשׁוּר לְמַעַל מִן הָאֲרָכְבָּה⁷⁰, או שֶׁהִתִּיר⁷¹ הוּא וְשִׁמְטָה הִיא⁷², או שֶׁהִתִּירָה הִיא וְשִׁמְטָה הוּא⁷³, או שֶׁנִּתְפָּנְהָ הִיא וְלֹא נִתְפָּנְהָ הוּא⁷⁴, או שֶׁנִּתְפָּנְהָ הוּא וְלֹא נִתְפָּנְהָ הִיא⁷⁵, וְכֵן קִטְנָה⁷⁶ שְׁחִלְצָה לְגִדּוּל⁷⁷ - חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה⁷⁸. וְכֵן אִם חֲלֹצָה בְּפָנֵי יָחִיד, וְאֶפְלוּ בִּינוּ לְבִינָה וּבְלִילָה⁷⁹ - הָרִי זֶה חֲלִיצָה פְּסוּלָה⁸⁰. אֲבָל חֶרֶשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן שְׁחִלְצוּ, וְכָל הַחוֹלֵץ לְמִי שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה⁸¹ וְכֵן הַיָּבָמָה - אֵינָה חֲלִיצָה⁸².

(68) ליבם או ליבמה, או שהיו הדיינים קרובים זה לזה. (69) לדון דיני ממון, כגון שהיה סומא בשתי עיניו, או גר שלא היתה אמו מישראל (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט"י) או שנפסל בעבירה. ראה הל' עדות פ"ב, ה"א (יבמות קד:). (70) מבואר לעיל הט"ו. (71) את שרוכי נעלו. (72) את נעלו מרגלו. (73) יבמות קב, א. ראה לעיל ה"ו. (74) לחלוץ כדי להיות מותרת לזר. (75) יבמות קב, ב. ראה לעיל ה"ח. (76) פחותה מבית שתי-עשרה שנה, וכמבואר למעלה פ"ב מהל' אישות ה"א. (77) שמלאו לו שלש-עשרה שנה והביא שערות, כמבואר שם ה"י. (78) יבמות קה, ב. ראה להלן הכ"ח, והערה קנב. ועדיין יש לבאר מדוע חליצת קטנה פסולה (עי' לעיל הערה נג) ואילו חליצת חרשת אינה כלום, כמו שכתב לעיל בה"ג ('מעשה רוקח'). (79) אע"פ שאין התחלת דין בלילה, והרי חליצה "דין" היא, שגובה כתובתה על ידה (שם קד), ראה לעיל ה"ה. (80) ולא אמרו בזה "אינה חליצה" כדלהלן, אלא פסולה היא, כמבואר שם, ופוסלתה על האחים מלהתייבם, וכמבואר לעיל הי"ג. (81) כגון שהיתה היבמה מעוברת מבעלה הראשון שמת, ושמה יהא הוולד בן קיימא, נמצא שאינה צריכה חליצה, וכמבואר לעיל פ"א ה"כ, ופ"ג הט"ר-טז. (82) ומותרת לכהונה והוא מותר בקרובותיה, ע"פ הכלל המבואר להלן הכ"ו, שמקורו בגיטין כד, ב - כה, א. וכן אמרו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום".

יז. יָבָם שֶׁרָגְלוּ הַיָּמִינִית חֲתוּכָה - אֵינָה חוֹלֵץ²⁷

1 אֵינָה חוֹלֵצִין⁵⁴, וְאִם חֲלָצוּ - חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה⁵⁵. וְאֵינָה
2 כְּחֶרֶשׁ וְחֶרֶשֶׁת שְׁחִלְצוּ שְׁלֹא עָשׂוּ כָּלֹם⁵⁶, לְפִי
3 שֶׁחֶרֶשׁ אוֹ הַחֶרֶשֶׁת אֵינָן בְּנֵי דַעַת⁵⁷.

(52) שאין הקריאה מעכבת. (53) וכל הראוי לדבר, אין הדיבור מעכב בו. (54) שאינם ראויים לקרות. (55) שם קד, ב. (56) תוספתא, יבמות פ"א ה"ט. (57) והרי הם כקטן שאמרו בו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום" (וראה להלן פ"ו ה"ו). והבדל יש בין "חליצה פסולה" לבין "לא עשה כלום", שבראשונה - נאסרו עליו קרובותיה ונאסרה להתייבם לאחים וכו'. ואילו בשניה - הרי היא כאילו לא חלצה ומותרת להתייבם, וכן לא נאסרו עליו קרובותיה וכו', כמבואר להלן הכ"ו. ולדעת הרמב"ן והרשב"א, דין חרש וחרשת כאילים ואילמת, ואם חלצו - חליצתם פסולה, וכן בשו"ע אהע"ז ס' קסט, סמ"ג.

4 יד. רִקְקָה בְּלִבָּד, שְׁלֹא חֲלָצָה וְלֹא קָרְאָה, או
5 שֶׁרָקְקָה וְקָרְאָה וְלֹא חֲלָצָה - הָרִי זֶה בְּחֲלִיצָה
6 פְּסוּלָה⁵⁸. קָרְאָה הִיא וְהוּא וְלֹא חֲלָצָה וְלֹא רִקְקָה -
7 לֹא עָשָׂה כָּלֹם⁵⁹; שְׁנֵאמַר: כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ -
8 שֶׁהִמְעֵשָׂה, שֶׁהוּא הַחֲלִיצָה וְהַרְקִיקָה, הוּא
9 שְׁמוֹעִיל⁶⁰, אֲבָל הַקְּרִיָּאָה אֵינָה מַעֲכָבֶת וְאֵינָה
10 מוֹעֵלָת⁶¹.

(58) ונפסלה על האחים מלהתייבם להם, שהלא הסדר הוא: חליצה ואח"כ רקיקה, ומכיון שזו רקקה - יחשבו שבוודאי כבר חלצה מקודם. ואם נתירה להתייבם, יאמרו: חלוצה מותרת לאחים (שם קה:). וראה להלן הכ"ח, ובהערה קנג שם. (59) ומותרת להתייבם. (60) החליצה מועילה להתיר להנשא לזר. ואילו הרקיקה בלבד אע"פ שאינה מועילה להתיר - מועילה היא לפסלה על האחים. (61) אפילו לפסול על האחים, שאף-על-פי שברקיקה גזור חכמים לפסלה על האחים - בקראה בלבד אין לחוש, כי סדר הקריאה הוא גם לפני החליצה (למעלה ה"ט), ויאמרו: זו קראה לפני חליצתה, ועדיין לא חלצה, ולפיכך הותרה להתייבם (יבמות, שם).

11 טו. חֲלֹצָה וְרִקְקָה וְקָרְאָה וְהֵם יוֹשְׁבִין⁶² או מְטִין על
12 צִדֵּיהֶן, או שֶׁהָיָה שְׂרוֹף הַנַּעַל קָשׁוּר עַל שׁוֹקֵי⁶³ מִן
13 הָאֲרָכְבָּה⁶⁴ וְלִמְטָה, או שְׁחִלְצָה בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה עַמִּי
14 הָאֲרָץ שְׂאִינָן יוֹדְעִין לְהַקְרוֹת⁶⁵, וְכֵן הַסּוּמָא שְׁחִלְצָה⁶⁶
15 - חֲלִיצָתוֹ כְּשִׁרָה⁶⁷.

(62) אע"פ שלכתחילה צריכה לקרוא ולירוק בעמידה, כמבואר למעלה ה"ז. (63) ולכתחילה צריך להיות קשור על רגלו, שהיא למטה מן השוק, כמבואר למעלה ה"ו. (64) היא פרק הרגל, שבין השוק והירך. "על הברכים" (דברים כח, לה) מתרגם אונקלוס: "על רכביא", וכן בדניאל (ה, ו) "וארכבתיא דא לדא נקשן". ואם היה המנעל קשור למעלה מן הארכובה, דינו מבואר בסמוך הט"ז. (65) שהרי לכתחילה צריך שידעו להקרות (למעלה ה"ה). (66) אע"פ שאינו רואה הרוק (ראה למעלה ה"ח). (67) בדיעבד, ואפילו להתירה להנשא לזר. ומקור כל דינים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ל' כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יבמות קב:). ובכל זאת פסולים לחליצה, שאינם עור.
ו"נעלו" האמורה בתורה, של עור הוא, ככתוב (יחזקאל טו,
י): "ואנעלך תחש", היינו נעל מעור תחש. (96 קרוע.
ככתוב (ויקרא י, ו): "ובגדיכם לא תפרומו". (97 מלמטה,
במקום הסוליה. ורש"י ביבמות קב, ב מפרש: לשון פרימה
נופלת בנעל, ופחיתה וקבול - בסנדל. (98 יבמות קג, א.
יט. חליצה בסנדל של עץ⁹⁹ ומחפה עור¹⁰⁰, או היתה¹⁰¹
קרקהעיתו¹⁰² עור ולחיתיו¹⁰³ של שער¹⁰⁴, או שחליצה¹⁰⁵
סנדל של שמאל מעל רגלו הימנית¹⁰⁶, או שלא היה¹⁰⁷
המנעל של¹⁰⁸, או (שלא) היה גדול שיכול להלך¹⁰⁹
בו¹¹⁰, או קטן שחופה את רב רגלו¹¹¹, או נפרם¹¹²
שחופה את רב הרגל, או נפתח שמקבל רב הרגל -
חליצתו פשוטה¹¹³.

(99 והוא הדין לשאר הדברים המנויים בהלכה הקודמת
(מגיד משנה. (100 יבמות קג). (101 סוליתו
(102 שם קב, ב: "ותרסיתיו של שיער", ומפרש רבינו:
תרסית - לחיים (לחם-משנה). (103 דוקא שיער, שגם
הוא מעור הבהמה (שם). (104 יבמות קא, א. (105 שם.
ולכתחילה צריך שתהא הנעל של היבם (שם קג:). כי כל
שאינו שלו, אינו עשוי כמידת רגלו. ונוהגים, שבית-דין
מקנה ליבם החולץ, את הנעל במתנה (אהע"ז סי' קסט, יד).
(106 בכת"י התימנים: "או שהיה המנעל גדול שיכול להלך
בו", כלומר, שלא היה למידת רגלו, אבל הוא יכול להלך
בו ואינו נופל מעל רגלו (יבמות קא. וברש"י). (107 שם.
(108 שם קב, ב.

כ. סנדל המסגר¹⁰⁹ והמחלט¹¹⁰ ושל פוככים ומזלות¹¹¹
שמניחין אותו ברגלי הצורה¹¹² - לא תחליץ בו¹¹³;
ואם חליצה - חליצתה פשוטה, ואף על פי שהוא
אסור בהנאה¹¹⁴. אכל סנדל של תקרבת פוככים¹¹⁵
ומזלות¹¹⁶ ושל עיר הנדחת¹¹⁷, או שנעשה למת¹¹⁸
שיקבר בו, אם חליצה בו - חליצתה פשוטה, שהרי
אינו עומד להלך בו¹¹⁹.

(109 שפרחה בו צרעת, והסגירו הכהן שבעת ימים לראות
אם יפשה הנגע או אם יעמוד בעינו, ככתוב (ויקרא יג, ו):
"והסגיר את הנגע שבעת ימים". (110 לסוף שבעת ימים
להסגור, ראהו הכהן והנה פשה הנגע, מחליט לטמאו
ולשרפו (ויקרא שם, נא-נב). וראה בפ"ב מהל' טומאת
צרעת ה"א. (111 שנועלים (= שמועילים) את הצלם
ברגליו כשמועלים אותו ממקום למקום (רש"י ליבמות קג:).
(112 כי כל אלה מאוסים הם לעשות בהם מצוה, שהיה
עליהם שם טומאה ועבודה-זרה (יבמות קג: וב'תוספות' שם
דיבור-המתחיל סנדל). (113 שהרי משמשי עבודה-זרה
אסורים בהנאה (פ"ז מהל' ע"ז ה"ב) - בכל זאת כשר הוא
לחליצה, משום שמצוות לא ליהנות ניתנו, אלא לעול על
צואר ישראל ניתנו (יבמות קג: ורש"י ראש-השנה כח).
וראה להלן בסמוך. (114 שהקריבו בהמה לפני עבודה-
זרה ועשו סנדל מעורה, ותקורבת של עבודה-זרה אין לה
ביטול עולמית (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט) ועומדת לשריפה או
לאיבוד (שם, ה"ו), נמצא סנדל זה כאילו אינו קיים, ואינו

בשמאל⁸³; ואם חליצה מעל שמאלו - חליצתה
פשוטה⁸⁴. היתה רגלו עקמה לאחור⁸⁵ או הפוכה על
צדה, או שהיה מהלך על ראשי אצבעות רגליו⁸⁶ -
הרי זה אינו חולץ; שחולץ צריך לנעץ עקבו
בארץ, וזה אינו יכול. ואם חליצה למי שרגלו פך -
הרי חליצתה פשוטה⁸⁷.

(83 ברגלו השמאלית. (84 יבמות קד, א. מגזירה-שוה'
דמצורע, ראה לעיל ה"ו והערה כא. ואע"פ ששנינו (יבמות
קא. במשנה) "מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה", ואם
כן למה לא יחלוץ ברגל ימין מן הארכובה למטה? - סובר
רבינו, שהמשנה מדברת כשלא נחתכה רגלו, אלא שהנעל
קשורה בשוק למטה מן הארכובה, כפירוש ה"ירושלמי' שם.
אבל כל שנחתכה רגלו - אפילו למטה מן הארכובה - אינו
חולץ, משום שצריך לנעוץ עקבו בארץ, וכמבואר בסמוך.
וכן דעת רבינו נסים גאון (הובאה ב'תוספות' שם קג). אבל
לדעת רש"י (שם קג). וכן הרשב"א, כל שנחתכה רגלו
למטה מן הארכובה ונשארה השוק, חולצת מעל שוקו,
שהתורה אמרה: "מעל רגלו", וזהו השוק שהיא מעל פרסת
הרגל. וראה באהע"ז סי' קסט, סל"ה. (85 שכף רגלו
למעלה, ודורך גבה למטה, ותחתיתה למעלה ('פרישה'
לאהע"ז סי' קסט, נח. ע"פ 'הערוך' ערך לחת). (86 ואין
עקבו נוגע בארץ. (87 יבמות קג, א. כדעת אמימר וכדעת
הגאונים והר"ף, שהכוונה לפסול. אלא שמי שראוי לנעוץ
עקבו בארץ ולא נעץ - חליצתו כשרה, אבל אלו אינם
יכולים לנעוץ בארץ, וכל שאינו ראוי לנעוץ - חליצתו
פסולה (מגיד-משנה). והראב"ד חולק וקובל: "לא שמענו
שהדריסה (דריכת הרגל בארץ) מעכבת, לפסול החליצה".
ולדבריו, חליצת בעלי מומים אלו כשרה, ולא נתכוין אמימר
(ביבמות, שם) אלא להצריך נעיצת הרגל לכתחילה, ולא
לפסול בדיעבד.

יח. ויבמה שידיה חתוכות - חולצת לכתחילה
ואפילו בשניה⁸⁸, שלא נאמר וחליצה בידה. חליצה
במנעל של בגד - אינה חליצה⁸⁹. אכל אם חליצה
במנעל שאין לו עקב⁹⁰ או שהיה תפור בפשתן⁹¹, או
שהיה מנעל של שער⁹² או של סיב⁹³ או של שעם⁹⁴
או של עץ⁹⁵, או שהיה מנעל גדול שאינו יכול
להלך בו או קטן שאינו חופה את רב רגלו, או
מנעל פרום⁹⁶ שאינו חופה רב הרגל, או נפתח⁹⁷
שאין מקבל רב הרגל - חליצתה פשוטה⁹⁸.

(88 יבמות קה, א. (89 שאינו מגין כלל על הרגל, ואינו
בכלל "נעל" (שם קג. וגיטין כה). (90 שם קא, א. וכתב
ה'נמוקי יוסף' (שם): עקב - נקרא כל דבר המעכב הרגל
בתוך הנעל, לפי שאם אין עקב לנעל, הרגל יוצאת חוץ
לנעל, וכן הובאו דבריו ב'בית שמואל', אהע"ז סי' קסט ס"ק
יט. (91 שם קב, ב. ראה לעיל ה"ו. (92 נוצה של עזים
(רש"י שם). (93 חוטים דקים מצמחים שעושים מהם
חבלים ('הערוך', ע"פ מדרש רבה, ויקרא פכ"ב).
(94 הקליפה הרכה של "אלון השעם" שמכנים ממנה
פקקים לבקבוקים. (95 כל אלה קשים הם ומגינים (רש"י

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(127) אחותו. (128) והעבירתו ממנו. (129) שם קו, ב. שנאמר: וירקה בפניו. (130) קלטתו הרוח והעבירתו. (131) שאף-על-פי שלכתחילה צריכים הדיינים לראות הרוק יוצא מפיה, כמבואר למעלה ה"ז, - בדיעבד, אם לא ראו, אינה צריכה לירוק שנית, כי לא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים לראות וכו'", ואין זה אלא לכתחילה.

16 כד. חליצה מטעם¹³² - פסולה. פיצד? פגון שאמרו
17 לו: חלץ לה ובכף אתה פונסה, או שאמרו לו: חלץ
18 לה, שזו מצוה היא ואינה מפסדת עליך פלוס, ואם
19 תרצה אחר כך ללבם תלבם, וכיוצא בדרך אלו -
20 פסולה¹³³. אבל אם הטעוה ואמרו לו: חלץ לה על
21 מנת שתתן לה¹³⁴ מאתים זוז או על תנאי כך וכך,
22 אף על פי שלא נתנה ולא נתקיים התנאי - חליצתה
23 כשרה¹³⁵, שהרי נתפגן לחלץ לה.

(132) שלא רצה לחלוק, והטעו אותו, כדלהלן. (133) שם קו, א. ובירושלמי פ"ב, ה"ו. כי לא נתכוין להתירה (ראה בסוף ההלכה), וכבר נתבאר לעיל הט"ז שאם לא נתכוין, חליצתו פסולה. ומאחר שנפסלה עליו ואסורה לו, אנו כופים אותו לחלוץ לה שנית כדין, כדי שלא תתעגן (שם), וכן דעת הרשב"א ע"פ הירושלמי הנ"ל. (134) כן הוא בדפוס רומי. ובדפוסים חדשים, בטעות "לה". (135) כי אין תנאי מועיל בחליצה, הואיל ואי אפשר לחלוץ ע"י שליח, וכל מעשה שאי אפשר לקיימו על-ידי שליח אי אפשר להתנות בו תנאי, כי אינו דומה לתנאי בני גר ובני ראובן (שכל דיני תנאי נלמדו ממנו), שהמעשה נתקיים על-ידי שליח, שהרי משה ציוה לשלוחו יהושע לתת להם את הארץ ונתנה להם (כתובות עד. ורש"י ליבמות שם, וראה למעלה פ"ו מהל' אישות בהערה מג). ומפורש בגמרא (יבמות, שם) שאינה חייבת לתת לו שאם אינו הגון לה וחייב לחלוץ לה, אינה חייבת לשלם לו, כי לא הסכימה מרצונה, ושחוק עשתה בו.

24 כה. המוסר מודעא על החליצה¹³⁶ - חליצתו
25 פסולה¹³⁷. לפיכך ראוי לדינן לומר לו¹³⁸ לבטל
26 המודעא¹³⁹ פדרך שעושין בגט¹⁴⁰. לחצוהו
27 ישראלים והפכוהו עד שחלץ: אם פדין עשו¹⁴¹ -
28 חליצתו כשרה¹⁴²; ואם שלא פדין עשו, פגון שהיה
29 הדיטות¹⁴³ או שטעוה¹⁴⁴ - חליצתו פסולה¹⁴⁵. ואם
30 העפום¹⁴⁶ אנסוהו מעצמן¹⁴⁷: אם היה הדין נותן
31 שיחלץ - חליצתו פסולה¹⁴⁷; ואם שלא פדין - אינה
32 חליצה¹⁴⁸.

(136) שאמר בפני שנים: חליצה שאני עומד לחלוץ ליבמתי - בטלה היא, כי אנוס אני לחלוץ, ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין הי"ט. (137) ביבמות קו, א - השוו דין חליצה מעושה (ע"י כפיה) לגט מעושה. ומשם למד רבינו, שגם בחליצה אפשר למסור מודעה כמו בגט. ראה ערכין כא, ב. ואע"פ שבמסירת מודעה על גט - הגט בטל, כמבואר בהל' גירושין שם, פוסק רבינו בחליצה שהיא פסולה, אבל אינה בטלה, כי בגט הוא מבטל גט זה מלתתו בתורת גירושין,

חופה את רגלו (יבמות שם, וברש"י). אבל סנדל של ע"ז שמניחים אותו ברגלי הצורה אינו אלא "משמשי ע"ז" ויש להם ביטול (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט), שאם ביטלם גוי קודם שבאו לידי ישראל, הרי הם מותרים בהנאה (שם, ה"ח), נמצא סנדל זה יש לו תקנה ואינו עומד לשריפה, (רש"י יבמות קג, ב). (115) שהודחו אנשיה ועבדו ע"ז, ככתוב (דברים יג, יד): "יצאו אנשים... וידיחו את יושבי עירם... נלכה ונעבדה אלהים אחרים" ושורפים את כל שללה (רכוש) באש, ככתוב בתורה (שם יז), נמצא סנדלה עומד לשריפה, והרי הוא כאינו קיים. (116) ואין לו תורת נעל (יבמות קד). ונעל של בית-דין שאינו עומד אלא לחליצה ולא להלך בו, הואיל ואינו נועלו שמש בית-הדין, אין הדיין מקפיד עליו - הרי הוא כעשוי להלך בו (שם).

1 כא. קרעה המנעל מעל רגלו¹¹⁷ או ששרפתו, או
2 שהיה לבוש שני מנעלין וחלצה העליון, אף על פי
3 שקרעה התחתון עד שנתגלתה רגלו - הרי זו חליצה
4 פסולה¹¹⁸.

(117) ונפל מאליו, שאע"פ שגילוי הרגל יש כאן - חליצת הנעל אין כאן. (118) שם קב, א. בעיות שלא נפשטו, וספק תורה - הולכים בו להחמיר. ואע"פ שכבר כתב דין "קרעה המנעל" - יתכן כי דין שתי המנעלין שיש גם חליצת העליון - עדיף יותר, ומשמיענו שגם בזה, חליצתו פסולה (לחם-משנה). וגירסת רבינו בגמרא שם, שונה מגירסתנו: "דשלפתיה לעילאי, וקרעתיה לתתאי מאי" (מגיד-משנה).

5 כב. יבמה שאכלה שום או גרגיר¹¹⁹ וכיוצא בהן
6 מדיברים שמרביין¹²⁰ את הרק, והיה הרק זב מפיה -
7 אינו פלוס¹²¹, עד שהיה הרק מעצמו¹²².

(119) מין צמח, ולדעת הערוך הוא חרדל לבן, ונזכר במשנה (מעשרות פ"ד, מ"ה). (120) ובכ"י התימנים: שמזיבים. (121) כלומר: אין הרקיקה כלום, וצריכה לרוק עוד הפעם, ורק הבא מעצמו, לקיים מצות רקיקה. ואם חלצה, מבלי שתרוק עוד הפעם, חליצתה כשרה, שהרי אפילו אם לא רקקה כלל, חליצתה כשרה (למעלה הי"ב) - מגיד-משנה. (122) שנאמר: "וירקה" - מעצמה, ולא מחמת דבר אחר (יבמות קו:).

8 כג. רקקה דם: אם היה שותת¹²³ מפיה - אינו
9 פלוס, ואם מצצה ורקקה - כשרה¹²⁴; שאי אפשר
10 לדם שנמצץ בלא צחצוחי¹²⁵ רק¹²⁶. רקקה
11 וקלטתו¹²⁷ הרוק קדם שגגיע לכנגד פניו¹²⁸, פגון
12 שהיה ארפה והוא קצר - אינו פלוס¹²⁹. ואם אחר
13 שהגיע לנגד פניו¹³⁰, אף על פי שלא הגיע לארץ -
14 כשר. וכן אם לא ראו הדיינים הרק כשיצא מפיה -
15 כשר¹³¹.

(123) זב. (124) ואינו צריך לרוק עוד הפעם. (125) טיפות, וביחוד טיפות הנסחטות. (126) יבמות קה, א. כי לא אמרה תורה: "וירקה רוק" - שיהא משמע רוק בלבד, אלא "וירקה" ואפילו רוק ועמו דבר אחר - נקראת ריקה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ל' כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 **בִּינוּ לְכִינָה**¹⁵⁴ וּנְפֹסְלָה עֲלֶיהֶן¹⁵⁵. **אָבֵל אִם רְאִינוּהָ**
14 **שְׁחִלְצָה נָעִלוּ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - נְפֹסְלָה**¹⁵⁶, **שָׁמָּה**
15 **נִתְּפָנָה לְחִלְצָה**¹⁵⁷, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה כְּשֶׁרָה לְהִתְיָרָה
16 **לָזֶר**.

(154) ללא כל דיין ועד. (155) מלהתייבם, כמבואר למעלה הט"ז. (156) יבמות קב, ב. ומכאן אפשר ללמוד, שמה שכתב רבינו למעלה הי"ד: "רקקה בלבד . . . הרי זו כחליצה פסולה", כוונתו שרקקה בבית-דין, אבל רקקה בינו לביתה או בפני שנים אינה פוסלת, שאם לא כן - אין לך יבמה הגדלה בין האחים שלא רקקה בפני אחד מהם ונפסלה עליהם (מגיד-משנה). (157) ונפסלה עליהם. אבל אילו היה ברור לנו שאף היא לא נתכוונה לחליצה לא היתה נפסלת, ואע"פ שכתב רבינו למעלה הט"ז שחליצה בלא כוונה פוסלת, אין זה אלא כשלפחות אחד מהם נתכוין, אבל כששניהם לא נתכוונו - חליצתם בטלה (כסף-משנה).

17 **כֵּט. גֵּט חֲלִיצָה שָׁאֲנוּ פּוֹתְבִין לָהּ אִינוּ אֶלָּא מַעֲשֶׂה**
18 **בֵּית דִּין**¹⁵⁸, **כְּדִי שֶׁהָיָה בִּדְהָּ רְאָיָה שֶׁנִּחְלְצָה**¹⁵⁹. **וְאִין**
19 **הַדְּגִינִין חוֹלְצִין אֶלָּא אִם בֶּן מִפְּרִין**¹⁶⁰. **לְפִיכָּךְ, מִי**
20 **שָׁרְאָה**¹⁶¹ **זֹאת שֶׁנִּחְלְצָה - פּוֹתְבִין לָהּ גֵּט חֲלִיצָה אֶף**
21 **עַל פִּי שְׁאִינִין מִפְּרִין שֶׁזֶּה הִיא בַּת פְּלוֹנִי וְאִשְׁת פְּלוֹנִי**
22 **וְשִׁזָּה שֶׁחָלַץ לָהּ אַחִיו הוּא, שֶׁהָרִי הַדְּגִינִין שֶׁנִּחְלְצָה**
23 **בְּפָנֶיהֶם הִפְּרִיו זֶה**¹⁶² **וְאַחֵר כֶּף חֲלָצָה**.

24 **וְזֶהוּ נִסָּח גֵּט חֲלִיצָה**¹⁶³ **שֶׁנִּהְיָ בּוֹ הָעֵם:**

(158) תעודת ראייה. (159) ואינו כגט גירושין שנתינתו מגרשה. וראה למעלה פי"א מהל' גירושין ה"ט, שגט מיאון, שאף הוא אינו כגט גירושין שנתינתו מגרשה, אינו צריך כתיבה לשמה ולא מסירה, ולא דבר ממשפטי הגירושין. וברור כי הוא-הדין לגט חליצה. (160) שזוהי אשת פלוני, ושזה שחלץ לה אחי בעלה המת מאביו הוא. (161) בכת"י התימנים, ובדפוס רומי: מי שראו. (162) יבמות קו, א. ואין חוששים שמא טעה בית-דין בהלכה זו לומר: חולצים אע"פ שאין מכירים וחלצו לה ממי שאינו יבמה (שם וברש"י). וראה בפ"א מהל' גירושין ה"י. (163) ומקורו ברי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים ממנו ביבמות לט, ב. וב"ירושלמי" סנהדרין פ"א, ה"ב.

25 **ל. בְּיוֹם פְּלוֹנִי, כֶּף וְכֶף לִירַח פְּלוֹנִי, שְׁנַת כֶּף וְכֶף**
26 **לְבִרְיָאָתָא**¹⁶⁴ **עֲלָמָא, לְמַנְיָנָא דְרִגְלָנָא לְמִמְנִי**¹⁶⁵ **בְּה**¹⁶⁶
27 **בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי**¹⁶⁷. **אֶנְחָנָא דִּינִי, דְּמִקְצָתָנָא**¹⁶⁸ **חֲתִימִין**
28 **לְתַתָּא**¹⁶⁹, **בְּמוֹתָב תִּלְתָּא כְּחָדָא הָוִינָא יְתִבִּין בְּבִי**
29 **דִּינָא, וְסָלִיקָא לְקַדְמָנָא פְּלוֹנִית בְּרַת פְּלוֹנִי אֶרְמָלְתָּא**
30 **דְּפְלוֹנִי, וְקִרְבַּת לְקַדְמָנָא גְּבֵר חַד דְּשָׁמִיָּה פְּלוֹנִי בֵּר**
31 **פְּלוֹנִי, וְכֵן אֲמַרְהָ לָנָא פְּלוֹנִית דָּא: פְּלוֹנִי בֵּר פְּלוֹנִי**
32 **דָּנָא אַחוּהָ דְּפְלוֹנִי בְּעָלִי מֵאֲבוּהָ הָוָה, דְּהָוִינָא**¹⁷⁰
33 **נְסִיבָא לִיה, וְשָׂכִיב, וְחָיִי לְרַבְּנָא וְלְכָל יִשְׂרָאֵל שְׂבָק,**
34 **וְבֵר וּבְרַת יְרִית וּמַחְסִין וּמוֹקִים שָׁמָּה בְּיִשְׂרָאֵל לֹא**
35 **שְׂבָק, וְהָדִין פְּלוֹנִי אַחוּהָ חַי לְבִדְמִי יְתִי. כְּעַן רַבְּנָן**

ואם לא ניתן בתורת גירושין אינו גט כלל. אבל בחליצה אינו יכול לבטל את מעשה החליצה כאילו לא נעשה, אלא שהוא מודיע שלא יתכוין בה לשם חליצה להתירה לזר, והרי חליצה שלא נתכוין בה החולץ אינה בטלה אלא פסולה, כמבואר למעלה הט"ז ובהלכה הקודמת (כסף-משנה בשם הריב"ש). (138) לפני החליצה. (139) שאומרים לו: אמור לפנינו, שכל הדברים שמסרת שגורמים לבטל החליצה הרי הם בטלים, והוא אומר: הן. (140) ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין ה"כ. (141) כגון שהיה היבם "מוכה שחין או שיש בו שאר מומי אנשים" (למעלה פ"ב הי"ד), וכן כל אלה המנויים להלן פ"ו ה"ד, שהדין נותן לכופם לחלוץ. (142) יבמות קו, א. (143) ולא ידעו את הדין, שאין יבם זה ראוי לכופו לחלוץ. (144) הדיינים המומחים. (145) ופוסלתה על האחים, גזירה "שלא כדין" משום "כדין", השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"כ, וראה גיטין פח, ב. (146) שלא על-ידי ב"ד של ישראל. ואם אנסוהו על-ידי ב"ד של ישראל - חליצתו כשרה, כמבואר שם. (147) ואינה בטלה - גזירה משום לחצוהו ישראל כדין. (148) ומותרת לאחים, כי לא יבואו להחליף חליצת גויים שלא כדין בחליצת ישראל כדין. ובגיטין פח, ב - הוסיפו: "שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בנכרי ומפקעת עצמה מיד בעלה", וזה לענין גט, וכבר אמרנו שרבינו משוה דין חליצה לדין גט, השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"ב.

1 **כּו. כָּל מְקוֹם שָׁאֲמָרְנוּ 'אִינָה חֲלִיצָה', או 'לֹא עָשָׂה**
2 **פְּלוֹם', או 'אִינָה פְּלוֹם' - הָרִי הִיא כְּאֵלּוּ לֹא נִחְלְצָה**
3 **לוּ; וְלֹא נֶאֱסְרוּ עָלֶיהָ קְרוֹבוֹתֶיהָ, וְלֹא נְפֹסְלָה מִן**
4 **הַכֶּהֱנָה**¹⁴⁹, **וּמִתֵּרַת לְהִתְיָבָם. וְכָל מְקוֹם שָׁאֲמָרְנוּ**
5 **'חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה' - נֶאֱסְרוּ עָלֶיהָ קְרוֹבוֹתֶיהָ, וְנְפֹסְלָה**
6 **מִן הַכֶּהֱנָה**¹⁵⁰, **וְנֶאֱסְרָה עַל הָאֲחִין**¹⁵¹, **וְאִינָה**
7 **מִתְיָבָמָת, וְאִינָה מִתֵּרַת לְהַנְשֵׂא לָזֶר עַד שֶׁתַּחֲלִץ**
8 **חֲלִיצָה כְּשֶׁרָה**¹⁵².

(149) ראה למעלה פ"א, הי"ג. (150) שהולכים בה להחמיר כדין חליצה כשרה הפוסלת לכהונה, ראה שם ה"י. (151) ראה שם הי"ג. (152) גיטין כד, ב - כה, א.

9 **כּו. עֲבָרָה וְנִשְׁאָת - הָרִי זֶה חוֹלֵץ לָהּ חֲלִיצָה כְּשֶׁרָה**
10 **וְהִיא תַּחַת בַּעֲלָה**¹⁵³, **וְאִין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ.**

(153) שאינו צריך לגרשה, אבל מפרישים אותה ממנו עד שיחלוץ לה, שהרי מן התורה חליצה פסולה אינה כלום, ואין תעמוד עם בעלה בלא חליצה (מגיד-משנה). אבל אם לא חלצה כלל ונשאת לזר באיסור, הרי זה מוציאה בגט ואסורה עליו עולמית, כמבואר לעיל פ"ב הי"ח, משום קנס, שאסרה עצמה על היבם, לא תהא חוטאת ונשכרת (יבמות צב:). אולם, בדינינו, הרי ממילא אסורה על יבמה משחלצה חליצה פסולה, ואין לקנסה (ביאור הגר"א לאהע"ז ס"ו קסט ס"ק קמז, בשם הריב"ש).

11 **כח. יְבָמָה שֶׁגִּדְלָה בֵּין הָאֲחִין - הָרִי זֶה מִתֵּרַת**
12 **לְהִתְיָבָם, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שָׁמָּה חֲלָצָה לְאֶחָד מֵהֶן**

הימנית, והתירה נעלו מעל רגלו ורקקה בפניו רוק הנראה לנו, מפיה על הארץ. ושוב הקרינו לפלונית זו: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל", ואנחנו הדיינים וכל אלה שהיו יושבים לפנינו, ענינו. (173) בכת"י התימנים: בתרה (= אחריה): חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל - שלש פעמים. ומשנעשה מעשה זה בפנינו, התרנוה לפלונית זו לילך להנשא לכל מי שתרצה, ואיש לא ימחה (יעכב) בידה מן יום זה ולעולם. וביקשה מאתנו פלונית זו גט-חליצה זה, וכתבנו וחתמנו ונתנו לה לזכות כדת משה וישראל. (174) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. ובצדק. שהרי לא הוזכרו כאן אלא שנים = בתורת עדים, והרי שלשה היו וחתמו בתורת בית-דין. ובר"ף יבמות סוף פ"ב, שממנו לקוח נוסח זה, כתוב: "וחתמין תלתא עליה" (= וחותמין שלשה עליו), והכוונה לדיינים, כנ"ל. וראה להלן הערה קעא.

לא. ומעידין עליו¹⁷⁵ שלשה, או שנים מן השלשה¹⁷⁶, או שנים שראו החליצה אף על פי שאינן הדיינים שחלצה בפניהן, כמו שבארנו¹⁷⁷. ואפלו אשה או עבד או קטן שהוא מפר ונבון נאמנין לומר: זה פלוני אחי פלוני וזו היא יבמתו, וחולצין על פיהן. מה שאין פן בשאר עדיות של תורה¹⁷⁸, בין לעדות ממון בין לעדות אסור¹⁷⁹. שנה דבר העשוי להגלות הוא, אפשר לידע אמתת הדבר שלא מפיהן¹⁸⁰, פענןן שבארנו בסוף הלכות גירושין¹⁸¹. ואם רצה היכם ליבם - מקדש¹⁸² ומיבם¹⁸³ וכותב לה כתבה כמו שהודענו¹⁸⁴.

(175) הדיינים, שחלצה בפניהם. (176) במקרה ואחד מהם איננו, כי מאחר שיש בגט זה משמעות שהיו שלשה, שהרי כתוב בו: "במותב תלתא כחדא הוינא" (לעיל ה"ל) אין חתימת הדיין השלישי מעכבת, כמבואר בהל' עדות פ"ו, ה"ו. וכן בשו"ע חו"מ ס"ו מו, סכ"ט. (177) לעיל הכ"ט. ומובן הדבר שכשחותמים בו עדים, משנים את נוסח גט החליצה, שהרי אינם יכולים לכתוב: "אנחנו בית-דין", וכן שאר לשונות שמשמען שהם עשו מעשה החליצה, אלא כותבים שטר עדות מכל מה שראו (מגיד-משנה). (178) שאין נאמנים בהם אלא עדים כשרים בלבד. (179) זהות האחורה. (180) יבמות לט, ב. [הרי שמטעם זה (שהוא עשוי להגלות) נאמנים אפילו אשה או עבד, וכן כתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין ה"ו, ובפ"ג שם הכ"ט. ומכאן שאפילו אם אין חשש "שלא תשאר עגונה" - האמינו להם. ולפ"ז מה שכתב רבינו בפ"ג מהל' קידוש החודש הי"ד, "שדבר זה (להעיד ששמע מפי בית-דין שקידשו את החודש), דבר העשוי להגלות, ועד אחד כשר נאמן עליו" - שוודאי הכוונה למעט פסול בעבירה מן התורה, שגם בעדות אשה אינו נאמן, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין ה"ז, אבל אשה ועבד נאמנים. וראה בהל' קידוש החודש שם, הערה נט, ובהוספות ותיקונים שם]. (181) פ"ג הכ"ט: "שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר". (182) בכסף. כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (183) בא עליה,

1 אָמרו ליה: אִי צָבִי לִיבּוֹמִי יְתִי - יִיבֶם, וְאִי לֹא -
2 יִטְלַע לִי רַגְלִיהָ דִּימִינָא קְדָמִיכוֹן, וְאַשְׁרֵי סִיגִיהָ מֵעַל
3 רַגְלִיהָ וְאַרוֹק בְּאַנְפוֹהִי. וְאַשְׁתַּמּוֹדְעָנוּהוּ¹⁷¹ לְפָלוֹנִי
4 דָּנָא דְאַחוּהִי דְפָלוֹנִי מִיתְנָא מְאַבּוּהִי הוּא, וְאַמְרָנָא
5 לִיה¹⁷²: אִי צָבִית לִיבּוֹמִי יְתִה - יִבֶם, וְאִי לֹא -
6 אִטְלַע לָהּ קְדָמָא רַגְלָהּ דִּימִינָא וְתִשְׁרִי סִינָה מֵעַל
7 רַגְלָהּ וְתִרוֹק בְּאַנְפָּהּ. וְעֵנִי וְאַמְרָנָא לָנָא: לִית אָנָּא צָבִי
8 לִיבּוֹמִי יְתִה. מִיד אֶקְרִינוּהָ לְפָלוֹנִית דָּא: מָאן יִבְמִי
9 לְהָקִים לְאַחִיו שֵׁם בִּישְׂרָאֵל לֹא אָבָה יִבְמִי, וְאַף
10 לְהֵאֵי פָלוֹנִי אֶקְרִינוּהָ לִיה: לֹא חִפְצָתִי לְקַחְתָּהּ.
11 וְאַטְלַע לָהּ רַגְלִיהָ דִּימִינָא, וְשִׁרְתָּ סִיגִיהָ מֵעַל רַגְלִיהָ,
12 וְרִקַּת בְּאַנְפוֹהִי רוֹקָא דְאַיתְחַזִּי לָנָא מִפּוּמָה עַל
13 אֶרְעָא. וְתוֹב אֶקְרִינוּהָ לְפָלוֹנִית דָּא: כָּכָה יַעֲשֶׂה
14 לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו, וְנִקְרָא שְׁמוֹ
15 בִּישְׂרָאֵל בֵּית חָלוּץ הַנֶּעֱל. וְאַנְחָנָא דִּינִי וְכָל דִּהוּ
16 יְתִבִּין קְדָמָא עֵינֵין בְּתִרְיָה¹⁷³: חָלוּץ הַנֶּעֱל חָלוּץ
17 הַנֶּעֱל חָלוּץ הַנֶּעֱל, תֵּלַת זִמְנִין. וּמִדְאַיתְעֵבִיד עוֹבְדָא
18 דָּא קְדָמָא שְׁרִינוּהָ לְפָלוֹנִית דָּא לְמַהֲךָ לְהַתְנַסְבָּא
19 לְכָל מָאן דְּתַצְבִּי, וְאַיִנֵּשׁ לֹא יִמְחָה בִּידָה מִן יוֹמָא
20 דָּהּ וְלַעֲלָם. וּבְעֵינֵי מִינְנָא פָלוֹנִית דָּא גִיטָא
21 דְּחִלְצוּתָא דָּא, וּכְתִבָּנָא וְחִתְמָנָא וְיִהְיֶנָּא לָהּ לְזִכּוֹ
22 כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל. פָּלוֹנִי בֶר פָּלוֹנִי עַד. פָּלוֹנִי בֶר
23 פָּלוֹנִי עַד¹⁷⁴.

(164) ובכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: שנת כך וכך למנין פלוני . . . (165) למנין שאנו רגילים למנות. (166) ובכת"י התימנים: ביה = בו. (167) ראה לעיל פ"א מהל' גירושין הכ"ז, שיש מונים למלכות אלכסנדרוס שהוא מנין שטרות. (168) שמקצתנו, כי מצות חליצה בפני חמשה דיינים (לעיל ה"ה), אך אינם חותמים אלא שלשה שהם העיקר ('מעשה רוקח'). (169) = חתומים למטה, כמושב שלשה כאחד היינו יושבים בבית-דין, ועלתה לפנינו פלונית בת פלוני, אלמנת פלוני, והביאה לפנינו איש אחד ששמו פלוני בן פלוני, וכך אמרה לנו פלונית זו: פלוני בן פלוני זה, אחיו של פלוני בעלי מאביו היה (ראה למעלה פ"א ה"א שאין דין יבום אלא באשת אחיו מאביו). (170) = שהייתי נשואה לו, ומת, וחיים לרבנן ולכל ישראל השאיר, ובן ובת יורש ומנחיל, ומקים שם בישראל, לא השאיר. וזה פלוני אחיו ראוי לייבם אותי, עכשיו אמרו לו רבנן: אם רוצה הוא לייבם אותי - ייבם, ואם לא, יצדד (יטלע = יצדד, רש"י ליבמות לט): רגלו הימנית בפניכם, ואתיר נעלו מעל רגלו וארוק בפניו. (171) - ונתברר לנו בפלוני זה שאחיו של פלוני המת מאביו הוא, ואמרנו. (172) בכת"י התימנים: ליה = לו: אם רוצה אתה לייבם אותה - יבם. ואם לא, הצדד לה בפנינו רגלך הימנית, ותתיר [היא] נעלך מעל רגלך ותרוק בפניך, וענה ואמר לנו: אין אני רוצה לייבם אותה, מיד הקרינו לפלונית זו: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי". ואף לפלוני זה, הקרינו לו: "לא חפצתי לקחתה". וצידד לה רגלו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ל' כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28 וצביא²⁰³ פלונית דא והות ליה לאנתו לפלוני דנא.
29 ורצה והוסיף לה תוספת על עיקר כתובתה עד
30 משלם²⁰⁴ כך וכך. ודא²⁰⁵ נדוניא דהנעלת ליה כך
31 וכך. הכל נתקבל חתן זה, ובא לידו, ונעשה
32 ברשותו, וזקף הפל על עצמו כמלוה ורש²⁰⁶. וכן
33 אמר לנא פלוני חתנא דנא²⁰⁷: אחריות כתובתא
34 כולא, עיקר כתובה ונדוניא ותוספת ושאר תנאי
35 כתובה²⁰⁸, קבלית²⁰⁹ עלי ועל ירתי בתרא ועל כל
36 שפר ארג נכסין וקנינין דאית²¹⁰ לי תחות [כל]
37 שמיא, דקנאי ודעתיד אנא למיקנה, ממקרקעי
38 וממטלטלי אגב מקרקעי, כוליהו²¹¹ יהו אחראין
39 וערבאין לכתובה דא כולא, עיקר ונדוניא ותוספת,
40 לאתפרעא מנהון בחיי ובתר מותי ואפילו מגלימא
41 דעל בתפא. וקנינן מפלוני דא מכל מאי דכתיב
42 ומכרש לעילא קניין שלם דלא פאסמכתא ודלא
43 פטופסא דשטרי²¹², אלא כחוזק וכחומר כל שטרי
44 כתובות הנהגות בישראל וכדוהן וכתקין רבותינו
45 ו"ל. וחתמנו²¹³ על שטר כתובה זו בזמן הנזכר
46 לעיל. והכל בריר ושריר²¹⁴ וקנים²¹⁵.

(191) כתוב ב'הגהות מיימוניות': אם חל תאריך הכתובה ביום שלושם לחודש הנקרא ראש-חודש, יש מרבתינו שהנהיגו לכתוב ביום שלושם לחודש פלוני (שעבר), ורבינו מאיר מרוטנבורג הנהיג לכתוב: ביום שלושם לחודש פלוני, שהוא ראש-חודש פלוני. וכן קבע בשו"ע אה"ע סי' קכו, ס"ו. וביום שני של ראש-חודש, יכתוב 'באחד לחודש פלוני, כי חשבנו מיום שני' (שם). (192) זהו נוסח עתיק להתחיל שטר בתיבת: "איך", כמוזכר ביבמות לט, ב. גיטין פה, ב. השוה נוסח הגט לעיל פ"ד מהל' גירושין ה"ב. (193) הכלה הבתולה: היי לי לאשה. (194) "ותהי לו לאשה" (בראשית כד, סז) מתרגם אונקלוס: והות ליה לאנתו. (195) ואני במאמר ה' (בעזרת ה') אעבוד ואוקיר (= אכבד, מלשון הכתוב (ישעיה יג, יב): "אוקיר אנוש מפז". ובכת"י התימנים: ואיקר). (196) ואכלכל, "והוא כלכל את המלך" (שמואל-ב, יט, לג) מתרגם יונתן: "והוא סובר ית מלכא". (197) ואזון ואפרנס ואכסה אותך כהלכות (= כמנהג) אנשים יהודים (= מלשון הכתוב דניאל ג, יב "גברין יהודאין"). (198) ובכת"י תימן: דפלחין ומייקרין. (199) שמוקירים ומכלכלים וזנים ומפרנסים ומלבישים את נשותיהם באמונה. מלשון הכתוב (הושע ב, כב) "וארשתך לי באמונה". (200) ואתן לך מוהר בתולך כסף מאתים זוז, שהם מזוזי כסף (טהור) עשרים וחמשה (ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ח). (201) הראויים לך מן התורה. ובכת"י תימן, תיבת "מדאורייתא" איננה, וכבר העירונו על זה בבאורנו לעיל הל' אישות פ"י ה"ח, הערה מא, כי רבינו סובר שכתובה היא מדרבנן. (202) ומזונותיך וכסותיך והספקתך, ולבוא אליך כדרך כל הארץ - "לבוא עלינו כדרך כל הארץ" (בראשית יט, לא) מתרגם אונקלוס: "למיעל עלנא כארז כל ארעא". (203) ורצתה פלונית זו, והיתה לו לאשה לפלוני זה. (204) תשלום = סך הכל.

שווה עיקר קנינה מן התורה, ראה לעיל פ"א ה"א. (184) לעיל פ"ב ה"ב, ופכ"ב מהל' אישות ה"ד.

וזהו נסח כתבת יכמין¹⁸⁵ שנהגו העם

2 לב. ביום פלוני, כך וכך לירח פלוני, שנת כך וכך
3 למנזן פלוני, למנזנא דרגילנא¹⁸⁶ למימני במקום
4 פלוני. איך פלוני בן פלוני אתא לקדמנא¹⁸⁷ וכן
5 אמר לנא: אחי דמן אפא¹⁸⁸ שכבי, וחי לרבנן ולכל
6 ישראל שבק, ובר וברת נרית ומחסין ומוקים שמא
7 בישראל לא שבק, ושבק ההיא אתתא דשמה
8 פלונית בת פלוני, וחזי לי מן אורייתא ליבומי תה,
9 בדכתיב בספר אורייתא דמשה: יכמה יבא עליה.
10 וצביאת פלונית דא ואתיבמת לפלוני בר פלוני יכמה
11 לאוקומי שמא בישראל, בדכתיב: והיה הבכור אשר
12 תליד יקום על שם אחיו המת וגו'. וכתב לה פלוני
13 יכמה לפלונית יכמתיה כסף וזוזי מאתן דחזו לה,
14 דהוו קתיבין בכתובתה דכתב לה בעלה קדמאה,
15 ואוסיף לה מדיליה כך וכך. ודא נדוניא דהנעלת
16 ליה וכו', פשאר טפסי¹⁸⁹ כתבות¹⁹⁰.

(185) מקורו ברי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים מנוסח זה ביבמות נב, א. (186) ראה בבאורנו לעיל ה"ל הערה קנט. (187) בא לפנינו. (188) אחי מן האב מת, וחיים לרבנן ולכל ישראל השאיר, וכן ובת יורש ונוחל ומקים שם בישראל לא הניח, והשאיר אשה זו ששמה פלונית בת פלוני, וראוי לי מן התורה לייבם אותה, ככתוב בספר תורת משה: יכמה יבא עליה, ורצתה פלונית זו ונתייבמה. . להקים שם בישראל, ככתוב: . . . וכתב לה כסף וזוזים מאתים הראויים לה, שהיו כתובים. . . שכתב לה בעלה הראשון (האח המת, ובתולה נשאה, שכתובתה מאתיים) והוסיף לה משלו כך וכך, וזו הנדוניא שהכניסה לו. . . [ואם לא היתה לה כתובה מבעלה או שמחלה לו כתובתה, שדין הוא שהיבם כותב לה כתובה משלו (כתובות פב): - אינו כותב לה אלא מנה (פכ"ב מהל' אישות ה"ד, ולמעלה פ"ב ה"ז), שהרי הוא כונסה אלמנה]. (189) נוסחי. (190) שבין איש לאשתו, המנוסחים בסמוך.

טפס הכתבה

18 לג. ביום פלוני¹⁹¹ כו'. איך¹⁹² פלוני בן פלוני אמר
19 לפלונית בת פלוני בתולתא פלתא¹⁹³: הוי לי
20 לאנתא¹⁹⁴ פדת משה וישראל, ואנא במימר
21 דשמיא¹⁹⁵ אפלח ואוקיר ואסובר¹⁹⁶ ואזון¹⁹⁷
22 ואפרנס ואכסי יתיכי כהלכות גוברין יהודאין
23 דמוקרינ¹⁹⁸ ומסוברין¹⁹⁹ וזנין ומפרנסין ומכסין ית
24 נשיהון בקושטא. ויהיבנא²⁰⁰ ליכי מוהר בתוליכי
25 כסף וזוזי מאתן, דאינון מזוזי כסף כ"ה, דחזו
26 ליכי מדאורייתא²⁰¹, ומזוניכי²⁰² וכסותיכי
27 וסיפוקיכי ומיעל עליכי כאורח כל ארעא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראויים לך, ע"פ הכלל: כתובת בעולה: מנה, וכמבואר לעיל בפ"י מהל' אישות ה"ז"ח.

7 **לח. כְּשֹׁפֹתֶיךָ גַּט יִבְמִין²²¹ או כְּתַבְתָּ יִבְמִין -**
8 **מִשְׁרִטֻט²²² מְקוֹם הַפְּסוּקִים, שְׁאִסּוֹר לְכַתֵּב שְׁלֹשׁ**
9 **תְּבוּת²²³ בְּלֹא שְׂרִטוּט²²⁴. וַיִּבְמָה שְׁחֻלְצָה - מִתֶּרֶת**
10 **לְהַנְשֵׂא בְיוֹם חֲלִיצָתָה²²⁵, שֶׁהָיָה אֵינָה חוֹלְצָת עַד**
11 **שֶׁתְּשַׁלֵּם תְּשָׁעִים יוֹם²²⁶.**

(221) גט חליצה. (222) מסרגל בקנה ועושה קוים ישרים, כדי שהכתיבה תהיה יפה וישרה. (223) לא אבה יבמי, או: יבמה יבוא עליה. (224) גיטין ו. ב. ו'ירושלמי' מגילה פ"ג, ה"ב. ובהל' תפילין פ"ז הט"ז, כתב רבינו: "ומותר לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט, יותר על זה - אסור". וכבר נשאל על זה הנגיד רבינו יהושע מבני בניו של רבינו, והשיב: שמה שכתב רבינו בהל' תפילין, הוא העיקר, ועליו סומכים, כי שם הוא מקומו, וכאן לא הובאו הדברים אלא דרך אגב ומרוצה (כסף-משנה, שם). אולם הרשב"ץ ח"א סי' ב (הובאו דבריו ב'בית יוסף' ליו"ד סי' רפד) קובע שעל דברי רבינו בהל' יבום יש לסמוך ולהחמיר. וכן פסק השו"ע יו"ד סי' רפד ס"ב, ע"פ חלוצות הסוגיא ביבמות קו, ב - שמר זוטרא שרטוט גט חליצה אפילו המקומות שיש בהם רק שלש תיבות, וכמבואר ב'נקודות הכסף' ובהג"ר"א שם. ולדעת המעשה ורוקח' אין כל סתירה בדברי רבינו, שבהל' תפילין מדובר, כשכותב פסוק שלם או פרשה, אזי אין קפיצה אלא על ארבע תיבות, ואילו כאן ידובר כשכותב רק שלש תיבות והן עיקר כתיבתו, אזי אפילו שלש אין כותבין בלא שרטוט, שהן במקום פסוק שלם. (225) שלא כגורשה, הצריכה להמתין תשעים יום מיום שנתגרשה, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל בפ"א מהל' גירושין ה"ח"ח. (226) כמבואר לעיל פ"א ה"א, ויודעים אז, שאינה מעוברת, וכן פסק הרי"ף ביבמות סוף פ"ב, ודוקא חליצה, שהחליצה מוכיחה שלא בא עליה יבמה, אבל אם מת היבם ולא חליצה - צריכה להמתין שלשה חדשים עד שתנישא, כי יותר קרובה יבמה לבאה, מארוסה שגזרו בה משום נשואה ('תוספות' יבמות מב. וכן באהע"ז סי' יג, ב).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) כלל בו דין יבמה שנתן לה היבם גט או "מאמר" וגט, חליצה מעולה ופחותה, מאמר כשר ופסול, גט אחר גט ביבמה, חליצה אחר חליצה, בעילה אחר בעילה, ביאתו של יבם בן ט' שנים מאמרו וג'טו, יבמות מבית אחד שהיו ביניהן חרשות או קטנות ופקחות.

12 **א. הַיִּבְמָה שֶׁנָּתַן לָהּ הַיָּבָם² גַּט פְּרִיתוֹת³ - פְּסָלָהּ⁴**
13 **וּפְסָל אֶת צְרוּתָהּ עָלֶיהָ⁵ וְעַל שְׁאֵר הָאֲחִין, שֶׁהָיָה**
14 **נֶעֱשֶׂה בָּמִי שְׁחֻלְץ⁶ לָהּ. וְאִין הָגַט מוֹעִיל בַּיִבְמָה⁷**
15 **אֶלָּא מִדְּבִרְהָ⁸, הוֹאִיל וְהָגַט מְגַרֵּשׁ אִשָּׁת אִישׁ⁹. וְכָל**
16 **גַּט שְׁפוּסָל אֲשֶׁתוֹ מִן הַפְּהֻלָּה¹⁰ פּוֹסֵל אֶת יִבְמָתוֹ מִן**
17 **הַיָּבָם¹¹. וְאֵינָה מִתֶּרֶת לִזְרָעוֹ עַד שְׁיַחֲלֹץ לָהּ¹².**

(2) לפני שייבמה. (3) לזיקתו (בניגוד לגט שנתן למאמרו,

(205) וזו הנדוניה שהכניסה לו. (206) וחוב. (207) החתן הזה. (208) כגון מזונות והלבשה המנויים לעיל. (209) קבלתי עלי ועל יורשי אחרי, ועל כל המעולה והנחמד - "נחמד למראה" (בראשית ב, ט) מתרגם אונקלוס: דמרג למחזי. וכן: "כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד) מתורגם: "כל שפר ארג נכסי", וראה ברמב"ן לתורה (ויקרא כג, מ). (210) שיש לי תחת השמים שקניתי ושעתיד אני לקנות מקרקעות וממטלטלין על גב קרקעות (ראה לעיל פ"ז מהל' אישות ה"ו, ובביאורנו שם אות כ. והשווה ה"ל מלוה פ"ח, ה"ב: "שהקניתי לך מטלטלין שיש לי על גב הקרקע שיש לי"). (211) כולם יהיו אחראים וערבים לכתובה זו כולה: עיקר ונדוניה ותוספת להפרע מהם בחיי ואחרי מותי ואפילו ממעילי שעל כתפי. וקנינו (= קנין סודר, ראה לעיל ה"ל אישות פ"ה הט"ט, ובביאורנו שם אות מח) מפלוני זה מכל מה שכתוב ומפורש למעלה קנין שלם שלא כאסמכתא (אסמכתא - "הבטחת גוזמא, שאדם מבטיח לחבירו לסמוך עליו, שאם לא יקיים תנאו (שהתחייב לחבירו) יתן כך וכך" - רש"י לבבא-מציעא מח, ב. ובהל' מכירה פ"א ה"ב, פוסק רבינו: "כל אסמכתא אינה קונה, שהרי לא גמר בלבו להקנותו. . . כל תנאים שמתנים בני אדם ביניהם. . . אם יהיה כך או אם תעשה כך, אתן לך מנה. . . ואם לא יהיה או אם לא תעשה. . . לא אתן לך, אע"פ שעשה או שהיה הדבר - לא קנה, שכל האומר: אם יהיה אם לא יהיה - לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה"). (212) נוסח שטר העשוי להעתיק ממנו שטרות, ולא נכתב לגבות בו ואין בו ממש (רשב"ם לבבא-בתרא מד:), ומקור הנוסח: "דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי" בבבא-בתרא שם. וכתוב בשו"ע חו"מ סי' מב, ס"י: "עכשיו שנהגו לכתוב: דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי, אומרים בכל לשון מסופק: יד בעל השטר על העליונה". (213) אנחנו העדים. (214) וחזק. - "ארץ אשר אבניה ברזל" (דברים ח, ט) מתרגם יונתן: שרירן וברירן ('הערון'). "בשרירות לבי" (שם כט, יח) מפרש הרד"ק (שורש שרר): בחזק לב. (215) ומאשר, נוסח זה מקובל לחתמו בסוף כל תעודה משפטית, ומקורו בבבא-בתרא קס, ב. וב'ירושלמי' גיטין פ"ט, ה"ח.

1 **לד. וְאִם הָיְתָה כְּתַבְתָּ אֶלְמָנָה - פּוֹתֵב: פְּלוֹנִית**
2 **אֶלְמָנָתָא²¹⁶. וְאִם הָיְתָה כְּתַבְתָּ גְרוּשָׁה - פּוֹתֵב:**
3 **פְּלוֹנִית הַגְּרוּשָׁה²¹⁷. וְכֵן אִם הָיְתָה שְׂבוּיָה - פּוֹתֵב:**
4 **פְּלוֹנִית הַשְּׂבוּיָה²¹⁸, כְּדִי שְׁלֹא יִפְּשַׁל בָּהּ כְּהֵן²¹⁹.**
5 **וְכּוֹתֵב: וַיְהִיכֵנָא²²⁰ לִיכִי מוֹהֲרִיכִי כֶּסֶף זוּזֵי מָאָה,**
6 **דְּאֵינִין מְזוּזֵי כֶּסֶף תְּרִיסָר וּפְלָגָא, דְּחָזוּ לִיכִי וְכו'.**

(216) בכדי להטעים מה שכתובים אחר-כך "כסף זוזי מאה", ולא "מאתן". (217) שאם תתאלמן מבעלה זה, ידעו שאסורה לכהן מחמת גירושיה הקודמים. (218) בידי גויים. (219) והיא אסורה לו, שמא נבעלה לגוי, כמבואר בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"ז. (220) ואתן לך מוהרך כסף זוזים מאה שהם כסף (טהור) שנים עשר דינר וחצי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ל' כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 **מָה שְׁעָשָׂה** ²⁸ **הָרִי בְּטָלוֹ** ²⁹, **וְהִתְרָה** ³⁰. **וַיִּרְאֶה לִי, שְׁלֹא**
13 **הִתְרָה אֶלָּא לְאַחִיו; אֲבָל זֶה שְׁנֵתָן הַגֵּט - אֲסוּרָה**
14 **הִיא לָא** ³¹.

(27) שפירש ואמר: הרי זה גיטך למאמרי (רש"י יבמות לב.).
(28) המאמר שעשה. (29) ע"י הגט. (30) להתייבם,
שנשארה זיקתה כמקודם (יבמות לב.). והשווה להלן פ"ו
הכ"ט. (31) גזירה משום גט לזיקתו שפסלה עליו, וכן דעת
רש"י שם. ולדעת הראב"ד, מותרת אפילו למגרש, וכן דעת
ה'תוספות' שם נב, כ דבורה-מתחיל או דילמא.

15 **ה. נָתַן גֵּט לְזִקְתּוֹ** ³² **(וְלֹא לְמֵאֲמָרוֹ) - פְּסָלָהּ** ³³ **עָלָיו**
16 **וְעַל שְׂאֵר הָאֲחִיו, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ** ³⁴; **וְצָרִיכָה גֵּט**
17 **לְמֵאֲמָרוֹ** ³⁵, **וְחִלּוּצָה לְהִתְרָה לְזֹרֶךְ** ³⁶.

(32) לדעת רש"י ביבמות לב, א. כל שנתן לה גט סתם, הרי
זה לזיקתו. (33) מלהתייבם. (34) לעיל ה"א. וכאן יש
חידוש יותר גדול, שאין אומרים הואיל ועשה בה מאמר ולא
גירשה אלא לזיקתו ולא למאמרו, יהא זה כמגרש חצי אשה
שלא עשה כלום, ולא תיפסל, אלא זיקה לחוד ומאמר לחוד,
וגט לזיקתו מועיל לפסלה (יבמות נב:). (35) להפקיע
הקידושין. (36) והגט לזיקתו, לא הועיל להתירה, כמבואר
לעיל ה"א, וכן שנינו (יבמות נ:): "נתן גט ועשה מאמר,
צריכה גט וחליצה".

18 **ו. הַמֵּאֲמָר שְׁנֵתָן לִיבְמָה תַּחֲלָה, וְלֹא קִדְּמוּ דָּבָר אַחֵר**
19 **וְלֹא נַעֲשָׂה אַחֲרָיו דָּבָר אַחֵר, אֶלָּא שֶׁבָּעַל אוֹתָהּ זֶה**
20 **שְׁנֵתָן לָהּ הַמֵּאֲמָר - הוּא הַנִּקְרָא מֵאֲמָר כְּשֶׁר** ³⁷. **וְאִם**
21 **קִדְּמוּ גֵּט אוֹ חִלּוּצָה, בֵּין מִיָּכֶם זֶה בֵּין מִיָּכֶם אַחֵר** ³⁸,
22 **בֵּין בָּהּ בֵּין בְּצֶרְתָּהּ** ³⁹; **וְכֵן אִם קִדְּמֵתוּ בְּעִילָה**
23 **בְּצֶרְתָּהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאֲחִיו** ⁴⁰; **אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה אַחֲרָיו** ⁴¹
24 **גֵּט אוֹ חִלּוּצָה, בֵּין בָּהּ בֵּין בְּצֶרְתָּהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין**
25 **מֵאֲחִיו; אוֹ שֶׁבָּעַל אוֹ נָתַן מֵאֲמָר אַחֵר לְצֶרְתָּהּ** ⁴², **בֵּין**
26 **הוּא בֵּין אַחֲרֵי; אוֹ שְׁנֵתָן לָהּ אַחֲרֵי מֵאֲמָר אַחֵר** ⁴³ **אוֹ**
27 **בְּעִלָּה - הָרִי זֶה נִקְרָא מֵאֲמָר פְּסוּל** ⁴⁴, **בֵּין הַמֵּאֲמָר**
28 **שֶׁקִּדְּמוּהוּ הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּיךָ** ⁴⁵ **בֵּין הַמֵּאֲמָר שֶׁנִּתְאַחֲרוּ**
29 **אַחֲרָיו** ⁴⁶.

(37) שם: "עשה מאמר ובעל, הרי זו כמצותה". וכן אמר רב
הונא (שם נב:): "מצות יבמה, מקדש ואחר-כך בועל". וכן
כתב רבינו למעלה פ"ב ה"א. ואם עשה מאמר פסול,
כדלהלן, אינו רשאי לבוא עליה (ראה בסמוך). (38) אחיו
של זה. (39) שהתחיל ב"לא יבנה", ששוב לא יבנה,
ופסלה עליו. (40) שאסור לו לייבם את זו, כי "בית אחד
הוא בונה, ואינו בונה שני בתים", כמבואר לעיל פ"א ה"ט.
(41) שהואיל ואין המאמר קונה קנין גמור, מועיל אחריו
מעשה אחר לפסלו. (42) נאסרה הראשונה עליו משום בנין
"שני בתים", וכן השניה אסורה לו מאותו טעם. וביבמות
נ, ב - אמרו: מה טעם מועיל מאמר ביבמה, לאסור חברתה
עליו, הואיל ומאמר בקידושין קונה בשאר נשים וביאה
קונה ביבמה, ואם מאמר לא יועיל (לפסול) אף ביאה לא
תועיל, ויבואו לבעול (צרתה) אחרי ביאה (של היבמה)

להלן ה"ד. (4) מלהתייבם לו. (5) מלהתייבם. (6) וכבר
נתבאר לעיל (פ"א ה"ב) ש"החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה
וכל צרותיה על החולץ ועל שאר אחיו". ולמדו כן (יבמות
י:): ממה שנאמר: "אשר לא יבנה את בית אחיו" - כיון שלא
בנה (שלא ייבם), שוב לא יבנה (= לא ייבם). (7) לפסלה.
(8) מדברי חכמים. (9) ויאמרו: גט להוציא, וחליצה
להוציא, ואם מותר לייבם אחרי גירושין, מותר גם-כן לייבם
אחר חליצה! ולפיכך גזרו שהגט יועיל לפסלה מלהתייבם
(יבמות ג:). וכן מועיל הגט להאסר בקרובותיה, כמבואר
להלן ה"ט. (10) אע"פ שאינו מתירה להנשא לאחרים,
כגון שאמר לה: "הרי את מגורשת ממני, ואי את מותרת
לכל אדם", שפסלה לכהונה, כמבואר לעיל פ"י מהל'
גירושין ה"א. (11) יבמות נב, א. שלא יבואו להחליף בגט
גמור. (12) שם נ, א. וכן בקידושין יד, א. "בית חלוץ
הנעל" - חליצת הנעל מתירתה, ולא גט. וראה להלן ה"ב.

1 **ב. הַמֵּאֲמָר** ¹³, **אֵף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ קוֹנָה בִּיבְמָה קִנְיָן**
2 **גְּמוּרָה** ¹⁴ **וְאִינָה נַעֲשִׂית בּוֹ אִשׁ גְּמוּרָה** ¹⁵, **צָרִיכָה**
3 **מִמֶּנּוּ גֵּט** ¹⁶. **וְאִינָה נִתְּרָת לְזֹרֶךְ אֶלָּא בְּחִלּוּצָה** ¹⁷.

(13) שנותן לה פרוטה ומקדשה, לפני שיבוא עליה, כתיקון
חכמים, כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (14) ליורשה או לגרשה
בגט אם יבוא להוציאה (יבמות כט:). (15) לענוש הבא
עליה בחנק, כאילו נתייבמה. (16) אם לא ייבמה, כמבואר
בסמוך. (17) אחרי הגט למאמרו.

4 **ג. פִּיֶּצֶד? הָעוֹשֶׂה מֵאֲמָר בִּיבְמָתוֹ וְאִינוֹ רוֹצֶה**
5 **לְבַעַל** ¹⁸ - **צָרִיךְ לְכַתֵּב לָהּ גֵּט** ¹⁹, **שֶׁהָרִי נִתְקַדְּשָׁה לּוֹ** ²⁰,
6 **וְצָרִיךְ לְחַלֵּץ לָהּ כְּדִי לְהִתְרָה לְזֹרֶךְ** ²¹; **שְׂאִין הִיבְמָה**
7 **נִתְּרָת לְזֹרֶךְ אֶלָּא אַחֵר בְּעִילַת הַיָּבָם** ²² **אוֹ אַחֵר**
8 **חִלּוּצָה** ²³, **אֲבָל הַגֵּט** ²⁴ **פּוֹסְלָה לִיבּוֹם וְאִינוֹ מִתְרָה**
9 **לְזֹרֶךְ, וְהַמֵּאֲמָר אִינוֹ קוֹנָה בָּהּ קִנְיָן גְּמוּרָה כְּמוֹ**
10 **הַבְּעִילָה** ²⁶.

(18) אלא להוציאה. (19) יבמות נ, א. ואין חליצה
מפקעת קידושין (רש"י שם). (21) שאין זיקת יבום נפקעת
אלא ע"י חליצה (שם). ורבינו בפירוש המשנה (שם פ"ג
מ"ה) אומר: "והנכון יותר, שיתן גט תחילה ואח"כ יחלוץ".
והטעם, משום הידור מצוה, כי אין המצוה נקראת אלא על
מי שגומרה, הרי שהגמר העיקר, והואיל והגט והחליצה
באים להתירה, ראוי להיות גמר המצוה בחליצה שהיא מן
התורה ('פתחי תשובה' לאהע"ז סי' קע, ס"ק א, בשם 'בית
מאיר'). (22) ואז אם יגרשנה בגט תותר לזר, כשאר נשים
גרורות מבעליהן (יבמות נ:). (23) קידושין ב, א: "קונה
את עצמה בחליצה ובמיתת היבם". (24) כאן חוזר רבינו
לגט ומאמר שפתח בהם. (25) שאין זיקת יבום נפקעת
אלא ע"י חליצה (קידושין יד), וכמבואר לעיל סוף ה"א.
(26) להיות כאשתו לכל דבר, שאם יבוא לגרשה אח"כ לא
תצטרך לחלוץ (יבמות נ:). וכבר נתבאר לעיל פ"ב ה"א,
שאין המאמר אלא מדבריהם בלבד. וראה לקמן ה"ד
ובביאורנו.

11 **ד. נָתַן מֵאֲמָר לִיבְמָתוֹ, וְחָזַר וְנָתַן גֵּט לְמֵאֲמָרוֹ** ²⁷ -

י. הַחֲלִיצָה שְׁחֹלֶץ הַיָּכֶם לִיבְמָתוֹ תַּחֲלָה, אִם לֹא
קִדְּמָה דָּבָר אֲחֵר - נִקְרָאת חֲלִיצָה מְעֵלָה.⁶² וְאִם
קִדְּמָה גֹט אוֹ מֶאֱמָר, בֵּין מִיָּכֶם זֶה בֵּין מֵאֲחִיו, בֵּין
בֶּה בֵּין בְּצִרְתָּהּ - הָרִי זֶה נִקְרָאת חֲלִיצָה פְּחוּתָהּ.⁶³

62) ומסלקת היא את זיקת היבום מכל היבמות הבאות מבית זה, כמבואר בסמוך הי"א. 63) הואיל ואם רצה לייבם אינו יכול, שהרי קדמה גט או מאמר אחיו ונפסלה עליו, הרי זו חליצה גרועה (רש"י ליבמות כו:). ודינה מפרש בסמוך הי"ב. ואפילו קדמה בה מאמר ממנו, הרי זו חליצה פחותה, הואיל וצריכה גט למאמרו אין זו חליצה מעולה (יבמות כז. וברש"י, וכן ברש"י שם נג. דיבור-המתחיל לימא מסייע).

יא. יבִּמּוֹת רַבּוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד⁶⁴, בֵּין שְׁנֵי עֵלָה
אֶחָת מֵהֶן בְּעִילָה פְּשָׁרָה אוֹ נִחֲלָה חֲלִיצָה מְעֵלָה -
הִתְרוּ הַכֹּל⁶⁵, וְנִסְתַּלְּקָה זִקַּת הַיָּכֶם מֵעֲלֵיהֶן.⁶⁶ וְאִם
נִבְעֵלָה אֶחָת מֵהֶן בְּעִילָה פְּסוּלָה⁶⁷, אוֹ נָתַן לָהּ מֶאֱמָר
פְּסוּל⁶⁸ - נֶאֱסְרוּ כָּלָן לִיבּוּם. וְצָרִיכָה גֹט זוֹ שְׁנֵי עֵלָה
אוֹ שְׁנֵתָן לָהּ מֵאֲמָר⁶⁹, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה [כָּל] אֶחָת
מֵהֶן לְהִתְיָרֵן לִזְרֹ⁷⁰; שְׁאִין זִקַּת הַיָּבּוּם מְסַתְּלָקָת
בְּבִעּוּלָה פְּחוּתָהּ.

64) שהניח האח המת נשים רבות. 65) להנשא לזר. 66) יבמות מג, ב במשנה. 67) המפורשת לעיל ה"ט. 68) המפורש לעיל ה"ו. 69) שהרי נתקדשה לו. 70) כמו ששינונו (יבמות נ:). "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה". ולגירסה זו בדברי רבינו, שהיא גירסת ה'מגיד משנה' אף חליצת הצרה שלא נעשה בה שום מעשה, אינה פוטרת זיקת היבום של השניה, שנעשו בה מעשי הגט והמאמר, וזה בניגוד לשמואל האומר (שם כז:): "חלץ לצרה, נפטרה בעלת הגט או בעלת המאמר", כי חליצת הצרה מעולה מחליצת בעלת הגט שקלושה זיקתה. אולם בדפוס רומי וקושטא, וכן בכת"י התימנים, כתוב כאן בדברי רבינו: "וצריכה חליצה אחת מהן", ותיבת "כל" איננה, ולפי גירסה זו (שהיא גם גירסת ה'טור' באהע"ז סי' קע) הכוונה, שצרה אחרת, שלא נעשה בה שום מעשה, תחלוץ - ואז כולן יהיו פטורות, אבל אם תחלוץ בעלת הגט - לא תפטור אלא את עצמה ולא את האחרות, בהתאם לשמואל האומר (יבמות כז:): "חלץ לבעלת הגט, לא נפטרה צרה (שחליצתה קלושה), לצרה - נפטרה בעלת הגט". ולדעת הגר"א באהע"ז סי' קע, ס"ק מז, זוהי הגירסה הנכונה בדברי רבינו, ולא כמודפס בספרים שלפנינו. וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ו ה"ט, שחליצת הצרות פטורות את האחיות, אע"פ שגם חליצת הצרות אינה מעולה. אולם, הואיל והיא מעולה משל האחיות - פוטרתן (לחם-משנה).

יב. נִחֲלָה אֶחָת מֵהֶן חֲלִיצָה פְּחוּתָהּ - הִתְרָה
לְהַנְשֵׂא לְזָר זוֹ שְׁנֵי עֵלָה, אֲבָל צִרְתָּהּ אֲסוּרָה עַד
שִׁתְּחַלֵּץ גַּם הִיא⁷¹, אוֹ עַד שִׁתְּחַלְצוּ כָּל הָאֲחִין
לְרֵאשׁוֹנָה שְׁנֵי עֵלָה חֲלִיצָה פְּחוּתָהּ⁷²; שְׁאִין
חֲלִיצָה פְּחוּתָהּ מְסַתְּלָקָת זִקַּת יָבּוּם מִבֵּית זֶה עַד

הראשונה), והרי זה בונה שני בתים שאיסורו מן התורה. 43) אסרה על הראשון, שהרי מקודשת היא גם לשני. 44) שאסור לראשון לבוא עליה, וכן השני (יבמות נ:). 45) נמצא שהיה פסול בשעת נתינתו. 46) ובשעת נתינתו היה כשר, אבל מתוך שאינו קונה קנין גמור - הועילו המעשים שלאחריו לבטלו, מה-שאינ-כן בבעילה וחליצה, שהן מן התורה ואין אחריהן כלום, כמבואר להלן הי"ד.

ז. מִיָּצֵד? נָתַן גֹּט אוֹ חֲלִץ לִיבְמָתוֹ, וְחִזַּר וְנָתַן מֵאֲמָר
לָהּ אוֹ לְצִרְתָּהּ⁴⁷, בֵּין הוּא בֵּין אֲחִיו; אוֹ שָׂבָא עַל
יבְמָתוֹ אוֹ נָתַן לָהּ מֵאֲמָר, וְחִזַּר וְנָתַן לָהּ⁴⁸ מֵאֲמָר
אֲחֵר לְצִרְתָּהּ⁴⁹, בֵּין הוּא בֵּין אֲחִיו; אוֹ שְׁנֵתָן מֵאֲמָר
לִיבְמָתוֹ, וְחִזַּר אֲחִיו וְנָתַן לָהּ מֵאֲמָר אֲחֵר⁵⁰ אוֹ בְּעִלָּה
- הָרִי זֶה מֵאֲמָר פְּסוּל, בֵּין הַמֵּאֲמָר הָרֵאשׁוֹן⁵¹ בֵּין
הַמֵּאֲמָר הָאֲחֵרוֹן⁵².

47) נפסלו עליו בגלל הגט שלפניו, שהתחיל ב"לא יבנה" ואסור לבוא עליהן. 48) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. 49) והרי מאמר זה שלא כדין הוא, שהרי אסור לבנות שני בתים, אבל היבמה הראשונה שבא עליה לא נפסלה עליו, שהרי בעילה קונה קנין גמור, ואין אחריה כלום, ואפילו יעשה בה אחיו מאמר, אין מאמרו כלום, שאין קידושין תופסים באשת איש, וכמבואר להלן ה"ז. 50) תפסו קידושי השני ונאסרה על שניהם. 51) של האח הראשון. 52) של האח השני, כי מקודשת היא לשניהם, וצריכה גט משניהם ואחד מהם חולץ, כמבואר להלן ה"ט"ו.

ח. נִמְצְאָתָ לְמָד, שֶׁהַמֵּאֲמָר, בֵּין שֶׁקִּדְּמוּ מֵאֲמָר
אֲחֵר⁵³ אוֹ גֹט אוֹ חֲלִיצָה אוֹ בְּעִילָה⁵⁴, בֵּין שֶׁקִּדְּם
הַמֵּאֲמָר לְאַחַד מֵאלּוֹ - הָרִי זֶה מֵאֲמָר פְּסוּל⁵⁵. חוּץ
מִן הַנּוֹתֵן מֵאֲמָר וּבִעַל בְּעִילָה אֲחֵר הַמֵּאֲמָר, שְׁאִין
הִיא בְּהִלְכָתָהּ⁵⁶.

53) ע"י אחיו בה, או שהוא בעצמו נתן מאמר לצרתה קודם שנתן לזו. 54) בצרתה, בין ממנו בין מאחיו, אבל הבעל את יבמתו - אין מאמרו של אחיו מועיל בה כלום, כמבואר להלן ה"ט"ו. 55) ואסור לו לייבמה, ונותן לה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, אם לא נפטרה בחליצת צרתה או ביאתה. 56) כל זה במשנה יבמות נ, א - ודף נ, ב.

ט. הַבְּעִילָה שְׁבוּעַל הַיָּכֶם אֶת יבְמָתוֹ תַּחֲלָה⁵⁷ אוֹ
אֲחֵר מֵאֲמָרוֹ בֶּה, וְלֹא קִדְּמָה דָּבָר אֲחֵר - נִקְרָאת
בְּעִילָה פְּשָׁרָה. וְאִם קִדְּמָה מֵאֲמָר מֵאֲחִיו⁵⁸; אוֹ גֹט,
בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאֲחִיו⁵⁹, בֵּין בֶּה בֵּין בְּצִרְתָּהּ⁶⁰; אוֹ
שֶׁקִּדְּמָה מֵאֲמָר בְּצִרְתָּהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאֲחִיו - הָרִי
זֶה נִקְרָאת בְּעִילָה פְּסוּלָה⁶¹.

57) בלי מאמר. וראה למעלה פ"ב ה"א, שמדברי סופרים אין לבעול עד שיקדש תחילה. 58) פסלה על זה מלייבם. 59) התחילו ב"לא יבנה", ואסורים לייבם. 60) שהגט כחליצה האוסרת כל הצרות על החולץ (למעלה פ"א הי"ב). 61) ואסור לקיימה, והרי זו צריכה גט לביאתה וחליצתה לזיקתו, וכן שינונו (יבמות נ:). "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה". וראה בביאורנו להלן הי"ד.

ליבמתו, וחזר ונתן אחיו גט לצרתה - כל אחד
 אסור בקרובות זו שנתן לה הגט. וכן אם נתנו
 מאמר אחר מאמר⁸⁹, כמו שבארנו⁹⁰. אבל היכם
 שחלץ ליבמתו⁹¹ וחזר וחלץ לצרתה, בין הוא בין
 אחיו, וכן שני יבמין שחלצו זה אחר זה ליבמה
 אחת - אין חליצה אחרונה כלום, ואין החולץ
 אותה באחרונה אסור בקרובותיה⁹²; שזה בחולץ
 לשאר הנשים שאין לו עליהן זקה.

(86) כדין קרובות גרושתו (יבמות נא). (87) שם.
 (88) אע"פ שחליצתה פסולה, אינה צריכה חליצה משניהם,
 כל שאינה פוטרת את צרתה, וכמבואר לעיל הי"ב.
 (89) צריכה גט משניהם, וחליצה מאחד מהם (יבמות שם).
 (90) בדין גט אחר גט. ומובן שבשני יבמים ושתי יבמות,
 ונתנו שניהם גיטין לשתייהן או עשו שניהם מאמר בשתייהן,
 כל אחת מהן צריכה חליצה, כמבואר לעיל הי"ב.
 (91) נסתלקה הזיקה מבית זה, ואין אחריה כלום.
 (92) יבמות נ, ב במשנה.

טז. וכן הובעל ליבמתו⁹³, וחזר בין הוא בין אחיו וחלץ
 לה או לצרתה - אין חליצה זו כלום⁹⁴. וכן אם חזר
 אחיו ונתן גט לה או לצרתה - אינו כלום⁹⁵. חזר אחיו
 ונתן לה מאמר או בעל - לא עשה כלום⁹⁶; מאחר
 שבעל אחיו תחלה - קנה קנן גמור, ואין הקדושין
 תופסים באשת איש⁹⁷. אבל אם נתן מאמר לצרתה או
 בעל צרתה⁹⁸ - צריכה גט⁹⁹ ממנו, כמו שבארנו¹⁰⁰.

(93) קנאה לגמרי, ונסתלקה זיקת יבום מבית זה. (94) ולא
 נאסר בקרובותיה. (95) שם. ודוקא בעילה כשרה, אבל
 בעילה פסולה, - יש אחריה גט או חליצה (למעלה הי"א).
 (96) לקנותה. אבל ודאי, שאסרה על היבם, כדין אשת איש
 שזינתה, המבואר לעיל פכ"ד מהל' אישות הי"ח-ט. וראה
 ב'תוספות' יבמות נא, ב דיבורה מתחיל אי ביאת ראשון.
 (97) לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ב, ולפיכך אינה צריכה גט
 מאחיו. (98) אע"פ שאסורה לו משום שנאמר: יבמה יבוא
 עליה - ולא עליה ועל צרתה. (99) שקידושין תופסים
 בחיביי 'עשה'. (100) לעיל הי"ג.

יז. שני יבמין שיבמו שתי יבמות הפאות מבית
 אחד, ולא נודע מי יבם תחלה - שניהן יוציאו
 בגט¹⁰¹, ויתרו לזרים¹⁰² ואסורות ליבמין¹⁰³. לפיכך,
 ראוּבן שהיה בירושלים ולו שתי נשים, אחת בעכו
 ואחת בצור, ושמעון אחיו בעכו ולוי אחיו בצור,
 ושמעון שמת ראוּבן - הדין נותן, שלא יבם אחד
 מהן עד שיוודע מה עשה אחיו, שפא קדם ויבם.
 קדם אחד מהן ויבם¹⁰⁴ - אין מוציאין מידי¹⁰⁵ עד
 שיוודע שאחיו יבם תחלה¹⁰⁶. רצה האחד לחלץ קדם
 שידע מה עשה אחיו - אין מונעין אותו¹⁰⁷.

(101) שהשני שייכם, אסור ביבמתו משום שנאמר: יבמה
 יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה (כמבואר לעיל פ"א

1 שיתחזר על כל האחין, או עד שתחלץ כל אחת
 2 מהן⁷³.

(71) יבמות כז, א. כדעת שמואל. (72) שם: כי אמר שמואל
 לפטור צרתה, ומפרש רבינו: כי אמר שמואל - שצריכה
 לחזור על כל האחים - לפטור צרתה, וכן פירש רבינו אלפס
 שם סוף פ"ה, ורבינו נמשך אחריו (הגר"א לא הע"ז סי' קע,
 ס"ק מח). (73) כשפחיתותן שוה, כגון שיש לשתייהן מאמר
 או גט קודם לחליצתן, ואין האחת עדיפה על חברתה, וראה
 למעלה הערה סט.

3 יג. כל יבמה שנבעלה ליבמה, בין בעילה פשרה
 4 בין בעילה פסולה⁷⁴; ואפלו בעלה אחר שחלץ
 5 לה⁷⁵, בין הוא בין אחיו, בין לשם אישות⁷⁶ בין
 6 לשם יבמות⁷⁷; ואפלו בעל צרתה אחר שבעל בעילה
 7 פשרה⁷⁸, בין הוא בין אחיו - הרי זו צריכה גט,
 8 שהרי נעשת אשת איש בבעילה⁷⁹. וכן כל יבמה
 9 שנתן לה מאמר, בין מאמר פשר בין מאמר פסול
 10 - הרי זו צריכה גט מפני המאמר, כמו שבארנו⁸⁰,
 11 ואחר כך יסור המאמר.

(74) שקדמה גט או מאמר מאחיו. (75) שנאסרה עליו
 מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א הי"ב, ונסתלקה ממנו
 זיקת יבום. (76) בקידושין גמורים, כשאר נשים
 המתקדשות בביאה. (77) שסבר שעדיין יש בה צד ייבום.
 (78) שעובר עליה ב'עשה', כמבואר לעיל פ"א, הי"ב.
 (79) שקידושין תופסין בחיביי 'עשה', וכל-שכן בשניות
 (לעיל הל' אישות ס"ד, יד). וראה יבמות נב, ב - שיש אחר
 חליצה כלום, וכתב הרי"ף שם, שגם הבעילה יש אחריה
 כלום, וכמבואר לפנינו. (80) לעיל ה"ב.

12 יד. פכר אמרנו⁸¹, שאין הגט דוחה היבמה דחיה
 13 גמורה⁸², וכן המאמר אינו קונה בה קנן גמור⁸³;
 14 אבל הבעילה קונה קנן גמור, והחליצה דוחה
 15 אותה דחיה גמורה. לפיכך, גט אחר גט ביבמה⁸⁴,
 16 או מאמר אחר מאמר - מועיל⁸⁵; אבל בעילה אחר
 17 בעילה וחליצה אחר חליצה - אין האחרונה מועלת
 18 כלום. וכן גט או חליצה אחר הבעילה אינה כלום.

(81) לעיל ה"א. (82) להתירה לזר, כי עדיין צריכה היא
 חליצה. (83) ליורשה, או לפטרה בגט אם ירצה להוציאה,
 אלא עדיין צריכה חליצה לזיקתה (לעיל ה"ג). (84) שהרי
 לא דחה זיקתה לגמרי. (85) שעדיין נשארה עליה זיקת
 יבום, ולפיכך כשעשה בה אחיו מאמר אחריו - מועיל,
 וכמבואר בסמוך ה"ו. וראה לעיל בבאורנו ה"ו, הערה
 מא.

19 טו. כיצד? יבם שנתן גט ליבמתו, וחזר ונתן גט
 20 לצרתה - הרי זה אסור בקרובות שתייהן⁸⁶. וכן שני
 21 יבמין שנתנו שני גטין ליבמה אחת זה אחר זה -
 22 הרי זו פגורשה לשניהן⁸⁷, ושניהן אסורין
 23 בקרובותיה, ואחד מהן חולץ⁸⁸. וכן אם נתן גט

לענין חרש, והוא-הדין לענין קטן (ראה שם הערה יג) - תקנת חכמים היא בקטן שלא תהא ביאתו כקנין גמור, אלא כמאמר בלבד, וראה ב'תוספות' קידושין יט. ד"ה ומדאורייתא, ובמגיד-משנה כאן]. (110) שאינו יכול לייבמה ולא לייבם את צרתה, כמבואר לעיל ה"ז והי"ד, והרי זה כדין הכונס את יבמתו, שנאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחים (לעיל פ"א הי"ב). וכבר נתבאר לעיל ה"ו, למה מועיל המאמר לפסול את המאמר שלאחריו. (111) יתבאר בסמוך הי"ט. (112) שאם חלץ לא נאסר בקרובותיה, וכן לא פסלה מלהתייבם לאחים הגדולים, שכבר נתבאר לעיל פ"ד ה"ט, שחליצת קטן אינה כלום, כי "איש" כתוב בפרשת חליצה, ודרשו: "איש ולא - קטן" (יבמות צו. וקח:). ומכיון שחליצתו אינה כלום, קל-וחומר שגיטו אינו כלום, שהרי הגט אינו פוסל אלא מכח חליצה, כלשון רבינו לעיל ה"א: "שהרי נעשה כמי שחלץ לה", ורבינו חזר כאן מפירושו למשנה (יבמות פ"י מ"ח), שכתב: קטן - "יש לו גט".

יט. פיצד? בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו או שפנתן לה מאמר תחלה - פסלה על שפא אחיו¹¹³. אבל אם עשה הגדול מאמר ביבמתו, וחזר בן תשע שנים ויום אחד ונתן לה או לצרתה מאמר - לא עשה כלום, ולא פסלה על אחיו הגדול¹¹⁴. חזר בן תשע שנים ויום אחד ובא עליה או על צרתה אחר מאמר אחיו הגדול - פסלה על הגדול, פשני גדולים שעשו מאמר אחר מאמר, כמו שפארנו¹¹⁵.

(113) שאינם יכולים לייבמה בגלל מאמר הקטן. (114) ומותר לקיימה. (115) לעיל הי"ד, שיש מאמר אחר מאמר, ונפסלה על שניהם, כמבואר לעיל ה"ז. וזוהי הנקראת ביאה בסוף (יבמות צו.).

כ. בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו¹¹⁶, וחזר אחיו הגדול ובא עליה¹¹⁷ או חלץ או נתן גט לה או לצרתה - הרי זה פסלה על הקטן¹¹⁸. וכן אם חזר הקטן ובא על צרתה¹¹⁹, או בא אחיו האחר שהוא בן תשע שנים ויום אחד עליה¹²⁰ או על צרתה - נפסלה עליו, כדין כל מאמר ומאמר¹²¹.

(116) והרי היא כמאמר. (117) והוא-הדין עשה בה מאמר, כמבואר במשנה שם. (118) שהמאמר שבאו אחריו ביאה או חליצה וגט מאחיו - נפסל, כמבואר לעיל ה"ח. (119) הרי זה כמאמר אחר מאמר. (120) וגם ביאתו הוא כמאמר. (121) שמועיל אחד אחר השני, ושניהם פסולים ואסורה לשניהם (יבמות צו:).

כא. בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו והגדיל, ולא בא עליה משהגדיל¹²² - צריכה גט וחליצה. גט - מפני ביאתו, שהיא כמאמר; וחליצה - להתייר לה, שהרי לא נבעלה בעילה שקונה קנין גמור. ואם בא עליה משהגדיל - הרי זו צריכה גט בלבד¹²³.

הי"ב) ומכיון שלא ידוע לנו מי ייבם תחלה ומי ייבם אחר-כך - אסורות הן על שניהם. (102) ה'בית יוסף' (אה"ע"ז סי' קע) כתב בשם הגאונים, שאחת מהן צריכה חליצה נוסף לגיטה, כי יש לחוש שמא הראשון עשה ביבמתו מאמר ועדיין לא בא עליה, וכשייבם השני את יבמתו הרי זו בעילה פסולה (לעיל ה"ט) ואין ביאתה פוטרתה עד שתחלוץ, כמבואר לעיל הי"א, וגם ביאתו של הראשון יש לחוש שהיא ביאה פסולה, כי קדמתה ביאת השני, והרי זו ביאה אחר ביאה, שהיא פסולה. ולדעת רבינו לעיל הי"ב, צריכה חליצה ולא נפטרה בחליצת חברתה. ולדעת הרשב"א, כל שפסול חליצתו שוה, פוטרת חליצת אחת מהן את צרתה. (103) כמבואר למעלה הערה ק. (104) נמצא זה אסור בצרתה. (105) מספק (שמא ייבם אחיו תחילה). (106) כלומר, בתחילה צריך להיוודע אם אחיו ייבם, ואז אפשר לאסרה על יבם זה מספק, שמא ייבם אחיו תחילה, אבל אם לא ידוע כלל אם אחיו ייבם - אין אוסרים אותה על זה, כי יש כאן שני ספיקות, ספק אם ייבם, וספק אם ייבם תחילה, וכאילו היה כתוב: עד שיוודע תחילה שאחיו ייבם ('פרישה' ל'טור' אה"ע"ז סי' קע ס"ק מו, וכן בבאור הגר"א שם, אות נב). (107) כי אפילו אם כבר חלץ הראשון ליבמתו, אין השני מפסידה כלום. ואע"פ שיש לחוש, שמא יתברר שהראשונה חלצה תחילה, נמצאת חליצה זו אינה כלום, ותינשא לכהן, ויאמרו: חלוצה מותרת לכהן! (ראה לעיל פ"ג, ה"טז). אולם, הואיל ואין לזו שלפנינו תקנה אחרת, שאפילו אם יודע שהראשון לא חלץ ולא ייבם, שמא למחר יחלוץ או ייבם, נמצאת אשה זו כל ימיה עגונה, ומשום חשש קל זה לא רצו לעגנה כל ימיה. מה-שאינ-כן בנידון שלמעלה (פ"ג, ה"טז) יש תקנה לידע אם צרתה ילדה או לא ילדה (משנה-למלך). ולדעת הב"ח באה"ע"ז סוף סי' קע בנידון שלפנינו, ישנם שני ספיקות, שמא לא שמע האח הראשון, שמת אחיו שבירושלים, ואפילו אם שמע, שמא עדיין לא עשה ביבמתו שום מעשה. ומשום ספק רחוק זה, לא מנעו מלחלוץ לה. וה'אור שמח' מתרץ, שאם אתה מונע מלחלוץ וכן לייבם לזה ולזה, נמצא אתה מבטל לגמרי מצות יבום, שהיא: או יבום או חליצה, והרי אחת מהן חייבת ביבום על-כל-פנים, אבל בנידון של מעלה אם צרתה היא מעוברת וילדה אין היא זקוקה כלל, ואין שם ביטול מצות יבום.

יח. יבם קטן בן תשע שנים ויום אחד¹⁰⁸ - ביאתו כמאמר מן הגדול, שאינו קונה קנין גמור¹⁰⁹. ומאמר בן תשע שנים ויום אחד: אם נתנו בתחלה - מועיל, והרי הוא פוסל בו על הגדול¹¹⁰; ואכל אם נתנו בסוף¹¹¹ - אינו פלוס. וגטו וחליצתו אינם פלוס¹¹², בין בתחלה בין בסוף.

(108) שביאתו ביאה, כמבואר למעלה בפ"א ה"ו, ובפי"א מה' אישות ה"ג. (109) יבמות צו, א: "עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול". [ואף-על-פי שמן התורה הוא קונה אותה לכל דבר, כמו שאמרו בתוספתא (פרק יא, ה"ג): "כל ביאה שצריכה דעת, אין ביאתו [של קטן] ביאה. אינה צריכה דעת, ביאתו ביאה". וכן פסק רבינו להלן פ"ו ה"ג

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ל' כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהיא בת ביאה גמורה (שם קי.). (136) הרי אי-אפשר לייבם שתייהן, משום שאסור לבנות שני בתים (לעיל פ"א, ה"ט). וגם אינן ראויות לחליצה, כמבואר לעיל הערה קלב. (137) ותעקור נישואיה מהבעל הראשון למפרע, ש"כשם שממאנת בבעל, כך ממאנת ביבם" (לעיל פ"א מהל' גירושין ה"ג) ונשארה החרשת בלבדה, ליבום. (138) שהחרשת מתגרשת בגט, אף-על-פי שאין לה דעת, לפי שאין אנו צריכים לדעת המתגרשת, וכמבואר לעיל פ"י מהל' גירושין הכ"ג. (139) כשאר יבמה שנתייבמה ונתגרשה מיבמה. ומקור הלכה זו ברי"ף יבמות פ"ג, שפוסק כרבי אליעזר האומר (יבמות קט.): "מלמדים את הקטנה שתמאן". אבל הראב"ד סובר שלא אמר רבי אליעזר מלמדים את הקטנה שתמאן אלא בגדולה וקטנה (להלן הלכה ל, ובפ"ז הט"ו), שאפשר לקיים בגדולה מצות יבום מן התורה. אבל בנידון שלפנינו, ששתייהן נשואות מדבריהם - אין מלמדים למאן, כדי לקיים מצות יבום מדבריהם ואין להן תקנה, אלא כמבואר ביבמות קי, ב: "כונס החרשת ומוציאה בגט (שחליצת הקטנה תפסלנה עליו) וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

17 כה. היתה אחת פקחתה¹⁴⁰ ואחת חרשת - ביאת
18 הפקחת או חליצתה פוטרת החרשת, ואין ביאת
19 החרשת פוטרת הפקחת; שאין קדושיה¹⁴¹ אלא
20 מדבריהן. וכן גדולה וקטנה - ביאת הגדולה או
21 חליצתה פוטרת הקטנה, ואין ביאת הקטנה פוטרת
22 את הגדולה¹⁴².

(140) שקידושיה קדושי תורה. (141) של חרשת.
(142) שאין ביאת מי שנישואיה מדברי סופרים פוטרת את צרתה שנישואיה מן התורה (משנה, יבמות קי.).

23 כו. היו שתייהן קטנות הראויות למאן, ובא היבם
24 על אחת מהן, וחרז ובא או הוא או אחיו על השניה
25 - לא פסל את הראשונה¹⁴³; אכל מלמדין את
26 השניה שתמאן¹⁴⁴, ויקים זה יבמתו הקטנה שנבעלה
27 תחלה¹⁴⁵.

(143) שהרי ביאתן שוה, ואם הראשונה קנויה לו, הרי ביאת האחרונה אינה כלום, שכבר למדנו (לעיל ה"ד) אין אחר ביאה כלום (משנה, יבמות קיא.). (144) שם: "רבי אלעזר אומר, בכולן מלמדים את הקטנה שתמאן בו", וכגירסת הרי"ף שם, שגורס: בכולן. והטעם שהשניה צריכה מיאון מפני שבביאתה נתקדשה, שאפילו הראשונה קנויה לו אין השניה אסורה לו אלא באיסור 'עשה', כמבואר לעיל (פ"א ה"ב) וקידושין תופסים בחיבי 'עשה', וכמבואר לעיל הט"ז. והוא הדין שיכול לגרשה בגט, אלא כדי שלא תיפסל לכהונה מוטב שתמאן, שהממאנת כשרה לכהונה (לעיל הל' גירושין פ"א הט"ז). וראה בבאור הגר"א לאהע"ז סי' קעא ס"ק ח. (145) ושניה אסורה לו משום: "יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה", כמבואר לעיל פ"א ה"ב.

28 כז. וכן הדין בקטנה וחרשת, שפא היבם תחלה על
29 הקטנה וחרז ובא או אחיו על החרשת - לא

(122) משנעשה בן שלש-עשרה שנה ויום אחד. (123) אם ירצה להוציאה, שכבר קנאה קנין גמור, והרי היא ככל יבמה שנתייבמה לגדול (שם צו:).

1 כב. אחד בן תשע שנים ויום אחד, ואחד בן עשרים
2 שנה שלא הביא שתי שערות¹²⁴ ולא נולדו בו סימני
3 סריס¹²⁵, כמו שבארנו בתחלת הספר¹²⁶.

(124) יש לו דין קטן, ואין ביאתו אלא כמאמר מן הגדול (שם). (125) כי אם נולדו בו סימני סריס והוא בן עשרים שנה פחות שלשים יום, הרי הוא כגדול לכל דבר. אלא שלענין יבום, הואיל ואינו ראוי להוליד, אין לו זיקה כלל, כמבואר לקמן פ"ו ה"ב. ואם עשה מאמר או חלץ לא עשה כלום, כמבואר בתוספתא יבמות פ"א מ"ב, ובעילתו בעילת זנות, שהרי יבמתו אסורה לו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה (יבמות עט: וברש"י). (126) פ"ב מהל' אישות ה"א.

4 כג. קטנה¹²⁷ שראויה למאן¹²⁸ והחרשת¹²⁹, אף על
5 פי שקדושי שתייהן מדברי סופרים כמו שבארנו¹³⁰,
6 שני מיני קדושין הן: קטנה יש לה קדושין כדי
7 שלא ינהגו בה מנהג הפקר¹³¹, וקדושיה תלוין עד
8 שתגדיל¹³², וחרשת תקנו לה נשואין כדי שלא
9 תשאר פנויה לעולם¹³³. לפיכך, אם היו כל היבמות
10 הבאות מבית אחד קטנות או חרשות - ביאתה של
11 אחת מהן פוטרת את כלן¹³⁴.

(127) יתומה, שאין קידושיה קידושין גמורין.
(128) בבעלה, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"א, וראה בפ"ד מהל' אישות, ה"ז. (129) שאינה שומעת ואינה מדברת. (130) פ"ד מהל' אישות ה"ח ט. (131) יבמות קיב, ב. שאם לא תינשא, אין מי שישמרנה, וינהגו בה מנהג הפקר בזנות (רש"י). (132) שם קט, ב: "שם ישבה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה, ואינו צריך לחזור ולקדשה לאחר שגדלה. ואם לא רצתה לישב, צריכה למאן ותצא בלא גט" (לשון רבינו בהל' אישות פ"ד ה"ח). (133) אבל כל ימיה אינה אלא מקודשת מדברי סופרים, נמצא שיש הבדל בין קידושי קטנה לגדולה, שזו הראשונה תבוא בגדלותה לקידושי תורה, בעוד שהשניה תשאר לעולם כנשואה מדברי סופרים בלבד. (134) שהרי כולן קידושיהן מדברי סופרים, ואין האחת עדיפה על חברתה (יבמות קי.). ודוקא ביאתה, אבל לא חליצתה, כי הקטנה או החרשת אינה חולצת, כמבואר לעיל פ"ד הט"ז.

12 כד. היתה אחת חרשת ואחת קטנה - אין ביאת
13 אחת מהן פוטרת את צרתה¹³⁵. וכיצד תקנתן?¹³⁶
14 מלמדין הקטנה שתמאן¹³⁷, וכונס את החרשת. ואם
15 רצה לגרשה - פותב לה גט אחר שביא עליה¹³⁸,
16 ותתר לזר¹³⁹.

(135) לפי שאין אנו יודעים, איזו מהן נחשבת אשתו יותר, אם קטנה משום שתבוא לכלל דעת בגדלותה, או חרשת

או אחיו ובא על הקטנה - לא פסל הגדולה, 16
ומלמדין את הקטנה שתמאן¹⁵⁹; בא על הקטנה 17
וחזר ובא הוא או אחיו על הגדולה - מלמדין את 18
הקטנה שתמאן¹⁶⁰ ויקיים הגדולה, שבעילתה קונה 19
קנין גמור¹⁶¹. 20

(159) שהרי אסורה לו משום "שני בתים", ואינו מוציאה בגט כדי שלא לפסלה לכהונה, וכמבואר לעיל הערה קמא. (160) ותעקור נישואיה למפרע, ואין כאן שתי יבמות אלא הגדולה בלבד, שקנינה קנין גמור מן התורה. (161) ואין הקטנה יכולה לפסלה עליו (יבמות קיא.). ובזה גם הראב"ד מודה שמלמדים את הקטנה למאן, כדי לקיים מצות יבום הגדולה, שהיא מן התורה (ראה לעיל הכ"ד הערה קלז).

יום שלישי א' טבת ה'תשע"ח

פרק ששי

(1) ביאר בו רבינו שיש יבמים ויבמות שראויים לייבום וחליצה, שאינם ראויים כלל, ושראויים לאחד מהם, המקודשת לאחיו בספק או החרשת והזקנה והעקרה, והאסורה על יבמה, בלאו או בעשה, האסורה על בעלה באיסור ערוה ובא עליה, ערוה וצרת ערוה, אשת אחיו שלא היה בעולמו, סוטה שנפלה לפני יבם, צרת חייבי לאוין או חייבי עשה או איילוניות.

א. יש אחין שראויין ליבום או לחליצה². ויש אחין 21
שאין ראויין לא ליבום ולא לחליצה, ואין להם 22
זקה³ כלל, אלא יבמתו מתרת לזר⁴. ויש אחין 23
שראויין לחליצה ואין ראויין ליבום. ויש אחין 24
שהן ראויין ליבום ואין ראויין לחליצה. 25

(2) כלומר, ראויים הם לשניהם, רצה מייבם, רצה חולץ. (3) קשר ליבם. (4) בלא חליצה, כשאר האלמנות.

ב. ואלו הם שאין להם זקה כלל: סרים חמה 26
ואנדרוגינוס⁵; מפגי שאין ראויין לילד⁶, ולא הנה 27
להן שעת הפשור⁷. 28

(5) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות. (6) והתורה אמרה: "להקים לאחיו שם בישראל". (7) להוליד. בניגוד לסרים אדם, שהייתה לו שעת הכושר.

ג. ואלו מיבמין ולא חולצין: החרש והשוטה 29
והקטן; מפגי שאין בהן דעת לחלץ. וכשיבם החרש 30
- אינו מוציא לעולם; שבעילתו עושה אותה אשת 31
איש גמורה⁸, ואין גרושיו גרושין גמורין⁹. וכן תשע 32
שנים ויום אחד שייבם - אינו יכול לגרש עד 33
שיגדיל, כמו שבאנו¹⁰. 34

(8) "כל ביאה שאינה צריכה דעת הרי זו ביאה". וביאת יבמה אפילו בשוגג שמה ביאה. (9) שאין לו דעת לגרש. (10) כי גיטו של קטן אינו כלום.

ד. ואלו חולצין ולא מיבמין: הספקות, פגון 35

פסל את הקטנה, והחרשת צריכה גט¹⁴⁶. שביאת 1
הקטנה מעלה מביאת החרשת¹⁴⁷, שהקטנה ראויה 2
לאחר זמן¹⁴⁸, לפיכך יקיים הקטנה שנבעלה 3
תחלה¹⁴⁹. 4

(146) לביאתו, שהרי קידושי ביאתו תפסו בה. (147) ולפיכך אין החרשת פוסלתה. (148) כשתגדיל ויהיו קדושיה - קידושי תורה. (149) משנה, יבמות קיא, ב. וגירסת רבינו כגירסת הגאונים והרי"ף שם: "לא פסל את הקטנה". והראב"ד גורס שם: "פסל את הקטנה", גזירה שמה יבוא על החרשת תחילה (ראה בסמוך הכ"ח). וכדברי הברייתא (שם קיא.): "בא יבם על הקטנה, וחזר ובא על החרשת... נאסרו שתיהן עליו, כיצד תקנתן? חרשת יוצאת בגט, וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

כח. בא היבם תחלה על החרשת¹⁵⁰, וחזר ובא הוא 5
או אחיו על הקטנה¹⁵¹ - פסל את החרשת¹⁵². 6
ומלמדין הקטנה שתמאן¹⁵³, והחרשת יוצאה 7
בגט¹⁵⁴. 8

(150) שביאתה פחותה. (151) שביאתה מעולה יותר, הואיל וראויה לאחר זמן, אע"פ ששתיהן אין קנינן קנין גמור. (152) שם קיא, ב. שבנה שני בתים, וקנינה עדיף משל חרשת. (153) שאסורה לו בגלל ביאת החרשת תחילה. (154) שכבר נאסרה עליו כשבא על הקטנה, משום "בנין שני בתים". ואין אומרים תמתין הקטנה עד שתגדיל ותחלוץ לזיקתה ותקבל גט לביאתה, שלא יאמרו: ראינו שתי נשים מבית אחד, זו מתרגשת וזו חולצת ('אור שמח' ע"פ ה'ירושלמי' יבמות פ"ג, ה"ח). ואף-על-פי שהקטנה מיאנה ועקרה את זיקתה למפרע, ואם כן אין כאן צרה, אלא החרשת בלבד היא היבמה, ולמה יוצאה בגט, ואינה נשארת תחתיו? (וכן דעת הרשב"א ביבמות שם) - סובר רבינו שקנסוהו להוציא החרשת, משום שלא המתין ובעל החרשת לפני שמיאנה הקטנה ('אור שמח').

כט. היו אחת פקחת ואחת חרשת: בא היבם על 9
הפקחת וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת - לא 10
פסל את הפקחת¹⁵⁵, והחרשת צריכה גט¹⁵⁶; בא 11
היבם על החרשת וחזר הוא או אחיו ובא על 12
הפקחת - פסל את החרשת¹⁵⁷, והחרשת יוצאה בגט, 13
והפקחת - בגט ובחליצה¹⁵⁸. 14

(155) שקנינה קנין גמור, ואין החרשת יכולה לפסלה, שאין אחר ביאה כשרה כלום. (156) לביאתה, שהיתה לשם אישות או לשם יבמות, שקידושין תופסין בחייבי עשה, וכמבואר לעיל הט"ז. (157) שאין קנינה קנין גמור, ואסורה עליו משום שני בתים (יבמות קיא.). (158) שביאתה ביאה פסולה מחמת ביאת החרשת תחילה והיא צריכה גט לביאתה, וחליצה לזיקתה, כמבואר לעיל ה"א. וכן שנינו בתוספתא יבמות פ"ג מ"ז, וכפי שהגיה הגר"א באהע"ז ס' קעא, ס"ק יד.

ל. היו גדולה וקטנה, ובא על הגדולה וחזר הוא 15

27) מבעלה המת, כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה. ונשאה אחיו אחרי הגירושין. (28) שהיא איסור כרת. (29) אפילו מת אחר כך. והרי זו בכלל ה"ספיקות" שחולצות ולא מתייבמות. (30) כגון שזרק לה אחיו כסף קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה. וכן אם קידשה באוכל או בכלי ששווה פחות מפרוטה, שמקודשת בספק, שמא דבר זה שווה פרוטה במקום אחר. (31) ממה נפשך: אם היא מקודשת, הרי מצוה לייבמה, ואם אינה מקודשת לאחיו הרי היא זרה ומותר לנשאה. (32) מתייבמת לפיקח או חולצת. (33) שנעקרה על ידי מכה או חולי, ולפני זה הייתה ראוייה ללדת, או ששתתה כוס עיקרין, או שנישאת לארבעים שנה ושוב אינה יולדת. וכל אלו הייתה להן שעת הכושר, אבל הזקן ביותר אף על פי שהייתה לו שעת הכושר אינו מייבם, כי אינו ראוי לביאה כלל.

ח. ואלו הן שהן פטורות מן החליצה ומן היבום: 28
אשת סריס חמה ואנדרוגינוס, ואשת השוטה ואשת הקטן, ואילונית³⁴, ומי שהיא ערוה³⁵. שנאמר: ולא ימחה שמו מישׂראל - פָּרַט לְסָרִיס חֲמָה ואנדרוגינוס, ששׂמם מחוי; הואיל ואינן ראויין לילד מתחלת ברייתן, הרי הן כמין בפני עצמו³⁶. והיה הבכור אשר תלד - פָּרַט לְאִילוֹנִית, שאינה ראויה לילד מתחלת ברייתה. לא תהיה אשת המת - פָּרַט לְאִשֶּׁת שׁוֹטָה וקָטָן, מפני שאין להם אישות כלל. ולקחה לו לאשה - פָּרַט לְעֵרוֹה, שאין לו ביה לקוחין³⁷. 38

34) עקרה מטבעה. (35) שאסורה ליבם מחמת קרבת משפחה וחייב על ביאתו כרת. (36) "אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא". (37) שאין קידושין תופסין בחיבי כריתות.

ט. פיצד? יבמה שהיא ערוה על יבמה, כגון שהיתה אחות אשתו או אמה או בתה - הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום, ואין לו עליה זקה כלל; שנאמר: ולקחה לו לאשה ויבמה - מי שראויה ללקוחין וקדושין תופסין בה היא זקוקה ליבם. 44

י. היתה היבמה אסורה על יבמה אסור לאו³⁸ או אסור עשה³⁹ או שהיתה שניה⁴⁰ - הרי זו חולצת ולא מתייבמת. ומפני מה צריכה חליצה⁴¹? מפני שיש בה לקוחין; הואיל וקדושין תופסין בה⁴², הרי הן זקוקות ליבם. ומן הדין היה שיתיבמו, שהיבום מצות עשה, וכל מקום שאמה מוצא עשה ולא תעשה - יבוא עשה וידחה את לא תעשה; אבל חקמים גזרו שלא יתיבמו חיבי לאוין ולא שניות, גזרה שמה יבוא עליה פעם שניה, והרי ביאתה אסורה ואין שם מצוה, שאין מצוה עשה אלא ביאה ראשונה בלבד⁴³. לפיכך⁴⁴, אם עבר ובעל יבמתו

1 שהיתה ספק ערוה על אחיו¹¹, ופצוץ דפא¹² וברות 2 שפכה¹³ וכיצא בהן ממיני הסרוס¹⁴, והזקן ביותר 3 שתשש פחו וכשל¹⁵. ואם בעל סריס אדם¹⁶ - קנה¹⁷, 4 שהרי היתה לו שעת הכושר¹⁸; ומוציא בגט¹⁹, מפני 5 שהוא אסור לבוא בקהל²⁰. והטמטום²¹ חולץ ולא 6 מיבם, מפני שהוא ספק²². ואם נקרע ונמצא זכר²³ 7 - רצה חולץ, רצה מיבם²⁴. ושאר האחין²⁵ - או 8 חולצין או מיבמין.

(11) שקידש האח המת אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש נמצאת כל אחת מהן ספק אחות אשתו - שתיהן חולצות, שאי אפשר לייבמן, שמא יפגע באחות זקוקתו. (12) שנפצעו ביציו. (13) שנכרת הגיד שלו, ולא בידי שמים אלא שכרתו אדם או קרן וכיוצא בו. (14) שנכרתו ביציו או שחסרה אחת או שניקבה וכל אלו אסורים לבוא בקהל. (15) ואינו יכול לבעול ולהוליד. (16) שסירסו אדם ולא מחמת חולי, והרי זה בכלל פצוע דכה. (17) ויוצאת בגט בלא חליצה. (18) קודם שנסתרס. (19) וחייב להוציאה. (20) אבל נסתרס על ידי חולי כשר לבוא בקהל. וכן הזקן מותר לקיים את יבמתו. (21) "שאיין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום הוא". (22) רוצה לומר: אינו מייבם מפני שאינו יכול, ואינו חולץ משום שספק הוא, שמא הוא זכר, ואם יש שם אחים אינו חולץ, שמא נקבה היא ולא נפטרה היבמה בחליצה זו. (23) הסירו ממנו הקרום המכסה את ערוותו. (24) כי ראוי הוא להוליד. (25) שאין בהם שינוי בגופם ואין עליהם שום איסור. וזה מוסב על מה שכתב בתחילת הפרק: "יש אחין שראויין ליבום או לחליצה".

9 ה. יש יבמות שהן ראויות לחליצה או ליבום. ויש 10 יבמות שאינן ראויות לא לחליצה ולא ליבום, ואין 11 עליהן זקה כלל, ומתרות להנשא לזה. ויש יבמות 12 שהן ראויות לחליצה אבל לא ליבום. ויש יבמות 13 שהן ראויות ליבום אבל לא לחליצה.

14 ו. ואלו שמתייבמות ולא חולצות: החרשת והשוטה 15 והקטנה; לפי שאין בהן דעת לקרות ולהבין. ואם 16 רצה היבם לגרש החרשת בגט אחר שיבעל אותה - 17 הרי זה מגרש²⁶.

(26) כי גט אינו צריך את דעת האשה.

18 ז. ואלו שחולצות ולא מתייבמות: אסורי לאוין, 19 והשניות, ואסורי עשה, כמו שיתבאר. וכל אשה 20 שהיא ספק מגרשת²⁷ - חולצת ולא מתייבמת, שמה 21 יפגע בערוה²⁸; שאשת אחיו שגרשה אסורה עליו 22 משום ערוה²⁹. אבל מי שהיא מקדשת לאחיו בספק 23 קדושין³⁰ - הרי היא כשאר כל היבמות, וחולצת או 24 מתייבמת, שאין כאן דבר לחוש לו³¹. וכן אשת 25 החרש³² וזקנה ועקרה - הרי הן כשאר כל היבמות: 26 רצה חולץ, רצה מיבם; שזקנה ועקרה³³ היתה להן 27 שעת הכושר.

18 אֲסוּרָה עַל הַיָּבָם מִצֵּד אֵלּוּ הַצְדָּדִים - הָרִי זֶה מִתֵּרָה
19 לַיָּבָם. חוּץ מִמַּחְזִיר גְרוּשָׁתוֹ מִשְׁנִשְׁאֵת⁶⁰ וְמֵת, שֶׁהִיא
20 חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת⁶¹. וְכֵן יָבָמָה שֶׁהִיא סֶפֶק עֲרוּהָ
21 עַל הַיָּבָם, אוֹ סֶפֶק עֲרוּהָ עַל בַּעֲלָהּ - הָרִי זֶה חוֹלֶצֶת
22 וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת⁶². לְפִיכָךְ, מִי שֶׁקָּדַשׁ אִשָּׁה בְּסֶפֶק
23 קְדוּשִׁין, וְאַחֵר כָּךְ מֵת אַחִיו שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא אַחֻתָּהּ,
24 וְנִפְלָה לוֹ לַיָּבָם, שֶׁהִיא סֶפֶק אַחֻת אִשְׁתּוֹ - הָרִי זֶה
25 חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת⁶³, וּמוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ⁶⁴ בְּגֵט
26 מִסֶּפֶק. וּשְׂתִיָּהּ אֲסוּרוֹת עָלֶיהָ: יָבָמָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא
27 סֶפֶק עֲרוּהָ; וְאֲרוֹסָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא סֶפֶק קְרוֹבָה
28 חֲלוּצָה⁶⁵, שֶׁהִיא כְּשִׁנְיָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

59 כגון שהייתה אלמנה מקודשת לכהן גדול אחיו ומת.
והיבם הוא כהן הדיט, נמצאת זו אסורה לבעלה בלאו
ומותרת ליבמה, או שהיה אחיו כהן גדול ונשא בעולה ומת,
שאסורה לבעלה בעשה וליבמה מותרת, וכן אם הייתה אם
אמו של אחיו נשואה לו והרי היא שנייה, ומת אחיו, הרי זו
מותרת ליבם שהוא אחיו מן האב ולא מן האם.
60 לאחר, שאסורה על בעלה משום לאו. 61 "במותר לה
נאסרה (=לבעלה שהיה מותר לה - נאסרה) באסור לה לא
כל שכן". 62 "הספיקות חלוצות ולא מתייבמות"
63 שמא היא אחות אשתו והיא ערוה עליו. 64 ארוסתו
המקודשת לו מספק. 65 שיעור הדברים כאילו היה
כתוב: "שהיא קרובה ספק חלוצתו". כי יבמתו אינה חלוצה
וודאית, שאם ארוסתו מקודשת לו, הרי יבמתו פטורה
מחליצה כאחות אשתו, וחליצתה אינה כלום, ואם ארוסתו
אינה מקודשת אזי יבמתו זקוקה לו וחליצתו חליצה, נמצאת
יבמתו ספק חלוצה וארוסתו קרובה ספק חלוצתו.

29 יד. מי שמת אחיו והניח שתי נשים, האחת אסורה
עליו⁶⁶ משום ערוה⁶⁷ והשנייה אינה ערוה - פֶּשֶׁם
31 שֶׁהָעֲרוּהָ פְטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבָם כִּף צִרְתָּהּ
32 פְטוּרָה, וְלֹא נִפְלָה לוֹ זָקָה כָּלָל עַל בֵּית זֶה;
33 שְׁנֵאֵמַר: אֲשֶׁר לֹא יָבָמָה אֶת בֵּית אַחִיו - בֵּית שֵׁשׁ
34 לוֹ לְקוֹחִין בָּאֵי זֶה מִהֵן שִׁירְצָה הוּא שֵׁשׁ לוֹ עָלֶיהָ
35 זָקָה, וּבֵית שֶׁמִּקְצָתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְבָנוֹתוֹ, שֶׁהָרִי אֵין
36 לוֹ כֵּה לְקוֹחִין, אֵינוֹ בּוֹנֶה אֶפְלוֹ מִקְצָתוֹ שֶׁהוּא מִתֵּר.
37 וְנִמְצָאת צֶרֶת הָעֲרוּהָ עֲרוּהָ עָלֶיהָ מִשּׁוּם אִשֶּׁת אַחִיו⁶⁸,
38 שֶׁהָרִי אֵין לוֹ עָלֶיהָ זָקָה⁶⁹.

66 על היבם. 67 כגון שהיא בתו. 68 שלא במקום
מצוה. 69 צרה אסורה, במקום ערוה עומדת.

39 טו. לפיכך⁷⁰, ראובן שמת והניח שתי נשים, האחת
ערוה על שמעון⁷¹ ושתייהן ראיות ללוי - אֵין
41 לְשִׁמְעוֹן זָקָה עַל בֵּית זֶה, וְהָרִי שְׂתִיָּהּ פִּתַּח זָקָה לִוִּי.
42 יָבָם לִוִּי הָאֶחָת מִהֵן, שֶׁהִיא צֶרֶת עֲרוּהָ שֶׁל שְׁמֵעוֹן,
43 וְהִיתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֲרָת, וּמֵת לִוִּי⁷² וְנִפְלוּ שְׂתִיָּהּ לְפָנֵי
44 שְׁמֵעוֹן - שְׂתִיָּהּ פְטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבָם
45 מִשְׁמֵעוֹן: הָאֶחָת - מִפְּנֵי שֶׁהִיתָה צֶרֶת עֲרוּהָ⁷³,
46 וְהַשְּׁנִיָּה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא צִרְתָּהּ⁷⁴. וְכֵן הָיָה בְּצֶרֶת

1 הָאֲסוּרָה לוֹ מִשּׁוּם לֹא אוֹ מִשּׁוּם עֲשֵׂה, וְאֵין צִרְיָה
2 לִוְיָהּ שְׁנִיָּה⁴⁵ - הָרִי זֶה קָנָה קִנְיָן גָּמוּר וּמוֹצִיאָהּ
3 בְּגֵט⁴⁶; וְהִיא⁴⁷ וְכָל צְרוּתֶיהָ מִתְרוֹת לָזֶר, שֶׁהָרִי
4 נִפְטָר⁴⁸.

38 ולבעלה הייתה מותרת, כגון, כהן חלל שנשא כשרה
שנתחללה בביאתו, והיבם הוא כהן כשר, נמצאת זו מותרת
לבעלה ואסורה ליבמה, או ממזר שנשא ממזרת ויש לו אח
ישראל כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה.
39 כגון מצרית ואדומית דור ראשון ודור שני, ואסורה
לשניהם באיסור עשה. 40 לעריות, ואסורה מדברי
סופרים כגון אם אמו של יבם ולא של בעל, שהיו אחים מן
האב ולא מן האם, נמצאת שנייה זו מותרת לבעלה ואסורה
ליבמה. 41 והלא אינה ראוייה לו, ואי אפשר לקיים בה
"ולקחה לו לאשה"? 42 שצריכה גט ממנו, כי קידושין
תופסים בחייבי לאוין אלא שאסור לו לקיימה. 43 להקים
לאחיו שם. 44 הואיל ומן התורה מותר לו לבוא עליה
ביאה ראשונה. 45 שאינה אלא מדברי סופרים. 46 שהרי
אסור לקיימה, אלא שאינה צריכה חליצה.
47 לכשתגרש. 48 בביאתה של זו.

5 יא. ויבמה שֶׁהִיא אֶלְמָנָה מִן הַנְּשׂוּאִין, וְכֵן עָלֶיהָ
6 כֵּה גָדוֹל - לֹא נִפְטָרָה צִרְתָּהּ, שֶׁאֵין עֲשֵׂה⁴⁹ דוּחָהּ
7 אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה⁵⁰; וְהוֹאִיל וְלֹא קָנָה מִן הַתּוֹרָה
8 קִנְיָן גָּמוּר, לֹא הִתֵּרָה צִרְתָּהּ לָזֶר עַד שֶׁתִּחַלֵּץ⁵¹.

49 של מצות ייבום. 50 לא תעשה - "אלמנה ... לא יקח,
עשה - והוא אשה בבתוליה יקח", לימד שאינה בתולה לא
יקח, ולאו הבא מכלל עשה, הרי הוא כעשה, אבל אלמנה
מן האירוסין, שעדיין בתולה, אינה אסורה עליו אלא איסור
לא תעשה. ודינה, כשאר חייבי לאוין המפורשים לעיל.
51 הצרה עצמה.

9 יב. הִיתָה הַיָּבָמָה עֲרוּהָ עַל בַּעֲלָהּ, כְּגוֹן שֶׁעָבַר אוֹ
10 טָעָה וְלָקַח אַחֻתוֹ מֵאִבּוֹ, וְנִפְלָה לְפָנֵי אַחִיו⁵² - אֵין
11 זוֹ אִשְׁתּוֹ⁵³, שֶׁאֵין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין כֵּה⁵⁴, וְאֵינָה לֹא
12 בֵּת יָבוֹם וְלֹא בֵּת חֲלִיצָה. וְאִם הִיתָה לֵה צִרְתָּה⁵⁵ -
13 חוֹלֶצֶת [אִ] מִתְיַבֶּמֶת⁵⁶. וְאִם הִיתָה זוֹ שֶׁהִיא עֲרוּהָ
14 עַל הַבַּעַל מִתֵּרָה לַיָּבָם⁵⁷, וְרָצָה הַיָּבָם לִשָּׂא אוֹתָהּ
15 וְלִיָּבָם צִרְתָּה - הָרִשׁוֹת בִּידוּ⁵⁸.

52 נמצאת, שהיא גם אחותו, - שהרי אין ייבום אלא באחים
מן האב - ואסורה גם על היבם. 53 של האח המת.
54 שחייב על ביאתו כרת. 55 שיש לבעלה המת עוד
אשה, שהייתה מותרת לו. 56 שהרי היא זקוקה לייבום
ובמה תיפטר "הייתה אמו נשואת אביו ונישאת לאחיו
מאביו (בעבירה) ומת, זו היא "אמו" שאינה פוטרת צרתה".
57 כגון שעבר אחיו ונשא חמותו, שהיא מותרת ליבמה.
58 שאינן כשתי יבמות הבאות מבית אחד, שהערוה אינה
מבית זה, ואין ביאתה פוטרת את צרתה.

16 יג. הִיתָה הַיָּבָמָה אֲסוּרָה עַל בַּעֲלָהּ מִשּׁוּם לֹא אוֹ
17 מִשּׁוּם עֲשֵׂה, אוֹ שֶׁהִיתָה שְׁנִיָּה לְבַעֲלָהּ⁵⁹, וְלֹא הִיתָה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי א' טבת - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 צָרְתָּהּ⁷⁵ עַד סוֹף הָעוֹלָם. שָׁפַל אִשָּׁה שָׂאִין לוֹ עָלֶיהָ
2 זָקָה - בְּאִסּוּר אִשָּׁת אָח עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם⁷⁶.

(70) הואיל וצרת ערווה היא עצמה ערווה עליו, כאשרת אח
שלא במקום מצוה. (71) שהיא בתו. (72) בלא בנים.
(73) ונאסרת עליו משעת נפילת ראובן. (74) וכבר אמרנו:
צרת ערווה אסורה. (75) הלכה צרת צרתה של בתו
ונתייבמה ליהודה ולו אשה אחרת ומת ונפלו לפני שמעון
שתייהן אסורות, צרת צרתה - נאסרה עליו כ"אשת אח"
מלוי, והרי היא ערווה, נמצאת אשת יהודה צרתה - צרת
ערווה, וכן לעולם. (76) ואין היתר לאיסורה.

- 3 טז. וְכֵן אִשָּׁת אָחיו שֶׁלֹא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ⁷⁷ - הוֹאִיל
4 וְאִין לוֹ⁷⁸ עָלֶיהָ זָקָה⁷⁹, שְׁנֵאמַר: כִּי יֵשְׁבוּ אָחִים יַחְדָּו
5 - עַד שֶׁיֵּשְׁבוּ שְׁנֵיהֶן בְּעוֹלָם⁸⁰, הָרִי זֶה עָרוּהָ עָלָיו
6 לְעוֹלָם מִשּׁוּם אִשָּׁת אָח⁸¹, וּפְטוּרָת צָרְתָּהּ⁸².

(77) שנולד לאחר שמת אחיו. (78) לאח הנולד. (79) אין
היבמה זקוקה לו. (80) ישיבה אחת יחדיו. (81) אסורה
עליו משום ערוות אשת אחיו שלא במקום מצוה. (82) מן
החליצה ומן הייבום.

- 7 יז. בִּיצֵד? רְאוּבֵן שָׁמַת וְהַנִּיחַ אִשָּׁה וְנִפְלָה לִפְנֵי
8 שְׁמַעוֹן, וְאַחֵר שָׁמַת רְאוּבֵן נוֹלֵד לוֹ⁸³, בֵּין שְׁנוֹלֵד
9 לוֹי קֶדֶם שְׁיִיבָם לָהּ שְׁמַעוֹן בֵּין שְׁנוֹלֵד אַחֵר
10 שְׁיִבְמָה⁸⁴ - הָרִי אִשָּׁת רְאוּבֵן עָרוּהָ עַל לוֹי לְעוֹלָם⁸⁵.
11 לִפְיָקָהּ, אִם מֵת שְׁמַעוֹן וְנִפְלָה זֶה וְצָרְתָהּ לִפְנֵי לוֹי -
12 שְׁתִּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.

(83) נמצא לוי זה לא היה בעולמו של ראובן אחיו. (84) אף
על פי שכשנולד, לא הייתה על לוי בזיקת נישואי אחיו
ראובן. (85) בגלל אחיו ראובן שלא היה בעולמו.

- 13 יח. עָשָׂה שְׁמַעוֹן מֶאֱמָר בִּיבְמָתוֹ⁸⁶ אִשָּׁת רְאוּבֵן, וַיָּמָת
14 קֶדֶם שֶׁיִּכְנַס אוֹתָהּ⁸⁷ - הָרִי לוֹי חוֹלֵץ לְצָרְתָהּ⁸⁸ וְלֹא
15 מִיבָם⁸⁹; שָׂאִין הַמֶּאֱמָר קוֹנֶה בִּיבְמָה קִנְיָן גְּמוּרָה⁹⁰,
16 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(86) שקידשה בכסף, וקידושי כסף ביבמה אינם קידושין
גמורים אלא מדברי סופרים. "ונקרא מאמר, לפי שאין דין
קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה". (87) בביאה.
(88) ואינה נפטרת משום צרת ערווה, כי אין היא צרתה
ממש. (89) הואיל ומאמר קונה מקצת, הרי זו צרת ערווה
במקצת מדברי חכמים. (90) להיחשב כנשואה ותיפטר
צרתה בגללה.

- 17 יט. אִשָּׁה שֶׁזָנְתָה תַּחַת בַּעְלָהּ בְּרִצּוֹן וּבַעֲדִים⁹¹, וַיָּמָת
18 קֶדֶם שֶׁיִּגְרַשְׁנָה וְנִפְלָה לִפְנֵי יָבָם - הָרִי הִיא פְּטוּרָה
19 מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, וְכֵן צָרְתָהּ, כָּאִלוּ הִיָּתָה
20 עָרוּהָ עַל הַיָּבָם; מִפְּנֵי שֶׁטִּמְאָה כְּתוּבָה בָּהּ בְּעֵרִיּוֹת⁹²,
21 שְׁנֵאמַר⁹³: וְהִיא נִטְמָאָה. אֲבָל סוּטָה⁹⁴ שָׁמַת בַּעְלָהּ
22 קֶדֶם שֶׁיִּשְׁקָנָה מִי הַמָּרִים⁹⁵, אוֹ שֶׁאִינָה בַּת שְׁתִּיהָ⁹⁶
23 אֲלֹא בַת גְּרוּשִׁין - הָרִי זֶה חוֹלֵצָתָהּ⁹⁷ וְלֹא מִתִּיבְמָתָהּ.

(105) שזרק לה האב כסף קידושיה בצידי רשות הרבים, ספק
אם מונח בארבע אמות שלו (ואינה מקודשת) או בארבע
אמות שלה (והיא מקודשת), או במקום ששניהם יכולים
לשמרו, או ששניהם אינם יכולים לשמרו. (106) יתומה,
שקידושיה אינם אלא מדרבנן. (107) אין אומרים תעקור

(91) הרי נאסרה עליו וצריכה ממנו גט. (92) שנאמר בהן:
"אל תטמאו בכל אלה". (93) באשה שזינתה.
(94) שנסתרה עם איש, אחרי שקינא לה בעלה. (95) ושוב
אינה שותה. ונשארה טמאה מספק. (96) כגון ארוסה או
אשת חגר וכד'. (97) שאינה טמאה ודאי ואין דינה
כערווה. (98) כשאר צרות חייבי לאוין שחולצות או
מתייבמות.

- כ. וְכֵן שְׁתֵּי יָבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אָחֵד, שֶׁהִיָּתָה
הָאֶחָת מִהֵן שְׁנֵיָה עַל הַיָּבָם אוֹ מִחִיבֵי לְאוּיִן אוֹ
מִחִיבֵי עֲשָׂה אוֹ אֵילוּנִית⁹⁹ - הָרִי צָרְתָה מִתָּרָת,
וְחוֹלֵצָת אוֹ מִתִּיבְמָת. אֲבָל הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, וְהַלֵּכָה
אֲחוֹת חֲלוּצָתוֹ אוֹ אִמָּה וּכְיוּצָא בָּהֶן וְנִשְׁאָת לְאָחִיו,
וְלֹא אִשָּׁה אַחֶרָת, וַיָּמָת וְנִפְלָה שְׁתֵּיהֶן לִפְנֵי - כְּשֵׁם
שֶׁקְרוּבַת חֲלוּצָתוֹ אִסּוּרָה עָלָיו כִּף צָרְתָה אִסּוּרָה,
וְהָרִי שְׁתֵּיהֶן פְּשָׁנוֹת לוֹ וְחוֹלֵצוֹת וְלֹא מִתִּיבְמָת.
וּמִפְּנֵי מָה אִסּוּרֵי צָרָת קְרוּבַת חֲלוּצָתוֹ? מִפְּנֵי
שֶׁמִּתְחַלֶּפֶת בְּצָרָת חֲלוּצָתוֹ.

(99) שאינה ראוייה ללדת, ופטורה מן החליצה והיבום.

- כא. שְׁתֵּי יָבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אָחֵד, שֶׁהָאֶחָת מִהֵן
עָרוּהָ עַל הַיָּבָם, וְהָרִי הָעָרוּהָ אֵילוּנִית - צָרְתָה
מִתָּרָת, וְחוֹלֵצָת אוֹ מִתִּיבְמָת; הוֹאִיל וְהָאֵילוּנִית אִינָה
בַּת יָבוּם וְחֲלִיצָה - הָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁאִינָה¹⁰⁰, וְנִפְלָה
זָקָתוֹ עַל צָרְתָה בְּלִבְדָּה¹⁰¹. וְכֵן אִם גִּרַּשׁ אָחִיו אֶת
הָעָרוּהָ אוֹ מֵאֲנָה¹⁰² בּוֹ קֶדֶם שְׁיָמוּת, אוֹ שֶׁמָּתָה בְּחַיֵּי
בַּעְלָהּ וְאַחֵר כִּף מֵת אָחִיו - הָרִי צָרְתָה מִתָּרָת,
וְחוֹלֵצָת אוֹ מִתִּיבְמָת. וְאִין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְנִעֲשֶׂת
צָרָה לְעָרוּהָ¹⁰³ שֶׁעָה אֶחָת תִּאָּסֵר לְעוֹלָם, שָׂאִין הַצָּרָה
אִסּוּרָה עַד שֶׁתִּהְיֶה צָרָת עָרוּהָ בְּשַׁעַת נִפְלָה
לִיָּבוּם¹⁰⁴.

(100) ואין צרתה צרת ערווה. (101) ואפילו הכיר בה בעלה
שהיא איילונית. (102) שנישאה יתומה קטנה ומיאנה בו
בקטנותה. (103) בחיי בעלה כשהיו נשואות יחד.
(104) כלומר, בשעת מיתת בעלה.

- כב. הִיָּתָה זֶה שֶׁהִיא עָרוּהָ עַל הַיָּבָם מִקְדָּשֶׁת לְאָחִיו
שָׁמַת בְּסִפְקָהּ¹⁰⁵, אוֹ מִגְרָשֶׁת מִמֶּנּוּ בְּסִפְקָהּ, אוֹ שֶׁהִיָּתָה
קִטְנָה¹⁰⁶ הָרְאוּיָה לְמֵאֵן וְלֹא מֵאֲנָה בְּאָחִיו בְּחַיָּיו¹⁰⁷,
אִף עַל פִּי שֶׁמֵּאֲנָה בִּיָּבָם - צָרְתָה חוֹלֵצָתָהּ וְלֹא
מִתִּיבְמָתָהּ.

(105) שזרק לה האב כסף קידושיה בצידי רשות הרבים, ספק
אם מונח בארבע אמות שלו (ואינה מקודשת) או בארבע
אמות שלה (והיא מקודשת), או במקום ששניהם יכולים
לשמרו, או ששניהם אינם יכולים לשמרו. (106) יתומה,
שקידושיה אינם אלא מדרבנן. (107) אין אומרים תעקור

23 אינו ידוע¹²³ לכל, ובאין להתיר הצרה ואפלו לא
24 נתגרשה הערוה.

(122) שהוא מדאורייתא. (123) שאינו אלא מדרבנן.

25 כז. שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות, מת
26 אחד מהן ועשה השני מאמר ביבמתו, ומת קדם
27 שיקנס ונפלו שתיהן לפני היבם - הרי אלו חולצות
28 ולא מתבטלות; מפני שבעלת המאמר עליה זקת שני
29 יבמין, ונמצאת כאלו היא אשת שני מתים, ודרשו
30 חכמים ואמרו: אשת המת - ולא אשת שני מתים,
31 לפיכך כל אשה שעליה זקת שני יבמין חולצת ולא
32 מתבטלת, וכן צרתה. ואסורן מדברי סופרים.

33 כח. ומפני מה לא יחליץ לבעלת המאמר, שעליה
34 זקת שני יבמין, ויבם צרתה? גזרה שלא יאמרו:
35 שתי יבמות הבאות מבית אחד - אחת חולצת ואחת
36 מתבטלת; ולפיכך אסרו אף צרתה.

37 כט. עשה מאמר ביבמתו, ונתן גט למאמרו, ומת -
38 חזרה להתירה, שהמאמר שאסרה הרי בטל¹²⁴,
39 ורצה¹²⁵ חולץ רצה מבים.

(124) על ידי הגט, כשאר קידושין הנפקעין על ידי הגט.
(125) האח השלישי.

40 ל. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, ומת
41 כשהוא קטן¹²⁶, ונפלה פעם שניה לפני אחיו הגדול
42 - הרי זו חולצת ולא מתבטלת; שביאת בן תשע שנים
43 ויום אחד כמאמר מן הגדול, כמו שבארנו, ונמצא
44 עליה זקת שני יבמין.

(126) כי אילו בא עליה משהגדיל ומת, הרי קנאה קניין
גמור, ופקעה זיקת הראשון ולא נשארה עליה אלא זיקתו
בלבד.

45 לא. מי שחציה שפחה וחציה בת חורין¹²⁷
46 שנתקדשה לראובן¹²⁸ ונשתתרה, וחזרה ונתקדשה
47 לשמעון¹²⁹, ומתו שניהם - מתבטלת ללוי, ואינה
48 אשת שני מתים¹³⁰; אם קדושי ראובן קדושין - אין
49 קדושי שמעון פלוס¹³¹, ואם קדושי שמעון
50 קדושין¹³² - אין קדושי ראובן פלוס¹³³.

(127) שהיו בעליה שני אחים או שותפים ושיחרר אחד את
חלקו, או שקיבל רבה ממנה חצי דמיה ושיחרר חציה
באותם הדמים. (128) והרי אין קידושה קידושין גמורין
עד שתשתחרר. (129) וראובן לא גירשה והרי זו ספק
מקודשת לשניהם. (130) לומר, חצייה הייתה לזה וחצייה
לזה. (131) שאין קידושין תופסים באשת איש.
(132) שהשחרור שביתיים הפקיע קידושי הראשון.
(133) נמצא שלמעשה אינה אלא אשת מת אחד.

פרק שביעי

(1) כלל בו דין שנים מן האחין הנשואין לשתי אחיות ומתו

נישואיה הראשונים למפרע ונמצאת שלא הייתה אשתו
וצרתה אינה צרת ערוה ותתיבם.

1 כג. הלכה צרת ערוה ונשאת לאחר, ואחר כך
2 נמצאת הערוה אילונית¹⁰⁸ - תצא הצרה מבעלה
3 ומיבמה, וצריכה גט מבעלה וחליצה מיבמה כדי
4 להתירה לשוק¹⁰⁹.

(108) ונמצאת הצרה זקוקה לייבום, ונישואיה עם האחר
שלא כדין היו. (109) אבל אין הולד ממזר, שיבמה לזר
אינה אלא איסור חייבי לאוין, ואן ממזר מחייבי לאוין.

5 כד. יבם היבם הצרה מפני שדמו שהערוה
6 אילונית¹¹⁰, ונמצאת הערוה שאינה אילונית¹¹¹ -
7 תצא מיבמה בגט¹¹², והולד ממזר¹¹³.

(110) ונפלה זיקתו על צרתה בלבד. (111) נמצאת צרת
הערוה, אסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה.
(112) אף על פי שהיא מחייבי כריתות, ואין קידושין תופסין
ליבם בה, בכל זאת צריכה גט, שמא יאמרו אחיו גירש את
הערוה סמוך למיתתו ונתייבמה הצרה כדין, ונמצאת אשת
איש יוצאת מבעלה בלא גט. (113) שאשת אח שלא
במקום מצוה חייבין עליה כרת ויש ממזר מחייבי כריתות.

8 כה. שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות
9 ואחד מהן נשוי נכרית¹¹⁴, מת הנשוי נכרית¹¹⁵ ואחר
10 כך מת אחד¹¹⁶ מבעלי אחיות¹¹⁷ - הרי הנכרית
11 חולצת ולא מתבטלת¹¹⁸, מפני שהיא צרת אחות
12 אשתו בזקת אחיו שמת אחרון. ולא עוד, אלא אפלו
13 גרש אחד מבעלי אחיות את אשתו אחר שמת
14 הנשוי נכרית¹¹⁹, ומת המגרש - הרי הנכרית חולצת
15 ולא מתבטלת, הואיל ונעשת צרת אחות אשתו בזקת
16 שעה אחת¹²⁰; שאם תתיבם, שמא יבא ליבם אותה
17 ואפלו לא גרש זה שמת אחרון את אשתו¹²¹.

(114) שאינה קרובה לא לזו ולא לזו. (115) נמצאת
הנכרית זקוקה לייבום לכל אחד מהאחים בעלי האחיות.
(116) ועדיין לא נתייבמה הנכרית לאחד מהם.
(117) ואשתו אסורה על האח השני משום ערוה, שהרי
אחות אשתו היא. (118) אף על פי שהנכרית עדיין לא
נתייבמה, - הואיל והייתה זקוקה לו בחייו, הרי היא כצרת
אחות אשתו, מחמת זיקתו עליה, ואינה מתייבמת. אבל
חייבת לחלוץ כי ה"זקוקה" אין דינה כ"כנוסה" ממש
להיחשב כצרת ערוה גמורה להיפטר אף מן החליצה.
(119) ולא כנס כלל את הנכרית. (120) לפני שגירש את
אשתו. (121) נמצאת נכרית זו צרת אחות אשתו בזיקה
ואסורה לאח השלישי.

18 כו. ומפני מה לא גזרו דבר זה בנשואין; שהרי צרת
19 ערוה בנשואין, אם גרש את הערוה ומת - צרתה
20 מתרת ליבם, כמו שבארנו? מפני שאסור צרת
21 הערוה בנשואין ידוע לכל¹²², ואינן באין להתיר
22 הצרה אם לא גרש הערוה; ואסור צרת ערוה בזקת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי א' טבת - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קנא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13) שהיא אם אשתו. (14) כנ"ל, והיו ארבעה אחים. ושנים מהם, בעלי האחיות, מתו ונשארו שני אחים יבמים אלו. (15) מהאחים. (16) והשניה אינה זקוקה לו כלל, ואין כאן אחות זקוקתו. (17) שם.

ג. מת אחד מן האחים ונפלה אשתו ליבום, ואחר כך מת שני¹⁸ ונפלה אשתו ליבום, שהיא אחות הראשונה, והרי שתייהן קצמות¹⁹ - שתייהן חולצות ולא מתיבמות, כמו שבארנו²⁰.

18) עד כאן דן רבינו כשלא נודע מי מת ראשון, ואין ידוע מי מהן נפלה תחילה ליבום, ומכאן ואילך עוסק רבינו כשנפלו ליבום זו אחר זו, ודינן משתנה כדלהלן. (19) נמצאו שתייהן זקוקות, וכל אחת מהן אסורה משום אחות זקוקתו. (20) לעיל ה"א.

ד. מתה האחרונה²¹ - חזרה הראשונה להתרה²², וחולצת או מתיבמת²³. מתה הראשונה - הרי אחרונה באסורה עומדת, וחולצת ולא מתיבמת; שהרי לא היתה ראויה ליבום בשעת נפילתה²⁴. וכן אם קדם אחד מן האחים וחלץ לאחרונה - התרה הראשונה לשאר האחים; שהרי הזקה שאסרה אותה²⁵ הסיירה אחיו בחליצתו²⁶.

21) בלא חליצה. (22) הראשון, כשעדיין לא נפלה השניה ליבום. (23) שאין כאן זקוקה אלא היא בלבד (יבמות כז:). (24) בגלל זיקת אחותה שנפלה תחילה, ו"כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה "יבמה יבוא עליה", הרי זו כאשת אח שיש לה בנים ואסורה" (שם). ומכאן המקור להלכה א', "שאם לא נודע איזה מהם מת ראשון", שתייהן אסורות, שהרי אין להן שום תקנה להתייבם, כי כל אחת מהן חוששין לה שמא היא השניה, ואסורה עליו עולמית. (25) את הראשונה. (26) ומעתה אין הראשונה אחות זקוקתו (שם). אבל לכתחילה אין מורים לחלוץ לשניה ולייבם את הראשונה, גזירה שמא יקדים אחד ויחלוץ לראשונה, והשני ייבם את השניה ויסבור: מה איכפת בין זו לזו (שם כח. וברש"י, וכן ב'תוספות' שם כז:).

ה. וכן אם היתה הראשונה ערוה על אחד מן האחים, וקדם יבם את האחרונה שהיא מתרת לזו²⁷ - התרה הראשונה לשאר האחים; שהרי האחרונה שאסרה אותה עליהן נתיבמה למתו לה²⁸. אבל אם היתה האחרונה היא שאסרה על אחד מהן בלבד משום ערוה - הרי הוא מניבם לראשונה, ושאר האחים אסורין בשתייהן²⁹, וחולצין ולא מתיבמין³⁰, כמו שבארנו³¹. ואם קדמו וכןסו כל אחד אחת מן האחיות - מוציאין אותן מהן³².

27) שאינה אחות זקוקתו. (28) ואינה זקוקה להם עוד, וחזרה הראשונה להתרה, כפי שהיתה בשעת נפילה. (29) אם ימות המייבם ותיפול ראשונה לייבום שנית, או אם לא ייבם כלל, נמצאו שתייהן אסורות להם. (30) שם כח, א. שאפילו נתייבמה הראשונה לא הותרה השניה, הואיל

שניהם ולא ידוע מי קודם, היתה אחת מהן ערוה ליבם זה ואחרת ערוה לשני, שתי אחיות שנפלו ליבום לפני האח השלישי, שלשה אחין שנים מהם נשואין לב' אחיות ומת אחד מהם, אחד מן האחים שקדש אחות יבמתו, שתי יבמות הבאות מבית אחד והאחת אסורה על יבמה משום ערוה, שלשה אחים שנים נשואין לשתי אחיות ומת אחד מהם ואחר כך מתה אשתו, המגרש את אשתו והחזירה ומת ונפלה לפני היבם, קטנה שהשיאה אביה וגרשה בעלה והחזירה ומת, שני אחין נשואין לשתי אחיות שתייהן קטנות או אחת גדולה, שני אחים חרשים או אחד חרש ואחד פקח נשואים לשתי אחיות פקחות, היתה בתו וכיוצא בה נשואה לאחיו והוא חרש.

א. שנים מן האחים נשואין לשתי אחיות, ומתו שניהם, ולא נודע אי זה מהם מת ראשון² - הואיל ואי אפשר ליבם שתייהן³, והרי זקה⁴ נפלה על שתייהן⁵, שתייהן חולצות ולא מתיבמות⁶. ואפילו היתה אחת מהן אסורה על היבם משום שניה או מחיבי עשה או מחיבי לאוין⁷ - הרי אלו חולצות ולא מתיבמות⁸. אבל אם היתה אחת מהן ערוה⁹ עליו, כגון שהיתה אם אשתו או בתה - הרי אחותה מתרת לו¹⁰, ורצה חולץ רצה מניבם; שהרי לא נפלה זקתו¹¹ על שתייהן, שאין זקה על הערוה¹².

2) כי אם נודע מי מת תחילה, יתבאר דין יבום נשותיהן בסמוך ה"ד. (3) שהרי אחיות הן, ואפילו אחת מהן אינה ראויה ליבום, שהרי שתייהן זקוקות ליבום (מכח שני בתים נפרדים), ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו, ואם ישא אחת מהן - הרי הוא פוגע באיסור אחות זקוקתו, שהיא כאשתו. (4) רשות היבם על היבמה. (5) שכל אחת נופלת ליבום מחמת בעלה המת. (6) משנה, יבמות כו, א. שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא מדבריהם, ומן התורה אין איסור אלא באחות נשואתו ממש, ולפיכך חייבת בחליצה להפטר מן הזיקה (בניגוד לאחות אשתו, שפטורה מן החליצה ומן היבום, למעלה פ"ו ה"ט), ואינה מתייבמת משום איסור "זיקה" מדבריהם. (7) הכל מפורש בדברי רבינו לעיל פ"א מהל' אישות ה"רח. (8) כל אלו ראויות ליבום מן התורה ואינן אסורות אלא מדברי חכמים, כמבואר לעיל פ"ו ה"י. ולפיכך מן התורה זקוקות הן ליבום, ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו (יבמות, שם). (9) שחייב על ביאתה כרת (לעיל הל' אישות פ"א ה"ה), ואין קידושין תופסין בה ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט. (10) שאינה אחות זקוקתו. (11) של היבם. (12) יבמות, שם.

ב. היתה אחת מהן אסורה על יבם זה משום ערוה¹³, והאחרת אסורה על היבם השני משום ערוה¹⁴ - האסורה לזה מתרת לאחריו, והאסורה לזה מתרת לאחריו; שהרי נפלה זקת כל אחד מהן¹⁵ על המתרת לו בלבד¹⁶, ורצה חולץ רצה מניבם לזו המתרת לו¹⁷.

15 אַחִיךָ או יִחְלֹץ לְיִבְמָה זוּ הַזְקִיקָה לְכָלֶכֶם⁴³. חָלַץ לָהּ
16 אַחִיו או יִבְמָה, או שְׁמִתָּה הַיִּבְמָה - הָרִי זֶה יִכְנַס
17 אֲרוֹסָתוֹ⁴⁴. מִתּוֹ אַחִיו כָּלֶם⁴⁵ - מוֹצִיא אֶת אֲרוֹסָתוֹ
18 בְּגִטָּה⁴⁶ וַיִּבְמָתוּ בַּחֲלִיצָה⁴⁷. וְאִם מֵתָה אֲרוֹסָתוֹ, בֵּין
19 שְׁמִתָּה קֹדֶם מִיתַת הָאָחִין בֵּין שְׁמִתָּה לְאַחֵר מִיתַת
20 הָאָחִין - חֻזְרָה הַיִּבְמָה לְהַתְּרָה, וְרָצָה חוֹלֵץ רָצָה
21 מִיָּבֶם⁴⁸.

(40) לאחר שנפלה ליבום והזקקה לאחים. (41) אינך צריך לגרשה, כי אפשר שתותר לך ע"י מעשה אחיך, וכמבואר לפנינו. (42) שהיא אסורה לך משום אחות זקוקתך, שהיא כאחות אשתך. (43) ואז תוסר זיקתך ממנה. (44) אם חלץ או יבם בטלה הזיקה כנ"ל, ואם מתה גם כן מותרת, שלא תהא חמורה מאחות אשתו שמותרת לו כשמתה אשתו (יבמות מא. ורש"י שם). (45) והוא היבם היחידי. (46) שאחות זקוקתו היא. (47) ולא נפטרה זו מן החליצה משום "אחות גרושתו", הואיל וזיקתה קדמה לקידושי אחותה (יבמות, שם. ועיי"ש בתוי"ט). (48) "יבמה שהותרה (שהיתה מותרת ליבם בעת מיתת אחיו), ונאסרה, וחזרה והותרה, תחזור להיתרה הראשון" (יבמות שם).

22 ט. שְׁלֹשָׁה אָחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נִשְׁאוּאִין לְשְׁתֵּי אָחִיות,
23 וְיֵשׁ לְכָל אַחַת מִשְׁתֵּיהֶן צָרָה, וּמִתּוֹ הַנִּשְׁאוּאִין אֶת
24 הָאָחִיות, וְנִפְלֹו הָאָחִיות וְצִרוּתֵיהֶן לְפָנֵי יָבֶם⁴⁹: אִם
25 חָלַץ לְצָרוֹת - נִפְטְרוּ הָאָחִיות, אֲבָל אִם חָלַץ לְאָחִיות
26 - לֹא נִפְטְרוּ צִרוּתֵיהֶן עַד שִׁיחְלְצוּ הַצָּרוֹת; מִפְּנֵי
27 שְׁחִלְצַת אָחִיות חֲלִיצָה שְׁאֵינָה מְעַלָּה⁵⁰, וְחֲלִיצָה
28 שְׁאֵינָה מְעַלָּה אֵינָה פּוֹטֶרֶת אֶת הַצָּרָה⁵¹, כְּמוֹ
29 שְׁבִאֲרָנוֹ⁵².

(49) וכולן אינן מתייבמות, האחיות - משום איסור אחות זקוקתו כלעיל ה"א, והצרות - שהן צרות אחות זקוקתו (שם כז.). (50) שהרי אינן ראויות להתייבם, וכל שאינה כשרה לייבום, הרי חליצתה חליצה פחותה (שם כז: וברש"י). (51) שם כז, א: "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות. לצרות - נפטרו אחיות". ואע"פ שגם הצרות אינן ראויות ליבום - איסורן בתור צרות אחות זקוקתו, קל משל האחיות, וחליצתן משוכחת משל האחיות (שם וברש"י). (52) לעיל פ"ה הי"ב.

30 י. יִרְאֶה לִי, שֶׁכֶּף הַדִּין בְּשְׁתֵּי יָבֵמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית
31 אֶחָד, וְהָאֶחָת מֵהֶן אֲסִירָה עַל יָבְמָה מִשּׁוּם שְׁנִיָּה או
32 מִחֻבֵּי לֹאִין או מִחֻבֵּי עֲשָׂה, שְׁאֵם חָלַץ לְאֲסִירָה⁵³
33 - לֹא הַתְּרָה צָרָתָה⁵⁴; חָלַץ לְצָרָה - הַתְּרָה הָאֲסִירָה.

(53) שחליצתה אינה מעולה. (54) כשם שחליצת האחיות אינה פוטרת הצרות, למרות שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא מדרבנן, כמאמרם (יבמות כז:): "זיקה מדרבנן היא", הרי שחליצה הפסולה מדרבנן אינה פוטרת הצרה (מגיד-משנה). ולדעת בעל 'הלכות גדולות' אפילו חלץ לשניה - הותרה צרתה המותרת, וכן היא דעת השו"ע (אהע"ז סי' קע, סי"ח), ומקורם מהתוספתא יבמות פ"ו ה"ה: "היתה איסור

ולא היתה ראויה ליבום בשעת נפילה. (31) לעיל ה"ד. (32) שם כז, א. הואיל והראשון כנס בעבירה, שהרי פגע באחות זקוקתו, אין כניסתו מועילה להתיר לשני לקיים את אשתו, אע"פ שלא עבר על אחות זקוקתו, כי כל שהכניסה הראשונה היתה בעבירה - אינה מתרת לשני את אשתו, מה-שאין-כן ב"קדם אחד וחלץ" (האמור לעיל ה"ד), שם לא עבר החולץ על שום איסור, לפיכך הותרה הראשונה לשאר האחים ('מעשה רוקח'). וכל-שכן בדין הכתוב לעיל ה"א כ"שלא נודע איזה מהם מת ראשון", ודאי אם כנסו - מוציאין אותן מהם, שהרי כל אחד מהם כנס בעבירה, כי אולי כנס את השניה לנפילה, שאין לה היתר עולמית, הואיל ולא היתה ראויה בשעת נפילה, וכמבואר לעיל ה"ד (שם).

1 ו. שְׁלֹשָׁה אָחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נִשְׁאוּאִין לְשְׁתֵּי אָחִיות,
2 מִתּוֹ אֶחָד מִבְּעָלֵי אָחִיות וְעָשָׂה הַשְּׁלִישִׁי³³ בִּיבְמָתוֹ
3 מֵאֲמֵר, וְאַחֵר כֶּף מִתּוֹ בְּעַל אָחִיות הַשְּׁנִיָּה, וְנִפְלֹה
4 הָאָחִיות הַשְּׁנִיָּה לְפָנֵי הָאָח הַשְּׁלִישִׁי³⁴ - הָרִי זֶה נִתָּן
5 גִּט לְבָעֶלֶת הַמֵּאֲמָר³⁵ וְחוֹלֵץ לָהּ³⁶, וְחוֹלֵץ לְאָחִיות
6 הָאֲחִירוֹנָה³⁷, פָּדִי לְהַתְּרָן לָזָר.

(33) שאינו נשוי אחותה. (34) ומעשה שתיהן אסורות לו משום אחות זקוקתו, ואין בעלת המאמר דוחה את אחותה השניה משום אחות אשתו, שאין כח במאמר לעשושה כנשואה גמורה. (35) להפקיע קידושי מאמרו, שאינם נפקעים בחליצה אלא בגט, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג. (36) לזיקתו, שאינה נפקעת אלא בחליצה. (37) הבאה מבית אחר, ואינה ניתרת בחליצת אחותה, וגם אינה מתייבמת משום אחות חלוצתו (משנה יבמות כט.): "זו היא שאמרו, או לוי על אשתו (בעלת מאמרו), ואוי לו על אשת אחיו". והוא-הדין אם לא עשה השלישי מאמר באחת מהן, נאסרו שתיהן עליו משום אחות אשה בזיקה, וכמבואר לעיל ה"א. ולא השמיענו רבינו כאן, אלא שאין המאמר קונה קנין גמור לדחות אחותה משום אחות אשתו. ולא כבית-שמיאי (שם) האומרים: "אשתו עמו (בעלת מאמרו) והלזו תצא (בלא חליצה) משום אחות אשתו".

7 ז. מִתּוֹ זֶה שֶׁעָשָׂה הַמֵּאֲמֵר, וְהִיתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת,
8 וְנִפְלֹו שְׁתֵּיהֶן לְפָנֵי בְּעַל הָאָחִיות - בְּעֶלֶת הַמֵּאֲמָר
9 פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבֶם, שֶׁהָרִי הִיא אָחִיות
10 אִשְׁתּוֹ; וְהָאִשָּׁה הָאֲחֶרֶת³⁸ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְּיַבֶּמֶת,
11 שְׁאִין הַמֵּאֲמָר קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר עַד שִׁיִּפְטֹר אֶת
12 הַצָּרָה³⁹.

(38) צרת בעלת המאמר. (39) לגמרי, אפילו מן החליצה, אלא הרי היא כצרת אחות אשתו בזיקה, שחולצת ואינה מתייבמת (יבמות פ"ג, מ"ו). והוא-הדין אם לא עשה בה השלישי מאמר, ומת, אשתו חולצת ולא מתייבמת, משום צרת אחות אשתו בזיקה, כמבואר לעיל פ"ו הכ"ה, שהרי כשמת בעל האחות, הוזקקה אשתו לאח השלישי בעל הנכרית, ונעשית נכרית זו צרתה בזיקה ('ברטנורא' שם).

13 ח. אֶחָד מִן הַיָּבֵמִין שֶׁקִּדַּשׁ אָחִיות יָבְמָתוֹ⁴⁰ - אוֹמְרִין
14 לוֹ: הִמָּתֵן וְאֵל תִּגְרַשְׁנָה⁴¹ וְאֵל תִּשְׁאַנָּה⁴² עַד שִׁיִּבְּם

קטנה כלום. (66) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ז.ח. ואפילו אם אביה יקדשנה שנית אין קידושה גמורין, שמששהיא אביה בפעם הראשונה אין לו רשות בה, כמבואר שם פ"ג ה"ב, נמצאת קטנה זו - גרושת אחיו מן התורה, ונישואיה השניים לא הועילה לה, וכשמת בעלה הרי היא כגרושה ואסורה ליבם (משנה, יבמות קט.). ואע"פ שהיא גרושת אחיו צריכה חליצה, ואין אומרים תיפטר גם מן החליצה כשאר כל העריות? משום שמא לא שמעו אנשים על גירושה, וכשיראו זו יוצאת בלא כלום - יבואו להתיר יבמה להנשא לזר בלא כלום (רא"ש שם פ"ג, אות ה.).

יד. והוא הדין למגרש פקחת⁶⁷, ונתחרשה⁶⁸ והחזירה⁶⁹, ומת והניחה חרשת, שהיא אסורה⁷⁰ ליבם, ואינה חולצת ולא מתבטלת⁷¹. וצרת קטנה זו או חרשת זו - חולצת או מתבטלת⁷². ואם החזירה פקחיה קטנה או חרשת, וגדלה⁷³ או נתפקחה⁷⁴ אצלו⁷⁵ ואחר כך מת - הרי זו מתרת ליבמה⁷⁶.

(67) שהיא מגורשת גמורה מן התורה. (68) ואין נישואיה אלא מדרבנן, כמפורש לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. (69) משום גרושת אחיו כנ"ל. (70) כאן דקדק רבינו לכתוב: "ואינה חולצת" וכו', בניגוד לקטנה שהחזירה, בהלכה הקודמת שכתוב בה: "אסורה ליבם". ויתכן, כי קידושי קטנה עדיפים מקידושי חרשת, מפני שקטנה סופה לגדול ויהיו נישואיה נישואין גמורים, וכמפורש לעיל פ"ה הכ"ז ('מעשה רוקח'). [ניתן גם, כי קטנה תחלוץ משתגדל, אבל חרשת אין חליצתה חליצה, וראה להלן הי"ז]. (71) ר"ף יבמות פ"ג, ע"פ ה'ירושלמי' (שם, ה"ו) וכמפורש שם: "קטנה זו (וכן חרשת) - קנויה ואינה קנויה", ומצד הקניי - הרי היא כאשתו, ואפילו היא עצמה מותרת להתייבם וכלשכן צרתה. וצד שלא קנה בה - היא עצמה אסורה, שאינה אשתו (אלא גרושתו), אבל צרתה כנגדה מותרת, שביצד זה אינה צרתה, שהרי אינה קנויה לו, ואין צרתה שבצדה נידונית כצרת ערוה. (72) גמרו קידושה, כדלעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח. (73) ומשבעלה כשנתפקחה, מקודשת גמורה היא, חזרה להיתרה, ואינה עוד גרושת אחיו, ודינה כ"מגרש אשתו הגדולה והחזירה ומת", לעיל הי"ב. (74) יבמות קט, א.

טו. שני אחין נשואין לשתי אחיות: היו שתיהן קטנות הראויות למאן⁷⁷ או חרשות⁷⁸, ומת אחד מהן - תצא⁷⁹ משום אחות אשה, ופטורה מן החליצה ומן היבום⁸⁰. היו אחת גדולה⁸¹ ואחת קטנה, ומת בעל הקטנה - תצא משום אחות אשה, ופטורה מן החליצה ומן היבום⁸²; מת בעל הגדולה⁸³ - מלמדין הקטנה שתמאן בבעלה⁸⁴, ותהיה גדולה זו מתרת ליבמה⁸⁵.

(75) שהיו יתומות ואין נישואיהן אלא מדרבנן, אבל קטנות שהשיאן אביהן אינן ראויות למיאון, שקידושהן קידושין גמורין הן. (76) בין קטנות בין גדולות, שקידושי חרשת אינן אלא מדבריהם (הל' אישות פ"ד ה"ט). (77) היבמה. (78) שכת נישואיהן שוה, והרי זו אחות אשתו ממש.

מצוה ואיסור קדושה (שניה) חלץ לה או בא עליה - נפטרה צרתה. ורבינו סובר שאין הלכה כאותה תוספתא, אלא כשמואל האומר (יבמות כז.): "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות", והוא-הדין אם חלץ לשניה, לחייבי לאוין ולחייבי עשה, שאין צרתה נפטרה.

יא. שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות והשלישי נשוי נכרית, מת אחד מבעלי אחיות ויבם הנשוי נכרית את אשתו, ואחר כך מתה אשתו של שני, ואחר כך מת השלישי⁵⁵, ונפלו שתי נשיו לפני השני (שאין לו אשה) - הרי אלו פטורות מן החליצה ומן היבום. האחת - מפני שהיתה אחות אשתו בשעה שמת אחיו הראשון, נאסרה עליו לעולם משום אשת אח, פדין אשת אחיו שלא היה פעולמו⁵⁶; והנכרית - משום צרתה⁵⁷.

(55) הנשוי נכרית. (56) כמבואר לעיל פ"ו, הי"ז. (57) כדין צרת ערוה, שפטורה מן החליצה ומן היבום (משנה, יבמות ל. וכדעת ה'תוספות' שם ד"ה ונאסרה). וחזר רבינו כאן מפירושו למשנה שם, שהנכרית, חולצת ולא מתייבמת: "לפי שאני מסופק אם אסורה (האחת) משום ערוה . . . או אסורה עליו מדרבנן, שאמרו: הואיל ונאסרה עליו שעה אחת נאסרה עליו עולמית והיא כמו שניה, וצרת שניה חולצת או מתייבמת, ולפיכך תחלוץ להחמיר".

יב. וכן שני אחין נשואין לשתי אחיות ומת אחד מהן, ואחר כך מתה אשתו של שני - הרי זו אסורה עולמית, הואיל ונאסרה עליו בשעת נפילה⁵⁸. אבל המגרש את אשתו והחזירה ומת - הרי זו מתרת ליבם. ואף על פי שנאסרה עליו בחיי אחיו בשעה שגורשה⁵⁹ - הרי חזרה להתרה, וכשמת אחיו בהתרה היתה עומדת⁶⁰.

(58) משום אחות אשתו, נאסרה עליו לעולם משום אשת אח, וכנ"ל בהלכה הקודמת (משנה, יבמות לב.). (59) משום גרושת אחיו, שהיא ערוה. (60) משנה, שם קח, ב. כי לא הנישואין הראשונים מפילים ליבום, אלא מיתת הבעל מפילה, ובאותה שעה בהיתר היא עומדת (שם קט.) והשווה לעיל פ"ו הכ"א.

יג. קטנה שהשיאה אביה⁶¹, וגרשה בעלה והחזירה, ומת ועדין היא קטנה⁶² - הרי זו אסורה ליבם⁶³; מפני שגרופיה גרושין גמורין, שהרי אביה השיאה⁶⁴, ואין חזרתה חזרה גמורה, שאין קדושי קטנה קדושין גמורין⁶⁵, כמו שבארנו⁶⁶.

(61) ונישואיה נישואין גמורים מן התורה. (62) ואם מת כשהיא גדולה, יתבאר דינה להלן הי"ד. (63) וחולצת ואינה מתייבמת, כמבואר בכתובות עג, ב. וכן בתוספתא יבמות פ"ג, מ"ד. (64) והרי היא אשת איש גמורה מן התורה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות הי"א, וגם גירושה גירושין גמורין, משעה שמבחנת בין גיטה לדבר אחר, כמבואר לעיל פ"ב מהל' גירושין הי"ט. (65) שאין מעשה

יח. וְלָמָּה גָּזְרוּ חֻקִּים שְׂוִיָּא זֶה הַחֵרֶשׁ אֲשֶׁתוֹ
הַחֲרָשָׁה, וְהֵן אֵינָן בְּגֵי חַיִּיבִים⁹⁶, אֲלֵא הֲרִי הֵן כְּקָטָן
אוֹכֵל נְבִלּוֹת שְׂאִין בֵּית דִּין מְצִוִּין לְהַפְרִישׁוֹ?⁹⁷ אָמְרוּ
חֻקִּים⁹⁸: אִם תֵּשֵׁב אֲשֶׁתוֹ עִמּוֹ, נִמְצָאָה אַחֲתָהּ⁹⁹
נִשְׁאָת לְזָר, וַיֹּאמְרוּ: נִפְטָרָה מִשּׁוּם אַחֲתָהּ אִשָּׁה¹⁰⁰.
לְפִיכָךְ מוֹצִיא הַחֵרֶשׁ אֲשֶׁתוֹ בִּגְט, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה
אַחֲתָהּ אֲסוּרָה לְעוֹלָם¹⁰¹.

(96) במצוות, שהרי אין להם דעת. (97) יבמות קיד, א.
ובפ"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז: "לפי שאינו בן דעת".
(98) שם קיד, ב. (99) היבמה, אשת הפקח.
(100) שייסברו: קידושי אשתו החרשת קידושין גמורין הן,
ודחו את זיקתו מעל הפקחת ואינה עוד זקוקתו (רש"י שם).
(101) ולא יטעו עוד להתירה להנשא לזר.

יט. וְכֵן שְׁנֵי אַחִין פְּקָחִין נְשׂוּאִין לְשְׁתֵּי אַחֲיוֹת,
אַחַת פְּקָחַת וְאַחַת חֲרָשָׁה: מֵת בְּעַל הַחֲרָשָׁה¹⁰² -
תֵּצֵא מִשּׁוּם אַחֲתָהּ אִשָּׁה¹⁰³; מֵת בְּעַל הַפְּקָחַת -
מוֹצִיא אֶת אֲשֶׁתוֹ הַחֲרָשָׁה בִּגְט¹⁰⁴ וְאֵת אֲשֶׁת אַחֲיוֹ
בַּחֲלִיצָה¹⁰⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּקַח וְיָכוֹל לְחַלֵּץ¹⁰⁶.

(102) שנישואיה אינם אלא מדרבנן. (103) בלא חליצה,
שאינה זקוקה לו כלל. (104) שאין בקידושיה הקלושים
כח לדחות את זיקתו מעל אחותה, ומתוך שאחותה זקוקה
לו מן התורה, נמצאת אשתו החרשת אסורה לו משום אחות
זקוקתו, ועליו לגרשה בגט כדין כל חרשת המתגרשת בגט.
(105) אף היא נאסרה עליו משום אחות גרושתו.
(106) ומותרת לזר (משנה, יבמות קיג:).

כ. שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד פָּקַח וְאֶחָד חֲרָשׁ, הַחֲרָשׁ נִשְׂוִי
שְׁתֵּי נָשִׁים פְּקָחוֹת, אִם אַחַת פְּקָחַת וְאַחַת חֲרָשָׁה וְהֲרִי
וְהֵן הַחֲרָשׁ - שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת¹⁰⁷ עַל כָּל פְּנִימִים¹⁰⁸: אִם
נְשׂוּאֵי הָעֵרֻוָּה נְשׂוּאִין¹⁰⁹ - הֲרִי הַשְּׂנֵי צָרְתָּה
וּפְטוּרָה¹¹⁰, וְאִם אֵין נְשׂוּאֵי הָעֵרֻוָּה נְשׂוּאִין¹¹¹ - כָּךְ
לֹא יִהְיֶה נְשׂוּאֵי צָרְתָּה נְשׂוּאִין¹¹².

(107) כגון שהיא בתו או חמותו. (108) מן החליצה ומן
הייבום. (109) מכל הצדדים. (110) שיש לו קנין גמור
באשתו. (111) כדין צרת ערוה, המפורש לעיל פ"ו הי"ד.
(112) שאין חרש קונה. (113) והרי היא כזרה, ואינה זקוקה
כלל ליבום ("ירושלמי" יבמות פ"ד ה"ג).

כא. הֵייתָה בְּתוּלָה¹¹⁴ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ¹¹⁵ חֲרָשָׁה וְנְשׂוּאָה
לְאַחֲיוֹ הַפְּקָח¹¹⁶ - צָרְתָּה¹¹⁷ חוֹלָצָה וְלֹא מְתִיבָמָה,
שְׂאִין נְשׂוּאֵי הַחֲרָשָׁה נְשׂוּאִין גְּמוּרִין¹¹⁸.

(114) של אחד פקח. (115) ערוה אחרת, כגון חמותו או
כלתו. (116) והרי נישואי חרשת אינם אלא מדרבנן.
(117) שהיא פקחת ונשואה גמורה. (118) לפטור את צרתה
משום "צרת ערוה", ולפיכך חולצת להסיר את זיקתו
מעליה, ואינה מתייבמת שהרי היא צרת ערוה מדרבנן
("ירושלמי" שם ה"ד). ושם ה"ה שנינו: "בתו חרשת נשואה
לאחיו חרש, צרתה פטורה מן החליצה ומן היבום". ורבינו

(79) שקידושיה קידושין גמורין. (80) שקידושי אשתו
הגדולה, עדיפים מזיקת יבמתו, שכן נישואיה אינו אלא
מדרבנן, ונפטרה משום אחות אשתו. (81) נמצאת זיקתה
של גדולה, שהיא מן התורה - אוסרת הקטנה עליו, ואין
נישואיה הקלושים (= שהם מדרבנן) אלימים להפקיע זיקתו
מעל הגדולה, ונשארה הקטנה אחות זקוקתו, ולייבם
הגדולה גם כן אינו יכול, מפני שהיא אחות אשתו הקטנה,
ומה יעשה? (82) ותעקור נישואיה למפרע, ואינה צריכה
גט. (83) משנה, יבמות קט, א. וכדעת רבי אליעזר. אבל
אילו היה מגרש הקטנה בגט, היתה הגדולה אסורה עליו
משום אחות גרושתו. וכן אילו היה חולץ לגדולה, היתה
הקטנה נאסרת עליו משום אחות חלוצתו, והשווה לעיל
פ"ה ה"ל.

1 טז. שְׁנֵי אַחִין חֲרָשִׁין⁸⁴ נְשׂוּאִין לְשְׁתֵּי אַחֲיוֹת
2 פְּקָחוֹת, או חֲרָשׁוֹת, או אַחַת פְּקָחַת וְאַחַת חֲרָשָׁה;
3 וְכֵן שְׁתֵּי אַחֲיוֹת חֲרָשׁוֹת נְשׂוּאוֹת לְשְׁנֵי אַחִים
4 פְּקָחִין⁸⁵, או חֲרָשִׁין, או אֶחָד פָּקַח וְאֶחָד חֲרָשׁ; וְיֵמָּה
5 אֶחָד מֵהֶן - אֲשֶׁתוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם
6 מִשּׁוּם אַחֲתָהּ אִשָּׁה⁸⁶, שְׁהֲרִי אֵין נְשׂוּאֵי אֶחָד מֵהֶן
7 נְשׂוּאִין גְּמוּרִין.

(84) שאין נישואיהם נישואין גמורין, כמבואר לעיל פ"ד
מהל' אישות ה"ט. (85) וגם כאן אין הקידושין קידושין
גמורין, בגלל חרשות הנשים, וכמבואר שם. (86) משנה,
יבמות קיב, ב. הואיל וכקידושי זו, כך קידושי זו, באין
קידושי אשתו ומפקיעים את זיקתו מאחותה, שאף היא אינה
זיקה גמורה, אלא מדבריהם בלבד.

8 יז. שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד פָּקַח וְאֶחָד חֲרָשׁ, נְשׂוּאִין לְשְׁתֵּי
9 אַחֲיוֹת פְּקָחוֹת, או אַחַת פְּקָחַת וְאַחַת חֲרָשָׁה וְהֲרִי
10 הַפְּקָחַת הִיא אֲשֶׁת הַפְּקָח⁸⁷: מֵת הַחֲרָשׁ - תֵּצֵא
11 אֲשֶׁתוֹ⁸⁸ מִשּׁוּם אַחֲתָהּ אִשָּׁה⁸⁹; מֵת הַפָּקַח - הוֹאִיל
12 וְנְשׂוּאֵי הַפָּקַח שְׂמֵת נְשׂוּאִין גְּמוּרִין, וְזִקְתָּ זֶה הַחֲרָשׁ
13 גְּמוּרָה⁹⁰, וְנְשׂוּאֵי הַחֲרָשׁ אֵינָן נְשׂוּאִין גְּמוּרִין - הֲרִי
14 זֶה הַחֲרָשׁ מוֹצִיא אֶת אֲשֶׁתוֹ בִּגְט⁹¹, מִפְּנֵי שֶׁאַחֲתָהּ
15 זְקוּקָה לָּהּ⁹²; וְאֲשֶׁת אַחֲיוֹ הַפָּקַח אֲסוּרָה לְעוֹלָם⁹³,
16 שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְכַנֵּס מִפְּנֵי אַחֲתָהּ⁹⁴; וְלֹא יִחַלֵּץ, מִפְּנֵי
17 שֶׁהוּא חֲרָשׁ⁹⁵.

(87) נמצאת קידושי זו קידושין גמורין, ושל אחותה
מדבריהם בלבד. (88) של החרש, שנישואיה מדרבנן.
(89) יבמות, שם במשנה. (90) שזקוקה לו ליבום מן
התורה. (91) ברמיזה, כשם שכנס ברמיזה, כך מוציא
ברמיזה (לעיל הל' גירושין פ"ב הי"ז). (92) מן התורה,
ואוסרת את אשתו הנשואה לו רק מדבריהם, ואחות זקוקתו
אסורה. (93) גם לו וגם לאחרים, עד שימות החרש.
(94) שהיא אחות גרושתו. (95) וכבר נתבאר לעיל פ"ד
ה"ג, שאין החרש ראוי לחלוץ, וחליצתו אינה כלום (משנה,
יבמות שם). שהחליצה תלויה בקריאה, ואינו יכול לקרוא,
אבל הגט תלוי בכתיבה, וכתובים לו, והוא מוציא ברמיזה,
כשם שכנסה ברמיזה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי א' טבת - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה עולמית (ראה לעיל פ"ז, ה"ד) - כי לא נאסרה זו אלא משום ספק (תפארת ישראל' יבמות פ"ב מ"ו), וכהסברו של רש"י (שם כד): זו שנאסרה משום אחות זקוקה אינה יבמה כלל, וכי פקעה זיקת האחים מעל אחותה, הרי זו מותרת, שאין היא אשת המת שתיאסר משום אשת אח שיש לו בנים. וכל זה כשלא נמלכו בבית-דין, אבל נמלכו בב"ד ועברו - יוציאו (הרא"ש שם פ"ב, אות ד. וכן באהע"ז סי' קעו, א).

ב. שנים⁸ שקדשו שתי אחיות, זה אינו יודע אי זו קדש וזה אינו יודע אי זו קדש, ומתו שניהן, לזה אח ולזה אח - זה חולץ לשתייהן⁹ וזה חולץ לשתייהן. לזה אח אחד ולזה שנים - היחיד חולץ לשתייהן בתחלה¹⁰, והשנים אחד חולץ ראשונה¹¹ והשני מיבם¹²; ואם קדמו וכן¹³ - אין מוציאין מידן¹⁴. ואפלו היו כהנים¹⁵; שהחליצה שחלץ היחיד - מספק¹⁶ חלץ, והחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים¹⁷, ובספק חלוצה לא גזרו¹⁸.

8) שהם נכרים זה לזה. 9) שכל אחד מהם אסור לייבם, שמא הוא פוגע באחות זקוקתו, ומספק יחלוץ לשתייהן כדי להתירן להנשא לזר. 10) כדי להחיר את יבמתו לאחרים. 11) להסיר את זיקת האחים ממנה, אם היא יבמתו. 12) את השניה, שאפילו אינה יבמתו, אינו אסור בה משום אחות זקוקה, שכבר נחלצה הראשונה מאחיו. אבל אסור לייבם תחילה, שמא האחרת היא אשת האח, ופוגע באחות זקוקתו (יבמות כג:). וכן אסור ל"חולצים" לייבם את השניה, משום איסור "אחות חלוצתו". 13) השנים שהם אחים. 14) כמבואר לעיל הערה ו. 15) שאסורים באשה חלוצה. 16) שמא זו יבמתו. 17) שם כד, א. כי התורה לא אסרה אלא גרושה, ככתוב (ויקרא כא, ז): "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", והשווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. 18) שכל אחת מהאחיות אינה אלא ספק חלוצה, כי שמא לא היתה מקודשת לראשון, נמצאת חליצתה מ"היחיד" אינה כלום (יבמות, שם). וכל זה, כשעברו וכןסו, אבל לכתחילה אין להקל להם להתירם לייבם, על סמך "ספק חכמים - להקל". ואפילו כשכבר חלץ האח הראשון, אסור לאח השני הכהן לייבם את השניה, משום איסור "חלוצה לכהן", הואיל וחלצה מ"היחיד" בבית-דין ונעשה בה מעשה רב ומפורסם, אין להתירה לכהן - שמא יאמרו: חלוצה מותרת לכהן. וכן אמרו (יבמות צח:): "כהנים חולצים (ואינם מייבמים, משום ספק חלוצה), ושאינם כהנים - מייבמים" (מגיד-משנה).

ג. היו לזה שני אחין ולזה שני אחין - אחיו של זה חולץ לאחת, ואחיו של זה חולץ לאחרת, ואחר כך האח השני של זה מיבם חלוצתו של זה, והאח השני של זה מיבם חלוצתו של זה¹⁹. קדמו שניהן²⁰ וחלצו לשתייהן - לא ייבמו שני האחין האחרים²¹, אלא אחד חולץ בתחלה ואחיו מיבם לשניה²²; ואם קדמו וכןסו - אין מוציאין מידן²³.

לא חשש להביאה, כי כבר נכללת היא בדין ה"כ: "אם נישואי הערוה (בתו החרשת) נישואין, הרי השניה צרתה ונפטרה" וכו'.

כב. כל מקום שאמרנו בהלכות אלו שתי אחיות¹¹⁹ - אחת שתי אחיות או אשה ובתה או אשה ובת בתה¹²⁰ וביצא בזה; ענין הדברים¹²⁰: שהן שתי נשים שהאחת מהן ערוה עם האחרת ואי אפשר לשא שתייהן משום ערוה¹²¹. וכן כל מקום שאמרנו אחות אשתו¹²² או אחות יבמתו¹²³ - אחד אחותה או אמה או בתה¹²⁴; ענין הדברים: אחת מקרובותיה שהן ערוה עמה.

119) כגון לעיל ה"א. 120) כוונת הדברים. 121) נמצאת, שכל אחת היא קרובת זקוקתה ואסורה לו. 122) כגון לעיל ה"ז, טז. 123) לעיל ה"ח. 124) של אשתו או יבמתו, שאסור לו לקיים שתיהן.

פרק שמיני

1) נתבאר בו דין המקדש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש, בני תערובות, הלך בעלה למדינה אחרת ושמעה שמת ונישאה ואחר כך בא.

א. מי שקדש אחת משתי אחיות, ואין יודע אי זה מהן קדש², ומת ולו אח אחד חולץ לשתייהן כדי להתירן לאחרים³. היו לו שני אחין - אחד חולץ לאחת מהן בתחלה, והשני מיבם לשניה על כל פנים⁴: אם זו היא שקדש אחיו - הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו - הרי נשא אשה משאר הנשים, ואחותה שהיתה אשת אחיו כבר נחלצה⁵. אבל לא ייבם האחת תחלה, שמא האחרת היא אשת אחיו ונמצא שנשא קרובת זקוקתו. קדמו שני האחין וכןסו⁶ שתי היבמות - אין מוציאין אותן מידן⁷.

2) כגון שאמר לשתי אחיות: הרי אחת מכן מקודשת לי, וקיבלה אחת כסף הקידושין ע"י חברתה, או שאמר המקדש לאבי הבנות: אחת מבנותיך מקודשת לי, וקיבל האב קידושה, כמפורש לעיל פ"ט מהל' אישות ה"ג. 3) ואינו יכול לייבם אפילו אחת מהן, כי שמא האחרת היא אשת אחיו, ונמצא פוגע באחות זקוקתו, וגם אינו יכול לחלוץ לאחת ולייבם השניה, כי אחות חלוצתו אסורה לו בחייה, ואין לאחיות תקנה, אלא שיחלצו שתיהן, כי כל אחת מהן זקוקה ליבום מספק, שמא היא המקודשת לאח המת (משנה, יבמות כג:). 4) כלומר, בכל אופן מותר לייבמה. 5) ע"י אחיו, ומותר לו לישא אחות חלוצת אחיו. 6) קודם שנמלכו בבית-דין. 7) שכל אחד אומר אני כנסתי את יבמתי הראויה לי (המקודשת לאחי המת). ואפילו כנס הראשון באיסור את אחות זקוקתו, הרי משבא אחיו וכנס את השניה, פקעה זיקתם מעליה ונמצאת הראשונה אצלו בהיתר, כי אינה עוד אחות זקוקה. ואין לאסרה משום: כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה: "יבמה יבוא עליה",

בני הזקנה. (35) משנה, יבמות צט, א. אבל לייבם תחילה - אסור, שמא היא אשת בן אחיו, ואסורה לזר עד שתחלוץ (שם צט:).

ו. מי שלא שָׁהָה אַחֵר מִיתַת בְּעֵלָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים³⁶ וְנִשְׁאַת וְיָלְדָה³⁷, וְאִין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֹאשׁוֹן אִם בֶּן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן, וְהָיוּ לָהּ בָּנִים מִן הָרִאשׁוֹן וּמִן הַשֵּׁנִי, אִם מֵת זֶה הֵבֵן הַסֶּפֶק - בְּנֵי הָרִאשׁוֹן וּבְנֵי הַשֵּׁנִי חוֹלְצִין³⁸ לְאִשְׁתּוֹ וְלֹא מִבְּמִין; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן שְׂבִיבָא לִיבָם, שְׂמָא אִינוּ אָחִיו מֵאֲבִיו, וְהָרִי הוּא אָחִיו מֵאִמּוֹ בּוֹדָאִי, וְאִשְׁתּוֹ אָחִיו מֵאִמּוֹ אֲסוּרָה עָלָיו לְעוֹלָם מְשׁוּם עֲרֻה³⁹. וְכֵן זֶה הֵבֵן הַסֶּפֶק חוֹלֵץ לְנִשְׁתִּיתָהּ⁴⁰ וְלֹא מִבְּמִין⁴¹.

(36) שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, והיה לה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא לאחר, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"ח - ולא שהתה. (37) בחודש השביעי לנישואיה. (38) שמא אשת אחיה מן האב היא זקוקה להם. (39) ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (40) של הבנים הוודאים, שמא נשותיהם של אחים מן האב הן. (41) שמא הן של אחים מן האם בלבד, ואסורות עליו משום ערוה (משנה, יבמות ק.).

ז. הָיָה בֶּן לְרֹאשׁוֹן וּבֶן לַשֵּׁנִי שְׁלֹא מֵאִשָּׁה זֶה שֶׁנִּשְׁאַת בְּתוֹךְ זְמַן⁴², וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - הָרִי הֵבֵן הַסֶּפֶק חוֹלֵץ לְאִשְׁתּוֹ זֶה שְׂמָת אוֹ מִיבָם; שְׂאִם אָחִיו מֵאֲבִיו הוּא - הָרִי יבָם אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאִם אִינוּ אָחִיו מֵאֲבִיו - הָרִי אֵין בִּינֵיהֶן אֲחֻהָ פֶּלֶל⁴³, לְפִיכָף מֵתָר לֹא לְשֹׂא אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁴.

(42) של שלשה חדשים. (43) שאינם אחים מן האם. (44) וכגון שלא היו אחים אחרים מן הבעל הראשון אלא זה הספק בלבד, כי אם יש אחים ודאים אחרים, הרי היא זקוקה להם ואסור לה להנשא לזר בלי חליצה, וה"בן הספק" הזה יהיה אסור בה משום "חלוצת אחיו", כמבואר לעיל פ"א ה"ב (שם ק: וברש"י).

ח. מֵת הֵבֵן הַסֶּפֶק - אֶחָד מִשְׁנֵי הַבָּנִים הַיּוֹדְאִין⁴⁵ חוֹלֵץ לְאִשְׁתּוֹ תַּחֲלָה, וְהַשֵּׁנִי מִיבָם עַל כָּל פְּנִים: אִם אָחִיו הוּא - הָרִי יבָם אֶת אִשְׁתּוֹ; וְאִם אִינוּ אָחִיו, וְהוּא בֶּן הָאָב הָאֲחֵר - הָרִי נִחְלָצָה מֵאֲחִי בְּעֵלָה⁴⁶.

(45) שאינם מאשה זו, ואינם אחים מן האם. (46) אבל אסור לאחד מהם לייבם תחילה, שמא אשת בן הבעל השני היא זקוקה לבן הבעל ההוא ליבום, וכשלא חלצה ממנו אסורה לזר (שם).

ט. מִי שֶׁחָלַף בְּעֵלָה לְמִדִּינָה אַחֶרֶת, וְשִׁמְעָה שְׂמָת וְנִשְׁאַת, וְאַחֵר כֶּף בֶּא הַפֶּעַל הָרִאשׁוֹן⁴⁷, וּמֵתָה שְׁנִיָּהּ, וְלָזָה אַחִין וְלָזָה אַחִין - אָחִיו שֶׁל זֶה וְאָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלְצִין וְלֹא מִבְּמִין⁴⁸.

(47) והרי דינה שתצא מזה ומזה בגט, ואסורה על שניהם

(19) של זה - של זה, כלומר של המת השני שאינו אחיו. ויש כאן "ממה-נפשך", כלומר, מותר על-כל-פנים: אם זוהי יבמתו, הרי טוב. ואין זו חלוצת אחיו, שאחיו לא חלץ אלא לאחותה. ואם אין זו יבמתו, הרי נכרית היא ומותרת לו, לאחר שנחלצה מיבמה, וגם אינה אחות זקוקתו שהרי אחיו חלץ את אחותה, שהיא יבמתו, ופקעה הזיקה שעליה (יבמות כג:). וכל זה כשלא חלצו לה שני האחים, אבל אם חלצו לה שניהם, אסורה אחותה על כל אחד מהם משום אחות חלוצתו. (20) [שני אחים של אחד מהמתים. ובכ"י תימן, הנוסחא כאן: "קדמו שני אחים"]. (21) שכל אחד מהם יפגע בספק אחות זקוקתו, כי שמא האחרת היא אשת אחיו וזקוקה לו וכנ"ל. (22) על-כל-פנים: אם יבמתו היא - הרי טוב, ואם לא - אין זו אחות זקוקתו, שכבר נחלצה מאחיו ופקעה זיקתו, וגם אינה אסורה לו משום "יבמה לזר", שכבר נחלצה זו מאחי בעלה. (23) כמבואר לעיל הערה ו. ואפילו היו שניהם כהנים, כמבואר לעיל ה"ב.

ד. הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ לָהּ בָּנִים וְהָיוּ לְכָלִּיתָהּ²⁴ בָּנִים, וְנִתְעַבְּרָה הָאִשָּׁה וְנִתְעַבְּרָה פֶּלְתָה, וְיָלְדוּ שְׁתֵּיתֵיהֶן בְּמִחְבֹּאֵה אַחַת, וְנִתְעַרְבוּ שְׁנֵי הַיָּלָדִים, וְהִגְדִּילוּ הַתַּעֲרֻבוֹת²⁵ וְנִשְׁאָו נָשִׁים וּמֵתוּ²⁶ - מִיֵּצֵד הֵן נִתְּרוֹת? בְּנֵי הַפֶּלָה חוֹלְצִין לְשְׁתֵּיתֵיהֶן תַּחֲלָה וְלֹא מִבְּמִין; שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן סֶפֶק שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ אָחִיו²⁷ וְתַהֲיָה מִתְּרָת לוֹ, סֶפֶק שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ אָחִי אָבִיו²⁸ וְהִיא עֲרֻה עָלָיו²⁹. אֲבָל בְּנֵי הַזִּקְנָה אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מִבְּמִין; שְׂאִם הִיא זֶה אִשְׁתּוֹ אָחִיו³⁰ - הָרִי יבָמָה, וְאִם הִיא אִשְׁתּוֹ בֶּן אָחִיו - מִתְּרָת לַהֲנִשָּׂא לוֹ שְׁכָר נִחְלָצָה³¹.

(24) אשת בנה. (25) בכתי" התימנים: התערובת. (26) בלא בנים, והרי הן זקוקות ליבום. (27) בן הכלה. (28) בן הזקנה, שהוא אחי אביהם. (29) ככתוב (ויקרא יח, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה... דודתך היא", והערוה אסורה ליבם. (30) שבעלה המת הוא בן הזקנה, ועליו לייבמה (אחרי שיחלוץ לה בן הכלה, כמבואר בסמוך). (31) מבן הכלה, ואינה עוד באיסור יבמה לזר, אבל טרם שיחלוץ לה בן הכלה, אסורה היא לבני הזקנה, שמא היא אשת אחי בני הכלה, ואסורה לאחרים עד שתחלוץ.

ה. מֵתוּ הַבָּנִים הַיּוֹדְעִים³² שֶׁל זִקְנָה וְשֶׁל פֶּלְתָה, וְהָרִי בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת קִיָּמִין - בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת לְנָשִׁי בְּנֵי הַזִּקְנָה חוֹלְצִין וְלֹא מִבְּמִין, שֶׁהִיא סֶפֶק אִשְׁתּוֹ אָחִי אָבִיו³³ שֶׁהִיא עֲרֻה עָלָיו, סֶפֶק אִשְׁתּוֹ אָחִיו³⁴ שֶׁהִיא מִתְּרָת לִיבָמָה; וְלְנָשִׁי בְּנֵי הַפֶּלָה אֶחָד חוֹלֵץ בְּתַחֲלָה וְאַחֵר מִיבָם עַל כָּל פְּנִים: אִם בֶּן הַפֶּלָה הוּא שֶׁחָלַץ תַּחֲלָה - הָרִי חָלַץ אִשְׁתּוֹ אָחִיו, וְהַשֵּׁנִי מִן הַתַּעֲרֻבוֹת הוּא בֶּן הַזִּקְנָה וּמֵתָר לוֹ לְשֹׂא אִשְׁתּוֹ בֶּן אָחִיו אַחֵר שֶׁנִּחְלָצָה מִיבָמָה; וְאִם זֶה שֶׁחָלַץ תַּחֲלָה הוּא בֶּן הַזִּקְנָה - הָרִי חָלַץ לְאִשְׁתּוֹ בֶּן אָחִיו וְלֹא עֲשָׂה כְּלֹם, וְהַשֵּׁנִי מִן הַתַּעֲרֻבוֹת הוּא בֶּן הַפֶּלָה וְהָרִי יבָם אִשְׁתּוֹ אָחִיו³⁵.

(32) הוודאים. (33) שמא הם בני הכלה. (34) שמא הם

לזר (שם וברש"י). ושם בגמרא אמרו: "מקצתם כהנים ומקצתם שאינם כהנים, כהנים חולצים, שאינם כהנים מייבמים". כי אי-אפשר לכהנים שייבמו, הואיל וחלצה ארבע חליצות, שמא האחד החולץ היה יבמה וחליצתו חליצה, וכהן אסור בחלוצה, שאפילו ספק חלוצה אסור לו לکنוס בתחילה, כמבואר בבאורנו לעיל ה"ב הערה יז.

יב. וְלַעוֹלָם הַזֶּה רַבְּכָל הַסְּפָקוֹת הָלָלוּ בְּעֶקְרֵיהֶם⁵⁸ אֵלֹהִים: שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָךְ שְׁמָא בֵּת חֲלִיצָה הִיא לְאִישׁ זֶה אוֹ אִינָה צְרִיכָה לְחִלּוּץ מִמֶּנּוּ - אִינָה נִתְּרָה לְהַנָּשָׂא לְזָר עַד שֶׁיִּחְלָץ לָהּ אוֹתוֹ הָאִישׁ. וְכָל מִי שֶׁיִּסְתַּפֵּק לָךְ שְׁמָא בֵּיתָהּ אֲסוּרָה עַל אִישׁ זֶה, בֵּין מִדְּבָרֵי תוֹרָה בֵּין מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים - אִינָה מְתִיבָמָה לוֹ. וְכָל שֶׁנִּחְלָצָה חֲלִיצָה מְעֵלָה אוֹ נִבְעָלָה בְּעֵילָה בְּשָׂרָה - הִתְּרָה צְרָתָה לְזָרָה⁵⁹.

(58) בכללים. (59) השווה לעיל פ"ה ה"א.

יג. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה תִּבְיֵן וְתוֹרָה בְּכָל הַסְּפָקוֹת שֶׁיִּצְאָרְעוּ לְעֶנְיָן יָבוֹם וְחֲלִיצָה. שֶׁהָרִי בְּאֶרְצוֹ כָּל הָעֶקְרִין שֶׁעָלִיָּהֶן תִּסְמָךְ, וְתִדַּע מִי הוּא שֶׁחוֹלֵץ וּמִי הוּא שֶׁמִּיבֵּם, וּמִי הִיא הַפְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבוֹם וּמִי הִיא הָרְאוּיָה לַיָּבֵם⁶⁰.

(60) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "ליבום".

סלקו הלכות יבום וחליצה בסיעתא דשמיא

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ח

הלכות נערה בתולה

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ מִצְוֹת. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֶּרֶטָן: (א) לְקַנֵּס הַמִּפְתָּה. (ב) שִׁישָׂא הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ. (ג) שְׁלֹא יִגְרֹשׁ הָאוֹנֵס. (ד) שֶׁתִּשָּׁב אִשָּׁת מוֹצִיאָ שֶׁם רַע תַּחַת בְּעֻלָּה לְעוֹלָם. (ה) שְׁלֹא יִגְרֹשׁ מוֹצִיאָ שֶׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

בטעם המצוה לענוש את האונס והמפתה נערה בתולה, כתב ה'חינוך' (מצוה תקנ"ז) "משרשי המצוה כדי לייסר הנבלים מן המעשה הרע הזה".

ובפנימיות העניינים, יש לומר שעניין זה ("בעלונו אדונים זולתך") בוודאי אינו שייך אצל כנסת ישראל, אבל האפשרות להוציא שם רע על ישראל הוא מכיון שבדקות דקדוק יכול להיות שנופלים בתאוות היתר, וכפירוש הרמב"ן על הפסוק "קדושים תהיו" שתיכן מציאות של נבל ברשות התורה, "לפיכך בא הכתוב וציוה שנהיה פרושים מן המותרות".

ואם יטען אדם ויאמר שיש צורך בענייני מותרות כדי שיוכל להשלים את עבודת הברורים, ובנוסף הרי כתוב

עולמית, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ה. (48) משנה, יבמות פז, ב. אחיו של ראשון חולץ לה מן התורה, שהרי אשת אחיו היא, ואסור לו לייבמה משום קנס חכמים, שלא דקדקה היטב ולא בדקה אחרי השמועה לדעת הנכונה היא אם לא, ואסרוה על בעלה ועל יבמה, והשני חולץ לה מדרבנן בלבד, כי מן התורה אינה זקוקה לו כלל, שהרי לא היתה אשתו של אחיו, כי אם אשתו של בעל הראשון היא, אלא שהחכמים החמירו להצריכה גט מבעלה השני, שלא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט, ומאותו טעם החמירו עליה להצריכה חליצה, שלא יאמרו: יבמה נשאת לזר בלא חליצה (שם צ"א). ומובן שחליצה פסולה זו אינה פוטרת צרתה, לא מבעלה הראשון ולא מבעלה השני, כמבואר לעיל פ"ה ה"ב, ופ"ז ה"י. וגם מותרת צרתה להתייבם ואין לה דין צרת אשה שזינתה תחת בעלה, שצרתה פטורה מן היבום ומן החליצה (ראה לעיל פ"ו ה"ט), כי אשה זו אנוסה היא, שסברה על סמך עדות מספיקה, שבעלה מת ואינה זונה, וחכמים החמירו עליה שלא תתייבם, אבל צרתה מותרת בייבום (רש"י יבמות יא. וכן באהע"ז ס' קעג, יא).

י. חֲמֵשׁ נָשִׁים שֶׁהָיָה לְכָל אַחַת מֵהֶן בֶּן יָדוּעַ⁴⁹, וְנִתְעַרְבוּ חֲמִשָּׁתָן וְיָלְדוּ בְּאֶחָד בְּמַחְבֹּאֶה אַחַת חֲמִשָּׁה בָּנִים אַחֲרִים וְנִתְעַרְבוּ הַיָּלִידִים, וְהִגְדִּילוּ הַתַּעֲרֻבוֹת⁵⁰ וְנָשְׂאוּ נָשִׁים, וּמָתוּ חֲמִשָּׁה הָאֲנָשִׁים⁵¹, וְנִפְּלוּ חֲמֵשׁ הַנָּשִׁים לִפְנֵי חֲמִשָּׁה הַבָּנִים הַנִּדְּאִין, שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ אִי זֶה הִיא אִשְׁתּוֹ אֲחִיו - פִּיצֵד תַּקְנָתָן? אַרְבַּע מֵהֶן חוֹלְצִין לְאַחַת תַּחֲלָה⁵², וְהַחֲמִישִׁי יֵשֵׂא זֶה שֶׁנִּחְלָצָה אַרְבַּע חֲלִיצוֹת עַל כָּל בָּנִים⁵³.

(49) ודאי. (50) בדפוסים קדומים: התערובות. (51) בני התערובות. (52) שכל אחד חייב לחלוץ לה מספק, שמא אשת אחיו היא.

יא. פִּיצֵד? אִם אִשְׁתּוֹ אֲחִיו הִיא - הָרִי יָבֵם אוֹתָהּ; וְאִם אִינָה אִשְׁתּוֹ אֲחִיו - הָרִי הִיא אִשְׁתּוֹ אֶחָד מֵאֲרַבְעָה, וְהָרִי חָלְצוּ לָהּ אַרְבַּעַת תַּחֲלָה⁵³. וְכֵן הַשְּׂנִיָּה - חוֹלְצִין לָהּ אַרְבַּעַת, וְהָאֶחָד מִן הָאֲרַבְעָה יִהְיֶה זֶה שֶׁנָּשָׂא הָרְאוּיָה⁵⁴, וְהַחֲמִישִׁי⁵⁵ יֵשֵׂא⁵⁶. עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַבָּנִים הַחֲמִשָּׁה נָשְׂאוּ הַחֲמֵשׁ נָשִׁים אַחֵר שֶׁנִּחְלָצָה כָּל אַחַת מֵהֶן אַרְבַּע חֲלִיצוֹת⁵⁷.

(53) והותרה להנשא לזר. (54) והוא לא ייבם אחרת עליה, כי מוטב שכל אחד מהם ייבם יבמה אחת, שמא יכוון וישא יבמתו אשת אחיו, ונמצא מקיים מצות ייבום. אבל כשאחד ישא חמשתן, נמצאו ארבעתן לא נתיקמה בהן מצות יבום, שהרי רק אחת היא אשת אחיו, והאחרות נכריות הן לו (יבמות צח:). (55) שלא חלץ לה. (56) שאפילו אינה אשת אחיו, הרי חלצו לה ארבעה האחרים והותרה לזר. וחוזרים השנים שייבמו, וחולצים לשלישית ושנים עמהם, והחמישי מייבם וכן כולם. (57) שאין אחד מהם רשאי לייבם עד שיחלצו לה הארבעה, שלא יפגע באיסור יבמה

רצו וכןנסה - אינו משלם קנס⁹, אלא פותב לה פתבה
 כשאר הבתולות¹⁰. אכל האנוסה שלא רצתה היא או
 אביה להנשא לאונס - הרשות בידם¹¹, ונותן קנס
 והולך. רצתה היא ואביה ולא רצה הוא - כופין
 אותו וכונס ונותן קנס¹²; שנאמר: ולו תהיה לאשה
 - הרי זו מצות עשה. אפלו היא חגרת או סומא או
 מצרעת - כופין אותו לכנס. ואינו מוציא לרצונו
 לעולם, שנאמר: לא יוכל לשלחה כל ימיו - הרי
 זו מצות לא תעשה.

(8) מחוץ לדמי בושת ופגם. (9) אבל בושת ופגם נותן מיד
 לאביה בין נשאה בין לא נשאה. (10) שכתובתן מאתיים
 דינר, ואף על פי שכבר בעולה היא בשעת נישואיה, אין
 אומרים כתובתה מנה (מאה דינר), כדין כתובת בעולה,
 שאם כן לקתה מידת הדין, ונמצא חוטא נשכר, שהרי
 בתולה הייתה והוא פגמה, ואין זה בדין שירוויח בחטאו.
 (11) "ולו תהיה לאשה" תהיה - מדעתה. (12) ומוסיף גם
 בושת, צער ופגם.

ד. ואין לה פתבה. שלא תקנו חכמים פתבה לאשה
 אלא כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, וזה
 אינו יכול להוציאה¹³.

(13) שהרי מוזהר הוא בתורה לא לשלחה כל ימיו, ואין
 חוששים שמא יצערנה כל כך עד שתאמר לו איני רוצה בכך.

ה. היתה אנוסה זו אסורה עליו, אפלו מחייבי
 עשה¹⁴ ואפלו שניה¹⁵ - הרי זה לא ישאנה¹⁶. וכן
 אם נמצא בה דבר זמה אחר שפנס¹⁷ - הרי זה
 יגרשה. שנאמר: ולו תהיה לאשה - אשה הראויה
 לו.

(14) שאיסור ביאתן אינו אלא במצות עשה בלבד.
 (15) שאיסור ביאתה אינה אלא מדברי סופרים בלבד.
 (16) שנאמר: "ולו תהיה לאשה" - באשה הראויה לקיימה
 הכתוב מדבר. (17) שזינתה תחתיו ונאסרה עליו.

ו. כהן גדול שאנס בתולה או שפתה אותה - הרי
 זה לא יכנס; מפני שהוא מצוה לקח את הבתולה¹⁸,
 ובשעה שישא זו אינה בתולה¹⁹. ואם פנס - יוציא
 בגט²⁰.

(18) "והוא אשה בבתוליה יקח". (19) ובעולה לכהן גדול
 היא מחייבי עשה. (20) ואפילו אנוסת עצמו או מפותת
 עצמו, בכלל האיסור.

ז. אף על פי שנאמר באונס לא יוכל לשלחה - פיון
 שקדמו עשה²¹, שנאמר: ולו תהיה לאשה²², הרי זה
 נתקן לעשה. ונמצאת זו מצות לא תעשה שנתקה
 לעשה, שאין לוקין עליה אלא אם לא קים עשה
 שבה, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין. לפיכך, האונס
 שעבר וגרש - כופין אותו להחזיר, ואינו לוקה²³.
 ממה גרושתו קדם שיחזירה, או נתקדשה לאחר²⁴,

בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) "דיין מה שאסרה לך תורה",
 וממילא אין להנזר מדבר שמותר על-פי תורה, הנה העצה
 לזה שיעסוק בתורה שאז יתבררו כל ענייניו בדרך ממילא.
 דוגמא לדבר, מה שאמרו חז"ל "חש בראשו יעסוק בתורה,
 חש בגרונו יעסוק בתורה, חש בכל גופו יעסוק בתורה,
 שנאמר ולכל בשרו מרפא" שלמוד התורה פועל רפואה,
 ועל-דרך זה בשאר העניינים.

(על"פ י"ן מלכות ספר נשים סימן יט)

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ביאר בו רבינו דין הקנס באונס ובמפתה, נישואיהם עם
 האנוסה והמפותה, קטנה פחותה מבת שלוש או בוגרת אם
 יש להן קנס, והנעירות שיש להן קנס ושאין להן, בא עליה
 ומתה קודם שתעמוד בדין.

א. מי שפתה בתולה² - קונסין אותו משקל חמשים
 סלעים של כסף מזקק³. והוא הנקרא קנס⁴. וכן אם
 אנס אותה⁶. וקנס זה מצות עשה של תורה,
 שנאמר: ונתן האיש השכב עמה לאבי הנערה⁷
 חמשים כסף.

(2) מאחר שלוש שנים עד שתבגור. (3) כסף טהור, שאין
 בו תערובת של נחושת או מתכת אחרת. (4) בלשון
 חכמים. (5) עונש ממון. (6) משלם קנס. (7) האנוסה.

ב. ואי זה הוא מפתה, ואי זה הוא אונס? מפתה -
 לרצונה, אונס - שפא עליה בעל כרחה. כל הנבעלת
 בשדה - הרי זו בחזקת אנוסה, ודין אותה בדין
 אנוסה, עד שיעידו העדים שברצונה נבעלה. וכל
 הנבעלת בעיר - הרי זו בחזקת מפתה, מפני שלא
 זעקה, עד שיעידו העדים שהיא אנוסה, כגון ששלף
 לה חרב ואמר לה: אם תזעקי אהרג אותך.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הנבעלת בשדה הרי זו בחזקת אנוסה... וכל הנבעלת
 בעיר הרי זו בחזקת מפותה".

לפי זה, היה מקום לפרש שהפסוק "כי בשדה מצאה" הוא
 בדווקא, ולא שדיבר הכתוב בהווה כפירוש הפשוט של
 הכתוב, אבל יש לומר שעיקר החילוק בין שדה לעיר הוא,
 שאין לה מושיע. ונראה שגם שדה וגם עיר שנקט
 הרמב"ם, הוא רק לדוגמא, לפי שעל-פי רוב, שדה הוא
 מקום שאין לה מושיעים, מה שאין-כן עיר. וזיל בתר
 טעמא.

(על"פ לקו"ש חלק 1 עמוד 431 הערה 72)

ג. המפתה שלא רצתה להנשא למפתה, או שלא
 רצה אביה לתנה לו, או שלא רצה הוא לכנס - הרי
 זה נותן קנס⁸ והולך, ואין כופין אותו לכנס. ואם

22 יא. היתה בתולה זו אסורה על האונס או המפתה:
23 אם היתה אחת מחייבי כריתות³⁹, כגון אחותו או
24 דודתו והנדה וכיוצא בהן⁴⁰, או שהיתה מחייבי
25 לאוין⁴¹: אם התרו בו - הרי זה לוקה ואינו משלם
26 קנס, שאין אדם לוקה⁴² ומשלם⁴³; ואם לא היתה
27 שם התרעה⁴⁴ - הואיל ואינו חייב מלקות⁴⁵, הרי זה
28 משלם קנס.

39 שחייבה תורה על ביאתה עונש כרת. (40) והן
האמורות בפרשת אחרי מות. (41) שנאסרה ביאתן בתורה
ולא חייבה עליהם עונש כרת אלא מלקות בלבד. (42) שגם
חייבי כריתות, שיש בהן איסור לא תעשה אם התרו בהם
לוקים ונפטרו מידי כריתותם, שאם עשו תשובה אחר שלקו
- בית דין של מעלה מוחל להם. (43) שנאמר: "והפילו
השופט והכהו לפניו כדי רשעתו" - "משום רשעה אחת
אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות", ובסמך
לו נכתב: ארבעים יכנו, שמחייבים אותו הכאה ולא ממון.
(44) שלא הזהירוהו העדים: "אל תעשה כך, שזוהי עבירה
וחייב אתה עליה מלקות". (45) שאין מלקות בלא התראה.

29 יב. היתה מחייבי עשה או שניה וכיוצא בהן⁴⁶
30 שאסורה מדברי סופרים, בין התרו בו בין לא התרו
31 בו - חייב בקנס, שאין כאן מלקות⁴⁷.

46 כגון חלוצה לכהן ונתינה לישראל. (47) אין מלקות
אלא באיסור "לא תעשה", ולא בחייבי עשה, וכל שכן שאין
מלקות באלה שאינן אסורות אלא מדברי סופרים.

32 יג. היתה מחייבי מיתת בית דין⁴⁸, כגון בתו⁴⁹ ואשת
33 בנו⁵⁰ וכיוצא בהן, בין התרו בו בין לא התרו בו⁵¹
34 - פטור מן הקנס. שנאמר: ולא יהיה אסון⁵² - ענוש
35 יענש⁵³. הא⁵⁴ אם היה שם אסון⁵⁵ - אין שם ענש⁵⁶.
36 ואף על פי שהריגת האשה בשגגה⁵⁷, שהרי לא
37 נתפנונו לה⁵⁸, שנאמר: כי יצאו אנשים ונגפו אשה.
38 הא למדת, שלא חלק הכתוב באסון בין שוגג למזיד
39 לפטור מן התשלומין. והרי הוא אומר: מכה נפש
40 בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת. מה מכה נפש
41 בהמה לא חלק הכתוב בין שוגג למזיד לחייבו
42 בתשלומין⁵⁹, אף מכה נפש אדם לא חלק הכתוב
43 בין שוגג למזיד לפטור מן התשלומין.

48 ארבע מיתות נמסרו לבית דין של מטה לידן בהם על
עבירות חמורות. (49) שאם בא עליה בשריפה.
(50) שאם בא עליה עונשו סקילה. (51) שפטור מעונש
מיתה. (52) שנגף אשה הרה ויצאו ילדיה ולא מתה.
(53) חייב לשלם דמי וולדות לבעל. (54) אבל.
(55) שמתה האשה. (56) תשלומי דמי וולדות "שהרי נתחייב
בדין גדול מזה". (57) ואינו חייב מיתה עליה. (58) שכל
אחד נתכוון רק לחבירו, ולא לאשה. (59) שאין עונש
מיתה למכה בהמה אלא עונש ממון בלבד, ואפילו בשוגג
חייב לשלם שנאמר: פצע תחת פצע - לחייב על השוגג
כמזיד.

1 או שהיה בהן שאסור בגרושה - הרי זה לוקה; שהרי
2 עבר על לא תעשה, ואינו יכול לקנס עשה שבה²⁵.

(21) שנכתב העשה בתורה לפני הלאו. (22) זו מצות עשה,
ובסוף אותו פסוק נאמר: "לא יוכל שלחה". (23) שהעשה:
ולו תהיה לאשה - "היא כפרתו ותקנתו על עבירת הלאו".
(24) שאסור לו להחזירה. (25) "כל מצות לא תעשה שיש
בה קום עשה, קיים עשה שבה - פטור, לא קיים עשה שבה
(ואף על פי שלא בטלה בידיים, כגון במקרה שלפנינו,
שמתה ואינו יכול להחזירה) - חייב".

3 ח. אין האונס או המפתה חייב בקנס עד שיבוא עליה
4 [כדרכה] ובעדים²⁶, ואינו צריך התרעה²⁷. ומאימתי
5 יהיה לבת קנס? מאחר שלש שנים גמורות עד
6 שתבגר. נבעלה בתוך שלש שנים - אין ביאתה
7 ביאה²⁸. בא עליה משבגרה - אין לה קנס; שנאמר:
8 נערה בתולה - לא הבוגרת.

(26) שאם אין עדים אפילו יודה מעצמו אינו משלם קנס.
(27) אל תעשה זה, שאם תעשה תתחייב קנס, שלא מצאנו
התראה אלא במיתה או במלקות. (28) שבתולה חוזרים.

9 ט. ואחת שיש לה אב ואחת שאין לה אב יש לה
10 קנס. ואלו שאין להן קנס: הבוגרת, והממאנת²⁹,
11 והאילונית³⁰, והשוטה והחרשת³¹, ומי שניצא עליה
12 שם רע פלדויתה וכאו שנים והעידו שתבעה אותן
13 לינות עמה, והמגרשת מן הנשואין ועדין היא נערה
14 בתולה³². אבל המגרשת מן הארוסין³³: אם נאנסה
15 - יש לה קנס, וקנסה לעצמה³⁴; ואם נתפתתה - אין
16 לה קנס³⁵.

(29) יתומה קטנה שהשיאה אמה או אחיה ומיאנה אחרי כן
בבעלה. ואין לה קנס שאינה בחזקת בתולה הואיל ונישאת.
(30) והטעם, כי האילונית אין לה ימי נערו אלא מקטנותה
תצא לבגר. (31) שאינן בנות דעת ואינן בחזקת בתולות.
(32) כגון שנכנסה לחופה ומיד גרשה בעלה בחזקת שלא
נבעלה, ובכל זאת אין לה קנס, כי כל שנכנסה לחופה הרי
היא כבעולה. (33) שבחזקת בתולה היא. (34) שנאמר
בקנס: "אשר לא אורשה" - "לא אורשה, לאביה", אורשה,
לעצמה, אבל בושט ופגם - לאביה, שאין האירוסין מוציאים
מרשות האב. (35) שהרי נתרצית ומחלה לו קנסה הראוי
לה.

17 י. הגיורת והשבויה והמשחררת³⁶: אם נתגירה
18 ונפדית ונשתחררה והיא פת שלש שנים או פחות -
19 יש לה קנס³⁷, ואם היתה פת שלש שנים ויום אחד
20 כשנתגירה או כשנפדית או כשנשתחררה - אין לה
21 קנס; הואיל וביאתה ביאה - הרי הן כבעולות³⁸.

(36) "שפחה כנענית" שנשתחררה. (37) לפי שבחזקת
בתולות הן, ואפילו אם נבעלו, סופן לחזור בתולות כשאר
הבתולות. (38) "כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן
ונבעלות בגיורתן והשבויה בשבייתה".

9 כלל הוא: כל שיש לו קצבה, שחר קבוע מן התורה, שוה בכל אדם (כתובות מ.). וכן אמרו בערכין יד, ב: "אחד שאנס ופיתה את גדולה שבכחונה ואת הקטנה שבשיראל, נותן חמשים סלעים". (10) הערכה.

ד. פיצד שמיין הפשת? הפל לפי המביש 17 והמתפיש. 11. שאינו דומה מביש נערה חשוכה 18 וממפחה מיתסה למביש קטנה עניה בזויה, ואינו 19 דומה מתפיש מאדם חשוב וגדול למתפיש מאחד 20 מהנבלים וקל מן הקלים. 12.

11 (כתובות מ, א. 12) שאדם קל שבייש, בשתו מרובה (פ"ג מהל' חובל ומזיק ה"א, וכ"כ רש"י בבא-קמא פג:).

ה. ולפי זה רואין הדינין מעלתו ומעלתה, ושמיין 22 פמה ממון ראוי לאביה ולמשפחתה לתן ולא יאירע 23 לתן דבר זה מאדם זה, 13, וכמוהו 14 חייב לשלם. 24

13 (הגדול לפי מעלתו, והנבל לפי פחיתותו. 14) כסכום הממון שהיה ראוי ליתן.

ו. פגם - לפי יפיה. רואין אותה כאלו היא 25 שפחה נמפרת בשוק, פמה היא שוה בעולה 26 וכמה הייתה שוה בתולה; שאדם רוצה לקנות 27 שפחה בתולה, לתנה לעבדו שהוא רוצה בהנייתו 28 וטובתו; 15. ורואין פמה פחתה וישלם. צער - 29 לפי קטנותה ויבגן גופה, ולפי שגיו וגופו. 30 אומדין פמה האב רוצה לתן ולא תצטער זו 31 מזה, ויתן. 32

15 (כתובות מ, ב. בעבד שיש לרבו קורת רוח הימנו, שזהיר בעבודתו, ואף הוא רוצה לעשות לו נחת-רוח להטעימו טעם בתולה (רש"י שם).

ז. המפתה נותן 16 בשת ופגם מיד, 17 ואינו נותן הקנס אלא אם כן לא נשאה; שנאמר: ואם מאן 34 ימאן אביה לתתה לו, כסף ישקל. אבל האונס נותן 35 ארבעה דברים מיד 18 וכונס. לפיכך, כשתרצה 36 להתגרש 19 או תתאלמן - אין לה כלום. 20.

16 (לאביה. 17) אפילו כשנשאה לאשה. 18 (כתובות לט, ב. 19) אבל שלא לרצונה - אינו יכול לגרש, כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ז. 20) לכתובתה, ש"צא כסף קנסה בכתובתה" (כתובות שם). וראה לעיל פ"א ה"ד.

ח. באו עליה שנים, אחד פדרפה ואחד שלא 38 פדרפה: זה שפא עליה שלא פדרפה, אם הוא 39 ראשון - חייב בבשת ופגם, 21 ואם הוא אחרון - חייב בבשת בלבד, שפבר נפגמה; 22 וזה שפא עליה פדרפה, בין ראשון בין אחרון - חייב בקנס ובשאר 42 הדברים, 23 אבל אין בשת ופגם של בת שלא נבעלה 43 כלל בבשת ופגם זו שנבעלה שלא פדרפה. 24.

21 (שגם בביאה שלא כדרכה נפגמה במקצת, אבל קנס אינו

1 יד. וכן הדין לכל עברה שיש בה מיתת בית דין, 2 שאין בה תשלומין. 60.

60) כגון החובל בחברו בשבת (שחייב מיתת בית דין משום מפרק, אפילו היה שוגג פטור מן התשלומין או שזרק חץ בשבת מתחילת ארבע לסוף ארבע (אמות) וקרע בגד חבירו בהליכתו פטור מלשלם מפני שזריקת חץ בשבת ברשות הרבים היא עוון מיתת בית דין).

3 טו. בא עליה 61 ומתה - הרי זה פטור מן הקנס; 4 שנאמר: ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה - לא 5 לאבי המתה. 62. והוא, שתמות קדם שתעמד בדין. 63.

61) על כל נערה בתולה הכשרה לו. 62) אבי הנערה - משמע שהיא קיימת. 63) אבל עמדה בדין ותבעתו ואחרי כן מתה הרי זה חייב בקנס, שמשעה שעמדה בדין זכה בו האב.

פרק שני

1) כלל בו דין המפתה שמשלם שלושה דברים והאונס חמשה, דין באו עליה שנים אחד כדרכה וכו', הנערות שאין להן בושת ופגם וצער, שאינו משלם קנס בהודאת פיו, אמרה אנסת אותי והוא מכחישה, שלשה דברים של מפתה וחמשה של אונס למי הם לאב או לבת, הכינה עצמה לכך לינות אם חייב האונס בקנס.

א. חמשים כסף של קנס הם דמי הנאת שכיבה 6 בלבד. וחייב המפתה לתן בשת ופגם 2 יותר על הקנס 7 הקצוב 3 בתורה. 4. יתר עליו האונס, שהוא נותן את 8 הצער. שהנבעלת ברצונה אין לה צער, 5 ואנוסה יש 9 לה צער. וכן הוא אומר באנוסה: תחת אשר ענה. 10

2) שע"י ביאתו פגמה ונפחתה מבתולה לבעולה, כמבואר בסמוך ה"ו. 3) הקבוע. 4) לפי שנאמר בתורה: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף", הנאת שכיבה - חמשים, אבל בושת ופגם שאינם מחמת הנאת שכיבה, שהרי ישנם בשאר חובלים - לא נכללו כאן, ועליו לשלם כשאר חובל ומזיק (כתובות מ:). 5) שם לט, ב: "פקחות שבה אומרות, מפותה אין לה צער". 6) עיניו זה - הוא צער ביאתה. ואילו במפותה, האמורה בפרשת משפטים (שמות כב, טו), לא הוזכר עינוי.

ב. נמצא המפתה משלם שלשה דברים: קנס ובשת 11 ופגם; והאונס - ארבעה: 7 קנס ובשת וצער ופגם. 12

(7) כתובות לט, א.

ג. קנס שוה כפל. אחד הפא על פת כהן גדול ואחד 13 הפא על פת גר או ממזר 8 - קנסה חמשים כסף. 14 אבל הפשת והפגם והצער אינן שוין לפל, וצריכין 15 שומא. 16

8) כלומר: בת ממזר. ובכת"י התימנים: "או ממזרת". ואם האונס אינו ממזר, והרי היא עליו באיסור לאו, על כרחנו שכאן מדובר כשלא התרו בו, ראה למעלה פ"א ה"א.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ב' טבת - ספר נשים - הלכות נערה בתולה קסא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כאילו מחלה בפירוש ('תוספות' כתובות לט:) וכבר חידשו ה'תוספות' בכתובות קז. ש"הפערות" שמחלו מחילתן מחילה ('נחל איתן').

חייב עד שיבוא עליה כדרכה, כמבואר לעיל פ"א ה"ח. (22) ע"י הראשון. (23) וכן לכופו לישאנה אע"פ שאינו רוצה. (24) כתובות מ, ב.

יב. אין אדם משלם קנס בכל מקום בהודאת פיו, 14
אלא על פי עדים³². לפיכך, האומר: אנסתי או פתיתי 15
בתו של פלוני - אינו משלם קנס. אבל משלם בשת 16
ופגם בהודאת פיו³³. וכן בת שתבעה איש בדין 17
ואמרה לו: אנסת או פתית אותי, והוא אומר: לא היו 18
דברים מעולם³⁴ - הרי זה נשבע שבועת הפס³⁵; 19
שאלו הודה, היה משלם לה בשת ופגם וצער על פי 20
עצמו³⁶. 21

ט. פבר הודענו²⁵ הנותן שאין להן קנס, ועשר הן: 1
הבוגרת, והממאנת, והמגרשת, והאילונית, 2
והשוטה, והחרשת, והגירית, והשבועה, 3
והמשחררת, והיוצא עליה שם רע. ושאר הנותן יש 4
להן קנס. 5

(25) לעיל פ"א ה"ט.

י. כל בת שיש לה קנס - יש לה בשת ופגם; ואם 6
היא אנוסה - יש לה צער. וכל בת שאין לה קנס - 7
כך אין לה לא בשת ולא פגם, אם נתפתתה, וכן אם 8
נאנסה²⁶; חוץ מבוגרת וממאנת ושוטה וחרשת²⁷. 9

(26) ב'טור' אהע"ז סי' קעז - תמה על כך, איך אפשר לתלות תשלומי בושת ופגם וצער בפטור קנס, ולדבריו אע"פ שאין להן קנס - יש להן בושת ופגם, שהן דין ממון הנוהג בכל חובל ומזיק. וגם ה'בית יוסף' שם תמה בזה. (27) שאם נאנסו משלם, כמבואר בסמוך.

יא. פיצד? האונס את הבוגרת ואת הממאנת, אף 10
על פי שאין להן קנס - יש להן בשת ופגם²⁸ 11
וצער²⁹. והאונס שוטה או חרשת - משלם צער 12
בלבד³⁰. אבל המפתה את פלן - פטור מקלום³¹. 13

(28) בבוגרת מפורש כן בכתובות לב. (וראה ברי"ף ורא"ש שם מ:). והטעם הוא, מפני שהבוגרת בתולה היא, וכשאנסה ביישה ופגמה, וכן הממאנת כשנכנסה לחופה ועדיין לא נבעלה, אבל משנשאת ונבעלה אין לה פגם ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' קעז אות כה). [אבל צריך עיון, מהו החילוק בין ממאנת נכנסה לחופה ולא נבעלה ונתגרשה (למעלה פ"א ה"ט) שאין לה בושת ופגם, כמו שנראה למעלה ה"ן]. (29) כל אנוסה יש לה צער. (30) ואינו משלם בושת ופגם, שהשוטה אין לה בושת, וגם אין לה דמים להמכר בשוק (כתובות לב. ורש"י שם). וכן אמרו (בבא-מציעא פ:). "המוכר שפחה לחבירו, ואמר לו שפחה זו שוטה היא . . . הרי זה מקח טעות", הרי שאין לה דמים, וגם החרשת אין לה דמים, כמו שאמרו (בבא-קמא פב:): "חרשו - נותן לו דמי כולו" ('נחל איתן'). (31) כלל הוא שמפותה אין לה צער (למעלה ה"א). ולפיכך, שוטה וחרשת שאין להן בושת ופגם (כנ"ל בהערה הקודמת) - אם נתפתו אין להן כלום. ובוגרת וממאנת אע"פ שיש להן בושת ופגם וצער כנ"ל - אם נתפתו אין להן כלום, לפי שמחלו לו על הכל שהרי בוגרת אינה ברשות אביה (פ"ג מהל' אישות ה"א) וממאנת, יתומה היא. אבל נערה שנתפתתה, אע"פ שצער אין לה - משלם הוא קנס ובושת ופגם, שכיון שהיא ברשות אביה והכל שייך לו, אינה יכולה למחול לו. ואע"פ שהממאנת עדיין קטנה - מועילה מחילתה, הואיל והגיעה ל"עונת הפערות" שהיא מגיל שש ומעלה - לפי חריפות שכלה (ראה לעיל הל' אישות פ"ד ה"ז, ובגיטין נט.) וביחוד כשמחלה בפירוש - מחילתה מחילה. וזו מחמת הנאתה

(32) שנאמר בקנס (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלהים, ישלם שנים" - ולא המרשיע את עצמו (בבא-קמא סד:). (33) שאלה דין ממון יש להם, והמודה בממון - משלם (כתובות מא:). (34) נמצא שהוא "כופר בכל", ופטור משבועה מן התורה. (35) שהשיאוהו חכמים להסיתו להודות ע"י השבועה, ע"פ הכלל: חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו בידו (בבא-מציעא ה:). ושבועה מדבריהם אינה חמורה כל-כך כשבועת התורה, וראה לעיל פ"ב מהל' אישות הכ"א, ובביאורנו. (36) ושמא ע"י פחד חומר עונש השבועה יודה וישלם. אבל על קנס לבדו אין נשבעים, שהרי אפילו אם יודה יפטור, ועכשיו שכפר למה נשבעו, ראה בפ"א מהל' טוען ונטען הט"ו.

יג. אמרה לו: אנסת אותי³⁷, והוא אומר: לא פי 22
אלא פתיתית³⁸ - הרי זה נשבע שבועת התורה על 23
דמי הצער³⁹, ומשלם בשת ופגם; שהרי הודה 24
במקצת הטענה, כמו שיתבאר במקומו⁴⁰. 25

(37) וחייב אתה לשלם לי גם הצער. (38) ופטור אני מהצער. (39) כדין מודה במקצת הטענה. (40) הל' טוען ונטען פ"א, ה"א. ולדעת הראב"ד אינו חייב להשבע, שאין כאן תובע הואיל והתשלומין אינם שלה אלא לאביה, והרי זו כאומרת: מנה לאבי בידך, והלה טוען: אין לו בידי אלא חמשים דינר שפטור, מפני שהוא כמשיב אבדה (שבועות לח:). ואם אביה בעצמו הוא הטוען, מניין ידע שהדבר היה באונס, וה'כסף משנה' מצדיק את דברי רבינו, שהבת נחשבת כתובעת עיקרית, ואע"פ שהתשלומין שייכים לאביה, הואיל ואינו זוכה בהם אלא על ידה, והיא - העומדת עמו לדין, כמבואר בכתובות מא, ב - הרי היא בעלת דברים ודינה כדין תובע ממש.

יד. שלשה דברים של מפתה וארבעה של אונס - 26
הרי הן של אב⁴¹, ששל שבח נעורים לו⁴². ואם אין 27
לה אב⁴³ - הרי הן של עצמה⁴⁴. 28

(41) כתובות, שם. (42) שם. שנאמר (במדבר ל, יז): "בנעוריה בית אביה" - "כל שבח נעוריה - לאביה", שהכתוב תלזה בבית אביה (רש"י שם). (43) בשעה שנאנסה. (44) אבל יתומה שנתפתתה אין לה כלום, שהרי קנסה לעצמה והיא נתרצית ומחלה לו הכל, וכמבואר לעיל פ"א ה"ט.

19 שלא מדעת אביה ולא הכינה עצמה לכה, שדבר זה
20 אינו הונה תמיד ואינו מצוי; אבל אם הניח בתו
21 הבתולה מוכנת לכל מי שיבוא עליה - גורם
22 שתמלא הארץ זמה⁵⁶, ונמצא האב נושא בתו והאח
23 נושא אחותו, שאם התעבר ותלד - לא יודע בן מי
24 הוא⁵⁷. והמכין בתו לכה - הרי היא קדשה, ולוקה
25 הבועל והנבעלת משום 'לא תהיה קדשה'. ואין
26 קונסין אותו. שלא חיבה תורה קנס אלא לאונס
27 ומפתה⁵⁸; אבל זו שהכינה עצמה לכה, בין מדעתה
28 בין מדעת אביה - הרי זו קדשה. ואסור קדשה אחד
29 הוא בין בבתולה בין בכעולה. לפיכך אמרו
30 חכמים⁵⁹, שהיוצא עליה שם רע בילדותה - אין לה
31 קנס, כמו שבארנו⁶⁰; שהרי זו בחזקת שהפקירה
32 עצמה לדבר זה ברצונה⁶¹.

(55 כלומר: משכיר. והשווה פ"ז מהל' דעות ה"ח: "ראובן
שאמר לשמעון, שכור לי בית זה", שגם שם כוונתו
"השכר". וזהו סגנון עתיק של רבותינו ז"ל. (56 כלשון
הפסוק: "אל תחלל... ומלאה הארץ זמה". (57 סנהדרין
עו, א. ויבמות לו, ב. והשווה פט"ו מהל' איסורי ביאה
הכ"ט. (58 וזה אינו מפתה אלא מפותה, שהקדשה גורמת
שיתעוררו בני אדם לזנות (ראב"ד וכסף-משנה). ולדעת
ה'מגדל עוז' הרי זה כאנוס, שאם זו התחילה בעבירה והוא
נגרר אחריה, הרי יצרו הלבישו ואנסו, כעין שאמרו
בכתובות נא, ב: "יצר הלבישא". (59 כתובות לו, ב.
(60 לעיל פ"א ה"ט. (61 ולדעת הראב"ד, אין קדשה אלא
זו שעומדת בקובה (אהל) של זנות, כענין שנאמר (בראשית
לח, כא): "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", השווה
לעיל פ"א מהל' אישות ה"ד ובביאורנו שם. וראה לקמן הל'
איסורי ביאה פ"ח ה"ב.

פרק שלישי

(1 ביאר בו רבינו שהמוציא שם רע חייב מלקות ומאה
סלעים כסף, שאין דנין אותו אלא בפני הבית ובכ"ד של
כ"ג. שאסור לגרשה לעולם, נמצא בה דבר שהיתה אסורה
עליו, כיצד הוצאת שם רע, שם רע של קידושין ראשונים,
שהפטור מן הקנס מותר לגרשה, שאינו חייב עד שיבעול.

33 א. המוציא שם רע על בת ישראל², ונמצא הדבר
34 שקר - לוקה; שנאמר: ויסרו³ אותה. ואזהרה שלו⁴
35 מ'לא תלך רכיל בעמך'⁵. ונותן לאביה משקל מאה
36 סלעים כסף⁶ מזקק⁷. ואם היתה יתומה - הרי הם
37 של עצמה⁸.

(2 אמר עליה שזנתה תחתיו אחרי שארסה, וכמבואר בסמוך
ה"ו. (3 קיבלו חז"ל מ'גזירה-שוה' שייסור זה הוא מלקות
(כתובות מו). (4 שאין עונשים אלא-אם-כן מזהירים
(סנהדרין נד). (5 כתובות, שם. (6 ככתוב בתורה
(דברים כב, יט). (7 כסף טהור מכל תערובת שהיא. וראה
לעיל פ"א ה"א, ובכורות מט, ב. (8 כתובות מד, ב.

38 ב. והמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת -

1 טו. מפתה או אנוסה שלא תבעה עד שפגרה, או
2 עד שנשאת⁴⁵, או עד שמת האב - הארבעה⁴⁶ דברים
3 או השלשה שלה⁴⁷. עמדה בדין ותבעה אותה, ואחר
4 כך פגרה או שנשאת - הרי הן של אב⁴⁸. ואם מת
5 האב אחר עמידתה בדין - הרי הן של אחיו, שהן
6 יורשי האב; שמעת שעמדה בדין זכה בהן האב⁴⁹.

(45 והבגרות והנישואין מוציאים אותה מרשות אביה,
כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות ה"ב. (46 בכת"י
התימנים: הרי הארבעה. (47 ואין מחילתה כלום, הואיל
ובשעת בעילה היו השלושה דברים לאביה, ולא אמרו:
נתפתה אין לה קנס - כשקנסה לעצמה - אלא אם היתה
בשעת הפיתוי ברשות עצמה, כמבואר בר"ן לכתובות מא,
ב. (48 ואע"פ שעדיין לא גבתה אותם עד אחרי שנתבגרה
- הרי הם של אב. (49 וממילא הוא מורישם לבניו הזכרים
ולא לבת, שאינה בת ירושה במקום בנים זכרים (כתובות
מא:). אבל אם לא הספיקה לתבעו בדין - ומת האב, אין
זה ממון להורישו לבניו, שאין אדם מוריש זכות בתו
(שנתנה לו תורה בבתו) לבנו. שהרי אילו היה מודה
(הבועל) היה נפטר מלשלם את הקנס, כמבואר לעיל ה"ב.
נמצא שקנס זה אינו ממון שיוורשו לבניו עד שיתחייב בדין.
ואפילו תשלומי בושת ופגם שיש להם דין ממון, הושוו
לענין זה לקנס שאין אדם מורישם לבניו לפני עמידתה לדין,
כמבואר ב'תוספות' שם.

7 טז. הבת שנתארסה ונתגרשה⁵⁰ - קנסה לבדו⁵¹
8 לעצמה⁵². נאנסה או נתפתתה⁵³ ואחר כך נתקדשה
9 לאחר - קנסה ושאר הדברים לאביה, שאין הארוסין
10 מוציאין מרשות אב⁵⁴.

(50 דוקא נתגרשה, אבל ארוסה שלא נתגרשה - חייב עליה
מיתה ואין שם קנס (כתובות לח. וברש"י), וכמבואר לעיל
פ"א ה"ג. (51 ולא בושת ופגם. (52 אם נאנסה, והטעם
מבואר לעיל פ"א ה"ט בבאורנו, שנאמר: "אשר לא
אורשה" - לאביה, אבל אורשה לעצמה. וכל זה לענין קנס
המדובר בפסוק זה, אבל בושת ופגם שלא הזכירו כאן,
שייכים לאביה, שעדיין לא יצאה באירוסיה מרשות אביה.
וזהו שהדגיש רבינו: "קנסה לבדו לעצמה". ומובן שאם
נתפתה אין לה כלום, שמחלה לו, וכאמור לעיל ה"ד.
(53 כשהיתה פנויה. (54 אלא נישואין, כמו שמצינו
בהפרת נדרים, שכל זמן שלא נישאת, אביה מיפר נדריה,
ומשנישאת אינו יכול להפר (במדבר לו, ז). ולפיכך נישאת
- קנסה לעצמה, נתארסה - קנסה לאביה (כתובות לט).

11 יז. אני אומר, שזה שנאמר בתורה: אל תחלל את
12 בתך להזנותה - שלא יאמר האב: הואיל ולא חיבה
13 תורה מפתה ואונס אלא שיתן ממון לאב, הריני
14 שוכר⁵⁵ בתי הבתולה לזה לבוא עליה בכל ממון
15 שארצה, או אני זה לבוא עליה בחנם, שיש לו
16 לאדם למחל ממון לכל מי שירצה; לכה נאמר:
17 אל תחלל את בתך. שזה שחיבה תורה לאונס
18 ולמפתה ממון ולא מלקות - בשארע הדבר מקרה,

תשלומין . . . והוא חמשים כסף, כי זהו מוהר הבתולות הקצוב בתורה, ומפני זה גזר עליו ה' לשלם מאה כסף, נמשך אחר העיקר: אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו, וכדין עדים זוממים, כן זה המוציא שם רע, חשב להפסידה חמשים כסף . . . ישלם מאה . . . והיה ענשו על בחירתו התאוה ובקשו ההנאה לבד, שנתחייב להחזיק בה עולמית . . . כי לא הביאו אל כל זה רק היותה כעורה בעיניו, כן ירפאו המדות הרעות כשיהיה רופאם המצוה האלוקית". (18) לעיל פ"א ה"ז. (19) ונאסרה עליו ע"ז, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"ב. (20) כמבואר לעיל פ"א ה"ז.

ה. נמצא בה דבר זמה²¹, או שנמצא²² אסורה עליו מחיבי לאוין או מחיבי עשה, ואפלו שניה - הרי זה יגרשנה בגט; שנאמר: ולו תהיה לאשה - אשה הראויה²³. ולמה לא יבוא עשה²⁴ וידחה את לא תעשה, בין במוציא שם רע בין באונס²⁵, וישא זו האסורה לו? שהרי אפשר שלא תרצה היא לישוב, ונמצא עשה ולא תעשה קמיין²⁶.

(21) מבואר לעיל פ"א ה"ה. (22) בדפוס רומי: שנמצא' = שנמצאה. (23) ספרי, פרשת כי-תצא (דברים כב, יט). (24) של: "ולו תהיה לאשה". (25) ראה לעיל פ"א ה"ה. (26) שמלמדים את האשה לומר איני רוצה בו, וממילא אין צורך בדחיית הלא תעשה' (כתובות מ. וברש"י לענין אונס, והוא-הדין למוציא שם רע, שכן התלמוד עצמו משווה אותם זה לזה, כמבואר שם מד, ב שהקשו מדין מפתה לדין מוציא שם רע - 'מעשה רוקח').

ו. כיצד הוצאת שם רע? הוא שייכא לבית דין ויאמר: נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים. וכשבפשתי על הדבר נודע לי שזנתה תחתי אחר שארסתי, ואלו הם עדי שזנתה בפניהם. ובית דין שומעין דברי העדים וחוקרין עדותן. אם נמצא הדבר אמת - נסקל; ואם הביא האב עדים, והזממו העדים שהביא הפעל²⁷, ונמצא שהעידו שקר - יסקלו²⁸, וילקה הוא, ונותן מאה סלעים. ועל זה נאמר: ואלה בתולי בתי - אלו העדים שזממו עדי הפעל. חזר הפעל והביא עדים אחרים והזממו עדי האב - הרי הנערה ועדי אביה נסקלין²⁹. על זה נאמר: ואם אמת היה הדבר הזה. מפי השמועה³⁰ למדו, שפרשה זו יש בה עדים, וזוממין, וזוממי זוממין³¹.

(27) שעדי האב אמרו לעדי הבעל: היאך אתם מעידים שזינתה ביום זה ובמקום זה, והלא ביום זה הייתם עמנו במקום אחר, וזוהי הזמה. (28) עושים בהם כאשר זממו לעשות לה. (29) שהרי זממו להרוג עדי הבעל, והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". (30) דבר שקיבלוהו חז"ל מסיני ויש לו גם אסמכתא בפסוק, קוראו רבינו: "מפי השמועה" (יד מלאכי). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד, וביאורנו. (31) "ירושלמי" כתובות פ"ד

1 פטור מן הקנס ומן המלקות, ואינו חייב עד שיוציא
2 על הנערה; שנאמר: והוציאו את בתולי הנערה -
3 נערה מלא דבר הכתוב.

(9) בכל מקום כתבה התורה "נער" (חסר ה"א), וכאן כתוב "נערה" (מלא ה"א). וראוי להעיר שגם בפסוק זה כתוב בספרינו: "הנער" חסר, ואמנם בכתובות מד, ב - הוציאו דין זה מפסוק אחר "ונתנו לאבי הנערה" (דברים כב, יט) נערה מלא דיבר הכתוב, וכאן באמת נערה מלא (ראה בכסף-משנה). ואולי נתכוין רבינו להביא פסוק זה, שממנו אפשר למעט את הבוגרת, שכן אמרו בהרבה מקומות: "פרט לבוגרת שכלו בתוליה" (יבמות נט. כתובות צז:) ובפסוק שלפנינו מדובר בענין בתולים, לומר שהבוגרת אינה בדין זה ('מעשה רוקח').

4 ג. אין דנין דין זה אלא בפני הבית¹⁰ ובית דין של
5 עשרים ושלשה¹¹, מפני שיש בדין מוציא שם רע
6 דיני נפשות; שאם נמצא הדבר כמו שנאמר¹² - הרי
7 זו נהרגת¹³. אבל האונס והמפתה¹⁴ - דנין בהן בכל
8 זמן בשלשה¹⁵, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין¹⁶.

(10) בזמן שבית-המקדש קיים. (11) המוסמך לדרן דיני נפשות (סנהדרין ב.). (12) שזנתה תחתיו. (13) ככתוב (דברים כב, כ): "ואם אמת היה הדבר . . . והוציאו את הנערה . . . וסקלוה", וכבר נפסקה הלכה: "אין דנים דיני נפשות אלא בזמן הבית" (עבודה זרה ח: ובהל' סנהדרין פ"ד ה"א). (14) שאין בהם דיני נפשות. (15) מומחים, הסמוכים בארץ ישראל (לשון רבינו בהל' סנהדרין פ"ה ה"ח). (16) פרק ה. "וכיום שאין דיינים מומחים (סמוכים), מנדים אותו עד שיפייס את חבריו, וכשנותן לו שיעור (כסף) מה שראוי ליתן - מתירים לו" (שו"ע אהע"ז סי' קעז ס"ב, ע"פ דברי הרי"ף בבא-קמא פ"ח מתקנת הגאונים). והשווה פ"ה מהל' סנהדרין ה"ז. והרא"ש בבא-קמא פ"ח ס"ג הביא תשובת הגאונים בזה: "נהגו חכמים אחרונים לנדותם עד שיפייסו בממון או עד שירבה עליו רעים ויפייסו בדברים". ובשו"ע אהע"ז סי' קעז ס"ה, פסק: "הנטען (חשוד) על הפנויה . . . אם ודאי בא עליה מצוה לכונסה, אבל אין כופין על כך".

9 ד. ומצות עשה של תורה שתשב אשת מוציא שם
10 רע תחתיו לעולם, שנאמר: ולו תהיה לאשה. אפלו
11 עורת או מפת שחין¹⁷. ואם גרשה - עבר על לא
12 תעשה, שנאמר: לא יוכל לשלחה כל ימיו. וכופין
13 אותו ומחזיר ואינו לוקה, כמו שבארנו באונס¹⁸.
14 ואם קדם אחד וקדשה¹⁹, או שמתה, או שהיה כהן
15 שאסור בגרושה - הרי זה לוקה על גרושה²⁰.

(17) וכתוב ב'מורה נבוכים' ג, מט: . . . "הלא תסתכל ברוב יושר אלו החוקים ומשפטים צדיקים, אין שפטו במוציא שם רע, כי אין ספק כי זה האיש הרע לא אהב אשתו אשר הוציא עליה שם רע . . . ואילו היה רוצה לגרשה . . . לא היה לו מונע, אך היה מתחייב לתת חזקה (כתובתה) הראוי לה, ושם לה עלילות דברים כדי להפטר ממנה בלא

אם היתה יבמתו שפנסה, והוציא עליה שם רע, 17
והביא עדים שזנתה תחת קדושי אחיו⁴², ונמצאו 18
זוממים - הרי זה פטור מן המלקות ומן 19
התשלומין⁴³. וכל הפטור, אם רצה לגרש - יגרש⁴⁴. 20

41) בעיא שלא נפשה, בכתובות מו, א. וספק ממון - להקל, ולפיכך פטור מקנס. והוא הדין לענין מלקות שבמקום מיתה עומדת (סנהדרין י). וספק נפשות להקל (משנה למלך). 42) המת. ואסורה ליבם, לפי שפטורה מן החליצה ומן היבום (פ"ו מהל' יבום וחליצה הי"ט) והרי היא כאשת אחיו שלא במקום מצוה. 43) כתובות, שם. שנאמר: את בתי נתתי לאיש הזה, לזה ולא ליבם. כי אבי הנערה לא נתנה לאיש הזה היבם. וב"ירושלמי" כתובות פ"ד ה"ד, דורש דין זה מהכתוב: את האשה הזאת לקחתי, פרט לשומרת יבם, כי היבמה לא לקחה הוא בבחירתו אלא מן השמים הקנוה לו, שמת אחיו ונפלה ליבום לפני זה. 44) כי לא נצטוה על ה'עשה': "ולו תהיה לאשה". וכוונתו רק על המוציא שם רע על נישואי אחיו שפטור מקנס מצד ודאי, אבל ההלכה הראשונה של הוצאת שם רע על הנישואין הראשונים שנשאר בספק, והוא פטור רק מפני שספק ממון לקולא (למעלה הערה מ) - ברור שאסור לגרשה מספק, ועי' משנה למלך.

י. אינו חיבב עד שיבעל אותה פדרפה⁴⁵ ויוציא שם 21
רע (על הבעילה) פדרפה⁴⁶. בעלה שלא פדרפה 22
ואמר: לא מצאתיה בתולה⁴⁷ - פטור⁴⁸, ומפין אותו 23
מכף מרדות⁴⁹. 24

45) כרבי אליעזר בן יעקב, בכתובות מו, א. 46) שנבעלה לאחר כדרכה, שהרי נאמר בו: "ולא מצאתי לה בתולים" - במקום בתולים. הרי שהמדובר כאן כשהבעל בא עליה כדרכה, וגם הוצאת השם הרע היא, שזינתה כדרכה (כתובות מו. ומו: וברש"י שם). 47) שהביא עדים המעידים שזינתה תחתיו. 48) מקנס וממלקות. 49) מדברי סופרים, כאילו לא בעל כלל שלוקה מכת מרדות (כתובות מה:). וראה למעלה פ"ג מהל' אישות, הכ"א "מכת מרדות" מה היא.

יא. וכן אם אומר: לא מצאתיה בתולה, ולא אומר: 25
שזנתה תחתיו⁵⁰; או שאמר: זנתה תחתיו, ולא הביא 26
עדים, אלא באו מאליהם - הרי זה פטור⁵¹, אף על 27
פי שהעדים נהרגים אם הוזמו⁵². 28

50) ויתכן שנבעלה בהיותה עדיין פנויה. 51) מקנס וממלקות (כתובות מו:). 52) שהרי העידו עליה להרגה, ואילו לא הוזמו היתה נהרגת.

יב. זה שנאמר בתורה: ופרשו השמלה - לשון 29
פבור⁵³, שנושאין ונותנין בסתרי הדבר⁵⁴. וכן זה 30
שיאמר האב: אלה בתולי בתי - הן זוממי עדי 31
הבעל⁵⁵. וזה שנאמר: ואם אמת היה הדבר תהרג - 32
בשזנתה⁵⁶ אחר הארוסין בעדים, שנאמר: לזנות בית 33
אביה; אבל קדם הארוסין - פכר אמרה תורה בה⁵⁷. 34

ה"ד: אמר רבי יוסי בי רבי בון, הפרשה הזו יש בה עדים וזוממיהן וזוממי זוממיהן, הבעל אומר [את האשה הזאת לקחתי - ולא מצאתי לה בתולים - דברים שם, יד] הרי עדים שזינתה בבית אביה, והביא האב עדים להזים עדי הבעל [לאמר: "ואלה בתולי בתי"] והביא הבעל עדים להזים עדי האב [כמו שנאמר: "ואם אמת היה הדבר הזה"]. וראה להלן הי"ב.

ז. הוציא עליה שם רע והיא בוגרת, אף על פי 1
שהביא עדים שזנתה תחתיו כשהיתה נערה - הרי 2
זה פטור מן המלקות ומן הקנס³². ואם נמצא הדבר 3
אמת - הרי זו תסקל; אף על פי שהיא בוגרת, 4
הואיל ובעת שזנתה נערה היתה³³. 5

32) שהרי עקימת שפתיו גורמת לו להתחייב ללקות ולשלם, והעקימה היתה כשהיא בוגרת, והתורה אמרה: "וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה" - ולא לאבי הבוגרת. 33) ומעשיה גרמו לה, והמעשה התקיים בעודה נערה שדינה בסקילה, וכן רומז הכתוב: והוציאו את הנערה, ולא אמר - והוציאוה, לומר לך: הנערה - שהיתה כבר, ועכשיו היא בוגרת (כתובות מה:). אבל אם זינתה בהיותה בוגרת - אינה חייבת סקילה אלא חנק (להלן פ"ג מהל' איסורי ביאה ה"ד).

ח. כל נערה שאין לה קנס אם נאנסה או נתפתתה³⁴, 6
כך המוציא עליה שם רע פטור מן המלקות ומן 7
התשלומין³⁵. וכן הפותית שנתגירה והשפחה 8
שנשתחררה פחותה מבת שלש שנים³⁶, אפלו היתה 9
הורתה³⁷ שלא בקדשה³⁸ ולדתה בקדשה³⁹, המוציא 10
עליה שם רע - פטור מן הקנס ומן המלקות; 11
שנאמר: פי הוציא שם רע על בתולת ישראל - עד 12
שתהיה הורתה ולדתה בקדשה⁴⁰. 13

34) ראה לעיל פ"א ה"ט. 35) שהרי רובן בחזקת בעולות הן לפני אירוסיהן, ואין יטעון: לא מצאתי לבתן בתולים. והאיילוניות נקראת קטנה עד שתהיה בת עשרים שנה, ואין לה ימי נערויות אלא מקטנותה תצא לבגרות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ד-ה. וכבר נתבאר שהמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת, פטור מן הקנס ומן המלקות. 36) שאף אם נבעלו אז - אין ביאתה ביאה והרי הן בתולות, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ג. 37) ההריון של אמה, בה. 38) בהיות אמה גויה או שפחה כנענית. 39) שלאחרי שנתעברה אמה, נתגירה או נשתחררה, וילדתה כשהיא גיורת. 40) ואע"פ שנאמר כאן "על בתולת ישראל", וזו גיורת היא ואינה בכלל "ישראל" סתם (ראה יבמות עד: וסוכה כח: וב'תוספות' שם ד"ה לרבות) - כאן ישנו ריבוי מיוחד לרבות את הגיורת, כמפורש בכתובות מד, ב.

ט. קדש נערה וגרשה, וחסר וקדשה, והוציא עליה 14
שם רע, והביא עדים שזנתה תחתיו כשהיתה נערה 15
הראשונים, ונמצאו זוממים - הרי זה פטור⁴¹. וכן 16

שהנשים אסורות עליהם גם לפני הסתירה, לא תיאסרנה על בעליהן - אלא אף הן אסורות.

ב. הסתירה האמורה בתורה, 'ונסתרה', הוא שתסתיר עם אותו האיש שאמר לה 'אל תסתרי עמו' בפני שני עדים. אם שהתה עמו כדי טמאה, שהיא כדי לצלות ביצה⁷ ולגמעה - הרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים⁸ ויבדק הדבר. ובזמן שאין שם מי סוטה⁹ - תאסר עליו לעולם¹⁰, ותצא בלא כתובה.

(6) = כדי ביאה. (7) של תרנגולת על אש בינונית. (8) "שנותן לתוכם דבר מר". (9) משחרב בית המקדש. "שאין משקים את הסוטה אלא בבית דין הגדול של שבעים זקנים במקדש". (10) אחרי שקינא לה ונסתרה בפני שני עדים ואין מים לבדוקה.

ג. קנא לה על שנים באחד ואמר לה: אל תסתרי עם פלוני ופלוני, ונסתרה עם שניהן באחד¹¹ ושהתה כדי טמאה, אפלו הם שני אחיה¹² או אביה¹³ ואחיה - הרי זו אסורה עד שתשתה¹⁴.

(11) אף על פי שמצד הדין מותר לאשה להתייחד עם שני אנשים בזמן שהם כשרים. (12) ויש מי שמתיר להתייחד עם אחותו. (13) שמותר לאדם להתייחד עם בתו. (14) כי הכל תלוי בקפידת הבעל, וזה שהקפיד וקינא לה, וודאי ראה בהם דבר פריצות ולא הייתה צריכה להתייחד עמהם אחר קינויו.

ד. אמר לה בפני שנים: אל תדברי עם פלוני - אין זה קנוי¹⁵. ואף על פי שנסתרה עמו בעדים ושהתה כדי טמאה - לא נאסרה עליו¹⁶, ואינה שוטה בקנוי זה.

(15) שאין קינוי אלא על עסקי סתירה. (16) הואיל ולא קדם לה קינוי האוסר.

ה. וכן אם אמר לה: אל תסתרי עמו, וראויה מדברת עמו - אין זו סתירה, ולא נאסרה ולא שוטה. וכן אם לא קדם קנוי, ובאו שנים והעידו שנסתרה עם זה ושהתה כדי טמאה - לא נאסרה על בעלה ואינה שוטה.

ו. אמר לה: אל תסתרי עם איש פלוני, והיה קטן פחות מכן תשע שנים ויום אחד¹⁷, או שאמר לה: אל תסתרי עם בהמה זו - אין זה קנוי; שנאמר: ושכב איש אותה - פרט לקטן ולבהמה¹⁸, שאין אוסרים אותה עליו.

(17) שאין ביאתו ביאה. (18) שהתורה אמרה "ושכב איש אותה" - פרט לקטן ולבהמה שאינם בכלל איש.

ז. בעל שמחלו¹⁹ על קנויו קדם שתסתיר - קנויו מחול, וכאלו לא קנא לה מעולם. אבל אם מחל

1 שהיא פטורה מכלום, ובוועלה חייב בתשלומי ממון
2 בלבד, בין פתה בין אנס.

(53) ואע"פ שלפי מה שפסק רבינו (הלכה י) שאינו חייב אלא אם בעל אותה, אפשר לפרש שמלה ממש, שיפרשו את הסודר או הסדין לראות דם הבתולים שעליו, כמו שאמרו בגמרא שם, נראה לו לרבינו שיותר מסתבר לפרשה בלשון כבוד ('מאירי' שם, וכסף-משנה). (54) לבדוק אם אמת הדבר אם לא, וכמו שאמרו בכתובות מו, א: "ופרשו השמלה - פרשו מה ששם לה. . . מלמד שבאים עדיו של זה ועדיו של זה, ובוררים את הדבר כשמלה חדשה". וכן הוא ב'ספרי' פרשת כיתצא (דברים כב, יז): "ופרשו השמלה - יחוררו דבריהם כשמלה", ילבינו דבריהם להוציא דבר לאמיתו כשמלה חדשה (רבינו הלל, בפירושו שם). ונקט מליצת "שמלה חדשה" ע"פ מה שנאמר במלכים-א יא, כט: "והוא מתכסה בשמלה חדשה" - ודרשו חז"ל בסנהדרין קב, א - מה שלמה חדשה אין בה שום דופי, אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי, הרי ש"שמלה חדשה" משמשת משל לדבר ברור ונקי מכל פגם ('הכתב והקבלה'). (55) ראה למעלה ה"ו. (56) כלומר, לא די שיתבררו דברי טענתו של הבעל שלא נמצאו בתולים לנערה, אלא צריך שיעידו עדים שראוה שזינתה. (57) דברים כב, כט.

סלקו הלכות נערה בתולה

יום חמישי ג' טבת ה'תשע"ח

הלכות סוטה¹

י.ש. בכללן שלש מצות. אחת מצות עשה, ושתי מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) לעשות לסוטה בתורת הקנאות הסדורה בתורה. (ב) שלא לתן שמן בקרבנה. (ג) שלא לתן עליה לבונה. ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון²

(1) סרה מדרכי הצניעות, והוא כינוי לאשת איש החשודה בבגידה בבעלה. (2) נתבאר בו דין קינוי בפני עדים ודיני הסתירה ושתיית המים המאריים, העומדת לשתות ובה עד אחד והעיד שזינתה, מי הוא הנאמן להעיד עליה שזינתה אחר שנסתרה, הכחשות עדים בענין זה.

3 א. קנוי³ האמור בתורה, 'וקנא את אשתו', הוא
4 ש'יאמר לה בפני עדים: אל תסתרי עם איש פלוני.
5 אפלו היה אביה או אחיה או עכו"ם או עבד⁵ או
6 שחורף, הוא האיש שאינו מתקשה ואינו מוליד.

(3) לשון התראה. (4) אל תיכנסי עימו למקום סתר. (5) "על ידי כל עריות מקנאים" ואין אומרים: מאחר שאנו דורשים "ונטמאה-ונטמאה", שתי פעמים, אחת לאוסרה על בעלה ואחת לאוסרה על בועלה, - אלה שנאסרות על הבעל בסתירה זו, נאסרו גם על הבעל, אבל כל המנויים כאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אחר שִׁתְּפֹתָר - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחֹל. גִּרְשָׁה²⁰ - הָרִי זֶה
2 כְּמִי שֶׁמְחַל, וְאֵם הַחֲזִירָה - צָרִיף לְקִנְיָת קִנְיִי
3 אַחֲרָי.²¹
- (19) ויתר. (20) קודם שתיסתר. (21) ואם לא קינא לה שנית ונסתרה, אינה נאסרת על פי קינויו הקודם, שהרי הוא כמחול.
- 4 ח. קָנָא לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, וְרָאָה אוֹתָהּ שֹׁנֵסְתֶּרָה עִם
5 זֶה שֶׁקָּנָא לָהּ עָלָיו וְשִׁתְּפֹתָר כְּדִי טַמְאָה - הָרִי זֶה
6 אֶסְתֵּרָה עָלָיו²², וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה²³; שְׂאִינוֹ יָכוֹל
7 לְהִשְׁקוּתָהּ עַל פִּי עֲצָמוֹ²⁴. וְכֵן אִם שָׁמַע הָעַם
8 מִרְנָנִי²⁵ אַחֲרֶיהָ אַחֲרֵי הַקִּנְיִי וְהִסְתִּירָהּ²⁶, עַד שֶׁשָּׁמַע
9 מִהַנְּשִׁים הַטּוֹת לְאוֹר הַלְכָּנָה²⁷ נוֹשָׂאוֹת וְנוֹתְנוֹת בָּהּ
10 שִׁזְנוּתָהּ עִם הָאִישׁ שֶׁקָּנָא לָהּ עָלָיו - הָרִי זֶה אֶסְתֵּר
11 לְקִנְיָמָהּ²⁸, וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה²⁹.
- (22) שאין ראיתו בעצמו גרועה מדין ראה אותה עד אחד. (23) שאין הדבר ברור שנטמאה, ולכן לא הפסידה כתובתה. ולמה איננה בכלל "עוברת על דת" שיוצאה בלי כתובה, והרי גם ייחוד, עבירה היא על הדת? - כל עבירה שאין בה מכשול לבעלה, אינה בכלל עבירה על הדת ואינה מפסידה כתובתה. (24) = על פי ראיית עצמו, אבל כשנסתרה בפני שני עדים, שאפשר להשקותה - אם תימצא טהורה הרי היא מותרת לבעלה, ואם לא תרצה לשתות, תצא בלא כתובה. (25) מלעזים. (26) על פי שני עדים. (27) מפחד בלילות מתקבצות לטוות יחד ומשיחות ביחד. (28) ואינו יכול להשקותה, שמאחר שקלולה מפורסם לכל, שוב אין המים בודקים אותה. (29) שיכולה לומר לו, היה לך להשקותני סמוך לסתירתך, ומאיזה טעם אפסיד כתובתי.
- 12 ט. בֹּא עַד אַחַד וְהַעִיד לוֹ שֹׁנֵסְתֶּרָה עִמוֹ אַחֲרֵי קִנְיִי
13 וְשִׁתְּפֹתָר כְּדִי טַמְאָה: אִם הוּא נֶאֱמָן לוֹ וְדַעְתּוֹ סוֹמְכָת
14 עָלָיו - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה³⁰; וְאִם לֹאוֹ - הָרִי אֶשְׁתִּי
15 מִתֵּרֶת לוֹ³¹.
- (30) שאינו יכול להשקותה על פי עד אחד. (31) שאין עד אחד נאמן בסתירה.
- 16 י. וְאִלּוּ שְׁבִית דִּין מְקַנֵּין לָהּ³²: מִי שֶׁנִּתְחַרֵּשׁ בַּעֲלָהּ
17 אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהִיא בְּמִדֵּינָה אַחֲרֵת אוֹ שֶׁהִיא
18 חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֶסְתֵּר. לֹא לְהִשְׁקוּתָהּ³³, אֲלֵא לְפִסְלָהּ
19 מִכְּתֻבָּתָהּ³⁴.
- (32) אם רואים אותן מתנהגות בפריצות. (33) שאין משקה אלא הבעל, שנאמר: "והביא האיש את אשתו אל הכהן" והוא אינו יכול להשקותה. (34) אם תיסתר אחרי קינויים.
- 20 יא. בִּיצֵד? שָׁמַעוּ בֵּית דִּין שֶׁהָעַם מִרְנָנִי אַחֲרֶיהָ -
21 קוֹרְאִין אוֹתָהּ וְאוֹמְרִין לָהּ: אַל תִּסְתְּרִי עִם אִישׁ
22 פְּלוֹנִי. בָּאוּ עֲדִים אַחֲרֵי כֵּן שֹׁנֵסְתֶּרָה עִמוֹ וְשִׁתְּפֹתָר כְּדִי
23 טַמְאָה - בֵּית דִּין אוֹסְרִין אוֹתָהּ עַל בַּעֲלָהּ לְעוֹלָם,
24 וְקוֹרְעִין כְּתֻבָּתָהּ. וְכִשְׁיָבוֹא בַּעֲלָהּ אוֹ יִבְרִיא אוֹ יֵצֵא
1. יב. שִׁתְּתָ מִי הַמָּרִים וְנִקְתָּה³⁷ מֶהֱן, וְחִזֵּר וְקָנָא לָהּ
2. עִם הָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָה עַל יָדוֹ, וְנִסְתֶּרָה עִמוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל
3. לְהִשְׁקוּתָהּ עַל יָדוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה³⁸; אֲלֵא תִּאָּסֵר עָלָיו
4. לְעוֹלָם, וְתֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. אֲבָל אִם קָנָא לָהּ עִם
5. אַחֵר, וְנִסְתֶּרָה עִם הָאֲחֵר בְּעֵדִים - מִשְׁקִין אוֹתָהּ פַּעַם
6. שְׁנִיָּה, וְאֶפְלוּ בָּמָה פַּעַמִּים. וְהוּא, שִׁישְׁקָה אוֹתָהּ
7. בְּכָל פַּעַם בְּגִלָּל אִישׁ אַחֵר.
- (37) שלא מתה, ויצאת טהורה. (38) שנאמר "זאת תורת הקנאות" - זאת ולא אחרת, כגון איש אחד ובוכל אחד, שאינה שותה פעם שנייה על ידי אותו אדם, כיוון שקינא לה כבר ונמצאה נקייה, נראה הדבר שאדם קנטרן הוא ומתכוון להקניטה.
8. יג. הִשְׁקָה אוֹתָהּ וְגִרְשָׁה, וְנִשְׂאָת לְאַחֵר, וְקָנָא לָהּ
9. עִם הָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָה אוֹתָהּ הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן בְּגִלָּלוֹ,
10. וְנִסְתֶּרָה עִמוֹ בְּעֵדִים - הָרִי הַבַּעַל הַשְּׁנִי מִשְׁקָה אוֹתָהּ
11. עַל יָדוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל שְׁנִי. וְאֶפְלוּ מֵאָה, וְנִשְׂאָת
12. לְזֶה אַחֵר זֶה - מִשְׁקִין אוֹתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ אֶחָד³⁹;
13. וְאִין אוֹמְרִין: וְדַאי שֶׁהַחֲזִירָה לְזֶה וְטַמְאָה, עַד
14. שִׁיִּהְיֶה שָׁם עוֹד⁴⁰.
- (39) שנאמר: "תורת הקנאות" קנאות בלשון רבים, הרי שעושים לה כמה פעמים כתורה הזאת. (40) עד אחד.
15. יד. הָאִשָּׁה שֶׁקָּנָא לָהּ בַּעֲלָהּ, וְנִסְתֶּרָה אַחֲרֵי הַקִּנְיִי
16. עִמוֹ בְּעֵדִים, וְהָרִי הִיא עוֹמֶדֶת לְשִׁתּוֹת⁴¹, וּבֹא עַד
17. אַחַד וְהַעִיד עָלֶיהָ שֶׁנִּבְעֵלָה בִּפְנֵי עִם זֶה שֶׁקָּנָא לָהּ
18. עִמוֹ - הָרִי זֶה אֶסְתֵּרָה עַל בַּעֲלָהּ לְעוֹלָם, וְאֵינָה
19. שׁוֹתֶה⁴², וְיוֹצֵאת בְּלֹא כְּתֻבָּה⁴³. וְאֶפְלוּ הִיא עַד
20. טַמְאָה זֶה אַחַד מֵעֲדֵי הַסְתִּירָה⁴⁴. שְׁנֵאָמַר: וְעַד אִין
21. בָּהּ - וְהָרִי כָּאֵן עוֹד⁴⁵.
- (41) להיבדק אם טהורה היא. (42) שאין השתייה באה אלא על הספק, וזו ודאי טמאה היא. (43) "שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר". (44) ומעיד שבאותה סתירה נבעלה בפניו והעד השני אינו מכחישו אלא אומר, שלא ראה ולא שם על לבו לראות, אין השני נחשב כעד המכחישו, והראשון נאמן בה. (45) תנא דבי רבי ישמעאל: "מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה, שרגליים לדבר (שנטמאה). שהרי קינא לה ונסתרה ועד אחד מעידה שהיא טמאה". אבל אם לא קדמו הקינוי והסתירה בעדים כשרים, אין עד אחד נאמן להעיד שנטמאה "שאין דבר שבערווה (מתקבל) פחות משניים (עדים)".
22. טו. אֶפְלוּ אֶשְׁה⁴⁶ וְעָבַד וְשִׁפְחָה⁴⁷ וּפְסוּל לְעֵדוֹת
23. בַּעֲבָרָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁴⁸ וְאֶפְלוּ קְרוֹב⁴⁹ נֶאֱמָן לְעֵדוֹת

63) "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות".
 כ. כל סוטה שאמרנו שאינה שותה מפני עדי טמא - הרי זו אסורה על בעלה לעולם⁶⁴, ותצא בלא כתבה⁶⁵; שהרי נאסרה בקנוי וסתירה, והשתיה שותתיה נמנעה שהרי יש בה עד, כמו שבארנו.
 64) והשתיה לא תתירה. 65) "שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר".

פרק שני

1) כלל בו רבינו המשך דיני שתיית המים, נשים שאינן ראויות לשתות, קטנה שהשיאה אביה וקטנה בת מיאון אם מקנאים לה, מעוברת ומניקה והעומדת לשתות ומת בעלה, שמי שבעל בעילה אסורה מימיו אין המים בודקין את אשתו, דין אשה שהיה לה קינוי וסתירה ולא שתתה, אם אסורה למי שנתייחד עמה, איסור נישואיה עם הנחשד עליה.

א. אשה שקנא לה ונסתרה - אין פופין אותה לשתות; אלא אם רצתה ואמרה: הן נטמאתי - תצא בלא כתבה, ונאסרה על בעלה לעולם, ואינה שותה². וכן אם אמרה: איני טמאה ואיני שותה³ - אין פופין אותה לשתות, ותצא בלא כתבה⁴. וכן אם אמר בעלה: איני רוצה להשקותה, או שבעלה בעלה אחר שנסתרה⁵ - הרי זו אינה שותה; ונוטלת כתבתה⁷ ויוצאה, והיא אסורה [עליו] לעולם⁸.

2) סוטה כד, א. כיון שאמרה טמאה אני, בדוקה ועומדת היא והמים המרים לא ניתנו אלא לברר את הספק (רש"י שם כ.). 3) מחמת יראה, שחוששת פן יבדוקה המים אפילו אם היא טהורה (רש"י שם יט:). וראה לקמן פ"ג, ה"ב. 4) שם כד, א. מתוך שאינה שותה - נשארה באיסורה לבעלה, והפסידה כתובתה. וראה למעלה פ"א הערה פ. 5) ונאסרה עליו. 6) כיון שבא ביאה אסורה, אין המים בודקים את אשתו, כמבואר להלן ה"ח. וראה לקמן פ"ג, ה"א. 7) שהוא גרם לה שלא תשתה (סוטה כד.). 8) כי לאחר קינוי וסתירה נאסרה עליו, והשתיה שתתירה נמנעה, ראה למעלה סוף פ"א.

ב. ואלו הן הנשים שאינן ראויות לשתות, אף על פי שהן רוצות לשתות ובעליהן רוצים להשקותן, אלא יוצאות בלא כתבה משביבאו עדי סתירה אחר עדי קנוי ונאסרו על בעליהן לעולם. וחמש עשרה נשים הן, ואלו הן: ארוסה, ושומרת יבם⁹, וקטנה¹⁰ אשת הגדול¹¹, וגדולה אשת הקטן, ואשת אנדרוגינוס¹², ואשת הסומא¹³, ואשת החגר, או האלם, או מי שאינו שומע, או שהוא פרות יד, וכן החגרת, והאלמת, והסומא, וכורות יד, ושאניה שומעת. כל אחת מאלו אינה ראויה לשתות¹⁴.

9) שבעלה מת בלא בנים, וממנתת לאחיו שייבמה, וקינא

1 סוטה, להעיד עליה שזנתה; ותאסר על בעלה לעולם⁵⁰, ואינה שותה, ותצא בלא כתבה. הואיל וקדם הקנוי והסתירה בעדים כשרים, והתורה האמינה עד אחד בטמאה - הרי כלן פשרין לעדות טמאה. אף חמש נשים ששונאות זו את זו מעירות זו על זו לומר שנטמאת. ונאמנת עליה לאסרה על בעלה ושללא להשקותה, אבל לא להפסידה מכתבתה⁵¹, אלא נוטלת כתבתה ויוצאה.

46) הפסולה לעדות במקום אחר. 47) הכנענים. 48) שעבר על דברי חכמים ופסול לעדות מדבריהם. 49) קרבה משפחתית, שאינו נאמן להעיד במקום אחר. 50) אבל הפסול לעדות מן התורה, אינו נאמן להעיד עליה. 51) מתוך ששונאות אותה, חשודות להעיד שקר כדי להפסיד כתובתה. אבל אם אינן נאמנות אלא שלא להשקותה, אין לחשוד בהן שמשקרות שהרי מטיבות עימה, שלא תצטרך לשתות בגלל עדותן ויוצאת ונוטלת כתובתה, ולולא עדותן הייתה צריכה לשתות או לצאת בלי כתובה.

טז. בא עד אחד פשר ואמר 'נטמאת' - הרי זו אינה שותה, כמו שבארנו. בא עד אחד והכחישו ואמר 'לא נטמאת'⁵² - אין שומעין לו; שעד אחד בטמאת סוטה פשנים, ואין דבריו של אחרון⁵³ דוחין דברי הראשון⁵⁴ שהוא פשנים.

52) בפניך. שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אני הייתי עמך, ולא נטמאת בפנינו. 53) שבא אחר כך. 54) שכיוון שבא ראשון ונתקבלה עדותו, מבלי שיכחישוהו, הרי הוא כשני עדים.

יז. באו שניהן כאחד, זה אומר 'נטמאת' וזה אומר 'לא נטמאת'⁵⁵; או שאמר אחד 'נטמאת', וכו' שנים אחרים⁵⁶ ואמרו 'לא נטמאת'⁵⁷ - הרי זו שותה.

55) שהעידו שניהם בתוך כדי דיבור ובטלו דבריו מייד, שלא נתקיימה עוד עדותו בבית דין. 56) אפילו לאחר שנתקיימה עדות הראשון בבית דין. 57) שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אנו היינו עמך ולא נטמאת בפנינו.

יח. בא עד אחד פשר ונשים רבות או פסולין רבים⁵⁸ כאחד⁵⁹, העד אומר 'נטמאת' והנשים או הפסולין אומרים 'לא נטמאת'⁶⁰ - הרי זו שותה⁶¹; שעד אחד ופסולין רבים פמחצה על מחצה הם⁶².

58) כגון קרובים או עבדים. 59) בבת אחת. 60) בפניך. 61) שמה נטמאת קודם שבאו הפסולים. 62) והרי זה דומה לשני עדים כשרים שבאו בבת אחת.

יט. היו כלן פסולין - הלך אחר הרב. כיצד? שתי נשים אומרות 'נטמאת' ושלש אומרות 'לא נטמאת' - הרי זו שותה; שלש אומרות 'לא נטמאת' וארבע אומרות 'נטמאת' - הרי זו אינה שותה⁶³. היו מחצה על מחצה - הרי זו שותה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 רָצוֹן לְהֶאָסֵר עַל בַּעֲלָהּ. וְאִפְּלוּ הִיא כֹהֵן - לֹא
22 נֶאֱסָרָה עָלָיו.³¹

(27) והרי נישואיה נישואי תורה, כמבואר לעיל ה' אישות פ"ג ה"א. (28) שהרי נתמעטה מהפסוק: אשה - פרט לקטנה. (29) למעלה ה"ב, ולדעת הראב"ד אין קטנה נאסרת על בעלה אפילו אם זינתה ברצון, שהרי אמרו (יבמות לג:): "פיתוי קטנה, אונס הוא", ואנוסה מותרת לבעלה ישראל. אולם רבינו סובר שדיעה זו נדחת מפני סוגיית התלמוד בבבובות ט, א. שאמרו שם: "האומר פתח פתוח מצאתי (ראה למעלה ה' אישות פ"א ה"ב), נאמן לאוסרה עליו", ושאלו שם: והלא יש כאן שני ספיקות, שמא קודם קידושין ושמא אחר קידושין, ואפילו אם נאמר לאחר קידושין - שמא באונס, שמא ברצון, שהאנוסה מותרת לישראל, ותירצו שם בסוגיא שהמדובר כשקידשה אביה לישראל, והיא פחותה מבת שלש שנים, וטען שפתחה פתוח, שאין כאן אלא ספק אחד, שמא באונס שמא ברצון, וספק איסור תורה - להחזיר, וסובר רבינו שהסוגיא מדברת שם אפילו כשהיא עדיין קטנה. הרי שפיתוי קטנה אינו נחשב לאונס, שאם נדון אותה כאנוסה, למה תיאסר על בעלה (מגיד-משנה בפ"ג מהל' איסורי ביאה ה"ב). וגם מה שאמרו ב'ירושלמי' (סוטה פ"ב ה"א): "קטנה שזינתה, אין לה רצון להאסר על בעלה" - נדחה מפני סוגיית תלמוד בבלי הנ"ל, וראה ב'מראה הפנים' שם. (30) היא יתומה שהשיאיה אחיה או אמה, שקידושיה אינם אלא מדברי סופרים, ויכולה לעקם על-ידי מיאון, כמבואר למעלה פ"א מהל' גירושין ה"א. (31) כל שיכולה למאן, אינה כאשת איש מן התורה, והרי היא כפנויה שזינתה שמותרת אפילו לכהן, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג ה"ב. ומקור דברי רבינו במס' נדה נב, א. שאמרו שם: "והיא לא נתפשה - אסורה, נתפשה (נאנסה) מותרת, ויש לך אחרת שאע"פ שלא נתפשה מותרת, ואיזו? זו שקידושיה קידושי טעות". ומפרש רש"י שם: קידושי טעות - כגון על מנת שאני כהן, והרי הוא ישראל. וכגון קטנה שאין מעשיה כלום, ולענין זנות לא נאסרה עליו, שפנויה בעלמא היא. וכל זה כשהיא יתומה ובת מיאון, שאין קידושיה קידושי תורה ויכולה לעקם כמו בקידושי טעות.

23 ה. קָנָא לְאֶרֶוֹסְתּוֹ אוּ לְזִיקֻתָּהּ³², וְנִסְתָּרָה אַחֵר
24 שְׁנִשְׁאָה - הֲרִי זֹו שׁוֹתָה בְּשָׂאָר כָּל הַנָּשִׁים³³. נִשְׁאָה
25 שְׁקָנָה לָהּ, וְנִסְתָּרָה קֹדֶם שִׁכְבָּעוֹל אוֹתָהּ³⁴ בַּעֲלָהּ -
26 אֵינָה שׁוֹתָה, וְיוֹצֵאָה בְּלֹא כְּתָבָהּ, וְאִסּוּרָה עָלָיו
27 לְעוֹלָם; שְׁנִאָמֵר: וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת שְׁכָבְתּוֹ מִבְּלַעֲדִי
28 אִישׁ - שְׁקָדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לְשְׁכִיבַת בּוֹעֵל³⁵.

(32) שומרת יבם הזקוקה לו ליבמה או לחלוץ לה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' יבום ה"ח. (33) שהרי עכשיו יושבות הן תחת בעל כשאר הנשים (סוטה כו.). (34) שננסה לחופה, שמאז יש לה דין של נשואה, אבל עדיין לא נבעלה. (35) סוטה כד, ב. וכל זה אינו אלא להשקותה מי סוטה, אבל להאסר על בעלה, אין צורך שביעלנה בעלה תחילה, שהרי אפילו ארוסה שזינתה נאסרה עליו.

לה יבמה. (10) פחותה מבת שתיים-עשרה שנה ויום אחד. (11) בן שלש-עשרה שנה ויום אחד. (12) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות, כמבואר למעלה ה' אישות פ"ב הכ"ד. (13) עיוור. (14) מהטעמים המבוארים בהלכה הבאה, אבל יש להן קינוי וסתירה להיאסר לבעלה לנעולם ולהפסיד את כתובתן.

1 ג. וּמִנֵּיין שְׁאִינָה רְאוּיָה לְשִׁתּוֹת? שְׁנִאָמֵר: אִשְׁר
2 תְּשֻׁטָּה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה. תַּחַת¹⁵ - פָּרַט לְאֶרֶוֹסָה
3 וְשׁוֹמֵרֵת יָבָם, שְׁאִינָה תַּחַת אִישָׁה. אִשָּׁה - פָּרַט
4 לְקִטְנָה¹⁶. תַּחַת אִישָׁה - פָּרַט לְאִשְׁתִּי קָטָן¹⁷ וְאִשְׁתִּי
5 אֲנִדְרוּגִינוֹס, שְׁאִינוּ אִישָׁה¹⁸. וְנִעְלָם מִעֵינַי אִישָׁה -
6 פָּרַט לְאִשְׁתִּי סוּמָא¹⁹. וְהָעֵמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה -
7 פָּרַט לְחִגְרָתָהּ. וְנָתַן עַל פִּסָּיָהּ - פָּרַט לְמִי שְׁאִין לָהּ
8 כֶּף, אוּ שְׁהִיתָה עֵקֶמָה אוּ יָבֵשָׁה שְׁאִינָה יְכוּלָה לִקַּח
9 בָּהּ. וְאִפְּלוּ כִפָּה אַחַת, שְׁנִאָמֵר: כִּפָּיָה²⁰. וְאָמְרָה
10 הָאִשָּׁה - פָּרַט לְאִלְמָתָהּ. וְאָמֵר אֶל הָאִשָּׁה - פָּרַט לְמִי
11 שְׁאִינָה שׁוֹמֵמֶת²¹. וְהֲרִי הוּא אוֹמֵר: אִשְׁר תְּשֻׁטָּה
12 אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה²² - עַד שִׁתְּהִי שְׁלֵמָה כְּמוֹהָ וְהוּא
13 שְׁלֵם כְּמוֹתָהּ. הֵא לְמִדָּתָה שְׁכָל דְּכִר שְׁמַעֲבֵב אוֹתָהּ
14 מִלְּשִׁתּוֹת²³ מַעֲבֵב אֶת בַּעֲלָהּ מִלְּהִשְׁקוֹתָהּ²⁴, וְכָל
15 הַמַּעֲבֵב אֶת הַבַּעַל מִלְּהִשְׁקוֹתָהּ²⁵ - מוֹם כְּמוֹהוּ מַעֲבֵב
16 אוֹתָהּ מִלְּשִׁתּוֹת²⁶.

(15) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: "תחת אישה, פרט לארוסה כו" (סוטה כג:). (16) שאינה נקראת אשה, ואפילו כשקבל אביה קידושיה שהן קידושי תורה - אינה שותה, שהרי אינה בת עונשין, ואינו רשאי להמיתה ע"י השקאת מים המרים ('מרכבת המשנה'). (17) שאינו איש, ואין קידושי קידושין, כמבואר למעלה ה' אישות פ"ד, ה"ז. ואין כאן משום הטלת שלום בינו לבניה, ובוודאי שאסור למחוק את השם בשבילים ('מרכבת המשנה'). ואשת שוטה בכלל זה ('מעשה רוקח'). (18) ודאי, אלא ספק זכר ספק נקבה, וקידושי - קידושי ספק, כמבואר לעיל ה' אישות פ"ד, ה"א. ולא הזכיר רבינו דין טומטום, משום שאין לו נישואין כלל, ורק אנדרוגינוס מותר לו לישא אשה, כמבואר בפ"א מהל' איסורי ביאה ה"ו. (19) שאינו יכול לראות אפילו בלא העלמה זו (סוטה כז.). ומשמע, שאם הוא רואה בעין אחת, יכול הוא להשקותה, שהרי גם בעין אחת יכול הוא לראות בקלקולה ('מעשה רוקח'). (20) סוטה, שם. (21) 'ספרי' זוטא, נשא אות כא. (22) וכל הפסוק הזה שבסוף הפרשה מיותר הוא, ולא בא אלא להשוות איש לאשה ואשה לאיש (סוטה שם). (23) כגון גידמת ואילמת. (24) שאם הוא גידם או אילם, אינו משקה אותה. (25) כגון סומא. (26) אם היתה סומא.

17 ד. קָטְנָה שֶׁהִשְׁאִיָּה אֶבְיָה²⁷, אִם זָנְתָה בְּרָצוֹנָה -
18 נֶאֱסָרָה עַל בַּעֲלָהּ. לְפִיכָךְ מְקַנֵּין לָהּ. לֹא
19 לְהִשְׁקוֹתָהּ²⁸, אֲלֵא לְפַסְלָהּ מִכְּתָבָהּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ²⁹.
20 אֲבָל הַקָּטְנָה בַּת מֵאוֹן³⁰ - אֵין מְקַנֵּין לָהּ, שְׁאִין לָהּ

13 עֲוֹנָה - בְּזִמְנֵן שֶׁהָאִישׁ מְנַקֵּה מַעֲוֹן, אִשָּׁה נֹשְׂאָה אֶת
14 עֲוֹנָה⁵⁰.

(47) שהוא בר עונשין. (48) על-פי הפסוק (במדבר ה, יח) "מי המרים המאריים", ונקראו כן לפי שהם מחסרים אותה מן העולם, מלשון: "סילון ממאיר" האמור ביחזקאל כח, כד (רש"י שם). או על שם האלות הנמחות בה שמקללים אותה (רמב"ן שם). (49) כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"א. (50) סוטה כח, א. וראה להלן פ"ג ה"ז. ומקור דברי רבינו, להלן הערה נא.

15 ט. לְפִיכָף, אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה עָלָיו מִחֻבֵּי
16 לְאוֹיֵן אוֹ מִחֻבֵּי עֲשָׂה, אָפְלוּ שְׁנֵיהֶם⁵¹, וְקָנָא לָהּ
17 וְנִסְתָּרָה - אֵינָה שׁוֹתָה⁵²; אֲלֵא תֵצֵא בְּלֹא כְּתָבָהּ,
18 וְתִהְיֶה אֲסוּרָה עָלָיו אֶף מִשּׁוּם זֶה. עֶבֶר וְנִשְׂא
19 מַעֲבָרֶת חֲבֵרוֹ וּמִיִּנְקַת חֲבֵרוֹ⁵³ - הָרִי זֹ שׁוֹתָה, שְׁאִין
20 בָּאֵן עֲבָרָה⁵⁴.

(51) שאסורה מדברי סופרים, ונקראת שניה, שהיא שניה לעריות, לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. (52) שהרי בפירוש שנינו (סוטה כג:): "אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, לא שותות ולא נוטלות כתובה". ומפרש שם רבינו הטעם, משום שאין האיש מנוקה מעון, שבא עליהן ביאה אסורה, והרי חלוצה לכהן אינה אסורה אלא מדברי סופרים (ראה פ"ז מהל' איסורי ביאה ה"ז), ומכאן הוכיח רבינו שאפילו היתה אשתו אסורה עליו מדברי סופרים בלבד - אינה שותה (משנה-למלך). (53) שמת חבירו או גירשה, והיא מעוברת או מניקה, ואסורה להנשא עד שיעברו עליה עשרים וארבעה חדשי יניקה, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הכ"ה. (54) אין ביאה זו אסורה מצד עצמה, אלא משום סכנת הולד (ראה הל' גירושין שם), שהרי יכול להפרישה ולהחזירה לאחר זמן, כלומר לאחר עשרים וארבעת חדשי היניקה (סוטה כד. והל' גירושין שם, הכ"ח). ואין זו דומה לאיסור שניה, שאסורה לעולם וביאתה אסורה מחמת עצמה, וכן הבא על ארוסתו בבית חמיו - אין איסור הביאה מחמת דבר אחר אלא מצד עצמה (מרכבת המשנה).

21 י. מִי שְׁאִין לוֹ אִשָּׁה הָרְאוּיָה לֵילֵד וְלֹא בָּנִים, וְנִשְׂא
22 עֲקָרָה⁵⁵ אוֹ זִקְנָה אוֹ אֵילוּנִית⁵⁶ - אֵינָה שׁוֹתָה, וְלֹא
23 נוֹטֶלֶת כְּתָבָהּ⁵⁷. הֵיוּ לוֹ בָּנִים אוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת רְאוּיָה
24 לֵילֵד - הָרִי זֶה מִשְׁקָה אוֹתָהּ, אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא זִקְנָה
25 אוֹ עֲקָרָה אוֹ אֵילוּנִית וְאֵינָה רְאוּיָה לֵילֵד⁵⁸. שְׁלֹא
26 נֶאֱמַר בְּתוֹרָה וְנִזְרָעָה זָרַע, אֲלֵא כְּרֹאיוֹהָ לֵילֵד;
27 שְׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצֶעֶר - תֵּלֵד בְּרוּחַ, הִיא זִרְפָּה
28 לֵילֵד נְקֻבוֹת - תֵּלֵד זָכָרִים⁵⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאם היתה יולדת בצער - תלד ברווח, היה דרכה לילד נקבות - תלד זכרים".

מקור הדברים הוא בגמרא מסכת סוטה, אלא ששם הובאו עוד שתי ברכות: אם היתה יולדת שחורים - יולדת לבנים,

1 ו. הַגִּילָת וְהַמְשַׁחֲרֶרֶת³⁶, וְאִשָּׁת הַגֵּר³⁷ וְאִשָּׁת עֶבֶד
2 מִשְׁחָרָר³⁸, וּמִמְזוּרָה³⁹ וְאִשָּׁת מִמְזוּר⁴⁰, וְאִשָּׁת סָרִיס
3 חֲמָה⁴¹ אוֹ סָרִיס אָדָם⁴², הַמְתָּרוֹת לְבַעְלֵיהֶן - הָרִי הֵן
4 כָּל הַנָּשִׁים וְשׁוֹתוֹת⁴³.

(36) שפחה כנענית ששחררה, והרי היא כישראלית לכל דבר, כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ז. (37) שהיא בת ישראל. (38) עבד כנעני ששחרר, שהוא כישראל לכל דבר. (39) שנישאה לגר, שאין עבירה בנישואיהן (פט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ז), אבל אם נישאה לישראל, שיש איסור בנישואיהן - אינה שותה, שאין המים בודקים אותה אלא-אם-כן מנוקה האיש מעוון, כמבואר בסמוך ה"ח. (40) כגון שהיא גיורת, שאין איסור בנישואיהן (הל' איסורי ביאה שם), אבל ישראלית כשרה שנישאה לממזר אינה שותה, כמבואר למעלה בסמוך. ולדעת ה'כסף משנה' הגירסה הנכונה בדברי רבינו היא: "וממזרת אשת ממזר" שאין עבירה בנישואיהם. אולם גירסה זו אינה בדפוסים קדומים ולא בכת"י התימנים. ורש"י במס' סוטה כו, א - מפרש: "אשת ממזר לממזר" - כלומר, אשה הראויה לממזר. והוא כדברינו ('מעשה רוקח'). והחידוש בדין זה הוא, שלא נאמר: אשת ממזר לא תשתה ולא נעשה שלום ביניהן, כי למה לנו להרבות ממזרים בישראל, והלואי לא יפרה ולא ירבה (סוטה שם, וברש"י). (41) שנולד סריס מבטן אמו, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות, ה"ג-יד. בניגוד לזה שחתכו או נתקו אברי ההולדה ע"י אדם הנקרא סריס אדם, כמבואר שם ובביאורנו. (42) כגון ששתה כוס של עיקרין ונסתרס, ומותר לו לבוא בקהל (כסף-משנה), כי לא אסרה תורה לבוא בקהל אלא כשכרתו אדם או הכהו קוץ, כמבואר לקמן פט"ז מהל' איסורי ביאה ה"ט, וראה שם ה"ב. ולדעת ה'משנה למלך', מדבר רבינו בכל סריס אדם, ואפילו כשנתקו אברי תשמישו בידי אדם, ובכל זאת אשתו מותרת לו, כי כאן מדובר בגיורת ומשחררת, שסריס אדם מותר בהן (הל' איסורי ביאה שם ה"א), וזהו שהדגיש רבינו המותרות לבעליהן, שההיתר בא מצידין. (43) סוטה, שם. כי סריס בר שכיבה הוא, אע"פ שאינו בר זריעה (רש"י שם). ורבינו בפירוש המשנה שם, אומר: "אשת סריס (שותה) אע"פ שאין לו שכיבה".

5 ז. מַעֲבָרֶת וּמִיִּנְקָה - מְקַנָּא לָהּ וּמִשְׁקָה אוֹתָהּ כְּמוֹת
6 שֶׁהִיא⁴⁴. אִשָּׁה הַעוֹמֶדֶת לְשׁוֹתוֹת וּמַת בְּעֵלָה קֹדֶם
7 שֶׁתִּשְׁתֶּה - אֵינָה שׁוֹתָה⁴⁵, וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתָבָהּ⁴⁶.

(44) מעוברת, ואין אומרים נחוס על הולד ולא נהרגנו (סוטה שם, וברש"י). אולם ה'תוספות' שם סוברים שממתינים לה עד שתלד, ואז משקים אותה. (45) שנאמר: והביא האיש את אשתו, והרי מת. (46) שמא זנתה והפסידה כתובתה (סוטה כד. בבית הלל).

8 ח. כָּל אִישׁ שֶׁבָּא בִּיאָה אֲסוּרָה מִמִּיּוֹ אַחֵר
9 שֶׁהִגְדִּיל⁴⁷ - אֵין הַמִּים הַמְאָרְרִים⁴⁸ בּוֹדְקִין אֶת
10 אִשְׁתּוֹ. וְאָפְלוּ בָּא עַל אֲרוּסָתוֹ בְּבֵית חֲמִיו, שֶׁאֲסוּר
11 מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁴⁹ - אֵין הַמִּים בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ.
12 שְׁנֵאֲמַר: וְנָקָה הָאִישׁ מַעֲוֹן, וְהָאִשָּׁה הִיא תִּשָּׂא אֶת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משקים אותה בעל כרחו של בעל (משנה-למלך). והשווה פ"ח מהל' איסורי ביאה הי"ב. (68) יבמות כד, ב. שקיבלו בשמועה איש מפי איש עד משה רבינו. (69) "שתי פעמים האמורות בפרשה, נטמאה ונטמאה, אחת לבעל ואחת לבעל" (סוטה כז: במשנה). ואמרו חכמים (שם ט:). "סוטה נתנה ענינה במי שאינו ראוי לה, מה שביקשה לא ניתן לה (שאסורה לבעל), ומה שבידה נטלוהו ממנה (אם שותה מים, מתה. ואם הודתה נאסרה לבעלה. רש"י שם), שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש - אין נותנים לו, ומה שבידו - נוטלים הימנו".

יג. אַבְל אִם לֹא קָדַם קִנּוּי, וּבָאוּ עָלֶיהָ עֲדִים שְׁנִסְתַּרְתָּה עִם אִישׁ זֶה, וּבָאוּ וּמָצְאוּ דָבָר מְכַעֵר, כְּגוֹן שְׁנִכְנָסוּ אַחֲרָיו וּמָצְאוּהָ חֹגֶרֶת חֲגוּרָה⁷¹, אוּ מָצְאוּ רֵק⁷² לְמַעַל מִן הַכִּילָה⁷³ וְכִיּוּצָא בְּזָה, אִם הוֹצִיָּאָה בַּעֲלָהּ בְּדָבָר מְכַעֵר כְּזֶה⁷⁴ - הָרִי זֹו לֹא תִנְשָׂא לְנִטְעָן⁷⁵, אֲלֹא אֲסוּרָה עָלֶיהָ⁷⁶. וְאִם עֶבֶר וּנְשָׂאָה, וְהָיוּ לָהּ בָּנִים מִמֶּנּוּ - לֹא תִצָּא⁷⁷; וְאִם לֹא הָיוּ לָהּ בָּנִים מִמֶּנּוּ - תִּצָּא⁷⁸.

(71) (כעין מכנסים) שהיו הנשים חוגרות לצניעות (יבמות כד: וברש"י), וראה בדברי רבינו לעיל פכ"ד מהל' אישות הט"ו. (72) לח (לשון רבינו, שם). (73) רשת הפרושה כעין חופה מעל למיטה להגן על הישן. "מי זרק הרוק למעלה, כי אם השוכב ופניו למעלה, הילכך זינתה זו ורקקה בשעת תשמיש" (רש"י ביבמות, שם). (74) "מגפפין זה את זה, או שנכנסו זה אחר זה והגיפו דלתות", לשון רבינו בהל' אישות שם. (75) לחשוד, שטוענים עליו דברי לעז. (76) שמא נטמאה. (77) שלא להוציא לעז על בניה שנולדו מאשה האסורה לאביהם. (78) יבמות, שם. וכפירוש הר"יף שם.

יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁷⁹ בְּשִׁרְוֹנָיו⁸⁰ הָעִיר עָלֶיהָ וְעַל הַנִּטְעָן יוֹם וּמִחְצָה אוּ יוֹתֵר וְאֶמְרוּ: פְּלוֹנִי זָנָה עִם פְּלוֹנִית וְלֹא פֶסֶק הָקוּל. וְהוּא שְׂלֹא הָיוּ לָהּ אוּ לֹא אוֹיְבִים שְׁמַעְבִּירִין אֶת הָקוּל. אַבְל אִם לֹא הִיָּתָה שָׁם רָנָה לְדָבָר זֶה בָּעִיר, אוּ שְׁפֶסֶק הָקוּל שְׂלֹא מִחֲמַת יְרָאָה, אִם נִשְׂאָת לְנִטְעָן - לֹא תִצָּא, אֲף עַל פִּי שְׂאִין לָהּ בָּנִים⁸¹. אֲפֹלוּ בָּא עַד אֶחָד שְׁזָנְתָה עִמּוֹ - לֹא תִצָּא⁸².

(79) שאם לא היו לה בנים - תצא. (80) הלעיוז, כמבואר בבאורנו לעיל פ"א, ה"ח, הערה לד. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: "שנבוכה העיר". (81) יבמות כה, א. (82) כל עד אחד שלא קדם לו קינוי וסתירה - אינו נאמן, כי "אין דבר שבערוה פחות משנים" (קידושין סו.). ואם באו שני עדים, דינה מבואר בסמוך הט"ז.

טו. מִי שֶׁהוֹצִיָּאָה בַּעֲלָהּ בְּעֵדֵי דָבָר מְכַעֵר, וְנִשְׂאָת לְאַחֵר וְגִרְשָׁה - הָרִי זֹו אֲסוּרָה לְהִנְשָׂא לְנִטְעָן שִׁיּוּצָאָתָה מִתַּחַת בַּעֲלָהּ בְּגִלּוּל⁸³; וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא⁸⁴, אֲף עַל פִּי שְׂאִין לָהּ בָּנִים.

(83) שמא נבעלה לו, ונאסרה עליו עולמית. (84) הואיל

קצרים - יולדת ארוכים". ויש לומר שכך היתה גירסת הרמב"ם בש"ס סוטה שם.

(נע"פ לק"ש חלק כ"ח עמוד 34 הערה 15)

(55) כגון ששתתה כוס של עקרין כדי שלא תתעבר, או שנעקר רחמה וניטלה האם שלה (רש"י ליבמות מב:). (56) לקויה מבטן אמה ואין לה סימני אשה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ו. (57) סוטה כד, א. כתנא-קמא ולא כרבי אליעזר. שכל אלה אינן ראיות לו לקיימן הואיל ואין לו בנים, וישראל נצטוו על פריה ורביה (רש"י שם), וראה לעיל פט"ו מהל' אישות ה"ז. (58) הואיל ויש לו בנים או אשה אחרת - ראיות לאישות הן, כמבואר לעיל הל' אישות שם. ואני קורא בה: "והביא האיש את אשתו", וכן מפורש ב"ירושלמי" (סוטה פ"ד ה"ג, והובא ב'תוספות' סוטה כו. ד"ה לא ישא): "מודים חכמים לרבי אלעזר, שאם היו לו אשה ובנים שהיא שותה". (59) שלא כדברי האומר (סוטה שם): "איילונית - אינה שותה, שנאמר: ונזרעה זרע, מי שדרכה להזריע, יצאת זו שאין דרכה להזריע", אלא כדברי רבי ישמעאל שם, שלא הקפידה תורה שתהא האשה הזאת ראויה לילד.

יא. הָיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וּמָתוּ בֵּין קִנּוּי⁶⁰ לְסִתְרָה - כְּכָר נְרָאִית⁶¹ לְשִׁתּוֹת, וּמִשְׁקָה אוֹתָהּ. לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים וְלֹא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לִילֵד, אֲלֹא זֹו הָאֵילוֹנִית וְכִיּוּצָא בָּהּ⁶², וְנוֹלָד לוֹ בֶּן מִגְרוּשָׁתוֹ בֵּין קִנּוּי לְסִתְרָה - כְּכָר נִדְחִית הָאֵילוֹנִית מִלְשִׁתּוֹת⁶³.

(60) שקינא לאשתו העקרה. (61) העקרה. (62) נמצא שבשעת הקינוי לא היתה איילונית זו ראויה לשתות, כאמור בהלכה הקודמת. (63) כל הלכה זו, ב"ירושלמי" סוטה, שם.

יב. כָּל אִשָּׁה שֶׁהָיָה לָהּ קִנּוּי וּסִתְרָה וְלֹא שִׁתְתָּה מִי הַמָּרִים - בֵּין שְׂלֹא רָצָה בַּעֲלָהּ לְהִשְׁקוֹתָהּ, בֵּין שְׂלֹא רָצְתָה הִיא⁶⁴, וּבֵין שֶׁבָּא לָהּ עַד טִמְאַהּ, אוּ הוֹדָת, אוּ הִיָּתָה מֵאֲלוֹ הַנָּשִׁים⁶⁵ שְׂאִינָן רְאוּיּוֹת לְשִׁתּוֹת, אוּ שֶׁקָּנְאוּ לָהּ בֵּית דִּין⁶⁶ - הוֹאִיל וּנְאָסְרָה עַל בַּעֲלָהּ מִכָּל מְקוֹם, הָרִי הִיא אֲסוּרָה עַל זֶה שְׁנִתְיַחְדָּה עִמּוֹ לְעוֹלָם⁶⁷ כְּדָרָךְ שֶׁהִיא אֲסוּרָה עַל בַּעֲלָהּ. וְאִם עֶבֶר וּנְשָׂאָה - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחְתֵּי בִגְט, אֲפֹלוּ הָיוּ לָהּ בָּמָה בָּנִים מִמֶּנּוּ⁶⁸. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁶⁹ לְמָדוּ: כָּשֶׁם שֶׁאֲסוּרָה לְבַעַל כֶּף אֲסוּרָה לְבוֹעֵל⁷⁰.

(64) מחמת יראה, אבל לא הודתה שהיא טמאה. (65) המנויות לעיל ה"ב. (66) כגון שנתחרש בעלה או שהלך למדינה אחרת, כמבואר למעלה פ"א ה"י"א. (67) סוטה כז, ב. ואפילו כשימות בעלה או יגרשנה, ואפילו אם טוענת טהורה אני ומוכנה לשתות והבעל אינו רוצה להשקותה - נאסרה עליו, כמבואר ביבמות צב, א. וכן שנינו (סוטה ו.), שאסורה לאכול בתרומה, אפילו מתרומת בית אביה, כל שבעלה אינו רוצה להשקותה, שכלל הוא: הקינוי והסתירה אוסרים אותה לבעל ולבועל ולתרומה, אלא שאם שתתה - הותרה, ואם לא שתתה - נשארה באיסורה, ואין

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובינתיים נישאת לבעל אחר, הופסק הקול ואין מחמירים עליה כל כך (יבמות כד:), והרי זה דומה לדין המתואר בהלכה הקודמת ש"אם פסק הקול . . . אם נישאת לנטען - לא תצא, אע"פ שאין לה בנים".

טז. **כָּל אִשָּׁה שֶׁבָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְהֶעִידוּ שֶׁזִּנְתָה עִם זֶה כִּשְׁהִיתָה תַּחַת בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן - הָרִי זֶה תֵּצֵא מִזֶּה⁸⁵, וְאִם עַל פִּי שְׁנֵי לֹא מִמֶּנּוּ כִּמְהָרָה בָּנִים. וְכָל מָקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ 'תֵּצֵא' - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁸⁶.**

ב. הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַיִם, בֵּית דִּין הַגָּדוֹל מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בִּיְנֵיהֶן, וּמֵאַיִמִין עָלֶיהָ⁶ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעְלָהּ⁷, וּמִפְּחִידִין אוֹתָהּ פַּחַד גָּדוֹל שֶׁלֹּא תִשָּׁתֵּה. וְאוֹמְרִים לָהּ: בְּתִי, הִרְבָּה הֵינָן עוֹשָׂה⁸, הִרְבָּה שׁוֹחֵק עוֹשָׂה, הִרְבָּה יִלְדוֹת עוֹשָׂה, הִרְבָּה שְׂכָנִים רָעִים עוֹשִׂים. אֵל תִּגְרַמִּי לִשְׁם הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתָּב בְּקִדְשָׁה שְׁמִימָה עַל הַמִּים. וְאוֹמְרִין לָהּ: בְּתִי, הִרְבָּה קִדְמוֹת⁹ וְנִשְׁטָפוּ, וְאִנְשֵׁים גְּדוֹלִים וְיִקְרִים תִּקְףָּה יֵצֵרֶן עָלֶיהָ וְנִכְשְׁלוּ. וּמִגִּידִין לָהּ מַעֲשֵׂה יְהוּדָה וְתִמְרַת¹⁰, וּמַעֲשֵׂה רְאוּבֵן בְּפִילָגֶשׁ אֲבִיו עַל פֶּשְׁטוֹ¹¹, וּמַעֲשֵׂה אֶמְנוֹן וְאֲחוּתוֹ¹², כְּדִי לְהַקְלֵ עָלֶיהָ עַד שְׁתוּדָה. וְאִם אִמְרָה יְהִי נִטְמָאתִי, אוֹ אֵינִי שׁוֹתָה¹³ - יוֹצֵאָה בְּלֹא כְּתֻבָּה וְהוֹלֶכֶת לָהּ.

(6) כדי שתודה ולא יצטרכו למחוק בגללה את השמות שבמגילתה. (7) מפני שלבה גם בו, ותתגבר ולא תודה. וכמבואר בסמוך ה"ו (מעשה רוקח). ולדעת בעל 'מרכבת המשנה' הטעם הוא, אולי תבוש להודות בפני הבעל. (8) 'וגורם לנערה ילדה שתבוא לידי קלקול, ושמא אמת הדבר אל תביאי עצמך לידי מיתה מנוולת זו' (שם ז). (9) קדמו אותך בעבירה זו, ונשטפו מן העולם לפי שלא הודו. [והוא ב'ספרי' פרשת נשא, על הפסוק והשביע אותה הכהן]. (10) שהודה ולא בוש, ככתוב (בראשית לח, כו): "צדקה ממני". (11) שהתורה כותבת עליו (שם לה, כב): "וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו" (אע"פ שלפי הדרש (שבת נה:)) "כל האומר ראובן חטא - אינו אלא טועה. . . אלא שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה". וגם ראובן הודה על חטאו, כמבואר בסוטה ז, ב. (12) המסופר בשמואל-ב, יג שנכשל בעבירת זנות, ולא מצאנו שהודה בחטאו [וזהו פירוש למה שכתב למעלה: "הרבה קדמוך ונשטפו", וראה ב'אור שמח']. (13) אע"פ שאפשר מאד, שלאחר האיום שאיימו עליה, פחדה ואמרה איני שותה, וכאמת טהורה היא, משמיענו רבינו שיוצאה בלא כתובה, שכל האומרת: "איני שותה" כאומרת "טמאה אני", כמבואר ב'ירושלמי' סוטה פ"ג ה"ג, וכן אמר רבי עקיבא (סוטה יט:): "כלום אנו צריכים אלא לבדוקה, הלא בדוקה ועומדת", "כיון שאמרה איני שותה, מודה שהיא טמאה" (רש"י). וראה לעיל פ"ב ה"א: "אם אמרה איני טמאה ואיני שותה. . . תצא בלא כתובה", ושם מדובר קודם האיום (כסף-משנה ומעשה-רוקח).

ג. עֲמָדָה בְּדִבְרֵיהָ שֶׁהִיא טְהוֹרָה - מְבִיאִין אוֹתָהּ לְשֹׁעֵר מִזְרָחִי שֶׁל עֲזָרָה¹⁴, שֶׁהִיא כְּנָגֵד קִדְשׁ הַקִּדְּשִׁים¹⁵. וּמַעֲלִין אוֹתָהּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם¹⁶ וּמִקְפִּין בָּהּ, כְּדִי לִגְעֹזָה עַד שֶׁתִּקְצַר נִפְשָׁה, אוֹלֵי תוֹדָה.

85. **כָּל אִשָּׁה שֶׁבָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְהֶעִידוּ שֶׁזִּנְתָה עִם זֶה כִּשְׁהִיתָה תַּחַת בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן - הָרִי זֶה תֵּצֵא מִזֶּה⁸⁵, וְאִם עַל פִּי שְׁנֵי לֹא מִמֶּנּוּ כִּמְהָרָה בָּנִים. וְכָל מָקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ 'תֵּצֵא' - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁸⁶.**

85) יבמות, שם. וכל זה כשיזנתה ברצון, אבל אם נאנסה, הואיל ולא נאסרה על בעלה ישראל - מותרת היא גם לבעול ('חלקת מחוקק' אהע"ז סי' יא, סק"י). (86) 'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו: "תיפוק בלא פרן", כלומר, תצא בלא כתובה, כי מעשיה גרמו לה להאסר ולהפסיד כתובתה. ויתר דיני אשה בוגדת, מבוארים למעלה הל' אישות פכ"ד ה"י - עד סוף הפרק.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) ביאר בו רבינו סדר השקאת הסוטה, סוטה ששתתה ולא מתה מיד אם היא מותרת לבעלה, באו עדי טומאה אחר ששתתה, זנתה באונס או בשגגה או דרך אברים.

א. **כִּיצַד סֹדֵר הַשְּׁקָאָת סוֹטָה? הַבֶּעַל כָּא לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ וְאוֹמֵר לָהּ: אִשְׁתִּי זֹאת קָנֵאתִי לָהּ עִם פְּלוֹנִי², וְנִסְתַּרְהָ עִמּוֹ, וְאִלּוּ הִנּוּ עֲדִי, וְהָרִי הִיא אוֹמֶרֶת שֶׁהִיא טְהוֹרָה, וְאִנִּי רוֹצֵה לְהַשְׁקוֹתָהּ לְבֶדֶק הַדָּבָר. וּבֵית דִּין שׁוֹמְעִין דְּבָרֵי הָעֵדִים, וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תִלְמִידֵי חֲכָמִים לְשִׁמְרוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא עָלֶיהָ קֶדֶם שְׁתֵּיהֶם³, שֶׁהָרִי נֶאֱסָרָה עָלָיו עַד שֶׁתִּשָּׁתֶּה⁴, וּמִשְׁלַחִין אוֹתוֹ לִירוּשָׁלַיִם, שָׁאִין מִשְׁקִין אֶת הַסוֹטָה אֲלֵא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שְׁבָעִים זְקֵנִים בְּמִקְדָּשִׁי.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כיצד סדר השקאת סוטה בו".

הציווי למחוק פרשה מן התורה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו, מדבר באשה שהתנהגותה אינה כראוי, שגם לאחר שבעלה התרה בה, עברה על התראתו ונסתרה ויש על כך עדים, ואע"כ אמרה תורה שתימחק פרשה מן התורה בשביל לעשות שלום בין איש לאשתו. מכאן רואים עד כמה מעלתו של כל אחד ואחד מישאל, שגם כשנמצא במצב לא ראוי ולא רצוי, יש ציווי בתורה שבשביל טובתו תימחק פרשה מן התורה.

(ספר השיחות תשנ"ב חלק ב' עמוד 451)

(2) התירתי בה שלא תיסתר עם פלוני. (3) ומה שהצריכו תלמידי חכמים, לפי שהם יודעים ההתראה וימנעוהו שלא להתקרב עמה (רבינו בפרוש המשנה, סוטה שם). (4) כמבואר למעלה פ"א ה"ב. ואם יבוא עליה לאחר שנאסרה עליו, שוב לא יבדוקה המים, שבזמן שאין האיש מנוקה מעוון, אין האשה נושאת את עוונה, כמבואר לעיל פ"ב ה"ח. (5) סוטה ז, א. שנאמר בה (במדבר ה, ל):

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. ואחר כך משפיעה הפהן בלשון שהיא מפרת, 14
ומודיעה בלשונה²³ שלא גרם לה אלא קנאי וסתירה 15
שקנא לה בעלה ונסתרה. ואומר לה בלשון 16
שמפרת: אם לא שכב איש אתך, ואם לא שטית 17
טמאה תחת אישך - הנקי ממי המרים המאריים 18
האלה. ואת כי שטית טמאה תחת אישך, וכי 19
נטמאת, ויתן איש בך את שכבתו מפלעדי אישך - 20
יתן יי אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך, בתת יי את 21
ירכך נופלת ואת בטנך צבה. וכאו המים המאריים 22
האלה במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך²⁴. והיא 23
אומרת 'אמן אמן'²⁵ בלשון שמפרת. ומודיעה 24
שהבטן היא תלקה תחלה והירך בסוף²⁶, כדי שלא 25
להוציא לעז על המים²⁷. 26

23) סוטה לב, ב. שנאמר (במדבר ה, יט): "ואמר אל האשה - בכל לשון שהוא אומר, "אל האשה - משמע דברים הנכנסים בלבה, שתהא מכרת בלשון" (רש"י). 24) כל זה במס' סוטה יז, א. 25) "שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו" (הל' שבועות פ"ב ה"א). ראה מס' שבועות לו, א. 26) אע"פ שבלשון ההשבעה הוא מזכיר: ירך תחילה ואחר-כך בטן (כי ירך התחילה בעבירה תחילה, ואחר-כך הבטן - סוטה ח:) - כשהמים בודקים אותה, דרך כניסתם לגוף, הבטן תחילה ואח"כ הירך. 27) שיאמרו לא עשו המים כסדר האלה, ואין פורענות זו על ידם (שם ט: וברש"י).

ח. ואחר כך מביא מגלה של עור טהור²⁸, כמו ספר 27
תורה²⁹, וכותב עליה בלשון הקדש³⁰, כדי שאין בו 28
קנקנתום³¹, לשמה של אשה³², כמו הגט. וכותב כל 29
הדברים שהשפיע אותה בהם³³ אות באות מלה 30
במלה, וכותב את השם בכתבו. ואינו כותב 'אמן' 31
אמן³⁴. 32

28) של בהמה טהורה, וביירושלמי' סוטה פ"ב ה"ד, אמרו הטעם: שמא תאמר איני שותה, ונמצא השם גנוז על עור של בהמה טמאה". 29) שאינו נכתב אלא על עור בהמה טהורה (פ"א מהל' תפילין ה"י). וראה לקמן פ"ד ה"ח, שמגילת סוטה דינה כספר-תורה לכמה דברים, משום שנאמר (במדבר ה, כג): "וכתב את האלות האלה הכהן בספר". 30) שכן אמרו (יומא לו:) הילני המלכה עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה (ולא יצטרך להביא ספר-תורה לכתוב ממנו מגילת סוטה - רש"י שם). ושם (בעמ' ב') שנינו: "כשהוא כותב, רואה וכותב מה שכתוב בטבלא". ובתוספתא (סוטה פ"ב ה"א) אמרו: "ממנה רואה וכותב, לא חסר ולא יתר" - הרי שבלשון הקודש כותבה ('מעשה רב'). 31) חומצת נחושת, ונקראת בלועזית: "ויטריאלור", ומטבע הקנקנתום לחזק את הדיו שלא יוכלו למחקה, והתורה אמרה (במדבר שם): "וכתב . . ומחה" - כתב שהוא יכול להמחות, כמבואר לקמן פ"ד ה"ט. 32) כלומר: לשם אשה זו, שנאמר: "ועשה לה כהן את כל התורה הזאת" - שיהיו כל מעשיה לשמה

14) [מבית-הדין הגדול היושב בלשכת הגזית, מביאים אותה לשער המזרח, שהוא שער נקנור, כמו ששנינו (סוטה ז:): "מעלין אותה לשער המזרח", וכפירוש רבינו שם: "מעלין אותה ומורידין - לפי שהיא בשער המזרח", הרי פירש המלים "לשער המזרח", כלומר: שהרי היא בשער המזרח, שמביאים אותה לשם מלשכת הגזית. וזוהי ההעמדה הראשונה הנאמרת בפרשת סוטה (במדבר ה, טז) "והעמידה לפני ה'", שזהו שער ניקנור, כמפורש ב'ספרי' שם]. 15) כי "השערים מכוונים זה כנגד זה, שער הר הבית (המזרחי) כנגד שער עזרת נשים, ושער עזרת נשים כנגד שער העזרה הגדולה, ושער העזרה כנגד פתח ההיכל" (לשון רש"י יומא טז. וראה הל' בית הבחירה פ"ו ה"א-ה). וכל זה לקיים מה שנאמר (במדבר שם) "והעמידה לפני ה'". 16) סוטה ח, א. ולמדו כן ממה שנאמר במשנה (שם ז:) מעלין אותה לשער המזרח, והרי היא למעלה בלשכת הגזית ליד שער המזרח, אלא הכוונה שמעלין ומורידין אותה ממקום למקום.

ד. אם עמדה בדבורה - מביאין אותה כנגד שער 1
המזרח מבחוץ¹⁷, ומעמידין אותה שם¹⁸. היתה 2
מתפסה בלבנים - מתפסה בשחורין¹⁹. ואם היו 3
השחורין נאין לה - מתפסה בבגדים שאין לה בהן 4
נוי. ומסירין כל חלי כסף וזהב שעליה. 5

17) [זוהי ההעמדה השניה שבפרשת סוטה (במדבר שם, יח) "והעמיד הכהן את האשה לפני ה'", שהיא כלפי חוץ, באסקופת שער ניקנור, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' מחוסרי כפרה ה"ב, ואילו העמדה ראשונה - לפני מן השער כלפי העזרה]. ויש להעיר שבתוספתא סוטה פ"א ה"ג, שנינו: "היא עומדת מבפנים, והכהן עומד מבחוץ, שנאמר והעמיד הכהן את האשה לפני ה' - האשה לפני ה', ואין הכהן לפני ה'". 18) סוטה ח, א. שנאמר בה "לפני ה'" - והוא הפתח שבו דרך כניסה ויציאה לכל באי העזרה (רש"י). 19) כדי לכערה ולנוולה (שם עמ' ב). וראה בסמוך ה"א.

ה. ומקבצין עליה קבוץ גדול של נשים; שפל 6
הנשים הנמצאות שם חיבות לראותה, שנאמר: 7
ונסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה. וכל איש 8
שיתפץ לבוא לראותה - יבוא ויראה²⁰. והיא עומדת 9
ביניהן בלא רדיד²¹ ובלא מטפחת, אלא בבגדיה 10
וכפה שעל ראשה, כמו שהאשה בתוך ביתה. 11

20) אנשים - רשות, ונשים - חובה (שם). 21) צעיף, "החופה את כל גופה כמו טלית (לשון רבינו לעיל הל' אישות פ"ג ה"א, וראה שם פכ"ד ה"ב). וכן הכתוב אומר (שיר השירים ה, ז): "נשאו את רדידי מעלי".

ו. ואין מניחין שם לא עבדיה ולא שפחותיה, מפני 12
שהיא מפרת אותן ודעתה מתושבת בהן²². 13

22) כן הוא במשנה בסוטה ז, ב. וכן פירש"י (שם): "כשאדם רואה בני ביתו, דעתו מתגברת עליו ולא תירא ולא תורה".

מְצָרִים⁵³ שֶׁעָשְׂתָה. וְאִם לֹא מְצָאוּ מְצָרִי - מְבִיא חֶבֶל¹⁸
מִכָּל מְקוֹם. וְקוֹשְׁרוֹ לַמַּעֲלָה מִדִּידָהּ, כְּדִי שְׁלֹא יִפְּלוּ¹⁹
הַבְּגָדִים וְנִמְצְאָת עֲרֻמָּה, שֶׁהִרְיָ נִקְרָעוּ⁵⁴.²⁰

(50) ובתוספתא (סוטה פ"א ה"ה) שנינו: "כהנים מטילים ביניהם גורלות, כל מי שעלה גורלו, אפילו כהן גדול - יוצא ועומד בצד סוטה ואוחז בבגדיה" שלא יחשדו בכהן, שקפץ להשקותה כדי לראות שצורה ולבה ('חסדי דוד', שם). (51) סוטה ז, א. ושם ח, א: "ופרע את ראש האשה - מלמד שהכהן סותר את שערך", מרבה בגלויה, שסותר את קליעתה, ופרע - לשון גילוי הוא (רש"י). (52) עשוי מסיב הגדל סביב הדקל וכוון עליו (רש"י שם ז:). (53) השטופים בזנות ('ירושלמי' שם פ"א ה"ו). וכן הכתוב אומר בפרשת העריות (ויקרא יח, ג): "כמעשה ארץ מצרים . . . לא תעשו". (54) סוטה, שם.

יב. וְאַחֵר כֶּף מְבִיא עֲשָׂרוֹן⁵⁵ קֶמַח שְׁעוּרִים⁵⁶ מִשֶּׁל²¹
בַּעַל⁵⁷ וְנוֹתְנוֹ בַּכִּפִּיפָה מְצָרִית⁵⁸. וְהַחֶבֶל וְהַכִּפִּיפָה²²
בְּאֵין מִשְׁוִירֵי הַלְשָׁכָה⁵⁹. וְנוֹתְנוֹ לַיָּדֶיהָ כְּדִי לִגְעָה⁶⁰.²³

(55) עשירית האיפה (במדבר ה, טו) והיא העומר, שהוא שני קבים פחות חומש, שהם "כמו ארבעים ושלש ביצים בינוניות וחומש ביצה" (הל' בכורים פ"ו ה"ט"ו). וראה הל' מעשה הקרבנות פ"ב ה"ז). (56) "כשם שמעשה מעשה בהמה (שהפקירה עצמה למי שאינו בן זוגה, רש"י), כך קרבנה מאלל בהמה" (סוטה טו:). (57) שנאמר (במדבר ה, טו) "והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה". ואמרו ב'ירושלמי' (סוטה פ"ב, ה"א): "והביא את קרבנה עליה - בעלה". וכן הוא בנגעים פ"ד מ"ב (וכן נראה במשנה, סוטה כג). (58) סל עשוי מנצרי דקל, מהזרדים הגדלים סביבות הדקל (סוטה יד. וברש"י). (59) 'ירושלמי' סוטה פ"א ה"ו. שירי הלשכה - כשגובים השקלים בכל שנה מכל ישראל "היו מניחים אותם בלשכה אחת מן הלשכות במקדש . . . וממלאים מכל השקלים שיתקבצו שם שלש קופות גדולות . . . והשאר מניחים אותו בלשכה, . . . וזה שישאר שם יתר על מה שיש בקופות - הוא הנקרא שירי הלשכה" (לשון רבינו בפ"א מהל' שקלים ה"ד). (60) שתודה ולא תיבדק, מאחר שלא יקריבו מנחתה, כי אפילו לאחר ששתתה אם לא יקריבו מנחתה לא תיבדק (סוטה יד). שהרי קראה התורה מנחה זו בשם "מזכרת עון" (במדבר שם טו), כמבואר שם כ, ב.

יג. וְאַחֵר כֶּף לֹקֶחַ הַמִּנְחָה מִן הַכִּפִּיפָה וְנוֹתְנָה לְכָלִי²⁴
שִׁירָתוֹ⁶¹, וְאֵינוֹ נֹתֵן עָלֶיהָ שָׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה⁶². וְאִם נָתַן²⁵
- לֹקֶחַ עַל הַשָּׁמֶן בְּפָנֶי עֲצָמוֹ וְעַל הַלְבוֹנָה בְּפָנֶי²⁶
עֲצָמָהּ⁶³. שְׁנֵאמַר: לֹא יֵצֵק עָלֶיהָ⁶⁴ שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן²⁷
עָלֶיהָ⁶⁵ לְבוֹנָה.²⁸

(61) כלי קודש, שמשרתים בו במקדש. וכל כלי השרת היו מכסף או מזהב, ומותר לעשותם משאר מיני מתכת (פ"א מהל' כלי המקדש ה"ג). (62) בניגוד לשאר מנחות שנותן עליהן שמן ולבונה, והכל כדי "שלא יהא קרבנה מהודר, שהשמן קרוי אור, והיא עשתה בחושך, והאמהות נקראות:

(תוספתא גיטין פ"ב ה"י. וכן הוא במשנה, סוטה כ.). (33) בפיו, כאמור בהלכה הקודמת. (34) סוטה יז, א. שנאמר: "וכתב את האלות האלה", האלה - פרט לקבלת אמן, שאע"פ שכתוב בפרשה: "ואמרה האשה אמן אמן" אינו כתובה, אלא אומרת בפיה ומקבלת השבועה.

ט. וְאַחֵר כֶּף מְבִיא כָּלִי חֶרֶשׁ³⁵ שְׁלֹא נַעֲשֶׂה בּוֹ¹
מְלָאכָה מַעֲוָלִים³⁶, וְלֹא יֵרָאֶה כְּכָלִי בְּלֶה מְאֹרָךְ²
הַזָּמֶן³⁷. וְאִם הִחְזִירוּ לְכַבֵּשׁ עַד שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ - כָּשֶׁר³⁸.³
וְנוֹתֵן לְתוֹכּוֹ מִים חֲצִי לִגְיָ³⁹ מִן הַכִּיּוֹר⁴⁰. וּבְחֲצִי לִגְ⁴
שֶׁהִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ הִיָּה מוֹדְדוֹ⁴¹. וְנִכְנָס בּוֹ לְהִיכָל⁴².⁵

(35) "במדה שאדם מודד בה מודדים לו . . . היא השקתו יין משובח בכוסות משובחים, לפיכך כהן משקה מים המרים במקידה של חרש" פחותה ומגונה שבכוסות (סוטה ט. וברש"י). (36) למד 'גזירה שוה' מכלי חרס האמור במצוה (ויקרא יד, ה) "אל כלי חרש על מים חיים", מה שם חרס שלא נעשה בו מלאכה, כעין מים חיים שלא נעשה בהם מלאכה, אף כלי חרס האמור כאן (במדבר ה, יז), שלא נעשה בו מלאכה (סוטה טו:). (37) שם בגמרא: "אמר רבא, לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו, אבל נתאכמו פניו - פסולין". ומפרשה רבינו בכלי חדש, ודלא כפירש"י (כסף-משנה). (38) [בעייתו של רבא, שם. וסובר רבינו כי נפשטה שם בסוף הסוגיא, וכן נראה מדבריו בפ"א מהל' טומאת צרעת ה"א, ועי' כסף-משנה ולחם-משנה]. (39) לוג הוא מדה ממדות הלח (ויקרא יד, י) המכיל נפח שש ביצים בינוניות, וחצי ממנו - שלש ביצים. (40) שהיה במקדש, ובו מים לרחיצת ידיהם ורגליהם של הכהנים (שמות ל, יח"ט), ובסוטה נאמר (במדבר ה, יז): "ולקח הכהן מים קדושים" - "אין קדושים אלא שנתקדשו בכלי - אלו מי כיוור" ('ספרי' במדבר שם). (41) מנחות פח, א. (42) משנה, סוטה שם.

י. וּמְקוֹם הִיָּה שָׁם⁴³ אָמָה עַל אָמָה לִימִין הַנִּכְנָס,⁶
וְבוֹ טַבָּלָא שֶׁל שִׁישׁ וְטַבַּעַת קְבוּעָה בָּהּ⁴⁴. מְגִבִּיהָ⁷
הַטַּבָּלָא וְלֹקֶחַ עֶפְרוֹ מִקְרָקַע הַמִּשְׁפָּן, וְנוֹתְנוֹ עַל⁸
גִּבֵּי הַמִּים כְּדִי שִׁירָאָה עַל פְּנֵי הַמִּים⁴⁵. וְנוֹתֵן⁹
לְתוֹכָן דָּבָר מָר, כְּגוֹן לַעֲנָה⁴⁶ וְכִיּוּצָא בָּהּ, שְׁנֵאמַר:¹⁰
מִי הַמְרִים⁴⁷. וּמוֹחֵק לְתוֹכָן הַמִּגְלָה לְשִׁמָּה⁴⁸.¹¹
וְיִמְחַק יָפָה יָפָה, עַד שְׁלֹא יִשָּׂאָר בַּמִּגְלָה רִשָּׁם¹²
הַנֶּפֶר כְּלָלִי⁴⁹.¹³

(43) ברצפת ההיכל. (44) לאחזה בה להגביה הטבלה משאר הרצפה שהיא כולה אבני שיש. (45) שיעור עפר שיהא נראה וניכר על פני המים, ולא יהא נבלע בתוכם (סוטה, שם). (46) צמח בר ועליו מרים, ונזכר בתורה (דברים כט, יז). (47) סוטה כ, א. (48) סוטה יח, א. וכ, ב. (49) שם יט, ב.

יא. וְאַחֵר כֶּף כֶּהֱן אֶחָד בָּא אֵלָיָה מִפְּהֵי הַעֲזָרָה⁵⁰,¹⁴
וְאוֹחִז בַּבְּגָדִיהָ מִכְּנָגְד פָּנֶיהָ, וְקוֹרֵעַ עַד שֶׁהוּא מְגַלָּה¹⁵
אֶת לְבָהּ, וּמְגַלָּה שְׁעָרָה וְסוֹתָר מִחִלְפוֹת רֹאשָׁהּ⁵¹, כְּדִי¹⁶
לְנוֹלָה. וּמְבִיא חֶבֶל מְצָרִית⁵², כְּדִי לְהִזְכִּירָה מַעֲשֵׂהָ¹⁷

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 וּבִטְנָה צָבָה בְּתַחֲלָה⁸², וְאַחֵר כָּף תִּפְּל יִרְכָּה
19 וְתַמּוּת⁸³.

77) לאחר הקרבת מנחתה על המזבח. (78) מתוך שבשרה נפוח, נראית כמלאה גידים (סוטה כ. במשנה וברש"י שם). 79) הנוכחים שם. (80) מחמת פחד מות, שהפחד הפתאומי מרפה הדמים ופותח המקור (סוטה כ:). (81) כלים פ"א מ"ח. אבל מחמת טומאת מת - אין אנו חוששים, שהרי מותר להכניס מת לעזרת נשים שהיא מחנה לוייה והיא בכלל הבית (פ"ז מהל' בית הבחירה הט"ז), ושער ניקנור - דינו כמחנה לוייה (שם הי"א). (82) כי המים בודקים אותה לפי סדר כניסתם לגוף, וכן הכתוב אומר (במדבר ה, כב): "ובאו המים... במעיך, לצבות בטן ולנפיל ירך". וראה למעלה ה"ז, ובהערה כה שם. (83) ראה בסמוך ה"כ.

18 יִז. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שְׁתַּמּוּת הִיא, יָמוּת הַנוֹאֶף⁸⁴
19 שֶׁהִשְׁקָה עַל יָדוֹ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהָיָה, וַיִּאָּרְעוּ לוֹ
20 מְאֲרָעוֹת שֶׁאָרְעוּ לָהּ לְצָבוֹת בְּטָן וְלִנְפִיל יֶרֶךְ. וְכָל
21 זֶה, אִם לֹא בָּא בַּעֲלָהּ בִּיאָה אֲסוּרָה מְעוּלָם; אֲבָל
22 אִם בַּעַל בַּעֲלָהּ שָׁל אֲסוּר - אֵין הַמֵּים בּוֹדְקִין אֶת
23 אִשְׁתּוֹ, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁸⁵.

(84) סוטה כז, ב במשנה. (85) לעיל פ"ב ה"ח.

26 יח. וְאִם עָבַר וְהִשְׁקָה אֶת אִשְׁתּוֹ - הֲרִי זֶה מוֹסִיף
27 עַל חֲטָאוֹתָיו פֶּשַׁע, שֶׁגָּרַם לָשֵׁם הַמְּפָרֵשׁ שִׁמְיָהּ בַּמֵּים
28 לְבִטּוּלָהּ, וּמוֹצִיא לַעֲזָה עַל מִי סוֹטָה, שֶׁאִשְׁתּוֹ אוֹמֶרֶת
29 לְאַחֵרוֹת שֶׁזֶנְתָּה וְלֹא בִדְקוּ בָּהּ הַמֵּים, וְהִיא לֹא תִדַּע
30 שֶׁמַּעֲשֵׂי הַבַּעַל גָּרְמוּ שֶׁלֹּא בִדְקוּ בָּהּ.

31 יט. לְפִיכָךְ⁸⁶, מִשְׁרַבּוֹ הַמְּנַאֲפִים בְּגִלּוֹי בְּבֵית שְׁנֵי,
32 בְּטָלוּ הַסִּנְהֶדְרִין⁸⁷ אֶת מִי הַמְּרִים, וְסִמְכוּ עַל הַכְּתוּב
33 בַּקֶּבֶל: לֹא אֶפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה⁸⁸ וְגו'.

86) הואיל ואין המים בודקים אותה כשאין הבעל מנוקה מעוון. (87) סוטה מז, א במשנה. "ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקין" (שם). (88) ומפרש רש"י (שם): "לא אפקוד על ניאוף נשותיכם לבדקן, ומפני מה? על בנותיכם כי תזנינה (שאפילו אם בניו ובנותיו נואפים, אין המים בודקים אותם, כמבואר שם מז): ועוד כי הם עם הזונות יפרדו, הם עצמם (הבעלים) נואפים כפרדים הללו", וכתב הרמב"ן (במדבר ה, כ): "ואין הכתוב אומר, שתהיינה הנשים הנואפות פטורות מן העוון בעבור שבעליהן נואפים, רק שלא יעשה בהן הנס הגדול הזה, שהוא נעשה לכבודם ולהיותם עם קדוש, והם לא יבינו בטובה הזאת ולא יחפצו בה. וזה אמר הכתוב (הושע ד, יד): "ועם לא יבין ילבט", כלומר ילכד בסכלותו".

34 כ. סוֹטָה שֵׁישׁ לָהּ זְכוּת תִּלְמוּד תּוֹרָה⁸⁹, אָף עַל פִּי
35 שְׁאִינָה מְצוּה עַל תִּלְמוּד תּוֹרָה⁹⁰ - הֲרִי זֶה תּוֹלָה⁹¹
36 לָהּ, וְאִינָה מֵתָה לְשַׁעֲתָה⁹², אֲלֹא נִמּוֹקֶת⁹³ וְהוֹלֶכֶת,
37 וְחֲלָאִים כְּבָדִים בָּאִין עָלֶיהָ, עַד שְׁתַּמּוּת⁹⁴ אַחֵר שָׁנָה

"לבונה" והיא פירשה מדרכיה"ן (רש"י לתורה ע"פ מדרש נחומא פ' נשא אות ג) וה'חינוך' (מצוה ססו) אומר: השמן הוא עליון כל כל המשקים שהוא צף על כולם, והסוטה שקלקלה מעשיה וכו', אין ראוי להדר קרבנה בשמן, הנכון לגדולה למשוח בו המלכים והכהנים הגדולים. (63) הרי שני לאוין נפרדים, וראה ב'ספר המצוות' לרבינו לא-תעשה קה, שמביא בשם מכילתא: "לא יצוק עליו שמן... מגיד שהן שתי אזהרות". והוא ב'ספרי' זוטא, פרשה נשא. (64) כן הוא בכ"י תימן. ובדפוסים שלפנינו, בטעות: "עליה". (65) כן הוא בכ"י תימן ובדפוס רומי. ובדפוסים שלפנינו, בטעות: "עליה".

1 יד. וּבְכָל זְמַן שֶׁפִּוְרַע רֹאשָׁה וְנוֹתֵן הָעֶשְׂרֹן עַל יְדֵיהָ
2 יְהִיו הַמֵּים בְּכָל בֵּיד הַפֶּה, וַיִּרְאָה אוֹתָהּ אֶת
3 הַמֵּים⁶⁶; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִיד הַפֶּה יְהִיו מִי הַמְּרִים
4 הַמְּאָרְרִים.

(66) "כדי להטיל אימה עליה" (במדבר רבה פ"ט, לג).

5 טו. וְאַחֵר כָּף מִשְׁקָה אוֹתָהּ. וְאַחֵר שֶׁתִּשְׁתֶּה לֹּקֵחַ
6 כָּלִי שֶׁרַת שָׁבוּ הַמְּנַחֵה וְנוֹתְנוֹ עַל יְדֵיהָ⁶⁷. וְכֵהן מְנִיחַ
7 יָדוֹ תַּחְתֵּיהָ⁶⁸ וּמְנִיפָה⁶⁹ בְּמִזְרָה, כְּשֶׁאָר כָּל
8 הַתְּנוּפוֹת⁷⁰, מוֹלִיךְ וּמְבִיא⁷¹ מַעֲלָה וּמוֹרִיד⁷². וְאַחֵר
9 כָּף מְגִישׁ הַמְּנַחֵה⁷³ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מְעֲרִבִית שֶׁל
10 מִזְבֵּחַ⁷⁴, כְּשֶׁאָר מְנַחוֹת שֶׁל יְחִיד⁷⁵, וְקוֹמֵץ, וּמִקְטִיר
11 הַקֶּמֶץ, וְהַשְּׂאֵר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים⁷⁶.

(67) סוטה יט, א במשנה. (68) תחת יד האשה. (69) שהמנחה צריכה תנופת יד הכהן, משום שנאמר (במדבר שם, כה): "ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות והניף את המנחה", ולמדו חז"ל שצריכה גם תנופת יד הבעלים, היא האשה, שהיא בעלת מנחה זו (שם וברש"י). וביירושלמי פ"ג ה"א, שאלו: ואין הדבר מכוער? (שיניח הכהן ידו תחת יד אשה. ותירצו: "אין יצר הרע מצוי לשעה". כלומר, לשעה מועטת כזו לא חששו. (70) שהיו במזרח המזבח, כמבואר במנחות פ"ה מ"ו, וברמב"ם פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו. (71) לארבע רוחות הארץ. כלומר, להקב"ה שארבע הרוחות הן שלו (סוכה לז:). (72) למי שהשמים והארץ שלו (סוכה, שם). (73) משום שנאמר (במדבר שם, שם): "והניף את המנחה - והקריב אותה אל המזבח" - "זו ההגשה" (מנחות ס:). (74) סוטה יד, ב. (75) כמבואר בפ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב. (76) ככל יתר המנחות (פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ט). ואם בעלה כהן - אין שירה נאכלים, כמבואר לקמן פ"ד ה"ו.

12 טז. אִם טְהוֹרָה הִיא - יוֹצֵאת וְהוֹלֶכֶת לָהּ, וְהֲרִי
13 הִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ. וְאִם טְמֵאָה הִיא⁷⁷ - מִיָּד פְּנִיָּה
14 מוֹרִיקוֹת, וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְּמַלֵּאת גִּידִין
15 גִּידִין⁷⁸. וְהֵן⁷⁹ אוֹמְרִין: הוֹצִיאוּהָ (הוֹצִיאוּהָ), כְּדִי
16 שֶׁלֹּא תִפְרֹשׁ נֶדֶה⁸⁰, וְהַנְּדוֹת מְטַמְּאוֹת עֶזְרַת נָשִׁים⁸¹.
17 וְהֵן מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מֵעֶזְרַת נָשִׁים שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בָּהּ.

18 בַּעֲלָהּ אֵינוֹ מִנְקָה מֵעוֹן, לְפִיכָךְ לֹא בִדְקוּ הַמִּים אֶת
19 אֶשְׁתּוֹ¹⁰². אֲבָל אִם בָּא עַד אֶחָד וְהָעִיד שֶׁהִיתָה
20 טְמֵאָה - אֵינָה אֲסוּרָה¹⁰³, וְתִשָּׁב תַּחַת בַּעֲלָהּ, שֶׁהָרִי
21 שָׁתָתָה¹⁰⁴.

(101) שנאמר (במדבר ה, יג): "ועד אין בה" - שאין מי שידע בה, אז המים בודקים אותה (סוטה ו). (102) ראה למעלה פ"ב ה"ח. (103) שעד אחד אינו נאמן לאסרה על בעלה. (104) ולא נבדקה, אבל אילו בא העד לפני ששתתה, היתה אסורה לבעלה ואינה שותה, כמבואר לעיל פ"א ה"ד.

22 כִּד. אִשָּׁה שֶׁזִּנְתָה בְּאִנָּס אוֹ בְּשִׁגְגָה¹⁰⁵, אוֹ שָׂבָא
23 עָלֶיהָ זֶה שֶׁקָּנָא לָהּ עִמּוֹ דְּרַךְ אִיבְרִים¹⁰⁶ - אֵין
24 הַמִּים בּוֹדְקִין אוֹתָהּ. שְׁנָאָמַר: וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׁה
25 - פֶּרֶט לְאַנוּסָה, שֶׁהָרִי נִתְפָּשָׁה בְּחֻזָּקָה¹⁰⁷. וְתִמְעַל
26 מֵעַל בְּאִישָׁה - פֶּרֶט לְשׁוֹגְגָת¹⁰⁸. וְשָׂכַב אִישׁ
27 אוֹתָהּ שֶׁכָּבַת זֶרַע - פֶּרֶט לְבֹא עָלֶיהָ דְּרַךְ
28 אִיבְרִין¹⁰⁹.

(105) כגון שאמרו לה מת בעלך, ואחרי שזינתה נתברר שהוא חי (רש"י סוטה לב:). או שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה הוחלפו של זה לזה (יבמות לג:). ובאשת ישראל, המדובר כאן, שהיא מותרת לבעלה אם זינתה באונס או בשגגה. (106) שוכב עמה בפריצות בקירוב בשר (רש"י סוטה כו:). (107) כתובות נא, ב. ו'ירושלמי' סוטה פ"ד ה"ד. וכן הוא בדברי רבינו למעלה פכ"ד מהל' אישות ה"ט. (108) 'ספרי זוטא' פרשת נשא ה, כז. וכן מבואר בסוטה כת, א. וזו לא מעלה, "שהשגגה צד אונס יש בה" (לשון רבינו לעיל פכ"ד מהל' אישות ה"כ). אבל זינתה שסברה מותר לזנות, הרי זו כמזידה ואסורה לבעלה (שו"ע אהע"ז סי' קעח ס"ג). ובביאור הגר"א שם, אע"פ שלא מעלה במקום (= בהקב"ה), מעלה באישה. שלא נאמר בתורה: ומעלה מעל בה' אלא באישה. וראה למעלה הל' אישות שם ה"ט והערה צ. (109) סוטה כו, ב. ואף-על-פי שהבעל מקפיד על זה, לא נאסרה עליו בזה (שם). והעיר בעל המשנה למלך' כאן בדברי רבינו: מה משמיע לנו רבינו שכל אלו אין המים בודקין אותן, הלא פשוט הוא הדבר שהרי כל אלו מותרות לבעליהן.

יום שישי ד' טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) ביאר בו רבינו דיני השקאת הסוטה, דיני כתיבת המגילה ומחיקתה, ואם אמרה אחרי שנמחקת המגילה טמאה אני, נשפכו המים, לנו הלילה, הקדים עפר למים או לא היה עפר בהיכל, מנחת סוטה.

29 א. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאֶדְר נִפְנִין בֵּית דִּין לְצַרְכֵּי
30 הַרְבִּים², וּבּוֹדְקִין עַל הָרְאוּיָה לְשִׁתּוֹת לְהַשְׁקוֹתָהּ³,
31 וְעַל הָרְאוּיָה לְקַנָּא לָהּ⁴ וּלְהוֹצִיָּאָה בְּלֹא פְתָהָ⁵.
32 וּבְכָל זְמַן מְשַׁקֵּין אֶת הַסּוֹטוֹת⁶.

1 אוֹ שְׁתִּים אוֹ שְׁלֹשׁ, לְפִי זְכוּתָהּ⁹⁵. וְהִיא מִתָּה בְּצִבְיָה
2 בְּטָן וּבְנִפְיָלָת אִיבְרִין⁹⁶.

(89) שמוליכה את בניה ללמוד תורה או ממתינה לבעלה כשהלך חוץ לעיר לעסוק בתורה (סוטה כא.). (90) כמבואר בפ"א מהל' תלמוד תורה ה"א. (91) מאריך לה הזמן. (92) מיד. (93) מתנוונת. (94) סוטה כב, ב במשנה. (95) "יש זכות תולה שנה אחת. . . יש זכות תולה ג' שנים" (שם כ. במשנה). ובי'ירושלמי' (שם פ"ג, ה"ד) אמרו: "שנה אחת - מנכוכדנצר, שכתוב בו (דניאל ד, כד-כו) וחטיך בצדקה פרוק. . . הן תהיו ארכא לשלותך. . . לקצת ירחין תרי עשר; שתי שנים - מאמנון, שנאמר בו (שמואל-ב, יג, כג-כח): ויהי לשנתיים ימים. . . הכו את אמנון והמיתם אותו, וכל אותן שתי שנים היה עוסק בתורה: שלש שנים - מאחאב, שנאמר בו (מלכים-א, כב, א): וישבו שלש שנים אין מלחמה בין ארם ובין ישראל. כל אותן שלש שנים היה עוסק במצוות" (לפי גירסת ה'פני משה', שם). (96) שם כב, ב במשנה.

3 כֹּא. סוֹטָה שֶׁשָּׁתַת מִי הַמֵּרִים וְלֹא מִתָּה מִיד - הָרִי
4 הִיא מִתָּרַת לְבַעֲלָהּ, וְאֶפְלוּ הָיָה כְּהֵן. וְאָף עַל פִּי
5 שֶׁהִתְחִילוּ הַחֲלָאִים לְבֹא עָלֶיהָ וְחָלוּ שְׁאָר אִיבְרִיָּה -
6 הוֹאִיל וְלֹא צָבְתָה בְּטָנָהּ וְלֹא הִתְחִיל יֶרֶכָהּ לְנֹפֶל, הָרִי
7 זֶה מִתָּרַת⁹⁷. אֲבָל מִשֶּׁהִתְחִיל בְּטָנָהּ לַעֲבוֹת וִירְכָהּ
8 לְנֹפֶל - הָרִי זֶה אֲסוּרָה וְדֹאֵית⁹⁸.

(97) ואין אומרים: ודאי זינתה באונס, ולפיכך באו עליה כל החלאים האלה, ומפני שלא זינתה ברצון ולא נתיסרה כדרך כל הסוטות - אלא מתירים אותה, מפני שחלאים אלו אינם סימן שזינתה, ומספק אין אנו יכולים לאסרה על בעלה (משנה'למלך להלן הכ"ד, עיי"ש). (98) בניגוד לחלאים הנ"ל, שאינם סימן ברור שזינתה באונס - אם צבתה בטנה, הרי זה ברור שזינתה ואסורה.

9 כֹּב. סוֹטָה שֶׁשָּׁתַת וְהִיתָה טְהוֹרָה⁹⁹ - הָרִי זֶה
10 מִתְחַזְקָת וּפְנִיָּה מְזַהֵרֹת. וְאִם הָיָה בָּה חֲלִי - יִסּוּר.
11 וְתִתְעַפֵּר וְתִלְד זָכָר. וְאִם הָיָה דְרָפָה לִילָד בְּקִשִּׁי -
12 תִּלְד בְּמִהְרָה. הָיָה דְרָפָה לִילָד נְקִבוֹת - תִּלְד
13 זָכָרִים¹⁰⁰.

(99) גמורה. ללא כל תליה באיזו זכות שהיא, או מפני שלא היה בעלה מנוקה מעוון. (100) שם. ובי'ירושלמי' (סוטה פ"ג ה"ד) אמרו: "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא - וכי אין אנו יודעים שאם לא נטמאה טהורה היא? אלא סוף המקום פורע בה תחת ניוולה. . . יולדת בצער, יולדת בריוח" וכו'. ובתרגום יונתן (במדבר ה, כח) נאמר: "ואין לא אסתאבת אנתתא. . . ותיפוק זכיא - נזויה מנהר" כלומר, תצא בפנים מזהירות.

14 כֹּג. בָּאוּ עַדִּי טְמֵאָה אַחֵר שֶׁשָּׁתָתָה - הָרִי זֶה תִּצָּא
15 בְּלֹא פְתָהָ וְאֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ, וְאֶפְלוּ לֹא אָרַע לָהּ דְּבָר
16 מִדְּבָרִים אֵלּוּ; מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַמִּים בּוֹדְקִין אֶלָּא מִי
17 שֶׁאֵין לָהּ עֵדִים שְׁמוּדִיעִין זְנוּתָהּ¹⁰¹. וְעוֹד, שְׁמָא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(19 חודר. 20) וכל זה "אומרים לה - כדי להתירה לבעלה, שלא תירא מן המים ותאמר טמאה אני, והיא טהורה, ותוציא לעז על עצמה ועל בניה".

- ו. אָמְרָה 'טַמְאָה אֲנִי', אָף עַל פִּי שְׁנִמְחָקָה הַמְּגֵלָה
- הַמִּים נִשְׁפָּכִין²¹, מִפְּנֵי שָׁאִין בָּהֶן קִדְּשָׁה²²,
וּמִנְחָתָהּ מִתְפַּזֶּזֶת עַל הַדָּשָׁן²³.

(21 כיוון שאמרה טמאה אני, בדוקה ועומדת היא, ומים המרים לא ניתנו אלא לברר הספק. (22 "שאף על פי שנמחקה המגילה לתוכן, אין בהן משום קדושה שאין קדושתה אלא לברר את הספק". רוצה לאמר שאין בהם קדושה מצד שנמחקו בו השמות הקדושים, - והיה לנו להשוותם לספר תורה שבלה או שנפסל שהוא צריך גניזה - מכיוון שלכתחילה נכתבו השמות על מנת למחקם על המים, אין הם דומים לספר תורה שנכתב לקיום ושוב נמחק. וגם אין בהם קדושה לעניין מעילה אף על פי שהם מן הכיור - לפי שכל קדושתם אינה אלא לברר את הספק והרי נתברר, והרי זה ככל דבר שנעשה מצוותו שאין מועלים בו. (23 שאינה באה אלא להזכיר עוונה, וזו - עוונה זכור על פיה.

- ז. מְגֵלַת סוּטָה שֶׁכְּתָבָה בְּלִילָה - פְּסוּלָה; שְׁנֹאמֶר:
וְכָתַב וגוֹמֵר, וְהִשְׁקָה וגו', וְהִקְרִיב וגו' - כָּשֵׁם
שֶׁקֶרְבָּנָהּ בַּיּוֹם²⁴, כִּן כְּתִיבַת הַמְּגֵלָה וְהִשְׁקִיתָהּ
בַּיּוֹם²⁵. כְּתָבָה לְמַפְרָע²⁶ - פְּסוּלָה; שְׁנֹאמֶר: הָאֵלָה -
עַל הַסֶּדֶר²⁷. כְּתָבָה קִדְּם שֶׁתִּקְבֹּל עָלֶיהָ הַשְּׁבוּעָה -
פְּסוּלָה; שְׁנֹאמֶר: וְהִשְׁפִּיעַ וְכָתַב.

(24 שאין קרבן קרב בלילה. (25 בסוטה יז: למדוה מפסוק אחר: "נאמר כאן: ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, ונאמר להלן: על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט, מה המשפט ביום אף מגילת סוטה ביום". (26 בסדר הפוך, הקדים לכתוב המאוחר ואיחר לכתוב המוקדם. (27 כמו שהן כתובות בפרשה.

- ח. כְּתָבָה אֲגֵרָת²⁸ - פְּסוּלָה; שְׁנֹאמֶר: בִּסְפָר²⁹. כְּתָבָה
עַל שְׁנֵי דְפִין³⁰ - פְּסוּלָה; שְׁנֹאמֶר: בִּסְפָר - סֵפֶר
אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם וְשִׁלְשָׁה. וְאִינוּ כּוֹתֵב לֹא עַל הַנִּיז³¹
וְלֹא עַל הַדְּפִתְרָא³², אֲלֹא בְּמֵגֶלֶת סֵפֶר³³; שְׁנֹאמֶר:
בִּסְפָר. וְאִם כְּתָבָה עַל נִיז או דְּפִתְרָא - פְּסוּלָה³⁴.

(28 שלא שירטט שורותיה. (29 והלכה היא: "שאיין כותבים ספר תורה... אלא בשרטוט". (30 כדפין של ספר תורה העשויים עמודים. (31 של עשבים, שכותשים אותם עד שנעשה כמו עור. (32 עור שאינו מעובד כל צורכו, - מלוח וקמוח אבל אינו מעופץ בעפצים. (33 קלף מעובד כל צורכו. (34 כשם שאם כתבה איגרת פסולה מפני שאינה "ספר", כמו כן נייר ודפיתרא שאינם "ספר" - פסולים אפילו בדיעבד.

- ט. וְאִם כְּתָבָה יִשְׂרָאֵל או כִּהֵּן קָטָן - פְּסוּלָה;
שְׁנֹאמֶר: וְכָתַב הַכֹּהֵן³⁵. אִינוּ כּוֹתֵב לֹא בְּקוֹמוֹס³⁶
וְלֹא בְּקִנְיָנוֹתוֹם וְלֹא בְּכָל דְּבַר שֶׁרְשׁוּמוֹ נִכָּר וְעוֹמֵד³⁷,

(2) כל צרכי צבור אם היו תלויים, ועדיין לא הסתדרו, בית דין מזדרז להשלימם מאותו יום והלאה שהוא קרוב לסוף שנת תורה הנגמרת בסוף חודש אדר ובוודאי מי שהזדרז והקדים לעשות לפני זמן זה הרי זה משובח. (3) הואיל ובזמן זה שוקד בית הדין על תקנת הצבור כגון תיקון רחובות וציון קברות שהם צרכי רבים, הוא נפנה גם לצרכים אלו. (4) להתירות בה, שלא תיסתר עם פלוני, כגון מי שנתחרש בעלה והעם מרנן אחריה. (5) אבל אין בית דין יכול להשקותה. (6) כלומר, באותו זמן מצוה בית דין להזדרז ביותר על ביצוע השקאתה, אם לא השקוה עד כה, אבל ההשקאה עצמה קיימת בכל ימות השנה.

- ב. וְאִין מְשַׁקֵּין אֶת הַסוּטָה אֲלֵא בַּיּוֹם. וְכָל הַיּוֹם
כָּשֵׁר לְהִשְׁקוֹת סוּטָה⁷. וְאִין מְשַׁקֵּין שְׁתֵּי סוּטוֹת
כְּאַחַת, שְׁנֹאמֶר: וְהִעֲמִיד אוֹתָהּ הַכֹּהֵן⁸.

(7) אף על פי שזרזים מקדימים למצוה - כל היום כשר לכך, מעלות השחר עד צאת הכוכבים. (8) ובנדרים עג. "שנאמר והשקה - אותה לבדה".

- ג. סוּטָה שְׁאָמְרָה 'אֲנִי שוֹתָה' מִחֲמַת יִרְאָה וּפְחַד
שֵׁשׁ לָהּ⁹ - יְכוּלָה לְחֹזֵר וְלֹמֵר 'הֲרִינִי שוֹתָה'; אֲכַל
אָמְרָה 'אֲנִי שוֹתָה' וְהִיא בְּרִיאָה וְאִינָה יִרְאָה וְלֹא
פּוֹחֶזֶת - אִינָה יְכוּלָה לְחֹזֵר וְלֹמֵר 'הֲנִי שוֹתָה'¹⁰.

(9) שמא יבדוקה המים ואפילו[=אם] היא טהורה [=יגרמו לה המים לכל הדברים הלא טובים הכתובים בפרשה]. (10) כיוון שאמרה אני שותה והיא בריאה ויחזיר הרי זו כאמרה: "טמאה אני" ואין צריכים עוד לבדוקה. שהרי בדוקה ועומדת היא.

- ד. אָמְרָה 'אֲנִי שוֹתָה' קִדְּם שֶׁתִּמְחַק הַמְּגֵלָה¹¹ - הֲרִי
מְגֵלָתָהּ נִגְנָזֶת¹², וְאִינָה כָּשֵׁרָה לְהִשְׁקוֹת בָּהּ סוּטָה
אַחֶרֶת¹³, וּמִנְחָתָהּ מִתְפַּזֶּזֶת עַל הַדָּשָׁן¹⁴. וְאִם אָמְרָה
'אֲנִי שוֹתָה' אַחֵר שְׁנִמְחָקָה הַמְּגֵלָה¹⁵ - מְעַרְעֵרִין¹⁶
אוֹתָהּ וּמְשַׁקֵּין אוֹתָהּ בְּעַל פְּרָחָה.

(11) במים המרים. (12) כל כתבי הקודש שאינם ראויים לקרוא בהם נגנזים, שלא יתבזו. (13) שהרי לא נכתבה לשם זו. (14) מקום היה בעזרה, ששרפו בו קדשי קדשים שנפסלו ואף זו נתקדשה כבר בכלי שרת. ודינה להשרף שם. "מתפזרת", היינו נשרפת. (15) וגרמה שיימחק שם שמים על ידה. (16) מהממים ומכריחים אותה. ערעור - לשון בלבול ותימהון. כי אולי טהורה היא ומחמת פחד היא ירָאָה לשתות. ורש"י מפרש: מערעים - "כלומר, פותחים פיה שלא בטובתה ושופכים המים לתוך גרונה".

- ה. וּמֵאִימִין עָלֶיהָ שֶׁתִּשְׁתֶּה, וְאוֹמְרִין לָהּ: בְּתִי, אִם
כִּרְוֹר לֶךְ הַדָּבָר שֶׁתִּשְׁתֶּה אֶת - עֲמִדִּי עַל בְּרִיךְ¹⁷
וְשְׁתִּי וְאֵל תִּפְחָדִי. לְפִי שָׁאִין הַמִּים דּוֹמִין אֲלֵא
לְסֵם¹⁸. יָבֵשׁ מִנָּח עַל בֶּשֶׂר חִי: יֵשׁ שָׁם מִכָּה -
מִחֲלָחֶלֶל¹⁹ וְיִוָּרֵד, אִין שָׁם מִכָּה - אִינוּ עוֹשֶׂה כְּלוֹם²⁰.

(17) ודאותך, ורש"י מפרש: נקיותך. (18) עשב מרפא.

בתורה: ומקרקע המשכן יקח, אלא: "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן", לא הקפיד הכתוב אלא שיהא העפר מונח על קרקעית המשכן שעה אחת, אבל אם יכניס עפר מבחוץ להיכל ולא יתנונו על גבי הקרקע - אינו כשר להשקאה. (53) שאין האפר נקרא עפר. ואף על פי שלעניין כיסוי הדם גם האפר נחשב כעפר ומכסים בו - בסוטה נתמעט אפר משום שנאמר בה: "בקרקע המשכן" - שיהא דומה לקרקע. (54) ירק רקוב.

יג. ולא יחפור בקרדם בהיכל ויוציא עפר, שנאמר: 22
אשר יהיה בקרקע המשכן⁵⁵. ואם חפור והוציא עפר 23
כשור. 24

(55) לא הקפיד הכתוב אלא שיהיה על קרקע המשכן, שהרי לא נאמר: ומקרקע המשכן יקח.

יד. הקריב את מנחתה ואחר כך השקה - כשרה. 25
נטמאת מנחתה קדם שנייחנה בכלי שרת⁵⁶ - הרי זו 26
תפדה, ככל המנחות שנטמאו קדם שיתקדשו בכלי 27
שרת, ויביאו מנחה אחרת⁵⁷. נטמאת המנחה אחר 28
שקדשה בכלי שרת⁵⁸ - הרי זו תשרף. וכן אם אמרה 29
'טמאה אני' קדם שתקמן המנחה⁵⁹, או שאמרה 30
'איני שותה'⁶⁰, או שלא רצה בעלה להשקותה, או 31
שפאו עדי טמאה, או שמת הוא⁶¹, או שמתה היא 32
- הרי המנחה כלה נשרפת⁶². ואם ארע אחד מאלו 33
אחר שקרב הקמן - אין השירים נאכלין. 34

(56) שאין בה קדושת הגוף אלא קדושת פה בלבד. (57) בדמי הפדיון. (58) שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאת עוד לחולין, שכלי שרת מקדשים את הראוי להם, שלא יצאו עוד לחולין ככתוב בהם: "כל הנוגע בהם יקדש". (59) אינה ראוייה עוד להיקרב שהרי אינה באה אלא להזכיר עוונה של זו שתיבדק, והרי היא בדוקה ועומדת, וגם אינה ראוייה להיקרב נדבה, שמנחת שעורים אינה כשרה אלא לסוטה ולעומר. (60) ועדיין לא נמחקה מגילתה, כי אם נמחקה משקים אותה בעל כורחה. (61) ואין עוד צורך במנחתה. (62) בבית הדשן.

טו. היה בעלה כהן - אין שירי מנחתה נאכלין, 35
מפני שיש לפעל חלק בהם⁶³; ואינה עולה כלה 36
לאשים כמנחת זכרי בהנה⁶⁴, מפני שיש לה חלק 37
בהם⁶⁵; אלא הקמן קרב לעצמו, ושירים מתפזרין על 38
בית הדשן. נמצאו עדי⁶⁶ זוממין⁶⁷ - מנחתה תצא 39
לחלין⁶⁸. 40

(63) שמשלו היא באה, והתורה אמרה: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". (64) שמנחתם אינה נקמצת אלא עולה כליל על המזבח. (65) שלכפרה היא באה ואין מנחת זר קריבה בלי קמיצה. (66) עדי סתירתה שעל ידיהם באה לכך. (67) שהעידו שקר. (68) בלא פדיון, שהכל בטעות היה, והקדש טעות אינו הקדש.

טז. המקנא לאשתו על ידי אנשים הרבה⁶⁹, ונסתרה 41

1 אלא בדי שאין בו קננותו; שנאמר: וכתב ומחה
2 - כתב שהוא יכול להמחות. ואם כתב בדבר
3 המתקנים - פסולה.

(35) והקטן פסול שאין לו כוונה לכתוב לשמה, שהרי אינו בר דעת. (36) שרף האילן ומתיכו במים. (37) קיים, שאינו יכול להימחק.

4 י. נשאר במגלה רשם כתב נפר - פסולה, עד
5 שימחק יפה יפה. כתב אות אחת ומחקה, וחזר
6 וכתב אות שניה ומחקה, עד שהשלים - פסולה, עד
7 שתהיה כלה כתובה³⁸.

(38) שנאמר: "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת" - עד שתהא כולה כאחד.

8 יא. כתבה שלא לשמה, או מחקה שלא לשמה³⁹ -
9 פסולה. כתב שתי מגלות לשתי סוטות ומחקן לתוף
10 כוס אחד⁴⁰, או לתוף שתי כוסות וערבן ככוס
11 אחד⁴¹, והשקה לשתיהן - פסולה⁴², לפי שכל אחת
12 מהן לא שתתה מגלתה. מחקן בשני כוסות וערבן,
13 וחזר וחלקן לשני הכוסות - לא ישקה אותן, ואם
14 השקה - כשר⁴³. ואם נשפכו המים⁴⁴ - הרי זה כותב
15 מגלה אחרת ומביא מים אחרים⁴⁵. נשפכו ונשתיר
16 מהן - לא ישקה את הנשאר⁴⁶, ואם השקה - כשר⁴⁷.

(39) שבשעת המחיקה התכוון לשם סוטה אחרת, והפסוק אומר: ועשה לה הכהן, שיהיו כל מעשיה לשמה. (40) שאין המחיקה ניכרת במים שהיא לשמה. (41) אף על פי שהמחיקה הייתה ניכרת בשעת נתינת המגילה לכוס כל אחת לשמה. (42) שהרי נתערבו לבסוף ובשעת השתייה אין החלקים ניכרים של מי הם. (43) בעיני שלא נפשטה, ומספק אין אנו מחייבים לכתוב מגילה שנייה ולמחוק שם שמים שנית, ואנו אומרים "יש ברידה", כאילו הוברר הדבר אחרי חלוקת המים לשני כוסות - שכל אחת שתתה את חלקה הראוי לה. (44) ולא נשאר מהם כלום. (45) ואין אומרים לא נמחק בגללה שם שמים שתי פעמים. (46) כי לכתחילה עליה לשתות את כל מי מחיקת המגילה כולה. (47) בעיני שלא נפשטה ומספק אין אנו מחייבים לכתוב לה מגילה שנית ולמחוק לה שם שמים פעם שנייה.

17 יב. מי סוטה שלנו⁴⁸ - נפסלין בלינה⁴⁹. הקדים עפר
18 למים - פסולה⁵⁰. לא היה שם עפר בהיכל - מביא
19 עפר מבחוץ ומניחו בהיכל⁵¹, ולוקח ממנו ונותן על
20 פני המים⁵². ואינו מביא אפר⁵³, אכל מביא
21 רקובות⁵⁴ שהיא כעפר.

(48) שעבר עליהם הלילה מאז שאיבתם מן הכיור ועד להשקאה. (49) הואיל ונתקדשו בכלי שרת, שהרי בחצי לוג שבמקדש היה מודד וגם נתקדשו בכיור, וכלי שרת מקדשים להיפסל בלינה. (50) שנאמר: "ומן העפר... יקח הכהן ונתן אל המים" - המים תחילה ואחר כך נתינת העפר אל המים. (51) על קרקע ההיכל. (52) שלא נאמר

יט. אין ראוי לקפץ ולקנאות בפני עדים תחלה⁸⁵,
 אלא בינו לבניה, בנחת ובדרך טהרה ואזהרה, כדי
 להדריכה בדרך ישרה ולהסיר המכשול⁸⁶. וכל מי
 שאינו מקפיד על אשתו ועל בניו ובני ביתו ומזהירן
 ופוקד⁸⁷ ברכיהן תמיד עד שידע שהן שלמין מכל
 חטא ומעון - הרי זה חוטא; שנאמר: וידעת כי
 שלום אהלך⁸⁸, ופקדת נור⁸⁹ ולא תחטא.

(85) בפעם הראשונה, שבזה הוא מטיל קנאה בינו לבניה,
 שמביישה בפני אחרים וגורם לכעס ורוגז בבית, ואף על פי
 שמצוה לקנאות, אין זה אלא בפעם השנייה, אבל בפעם
 הראשונה אסור לו להטיל קנאה בינו לבניה. (86) אבל לא
 להקניט ולצער, ובפרישה לטור מפרש דברי רבינו: "שיאמר
 לה בפירוש שלא על מנת לאסור אותך אני מקנא לך אלא
 שתיזהרי מן הכיעור והדומה לו". (87) בודק ומבקר.
 (88) זו אשתו. (89) אלו בני ביתו.

סליקו להו הלכות סוטה, ונגמר ספר נשים בסיעתא
 דשמאי.

ומנן פרקיו חמשים ושלשה פרקים:
 הלכות אישות - עשרים וחמשה פרקים.
 הלכות גרושין - שלשה עשר פרקים.
 הלכות יבום וחליצה - שמונה פרקים.
 הלכות נערה בתולה - שלשה פרקים.
 הלכות סוטה - ארבעה פרקים.

פעמי הכן באמרתך, ואל תשלט בי כל און

ספר חמישי והוא ספר

קדשה

הלכותיו שלש. וזה הוא סדורן:

א. הלכות אסורי ביאה.

ב. הלכות מאכלות אסורות.

ג. הלכות שחיטה.

והמצוות הנכללות בהן מפרשות בשמותן
 במקומותן.

הלכות אסורי ביאה

יש בכללן שבע ושלשים מצות. מצוה אחת עשה,
 ושלשים ויש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן:
 (א) שלא לבא על האם. (ב) שלא לבא על אשת אב.
 (ג) שלא לבעל אחות. (ד) שלא לבעל בת אשת אב.
 (ה) שלא לבעל בת הבן. (ו) שלא לבעל הבת. (ז)
 שלא לבעל בת הבת. (ח) שלא לשא אשה ובתה.
 (ט) שלא לשא אשה ובת בנה. (י) שלא לשא אשה
 ובת בתה. (יא) שלא לבעל אחות אב. (יב) שלא
 לבעל אחות אם. (יג) שלא לבעל אשת אחי האב.

1 עם כל אחד ואחד מהם - הרי זה מביא מנחה אחת
 2 על ידי פלן בשמשקה אותה; שנאמר: מנחת קנאת
 3 היא - מנחה אחת לקנויין הרבה⁷⁰.

(69) שהתרה בה אל תסתרי עם פלוני ופלוני. (70) בכריתות
 ט: דרשוה מהפסוק "זאת תורת הקנאות" - תורה אחת
 לקינויין הרבה, שלא נאמר "תורות", אלא "תורת".

4 יז. יש לבעל לגלגל⁷¹ בשבועה עליה שלא זנתה עם
 5 איש זה שקנא לה בו ולא עם איש אחר⁷², ושלל
 6 זנתה תחתיו משנתארסה קדם שתנשא ולא אחר
 7 שנשאת⁷³. אבל אינו מגלגל עליה שלא זנתה קדם
 8 הארסין ולא אחר שגרשה, אם גרשה והחזירה;
 9 שאם זנתה בעת זה⁷⁴ לא תאסר עליו⁷⁵, וכל שתבעל
 10 ולא תהיה אסורה לו אינו מתנה עמה. לפיכך, אם
 11 כנס ויבמתו - אינו מגלגל עליה⁷⁶ שלא זנתה
 12 בשחיטה שומרת יבם⁷⁷. אבל מגלגל עליה שלא
 13 זנתה תחת אחיו⁷⁸; שאם זנתה תחת אחיו - הרי זו
 14 אסורה עליו⁷⁹. וכן אם גרשה והחזירה - מגלגל
 15 עליה שלא זנתה תחתיו בנשואין הראשונים⁸⁰. ויש
 16 לו לגלגל עליה בלהבא, שלא תזנה תחתיו, ושלל
 17 תזנה אחר שיחזירה אם יגרש ויחזיר. לפיכך,
 18 בשיתזנה להבא - מים בודקין אותה, ויארעו לה
 19 אותן המאצעות⁸¹. לכך נאמר: אמן אמן - אמן
 20 מאיש זה, אמן מאיש אחר; אמן נשואה, אמן
 21 ארוסה; אמן לשעבר, אמן להבא.

(71) לכלול, להטיל. (72) שלא קנא לה בו. (73) כלומר,
 אף על פי שהארוסה אינו משיעה, אבל כשמשיעה גם על
 זנות שאחר נישואין מוסיף הוא להשביעה על זנותה
 משנתארסה, ואפילו לא קנא לה בהיותה ארוסה, ומכאן
 ל"גלגול שבועה מן התורה". (74) בזמן גירושה.
 (75) שגרשה שזינתה מותרת לבעלה. (76) כשמשיעה
 לאחר כניסתה. (77) שמת בעלה הקודם ומצפה ליבם.
 שייבמה, שהרי שומרת יבם שזינתה מותרת ליבם.
 (78) כשהיה קיים [=חי]. (79) על היבם. (80) שאם זינתה
 אז, נאסרה עליו לעולם. (81) "לכשתטמא מים מערערים
 אותה ובודקים אותה" - חוזרים לה לתוך גרונה כאדם
 הנחנק על ידי משקה נראה כעושה ערער.

22 יח. מצות חכמים על בני ישראל לקנאות⁸² לנשיהן,
 23 שנאמר: וקנא את אשתו⁸³. וכל המקנא את אשתו,
 24 נכנסה בו רוח טהרה⁸⁴. ולא יקנא לה לא מתוך
 25 שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא
 26 מתוך מריבה ולא להטיל עליה אימה. ואם עבר
 27 וקנא לה בפני עדים מתוך אחד מכל הדברים האלו
 28 - הרי זה קנוי.

(82) להזהירן ולהתרות בהן שלא יתנהגו בפריצות. (83) זו
 חובה, כדברי רבי עקיבא. (84) ממרום, ששונא את
 הפריצות.

סוגי חטאות הם: חטאת קבועה וקרבן עולה ויורד, חטאת קבועה באה מן הבהמה בלבד, וקרבן עולה ויורד: עשיר מביא חטאת בהמה, ועני מביא תורים ובני יונה או עשירית האיפה סולת. ופרטי דיניהם מבוארים בפ"י מהל' שגגות ה"א. (7) ראה לקמן הלכות ד"ו. (8) אם עשה במזיד בלא עדים והתראה.

ב. אותן העריות שיש בהן מיתת בית דין, אם היו שם עדים והתראה ולא פָּרְשׁוּ מִמַּעֲשֵׂיהֶם - מִמִּיתִין אותן מיתה האמורה בהן.⁹

(9) בתורה, וכמבואר להלן.

ג. וְאִפְלוּ הִיָּה הַעֹבֵר תִּלְמִיד חָכָם - אֵין מִמִּיתִין וְלֹא מִלְקִין¹⁰ עַד שֶׁתִּהְיֶה שָׁם הַתְּרָאָה; שְׁלֹא נִתְּנָה הַתְּרָאָה בְּכָל מָקוֹם אֲלָא לַהֲבַחֵין בֵּין שׁוֹגֵג לְמַזִּיד.¹¹

(10) בעריות שיש בהם חיוב כרת בלבד והתרו בו למלקות, וכמו שכתב לקמן בה"ז "שכל חייבי כריתות לוקין", אבל חייבי מיתות בית-דין אין לוקין, שכל לאו שניתן לאזהרת מיתות בית-דין, אין לוקין עליו (פי"ח מהל' סנהדרין ה"ב). לשונו של רבי יוסי ברבי יהודה (סנהדרין ח:): "חבר (תלמיד חכם) אין צריך התראה, לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג (שסבור שדבר זה מותר) למזיד" (היודע שדבר זה אסור). ורבינו אף-על-פי שפסק כחכמים - שגם תלמיד חכם צריך התראה - השתמש באותו המשפט אבל במובן אחר, כגון להבחין אם ידע שאשה זו היא קרובתו או שהיא נשואה, והבחנה זו שייכת גם בתלמיד חכם, וצריך התראה שכזו (מגיד-משנה).

ד. הַעֲרִיּוֹת שֵׁישׁ בִּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין - מִהֶן שֶׁמִּיתֶתֶן בְּסִקְלָהּ, וּמִהֶן שֶׁמִּיתֶתֶן בְּשַׁרְפָּהּ, וּמִהֶן שֶׁמִּיתֶתֶן בְּחִנָּק¹². וְאֵלּוּ שֶׁמִּיתֶתֶן בְּסִקְלָהּ¹³: הֵבֵא עַל אִמּוֹ, וְעַל אִשֶּׁת אָבִיו, וְעַל אִשֶּׁת בְּנוֹ, וְהִיא הַנִּקְרָאת פִּלְתוֹ; וְהַשּׁוֹכֵב עִם זָכָר; וְהַשּׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה; וְהָאִשָּׁה הַמִּבִּיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עִלֶּיהָ.

(12) משנה, סנהדרין מט, ב. (13) שם נג, א.

ה. וְאֵלּוּ הֵן הַעֲרִיּוֹת שֶׁמִּיתֶתֶן בְּשַׁרְפָּהּ: הֵבֵא עַל פֶּת אִשְׁתּוֹ בְּחַי אִשְׁתּוֹ¹⁴, וְעַל פֶּת בָּנָה; וְעַל פֶּת בָּנָה; וְעַל אִם אִשְׁתּוֹ, וְעַל אִם אִמָּהּ, וְעַל אִם אָבִיהָ; וְהֵבֵא עַל פִּתּוֹ¹⁵, וְעַל פֶּת בָּתּוֹ, וְעַל פֶּת בְּנוֹ.

(14) אבל לאחר מיתת אשתו, אינן בשריפה אלא בכרת, כמו שיתבאר לקמן פ"ב ה"ח. והוא-הדין לכל קרובות אשתו האמורות להלן, שאינן בשריפה אלא בחיי אשתו (שם). (15) אף-על-פי שאינה בת אשתו, כגון שנולדה לו בזנות - דינם בשריפה, והוא-הדין בתו מאשתו ומתה אשתו, שאמרנו למעלה שאין בה עונש שריפה משום בת אשתו.

ו. אֵין לָךְ עֲרֻה בְּחִנָּק אֲלָא אִשֶּׁת אִישׁ בְּלִבְד¹⁶; וְשִׁנְאָמֵר: מוֹת יוֹמָת הַנֶּאֱפָף וְהַנֶּאֱפָת, וּמִיתָה הָאֲמִירָה בְּתוֹרָה סֵתָם הִיא חִנָּק¹⁷. וְאִם הִיָּתָה פֶּת פֶּהֶן - הִיא בְּשַׁרְפָּה¹⁸, וּבְעֻלָּה בְּחִנָּק¹⁹; וְשִׁנְאָמֵר: וּבֵת אִישׁ פֶּהֶן

י. שְׁלֹא לִבְעַל אִשֶּׁת הֶבֶן. טו. שְׁלֹא לִבְעַל אִשֶּׁת אָח. טז. שְׁלֹא לִבְעַל אָחוֹת אִשְׁתּוֹ. יז. שְׁלֹא לִשְׁכַּב עִם בְּהֵמָה. יח. שְׁלֹא תִבִּיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עִלֶּיהָ. יט. שְׁלֹא לִשְׁכַּב עִם זָכָר. כ. שְׁלֹא לְגִלוֹת עֲרוֹת אָב. כא. שְׁלֹא לְגִלוֹת עֲרוֹת אָחִי אָב. כב. שְׁלֹא לִבְעַל אִשֶּׁת אִישׁ. כג. שְׁלֹא לִבְעַל גִּדָּה. כד. שְׁלֹא לְהַתְחַתֵּן בְּעֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת. כה. שְׁלֹא יָבֹא עֲמוּנִי וּמִזְבֵּי בְּהֵמָה ה'. כו. שְׁלֹא לְהַרְחִיק דֹּר שְׁלִישִׁי מִצָּרִי מִלְּבֹא בְּקָהֶל. כז. שְׁלֹא לְהַרְחִיק דֹּר שְׁלִישִׁי אֲדוֹמִי מִלְּבֹא בְּקָהֶל. כח. שְׁלֹא יָבֹא מִמֶּזֶר בְּקָהֶל. כט. שְׁלֹא יָבֹא סָרִיס בְּקָהֶל. ל. שְׁלֹא לִסְרֵס זָכָר אֶפְלוּ בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף. לא. שְׁלֹא יִשָּׂא פֶהֶן גְּדוֹל אֶלְמָנָה. לב. שְׁלֹא יִבְעַל פֶּהֶן גְּדוֹל אֶלְמָנָה אֶפְלוּ בְּלֹא נִשְׁוֹאִין. לג. שְׁיִשָּׂא פֶהֶן גְּדוֹל בְּתוּלָה בְּנַעֲרוֹתֶיהָ. לד. שְׁלֹא יִשָּׂא פֶהֶן גְּרוּשָׁה. לה. שְׁלֹא יִשָּׂא זִוְנָה. לו. שְׁלֹא יִשָּׂא חֲלָלָה. לז. שְׁלֹא יִקְרַב אָדָם לְאַחַת מִכָּל הַעֲרִיּוֹת וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא בְעַל. יבִּאֹר מַצּוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פרק ראשון

(1) יבאר העריות שהן בכרת או במיתת בית דין: שאין מלקין ולא ממיתין בלא התראה אפילו לתלמיד חכם: הבא על אחד מחייבי לאוין או עשה, ושהאנוס פטור מכלום: אין קישוי אלא לדעת: ודין אי זה הוא נקרא מערה והבא על האשה: ודין ביאה אסורה בלא קישוי או הבא על הערוה כמתעסק: ודין הבא על הטריפה, ששכב עם בהמה טריפה או עם הזכר או עם טומטום: בן כמה יהיה האיש ויהיה חייב וכן האשה: אם העדים נזקקים לראות בנאפים כמכחול בשפופרת: מלקין ושורפין וסוקלין על החזקה: ודין האשה שהחזקה נדה בשכונותיה: ודין האב שאמר בתי מקודשת היא לזה או האשה שאמרה מקודשת אני.

א. הֵבֵא עַל אַחַת מִכָּל הַעֲרִיּוֹת² הָאֲמִירָה בְּמִזִּיד - חֵיב כָּרֵת³; וְשִׁנְאָמֵר: כִּי כָּל אִשָּׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה וְנִקְרָתוֹ הַנֶּפְשׁוֹת⁴ וְגוֹמֵר - שְׁגִיחָם, הַבּוֹעֵל וְהַנִּבְעָלִת⁵. וְאִם הָיוּ שׁוֹגְגִין - חֵיבִין חֲטָאת קְבוּעָה⁶. וְיֵשׁ מִן הַעֲרִיּוֹת שֶׁהוּא בְּמִיתַת בֵּית דִּין⁷, יֵתֵר עַל הַכָּרֵת הַשְּׁוֶה בְּכָלִין⁸.

(2) "כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת, והם האמורות בפרשת אחרי-מות ה הנקראות עריות" (הל' אישות פ"א ה"ה). (3) אפילו אלה שיבואר להלן שעונשם מיתת בית דין, חייבים כרת אם אין עדים כשרים או שלא התרו בו, ומה הוא עונש כרת מבאר רבינו בפ"ח מהל' תשובה ה"א: שלא יזכה לחיי העולם הבא, אלא "נכרת ברשעו ואבד כבהמה", וזה נוסף על העונש שימות תוך זמנו. (4) בכתב-יד תימן: הנפשות העושות. (5) תורת כהנים (אחרי, פ"ג ה"ז): "אין לי אלא איש שהוא ענוש כרת על-ידי אשה, אשה ענושה כרת על-ידי איש, מניין? תלמוד-לומר הנפשות העושות, הרי כאן שנים". (6) שני

בְּרִצּוֹן - פְּטוּרָה מִכָּל־שֶׁחָלַל לְכַעַל בְּאֶנְס³⁸;
אֵין בִּידָה שְׁלֹא תִרְצָה, שְׁיִצֵּר הָאָדָם³⁹ וְטָבְעוּ כּוֹפֶה
אוֹתָהּ לְרִצּוֹת.

(33) ב'ספרי' (פרשת כִּי־תֵצֵא) דרשו מהמילים היתרות שבכתוב זה, שאונסים פטורים מכל עונש, וגם מקרבן - ששוגג חייב בו (מגיד-משנה). (34) שאנסוהו, כגון שתקפתו אשה וקרבתו לעצמה לאנסו. [כתב במגיד-משנה, שלדעת רבינו, אם אמרו לו גויים שיבוא על הערוה ואם לאו יהרגוהו, ובא עליה - הוא חייב מיתה, שאין קישוי אלא לדעת. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר בפ"ה מהל' יסודי התורה ה"ד, ששלוש העבירות החמורות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, שנאמר בהן ייהרג ואל יעבור, אם עבר הרי זה ביטל מצות-עשה של קידוש השם, ועבר על לאו של חילול השם, אבל אין ממיתים אותו ואין מלקים אותו, מכיוון שאנסוהו לכך]. (35) כלומר, אינו יכול להפטר בטענת אונס. (36) אבר המין. (37) אבל אם נתכוין לאשתו ונתקשה, ותקפתו אחת מן העריות, הרי זה נקרא אונס ופטור, כיון שהקישוי לדעת היה בהיתר, וראה בהשגת הראב"ד. (38) כתובות נא, ב - כרבא. (39) שם בגמרא: "יצר אלבשה", ולפיכך אפילו אם היא אומרת בפירוש, שהיא רוצה בכך - פטורה.

י. המִכְנִיס רֹאשׁ הָעֵטְרָה⁴⁰ בְּלֶבֶד - הוּא הַנִּקְרָא
מַעֲרָה⁴¹, מִלְשׁוֹן: אֵת מִקְרָה הָעֵרָה. וְהַמִּכְנִיס כָּל
הָאָבֶר - הוּא הַנִּקְרָא גּוֹמֵר⁴². וּבְכָל הַפִּיאוֹת
הָאֲסוּרוֹת, אֶחָד הַמַּעֲרָה וְאֶחָד הַגּוֹמֵר. וְאֵף עַל פִּי
שְׁלֹא הוֹצִיא שְׂכֶבֶת זָרַע⁴³, וְאֵף עַל פִּי שִׁפְרָשׁ וְלֹא
גָמַר, כִּיּוֹן שֶׁהַכְנִיס רֹאשׁ הָעֵטְרָה נִתְחַיֵּב שְׁנֵיהֶם⁴⁴
מֵיתֵת בֵּית דִּין אוֹ פֶּרֶת אוֹ מְלָקוֹת אוֹ מִכְּת מְרֻדוֹת⁴⁵.
(וְאֶחָד⁴⁶ הֵבֵא עַל הָעֵרָה פְּדֻרָּהּ וְאֶחָד הֵבֵא עָלֶיהָ
שְׁלֹא פְדֻרָּהּ⁴⁷) - מִשְׁיַעֲרָה בֵּה⁴⁸ יִתְחַיֵּב שְׁנֵיהֶן מֵיתָה
אוֹ כֶּרֶת אוֹ מְלָקוֹת אוֹ מִכְּת מְרֻדוֹת. כִּיּוֹן שֶׁהָיוּ שׁוֹכְבִּין
כִּיּוֹן שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים, עַל הַכְּנֶסֶת הָעֵטְרָה הוּא הַחַיִּיב.

(40) של האבר. (41) משנה, יבמות נג, ב. (42) שם, במשנה. (43) שם נה, ב. (44) בנדה כתיב "את מקורה הערה", מכאן להערה מן התורה. ושאר עריות למדים אנו בהיקש מנדה (שם נד). (45) כמבואר למעלה בהלכות ד"ח. (46) כן היא גירסת ה'מגיד משנה' ו'מגדל עוז', וכן הוא בדפוס רומי ר"מ, ובכת"י התימנים. (47) סנהדרין נד, א: "משכבי אשה (ויקרא יט, יג). מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה - "לחייב בכל עריות כדרכה ושללא כדרכה" (רש"י שם). (48) ואפילו שלא כדרכה (הוריות ד.) ובכתב"יד התימנים: משהערה בה שלא כדרכה.

יא. כָּל הֵבֵא בִּיָּאָה אֲסוּרָה בְּלֹא קִשּׁוּי⁴⁹, אֲלֵא שֶׁהָיָה
הָאָבֶר שֶׁלֹּו מְדַלְדֵּל כְּמוֹ אָבֶר הַמֵּתִים, כְּגוֹן הַחוּלִים,
או מִי שְׁנוֹלֵד כֶּה, כְּגוֹן סְרִיס חֲמֵה, אֵף עַל פִּי
שֶׁהַכְנִיס אֵת הָאָבֶר בִּידוֹ - אֵינוֹ חַיֵּב לֹא פֶּרֶת וְלֹא
מְלָקוֹת, וְאֵין צָרִיף לֹמַר מֵיתָה; שְׁאֵין זֶה בִּיָּאָה⁵⁰.

כִּי תַחַל לְזַנֹּת, בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף. וְאִם הֵיטָה נַעֲרָה
מֵאֲרֶשֶׁה - שְׁנֵיהֶם בִּסְקִילָה; שְׁנֵאֲמַר: כִּי תִהְיֶה נַעֲרָה
בְּתוּלָה וְגוֹמֵר, וּסְקִלְתֶּם אֹתָם בְּאֲבָנִים. וְכָל מְקוֹם
שְׁנֵאֲמַר בְּתוּרָה: מוֹת יוֹמָתוֹ דְּמִיָּהּ בָּם - הֲרִי הֵן
בִּסְקִילָה²⁰.

(16) גם מאורסה בכלל אם היא בוגרת (בת י"ג שנה ויום אחד), ראה לקמן פ"ג ה"ד. (17) סנהדרין נב, א. (18) שם עה, א. (19) שם פט, א. (20) שם נג, א.

ז. שְׁאֵר הָעֲרִיּוֹת כֶּלֶן - בְּכֶרֶת²¹ בְּלֶבֶד, וְאֵין בָּהֶם
מֵיתֵת בֵּית דִּין. לְפִיכָךְ²², אִם הָיוּ שֵׁם עֲדִים וְהִתְרַאָּה
- בֵּית דִּין מְלָקִין אוֹתָם²³; שְׁכָל חֲבִי כֶּרֶתוֹת -
לוֹקִין²⁴.

(21) כריתות ב, א. (22) הואיל שהלאו לא ניתן לעונש מיתת בית-דין, אבל כשיש עונש מיתת בית-דין - אין לוקין אפילו אם התירוהו למלקות (ראה למעלה הערה ח). (23) מכות יג, א. (24) שם.

ח. הֵבֵא עַל אַחַת מִחֲבִי לְאוּיִן²⁵ בְּמִזֵּיד - הוּא לֹקָה
וְהֵאֱבֵא²⁶. וְאִם בְּשׁוּגָג - פְּטוּרִין מִכָּל־שֶׁ²⁷. וְהֵבֵא עַל
אַחַת מֵהַשְּׁנֵי²⁸ בְּמִזֵּיד - מִכֵּין אוֹתוֹ²⁹ מִכְּת מְרֻדוֹת³⁰
מִדְּבָרֵיהֶם. אֲבָל הֵבֵא עַל אַחַת מִחֲבִי עֲשֵׂה³¹ - אֵינוֹ
לֹקָה. וְאִם הָיוּ אוֹתָם בֵּית דִּין מִכְּת מְרֻדוֹת כְּדִי
לְהַרְחִיק מִן הָעֵבֶרָה - הָרְשׁוֹת בִּידָם³².

(25) נשים שהתורה אסרה בעילתן בלאו, ולא הטילה על העובר עונש כרת, כגון ממזרת לישראל או גרושה לכהן הדיוט, ואלמנה לכהן גדול, ראה פ"א מהל' אישות ה"ז. (26) כריתות י, ב. (27) שאין קרבן על שוגג אלא בחייבי כריתות. (28) עריות האסורות מדברי סופרים, ונקראות שניות מפני שהן שניות לעריות ראשונות האסורות מן התורה, וכולן מנויות בפ"א מהל' אישות ה"ו. (29) חייבים להכות. (30) "ולמה קורין אותן מכת מרדות? שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים" (ערוך). ולא קבעו חכמים מספר המכות, ונמסר לבית-דין להחליט בכל מקרה ומקרה לפי שיקול דעתם. (31) כגון מצרית ואדומית עד דור שלישי לגירות, שנאמר: "דור שלישי יבא להם בקהל ה'" (דברים כג, ט) ולא דור שני, וכן כהן גדול שבא על הבעולה, שנאמר: "בתולה מעמיו יקח אשה" (ויקרא כא, יד) ולא בעולה. ולא הבא מכלל עשה - דינו כעשה. (32) סנהדרין מו, א: "בית-דין מכין ועונשין שלא מן התורה, כדי לעשות סייג לתורה" (מגדל עוז). וזהו שכתב רבינו כדי להרחיק מן העבירה. בשניות לעריות כתב רבינו: "מכין אותו", כלומר בית-דין מצווה להכותו, ואילו בחייבי עשה, דייק וכתב: "הרשות בידם", כלומר לפי שיקול דעתם.

ט. אָנוֹס - פְּטוּר מִכָּל־שֶׁ, מִן הַמְּלָקוֹת וּמִן הַקְּרָבָן,
וְאֵין צָרִיף לֹמַר מִן הַמֵּיתָה; שְׁנֵאֲמַר: וְלַנַּעֲרָה לֹא
תַעֲשֶׂה דְּכָר³³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁנֵאֲנָס
הַנִּבְעֵל; אֲבָל הַבּוֹעֵל³⁴ - אֵין לוֹ אֲנָס³⁵, שְׁאֵין קִשּׁוּי³⁶
אֲלֵא לְדַעַת³⁷. וְאֵשֶׁה שֶׁתַּחֲלַת בִּיָּאָהּ בְּאֶנְס וְסוֹפָה³⁸
אֲלֵא לְדַעַת³⁷.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ד' טבת - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אָבֵל פּוֹסֵל הוּא מִן הַתְּרוּמָה⁵¹, וּבֵית דִּין מְכִין אֶת
2 שְׁגִיָּהּ מִכַּת מִרְדּוֹת⁵².
- 3 יב. הֵבֵא עַל עֶרְוָה מִן הָעֲרִיּוֹת כְּמַתְּעֵסֶק⁵³, אֵף עַל
4 פִּי שְׂאִין פּוֹנְתוֹ לִכְךָ⁵⁴ - חֵיב⁵⁵. וְכֵן בְּחִיבֵי לְאוֹיִן
5 וּבִשְׁנֵי⁵⁶. אָבֵל הֵבֵא עַל עֶרְוָה מִן הָעֲרִיּוֹת וְהִיא
6 מִתָּה⁵⁷ - פְּטוּר מִכָּלּוּם. וְאִין צָרִיף לֹמַר בְּחִיבֵי לְאוֹיִן
7 שֶׁהוּא פְּטוּר. וְהֵבֵא עַל הַטְּרֵפָה⁵⁸, אוֹ שֶׁשָּׂכַב עִם
8 בְּהֵמָה טְרֵפָה - חֵיב; חֵי הוּא⁵⁹, אֵף עַל פִּי שְׂסוּפוֹ
9 לְמוֹת מַחֲלִי זֶה. וְאֶפְלוּ שֶׁחֲטוּ⁶⁰ בֶּה שְׁגִי סִימָנִין וְעִדִּין
10 הִיא מִפְּרָקֶסֶת - הֵבֵא עָלֶיהָ חֵיב, עַד שֶׁתָּמוּת אוֹ עַד
11 שְׁמִיתִי רֹאשָׁה.
- 12 יג. כָּל אִשָּׁה אִסּוּרָה מְאֹלוֹ, אִם הָיְתָה בֵּת שְׁלֹשׁ
13 שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד וּמַעֲלָה, גְּדוֹל הֵבֵא עָלֶיהָ - חֵיב
14 מִיתָה אוֹ פֶּרֶת אוֹ מְלָקוֹת; וְהִיא פְּטוּרָה מִכָּלּוּם⁶¹,
15 אֲלֹא אִם בֵּין הָיְתָה גְּדוֹלָה. וְאִם הָיְתָה פְּחוּתָה מִזֶּה -
16 הָרִי שְׁגִיָּהּ פְּטוּרִין, שְׂאִין בִּיאָתָה בִּיאָה⁶². וְכֵן אִשָּׁה
17 גְּדוֹלָה שָׂבָא עָלֶיהָ קֶטֶן: אִם הָיְתָה בֵּין תִּשְׁעֵי שָׁנִים⁶³
18 וַיּוֹם אֶחָד וּמַעֲלָה - הִיא חֵיבָת פֶּרֶת אוֹ מִיתָה אוֹ
19 מְלָקוֹת, וְהוּא פְּטוּר; וְאִם הָיְתָה בֵּין תִּשְׁעֵי שָׁנִים
20 וְלִמְטָה - שְׁגִיָּהּ פְּטוּרִין.
- 21 יד. הֵבֵא עַל הַזָּכָר אוֹ הִבִּיא זָכָר עָלָיו, בֵּינָן
22 שֶׁהָעֶרְוָה⁶⁴, אִם הָיוּ שְׁגִיָּהּ גְּדוֹלִים - נִסְקָלִים;
- 23 שְׁנֵאמַר: וְאֵת זָכָר לֹא תִשָּׁכַב - בֵּין שְׁהִיָּה בּוֹעֵל אוֹ
24 נִבְעֵל⁶⁵. וְאִם הָיְתָה קֶטֶן בֵּין תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד
25 וּמַעֲלָה⁶⁶ - זֶה שָׂבָא עָלָיו אוֹ הִבִּיאָו עַל עֲצָמוֹ נִסְקָל,
26 וְהַקֶּטֶן פְּטוּר⁶⁷. וְאִם הָיְתָה הַזָּכָר⁶⁸ בֵּין תִּשְׁעֵי אוֹ פְּחוּת⁶⁹
27 - שְׁגִיָּהּ פְּטוּרִין⁷⁰. וְרֹאיוֹ לְבֵית דִּין לְהַפּוֹת גְּדוֹל
28 מִכַּת מִרְדּוֹת⁷¹, לְפִי שֶׁשָּׂכַב עִם זָכָר, וְאֵף עַל פִּי
29 שֶׁהוּא פְּחוּת מִכָּן תִּשְׁעֵי.
- 30 טו. [אֶחָד הֵבֵא עַל הַזָּכָר אוֹ] הֵבֵא עַל אֲנָדְרוּגִינוֹס⁷²
31 דֶּרֶךְ זָכְרוֹתוֹ - חֵיב⁷³; [וְאִם בָּא עָלָיו דֶּרֶךְ נִקְבוֹתוֹ -
32 פְּטוּר]⁷⁴. וְהַטְּמָטוּם - סִפֵּק הוּא⁷⁵. לְפִיכָּךְ, הֵבֵא עַל
33 הַטְּמָטוּם אוֹ עַל אֲנָדְרוּגִינוֹס [דֶּרֶךְ נִקְבוֹתוֹ] - מְכִין
34 אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת⁷⁶. וְהַאֲנָדְרוּגִינוֹס מִתָּר לִשָּׂא
35 אִשָּׁה⁷⁷.
- 36 טז. הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה אוֹ שֶׁהִבִּיא בְּהֵמָה עָלָיו - שְׁגִיָּהּ
37 נִסְקָלִין⁷⁸; שְׁנֵאמַר: וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שִׁכְבָּתָךְ - בֵּין
38 שֶׁרִבְעָה אוֹ הִבִּיאָה עָלָיו. וְאֶחָד בְּהֵמָה וְאֶחָד חִיָּה⁷⁹
39 וְעוֹף⁸⁰ - הַכֹּל בִּסְקִילָה. וְלֹא חֵלֶק הַפֶּתוּב בְּבִהֵמָה בֵּין
40 גְּדוֹלָה לְקִטְנָה; שְׁנֵאמַר: וּבְכָל בְּהֵמָה - אֶפְלוּ בָיוֹם
41 לְדִתָּהּ⁸¹, (הֵבֵא עָלֶיהָ בֵּין פְּדִרְפָּה בֵּין שְׁלֹא פְּדִרְפָּה)⁸²,
42 בֵּינָן שֶׁהָעֶרְוָה בֶּה⁸³ אוֹ שֶׁהָעֶרְוָה בּוֹ חֵיב.
- 43 (78 סנהדרין נד, א. 79) שהיה בכלל בהמה, בבא קמא נד,
ב. 80) היינו נרבע, שאין רובע בעוף, ראה זבחים פה, ב.
ובבבא קמא נד, ב. אמרו שבכל מקום שוה עוף לבהמה,
לומדים בהמה בהמה משבת. 81) סנהדרין נד, ב: "בהמה
עשו בה קטנה כגדולה". 82) שם נה, א. 83) שם.
- 44 יז. קֶטֶן בֵּין תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד שָׂבָא עַל הַבְּהֵמָה
45 אוֹ הִבִּיאָה עָלָיו - הִיא נִסְקָלָת עַל יְדוּ⁸⁴, וְהוּא פְּטוּר.
46 הָיְתָה בֵּין תִּשְׁעֵי⁸⁵ אוֹ פְּחוּת - אִין סוֹקְלִין אֶת הַבְּהֵמָה.

33 כא. איש ואשה שפאו ממדינת הים, הוא אומר: 34 זאת אשתי, והיא אומרת: זה בעלי, אם החזקה 35 בעיר שלשים יום⁹⁴ שהיא אשתו - הורגין עליה⁹⁵; 36 אבל בתוך השלשים יום - אין הורגין עליה משום 37 אשת איש⁹⁶.

94 בבא-בטרא קסז, ב. 95) אם זינתה. 96) אבל מכת מרדות יש בה משום ספק, כמו שכתוב למעלה הט"ו, ולהלן פ"ג ועוד. ראה בהגהות רבי עקיבא איגר למעלה הט"ו.

38 כב. האשה שהחזקה נדה⁹⁷ בשכונותיה⁹⁸ - בעלה 39 לוקה עליה משום נדה. המקנא לאשתו⁹⁹ ונסתרה, 40 ובא עד אחד והעיד שנטמאה, והיה בעלה כהן ובא 41 עליה אחר כך - הרי זה לוקה עליה¹⁰⁰ משום 42 זונה¹⁰¹; אף על פי שעקר העדות בעד אחד¹⁰², ככר 43 החזקה בזונה¹⁰³.

97) קידושין פ, א. 98) "שראה שכנותיה היום מלובשת בגדי נדות" (רש"י שם). 99) "ירושלמי" סוטה פ"ו ה"ב. 100) אם העידו שנים שבא עליה. 101) שכהן אסור בה שכתוב: "אשה זונה . . . לא יקחו" (ויקרא כא, ז). ולאחר קנוי וסתירה אפילו עד אחד נאמן לומר שנטמאה (ראה פ"א מהל' סוטה הי"ד). 102) "ירושלמי" שם: "עיקר עדותו לא בעד אחד הוא". פירוש: העדות שבא עליה היא העדות העיקרית, ועל זה יש שני עדים. ובדפוס רומי ר"מ: "אע"פ שאין עיקר העדות בעד אחד". והכוונה אף-על-פי שבכל התורה כולה, אין עדות פחות משנים. 103) שלאחר קינוי וסתירה, גם עד אחד שהעיד שנטמאה - נאמן להחזיקה לזונה. [ביבמות נו, א - אמרו, שגם ישראל לוקה משום לא יוכל בעלה וכו', אולם ב'ירושלמי' הנ"ל, ששם מקור דין זה, אמרו בפירוש "כהן", ומשמע שישראל אינו לוקה משום טומאה. וראה ראב"ד ומגיד-משנה כאן].

44 כג. האב שאמר: בתי זו¹⁰⁴ מקדשת היא לזה, אף 45 על פי שהוא נאמן¹⁰⁵ ותנשא¹⁰⁶, אם זנתה - אינה 46 נסקלת על פיו¹⁰⁷, עד שהיה שם עדים שנתארסה 47 בפניהם. וכן האשה¹⁰⁸ שאמרה: מקדשת אני - אינה 48 נהרגת על פיה, עד שהיה שם עדים או תחזק¹⁰⁹.

104) נערה. 105) שהתורה האמינתו, שנאמר: "את בתי נתתי לאיש הזה" (דברים כב, טז). 106) לאיש הזה ואסורה לאחרים (קידושין סד.). 107) שהתורה האמינה לו רק לאיסורא, אבל לא לקטלא, כרב ולא כרב אסי (שם סג:). 108) שם. 109) באופן האמור בהכ"א.

פרק שני

1) יבאר שארבע נשים אסורות על האדם לעולם: אחותו מזנות או בתו שגולדה לו מזנות שהן ערוה עליו: המקדש אשה כמה נשים נאסרו לו: וחמותו לאחר מיתה: עבר ונאף אחת משבע נשים אלו אם נאסרה אשתו עליו: הבעול אשה דרך זנות אם נאסרו עליו קרובותיה: הנטען על הערוה אם ידור עמה במבוי: הבא על אשה ובתה דרך זנות אם נעשות ערוה זו לזו: מצות חכמים שישא אדם בת אחותו.

1 וכן קטנה בת שלש שנים ויום אחד שהביאה בהמה 2 וניה עליה, בין בהמה גדולה בין בהמה קטנה, בין 3 שהערתה בה הבהמה, (בין כדרכה בין שלא 4 כדרכה) - הבהמה נסקלת⁸⁶, והיא פטורה. ואם 5 היתה גדולה - שניהן נסקלין. ואם היתה מבית שלש 6 שנים ולמטה - אין הבהמה נסקלת⁸⁷.

84) נדה מה, א. 85) שצריך שיהיה בן תשע שנים ויום אחד, כמפורש בגמרא שם, ולמעלה הי"ד. 86) שם מה, ב: "בת שלש שנים ויום אחד . . . ואם בא עליה אחד מכל העריות . . . מומתין על-ידה". "אחד מכל עריות ואפילו בהמה" (סנהדרין נה:). 87) שאין ביאתה ביאה.

7 יח. וכן השוכב עם הבהמה בשגגה⁸⁸, והאשה 8 שהביאה את הבהמה עליה בשגגה - אין הבהמה 9 נסקלת על ידן, ואף על פי שהן גדולים. כל העריות 10 כלן שהיה אחד גדול ואחד קטן - הקטן פטור, 11 והגדול חייב, כמו שפארנו⁸⁹. אחד ער ואחד יושן - 12 הלושן פטור. אחד מזיד ואחד שוגג - המזיד חייב, 13 והשוגג מביא קרבן. אחד אנוס ואחד ברוצן - 14 האנוס פטור, כמו שפארנו⁹⁰.

88) בעיא בסנהדרין שם: אם מה שהבמה נסקלת הוא משום שבאה על-ידה תקלה לאדם שנהרג, וכאן - כששגג - הרי אינו נהרג, גם הבהמה אינה נהרגת. או משום קלון שבא על-ידה, ואף בשוגג יש קלון, והבעיא לא נפשטה שם, ואין סוקלין אותה מספק (מגיד-משנה). 89) למעלה הי"ג. 90) למעלה ה"ט.

15 יט. אין העדים נזקקין לראות המנאפים שהערו זה 16 בזה והכניס ממכחול בשפופרת; אלא משיראו אותן 17 בדיקין זה עם זה⁹¹ כדרך כל הבעלין - הרי אלו 18 יתרגין בראיה זו. ואין אומרים שמה לא הערה, 19 מפני שהזקת צורה זו שהערה.

91) מכות ז, א: "במנאפים - משיראו כמנאפים".

20 כ. מי שהחזק בשאר בשר - דגין בו על פי החזקה, 21 אף על פי שאין שם ראיה ברורה שזה קרוב. 22 ומלקין ושורפין וסוקלין וחונקין⁹² על חזקה זו. 23 כיצד? הרי שהחזק שזו אחותו או בתו או אמו, ובא 24 עליה בעדים - הרי זה לוקה או נשרף או נסקל, 25 ואף על פי שאין שם ראיה ברורה שזו היא אחותו 26 או אמו או בתו, אלא בחזקה בלבד. ומעשה באשה 27 אחת שבאת לירושלים ותינוק מרפב לה על כתפה, 28 והגדילתו בחזקת שהוא בנה, ובא עליה, והביאה 29 לבית דין וסקלה. ראיה לדין זה: מה שהדנה תורה 30 במקלל אביו ומכה אביו שיומת. ומנזין לנו ראיה 31 ברורה שזה אביו? אלא בחזקה⁹³. כך שאר קרובים 32 בחזקה.

92) קדושין פ, א. 93) "ירושלמי" קידושין פ"ד, ה"י.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ד' טבת - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28 אֵשֶׁת או פֶּתָה אוֹתָהּ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּת וּבָא עָלֶיהָ -
29 אֵינוֹ חֵיב אֲלָא מְשֻׁם אַחֲוָתוֹ¹⁹ בְּלִבָּד; שְׂאִין בֵּת
30 הָאֲנוּסָה בֵּת אֵשֶׁת אָבִיו.

(19) כמבואר בה"ב.

31 ה. אַחֲוָת אִמּוֹ, בֵּין אַחֲוָתָהּ מֵאֲבִיהָ בֵּין אַחֲוָתָהּ
32 מֵאִמָּה²⁰, בֵּין מִן הַנְּשׁוּאִין בֵּין מִזְנוֹת²¹ - הָרִי זֶה
33 עֶרְוָה עָלָיו מְשֻׁם אַחֲוָת אִם. וְכֵן אַחֲוָת הָאָב, בֵּין
34 מִן הָאִם בֵּין מִן הָאָב, בֵּין מִן הַנְּשׁוּאִין בֵּין מִזְנוֹת -
35 הָרִי זֶה עֶרְוָה עָלָיו מְשֻׁם אַחֲוָת אָב.

(20) יבמות נד, ב. (21) קרובות אלו הן "שאר בשר",
ואסורות אפילו בלא אישות (מגיד-משנה).

36 ו. הֵבֵא עַל אִשָּׁה דֶּרֶךְ זִנוֹת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּת -
37 אוֹתָהּ הֵבֵת עֶרְוָה עָלָיו מְשֻׁם בִּתּוֹ²². וְאִם עַל פִּי
38 שְׂאִי אֶמַר בִּתּוֹרָה עֶרְוָה בִּתּוֹ לֹא תִגְלֶה, מֵאַחֵר
39 שְׂאִסֵּר בֵּת הַבֵּת שֶׁתֵּק מִן הַבֵּת²³. וְאִסּוּרָהּ מִן
40 הַתּוֹרָה²⁴, וְאֵינוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים²⁵. לְפִיכָךְ, הֵבֵא עַל
41 בִּתּוֹ מְשֻׁאוֹתָיו - חֵיב שְׁתֵּים²⁶: מְשֻׁם בִּתּוֹ, וּמְשֻׁם
42 עֶרְוָת אִשָּׁה וּבִתָּה.

(22) סנהדרין עו, א. (23) "שתק הכתוב מלזכרה, להיותה
אפשר להתלמד בגזירה-שוה" (ספר המצוות לרבינו, מצות
לא-תעשה שלו). (24) שאנו למדים זאת מגזירה שוה,
נאמר (ויקרא יח, י) "ערוות בת בנך . . . כי ערוות הנח",
ונאמר (שם, יז) "ערוות אשה ובתה . . . שארה הנח". כמו
שבאיסור אשה ובתה נאסרה בתה, כן גם באיסור בת בנו
נאסרה בתו (סנהדרין עו). ובהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ב,
כתב רבינו, שמאחר שאסר בת הבת, מובן מאליה שהבת
אסורה, וזה כדעת אב"י שם. ואף-על-פי שאין לומדים
אזהרה מקל-וחומר, כאן גילויי דברים פשוטים ומובנים
(גילויי מילתא בעלמא, שם). (25) אף-על-פי שכל דבר
הנלמד באחת משלוש-עשרה מדות (שהתורה נדרשת בהן)
נקראים "דברי סופרים" (בשורש השני ב'ספר המצוות')
אולם כאן (באיסור בתו) - אם כי זה נלמד ב'גזירה שוה'
או בקל-וחומר (כמבואר בהערה הקודמת) - אומר רבינו
שאיסורה מן התורה ולא מדברי סופרים, מפני שזה רק
גילויי הדברים המובנים מאליהם. ראה מגיד-משנה כאן,
ובפ"א מהל' אישות ה"ב. (26) שתי חטאות אם שגג,
ששני האיסורין באו כאחד, וכמבואר למעלה ה"א.

43 ז. בֵּין שְׂקִדְשׁ אָדָם אִשָּׁה נְאֻסָּה²⁷ עָלָיו מִקְרֻבוֹתֶיהָ
44 שֶׁשׁ נָשִׁים, וְכָל אַחַת מֵהֶן עֶרְוָה עָלָיו לְעוֹלָם, בֵּין
45 פְּנִס²⁸ בֵּין גֶּרֶשׁ, בֵּין בְּחַיִּי אִשְׁתּוֹ בֵּין לְאַחֵר מוֹתָהּ.
46 וְאֵלֵּי הֵן: אִמָּהּ וְאִם אִמָּהּ וְאִם אָבִיהָ, וּבִתָּהּ וּבֵת בִּתָּהּ
47 וּבֵת בְּנָהּ. וְאִם בָּא עַל אַחַת מֵהֶן בְּחַיִּי אִשְׁתּוֹ - שְׁנִיָּהּ
48 נִשְׂרָפִין²⁹.

(27) 'דרך ארץ רבה' ריש פרק א. (28) הכניסה לחופה.
(29) סנהדרין עה, א.

49 ח. בָּא עָלֶיהָ³⁰ לְאַחֵר מִיתַת אִשְׁתּוֹ - הָרִי אֵלָיו

1 א. אֵשֶׁת אָבִיו, וְאִשָּׁת בְּנוֹ, וְאִשָּׁת אָחִיו, וְאִשָּׁת אָחִי
2 אָבִיו - אֲרַבְעָתָן עֶרְוָה עָלָיו לְעוֹלָם, בֵּין מִן הָאֲרוּסִין
3 בֵּין מִן הַנְּשׁוּאִין, בֵּין שְׁנֵת־גֶּרֶשׁוֹ בֵּין שְׂאִי נִתְּגַרְשׁוֹ,
4 בֵּין בְּחַיִּי בְּעִלְיָהּ בֵּין אַחֵר מִיתַת בְּעִלְיָהּ; חוּץ
5 מֵאִשָּׁת אָחִיו² שְׂאִי הַנִּיחַ בֶּן³. וְאִם בָּא עַל אַחַת מֵהֶן
6 בְּחַיִּי בְּעִלָּה - חֵיב שְׁתֵּים⁴: מְשֻׁם שְׂאִי בְּשִׁר⁵,
7 וּמְשֻׁם אִשָּׁת אִישׁ; שְׁהִרִי שְׁנִיָּהּ⁶ הָאֲסוּרִין בָּאִין
8 בְּאֶחָד⁷.

(2) שמת מבלי לגרשה. (3) כלומר, זרע, בן או בת או נכד
ונין, שמצוה ליבמה, כמפורש בתורה (דברים כה, ה).
(4) שתי חטאות, אם שגג (סנהדרין נג.). (5) כלומר, משום
קורבה: אשת אביו. (6) בכתב-יד התימנים: שני.
(7) בשעת הקידושין, ולכן אין כאן משום "אין איסור חל על
איסור" (יבמות לג. ולהלן פ"ז ה"ח), כי הכל מודים שבבת
אחת חלים שני האיסורים.

9 ב. לְפִיכָךְ, הֵבֵא עַל אִמּוֹ שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָבִיו - חֵיב
10 שְׁתֵּים, בֵּין בְּחַיִּי אָבִיו בֵּין לְאַחֵר מִיתַת אָבִיו⁸: אַחַת
11 מְשֻׁם אִמּוֹ, וְאַחַת מְשֻׁם אֵשֶׁת אָבִיו⁹. אֶחָד אָחִיו
12 מֵאָבִיו אוֹ אָחִיו מֵאִמּוֹ¹⁰, בֵּין מְשֻׁאוֹתָיו בֵּין מִזְנוֹת¹¹
13 - אִשְׁתּוֹ עֶרְוָה¹² עָלָיו. אֲבָל אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו מִן הָאִם
14 - הָרִי הִיא שְׁנִיָּהּ¹³, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ¹⁴. וְאֶחָד אַחֲוָתוֹ
15 מֵאָבִיו אוֹ מֵאִמּוֹ¹⁵, בֵּין מִן הַנְּשׁוּאִין בֵּין מִזְנוֹת, כְּגוֹן
16 שְׁזִנְתָהּ אִמּוֹ אוֹ אָבִיו עִם אַחֲרִים וְהִיתָה לוֹ אַחֲוָת
17 מִזְנוֹת - הָרִי זֶה עֶרְוָה עָלָיו; שְׁנֵאֲמַר: מוֹלֶדֶת בֵּית אוֹ
18 מוֹלֶדֶת חוּץ.

(8) סנהדרין נד, א. (9) שם נג, א. ולא כתב גם משום "אשת
איש", שהרי מדובר כאן גם ב"לאחר מיתת אביו". ראה
ב'לחם משנה'. (10) יבמות נה, א. (11) שם כב, א.
(12) שאחיו נקרא מכל מקום. (13) מדברי סופרים, שגזרו
על אשת אחי האב מן האם, משום אשת אחי האב מן האב
- שהיא ערוה מן התורה - שגם כאן יש צד אב (יבמות
כא.). (14) הל' אישות פ"א ה"ה. (15) מכות ה, ב -
שנאמר: "אחותן בת אביך או בת אמן" (ויקרא יח, ט).

19 ג. בֵּת אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁהִיא אַחֲוָתוֹ מֵאָבִיו - הָרִי הִיא
20 עֶרְוָה עָלָיו; שְׁנֵאֲמַר: עֶרְוָת בֵּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת
21 אָבִיךָ. אֲבָל אִם נָשָׂא אָבִיו אִשָּׁה, וַיֵּשֶׁב לָהּ בֵּת מֵאִישׁ
22 אַחֵר - אוֹתָהּ הֵבֵת מִתַּרְתּוֹ ל¹⁶; שְׂאִין זֶה מוֹלֶדֶת אָבִיו.
23 וְהִלָּא¹⁷ מְשֻׁם אַחֲוָתוֹ חֵיב עָלֶיהָ, וְלָמָּה נֶאֱמַר: בֵּת
24 אֵשֶׁת אָבִיךָ? לְחֵיב עָלֶיהָ אִם מְשֻׁם זֶה¹⁸.

(16) 'תורת כהנים', קדושים סוף פרק יא: "יכול אפילו מאיש
אחר, תלמוד-לומר מולדת אביך". (17) חזון לראש דבריו,
ומן "אבל" עד "אביו" הוא מאמר מוסגר. (18) כלומר, אף
משום בת אשת אב.

25 ד. לְפִיכָךְ, הֵבֵא עַל אַחֲוָתוֹ שֶׁהִיא בֵּת נְשׁוּאָת אָבִיו
26 - חֵיב שְׁתֵּים: אַחַת מְשֻׁם עֶרְוָת אַחֲוָתוֹ, וְאַחַת
27 מְשֻׁם עֶרְוָת בֵּת אֵשֶׁת אָבִיךָ. אֲבָל אִם אָנֹס אָבִיו

המשנה האומרת: נושאים לכתחילה, היינו לאחר שהזונה מתה. (42) נחשד ויצא עליו קול (רש"י שם צז). (43) שם כו, א. (44) תוספתא יבמות פרק ד, ה.

יב. מי שנטען על ערוה או שניצא לו שם רע עמה 23
- לא ידור עמה במבוי אחד⁴⁵, ולא יראה באותה 24
שכונה. ומעשה באחד⁴⁶ שהיו מרננין אחריו עם 25
חמותו, והכו אותו חכמים מפת מדרות מפני שעבר 26
על פתח ביתה. 27

(45) למד דין זה ממעשה שהיה אצל רב ששת (קדושין יב:), שמוכב בסוף ההלכה כאן. ונראה מדברי רבינו שאין לוקין מכת מדרות אלא בחמותו, מפני שלבו גס בה, אבל לא בשאר עריות (מגיד-משנה). וב'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן (קידושין שם) כתוב, שלמדו דין זה מכהן שגירש את אשתו, שאמרו (כתובות כז:): "לא תדור עמו במבוי". (46) קידושין, שם.

יג. הבא על אשה ובתה דרך זנות, או על אשה 28
ואחותה וכיוצא בהן - הרי זה כמי שפא על שתי 29
נשים נכריות; שאין נעשות ערוה זו עם זו אלא 30
בנשואין, לא בזנות⁴⁷. וכן אם אנס אביו⁴⁸ או בנו 31
או אחיו או אחי אביו אשה או בתה אותה - הרי 32
זו מתרת לו וישאנה; שלא נאמר אלא אשתו, ואין 33
באן אישות. 34

(47) יבמות צז, ב: "דרך ליקוחין אסרה תורה", "שהיתה ראשונה לקוחתו, חייב על השניה כשבא עליה" (רש"י). (48) שם.

יד. אביו או בנו שנישא אשה - הרי זה מתר לשא 35
בתה או אמה, כמו שפארנו⁴⁹. ומתר לאדם לשא 36
אשת בן אחיו⁵⁰. ונושא אדם אשה ובת אחותה או 37
בת אחיה באחת⁵¹. ומצות חכמים⁵² שישא אדם בת 38
אחותו, והוא הדין לבת אחיו⁵³; שפאר: ומבשרך 39
לא תתעלם⁵⁴. 40

(49) למעלה ה"ג בבתה של אשת אביו, והוא הדין לאמה. (50) "ירושלמי" יבמות פ"א ה"ד, ודרך ארץ רבה' פ"א. (51) כריתות יד, ב: "שאשה אחת יכולה להיות חמותו ואם חמותו ואם חמיו והוא בהיתר, על-דרך זה שנשא אשה ובת אחיה ובת אחותה" (מגיד-משנה). (52) יבמות סב, ב. (53) ראה שם רש"י ו'תוספות'. (54) שם. "הנושא את בת אחותו, עליו הכתוב אומר: או תקרא וה' יענה" (ישעיה נח, ט), "לעיל מיניה כתיב . . . ומבשרך לא תתעלם היינו . . . ונושא בת אחותו" (רש"י).

יום ש"ק ה' טבת ה'תשע"ח

פרק שלישי

(1) יבאר הבא על אשת קטן ואשת חרש ושוטה או על אשה שהיא מקודשת בספק: ודין הבא על קטנה אשת גדול: ובת

בכרת³¹, ואין בהן מיתת בית דין³². שפאר: באש 1
ישפרו אתו ואתה; בזמן ששתייהן קימות, שהן 2
אשתו וזו שפא עליה - הרי הוא והערוה נשפרין, 3
ובזמן שאין שתייהן קימות - אין שם שפא. 4

(30) על אחת משש העריות שזכרו למעלה. (31) שם עו, ב - פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ופסק כרבי עקיבא לפי הכלל: "הלכה כרבי עקיבא מחבירו" (מגיד-משנה). ומה שאמרו שם: "ורבי עקיבא סבר איסורא בעלמא", מפרש רבינו דהיינו איסור כרת, וביחס למיתות בית-דין קרא לכרת "איסורא בעלמא", וכן נמצא בקידושין סב, א - "אם שכב . . . אל איסורא בעלמא", אף-על-פי שיש שם כרת (חדושי הרמ"ה לסנהדרין, ו'מאירי' שם). (32) כל הקרובות המפורשות בהלכה זו, נלמדו מחמותו (סנהדרין עה. עו.) וכיון שבחמותו לאחר מיתת אשתו אין בה שריפה, הוא-הדין בשאר הקרובות הנלמדות מחמותו (מגיד-משנה).

ט. וכן אחות אשתו - ערוה עליו עד שתמות 5
אשתו³³. בין אחותה מאמה³⁴ בין אחותה מאביה, 6
בין מן הנשואין בין מזנות³⁵ - הרי זו ערוה עליו. 7

(33) שכתוב: "ואשה אל אחותה לא תקח . . . בחייה" (ויקרא יח, יח). (34) יבמות נה, א. (35) וכמו שביארנו למעלה: דאין צורך לאישות בקרובות אלו.

י. עבר ונאף עם אחת משבע נשים אלו, בין בזדון 8
בין בשגגה, אף על פי שהוא והנאפת במיתת בית 9
דין או בכרת - לא נאסרה אשתו עליו³⁶; חוץ 10
מאחות ארוסתו³⁷, שהיא אוסרת אשתו עליו, כמו 11
שפארנו בהלכות גרושין³⁸. 12

(36) שם צה, א: "שכיבתה אוסרתה, ואין שכיבת אחותה אוסרתה". (37) שם. (38) כלומר, באותו האופן המבואר בפ"י מהל' גירושין הלכה ח"י, היינו במקום שאחות ארוסתו צריכה גט, כגון ששמע שמתה ארוסתו ונשא אחותה ואחר-כך נתברר שהיא חיה - השניה צריכה גט (ראה שם הטעם), ולפיכך נאסרה עליו ארוסתו, שמה יאמרו נושא אחות גרושתו, אבל אם בא על אחות ארוסתו בזנות, אינה צריכה גט, ואינה אוסרת ארוסתו עליו, ובזה מסולקת השגת הראב"ד (מגיד-משנה).

יא. הבועל אשה דרך זנות - לא נאסרו עליו 13
קרובותיה³⁹, שהן השבע נשים שפארנו. אבל 14
חכמים אסרו⁴⁰ על מי שפאף עם אשה לשא אחת 15
מן השבע נשים קרובותיה כל זמן שהזונה 16
קיימת⁴¹; מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר 17
אותן, והוא מתניח עמה, ולבו גס בה, ויבוא 18
לידי עברה שיקבל הערוה. ולא עוד, אלא אפלו 19
נטען⁴² על אשה - הרי זה לא ישא⁴³ אחת 20
מקרובותיה עד שתמות זו שנטען עליה. ואם 21
כנס⁴⁴ הקרובה שזנה עם קרובותיה - לא יוציא. 22

(39) יבמות צז, א. (40) שם: מדרבנן. (41) שם בגמרא על

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ה' טבת - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קפה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזל"ג), נאסרה לבעלה. ומה שאמרנו שאם זנתה בשוגג מותרת, היינו כשהייתה שוגגת בזנות, כגון שלא ידעה שהבועל אינו בעלה, ובקטנה - מכיוון שלדעת רבינו, פיתוי קטנה אינו נחשב כאונס - הרי "מעלה בו מעל" ולפיכך נאסרת לבעלה. (16) שאין לה אב, ואמה ואחיה קיבלו הקידושין, שקידושה אינן אלא מדרבנן. (17) את הבועל, אבל היא פטורה, שאינה בת עונשין. (18) מכיוון שמן התורה אינה אשת איש, הרי זה כפנוי הבא על הפנויה שלא עשאה זונה.

ג. בת כהן שזנתה כשהיא אשת איש, בין שהיה בעלה כהן בין שהיה ישראל, ואפילו היה בעלה ממזר¹⁹ או נתין²⁰ או שאר מחבבי לאוין²¹ - הרי זו בשורה, שנאמר: וכת כהן כי תחל לזנות, ובעלה בחנק. וכן בת ישראל אשת כהן - בחנק, כדין כל אשת איש.

(19) "הבא מערוה מהעריות". (20) אחד משבעה עממים (כנעני, אמורי, פריזי, חתי, חוי, יבوسی וגרגשי - שישבו בארץ ישראל לפני שנכבשה על ידי ישראל), - שנתגייר, כמו הגבעונים, נקראים נתינים. (21) אף על פי שביאתן פוסלתה מן הכהונה.

ד. הבא על נערה²² מארשה²³ - שגיהן בסקילה. ואינן חייבין סקילה עד שתהיה נערה, בתולה, מארשה, והיא בבית אביה²⁴. היתה בוגרת²⁵, או שנקנסה לחפה אף על פי שלא נבעלה, אפילו מסרה האב לשלוחי הבעל וזנתה בדרך - הרי זו בחנק.

(22) "הביאה שתי שערות למטה בגוף במקומות הידועים לגידול שער והיא מבט שנים עשרה שנה ויום אחד ומעלה נקראת נערה". (23) שהיו קידושין בלבד ולא נכנסה לחופה. (24) ברשות אביה. (25) אחרי שישה חדשים מיום שהביאה שתי שערות למטה בגוף נקראת בוגרת.

ה. והבא על קטנה²⁶ מארשה בבית אביה²⁷ - הוא בסקילה, והיא פטורה²⁸. ונערה מארשה בת כהן שזנתה - בסקילה.

(26) בת שלוש שנים ויום אחד ומעלה. (27) שאביה קיבל הקידושין. (28) שאינה בת עונשין.

ו. באו עליה עשרה והיא בתולה ברשות אביה זה אחר זה - הרי הראשון בסקילה, וכלן בחנק. (במה דברים אמורים? שבאו עליה בדרך; אבל אם באו עליה שלא בדרך - עדן היא בתולה, וכלן בסקילה).

ז. נערה מארשה שהיתה משחררת או גיורת, אף על פי שנשתחררה ונתגירה והיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד²⁹ - הרי זו בחנק³⁰, ככל אשת איש³¹.

(29) ואף אם נבעלה, היא בתולה, לפי שבתוליה חוזרים, אף

כהן שזנתה בעודה אשת איש: ודין הבא על נערה מאורסה בוגרת או נערה: וקטנה בבית אביה או חוצה לה: דין מוציא שם רע: ודין נערה מאורסה שהיתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה: ודין ביאה שחייבין עליה משמות הרבה מלקיות הרבה: ודין מהי שפחה חרופה ושדין ביאתה משונה מכל ביאות האמורות בתורה.

א. הבא על אשת קטן, אפילו היתה יבמה² שפא עליה בן תשע שנים ויום אחד - הרי זה פטור³. וכן הבא על אשת חרש⁴ ושוטה⁵ ואשת טמטום⁶ ואנדרוגינוס⁷, ועל החרשת⁸ ועל השוטה⁹ אשת הפקח, ועל אשה שהיא מקדשת בספק או מגרשת בספק - כלן פטורין¹⁰. ואם היו מזדיין - מפין אותן מפת מרדות¹¹.

(2) וביאה ביבמה אינה צריכה דעת וכוונה ו"הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון... קנה" - אף על פי כן פטור. (3) "אשר ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן". (4) שאינו שומע ואינו מדבר, וקידושו ונישואיו אינן אלא מדרבנן. (5) "כל מי שטרפה דעתו ונמצאת דעתו משוכשת תמיד בדבר מן הדברים... בכלל שוטים ייחשב". ונתקדשה ונישאת לו כשהיה שוטה, ואין לו דין קידושין ונישואין כלל. (6) "ספק אשה הוא". (7) "אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר או נקבה". "טמטום ואנדרוגינוס שקידשו אשה... הרי אלו קידושי ספק. (8) אינה שומעת ואינה מדברת ונישואיה אינן אלא מדרבנן. (9) נתקדשה ונישאת כשהיא שוטה, ואין לה נישואין אפילו מדרבנן. (10) שאין ממיתין אלא כשהקידושין הם קידושי תורה וודאיים ולא על קידושין ונישואין החלים רק מכוח תקנת חכמים ולא על קידושי ספק. (11) ואפילו בשוטה שאין לה קידושין ונישואין כלל, חייב מכת מרדות כבא על הפנויה לשם זנות וזה רק כשלא התרו בו, אבל אם התרו בו חייב מלקות מן התורה כדין כל פנוי הבא על הפנויה.

ב. הבא על הקטנה¹² אשת הגדול¹³, אם קדשה אביה - הרי זה בחנק, והיא פטורה מכלום¹⁴. ונאסרה על בעלה¹⁵, כמו שבארנו בהלכות סוטה. ואם היא בת מאוץ¹⁶ - מפין אותה¹⁷ מפת מרדות, והיא מתרת לבעלה, ואפילו היה כהן¹⁸.

(12) בת שלוש שנים ויום אחד. (13) שנישאת לו, אבל בקידושין לבד היא ארוסה ומיתתו סקילה. (14) שקטנה אינה בת עונשין. (15) אם זנתה ברצון. ודעת רבינו, שקטנה יש לה רצון ואין אנו אומרים ש"פיתוי קטנה אונס הוא".... ואף על פי שמעשה קטנה נחשב כשוגג שאין לה שוגגת על איסור כקטנה, ו"האשה שזינתה תחת בעלה בשגגה... מותרת לבעלה" - סובר רבינו, שהאשה שזנתה אסורה לבעלה, לא מפני שעברה על איסור תורה, אלא מפני שבגדה מרצונה בבעלה, ובתורה כתוב: "איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל", ולכן אף אם לא ידעה שהתורה אסרה זנות תחת בעלה ושוגגת הייתה בדין - אך מכיוון שידעה שבמעשה זה היא בוגדת בו ("ומעלה בו

לְסַקֵּל אוֹתָהּ עַל פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר, אִם הָיְתָה עִיר
שְׂרָפָה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלֹת-סוּקֵלִין אוֹתָהּ עַל
פֶּתַח בַּיִת דִּין⁴⁵. וְכָל מִי שֶׁמִּצְוָה לְסַקֵּל אוֹתָהּ עַל
פֶּתַח בַּיִת אָבִיָּה, אִם לֹא הָיָה לָהּ אָב אוֹ שֶׁהָיָה לָהּ
אָב וְלֹא הָיָה לוֹ בַּיִת - הָרִי זֶה נִסְקָלֶת בְּבֵית
הַסְּקִילָה. לֹא נֶאֱמַר פֶּתַח בַּיִת אָב אֲלָא לְמִצְוָה.

(44) שאמה נתיירה לאחר ההריון ולפני הלידה.
(45) והטעם: כי בעיר שרובה גויים אין שער העיר נקרא
"שעריך" אלא שערי בית הדין קרויים כך.

יב. הָבָא עַל עֶרְוָה מִן הָעֲרִיזוֹת בִּיאוֹת הַרְבֵּה - חֵיב
כָּרֶת אוֹ מִיתַת בַּיִת דִּין עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה. אָף עַל
פִּי שְׂאִין בַּיִת דִּין וְכוּלֵּין לְהַמִּית אֲלָא מִיָּתָה אַחַת, הָרִי
הַבִּיאוֹת נִחְשָׁבוֹת לוֹ פְּעֻבּוֹת הַרְבֵּה. וְכֵן אִם פֶּא בִּיאָה
אַחַת שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ מִשְׁמוֹת הַרְבֵּה⁴⁶, אִם הָיָה שׁוֹגֵג
- מִבִּיא קָרְפֵּן עַל כָּל שֵׁם וְשֵׁם, אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה בִּיאָה
אַחַת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. וְאִם הָיָה מְזִיד
- הָרִי זֶה נִחְשָׁבֶת לוֹ פְּעֻבּוֹת הַרְבֵּה. וְכֵן יֵשׁ פֶּא בִּיאָה
אַחַת וְלוֹקָה עָלֶיהָ מִלְּקוּיֹת הַרְבֵּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

(46) מלאוין הרבה.

יג. שִׁפְחָה חֲרוּפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה⁴⁷ הִיא שֶׁחֲצִיָּה
שִׁפְחָה וְחֲצִיָּה בַת חוּרִין⁴⁸ וּמִקְדָּשֶׁת לְעֶבֶד עֲבָרִי⁴⁹;
שְׁנֵאמָר: לֹא יוֹמְתוּ כִּי לֹא חֲפָשָׁה. הָא אִם נִשְׁתַּחֲרָה
כָּלָה - חֵיבִין עָלֶיהָ מִיתַת בַּיִת דִּין⁵⁰; שֶׁהָרִי נִעְשִׂית
אִשֶּׁת אִישׁ גְּמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת.

(47) "ואיש כי ישכב את אשה... והיא שפחה נחרפת לאיש".
(48) שפחה של שני שותפים, ואחד שחררה ונשארה
משועבדת לשני כפי חלקו, הרי היא חצייה שפחה - החצי
שלא שוחררה, וחצייה בת חורין - החצי ששוחררה.
(49) כלומר רק לעבד עברי, שהרי לישראל היא אסורה, מצד
החצי של שפחות, שאסור לו לקחת שפחה כנענית לאשה,
ולעבד כנעני אסורה מצד החצי בת חורין שלה, שאסורה
לישראלית להינשא לעבד כנעני וראוייה היא לעבד עברי
בלבד, שמותר לו לקחת שפחה כנענית לאשה. (50) חנק.

יד. בִּיאַת שִׁפְחָה זֶה מִשְׁנָה מִכָּל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת
שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהָרִי הִיא לוֹקָה, שְׁנֵאמָר: בִּקְרַת תִּהְיֶה⁵¹,
וְהוּא⁵² חֵיב קָרְפֵּן אֲשֶׁם⁵³, שְׁנֵאמָר: וְהִבִּיא אֶת
אִשְׁמוֹ. אֶחָד שׁוֹגֵג אֶחָד מְזִיד⁵⁴ בִּשְׁפָחָה חֲרוּפָה
מִבִּיא אֲשֶׁם⁵⁵. וְהָבָא עָלֶיהָ בִּיאוֹת הַרְבֵּה, בֵּין בְּזוֹדוֹן
בֵּין בִּשְׁגָגָה - מִבִּיא אֲשֶׁם אֶחָד. אֲבָל הִיא חֲקִיבָה
מִלְּקוּת עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה, אִם הָיְתָה מְזִידָה,
כְּשֶׁאֵר חֵיבִי לְאִוִּין.

(51) ובכריתות יא. דרשו ש"ביקורת" זה מלקות וכתבה
התורה "תהיה" היינו היא לוקה, אבל הוא לא לוקה.
(52) הבועל. (53) אבל אינו לוקה. (54) אבל היא שחיובה
מלקות, מובן, שזה רק במזיד ובהתראה. (55) ודווקא על

על פי כן דינה בחנק ולא כנערה המאורסה ישראלית.
(30) שלא חייבה תורה סקילה כנערה המאורסה אלא
בישראל, שנאמר: כי עשתה נבלה בישראל. (31) כשהיא
מבת שלוש שנים ויום אחד ומעלה.

ח. דִּין חֲדָשׁ³² יֵשׁ בְּמוֹצֵיא שֵׁם רָע. וְזֶה הוּא
הַחֲדוּשׁ? שְׂאֵם נִמְצָא הִדְבֵּר אֱמֶת, וּבָאוּ עֲדִים שְׁזִנְתָּה
כְּשֶׁהָיְתָה נְעֵרָה מְאֻרְשָׁה, אָף עַל פִּי שְׁזִנְתָּה אַחֵר
שֶׁיִּצְאָה מִבֵּית אָבִיהָ³³, וְאִפְלוּ שְׁזִנְתָּה אַחֵר שְׁנִכְנִסָּה
לְחִפָּה³⁴ קֶדֶם בְּעִילַת הַבַּעַל - סוּקֵלִין אוֹתָהּ עַל פֶּתַח
בַּיִת אָבִיָּה. אֲבָל שְׂאֵר נְעֻרוֹת מְאֻרְסוֹת, שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶן
דִּין הוֹצָאת שֵׁם רָע, שְׁזִנּוּ מֵאַחֵר שֶׁיִּצְאוּ מִבֵּית הָאָב
- הָרִי הֵן בְּחֻנֵּק, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. הָא לְמִדַּת, שֶׁבִּאֲשֶׁת
אִישׁ³⁵ שְׁלֹשׁ מִיתוֹת: יֵשׁ אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁהָיָה בְּחֻנֵּק³⁶,
וְיֵשׁ אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁהָיָה בְּשִׂרְפָּה³⁷, וְיֵשׁ אִשֶּׁת אִישׁ
שֶׁהָיָה בְּסִקִּילָה³⁸.

(32) "מוציא שם רע חידוש הוא". (33) מרשות אביה.
(34) "דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא וזנתה בחנק,
ואילו מוציא שם רע בסקילה". (35) אשה נשואה.
(36) בת ישראל נשואה שזנתה. (37) בת כהן נשואה.
(38) מוציא שם רע ונמצא אמת שזינתה אחר כניסתה לחופה.

ט. וְהֵיכָן סוּקֵלִין נְעֵרָה מְאֻרְשָׁה שְׁזִנְתָּה? אִם זִנְתָּה
בְּבֵית אָבִיָּה, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָעִידוּ עָלֶיהָ הָעֲדִים
אֲלָא אַחֵר שֶׁבָּאָה לְבֵית חָמִיָּה (וְנִסָּת) - הָרִי זֶה
נִסְקָלֶת עַל פֶּתַח בַּיִת אָבִיָּה³⁹; זִנְתָּה בְּבֵית חָמִיָּה קֶדֶם
שֶׁיִּמְסֹר אוֹתָהּ הָאָב⁴⁰, אָף עַל פִּי שֶׁהָעִידוּ עָלֶיהָ אַחֵר
שֶׁחֲזָרָה לְבֵית אָבִיָּה - הָרִי זֶה נִסְקָלֶת עַל פֶּתַח שַׁעַר
הָעִיר הַהִיא⁴¹.

(39) "כלומר ראו גידולים שגדלתם". (40) שדינה כדין
ארוסה. (41) דבזינתה בבית חמיה אין את הטעם "ראו
גידולים שגדלתם".

י. בָּאוּ עֲדִים אַחֵר שֶׁבִּגְרָה⁴² אוֹ אַחֵר שֶׁבְּעָלָה בְּעָלָה,
אָף עַל פִּי שֶׁהָעִידוּ שְׁזִנְתָּה בְּבֵית אָבִיָּה כְּשֶׁהָיְתָה
נְעֵרָה - הָרִי זֶה נִסְקָלֶת בְּבֵית הַסְּקִילָה⁴³.

(42) כעבור שישה חדשים מיום הבאת סימני נערוֹת.
(43) "נערה המאורסה שזינתה ומשבגרה הוציא עליה שם
רע... מקדימין לבית הסקילה". ודעת רבינו, שכוונת הגמרא:
לבית הסקילה, היינו, לא לפתח בית אביה ולא על פתח
שער העיר, אלא למקום המיוחד ששם היו סוקלין, וסובר
רבינו, כמו שהבגרות הבאה בין זנות לעדות, משנה את
דינה, מפתח בית אביה לבית הסקילה, כך אם נבעלה
לבעלה בין זנות לעדות, נסקלת בבית הסקילה, מפני
שבשניהם, אם הייתה מזונה עכשיו, הרי דינה בחנק ואף על
פי שאין דינה משתנה מסקילה לחנק, משתנה היא, מפתח
בית אביה לבית הסקילה.

יא. הָיְתָה הוֹרְתָה שֶׁלֹּא בְּקִדְשָׁה וְלִדְתָה בְּקִדְשָׁה⁴⁴
- נִסְקָלֶת עַל פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר. כָּל מִי שֶׁמִּצְוָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצות מילה שמחללין את השבת עליהם לדעת ר"א, אף שהם עצמם אינן חלק ממצות המילה. ב. בניית סוכה שמברכין עליה לדעת הירושלמי, אף שאינה חלק ממצות הישיבה בסוכה, ועוד.

ברמה גבוהה יותר, מצינו גם דברים שמקבלים חשיבות לא רק בהיותם הגורמים את אפשרות המצוה אלא שהם עצמם הפכו לחיוב. ולדוגמא, חינוך הקטן, שאמנם החיוב הוא על האב, אבל הבן אינו רק אמצעי לקיום חיוב האב אלא שקיום המצוה על-ידו הוא חיובו האישי, כמובא בכמה מקומות ברמב"ם - "שכל קטן שיודע להתעטף חייב בציצית כדי לחנכו במצוות", "הקטנים חייבין בברכת המזון מדברי סופרים כדי לחנכן במצוות", "קטן שאינו צריך לאמו כו' חייב בסוכה מד"ס כדי לחנכו במצוות", "קטן היודע לנענע חייב בלולב מד"ס כדי לחנכו במצוות". על-דרך-זה אפשר להסביר את ההלכה ברמב"ם "גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייבין לעשות פסח שני, ואם שחטו עליו בראשון פטור". והגם שאין לכאורה משמעות למה ששחטו עליו בראשון, שהרי לא היה בר חיוב כלל, מכל-מקום כיון שהתורה אמרה שהקטן יכול להיות מהמנויים על קרבן הפסח, הרי שמצד מצוות התורה על האב, נמצא הקטן ב"גדר" קרבן פסח.

ומכאן נבוא גם להסבר הדין של קטן הבא על שפחה חרופה שחייב קרבן. בזה שהתורה תלתה את חיוב הקרבן שלו בחיוב המלקות שלה ולהיפך, נתנה תוקף וחשיבות למעשהו כזה הגורם חיוב מלקות, ולכן חייב קרבן על אף היותו קטן שאין עליו חיוב מצוות.

(על-פי לקוטי שיחות חלק י"ז עמוד 232)

59) "איש, אין לי אלא איש, בן תשע שנים ויום אחד שראוי לביאה מניין? תלמוד לומר ואיש". "ואיש" גבי שפחה חרופה כתיב.

פרק רביעי

1) יבאר שהנדה הרי היא כשאר כל העריות: אם יש הפרש בין גדולה לקטנה בענין נדות וזכות: ודין נדה וזבה ויולדת שלא טבלו במי מקוה: ודין הגויה אם חייבים עליהן משום נדה וזבה: ודין טבילת נדה ויולדת בלילה: הלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה: האשה שאמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני: היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי: אם ישמש סמוך לוסתה: ושמצוה לבדוק אחר התשמיש: קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה או שמשא ואבד העד, ואם מצא בו דם משוך או עגול: ודין מי שראתה דם בשעת תשמיש פעם ראשונה ושניה ושלישית.

- א. הנדה - הרי היא פשאר כל העריות.²⁰ המערה.²⁰
ב. [בין פדרפה בין שלא פדרפה] - חיב פרת.²¹
ג. ואפלי היתה קטנה פת שלש שנים ויום אחד.²²

שפחה אחת, אבל אם בא על הרבה שפחות חייב אשם על כל אחת ואחת "לחלק על כל שפחה ושפחה".

- טו. המערה בשפחה חרופה ולא גמר ביאתו - פטור, עד שיגמר ביאתו. ואינו חיב אלא על הגדולה⁵⁶, הפעולה, המזידה, ובחצונה. אבל אם היתה קטנה⁵⁷, או שלא היתה פעולה, או היתה שוגגת או אנוסה או ישנה⁵⁸ - פטור. [וכן אם בא עליה שלא פדרפה - פטור; שבשפחה חרופה לא השהה ביאה פדרפה לביאה שלא פדרפה, שנאמר: שכבת זרע. אבל בשאר ביאות לא חלק בין ביאה לביאה; שנאמר משפכי אשה - מגיד [לך] הפתוב, ששני משפכות באשה].

~ נקודות משיחות קודש ~

"...המערה בשפחה חרופה ולא גמר ביאתו, פטור."

אבל בעריות, חייב אחד המערה ואחד הגומר, בין כדרכה ובין שלא כדרכה, בין לרצונה ובין שלא ברצונה. ויש לומר הטעם, מכיון שנאמר "ביקורת תהיה", היינו שהוא חייב קרבן רק כשהיא חייבת מלקות, ונמצא כל האיסור תלוי רק בה, לכן צריכה להיות גם הפעולה בה (הביאה) בשלימות וברצונה, מה-שאין-כן בעריות שהחיוב עליו כשם שהוא עליה, ולכן חייב בכל אופן שיהיה.

(על-פי לקו"ש חלק י"ז עמוד 240 והערה 65)

- 56) "בזמן שהאשה לוקה האיש מביא קרבן אין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן". 57) שהיא פטורה ממלקות. 58) שהיא פטורה ממלקות.

- טז. כל מקום שאמרנו בשפחה שהוא פטור - הוא פטור מן הקרבן, והיא פטורה מן המלקות. אבל מכין אותו מפת מרדות מדבריהם, אם היו שניהן מזידין וגדולים.

- יז. בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה - היא לוקה, והוא מביא קרבן⁵⁹. והיא שתהיה גדולה ופעולה ובחצונה, כמו שבארנו; שאין האיש חיב קרבן עד שתתחייב היא מלקות, שנאמר: בקרת תהיה והביא את אשמו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה, היא לוקה והוא מביא קרבן".

ומשיג הראב"ד "זה שיבוש, שלא מצינו קטן בר עונשין, וקרבן זה מן העונשין הוא, והיא כמו כן פטורה דהא מקשו אהדי, והכי איתא בכריתות".

והביאור בזה: קטן הוא אמנם לא בר עונשין, אבל מצינו בכמה מקומות שפעולה שמכשירה מצוה, מקבלת תוקף וחשיבות של מצוה. ודוגמאות רבות לדבר: א. מכשירי

בנין אב לכל הטמאים שיהיו בטומאתן עד שיטבלו" (רבינו בחיי' על התורה, פרשת מצורע - הרב י. ל. מיימון במבוא לרמב"ם דפוס רומי). ראה 'תוספות' יומא עה, 'אוצר הגאונים' חגיגה יא.

ד. העפונים - אין חיבין עליהם משום נדה ולא משום זבה²⁰ ולא משום יולדת. וחקמים גזרין²¹ על כל העפונים, הזכרים והנקבות, שיהיו כזבים תמיד, בין ראוי בין לא ראוי, לענין טמאה וטהרה.²⁴

(20) נדה לד, א. (21) שם.

ה. כל דם שתראה היולדת בתוך ל"ג של זכר²² וס"ו של נקבה²³ - הוא הנקרא דם טהרה²⁴, ואין מונע את האשה מבעלה; אלא טובלת אחר שכבה לזכר ואחר ארבעה עשר לנקבה ומשמשות מטתה²⁵, אף על פי שהדם שותת ויורד.²⁶

(22) אחר שבעת ימי הלידה. (23) אחרי שבועיים ללידה. (24) שנאמר (ויקרא יב, ד) תשב בדמי טהרה. (25) מזדווגת עם בעלה. (26) מתוך שבעה של זכר לאחר שבעה, או מתוך ארבעה עשר של נקבה לאחר ארבעה עשר, ואף-על-פי שממעין אחד הוא (שם לח:).

ו. כל חיבי טבילות - טבילתן ביום²⁷, חוץ מנדה ויולדת. שהרי הוא אומר בנדה: שבעת ימים תהיה בנדתה - השבעה כלן²⁸ בנדתה, וטובלת בליל שמיני. וכן יולדת זכר - בליל שמיני, ויולדת נקבה - בליל חמשה עשר; שהיולדת בנדה, כמו שבארנו²⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל חיבי טבילות ביום חוץ מן הנדה ויולדת... וטובלת בליל שמיני"

וממשיך בהלכה זו' שגם אם נתאחרה ימים רבים ולא טבלה, לא תטבול אלא בלילה, שאם תטבול ביום תבוא נדה אחרת לידי טעות ותטבול ביום השביעי. ומסיים בהלכה ח' שאם היתה חולה או שהיה המקום רחוק ואין הנשים יכולות להגיע לו ולחזור בלילה מפני הליסטים כו' טובלת ביום השמיני."

והקשה הרוגצובי בהערה קצרה: "עיי' בהך דעירובין דף מ ע"ב". ויש לומר שכוונתו אודות ברכת שהחיינו על הכוס ביוהכ"פ שאין להשקות לתינוק "דילמא אתי למיסרך" אחר המנהג הזה ויבוא לשנות ממנו ביוהכ"פ אחר, אחרי שיגדיל. וא"כ מוכח מדברי הגמרא שהחשש "דילמא אתי למיסרך" אינו מתבטל כשאין ברירה אחרת, ואם כן גם בענינו צריך היה להיות הדין שגם אם נתאחרה בטבילתה משום חולי וכו' היה מקום לחשוש דילמא אתי למיסרך אחריה ולטבול ביום השביעי.

ומתוך, שבטבילה ישנו עניין מיוחד, כי הטהרה אינה

1 פשאר עריות. שהבית⁷ מתטמאה בנדה ואפלו ביום
2 לדתה⁸, וכת עשרה ימים⁹ מטמאה בזיבה¹⁰. ודבר זה
3 מפי השמועה למדו¹¹, שאין הפרש בין גדולה
4 לקטנה לטמאת נדות וזבות.

(2) כלומר, שלבעול נדה אינו איסור טומאה אלא איסור ערוה. ראה 'ספרא' קדושים פרשה ג, פרק יא; 'ירושלמי' סנהדרין פ"ז, ה"ה. 'תוספות' בבא-קמא יא, א דיבור-המתחיל דאין. (3) יבמות נד, א. (4) ראה למעלה פ"א, הערה מה. (5) כריתות ב, א. (6) שפחות מזה, אין ביאתו ביאה. ראה למעלה פ"א הערה נט* (7) תינוקת, נדה מג, ב. (8) אם יצא ממנה דם, אלא שאינו חייב עליה משום נדה כשבא עליה לפני שהיא בת שלש שנים ויום אחד. (9) שם. (10) חלוקין הן דיני נדה מדיני זבה. ואם ראתה דם שלשה ימים רצופים אחר שעברו עליה שבעה ימי נדתה - הרי היא זבה, כמבואר להלן פ"ו. לפיכך כדי שתטמא בזיבה, צריכה להיות לפחות בת עשרה ימים. (11) שם לב, א: "הלכתא ניהו, ואסמכיהו רבנן אקראי."

5 ב. ואחד הבא על הנדה כל שבעת הימים, ואפלו
6 לא ראתה אלא יום ראשון¹², ואחד הבא על יולדת¹³
7 זכר כל שכבה או על יולדת נקבה כל ארבעה עשר,
8 או על הזבה כל ימי זובה¹⁴ וספירתה¹⁵, בין שפחה¹⁶
9 בין משחררת - הכל בכרת¹⁷. שנאמר בנדה: שבעת
10 ימים תהיה בנדתה; וזבה נאמר: כל ימי זוב
11 טמאתה פימי נדתה תהיה; וביוולדת זכר הוא אומר:
12 פימי נדת דותה טמא; וביוולדת נקבה: וטמאה
13 שבעים בנדתה.

(12) וטבילה בתוך שבעת הימים, שהטבילה אינה מטהרת בנדה אלא אחרי שבעה ימים "שבימים וטבילה תלה הכתוב" (להלן ה"ג). (13) שהיא טמאה כנדה ואף-על-פי שלא ראתה דם, כמבואר להלן פ"א. (14) הימים שהיא רואה דם. (15) שהיא סופרת שבעה נקיים להיות טהורה, כמבואר להלן פ"ו ה"ח, ואפילו כשטבלה בתוך אותו הזמן. (16) 'ספרא' מצורע פרק ז פרשה ה: "בין שפחה בין משוחררת". (17) שכולן נקראו נדה.

14 ג. במה דברים אמורים שהטמאה תלויה בימים?¹⁸
15 בשטבילה בפי מקוה אחר הימים הספורים; אבל
16 נדה וזבה ויולדת שלא טבלו בפי מקוה, הבא על
17 אחת מהן אפלו אחר כמה שנים - חיב כרת;
18 שבימים וטבילה תלה הכתוב, שנאמר: ורחצו
19 במים. זה בגין אב¹⁹ לכל טמא, שהוא בטמאתו עד
20 שיטבל.

(18) שבעה לנדה וליולדת זכר, וארבעה עשר ליולדת נקבה, וימי זיבה ושבעה נקיים לזבה, ואחרי שיעברו היא טהורה. (19) דבר המפורש בתורה במקום אחד, משמש יסוד ללמוד ממנו גם במקומות אחרים. לימוד זה: "ורחצו" כבנין אב לכל הטמאים, לקוח מן הגאונים - שדבריהם דברי קבלה - "ויש מן הגאונים שלמדו זה מן הכתוב "ורחצו במים", זה

שיעורי רמב"ג פרקים ליום - יום ש"ק ה' טבת - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נִאֲמָנָה⁴². בִּיצֵד? תִּבְעָה בְּעֵלָה, וְאַחֲתוֹ אוֹ אִמּוֹ עִמָּה
בְּחֶזֶר, וְאִמְרָה: טִמְאָה אֲנִי, וְאַחֲרֵי כֵן חֲזָרָה וְאִמְרָה:
טְהוֹרָה אֲנִי, וְלֹא אִמְרָתִי לֹךְ טִמְאָה אֲלֵא מִפְּנֵי אֲחֻתִּי
וְאִמִּי שָׁמָּה יִרְאוּ אוֹתָנוּ - הֲרִי זֶה נִאֲמָנָה. וְכֵן כָּל בִּיצָא
בְּזָה⁴³.

(39) שלא הייתי נדה. (40) כתובות כב, א. (41) נתינת
טעם על "אמרה טמאה אני". (42) שם. (43) כגון בטעות
אמרתי, סבורה הייתי להיות נדה, ועתה מצאתי שלא כן, או
שאמרה: מחמת תשות כח אמרתי שטמאה אני, הרי זו
אמתלא מתקבלת על הדעת ונאמנת (הגהות מיימוני).

יֵא. הִיא מְשַׁמֵּשׂ עִם הַטְּהוֹרָה, וְאִמְרָה לֹ: נִטְמָאתִי -
לֹא יִפְרֹשׁ מִיָּד וְהוּא בִּקְשׁוּי, שֶׁהִנָּאָה לֹ בִּיצֵאתָ
כְּבִיאָתָה⁴⁴. וְאִם פִּרְשׁ וְהוּא בִּקְשׁוּי - חֵיב פֶּרֶת⁴⁵ כִּמּוֹ
שֶׁבָּעַל נָדָה. וְהוּא הָדִין בְּשָׂרָה עֲרִיזָה⁴⁶. אֲלֵא בִּיצֵד
יַעֲשֶׂה? נֹעֵץ צָפְרָנִי רָגְלִיו בְּקֶרֶקַע, וְשׁוֹהָה וְאִינוּ
מִזְעָזַע עַד שְׁיָמוּת הָאֵיבָר, וְאַחֲרֵי כֵן נִשְׁמָט מִמָּנָה.

(44) בהוצאת האבר כהכנסתו. (45) אבל היא פטורה,
מכיוון שהיא רק הודיעה לו, אבל לא אמרה לו שיפרוש
מיד, הרי היא אנוסה. ראה רמ"א יורה דעה סי' קפה ס"ו,
ובפתחי תשובה שם. (46) שבועות יח, א: "כי איתמר
דאביי, בעלמא איתמר", כגון דסבר שהיא אשתו ובא
עליה, ונמצאת אחותו" (רבינו חננאל).

יב. וְאִסּוּר לֹ לְאָדָם לְבֹא עַל אִשְׁתּוֹ סְמוּךְ לִוְסְתָה⁴⁷,
שָׁמָּה תִּרְאָה דָם בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ; שְׁנֵאמַר: וְהִזְרֹתָם
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאֲתָם. וְכִמָּה? אִם הִיא דִּרְכָּה
לְרֵאוֹת בַּיּוֹם⁴⁸ - אִסּוּר לְשַׁמֵּשׂ מִתְחִלַת הַיּוֹם; וְאִם
הִיא דִּרְכָּה לְרֵאוֹת בַּלַּיְלָה - אִסּוּר לְשַׁמֵּשׂ מִתְחִלַת
הַלַּיְלָה.

(47) רק בתשמיש אסור, אבל שאר פרישות לא החמירו עליו,
כיון שווסתות אינן אלא מדרבנן (מגיד-משנה). (48) נדה
סג, ב.

יג. עֵבֶר וְסִתָּה וְלֹא רֵאָתָה - מִתְּרַת לְשַׁמֵּשׂ אַחֵר
שֶׁתַּעֲבֹר עֹנֵת הַיּוֹסֵת⁴⁹. בִּיצֵד? הִיא דִּרְכָּה לְרֵאוֹת
בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם - אִסּוּרָה לְשַׁמֵּשׂ מִתְחִלַת הַיּוֹם;
עֵבֶר שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם וְלֹא רֵאָתָה - אִסּוּרָה לְשַׁמֵּשׂ
עַד לַעֲרֵב⁵⁰. וְכֵן אִם הִיא דִּרְכָּה לְרֵאוֹת בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת
בַּלַּיְלָה, וְעֵבֶר וְלֹא רֵאָתָה - אִסּוּרָה לְשַׁמֵּשׂ עַד
שֶׁתַּזְרֵחַ הַשֶּׁמֶשׁ⁵¹.

(49) שם. (50) היינו עד שקיעת החמה. (51) מתחילת הנץ
החמה (מגיד-משנה).

יד. דִּרְךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֹת יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לְכַדֵּק
עֲצָמָם אַחֵר הַתְּשֻׁמִּישׁ. בִּיצֵד? מִקְנָח הָאִישׁ עֲצָמוֹ
בְּמִטְלִית נְכוּנָה לֹ, וּמִקְנָחַת הָאִשָּׁה עֲצָמָה בְּמִטְלִית
נְכוּנָה לָהּ, וְרוֹאִין בֵּהֶן שָׁמָּה רֵאָתָה דָם בְּשַׁעַת

תלויה בפעולת האדם, וגם אם תדחפנה חברתה למים היא
טהורה, כי במקווה לא חשובה הכוונה, כדמוכח מהגמ'
בחולין (ל"א ע"א) "נדה שנאנסה וטבלה... טהורה לביתה"
כי בזה אין נוגע כוונתה אלא רק שיבואו עליה המים,
וממילא כיון שהטהרה נעשית ממילא ולא על-ידי פעולת
הטבילה, הרי כשם שלא שייך לגזור (משום סרך בתה)
שלא תהיה מכוסה במים, כך לא שייך לגזור שלא תטבול
כיון שהטבילה אינה אלא דבר צדדי שע"ז נעשית מכוסה
במים, ועל זה שכיסוי המים מטרה לא שייך גזירה ותקנה
שלא יטהר.

אמנם אם נתאחרה ולא טבלה מרצונה, אז דנים גם על
פעולת הטבילה, מכיון שביטלה פעולה זו מרצונה, ולכן
שייך לגזור עליה שלא תטבול ביום משום סרך בתה.

(על-פי "יון מלכות" ט" ס"ה)

(27) יומא ו, א. (28) פסחים ז, א. "עד הערב".
(29) למעלה ה"ב.

ז. וְנִתְאַחֲרָה יָמִים רַבִּים³⁰ וְלֹא טָבְלָה, כְּשֶׁתְּטַבֵּל - לֹא
תְטַבֵּל אֲלֵא בַּלַּיְלָה; שָׁאֵם תְּטַבֵּל בַּיּוֹם - יִטְעוּ,
וְתִבּוֹא נָדָה אַחֲרֵת לְטַבֵּל בְּשָׁבִיעִי³¹.

(30) וכל השבעה כולן היתה בנדתה. (31) נדה סז, ב.

ח. הִיָּתָה חוֹלָה³², או שְׁהִיָּה מְקוּם הַטְּבִילָה רְחוֹק
וְאִין הַנָּשִׁים יְכוּלוֹת לְהַגִּיעַ לֹ וּלְחֹזֵר בַּלַּיְלָה מִפְּנֵי
הַלָּסְטִים אוֹ מִפְּנֵי הַצָּנָה אוֹ מִפְּנֵי שְׁנוּעָלִין שְׁעָרֵי
הַמְּדִינָה בַּלַּיְלָה - הֲרִי זֶה טוֹבְלַת בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי³³ או
בַּיָּמִים שֶׁל אַחֲרָיו בַּיּוֹם.

(32) שם. (33) לכתחילה, דאמרין ב'ירושלמי' (נדה פ"ב
ה"ד) אסור לשהות בטומאה.

ט. כָּל הַנָּשִׁים שֵׁשׁ לֶהֱן וְסִתָּה³⁴ - בְּחֻזְקַת טְהוֹרָה
לְבַעֲלֶיהָ³⁵, עַד שֶׁתֵּאמַר לֹ: טִמְאָה אֲנִי, או עַד
שֶׁתַּחֲזֹק נָדָה בְּשִׁכְנוּתֶיהָ³⁶. הֲלֹךְ בְּעֵלָה לְמִדִּינָה אַחֲרֵת
וְהִנִּיחָה טְהוֹרָה, כְּשִׁיבּוֹא - אִינוּ צָרִיךְ לְשָׁאֵל לָהּ;
אֲפִלּוּ מִצָּאָה יִשְׁנָה - הֲרִי זֶה מֵתָר לְבֹא עָלֶיהָ שְׁלֹא
בְּעֹנֵת וְסִתָּה, וְאִינוּ חוֹשְׁשִׁים שָׁמָּה נָדָה הִיא. וְאִם
הִנִּיחָה נָדָה - אִסּוּרָה לֹ³⁷, עַד שֶׁתֵּאמַר לֹ: טְהוֹרָה
אֲנִי³⁸.

(34) קביעות זמן, רגילה לראות דם נדות באותו יום.
(35) נדה טז, א. ודוקא אם יש לה וסת - מותר שלא בשעת
וסתה, אבל אם אין לה וסת קבוע - צריך לשאול אותה אם
ראתה דם (מגיד-משנה). (36) ראה למעלה פ"א הערה צד.
(37) שם יא, ב. כיון שהניחה בחזקת טמאה. (38) טבלתי
וטהורה אני.

י. הָאִשָּׁה שֶׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ: טִמְאָה אֲנִי, וְחֲזָרָה
וְאִמְרָה: טְהוֹרָה אֲנִי³⁹, וְדִרְךְ שְׁחוֹק אִמְרָתִי לֹךְ תַּחֲלָה
- אִינָה נִאֲמָנָה⁴⁰. וְאִם נִתְּנָה אֲמַתְלָא⁴¹ לְדַבְרֶיהָ -

יח. הניחה העד⁶⁷ תחת הכר או תחת הכסת, ונמצא
עליו דם: אם משוף - טמאה, שחזקתו מן הקנאים;
ואם היה עגול - טהורה⁶⁸, שאין זה אלא דם
מאכלת⁶⁹ שנהרגה תחת הכר.

(67) שם נז, ב. ומדובר כאן, שבדקה את העד לפני שקינחה בו ולא היה עליו דם, אבל אם העד לא היה בדוק - אינה טמאה אם אין הכתם כגריס ועוד (מגיד-משנה). (68) וכל זה אינו אלא כשהכתם הוא פחות מכגריס ועוד, אבל אם הוא כגריס ועוד, אפילו עגול - טמאה, כמבואר להלן פ"ט ה"ו. וכן אם לא הניחה העד תחת הכר אלא בקופסא, אפילו עגול ופחות מכגריס טמאה, מפני שאז אין לתלות בדם מאכלת (מגיד-משנה). (69) כנה.

יט. קנחה עצמה בעד הדיוק לה וטחתו בירכה, ולמחר נמצא עליו דם - הרי זו טמאה⁷⁰, ואין אומרים: שמה כשטחה אותה בירכה נהרגה מאכלת. קנחה עצמה בעד שאינו בדיוק לה⁷¹, ולא ידעה אם היה עליו דם קדם שחזקתו בו או לא היה נמצא עליו דם: אם היה הדם כגריס ועוד - הרי זו נדה⁷²; היה פחות מכן - טהורה, שאינו אלא מן המאכלת.

(70) שם יד, א. ואפילו עגול ופחות מכגריס, אין תולין בדם מאכלת כמו בהלכה הקודמת, מפני שאין זה דומה להניחתו תחת הכר (מגיד-משנה). (71) שלא בדקתו מעולם, אבל אם בדקתו והניחתו שעה אחת, ולא נודע שנכתם בו כתם דם, הרי העד בחזקת בדוק (מגיד-משנה). (72) השיעור של כגריס ועוד, מבואר להלן שם.

כ. מי שראתה דם בשעת תשמיש - הרי זו מתרת לשמש כשתטהר פעם שניה. ראתה דם בפעם שניה - משמשת פעם שלישית. ראתה דם בשלישית - הרי זו אסורה לשמש עם בעל זה לעולם⁷³. במה דברים אמורים? בשלא היה שם דבר לתלות בו; אבל אם שמשה סמוך לוסתה - תולה בוסתה⁷⁴. היתה בה מפה⁷⁵ - תולה במפה⁷⁶. ואם היה דם מפתה משנה מדם שתרצה בעת התשמיש - אינה תולה במפה. ונאמנת⁷⁷ אשה לומר: מפה יש לי בתוך המקור שממנה הדם יוצא, ותהיה מתרת לבעלה, ואף על פי שדם יוצא מן המקור בשעת תשמיש.

(73) שם סה, ב. (74) שם סו, א: "ואם יש לה וסת, תולה בווסתה". ראה שם ברש"י. (75) במקום מקור דם נדוטה. (76) שם. (77) כתובות עב, א.

כא. מי שראתה דם בשעת תשמיש פעם ראשונה ושניה ושלישית, ואין שם דבר לתלות בו - הרי זו תתגרש, ומתרת להנשא לשני⁷⁸. נשאת לשני וראתה דם כף בשעת תשמיש שלש פעמים - הרי זו תתגרש, ותנשא לשלישי. נשאת לשלישי וראתה דם

1 תשמיש. ויש לאיש להניח אשתו שתבדק⁵² במטלית
2 שלו; מתוך שנאמנת על שלה נאמנת על שלו.

(52) שכן הוזכר הבדיקה הכל באשה: בדקה, תבדוק (ביאורי הגר"א, יורה-דעה סי' קפו).

3 טו. בגדים אלו שמקנחין בהן צריכין שיהיו של
4 פשתן⁵³, שחקים ולבנים⁵⁴. והם הנקראים עדים
5 בענין זה. והבגד שמקנח בו הוא נקרא עד שלו,
6 והבגד שמקנחת היא בו נקרא עד שלה.

(53) שם יז, א. ואפשר לומר שרבינו דדק בלשונו, דוקא פשתן ודוקא בגד, אבל צמר אפילו נקי ורך אינו יפה לבדיקה. או יש לפרש שזהו רק לדוגמא שיהא דבר רך כמו מטלית של בגד פשתן שחוק ונוח לבדוק בו, והוא-הדין כל דבר רך כמו צמר נקי ורך, כמבואר שם בדברי שמואל (כסף-משנה). (54) אבל בגד שאינו שחוק או אפילו שחוק אלא שהוא צבוע, אינו יפה לבדיקה.

7 טז. הצנועות⁵⁵ אין משמשות אלא עד שיבדקו
8 עצמן תחלה קדם תשמיש. ואשה שאין לה וסת -
9 אסורה לשמש עד שתבדק⁵⁶. לפיכך היא משמשת
10 בשני עדים⁵⁷: אחד לפני התשמיש⁵⁸, ואחד לאחר
11 התשמיש⁵⁹. אבל אשה שיש לה וסת - אינה צריכה
12 עד לפני תשמיש, אלא משום צניעות בלבד. אבל
13 אחר תשמיש - הפל צריכין שני עדים⁶⁰: אחד לו
14 ואחד לה, אפלו מעברת ומניקה וזקנה. וקטנה⁶¹ לא
15 תשמש אלא בשני עדים: אחד לו ואחד לה. אבל
16 בתולה⁶² ויושבת על דם טהר⁶³ - אינה צריכה עדים,
17 שהרי הדם שותת ממנה.

(55) שם יד, א. (56) שם יא, ב: "אמר רבי זירא אמר שמואל, אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק". (57) שתי בדיקות ב'עדים'. (58) בעד שלה. (59) והאיש בעד אחד בלבד לאחר תשמיש. (60) אפילו אלו שאינן מתנהגות כצנועות. ראה השגת הראב"ד. (61) שם יא, א. אף-על-פי שאינן עלולות לראות דם. (62) שלא ראתה דם מימיה, והדם שרואה בבעילה ראשונה הוא דם בתולים שאינו טמא, והיא מותרת לבעלה כל ארבע היממות הראשונות. כמבואר להלן פ"ה ה"ט. (63) בימי טהרה של יולדת.

18 יז. המשמש מטתה⁶⁴ פעמים רבות - אינן צריכין
19 לבדק שני העדים שלהן על כל ביאה וביאה, אלא
20 מקנח הוא בעד שלו והיא בעד שלה אחר כל ביאה
21 וביאה של כל הלילה, ולמחר יבדקו העדים. נמצא
22 הדם על עד שלה או על עד שלו - הרי זו טמאה.
23 שמשה מטתה וקנחה עצמה ואבד העד⁶⁵ - הרי זו
24 לא תשמש פעם שניה עד שתבדק⁶⁶ בעד אחר
25 תחלה, שמה דם היה על העד שאבד.

(64) שם טז, א. (65) שם. (66) "דהרי היא כמו שלא בדקה" (רש"י שם).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ה' טבת - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 מִכָּל מְקוֹם, נִטְמָאת. וּמִטְמֵאָה בְּכָל שְׁהוּא⁵. אֶפְלוּ
18 רְאֵתָה דָם טָפָה בְּחֶרֶדֶל⁶ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁזָּב מִמֶּנָּה
19 דָּמִים הִרְבָּה.

(2) אפילו באונס. (3) נדה לו, ב. (4) שם כ, ב - שדם
חימוד טמא. (5) שם מ, א. (6) שם: "ומטמאין בכל
שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן".

20 ב. כָּל הַנְּשִׁים מִתְטַמְּאוֹת בְּבֵית הַחִיצוֹן⁷, וְאֵף עַל פִּי
21 שְׁלֹא יֵצֵא הַדֵּם לַחוּץ, אֲלֹא נֶעְקַר מִן הָרֶחֱם וְלֹא
22 שְׂתַחַח, הוֹאִיל וְיֵצֵא מִבֵּין הַשְּׁנַיִם⁸ - הָרִי זֶה טְמֵאָה,
23 וְאֵף עַל פִּי שְׁעֵדִין הַדֵּם בְּבִשְׂרָה; שְׁנֵאֵמֶר: דָּם יִהְיֶה
24 זֹכָה בְּבִשְׂרָה. וְעַד הֵיכָן הוּא בֵּין הַשְּׁנַיִם? עַד מְקוֹם
25 שְׁיִגִיעַ אֵלָיו הָאֹכֵר⁹ בְּשַׁעַת גְּמִיר בִּיאָה. וּבֵין הַשְּׁנַיִם
26 עֲצָמוּ כְּלָפָנִים¹⁰.

(7) שם. ואפילו שלא יצא הדם לחוץ. (8) שם מא, ב:
"תלתולי בשר בתוך הרחם" (רש"י שם). (9) שם.
(10) שם. ואינן מתטמאות רק ביצא לחוץ מבין השניים.

27 ג. מִשָּׁל מִשְׁלֵי חֲכָמִים בְּאִשָּׁה¹¹: הָרֶחֱם שְׁנוּצָר בּוֹ
28 הַיֹּלֵד, הוּא הַנִּקְרָא מְקוֹר, וְהוּא שָׂדֵם נְדָה וְזָכָה יוֹצֵא
29 מִמֶּנּוּ - וְקוֹרְאִין אוֹתוֹ חֶדֶר, לְפִי שְׁהוּא לְפָנֵי וְלַפְּנִים.
30 וְצוּרָה הָרֶחֱם כְּלוֹ, וְהוּא הַמְּקוֹם הָאֶרֶץ שֶׁמִּתְקַבֵּץ
31 רֵאשׁוֹ בְּשַׁעַת הָעֵבֹר כְּדִי שְׁלֹא יִפֹּל הַיֹּלֵד, וְנִפְתָּח
32 הָרֶבֶה בְּשַׁעַת לְדָה - קוֹרְאִין אוֹתוֹ פְּרוּזְדוֹר. כְּלוּמֹר,
33 שְׁהוּא בֵּית שַׁעַר לָרֶחֱם.

(11) שם יז, ב.

34 ד. וּבְשַׁעַת גְּמִיר בִּיאָה הָאֹכֵר נִכְנָס בְּפְרוּזְדוֹר וְאִינוּ
35 מִגִּיעַ עַד רֵאשׁוֹ שֶׁמִּבְּפָנִים, אֲלֹא רְחוּק מִמֶּנּוּ מַעֲט
36 לְפִי הָאֲצָבָעוֹת¹². וְלִמְעֵלָה מִן הַחֶדֶר וּמִן הַפְּרוּזְדוֹר,
37 בֵּין חֶדֶר לְפְרוּזְדוֹר, הוּא הַמְּקוֹם שֶׁשֵּׁשׁ בּוֹ שְׁתֵּי בִיצִים
38 שֶׁל אִשָּׁה וְהַשְּׂבִילִים שֶׁבֵּהֶן מִתְבַּשְּׁלֵת שְׂכֶבֶת זָרַע
39 שָׁלָה - מְקוֹם זֶה הוּא הַנִּקְרָא עֲלֵיָה. וְכִמּוֹ נִקָּב פְּתוּחַ
40 מִן הָעֲלִיָּה לִגַּג הַפְּרוּזְדוֹר, וְנִקָּב זֶה קוֹרְאִין אוֹתוֹ
41 לוּל. וְהָאֹכֵר נִכְנָס לְפָנִים מִן הַלוּל בְּשַׁעַת גְּמִיר בִּיאָה.

(12) כינוי לאבר המין "שאיין כל האצבעות שוות" (פסחים
ק"ב:).

42 ה. דָּם הֵבֵא מִן הַחֶדֶר - כְּלוֹ טְמֵא; חוּץ מִדָּם טְהוֹר¹³
43 שֶׁהַתּוֹרָה טָהַרְתּוֹ¹⁴, וְדָם קָשִׁי, כְּמֹו שְׁיִתְבָּאָר¹⁵. וְדָם
44 הָעֲלִיָּה - כְּלוֹ טְהוֹר, שְׁהוּא כְּמֹו דָּם מִכָּה שֶׁבְּמַעֲשִׂים
45 אוּ בִכְבֹּד אוּ בִכְלִיא וְכִיּוּצָא בִּהְיוֹ. וְדָם הַנִּמְצָא
46 בְּפְרוּזְדוֹר: אִם נִמְצָא מִן הַלוּל וְלַפְּנִים¹⁶ - הָרִי זֶה
47 טְמֵא, שֶׁחֲזָקָתוֹ מִן הַחֶדֶר. וְחִיבִין עָלָיו עַל בִּיאַת
48 מִקְדָּש¹⁷, וְשׁוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקִדְּשִׁים¹⁸; וְאִין
49 אוֹמְרִים: שְׁמָא מִן הָעֲלִיָּה יֵרֵד דְּרָף הַנֶּקֶב, שְׂרִיב
50 הַדָּמִים הַנִּמְצָאִין פֶּאֶן¹⁹ - מִן הַחֶדֶר. נִמְצָא הַדָּם
51 בְּפְרוּזְדוֹר חוּץ לְנֶקֶב²⁰ - הָרִי טְמֵאָתוֹ בְּסִפְקָה, שְׁמָא

1 כֶּף בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים - הָרִי זֶה תִּתְגַּרֵּשׁ,
2 וְאִסוּרָה לְהִנְשֹׂא⁷⁹ עַד שֶׁתִּבְרִיא⁸⁰ מַחְלִי זֶה.

(78) נדה, שם. (79) שהוחזקה לראות דם מחמת תשמיש
עם כל גבר, וחזקה שלעולם תראה דם מחמת תשמיש,
ולפיכך אסורה להנשא. (80) בגמרא שם, הגירסא: "עד
שתבדוק עצמה", כלומר, עד שתבדוק אם נתרפאה מחולי
זה, כמו שיתבאר בסמוך.

3 כב. פִּיצֵד בּוֹדֶקֶת עֲצָמָה לִידַע אִם נִרְפְּאת אוּ לֹא
4 נִרְפְּאת? מְבִיאָה שְׁפּוֹפֶרֶת שֶׁל אֹכֵר⁸¹, וּפִיָּה רְצוּף⁸²
5 לְתוֹכָהּ, וּמִכְנֶסֶת הַשְּׁפּוֹפֶרֶת עַד מְקוֹם שֶׁהִיא יְכוֹלָה,
6 וּמִכְנֶסֶת בְּתוֹף הַשְּׁפּוֹפֶרֶת מִכְּחוּל⁸³, וּמוֹף מִנַּח עַל
7 רֵאשׁוֹ⁸⁴, וְדוֹפֶקֶת אוֹתוֹ עַד שְׁיִגִיעַ הַמוֹף לְצוּרָה
8 הָרֶחֱם⁸⁵, וּמוֹצִיאָה הַמוֹף. אִם נִמְצָא דָם עַל רֵאשׁ
9 הַמוֹף - בִּידוּעַ שֶׁהָדָם שֶׁהִיא רוֹאָה בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ
10 מִן הַמְּקוֹר; וְאִם לֹא נִמְצָא עַל הַמוֹף כְּלוֹם - בִּידוּעַ
11 שֶׁהָדָם שְׂרוּאָה מִדִּחַק הַצִּדְדִין, וְטְהוּרָה הִיא, וּמִתְּרַת
12 לְהִנְשֹׂא לְאַחֲרִים, כְּמֹו שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁸⁶.

(81) והוא-הדין בשאר מיני מתכת שאינם מסרטים, חוץ
מברזל (ש"ך). אבל שפופרת של עץ או של קנה, אינה
חלקה בראשה ויסרט ויוצא דם. (82) כפול. (83) שאם
אין המכחול תוך השפופרת כשנמצא דם בראש המוך, אין
ידוע בוודאות שהדם בא מן המקור. לא כן אם המכחול
בתוך השפופרת, ונמצא דם על המוך, ברור שהוא מן
המקור שהרי השפופרת חוצצת ומפסקת בינו לצדדים ('בית
יוסף'). (84) שראש המכחול לא יסרט ויוצא דם (שם).
(85) המקום שמגיעים לו בתשמיש. (86) פכ"ה ה"ח:
"ויוציא ולא יחזיר לעולם (פירוש: אפילו אם נתרפאה)
שמה תתרפא ונמצא שלא גמר [בלבד] לגרשה בשעת
גירושין". [דעת רבינו שהבדיקה הזו מתירה אותה להנשא
לאחרים, אבל לא לבעל שהוחזקה אצלו לראות דם מחמת
תשמיש, כי מוטב שתינשא לאחרים שמא לא תראה ולא
נצטרך לסמוך על הבדיקה (מגיד-משנה), אבל לא נתברר
למה תצא מבעל שלישי ולא יחזיר, הרי כבר הוחזקה לכל
ואף-על-פי-כן מתירים אותה להינשא מפני סומכים על
הבדיקה, ואם כן למה לא נתירה לבעל שלישי? ראה
מגיד-משנה כאן].

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) יבאר שהאשה מתטמאה באונס לנידה ולזיבות: פירוש
חדר, עליה ופרוזדור: ואם מתטמאה בכל שהוא: חמישה
דמים טמאים יש באשה: כיצד בודקין הדם: ואם הפילה
חתיכה קרועה או דברים אחרים ודם בהם: ודין האשה
שהשתינה מים ויצא דם: דם בתולים לקטנה, לנערה
ולבוגרת שראו דם [נדות] או לא ראו.

13 א. הָאִשָּׁה מִתְטַמְּאָת בְּאִנְסָה² בֵּין לְנִידָה בֵּין לְזִיבוֹת³.
14 פִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁקִּפְצָה מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, אוּ רְאֵתָה
15 בְּהִמָּה אוּ חִיָּה אוּ עוֹף מִתְעַסְקִין זֶה עִם זֶה וְחִמְדָּה
16 וְרֵאֵתָה דָם⁴, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה - הוֹאִיל וְרֵאֵתָה דָם

הָיָה הַדָּם שָׁחֹר יוֹתֵר מִפְּדִיּוֹ⁴² הַיָּבֵשׁ - טְמֵאָה; הָיָה
פָּחוֹת מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִרְאֵהוּ כְּעֵין הַזֵּית הַשָּׁחֹר
אוֹ כְּעֵין הַזָּפֶת אוֹ כְּעֵין הָעוֹרֵב - הָרִי זֶה טָהוֹר. וְכֵן
בִּשְׁאֵר הַשְּׁלֵשָׁה מִרְאוֹת.⁴³

(36) אדום, שחור, כרכום וכמימי אדמה. (37) בכת"י תימן:
האלו. (38) יותר אדום או יותר שחור. (39) שם כ, א.
(40) פחות אדום או פחות שחור. (41) שם. (42) בכת"י
תימן: מן הדיו.

י. כִּיִּין הַמְּזוּג פִּיצֵד? חֶלֶק אֶחָד יֵין, מִן הַיֵּין
הַשְּׂרוּנִי⁴³ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, חִי⁴⁴ וְחָדֵשׁ, וְשִׁנֵּי חֲלָקִים
מֵיִם⁴⁵. הָיָה מִרְאֵה הַדָּם עֲמֹק מִמֶּנּוּ אוֹ דָּהָה מִמֶּנּוּ -
הָרִי זֶה טָהוֹר⁴⁶, עַד שֶׁהָיָה כְּמִזְג זֶה בְּלִבְדוֹ. וְנִאֲמַנֶּת
אִשָּׁה לוֹמֵר: כְּמִרְאֵה זֶה רְאִיתִי וְאֶבְדִּיתִי, וְהִחָכֵם
מִטְּמֵא לָהּ אוֹ מִטְּהַר⁴⁷.

(43) יין גפנים הנטועות בשרון. (44) לא מזוג. (45) שם
יט, א. (46) שם כ, א. (47) שם, ב.

יא. פִּיצֵד מִקִּיף וְרוֹאֶה? לֹא־קָח הַמְּטָלִית שֵׁשׁ בֵּה
הַדָּם בְּדִדּוֹ, וּמִבֵּיט בּוֹ וּבְדִדּוֹ, אוֹ בְּעֵלָה שֶׁל פָּרֶכֶס,
אוֹ בְּדֵם הַקֶּזֶה שֶׁבִּפְּסוֹס, אוֹ בְּמִימֵי אֲדָמָה, אוֹ בְּמִזְג
שֶׁבִּפְּסוֹס, וְעוֹרֶף לָהּ⁴⁸ כְּפִי מֵה שְׁעִינֵיו רוֹאוֹת, וּמִטְּמֵא
אוֹ מִטְּהַר. וְאִינוֹ מִבֵּיט בְּזִכּוּכִית שֶׁל פֹּס מִבְּחוּץ,
אֶלָּא בְּמִשְׁקָה שֶׁבִּפְּסוֹס. וְהָיָה הַפֹּס רָחֵב מִשְׁקָלוֹ מִנָּה
וּמִחִזִּיק שְׁנֵי לִגְיוֹן⁴⁹, כְּדִי שֶׁתִּפְּנֶס בּוֹ הָאוֹרָה וְלֹא יִהְיֶה
אֶפֶל.

(48) משער אם יש מראה אדום הדרוש. (49) שם כא, א.
כלומר, אם הכוס מחזיקה שני לוגין, לא יהא משקלה יותר
ממנה, שהיא נעשית מזכוכית דקה וקלה במשקל, ולא תהיה
הכוס אפלה ותראה בה יותר אדמומית היין. אבל כוס עבה,
הזכוכית מאפילה ומראה היין כהה יותר (משקל המנה הוא
בערך ארבע מאות וחמשים גרם, ושני לוגין בערך, שש
מאות ושמונים גרם).

יב. אֵין בּוֹדֵקִין הַדָּם אֶלָּא עַל גְּבִי מְטָלִית לְבָנָה
וּבְחֻמָּה. וְעוֹשֶׂה צֵל בְּדִדּוֹ עַל הַדָּם, וְהוּא עוֹמֵד
בְּחֻמָּה, כְּדִי שֶׁיִּרְאֶה עֵינוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיָה. וְלֹא כָּל
הָרוֹאֶה צָרִיף לְכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים כָּל עַת שֶׁיִּרְאֶה,
אֶלָּא טְבִיעוֹת עֵין יֵשׁ לְחָכֵם בְּדָמִים, וּבְעַת שֶׁיִּרְאֶה
מִיֵּד יִטְמֵא אוֹ יִטְהַר. וְאֵם נִסְתַּפֵּק לוֹ⁵⁰ בְּמִרְאֵה מִן
הַמִּרְאוֹת - צָרִיף לְהִקִּיף וְלַעְרֹף לְדִידּוֹ אוֹ לְדֵם הַקֶּזֶה
אוֹ לְשְׁאֵר הַמִּרְאוֹת.

(50) ראה להלן פי"א ה"ג, וב'מגיד משנה' שם.

יג. הַמְּפָלֶת חֲתִיכָה⁵¹, אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה אֲדָמָה: אֵם
יֵשׁ עֲמָה דָם - טְמֵאָה, וְאֵם לֹא - טָהוֹרָה⁵². וְאֶפְלוֹ
נִקְרָעָה חֲתִיכָה וְנִמְצָאת מְלֵאָה דָם - הָרִי זֶה
טָהוֹרָה⁵³; שְׁאִין זֶה דָם נָדָה, אֶלָּא דָם חֲתִיכָה.

1 מִן הַחֹדֶר בָּא אוֹ מִן הָעֵלְיָה שְׁתֵּת דֶּרֶךְ הַלֵּוֹל. לְפִיכָף
2 אֵין שׁוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים, וְאֵין חִזְבִּין עָלָיו
3 עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ²¹.

(13) שגם הוא בא מן המקור, כמבואר להלן פ"ו ה"א.
(14) כמבואר למעלה פ"ד ה"ב. (15) להלן פ"ז ה"ה.
(16) כלומר, לצד החדר. (17) אם נכנסה בשוגג למקדש
בטומאת דם זה, חייבת בקרבן. (18) שנגעה בהם בימי
טומאתה. (19) בכת"י תימן: הנמצאים שם. (20) שנמצא
בפרוודור, לא לצד החדר אלא לצד חוץ. (21) כדין ספק
טומאה.

4 ו. לֹא כָּל מִשְׁקָה הָבֵא מִן הַחֹדֶר מִטְּמֵא, אֶלָּא הַדָּם
5 בְּלִבְדוֹ; שְׁנֵאֵמַר: דָּם יִהְיֶה זֹכֶה. לְפִיכָף, אֵם שְׁתֵּת
6 מִן הָרָחֵם לְכֵן אוֹ מִשְׁקָה יִרְקֵץ²², אָף עַל פִּי
7 שְׁסָמִיקָתוֹ²³ כְּדָם, הוֹאִיל וְאֵין מִרְאֵיו מִרְאֵה דָם -
8 הָרִי זֶה טָהוֹר²⁴.

(22) כמראה אתרוג ('תוספות'), ויש מפרשים ירוק כזהב
(מגיד-משנה, 'הגהות מיימוניות'). וכל-שכן ירוק ככרתי.
(23) מעובה כדם. (24) שם יט, א חכמים.

9 ז. וְחֻמָּשָׁה דָּמִים²⁵ טְמֵאִים בְּאִשָּׁה, וְהִשְׁאֵר טָהוֹרִין.
10 וְאֵלוֹ הֵן: הָאֵדָם, וְהַשָּׁחֹר, וְכִקְרָן פָּרֶכֶס²⁶, וּכְמִימֵי
11 אֲדָמָה, וְכִיִּין הַמְּזוּג.

(25) שם. (26) "הזך שבכרכום, נגזר מן קרן עור פניו
(שמות לד, כט)" (פירוש המשנה לרבינו, שם פ"ב מ"ו).

12 ח. הָאֵדָם פִּיצֵד הוּא? עֵינוֹ כְּעִמּוֹד²⁷ שֶׁיִּצָּא רֹאשׁוֹן
13 מִדָּם הַקֶּזֶה²⁸ שֶׁל בְּנֵי אָדָם. נוֹתֵן הַדָּם בְּפֹס וּמִקִּיף²⁹
14 לוֹ וְרוֹאֶהוּ. וְהַשָּׁחֹר - כְּעֵין הַדִּיד הַיָּבֵשׁ³⁰. כְּקִרְן
15 פָּרֶכֶס פִּיצֵד? יִבִּיא פָּרֶכֶס לַח בְּגוֹשׁ אֲדָמָה שְׁעָלָיו,
16 וְלֹקַח מִן הַפְּרוֹר שְׁבוֹ הַקֶּזֶה הָאֲמָצְעִי שְׁלוֹ. שְׁכָלוֹ
17 כְּמוֹ קֶנֶה הוּא, וּבְכָל אֶחָד וְאֶחָד שְׁלִשָּׁה קָנִים, וּבְכָל
18 קֶנֶה שְׁלִשָּׁה עָלִים. וּמִקִּיף הַדָּם לְעֵלָה הָאֲמָצְעִי
19 שֶׁבִּקְנֶה הָאֲמָצְעִי וְרוֹאֶה בּוֹ³¹. כְּמִימֵי אֲדָמָה פִּיצֵד?
20 יִבִּיא אֲדָמָה מִבְּקַעַת סִיכֵּי וְכִיּוֹצֵא בֵּה, שֶׁהָיָה אֲדָמָה,
21 וְנוֹתֵן עָלֶיהָ מֵיִם בְּכָלִי עַד שֶׁיַּעֲלֶה הַמֵּיִם עַל הָעֶפֶר
22 כְּקִלְפַת הַשּׁוֹם³². וְאֵין שְׁעוֹר לְמִים וְלֹא לְעֶפֶר.
23 וּמַעֲפָרָן³³ בְּכָלִי וּמִשְׁעֵר בֵּהֶן לְשַׁעֲתוֹ וּבְמִקְוָמוֹ³⁴
24 כְּשֶׁהוּא עֹכוּרִין. וְאֵם צָלְלוֹ - חוֹזֵר וּמַעֲפָרָן³⁵.

(27) גון שלה. (28) שם, ב. (29) וסומך לו. (30) שם כ,
(31) שם. (32) שם. "ומציף מים", שיהיו המים צפים.
(33) שאין בודקים בצלולים אלא בעכוּרים. (34) כלומר,
אפילו כשהדם עוד לח כשהיא באה לחכם לשאול, ולא
יאמר אילו היה יבש היה טמא, "ראין לדיין אלא מה שענינו
רואות" (שם) ראה בש"ך ובט"ז יו"ד ס"י קפח. (35) שם.

25 ט. אַרְבָּעָה מִרְאוֹת³⁶ הִלְלוּ³⁷, אֵם הָיָה מִרְאֵה הַדָּם
26 כְּמִרְאֵה כָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹ עֲמֹק³⁸ מֵהֶן - הָרִי זֶה
27 טְמֵא³⁹; הָיָה דָּהָה⁴⁰ מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה טָהוֹר⁴¹. פִּיצֵד?

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ה' טבת - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קצג

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יח. דם בתולים - טהור הוא, ואינו לא דם נדה ולא
 דם זיבה, שאינו מן המקור, אלא כמו דם חבורה.
 וכיצד דין הבתולה בדם? אם נשאת קטנה⁶⁸, בין
 לא ראתה דם מימיה בין שראתה דם בבית אביה -
 הרי זו מתרת לבעלה עד שתחיה המכה⁶⁹, שכל דם
 שתראה - מחמת המכה הוא. ואם ראתה דם אחר
 שתחיה המכה - הרי זו נדה.

(68) לפני שתיים-עשרה שנה ויום אחד, כי זמן ראיית דם
 מתחיל מימי נערו. (69) שתתרא החבורה הבאה עלידי
 השרת הבתולים.

יט. נשאת פשהיא נערה⁷⁰: אם לא ראתה מימיה דם
 - הרי זו מתרת לבעלה ארבעה ימים⁷¹ פיוס ובלילה,
 אף על פי שהדם שותת⁷². והוא שלא חיתה המכה.
 ואם ראתה דם בבית אביה ואחר כך נשאת - אין
 לו לבא עליה אלא בעילה ראשונה ופורש⁷³, ויהיה
 דם בתולים זה כאלו היא תחלת נדה. ובגרת⁷⁴ שלא
 ראתה⁷⁵ מימיה - נותנין לה כל לילה הראשון.

(70) שהגיע זמנה לראות. (71) שם סד, ב. (72) שמחמת
 מכה הוא. (73) שם סה, ב. - כרב ושמואל, ורבינו מפרש
 שמדובר בנערה, וראתה בבית אביה (מגיד-משנה).
 (74) אחרי עבור ששה חדשים מימי נערו. (75) אבל
 ראתה, בועל בעילת מצוה.

כ. ארבעה לילות⁷⁶ שנותנין לנערה שלא ראתה דם
 - אף על פי שהן בסרוגין⁷⁷. בועל לילה הראשון,
 וממתין אפילו שני חדשים או שלשה, ובוכל לילה
 שני. והוא שלא חיתה המכה.

(76) כלומר, ארבעה ימים ובלילה, כמבואר למעלה הי"ט.
 (77) שם סה, ב.

כא. וכן קטנה⁷⁸ שנותנין לה עד שתחיה המכה,
 אפילו לא חיתה שנה - הרי זה בועל כל השנה, בין
 בסרוגין בין פיוס אחר יום.

(78) אפילו ראתה.

כב. קטנה שנשאת, ונעשת נערה תחת בעלה, וצדין
 הדם שותת מחמת המכה - כל בעילות שבעל
 פשהיא קטנה נחשבות לו כלילה אחד, ומשלימין
 לו כל ארבעה ימים⁷⁹ בימי הנערות. ואפילו היו
 השלשה ימים שנותנין לו בימי הנערות בסרוגין,
 ובעל בכל שני חדשים לילה אחד - הרי זה מתר.
 והוא שלא חיתה המכה.

(79) שם. כמבואר למעלה הי"ט.

כג. כיצד יודעין אם חיתה המכה או לא חיתה?
 היתה רואה הדם בעת שתעמד, וכשתשב לא תראה,
 ובעת שתשב על הקרקע תראה, ואם תשב על גבי
 כרים וכסתות לא תראה - צדין לא חיתה המכה;

(51) של בשר. (52) שם. ואף-על-פי שנפתח הרחם
 כשהפילה, מפני שאפשר לפתיחת הרחם בלא דם, ולפיכך
 אינה טמאה משום נדה, ומשום יולדת אינה טמאה, שהפלת
 חתיכה אינה נקראת לידה. (53) דרוקא אם יש דם עמה
 טמאה, ולא דם בתוכה (מגיד-משנה).

יד. הפילה חתיכה קרועה⁵⁴, ודם אגור⁵⁵ בתוכה -
 טמאה⁵⁶. הפילה כמין קלפה, כמין שער, כמין
 עפר, כמו יבחושי⁵⁷, אם היה מראה דברים אלו
 אדם - תטיל למים פושין⁵⁸; אם נמוחו⁵⁹ - הרי זו
 טמאה, שדם הוא וקפה, וכל הרואה דם יבש⁶⁰ -
 טמאה; ואם שהו פושין מעת לעת⁶¹ ואחר כך⁶²
 נמוחו - הרי זו ספק טמאה⁶³; לא נמוחו מעת לעת
 - הרי אלו ממכה, וטהורה היא.

(54) שם כא, ב. ולפי גירסתנו בגמרא שם, יש לקרועה
 לכתחילה ולבודקה. (55) מכונס. (56) מכיון שיש סדקים
 מבחוץ של החתיכה והדם שם, הרי נוגע הדם ברחם דרך
 הסדין, ונקרא זה "דם יהיה זובה מבשרה" (קריית ספר).
 (57) יתושים. (58) חומם כחמימות הרוק (בית יוסף) בשם
 הריטב"א. (59) לפני שעברו עליהם שתיים-עשרה שעות
 (ראה רש"י שם, ומגיד-משנה כאן). (60) שם. ואפילו יבש
 מעיקרו. (61) עשרים וארבע שעות. (62) המלים "ואחר
 כך" אין משמעותן אחר עשרים וארבע שעות, אלא הכוונה
 היא: אחרי שהו בפושין במשך הזמן שנאמר למעלה,
 היינו מן שתיים-עשרה עד עשרים וארבע שעות.
 (63) הגמרא שם מסתפקת אם גם בדם צריך מעת-לעת כשרץ
 ונבלה (שטמאין לחין ולא יבשין) וכשנמוחו תוך המעת
 לעת, אפילו אחרי עבור שתיים עשרה שעות, הרי זה דם נדה
 וטמאה. או שבדם שהוא רך מספיקה שהייה של שתיים-
 עשרה שעות, ואם לא נימוחו אין זה דם נדה, ונשארה
 הבעיה בתיקו, ולפיכך היא ספק טמאה (מגיד-משנה).

טו. הפילה כמין חגבים, כמין דגים, שקצים
 ורמשים: אם יש עמה דם - טמאה, ואם לאו -
 טהורה⁶⁴.

(64) ראה למעלה הערה נ.

טז. האשה שהכניסה שפופרת בפוזדור, וראתה
 הדם בתוך השפופרת - טהורה; שנאמר: דם יהיה
 זובה בכשרה - עד שתראה בכשרה, כדרך שהנשים
 רואות, ואין דרך האשה לראות בשפופרת⁶⁵.

(65) שם כא, ב.

יז. האשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגלים,
 בין שהשתינה והיא עומדת בין שהשתינה והיא
 יושבת - הרי זו טהורה⁶⁶. ואפילו הרגיש גופה
 ונודענעה - אינה חוששת; שהרגשת מי רגלים היא
 זו. שאין מי רגלים מן החדר, ודם זה דם מכה הוא
 בחלה⁶⁷ או בכלא.

(66) שם נט, ב. (67) "המעי האחרון שהוא שוה ואין בו
 עיקום, והוא שהרעי יוצא בו" (פ"ו מהל' שחיטה ה"ט).

- 1 פֶּסֶק הַדָּם וְלֹא רֵאֲתָה כָּלֵל בֵּין עֹמֶדֶת בֵּין יוֹשֶׁבֶת עַל
- 2 הַכּוּר - כִּבְר חֵיתָה הַמִּכָּה. וְכֵן אִם לֹא פֶּסֶק כָּלֵל, אֲלֹא
- 3 תִּרְאֶה הַדָּם וְאִפְלוּ בִּשְׂהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל הַכָּרִים
- 4 וְהַכִּסְתּוֹת - אֵין זֶה דָם מִכָּה, אֲלֹא דָם נִדָּה.⁸⁰
- (80) ש.ם.
- 5 כד. הֵיטָה רֹאֶה בַּעֲת תִּשְׁמִישׁ⁸¹ - הֲרִי זֶה מִחֲמַת
- 6 הַמִּכָּה. שְׁמִשָּׁה מִטָּהָ וְלֹא רֵאֲתָה דָם, וְאַחֵר כִּף

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ט כסלו'ה' טבת תשע"ח

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ח

הלכות תפלין ומזווה וספר תורה

פרק חמישי

(1) כיצד כותבים את המזווה; דיני קביעתה; זמן בדיקתה וההפרש שבין מזוות יחיד למזוות רבים.

- 12 א. פִּיצַד כּוֹתְבִין אֶת הַמְּזוּזָה?² כּוֹתְבִין שְׁתֵּי פְּרָשִׁיּוֹת,
- 13 'שְׁמַע', 'וְהָיָה אִם שָׁמַע', עַל דֶּף³ אֶחָד, בִּירִיעָה אֶחָת.
- 14 וְעוֹשֶׂה לָּהּ רֹחַ מְלֻמָּטָה וְרוּחַ מְלֻמָּעָה כְּמוֹ חֲצִי
- 15 צִפְרֶן.⁴ וְאִם כְּתֹבָה בְּשָׁנִים אוֹ בְּשִׁלְשָׁה דְּפִין - בְּשָׁרָה.⁵
- 16 וּבִלְבָד שְׁלֹא יַעֲשֶׂהָ כְּזָנָב,⁶ אוֹ כְּמוֹ עֵגוּל,⁷ אוֹ כְּקָפָה.⁸
- 17 וְאִם עָשָׂה כְּאַחַת מֵאלֶּה - פְּסוּלָה.⁹ כְּתֹבָה שְׁלֹא עַל
- 18 הַסֵּדֶר,¹⁰ כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּים פְּרָשָׁה לְפָרָשָׁה - פְּסוּלָה.¹¹
- 19 כְּתֹבָה בְּשָׁנֵי עוֹרוֹת - אֶף-עַל-פִּי שְׁתַּפְּרֶן, פְּסוּלָה.¹²
- 20 סִפְר־תּוֹרָה שְׁבִלָה וְתַפְלִין שְׁבִילוֹ, אֵין עוֹשִׂין מֵהֶן
- 21 מְזוּזָה¹³; וְלֹא מִן הַגְּלִיזִינִים¹⁴ שֶׁל סִפְר־תּוֹרָה, אֵין
- 22 כּוֹתְבִין עָלָיו מְזוּזָה, לְפִי שְׂאִין מוֹרִידִין מִקִּדְשָׁה
- 23 חֲמוּרָה לְקִדְשָׁה קִלְיָה.

(2) מיסודי המצוה: "להיות זיכרון לאדם באמונת ה' בכל עת בואו לביתו וצאתו, וכמו שאמרו (מנחות דף לג עמוד ב): "מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, כדי שיפגע במזווה מייד" ("החינוך", מצוה תכ"ג, וראה לשון רבינו לקמן פרק ו, הלכה י"ג). (3) עמוד. (4) (מנחות דף לב עמוד א) "כמלא אטבא דסיפרי" (עץ סדוק הנושך דפי הקונטרס שלא יכפלו) ופירשו הגאונים שזה כחצי ציפורן (רא"ש להלכות מזווה). ובנוגע לרווח שבצדדין, צריך להניח בתחילתה כדי לגלול היקפה אחרי שתיכרך, שמזווה נכרכת מסופה לתחילתה, כמבואר בסמוך הלכה ו (יורה דעה סימן רפ סעיף ח). אבל בסופה אין צריך להניח כלל, אלא שייזוהר שיהיו האותיות שבסוף השיטות מוקפות גויל

(ש.ם). (5) (מנחות דף לא עמוד ב) "מזווה שכתבה שתיים ושלוש ואחת כשרה" ומפרש רבינו: בין שעשאה בשני דפים או בשלושה, הרי כאילו עשאה על דף אחד (כסף משנה). (6) רחבה מלמעלה וצרה מלמטה, שכותב בשיטה העליונה ארבע תיבות (מלים), ובשנייה שלוש ובשלישית שתיים נמצא שהמזווה הולכת וצרה כזנב. (7) שהיא כתובה בצורה עגולה. (8) כאוהל, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שכותב בשיטה הראשונה תיבה אחת, ובשנייה שתיים, ובשלישית שלוש, באופן שהמזווה הולכת ומתרחבת מלמעלה למטה. (9) (מנחות דף לא עמוד א) אלא שבגירסת הש"ס שלפנינו לא נזכר "עגול", וכנראה שלרבינו הייתה גירסה כזו בש"ס שלפניו (כסף משנה). (10) הכתוב בתורה "שמע, לפני "והיה אם שמוע". (11) מכילתא פרשת בא. (12) ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). (13) לפי שקדושתן חמורה מקדושת מזווה, ואין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה (מנחות דף לב עמוד א) ומדובר כאן שהייתה פרשת "שמע" כתובה בספר תורה בסוף הדף, ורוצה להוסיף לכתוב למטה פרשת "והיה אם שמוע", שאם לא כן איך אפשר לצרף שתי פרשיות שבספר תורה לעשותן מזווה והלא רחוקות זו מזו, ואסור לכתוב מזווה על שני עורות (ש"ך יורה דעה סימן ר"צ). (14) הקלפים החלקים מסביב לכתב האותיות, מלמעלה ולמטה, ושבין דף לדף, וקדושתן כקדושת הספר עצמו (שבת דף קטז עמוד א).

- 24 ב. וּמִצְוָה לַעֲשׂוֹת רוּחַ שְׁבִין פְּרָשִׁת 'שְׁמַע' לְוְהָיָה
- 25 אִם שָׁמַע' פְּרָשָׁה סְתוּמָה¹⁵; וְאִם עָשָׂה אוֹתָהּ
- 26 פְּתוּחָה¹⁶ - בְּשָׁרָה, לְפִי שְׂאִינָה סְמוּכָה לָּהּ מִן
- 27 הַתּוֹרָה¹⁷. וְצִרְף לְהִזְהֵר בְּתַגִּין¹⁸ שָׁבָה. וְאֵלּוּ הֵן
- 28 הַתַּגִּין שְׁעוֹשִׂין בְּמְזוּזָה:

(15) שיגמור את הפרשה הראשונה בסוף השיטה, ויניח בתחילת השיטה השנייה רווח כשיעור תשע אותיות, ומתחיל לכתוב הפרשה השנייה באמצע השיטה, ואם לא גמר את הראשונה בסוף השיטה, יניח את סוף השיטה פנוי, ויניח מעט רווח מהשיטה השנייה ויתחיל לכתוב הפרשה השנייה. ראה לקמן (פרק ח, הלכה ב). (16) שגמר את

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון כ"ט כסלו – ספר אהבה – הלכות מזווה קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שמות, כי שד"י נוטריקון שומר דת ישראל (כלבו).
 (23) אזכורת, שהן שמות ה'. (24) "צורות כמו אותיות משונות ואומרים שהם חותמות למלאכים" (מעדני יום טוב להלכות מזווה). וכן מצינו ב"היכלות" דף יט: "כשאתה בא ועומד על פתח היכל ה' טול שני חותמות בשתי ידך, אחד של טוטרואסיא ה', ואחד של סוריא שר הפנים". (25) מצוות מזווה. (26) לשון קשר, שקושר אדם פיתקא סביב לגופו לרפואה, או לסגולה אחרת. (27) לשמירת גופם וביתם, ולפיכך הם מוסיפים בה שמות של מלאכים לסגולה. (28) חיי הגוף וצרכיו, הם הבלי העולם הזה. ורבינו בהלכות עבודה זרה (פרק י"א הלכה י"ב) אומר: "הלוהש על המכה וקורא פסוק... והמניח ספר תורה על הקטן בשביל שישן... הם בכלל הכופרים בתורה, שהם עושים דברי תורה רפואת הגוף ואינם אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך", הא למדת שאנשים אלה הם בכלל הכופרים, וכבר הודיענו רבינו בהלכות תשובה (פרק ג, הלכה ו) שהכופרים אין להם חלק לעולם הבא ואף על פי שמבואר בתלמוד (מנחות דף לג עמוד ב) שהמזווה שומרת על האדם וביתו? אבל עיקר הכוונה בעשייתה אינה לשם שמירה, אלא לקיים מצוות הקדוש-ברוך-הוא והשמירה תבוא מאלה (כסף משנה), וראה לקמן (פרק ו, הלכה י"ג). ונוהגים לכתוב מבחוץ "כזו" במוכס"ז כז"ר" נגד ה' אלוקינו ה'" הכתוב מבפנים, כי אותיות אלו הן הסמוכות באל"ף ב"ת, לאותיות ה' אלוקינו ה'" (הגהות מיימוניות ויורה דעה סימן רפ"ח). ובירושלמי פאה (פרק א, הלכה א) אמרו: ארטיבין (שר נכרי) שלח לרבינו הקדוש מרגלית טובה במתנה, שלח לו רבינו מזווה, שאלו [=ארטיבין לרבי]: אני שלחתי לך מתנה יקרת ערך ואתה שלחת לי דבר פועט? השיבו [=רבי לארטיבין]: כל חפצין וחפצי לא ישוו בה... אתה שלחת לי דבר שאני שומרו, ואני שלחתי דבר שאתה ישן והוא שומר עליך, שנאמר (משלי פרק ו, פסוק כב): בשכבך תשמור עליך".

הראשונה באמצע השיטה והניח רווח פנוי כשיעור תשע אותיות והתחיל את הפרשה השנייה מתחילת השיטה השנייה (שם, הלכה א). (17) שאין פרשת "שמע" כתובה בתורה סמוכה ל"והיה אם שמוע" שכמה פרשיות מפסיקות ביניהן (מנחות דף לב עמוד א). ולעיל (פרק ב, הלכה ב) בעניין פרשיות שבתפילין הקפיד רבינו שתהיה סתומה, אף על פי שאינן סמוכות בתורה? מפני ש"קדש" "והיה כי יביאך" סמוכות זו לזו בתורה, והפתחות מעכבות בהן, ואילו היינו מכשירים בפתחת "והיה אם שמוע" היו טועים ובאים להכשיר גם בפרשיות הראשונות שהן סמוכות, ולכך חילקו ביניהן ופסלו ככולן (מעשה רוקח). (18) כתרי האותיות העשויים בדמות זייגין כמו שמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח).

ג. פֶּרֶשֶׁה רִאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ שִׁבְעַת אוֹתוֹת, עַל כָּל אוֹת מִהֶן שְׁלֹשָׁה זֵיגִינִין¹⁹. וְאֵלוֹ הֵן: שִׁי"ן עִי"ן שֶׁל שְׁמַע', וְנו"ן דְּנִפְשָׁךְ, וְתַרִי זֵיגִי"ן שֶׁל מְזוֹזוֹת', וְתַרִי מִיתִי"ן שֶׁל טֹטֶפֶת'. וּפֶרֶשֶׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ בָּהּ שֵׁשׁ אוֹתוֹת, עַל כָּל אוֹת מִהֶן שְׁלֹשָׁה זֵיגִינִין. וְאֵלוֹ הֵן: גִּימ"ל שֶׁל דְּגָנָךְ, וְתַרִי זֵיגִי"ן שֶׁל מְזוֹזוֹת', וְתַרִי מִיתִי"ן שֶׁל טֹטֶפֶת', וְצַדִּיק שֶׁל הָאֶרֶץ'. וְאֵם לֹא עֲשֶׂה תִגִּין, אוֹ שֶׁהוֹסִיף בָּהֶן אוֹ גֵּרַע מִהֶן, לֹא פָסַל. וְאֵם כִּתְבָהּ שֶׁלֹא בְשֵׁרְטוּט²⁰, אוֹ שֶׁלֹא דָקָק בְּמֵלֶא וְחָסֵר, אוֹ שֶׁהוֹסִיף מִבְּפָנִים אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת - הִרִי זוֹ פְסוּלָה²¹.

(19) (מנחות דף ל עמוד ב) "שבע אותיות צריכות שלושה זייגין ואלו הן: שעטנ"ז ג"ץ" ופירש רש"י שלושה תגין בכל אחת, בשי"ן בראש רגל השמאלית, וכן בעי"ן בראש הרגל הפנימית וכן כולן. ואתם התגים אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה. (20) (מנחות דף לב עמוד ב) "כתבה איגרת פסולה" ופירש רש"י: "בלא שירטוט, ולא דקדק בחסירות ויתרות כאגרת בעלמא". (21) גם זה בכלל "כתבה איגרת". ויש מפרשים: שאם חסר פסולה משום שנאמר "וכתבתם" - כתיבה תמה, שלימה ולא חסירה (קריית ספר). ואם מילא במקום חסר, פסולה, על פי הכלל: יתר כנטול דומה, והרי היא כחסרה (מרכבת המשנה; אור שמח).

ד. מִנְהַג פְּשוּט, שְׁפוֹתֵבִים עַל הַמְזוֹזָה מִבְּחוּץ, כְּנִגְדַּת הַרוּחַ שֶׁבִּין פֶּרֶשֶׁה לִפְרָשָׁה: שְׁדִי²²; וְאִין בְּזָה הַפֶּסֶד, לְפִי שֶׁהוּא מִבְּחוּץ. אֲבָל אֵלּוֹ שְׁפוֹתֵבִין מִבְּפָנִים שְׁמוֹת הַמְּלָאכִים, אוֹ שְׁמוֹת קְדוּשִׁים²³, אוֹ פֶסֶק אוֹ חוֹתְמוֹת²⁴ - הִרִי הֵן כְּלָל מִי שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שְׁאֵלּוֹ הַטֹּפְשִׁים, לֹא דִי לָהֶם שֶׁבִטְלוּ הַמְצָוָה, אֲלֵא שֶׁעָשׂוּ מְצָוָה גְדוּלָה²⁵, שֶׁהִיא יְחִיד הַשֵּׁם שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְאֶהְבְּתוֹ וְעִבְדְּתוֹ, כְּאֵלּוֹ הוּא קָמִיעַ²⁶ שֶׁל הַנִּת עֲצָמָן²⁷, כְּמוֹ שֶׁעָלָה עַל לִבָּם הַסֶּכֶל, שֶׁזָּהוּ דָבָר הַמְהִינָה בְּהִבְלֵי הָעוֹלָם²⁸.

(22) (הלכות גדולות). וב"זוהר" פרשת דברים דף רסו עמוד א מצריך לכתוב שם "שדי" מבחוץ כנגד תיבת "והיה" שבפנים (כסף משנה). ונהגו לכתוב שם זה יותר משאר

ה. וּמִצְוָה לְכַתֵּב 'עַל הָאֶרֶץ' בְּשִׁטָּה אֲחֵרוֹנָה, בֵּין בְּרִאשׁ, בֵּין (בְּאֶמְצָע²⁹) הַשִּׁטָּה. וְנִהְיָ כָּל הַסּוּפְרִים לְכַתֵּב אוֹתָהּ בְּשִׁתִּים וְעֶשְׂרִים שִׁטּוֹת, וְעַל הָאֶרֶץ בְּרִאשׁ שִׁטָּה אֲחֵרוֹנָה. וְאֵלּוֹ הֵן הָאוֹתוֹת שֶׁבְּרִאשׁ כָּל שִׁטָּה וְשִׁטָּה עַל הַסֵּדֶר: שְׁמַע, ה', הַדְּבָרִים, לְבָנֶיךָ, וּבְשִׁכְבְּךָ, בֵּין, וְהִיָּה³⁰, מְצָוָה, כָּכָל, יוֹרָה, עֶשֶׂב, פֶּן, וְהַשְׁתַּחֲוִיתֶם, הַשָּׁמַיִם, וְאֶבְדֶּתֶם, וְשַׁמֶּתֶם, אֹתָם, אֹתָם, בְּדֶרֶךְ, וּבְשַׁעֲרֶיהָ, אֲשֶׁר, עַל הָאֶרֶץ.

(29) גירסת הכסף משנה "בסוף השיטה". ובדפוסים אחרים כתוב: "באמצע השיטה" [כפי שמופיע אצלנו]. אבל זה בניגוד לגירסת התלמוד (מנחות דף לא עמוד ב) ושם נתנו רמז לזה, "בסוף השיטה" - כנגד הפסוק (תהילים פרק קג, פסוק יא): כגבוה שמים על הארץ, שאם "על הארץ" נכתב בסוף השיטה האחרונה, ובסוף השיטה שלפניה כתוב: "כימי השמים", הרי השמים על הארץ, "בראש השיטה" - כנגד מרחק השמים מהארץ: שמרחק "על הארץ" מ"כימי השמים" לומר שכמרחק השמים מהארץ יאריכו ימיכם. (30) כבר ביארנו לעיל הלכה ב שמניח מעט חלק בראש השיטה זו, כדי לעשות פרשה זו סתומה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אומר: יעשו חבריי (לשון רש"י שם). (49) מוסב על חיוב הבדיקה בכלל.

- י. הכל חיבין במזוזה, אפילו נשים⁵⁰ ועבדים⁵¹.
ומחנכים את הקטנים⁵² לעשות מזוזה לבתיהם.
השוכר בית בחוזה לארץ, והדר בפונדק⁵³ בארץ-
ישראל, פטור מן המזוזה שלשים יום⁵⁴; אבל
השוכר בית בארץ-ישראל, חיב במזוזה מיד⁵⁵.

(50) אף על פי שנסמכה מצוות מזוזה למצוות תלמוד תורה ככתוב: "ולמדתם אתם את בניכם... וכתבתם על מזוזות וגו' אין אנו מקישים מזוזה לתלמוד תורה שנשים פטורות ממנה, אלא הן חייבות, משום שנאמר במזוזה: "למען ירבו ימיכם" וגו' וכי אנשים צריכים חיים ונשים לא? (קידושין דף לד עמוד א; ברכות דף כ עמוד ב). (51) כל מצוה שהאשה חייבת, אף עבדים כנענים חייבים (חגיגה דף ד עמוד א). (52) כגון יתומים קטנים שירשו בתים, האפטרופוס מחנך אותם בקביעת מזוזה לבתיהם (גיטין דף נב עמוד א; והשווה הלכות נחלות פרק י"א, הלכה י). (53) מלון. (54) כי מזוזה - חובת הדר היא, ופחות משלושים יום נקראת דירתו דירת עראי ולא חשובה להתחייב במזוזה (בית יוסף יורה דעה סימן רפ"ו). ויש מפרשים: שדירה שכורה אינה חייבת במזוזה כלל שנאמר "ביתך" ולא של אחרים, אלא שלאחר שלושים יום חייבוהו חכמים במזוזה מפני שהיא נראית כשלו (תוספות, עבודה זרה דף כא עמוד א). (55) (מנחות דף מד עמוד א). "משום יישוב ארץ ישראל". שלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפילו יוצא ממנו, הלכך בקושי יצא ממנו, מפני טורח מזוזה אחרת (שלא היו מצויות בימיהם), ואפילו כשיצא ממנו ישכרנו אחר מהרה כשימצאנו מזומן במזוזה (לשון רש"י שם).

- יא. המשכיר בית לחברו, על השוכר להביא מזוזה ולקבוע אותה, אפילו היה נותן שכר על קביעתה⁵⁶; מפני שהמזוזה חובת הדר היא, ואינה חובת הבית⁵⁷. וכשהוא יוצא, לא יטלה בידו יוצא⁵⁸; ואם היה הבית של פותי, הרי זה נוטלה כשיצא⁵⁹.

(56) אין הוא יכול לחייב בה את המשכיר. (57) (בבא מציעא דף קא עמוד ב) שנאמר בה "ביתך" דרשו חז"ל דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא ממנה הזהירה התורה, וזה הדר. (58) (שם דף קב עמוד א) "לפי שהמזיקים באים בבית שאין בו מזוזה וכשנוטלה כאילו מזיק אותם שידורו בבית" (תוספות שם דף קא עמוד ב). (59) שמה ינהג בה הגוי מנהג בזיון.

יום שני ל' כסלו ה'תשע"ח

פרק ששי

(1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזוזה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזוזה; גודל מצוות מזוזה וסגולתה.

- א. עשרה תנאים יש בבית, ואחר-כך יתחייב הדר בו³³

- ו. כשפולין אותה, גוללין אותה מסוף השיטה לתחלתה³¹, עד שתמצא, כשיפתח הקורא לקרות, יקרא מראש השיטה לסופה. ואחר שגוללה, מניחה בשפופרת³² של קנה³³ או של עץ או של כל דבר, ומחבר אותה אל מזוזת הפתח במסמר, או חופר במזוזת הפתח ומכניס בה³⁴ המזוזה.

(31) (מנחות שם). (32) (שם), דף לג עמוד ב; בבא מציעא דף קב עמוד א). (33) צמח נכוב הגדל על שפת נהרות. (34) בתוך חפירת המזוזה (מנחות שם).

- ז. וקדם שיקבענה במזוזת הפתח, מברך תחלה: "ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו לקבוע מזוזה³⁵. ואינו מברך בשעת פתיחתה, שקביעתה זו היא המצוה³⁶.

(35) רי"ף הלכות מזוזה. (36) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אינו מברך אלא בשעת גמר מצוותה (שם, דף מב עמוד ב). השווה דברי רבינו לקמן הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ח, ושם הלכה ט מבואר שמברך גם ברכת "שהחיינו" על קביעת מזוזה.

- ח. תלאה במקל³⁷ - פסולה³⁸, שאין זו קבועה. הניחה אחרי הדלת³⁹ - לא עשה כלום⁴⁰. חפר במזוזת הפתח והכניס המזוזה כמו נגר, והיא פכרית הקרשים בטפצעות⁴¹ - פסולה. העמיק לה טפח⁴² - פסולה⁴³. חתך קנה והכניס בו⁴⁴ מזוזה, ואחר-כך חבר הקנה אל קנים אחרים, והעמיד מן הפל מזוזת הפתח - פסולה, מפני שקדמה קביעת המזוזה לעשיית מזוזת הפתח⁴⁵.

(37) שלא קבעה בצורת הפתח עצמו, אלא במקל שעמד בגובה מזוזת הבית. (38) (מנחות דף לב עמוד ב). (39) על הקיר שמאחורי הדלת. (40) (שם) כי גם זו אינה קבועה בצורת הפתח עצמו ואין זה "על מזוזות ביתך". (41) שהכניס המזוזה ברוחב המזוזה ולא בגובה (מנחות דף לג עמוד א) נגר - בריח ונזכר במשנה (תמיד פרק ג, משנה ז): "העביר את הנגר". (42) שחפר במזוזת הבית בעומק טפח, ושם הכניס את המזוזה. (43) (שם עמוד ב) שאין זו "על מזוזות" אלא "תוך מזוזה". (44) במקום החתך. (45) ואין חיוב המצוה אלא משעה שנקבעה מזוזת הפתח בבית, וזה שקבע את המזוזה קודם שתבוא לידי מצוה, פסולה משום "תעשה ולא מן העשוי" (מנחות דף לג עמוד ב) וראה לקמן הלכות ציצית (פרק א, הלכה טז).

- ט. מזוזת היחיד נבדקת פעמים בשבוע⁴⁶, ומזוזת רבים⁴⁷ - פעמים ביוכל⁴⁸; שאם נקרעה⁴⁹ ממנה אות אחת או נמחקה, מפני שהיא קבועה בפתלים, מרקבת.

(46) בשמיטה. (47) כגון שערי חצרות ועיירות. (48) חמישים שנה (יומא דף יא עמוד א). "כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטרח יהא כל אחד

על עמודים מִפָּאן ומִפָּאן¹⁶, אֶף-עַל-פִּי שְׁהִיא¹⁹
כְּתִבְנִית בֵּית, פְּטוּרָה¹⁷, לְפִי שְׁאִין לֹה מְזוּזוֹת, שְׁאֵלוּ²⁰
הַעֲמֻדִים לְהַעֲמִיד הַתְּקָרָה הֵן עֲשׂוּיִין.²¹

(14) עמודים, ונמצא במשנה (שבת פ"ח, מ"ז). (15) מנחות
לג, ע"ב. (16) מארבע רוחותיה. (17) שם.

ד. בֵּית שֵׁשׁ לוֹ מְזוּזָה מִפָּאן ומִפָּאן, וְכִפְּחָה¹⁸ פְּמִין²²
קִשֶׁת עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת בְּמָקוֹם הַמְּשָׁקוּף - אִם יֵשׁ²³
בְּגִבְהַ הַמְּזוּזוֹת עֲשָׂרָה טַפְחִים אוֹ יוֹתֵר, חֵיב²⁴
בְּמְזוּזָה¹⁹; וְאִם אֵין בִּהֵן עֲשָׂרָה טַפְחִים, פְּטוּרִים,²⁵
מִפְּנֵי שְׁאִין לוֹ מְשָׁקוּף²⁰.

(18) מכסה עגול כקשת, ומתקצר ועולה. (19) שהכיפה
נידונית כמשקוף. (20) כי מאחר שאין בגובה המזוזות
עשרה טפחים, ואתה מצרף את הכיפה המתעגלת לגובה
המזוזות, שוב חסר לך משקוף, שאי אפשר לכיפה שתשמש
מזוזה ומשקוף כאחד (ט"ז ליו"ד סי' רפד, בהבנת דברי
רבינו). ומקור הלכה זו ביומא יא:

ה. בֵּית שְׁאִין לוֹ תְּקָרָה, פְּטוּרָה²¹ מִן הַמְּזוּזָה. הִיָּה²⁷
מִקְצָתוֹ מִקְרָה וּמִקְצָתוֹ אֵינוֹ מִקְרָה - יֵרָאֶה לִּי, שְׁאֵם²⁸
הִיָּה הַקְּרוֹי²² כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שְׁהוּא חֵיב בְּמְזוּזָה.²⁹
וּמִעֲמִידֵין הַדִּלְתוֹת, וְאַחֲרֵכֶף קוֹבְעִין אֶת הַמְּזוּזָה²³.

(21) מנחות לג, ע"ב: "פתחי שימאי (שאיין להם תקרה),
פטורים מן המזוזה" וכפירוש השני של רש"י שם שאין
הבית מקורה. (22) ויש בקירוי ארבע אמות על ארבע
אמות (כסף-משנה, בשם רבינו מנוח). (23) מנחות לג,
ע"א. שאין חיוב המזוזה אלא אחרי עמידת הדלתות בפתח,
שנאמר: "על מזוזות ביתך ובשעריך" - והדבר ידוע שהשער
הוא הדלת, וכך אמרו חכמינו ז"ל - "אחד שערי בתים ואחד
שערי חצרות"; ולא אמרו: אחד פתחי בתים, שכל פתח
שאיין בו דלתות - פתח נקרא, שער אינו נקרא (לשון רבינו
בתשובתו הובאה במוספנו "תשובות רבינו"). - ואם יקבע
את המזוזה, במזוזת הבית לפני עמידת הדלתות, הרי קבעה
קודם שתבוע לידי מצוה, והרי זה פסול מטעם "תעשה ולא
מן העשוי". ראה לעיל פ"ה, ה"ח.

ו. הִרְהִיבִית²⁴, הִלְשָׁכוֹת²⁵ וְהִעֲזָרוֹת²⁶, וּבִתֵּי-כְנִסְיֹת³¹
וּבִתֵּי-מִדְרָשׁוֹת, שְׁאִין בִּהֵן בֵּית דִּיָּרָה, פְּטוּרִין, לְפִי³²
שְׁהֵן קִדְשָׁן²⁷. בֵּית-הַכְּנֶסֶת שֶׁל כְּפָרִים, שְׁהָאֲרוּחִין³³
דְּרִין²⁸ בוֹ, חֵיב בְּמְזוּזָה. וְכֵן בֵּית-הַכְּנֶסֶת שֶׁל כְּרִפִּין,³⁴
אִם הִיָּה בוֹ בֵּית דִּיָּרָה²⁹, חֵיב³⁰. כָּל הַשְּׁעָרִים שְׁהִיוּ³⁵
בְּמִקְדָּשׁ לֹא הִיָּה לָהֶם מְזוּזוֹת³¹, חוּץ מִשְׁעַר נִקְנָזוֹר³²
וּשְׁלִפְנִים מִמֶּנּוּ, וְשֶׁל לִשְׁת פְּרִהֲדִרִין³³, מִפְּנֵי³⁷
שְׁהִלְשָׁקָה הַזֹּאת הִיָּתָה בֵּית-דִּיָּרָה לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּשִׁבְעַת³⁸
יָמֵי הַהִפְדָּשָׁה³⁴.

(24) שבית-המקדש היה בנוי עליו. (25) חדרי המקדש,
מלשון הכתוב (יחזקאל מ, יז). (26) חצרות המקדש, והן:
עזרת נשים ועזרת ישראל. (27) שנאמר: "מזוזות ביתך"
בית חול, ולא בית קודש (יומא יא:). ויש אומרים:

לַעֲשׂוֹת לוֹ מְזוּזָה. וְאִם חָסֵר תְּנָא אֶחָד מֵהֵן, פְּטוּר¹
מִן הַמְּזוּזָה. וְאֵלוּ הֵן: שְׁהִיָּה בוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת² עַל
אַרְבַּע אֲמוֹת³ אוֹ יוֹתֵר, וְשְׁהִיָּיָה לוֹ שְׁתֵּי מְזוּזוֹת⁴,
וְהִיָּה לוֹ מְשָׁקוּף⁵, וְתִהְיֶה לוֹ תְּקָרָה⁶, וְהִיָּה לוֹ
דִּלְתוֹת, וְהִיָּה הַשְּׁעָר גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים אוֹ יוֹתֵר,⁵
וְהִיָּה הַבֵּית חֹל⁷, וְהִיָּה עֲשׂוֹי לְדִירַת אָדָם⁸, וְעֲשׂוֹי
לְדִירַת כְּבוֹד⁹, וְעֲשׂוֹי לְדִירַת קִבְעוֹ¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויהיו לו דלתות."

אבל הראב"ד כאן השיג וכתב, שדלת אינה תנאי למזוזה,
ואף אם אין דלת חייב במזוזה.

ויש לומר שטעם מחלוקתם הוא בגדר הדלת, הרמב"ם
סבר שהדלת עשויה לפתיחה ויציאה, וממילא היא חלק
מהשער, ואם אין דלת חסר בשער ואינו חייב במזוזה, אבל
הראב"ד סבר שהדלת עשויה רק לסתימת השער ואינה
חלק ממנו, ולכן גם אם אין דלת חייב השער במזוזה.

(על-פי "לקו"ש חלק ט"ז עמוד 446)

(2 באורך. (3 ברוחב. (4 עמודים משני צדי הפתח,
ככתוב (משלי ח, לד): לשמור מזוזות פתחי. (5 קורה
מעל לפתח. (6 שהבית יהיה מקורה. (7 פרט לבתי
כנסיות וכיו"ב שהם קודש. (8 פרס לבית התבן ובית
העצים, שאינם מיוחדים לדירת אדם. (9 פרט לבית
המרחץ ובית הבורסקי, שאינם עשויים לדירת כבוד,
כמבואר בסמוך ה"ט. (10 פרט לסוכת החג וכיו"ב,
שאינה עשויה לדירת קבע, וכל עשרת התנאים האלו
מתבארים והולכים בהלכות הבאות.

ב. בֵּית שְׁאִין לוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת עַל אַרְבַּע אֲמוֹת, פְּטוּר⁸
מִן הַמְּזוּזָה¹¹. וְאִם יֵשׁ בוֹ כְּדִי לְרַבֵּעַ אַרְבַּע אֲמוֹת עַל⁹
אַרְבַּע אֲמוֹת בְּשִׁוְהָ¹², אֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא עָגֹל אוֹ בְּעַל¹⁰
חֲמֵשׁ זְוִיּוֹת, וְאֵין צָרִיף לֹמֵר שְׁאֵם הִיָּה אֶרְפוֹ יוֹתֵר¹¹
עַל רַחְבּוֹ¹³, הוֹאִיל וְיֵשׁ בוֹ לְרַבֵּעַ אַרְבַּע אֲמוֹת עַל¹²
אַרְבַּע אֲמוֹת, חֵיב בְּמְזוּזָה.¹³

(11) שאין זה חשוב בית, והתורה אמרה (דברים ו, ט): על
מזוזות ביתך (סוכה ג:). (12) ארכו כרחבו. (13) שאין
ברחבו ד' אמות, אלא שארכו ארוך יותר מארבע אמות, ויש
בעודף כדי לרבע ארבע על ארבע בשוה, וזהו דרך דירה
יותר מבית עגול ('מעשה רוקח'). ויש מפרשים: "אע"פ
שהוא עגול" וכו' שאינו נקרא בית לענין טומאת נגעים:
"ואין צריך לומר שאם היה ארכו יתר על רחבו" וכו' שאף
לענין נגעים נקרא בית, כמבואר בב"ב קסד: וראה הל'
טומאת צרעת פ"ד, ה"ו ('אור שמח').

ג. אֶכְסֵדְרָה, וְהוּא הַמָּקוֹם שֵׁשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים¹⁴
וְתִקְרָה, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ לָהּ שְׁנֵי פְצִימִין¹⁴ בְּרוּחַ¹⁵
רְבִיעִית, פְּטוּרָה מִן הַמְּזוּזָה, מִפְּנֵי שְׁהַפְצִימִין¹⁶
לְהַעֲמִיד הַתְּקָרָה הֵם עֲשׂוּיִים, וְלֹא מְשׁוּם מְזוּזוֹת¹⁷
נַעֲשׂוּיִם¹⁵. וְכֵן הַתְּקָרָה שְׁאִין לָהּ כְּתָלִים, אֲלֹא עוֹמֶדֶת¹⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

40) יציע ארוך לפני פתחי הקומה העליונה, וכולם עולים דרך שם. (41) מקום מכלא הצאן. (42) שם, ע"ב; מנחות לג, ע"ב. (43) מנחות שם. וכפירוש ה"י"ף בהל' מזוזה. ולפי זה נצטרך לפרש דברי רבינו "בית שער אכסדרה" וכו' - שפתוחים לגינה או לבית העצים שהם מקומות הפטורים ממזוזה, וכן מרפסת מקום מקורה הפתוח לגינה (כסף-משנה).

ח. לפיכך, אחד שְעָרֵי חֲצֵרוֹת⁴⁴, ואֶחָד שְעָרֵי מְבוֹאוֹת⁴⁵, ואֶחָד שְעָרֵי מְדִינוֹת⁴⁶ וְעִירוֹת, הַכֹּל חֲיָבִים בְּמִזְוָה; שְהָרֵי הַפְתִּים הַחֲיָבִין בְּמִזְוָה פְתוּחִין לְחוּץ. אֶפְלוּ עֲשָרָה בָתִּים⁴⁷, זֶה פְתוּחַ לְזֶה וְזֶה פְתוּחַ לְזֶה - הוֹאִיל וְהַפְנִימִי חֲיָב בְּמִזְוָה, פֶּלֶן חֲיָבִין. וּמִפְנֵי זֶה אָמְרוּ⁴⁸: שְעָר הַפְתוּחַ מִן הַגִּינָה⁴⁹ לְחֲצֵרוֹ⁵⁰, חֲיָב בְּמִזְוָה.

44) אע"פ שאינן מקורות. (45) רחוב צדדי וצר, וחצרות פתוחות לתוכו. (46) יש מדינה מוקפת הרים ויערות, ואין יוצאים ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר (לשון רש"י יומא יא.). ובכל זאת במקום שיש לחוש לסכנה מפני הגויים, שלא יאמרו כשפים עושים להם היהודים בשערי עירם - פטור ממזוזה. ומטעם זה, נפטרו שערי ערי הגיטו ממזוזה (באר שבע' סימן י"ג). (47) כנוסח כת"י התימנים. ונוסח אחר: עשרה בתים. (48) מנחות לג, ע"ב. (49) וציר הדלת הוא לצד הגינה שהוא מקום פטור. (50) שיש בה בית החייב במזוזה.

ט. בֵּית־הַפֶּסֶא, וּבֵית־הַמֶּרְחֵץ, וּבֵית הַטְּבִילָה⁵¹, וּבֵית הַבְּרִסקִין⁵² וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, פְּטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, לְפִי שְאֵינָן עֲשׂוּיִין לְדִירַת כְּבוֹד⁵³. סֶפֶת חֲגִבָּה⁵⁴ וּבֵית שֶבֶסְפִּינָה⁵⁵, פְּטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, לְפִי שְאֵינָן עֲשׂוּיִין לְדִירַת קִבְעָה. שְתֵי סִפּוֹת שֶל יוֹצְרִים⁵⁷, זֶה לְפָנִים מִזֶּה - הַחֲיֻצוֹנָה פְטוּרָה מִן הַמִּזְוָה, לְפִי שְאֵינָה קְבוּעָה⁵⁸. הַחֲנִיּוֹת שֶבִּשְׁוֹקִים פְטוּרִין, מִפְּנֵי שְאֵינָן קְבוּעִים לְדִירָה⁵⁹.

51) שאין רוחצים בו, אלא משמש מקוה טהרה בלבד. 52) בית עיבוד עורות, וריחו רע. (53) יומא יא, ע"א. ואפילו אם יכסה המזוזה ואין בה משום בזיון הקודש, בכל זאת אין המקומות האלה חייבים במזוזה, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד (ש"ך י"ד סי' רפו). (54) חג הסוכות. 55) אפילו בשבעת ימי החג, פטורה ממזוזה. מפני שהסוכה היא דירת עראי, ואין היא ראויה להשתמש שימוש קבוע כי מחיצותיה רעועות ואין אתה קורא בה "ביתך" שמשמעו בנין קבוע הראוי לדירת קבוע (יומא י:). ולפיכך לשכת פרהדרין חייבת במזוזה (לעיל ה"ו) אע"פ שהכהן גר בה שבעה ימים בלבד, מפני שבגינה קבוע וראוי לדירת קבוע. 56) ירושלמי (מגילה פ"ד, ה"ב): "מזוזה אינה נוהגת במפרשי ימים". (57) כך היה דרכם של יוצרי כלי חרס בימיהם: עושים להם שתי סוכות זו לפניו מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא את קדרותיו למכור (סוכה ח: וברש"י שם).

שבית המדרש חייב במזוזה, שכיון שתלמידים יושבים בו מהבוקר ועד שעה מאוחרת בלילה דומה לדירה, וב'ירושלמי' (מגילה פ"ב, ה"ב) אמרו: בית מדרשו של רבי חנינא, היתה לו מזוזה. וכן עשה רבי מאיר מרוטנבורג מזוזה לפתח בית מדרשו, ואמר: כשהיה ישן בו שנת הצהרים היתה רוח רעה מבעתתו עד שתקן בו מזוזה ('טור' יו"ד סי' רפו). (28) שאין ידם משגת להכניס האורחים בבתיהם, אבל בכרכים שהם תושבים רבים ואין מגיע לכל אחד מהם אלא טורח מעט מן האורחים, יכולים לעשות בתים לצורך, ואין צריכים לדור בבית הכנסת (לשון ה'מוק' יוסף' להל' מזוזה). (29) לשמש. (30) יומא יא, ע"ב; ר"ף הל' מזוזה). (31) לפי שהם קודש. (32) הוא שער המזרח שבעזרת ישראל, ונקרא גם ה"שער העליון" (סוכה פ"ה, מ"ד). נקנור - שם איש חסיד שהלך לאלכסנדריא של מצרים להביא דלתות לשער המקדש, ונסים נעשו לדלתותיו, כמבואר ביומא לח. ונקראו דלתותיו על שמו. (33) חדר פקיד המלך, מתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית שני (אחר שמעון הצדיק) היו נותנים ממון למלכות כדי לשמש בכהונה גדולה, ומתוך שרשעים היו לא היו משלימים שנתם, והיו מתחלפים כל שנה כפקידי המלך, שהמלך מחליפם כל שנה, לכך נקראת לשכה זו לשכת פרהדרין (יומא ח:). פרהדרין - חכמי המלך ויועציו, בלשון יוונית. (34) שהיו מפרישים אותו מביתו, שבעה ימים לפני יום הכיפורים (כמפורש שם, פ"א מ"א). ובגלל הלשכה הזאת המחוייבת במזוזה, נתחייב גם שער נקנור במזוזה, מפני שהוא משמש מבוא ללשכה זו, וכל שהוא פתוח לחדר החייב במזוזה, נתחייב גם הוא במזוזה, כמבואר בסמוך ה"ז. וכדאי להעיר שבגירסת התלמוד (יומא יא.) נאמר: "חוץ משער נקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין". ואולי גם בדברי רבינו צריך לגרוס כן (כסף-משנה). או להגיה: "משער נקנור ושל לשכת פרהדרין שלפנים ממנו". ואין לפטור לשכה זו ממזוזה, מחמת קדושתה, כי מאחר שהכהן הגדול דר בה הרי הוא בכלל "ביתך" והרי זו דירת חול. אבל בית הכנסת שאין בו בית דירה לאדם - הרי זה פטור, כי הוא משמש דירה לגבוה, ועליו אמרו (מגילה כט:): "ואהי להם למקדש מעט" - אלו בתי כנסיות שבבבל" ('חתם סופר' יו"ד סי' רפא).

ז. בֵּית הַתְּבִין³⁵, בֵּית הַבֶּקֶר, בֵּית הַעֲצִים, בֵּית אוֹצְרוֹת³⁶ - פְּטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, שְנֵאָמַר: "בֵּיתךָ - בֵּיתךָ הַמִּיּוֹחַד לְךָ³⁷, פֶּרֶט לְאֵלוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. לְפִיכָךְ, רִפְתָּ הַבֶּקֶר, שְהַנְשִׁים יוֹשְבוֹת בָּהֶן³⁸ וּמִתְקַשְׁטוֹת בָּהֶן, חֲיָבוֹת בְּמִזְוָה, שְהָרֵי יֵשׁ בָּהֶן יוֹחַד לְדִירַת אָדָם. בֵּית־שְעָר³⁹, אֶכְסֶדְרָה וּמִרְפֶּסֶת⁴⁰, וְהַגִּנָּה, וְהַדִּיר⁴¹ - פְטוּרִין מִן הַמִּזְוָה, מִפְּנֵי שְאֵינָם עֲשׂוּיִין לְדִירָה⁴². אִם הָיוּ בָתִּים הַחֲיָבִין בְּמִזְוָה פְתוּחִין לְמִקְוֹמוֹת אֵלוּ - חֲיָבִין בְּמִזְוָה⁴³.

35) המיוחד לאזור בו תבן, ואין בני אדם דרים בו. 36) המשמש מחסן לין ושמן וכדומה. (37) לדירת אדם (יומא יא.). (38) בשעה שאין הבקר מצוי שם (שם). 39) בית קטן שעושים לפני שער החצר, והשומר יושב בו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי א' טבת – ספר אהבה – הלכות ספר תורה קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

70) שנאמר: "על מזוזות ביתך" - קרא בו: דרך ביאתך, וכשאדם עוקר רגליו, רגל ימין הוא עוקר תחילה (יומא יא:). (71) ואין אנו אומרים: "ביתך" ולא בתיהם, מפני שבמזוזה כתוב: "למען ירבו ימיכם" וגו', כולם צריכים לחיות (שם). ואחר רבינו לכתוב דין זה כאן ולא הביאו בראש הפרק, מפני שבימא שם שאלו מאחר שגם בית השותפים חייב במזוזה, "ביתך" למה לי? ותיצו: לומר, דרך ביאתך מימין הנכנס, והואיל וזה קשור בזה, סמכם רבינו וסדרם יחד (כסף-משנה).

יג. חייב אדם להזהר במזוזה, מפני שהיא חובת הכלל⁷² תמיד⁷³. וכל זמן שיפנס ויצא, יפגע ביחוד השם, שמו של הקדוש-ברוך-הוא, ויזכר אהבתו, ויעור משנתו ושגיוותיו⁷⁴ בהבלי הזמן, וידע, שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרך מישרים. אמרו חכמים הראשונים⁷⁵: כל מי שיש לו תפילין בראשו וברועו, וציצית בבגדו, ומזוזה בפתחו, מחזק הוא שלא יחטא; שהרי יש לו מזכירין רבים, והן הם⁷⁶ המלאכים שמצילין אותו מלחטא, שנאמר: "חנה מלאך יי סביב ליראיו ויחלצם"⁷⁷. בריך רחמנא דסייען.

72) בין אנשים בין נשים (לעיל פ"ה, ה"י). (73) גם ביום וגם בלילה. (74) עיסוקו התמידי. (75) מנחות מג, ע"ב. (76) המצוות. (77) ימלטם מן החטא. וחז"ל שם קראו עליו הפסוק: "והחוט המשולש (תפילין, ציצית ומזוזה) לא במהרה ינתק".

יום שלישי א' טבת ה'תשע"ח

פרק שביעי

1) חייב מצוות כתיבת ספר תורה על כל איש מישראל ומשנה חיובה על המלך; דיני כתיבת ספר תורה; דין ספר תורה שאינו מוגה; סדרם של נביאים איך הוא.

א. מצות עשה על כל איש ואיש² מישראל לכתב ספר-תורה לעצמו, שנאמר: "ועתה כתבו לכם את השירה"; כלומר: כתבו לכם תורה, שיש בה שירה זו³, לפי שאין פותבין את התורה פרשיות פרשיות⁴. ואף-על-פי שהניחו לו אבותיו ספר-תורה, מצוה לכתב משלו⁵. ואם כתבו בידו, הרי הוא כאלו קבלה מהר-סיני⁶. ואם אינו יודע לכתב, אחרים פותבין לו. וכל המגיה⁷ ספר-תורה, ואפלו אות אחת, הרי הוא כאלו כתבו כלו⁸.

2) פרט לנשים שפטורות ממצוה זו. וכן מסתבר, שהרי תכלית כתיבת התורה, היא הלימוד בה. ככתוב: "כתבו לכם... ולמדה את בני ישראל". ונשים פטורות מת"ת, כמבואר לעיל ה' ת"ת פ"א, ה"א (ה'חינוך', מצוה תרי"ג. וכן מפורש ב'ספר המצוות' לרבינו, בסוף מנין מצוות עשה). (3) "שירת האזינו". (4) ואי אפשר לכתוב "פרשת

58) שאין תשמישה קבוע, שאינו אוכל וישן בה. ואין זה דומה לבית-שער הפתוח לבית שחייב במזוזה, שגם הוא חייב במזוזה (לעיל ה"ז) כי בית-שער תשמישו קבוע בלילה כביום (ש"ך ליו"ד ס' רפ). (59) אלא למכירה בלבד, ובלילה נסגרות ובעליהם הולכים להם.

י. בית שיש לו פתחים הרבה, אף-על-פי שאינו רגיל לצאת ולבוא אלא באחת מהן, חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח⁶⁰. פתח קטן שבין בית לעליה⁶¹, חייב במזוזה. חדר שבפית, אפלו חדר בחדר - חייב לעשות מזוזה על שער החדר הפנימי, ועל שער החדר החיצון, ועל שער הבית, שפולן עשויין לדירה וקובעין.

60) מנחות לד, ע"א. (61) "זה דרכם: ארובה באמצע העליה (הקומה העליונה) ועולים אליה מהבית במעלות, ועושים ארבע מחיצות סביב המעלות למטה, כדי שלא ירד אדם מן העליה לבית כ"אם ברשות הבעלים, ועושים פתח במחיצות" (לשון רש"י שם).

יא. פתח שבין בית-המדרש או בין בית-הכנסת וביתו - אם רגיל לצאת ולבוא באותו הפתח, חייב במזוזה⁶². פתח שבין שני בתים⁶³, הולכין אחר הצייר⁶⁴ של דלת; מקום שהצייר נראה עמו, שם קובעים את המזוזה⁶⁵.

62) שם, לג, ע"א. (63) כגון שחילק ביתו לשנים, ובכל חלק פתח פתוח לרחוב, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה, והיות שקביעת המזוזה היא לימין הנכנס, אין אתה יודע איפה היא הכניסה, מצד חלק זה, או מהצד שכנגדו. (64) יתר ברזל שברזל למעלה ולמטה. (65) שהצד הזה חשוב עיקר הבית, וימין כניסתו קובעת (מנחות לג. וברש"י).

יב. והיכן קובעים את המזוזה? בתוך חלל של פתח⁶⁶, בטפח הסמוך⁶⁷ לחוץ, בתחלת שליש העליון של גבה השער⁶⁸; ואם קבעה למעלה מזה, פשרה; והוא, שירחקנה מן המשקוף טפח⁶⁹. וצריך לקבעה על ימין הנכנס לבית⁷⁰; ואם קבעה משמאל - פסולה. ובית של שתפין, חייב במזוזה⁷¹.

66) ולא מבחוץ, שהרי "בשעריך" כתוב, מקום סגירת השער וזה חלל הפתח (מנחות לב:). (ראה לעיל פ"ה, ה"ח), שמצוותה להיות זקופה, אולם רבינרם סובר שמצוותה להיות שכובה לרוחב מזוזה הפתח ('תוספות' מנחות לג.). והמדקדקים יוצאים ידי שניהם, וקובעים אותה בשיפוע ובאלכסון (רמ"א יו"ד ס' רפט). (67) לרשות הרבים, כדי שיפגע במצוה מיד (שם, לג:). (68) שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם על מזוזות ביתך" - מה קשירה בגובה הזרוע ששם מניחים תפלה של יד, אף נתינת המזוזה בגובה השער (שם). (69) כשם שקשירת התפילין אינה בסוף גובה הזרוע אלא מרוחקת ממנו קצת, אף הנחת המזוזה אינה בסוף גובה השער אלא מרוחקת ממנו טפח (כסף-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למען יכבוש את יצרו ויטה לבו אל יצורו" (ה'חניוך' מצוה תקג).

- ג. לא יהיה לו ספר-תורה קדם שְׁמֵלֶךְ, צָרִיף לְכַתֵּב
לוֹ אַחֵר שְׁמֵלֶךְ שְׁנֵי ספֵרֵי-תוֹרָה - אֶחָד מְנִיחוֹ בְּבֵית
גִּנְזָיו, וְהַשְׁנִי יִהְיֶה עִמּוֹ תָּמִיד, לֹא יִסּוּר מְעֻמוֹ, אֶלָּא
בְּלִילָה בַּלְבָּד¹⁵, וּכְשִׁיכְנֹס לְבֵית-הַמֶּרְחֵץ אוֹ לְבֵית-
הַפֶּסֶס¹⁶, אוֹ לִישָׁן עַל מִטָּתוֹ¹⁷.

(15) אולם ב'ספרי' פרשת שופטים נאמר: "ימי חייו" - אלו הימים, "כל ימי חייו" - לרבות הלילות, ואולי כוונת רבינו "בלילה" - בשעת השינה. וב'אור שמח' להגאון רבי מאיר שמחה מדוונינסק מגיה ואומר שכך צ"ל בדברי רבינו: "לא יסור מעמו אפילו בלילה, לבד כשיכנס לבית המרחץ" וכו', וכן נראה מדברי רבינו בהל' מלכים פ"ג ה"א, שלא הזכיר שם דין לילה לגמרי. (16) שנאמר: "וקרא בור" מקום הראוי לקרות בו ('ספרי' שם). וכן גם בית הקברות אינו מקום הראוי לקרות בו. (ראה ברכות יח. ולקמן פ"י ה"ו) אלא שחכמינו ז"ל לא חשו למנות גם בית הקברות, הואיל ואין המלך יוצא להלווית המת, כדברי המשנה (סנהדרין פרק ב, משנה ג): "מת לו מת, אינו יוצא מפתח פלטרין שלו" ('תורה תמימה', פרשת שופטים, אות צ"ה). (17) אפילו ביום.

- ד. ספֵר־תוֹרָה שֶׁכָּתְבוּ בְּלֹא שְׂרֻטוֹ¹⁸, אוֹ שֶׁכָּתְבוּ
מִקְצָתוֹ עַל הַגּוֹיל וּמִקְצָתוֹ עַל הַקֶּלֶף¹⁹ - פְּסוּל²⁰;
אֶלָּא, אוֹ כֻּלּוֹ עַל הַגּוֹיל, אוֹ כֻּלּוֹ עַל הַקֶּלֶף. וְכִיצַד
כּוֹתְבִין ספֵר־תוֹרָה? כּוֹתֵב כְּתִיבָה מְתַקֶּנֶת, נֶאֱדָה
בְּיוֹתֵר²¹. וְיֵיחַ בֵּין כָּל תִּכְהָ²² וְתִכְהָ כִּמְלֹא אוֹת
קִטְנָה²³, וְבֵין אוֹת לְאוֹת כִּמְלֹא חוּט הַשְּׁעָרָה, וְבֵין
כָּל שְׁיטָה²⁴ וְשְׁיטָה כִּמְלֹא שְׁיטָה. וְאֶרְךָ כָּל שְׁיטָה
וְשְׁיטָה - שְׁלֹשִׁים אוֹתִיּוֹת, כְּדִי לְכַתֵּב
'לְמִשְׁפַּחְתִּיכֶם', 'לְמִשְׁפַּחְתִּיכֶם', 'לְמִשְׁפַּחְתִּיכֶם',
תִּלְתָּא זְמַנִּי²⁵; וְזֶה הוּא רֹחֵב כָּל דָּף וְדָף. וְלֹא תִהְיֶה
שְׁיטָה קְצָרָה מְזִיָּה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה הַדָּף כְּאֶגְרֵת. וְלֹא
אֶרְכָּה יוֹתֵר עַל זֶה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה עֵינָיו מְשׁוּטְטוֹת
בְּכֶתֶב²⁷.

(18) שצריך לשרטט את השיטין בסרגל, כדי שהכתב יהיה ישר כמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (19) גויל וקלף מפורשים למעלה (פ"א, ה"ד). (20) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט). והטעם: שנראה כשני ספרים (ט"ז ליו"ד סי' רעא). (21) כמו שאמרו חז"ל (שבת קלג:): "זה אלי ואנוהו - התנאה לפניו במצוות.... ספר תורה נאה, בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר [סופר] אומן". (22) מילה. (23) זו יו"ד. (24) שורה. (25) שלש פעמים. (26) עמוד. (27) ויטעה בראשי השיטות (מסכת מנחות ל.). משוטטות - מתהלכות אנה ואנה, לחפש דבר מה, כמו: משוטט בארץ (איוב ב, ב). וכן מצינו (דברי הימים ב טז, ט): עיני משוטטות בכל הארץ.

- ה. לֹא יִמְעַט הַכֶּתֶב²⁸ מִפְּנֵי הָרוּחַ שֶׁבֵּין פְּרָשָׁה²⁹

האזינו" לעצמה, ולכן כוונת הכתוב: לכתוב ספר-תורה שלם, שיש בו שירת האזינו. (5) סנהדרין כא, ע"ב. שהרי נאמר: כתבו לכם עליכם לכתוב משלכם, "למען ירבו הספרים בינינו, ונוכל להשאיל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים כל אחד מבני ישראל, פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותיהם" ('ה'חניוך' מצוה תרי"ג). (6) מנחות ל, ע"א: "הלוקח ספר-תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק (אין לו שכר גדול כל-כך כמי שטרח בכתיבתו). כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני". שיש מקום לומר כמו שטרח טורח זה, כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני ('נמוקי יוסף' שם). (7) תיקן טעות שנמצאה בו, והכשירו לקרות בו. הגהה - פירושה: לשון נוגה ואורה, כי הגהה מתוקנת מאירה עיני הקורא (המדקדק ר' אליהו בספרו "תשבי"). ויש מפרשים: לשון הסרה וסילוק, ככתוב: כאשר הוגה מן המסילה (שמואל-ב כ, ג), כי המגיה מסיר את השגיאות והטעויות שבכתב והדפוס ('מעדני יום טוב' ה'ל' ס"ת). (8) מנחות, שם. ולדעת ה'תוספות' שם, מדובר באדם הקונה מחבירו ספר מוטעה, שעד עכשיו היה באיסור ביד המוכר, כי אסור להשהות ספר שאינו מוגה (כתובות יט:); וזה שתיקנו והכשירו לקרוא בו, הרי הוא כאילו כתבו. והרא"ש בהל' ספר-תורה כותב: "וזהו (מצות כתיבת ספר התורה) בדורות הראשונים שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו. אבל בימינו, שכותבים ס"ת ומניחים אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים, מצות-עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושה, להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, ככתוב: "ולמדה את בני ישראל", וע"י הגמרא ופירושה ידע המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם וגם למכרם" וכו'. (וראה ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ר"ע).

- ב. וְהַמֶּלֶךְ, מִצְוָה עָלָיו לְכַתֵּב ספֵר־תוֹרָה אֶחָד
לְעַצְמוֹ, לְשֵׁם הַמֶּלֶךְ, יִתֵּר עַל ספֵר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כְּשֶׁהוּא
הַדְּיוּט, שְׁנֹאמַר: "וְהָיָה כְּשֶׁכָּתְבוֹ עַל כְּסֵא מְמַלְכָּתוֹ
וְכָתְבָה לוֹ וְגו'".⁹ וּמִגִּיהִין אוֹתוֹ מִסְפֵּר הַעֲזָרָה¹⁰,
עַל-פִּי בֵית-דִין הַגָּדוֹל. זֶה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כְּשֶׁהוּא הַדְּיוּט,
מְנִיחוֹ בְּבֵית גִּנְזָיו¹¹; וְזֶה שֶׁכָּתְבָה אוֹ שֶׁנִּכְתַּב לוֹ¹² אַחֵר
שְׁמֵלֶךְ, יִהְיֶה עִמּוֹ תָּמִיד. וְאִם יֵצֵא לְמַלְחָמָה -
ספֵר־תוֹרָה עִמּוֹ. נִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בְּדִין -
וְהוּא עִמּוֹ, מִסָּב¹³ - וְהוּא כְּנֻגָד¹⁴; שְׁנֹאמַר: "וְהָיִיתָ
עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".¹⁰

(9) סנהדרין כא, ע"ב. ושם הוכיחו זה מסוף הפסוק שנאמר בו: "את משנה התורה וגו', משנה - שתיים במשמע. (10) שבבית-המקדש (ירושלמי סנהדרין ס"ב, ה"ו). (11) כשאר איש ישראל. (12) ע"י אחרים, כשאינו יודע לכתוב. (13) אל השולחן לאכול. (14) סנהדרין, שם. "לפי שהמלך ברשות עצמו לא יעציבהו אדם על מעשהו ולא יגער בו, ובשבת פיו ימית את מי שירצה, ע"כ צריך הוא שמירה גדולה וזכרון טוב יעמוד נגדו, יביט אליו תמיד,

יגמור את השיטה". (42) ואז ידעו הכל שכאן סיום התורה, לא כן אם יסיים בגמר השיטה (ט"ז יו"ד סי' רע"ב סק"ו).
 ח. ויזהר באותיות הגדולות⁴³ ובאותיות הקטנות⁴⁴,
 ובאותיות הנקודות⁴⁵, ובאותיות המשנות, כגון
 הפא"ן הלפופות⁴⁶ והאותיות העקמות⁴⁷, כמו
 שהעתיקו הסופרים איש מפי איש. ויזהר בפתגין⁴⁸
 ובמנין. יש אות שיש עליה תג אחד, ויש אות שיש
 עליה שבעה⁴⁹. וכל התגין בצורת זיג"ן⁵⁰ הן, דקין
 כחוט השערה.

(43) כגון ב' של בראשית ברא (בראשית א, א) שהיא גדולה,
 ועוד. (44) כגון כ' של "ולבכותה" (שם, כג, ב) שהיא
 קטנה. וראה במוספנו "דקדוקי סופרים" סדר אל"ף ב"ת
 שלם של אותיות גדולות וקטנות. (45) שיש עליהן נקודות
 מלמעלה, כגון "ויאמר אליו איה שרה" (בראשית יח, ט)
 שאותיות "איו" שב"אליו" מנוקדות. (46) כנוסח דפוס
 מנטובה ונציא, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: הלפופות.
 ופירושו: כרוך ומקופל. ראה 'חתם סופר' יו"ד סי' רסה.
 (47) כגון נו"ך ההפוכה שלפני 'יהי בנסוע הארון' (במדבר
 י, לה) שהיא עקומה. (48) כתרי האותיות, כמו שאמרו
 (מנחות כט:): "בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה
 שיושב וקושר כתרים לאותיות (כגון התגין)... אמר לו: אדם
 אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף
 שמו, שעתידי לדרוש על כל קץ וקץ (תג) תילין תילין של
 הלכות". (49) ראה במוספנו "תשובות רבינו".
 (50) מנחות כט, ע"ב. וה'מגדול עוד' מראה מקום לכל פרטי
 הלכה זו בספר "התגין".

ט. פל הדברים האלו לא נאמרו אלא למצוה מן
 המבחר. ואם שנה בתקון זה⁵¹, או שלא דקדק
 בפתגין, וכתב פל האותיות בתקון; או שקרב את
 השיטין⁵² או הרחיקן⁵³, או האריכן⁵⁴ או קצרן -
 הואיל ולא הדביקן אות באות, ולא חסר ולא הוסיף
 ולא הפסיד צורת אות אחת, ולא שנה בפתוחות
 וסתומות⁵⁵ - הרי זה ספר כשר.

(51) האמור בפרק זה עד כאן. ורבינו הולך ומפרט אחד
 אחד. (52) ולא הניח ביניהן כמלוא שיטה. (53) שהניח
 ביניהן ריוח יותר מהשיעור האמור. (54) למעלה משלשים
 אותיות אורך השיטה. (55) מפורש לקמן (פ"ח, הלכה
 א"ב).

י. יש דברים אחרים שלא נאמרו בגמרא, ונהגו
 בהם הסופרים, וקבלה הוא בידם איש מפי איש.
 והן, שהיה מנין השיטין שבכל דף ודף, לא פחות
 משמונה וארבעים ולא יותר על ששים⁵⁶; ושהיה
 הרוח שבין פרשה לפרשה כמו תשע אותיות:
 'אשר', 'אשר', 'אשר'; ושהיה בראש השיטין
 למעלה משירת הים⁵⁷: 'הבאים'⁵⁸, 'ביבשה'⁵⁹,
 השם⁶⁰, 'מת'⁶¹, 'במצרים'⁶² - חמש שיטין; ולמטה
 מן השירה חמש שיטין, תחלת כל שיטה מהן כף:

1 לפרשה²⁹. נזדמנה לו תבה בת חמש אותיות - לא
 2 יכתב שתים בתוך הדף ושלש חוץ לדף, אלא פותב
 3 שלש בתוך הדף ושתים חוץ לדף³⁰. לא נשאר מן
 4 השיטה כדי לכתב שלש אותיות - מניח המקום
 5 פנוי, ומתחיל מתחלת השיטה³¹.

(28) לכתוב אותיות קטנות ודקות. (29) שצריך להיות
 כשיעור תשע אותיות ריוח בין פרשה לפרשה, ואם נזדמנה
 לו שיטה שמסיים בה פרשה אחת, ומתחיל בה פרשה אחרת
 ויש ריוח מועט ביניהן, אל יכתוב אותיות דקות כדי להגדיל
 את הריוח, אלא יורז עצמו שלא יבוא לידי כך.
 (30) מנחות ל, ע"א. וכתבו ה'תוספות' (שם) ששם ה' צריך
 להיות כולו בתוך הדף. (31) ומנהג הסופרים להאריך
 האותיות עד שיגיעו לסוף השיטה, משום נוי ספר תורה,
 ורבינו לא חושש לנוי זה משום הפסד צורת האותיות
 ('מעשה רוקח').

ו. נזדמנה לו תבה בת שתי אותיות - לא יזרקנה
 7 בין הדפין³², אלא יחזיר לתחלת השיטה. נזדמנה לו
 8 בתוך השיטה תבה בת עשר אותיות, או פחות או
 9 יותר³³, ולא נשאר מן השיטה כדי לכתב את פלה
 10 בתוך הדף - אם יכול לכתב חציה בתוך הדף וחציה
 11 חוץ לדף, פותב; ואם לאו, מניח המקום פנוי
 12 ומתחיל מתחלת השיטה³⁴.

(32) לכתבה מחוץ לשירטוט הדף, ואע"פ שרשאי לעשות כך
 בתיבה בת חמש אותיות, אבל בתיבה שלימה אינו רשאי
 (מנחות ל.). (33) כגון "והאחדשרפנים" (מגילת אסתר ט,
 ג) כי גם מגילת אסתר דין כתיבתה כדן ספר-תורה. ראה
 מגילה יז: הלכות מגילה לרבינו פ"ב, ה"ט (בשם הגאון ר'
 זלמן מוילנא). (34) אבל למשוך האותיות ולהגדילן עד
 סוף השיטה - אסור, שאין לשנות אות אחת מחברתה, זולת
 האותיות המקובלות לבעלי המסורה, להיות גדולות או
 קטנות ('הגהות מיימוניות').

ז. ומניח בין פל חמש וחמש³⁵ ארבע שיטין פנויות
 14 בלא כתיבה³⁶, לא פחות ולא יותר, ויתחיל החמש
 15 מתחלת שיטה חמישית. וכשיגמר את התורה, צריך
 16 שיגמר באמצע שיטה שבסוף הדף³⁷. ואם נשאר מן
 17 הדף שיטין הרבה³⁸, מקצר³⁹ ועולה⁴⁰, ומתחיל
 18 מתחלת השיטה שבסוף הדף, ולא יגמר את
 19 השיטה⁴¹, ומתפנן, עד שהיה "לעיני פל ישראל"
 20 באמצע שיטה שבסוף הדף⁴².

(35) מחמשה חומשי תורה. (36) ב"ב יג, ע"ב.
 (37) מנחות ל, ע"א. (38) וגמר הכתב חל בשיטה שבאמצע
 הדף. (39) השיטין. (40) כמו מקצר והולך. ואמנם בנוסח
 התלמוד, נאמר: "מקצר והולך". ורבינו נמשך אחרי לשון
 הרי"ף שם. ומעניין שבלשון הרא"ש להל' תפילין כתוב:
 "מקצר ויורר". והכל עולה לענין אחד. (41) כנוסח כת"י
 התימנים. ובנוסח אחר: "מתחילת השיטה שבסוף הדף ולא

1 וַיִּתְקַח⁶³, אַחֲרֶיהָ, 'סוֹס', וַיַּצְאוּ, וַיָּבֵאוּ⁶⁴; 2 וַיְהִי בְּרֵאשֵׁי הַשִּׁטִּין לְמַעַל מִשִּׁירַת הָאֲזִינוּ⁶⁵; 3 וַיַּעֲיֵדָה⁶⁶, אַחֲרֵי, הַדָּרָךְ, בְּאַחֲרִית, 4 לְהַכְעִיסוֹ, קָהֵל - שֶׁשׁ שִׁטִּין; וּלְמַטָּה מִמֶּנָּה 5 חָמֵשׁ שִׁטִּין: וַיָּבֵאוּ⁶⁷, לְדָבָר, אֲשֶׁר, הָיְתָה, 6 אֲשֶׁר.

17 יב. ספר-תורה שאינו מגה⁷⁶, אסור להשהותו⁷⁷ יותר 18 על שלשים יום⁷⁸, אלא יתקן או יגנוז⁷⁹. ספר-תורה 19 שיש בו שלש טעיות בכל דף ודף - יתקן, ואם היו 20 ארבע - יגנוז⁸⁰. ואם היה רב הספר⁸¹ מגה, והשאר⁸² 21 יש בו ארבע טעיות בכל דף, ונשאר אפילו דף אחד 22 מאותו השאר המשמש בלא ארבע טעיות - הרי זה 23 יתקן⁸³.

76 מטעויותיו המצויות בו. 77 כתובות יט, ע"ב. משום שנאמר: אל תשכן באהלך עולה (איוב יא, יד) כי יש לחוש שהקורא בו ימשך אחרי טעויותיו וישתבש בהן וזהו עוול גדול. והעירו ב'הגהות מיימוניות' שכן הדין בנביאים וכתובים, והזהיר אף בספרי תלמוד, תבוא עליו ברכה. ראה רא"ש למסכת כתובות (פרק ב אות י"א). וכתב ברמ"א ('יורה דעה' סי' רעט): "שחרם קדמונים הוא לא להגיה שום ספר על פי הסברה בלבד, כִּי־אם בראיה ברורה שיש בו טעות". 78 שזהו זמן בית-דין שנותנים להסיר המכשולים, כמבואר (ב"מ קיח). וגם כאן נתנו לו החכמים זמן שלשים יום לתקן טעויותיו ('מעדני יום טוב' להל' ס"ת). 79 נותנים אותו בכלי חרס וקוברים אותו אצל תלמידי חכמים, כמבואר בדברי רבינו לקמן ("פ", ה"ג). 80 מנחות כט, ע"ב. ואין לתקנו, משום שנראה כמנומר. 81 רוב אותיות הספר נכתבו כהלכה. 82 המיעוט המשובש. 83 שם. שהדף הכשר מציל את כולו. ואפילו יש בדף הזה שלש טעויות, הואיל וניתן להתקן - מתקנו ומציל את כולו (שם).

24 יג. במה דברים אמורים?⁸⁴ שכתב המלא חסר, 25 שנמצא תולה האותיות ששכח ביני השיטות⁸⁵; אבל 26 אם כתב החסר מלא - אפילו יש בכל דף ודף במה 27 טעיות, הרי זה מתקן, מפני שהוא גורד ואינו 28 תולה⁸⁶.

84 שאם יש בו ארבע ארבע טעויות בכל דף - יגנוז. 85 וגנאי הוא לתלות כל-כך. 86 שם. וכשגורד ירחיק את האות שלפניו ושלאחריו, שלא יהא מקום הגרד הפסק בתיבה ותיראה כשתיים (שו"ע יו"ד סי' רעט סעיף ד').

29 יד. מתר לכתב התורה, פל חמש וחמש בפני עצמו, 30 ואין בהן קדשת ספר-תורה⁸⁷. אבל לא יכתב מגלה⁸⁸ 31 בפני עצמה, שיהיה בה פרישיות⁸⁹; ואין פותבין 32 מגלה לתינוק להתלמד בה⁹⁰; ואם דעתו להשלים 33 עליה חמש - מתרי⁹¹. כתב מגלה, שלש שלש תבות 34 בשיטה אחת - מתרי⁹².

87 השלם, שנוהגים בו קדושה יתירה, כמו שמבואר לקמן ("פ", ה"ב). וכן אין עומדים מפניו כדרך שחייבים לעמוד

(56 ראה מסכת סופרים (פ"ב, ה"ד). 57 שמות טו, א"ט. 58 שם, יד, כח. 59 שם, כט. 60 שם, ל. 61 שם. 62 שם, לא. 63 שם, טו, כ. 64 שם, כג. 65 דברים לב, א-מג. 66 שם, לא, כח. עד סוף הפרק. 67 שם, לב, מד. עד "אשר אתם עוברים" פסוק מז. וב'הגהות מיימוניות' העירו: "מה שנהגו סופרים בורים להתחיל כל עמוד שבספר תורה בוי"ו, וקוראים לו: "ווי העמודים" (כלשון הפסוק שמות לח, יב) - נראה שאיסור גמור יש בדבר, שהרי עושים העמודים, מהם רחבים, ומהם קצרים, ופעמים האותיות משונות וארוכות הרבה כדי שתגיע וי"ו לראש כל עמוד, והרי תלמוד ערוך (מנחות ל): "ולא ימעט את הכתב מפני הריח" וכו' וכמבואר לעיל ה"ה. ומורי (רבי מאיר מרוטנבורג) כתב לי: אילו היה לי לכתוב ספר-תורה הייתי נזהר שלא יהיה שום עמוד מתחיל בוי"ו חוץ מ"ואעידה בס". וכן מה שנהגו הסופרים לכתוב ב"ה שמ"ו בראש העמודים, והן: ב' של "בראשית, י' - "יודוך אחיך (בראשית מט, ח), ה' - "הבאים (שמות יד, כח), ש' - "שמר לך (שם, לד יא), מ' - "מה טובו (במדבר כד, ה), ו' - "ואעידה בס (דברים לא, כח), חפשי בספרי הגאונים ולא מצאתי, ולפי פרשיות פתוחות וסתומות שבספר זה (ראה לקמן פ"ט סוף "ספר בראשית") אי אפשר לעשות כן, וכל ספר-תורה העשוי כן - פסול, שהרי פרשת "יהודה אתה יודוך" פתוחה, ואי-אפשר לכתוב "יודוך" בראש העמוד אלא-אם-כן היה כתוב בשיטה התחתונה (שבועמור הקודם) שתי תיבות בלבד, שהן: "יהודה אתה", והן שמונה אותיות, ולא יתכן לעשות כן, שאין מתחילים פרשה פתוחה אלא בראש השיטה, ראה לקמן פ"ח ה"ב. עכ"ל. אולם מנהג סופרינו לכתוב יו"ד של "יהודה" בראש השיטה, וסרה כל ההשגה (חידושי ר"ע איגר ליו"ד סי' רעג).

7 יא. וכל הדברים האלו למצוה מן המבחר. ואם 8 שנה, לא פסל. אבל אם כתב המלא חסר או החסר⁸⁹ 9 מלא, או שכתב מלה שהיא קרי⁸⁹ וכתב בקריאתה, 10 כגון שכתב 'ושפכנה' במקום 'ושגלנה'⁹⁰, 11 'ובטהורים' במקום 'ובעפלים'⁹¹, וביצא כהן⁹²; או 12 שכתב פרישה פתוחה סתומה, או סתומה פתוחה⁹³, 13 או שכתב השירה⁹⁴ כשאר הקרב, או שכתב פרישה 14 אחת בשירה - הרי זה פסול⁹⁵, ואין בו קדשת 15 ספר-תורה כלל, אלא כחמש מן החמשין שמלמדין 16 בה התינוקות.

68 מנחות לב, ע"ב: "כתבה אגרת פסולה". וכפירוש ה'תוספות' שם: כאגרת - שלא דקדק בחסרות ויתירות אלא כאגרת בעלמא. 69 שנקראת אחרת מכתבתה.

הם קטנים במספרם, וביחד יהיו אגודה אחת ולא יאבדו (שם). 100) רות קדמה לדוד, תהלים דוד אמרם, וקדם לאיוב, ואחר-כך שלשה ספרי שלמה: משלי, קהלת, שניהם ספרי חכמה, שיר השירים - לעת זקנתו אמרו (שם, ע"פ רש"י). 101) מגילת איכה, שאמרה ירמיהו. 102) היה אחרי ירמיהו בגולה. 103) מגילת אסתר, אחרי דניאל בימי אחשורוש. 104) שעזרא הסופר כתב יחס דברי הימים עד אליו (בבא-בבא שם). ועזרא ונחמיה חשובים כספר אחד. - כל אלה הם תשעה עשר, הוסף עליהם חמשה חומשי תורה - הרי עשרים וארבע כתבי קודש.

מפני ספר־תורה. ובמסכת גיטין (ס.) אמרו: "אין קוראים בחומשים בבית־הכנסת משום כבוד הציבור", וכל ספריהם היו בגלילה כס"ת שלנו. (88) חזק מהחומש. (89) לפי שהתורה חתומה ושלמה ניתנה למשה (שם). אבל בחומשים שלמים אין קפידא כל־כך, כמבואר שם. וכן מצינו ברבי חייא שכתב חמשה חומשים לחמשה ילדים ללמדם תורה (כתובות קג:). (90) גיטין, שם. ורבינו אלפס התיר, והמליצו עליו שלפיכך הקיל משום שאי־אפשר לכל עני בישראל לכתוב חומש שלם לבנו. ועל כגון זה נאמר (תהלים קיט, כנו.: עת לעשות לה' הפרו תורתך ('טור') יו"ד סי' רפג). (91) גיטין, שם. (92) שם אמרו: שלפיכך מותר היה להילני המלכה לעשות טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה (מוכנה לכהן להעתיק ממנה להשקאת סוטה, ולא יצטרך להביא ס"ת להעתיק ממנו) - משום שהיתה כתובה סירוגין. ומפרש רבינו: סירוגין - שלש שלש תיבות בשיטה אחת, כי בכתובה משונה זו אינה נראית כמגילה מתוך ספר־תורה (ש"ך, יו"ד סי' רפג), וראה במוספנו 'תשובות רבינו'.

טז. כָּל כְּתָבִי הִקְדָּשׁ אֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן אֶלָּא
 כְּשֶׁרְטוּט¹⁰⁵, אֶפְלו כְּתָבָן עַל הַיָּד¹⁰⁶. וּמִתָּר לְכַתֵּב
 שְׁלֹשׁ תְּבוּת בְּלֹא שֶׁרְטוּט; יוֹתֵר עַל זֶה - אֲסוּר¹⁰⁷.
 כִּרְךָ זֶה שֵׁשׁ בּו תּוֹרָה, נִבְיָאִים וּכְתוּבִים, אֵין קִדְשָׁתוֹ
 כִּקְדֻשַׁת סֵפֶר-תּוֹרָה, אֶלָּא כְּחֻמֶּשׁ מִן הַחֻמִּשִּׁים. דִּין
 הֵיטֵר כְּדִין הַחֹסֶר¹⁰⁸.

105) גיטין ו, ע"ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. 106) שהרי רב יוסף הקפיד על רבי אביתר שכתב פסוק באיגרתו בלא שירטוט, וסתם איגרות נכתבות על נייר (הגר"א יו"ד סי' פ"ד). 107) גיטין, שם. ורבינו'תם סובר, שאין איסור אלא כשמתכוין לכתוב הפסוק לשם דרש ולימוד, אבל באיגרת שלומים שאדם שולח לחבירו, מותר לכתוב לשון המקרא, כדי לכתוב לשון צחה, אפילו בלא שירטוט ('תוספות' שם). ולדעת הרמב"ן אין צורך בשירטוט אלא כשכותב כתב אשורי - שכותבים בו תנ"ך - אבל בכתיבה שלנו אין צורך בשירטוט (טור יו"ד סי' רפד). וכן אם לא שירטט אלא שורה עליונה בלבד, אינו צריך לשרטט יותר, שמתוך שהשורה העליונה כתובה ישר, אז כל השורות יכתבו ישר על פיה, באופן ששירטוט השורה העליונה מועיל לכל השורות שתחתיה, וזהו שאמרו (מנחות לב): תפילין אין צריכות שירטוט - הכוונה לשירטוט מלא, אבל השורה העליונה ודאי צריכה שירטוט ('תוספות' גיטין שם, וכן נקבע להלכה ביו"ד סי' רפד). 108) כלומר: כל יתר כנטול הוא ואחר עמו (חולין נח:), ולפיכך כרך זה שהוסיפו בו נביאים וכתובים, הרי הוא כס"ת חסר, ולפיכך ירד מקדושת ס"ת ('בית יוסף' סי' רפג).

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁמִינִי¹

(1) דיני פרשיות הסתומות והפתוחות; מניין הפרשיות הסתומות והפתוחות שבכל התורה; צורת כתיבת השירות.

16 א. פִּרְשֵׁה פְתוּחָה יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם גָּמַר
17 בְּאִמְצַע הַשִּׁיטָה, מִגִּית שָׁאֵר הַשִּׁיטָה פָּנוּי, וּמִתְחִיל
18 הַפִּרְשָׁה שֶׁהִיא פְתוּחָה מִתְחַלֶּת הַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה. בְּמָה
19 יִדְבָּקִים אֲמורִים? שֶׁנֶּשְׂאָר מִן הַשִּׁיטָה רוּחַ כְּשֶׁעוֹר
20 תִּשָּׁע אוֹתִיּוֹת; אָבָל אִם לֹא נֶשְׂאָר אֵלָּא מַעֵט, אוֹ אִם
21 גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה - מִגִּית שִׁיטָה שְׁנִיָּה בְּלֹא כְתָב,
22 וּמִתְחִיל הַפִּרְשָׁה הַפְתוּחָה מִתְחַלֶּת שִׁיטָה הַשְּׁלִישִׁית.

טו. מִתֵּר לְדִבֶּק⁹³ תוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים בְּכָרָה
אֲחֶדֶד⁹⁴. וּמִנִּיחָ⁹⁵ בְּכָל חֶמֶשׁ וְחֶמֶשׁ אַרְבַּע שְׁמִיטִין, וּבִין
כָּל נְבִיא וְנְבִיא שְׁלֹשׁ שְׁמִיטִין⁹⁶, וּבִין כָּל נְבִיא וְנְבִיא
מִשְׁנִים-עָשָׂר - שְׁלֹשׁ שְׁמִיטִין, שָׁאם בָּא לַחֲתוֹד,
חֹתֶה⁹⁷. וְסִדְרָן שָׁל נְבִיאִים כֵּן הוּא: יְהוֹשֻׁעַ,
שׁוּפָטִים, שְׁמוּאֵל, מְלָכִים, יִרְמְיָה, יִחְזָקָאֵל,
יִשְׁעְיָה⁹⁸, תִּרְי-עָשָׂר⁹⁹. וְסִדְר הַכְּתוּבִים: רֹת,
וּתְהִלִּים, וְאִיּוֹב, וּמִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁירֵי־הַשְּׁרִים¹⁰⁰,
וּקִינּוֹת¹⁰¹, וְדִנְיָאֵל¹⁰², וּמִגְלָה¹⁰³ וְדִבְרֵי הַיָּמִים¹⁰⁴.

93) לכוּרֹךְ. 94) ואע"פ שאי־אפשר שלא יוֹנחוּ נביאים וכתובים ע"ג תורה, אין חוששים לכן הואיל והם בכרך אחד (ב"ב יג. וב'תוספות' שם). 95) משאיר חלק. 96) שם. ונוסח התלמוד שלפנינו: "וכן בין כל נביא לנביא," שמשמע ארבע שיטין; אבל גירסת רבינו שם: בין נביא לנביא ג' שיטין. וכן הנוסח במס' סופרים (פ"ב, ה"ד). 97) לפי המפרשים, חסר כאן בדברי רבינו, וצ"ל כמו שנכתבה ברייתא זו בתלמוד (ב"ב יג.): "ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה, שאם בא לחתוך חותך" וזה מוסב על הנביאים שאפשר לסיים נביא אחד בסוף הדף, ולהתחיל את השני בראש הדף, ואין אנו חוששים שמא יבוא לחתוך זה מזה, שהרי מותר לחתוך, אבל בחומשי התורה אסור לסיים בסוף הדף, גזירה שמא יבא לחתוך כמבואר ב"ירושלמי" (מגילה פ"א, ה"ט): "וצריך שיהא גומר באמצע ומתחיל באמצעיתו" (מרכבת המשנה). 98) אע"פ שישעיהו קדם בזמן לירמיהו ויחזקאל, הקדים ירמיהו ויחזקאל לפניו, מפני ש"מלכים" מסיים בחורבן בית־המקדש וירושלים, ו"ירמיהו" כולו חורבן, ויחזקאל תחילתו חורבן וסופו נחמה, וישעיהו כולו נחמה, לכן מן הראוי לסמוך חורבן לחורבן ונחמה לנחמה (ב"ב יד:). 99) אע"פ שהושע (ראשון ל"תרי עשר") קדם הרבה אפילו לישעיהו, לא סדרוהו במקומו, הואיל וקטן הוא במספר פרקיו, חששו שיאבד, וציפרוהו עם נבואת יתר הנביאים האחרונים שגם

1 וְעֹשִׂים סִפְרִים¹³, שֶׁהִי בִירוּשָׁלַם מִפְּמָה שָׁנִים
2 לְהִגִּיהַ מִמֶּנּוּ הַסִּפְרִים, וְעָלִיו הָיוּ הַכָּל סוּמְכִין, לְפִי
3 שֶׁהִגִּיהוּ בֶן-אֲשֶׁר¹⁴, וְדָקְדָק בּוֹ שָׁנִים הִרְבֵּה, וְהִגִּיהוּ
4 פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁהֶעֱתִיקוּ, וְעָלִיו סוּמְכִיתִי בְּסִפְרִי
5 הַתּוֹרָה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּהִלְכָתוֹ.
6

(11) ספרי תורה. (12) כגון מסורת בני ארץ ישראל הנקראים "מערכאי" הסומכים על ספריהם שבארץ ישראל. ומסורת בני בבל הנקראים "מדינחאי" (מזרחיים) הסומכים על ספריהם שבבבל. (13) שהם כל תורה נביאים וכתובים. (14) הוא המודקק אהרן בן אשר שהיה ראש ישיבה בטבריה, מקום חכמי המסורה והניקוד. וב"שלשלת הקבלה" כתוב: שהיה בדור שאחרי רב סעדיה גאון והיה נקרא אהרן בן משה משבט אשר.

ספר בראשית

יְהִי רָקִיעַ¹⁵, יִקְוֹ הַיָּמִים, יְהִי מְאֹרֹת, וְשָׂרְצוּ הַיָּמִים,
תּוֹצֵא הָאָרֶץ, וַיִּבְלֹ, אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - כָּל
פְּתוּחוֹת, וְהָן שְׁבַע פְּרָשִׁיּוֹת. אֵל הָאֵשָׁה אָמַר, וְלֹאֲדָם
אָמַר - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָה.
וְהָאָדָם יָדַע, זֶה סֵפֶר, וַיְחִי שֵׁת, וַיְחִי אֲנֹשׁ, וַיְחִי
קִינָן, וַיְחִי מֶהֱלָאֵל, וַיְחִי יִרְדָּה, וַיְחִי חֲנוּךְ, וַיְחִי
מִתוֹשֶׁלַח, וַיְחִי לָמֶךְ, וַיְחִי נֹחַ - אַחַת עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת
אֵלוּ כָּלֶן סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא ה', אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ - שְׁתִּיחַן
פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ, וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵל נֹחַ,
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל נֹחַ - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְּגִי
נֹחַ, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיִּנְעֹץ
יֶלֶד, וְלֹשֶׁם יֶלֶד - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיְהִי כָל הָאָרֶץ
שָׁפָה אַחַת, אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שָׁם - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת.
וַאֲרַפְכְּשַׁד חִי, וְשֹׁלַח חִי, וַיְחִי עֶבֶר, וַיְחִי פֶלֶג, וַיְחִי
רְעֻ, וַיְחִי שְׂרוּג, וַיְחִי נַחֲוֹר, וַיְחִי תֵרַח - כָּלֶן
סְתוּמוֹת, הַשְּׁמוֹנֶה פְּרָשִׁיּוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַבְרָם,
וַיְהִי רַעֲב, וַיְהִי בִימֵי אַמְרָפֶל - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת.
אֲחֵר הַדְּבָרִים, וְשָׂרִי אֵשֶׁת אַבְרָם, וַיְהִי אַבְרָם, וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֵל אַבְרָהָם - אַרְבַּעַת סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא אֵלָיו -
פְּתוּחָה. וַיִּסַּע מִשֶּׁם, וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה - שְׁתִּיחַן
סְתוּמוֹת. וַיְהִי בַּעַת הַהוּא, וַיְהִי אֲחֵר, וַיְהִי אֲחֵרִי
הַדְּבָרִים, וַיְהִי חֲיִי שָׂרָה - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת.
וְאַבְרָהָם זָקֵן - סְתוּמָה. וַיִּסָּף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת
יִשְׁמָעֵאל, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק, וַיְהִי רַעֲב - אַרְבַּעַת
פְּתוּחוֹת. וַיְהִי עֶשׂו, וַיְהִי פִי זָקֵן יִצְחָק, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב
שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָה. וַיָּבֹא
יַעֲקֹב, וַיֵּצֵא דִינָה - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים,
וַיֵּרָא אֱלֹהִים, וַיְהִי בְּגִי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֶשׂו -
אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה בְּגִי שְׁעִיר - סְתוּמָה. וְאֵלֶּה
הַמְּלָכִים, וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב, וַיְהִי בַּעַת - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת.
וַיִּוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם - סְתוּמָה. וַיְהִי אֲחֵר הַדְּבָרִים,
וַיְהִי מֶלֶךְ - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו, וְאֵלֶּה

ב. פְּרָשָׁה סְתוּמָה יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם גָּמַר
בְּאֲמָצַע הַשִּׁטָּה, מִנִּיחַ רוּחַ פְּשֻׁעוֹר², וּמִתְחִיל לְכַתֵּב
בְּסוֹף הַשִּׁטָּה תְּכָה אַחַת מִתְחִלַת הַפְּרָשָׁה שֶׁהִיא
סְתוּמָה, עַד שֶׁיִּמָּצֵא הָרוּחַ בְּאֲמָצַע. וְאִם לֹא נִשְׁאָר
מִן הַשִּׁטָּה כְּדִי לְהַנִּיחַ הָרוּחַ פְּשֻׁעוֹר וְלְכַתֵּב בְּסוֹף
הַשִּׁטָּה תְּכָה אַחַת - נִיחַ הַכָּל פְּנוֹי, וְנִיחַ מַעַט רוּחַ
מֵרֹאשׁ שִׁטָּה שְׁנִיָּה, וְנִתְחִיל לְכַתֵּב הַפְּרָשָׁה הַסְתוּמָה
מֵאֲמָצַע שִׁטָּה שְׁנִיָּה³. וְאִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁטָּה, מִנִּיחַ
מִתְחִלַת שִׁטָּה שְׁנִיָּה פְּשֻׁעוֹר הָרוּחַ, וּמִתְחִיל לְכַתֵּב
הַסְתוּמָה מֵאֲמָצַע הַשִּׁטָּה⁴. נִמְצְאָת אוֹמֵר, שֶׁפְּרָשָׁה
פְּתוּחָה תְּחִלָּתָהּ בְּתַחֲלַת הַשִּׁטָּה לְעוֹלָם⁵, וּפְרָשָׁה
סְתוּמָה תְּחִלָּתָהּ מֵאֲמָצַע הַשִּׁטָּה לְעוֹלָם.

(2) תשע אותיות. (3) ירושלמי (מגילה פרק א, הלכה ט) "פתוחה מכאן ומכאן" (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה ובתחילת השיטה השנייה) - סתומה". (4) (שם) "פתוחה מראשה" (שהניח חלק בראש השיטה) - סתומה". (5) (שם) "פתוחה מסופה" (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה והתחיל לכתוב בתחילת השנייה) - פתוחה". רבים חולקים על רבינו בשיטת ה"פתוחה והסתומה". ראה (בית יוסף יורה דעה סימן רע"ה ותוספות מנחות דף לב עמוד א). ורבינו מקורו מהירושלמי הנ"ל, שהייתה לפניו הגירסה כמו שהעתקנוה.

ג. סֵפֶר שְׂאִינוּ מִגֵּה בְּמֵלֶא וְחִסֵּר, אֶפְשָׁר לְתַקְנֹה⁶
וְלִהְיֶיהוּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷. אֲבָל אִם טָעָה בְּרוּחַ
הַפְּרָשִׁיּוֹת, וְכָתַב פְּתוּחָה סְתוּמָה אוֹ סְתוּמָה פְּתוּחָה,
אוֹ שֶׁהִפְסִיק וְהִנִּיחַ פְּנוֹי בְּמָקוֹם שְׂאִין בּוֹ פְּרָשָׁה, אוֹ
שֶׁכָּתַב כְּדָרְפוֹ וְלֹא הִפְסִיק בְּרוּחַ בְּמָקוֹם הַפְּרָשָׁה, אוֹ
שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת⁸ - הָרִי זֶה פְּסוּל⁹, וְאִין לוֹ
תִּקְנָה¹⁰, אֵלֶּה לְסַלֵּק אֶת כָּל הַדָּף שֶׁטָּעָה בּוֹ.

(6) שימחוק את היתר וימלא את החסר על ידי תלייה מלמעלה (לעיל פרק א, הלכה ט"ז). (7) לעיל (פרק ז, הלכות י"ב-י"ג). (8) שירת "הים" ו"האינון", שנכתבות בצורה מיוחדת, כמבואר בסוף פרק זה. (9) (שבת דף קג עמוד ב). (10) "כי איך יתקן עיוות הפתוחות והסתומות, והלא יצטרך למחוק הרבה לפניו ולאחריו, ושמא יזדמן לו שם (שאסור למחוק) וגם יצטרך למעט הכתב בגלל רווח שבין פרשה לפרשה, ודבר זה אסור, ולפיכך תיקונו רחוק, אבל ודאי מועיל לו תיקון אם אפשר (תשובות הרא"ש כלל ג).

ד. וְלִפִּי שְׂרָאִיתִי שְׂבוּשׁ גָּדוֹל בְּכָל הַסִּפְרִים¹¹
שְׂרָאִיתִי בְּדָבָרִים אֵלּוּ, וְכֵן בְּעָלֵי הַמְּסֻרָת, שְׂכוֹתֵבִין
וּמַחְבְּרִין לְהוֹדִיעַ הַפְּתוּחוֹת וְהַסְתוּמוֹת, נִחְלָקִים
בְּדָבָרִים אֵלּוּ בְּמַחְלָקַת הַסִּפְרִים שְׂסוּמְכִין עֲלֵיהֶם¹² -
רְאִיתִי לְכַתֵּב הֵנָּה כָּל פְּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה הַסְתוּמוֹת
וְהַפְּתוּחוֹת, וְצוּרַת הַשִּׁירוֹת, כְּדִי לְתַקֵּן עֲלֵיהֶם כָּל
הַסִּפְרִים וְלִהְיֶיהוּ מֵהֶם. וְסִפְרִי שֶׁסְּמַכְנוּ עָלָיו בְּדָבָרִים
אֵלּוּ הוּא הַסִּפֵּר הַיְדוּעַ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא כּוֹלָל אַרְבַּעַה

47 פתוחה. ויאמר ה' אל משה - סתומה. ואלה
48 המשפטים - פתוחה. וכי ימכר, מכה איש, וכי
49 יזד, ומכה אביו, וגנב איש ומכרו, ומקלל אביו,
50 וכי יריבן אנשים, וכי יכה איש, וכי יצאו אנשים,
51 וכי יכה איש - פלן סתומות, והן עשר. וכי יגח
52 שור - פתוחה. וכי יפתח, וכי יגף, כי יגנב איש,
53 כי יבער איש, כי תצא אש, כי יתן, כי יתן איש -
54 פלם סתומות, והן שבע. וכי ישאל - פתוחה. וכי
55 יפתה, מכשפה, זבח לאלהים - שלשתן סתומות.
56 אם כסף - פתוחה. אלהים לא תקלל, לא תשא, כי
57 תפגע, כי תראה, לא תשה - חמשתן סתומות. הנה
58 אנכי - פתוחה. לא תהיה משפלה - סתומה. ואל
59 משה אמר - פתוחה. ויאמר ה' - סתומה. וידבר
60 ה' - פתוחה. ועשו ארון - סתומה. ועשית שלחן,
61 ועשית מגרת - שתייהן פתוחות. ואת המשכן -
62 סתומה. ועשית את הקרשים - פתוחה. ועשית
63 פרכת, ועשית את המזבח, ועשית את חצר
64 המשכן, ואתה תצנה, ואתה הקרב - חמשתן
65 סתומות. ועשו את האפד - פתוחה. ועשית
66 משבצת, ועשית חשן, ועשית את מעיל, ועשית
67 ציץ, וזה הדבר, וזה אשר תעשה - פלן סתומות,
68 והן שש. ועשית מזבח, וידבר ד' כי תשא, וידבר
69 ד' ועשית פיור, וידבר ד' בשמים - ארבעתן
70 פתוחות. ויאמר ד' קח לך סמים, וידבר ד' ראה
71 קראתי - שתייהן סתומות. ויאמר ה' - פתוחה.
72 ויתן אל משה - סתומה. וידבר ד' לך רד, ויפן
73 וירד - שתייהן פתוחות. וידבר ד' לך צלה מזה -
74 סתומה. ויאמר משה, ויאמר ה' אל משה, ויאמר
75 ה' אל משה פסל, ויאמר ה' אל משה כתב -
76 ארבעתן פתוחות. ויקהל משה - סתומה. ויאמר
77 משה, ויאמר משה אל בני ישראל - שתייהן
78 פתוחות. ויעשו כל חכם לב - סתומה. ויעש יריעת
79 - פתוחה. ויעש את הקרשים - סתומה. ויעש
80 בצלאל, ויעש את השלחן, ויעש את המנרה, ויעש
81 את מזבח הקטרת - ארבעתן פתוחות. ויעש את
82 מזבח העלה, ויעש את הפיור, ויעש את החצר,
83 אלה פקודי, כל הזהב - חמשתן סתומות. ויעש את
84 האפד - פתוחה. ויעשו את אבני - סתומה. ויעש
85 את החשן, ויעש את מעיל - שתייהן פתוחות.
86 ויעשו את הכתנת שש, ויעשו את ציץ, ותכל -
87 שלשתן סתומות. ויביאו את המשכן, וידבר ד' ביום
88 החדש - שתייהן פתוחות. ויהי בחדש הראשון,
89 ויקח, ויתן את השלחן, וישם את המנרה, וישם
90 את מזבח, וישם את מסך, וישם את הפיור, ויקם
91 את החצר - פלן סתומות, והן שמונה. ויכס הענן
92 - פתוחה.

1 שמות, ואת יהודה - שלשתן סתומות. ויהי אחרי
2 הדברים, ויקרא יעקב, שמעון ולוי, יהודה, זבולן,
3 יששכר - פלן פתוחות, והן שש. דן, גד, מאשר,
4 נפתלי, בן פרת יוסף - חמשתן סתומות. בנימין -
5 פתוחה.
6 מגן הפתוחות - שלש וארבעים, והסתומות -
7 שמונה וארבעים. הכל תשעים ואחת.
8 ספר ואלה שמות
9 ויקם מלך חדש, וילך איש, ויהי בימים הרבים -
10 שלשתן פתוחות. ומשה היה רעה - סתומה. וילך
11 משה, ויאמר ה' אל אהרן - שתייהן פתוחות. וידבר
12 אלהים אל משה - סתומה. וידבר ה' אל משה,
13 וידבר ה' אל משה ואל אהרן - שתייהן פתוחות.
14 אלה ראשי בית אבתם, וידבר ה' אל משה - שתייהן
15 סתומות. ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך, ויאמר
16 ה' אל משה ואל אהרן - שתייהן פתוחות. ויאמר
17 ה' אל משה כבד לב פרעה, ויאמר ה' אל משה
18 אמר אל אהרן - שתייהן סתומות. ויאמר ה' אל
19 משה בא - פתוחה. (ויאמר יי אל משה אמר אל
20 אהרן נטה את ידך), ויאמר ה' אל משה אמר אל
21 אהרן נטה את מטך, ויאמר ה' אל משה השכם
22 בבקר - (שלשתן) [ס"א שתייהן] סתומות. ויאמר
23 ה' אל משה בא אל פרעה, ויאמר ה' אל משה ואל
24 אהרן - שתייהן פתוחות. ויאמר ה' אל משה השכם
25 - סתומה. ויאמר ה' אל משה, ויאמר ה' אל משה
26 בא אל פרעה - שתייהן פתוחות. ויאמר ה' אל
27 משה נטה ידך - סתומה. ויאמר ה' אל משה של
28 י'יהי חשף, ויאמר של עוד נגע אחד - שתייהן
29 פתוחות. ויאמר משה, ויאמר ה' אל משה, ויאמר
30 ה' אל משה ואל אהרן - שלשתן סתומות. ויקרא
31 משה - פתוחה. ויהי בחצי הלילה - סתומה. ויסעו
32 בני ישראל, ויאמר ה' אל משה ואהרן - שתייהן
33 פתוחות. ויהי בעצם - סתומה. וידבר ה' וכו' קדש
34 לי, והיה כי יבאך - שתייהן פתוחות. ויהי בשלח
35 - סתומה. וידבר ה' וכו' וישבו ויחנו, ויאמר ה'
36 אל משה מה תצק, ויאמר ה' נטה את ידך, אז
37 ישיר משה, ותקח מרים - חמשתן פתוחות. ויסע
38 משה, ויבאו אילמה, ויאמר ה' אל משה הנני
39 ממטיר - שלשתן סתומות. וידבר ה' אל משה -
40 פתוחה. ויאמר ה' אל משה - סתומה. ויסעו כל
41 עדת, ויבא עמלק, ויאמר ה' אל משה כתב, וישמע
42 יתרו, בחדש השלישי - חמשתן פתוחות. וידבר
43 אלהים את כל הדברים, אנכי, לא תשא - שלשתן
44 סתומות. זכור - פתוחה. כבד, לא תרצח, לא
45 תנאף, לא תגנב, לא תענה, לא תחמד, [לא תחמד]
46 - פלן סתומות, והן (שש) [שבע]. וכל העם -

המקלל, ויִדְבֹּר דְּבַהַר סִינִי' - שְׁתִּיהֶן פְּתוּחוֹת. 47
 וּסְפֵרֶת לָךְ, כִּי זְמוּדָא אַחִיד, וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר, וְכִי יִמּוֹד 48
 אַחִיד, וְכִי יִמּוֹד, וְכִי תִשְׁיַג יָד - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵם 49
 שֵׁשׁ. אִם בְּחֻקְתִּי, וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי - שְׁתִּיהֶן 50
 פְּתוּחוֹת. וְאִם בְּזֹאת - סְתוּמָה. ויִדְבֹּר דְּאִישׁ כִּי 51
 יִפְלֹא' - פְּתוּחָה. וְאִם בְּהִמָּה - סְתוּמָה. 52
 מִגִּזְזֵי הַפְּתוּחוֹת - שְׁתִּים וְחֲמִשִּׁים, וְהַסְתוּמוֹת - שֵׁשׁ 53
 וְאַרְבָּעִים. הַכֹּל - תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנֶה. 54
 סֵפֶר בַּמִּדְבָּר סִינִי 55
 בְּנֵי רְאוּבֵן - סְתוּמָה. לִבְנֵי שְׁמֻעֹן, לִבְנֵי גָד, לִבְנֵי 56
 יְהוּדָה, לִבְנֵי יִשְׁשָׁכָר, לִבְנֵי זְבוּלֹן, לִבְנֵי יוֹסֵף, לִבְנֵי 57
 מְנַשֶּׁה, לִבְנֵי בְנִימֵן, לִבְנֵי דָן, לִבְנֵי אֲשֶׁר, בְּנֵי 58
 נַפְתָּלִי, אֵלֶּה הַפְּקָדִים, ויִדְבֹּר דְּאִף אֶת מִטֵּה לִוִּי, 59
 ויִדְבֹּר דְּאִישׁ עַל דָּגְלוֹ' - כָּלֵן פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע 60
 עֶשְׂרֵה. דָּגֵל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, וְנִסֵּעַ אֶהֱלֵה, דָּגֵל מַחֲנֵה 61
 אֶפְרַיִם, דָּגֵל מַחֲנֵה דָן - אַרְבַּעַתָּן סְתוּמוֹת. אֵלֶּה 62
 פְּקוּדֵי, וְאֵלֶּה תוֹלְדֹת, ויִדְבֹּר דְּהִקְרִיב, ויִדְבֹּר 63
 דְּיֹאנִי, ויִדְבֹּר דְּפִקְד' - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְלִקְהֵת, 64
 ויֹאמֶר דְּפִקְד' - שְׁתִּיהֶן סְתוּמוֹת. ויִדְבֹּר דְּקַח, 65
 ויִדְבֹּר דְּנִשְׁאֵא, ויִדְבֹּר דְּאֵל תִּכְרִיתוֹ, ויִדְבֹּר 66
 דְּנִשְׁאֵא' - אַרְבַּעַתָּן פְּתוּחוֹת. בְּנֵי מְרָרִי, וּפְקוּדֵי בְּנֵי 67
 גְּרָשׁוֹן - שְׁתִּיהֶן סְתוּמוֹת. ויִדְבֹּר דְּצִו', ויִדְבֹּר 68
 דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ, ויִדְבֹּר דְּאִישׁ כִּי 69
 תִּשְׁטֹה, ויִדְבֹּר דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִפְלֹא, ויִדְבֹּר 70
 דְּיִבְרֵר אֶל אֶהֱרִן' - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וְכִרְכָּךְ, יֹאד, 71
 יִשָּׂא, וְשִׁמּוֹ, וְיִהִי בְּיוֹם כְּלוֹת מִשָּׁה, וְיִהִי הַמִּקְרִיב 72
 - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. בְּיוֹם הַשְּׁנִי, בְּיוֹם 73
 הַשְּׁלִישִׁי, בְּיוֹם הָרִבְעִי, בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי, בְּיוֹם 74
 הַשְּׁשִׁי, בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, בְּיוֹם 75
 הַתְּשִׁיעִי, בְּיוֹם הָעֶשְׂרִי, בְּיוֹם עֶשְׂתִּי עֶשְׂרֵי יוֹם, 76
 בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי יוֹם, זֹאת חֲנֻכַּת, ויִדְבֹּר 77
 דְּכִבְהַעֲלֹתָד', ויִדְבֹּר דְּקַח אֶת הַלְוִי' - כָּלֵן 78
 פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה. ויִדְבֹּר דְּזֹאת אֲשֶׁר 79
 לְלוֹיִם' - סְתוּמָה. ויִדְבֹּר דְּיִנְעִשׂוּ, ויִדְבֹּר דְּכִי 80
 יִהְיֶה טָמֵא' - שְׁתִּיהֶן פְּתוּחוֹת. וּבְיוֹם הַקִּים - 81
 סְתוּמָה. ויִדְבֹּר דְּעִשָּׂה לָךְ, וְיִהִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית - 82
 שְׁתִּיהֶן פְּתוּחוֹת. ויֹאמֶר מִשָּׁה לְחֻכְב, וְיִהִי בְּנִסֵּעַ - 83
 שְׁתִּיהֶן סְתוּמוֹת. וְיִהִי הָעֵם כְּמֵתֵאנְגִים, ויֹאמֶר 84
 דְּאֶסְפָּה לִּי, ויֹאמֶר דְּהִנֵּד ה' תִּקְצֹר, ויִתְּדֹר מְרִים 85
 - אַרְבַּעַתָּן פְּתוּחוֹת. ויֹאמֶר ה' פְּתֹאם - סְתוּמָה. 86
 ויֹאמֶר דְּיֹאבִיחָה, ויִדְבֹּר דְּשִׁלַּח לָךְ, ויֹאמֶר דְּעֵד 87
 אֲנִי יִנְאַצְנִי, ויִדְבֹּר דְּעֵד מֵתִי, ויִדְבֹּר דְּכִי תִבְאוּ, 88
 ויִדְבֹּר דְּכִבְשָׁאֲכֵם' - פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְכִי תִשְׁגוּ, 89
 וְאִם נָפַשׁ אַחַת - שְׁתִּיהֶן סְתוּמוֹת. וְיִהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 90
 בַּמִּדְבָּר - פְּתוּחָה. ויֹאמֶר דְּמוֹת יוֹמֵת' - סְתוּמָה. 91
 ויֹאמֶר דְּיַעֲשׂוּ לָהֶם, ויִקַּח קֶרֶח - שְׁתִּיהֶן פְּתוּחוֹת. 92

מִגִּזְזֵי הַפְּתוּחוֹת - תִּשְׁעֵי וְשִׁשִּׁים, וּמִגִּזְזֵי הַסְתוּמוֹת - 1
 חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים. הַכֹּל - מֵאָה וְשִׁשִּׁים וְאַרְבַּע 2
 פְּרָשִׁיּוֹת. 3
 סֵפֶר ויִקְרָא 4
 וְאִם מִן הַצֵּאן - סְתוּמָה. וְאִם מִן הָעוֹף - פְּתוּחָה. 5
 וְנִפְשׁ כִּי תִקְרִיב, וְכִי תִקְרֵב, וְאִם מִנְחָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, 6
 וְאִם מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת, וְאִם תִּקְרִיב - חֲמִשָּׁתָן 7
 סְתוּמוֹת. וְאִם זֶבֶח, וְאִם מִן הַצֵּאן, וְאִם עֹז, ויִדְבֹּר, 8
 וְאִם כָּל עֲדַת, אֲשֶׁר נִשְׂיָא, וְאִם נִפְשׁ, וְאִם כָּכֶשׁ, 9
 וְנִפְשׁ כִּי תִחַטֵּא - כָּלֵן פְּתוּחוֹת, וְהֵן תִּשְׁעֵי. וְאִם לֹא 10
 תִּשְׁיַג, ויִדְבֹּר ה' - שְׁתִּיהֶן סְתוּמוֹת. וְאִם נִפְשׁ, 11
 ויִדְבֹּר דְּנִפְשׁ¹⁶, ויִדְבֹּר וְכו' - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. 12
 וְזֹאת תּוֹרַת - סְתוּמָה. ויִדְבֹּר דְּזִיָּה קֶרֶפֶן, ויִדְבֹּר 13
 דְּיִבְרֵר אֶל אֶהֱרִן', וְזֹאת תּוֹרַת הָאֵשׁ, וְזֹאת תּוֹרַת 14
 זֶבֶח, ויִדְבֹּר דְּיִבְרֵר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּקְרִיב, ויִדְבֹּר 15
 דְּקַח אֶת אֶהֱרִן' - כָּלֵן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְיִהִי בְּיוֹם 16
 הַשְּׁמִינִי - סְתוּמָה. ויִדְבֹּר ה' אֶל אֶהֱרִן, ויִדְבֹּר מִשָּׁה, 17
 ויִדְבֹּר ה' אֶל מִשָּׁה - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. וְזֶה לָכֶם, וְכִי 18
 יָמוּת - שְׁתִּיהֶן סְתוּמוֹת. ויִדְבֹּר דְּאִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ, 19
 ויִדְבֹּר דְּאֵדָם כִּי יִהְיֶה, נִגַּע צָרַעַת, וּכְשֶׁר - אַרְבַּעַתָּן 20
 פְּתוּחוֹת. אוֹ כְּשֶׁר - סְתוּמָה. וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה - 21
 פְּתוּחָה. וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה כְּעוֹר בְּשָׂרָם, וְאִישׁ 22
 כִּי יִמְרֹט רֹאשׁוֹ, וְהִבְגֵּד - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמוֹת. ויִדְבֹּר 23
 דְּזֹאת תִּהְיֶה' - פְּתוּחָה. וְאִם דֹּל - סְתוּמָה. ויִדְבֹּר 24
 דְּכִי תִבְאוּ, ויִדְבֹּר דְּיִבְרֵר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' - שְׁתִּיהֶן 25
 פְּתוּחוֹת. וְאִישׁ כִּי תִצֵּא - סְתוּמָה. וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה 26
 - פְּתוּחָה. וְאִשָּׁה כִּי יִזּוּב - סְתוּמָה. ויִדְבֹּר דְּאֶחָרִי 27
 מוֹת, ויִדְבֹּר דְּיִבְרֵר אֶל אֶהֱרִן', ויִדְבֹּר דְּיִבְרֵר אֶל בְּנֵי 28
 יִשְׂרָאֵל' - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. אִישׁ אִישׁ, עֲרוֹת אֲבִיךָ, 29
 עֲרוֹת אִשְׁתְּ אֲבִיךָ, עֲרוֹת אֶחָתָךְ, עֲרוֹת בֵּת בְּנֵךְ, עֲרוֹת 30
 בֵּת אִשְׁתְּ, עֲרוֹת אֶחָת אֲבִיךָ, עֲרוֹת אֶחָת אִמְךָ, עֲרוֹת 31
 אֶחָי אֲבִיךָ, עֲרוֹת כְּלָתְךָ, עֲרוֹת אִשְׁתְּ אֶחָדְךָ, עֲרוֹת 32
 אִשָּׁה וּבִתָּה - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁתִּים עֶשְׂרֵה. ויִדְבֹּר 33
 דְּיִבְרֵר אֶל כָּל עֲדַת, וְכִי תִבְאוּ אֶל - שְׁתִּיהֶן 34
 פְּתוּחוֹת. וְכִי יִגּוֹר - סְתוּמָה. ויִדְבֹּר דְּאֶשֶׁר יִתֵּן 35
 מִזְרַעוֹ, ויֹאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה אֲמַר אֶל הַכֹּהֲנִים - 36
 שְׁתִּיהֶן פְּתוּחוֹת. וְהִפְהֵן הַגְּדוֹל, ויִדְבֹּר דְּיִבְרֵר אֶל 37
 אֶהֱרִן' - שְׁתִּיהֶן סְתוּמוֹת. ויִדְבֹּר דְּיִנְעִשׂוּ, ויִדְבֹּר 38
 דְּיִבְרֵר אֶל אֶהֱרִן וְאֶל בְּנָיו' - שְׁתִּיהֶן פְּתוּחוֹת. ויִדְבֹּר 39
 דְּיִשׁוּר אוֹ כְּשֶׁב אוֹ עֹז' - סְתוּמָה. ויִדְבֹּר דְּיִבְרֵר אֶל 40
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה', ויִדְבֹּר דְּכִי תִבְאוּ אֶל 41
 הָאָרֶץ' - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחוֹת. וּסְפֵרֶתָם לָכֶם - סְתוּמָה. 42
 ויִדְבֹּר דְּבִחְדָשׁ הַשְּׁבִיעִי' - פְּתוּחָה. ויִדְבֹּר דְּאִף 43
 בְּעֶשְׂרִי' - סְתוּמָה. ויִדְבֹּר דְּבִחְמִשָּׁה עֶשְׂרֵי יוֹם, 44
 ויִדְבֹּר דְּצִו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִקְהֵת סֵלֶת - שְׁלֹשָׁתָן 45
 פְּתוּחוֹת. ויִצֵּא בֶן אִשָּׁה - סְתוּמָה. ויִדְבֹּר דְּהוֹצֵא אֶת 46

יביאך, לא תנשו, כי ישאלך בך, כי יביאך - 47
 ארבעתן סתומות. והיה עקב - פתוחה. כי תאמר - 48
 סתומה. כל המצוה, והיה אם שכח תשכח, שמע - 49
 ישראל, בעת ההוא, ועתה ישראל - חמשתן - 50
 פתוחות. כי הארץ, והיה אם שמע, כי אם שמר - 51
 תשמרון, ראה אנכי, והיה כי יביאך, כי ירחיב, כי - 52
 יכרית - כלן סתומות, והן שבע. כי יקום - פתוחה. - 53
 כי יסיתך, כי תשמע, בנים אתם, לא תאכל, את זה - 54
 תאכלו, כל צפור טהרה - כלן סתומות, והן שש. - 55
 עשר תעשר - פתוחה. מקצה שלש שנים, מקץ - 56
 שבע שנים, כי יהיה בך אביון, כי ימכר לך - 57
 ארבעתן סתומות. כל הבכור, שמור את חדש - 58
 שתייהן פתוחות. שבעה שבעת - סתומה. חג הסוכה - 59
 - פתוחה. שפטים ושטרים, לא תשע לך, לא - 60
 תזבח, כי ימצא בקרבך - ארבעתן סתומות. כי - 61
 יפלא - פתוחה. כי תבא, לא יהיה לפניהם, וזה - 62
 יהיה, וכי יבא הלוי, כי אתה בא, כי יכרית - כלם - 63
 סתומות, והן שש. וכי יהיה איש - פתוחה. לא - 64
 תסיג, לא יקום עד, כי תצא למלחמה, כי תקרב - 65
 אל עיר, כי תצור אל עיר - חמשתן סתומות. כי - 66
 ימצא חלל - פתוחה. כי תצא למלחמה, כי תהיין - 67
 לאיש, כי יהיה לאיש, וכי יהיה באיש, לא תראה - 68
 את שור, לא תראה את חמור, לא יהיה כלי גבור - 69
 - כלן סתומות, והן שבע. כי יקרא - פתוחה. כי - 70
 תבנה, לא תחרש, גדלים, כי יקח איש אשה, ואם - 71
 אמת היה, כי ימצא איש, כי יהיה נערה בתולה, - 72
 ואם בפודה ימצא, כי ימצא, לא יקח איש, לא יבא - 73
 פצוע, לא יבא ממזר, לא יבא עמוני, לא תמעב - 74
 אדמי, כי תצא מתנה, לא תסגיר, לא תהיה קדשה, - 75
 לא תשיך, כי תדר נדר, כי תבא בכרם, כי תבא - 76
 בקמת, כי יקח איש אשה, כי יקח איש אשה - 77
 חדשה, כי ימצא, השמר בנגע הצרעת, כי תשה - 78
 ברעך, לא תעשק שכיר עני, לא יומתו אבות, לא - 79
 תטה, כי תקצר, כי תחבט, כי יהיה ריב, כי ישובו - 80
 אחים, כי ינצו אנשים, לא יהיה לך בכיסך - כלן - 81
 סתומות, והן חמש ושלושים. זכור את אשר עשה, - 82
 והיה כי תבוא - שתייהן פתוחות. כי תכלה לעשר, - 83
 היום הזה - שתייהן סתומות. ויצו משה וזקני - 84
 ישראל - פתוחה. וידבר משה, ויצו משה את העם, - 85
 ארור האיש, ארור מקלה, ארור מסיג, ארור - 86
 משגה, ארור מטה, ארור¹⁷ שכב עם כל בהמה, - 87
 ארור שכב עם אחתו, ארור שכב עם חתנתו, ארור - 88
 מכה, ארור לקח שחד, ארור אשר לא יקים - כלן - 89
 סתומות, והן שלש עשרה. והיה אם שמוע, והיה - 90
 אם לא תשמע - שתייהן פתוחות. אלה דברי הברית - 91
 - סתומה. ויקרא משה, אתם נצבים - שתייהן - 92

וידבר ד'הדלו', וידבר ד'העלו', וידבר ד'אמר אל - 1
 אלעזר' - שלשתן סתומות. וילנו - פתוחה. וידבר - 2
 ד'הרמו' - סתומה. וידבר ד'קח מאתם', ויאמר - 3
 ד'השב', ויאמרו בני ישראל - שלשתן פתוחות. - 4
 ויאמר ה' אל אהרן - סתומה. וידבר ה' אל אהרן - 5
 - פתוחה. ולבני לוי - סתומה. וידבר ד'ואל - 6
 הלוי', וידבר ד'זאת חקת', ויבאו בני ישראל, - 7
 וידבר ד'קח את המטה' - ארבעתן פתוחות. ויאמר - 8
 ד'יען לא האמנתי', וישלח משה - שתייהן - 9
 סתומות. ויסעו מקדש - פתוחה. וישמע הכנעני - 10
 סתומה. ויסעו מהר ההר - פתוחה. אז ישיר - 11
 סתומה. וישלח ישראל - פתוחה. וירא בלק - 12
 סתומה. וישב ישראל, וידבר ד'פינחס', וידבר - 13
 ד'צורר', ויאמר ה' - ארבעתן פתוחות. בני - 14
 שמעון, בני גד, בני יהודה, בני יששכר, בני זבולן, - 15
 בני יוסף, אלה בני אפרים, בני בנימן, אלה בני - 16
 דן, בני אשר, בני נפתלי - כלן סתומות, והן אחת - 17
 עשרה. וידבר ה' - פתוחה. ואלה פקודי הלוי, - 18
 ותקרבנה - שתייהן סתומות. ויאמר ד'כן בנות - 19
 צלפחד', ויאמר ד'עלה' - שתייהן פתוחות. וידבר - 20
 משה - סתומה. וידבר ד'צו', וביום השבת, - 21
 ובראשי חדשיכם - שלשתן פתוחות. ובחדש - 22
 הראשון, וביום הבכורים - שתייהן סתומות. - 23
 ובחדש השביעי - פתוחה. ובפעשור, ובחמשה - 24
 עשר, וביום השני, וביום השלישי, וביום הרביעי, - 25
 וביום החמישי, וביום הששי, וביום השביעי, ביום - 26
 השמיני - כלן סתומות, והן תשע. וידבר משה, - 27
 וידבר ה' - שתייהן פתוחות. ויצאו משה ואלעזר, - 28
 ויאמר אלעזר, ויאמר ד'שא' - שלשתן סתומות. - 29
 ומקנה רב - פתוחה. ויאמרו אם מצאנו, ויגשו - 30
 אליו - שתייהן סתומות. ויאמר אליהם משה, אלה - 31
 מסעי - שתייהן פתוחות. וישמע הכנעני, וידבר - 32
 ד'בערבת' - שתייהן סתומות. וידבר ד'צו את בני - 33
 ישראל', וידבר ד'אלה שמות האנשים', וידבר - 34
 ד'בערבת מואב', וידבר ד'דבר אל בני ישראל', - 35
 ויקרבו ראשי - חמשתן פתוחות. - 36
 מגן הפתוחות - שמים ותשעים, והסתומות - 37
 ששים ושש. הכל - מאה וחמשים ושמונה. - 38
 ספר אלה הדברים - 39
 ויאמר ה' אלי, ונפן ונעבר, וידבר ה', ויאמר ה' - 40
 אלי ראה, ואתחנן - חמשתן סתומות. ועתה - 41
 ישראל, כי תוליד בנים, אז יבדיל, ויקרא משה - 42
 ארבעתן פתוחות. אנכי, לא תשא, שמור, כבוד, לא - 43
 תרצח, ולא תנאף, ולא תגנב, ולא תענה, ולא - 44
 תחמד, ולא תתאווה, את הדברים - כלן סתומות, - 45
 והן אחת עשרה. שמע ישראל - פתוחה. והיה כי - 46

וַיִּצְרְנוּהוּ, עַל, יִשְׁאַהוּ, וְאִין, וְיִאכַל, וְשָׁמֶן, עִם, עִם, וְשָׁמֶן, וְיִטֵּשׁ, וְקִנְיָהוּ, וְיִזְכְּחוּ, חֲדָשִׁים, צוּר, וַיֵּרָא, וַיֹּאמֶר, כִּי, הֵם, וְאִנִּי, כִּי, וַתֹּאכַל, אֶסְפָּה, מִזֵּי, וְשֵׁן, מִחוּץ, גַּם, אֶמְרָתִי, לֹלֵי, פֶּן, כִּי, לוֹ, אִיכָה, אִם, כִּי, כִּי, עֲנֹכְמוּ, חֲמַת, הָלֵא, לִי, כִּי, כִּי, כִּי, וַאֲמַר, אֲשֶׁר, יִקְוֹמוּ, רְאוּ, אֲנִי, וְאִין, וְאֶמְרָתִי, וַתֹּאחֲזוּ, וְלִמְשֹׁנָאִי, וְחִרְבִּי, מֵרֹאשׁ, כִּי, וְכִפֵּר.

שִׁירַת הַיָּם כֹּתֵבִין אוֹתָהּ בְּשִׁלְשִׁים שְׁטוֹת²².

שִׁיטָה רֵאשׁוֹנָה כְּדִרְכָּהּ, וּשְׁאָר הַשְּׁטוֹת - אַחַת מִנִּיחִין בְּאֶמְצָעָה רֵוַח²³ אֶחָד, וְאַחַת מִנִּיחִין הַרֹוֹחַ בְּשֵׁנִי מִקְוֹמוֹת בְּאֶמְצָעָה²⁴, עַד שֶׁתִּמְצָא הַשְּׁיטָה חֲלוּקָה לְשִׁלְשׁ, וְנִמְצָא רֵוַח²⁵ כְּנֶגֶד הַכְּתָב²⁶, וְכָתֵב כְּנֶגֶד הַרֹוֹחַ.

(22) מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה י"א). ושם (הלכה י) מנו גם את "שירת דבורה" (שופטים פרק ה), שהיא נכתבת כצורת "שירת הים". (23) כשיעור תשע אותיות. והסדר האמור כאן לא דווקא, כי למעשה השורה הראשונה יש לה שני רווחים, והשנייה - רווח אחד, כצורת השירה שלפנינו. אמנם יש דפוסי רמב"ם (אמ"ד ועוד) שהשורה הראשונה יש בה רווח אחד, אולם כבר כתב הרב מנחם די לונזאנו בספרו "אור תורה": אל תשית ליכך לצורה שבספרי הרמב"ם הנדפסים, כי היא [=כנראה] משובשת, ואינה הצורה שכתב הרמב"ם בספרו אך המדפיס [=כנראה טעה], בדאה מליבו". (24) אותו שיעור הרווח מחלקים לשניים. (25) של השיטה העליונה. (26) של השיטה שתחתיה, וזהו שאמרו (מגילה דף טז עמוד ב): "אריך על גבי לבינה ולבינה על גבי אריך".

זוֹ הִיא צוּרְתָהּ:

אוֹ יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ	לְאֹמֶר	אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָאֵה גָאֵה	סוֹם
וְרָכְבוּ רֶמֶה בָּיָם:	לְשִׁיעוּתָהּ	זֶה אֱלֹי וְאֶנְוִהוּ	עָזִי וְחִמְרִת יְהוָה וְיִהְיֶה לִּי
אֲבִי וְאַרְמְמָנָהוּ:	שָׁמֶן:	מִרְכַּבַּת פָּרָעָה וְחִילוֹ יְרֵה בָּיָם	וְיִמְחָרֶה
שְׁלִשִׁי שְׁמֵעוּ בָּיָם סוֹף:	אֲבָן:	תַּהֲמֹת וְכִסְיָמוּ יִרְדּוּ בְּמִצּוֹלֹת כְּמוֹ	יִמְיָדֶה
יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיֵב:	קִמְיָד:	תִּשְׁלַח חֲרִיָּד וַיִּכְלְמוּ בְּקֶשׁ:	וּבְרִיחַ
בְּרוּחַד כְּסָמוּ יָם:	גִּזְלִים:	קִפְאוּ תַהֲמֹת בְּלֶב יָם:	נִצְבּוּ כְמוֹ נֵד
אֲדִירִים:	נִפְשִׁי:	אֲרִיק חֲרִבִּי תוֹרִישְׁמוּ יָדִי:	אֶחָלֵק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוּ
כְּמִכָּה נֶאֱדָר בְּקֶרֶשׁ:	כְּבִיחַד כְּסָמוּ יָם:	מִי כְּמִכָּה בְּאֵלִם יְהוָה	נִצְבּוּ כְמוֹ נֵד
פְּלֵא:	בְּרִיחַד כְּסָמוּ יָם:	נִפְשִׁי יִמְיָדֶה תִּכְלְמוּ אֶרֶץ:	נִחִית
כְּחִסְדֶּךָ עִם זֶה גִּזְלִית	נִחִית	נִחִית	נִחִית

1 פְּתוּחוֹת. וְהָיָה כִּי יִבְאוּ, כִּי הַמִּצְוָה, רֵאָה נִתְתִּי -
2 שְׁלִשְׁתֵּן סְתוּמוֹת. וַיִּלָּךְ מֹשֶׁה - פְּתוּחָהּ. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
3 - סְתוּמָהּ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן, הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם,
4 וַיִּבֹא מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעָנָם, וְזֹאת הַכְּרִיכָה
5 - חֲמִשְׁתֵּן פְּתוּחוֹת. וְזֹאת לַיהוּדָה - סְתוּמָהּ. וְלִלְוִי
6 - פְּתוּחָהּ. לְבִנְיָמִן, וְלִיוֹסֵף, וְלִזְבוּלֹן, וְלִגָּד, וְלָדָן,
7 וְלֶאֱשָׁר, וַיַּעַל מֹשֶׁה - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁבַע.
8 מִנֵּין הַפְּתוּחוֹת שֶׁל סֵפֶר זֶה - שְׁלֹשִׁים וָאַרְבַּע,
9 וְהַסְתוּמוֹת - מֵאָה וְעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע. הַכֹּל - מֵאָה
10 וְחֲמִשִּׁים וְשִׁמּוֹנָה. מִנֵּין הַפְּתוּחוֹת שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה -
11 מֵאֲתִים וְתִשְׁעִים, וּמִנֵּין הַסְתוּמוֹת - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
12 וְשִׁבְעִים וְתִשְׁעִים. הַכֹּל - שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְתִשְׁעִים.
13 צוּרַת שִׁירַת הָאֲזִינוּ: כָּל שְׁיטָה וְשִׁיטָה יֵשׁ בְּאֶמְצָע
14 רֵוַח אֶחָד¹⁸ כְּצוּרַת הַפָּרָשָׁה הַסְתוּמָה¹⁹, וְנִמְצָא כָּל
15 שְׁיטָה חֲלוּקָה לְשִׁתִּים. וְכֹתֵבִין אוֹתָהּ בְּשִׁבְעִים²⁰
16 שְׁטוֹת. וְאֵלּוּ הֵן הַתְּבוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ כָּל שְׁיטָה וְשִׁיטָה:
17 הָאֲזִינוּ, יַעֲרָף, כְּשִׁעְרִים, כִּי, הַצּוּר, אֵל, שַׁחַת,
18 הֵלֵךְ, הָלֹא, זָכַר, שָׁאֵל, בְּהִנְחָל, יֵצֵב, כִּי,
19 יִמְצָאֵהוּ, יִסְכְּכֵהוּ, כְּנָשָׁר, יִפְרֹשׁ, ה', יִרְכְּבֵהוּ,
20 וַיִּנְקֵהוּ, חֲמַמָּה, בְּנִי²¹, וְדָם, שְׁמִנִּת, וַיִּנְבֵּל, בְּתוֹעֵבַת,
21 אֱלֹהִים, לֹא, וְתִשְׁפַח, מִכְּעַס, אֲרָאָה, בָּנִים, כְּעִסְוִנִּי,
22 בְּגוֹי, וְתִיקַד, וְתִלְהֹט, חֲצִי, וְקִטְבִּי, עִם, וּמִחְדָּרִים,
23 יוֹנֵק, אֲשִׁבִּיתָהּ, פֶּן, וְלֹא, וְאִין, יִבְנִינוּ, וְשָׁנִים, וְה',
24 וְאִזְבִּינוּ, וּמִשְׁדָּמַת, אֲשִׁכֶּלֶת, וְרֹאשׁ, חֲתוּם, לַעֲת,
25 וְחֵשׁ, וַעַל, וְאֶפֶס, צוּר, יִשְׁתּוּ, יְהִי, וְאִין, מִחֲצִיתִי,
26 כִּי, אִם, אֲשִׁיב, אֲשִׁפִּיר, מִדָּם, הַרְנִינוּ, וְנִגְם.
27 כָּל אֵלּוּ הַתְּבוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ.

(15) ואת הפרשה שבראש הספר לא הזכיר רבינו, וכן בראש שאר החומשים לא הזכירו פרשיותיהם הראשונות - מפני שהן תחילת הספר, אין למנותן לא כפתוחות ולא כסתומות (כסף משנה). (16) נפש כי תחטא (פרק ה, פסוק יד). (17) ובקצת ספרים וכן בחומשים שלפנינו מונים גם את: "ארור שוכב עם אשת אביו" לפרשה סתומה, אבל לפי ספרי הרמב"ם המוגהים אין זו לא פרשה פתוחה ולא סתומה, וכן החליט הכסף משנה. וראה ב"מנחת שי" לדברים שם. (18) של תשע אותיות. (19) כתב מכאן ומכאן וְחָלַק באמצע. (20) ראה מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ח"ט). וכדאי להעיר שברמב"ם כתב יד התימנים כתוב כאן: "בשבוע ושישים שטות". (21) כנוסח כל ספרי הרמב"ם, אולם רבי מנחם לונזאנו בספרו "אור תורה" אומר: שראש השיטה: "ואילים", כי תיבה זו מובדלת מ"כרים", ודבוקה אל "בני בשן" וכן מפורש במסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ט), וכך מנהג סופרינו.

וְאֵלּוּ הֵן הַתְּבוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ כָּל חֲצִי שְׁיטָה אַחֲרֻנָּה, שֶׁהֵן בְּאֶמְצָע הַדָּף:

וְתִשְׁמַע, תִּזְלֵ, וְכִרְבִּיכִים, הָבוּ, כִּי, צָדִיק, דוֹר, עִם, הוּא, בִּינוּ, זְקִינֶךָ, בְּהַפְרִידוֹ, לְמַסְפֵּר, יַעֲקֹב, וּבִתְהוּ,

- 1 קרשך: שמעו עמים ורגזו חיל
2 אחז ישבי פלשת: או נבחרו אלופי
3 אדום: אלי מואב ואחזמו רעד
4 כל ישבי כנען: תפל עליהם אימתה
5 ופחד: בגדל ורועד ידמו באבן עד
6 יעבר עמך יהודה: עד יעבר עם זו
7 קניית: תבאמו ותשעמו בחר נחלתך מקון
8 לשבתך פעלת יהודה: מקדש ארני כוננו
9 ירד: יהודה ימלך לעולם ועד: פי
10 כא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהודה עליהם את מי
11 הים: ובני ישראל הלכו בכישה בתוך הים:
12 כל. התורה. בלה - בין בשירות, בין בשאר הכתב
13 - יתפון שתהיה אות סמוכה לחברתה ביותר, ולא
14 תדבק בה, ולא תתרחק ממנה, כדי שלא תתראה
15 התכה בשתי תבות; אלא יהיה בין אות לאות כחוט
16 השערה. ואם הרחיק אות מאות, כדי שתראה התכה
17 בשתי תבות לתינוק שאינו רגיל - הרי זה פסול עד
18 שיתקן.
- 19 א. אין עושין ספר-תורה, לא ארכו יותר על הקפז,
20 ולא הקפז יותר על ארכו. וכמה הוא ארכו? בגויל³
21 - ששה טפחים, שהם ארבע ועשרים אצבעות ברחב
22 הגודל⁴ של יד; ובקלף⁵ - או פחות⁶ או יותר⁷, והוא,
23 שיהא ארכו כהקפז. וכן אם עשה בגויל פחות
24 מששה טפחים ומעט⁸ את הכתב, או יתר על ששה
25 והרחיב בכתב, עד שיהיה ארכו כהקפז - הרי זה
26 כמאורה.
- 27 צריך לצמצם הכתב לפי עובי הקלפים, לכשיגמור יהא
28 חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו (בבא-בבא יד. וברש"י).
29 שהוא עב (שלא חילקוהו לשנים, כמבואר לעיל פ"א
30 ה"ו), והקיפו גדול. (4) הוא הבהו, ושיעורו המדויק
מפורש בסמוך ה"ט. (5) שהוא דק ואין הקיפו גדול.
31 (6) אם הכתב דק. (7) אם הכתב רחב וארוך. (8) שכתב
אותיות זעירות ודקות, ולא עלה הקיפו לששה טפחים.
- 32 ב. שעור הגליון⁹ מלמטה - ארבע אצבעות,
33 ולמעלה - שלש אצבעות, ובין דף¹⁰ לדף - שתי
34 אצבעות¹¹. לפיכך צריך שיעניח בתחלת כל יריעה
35 ובסופה רחב אצבע אחת, וכדי תפירה¹²; שנמצא,
36 כשיתפור היריעה, יהיה בין כל דף ודף בכל הספר
37 כל שתי אצבעות. ויניח מן העור¹³ בתחלת הספר
38 ובסופו - כדי לגלל על העמוד¹⁴. וכל השעורין
39 האלו למאורה. ואם חסר או הותר - לא פסול¹⁵.
- 9 החלק החלק המקיף את הכתב. (10) עמוד.
11 מנחות ל, ע"א. (12) מקום חיבור שתי היריעות
בתפירה. (13) שם כולל לגויל ולקלף. (14) שעושה לספר
שני עמודים של עץ אחד בתחילתו ואחד בסופו, כמבואר
בסמוך ה"ד. (15) שהרי רב הונא כתב שבעים ספרי תורה,
ולא נודמן לו ארכו כהקיפו אלא באחד (ב"ב יד.), ואין
להניח שכולם פסולים היו (כסף-משנה).
- ג. כיצד יתפון אדם, עד שיעשה הספר שיהיה ארכו
כהקפז? מתחיל ומרבע העורות¹⁶ בשורה¹⁷, ועושה
רחב כל עור מהן ששה טפחים¹⁸ - קצב¹⁹ אחד לכל
אחד. ואחר-כך גולל העורות בשורה, ועושה מהן
כרך אחד מהדק יפה יפה²⁰, ומוסיף בעורות ומהדק,
עד שיעשה הקף הכרך ששה טפחים, שהוא רחב
העור²¹, ומודד בחוט של שני²², שיקיפו על הכרך.
- 16 המוכנים לכתיבת הספר. (17) שתהיה מדת רוחב
היריעות שוה אחת לחברתה, אבל אם אין מדת האורך של
כל עור שוה לחבירו - אין קפידא, ובלבד שיזכור בעל-פה
מדת אורכם, כדי שידע לצרף מדת אורך כל הכרך. ראה
במוספנו "תשובות רבינו". (18) שרוחב העור הוא קומת
הספר, ששיעורו ששה טפחים כאמור לעיל. (19) מדה.
20 שלא ירחיב האויר שבתוכו את מדת הקיפו. (21) והוא
גם אורך הספר. (22) צבוע צבע אדום, כלשון הכתוב
(יהושע ב, יח), וברמב"ם כת"י שהיה לפני בעל 'תוספות'
יום טוב' לא היה כתוב "שני". ראה 'דברי חמודות' להל'
ספר-תורה אות כ"ח, ובתשובות רבינו שב'מוספנו' כתוב
"חוט של משי שזור".
- ד. ואחר-כך יעשה קנה²³ שוה, יהיה ארכה ארבעים
או חמשים אצבעות, ויחלק אצבע מהן בקנה לשנים
ולשלשה ולארבעה חלקים, כדי שידע בו שעור חצי
אצבע ורביע אצבע, וכיוצא בזה החלק; וימדד כל
עור בקנה זו, עד שידע כמה אצבעות יש בכל עור,
עד²⁴ שידע כמה אצבעות בארך כל הכרך.
- 23 בכל כתיב-יד התימנים, וכן ברמב"ם דפוס רומי (ר"מ),
כתוב "כנה". ופירושה: אמה שמסרגלים בה הספרים
(הערוך), ונזכרת במשנה (כלים פ"ב, מ"ח). (24) ובכת"י
התימנים כתוב: כדי שידע.
- ה. ואחר-כך לוקח עורות אחרות, שנים או שלשה,
לבדק בהן שעור²⁵ הכתב, וכותב בהן דף אחד. ודבר
ידוע, שארך הדף²⁶ שבע עשרה אצבעות, לפי שהוא
מניח גליון, למעלה שלש ולמטה ארבע²⁷. אבל
רחב הדף הוא לפי הכתב, אם דקה אם עבה²⁸; וכן
מנין²⁹ השיטות שפדף יבואו לפי הכתב, לפי שפין
שיטה ושיטה כמלא שיטה³⁰.
- 25 עביו וארכו. (26) הכתיבה שעל הדף. (27) וביחד הם
עשרים וארבע אצבעות שהן אורך הספר. (28) שהרי כל
שיטה יש בארכה שלשים אותיות, כמבואר לעיל (פ"ו,
ה"ה). (29) שהן לא פחות מארבעים ושמונה, ולא יותר על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29 דְּקִדְקֵנוּ בְּשִׁעוּרֵינוּ, וּמִצְאֵנוּהוּ רָחֵב שְׁבַע שְׁעוֹרוֹת
30 בִּינוּנוֹת, זֶה בְּצַד זֶה בְּדָחֵק, וְהֵן פֶּאֶרְךָ שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת
31 בְּרוּחַ. וְכָל טַפַּח הָאֲמֹר כָּכָל מְקוֹם הוּא אֲרַבַּע
32 אֲצָבָעוֹת⁴⁸ מִזֹּו. וְכָל אֲמָה - שְׁשֵׁה טַפָּחִים⁴⁹.

(45) כגון שיעור אורך הציצית האמור לקמן הל' ציצית פ"א ה"ו, וכן רוחב הציץ שבראש כהן גדול שהיה רחב שתי אצבעות (הל' כלי המקדש פ"ט, ה"א) וראה לעיל הל' תפילה פ"ט, ה"ד. (46) כנוסח הגהות "בן אריה", ובדפוס "א הנוסח משובש. (47) של אדם בינוני. (48) מנחות מא, ע"ב. (49) שם, צח, ע"א.

33 י. סִפְר־תוֹרָה שְׁכַתְּבִי אֲנִי - רָחֵב כָּל דָּף וְדָף מִדְּפִיו
34 אֲרַבַּע אֲצָבָעוֹת. וְשִׁירַת הַיָּם וְשִׁירַת 'הָאֲזִינוּ', רָחֵב
35 כָּל דָּף מִשְׁתִּיחֵן שֵׁשׁ אֲצָבָעוֹת⁵⁰. וּמִנֵּן הַשִּׁיטִין
36 שֶׁבְּכָל דָּף וְדָף - אַחַת וְחֲמִשִּׁים. וּמִנֵּן הַדְּפִין שֶׁל
37 כָּל הַסֵּפֶר - מֵאֲתַים וְשִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים דָּף. וְאֲרָךְ כָּל
38 הַסֵּפֶר - אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ אֲצָבָעוֹת
39 בְּקִרְיֹוֹב.

(50) שיש ריוח כשיעור תשע אותיות באמצע כל שיטה שלהן, כמבואר לעיל סוף פ"ח.

40 יא. אֵלֹו הַשֵּׁשׁ אֲצָבָעוֹת הִתְרוֹת בְּחֻשְׁבוֹן⁵¹ - לְגִלְיוֹן
41 שֶׁבְּתַחֲלַת הַסֵּפֶר וְסוּפּוֹ⁵². וְהַעוֹרוֹת שְׁכַתְּבֵנוּ בָּהֶם -
42 עוֹרוֹת אֵילִים. וּבִזְמַן שֶׁתִּרְצֶה לְכַתֵּב עַל־פִּי הַמִּדּוֹת
43 הָאֵלֹו אוֹ קְרוֹב לָהֶם מְעַט - הֵן חֲסֵר דָּף אֶחָד אוֹ
44 שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה, אוֹ יֵתֵר דָּף אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשׁ -
45 לֹא תִיגַע וְלֹא תִהְיֶה צְרִיךְ לְחֻשְׁבוֹן, אֶלָּא מִיֵּד יָבוֹא
46 לָךְ אֲרָכּוֹ כְּהֻקּוֹ⁵³.

(51) שהרי כל דף יש בו שש אצבעות (עם רוחב שתי אצבעות שבין דף לדף), ומאתים ועשרים וששה דפים כפול שש, יעלו אלף ושלש מאות וחמשים ושש אצבעות. הוסף עליהן רוחב ארבע אצבעות שבדפי ה"שירות" שהן רחבות משאר הדפים, יעלו לך אלף ושלש מאות וששים, ונמצאו יתירות בחשבון שש אצבעות. (52) וב'הגהות מיימוניות' שאלו: הלא אין כאן עודף אלא ארבע אצבעות בלבד? שהרי שירת "האזינו" נכתבת בשבעים שיטות כמבואר לעיל פ"ח, מלבד שש שיטות שלפניה וחמש לאחריה, כמבואר לעיל פ"ז ה"ז, ואם כן היתה תופסת שני דפים (שהרי אין כותבין יותר מששים שיטות לדף), והיה צריך להרחיב שני דפים בשבילה, באופן שהדפים אכלו עוד שתי אצבעות, ולא נשארו אלא ארבע אצבעות בלבד. והגאון מהר"ם מפדובה זצ"ל השיב על השגה זו: כי רוחב הדפים שאמרנו שהוא עולה לשש אצבעות עם שתי האצבעות חלק שבין דף לדף, אינו אלא בשאר הדפים שבתורה, אבל לא בדף הראשון ובדף האחרון שבתורה שאין דף לפניו ולא אחריהם, נמצא שנשאר עודף של שש אצבעות רוחב, תן אותו לגליון שבתחילת הספר ושכסופו, שלש מכאן ושלש מכאן, ורבינו משה אמת ותורתו אמת (דברי חמודות) לרא"ש הל' ס"ת). ובמוספנו "תשובות רבינו" תמצא שרבינו

ששים, כמבואר לעיל (פ"ז ה"י). (30) נמצא שאם הכתב עבה, גם הריוח שבין השיטות גדול.

1 ו. ואחר שכתב הדף שבודק בו לפי מה שירצה -
2 ימד רחב הדף באצבעות הקנה, ויוסיף על רחב הדף
3 שתי אצבעות שפין דף ודף, ויחשב כמה דפין יבואו
4 בפך שגלל מאותו הכתב שבודק בו, וידע חשבון
5 הדפין, ויראה כמה נכתב בדף זה שבודק בו מן
6 התורה כלה, ומשער לפי הספר שהוא כותבו³¹ ממנו,
7 ומחשב, אם עלתה לו כל התורה לפי מנין הדפין
8 מזה³² הכתב שפותב בו בפך - מוטב. ואם הוציא
9 החשבון, שהדפין יותר מן התורה³³ - ירחיב בכתב
10 עד שיתמעט מנין הדפין, ויבדק בדף אחר³⁴. ואם
11 הוציא החשבון, שהתורה יתר מן הדפין, ימעט
12 הכתב עד שירבה במנין הדפין, ויבדק בדף אחר³⁵
13 דף, עד שיבוא החשבון אחד³⁶, ויבדק בדף אחר³⁷ שידע רחב
14 הדף ושעור הכתב מתחיל באותו הפך.

(31) מעתיק. (32) ובכת"י התימנים, הנוסח: "זה הוא הכתב שכותב בו בכרך, ואם הוציא" וכו'. (33) שיש עודף בדפים על הכתב. (34) שכתובתו עבה יותר. (35) ובכת"י התימנים, הנוסח: "ויבדוק בדף אחר, וכן בדף אחר דף עד שיבוא" וכו'. (36) שיהיה כתב התורה ומנין הדפים שוים כאחד. (37) כאן התחלת ההלכה לפי דפוס ונציא ש"י, וכן לפי הפוסקים שברמב"ם כת"י.

15 ז. ומחלק כל עור ועור דפין דפין בשרטוט, כפי
16 רחב הדף שבודק בו ועלה בחשבון. וכשישאר בעור
17 שלש אצבעות או ארבע יותר על הדף האחרונה
18 שפיריעה³⁸, יניח ממנו רחב אצבע וכדי תפריעה³⁹,
19 ויקץ השאר. ואל יחוש⁴⁰ שבאחרונה יתוסף עורות
20 אחרות על הפך שגלל כנגד כל התוספות שקוצץ
21 מכל עור ועור, ואינו צריך לחשב דבר זה, שהכתב
22 מושכו לפי מנין הדפין⁴¹.

(38) ואין הוא ראוי לכתוב עליו מחמת קיצורו, לעומת הדפים האחרים שרחבים ממנו, או שהוא הדף התשיעי ליריעה, שאין עושים היריעה יתר על שמונה דפים, כמבואר בסמוך ה"ב. (39) כמבואר לעיל ה"ב. (40) ידאג. (41) לפי רוחב הכתב, כן מנין הדפים שקצב לו מתחילה.

23 ח. וכן הרוצה לעשות רחב⁴² הספר יותר מששה⁴³
24 או פחות מששה - על הפך הזה הוא מחשב⁴⁴,
25 ויצא ארכו כהקפו בלא פחות ולא יותר; והוא,
26 שלא יטעה בחשבון.

(42) הוא אורך הספר שהוא רוחב העור. (43) טפחים. (44) להתאים מנין הדפים למדת הכתב, כדי שיעלה לו ארכו כהקפו.

27 ט. רחב הגודל האמור בכל השעורין האלו ובשאר
28 שעורי תורה⁴⁵ כלה, הוא אצבע⁴⁶ הבינוני⁴⁷. וכבר

מנה שש אצבעות עודף לרוחב דפי ה"שירות" ולא נעלמה ממנו הערת ה'הגהות מיימוניות'. (53) וב'מעשה רוקח' נאמר: הרוצה לכיין אורך הספר כהקיפו, ישאיר בכל יריעה הגליון שלמטה יותר מן השיעור הראוי, ובסוף כשגמר הספר ותפרו, ימצא ארכו יותר מהקיפו ע"י הגליון הארוך מלמטה, ואז יחתוך מן הגליון שלמטה בכל היריעות בשוה עד שיצא לו ארכו כהקיפו, ובזה ילך לבטח דרכו.

יב. אין עושין ביריעה פחות משלשה דפין, ולא יתר על שמונה דפין. נודמנה לו יריעה בת תשעה דפין - חולק אותה, ארבעה לכאן וחמשה לכאן. במה דברים אמורים? בתחלת הספר או באמצע, אבל בסוף הספר, אפלו פסוק אחד בדרך אחד עושים אותו דף לבדו⁵⁴, ותופרין אותו עם שאר היריעות.

יום שישי ד' טבת ה'תשע"ח

פרק עשירי

(1) עשרים דברים הפוסלים ספר תורה מקדושתו; איך נוהגים בקדושת ספר תורה ולא יזיהו דבר מותר למכור; דיני תשמישי ספר תורה כגון תיק ומטפחת וכיוצא בהם; הזהירות בכבוד ספר תורה.

א. נמצאת למד שעשרים דברים הן, שבכל אחד מהן פוסל ספר-תורה². ואם נעשה בו אחד מהן, הרי הוא כחמש מן החמשים שמלמדין בהן התינוקות, ואין בו קדשת ספר-תורה³, ואין קורין בו בפרשים⁴. ואלו הן:

(א) אם נכתב על עור בהמה טמאה. (ב) שנקתב על עור בהמה טהורה שאינו מעבד⁵. (ג) שהיה מעבד שלא לשם ספר-תורה⁶. (ד) שנקתב שלא במקום כתיבה - על הגויל במקום בשר⁷, ועל הקלף במקום שער. (ה) שנקתב מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף⁸. (ו) שנקתב על דוכסוסטוס⁹. (ז) שנקתב בלא שרטוט¹⁰. (ח) שנקתב בלא שחר העומד¹¹. (ט) שנקתב בשאר לשונות¹². (י) שכתבו אפיקורוס¹³, או פיוצא בן¹⁴ משאר פסולין. (יא) שכתב האזפרות¹⁵ בלא כונה¹⁶. (יב) שחסר אפלו אות אחת. (יג) שהוסיף אפלו אות אחת¹⁷. (יד) שנוגעה אות באות¹⁸. (טו) שנופסדה צורת אות אחת עד שלא תקרא כל עקר¹⁹, או תדמה לאות אחרת - בין בעקר הכתיבה²⁰, בין בנקב²¹, בין בקרע, בין בטשטוש²². (טז) שהרחיק או שהקריב בין אות לאות, עד שתראה התבה כשתי תבות, או שתי תבות כתבה אחת²³. (יז) ששנה צורת הפרשיות²⁴. (יח) ששנה צורת השירות²⁵. (יט) שכתב בשאר הכתב כשירה²⁶. (כ) שתפר היריעות בלא גידי טהורה²⁷.

ושאר הדברים - למצה, לא לעכב²⁸.
(2) הלכה זו מסכמת תמצית הדברים שנשנו בפרקים הקודמים. (3) כמבואר לעיל (פ"ז, ה"א). (4) ורבינו

יג. וכשתופרין היריעות, אין תופרין אותן אלא בגידים של בהמה או חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלהם, בדרך שתופרין את התפילין⁵⁵. ודבר זה - הלכה למשה מסיני⁵⁶. לפיכך אם תפרן שלא בגידין, או בגידי בהמה טמאה, פסול⁵⁷, עד שיתירה ויחזור ויתפר בהלכה.

יג. וכשתופרין היריעות, אין תופרין אותן אלא בגידים של בהמה או חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלהם, בדרך שתופרין את התפילין⁵⁵. ודבר זה - הלכה למשה מסיני⁵⁶. לפיכך אם תפרן שלא בגידין, או בגידי בהמה טמאה, פסול⁵⁷, עד שיתירה ויחזור ויתפר בהלכה.

(54) מנחות ל, ע"א.

יג. וכשתופרין היריעות, אין תופרין אותן אלא בגידים של בהמה או חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלהם, בדרך שתופרין את התפילין⁵⁵. ודבר זה - הלכה למשה מסיני⁵⁶. לפיכך אם תפרן שלא בגידין, או בגידי בהמה טמאה, פסול⁵⁷, עד שיתירה ויחזור ויתפר בהלכה.

(55) ראה לעיל פ"ג, ה"ט. (56) מכות יא, ע"א: נאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך" הוקשה כל התורה לתפילין, מה תפילין הלכה למשה מסיני לתפרן בגידין, אף כל לתפרה בגידין. (57) כשם שתפילין נפסלות ע"י כך. וכן אמרו (מגילה יט): "מגילה נקראת ספר שאם תפרה בחיטי פשתן - פסולה".

יד. כשתופרין כל היריעות, אין תופרין כל היריעה כלה מתחלתה ועד סופה, אלא מניח מעט מלמעלה ומעט מלמטה בלא תפירה, כדי שלא תקרע היריעה באמצעה כשיגלל אותה⁵⁸. ועושה לו שני עצמודים של עץ, אחד בתחלתו ואחד בסופו⁵⁹; ותופר העור ששיר בתחלתו ובסוף על העצמודים בגידים, כדי שיהא נגלל עליהם; וירחיק בין העצמודים והכתב שבדף.

(58) שם, ע"ב. (59) בבא-בבא יד, ע"א.

טו. ספר-תורה שנקרעה בו יריעה - בתוך שתי שיטות⁶⁰, יתפר; בתוך שלש, לא יתפר⁶¹. במה דברים אמורים? בישן, שאין עפצו נפר⁶²; אבל אם נפר הגויל שהוא עפוש, תופר, ואפלו קרע הבא בתוך שלש⁶³. וכן בין כל דף ודף⁶⁴ ובין תבה לתבה יתפר⁶⁵. וכל הקרעים, אין תופרין אותן אלא בגידין שתופרין בהן היריעות זו לזו. ובכל הקרעים יזהר, שלא תחסר אות אחת או תשתנה צורתה.

(60) שנכנס הקרע בשתי שיטות בתוך הכתב בין אות לאות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרמב"ם מצות "פרו ורבו" בזקנותו היא המשך ישיר לחיוב העיקרי של מצות "פרו ורבו" שגם לאחר שקיים מצוה זו יש עליו חיוב מדברי סופרים לא ליבטל ממצוה זו גם בזקנותו. אבל לאופן השני החיוב בעת זקנותו ואחר שהיו לו בן ובת הוא חיוב בפני עצמו ואינו המשך לחיוב העיקרי. ומכאן הנפק"מ לדין מכירת ספר תורה בשביל לישא אשה: אם הוא דין בפני עצמו הרי קיים כבר מצות "פרו ורבו" ואסור למכור ספר תורה לשם כך, אבל לשיטת הרמב"ם שהוא חיוב תמידי והמשך למצות פו"ר יש לו למכור ספר תורה כדי לישא אשה בת בנים גם אם קיים כבר מצות פו"ר.

עלפי לקוטי שיחות חלק ל' עמוד 27

(29) כמבואר בסמוך ה"ד. וכן שנינו (אבות פ"ד, מ"ח): "כל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות", (וראה קידושין לג:). (30) מגילה כז, ע"א: "אמר רבן שמעון בן גמליאל: אפילו אין לו מה יאכל, ומוכר ספר-תורה או בתו - אינו רואה סימן ברכה לעולם" (באותם הדמים). ומובן שבמקום פיקוח נפש, כגון שאין לו במה להחיות את נפשו ויגוע מרעב - מותר לו למכרו. וכאן ידובר במי שמזונותיו מצומצמים, אבל עדיין לא הגיע למצב של פיקוח נפש (כסף-משנה). (31) שיתפרנס בדמיו כשילמד תורה, וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה. (32) מגילה, שם. נישואי אשה יש בהם משום קיום העולם, ככתוב (ישעיה מח, יח): לא תהוה בראה לשבת יצרה. (33) ובלבד. (34) והעירו ב'תוספות' (ב"ב ח:): שגם לצורך מצות פדיון-שבויים, מותר למכור ספר-תורה ('הגהות מיימוניות').

ג. ספר-תורה שפלה או שנפסל, נותנין אותו בקלי-חרש³⁵ וקוברין אותו אצל תלמידי חכמים, וזו היא גניזתו. מטפחות³⁶ ספרים שפלו, עושין אותן תכריכין למת-מצוה³⁷, וזו היא גניזתן³⁸.

(35) מגילה כז, ע"ב. שמתקיים בו זמן רב, ככתוב (ירמיה לב, יד): ונתתם בכלי חדש למען יעמדו ימים רבים. ואין מניחים אותו בעפר, שלא ירקב כל כך מהר. (36) מעילי הספר. (37) אחד מישראל מושלך בדרך, ואין לו קוברין (לשון רבינו הל' אבל פ"ג, ה"ח). (38) מגילה כז, ע"ב. ולדעת ה'בית יוסף' יו"ד סי' רפב, הכוונה, שהרשות לעשות מהן תכריכין למת מצוה אבל אין חיוב בדבר, ויכול לגנוז בכלי חרס בעפר.

ד. תיק שהוכן לספר-תורה והנח בו³⁹; וכן המטפחות והארון והמגדל⁴⁰ שפניחין בו ספר-תורה, אף-על-פי שהספר בתוך התיק; וכן הפסא⁴¹ שהוכן להניח עליו ספר-תורה, והנח עליו ספר-תורה - הפל תשמישי קדשה הן, ואסור לזקן, אלא פשיבלו או פשישברו, נגנזין⁴². אכל הבימות⁴³ שעומד עליהן שלים צבור ואוחז הספר, והלוחות⁴⁴ שכותבין בהן לתניוק להתלמד, אין בהן קדשה⁴⁵. וכן רמב"ם⁴⁶ כסף וזהב וכיוצא בהן,

בתשובתו, כותב: שמברכים על ספר-תורה פסול, וכך נהגו אנשי המערב - לברך לפנייה ולאחריה על ספר-תורה פסול - בפני גאוני עולם, לפי שכולם בעלי בינה היו, וידעו שאין הברכה תלויה בספר, אם כשר הוא אם פסול, אלא בקריאה עצמה וכו', וכנראה שאין זה אלא כשאין להם האפשרות לקרוא בספר כשר, וכאן ידובר כשאפשר להם להשיג ספר כשר. ולפי-זה יוצא, אם נמצאה טעות בספר באמצע הקריאה, מוציאים ס"ת אחר ומתחילים בו ממקום שנמצאה הטעות בראשון, ואין חוזרים על מה שקראו בראשון, כי מאחר שכבר קראו בו, הרי זה כ"א אפשר" שיוציאים בו. וזהו שדייק רבינו לכתוב: "אין קורין בו", שמשמעו לכתחילה לא - אבל בדיעבד עלתה להם הקריאה (כסף-משנה, וראה במוספנו "תשובות רבינו"). (5) שלא עבדהו בקמח ובעפצים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (6) שם, הלכה י"א. (7) לצד הבשר, ודינו להכתב במקום השיער, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ח). (8) לעיל פ"ז, ה"ד. (9) הוא החלק שממול הבשר, אחרי שחילקו את העור בעביו לשנים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (10) שם, הלכה י"ב. (11) המתקיים זמן רב, ושאר הצבעים פסולים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. (12) ואינו נכתב אלא בלשון הקדש ובכתב אשורי, כמבואר שם ה"ט. (13) ובכתי" התימנים: "גוי". (14) כגון ישראל מומר או מוסר, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (15) שמות הקב"ה. (16) שצריך לכוין בכתבתו לשם קדושת השם (לעיל פ"א, ה"טו). (17) שדין של יתר כדין החסר (לעיל פ"ז, ה"טז). (18) וכל אות צריכה להיות מוקפת עור מכל רוחותיה (לעיל פ"א, ה"ט). (19) שנמחקה לגמרי. (20) שמתחילת הכתיבה היתה דומה לאות אחרת. (21) ע"י נקב, תדמה לאות אחרת. (22) שנמחקה מקצתה ולפיכך תדמה לאות אחרת, כגון שנמחקה רגל הוא"ו והרי היא נראית כיו"ד. (23) ראה לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (24) שכתב פתוחות - סתומות, וסתומות - פתוחות, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א-ג. (25) "שירת הים" ו"האזינו", הנכתבת בצורה מיוחדת, כמבואר לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (26) שנתן בו ריוח באמצע השיטות, ופסולו מבואר לעיל פ"ז, ה"יא. (27) אלא בגידי בהמה טמאה, ופסול עד שיתירן ויתפרן כהלכה (לעיל פ"ט, ה"ג). (28) והעירו המפרשים שיש עוד פסול, ורבינו בעצמו הביאו לעיל (פ"א, ה"טז): "כתב מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי - פסול". ובתשב"ץ ח"ג סימן רע"ד, העיר ע"ז שבלי ספק שכחו רבינו למנותו כאן.

ב. ספר-תורה פשר, נהגין בו קדשה יתרה וקבוד גדול²⁹. ואסור לאדם למכר ספר-תורה, אפלו אין לו מה יאכל³⁰, ואפלו היו לו ספרים רבים, ואפלו יש לשון לקח בו חדש. לעולם אין מוכרין ספר-תורה, אלא לשני דברים: שילמד תורה בדמיו³¹, או שישא אשה בדמיו³²; והוא³³, שלא יהיה לו דבר אחר למכר³⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"או שישא אשה בדמיו".

דין זה תלוי בשני אופני ההסבר במצות "פרו ורבו", לשיטת

- 1 שְׁעוֹשִׁין לְסִפְר־תּוֹרָה לְנוֹי - תְּשַׁמְּשִׁי קִדְשָׁהּ הֵן,
2 וְאָסוּר לְהוֹצִיאָן לְחָל; אֶל־אִם־כֵּן מִכַּר אוֹתָן
3 לְקִנְיֹת בְּדַמְיָהֶן סִפְר־תּוֹרָה אוֹ חֲמִשׁ.⁴⁷

54 כי גנאי הוא להכנס בס"ת במקומות מזוהמים אלה (סנהדרין כא:). (55) משום "לועג לרש", כי אין להתראות עסוקים במצוות לפני המתים, שאין בידם לקיים את המצוות, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה), ואחיזת ספר-תורה בזרועו (מבלי לקרוא בו) יש בה מצוה (ברכות יח:), ע"פ דברי הכסף-משנה בכוונת רבינו. (56) כשהספר ערום בלי מטפחת (מגילה לב:). ויש מפרשים: "כשהוא ערום" - כשהאדם ערום, ראה לעיל פ"ד, הלכה ב"ג. וברדב"ז ח"ב סימן תשע"א הביא את שני הפירושים ולא הכריע ביניהם. (57) מנחות לב, ע"ב; ירושלמי ברכות פ"ג, ה"ה: "מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל שספר-תורה נתון עליו, והרתיע (נודעזע) מלפניו כמרתיע מלפני הנחש".

- 19 ז. בֵּית שֵׁשׁ בּוֹ סִפְר־תּוֹרָה, אָסוּר לְשַׁמֵּשׂ מִטָּתוֹ בּוֹ
20 עַד שְׁיֻצְיָאָנוּ, אוֹ עַד שְׁיִנְיָחָנוּ בְּכָלִי, וְיִתֵּן הַכָּלִי
21 בְּכָלִי אַחֵר שְׂאִינוּ מְזַמֵּן לוֹ. אֲבָל אִם הָיָה מְזַמֵּן
22 לוֹ - אֶפְלוּ עֲשָׂרָה כָּלִים, זֶה בְּתוֹף זֶה, בְּכָלִי
23 אֶחָד הֵם, אוֹ עַד שְׁיַעֲשֶׂה לוֹ מִחֻצָּה גְבוּהָהּ
24 עֲשָׂרָה טַפְחִים⁵⁸, אִם לֹא הָיָה לוֹ בֵּית אַחֵר⁵⁹.
25 אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ בֵּית אַחֵר, אָסוּר לְשַׁמֵּשׂ עַד
26 שְׁיֻצְיָאָנוּ⁶⁰.

- 58 ברכות כה, ע"ב. (59) חדר אחר. (60) שם, כו, ע"א.
27 ח. כָּל הַטְּמְאִין, וְאֶפְלוּ נְדוֹת, וְאֶפְלוּ כּוֹתִי, מִתֵּר
28 לְאַחֲזוֹ סִפְר־תּוֹרָה וְלִקְרוֹת בּוֹ, שְׂאִין דְּבָרֵי תּוֹרָה
29 מִקְבָּלִין טַמְאָה⁶¹. וְהוּא, שְׂלֹא יִהְיוּ יָדָיו מְטַנְפוֹת⁶²
30 אוֹ מְלַכְלָכוֹת בְּטִיט, אֶל־אִם יִרְחֲצוּ יְדֵיהֶם, וְאַחֲרֵי־כֵן
31 יִגְעוּ בּוֹ.

61 ברכות כב, ע"א. ראה תוספתא אהלות פי"ד שאין ס"ת מקבל טומאה. והשווה דברי רבינו לעיל הל' קריאת שמע פ"ד, ה"ח. (62) כמו שאמרו בסוכה כו: לענין תפילין.

- 32 ט. כָּל הַרֹאָה סִפְר־תּוֹרָה כְּשֶׁהוּא מְהֻלָּךְ⁶³, חִיב
33 לַעֲמֹד מִפְּנֵי⁶⁴. וְיִהְיוּ הַכָּל עוֹמְדִים, עַד שְׁיַעֲמֹד זֶה
34 שֶׁהוּא מְהֻלָּךְ בּוֹ, כְּשֶׁיִּגְעֻנוּ לְמִקְוָמוֹ⁶⁵, אוֹ עַד
35 שְׁיִתְכַּסֶּה מֵעֵינֵיהֶם, וְאַחֲרֵי־כֵן יִהְיוּ מְתָרִין לְיִשְׁבָּם⁶⁶.

63 ע"י האדם הנושא. (64) קידושין לג, ע"ב: "מפני לומדיה עומדין, מפניה לא כל-שכן". (65) אבל אם עמד רק לנוח, דינו כמהלך הואיל ואין עמידתו עמידת קבע (כסף-משנה). (66) כמו שאמרו (קידושין שם): "נשיא עובר, עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, שנאמר: והביטו אחרי משה עד בואו האהלה". ויש אומרים: שהוא-הדין בשומע את קולו אע"פ שאינו רואהו - חייב לעמוד, כי כן מצינו ברב יוסף שעמד כששמע קול צעדי אמו, אמר: אקום מלפני השכינה (קידושין לא:). ומטעם זה נהגו לעשות פעמונים בכתר תורה (בית יוסף 'יר"ד סי' רפב, בשם רבינו מנוח).

39 כי אם לא הונח בו, או לא הוכן לכך - אין בו קדושה כלל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ט. (40) ארון - שמצניעים בו ספרי תורה. מגדל - הוא הספסל הגבוה שעל הבימה שעליו מניח הש"ץ הספר כשקורא בו. (ובבתי הכנסת הספרדים משתמשים בו, ונקרא אצלם "תיבה"). ולשון מקרא הוא (נחמיה ח, ד): ויעמוד... על מגדל עץ אשר עשו לדבר (בית יוסף 'יר"ד סי' רפב). (41) יש מקומות המכניסם כסא מיוחד להניח עליו ספר-תורה ביום שמוציאים שני ספרים לקריאה (שם). (42) מגילה כו, ע"ב. (43) אחת שבאמצע בית הכנסת, והשניה שלפני 'ארון הקודש' שיש לפניו בימה ועליה עומד הש"ץ ואוחז את הספר בשעת הוצאת התורה. (44) לפי דעת בעל 'מרכבת המשנה', הכוונה ללוחות הברית שכתובים עליהם "עשרת הדברות", והם בראש "ארון הקודש" כמנהגנו, ומשמיענו רבינו שאע"פ שהם נויי 'ארון הקודש' - אין להם קדושת הארון. (45) מגילה לב, ע"א. והעיר הראב"ד שביירושלמי (שם, פ"ג, ה"א) אמרו: "אין להם קדושת ארון, אבל יש בהם מקום קדושת בית הכנסת". ויתכן, שגם רבינו מודה בזה, שהרי בפירוש כתב לעיל (הל' תפילה פ"א, ה"טו): "וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת", אלא שכאן מדובר בקדושת הארון כ"תשמישי קדושה" (ע"פ כסף-משנה). (46) תשכ"ט ספר תורה עשויים בצורת רימון. (47) שמעלים בקדש ואין מורידים, כמבואר לעיל הל' תפילה פ"א, ה"יד.

- 4 ה. וּמִתֵּר לְהַנִּיחַ סִפְר־תּוֹרָה עַל־גַּבִּי סִפְר־תּוֹרָה, וְאִין
5 צְרִיךְ לוֹמַר עַל־גַּבִּי חֲמִשִּׁים⁴⁸. וּמִנִּיחִין הַחֲמִשָּׁיִן
6 עַל־גַּבִּי נְבִיאִים וְכַתוּבִים. אֲבָל אִין מְנִיחִין נְבִיאִים
7 וְכַתוּבִים עַל־גַּבִּי חֲמִשִּׁים⁴⁹, וְלֹא חֲמִשִּׁים עַל־גַּבִּי
8 סִפְר־תּוֹרָה. וְכָל כֶּתֶבִּי הַקִּדְשׁ, אֶפְלוּ הִלְכּוֹת וְאַגְדוֹת,
9 אָסוּר לְזַרְקָן⁵⁰. הַקְּמִיעִין⁵¹, שֵׁשׁ בָּהֶם עֲנִינִים שֶׁל
10 כֶּתֶבִּי הַקִּדְשׁ⁵², אִין נִכְנָסִין בָּהֶן לְבֵית־הַכֶּסֶּא, אֶל־אִם
11 אִם־כֵּן הֵיוּ מִחֻפּוֹת עוֹר⁵³.

48 ספר הכתוב בו רק חומש אחד בלבד, ועשוי בגלילה כעין ס"ת. (49) מגילה כו, ע"א. ונביאים וכתובים, מותרים זה על זה (ר"ן, שם). (50) כשיתנם לחבירו, אל יתנם לו בזריקה (עירובין צח:). (51) קלף או נייר שכותבים עליו שמות קדושים, כסגולה לרפואה וכדומה, והאדם קושרו לגופו ונושאו עמו תמיד, וכן מצינו במדרש 'במדבר רבה' פ"ב: "יהא הקמיע הזה עליך, שלא תשלוט בך עין רעה". (52) מקראות של רפואה (שבת ס: וברש"י). (53) שם, סא, ע"א.

- 12 ו. לֹא יֵאחֲזוּ אֲדָם סִפְר־תּוֹרָה בְּזִרְעוֹ וְיִכְנָס בּוֹ
13 לְבֵית־הַמֶּרְחֵץ אוֹ לְבֵית־הַכֶּסֶּא⁵⁴ אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת⁵⁵,
14 אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא כְּרוּךְ בְּמִטְפָּחוֹת וְנִתֵּן בְּתוֹךְ הַתֵּיק
15 שְׁלוֹ. וְלֹא יִקְרָא בּוֹ, עַד שְׁיִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן
16 הַמֶּת (אוֹ מִבֵּית־הַמֶּרְחֵץ) אוֹ מִבֵּית־הַכֶּסֶּא. וְלֹא יֵאחֲזוּ

כבוד גופו. ויתירה מכך כתב שיהיה גופו מכובד על הבריות שהלשון "בריות" מדבר בדרגה הנמוכה ביותר בבני אדם שכל מעלתם היא שנבראו על ידי הקב"ה.

והביאור: כאשר מצווים על יהודי לכבד את התורה אין צריכים לשום טעם, והוא אכן מבין שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה. אלא, שיש אפשרות שבזמן הגלות ש"אתם המעט מכל העמים" כשיקפיד על דברים הקשורים עם כבוד התורה יגרום לו הגוי קשיים בפרנסה ובפרט כאשר מדובר על "בריות" היינו אנשים פשוטים שאין בהם לא שכל ולא מידות טובות ואין להם שום מושג בעניינים רוחניים אינם יכולים לסבול אנשים העוסקים ברוחניות כי הם הגורמים להם להרגיש את הריקנות שלהם.

על זה אומר הרמב"ם שהבטיחה תורה ליהודי המכבד אותה ומקיים אותה שיהיה "גופו מכובד על הבריות" והקפדתו על תורה לא תגרום לו שום היזק גם לא בעניינים הכי פשוטים הקשורים לגופו, ופשיטא שלא לנשמתו שעליה בוודאי אין לגוי כל שליטה.

בעניין כבוד ספר-תורה חייבות הנשים כמו האנשים, ומה שאינן חייבות במצוות כתיבת ספר-תורה הוא לא מפני שאינן שייכות לזה אלא כמו בחיובים אחרים שהתורה פטרה אותן כדי שיהיה להן הזמן הדרוש לשליחותן בחינוך הילדים - "תינוק הצריך לאמו" - לא הוטלו עליהם חיובים אחרים שהוטלו על האנשים.

אעפ"כ מוסיפה התורה עניין מופלא: בקשר למ"ע שהזמן גרמא, נאמר בכתבי האריז"ל ש"בעשות הזכר את המצוה... (האשה) נכללת עמו בעת שעושה אותה, וזה סוד מה שארז"ל אשתו כגופו דמיא".

יתרה מכך: מכיון שאיש ואשה הם "פלג גופא" הרי שגם טרם הנישואין מזהה האיש שהוא החתן המיועד את הכלה המיועדת במצוות שהוא מקיים, וכן בעניין כתיבת ספר תורה הגם שאין חיוב על הנשים מ"מ הן זוכות לעילוי הנגרם מקיום המצוה על ידי האיש.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהוא העד הנאמן לכל באי עולם".

הלשון "כל באי עולם" מדבר לכאורה גם בבני נח, ויש לומר שמקורו של הרמב"ם מ'ספרי' ששם הלשון "כתר תורה מונח כדי שלא ליתן פתחון פה לבאי עולם כו' כתר תורה מונח לכל באי העולם" כולל גם אומות העולם. ואף שנכרי שלמד תורה חייב מיתה (הלכות מלכים פ"י ה"ט) הרי זה רק בנוגע ללימוד תורת מצוות של ישראל, אבל בלימוד המצוות של בני נח, אמרו חז"ל "שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול".

על-פי לקוטי שיחות חלק כ"ז 246 והערה 74

(75) על החמור (הגר"א יו"ד סי' רפב). (76) ברכות יח,

1 י. מְצוּה לִיַּחַד לְסִפְר־תּוֹרָה מְקוֹם, וּלְכַבְּדוֹ⁶⁷
2 וּלְהַדְרֵהוּ יוֹתֵר מִדְּאִי. דְּבָרִים שְׁפָלוּחוֹת הִבְרִית⁶⁸, הֵן
3 הֵן שְׁבָבֵל סֵפֶר וְסִפְרָה⁶⁹. לֹא יִרְק אֶדָם כְּנֶגֶד
4 סִפְר־תּוֹרָה⁷⁰, וְלֹא יִגְלֶה עֲרוֹתוֹ כְּנֶגְדִּי⁷¹, וְלֹא
5 יִפְשִׁיט⁷² רִגְלָיו כְּנֶגְדּוֹ, וְלֹא יִנְיַחְנוּ עַל רֹאשׁוֹ
6 כְּמִשְׁאֵי; וְלֹא יַחְזִיר אַחֲרָיו לְסִפְר־תּוֹרָה⁷³, אֶל־אֶ-
7 אִם־כֵּן הִיא גְבוּהַ מִמֶּנּוּ עֲשֶׂרָה טַפְחִים⁷⁴.

(67) את המקום. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ולכבד את המקום". (68) עשרת הדברות הכתובים על לוחות הברית המונחים בארון שבקודש הקדשים, כמפורש במלכים-א ח, ט. (69) שגם בכל ספר-תורה נמצאות עשרת הדברות, וכשם שמצוה לכבד את ארון ברית ה' על הלוחות שבתוכו, כן מצוה לכבד המקום המיוחד לספר-תורה (ביאורי הגר"א, ליו"ד סי' רפב). (70) קל-יחומר מרבו, שאמרו (עירובין צט.): "הרק בפני רבו, עליו הכתוב אומר (משלי ח, לו): (כל משנאי אהבו מות". (71) ככתוב (שמות כ, כו): אשר לא תגלה ערותך עליו, ואם במזבח כך, בספר-תורה על-אחת-כמה-וכמה. (72) כנוסח כת"י, 'מעשה רוקח' ועוד. וכנוסח אחר: יפשיט. וראה רש"י לכתובות קח: שזה דרך בזיון. (73) כמו שמצינו ביומא נג. "תלמיד הנפטר מרבו, אל יחזיר פניו וילך אלא מצד פניו והולך". (74) שאז הוא נידון כברשות אחרת (ברכות כה:). והרבנים העומדים ודורשים ואחוריהם לארון הקודש - אין בזה איסור, כיון שהס"ת מונח בארון הרי הוא כברשות אחרת (ט"ז יו"ד סי' רפב סק"א).

8 יא. הִיא מְהֵלֶךְ מִמְּקוֹם לְמִקְוֶה וְסִפְר־תּוֹרָה עִמּוֹ,
9 לֹא יִנִּיחַ סִפְר־תּוֹרָה בְּתוֹךְ הַשֶּׁקַּע, וְיִנְיַחְנוּ עַל־גִּבִּי
10 הַחֲמוֹר וְיִרְכַּב עָלָיו⁷⁵; וְאִם הִיא מִתְפַּחֵד מִפְּנֵי
11 הַגִּבְנִים - מִתָּר⁷⁶; וְאִם אֵין שָׁם פֶּחַד - מְנִיחוֹ
12 בְּחִיקָן⁷⁷ כְּנֶגֶד לְבוֹ, וְהוּא רוֹכֵב עַל הַבִּהָמָה וְהוֹלֵךְ.
13 כָּל מִי שִׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי סִפְר־תּוֹרָה, יֵשֵׁב כְּכַבֵּד־רֹאשׁ,
14 בְּאִמְתָּה⁷⁸ וּפֶחַד, שֶׁהוּא הָעֵד הַנֶּאֱמָן לְכָל בָּאֵי
15 עוֹלָם⁷⁹, שְׁנֵאמַר: "וְהִיא שֵׁם בָּךְ לְעֵד". וְיִכְבְּדוּהָ
16 כְּפִי כָחוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים⁸⁰: כָּל הַמְחַלֵּל
17 אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מִחֻלָּל עַל הִבְרִיּוֹת; וְכָל הַמְכַבֵּד
18 אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מִכְבֵּד עַל הִבְרִיּוֹת⁸¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...הכל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות"

צריך להבין: איך יתכן שאחרי כל האריכות על גדולתה וקדושתה של התורה, מסיים שכדי שיתכבד האדם עליו לכבד את ספר התורה, והלא גם מי שאינו יהודי מבין שיש לכבד את התורה שהיא תורתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו ועאכו"כ שהוא דבר המובן לכל יהודי ואעפ"כ מביא הרמב"ם את הטעם שע"ז יתכבד האדם.

ובפרט שנקט הלשון "גופו מכובד כו'" והלא הכל מבינים שעיקרו של אדם היא נשמתו ולא גופו, ומדוע מדגיש

ע"א. (77) כמו שאמרו (שם, כג) לענין תפילין. (78) ובמסכת סופרים (פ"ג, ה"א) שנינו: "לא יתן אדם ספר-תורה על ארכובותיו, ושני אציליו (מרפקיו) עליה". (79) על כריתת הברית בין ישראל לאביהם שבשמים. (80) אבות פ"ד, מ"ו. (81) שנאמר (שמואל-א ב, ל): כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו. והפך רבינו סדר המשנה שבאבות, כדי לסיים את הל' ס"ת בדבר טוב, כמנהגו בסוף כל הלכה. נגמרו הלכות ספר תורה ברחמי שמיא.

יום ש"ק ה' טבת ה'תשע"ח

הלכות ציצית

מצות עשה אחת, והיא: לעשות ציצית על כנפי הכסות.¹

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעשות ציצית על כנפי הכסות."

את 'ספר אהבה' בכלל, סידר הרמב"ם באופן שמתחיל במצוה היותר תדירה (ק"ש שהיא פעמיים ביום מהתורה) ומסיים בהלכות מילה שהיא הפחות תדירה וזמנה הוא פעם אחת בחיים.

לכן גם סידר הלכות ציצית לפני הלכות ברכות, הגם שרק בגד שיש בו ארבע כנפות חייב בציצית, כי כוונת המצוה מפורשת בתורה "וזכרתם את כל מצוות ה' גוי" וזכירה זו שייכת לכל היום כולו.

עניין זה מתבטא גם בכותרת להלכות ציצית שלא הוסיף התנאי שרק כסות שיש לה ארבע כנפות חייבת כפי שכתב בכותרת להלכות ברכות ש"אינו חייב מן התורה אלא-אם-כן שבע".

על-פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 27 הערה 55

(1) שנאמר (במדבר פרק טו, פסוק לח): ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם. משרשי המצוה: למען נזכור כל מצוות ה' תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, וזה שנאמר בה: "וזכרתם את כל מצוות ה'". ואמרו במדרש רבה (פרשת קורח): מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצוות ("ציצית" עולה ת"ר) בצירוף שמונה חוטים שבציצית וחמישה קשרים שבה (החינוך מצוה שפ"ו).

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ציצית מהי; ואם מניין החוטים מן התורה; שהתכלת והלבן אינם מעכבות זו את זו ושתיהן מצוה אחת הן; מעשה הציצית וכריכתה; דין "תעשה ולא מן העשוי".

- 1 א. ענף שעושין על כנף הבגד² ממין³ הבגד, הוא
- 2 הנקרא ציצית, מפני שהוא דומה לציצית⁴ של ראש,
- 3 שנאמר: "ויקחני בציצת ראשי". וזה הענף הוא

הנקרא לכן, מפני שאין אנו מצוין לעבדו. ואין לחוטי הענף מנין מן התורה.⁵

(2) היוצא ממנה כענף היוצא מן העץ. (3) שאם הבגד של צמר, גם הציצית מחוטי צמר, ואם של פשתן, גם ציציותיו של פשתן, ראה לקמן (פרק ג, הלכה ה). (4) שיער (מנחות דף מב עמוד א). (5) אבל מדברי סופרים יש להם מניין, כמו שמבואר בסמוך (הלכה ו). וראה (סנהדרין דף פח עמוד ב).

ב. ולוקחין חוט צמר שנצבע פעין הרקיע⁶, וכורכין אותו על הענף; וחוט זה הוא הנקרא תכלת. ואין למנין הפריכות שפורף חוט זה שעור מן התורה.

(6) ופרטי צביעתו מפורשים לקמן (פרק ב, הלכה ב).

ג. נמצאו במצוה זו שני צווים: שיעשה על הכנף ענף יוצא ממנה, ושיכרך על הענף חוט תכלת, שנאמר: "ועשו להם ציצת, ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת".

ד. והתכלת אינו מעכב את הלכן, והלכן אינו מעכב את התכלת. כיצד? הרי שאין לו תכלת, עושה לכן לבדו; וכן אם עשה לכן ותכלת, ונפסק הלכן ונתמעט עד הכנף ונשאר התכלת לבדו - פשר.

(7) (מנחות דף לח עמוד ב). אבל אם הטיל מתחילה חוט של תכלת בלי חוטי לבן לא יצא, שנאמר: "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" - אין התכלת באה אלא עם הלבן (כסף משנה).

ה. אף-על-פי שאין אחד מהן מעכב את חברו, אין שתי מצות⁸, אלא מצות עשה אחת. אמרו חכמים הראשונים: "והיה לכם לציצת" - מלמד, ששניהם מצוה אחת. וארבע ציציות מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת. והלובש טלית שיש בה לכן או תכלת⁹ או שניהם כאחד, הרי קיים מצות עשה אחת¹⁰. אמרו חכמים הראשונים¹¹: "והיה לכם לציצת" - מלמד ששניהם מצוה אחת, וארבע ציציות¹³ מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת¹⁴.

(8) כמו תפילין של יד ושל ראש הנמנות לשתי מצוות נפרדות, במניין תרי"ג מצוות, מפני שאין מעכבות זו את זו, ראה לעיל הלכות תפילין פרק ד, הלכה ד. (9) אחרי שנפסק הלבן ונשארה התכלת לבדה. (10) ואין זה דומה לתפילין של יד ושל ראש שהלובשן קיים שתי מצוות מפני שלבישתן היא על ידי שני מעשים נפרדים, לבישת זו לחוד, ושל זו לחוד, בעוד שלבישת טלית שיש בה לבן ותכלת, אינה אלא מעשה אחד. והשווה דברי רבינו בספר המצוות (עשה י"ד). נוסחתנו כנוסח כתב יד התימנים, ובנוסח אחר נשתרבו משפט זה לסוף ההלכה. (11) "ספרי" פרשת שלח (הובא ב"מגדל עוז") ובספרי שלפנינו איננו. ומצאתי ב"ספרי זוטא". (12) בלשון יחיד, ולא "והיו". (13) שבארבע כנפות הבגד. (14) (מנחות דף לו עמוד ב). ולפיכך אסור יהיה לצאת בשבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(28) ורוב הטליות לבנות הן, והתורה אמרה: "ציצית הכנף פתיל תכלת - מין כנף תחילה ואחריו תכלת" (שם). (29) סדר זה נמצא גם בספר המצוות להגאון רבי שמואל בן חפני הכהן ואחריו נמשך גם רבינו. ראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. כִּמְהָ חֲלִיּוֹת הוּא עוֹשֶׂה בְּכָל כְּנָף? לֹא פָחוֹת מִשְׁבַּע³⁰, וְלֹא יוֹתֵר מִשְׁלֹש עֶשְׂרֵה³¹. וְזוֹ הִיא מִצְוָה מִן הַמִּכְבָּר. וְאִם לֹא כִּרְף עָלֶיהָ אֲלֵא חֲלִיא אַחַת - כְּשֶׁרָה. וְאִם כִּרְף הַתְּכֵלֶת עַל רֹב הַצִּיצִית - כְּשֶׁרָה. וְנוֹי הַתְּכֵלֶת - שֶׁיְהִי כָל הַחֲלִיּוֹת בְּשִׁלֵּשׁ הַחוּטִין הַמְּשֻׁלְשָׁלִין, וְשֶׁיִּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁיהֶן עֶנְף³². וְצִירָהּ לְפָרְדוֹ, עַד שֶׁיְהִי כְּצִיצִית שְׁעָרָה³³.

(30) כנגד שבעה רקיעים. (31) יחד עם שישה אווירים שביין רקיע לרקיע (מנחות דף לט עמוד א). ולפי שתכלת דומה לרקיע מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה (רש"י שם). (32) בלתי כרוך (מנחות שם). (33) שם, דף מב עמוד א.

ט. הַעוֹשֶׂה לָכֵן בְּלֹא תְּכֵלֶת, לֹוֹקֵחַ אֶחָד מִשְׁמוֹנֶה הַחוּטִין, וְכוּרְף אוֹתוֹ עַל שְׁאָר הַחוּטִין עַד שְׁלִישָׁן, וּמִנִּיחַ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁיהֶן עֶנְף. וְכָרִיכָה זֶה, אִם רָצָה לְכָרֵף אוֹתָהּ חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת פְּעִין שְׁפוּרָה בְּתְּכֵלֶת - הָרְשוּת בִּידוֹ, וְזֶה הוּא מִנְהַגָּנוּ. וְאִם רָצָה לְכָרֵף בְּלֹא מִנִּין חֲלִיּוֹת - עוֹשֶׂה³⁴. כָּלָלוּ שָׁל דָּבָר: יִתְּפוּן לְהִיּוֹת הַפְּרוּף שְׁלִישׁ וְהָעֶנְף שְׁנֵי שְׁלִישִׁים. וְיֵשׁ מִי שְׁאִינֵו מְדַקְדֵּק בְּדָבָר זֶה בְּלָבָן. וְאִם כִּרְף הֶלְבֵן עַל רֹב הַחוּטִין, אוֹ שְׁלֹא כִּרְף אֲלֵא חֲלִיא אַחַת - כְּשֶׁרָה³⁵.

(34) שלא הקפידו בכריכת חוליות אלא בתכלת. (35) ובלבד שיהיה בהם גדיל וענף, אבל אם כרך את כולה - פסולה. וב"ספרי" פרשת שלח דרשו: "ועשו להם ציצית" יכול יעשה כולה ענף (כמשמעות לשון ציצית), תלמוד לומר: גדילים תעשה לך, אין גדיל אלא עבות, יכול יעשה כולה גדיל, תלמוד לומר: ציצית, הא כיצד? גדיל יוצא מהכנף, וענף יוצא מהגדיל. ואנו נוהגים לעשות חמישה קשרים כפולים וארבעה אווירים ביניהם, אוויר הראשון - שבע כריכות, השני - שמונה, השלישי - אחת עשרה, הרביעי - שלוש עשרה (שולחן ערוך סימן יא).

י. אֶחָד חוּטִי לָבָן וְאֶחָד חוּטִי תְּכֵלֶת, אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת שְׁזוּרִין, עוֹשֶׂה³⁶. אֲפִלּוּ הִיָּה הַחוּט כָּפוּל מִשְׁמוֹנֶה חוּטִין וְשְׁזוּר עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה פֶתִיל אֶחָד, אִינֵו נִחְשָׁב אֲלֵא חוּט אֶחָד.

(36) ואנו נוהגים לעשותם שזורים (שולחן ערוך אורח חיים שם, סעיף ב), על פי ה"ספרי" פרשת שלח, אמרה תורה: תן תכלת ותן לבן, מה תכלת שזורה, שנאמר בה: "פתיל" - שזור כעין פתילה - אף לבן שזור. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

יא. חוּטִי הַצִּיצִית, בֵּין לָבָן בֵּין תְּכֵלֶת, צָרִיכִין טוִיָּה³⁷ לְשֵׁם צִיצִית³⁸. וְאִין עוֹשִׂין אוֹתָן, לֹא מִן

בטלית המצוייצת בשלוש כנפיה, כי אין כאן מצוה אלא משא בעלמא.

ו. פִּיצֵד עוֹשִׂין אֶת הַצִּיצִית? מִתְּחִיל מְזוּיָת שָׁל טְלִית, שֶׁהִיא סוֹף הָאָרוֹג, וּמִרְחִיק מִמֶּנָּה לֹא יוֹתֵר עַל שְׁלֹש אַצְבָּעוֹת לְמַעַלָּה¹⁵, וְלֹא פָחוֹת מִקֶּשֶׁר גּוּדֵל¹⁶, וּמִכְנִים שָׁם¹⁷. אַרְבָּעָה חוּטִין וְכוּפֵלֵן בְּאֻמָּצֵע¹⁸. נִמְצְאוּ שְׁמוֹנֶה חוּטִים מְשֻׁלְשָׁלִין¹⁹ תְּלוּיִין מִן הַקֶּרֶן. וְאֶרֶךְ הַחוּטִים הַשְּׁמוֹנֶה, אִין פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַצְבָּעוֹת²⁰. וְאִם הִיָּו יוֹתֵר עַל כֵּן, אֲפִלּוּ אִמָּה אוֹ שְׁתֵּים, כְּשִׁרִין²¹. וְכָל הָאֲצָבָעוֹת בְּגוּדֵל²². וְיִהְיֶה אֶחָד מִשְׁמוֹנֶה הַחוּטִים חוּט תְּכֵלֶת²³, וְהַשְּׁבָעָה לְבָנִים.

(15) שלמעלה מזה אינה נקראת כנף. (16) שם דף מב עמוד א). השיעור שמפרק הראשון שבאצבע גודל עד סוף הציפורן למטה, שנאמר: "על כנפי בגדיהם", צריך שתהא הציצית תלויה על הקרן (ולא בסוף הקרן ממש). (17) דרך נקב. (18) שנאמר: גדילים תעשה לך (דברים פרק כב, פסוק יב) דרשו חז"ל (מנחות דף לט עמוד ב): "גדיל - שניים (שארין גדיל פחות משניים), גדילים - ארבעה", שְׁשִׁים ארבעה חוטים בחור הטלית, ולכשיכפלים יעשה מהם גדילים, יהיו שמונה (רש"י שם). גדיל - עבות וקלוע, "מעשה עבות" (שמות פרק כח, פסוק יד) מתרגם אונקלוס: "עובד גדיל" וכן (מלכים-א פרק ז פסוק יז): גדילים מעשה שרשרות. (19) תלויים כלפי מטה. (20) ברחבן. (21) ואנו נוהגין לעשות אורך הציצית י"ב אצבעות, שליש מהן גדיל ושני שלישים ענף (הגהות מיימוניות). (22) (מנחות דף מא עמוד ב). וראה לעיל הלכות ספר תורה פרק ט, הלכה ט. (23) שחוט אחד צבוע חציו תכלת, וחציו השני נשאר לבן. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ז. וְלֹוֹקֵחַ חוּט אֶחָד מִן הֶלְבֵן, וְכוּרְף בּוֹ כָּרִיכָה אַחַת עַל שְׁאָר הַחוּטִין בְּצֵד הַבְּגָד²⁴, וּמִנִּיחוֹ; וְלֹוֹקֵחַ חוּט תְּכֵלֶת, וְכוּרְף בּוֹ שְׁתֵּי כָּרִיכוֹת בְּצֵד הַכָּרִיכָה שָׁל לָבָן וְקוֹשֶׁר; וְאִלּוּ הַשְּׁלֹש כָּרִיכוֹת הֵם הַנִּקְרָאִין חֲלִיא. וּמִרְחִיק מִצֵּט, וְעוֹשֶׂה חֲלִיא שְׁנֵיהָ בְּחוּט שָׁל תְּכֵלֶת לְבָדוֹ; וּמִרְחִיק מִצֵּט, וְעוֹשֶׂה חֲלִיא שְׁלִישִׁית, וְכֵן עַד חֲלִיא אַחְרוֹנָה²⁵, שֶׁהוּא כוּרְף בָּהּ שְׁתֵּי כָּרִיכוֹת שָׁל תְּכֵלֶת²⁶ וְכָרִיכָה אַחְרוֹנָה שָׁל לָבָן. מִפְּנֵי שֶׁהַתְּחִיל בְּלָבָן, מִסִּים בּוֹ, שֶׁמַּעֲלִין בְּקֶדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין²⁷. וְלָמָּה יִתְּחִיל בְּלָבָן? כִּדִּי שֶׁיְהִי סְמוּךְ לְכָנֶף מִיָּנָה²⁸. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עוֹשֶׂה בְּאַרְבַּע הַכְּנָפוֹת²⁹.

(24) בשפתו. (25) ראה בסמוך הלכה ח. (26) לפי שמצוות תכלת שיהיה הפתיל כולו תכלת, לפיכך אינו כורך מהלבן אלא כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף והשאר תכלת (מדברי "תשובות רבינו"). (27) מכיוון שהתחיל בלבן משום חשיבותו, שהקדימו הכתוב, אם לא יסיים בו יוריד בזה חשיבות סוף הציצית מתחילתה (מנחות דף לט עמוד א).

גם העשייה צריכה לשמה, למה לנו פסוק מיוחד למעט גוי מעשייתה, הרי מלבד זה פסול מפני שאינו מחשב בה לשמה, מוכח מזה שאין העשייה דורשת כוונה לשמה (כסף משנה).

יג. כיצד? הביא כנף⁵² שיש בה ציצית ותפרה על הבגד, אפילו יש באותה הכנף אמה על אמה⁵³, פסול, שנאמר: "ועשו להם ציצית" - לא מן העשוי, שהרי זה דומה למי שנעשית מאליה⁵⁴. ומתיר להתיר ציצית מבגד זה ולתלותם בבגד אחר⁵⁵, בין לבין בין תכלת.

(52 מטלית אחרת. (53 שהיא למעלה משיעור "כנף" שאינו אלא שלוש אצבעות, וציציותיה לא נתבטלו כמו שמבואר בסמוך הלכה י"ח. (54 (מנחות דף מא עמוד א). שהרי לא עשה את הציצית בבגד זה. ורש"י (שם) מפרש: משום שנאמר "על כנפי בגדיהם" וכנף זו לא הייתה מבגד זה בשעת עשיית הציצית. (55 שאין זה ביזיון מצוה, כיוון שתולה בבגד אחר, וגם אין בזה משום "העשוי מקודם" כיוון שתולה וכורכה כבתחילה (מנחות דף מא עמוד ב).

יד. תלה החוטין בין שתי כנפים, מזו לזו⁵⁶, וקשר כנף זו פה לבתה וכן זו פה לבתה, ואחר-כך⁵⁷ חתכן באמצע ונפרדו זה מזה - פסול; שהרי בעת שקשרו היו פסולין, לפי ששתי הכנפים מערות⁵⁸ זו בזו בחוטין שביניהן⁵⁹, ובשעה שפסקו נעשו שתי ציציות - נמצא עושה מן העשוי⁶⁰.

(56 שהכניס ארבע חוטים ארוכים כשיעור שתי ציציות, ראשם אחד בכנף זו, וראשם השני בכנף השנייה, ונמצאו החוטים בין שתי הכנפיים לרוחב הטלית, וכך קשרם בעודם מחוברים. (57 אחרי שקשרם. (58 מחוברות. (59 והתורה אמרה: "על ציצית הכנף" לכנף אחת, ולא לשתיים כאחד. (60 מקודם (סוכה דף יא עמוד א).

טו. הטיל ציצית על הציצית⁶¹ - אם נתפון לבטל את הראשונות⁶², מתיר הראשונה או חותכה וכשרה⁶³; ואם נתפון להוסיף, אף-על-פי שחתך אחת משתייהן⁶⁴, הרי זו פסולה⁶⁵, שהרי כשהוסיף, פסל את הכל, וכשהתיר או חתך התוספת, נמצא השאר נעשה מן העשוי, שנעשית הראשונה פסולה היתה⁶⁶.

(61 שהייתה לו טלית מצויצת כהלכתה, והטיל בה ארבע ציציות נוספות. (62 כגון, שהשניות נאות יותר מהראשונות. (63 שהטלתו השנייה עשויה בהכשר ואין זה "מן העשוי". (64 אחרי שהוסיף. (65 כדין כל המוסף גורע (סנהדרין דף פח עמוד ב) והתורה אמרה: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים פרק ד, פסוק ב). (66 נפסלה בשעה שהוסיף עליה, וכל שכן אם חתך הראשונות והשאיר התוספת - שפסולה, שהרי תחילת עשייתה בפסול הייתה (מנחות דף מ עמוד ב).

טז. וכן המטיל לבעלת שלש⁶⁷, ואחר-כך השלימה⁶⁸

1 הצמר הנאחז בקוצים כשהצאן רוכצין ביניהם, ולא 2 מן הנימין³⁹ הנתלשין מן הבהמה, ולא משיורי 3 שתי⁴⁰ שהאורג משרי בסוף הבגד, אלא מן הגזה 4 של צמר או מן הפשתן. ואין עושין אותן מצמר 5 הגזול⁴¹, ולא משל עיר הנדחת⁴², ולא משל 6 קדשים⁴³. ואם עשה - פסול. המשתתחה לבהמה⁴⁴ 7 - צמרה פסול לציצית⁴⁵. אבל המשתתחה לפשתן 8 הנטוע⁴⁶, הרי זה כשר, שהרי נשתנה⁴⁷.

(37 עשיית החוטים מגיזת הצמר וכדומה. (38 שיאמר בתחילת הטווייה שהוא טווה לשם ציצית, שנאמר: "גדילים תעשה לך" - לך לשם חובך (סוכה דף ט עמוד א). (39 שערות. (40 חוטי האורך שבאריג. וטעם פסולם: משום שנאמר: "ציצית הכנף" - ממין הכנף, ושלושה מינים אלה אינם ראויים לעשות מהם בגד, שהם פסולת הצמר, ואין בגד נעשה מכמותם ("המאור הקטן" למסכת סוכה דף ט עמוד א). (41 (סוכה שם). שנאמר: "ועשו להם ציצית" - משלהם. (42 שהודחו יושביה לעבוד עבודה זרה. ראה (דברים פרק יג, פסוקים יד-יח). מפני שרכוש עיר הנדחת עומד לשריפה והרי הוא כשרוף, ואין בו שיעור, וציצית צריכה שיעור, כמבואר לעיל הלכה ו (כסף משנה, וראה חולין דף פט עמוד ב). ויש מפרשים, על פי הירושלמי סוכה (פרק ג, הלכה א) שכל דבר האסור בהנאה אינו נקרא "שלכם" ולפיכך לולב של עיר הנדחת פסול, וגם ציצית של עיר הנדחת - אינה מ"שלכם" והתורה אמרה: "ועשו להם" - משלהם (הגהות אדר"ת). (43 מבהמת הקדש, או צמר שהקדישו להקדש, ואין זה "שלכם" כי זה שייך לגבוה. ראה (סוכה דף לה עמוד א). (44 שעשאה עבודה זרה. (45 אף על פי שאין הבהמה נאסרת להדיוט, כי אין "נעבד" בבעלי חיים, ראה הלכות עבודה זרה פרק ח, הלכה א, אבל לצרכי מצוה נאסרת, כי גנאי הוא לעבוד את ה' בנעבד לעבודה זרה (עבודה זרה דף מז עמוד א בעייא שלא נפשטה, והולכים להחמיר). (46 כשהוא מחובר ונקרא עץ. (47 שעשאו חוטים, וחלף שמו הקודם ממנו, ומתוך שאין "נעבד" במחובר - להדיוט, מותרים שינויו אפילו לצרכי מצוה (שם), "המשתחוה לקמה, חיטיה מותרות למנחות". וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י"א, סעיף קטן י"ב). והשווה דברי רבינו בהלכות איסורי המזבח פרק ג, הלכה י"ד.

9 יב. ציצית שנעשה אותה⁴⁸ פותי, פסול, שנאמר: 10 "דבר אל בני ישראל⁴⁹ ועשו להם ציצת". אבל אם 11 עשה אותה ישראל בלא כונה⁵⁰ - פשרה⁵¹. וציצית 12 שנעשה מן העשוי מקדם, פסול.

(48 שתלאם בבגד ועשה קשריהם. (49 (מנחות דף מב עמוד א) "בני ישראל יעשו ולא גויים" ובנוגע לטוויית החוטים, ודאי שפסולה על ידי גוי, כי צריכה להיות לשם ציצית, וכבר פסק רבינו לעיל הלכות תפילין (פרק א, הלכה י"א) "שכל דבר הצריך מעשה לשמו, אם עשהו הגוי פסול". (50 שתלה בבגד, וקשר קשריה שלא לשם ציצית. (51 שאין אנו מצריכים "לשמה" אלא בטווייה בלבד, כי אם

- 1 **לְאַרְבַּעֶּה⁶⁸ וְהִטִּיל לְרִבְעִיעִית - כִּלָּה פְּסוּלָהּ⁶⁹, שֶׁנֶּאֱמַר:**
 2 **'תַּעֲשֶׂה', וְלֹא מִן הָעֲשׂוֹי.**

- 11 **אֶפְּלוּ לֹא נִשְׁתִּיר מֵהֶם אֶלָּא פְּדֵי עֲנִיבָה פְּשִׁיר⁷⁵. וְאִם**
 12 **נִפְסַק הַחוּט מֵעֶקְרוֹ⁷⁶, אֶפְּלוּ חוּט אֶחָד, פְּסוּלָהּ⁷⁷.**

72) שפחות משלושה אין בה שיעור כנף, ובטלו הציצית ממנה, וכשחוזר ותופרה הרי הוא מן "העשוי מקודם" בפסול. אבל אם יטיל ציצית מחדש בכנף של התפירה - כשרה (מנחות דף מא עמוד א וכפירוש ה"נמוקי יוסף"). 73) שנרחב הנקב וירד הגדיל למטה. 74) אף על פי שלא נשאר בו כ"קשר גודל", ראה לעיל הלכה ו, כי אין אנו מקפידים עליו אלא בשעת העשייה (שם, דף מב עמוד א). שנאמר: "ועשו להם ציצית על כנפי" אין צריך "על כנף" אלא בשעת העשייה (קריית ספר). 75) (מנחות דף לח עמוד ב). ואפילו נפסק "הענף" לגמרי ולא נשתייר אלא כדי עניבה בגדיל (הגהות מיימוניות). ולדעת רש"י (שם דף לח עמוד ב) צריך שיהיה כדי עניבה ב"ענף". ומנהג העולם כדעת רש"י (בית יוסף אורח חיים סימן י"ב). 76) ממקום חיבורו בטלית. 77) (מנחות דף לט עמוד א). וכגון שכל הציצית ממין אחד, אבל ביש לו שני מינים - לבן ותכלת - אז אפילו אם מין אחד נפסק לגמרי ונשאר המין השני כשרה, כדברי רבינו לעיל הלכה ד: "ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשארה התכלת לבדה - כשרה" (כסף משנה, וראה רדב"ז חלק ב' "לשונות הרמב"ם סימן צ').

67) כנפיים. 68) שהוסיף עליה כנף רביעית. 69) ששלוש הראשונות נעשו שלא כמצוותן, כי טלית בעלת שלוש אינה חייבת בציצית (להלן פרק ג, הלכה ב) וכשחזר והוסיף עליה כנף רביעית - נשארו "מן העשוי" (מנחות שם). ובנוגע לכנף הרביעית - הדעת מחייבת שכשרה שהרי נעשית כהלכתה, וכן מפורש ב"שאלות דרב אחא גאון" פרשת שלח. אך מלשון רבינו: "כולה פסולה" יש לדייק שאף הרביעית פסולה. (וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י', סעיף קטן ו).

- 3 **יִז. אֵין כּוּפְּלִין אֶת הַטְּלִית לְשָׁנִים, וּמִטְּלִין צִיצִית**
 4 **עַל אַרְבַּע כְּנָפֶיהָ כְּפֻלָּהּ⁷⁰; אֶלֶּא-אִם-כֵּן**
 5 **תִּפְּרָה כִּלָּה⁷¹, וְאֶפְּלוּ מִרוּחַ אֶחָת.**

70) שמא תתפשט ונמצאו שתי ציציות של מקום הכפל באמצעיתה. 71) שאז לא תתפשט יותר ותמיד יהיו ציציותיה בארבע כנפיה (מנחות דף מא עמוד א).

- 6 **יח. נִפְסַק הַכֵּנֶף שֵׁשׁ בָּהּ צִיצִית חוּץ לְשֵׁלֶשׁ**
 7 **אֶצְבָּעוֹת, תּוֹפְרָה בְּמִקְוָה; בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ - לֹא**
 8 **יִתְּפֶרֶת⁷². נִתְּמַעֵט זֹוִית שֶׁל בְּגָד שֶׁבִּין חוּטֵי הַצִּיצִית**
 9 **וּבֵין סוֹף הָאֲרוֹג⁷³ - אֶפְּלוּ לֹא נִשְׁאָר מִן הָאֲרוֹג אֶלָּא**
 10 **כָּל שֶׁהוּא, כְּשִׁיר⁷⁴. וְכֵן אִם נִתְּמַעֵט חוּטֵי הַצִּיצִית -**

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט כסלו-ה' טבת תשע"ח

- 29 **נִתְּבָאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּמִּסְכָּתָא הַמִּיְחַדֵּת לְכֹף, וְהִיא**
 30 **מִסְכַּת יְבָמוֹת. וְכִבְרַי יִדְעָתָּ לְשׁוֹנָם (ברכות יג. יבמות טז):**
 31 **"מִצְוֹת יְבוּם (שאח המת ישאנה) קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת חֲלִיצָה",**
 32 **וּלְפִיכֹף קָרְאוּ לַמִּסְכָּתָא "יְבָמוֹת", אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא**
 33 **כּוֹלֶלֶת דִּינֵי יְבוּם וְהַחֲלִיצָה כְּאַחֵד.**

יום שלישי א' טבת ה'תשע"ח

- 34 **מצות לא תעשה שנו.**
 35 **הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי² — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ שָׁרָר בְּגֵי אֲדָם**
 36 **מִלְּבֹא עַל הַיְבָמָה (אשת אח שמת ולא הניח ורע) כְּשֶׁהִיא**
 37 **תַּחַת זִקְתָּ (קשר, שחובה על אח המת — היבם — לישאנה)**
 38 **יְבָמָה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא-תִהְיֶה אִשְׁת־הַמֶּת הַחוּצָה לְאִישׁ**
 39 **זָר" (דברים כה, ה). וְהַעֲוָר עַל לֹא זֶה — לֹקָה, הִיא**
 40 **וְהוּא. וְכִבְרַי נִתְּבָאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בִּיבָמוֹת.**

יום רביעי ב' טבת ה'תשע"ח

- 41 **מצות עשה רכ. ריח. מצות לא תעשה**
 42 **שנח.**
 43 **מצות עשה ריט. מצות לא תעשה שנט.**
 44 **הַמִּצְוָה הַר"כ — הַצִּוּי שֶׁנֶּצְטוּיְנוּ בְּדִין הַמִּפְתָּה**

יום ראשון כ"ט כסלו ה'תשע"ח

- 13 **מצות לא תעשה שנו.**
 14 **מצות עשה רטז.**
 15 **הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי¹ — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִיר הָאָדָם מִלְּהַחְזִיר**
 16 **גְּרוּשָׁתוֹ אַחֵר שֶׁנִּשְׁאָת לְאַחֵר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא-**
 17 **יֻכַּל בְּעֵלָה הָרִאשׁוֹן אִשְׁר־שָׁלַחָה לְשׁוּב לְקַחְתָּהּ" (דברים**
 18 **כה, ד). וְהַעֲוָר עַל לֹא זֶה — לֹקָה. וְכִבְרַי נִתְּבָאֲרוּ דִּינֵי**
 19 **מִצְוָה זוּ בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת בִּיבָמוֹת.**
 20 **הַמִּצְוָה הַר"ז — הַצִּוּי שֶׁנֶּצְטוּיְנוּ שִׁישָׁא הַיָּבָם**
 21 **(הגיס) אִשְׁת־אָחִיו אִם מֵת וְלֹא הֵנִיחַ זָרַע, וְהוּא אָמְרוּ**
 22 **יִתְעַלָּה: "יְבָמָה יָבֵא עָלֶיהָ" (דברים כה, ה). וְכִבְרַי נִתְּבָאֲרוּ**
 23 **דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּמִּסְכָּתָא הַמִּיְחַדֵּת לָהּ, כְּלוֹמַר מִסְכַּת**
 24 **יְבָמוֹת.**

יום שני ל' כסלו ה'תשע"ח

- 25 **מצות עשה ריז.**
 26 **הַמִּצְוָה הַר"ז — הַצִּוּי שֶׁנֶּצְטוּיְנוּ שִׁתְּחַלּוּץ הַיְבָמָה**
 27 **(אשת האח שמת) לַיְבָמָה אִם לֹא יִשְׁאָנָה, וְהוּא אָמְרוּ**
 28 **יִתְעַלָּה: "וְחֲלָצָה נַעֲלָו מֵעַל רִגְלוֹ" (דברים כה, ט) וְכִבְרַי**

יום חמישי ג' טבת ה'תשע"ח

מצות עשה רכג. מצות לא תעשה קד.

המצוה הרכ"ג — הצווי שִנְצִטְוִינוּ בְּדִין סוֹטָה (אשה שהזהירה בעלה שלא תתרחק עם אדם זר ולא נשמעה) והוא אִמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשָּׁטֵה אִשְׁתּוֹ" (במדבר ה, יב), ויִכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זו בִּיצֵד מִשְׁקִין אוֹתָהּ וְכִיצֵד תִּקְרִיב קֶרְבָּנָה וּשְׂאֵר תְּנָאָיָהּ, בַּמִּסְכָּתָה הַמִּיֻּחָדֶת לָכֵן, כְּלוּמַר מִסְכַּת סוֹטָה.

המצוה הק"ד — הַאֲזַהְרָה שֶהִזְהַרְנוּ מִלְכָּלוּל (לערוב) מִנְחַת סוֹטָה בְּשִׁמְךָ, וְהוּא אִמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהִבִּיא אֶת־קֶרְבָּנָה עָלֶיהָ וְגו' לֹא יֵצֵק עָלֶיהָ שֶׁמֶן" (שם טו) וְאִם הַקְרִיבָה בְּשִׁמְךָ — לֹאֶתָּה.

יום שישי ד' טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קה. של. שלב. שלג. שלד.

המצוה הק"ה — הַאֲזַהְרָה שֶהִזְהַרְנוּ מִלִּתֵּן לְבוֹנָה (מִיֵּן שֶׁרַף שֶׁל עֵץ בַּשִּׁמִּים) בְּמִנְחַת סוֹטָה, וְהוּא אִמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה" (דברים ה, טו) וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (נשא שם): "מִגִּיד שֶׁאִם נָתַן שֶׁמֶן אוֹ לְבוֹנָה — עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, כִּשֶׁם שֶׁעוֹבֵר עַל שִׁמְנוֹ כִּף עוֹבֵר עַל לְבוֹנָתוֹ". וְלִפְיָכֵן גַּם הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — לֹאֶתָּה. וּבִמְכַלְתָּ: "לֹא־יֵצֵק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה — מִגִּיד שֶׁהֵן שְׁתֵּי אֲזַהְרוֹת".

המצוה הש"ל — הַאֲזַהְרָה שֶהִזְהַרְנוּ מִלְכָּבוֹא עַל הָאֵם, וְהוּא אִמְרוּ: "אִמָּךְ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָהּ" (ויקרא יח, ז). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — בְּכֶרֶת. וְאִם נִתְקַיְמָה הַעֲדוֹת עָלֶיהָ — נִסְקַל אִם הִיא מוֹזֵד; וְאִם הִיא שׁוֹגֵג — מִקְרִיב חֲטָאת קְבוּעָה.

המצוה השל"א — הַאֲזַהְרָה שֶהִזְהַרְנוּ מִלְכָּבוֹא עַל אִשְׁתְּ אָב, וְהוּא אִמְרוּ: "עֲרוֹת אִשְׁתְּ־אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה" (שם, ח), וְהַעוֹבֵר עַל זֶה בְּכֶרֶת וְאִם נִתְקַיְמָה עָלֶיהָ הַעֲדוֹת — בְּסָקִילָה אִם הִיא מוֹזֵד; וּבְשׁוֹגֵג, מִקְרִיב חֲטָאת קְבוּעָה. הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ שֶׁהָבֵא עַל אִמּוֹ חֵיב עָלֶיהָ מִשּׁוֹם אֵם וּמִשּׁוֹם אִשְׁתְּ־אָב, בֵּין בְּחֵי אָבִיו בֵּין לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסִנְהֶדְרִין (נד.).

המצוה השל"ב — הַאֲזַהְרָה שֶהִזְהַרְנוּ מִלְכָּבוֹא עַל הָאֲחוֹת, וְהוּא אִמְרוּ יִתְעַלֶּה: "עֲרוֹת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ וְגו' לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָן" (שם, ט) וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמוֹזֵד — חֵיב כֶּרֶת; וּבְשׁוֹגֵג — חֲטָאת קְבוּעָה.

המצוה השל"ג — הַאֲזַהְרָה שֶהִזְהַרְנוּ מִלְכָּבוֹא עַל בַּת

1 (לזנות), וְהוּא אִמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה" (שמות כב, טו). ויִכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' מִכְּתוּבוֹת.

המצוה הרי"ח — הַצּוּי שִנְצִטְוִינוּ הָאוֹנֵס (הבועל בתולה בעל־כרח) לִשְׂא אֶת־אֲנוּסָתוֹ, וְהוּא אִמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אָשֶׁר עִנָּה לֹא־יִוָּכַל לְשַׁלְּחָה כָּל־יָמֶיהָ" (דברים כב, כט), ויִכְבֵּר נִתְבָּאָר בְּגִמְרָא מִכּוֹת (טו). שְׁלָאוּ זֶה שֶׁל אוֹנֵס, שֶׁהוּא לֹא יִוָּכַל לְשַׁלְּחָה, הוּא לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁקִּדְמוֹ עֲשֶׂה. וְכֵן אִמְרוּ: "וְאִמָּאִי, לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁקִּדְמוֹ עֲשֶׂה עֲשֶׂה הוּא". הִנֵּה נִתְבָּאָר שֶׁזֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה" — מִצְוֹת עֲשֶׂה. ויִכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ג' (לט) וּפֶרֶק ד' מִכְּתוּבוֹת (מב.).

המצוה השנ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶהִזְהַרְנוּ הָאוֹנֵס מִלְגַּרְשׁ אֲנוּסָתוֹ, וְהוּא אִמְרוּ: "וְלֹא־תִהְיֶה לְאִשָּׁה [וְגו'] לֹא־יִוָּכַל לְשַׁלְּחָה כָּל־יָמֶיהָ" (שם) וְלֹא זֶה קִדְמוֹ עֲשֶׂה, וְהוּא אִמְרוּ: "וְלֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה" וְכֵן בְּאִרְי בְּגִמְרָא מִכּוֹת (טו). שֶׁזֶה לֹא שֶׁקִּדְמוֹ עֲשֶׂה, וְשֶׁם אִמְרוּ: "אוֹנֵס שֶׁגִּרְשׁ, אִם יִשְׂרָאֵל הוּא (שְׁבִירוֹ לְהַחֲזִיר וּלְקִיִּים הַצִּוּי "וְלֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה") — מִחֲזִיר וְאִינוּ לֹאֶתָּה: וְאִם כֵּהֵן הוּא (שֶׁהִגְרוּשָׁה אִסּוּרָה עֲלֵיהָ) — לֹאֶתָּה וְאִינוּ מִחֲזִיר". וְדַע שֶׁאֶפְלוּ הִנֵּה יִשְׂרָאֵל וְגִרְשׁ אֲנוּסָתוֹ וְנִתְבָּאָר בְּגִמְרָא, אוֹ נִשְׂאָת לְאַחֵר — לֹאֶתָּה, שֶׁהִרִי לֹא קִיָּם עֲשֶׂה שְׁפָה, כִּפִּי הַכָּלָל שֶׁאֲצַלְנוּ: קִיָּמוֹ וְלֹא קִיָּמוֹ (כְּלוּמַר חֵיבוֹ בַּמִּלְקוֹת אוֹ פֶּטוּר מֵהֶם, תְּלוּי בַּמִּבְחָן אַחֵר: אִם נִתֵּן בַּמִּצְוָה זֶה, לְקִיָּים אֶת הַעֲשֶׂה הַ"מִּתְקֵן", אֶת הַלֹּא — שֶׁאִם פֶּטוּר מִמִּלְקוֹת, אוֹ שֶׁלֹּא נִתֵּן בַּמִּצְוָה זֶה לְקִיָּים אֶת הַעֲשֶׂה — שֶׁאִם מִתְחַיֵּב בַּמִּלְקוֹת). ויִכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' מִכְּתוּבוֹת.

המצוה הרי"ט — הִיא דִּין הַמוֹצִיא שֶׁם רַע (נשא בתולה והעליל עליה כי לא מצא לה בתולים), כְּלוּמַר: הַצּוּי שִנְצִטְוִינוּ לְהַלְקוֹתוֹ וּשְׁתַּשְׂאֵר אִשְׁתּוֹ עִמוֹ, לְפִי שֶׁגַּם בּוֹ נֶאֱמַר: "וְלֹא־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יִוָּכַל לְשַׁלְּחָה כָּל־יָמֶיהָ" (שם יט). וְנִתְבָּאָר בְּגִמְרָא מִכּוֹת (שם) גַּם בְּלֹא זֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּאוֹנֵס, כְּלוּמַר: שֶׁזֶה לֹא שֶׁקִּדְמוֹ עֲשֶׂה (הרי לנו שִׁישׁ כֹּאן עֲשֶׂה). ויִכְבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' מִכְּתוּבוֹת (מה:).

המצוה השנ"ט — הַאֲזַהְרָה שֶהִזְהַרְנוּ מוֹצִיא שֶׁם רַע מִלְגַּרְשׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ, וְהוּא אִמְרוּ גַּם בּוֹ: "לֹא־יִוָּכַל לְשַׁלְּחָה כָּל־יָמֶיהָ" (שם). וְגַם לֹא זֶה קִדְמוֹ עֲשֶׂה וְהוּא אִמְרוּ: "וְלֹא־תִהְיֶה לְאִשָּׁה" (שם) וְדִינוֹ בְּגִירוּשִׁין לְעֻנִּין הַמִּלְקוֹת בְּדִין הָאוֹנֵס, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסוֹף מִכּוֹת. וְשֶׁם (מכּוֹת טו.) וּבְפֶרֶק ג' וּבְפֶרֶק ד' מִכְּתוּבוֹת נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ.

ישפרו אתו ואתה"ן" (שם כ, יד), וכן גם אשה. וכתב בנה³⁸
 וכתב בתה בשרפה, לפי שנאמר בהן "זמה" ולמדין³⁹
 בגזרה שנה "זמה" "זמה". והוא הדין לכתו וכתבתו⁴⁰
 לענין ענש, שלמדו זאת מגזרה שנה של "הנה" "הנה"⁴¹
 שלגבי בת בנו וכתבתו כתוב "הנה", כמו שנאמר⁴²
 "הנה" באשה ובתה. ולשון גמרא בכתות (ה): "אל תהי⁴³
 גזרה שנה קלה בעיניך, שיהי (איסור) "בתו" אחד מגופי⁴⁴
 תורה, ולא למדה הכתוב אלא בגזרה שנה: אתיא הנה⁴⁵
 הנה אתיא זמה וזמה". והתבונן (בדיוק הלשון) באמרו: "לא⁴⁶
 למדה הכתוב", ולא אמרו "לא למדנוה" (חכמים),⁴⁷
 לפי שכל-הדברים האלה קבלה מפי השליח (משה רבנו),⁴⁸
 והוא פרוש מקבל, כמו שבארנו בהקדמת חבורנו הגדול⁴⁹
 בפרוש המשנה, ולא שתק הכתוב מלהזכיר אלא מפני⁵⁰
 שאפשר ללמדה בגזרה שנה (אבל לאמיתו של דבר נחשב⁵¹
 כאילו כתוב מפורש בתורה). וזהו ענין אמרו: "לא למדה⁵²
 הכתוב אלא בגזרה שנה" ומספיק אמרו (= זהו גם⁵³
 משמעות הביטוי) "גוף תורה". היוצא מכל-מה-שקדם⁵⁴
 כאן שהעובר על בתו או בת בתו או בת בנו —⁵⁵
 בשרפה; ואם לא נודע או שלא נתקמה עליו העדות —⁵⁶
 בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג באחת מהן —⁵⁷
 מקריב חטאת קבועה.⁵⁸

המצוה השל"ה — האזהרה שהזהרנו מלבוא על⁵⁹
 בת הבת, והוא אמרו: "עונות בת-בתך לא תגלה עונות⁶⁰
 כי עונותך הנה" (שם, יח, י).⁶¹

המצוה השל"ז — האזהרה שהזהרנו מלצרור (לישא⁶²
 כאחד), אשה ובתה. והוא אמרו: "עונות אשה ובתה לא⁶³
 תגלה" (שם, יז), והעובר על זה, והוא שתהיה אחת מהן⁶⁴
 אשתו וכן על האחרת — חייב שרפה אם נתקמה עליו⁶⁵
 העדות; והוא בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג⁶⁶
 מקריב חטאת קבועה.⁶⁷

המצוה השל"ח — האזהרה שהזהרנו מלצרור אשה⁶⁸
 וכתב בנה, והוא אמרו: "את-בת בנה" (שם). וגם זה⁶⁹
 בשרפה וכרת אם היה מזיד, או חטאת קבועה אם היה⁷⁰
 שוגג.⁷¹

המצוה השל"ט — האזהרה שהזהרנו מלצרור אשה⁷²
 וכתב בתה, והוא אמרו יתעלה: "ואת-בת-בתה לא תקח"⁷³
 (שם). והוא בכרת ובשרפה אם היה מזיד ואם היה שוגג⁷⁴
 — מקריב חטאת קבועה.⁷⁵

אשת האב אם היא אחותו, והוא אמרו יתעלה: "בת-¹
 אשת אביך מולדת אביך אחותך הוא לא תגלה עונותה"²
 (שם, יא) לאו זה בא לעשות בת אשת האב (איסור) ערוה³
 בפני עצמה. והרצאה שבת אשת האב ערוה בפני עצמה⁴
 היא, שהבא על אחותו בת נשואת אביו (להוציא בתו⁵
 שלא מן הנשואין) חייב שתיים: משום אחותו ומשום בת⁶
 אשת אביו, כמו הבא על אמו שהוא חייב שתיים: משום⁷
 אמו ומשום אשת אביו, כמו שבארנו. וזה לשונם: אמרו⁸
 בפרק ב' מיבמות (כב): "תנו רבנן: הבא על אחותו והיא⁹
 בת אשת אביו — חייב משום אחותו וחייב משום בת¹⁰
 אשת אביו, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינו חייב אלא¹¹
 משום אחותו בלבד. מאי טעמיהו דרבנן? (מה טעמם של¹²
 חכמים החולקים על רבי יוסי ומחייבים שתיים) אמרי: מפדי¹³
 (הנה ראו): פתיב "עונות אחותך בת אביך" וגו' —¹⁴
 "עונות בת-אשת אביך מולדת אביך" למה לי? שמע¹⁵
 מינה (מכאן משמע) לחיבו משום אחותו ומשום בת-אשת¹⁶
 אביו. והעובר על לאו זה, כלומר: אחותו בת נשואת¹⁷
 אביו — בכרת, בלבד אם היה מזיד; ובשוגג מקריב¹⁸
 חטאת קבועה.¹⁹

המצוה השל"ד — האזהרה שהזהרנו מלבוא על²⁰
 בת הבן, והוא אמרו: "עונות בת-בנך וגו' לא תגלה"²¹
 (שם, י).

יום ש"ק ה' טבת ה'תשע"ח

מצות לא תעשה שלו. שלה.

שלו. שלח. שלט.

המצוה השל"ו — האזהרה שהזהרנו מלבוא על²⁵
 הבת עצמה, וזה לא נתבאר בלשון התורה, לא נאמר²⁶
 לנו: עונות בתך לא תגלה; אלא שתק ממנה מחמת²⁷
 פשטות הענין, לפי שכבר אסר בת הבן וכתב הבת —²⁸
 כל-שכן הבת. ובגמרא יבמות (ג). אמרו: "בתו עקר²⁹
 אסורא מדרשא אתיא (נלמד ממדרש ולא במפורש), דאמר³⁰
 רבא: אמר לי רב יצחק בר אבדימי: אתיא (בגזרה שוה)"³¹
 הנה הנה ואתיא זמה וזמה, כלומר: שהוא אמר בבת³²
 בנך וכתב בתך "עונותך הנה" (ויקרא יח, י), ואמר באסור³³
 אשה ובתה וכתב בנה וכתב בתה "שארה הנה זמה הוא"³⁴
 (שם, יז), כשם שבאסור אשה וכתב בנה וכתב בתה נאסרה³⁵
 בתה, כך באסור בת בנו וכתב בתו נאסרה גם בתו. ואמר³⁶
 בענש: "אשר יקח את-אשה ואת-אמה זמה הוא באש³⁷

בוודאי שישנו סיוע מלמעלה, כמה פעמים ככה, למלא את השליחות לעשות לו ית' דירה בתחתונים, מתוך גאולה וחירות אמתית,
 עדי יקויים היעוד וההבטחה שתהי' הגאולה האמתית והשלימה עלידי משיח צדקנו.

משיחת אור ל"ט כסלו, ה'תשכ"ז

ישעיה פרק נג זי

ז נגש והוא נענה ולא יפתח־פיו פֶּשֶׁה לַמָּבַח יוֹכַל וּכְרָחַל לִפְנֵי גִזְזִיָּה נֶאֱלָמָה וְלֹא יִפְתָּח פִּיו: ח מַעְצָר וּמִמְשָׁפְט לָקַח וְאֶת־דֹּרוֹ מִי יִשְׁוּחַח כִּי נִגְזַר מֵאֲרִיץ חַיִּים מִפֶּשַׁע עָמִי נִגַּע לָמוֹ: ט וַיִּתֵּן אֶת־רִשְׁעֵיהֶם קִבְּרוֹ וְאֶת־עֲשִׂיר בְּמִתּוֹ עַל לֹא־חֲמָם עָשָׂה וְלֹא מִרְמָה בְּפִיו: י וַיִּהְיֶה חֲפֵץ דְּכָאוֹ הַחֲלִי אִם־תִּשְׁשִׁים אֲשֶׁם נִפְשׁוּ יִרְאֶה זֶרַע יֹאֲרִיד יָמִים וְחֲפֵץ יִהְיֶה בְּיָדוֹ יִצְלַח:

רש"י

חמורים במעי הכלבים: את רשעים. לדעת הרשעים נתרצה ליקבר ולא יכפור באלהי חיים: ואת עשיר במותיו. ולדעת המושל מסר עצמו בכל מיני מות שגזר עליו על לא רצה לקבל עליו כפירה לעשות רעה ולחמוס חמס ככל הגוים אשר היה גר ביניהם: ולא מרמה בפיו. לקבל עליו עבודת כו"ם: (י) וה' חפץ דכאו החלי. הקב"ה חפץ לדכאו ולהחזירו למוטב לפיכך החלה אותו: אם תשים אשם נפשו וגו'. אמר הקב"ה אראה אם תהא נפשו נותנת ונמסרת בקדושתו להשיבה לי אשם על כל אשר מעל אגמל לו גמולו ויראה זרע וגו' אשם זה לשון כופר שנותן אדם למי שחטא לו אמינד"א בלע"ז כענין שנא' בפלשתים אל תשיבו אותו ריקם כי השב תשיבו לו אשם:

(ז) נגש והוא נענה. נגש הנה בנוגשים ודוחקים: והוא נענה. באונאת דברים שורפרלר"ן בלע"ז: לא יפתח פיו. סובל היה ושותק כמו השה אשר לטבח יובל וכרחל אשר לפני גוזזי נאלמה: לא יפתח פיו. מוסב על שה לטבח יובל: (ח) מעוצר וממשפט לוקח. הנביא מבשר ואומר כי זאת יאמרו העכו"ם באחרית הימים כשיראו כשנלקח מן העוצר שהיה עצור ביד' וממשפ' היסורין שסבל עד עתה: ואת דורו. שנים שעברו עליו: מי ישוּחַח. את התלאות אשר מצאוהו כי נגזר היה מתחילה וגולה מארץ חיים היא ארץ ישראל אשר מפשע עמי בא הנגע הזה לצדיקים שבהם: (ט) ויתן את רשעים קברו. מסר את עצמו להקבר ככל אשר יגזרו עליו רשעי האומות שהיו קונסין עליהם הריגה וקבורה

מצודת ציון

(ז) נגש. נלחץ ונדחק לקחת עשרו כמו נגש את הכסף (מ"ב כג): והוא. הו"ו היא במקום או: נענה. מלשון ענינו: לטבח. לשחיטה: יובל. כמו יובל שי (לעיל יח): גוזזיה. ענין כריתת הצמר: (ח) מעוצר. מקום המאסר שהיה כלוא ומעוכב שמה וכן והוא עודנו עצור (ירמ' א): ישוּחַח. ענין סיפור ואמירה כמו במעשה ידיך אשוחח (תהלים קמא): נגזר. ענין כריתה כמו אמרתי נגזרתי (איכה ג): נגע. ר"ל כשלון וחלשות: למו. להם ולפי שכל הענין מדבר בלשון יחידי על כלל האומה לכן אמר למו לגלות שעל הכלל ידבר: (ט) עשיר. ר"ל מושל כי על פי הרוב ימשול העשיר: במותיו. מלשון מיתה: (י) דכאו. ענין שבר וכתיתה: החלי. מלשון חולי: אשם. ענין חטא ופשע:

מצודת דוד

(ז) נגש והוא נענה. בעבור זה היה נלחץ לקחת עשרו או היה הוא נענה בעינוי הגוף אם דל הוא ואין ידו משגת: ולא יפתח פיו. להתלונן ולהתרעם על הדבר כי פחד פן יוסיפו סרה: כשה לטבח יובל. והיה כשה המובא אל הטבח וכרחל העומדת לפני הגוזז צמרה שהרחל היא נאלמה ולא תצעק בקולה והשה לא יפתח פיו וכן לא התלונן המעונה הנמשל לשה המובל לטבח ולא התרעם המנוגש הנמשל לרחל הגוזזה: (ח) מעוצר וממשפט לוקח. ממקום המאסר שהיה שם עצור וכלוא וממקום המשפט שהיה נדון שם הנה נלקח לנגשו או לענותו ולא פטרוהו בלא כלום: ואת דורו מי ישוּחַח. מי יוכל לספר כל התלאות אשר עברו עליו בכל ימי דורו: כי נגזר מארץ חיים. כי סוף הדבר היה אשר נכרת מארץ חיים כי התלאות היו סיבה לקרב מיתתו: מפשע עמי

נגע למו. כן יאמר כל אחד הנה לא באה עליהם הנגע כעוונם כי באה מפשע עמי או עמי פשעו בהם לענותם ברוע בחירתם או הם היו מנוגעים לכפר פשעי עמי: (ט) ויתן את רשעים קברו. מסר עצמו להקבר עם הרשעים ודומה להם בענין רע ובבזיון ר"ל לא רצה לעבור על דת להנצל מזה: ואת עשיר במותיו. מוסב על מלת ויתן לומר שמסר עצמו להסכים עם דעת העשיר המושל בכל מיני מיתות שגזר עליו למען יעמוד באמונתו: על לא חמס עשה. ר"ל ובחנם גזר עליו המיתה לא על החמס שעשה ולא על המרמה שבפיו כי לא עשה החמס ולא דיבר מרמה ובצלילה בא: (י) וה' חפץ דכאו החלי. זהו מאמר הנביא כמשיב על דברי העכו"ם שיהיו כמסתפקים אם הצרות הבאות על ישראל היו מרוע בחירתם ולא בגזרת המקום או באו מיד ה' לכפר על עון העכו"ם ואמר להם לא כן הוא אבל ה' חפץ לדכאו וגזרת המקום נעשתה והוא החלי אותו: אם תשים אשם נפשו. ר"ל אולם לא באו לכפר עון העכו"ם כי אם לנסותו להטיבו באחריתו וכאילו אמר אראה אם נפשו תשים את עצמה אשם לומר שברדין בא מה שבא כי חטא ואשם לא יתהרהר אחרי אז יהיה גמולו שכל ימי חייו יראה זרעו בעינוי ויארץ ימים ועכ"ז לא ימות מי בחייו: וחפץ ה' בידו יצלח. והנה הצליח חפץ ה' כי עמד בנסיון ולא הרחרח אחר מדת הדין:

איוב פרק לו בולג

כו הִנֵּאל שְׁגִיָּא וְלֹא נָדַע מִסֵּפֶר שְׁנָיו וְלֹא חֲקַר: כו בִּי יִגְרַע נְטִפִּימִים יִזְקוּ מִטָּר לְאָדָם: כח אֲשֶׁר־יִזְלוּ שְׂחָקִים יִרְעֻפוּ עָלָי | אָדָם רַב: כט אֵף אִם־יִבִּין מִפְּרִשְׁיָעֵב תִּשְׁאֹת סִפְתּוֹ: ל הִנֵּפֶרשׁ עָלָיו אֹרֹר וְשִׂרְשֵׁי הַיָּם כִּסָּה: לא כִּי־בָם יִדִּין עַמִּים יִתְּנָאֲכַל לְמַכְבִּיר: לב עַל־כִּפִּים כִּסָּה־אֹר וַיֵּצֵא עָלֶיהָ בְּמַפְגִּיעַ: לג יִגִּיד עָלָיו רָעוֹ מִקֶּנֶה אֵף עַל־עוֹלָה:

רש"י

נכנס אוהבו מוציא פת חמה ונותן לו, למכביר למי שטפלו מרובים וכבירים וצריך למזונות: (לב) על כפים. על העננים וכן נשא לבבינו אל כפים (איכה ג) על שם עב קטנה ככף איש (מלכים א יח) ורבותינו אמרו על (חמס) ועון כפי' כסה אור, המטר נעצר: ויצו עליה. לבא ע"י מפגיע בתפלה אוהבו של דור וגדול וחכם שבו יגיד עליו לפני הקב"ה צרת הדור וצרכיו: (לג) יגיד עליו רעו. ידרוש להם לבדוק להם במעשיה' ולשוב אליו: מקנה. וזהו קנין שנקנין בו הגשמים: אף על עולה. גם למעלה למעלה (עולה כך) כמו ישובו אל על (הושע ז) או הקם אל (שמואל ב כג) ורבותינו פירשוהו קניין אף וחמה על המגיס דעתו אבל הניקוד שנקד מקנה פתח מוכיח שהוא אינו דבוק לאף שאילו הי' דבוק הי' נקוד קמץ ולא הי' בו פיסוק הטעם שהוא נטעם ברביעי:

(כו) מספר שניו ולא חקר. לפיכך צריך לאנוש להביט מרחוק לשאול מה שאירע בראשונים וילמד מהם: (כז) כי יגרע. כי ירבה כמו ותגרע שיחה (לעיל טו) ויש פותרים יגרעם מן השמים להורידם ארץ: ויזקו. הרקיעים את המטר: לאידו. לעננו: (כט) אף אם יבין. או אם יבין אדם מה יש במפרשי עב, בתמיה: תשואות. לשון ערפל סוכתו: (ל) הן פרש. (על העב את אורו) ושרשי הים כסה בו: (לא) כי בם. בעבים ידין עמים ייסרם בעצירת גשמים ברעב וכל מכה, חטאו דור המבול וארובות השמים נפתחו (בראשית ז) אנשי סדום גפרית ומלח שריפה כל ארצה (דברים כט) סיסרא מן השמים נלחמו עם סיסרא (שופטים ה): יתן אוכל למכביר. משם באים מזונות הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טו) משל לנחתם העומד לפני הכבשן נכנס שונאו חות' גחלים וזורק בו

מצודת ציון

(כז) יגרע. מלשון גרעון וחסרון: נטפי. מל' טיפין: יזקו. ענין יציקה כמו ומקום לזהב יזקו (לעיל כח): לאדו. לעננו כמו ואד יעלה מן הארץ (בראשית ב): (כח) יזלו. יטיפו כמו תזל כטל אמרתי (דברים לב): ירעפו. גם הוא ענין נטיפה כמו יערוף כמטר לקחי (שם): רב. גדול וחשוב כמו ורבי המלך (ירמיה מא): (כט) תשואות. ענין תמיה ורעש כמו תשואות חן חן לה (זכריה ד): (ל) אורו. ענינו המטר וכן כל אור האמור בענין והוא מלשון יורה ומלקוש (דברים יא): (לא) למכביר. להרבות כמו מזער לא כביר (ישעיה טו): (לב) כפים. כן יקראו העננים לפי שבתחלה נראה ככף היד כענין שנאמר עב קטנה ככף איש (מ"א יא), או לפי שהם כמו כפה על ראשי בני האדם: במפגיע. ענין תפלה כמו ואל תפגע בי (ירמיה ז): (לג) רעו. מלשון תרועה והוא קול הרעם: על. ממעל כמו נאום הגבר הוקם על (ש"ב כג):

מצודת דוד

(כו) הן אל שגיאה. הנה האל גדול הוא מאוד ולא נדע לשער גדלו ומספר שניו רבו ואין חקר להם כי אין להם תחלה ותכלה ולא יושג א"כ מהותו לא מעצמותו ולא ממספר שניו: (כז) כי יגרע. אולם מעט יושג מצד פעולותיו כי לפעמים יחסר נטפי מי המטר עם כי הרבה מטר היה נשפך אל עננו מ"מ בחפצו יכלא את המטר: (כח) אשר יזלו. ולפעמים בהפוך אשר יזלו שחקים מאוצר המים אשר בשמים ממעל עם כי הטבע לא יורה אז על המטר מ"מ ירעפו מאוצרו הטוב בעבור שאלת אדם רב ר"ל צדיק וחסיד בדור השואל על המטר: (כט) אף אם יבין. אף כאשר יבין המקום עת בוא בטבע פרישת העב תחת השמים: תשואות. עת בוא המיית עליית הענן אשר היא כסוכה על יושבי האדמה והוא כפל ענין במ"ש: (ל) הן פרש. הנה לפעמים יגביר חסדו ויפרוש על הענן את מטרו הבא מאוצרו הטוב ואת שרשי הים ועמקם יכסה לבל יתמלא הענן מהם כ"א מאוצרו הטוב: (לא) כי

בם. כי המים הבאים מאוצר השמים אשר בהם היה דן את אנשי דור המבול, במים ההם עצמן יתן אוכל עד להרבות ועושה שני הפכים בנושא אחד פעם שלחם למחות את כל היקום ופעם יתהפכו לגשמי ברכה עוד יותר ממי המטר הבא בטבע: (לב) על כפים. כבר יקרה אשר יכסה המטר אשר על העבים והמה כלואים בהם ולא יריקו על הארץ ואח"כ יצוה עליה לרדת בעבור תפלת הצדיק השואל עליה: (לג) יגיד עליו רעו. וכבר יקרה אשר הרעם שלו יגיד על המטר ויורה עליה אשר קרבה לבוא והנה קנין האף אשר אנשי הארץ העבירו חמת ה' עולה היא ממעל על הוראת הרעה ומבטלת אותה ולא יבוא הגשם ומכל זה נראה גודל ההשגחה כי פעם הגשמים כלואים ויריקו ע"י המפגיע ופעם מאוד קרבו לבוא והמה נעצרים כאשר יחטאו אנשי הארץ:

ז שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור מלספר ומלכבש, ובחמישי מתרין מפני כבוד השבת. ערב תשעה באב – לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין. רבן שמעון בן גמליאל אומר: ישנה. רבי יהודה מחיב בכפית המטה; ולא הודו לו חכמים.

ח אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל בחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לכן שאולין, שלא לביש את מי שאין לו; כל הפלים מעונין מבילה. ובנות ירושלים

פירוש ברטנורא

ז שבת שחל ט"ב. שבוע שחל ט' באב להיות בתוכה: אסור לספר ולכבש. כל אותו שבוע עד שיעבור התענית: ובחמישי מותרים. כשהיו מקדשים על פי הראיה וחל תשעה באב להיות בערב שבת, מותרים לכבש בחמישי שלפני התענית מפני כבוד השבת: שני תבשילין. אין אסור משום שני תבשילין אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, אבל דבר הנאכל כמות שהוא חי כגון חלב וגבינה וקמניות בזמן שהיא לחה, אע"פ שבשלו אין בהן משום שני תבשילין: ולא יאכל בשר ולא ישתה יין. ה"מ לאחר חצי היום ובסעודה המפסקת שאין רעתו לאכול אחרית סעודת קבע. אבל קודם חצי היום אפילו בסעודה המפסקת, או בסעודה שאינה מפסקת אפילו לאחר חצי היום, שרי לאכול ב' תבשילין, ובכשר ויין: רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה. אם היה רגיל בשני תבשילין אוכל תבשיל אחד, היה רגיל בשני כוסות של יין שותה כוס אחד. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: בכפית המטה. שוכפה המטה על פניה ולא ישכב עליה אלא בקרקע. ואין הלכה כר' יהודה:

ח כתיב באב. שבו כלו מתי מדבר בשנת המ'. ובו נתבטלו אותן השומרים שהושיב ירבעם בן נבט שהיו מונעים את ישראל שלא יעלו לרגל. ובו נתנו הרוגי ביתר לקבורה. ובו היו פוסקים מלכרות עצים למערכה לפי שמאז תש כחה של חמה, שאין בה כח לביש העצים מלחות: ויום הכפורים. שבו נתנו לוחות האחרונות, והוא יום מחילה וסליחה: שאולין. שבו לן שואלין, אפילו עשירות, שלא לביש את מי שאין לו: טעונים מבילה. קודם שלכשום. לפי

משניות מבוארות – קהתי

צלפחד" וגו' – דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה (של בנות צלפחד).
ב. יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל (ענין שופטים פרק כא). ג. יום שכלו בו מתי מדבר, שכן מובא בברייתא: כל ארבעים שנה שהיו במדבר בכל ערב תשעה באב היה משה רבנו מעביר כרוז בכל המחנה: צאו לחפור! והיו יוצאים ותופרים להם קברות ולנים בהם. למחר היה כרוז יוצא ומכריז: יבדלו חיים מן המתים! היו עומדים ומוציאים עצמם חסרים חמשה עשר אלף. ובשנת הארבעים האחרונה עשו כן ועמדו ומוציא עצמם כולם חיים. אמרו: שמא טעינו בחשבון החדש, חזרו ושכבו בקבריהם עד ליל חמשה עשר באב, וכיון שראו שנתמלאה הלכנה ולא מת אחד מהם, ידעו שחשבון החדש מכוון וכבר בטלה הגזירה (ענין "תוספות יום טוב"). ועמדו ועשאוהו יום טוב (ירושלמי; מדרש איכה; רש"י). ד. יום שביטל הושע בן אלה פרוודאות (שומרים) שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל. ה. יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה. ו. יום שפסקו מלכרות עצים למערכה, מפני שכבר תשש כוחה של חמה ואין העצים מתייבשים יפה, ומתוך כך חוששים שמא יש בהם תולעים, וכל עץ שיש בו תולעת פסול למערכה. וכיון שנגמרה ביום זה מלאכת ה' עשאוהו יום טוב, כדרך שעושים סעודה לסיימה של תורה ("תוספות יום טוב").
הטעם של יום הכפורים לפי שהוא יום סליחה ומחילה; וכן מפני שהוא יום שניתנו בו הלוחות האחרונות. שכן בשבעה עשר בתמוז שיכר

את הלוחות כמו שהזכרנו לעיל, ובשמונה עשר בו טחן את העגל, וחזר ועלה להר ונשתתה שם שמונים יום, ארבעים לתפילה וארבעים ללוחות אחרונות. אם נחשוב, איפוא, שנים עשר ימים של תמוז, שלושים יום של אב, עשרים ותשעה יום של אלול ותשעה ימים של תשרי, הרי שאותם שמונים יום כלו בסוף תשעה בתשרי, ולמחרתו ירד ונתן את הלוחות (ענין רש"י שמביא חישוב מפורט של הזמן; וענין "תוספות יום טוב"): לפיכך היו ימים טובים אלו ימים של שמחה יתרה, שבהן בנות ירושלים – ויש גורסים: בנות ישראל (וכן בסמוך), יוצאות בכלי לכן שאולין – אפילו אלו שהיו להן בגדי לבן משלהן היו שואלות מחברותיהן ולובשות; שלא לביש את מי שאין לו – את אלו שאין להן בגדי לבן משלהן. כל הפלים – הבגדים ששואלות אחת מחברתה, טעונין טבילה – קודם ללבישה, שמא טמאים הם; ויש מפרשים שאף כאן הטעם הוא שלא לביש אותן שבגדיהן צריכים טבילה (המאיר). ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים – ורוקדות בכרמים; ושנו בברייתא: מי שאין לו אשה היה בא לשם (גמרא). ומה היו אומרות? בחר, שא נא עיניך ורְאָה, מָה אָתָּה בּוֹרֵר לָךְ – לאשה, אֵל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי

יוס ראשון

באור משנה ז

משנתנו היא המשך למשנה הקודמת, והיא באה ללמד כיצד נוהגים בשבוע שחל בו תשעה באב ובערב תשעה באב.

שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה – השבוע שחל בו תשעה באב, אסור מלספר – את שערות הראש והזקן, ומלכבש – את הבגדים, כל אותו שבוע עד לאחר תשעה באב. ובחמישי – היינו כשחל תשעה באב להיות בערב שבת (וזה היה אפשרי בזמן שקידשו את החדש על פי הראייה). מתרין – לספר ולכבש בחמישי שלפני תשעה באב, מפני כבוד השבת – שלאחר תשעה באב. ויש משמיטים ענין תספורת, ומפרשים: מותרים לכבש (רש"י; ברטנורא). ברם, בימינו נוהגים להחמיר בכיכוס מהתחלת חודש אב, ובתספורת משבעה עשר בתמוז (אורח חיים תקנ"א). ערב תשעה באב – לאחר חצי היום, בסעודה המפסקת, לא יאכל אדם שני תבשילין – כגון ביצים ודגים. ובברטנורא מבואר: אין אסור משום שני תבשילין אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, אבל דבר הנאכל כמות שהוא חי, כגון חלב וגבינה וקטנית בזמן שהיא לחה, אף על פי שבישלו, אין בהן משום שני תבשילין. לא יאכל בשר – אפילו תבשיל אחד, ולא ישתה יין – ברם, אנחנו נוהגים אסור בבשר ויין מאחד באב עד עשרה באב אחר חצות היום. רבן שמעון בן גמליאל אומר: ישנה – ממנהגו, שאם היה רגיל לאכול שני תבשילים יאכל בערב תשעה באב תבשיל אחד. היה רגיל לשתות שתי כוסות יין, ישתה כוס אחת. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. רבי יהודה מחיב בכפית המטה – לכפות את המטה ולהפכה על פיה, כדי שישכב על הקרקע, כמו באבילות, ולא הודו לו חכמים – לא הסכימו לדעתו. ואמנם אין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ח

משנתנו באה לסיים את מסכתנו בטובה ובנחמה.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל בחמשה עשר באב וכיום הכפורים – בגמרא אמרו טעמים אחדים ליום טוב של חמשה עשר באב: א. שהוא יום שוחרות שבטיים לבוא זה בזה, שכן בתורה כתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יירשת נחלה ממתות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה, למען יירשו בני ישראל איש נחלתו אבותיו. ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, כי איש בנחלתו ידבקו ממתות בני ישראל", ועמדו חכמים והתירו דבר זה בחמשה עשר באב, שדרשו: "זה הדבר אשר צוה ה' לבנות

יוצאות וחולות בפרימים. ומה היו אומרות? בחור, שא נא עיניך וראה, מה אתה פורר לך. אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה. "שקר החן והכל היפה, אשה יראתה' היא תתהלל" (משלי לא, ל); ואומר (שם שם, לא): "תגילה מפרי ידיה, ויהללה בשערים מעשיה". וכן הוא אומר (שיר השירים ג, יא): "צאינה וראינה פנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו"; "ביום חתנתו" — זה מתן תורה, "וביום שמחת לבו" — זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו אמן.

מסכת מגילה

פרק ראשון

א מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר, בשלשה עשר, בארבעה עשר, בחמשה עשר, לא פחות ולא יותר. פרבין המקפין חומה מימות יהושע בן נון, קורין בחמשה עשר. כפרים ועירות גדולות קורין בארבעה עשר, אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה.

פירוש ברטנורא

שאר כל אחת בקיאה בחברתה שמא נדה היתה: יוצאות וחולות. כמו, או תשמח בתולה במחול (ירמיה לא): במלך שלמה. הקב"ה שהשלוש שלו: אמו, כנסת ישראל: זה מתן תורה. ויה"כ שבו נתנו לוחות אחרונות: זה בנין בית המקדש. שנתחנך ביה"כ:

מסכת מגילה

א א מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר. פעמים בזה ופעמים בזה, כדמפרש ואיל: מימות יהושע בן נון קורין בט"ו. דכתיב (אסתר ט, יט) על כן היהודים הפריים עושים את יום י"ד, ומדפריים ב"ד ש"מ דמוקפין בט"ו. ומימות יהושע, נפקא לן ג' מפרי פרוי, כתיב הכא היהודים הפריים וכתיב התם (דברים ג, ה) לבד מערי הפרוי, מה להלן מימות יהושע אף כאן מימות יהושע. ותקנו שהכרכים המוקפים חומה מימות יהושע, אע"פ שאין להם חומה עכשו יקראו בט"ו כמו שושן, כדי לחלוק כבוד לא"י שהיתה חרבה בימי מרדכי ואסתר, כדי שיהיו קורין בבני שושן ויחשבו כאילו הם כרכים המוקפים אע"פ שהם עתה חרובין, ויהיה זכרון לא"י בנס זה. ולפי שהיושע התחיל להלחם בעמלק תחלה, וכתיב (שמות יז, ד) כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע, לפיכך הזכירו מימות יהושע: אלא שהכפרים מקדימין. כלומר מאחר שמוקפין קורין בט"ו ושאר מוקפין ב"ד הכל בכלל, והיו משכחת תו י"א י"ב וי"ג, אלא שהכפרים נתנו להם רשות להקדים קריאתן ליום הכניסה, יום ב' בשבת שלפני י"ד, או ה' בשבת, שהן יום הכניסה, שהכפרים מתכנסים בעירות

משניות מבוארות — קהתי

היושבים בערי הפרוות עושים את יום ארבעה עשר לחודש אדר שמחה ומשתה ויום טוב, ומאחר שהפרדים קוראים בארבעה עשר, נמצאנו למדים שהמוקפים קוראים בחמשה עשר, שכן (כפי שמסופר במגילה) היהודים אשר בשושן ואשר בערי הפרוות לא נחו מאויביהם ביום אחד, אלא הפרדים נחו בארבעה עשר, ואשר בשושן נחו בחמשה עשר, ועשו כל אחד את היום שנחו בו יום משתה ושמחה (אסתר ט, טז-יח); לפיכך כשקבעו יום טוב לדורות, קבעוהו לכל אחד ביום שנח בו, לפרדים בארבעה עשר, ולשושן בחמשה עשר, וכיון שהיתה שושן מוקפת חומה קבעו שכרכים המוקפים חומה דינם כשושן, שקוראים בחמשה עשר. ולמה תלו את היקף החומה בזמן יהושע ולא בזמן אחשורוש כמו שושן? בירושלמי מבואר הטעם, כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל, שהיתה חרבה בימי אחשורוש ולעריה לא היו חומות, ואילו היו תולים את היקף החומה בזמן אחשורוש, היה דינן של כל ערי ארץ ישראל כדיון הערים הפרוות, הלכך תיקנו, שכל הערים שהיו מוקפות חומה בזמן כיבוש הארץ יקראו בחמשה עשר כשושן, אף על פי שאין להם עכשיו חומה, "ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה" (רמב"ם), ובגמרא למדים זה בגזירה שווה, שנאמר במגילה: "על כן היהודים הפריים", ונאמר (דברים ג, ה): "כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה... לבד מערי הפרוי", מה שם מימות יהושע בן נון, אף כאן מימות יהושע בן נון. ואף על פי שפסוק זה נאמר במשה, מכל מקום תולים ביהושע, לפי שהוא הכניס את ישראל לארץ. ועוד מוסיפים המפרשים בטעם הדבר, שהואיל ויהושע בן נון היה הראשון שנלחם בעמלק, שמדוע יצא המן, וכתוב (שמות יז, ד): "כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע", הלכך קבעו זמן המוקפים על שמו. מכל מקום נמצאנו למדים, ששני זמנים נקבעו לקריאת המגילה, חמשה עשר נאמר לכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, וארבעה עשר לעירות וכפרים, אלא שהכפרים מקדימין — קריאתם לפעמים, ליום הכניסה — ליום שני או חמישי בשבוע, שבהם בני הכפרים מתכנסים בעירות גדולות להביא דיניהם לפני בתי הדין,

— ביופי של האשה, תן עיניך במשפחה ביוחס שלה, כמו שכתוב: "שקר החן והכל היפה, אשה יראתה' היא תתהלל"; ואומר: "תגילה מפרי ידיה, ויהללה בשערים מעשיה" — בגמרא מובאת ברייתא: יציפות שבהן מה היו אומרות? תנו עיניכם ליופי, שאין האשה אלא ליופי. מיוחסות שבהן מה היו אומרות? תנו עיניכם למשפחה, לפי שאין האשה אלא לבנים. מכוונות שבהן מה היו אומרות? קחו מקחכם לשום שמים". וכן הוא אומר — התנא מסיים כאן בפסוק הנדרש על יום הכיפורים כיום של שמחה: "צאינה וראינה פנות ציון במלך שלמה" (הקב"ה שהשלוש שלו) בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו" ודרשו: "ביום חתנתו" זה מתן תורה — היינו יום הכיפורים שבו ניתנו לוחות אחרונות, והוא יום חתונתו של הקב"ה עם כנסת ישראל, "וביום שמחת לבו" זה בנין בית המקדש — שנתחנך ביום הכיפורים בימי שלמה (וש"י; ברטנורא); וכיון שזכר בית המקדש מסיימת המשנה בתפילה: שיבנה במהרה בימינו אמן.

י ו ש נ י

מסכת מגילה

באור משנה א

כתוב במגילת אסתר (ט, לא): "לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם" — מכאן למדים, שזמנים הרבה תיקנו להם חכמים. ואילו הם הזמנים? על כך דנה משנתנו. מגילה נקראת באחד עשר — באדר, בשנים עשר — או בשנים עשר באדר, או בשלשה עשר, או בארבעה עשר, או בחמשה עשר — באדר, כלומר באחד מחמשה זמנים אלו, לא פחות — לא לפני אחד עשר, ולא יותר — ולא לאחר חמשה עשר. פרבין המקפין חומה מימות יהושע בן נון — שהיו מוקפים חומה בזמן שכבש יהושע את הארץ, אף על פי שאין להם עכשיו חומה, קורין — את המגילה, בחמשה עשר — באדר. כפרים ועירות גדולות קורין בארבעה עשר — שנאמר (אסתר ט, טז): "על כן היהודים הפריים

ב פיצד? חל להיות יום ארבעה עשר בשני – כפרים ועירות גדולות קורין בו פיום, ומקפות חומה למחר. חל להיות בשלישי או ברביעי – כפרים מקדימין ליום הפניסה, ועירות גדולות קורין בו פיום, ומקפות חומה למחר. חל להיות בחמישי – כפרים ועירות גדולות קורין בו פיום, ומקפות חומה למחר. חל להיות בשבת – כפרים מקדימין ליום הפניסה, ועירות גדולות קורין בו פיום. חל להיות בשבת – כפרים ועירות גדולות מקדימין וקורין ליום הפניסה, ומקפות חומה למחר. חל להיות אחר השבת – כפרים מקדימין ליום הפניסה, ועירות גדולות קורין בו פיום, ומקפות חומה למחר.

ג איזו היא עיר גדולה? כל שיש בה עשרה בטלנים. פחות מכאן – הרי זה כפר. באלו אמרו: מקדימין ולא

פירוש ברטנורא

למשפט, לפי שב"ד יושבים בב' וה' בתקנת עזרא. אי נמי, מתכנסין הכפרים לעירות בב' וה' לשמוע קריאת התורה. והכפרים אינם בקיאים כל כך לקרות וצריכים שיקראנה להם אחד מבני העיר, ולא הטריחוהו חכמים לחזור ולבא ביום י"ד, כדי שיהיו פנויים ביום פורים להספיק צרכי סעודת פורים לבני העירות. ומצאו לדבר זה רמז מן המקרא, דכתיב (אסתר ט, לא) לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם, ואי לא תקון מורכזי ואסתר אלא י"ד וט"ו הכתובים במקרא. לימא קרא בזמנם, מאי זמניהם, ש"מ עוד ב' זמנים אחרים חוץ מאותן הכתובים במגילה, וי"ג לא צריך קרא לרבווי שיהא ראוי לקריאה, שעיקר הגם בו היה, שבו נקחלו להגנם מאויביהם בין בשושן בין בשאר מדינות, על כרחך לא רבי קרא אלא י"א וי"ב. ואין לומר דרבי ט"ו וי"ז שלאחר י"ד וט"ו הכתובים במגילה, דאמר קרא (שם) ולא יעבור:

ב חל להיות י"ד: בע"ש, עיירות ומקופין קורין בו פיום. שאין קריאת מגילה בשבת, גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירה ד' אמות ברשות הרבים, ואם יאחרנה עד אחד בשבת הוה ליה י"ו, ואמר קרא ולא יעבור. ואע"פ שבני הכפרים קורין המגילה ב"ד כשחל ט"ו להיות בשבת, מ"מ אין קורין ויבא עמלק אלא בשבת שהוא יום ט"ו, ומפטירים פקדת, ושואלין ודורשין בהלכות פורים כל אותה שבת. וסעודת פורים, אית דאמרי דעבדי לה ביום י"ד שבו קורין את המגילה, ואית דאמרי דמאחרין אותה לאחר השבת. והכי משמע בירושלמי, דסעודת פורים שחל להיות בשבת מאחרין ולא מקדימין. ולכו"ע אין עושים אותה בשבת: חל להיות י"ד. באחד בשבת, כפרים מקדימין ליום הפניסה. דה"ל י"א. וה"מ שהקילו חכמים לבני הכפרים להקדים ליום הפניסה, בזמן שישראל שרוין על אדמתן ושלוחי בית דין יוצאים להודיע מתי קידשו ב"ד החדש ומתי הפסח נקבע. אבל בזמן הזה שהעם מסתכלין בקריאת המגילה ומונים ממנה שלשים יום לפסח, אם יקדימו הכפרים קריאתן הרי יעשו הפסח לסוף ל' יום של קריאה, ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים של פסח, לפיכך אין קורין אותה אלא בזמנה:

ג עשרה בטלנים. של בית הכנסת, שבטלנים ממלאכתן ונונים משל צבור, כדי להיות מצויין תמיד בשעת התפילה בבהכ"נ: באלו אמרו. בזמנים של מגילה

משניות מבוארות – קהתי

אמות ברשות הרבים. ואין דוחים קריאתן של המוקפות חומה ליום ראשון, לפי שהוא כבר ששה עשר באדר, וכתוב (אסתר ט, כז): "ולא יעבור". ומכל מקום אין קוראים פירוש "ריבוא עמלק" אלא בשבת, וסעודת פורים יש סוברים, שעושים בארבעה עשר, ביום שבו קוראים את המגילה. ויש סוברים, שדוחים אותה ליום ראשון (ברטנורא). **חל להיות** – ארבעה עשר, **בשבת** – היינו בזמן שקידשו את הלכנה על פי הראיה (שכן לפי הלוח לעולם לא יחול פורים בשבת ואף לא בשני וברביעי). **כפרים ועירות גדולות מקדימין וקורין ליום הפניסה** – ליום חמישי, שהוא שנים עשר באדר, שכיון שהעיירות מקדימות, קוראות הן עם הכפרים כאחד, ומקפות חומה למחר – בחמשה עשר. **חל להיות** – ארבעה עשר, **אחר השבת** – ביום ראשון בשבוע, **כפרים מקדימין ליום הפניסה** – ליום חמישי שלפני השבת, שהוא אחד עשר באדר, **ועירות גדולות קורין בו פיום** – בארבעה עשר, ומקפות חומה למחר – בחמשה עשר באדר. בגמרא מובאת ברייתא (מגילה ב, א): אימתי (מקדימים וקוראים ביום הפניסה)? בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרוין על אדמתן. אבל בזמן הזה אין קורין אותה אלא בזמנה (כפרים ועיירות בארבעה עשר, ומוקפות חומה בחמשה עשר; עיין בגמרא ובדפוס).

י ו ש י ש

באור משנה ג

איזו היא עיר גדולה – שקוראים בה את המגילה בארבעה עשר באדר: **כל שיש בה עשרה בטלנים** – הבטלים ממלאכתם ומצויים תמיד בבית הכנסת בשעת התפילה (הור"י; חמאירי). **פחות מכאן** – אם יש בה פחות מעשרה בטלנים, **הרי זה כפר** – ומקדים ליום הפניסה. **באלו** – בזמני קריאת המגילה, **אמרו** – חכמים: **מקדימין** – בקריאת המגילה, אם חל זמן קריאתה בשבת, **ולא מאחרין** – קריאתה לאחר השבת, שנאמר (אסתר ט, כז): "ולא יעבור", כמו שכבר בארנו במשנה הקודמת. **אבל זמן עצי כהנים** – הזמנים הקבועים

היושבים בכל שני וחמישי מתקנת עזרא, ומתוך שאינם בקיאים בעצמם לקרוא, הקלו בהם שיקרא להם אחד מבני העיר ביום הפניסה, ולא הטריחוהו לחזור ולבוא ביום ארבעה עשר (דפוס). ויש מפרשים, שיום שני וחמישי נקראים ימי הפניסה, לפי שמתכנסים בהם בני הכפרים בעיירות לתפילה בציבור ולקריאת התורה (רבנו חננאל), ובגמרא אמרו, שהקילו לבני הכפרים, מפני שמספקים מים ומזון לאחייהם שבכרכים. וכיון שמקדימים ליום הפניסה יוצא שפעמים קוראים בשלשה עשר באדר, פעמים בשנים עשר ופעמים באחד עשר, אבל לא לפני אחד עשר, כמפורש במשנה הבאה.

באור משנה ב

פיצד – מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר וכו'? **חל להיות יום ארבעה עשר בשני** – ביום שני בשבוע, **כפרים ועירות גדולות קורין בו פיום** – הואיל ויום פניסה הוא, אף הכפרים קוראים בו, ומקפות חומה למחר – קוראים למחר בחמשה עשר באדר. **חל להיות** – ארבעה עשר באדר, **בשלישי או ברביעי** – בשבוע, **כפרים מקדימין ליום הפניסה** – ליום שני בשבוע, שהוא שלשה עשר באדר, אם חל ארבעה עשר להיות בשלישי; או הוא שנים עשר באדר, אם חל ארבעה עשר להיות ברביעי, **ועירות גדולות קורין בו פיום** – בארבעה עשר באדר, ומקפות חומה למחר – בחמשה עשר. **חל להיות** – ארבעה עשר, **בחמישי** – בשבוע, שהוא יום פניסה, **כפרים ועירות גדולות קורין בו פיום** – בארבעה עשר; ואין הכפרים מקדימים ליום שני, שהוא אחד עשר באדר, שמיים פניסה ליום פניסה אין מקדימים. ומקפות חומה למחר – בחמשה עשר. **חל להיות** – ארבעה עשר, **ערב שבת** – ביום שני, **כפרים מקדימין ליום הפניסה** – ליום החמישי, שהוא שלשה עשר באדר, **ועירות גדולות ומקפות חומה קורין בו פיום** – אף מוקפות חומה שדינם לקרוא בחמשה עשר קוראים בארבעה עשר, שאין קריאת המגילה בשבת, גזירה שמא יעבירה ארבע

מֵאַחֲרָיו. אֲבָל זְמַן עֲצֵי כְהֻנִּים, וְתַשְׁעָה בָּאֵב, וְחִגִּיגָה, וְהִקְהָל – מֵאַחֲרָיו וְלֹא מִקְדִּימָיו. אָף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ מִקְדִּימָיו וְלֹא מֵאַחֲרָיו, מִתְרִין בְּהִסְפָּד וּבִתְעִנּוּת וּמִתְנֻת לְאֲבִיוֹנִים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִימָתִי? מָקוֹם שֶׁנִּכְנָסִין בִּשְׁנֵי וּבִחְמִישִׁי, אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין נִכְנָסִין לֹא בִשְׁנֵי וְלֹא בִחְמִישִׁי, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּזִמְנָהּ.
ד קָרְאוּ אֶת הַמְּגִלָּה בְּאֶדְר הָרָאשׁוֹן וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה – קוֹרִין אוֹתָהּ בְּאֶדְר הַשְּׁנִי. אֵין בֵּין אֶדְר הָרָאשׁוֹן לְאֶדְר הַשְּׁנִי, אֶלָּא קְרִיאַת הַמְּגִלָּה וּמִתְנֻת לְאֲבִיוֹנִים.
ה אֵין בֵּין יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת אֶלָּא אֲכָל נֶפֶשׁ בְּלִבָּד. אֵין בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם הַכַּפּוּרִים, אֶלָּא שָׁזָה זְדוּנָה בְּיַד אָדָם וְזֶה זְדוּנָה בְּכָתָהּ.

פירוש ברטנורא

אמרו מקדימין אם חל זמן קריאתה בשבת: אבל זמן עצי כהנים והעם. שהיו משפחות לישראל שקבועים להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה, ומביאין קרבן עצים עמהם עולות נדבה, אם חל להיות בשבת מאחרים ליום מחר: ותשעה באב. והוא הדין שאר תעניות, אם חל א' מזה להיות בשבת: וחגיגה. אם חל י"ט בשבת דוחין שלמי חגיגה למחר, שהרי יש לה תשלומין כל יו'. וכן הקהל את העם, שהיה המלך קורא בספר משנה תורה, וכל העם חייבין לבא ולהביא את טפם, כדרכיב (דברים לא, יב) האנשים והנשים והזקנים והעניים, ובשבת אי אפשר ודוחין אותו למחר: ולא מקדימין. דאבתי לא מטי זמן חובייהו. ותשעה באב, דאקדמו פורענותא לא מקדימין:

ד אין בין אדר ראשון לאדר שני וכו'. ה"ק אין בין י"ד וט"ו של אדר ראשון לי"ד וט"ו של אדר שני, אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים, הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין:
ה אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. מתניתין ב"ש היא, דאמרי (ביצה יב ע"א) אין מוציאין את הקטן ולא את הלולב ולא את הס"ת לרשות הרבים, כיון שאין בהם צורך אוכל נפש. ואין כן הלכה, אלא כדברי בית הלל, דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה. ואיכא נמי מילי אחרינא שאסורים בשבת ומותרים ביו"ט אע"פ שאינם צורך אוכל נפש, כגון משילין פירות דרך ארובה ביו"ט, אבל לא בשבת: שזוז זדונו בידי אדם. שבת יש בה מיתת ב"ד:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

משנתנו דנה בענין הזמן של קריאת המגילה בשנה מעוברת.

קָרְאוּ אֶת הַמְּגִלָּה בְּאֶדְר הָרָאשׁוֹן וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה – לאחר ימי הפורים עיברו בית דין את השנה והוסיפו לה אדר שני, קוֹרִין אוֹתָהּ בְּאֶדְר הַשְּׁנִי – פעם שנייה, שאין יוצאים ידי חובה בקריאה שבאדר ראשון. אֵין בֵּין אֶדְר הָרָאשׁוֹן לְאֶדְר הַשְּׁנִי – בגמרא מבואר: אין בין ארבעה עשר וחמישה עשר של אדר הראשון לארבעה עשר וחמישה עשר של אדר השני אֶלָּא קְרִיאַת הַמְּגִלָּה וּמִתְנֻת לְאֲבִיוֹנִים – שהן נהוגות באדר השני ולא בראשון; ואמרו הטעם בגמרא, משום סמיכת גאולת פורים לגאולת פסח. אבל לענין הספד ותענית שווים הם, שאף בארבעה עשר ובחמישה עשר שבאדר הראשון אסורים בהספד ובתענית.

יום רביעי

באור משנה ה

אב המשנה הקודמת באות מכאן ועד סוף פרקנו הלכות שונות המתחילות בלשון "אין בין... אלא".

אֵין בֵּין יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת – לענין איסור מלאכות, אֶלָּא אֲכָל נֶפֶשׁ בְּלִבָּד – שביום טוב מותר לעשות מלאכה שהיא לצורך אוכל נפש, שנאמר (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", מה שאין כן בשבת. משנה זו שנויה במסכת ביצה (ה, ב), ומבואר בגמרא (שם) שהמשנה היא לדעת בית שמאי, אבל ההלכה היא כבית הלל הסוברים, שמתוך שהותרה ביום טוב הוצאה והבערה לצורך אוכל נפש הותרה גם שלא לצורך, כגון שיש בה צורך מצווה או צורך איזו הנאה לאדם (עין ביצה א, ה, ב. ה). אֵין בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם הַכַּפּוּרִים – לענין מלאכה האסורה בשניהם, אֶלָּא שָׁזָה זְדוּנָה בְּיַד אָדָם – העושה מלאכה בשבת במזיד עונשו בידי אדם, שחייב סקילה על ידי בית דין, וְזֶה זְדוּנָה בְּכָתָהּ – והעושה מלאכה ביום הכיפורים במזיד חייב כרת, היינו שעונשו בידי שמים (עין יוֹקָדָה כג, ל). ביום, אם התרו בו והלקוהו פטור מכרת (משנה מכות ג, טז).

למשפחות מסויימות להביא עצים למערכת האש שעל המזבח, הנקראים "עצי כהנים והעם", כמו ששינונו במסכת תענית (ד, ה); וכל אותן המשפחות קבעו יום טוב לעצמן כל אחת ביום שמביאה את העצים, והיו מקריבות בו קרבן עולת נדבה הנקרא "קרבן העצים"; וְתַשְׁעָה בָּאֵב – והוא הדין שאר התעניות, וְחִגִּיגָה – שלמי חגיגה, שהיו מביאים בשלושת הרגלים, וְהִקְהָל – שנאמר (דברים לא, יג): "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בתג הסוכות... תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. הקהל את העם האנשים והנשים והטף..." וזמנו היה קבוע במוצאי יום טוב הראשון של סוכות, מֵאַחֲרָיו וְלֹא מִקְדִּימָיו – אם חל אחד מזמנים אלו בשבת, דוחים אותו ליום מחר, ואין מקדימין אותו לפני השבת. הטעם מבואר בגמרא לפי שעדיין לא הגיע זמן חיובם. ובתשעה באב הטעם הוא, שפורענות אין מקדימים. שלמי חגיגה אינם דוחים שבת, לפי שיש להם תשלומין כל שבעה. ומצוות הקהל נדחית מפני השבת, לפי שחייבים כל העם לבוא ולהביא את טפם, ובשבת אי אפשר להביאו, שאסור לשאתו ברשות הרבים (דנ"ט). ובירושלמי מבואר הטעם, לפי שהיו עושים למלך בימה של עץ בעזרה ואי אפשר לעשותה בשבת; ומערב יום טוב אין יכולים לעשותה, שלא יהא דוחק בעזרה שלא לצורך היום. והרמב"ם כותב טעם אחר (על פי הירושלמי): מפני תקיעת החצוצרות והתחניות שאינן דוחין את השבת (הל' חגיגה ג, ז). אָף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ מִקְדִּימָיו וְלֹא מֵאַחֲרָיו – בקריאת המגילה, מִתְרִין בְּהִסְפָּד וּבִתְעִנּוּת – בימים שהקדימו לקרוא בהם, וּמִתְנֻת לְאֲבִיוֹנִים – כלומר שאם נתנו בימים אלו מתנות לאביונים יצאו ידי חובתם (רמב"ם). ביום, משלוח מנות אינו נוהג אלא בזמן סעודה, וסעודת פורים צריכים לעשותה בזמנה (הר"ף עפ"י ירושלמי). ויש מפרשים: ומתנות לאביונים – שפטורים מליתן מתנות בימים שהקדימו לקרוא בהם (חמא"ר). אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִימָתִי – התירו חכמים לכפרים להקדים ליום הכניסה? מָקוֹם שֶׁנִּכְנָסִין בִּשְׁנֵי וּבִחְמִישִׁי – שמתכנסים בימים אלו בעצירות כמו שבארנו במשנה א; ולפי הרמב"ם, שמתקבצים בימים אלו בבתי כנסיות; אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין נִכְנָסִין לֹא בִשְׁנֵי וְלֹא בִחְמִישִׁי, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּזִמְנָהּ – בארבעה עשר באדר.

ו אין בין המדר הנאה מחברו למדר ממנו מאכל, אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אכל נפש. אין בין נדרים לנדבות, אלא שהנדרים חייב באחריותו, ונדבות אינו חייב באחריותו.
ז אין בין זב הרוצה שתי ראיות לרואה שלש, אלא קרבן. אין בין מצרע מסגר למצרע מחלט, אלא פריעה ופרימה. אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט, אלא תגלחת וצפרים.
ח אין בין ספרים לתפלין ומזוזות, אלא שהספרים נכתבין בכל לשון, ותפלין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית.

פירוש ברטנורא

ו אין בין המודר הנאה. אין מודר הנאה חמור ממודר מאכל אלא דריסת הרגל, שמודר הנאה אסור לו ליכנס בתוך שלו ומודר מאכל מותר: וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש. מותר להשאיל למודר מאכל. ודוק במקום שאין משכירין כיוצא בהם, אבל במקום שמשכירין כיוצא בהם, אסור. דכל הנאה המביאה ליד מאכל שאם לא התנהו זה מחוסר בה שזה פרוטה, הנאת מאכל הוא, שהרי ראויה אותה פרוטה לקנות בה מאכל: נדר. האומר הרי עלי עולה, ולאחר זמן הפרישה ונאבדה, חייב באחריותה: נדבה. האומר הרי זו עולה, ונאבדה, אינו חייב באחריותה, שהרי לא קבלה עליו. אבל לענין כל תאחר, זה זה שוין דכתיב (דברים כ"ג, כד) כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיו. הרי נדר ונדבה אמורים בענין:
ז שתי ראיות. בין ביום אחד, בין בשני ימים רצופים. וכן ג' ראיות, בין ביום אחד, בין בג' ימים רצופים, או ב' ביום אחד ואחד למחר: אלא קרבן. שוב הרואה ב' ראיות אינו טעון קרבן. אבל לענין לעשות משכב ומושב אב הטומאה ואפילו לא נגע בהן, וספירת ז' משיפוסק מוזהב, שצריך למנות ז' נקיים קודם שיטבול, זה זה שווים: אין בין מצרע מוסגר. שטעון הסגר, כדכתיב (ויקרא יג, ה) והסגירו הכהן שבעת ימים: למצרע מוחלט. שטמאו הכהן לנמרי: אלא פריעה ופרימה. הא לענין שלוח וטומאה, זה זה שווין: אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים. דגבי תגלחת וצפרים כתיב (שם יד, ג) והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, יצא מוסגר שצערתו תלויה בימים, שאפילו נרפא צריך להיות מוסגר שבעה ימים. אבל לענין טהרה במקוה, זה זה שווין, דבטהור מתוך הסגר נמי כתיב (שם יג, ו) וכבס בגדיו וטהר. ואע"ג דאיכא נמי קרבנות אשם ולוג שמן, מיהו הכא ביום טהרתו ורפואתו הוא דקתני, ולא איירי בקרבנות שהן בשמיני:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

אלא לאחר שהביא קרבנו. אין בין מצרע מסגר – שהסגירו הכהן כדי לראות אם פשה נגע הצרעת (ויקרא יג, ד-ה). למצרע מחלט – שטימאו הכהן באופן מוחלט, אלא פריעה ופרימה – שמצורע מוחלט נאמר בו (שם שם, טז): "בגדיו יהיו פרומים (קרוונים) וראשו יהיה פרוע" וכו', מה שאין כן במצורע מוסגר. אבל לענין מה שנאמר (שם שם, טז): "כל ימי אשר הנגע בו יטמא..." בדד ישב מחוץ למחנה מושבו", זה זה שווים. אין בין טהור מתוך הסגר – שנאמר במצורע מוסגר (ויקרא יג, ו): "וראה הכהן אותו ביום השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן", לטהור מתוך החלט – שלאחר שהוחלט נרפא נגע הצרעת ממנו, אלא תגלחת וצפרים – שהטהור מתוך החלט מתגלח ומביא שתי צפרים וכו' כמפורט בפרשת מצורע (ויקרא יד), שכן נאמר שם: "והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע" – מי שצערתו תלויה ברפואה, יצא טהור מתוך הסגר שאין צערתו תלויה ברפואה אלא בימים. אבל לענין טבילה במקוה וכיבוס בגדים שניהם שווים, שאף בטהור מתוך הסגר נאמר (שם שם, ו): "וכבס בגדיו וטהר". ואמנם גם קרבן אשם ולוג שמן יש בטהור מתוך החלט ואין בטהור מתוך הסגר, אבל אין משנתנו עוסקת אלא בדברים שמחוייב בהם ביום טהרתו ולא בקרבנות שהם ביום השמיני (רש"י; ברטנורא).

באור משנה ח

אין בין ספרים – תורה נביאים וכתובים, לתפלין ומזוזות – לפרשיות של התפלין והמזוזות, אלא שהספרים נכתבין בכל לשון – אפילו בכתב ובלשון של אומה אחרת, ותפלין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית – בכתב הקודש ובלשון הקודש (רש"י, שנאמר (דברים ו, ו): "והיו הדברים האלה" – בהווייתם יהיו, שלא ישתנו מצורתם ולשונם. אבל לתפוס בגידים ולטמא את הידים שווים הם (גמרא). רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף בספרים לא התירו שיכתבו – בלשון אחרת מלבד לשון הקודש, אלא יונית – בכתב יוני ובלשון יונית. הטעם מבואר בגמרא, שנאמר (בראשית ט, כז): "יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם" – יפיתו של יפת (היינו הלשון היוונית שהיא הלשון היפה מושל כל בני יפת – רש"י)

אין בין המדר הנאה מחברו – שהדירו חברו מליהנות משלו, כלומר שאסר עליו שלא ייהנה ממנו, למדר ממנו מאכל – למי שהדירו חברו שלא ייהנה ממנו הנאת מאכל, אלא דריסת הרגל – בחצר חברו, שהמודר מחברו אסור לו אף להיכנס לרשות חברו, אבל המודר מאכל מחברו מותר ליכנס לרשותו, וכלים שאין עושין בהן אכל נפש – כלים של חברו שאין משתמשים בהם לצורך אכילה, המודר הנאה מחברו אסור לשאול כלים כאלו, אבל המודר מאכל מחברו מותר לשאול. ברם, במקום שנוהגים להשכיר כלים כאלו, אף המודר מאכל מחברו אסור לשאול אותם, שכן נהנה הוא מדמי השכירות שחברו וויתר לו עליהם, ובדמים אלו יכול הוא לקנות צרכי אוכל נפש, ונמצא נהנה מחברו הנאה המביאה לידי מאכל, וכל הנאה המביאה לידי מאכל הנאת מאכל היא (משנה נדרים ד, א; ברטנורא). אין בין נדרים לנדבות – האומר: "הרי עלי עולה" או: "הרי עלי שלמים", הרי זה נדר; אבל האומר: "הרי בהמה זו עולה" או "שלמים", הרי זה נדבה; ואין בין נדרים לנדבות אלא שהנדרים חייב באחריותו – שאם הפריש הנודר את קרבנו ואבד או נגנב, חייב הוא להביא קרבן אחר, ונדבות אינו חייב להביא אחרת במקומה. מתה הבהמה שנדר לקרבן או נגנבה, אינו חייב להביא אחרת במקומה. ברם, לענין "כל תאחר" נדרים ונדבות שווים, שנאמר (דברים כג, כב-כד): "כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו... מוצא שפתך תשמור ועשית, כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיו" – הרי נדר ונדבה אמורים בענין (רמב"ם; ברטנורא).

יום חמישי

באור משנה ז

אין בין זב הרוצה שתי ראיות – של זיבה ביום אחד או בשני ימים רצופים, לרואה שלש – ראיות של זיבה ביום אחד או בשניים או בשלושה ימים רצופים, אלא קרבן – שוב הרואה שתי ראיות מונה שבעה ימים נקיים וטובל ביום השביעי ואוכל בקדשים לערב, ואינו טעון קרבן, אבל הרואה שלש חייב גם להביא קרבן ביום השמיני "שתי תורים או שני בני יונה" (ויקרא טו, יד), ואינו אוכל בקדשים

ט אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרבה בגדים, אלא פר הפא על כל המצות. אין בין כהן משמש לכהן שעבר, אלא פר יום הכפורים ועשירית האיה. **י** אין בין כהן גדולה לכהן קטנה אלא פסחים. זה הפלל: כל שהוא נדר ונדב – קרב בפמה, וכל שאינו לא נדר ולא נדב – אינו קרב בפמה.

פירוש ברטנורא

ח נכתבין בכל לשון. בכתב של כל אומה ובלשון של כל אומה: אין נכתבין אלא יונית. ומעמא דשור ספרים ביונית יותר משאר לשונות, דאמר קרא (בראשית ט, כז) יפת אלהים ליפת וישכון באחלי שם, ויפיתו של יפת, כלומר הלשון היפה שבכל בני יפת, ישכון באחלי שם, ואין לך לשון יפה בכל בני יפת כלשון יוני. והלכה כרשב"ג. מיהו בזמן הזה, כבר אבד אותו לשון יוני ונשתבש, לפיכך אין כותבין ספרים בזמן הזה אלא בכתב הקודש ובלשון הקודש: **ט** מרובה כנגדים. כהנים ששמשו בבית שני, ואף בבית ראשון מן יאשיהו ואילך, שנענוה צלוחית של שמן המשחה בימיו, ולא היו כהנים גדולים אלא בלבישת הכהנים בלבד: פר הפא על כל המצות. כהן משוח שהורה היתר בדבר שזדונו כרת, ועשה כחוראתו, מכאן פר כדרכים (ויקרא ד, ג) ואם הכהן המשיח: כהן גדול שאירע בו פסול ומינו אחר תחתיו ועבר פסולו וחזר לעבודתו, והעבירו הבא תחתיו. הראשון קרוי משמש, והשני עבר: אלא פר יוה"כ. שא"א להביא שתיים. וכן עשירית האיה, חבתי כהן גדול שבכל יום, שא"א להביא שתיים. הא לכל שאר דברים, זה וזה שוין, אם בא להקטיר או לעבוד שום עבודה משמש בשמנה בגדים, ושניהם מצווין על התולה, ומוזהרים על האלמנה. ומקריבין אונגין: **י** אין בין כהן גדולה. בשעת היתר הכמות מייר. במה גדולה היא כמות צבור, שהיתה בנוב ובענין: לבמה קטנה. של כל יחיד ויחיד, שכל אחד היה עושה במה לעצמו: אלא פסחים. וכל שהוא כעין פסחים, דהיינו החובות שקבוע להן זמן כפסח, כגון תמידים ומוספים. אבל חובות שאין קבוע להם זמן, כגון פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודה וזה, אף בכמה גדולה לא היו קרבים:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה י

קודם שהוקם המשכן במדבר מותר היה לישראל להקריב את קרבנותיהם בבמות שהיו מקימים בכל מקום שרצו, כמו שהקריבו מאדם הראשון ועד משה רבנו. משהוקם המשכן, אסור היה להקריב קרבנות בבמות אלא על המזבח שבמשכן בלבד (עין ויקרא יז, ד). כשעברו את הירדן בימי יהושע ובאו לגלגל, אף על פי שהעמידו שם את המשכן ובחזרו מזבח הנחשת שעשה משה רבנו, מכל מקום הואיל ולא היה הארון בתוך המשכן, שהיה הולך עמהם במלחמותיהם, הותרו הבמות, שמותר היה לכל אחד ואחד לבנות לו במה בכל מקום שירצה ולהקריב עליו קרבנות. והיה המזבח שבמשכן נקרא "במה גדולה" או "במת ציבור", וכל במת יחיד נקראה "במה קטנה". משבאו לשילה, והעמידו שם את המשכן (יהושע יח, א), הואיל ונתנו בו את המזבח והארון, נאסרו הבמות. לאחר שחרכה שילה ונלקח הארון על ידי הפלשתים בימי עלי הכהן (שמואל א, ג), באו לעיר נוב, והקימו שם משכן, שעמד שם שלש עשרה שנה. ולאחר שחרכה נוב בימי שאול המלך (כמסופר בשמואל א פרקים כא-כב) העבירו את המשכן לגבעון, כמו שכתבו (מלכים א, ג, ד): "יילך המלך גבעונה לזבוח שם כי היא הבמה הגדולה", ועמד שם המשכן ארבעים וארבע שנים. בתקופה זו של נוב וגבעון שוב הותרו הבמות (עין הטעם במשנה שלבש קיט, א) עד שנבנה המקדש בירושלים, ואז נאסרו הבמות עד עולם. משנתנו דנה בזמן היתר הבמות, והיא באה ללמד מה בין הבמה הגדולה לבמה הקטנה.

אין בין כהן גדולה – במת הציבור שהיתה במשכן, בגלגל ובנוב ובגבעון, **לכמה קטנה** – במת יחיד, שכל אחד היה עושה לעצמו, **אלא פסחים** – שכל יחיד לא היה מקריב פסחו בכמה קטנה שלו, אלא בכמה גדולה. בממרא מבואר, שאין הכוונה לפסחים בלבד אלא לכל קרבנות החובה שקבוע להן זמן כפסחים, כגון תמידים ומוספים, שאינם קריבים אלא בכמה גדולה. ברם, קרבנות חובה שאין קבוע להם זמן, כגון פר העלם דבר של ציבור (ויקרא ד, יג-יד), אף בכמה גדולה לא היו קריבים. **זה הפלל**: כל שהוא נדר ונדב – קרב בפמה – קרבן משום נדר או נדב, **אינו קרב בפמה** – קטנה. **וכל שאינו לא נדר ולא נדב**, אינו קרב בפמה – קטנה, אלא בכמה גדולה, חוץ מקרבנות חובה שאין להם זמן, שאינם קריבים לא בכמה גדולה ולא בכמה קטנה, כמו שהבאנו לעיל.

שבת קודש

באור משנה יא

כבר הזכרנו בהקדמה למשנה הקודמת, שבזמן שעמד המשכן בשילה נאסרו הבמות, והיו כל הקרבנות קריבים על המזבח שבמשכן, כמו במקדש בירושלים. משנתנו באה ללמד, שמכל מקום יש הבדל בין משכן שילה למקדש בירושלים.

אין בין שילה – בזמן שעמד שם המשכן, **לירושלים** – בזמן

ישכון באחלי שם. ואמרו בגמרא: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. וכן פוסק הרמב"ם. ברם, הרמב"ם כותב שכבר נשתבשה הלשון היוונית ואבדה, ולפיכך אין כותבים היום אפילו ספרים אלא אשורית.

יום ששי

באור משנה ט

אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרבה בגדים – בימי הבית הראשון היה הכהן הגדול נמשח בשעת מינויו בשמן המשחה, אבל מימי המלך יאשיהו ואילך ובזמן בית שני לא היה שמן המשחה, כי נגנז על ידי יאשיהו, והכהן הגדול היה מתחנך בריבוי בגדים, היינו שהוסיפו לו ארבעה בגדים על הארבעה שלבש עד למינויו, שהיו כהן הדיוט משמש בארבעה בגדים, וכהן גדול בשמונה (עין יומא ז, ה). ומכאן נקרא אז הכהן הגדול "המרובה בבגדים"; ואין בין הכהן הגדול המשוח בשמן המשחה לכהן הגדול המרובה בבגדים, **אלא פר הפא על כל המצות** – שאם כהן משוח עבר על אחת "מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה", היינו שטעה והורה לעצמו היתר בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, ועשה על פי הוראתו, חייב להביא פר על חטאתו, שנאמר (ויקרא ד, ג): "נפש כי תחטא בשגגה מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה ועשה מאחת מהנה. אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת". אבל מרובה בגדים שעבר בשגגה על אחת מ"כל מצוות ה' אשר לא תעשינה" בשגגת הוראה ומעשה, אינו מביא פר לחטאת אלא כשבה או שעירה, כדן הדיוט שחטא בשגגה (שם שם, כז ואילך). **אין בין כהן משמש לכהן שעבר** – שכן אם אירע פסול בכהן גדול היו ממנים אחר תחתיו, וכשעבר פסולו של הראשון חזר לעבודתו, ומאז נקרא הראשון "כהן משמש" והשני נקרא "כהן שעבר ממשיחותו". ואין בין כהן משמש לכהן שעבר **אלא פר יום הכפורים** – שהכהן הגדול המשמש מקריבו ולא הכהן שעבר, **ועשירית האיה** – שנאמר (ויקרא ו, יג-טז): "זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו עשירית האיה סולת מנחת תמיד, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב... והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה"; קרבן זה נקרא "מנחת חביתין", שהכהן הגדול מקריב כליל כל יום, ואין מנחה זו נוהגת אלא בכהן הגדול המשמש ולא בכהן גדול שעבר. אבל לכל שאר דברים, כגון לעבודת יום הכיפורים, לאיסור נשואי אלמנה ולאיסור טומאת קרובים, שניהם שווים, כמפורט במסכת הוריות (ג, ד).

יֵא אֵין בֵּין שִׁילָה לִירוּשָׁלַיִם, אֶלָּא שְׁבִשִּׁילָה אוֹכְלִים קֳדָשִׁים קָלִים וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי כָּכֶל הָרוּאָה, וּבִירוּשָׁלַיִם לִפְנֵים מִן הַחוּמָה. וְכָאן וְכָאן – קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים נֶאֱכָלִים לִפְנֵים מִן הַקְּלָעִים. קֳדָשֶׁת שִׁילָה יֵשׁ אַחֲרֶיהָ הֵתֵר, וּקֳדָשֶׁת יְרוּשָׁלַיִם אֵין אַחֲרֶיהָ הֵתֵר.

פ ר ק ש נ י

א הַקּוּרָא אֶת הַמְּגִלָּה לְמַפְרַע – לֹא יֵצֵא. קֳרָאָה עַל פֶּה, קֳרָאָה תְּרֻגּוֹם, בְּכָל לְשׁוֹן – לֹא יֵצֵא. אֲבָל קוֹרֵין אוֹתָהּ לְלוּעֻזֹּת בְּלֻעֵי. וְהַלּוּעִי שְׁשֻׁמַּע אֲשׁוּרִית – יֵצֵא.

פירוש ברטנורא

יֵא כָּכֶל הָרוּאָה. כָּכֶל מְקוֹם שִׁכּוּל לִרְאוֹת מִשֶּׁם אֶת שִׁילָה: יֵשׁ אַחֲרֶיהָ הֵתֵר. כַּשְׁחֲרַבָּה שִׁילָה הוֹתֵרוּ הַבְּמוֹת: **ב א** הַקּוּרָא אֶת הַמְּגִלָּה לְמַפְרַע לֹא יֵצֵא. דְּכַתִּיב (אֶסְתֵּר מ, כח) וְהַיּוֹמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים, מִה עֲשִׂיתָ הַיּוֹמִים אִ"א לְמַפְרַע, דִּא"א שִׁיחָא חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר קוּדָם אַרְבַּעַה עֶשֶׂר, אִף זְכִירָה שְׁחִיא קִרְיָתָהּ הַמְּגִלָּה, לְמַפְרַע לֹא: קֳרָאָה עַל פֶּה. לֹא יֵצֵא. כְּתִיב כֹּהֵן נִזְכָּרִים, וְכַתִּיב הַתֵּם (שְׁמוֹת יז, ד) כְּתוּב זֹאת זְכִירָתוֹ בַּסֵּפֶר: קֳרָאָה תְּרֻגּוֹם בְּכָל לְשׁוֹן לֹא יֵצֵא. הֵכִי קֶאֱמַר, עֲבָרִי שְׁקִרָאָה תְּרֻגּוֹם וְאִינוּ מִבֵּין בִּלְ תְּרֻגּוֹם, אוּ בְּכָל שָׂאֵר לְשׁוֹן שְׁאִינוּ מִבֵּין, לֹא יֵצֵא: אֲבָל קוֹרֵין אוֹתָהּ לְלוּעֻזֹּת בְּלֻעֵי. כְּאוֹתוֹ לְשׁוֹן שֶׁהֵם מְבִינִים. וּבְלִבָּד שֶׁתֵּהָא כְּתוּבָה בְּאוֹתוֹ לְשׁוֹן, שְׁלֹא יֵהָא קוּרָא עַל פֶּה: וְהַלּוּעִי שְׁשֻׁמַּע אֲשׁוּרִית יֵצֵא. וְיוֹנִית הִרִי הוּא כְּאֲשׁוּרִית לְדִין זֶה. אֲלֵא שֶׁכֵּבֵר אֲבָד אוֹתוֹ לְשׁוֹן הַיּוֹנִי וְנִשְׁתַּכַּח כְּדִכְתִּבֵּין לְעִיל (פ"א מ"ח):

משניות מבוארות – קהתי

הַקּוּרָא אֶת הַמְּגִלָּה לְמַפְרַע – שְׁקִרָא אֶת הַמַּאוּחֵר בְּמִגִּילָה לִפְנֵי מִה שְׁכַתוֹב בְּתַחֲלִילָה, לֹא יֵצֵא – בְּגִמְרָא לְמַדִּים זֶה מִמֶּה שְׁכַתוֹב (אֶסְתֵּר מ, כח): "וְהַיּוֹמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים" – הוֹקֵשָׁה זְכִירָה לַעֲשִׂיָּה, מִה עֲשִׂיָּה לְמַפְרַע לֹא (שְׁחִירִי אִי אֶפְשָׁר שִׁיחָא חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר לִפְנֵי אַרְבַּעַה עֶשֶׂר – דְּש"י), אִף זְכִירָה לְמַפְרַע לֹא. וְיֵשׁ מְבִאֲרִים הַטַּעַם, שְׁאִין פְּרָסוּם נִס בְּקִרְיָאָה זֶה, וְכֵן מִפְּנֵי שְׁאִינָה קִרְיָאָה כָּלֵל (הַמַּאֲדִי). קֳרָאָה עַל פֶּה, קֳרָאָה תְּרֻגּוֹם – אֲרַמִּי, וְאִינוּ מִבֵּין, בְּכָל לְשׁוֹן – אוּ בְּכָל לְשׁוֹן, חוּץ מִלְשׁוֹן הַקּוּדֶשׁ, וְאִינוּ מִבֵּין בְּאוֹתָהּ לְשׁוֹן, אִף עַל פִּי הַהַמְּגִילָה כְּתוּבָה בְּלִשׁוֹן שְׁהוּא קוּרָא, לֹא יֵצֵא – שְׁנֹאֲמַר (ש"ס): "וְהַיּוֹמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים", וְכַתוּב (שְׁמוֹת יז, ד): "כְּתוּב זֹאת זְכִירָתוֹ בַּסֵּפֶר", וְלִמַּדִּים בְּגוֹיָרָה שׁוּוֹה, "זְכִירָה, זְכִירָה", מִה שֶׁם בַּסֵּפֶר אִף כֹּאֵן בַּסֵּפֶר, לְפִיכֵן אִם קֳרָאָה עַל פֶּה לֹא יֵצֵא. וְאִם קֳרָאָה תְּרֻגּוֹם אוּ בְּכָל לְשׁוֹן, הוֹאִיל וְאִינוּ מִבֵּין בְּאוֹתָהּ לְשׁוֹן, אִף עַל פִּי שְׁקִרָא מִתּוֹךְ הַכְּתָב, לֹא יֵצֵא. אֲבָל קוֹרֵין אוֹתָהּ – אֶת הַמְּגִילָה, לְלוּעֻזֹּת – לֵאלֹהֵי שְׁאִינָם מְבִינִים לְשׁוֹן הַקּוּדֶשׁ אֲלֵא לְשׁוֹן לֵעֵז, בְּלֻעִי – בְּלִשׁוֹן שֶׁהֵם מְבִינִים, וּבְלִבָּד שֶׁתֵּהָא הַמְּגִילָה שְׁלִפְנֵי כְּתוּבָה בְּלִשׁוֹן שְׁהוּא קוּרָא בָּהּ. וְהַלּוּעִי שְׁשֻׁמַּע אֲשׁוּרִית – שְׁשֻׁמַּע אֶת הַמְּגִילָה בְּלִשׁוֹן הַקּוּדֶשׁ, יֵצֵא – בְּקִרְיָאָה זֶה, אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ מִבֵּין.

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא שְׁבִשִּׁילָה אוֹכְלִים קֳדָשִׁים קָלִים – כְּגוֹן תּוֹרָה, שְׁלָמִים וּפֶסַח, וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי – שֶׁכֵּן נִתְחַיֵּבוּ בְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי לְאַחֵר שֶׁכִּשְׁבוּ וְחִלְקוּ אֶת הָאָרֶץ, בְּכָל הָרוּאָה – בְּכָל מְקוֹם שְׁרׁוּאִים מִשֶּׁם אֶת שִׁילָה (דְּש"י); וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים: בְּכָל הָרוּאָה – בְּכָל מְקוֹם שְׁרׁוּאִים מִשֶּׁם קֶצֶת מְבִית ה' (דְּמַב"ט). וְדִרְשׁוּ דִין זֶה מִמֶּה שְׁנֹאֲמַר (דְּבָרִים יב, יג): "הַשֶּׁמֶךְ לֵךְ פֶּן תִּנְעֲלָה עוֹלוֹתֶיךָ בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאָה" – בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאָה אִי אֶתָּה מְנַעֲלָה. אֲבָל אֶתָּה אוֹכֵל בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאָה; וּבִירוּשָׁלַיִם לִפְנֵים מִן הַחוּמָה – אֵין אוֹכְלִים קֳדָשִׁים קָלִים וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֲלֵא לִפְנֵים מִחוּמַת יְרוּשָׁלַיִם. וְכָאֵן וְכָאֵן – בֵּין בִּשְׁיִלָה בֵּין בִּירוּשָׁלַיִם, קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים – כְּגוֹן חֲטָאוֹת וְאִשְׁמוֹת, נֶאֱכָלִים לִפְנֵים מִן הַקְּלָעִים – שֶׁל הַמִּשְׁכָּן בִּשְׁיִלָה וּלְפָנִים מִחוּמַת הָעוֹרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (שְׁאִף חוּמוֹת הָעוֹרָה נִקְרְאוּ קְלָעִים). קֳדָשֶׁת שִׁילָה יֵשׁ אַחֲרֶיהָ הֵתֵר – כַּשְׁחֲרַבָּה שִׁילָה הוֹתֵרוּ הַבְּמוֹת, כְּמוֹ שְׁהִזְכֵּרנוּ בְּהַקְדָּמָה לְמִשְׁנֵה הַקּוּדֶשׁ, וּקֳדָשֶׁת יְרוּשָׁלַיִם אֵין אַחֲרֶיהָ הֵתֵר – שְׁאִף לְאַחֵר שְׁחֲרַב הַמִּקְדָּשׁ לֹא הָיָה עוֹד הֵתֵר הַבְּמוֹת לְעוֹלָם.

ב א ו ר מ ש נ ה א

פֶּרְקָנוּ חוֹזֵר לְדִינֵי קִרְיָתָהּ הַמְּגִילָה בְּפוּרִים, וְהִיא בָּאָה לְלַמֵּד פְּרָטִי הַלְכוֹת בְּעִינֵי הַקִּרְיָאָה.

המשך מעמוד רלא

ואפים במשך כל ימי חייהם. וכידוע המשל זה מהגרעין, אשר גם שריטה קלה בו מתגלית אח"כ בהיזק גדול לאילן, משא"כ אותה שריטה עצמה באילן לא היתה משאירה אלא רושם קטן במקומה.

אבל ביחד עם האחריות הגדולה המוטלת על האדם שיש בידו לעצב במידה חשובה מהלך חייו הנוער, הנה יש בזה גם זכות יתרה שבידו מסרו מלמעלה היכולת להשפיע על מאות וגם אלפים מבני ובנות ישראל, אשר, על פי פתגם הבעש"ט ששמענו כמה פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, כל אחד מהם הוא בבחינת חשיבות "בן יחיד" וחביבותו לאבינו שבשמים. וביחד עם האחריות והזכות ניתנים לאדם מלמעלה גם הכשרונות והכוחות הדרושים למלא תפקידו זה בעולמנו זה בשלימות, רק כדי שלא יהי' נהמא דכסופא ניתנה הבחירה החפשית אם להשתמש בכוחות שניתנו לו במילואם ובמגמה הישרה, או ח"ו להיפך.

ואחתום מכתבי באיחולי, אשר יזכה להוציא לפועל על הצד היותר טוב התפקיד והזכות שניתנו לו ביחס לאלה שבידו להיטיב להם בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ומובטחים אנו בתורתנו אשר מילוי החובה בנוגע להכלל מביא ברכה והצלחה גם בעיניים הפרטיים הנוגעים לו ולכל אשר לו.

בכבוד וברכה.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

לא הקפדתי בתוך ביתי ולא הלכתי בלא תורה — דכל שעתא הוה גריס. **בחינתו** — שמכנים לו בני אדם, כגון שם לווי. **חניכתו** — כמו: חניכת אבות בגיטין עד עשרה דורות (גיטין פח, א). **ביומא דעיבא** — יום המעונן, דהוי רוח מנשבת, ומסתפי דלא תפיל חומות. **בגוהרקא** — תיבה תלויה בעגלה, ושרות יושבות בהן. וסייד — בודק. תרגום פוקד (שמות לד) — מסער, כמו: האי טבא דלא סר סכינא קמיה חכם: כי הוה ליה מילתא דאסותא רמי ליה אכזוזא דמיא כו' לא גרסינן. **ובין ליה ושדי ליה בנחרא** — להכי ובין להו, דאי הוה משתייר מידי לגננין — אולא לאיבוד דמכמשא בשבת, ונמצא מכשילן לעתיד לבוא, דלא מייתי ירקי לסעודת שבת. **דכמכא דעתייהו** — שנסמכין עניים לאותו ירק, ואומרים: אין אנו צריכין לקנות, ושמא לא ישתייר שם כלום ואין להן מה לאכול בשבת. **אין מאכילין אותן לבחמה** — משום ביזוי אוכלין, ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקדוש ברוך הוא בעולם. אי נמי: משום דחסה תורה על ממונן של ישראל. וזרק לנהר, והולכין למקום אחר, ומוצאין אותם בני אדם ואוכלין אותן, כך שמעתי. **מילתא דשיבתא** — מנהג שדים, שמזיקין למי שיאכל ואינו נוטל ידיו. דשיבתא כהך דגרסינן במסכת יומא (עז, ב): אמר אביי משום שיבתא. והוה תלי ליה להחוא כוזא דמיא, כי היכי דלימשו ידיהו מינה. **בר מהא** — חוץ מזו, דכל מאן דבעי הוה עייל ואכל. **משום דנפיש בני מחווא** — דאיבא עניי טפי, וקא מיכלי קרנא.

דף טו ע"ב: מבררת הגמרא: **מאי הנה עובדיה** [מעשיו] **דרב אדא בר אבהה** שזיכוהו בשמירה כזו. משיבה הגמרא: **כי הא דאתמר, שאילו תלמידיו (את רבי יודא ואמרי לה) לרב אדא בר אבהה, במה זכית שהארבת ימים. אמר להם, מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני** — כשהלכתי בצידי הגדול ממני לא הקדמותי אף בצעד אחד, ולא הרהרתי בדברי תורה **במבואות המטונפות, ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה וכלא תפילין**, ולכן לא הלכתי במבואות המטונפות אף שמותר לעשות זאת (ראה ברכות כד), **ולא ישתני בבית המדרש לא שינת קבע האסורה ולא שינת עראי המותרת, ולא ששתי בתקלת חברי, ולא קראתי לחבירי בחינתו** — בכינויו לגנאי, ואמרי לה **בחינתו** — בשם לווי שהוסיפו למשפחתו לגנאי.

הגמרא מביאה את מעלותיו של רב הונא: **אמר ליה רבא לרפרם בר פפא, לימא לן מר מהני מילי מעלייתא** — מעשים טובים דהנה עבדי רב הונא. **אמר ליה רפרם בר פפא, מעשיו פינקותיה** [צעירותו] **לא דכירנא, אך בסיבותיה** [זקנותו] **דכירנא, דכל יומא דעיבא** [יום המעונן] שיש חשש שתפיל הרוח את החומות, הווי מפקין ליה **בגוהרקא דהרקא** — תיבת זהב התלויה בעגלה, וסייד [בדק] לה לבניה **מתא, וכל אשיתא דהוות דעיעתא, הוה סתרי לה** שלא תיפול ברוח ותזיק, ואי [אם] **אפשר למרה בני לה בעצמו, ואי לא אפשר** לו מחסרון ממונן, **בני לה איהו** [רב הונא] **מדידיה** — מכספו.

מעשה טוב נוסף שלו: **וכל פניא דמעלי שבתא** — יום שישי לפנות ערב **הוה משדר שלווא לשוקא, וכל ירקא דהוה פייש** [נשאר] **להו לגינאי** [מוכרי ירקות] **ובין ליה, ושדי ליה לנחרא**. שואלת הגמרא: **וליתביה לעניים**. משיבה הגמרא: **ומנין דסמכא דעתייהו של העניים על ירקות אלו ולא אתו למיזבן** — ולכן לא יקנו, ואם לא ישארו ירקות לא יהיו לעניים ירקות לשבת. שואלת הגמרא: **ולשדייה לבחמה, וזה עדיף מלאבד בנהר**. משיבה הגמרא: **קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבחמה** משום ביזוי אוכלים, שנראה כבועט בטובה שהשפיע ה' בעולם. שואלת הגמרא: **ולא ליובניה כלל לירקות אלו**. משיבה הגמרא: אם כן **נמצאת מכשילן למוכרים לעתיד לבא** כלומר לשבת אחרת, שלא יביאו אז ירקות, אם ישארו אצלם עתה.

מעשה טוב נוסף של רב הונא: **כי הוה ליה מילתא דאסותא** [תרופה], **הוי מלי ממנה בוזא דמיא** [כלי של מים], **ותלי ליה בסיפא** [פתח] **דביתא, ואמר, כל דבעי ליתי ולישקול ממנה. ואיבא דאמרי מעשה זה באופן אחר, מילתא דשיבתא הוה גמיר** — היה בקי במנהג השדים ששמים 'שיבתא' המזיקים לאוכל בלא נטילת ידים, **והוה מנח בוזא דמיא ודלי ליה** — היה תולה כד מלא מים בגובה נטילה, **ואמר, כל דצריך ליתי וליעול ויקח מהם ליטול ידיו, דלא לסתבן**.

מעשה טוב נוסף: **כי הוה כרך ריפתא** — כשהיה אוכל פת, **הוה פתח לפניה [דלת ביתו], ואמר, כל מאן דצריך ליתי וליכול**.

דברי רבא על מעשים אלו: **אמר רבא, בוליהו מצינא מקיימנא** — אף אני יכול לעשותם, **לבר מהא** — חוץ ממעשה זה להזמין את הכל לסעודתו, **דלא מצינא למיעבר, משום דנפיש בני** (חילא ד) **מחוזא** מקום מגורי רבא, וממילא רבים העניים, ואם אכריז כך, יכלה כל כספי.

ב"ה, כ"א טבת, תשי"ג
ברוקלין.

מר משה שי קול

שלום וברכה!

נעמה לי ההזדמנות להכיר את כבודו פנים אל פנים ולשוחח אתו ע"ד הבעיות הנוגעות לחלק חשוב מבני עמנו. בפרט נהניתי לשמוע אשר רואה במקצועות השונים דתנועת חב"ד באה"ק ת"ו מקום לעבודה משותפת וסיוע ניכר מצדו,

והענינים הם :

(א) ענין מוסד חינוך עם סניפי' בעד הילדים המוצלים מהמיסיון, אשר יש אפשרות בידנו, ע"פ המכתבים [שקבלתי זה עתה, לסדר, ולפי דברי כ' הנה אם יתאים הבנין והפרסונל הרי המשרדים העומדים תחת הנהלתו יקבלו עליהם מחצית ההוצאה הכספית הכרוכה בתמיכת מוסד כזה, ומחצית השני' בטח ימצאו המשרדים הממשלתיים שאתם נכנס בדברים בזה.

וכפי הצעתו הנני כותב לבאי-כוחי באה"ק ת"ו שיפנו לממלא מקומו מר יערי, אשר לעת שיפנו אליו כבר תהיינה בידו הוראות בזה מכבודו.

(ב) בנוגע למחונכי מוסדות החינוך שלנו במרוקו שרוצים לעלות לאה"ק ת"ו בהסכמתנו, אם נבטיח להם שיוכלו להמשיך חינוכם כרצונם וכרצון הוריהם, אמר לי כ' אשר מובן מאליי שלא תהיי בזה, כל כפי', ויוכלו להמשיך חינוכם במוסדות הזרם שיצהירו עליהם במשרד העליו' במרוקו, ולא עוד אלא שהתלמידים העולים יקבלו מלבד הוצאות העליו' גם כל סיפוקם באה"ק ת"ו עד הגיעם לשנה ה-17 מקופת עלית הנוער.

(ג) בנוגע להקמת מוסד בית ספר לחקלאות בכפר חב"ד ספרי', אשר בהתאם למשא ומתן שהתנהל בזה יתגשם ענין זה בעזרת משרדו, משרד עלית הנוער, הנה הביע כ' השערותיו אשר הזמן הדרוש להקמת הבנין הוא בערך חצי שנה אם יהי' בנין שוידי, או זמן ארוך קצת יותר אם בנין רגיל. כאמור, ימצא משרד עלית הנוער את הכסף הדרוש לבנין מוסד זה, ובתנאי אשר מחצית הכסף תחשב להלוואה שאני אחראי בעד סילוקה במשך חמש שנים.

זמני התשלומים והאופנים והפרטים שבזה יוגבלו בהמשך המשא ומתן שינהל בזה בא-כוחי הרב גורודצקי שי' עם כ' או עם בא-כוחו.

אזכיר עוד פרט אחד והוא מה שאמרתי שמצדי מוכן אני [לדון] במוסדות כיוצא בזה נוסף על מוסד החקלאות הנ"ל, מכיון שחושבני שתהי' דרישה הגונה ללימוד החקלאות אצלנו. ועל זה ענני כ' שרוצה לחכות כיצד יסתדר בנין הראשון ואז יתענינו בעוד מוסדות כגון זה.

אדגיש עוד הפעם שהיתה לי קורת רוח לא רק מהמדובר בעניינינו אנו, אלא בעיקר מהיחס הכללי שנשתקף בדבריו למה שציין בתור "עבודה משותפת" העומדת לפנינו, אשר זה מעורר בי תקווה אמיצה לתוצאות טובות בפועל ממש, לשביעת רצונו ורצונו גם יחד.

טרם אסיים מכתבי, ארשה לי להדגיש נקודה כללית, בהמשך לזה שסיפר לי על דבר עיר מולדתו וגזע מחצבתו :

הכל הוא בהשגחה פרטית, ואין צריך לומר ענינים הנוגעים לחוג רחב של אנשים או לכלל כולו. ובהנוגע להנ"ל - תפקידו בהנהלת עלית הנוער. מובן אשר זה שזכוהו ביכולת והשפעה כזו מטיל עליו אחריות יתרה. כי ידוע יחס תורתנו בכלל ותורת החסידות בפרט לחשיבותו המיוחדת של הנוער, אשר כל ענין, אפילו קטן וקטנטן, המתרחש בחייהם של ילדים וילדות עלול להשפיע על מהלך רוחם צביונם

המשך בעמוד רכט

לבודק מה אירע, אי מוֹמָאָה קא פֿרִיש – אם פרישתו של החוטא
מן העבירה היתה על ידי שנודע לו שהוא טמא, שכשאמרו לו
'טמא אתה' בלא להזכיר את המקדש, פנה ויצא ממנו, הרי התברר
בזה שביאתו למקדש היתה מזמת העלם מוֹמָאָה שפֿירו, וְחִיב. ואי
מִמְקַדֵּשׁ קא פֿרִיש – אם פרישתו מן העבירה היתה כאשר נודע לו
שזהו מקום המקדש, שכשאמרו לו 'מקדש הוא זה' מבלי שהזכירו
לו שהוא טמא, פנה לצאת ממנו, הרי מתברר בזה שכניסתו לשם
היתה מחמת העלם מִמְקַדֵּשׁ שפֿירו, וְפִטוּר.
הגמרא דוחה את דברי רב אשי: אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אַשִּי, באופן
שאמרו לו 'מקדש הוא זה', כְּלוּם פֿרִיש מִמְקַדֵּשׁ – וכי פרישתו מן
העבירה היתה רק מחמת ידיעתו שזהו המקדש, אָלֵא ודאי מְשוּם
שנוכר על ידי כך גם בטימאָה והכיר שהוא עומד במקדש
בטומאה. וכן באופן שאמרו לו 'טמא אתה', כְּלוּם פֿרִיש מוֹמָאָה
– וכי פרש מן העבירה רק מחמת ידיעתו שהוא טמא, אָלֵא ודאי
מְשוּם שנוכר על ידי כך גם שמקום זה הוא הַמְקַדֵּשׁ ואז הכיר
שהוא עומד במקדש בטומאה, ויצא. נמצא שבכל אופן כניסתו
למקדש היתה מחמת שני הדברים. אָלֵא לֹא שָׁנֵא – אין הבדל
מחמת מה פרש מן העבירה, ובכל אופן ב'העלם זה זה' פטור.
הגמרא מביאה ברייתא המבררת את דיני הידיעה בתחילה:
הנצרכת לחיוב קרבן: תָּנוּ רַבֵּנּוּ בְּבִיטָא, שְׁנֵי שְׁבִילִין ברשות
הרבים, שהיה הָאֶחָד טָמֵא וְהָאֶחָד טָהוֹר, ואין ידוע איזהו הטמא,
וְהֵלֵךְ אדם בְּשִׁבְלֵי הָרֵאשׁוֹן וְלֹא נִכְנַס למקדש, ואחר כך הלך גם
בְּשִׁנִּי, ונטמא בודאי, וידע על כך, ונעלמה ממנו טומאתו וְנִכְנַס
למקדש, חֵיִיב קרבן עולה ויורד, כיון שקודם כניסתו היתה לו
'ידיעה ודאית' על טומאתו.
הֵלֵךְ בְּרֵאשׁוֹן ונעשה ספק טמא וידע על כך, ונעלם ממנו הדבר
וְנִכְנַס למקדש, ולאחר מכן נטהר על ידי שְׁהָה, וְשָׁנֵה בהזאתו,
וְכִבֵּל, ונעשה טהור בלי ספק, כיון שאף אם השביל הראשון היה
באמת טמא הרי כבר נטהר כדין, וְאַחֲרַיָּה הֵלֵךְ בְּשִׁבְלֵי הַשְּׁנִי וידע
שנעשה שוב ספק טמא, ונעלם ממנו הדבר וְנִכְנַס למקדש, חֵיִיב,
משום שהוא בודאי נכנס למקדש בטומאה, או בביאתו הראשונה
אל המקדש או בביאתו השנייה, ולכל אחת מהן קדמה 'ידיעה
בתחילה'. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, משום שבשתי הפעמים ידיעתו
בתחילה על הטומאה לא היתה ידיעה ודאית.
מביאה הברייתא עוד שיטה: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה פּוֹטֵר בְּכּוֹלֵן –
אף באופן הראשון המוזכר בברייתא מְשוּם – בשם רבי שְׁמַעוֹן.
הגמרא מבררת את דעת רבי שמעון בן יהודה. שואלת הגמרא:
האם בְּכּוֹלֵן פטור רבי שמעון בן יהודה,

דְּבַעִי לְמִיכָתֵב – אגב שהוצרכה התורה לפרט ולכתוב 'או בְּכַבֵּל
בְּהֵמָה טָמְאָה' וְ'אוּ בְּכַבֵּל חֵיה טָמְאָה' (שם) לְבִדְרָבִי – בשביל ללמד
את דרשת רבי (לעיל ז), כְּתִיב נָמִי 'אוּ בְּכַבֵּל שְׂרָץ טָמֵא'. בְּרִיתָנָא
דְּרַבִּי יִשְׁמַעֵאל – כפי ששנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, כָּל
פֿרִישָׁה בתורה שְׁנֵאמָרָה וְנִשְׁנִית – חוזרה ונאמרה פעם נוספת), לֹא
נִשְׁנִית אָלֵא בְּשִׁבְלֵי דְרַבִּי שְׁנֵתִּידֵשׁ בָּהּ, ודרך הכתוב לחזור ולשנות
בפרשה זו גם את מה שכבר אמור בפרשה הראשונה. ולכן, אף
שכבר נאמר (שם) 'בְּכָל דְּבַר טָמֵא', חזר הכתוב והזכיר נבילת בהמה
טמאה לדרשת רבי, ומשחזר ואמר כן הזכיר גם היה טמאה ושרץ
טמא.
הגמרא מבארת את שיטתו של רבי אליעזר במחלוקתו עם רבי
יהושע בברייתא. שואלת הגמרא: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הסובר שבשביל
להתחייב קרבן חטאת אין צריך לדעת במה חטא, הֲאִי 'בָּה' מֵאִי
עָבִיד לִיה – מה הוא עושה עם תיבת 'בה', האמורה בפסוק (ויקרא ד
כג) 'או הוֹדַע אֱלֹהֵי חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ', ממנה דרש רבי יהושע
שצריך שידע במה חטא.
משיבה הגמרא: רבי אליעזר דורש ממנה שחיוב חטאת נאמר רק
למי ששגג באותו דבר שהיה עסוק בו, פֿרִיש לְמִי שהיה מְתַעֲסֵק
בדבר מותר ובתוך כך שגג ועשה מעשה אסור בדבר אשר כלל
לא נתכוין להתעסק בו, שפטור.
הגמרא חוזרת למחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא במשנתנו,
ומביאה שיטה אחרת לבאר במה נחלקו: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רבי
אליעזר ורבי עקיבא אמרו דין אחד, ורק מְשַׁמְעוֹת דוֹרְשִׁין אִיכָּא
בִּינֵיהוּ – המחלוקת ביניהם אינה אלא מאיזה פסוק דורשים אותו,
כמבואר במשנה. וְכֵן אָמַר רַב שְׁשֵׁת, מְשַׁמְעוֹת דוֹרְשִׁין אִיכָּא בִּינֵיהוּ,
ומנין אנו יודעים שכך היא דעת רב ששה, כיון דְּרַב שְׁשֵׁת מְחַלֵּף
דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי עֲקִיבָא וְדְרַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – כשהיה
שונה את משנתנו פעמים שהיה מחלף בין השמות, ולא היה
מקפיד בדבר, הואיל ואין הבדל ביניהם להלכה.
הגמרא מבררת מה הדין במי שהצטרפו בו העלם טומאה והעלם
מקדש: בְּעָא מֵינִיה – שאל רבא מִרְבַּ נָחֵמָן, אדם טמא שנכנס
למקדש כאשר הֵעֵלֵם זֶה וְזֶה בְּיָדוֹ – נעלמו ממנו גם טומאתו וגם
מקום המקדש, מָהוּ – מה דינו, לפי שיטת רבי אליעזר ורבי עקיבא
שהנכנס בהעלם מקדש פטור. אָמַר לִיה רַב נחמן, הֲרִי הָעֵלֵם מוֹמָאָה
בְּיָדוֹ, וְחֵיִיב, כיון שהנכנס בהעלם טומאה חייב. הקשה לו רבא,
אֲדַרְבֵּיהּ, הֲרִי הָעֵלֵם מִקְדֵּשׁ בְּיָדוֹ, וְפִטוּר, שהרי אמרו במשנה
שהנכנס בהעלם מקדש אינו חייב.
רב אשי מחלק בזה בין אופנים שונים: אָמַר רַב אַשִּי, חֵיִיבֵין – עלינו

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

הפ"נ שלו בקשר עם יום הבשורה חג הגאולה י"ט כסלו העבר נתקבל, ויה"ר מהשיי"ת שימלא
משאלות לבבו לטובה בגשמיות וברוחניות, ותקוים בו - כלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נב"מ
זייע אשר - לשנה טובה בלימוד ודרכי החסידות תכתבו ותחתמו.

ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, טובה פעולה אחת מאלף אנחות, ותמורת זה להתאנח על
מצבו, הנה יתמיד ויוסיף בשקידה בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות - מובן אשר ע"פ הוראת
הבעש"ט צריך לשמור את בריאות הגוף, ואין בזה סתירה כלל, ואדרבה עוד מביא סיוע - וכפסק רז"ל
אשר יגעת ומצאת תאמין במילא יצליח בזה.

בברכה לת"ת ביר"ש ובהצלחה.

שבועות. ידיעות הטומאה – פרק שני דף יט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רש"י

לכדרי – בפרק קמא (שבועות ז, א): אקרא אני חיה, בהמה למא נאמרה כו'. פריש למתעסק – בדבר היתר, ובא לידו איסור ולא נתבין לגופה של זו, כגון נתבין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, נתבין לאשתו והרי אחותו עמה במטה, ונשמטה אשתו ובאה אחותו תחתיה. ואיזהו חייב – נתבין לחתוך כסבור תלוש ונמצא מחובר, או כסבור הדיו חול, או כסבור מלאכה זו מותרת. ומכל

מקום לזו נתבין. וכן בא על אחתו ונתבין לגוף זה, כסבור היא אשתו. דרב ששת פחליף כו' – כשהיה שונה משנתו פגמים מחליף דברי זה לדברי זה ולא היה מקפיד, לפי שאין ביניהם חיוב ופטור. העלם זה וזה – טומאה ומקדש, מזה לרבי אליעזר ורבי עקיבא דפטרי על העלם מקדש. אי טומאה פריש – אי מחמת טומאה שדודע לו פירש מן העבירה (ומביא קרבן) שאמרו לו: טמא אתה. הרי העלם טומאה בידו – איגלאי מילתא שביאתו למקדש בשביל העלם טומאה היה. ואי ממקדש קפריש – שאמרו לו: מקדש הוא זה ומחמת כן תהא על ביאתו, ולא הזכירו לו טומאה – איגלאי מילתא דמשום העלם מקדש נכנס לו. כלום פריש ממקדש כו' – כשהזיזוהו אחד מהם שם אל לבו לומר מה בכך, ומתוך כך נזכר על השני. ומכל מקום העלם שניהם היה בידו. אלא לא שנה – ופטור. אחד טמא – מת קבור בו, ואי אפשר להלך שלא יאהיל. וחלף בראשון – ואינו יודע אם בטמא אם בטמא, ולא נכנס למקדש. בשני ונכנס – וחזר והלך בשני, וידע שהלך בשניהם, והרי הוא טמא ודאי, ונכנס למקדש בהעלם טומאה שנתעלם ממנו טומאה. חייב – קרבן עולה ויורד, שיש כאן בתחלה ידיעה ודאית. הלך בראשון – וידע שהוא ספק טמא. ונכנס – למקדש בהעלם טומאה, ששכח הדלוכו בשביל זו. והוא ושנה – הוא בשלישי ושנה בשביעי וטבל. והוא והלך בשני – וידע שהוא ספק טמא. ונכנס – למקדש בהעלם טומאה. חייב – או מחמת ביאה ראשונה או מחמת ביאה שניה. דמה נפשך, או ביאה ראשונה או ביאה שניה בטומאה היתה. ורבי שמעון פוטר – דאין כאן באחת מכולן ידיעה ודאית בתחלה. שאף ידיעה תחלה של שביע שני ספקא דאי, שהרי טהר לו מטומאה ראשונה אם הראשון הוא הטמא. פוטר בכולן – אף בראשונה. ולקמן מפרש לה. ואפילו

אליעזר. ובחלל נמי איכא חזון גונוי מתעסק, כגון נתבין לחתוך חלב זה ואכל חלב אחר, דחייב בלא טעמא דנהנה, דלא שייך למיפטריה מטעם מלאכת מחשבת, ועוד מתעסק אחר, כגון נתבין סבור שהוא שומן או רוק ובלע, דביצא כן מפיטר לענין שבת מדכתיב "בה", והכא לית לן למעוטי, משום דנהנה. וטעמא דנהנה ומשום מלאכת מחשבת לא קאי אכולהו. ומה שפירש הקונטרס כאן: מתעסק היינו נתבין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר. ואיזהו חייב? נתבין לחתוך את זה וחתך זה וכסבור שהוא תלוש ונמצא מחובר – אין נראה לפרש, אלא נראה כדפרישית. ור"י העלם טומאה בידו וחייב – תימה: דהכא, ולקמן בפרק שלישי (כו, א) גבי העלם שבעה העלם חפץ, פשיט רב נחמן לחיובא. ובפרק "כלל גדול" (שבט ע, ב) גבי העלם שבת והעלם מלאכה פשיט לפטור ויש לומר: דלא דמי, דהכא סברא הוא דלחייב כיון דאיכא נמי העלם טומאה, אבל התם אין סברא לחייבו על כל אחת ואחת, דכיון דבשגגת שבת חזון מלאכת לא מחייב אלא חזא, השתא נמי דשגג במלאכה הרי יש כאן נמי שגגת שבת. ור"י העלם מקדש בידו ופטור – אומר רבינו תם: דלא מיפטר אלא מקרבן עולה ויורד, אבל חטאת קבועה חייב, דהא גומרין מעבודה וזה דכל שחייבים על זונו כרת חייבים על שגגתו חטאת. והא דאמר בפרק קמא (שבועות ב, א) דעל שאין ביד ידיעה בתחלה ששעיר החיצון מכפר, אלמא לא מוקמינן ליה בחטאת קבועה, דאי היה ביד חטאת קבועה לא היה חיצון מכפר אמיד דבר קרבן הוא – התם ודאי מיפטר לגמרי, שלא יתא חמור אין בה ויש בה מש בה ויש בה. ומיהו קשיא, דלישנא דקאמר הכא דפטור משמע דפטור לגמרי. ועוד, דלקמן פרק שלישי (כו, ב) גבי "יש אוכל אבילה אחת" דחיק לאשכוחי חטאת קבועה בטמא שאכל את הקדש, ומוקי לה בנשיא וכרבי אלעזר. ולוקמה בהעלם קדש! על כן נראה דפטור לגמרי, משום דהוי דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש, כדאמרין לקמן בפרק שלישי (כה, ב) גבי שבעת העדות. אמר רב אשי חזון אי טומאה קפריש כו' – תימה: מנא ידענן? אי משום דאמרו ליה "טמא אתה" ופריש – דלמא אי הוה אמרי ליה נמי "מקדש הוא" היה פריש, ואי דאמרו ליה מעיקרא מקדש הוא ולא פריש – דלמא אי הוה אמרו ליה נמי "טמא אתה" לא היה פריש, אלא השתא דאמרו ליה תריוהו פריש ונראה, דרב אשי לא בא לפשט תבעיא, אלא בא לפרש שפעמים יש לברר איזה שכוח ממנו יותר, כגון דנישיליה אי מחמת טומאה הוה מידכר אמקדש ומחמת מקדש לא הוה מידכר אטומאה – אם כן הוי העלם טומאה בידו, ואם להלך – הוי והעלם מקדש בידו, ואם שניהם שבוין בשוה – בהא ודאי מבטאי לן, ולגבי שבת בפרק "כלל גדול" (ע, ב) יש ספרים שכתבו בהן במילתיה דרב אשי: אי משבת קפריש – העלם שבת בידו, ואי כי מודעי ליה אשבת אבתי צריך לאודועיה אמלאכות – העלם מלאכה בידו. ואין גירסה זו נכונה, דאבתי צריך לפרש: וכי מודעי ליה אמלאכה – לא צריך לאודועיה אשבת, לפי מה שפירשנו. אלא גרסין: אי משבת קפריש אי משום מלאכה קפריש. ועוד נראה לפרש בענין אחר: אי משום טומאה קפריש – אפילו אם הודיעוהו טומאה באחרונה, דאל עב דאילו הודיעוהו בתחלה לא היה פריש – חשיב פריש מחמת טומאה, כיון דקרבן על ידי בתרייתא קאתי. ואי אמרו ליה: מקדש הוא, ופריש – ידיעה בתרייתא דמקדש הוא ופטור. וכענין זה יש לפרש שהיא דלקמן (כו, א) גבי העלם שבעה העלם חפץ, והדיא דשבת. הלך בראשון ונכנס כו' – אי ברשות היחיד איידי, בחד נמי חייב, דספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא. אבל הכא איידי ברשות

הרבים, דמוקמינא ליה בחזקת טהרה.

רלג שבועות. ידיעות הטומאה – פרק שני דף יט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

מרבעי למיכתב בהמה חיה לכדרי – בלא חיה נמי מצי למדרש הכי: אקרא אני "בכל דבר טמא", אלא לאו דוקא נקט חיה, וחיה נמי לא נכתבה אלא בשביל דבר שנחתך בה, כדחנא דבי רבי ישמעאל, ומשום דרבי נקט חיה במילתיה – נקט נמי הכא בהמה חיה כדרי. ותימה: דבפרק "בהמה המקשה" (חולין עא, א) משמע דאי לא קרא דבהמה טמאה בכלל חיה טמאה – לא הוה דריש רבי גורא שוה, משום דאיצטרך בהמה טמאה לגופה. והשתא בלא חיה נמי הוה דרישין גורא שוה דבהמה, ד"מכל דבר טמא" נפקא! ויש לומר: דאי לאו בהמה בכלל חיה לא הוה דרישין גורא שוה דבהמה טמאה אף על גב דכתיב "בכל דבר טמא", אלא הוה אמינא דאחו פרטי לאשמועין דבעין ידיע אי בשרץ איטמא אי בנבילה איטמא, אפילו לרבי עקיבא. אבל השתא דבהמה בכלל חיה, הוי אפילו כתב בהמה שתי פעמים – שמע מינה לכדרי הוה דאחא. ולרבי אליעזר אתא נמי לאשמועין דבעין ידיע אי בשרץ אי בנבילה איטמא משרץ ונבילה. ולרבי עקיבא, כיון דעל כרחך משום דבהמה בכלל חיה כדפרישית, מהשתא שמע מינה בכולהו לא נכתב אלא בשביל דבר שנחתך בה, ולא בעין ידיע במואי איטמא. פריש למתעסק – בפרק "ספק אב" (בריות יט, ב) מסיק: מתעסק דמאי? אי בחלבים ועריות – חייב שכן נהנה! אלא מתעסק דשבת, כדשמואל. ובקונטרס לא דק, דהזכיר נמי מתעסק דעריות. ומיהו תימה: דאמאי איצטרך "בה" פריש למתעסק דשבת? תיפוק ליה מטעמא דשמואל, דאמר התיב דפטור מטעם דבעין מלאכה מחשבת! ואמילתא דשמואל גופיה קשה: דאי טעמא דנהנה עיקר לחיוב בחלבים ועריות – למה לי למיפטריה בשבת משום מלאכת מחשבת, ואי טעמא דמלאכת מחשבת עיקר – למה לי למיחייבה בחלבים ועריות משום דנהנה? ונראה:

דאיכא חזון גונוי מתעסק: כגון נתבין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר, דמיפטר מטעם שלא נעשית מחשבתו, ולא שייך למיפטריה משום מתעסק. ועוד מתעסק אחר, כגון נתבין לחתוך את התלוש ולהגביה את התלוש, למור כדאית ליה ולמור כדאית ליה, ונמצא מחובר, דנעשית מחשבתו ומיפטר משום "בה" פריש למתעסק, ובתרייהו איידי שמואל, ומשום הכי קאמר בכריתות: אלא מתעסק דשבת כדשמואל, דאיידי נמי שמואל במתעסק דמיפטר משום "בה" לרבי אליעזר, אלא שלא חשש לפרש אלא טעם דמלאכת מחשבת דלא איידי בה רבי אליעזר. ובחלל נמי איכא חזון גונוי מתעסק, כגון נתבין לחתוך חלב זה ואכל חלב אחר, דחייב בלא טעמא דנהנה, דלא שייך למיפטריה מטעם מלאכת מחשבת, ועוד מתעסק אחר, כגון נתבין סבור שהוא שומן או רוק ובלע, דביצא כן מפיטר לענין שבת מדכתיב "בה", והכא לית לן למעוטי, משום דנהנה. וטעמא דנהנה ומשום מלאכת מחשבת לא קאי אכולהו. ומה שפירש הקונטרס כאן: מתעסק היינו נתבין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר. ואיזהו חייב? נתבין לחתוך את זה וחתך זה וכסבור שהוא תלוש ונמצא מחובר – אין נראה לפרש, אלא נראה כדפרישית. ור"י העלם טומאה בידו וחייב – תימה: דהכא, ולקמן בפרק שלישי (כו, א) גבי העלם שבעה העלם חפץ, פשיט רב נחמן לחיובא. ובפרק "כלל גדול" (שבט ע, ב) גבי העלם שבת והעלם מלאכה פשיט לפטור ויש לומר: דלא דמי, דהכא סברא הוא דלחייב כיון דאיכא נמי העלם טומאה, אבל התם אין סברא לחייבו על כל אחת ואחת, דכיון דבשגגת שבת חזון מלאכת לא מחייב אלא חזא, השתא נמי דשגג במלאכה הרי יש כאן נמי שגגת שבת. ור"י העלם מקדש בידו ופטור – אומר רבינו תם: דלא מיפטר אלא מקרבן עולה ויורד, אבל חטאת קבועה חייב, דהא גומרין מעבודה וזה דכל שחייבים על זונו כרת חייבים על שגגתו חטאת. והא דאמר בפרק קמא (שבועות ב, א) דעל שאין ביד ידיעה בתחלה ששעיר החיצון מכפר, אלמא לא מוקמינן ליה בחטאת קבועה, דאי היה ביד חטאת קבועה לא היה חיצון מכפר אמיד דבר קרבן הוא – התם ודאי מיפטר לגמרי, שלא יתא חמור אין בה ויש בה מש בה ויש בה. ומיהו קשיא, דלישנא דקאמר הכא דפטור משמע דפטור לגמרי. ועוד, דלקמן פרק שלישי (כו, ב) גבי "יש אוכל אבילה אחת" דחיק לאשכוחי חטאת קבועה בטמא שאכל את הקדש, ומוקי לה בנשיא וכרבי אלעזר. ולוקמה בהעלם קדש! על כן נראה דפטור לגמרי, משום דהוי דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש, כדאמרין לקמן בפרק שלישי (כה, ב) גבי שבעת העדות. אמר רב אשי חזון אי טומאה קפריש כו' – תימה: מנא ידענן? אי משום דאמרו ליה "טמא אתה" ופריש – דלמא אי הוה אמרי ליה נמי "מקדש הוא" היה פריש, ואי דאמרו ליה מעיקרא מקדש הוא ולא פריש – דלמא אי הוה אמרו ליה נמי "טמא אתה" לא היה פריש, אלא השתא דאמרו ליה תריוהו פריש ונראה, דרב אשי לא בא לפשט תבעיא, אלא בא לפרש שפעמים יש לברר איזה שכוח ממנו יותר, כגון דנישיליה אי מחמת טומאה הוה מידכר אמקדש ומחמת מקדש לא הוה מידכר אטומאה – אם כן הוי העלם טומאה בידו, ואם להלך – הוי והעלם מקדש בידו, ואם שניהם שבוין בשוה – בהא ודאי מבטאי לן, ולגבי שבת בפרק "כלל גדול" (ע, ב) יש ספרים שכתבו בהן במילתיה דרב אשי: אי משבת קפריש – העלם שבת בידו, ואי כי מודעי ליה אשבת אבתי צריך לאודועיה אמלאכות – העלם מלאכה בידו. ואין גירסה זו נכונה, דאבתי צריך לפרש: וכי מודעי ליה אמלאכה – לא צריך לאודועיה אשבת, לפי מה שפירשנו. אלא גרסין: אי משבת קפריש אי משום מלאכה קפריש. ועוד נראה לפרש בענין אחר: אי משום טומאה קפריש – אפילו אם הודיעוהו טומאה באחרונה, דאל עב דאילו הודיעוהו בתחלה לא היה פריש – חשיב פריש מחמת טומאה, כיון דקרבן על ידי בתרייתא קאתי. ואי אמרו ליה: מקדש הוא, ופריש – ידיעה בתרייתא דמקדש הוא ופטור. וכענין זה יש לפרש שהיא דלקמן (כו, א) גבי העלם שבעה העלם חפץ, והדיא דשבת. הלך בראשון ונכנס כו' – אי ברשות היחיד איידי, בחד נמי חייב, דספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא. אבל הכא איידי ברשות

עשו ספק ידיעה כידיעה – לא דמי לנגע בבעדרשה דריש פירקא (יד, ב) ולא ידע אי כוית מטמא אי בבעדרשה מטמא. דהתם הוא מסופק אי שייכא כלל טומאה במה שנגע, אבל הכא פשיטא ליה דאיכא טומאה, הלכך הוי ליה ידיעה טפי. **כאן** שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות – חימה: לריש לקיש תיקשה דרבי שמעון בן יהודה אורבי שמעון בן יהודה, דהכא לא פליג ארבי אלא לענין אשם

תלוי, אבל בהא דמחלקות לחטאות מודה. ולעיל פטר בגי מקדש, דלא חשיב ליה ידיעה! ואם יש לחלק ולומר דגבי מקדש בעינן ידיעה מעלייתא טפי, משום דבעינן ידיעה בתחלה ודאית דומיא ידיעה בתרייתא – אם כן היכי פריך מריש לקיש אריש לקיש: וברוחק יש לומר דהכי פריך. אמאי מוקי לה כרבי ישמעאל: לוקמה כרבי, ולימא דסבירא ליה דאין חילוק בין ידיעה המחלקת לחטאת ובין ידיעה דמקדש, ופליג אורבי שמעון בן יהודה. **נוקמה** כרבי – חימה: דבלא ההיא ידיעת ספק מחלקת תקשה ליה: נוקמה כרבי דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה ועוד, דמטעם ספק ידיעה לא מצי לאוקמה כרבי, דהא איהו לא בעי ידיעה כללו ויש לומר: שזה לא היה חידוש אי הוה מוקי לה כרבי דלא בעי אלא ידיעת בית רבו. לחטאת ובין פריך: דאפילו מנאן דבעי ידיעה גמורה מצי לאוקמה, וכרבי דאמר ידיעות ספק מחלקות.

הדרן עלך ידיעות הטומאה

שבועות שתיים. ורמיניה שבועה שאוכל לך – משנה היא בפרק שני דנדרים (טז, א). אף על גב דהתם קתני "השבועה שאוכל לך" והכא קתני "שבועה" – דרך הגמרא לקצר המשנה שהביא, ואין חילוק בין "שבועה" ל"השבועה", דהאני מתניתין דהתם נמי פריך ממתניתין דהכא בגמרא, ומשני כי הכא. ולא גרסינן בסמוך "בריייתא במסרבין בו לאכול". דאין לומר שהביא ברייתא משום דלא קתני "השבועה", דלא הוה ליה למיפיר מבריייתא כיון דמצי למיפיר ממתניתין. אלא גרסינן: התם במסרבין. **לא** שבועה לא אוכל לך אסור – דמשמע: הא מה שאוכל לך היא באיסור שבועה. ואף על גב דבפרק שני דנדרים (שם) מוקי רישא דרך משנה כרבי מאיר, ורבי מאיר לית ליה "מכלל לאו אחא שומע הך" גבי נדרים, כדאמרין סוף פרק קמא דנדרים (יג, ב) – יש חילוק בין שבועה לנדרים, כמו שאפרש בסוף פרק "שבועת העדות" (שבועות לא, ב דבור המתחיל חזן גרסינן) בעור השם.

שאי

הדרן עלך ידיעות הטומאה

שבועות שתיים שהן ארבע: "שבועה שאוכל" ו"שלא אוכל", "שאכלתי" ו"שלא אכלתי". "שבועה שלא אוכל", ואכל כל שהוא – חייב, דכרי רבי עקיבא. אמרו לו לרבי עקיבא: היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא חייב, שהה חייב? אמר להם רבי עקיבא: וכי היכן מצינו במדבר ומביא קרבן, שהה מדבר ומביא קרבן? **גמרא** למימרא, ד"שאוכל" דאכילנא משמע. ורמיניה: "שבועה לא אוכל לך", "שבועה שאוכל לך", "לא שבועה שלא אוכל לך" – אסור! אמר אביי: לעולם דאכילנא משמע, לא קשיא: פאן במסרבין בו לאכול, פאן בשאין מסרבין

ואפילו בקמייטא – בתמיה, ממה נפשך טמא הוא, קודם שנכנס היה טמא ודאי, וידיעת ודאי הוה ליה בתחלה שכה שהלך בראשון – ואין כאן אלא מקצת ידיעה. **תנא קמא** סבר כו' – תנא קמא אליבא דרבי שמעון, שפטר בהוה ושנה ואינו פוטר בראשונה, סבר: כיון דטומאת ודאי הוא, אף על גב דאידיו לא ידע לה לכולהו דתדיו ליה ידיעת ודאי, אלא ידיעת ספק – עדיפא היא מהתך ידיעות ספק דהוה ושנה, דהתם ידע ליה לכולה מילתא ואפילו הכי ספק הוא. אבל הכא אי הוה ידע לה לכולה מילתא הוה ליה ידיעה ודאית, הלכך לאו ידיעת ספק היא אלא מקצת ידיעה ודאית, ומקצת ידיעה ככל ידיעה. ורבי שמעון בן יהודה אליבא דרבי שמעון סבר: לא אמרינן מקצת ידיעה ודאית ככל ידיעה. ואמאי ספק ידיעה הוא – לתנא קמא פריך. **אבל ספק חלב** – חתיכה ספק חלב וספק שומן, ונודע – לו לאחר זמן שהוא ספק חלב, והרי הוא באשם תלוי. וחזר ואכל ספק חלב, ונודע לו שספק חלב אבל, בשם שמביא חטאת כו' – לקמה פליגי רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש בפירושא דהא מילתא דרבי. על שנתנו אשר שנג – בפרשתא אשם תלוי כתיב. כאן שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות – וחכי קאמר רבי: כשיודע לו לאחד זמן שחלב היה – יביא חטאת על כל אחד ואחד, שידיעת ספק שהיתה לו בינתים מחלקתם דלא ניהו שני זיתי חלב בהעלם אחד. כך כל זמן שלא נודע לו שהו ודאי חלב אלא ספק חלב – מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת. אלמא מדקתני: שמביא חטאת על כל אחת, סבירא ליה ידיעות ספק מחלקות לחטאות. ורבי יוחנן אמר – לא אמר רבי כך, אלא כך פירשה: בשם שלענין חטאות שבאין על ידיעת דאי – ידיעת ודאי שבינתים מחלקות לחטאות, כך לענין אשם תלוי חבא על ידיעת ספק – ספק ידיעות שבינתים מחלקות לאשמות. אימרוקים לה כרבי ישמעאל כו' – מאי דחזיקה למימר דלא בעי האי תנא ידיעה בתחלה: דלמא לעולם בעי, וסבירא ליה כרבי דאמר ספק ידיעה כידיעה הא קא משמע לן – ריש לקיש. מרלא מיתיר ליה קרא – דדריש במתניתין "ונעלם" להעלם טומאה והעלם מקדש. מנמרא – והלכה למשה מסיני.

הדרן עלך ידיעות הטומאה

משנה שבועות. שאוכל ושלא אוכל – הן שתיים המפורשות, דכתיב (ויקרא ה) "לדעו או להיטיב" דמשמע להבא, וילא אוכל" – להרע, "אוכל" – להיטיב. שאכלתי ושלא אכלתי – הן שתיים הנוספות ממדרש חכמים, כדיליף לה רבי עקיבא לקמן בפירקין (כה, א) מריבוי הכתוב. מדבר ומביא קרבן – בשביל ביטול דיבורו, וכיון דמשום ביטול דיבורו הוא – אף זה ביטול דיבורו, שהאומר "לא אוכל" דעתו לאסור עצמו בכל שהוא. **גמרא** שבעה לא אוכל לך כו' – אמר אחד משלש לשונות הללו – אסור לו לאכול משל אותו האיש שנדר הימנו, דהכי משמע "שבועה לא אוכל לך" – שבעה עלי שלא אוכל משלך. שבעה שאוכל לך – באיסור שבעה יהא עלי מה שאוכל לך יהא באיסור שבעה. לא שבעה לא אוכל לך – לא יהא עלי באיסור שבעה מה שלא אוכל משלך, הא מה שאוכל לך יהא באיסור שבעה.

מביא אלף אשם תלוי אחד, שנאמר בקרבן אשם תלוי (ויקרא ה יח) 60
 והביא אלף תמים וגו' וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג, ויש 61
 לדרוש, שהתורה ריבחה בכתוב זה 'שגגות' הרבה שחייבים עליהן, 62
 והיביה רק אשם תלוי אחד, מכאן שאף על הרבה שגגות כאלה 63
 חייבים רק אשם תלוי אחד. 64
 ואמר ריש לקיש לפרש את דברי רבי, כאן – בברייתא זו שנה רבי 65
 שגם ידעות ספיקות מתחלקות להפאות – ידיעת ספק בין חטא 66
 לחטא מחלקת אותם לשני חיובי חטאות. שביאור דברי רבי כך 67
 הוא, כשם שבאם יוודע לו לבסוף בודאי ששתי החתיכות שאכל 68
 היו חלב, יהיה חייב שתי חטאות ולא אחת, משום שידעת הספק 69
 שהיתה לו בין זו לזו מחלקת אותן לשני חיובים, כך גם כשלא 70
 נודעה לו מהותן של החתיכות שאכל, ידיעת הספק שנודעה לו 71
 בין אכילה לאכילה מחלקת אותן לחייבו בשני אשמות. ורבי יוחנן 72
 אמר, שביאור דברי רבי כך הוא, כשם שידעו ודאי בעלמא 73
 מתחלקות להפאות – כשם שיש בין האכילה הראשונה לשניה 74
 היתה לו ידיעה ודאית שעבר איסור, ידיעה זו מחלקת לחייבו שתי 75
 חטאות, כך גם ידיעות ספק מתחלקות להפאות – ידיעתו 76
 שהחתיכה שאכל היתה ספק חלב מחלקת את אכילתו לחייבו 77
 שני אשמות. נמצא שרבי יוחנן וריש לקיש מודים שהדין בביתן 78
 שבברייתא הוא שחייב שני אשמות משום ידיעת הספק שהיתה 79
 ביתיים, ומחלקותם היא בדין קרבן חטאת, האם ידיעת ספק בין 80
 חטא לחטא נחשבת ידיעה לחלק ביניהם. וקשה, שהרי לעיל הובא 81
 שרבי יוחנן אמר שידעת ספק נחשבת ידיעה, וריש לקיש לא 82
 הסכים איתו, ואילו כאן השיטות מוחלפות. 83
 הגמרא מתרצת את שיטת רבי יוחנן, אך עדיין מקשה על ריש 84
 לקיש. אומרת הגמרא: בשלמא – מובין דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא 85
 קשיא – קושיית הסתירה בדברי רבי יוחנן אינה קשה, הואיל ויש 86
 לחלק, שרק כאן – בידיעה בתחילה הנצרכת בטומאת מקדש 87
 וקדשיו, עשו ידיעת ספק בידיעה, ולא בכל התורה כולה עשו, 88
 שבידיעה המחלקת לחייבו חטאת ידיעת ספק אינה נחשבת ידיעה. 89
 וטעם החילוק, כי הכא הוא דתתבא ידיעה בתורה, ורק כאן, 90
 לגבי קרבן עולה ויורד, ידיעת ספק נחשבת ידיעה, כיון שלא כתוב 91
 בתורה במפורש שצריך 'ידיעה בתחילה', ורק כמה שנאמר (ויקרא 92
 ה א) 'ונעלם ממנו' הוא דקא אתי – למדים, שרק אם בתחילה היתה 93
 לחטא ידיעה, שאחר כך נעלמה ממנו, הוא חייב (לעיל ד), ועל כן 94
 מספיקה גם ידיעת ספק שנעלמה ממנו, ולא בכל התורה כולה עשו 95
 ידיעת ספק בידיעה, משום דתתבא מפורש בחיוב קרבן חטאת (ויקרא 96
 ד ח) 'או הודע אליו חטאתו אשר חטא' – על כן בידיעה מחלקת 97
 לחייבו חטאת ידיעה בעלמא קשיא – נצרכת ידיעה גמורה. 98
 אלף לריש לקיש קשה, אדמוקים ליה – עד שהוא נדחק להעמיד 99
 את תנא קמא בברייתא של שני שבילין פריי ישמעאל, הסובר 100
 שאין צריך ידיעה בתחילה, ולבאר שלכן חייב אף באופן שהיתה 101
 לו רק ידיעת ספק בתחילה, נוקמה – יעמיד את תנא קמא 102
 שבברייתא כשיטת רבי, אשר ריש לקיש עצמו אמר שהוא סובר 103
 שידעת ספק נחשבת ידיעה. 104
 הגמרא מתרצת את ריש לקיש: הא קא משמע לן – בזה שריש 105
 לקיש העמיד את הברייתא כרבי ישמעאל הוא בא להשמיע לנו 106
 דרבי ישמעאל לא בעי ידיעה בתחילה – שרבי ישמעאל לא מצריך 107
 ידיעה בתחילה כדי להתחייב קרבן עולה ויורד. ובאמת ריש לקיש 108
 מודה לתירוצו של רבי יוחנן (לעיל) שידעת ספק נחשבת ידיעה. 109
 מקשה הגמרא על תירוץ זה: פשיטא דלא בעי – הלא פשוט הדבר 110
 שרבי ישמעאל לא מצריך ידיעה בתחילה, מדלא מיתרי ליה 111
 קראי – מכיון שלא נותרו לו פסוקים מיתורים לדרוש מהם דין זה, 112
 הואיל ונאמר חטאתו 'ונעלם' שתי פעמים (ויקרא ה ב-א), 113
 והוא דורש מ'ונעלם' אחד שחייב על העלם טומאה, ומ'ונעלם' 114
 השני הוא דורש דמיתייב על העלם מקדש (לעיל ד), ונמצא שלא 115
 נותר לו 'ונעלם' ללמוד ממנו שצריך ידיעה בתחילה, כפי שדרש 116
 בגמרא לעיל (ו-ה) ומדוע הוצרך ריש לקיש להשמיע לנו שרבי 117
 ישמעאל לא מצריך ידיעה בתחילה. 118

ואפילו בקמייתא – באופן הראשון המוזכר בברייתא, שנכנס 1
 למקדש אחר שהלך בשני השבילים בלא להסתר, והרי כמה נפסק 2
 – מה שתרצה לומר, בין אם השביל הראשון הוא הטמא ובין אם 3
 השני, נמצא שאדם זה קמא הוא בודאי, ומאחר שקודם שנכנס 4
 היתה לו ידיעה ודאית על טומאתו מדוע יהיה פטור. 5
 הגמרא מפרשת את הרישא של הברייתא באופן שונה מההבנה 6
 הראשונה, ומבארת את מחלוקת רבי שמעון בן יהודה ותנא קמא 7
 בדעת רבי שמעון. מתרצת הגמרא: אמר רבא, הכא במאי עסקינן 8
 – כאן, באופן הראשון המוזכר בברייתא. במה מדובר, כגון שהלך 9
 בראשון תחילה, וידע שהלך בו, ואולם בפעם שהלך בשני שכתב 10
 שהלך בראשון, ולכן סבר אחר הליכתו בשני שהוא אינו אלא ספק 11
 טמא, דהויא ליה – שהיתה לו לפני בניסו למקדש מקצת ידיעה 12
 ודאית על טומאתו. דהיינו שהאמת היתה שהוא היה אז ודאי 13
 טמא, אך הוא לא ידע זאת בתחילה, אלא ידע רק מקצת הדבר, 14
 וסבר שהוא ספק טמא. ובהא קא מפליג – ובוזה נחלקו, שתנא קמא 15
 קבר בדעת רבי שמעון הפטור באופן זה, שהויל והטומאה 16
 היא טומאת ודאי, אמרינן – אנו אומרים שמקצת ידיעה בה הרי 17
 היא בכל ידיעה – כידיעה שלמה, וידעתו של אדם זה נידונה 18
 כידיעה בתחילה, וחייב. ורבי שמעון בן יהודה קבר בדעת רבי 19
 שמעון, לא אמרינן – אין אומרים שמקצת ידיעה ודאית הרי היא 20
 בכל ידיעה. 21
 לסיכום, תנא קמא אמר שרבי שמעון נחלק עם חכמים והשיטה 22
 המחייבת באופן השני רק בידיעת ספק, שהם מחייבים והוא פטור, 23
 אך במקצת ידיעה ודאית חייב לדברי הכל. ורבי שמעון בן יהודה 24
 אמר שנחלקו גם בזה וגם בזה. ונמצא ששלש שיטות הן בברייתא: 25
 א. תנא קמא בדעת רבי שמעון, המחייב במקצת ידיעה ודאית 26
 ופוטור בידיעת ספק. ב. חכמים, המחייבים בידיעת ספק, וכל שכן 27
 במקצת ידיעה ודאית. ג. רבי שמעון בן יהודה בדעת רבי שמעון, 28
 הפטור הן בזה והן בזה. 29
 הגמרא מבארת את שיטת תנא קמא (וחכמים) המחייב באופן השני 30
 שבברייתא. שנינו בברייתא: הלך בראשון ונעשה ספק טמא, וידע 31
 על כך, ונעלם ממנו הדבר ונכנס למקדש, הוה ופליג ונטהר 32
 בודאי, וחוה ופליג בשני ונעשה שוב ספק טמא וידע על כך, ונעלם 33
 ממנו הדבר ונכנס למקדש, חייב. ורבי שמעון פליג. שואלת 34
 הגמרא: ואמאי חייב – מדוע לדעת תנא קמא חייב באופן זה, והלא 35
 ספק ידיעה הוא זה, שלא היתה כאן ידיעה ודאית בתחילה. 36
 הגמרא מביאה מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש כיצד לבאר זאת: 37
 אמר רבי יוחנן, כאן – בידיעה בתחילה הנצרכת בטומאת מקדש 38
 וקדשיו, עשו ספק ידיעה בידיעה, וגם ידיעתו שהוא ספק טמא 39
 נחשבת 'ידיעה בתחילה'. 40
 וריש לקיש אמר ביאור אחר, הא מני – דעת תנא קמא בברייתא זו 41
 כשיטת מי היא, כשיטת רבי ישמעאל היא, דאמר לא בעינן ידיעה 42
 בתחילה – הסובר שלחיוב קרבן עולה ויורד כלל לא נצרכת ידיעה 43
 בתחילה, ולכן חייב תנא קמא באופן שהיתה לו רק ידיעת ספק. 44
 אולם לשיטת החולקים עליו וסוברים שידעתו בתחילה היא תנאי 45
 לחיוב זה, ידיעת ספק אינה נחשבת ידיעה. 46
 הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן וריש לקיש ממה שפירשו 47
 בברייתא העוסקת בדין קרבן אשם תלוי. מקשה הגמרא: ורבי 48
 דרבי יוחנן אדרבי יוחנן – דברי רבי יוחנן שהוזכרו לעיל נסתרים 49
 לכאורה מדבריו במקום אחר, ורבי דרש לקיש אדרבי לקיש – וכן 50
 דברי ריש לקיש שם נסתרים לכאורה את דבריו כאן. דתנאי 51
 בברייתא, אדם שאכל בשוגג חתיכה שהיא ספק חלב ספק שומן, 52
 משום שסבור היה שהיא של שומן, ונודע לו שהיתה לו חתיכה 53
 משפוקה, והוא חייב אשם תלוי, וקודם שהביא קרבן אירע לו שוב 54
 שאכל בשוגג חתיכה שהיא ספק חלב, ונודע לו אחר כך שספק 55
 חלב היתה, רבי אמר, כשם שבקרבן חטאת מביא חטאת על כל 56
 אחד ואחד – על כל אכילה בפני עצמה, כך זה מביא קרבן אשם 57
 תלוי על כל אחד ואחד – על כל אכילה ואכילה. רבי שמעון בן 58
 יהודה ורבי אלעזר פריי שמעון אמרו משום – בשם רבי שמעון, אינו 59

מקשה הגמרא: לשון 'מִבְּטָא' נמי הִתְבַּיַּת (ויקרא ה) לְכָל אִשֶּׁר יִבְטֹא
הָאָדָם בְּשִׁבְעָה ומשמע ש'מבטא' הוא התפסה בדבר אחר שכבר
נשבע עליו.
אביי חוזר מדבריו הקודמים ומביא מקור חדש: אֵלָּא אָמַר אַבְיִי,
'מִבְּטָא' בְּשִׁבְעָה מִהֶבְטָא (במדבר ל) וְאִם הָיוּ תְּהִיָּה לְאִישׁ וְנִדְרֵיהֶּ עָלֶיהָ
אוּ מִבְּטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ וְאִילוּ שְׁבִיעָה לֹא קָאָמַר –
ולא נאמר 'אשר אסרה על נפשה בשבועה', אם כן מִבְּטָא אָסְרָה
עַצְמָהּ, בְּלִשׁוֹן 'מִבְּטָא', ולא התפסה בדבר שנשבעה עליו כבר.
ומוכח ש'מבטא' היא שבועה עצמה ולא התפסה בשבועה.
רבא מתרץ את הברייתא בדרך אחרת: רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ
– אומר לך מִיתְפִּיס בְּשִׁבְעָה לֹא מְבַצֵּיא שְׁבִיעָה מִפּוֹ דְּמִי ואין
חלה שבועתו, ולא הסתפק בזה התנא בברייתא, וְהִכִּי קָאָמַר –
התנא, 'מִבְּטָא' היא לשון שְׁבִיעָה, 'אִיסָר' נמי לשון שְׁבִיעָה הוא. ומה
שנאמר בברייתא 'איסור איסר אם אתה אומר' וכו', היינו שֶׁאִיסְרִיָּה
דְּאִיסָר – ענין איסורו של 'איסר', שאמרתי לך שהוא שבועה אין
הדבר כן בכל מקרה, שלא כל הלשונות שוות בו שהרי הִפְלִילוּ
הַתְּנִיב בֵּין נֶדֶר לְשִׁבְעָה, ללמדך שאם הוֹצִיא בְּלִשׁוֹן נֶדֶר, וכגון
שאמר 'איסר כיכר זו עלי' שהיא לשון הנודרים, הרי זה נֶדֶר ואם
עבר עליו פטור מקרבן עולה ויורד. ואם הוציא בְּלִשׁוֹן שְׁבִיעָה,
וכגון שאמר 'איסר שלא אוכל כיכר זו' שכן היא לשון הנשבעים,
הרי זו שְׁבִיעָה, ואם עבר עליה חייב קרבן עולה ויורד. והוה שנאמר
בברייתא, 'אם אתה אומר איסר שבועה חייב ואם לאו פטור',
שלא אמר איסר בלשון שבועה הרי זה חייב קרבן משום שהיא
שבועה, ואם לא אמר בלשון שבועה אלא בלשון נדר, פטור
מקרבן מפני שהוא נדר ואינו שבועה. ממשיך רבא: הִכִּי הִפְלִילוּ
הכתוב לאיסר בין נדר לשבועה, ומשיב, בפסוק (שם פסוק יא) וְאִם
בֵּית אִישָׁה נִדְרָהּ או אָסְרָה אָסַר עַל נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה וְגו', הרי שאיסר
מוזכר בין נדר לשבועה.
הגמרא מבארת שאביי ורבא לשיטתם: וְאִדּוּ לְשַׁעֲמִיָּהּ – אביי
ורבא הלכו לטעמיהם, דְּאִיתְמַר, מִתְפִּיס בְּשִׁבְעָה – נשבע על כיכר
אחת ושוב אמר על השניה, תהיה זו כראשונה, אַבְיִי אָמַר מְבַצֵּיא
שְׁבִיעָה מִפּוֹ דְּמִי וחייב על השניה, וְרָבָא אָמַר, לֹא מְבַצֵּיא שְׁבִיעָה
מִפּוֹ דְּמִי ולא חלה השבועה על השניה, ולפיכך פירש רבא את
הברייתא לפי שיטתו, שאין מדובר בה בענין התפסה בשבועה.
הגמרא מקשה על רבא: מִיתְבַּיַּת, אֵיזוהו 'אִיסָר' הָאֵמֹר בְּתוֹרָה
שעובר עליו ב'לא יחל דברו', זה הָאֵמֹר הָרִי עָלֶי שְׁלֹא אוֹכֵל בֶּשֶׂר
וְשְׁלֹא אֲשָׁתָה וְכו' כִּיּוֹם שְׁמַת בּוֹ אִבּוֹ או כִּיּוֹם שְׁמַת בּוֹ שְׁלֹנִי או כִּיּוֹם
שְׁנֵהֲנִי בּוֹ גְּדֻלָּה בֵּין אֲחִיקָם או כִּיּוֹם שְׁרָאָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחוּרְבָנָהּ, הרי
זה אִיסוּר באכילת בשר ושתיית יין. וְאִיסָר שְׁמוּאֵל בְּבִיאור דְּבִרֵּי
הברייתא, וְהוּא שְׁנִידוּר וְכָא מֵאוֹתוֹ הָיוּ – מדובר שקיבל עליו לפני
כן נדר שלא יאכל בשר ביום שמת בו אביו לעולם, ועכשיו הוא
מתפס באיסור נדר שבאותו היום. ומבואר שהמתפס בנדר הרי
הוא ב'לא יחל' כנדר עצמו. הגמרא מסיימת את הקושיא: בְּשִׁלְמָא
לְאַבְיִי, מִדְּמִתְפִּיס בְּנֶדֶר הָרִי זה נֶדֶר וכמבואר בברייתא] אם כן גם
מִתְפִּיס בְּשִׁבְעָה הָרִי זו שְׁבִיעָה וכמו שאמר אביי,

מִסְרְבִין בּוֹ לְאֹכֹל, וְהֵינּוּ מִתְנִיתִין בְּשִׁאֵין מִסְרְבִין בּוֹ לְאֹכֹל אלא
נשבע מעצמו, ובוה דבריו מתפרשים שמחייב את עצמו לאכול,
וְכִרְיָתָא בְּמִסְרְבִין בּוֹ לְאֹכֹל ואומרים לו 'תאכל תאכל' וְקָאָמַר
הוא, לֹא אִכְלִינָא וְלֹא אִכְלִינָא, וממשיך ואומר 'שבועה שאוכל',
דְּכִי קָא מְשַׁתְּבֵּעַ הִכִּי קָאָמַר – שאז כאשר הוא נשבע כך היא
כוונתו, שְׁבִיעָה שְׁלֹא אוֹכֵל.
רב אשי מתרץ את הסתירה באופן אחר: רַב אֲשִׁי אָמַר, תתקן את
הגירסא בברייתא ותני – וְשֵׁנָה בַּהּ שְׁבִיעָה שְׁאִי אוֹכֵל לָךְ (ובמקום
'שבועה שאוכל לך'). מקשה הגמרא: אִי הִכִּי מֵאִי לְמִיָּרָא – אם כן
איזה חידוש השמיעה הברייתא בכך. מתרצת הגמרא: מִהּוּ דְּתִיָּמָא
– היה מקום לומר שמי שהוציא מפיו 'שבועה שאי אוכל לך' לא
נתכוון לכך אלא רצה לומר 'שבועה שאוכל' ולישניה דְּאִיתְקִילָא
לֵיהּ – אך לשונו נתקל, וגימגם באות 'א' של 'אוכל', ומתוך כך
'אוכל' נשמע כ'אי אוכל'. קָא מְשַׁתְּבֵּעַ לָן שאין אומרים כן.
בפרשת נדרים ושבועות האמורה בתורה (במדבר ל) מוזכרות לשון
'מבטא' ולשון 'איסר', הסוגיא דלחלן עוסקת בביאור אותן
הלשונות: תְּנִי רִבְּנָן בְּרִייתָא, 'מִבְּטָא' זו שְׁבִיעָה, 'אִיסָר' זו שְׁבִיעָה,
'אִיסוּר' של 'אִיסָר' מהו וכלומר, מהו דינו של העובר על 'איסר',
תלוי, שֶׁאִם אֵתָּה אֹמֵר 'אִיסָר' זו שְׁבִיעָה, העובר עליו חייב, וְאִם
לֹא, העובר על 'איסר' פָּטוּר.
הגמרא תמחה: הברייתא מסיימת אִם אֵתָּה אֹמֵר 'אִיסָר' שְׁבִיעָה וכו',
כלומר שאין דבר זה מוחלט, וְהָא אֵתָּה בתחילת הברייתא באופן
ברור ש'אִיסָר' שְׁבִיעָה הוא.
אביי מפרש את הברייתא: אָמַר אַבְיִי, הִכִּי קָאָמַר התנא, 'מִבְּטָא' זו
שְׁבִיעָה, שהאומר 'מבטא כיכר זו עלי' הרי הוא כאומר 'שבועה
שלא אוכל כיכר זו'. 'אִיסָר' זה מִיתְפִּיס בְּשִׁבְעָה, שהאומר 'איסר
עלי כיכר זו' הרי הוא כמי שנשבע על הכיכר וחוזר ואמר על כיכר
אחרת, 'הרי זו כזו', והוה הנקרא 'תפסה', שמתפס את השני
בראשון. ומהו האיסור החל על האדם שאמר 'אִיסָר', משיבה
הברייתא, יש להסתפק בדבר, אִם אֵתָּה אֹמֵר מִיתְפִּיס בְּשִׁבְעָה –
הנשבע על כיכר אחת ואחר כך אמר על השניה 'תהיה זו כזו',
מְבַצֵּיא שְׁבִיעָה מִפּוֹ דְּמִי וכאילו נשבע בפירוש על הכיכר השניה,
ואם אכלה חייב קרבן או מלקות, אם כן גם האומר 'איסר' חייב
קרבן או מלקות. וְאִם המתפס בשבועה לֹא כְּמוֹצִיא שבועה מפיו
ממש, ואין בו אלא איסור בלבד אבל פטור מקרבן וממלקות, גם
האומר 'איסר' פָּטוּר מקרבן וממלקות.
אביי מבאר את המקור לכך ש'מבטא' הוא שבועה: וּמֵמָּא דְּמִבְּטָא
שְׁבִיעָה היא. דְּתִיָּב (ויקרא ה) 'או נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבִטָּא בְּשִׁפְתֵיהֶם'
ומשמע שנשבע על ידי שבטא בשפתים, והיינו מזכיר לשון
'מבטא'. מקשה הגמרא: לשון 'אִיסָר' נמי וְגַם כֵּן יש לומר שהיא
שבועה, דְּתִיָּב (במדבר ל) 'כֹּל נֶדֶר וְכֹל שְׁבִיעָתָא אִיסָר', הרי שיש
שבועה שהיא שבועה של איסר, נמצא שאיסר הוא שבועה עצמה
ולא רק התפסה בשבועה כמו שפירש אביי.
אביי חוזר ומביא מקור לדבריו לגבי 'איסר': אֵלָּא מֵמָּא דְּאִיסָר
מִיתְפִּיס בְּשִׁבְעָה הוּא, דְּתִיָּב (שם פסוק יא) 'או אָסְרָה אָסַר עַל נַפְשָׁהּ
בְּשִׁבְעָה' ומשמע שאסרתו ותפסתו בדבר שנשבעה עליו כבר.

אגרות קודש

[א' טבת תשי"ג]

...והשי"ת ימלא ימי חריון וזוגתו תחי' כשורה ובקל ותלד זחור"ק בעתה ובמנה כשורה ובקל.

ומהכחן הי' שבלי בליטות ישתדל בפתיחת הארון בימי הקריאה בס"ת, עד לאחר הלילה
בשעה טובה ומוצלחת, וזוגתו תחי' תוסיף על מה שמנדבת לצדקה קודם הדלקת נרות - ג"כ ביום ב'
וה' בבקר.

שבועות. שבועות שתיים - פרק שלישי דף כ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רלז

1 **שאי** אוכל לך פשיטא - לא פריך פשיטא אלא משום דהיינו "שלא אוכל לך" דקתני, דהא
2 א"שלא אוכל" לא קשיא ליה פשיטא.
3 **לישנא** איתקל ליה - וליכא למיפרך: כיון דאשמעינן "שאי אוכל" אמאי איצטרך למיחני
4 ברישא "שלא אוכל לך?" דזו ואף זו קתני. ואם תאמר: נשיליה מה היה ברעתו
5 יש לומר: כגון שאמר שברעתו כל מה שיהיה
6 משמעות לשונו. אי נמי, כגון ששכח מה היה
7 ברעתו. ובגדרים (טו, א) מפרש אמאי רב איש לא
8 אמר כאבני. **איסר** מיתפס בשבועה - פירש
9 בקונטרס: דאם אמר "איסר עלי ככר זה" הוי כמי
10 שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר "הרי
11 זה כזה", שהתפס את השני בראשון. וקשה:
12 דלקמן קתני בברייתא: איחזו איסר האומר בתורה
13 "הרי עלי כר, ואילו "איסר ככר זה" עלי לא קתני!
14 ומה שפירש נמי "איסור איסר" - כלומר, איסור
15 של איסר זה מה דתני, אם אתה אומר מתפס
16 בשבועה כר, שתוכל להוכיח מקרא בשום מקום
17 שהוא כמציא שבועה מפיו וחיוב קרבן - אף
18 איסור זה כר. קשה. דמשמע דתנא בא לאשמעינן
19 דין איסר, ואינו משמיענו כלום, שדרי מסתפק
20 במתפס שבועה עצמו. ועוד, דאין דרך משנה
21 וברייתא שיתפסק התנא אם חיוב או פטור. ועוד,
22 מאי "ואודא לטעמיה" דקאמר לקמן, דהכא
23 מסתפקא ליה לאבוי ולקמן פשיטא ליה דכמציא
24 שבועה מפיו דמי. ועוד, דבכל הספרים גרסינן
25 בסמוך "כמציא שבועה מפיו וחיוב ברי",
26 ולפירוש הקונטרס הזה ליה למינקט "חיוב" בלא
27 וי"ו! ומפרש רבינו תם: דמבטא הכתוב בפרשה
28 הוא לשון שבועה, שנשבע בלשון "מבטא"
29 כדפירש נמי בקונטרס. אבל איסר הכתוב בפרשה
30 אינו שבועה שאסר עצמו בלשון "איסר", אלא
31 במתפס בשבועה הכתוב מדבר, שנשבע על
32 הככר וחזר ואמר על ככר אחר "הרי עלי שלא
33 אוכל ככר זה כזה", ודיינו איסר דקרא. והכי נמי
34 מפרש לה בברייתא לאבוי: ואיסור של איסר זה,
35 אם אתה אומר מתפס בשבועה, כלומר שהתפסו
36 בככר שנשבע עליו - הוי כמציא שבועה מפיו
37 וחיוב. ואם לאו, שלא התפסו בארז אלא אמר
38 "איסר ככר זה עלי" - אין זה לשון שבועה, ופטור.
39 אי נמי הכי פירוש: אם אתה אומר מתפס
40 בשבועה, פירוש: שהתפסו בלשון שבועה,
41 שהוכיר לשון אכילה ואמר "הרי עלי שלא אוכל
42 זה כזה", ואם לאו, שלא הוכיר לשון אכילה, אלא
43 אמר "הרי עלי זה כזה" - פטור. ועוד יש לפרש:
44 "איסור איסר" דיינו איסור שלישי, שהתפס ככר
45 שלישי בשני. ואם אתה אומר מתפס בשבועה,
46 דיינו השני, כמציא שבועה מפיו דמי, דהוי
47 לגמרי כראשון - אף לענין להתפס בו חיוב גם
48 בשלישי, ואם לאו - פטור. מיהו הא פשיטא ליה
49 שדינו כראשון להתחייב קרבן בשני. ורבא פליג
50 עליה ופטר אף בשני. אבל תימה: דאבתי מספקא
51 ליה לתנא בשלישי: והא גרסינן נמי "חיוב בריז"
52 לא אתי שפיר. **ואילו** שבועה לא קאמר - דאבי
53

מסרינן = מפצירין. מתניתין בשאין מסרינן בו - הלכך "שאוכל" דקא אכילנא הוא. רב
2 **אשי** אפר תני - בברייתא: "שבועה שאי אוכל לך". דאיתקל - נכשל, ולא נתחבן לומר
3 "שאי". **איסר** שבועה - מפרש לקמיה. **איסור** איסר - איסרתו של איסר מה הוא? אם
4 **אתה** **איסר** בו' - מנאי קאמרת? והא אמרת איסר לשון שבועה הוא, והדר תני "אם אתה
5 אומר!" הכי קאמר מבטא שבועה - האומר
6 "מבטא ככר זה עלי" כאומר "שבועה שלא
7 אוכלנך", ואם אכלו היה זה בעולה ויורד. **איסר**
8 **מתפס** בשבועה - "איסר עלי ככר זה" הרי הוא
9 כמי שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר
10 "הרי זה כזה", שהתפס את השני בראשון.
11 **איסור** **איסר** - ומהו איסורו של איסר זה? אם
12 **אתה** **איסר** בו' - אם תמצוי לומר שהתפסו
13 בשבועה כמציא שבועה מפיו דמי, ואם אכלו
14 **חיוב** קרבן - אף זה האומר "איסר ככר זה עלי"
15 חייב קרבן אם אכלו, שהאיסר לשון התפסת
16 שבועה הוא. **ואם** **לאו** - שהמתפס בשבועה
17 אינו כנשבע לענין קרבן ומלקות, אף האיסר אין
18 בו לא קרבן ולא מלקות. או אסרה אפר בשבועה
19 - משמע שאסרתו ותפסתו בדבר שנשבעה עליו
20 ככר. או מבטא שפתייה אשר אסרה וגו' - ולא
21 כתיב "בשבועה", במה אסרה את נפשה
22 בלשון "מבטא". רבא אמר - לא איסתפיק ליה
23 לתנא למימר בהא "אם אתה אומר", דפשיטא
24 ליה דמתפס בשבועה לאו כמציא שבועה
25 מפיו הוא. והכי קאמר מבטא שבועה איסר נמי
26 - לשון שבועה הוא. איסר זה הטילו הכותב בו'
27 - היינו פירוש ד"איסור איסר אם אתה אומר",
28 והכי קאמר: איסור של איסר שאמרת לך שהוא
29 שבועה - לא כל הלשונות שוות בו, שדרי
30 הטילו הכותב בין נדר לשבועה. אם אמירתו
31 בלשון שבועה, כגון "איסר שלא אוכל ככר זה",
32 כן לשון הנשבעין, אומרים "שלא אוכל" - אף
33 האיסר שהוציאנו בלשון זה שבועה הוא, וחיוב
34 קרבן. ואם לאו, אלא הוציאנו בלשון נדר, שאמר
35 "איסר ככר זה עלי", שהוא לשון הנודרים "קונם"
36 זה עלי - אף זה נדר, ופטור מקרבן. כיום שמת
37 בו אביו - כאשר אסרתי עלי בשר ביום שמת בו
38 אבא לעולם. והוא שנודר ובא מאותו היום -
39 שקיבל עליו ככר נדר שלא יאכל בשר ביום
40 שמת בו אביו לעולם. וכן יום שמת בו פלוני, וכן
41 יום שנדרג בו גדליה. וקסלקא דעתא השתא
42 דהיינו מתפס בנדר, וקתני: איחזו איסר האומר
43 בתורה שהוא ב"לא יחל דבר" - האומר "הרי
44 עלי" כו', אלמא המתפס בנדר הרי הוא ב"לא
45 יחל" כנדר עצמו, ומדמתפס בנדר נדר - מתפס
46 בשבועה שבועה

1 **מסרינן** בו **לאכול**; **מתניתין** - **בשאין** **מסרינן** בו
2 **לאכול**, **בריתא** - **במסרינן** בו **לאכול** **וקאמר**: "**לא**
3 **אכילנא**" ו"**לא** **אכילנא**", **דכי** **קא** **משתבע** - **הכי**
4 **קאמר**: **שבועה** **שלא** **אוכל**. **רב** **אשי** **אמר**, **תני**:
5 "**שבועה** **שאי** **אוכל** **לך**". - **אי** **הכי**, **מאי** **למימרא**?
6 - **מהו** **דתימא**: **לישניה** **דאיתקילא** **ליה**, **קא** **משמע**
7 **לן**. **תני** **רפנן**: "**מבטא**" - **שבועה**, "**איסר**" - **שבועה**;
8 **איסור** **איסר**, **אם** **אתה** **אמר**: **איסר** **שבועה** -
9 **חיוב**, **ואם** **לאו** - **פטור**. - **אם** **אתה** **אומר** **איסר**
10 **שבועה**? **והא** **אמרת**: **איסר** **שבועה** **הוא**! **אמר**
11 **אבוי**, **הכי** **קאמר**: "**מבטא**" - **שבועה**, "**איסר**" -
12 **מיתפס** **בשבועה**; **איסור** **איסר**, **אם** **אתה** **אומר**:
13 **מיתפס** **בשבועה** **כמציא** **שבועה** **מפיו** **דמי** - **חיוב**,
14 **ואם** **לאו** - **פטור**. - **ממאי** **ד**"**מבטא**" **שבועה**?
15 **דכתיב**: "**אז** **נפש** **כי** **תשבע** **לבטא** **בשפתים**" -
16 **איסר** **נמי**, **דכתיב**: "**כל** **נדר** **וכל** **שבעת** **אפר**!"
17 **אלא**, **ממאי** **דאיסר** **מיתפס** **בשבועה** **הוא**? **דכתיב**:
18 "**אז** **אסרה** **אפר** **על** **נפשה** **בשבעה**" - **מבטא** **נמי**,
19 **הכתיב** "**לכל** **אשר** **יבטא** **האדם** **בשבעה**!" **אלא**
20 **אמר** **אבוי**: "**מבטא**" **שבועה** **מהכא**: "**ואם** **היו** **היה**
21 **לאיש** **ונדרתה** **עליה** **או** **מבטא** **שפתיה** **אשר** **אסרה**
22 **על** **נפשה**", **ואילו** **שבועה** **לא** **קאמר**, **במאי** **אסרה**
23 **עצמה**? **ב**"**מבטא**". **רבא** **אמר**, **לעולם** **אימא** **לך**:
24 **מיתפס** **בשבועה** **לאו** **כמציא** **שבועה** **מפיו** **דמי**,
25 **והכי** **קאמר**: "**מבטא**" - **שבועה**, "**איסר**" **נמי** **שבועה**;
26 **אסרה** **דאיסר** **הטילו** **הכתוב** **בין** **נדר** **לשבועה**,
27 **הוציא** **בלשון** **נדר** - **נדר**, **בלשון** **שבועה** - **שבועה**.
28 **היכן** **הטילו**? "**ואם** **בית** **איש** **נדרה** **או** **אסרה** **אפר**
29 **על** **נפשה** **בשבעה**" וגו'. **ואזדו** **לטעמיהו**, **דאיתמר**:
30 **מתפס** **בשבועה** - **אבוי** **אמר**: **כמציא** **שבועה** **מפיו**
31 **דמי**, **ורבא** **אמר**: **לאו** **כמציא** **שבועה** **מפיו** **דמי**.
32 **מיתבי**: **איזה** **איסר** **האומר** **בתורה**? **האומר**: "**הרי**
33 **עלי** **שלא** **אוכל** **בשר** **ושלא** **אשתה** **יון** **כיום** **שמת**
34 **בו** **אביו**", "**כיום** **שמת** **בו** **פלוני**", "**כיום** **שנדרג**

35 **בו** **גדליה** **בן** **אחיקם**", "**כיום** **שראה** **ירושלים** **בחורבנה**" - **אסור**; **ואמר** **שמואל**: **והוא**
36 **שנדרג** **ובא** **מאותו** **היום**; **בשלמא** **לאבוי**, **מדמתפס** **בנדר** **נדר** - **מתפס** **בשבועה** **שבועה**.
אלא

הזה כתיב שבועה, היה מפרש שאותה מבטא אסרה על נפשה בלשון שבועה. אבל השתא על כרחך אית לך לפרש: במה אסרה על נפשה - בלשון "מבטא". ואם תאמר: והא נמי כתיב (ממבר)
2 (ל) "ואסרה אסר בבית אביה בעגריה!" ויש לומר: כיון דלא כתיב "או" יש לומר דאנדר דכתיב ברישא דקרא קאי. **שלא** אוכל בשר - לא חש תנא לדקדק בלשונה, ובלשון זה אינו חל,
3 ד"שלא אוכל" הוי דבר שאין בו ממש, שאינו אסור על עצמו כלום, כמו "קונם שאיני ישן" דלא אמר כלום אם לא אמר "קונם עיני בשינה", כדאמרין בפרק שני נדרים (טו, א). והכא נמי
4 צריך שיאמר "קונם אכילת בשר עלי". ומיהו שמא יש לחלק, דדוקא גבי שיה לא אמר כלום משום דשינה עצמה אין בה ממש. **מדמתפס** בנדר נדר כו' - ואם תאמר: שמואל אמאי
5 מפרש איסר במתפס בנדר? והא איסר דקרא קאמר אבוי דהיינו מתפס בשבועה ויש לומר: דמתפס בנדר לפינן ממתפס בשבועה, וניחא ליה לשמואל לאוקמא ברייתא בנדרים, שרגילות
6 הוא שבני אדם נודרין מלאכל בשר ומלשלות יין ביום שראו ירושלים בחורבנה, ואין רגילות לאסור עצמם בשבועה.

שבועות. שבועות שנים - פרק שלישי דף כ עמוד ב - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

אלא לרבא קשיא - אף על גב דרבא נמי מודה דמתפס בגדר נדר, דמשנה שלימה היא: מי שאמר "הריני נזיר" ושמע חבירו ואמר "ואני" (נזיר כ, ב). וכן בגדרים קאמר דבקרוב הוי נדר, מכל מקום פריך לרבא אמאי דמפרש איסור דקרא מתפס. ורבא משני דלא קאי אאיסור דקרא. **דב** לא נדר - פירש בקונטרס דלא גרסינן "כיון דמדרבנן הוא דאסור

כי נדר חייל עליה איסור בל יחיל", דהא אי נמי הוי דאורייתא הא אמרין לקמן (כה, א) דגדרים חלין על דבר מצוה דכבר הדרשו. מיהו נראה לרבי יצחק גרסינן ליה פשוט. אף על גב דהוי דאורייתא נמי חייל עליה נדר, מכל מקום דבר אחר שתולה בו לא איקרי נדר דבר הנדור. כיון דאי לא נדר איכא עליה איסור דאורייתא. ועוד, דהא דגדרים חלין על דבר מצוה בבטול מצוה איירי, כדנחת בפירש שני דגדרים (טו, א). כיצד? אמר "קום שאני נוטל לולב" "שאני מניח תפליך" כדמסקינן התם בגמרא מבי ידור נדר לה" אפילו דבר של שם חייל עליה. אבל אם נדר לקיים מצוה, כגון שאמר "קוםם שלא אוכל ביום הכפרים" או "שלא אוכל גבולות וטריפות" - לא חייל, דאין איסור חל על איסור. ולהכי איצטריך טעמא דמדרבנן, ומיהו לרבי יהודה ב. בתריא דאית ליה לקמן בפירקין (כו, ב) דנשבע לקיים את המצוה חייב - כל שכן נדרים שחלין לבטל שיחולו לקיים.

קונמות עובר משום בל יחל - בשבועה נמי עובר משום "בל יחל", דהכתיב (במדבר ל) "או השבע וגו' ולא יחל דבריו" ובפרק שני דנדרים (טו, ב) תניא בהדיא דיש שבועה ב"לא יחל". ורבא הכי קאמר: בקונמות ליכא אלא "בל יחל" גרידא.

נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה - משמע דקידוש דאורייתא. וכן משמע בהדיא בריש "מי שמת" (ברכות כ, ב). ותימה: דבריש מסכת נזיר (ד, א) אמר: "מיין ושכר יזיר" - לאסור יין מצוה כיון הרשות. ופריך: מאי ניהו, קידושא ואבדלתא, מושבע ועומד מהו סיני הוא. ומפרש רבינו תם בתמיה: וכי מושבע ועומד מהו סיני הוא דאיצטריך קרא למעוטי? אימא דמדרבנן הוא. דבניחותא אף לפרש, דאדרבה, משום דמושבע ועומד מהו סיני הוא איצטריך קרא לאסור, כדמשני התם: אלא כי הא דאמר רבא "שבועה" שאשתה יין ואמר "הריני נזיר", דאיצטריך קרא דחייל עליה נזירות לפי שהוא מושבע ועומד ויש לומר: דקידוש ודאי מדאורייתא, אבל על הין אינו אלא מדרבנן. והדאמר בערבי פסחים (ק, א): זכרוהו על הין - אסמכתא בעלמא היא. אי נמי, אפילו הוא דרשה גמורה, הא דמברך צריך שישטעם היינו בשמירה **בל** שישטעם בשמירה ישנו בזכירה - איכא ליכא למימר, דלחומרא מקשינן

(יבמות ח, ב). ובסוף פרק קמא דקידושין (לה, ב) דרשינן: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחיתו את פאת זקנך" - כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל וליטתו בהשחתה בו, הא דרשינן לקולא - משום דאיכא לא שייך למידרש, דנשי לית להו זקן. וכן הדאמר בערבין (ג, ב) גבי הרתניא: הכל חייבין בציצית כהנים לויים וישראלים בו, ומסיק: והני כהני הואיל ואישתרי כלאים בגיורו לא ליחייבו - דהתם נמי אי אפשר לומר איכא. אבל בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג, ב) קשה, דמשמע דאי לא דאיתרבו נשים לאכילת חמץ הוה דרשינן לקולא: כל שאינו בקום אכול מצוה אינו בכל תאכל חמץ? ויש לומר: דהתם משום דאית למילף "דומשה עשר" "דומשה עשר" מחז הסוכות, ומסוכה נשים פטורות כדילפינן בפרק "דושן" (סוכה כח, א) מ"האורח". אי נמי, סברא למדרש קרא מסיפיה לרישה. אבל קשה, דלמאן דאמר (מנחות מג, א) ציצית מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות - לשתרו

נשים בכלאים, דכל שאין בגדיליה אין בכל תלכש טענתו, דהיינו מסיפיה לרישהו וכי תימא הכי נמי, אם כן בסוף פרק קמא דביצה (יד, ב) גבי משלחין בגרים בין תפורין בין שאין תפורין, ופריך: כלאים למאי חזו? לימא מתניתין כגמא דאמר נשים פטורות מן הציצית וחזו לנשים! למאי דפרישת נמי דלחומרא מקשינן, תימה: דליחייבו בציצית לכולי? עלמאן

תריין ואימא בו' - כלומר, האי תנא לאו במתפס בגדר איירי, אלא בעיקר נדר איירי, ואשמענין שאינו חייב בגדר אלא אם כן פירשהו ואחר כך תלאו בדבר הנזיר עליו כבר, כדילף לה ואילו מקרא. והכי קאמר: איזהו איסור נדר. אבל מיתפס בגדר לאו נדר הוא. והכי רומי מיתפס? כגון שלא פירש "הרי עלי שלא אוכל כשר ושלא אשתה יין", אלא אמר "הרי עלי יום זה כיום שמת בו אבירי" "כיום

שראה את ירושלים בחורבנה". **פשיטא** - כיון דטעמא משום דנדרו ובא הוא עליו, מירת אביו מה לי כאן? וכי משום דמת בו אביו מיגרע גרע איסוריה? הרי נזיר ובא עליו הכי גרסינן: סלקא דעתך אמינא דכיון דכי לא נדר אסור כי נדר נמי לא מיתפס בגדר הוא קא משמע לן ואף רבי יוחנן בו' - ולא גרסינן: כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסורא בלא יחל. לא גרסינן לה להא, דהא אי נמי מדאורייתא הוא, אמרין (שבועות כה, א): הנדרים חלים על דבר מצוה דכבר הדרשו. ואף רבי יוחנן פיר לה להא דרבא - דאיסור שחוציאוי בלשון שבועה שבועה. אוכל ולא אוכל - כלומר, שבועה להבא קריי שבועת שקר. ואוהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר - והכי קאמר: לא תשבעו בשמי לך לשקר בשבועתכם לאחר זמן. והמתרה בו צריך להתרות בו שהוא עובר באוהרת "לא תשבעו בשמי לשקר". אבלתי ולא אבלתי - כל שבועה לשבער שאינה אמת קרייה שבועת שוא, דלשון שוא לשון ולא כלום, כמו "בחבלי השוא" (ישעיהו ח), לשוא הכיתי את בניכם" (ירמיהו ב). אף קא נציאתה מפיו לבטלה. ואוהרתיה מ"לא תשא", והמקרא הזה צריך להתרות בו. קונמות הרי זה בלא יחל - כלומר, "לא יחל" דמשמע להבא - לאו לאוהרת שבועת להבא אתא, דשבועת להבא מ"לא תשבעו בשמי לשקר" נפיק, וכי אתא "לא יחל" - לאוהרת נדרים אתא, לאפוקי מדרבין דאמר: אוהרת שבועת להבא אתא מ"לא יחל". מה שוא לשעבר - כגון נשבע על דבר שאי אפשר, שדכל יודעים שאין שבועה זו כלום. אף שקר לשעבר - כגון "אבלתי ולא אבלתי", וההיא לא מקריא שוא לפי שאין הכל מכירים בה אם אמת אם שקר. ועל כרחק שבועת להבא מ"לא יחל דבריו". אבל "לא תשבעו בשמי לשקר" שבועה לשעבר היא, והכי קאמר: לא תוציאוי שבועה לשקר מפיהם. **דרבא דא** - כלומר, להקיש "זכור" ל"שמור" בקידוש היום, דנפקא לן מ"זכור את יום השבת" וזכרוהו על היין. ואף על גב דשאר מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות - בזו חייבות, דאיתקש ל"שמור" דביבוי אחר, כל שישנו בשמירת לאוי שמת ישנו בקידוש. והנשים ישנן בשמירה, דכל מצות

לא תעשה, בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא, נשים חייבות. הכי גרסינן: **אלא כשם** שלוקה על שוא בו' - להכי קאמר אחת זקן, לענין מלקות. **כלפי לייא** - כלפי היכן אתה פונה? זו היפוך היא. דאילו שקר אשכחן בה לאו ישב בו מעשה, כגון "לא אוכל" ואכל, שעבר על שבועתו על ידי מעשה. אבל "אבלתי" ו"לא אבלתי" לאו שאין בו מעשה הוא **אלא אימא** כשם שלוקה על שקר - בלאו שיש בו מעשה - כך לוקה על שוא אף על פי שאין בו מעשה. דנפקא לן מ"לא ינקח ה'" (שמות ב) כדלפני (כא, א) ה' הוא דלא ינקח, אבל בית דין של מטה מלקין אותו אם התרו בו ומנקהו אותו. **פשיטא** - דהא כתיב קרא "לא ינקח ה'". מהו דתימא **דראפר** ליה **רב פפא** **לאבי** - לקמן בשמעתין: אימא לא ינקח כלל.

קא

נשים בכלאים, דכל שאין בגדיליה אין בכל תלכש טענתו, דהיינו מסיפיה לרישהו וכי תימא הכי נמי, אם כן בסוף פרק קמא דביצה (יד, ב) גבי משלחין בגרים בין תפורין בין שאין תפורין, ופריך: כלאים למאי חזו? לימא מתניתין כגמא דאמר נשים פטורות מן הציצית וחזו לנשים! למאי דפרישת נמי דלחומרא מקשינן, תימה: דליחייבו בציצית לכולי? עלמאן

קא

שבועות דף כ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רלט

בְּרֵאשִׁיתָא – שבועת שקר כדינה ולהבאן ושבועת שוא כדינה
 ולשעבר, ואינן שוות זו לזו, וימא, ומהו כוונת הברייתא שאמרה
 שוא ושקר דבר אחד הן, אין הכוונה לשבועה כלל, אלא למה
 שכתוב בדיברות הראשונות (שמות כ יג) 'לא תענה ברעך עד שקר'
 ובדיברות השניות (דברים ה טו) 'ולא תענה ברעך עד שקר', ומה
 שאמר התנא שאחד הם, היינו בדיבור אחד נאמרו, בדיבור אחד
 ואת יום השבת לקדשו' הכתוב בדיברות הראשונות (שמות כ ח),
 וְשִׁמְרוּ יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ' הכתוב בדיברות השניות (דברים ה
 יא), בדיבור אחד נאמרו למשה מפי הקדוש ברוך הוא, והוא מה
 שִׁמְרוּ יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ ומה שִׁמְרוּ יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, ולא
 שמע משה אלא בדרך נס.
 הגמרא דוחה את התיורו: בְּשִׁלְמָא הָתֵם, בזכור ושמור, בדיבור
 אחד נאמרו, להקיש אחד לשני בדרך אגדה, דאמר רב
 אדא בר אבהו, נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, שחיוב קידוש
 היום נלמד מ'זכור את יום השבת לקדשו' (שמות כ ח), שפירשו,
 זכרוהו על היין, ואף על פי שבשאר מצוות עשה שהזמן גרמא
 נשים פטורות מהן, בזו חייבות, משום דאמר קרא 'זכור' (שם)
 ('שְׁמֹר') (דברים ה יא), והוקשו אחד לשני על ידי שנאמרו בדיבור
 אחד, ללמד שכל שישנו בשמירה של איסורי שבת ישנו בזכירה,
 והיינו שחייב בקידוש, והני נשי – והנשים הואיל ואתנהו ו-ירשנו
 בשמירה, שחייבות הן בכל מצוות לא תעשה, אתנהו נמי ו-ישנן
 גם כן בזכירה וחייבות בקידוש, אלא הכא למה להכתבא מביצי ליה
 אכל כאן, ב'עד שקר' ועד שוא, לאיזה צורך נאמרו בדיבור
 אחד, הלא אין למדים מכך דבר. אלא על כרחך לא נאמרו בדיבור
 אחד, ומה ששינו בברייתא 'שוא ושקר אחד הן', מדבר בשבועות
 כסברתנו הראשונה, ולכאורה הכוונה בזה ללמד שגם שבועת
 שקר היא לשעבר, כמו שאמרנו לעיל, וקשה על דברי רב דימי.
 הגמרא מתרצת את הברייתא באופן חדש: אלא הפירוש במה
 ששינו 'שוא ושקר אחד הן', ששבועות שוא ושקר שוות לענין
 המלקות, שששם שלוקה על שבועת שוא כד לוקה נמי על שבועת
 שקר. הגמרא תמחה: כלפי לייא – כלפי היכן אתה פונה, הלא
 הלכת אחר ההיפוך, שהרי לגבי שבועת שקר פשוט שישנו אופן
 שלוקה עליו, וכגון שנשבע שלא יאכל ואכל, שהוא לאו שיש בו
 מעשה ולוקים עליו, אבל בשבועת שוא, שהיא לשעבר וכגון
 אכלתי או לא אכלתי אין בה מעשה שאין האיסור אלא עצם
 הדיבור, ומן הדין היה שלא ילקה עליה. מתקנת הגמרא: אלא
 איתא – תאמר להיפך, ששם שלוקה על שבועת שקר באופן שיש בה
 מעשה, כד לוקה נמי על שבועת שוא אף על פי שאין בה מעשה.
 ויצא לו לתנא דין זה ממה שכתוב בשבועת שוא (שמות כ ז) 'כי לא
 ינקה ה' את אִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁמוֹ לְשׁוֹא', ודרשו (למקמ כא.) ה' הוא
 שלא ינקה אבל בית דין של מטה מלקים אותו ובכך מנקים אותו
 מהעוון. מקשה הגמרא: פשיטא שלוקה על שבועת שוא, שהרי
 כתוב (שם) 'כי לא ינקה ה'', ומשמע שה' הוא שלא ינקה אבל בית
 דין מלקים ומנקים אותו, והיא דרשה פשוטה (האי לאו והאי לאו).
 מתרצת הגמרא: אין הדבר פשוט משום דמהו דתימא – שהיה
 מקום לומר בדיבור ליה – כמו שהקשה רב פפא לאביי (בגמרא לקמן),
 מדוע דורשים מפי לא ינקה ה'', שה' הוא שלא מנקה אבל בית
 דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו, והלא בפשוטו יש לפרש
 פסוק זה שלא ינקה כלל, לא ה' ולא הבית דין של מטה,

אלא לרבא קשיא, שאם המתפיס בשבועה אין זו שבועה, כמו כן
 המתפיס בנדר אין זה נדר, וזה נסתר מהברייתא.
 מתרץ רבא: אמר לך רבא, תריין וימא הכי – תרץ ופרש את דברי
 הברייתא באופן הבא, שאין התנא עוסק ב'איסור' הכתוב בפסוק
 ואינו מדבר במתפיס בנדר אלא בעיקר הנדר, ומשמיע שאינו חייב
 בנדר אלא אם כן פירשו ואחר כך תלאו בדבר הנדור עליו כבר,
 וכך הם דברי הברייתא, וזהו איסור נדר האמור בתורה, האומר הרי
 עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביי, כיום
 שנהרג בו פלוני, ואין זו התפסה בנדר אלא עיקר הנדר, שהרי אמר
 בפירוש 'הרי עלי שלא אוכל', ועל זה אמר שמואל, והוא שגדור
 וקא מאותו היום, ונמצא שתולה עכשיו את נדרו בנדר אחר.
 ומפרש רבא: מאי טעמא שצריך לתלות דווקא בדבר הנדור, אמר
 קרא (במדבר א) 'איש כי ידור נדר לה', עד שיודע בדרך הנדור, אבל
 אם תלה בדבר האסור, אין זה נדר.
 הגמרא שואלת על דברי הברייתא: 'כיום שמת בו אביי', מדוע
 הזכיר התנא מיתת אביי, הלא פשיטא שחל הנדר וכיון שהתפיס
 ביום שהיה בו נדרו. משיבה הגמרא: אכן אין חידוש בדוגמא זו,
 אלא 'כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם' איצטרך ליה, ואגב זה שנה
 שאר הדוגמאות. והטעם שהוצרך להשמיע זאת אף על פי שגם
 במקרה זה מדובר שהיה נדרו מאותו היום, משום דקלקא דעתך
 אמינא, כיון דכי לא נדר – שאם לא היה אוסר עליו בשר ויין ביום
 שמת בו גדליה בן אחיקם, נמי היה אסור בהם, שהרי יום צום הוא,
 אם כן כי נדר עכשיו נמי לא הויא עליה איסור – לא יחול עליו
 איסור נדר והאי לאו מיתפיס בנדר, משום שלא התפיס
 באיסור נדר שבאותו היום אלא באיסור שגורו חכמים שלא
 לאכול ולשתות. קא משמע לן – לפיכך השמיע התנא שאין
 אומרים כן, אלא אומרים שהתפיס בנדר, וכיון שנדר בדבר הנדור,
 חל עליו הנדר.
 מוסיפה הגמרא: ואף רבי יוחנן סבר לה להא דרבא ש'איסור'
 שהוציאו בלשון שבועה שבועה הוא, דכי איתא – שהרי כשבא רבין
 מארץ ישראל לבבל אמר בשם רבי יוחנן, אדם שאמר מכתבא לא
 אוכל לך' או שאמר 'איסור לא אוכל לך', הרי זו שבועה.
 הגמרא מבררת את מקורות האזהרות של שבועות ונדרים: כי
 איתא – כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר בשם רבי יוחנן,
 שבועה שאוכל וכן שבועה שלא אוכל, אם עבר הרי זו שבועת
 שקר, ואזהרתיה מהכתבא (ורקא יט יב) 'ולא תשבעו בשמי לשקר' וגו',
 שפירשו, לא תשבעו בשמי כדי לשקר בשבועתכם לאחר זמן.
 ואם נשבע לשעבר, כגון שאכלתי וכן שלא אכלתי, אם אין דבריו
 אמת הרי זו שבועת שוא, לפי שיצאה מפיו לבטלה, ואזהרתיה
 מהכתבא (שמות כ ז) 'לא תשא את שם ה' אלהיך לשווא' וגו'. ועל קונמות
 – נדרים, עובר כלא יחל דבר' (במדבר א).
 מקשה הגמרא: מיתיבי, שינו בברייתא, שוא ושקר אחד הן, כלומר
 שבועת שוא ושבועת שקר שוות הן בדבר מסויים. מאי לאו – וכי
 אין הפירוש, שמד שבועת שוא, שהוא נשבע נגד הידוע לכל אדם,
 היא לשעבר, כלומר שמיד בשעת השבועה היא לשוא, אף שבועת
 שקר נמי לשעבר, אלא – מוכח שבועה שאכלתי וכן שבועה
 שלא אכלתי, שהן שבועות לשעבר, שבועת שקר הוא, ולא כמו
 שאמר רב דימי ששבועת שקר היא להבא.
 מתרצת הגמרא: מירי איתא – וכי ראיא היא, הא בראיתא והא

כך נעשה גם אצל כל אחד מישראל, שירוש את הארץ – שכוּבש תחילה את הארץ שלו, רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, "עיר קטנה זה הגוף", ואחרי כן כובש את חלקו בעולם, היינו, שנעשה בעליהבית על ענייני העולם השייכים אליו ועד שמתקיימת הנבואה ד"וירש את הארץ" כפשוטה – שבני ישראל כובשים את ארץ ישראל כולה, בביתא משיח צדקנו, בקרוב ממש.

משיחתא אור ליי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

1 קא משמע לן שאין אומרים כן וּבְפָשִׁי לִיה – וכמו שתיריך זאת אביי
2 לרב פפא להלן בגמרא.

3 פירוש נוסף לדברי הברייתא 'שוא ושקר אחד הן': וְאִיפְעִית אִמָּא
4 – ואם תרצה תפרש את הברייתא כך, בְּשֵׁם שְׁמִיָּא קָרְבֵּן עַל
5 שבועת שָׁקֶר, והיינו שבועה להבא, בְּךָ מִבִּיא קָרְבֵּן עַל שבועת שְׁוֹא,
6 והיינו שבועה לשעבר, כמו שבועה שאכלתי או שבועה שלא
7 אכלתי, וְרַבִּי עֲקִיבָא הִיא דְּמִתְחִיב לִקְמֵן בַּמִּשְׁנָה (כה). קרבן על
8 שבועה לְשַׁעֲבֵר כַּעַל שבועה להבא.

9 הגמרא חוזרת להקשות על רב דימי והסובר שלשעבר נקרא
10 שבועת שוא: מִיתְחִיב, שנינו בברייתא, אִי זֶה הִיא שְׁבֻעַת שְׁוֹא, זֶה
11 הַנֶּשְׁבַּע לְשָׁנוֹת (אֵת הַדְּיוּעַ לְאֵדָם), ואיזו היא שְׁבֻעַת שָׁקֶר, זֶה
12 הַנֶּשְׁבַּע לְהַחֲלִיף, ופירוש 'נשבע להחליף', שנשבע לשנות מהאמת
13 בתוך שבועתו, כגון הנשבע שאכל והוא לא אכל, ומבואר
14 ששבועת שקר היא לשעבר, ולא כמו שאמר רב דימי. מתרצת
15 הגמרא: אִמָּא – אמור בגרסת הברייתא 'נֶשְׁבַּע וּמַחֲלִיף, והיינו
16 שנשבע לעשות ואחר כך מחליף את דברו ואינו עושה.
17 הגמרא מביאה שיטה אחרת בענין המקורות לשבועה להבא
18 ולשעבר: בִּי אֱתָא – כשבא רבין מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רבי
19 יְרֵמְיָה שְׁאֵמֶר רַבִּי אֶבְהוּ שְׁאֵמֶר רַבִּי יוֹחָנָן, הַנֶּשְׁבַּע לְשַׁעֲבֵר כִּגֹּן
20 שְׁאֲכַלְתִּי (וכגון לא אֲכַלְתִּי, והחליף מהאמת, הרי זו שבועת שָׁקֶר,
21 וְאִוְרְתִיהָ מִכְתוּב (ויקרא ט יט) 'וְלֹא תִשָּׁבַע בְּשֵׁמִי לְשַׁקֵּר' וגו',
22 שמשמעו, בשבעת השבועה לא יהיה דיבורו שקר, והיינו שבועה
23 לשעבר. והנשבע להבא, כגון שְׁאֲכֹלֵל (במדבר א) 'וְאִי זֶה הִיא שְׁבֻעַת שְׁוֹא,
24 שבועתו, עֹבֵר בְּלֹא יָחַל דְּבָרָא' (במדבר א). וְאִי זֶה הִיא שְׁבֻעַת שְׁוֹא,
25 זֶה הַנֶּשְׁבַּע לְשָׁנוֹת אֵת הַדְּיוּעַ לְאֵדָם, וכגון על עמוד של אבן שהוא
26 של זהב.

27 הגמרא מדקדקת במקור שמועה זו: אָמַר רַב פֶּפְא, הָא דְרַבִּי אֶבְהוּ
28 – שמועה זו שאמר רבי ירמיה בשם רבי אבהו ושואמר רבי יוחנן
29 אכלתי ולא אכלתי שקרן לֹא בְּפִירוּשׁ אִיתָמַר – לא נאמרה בפירוש
30 על ידי רבי אבהו, אֲמָא מִכְלָלָא אִיתָמַר – אלא שכן למד רבי ירמיה
31 מדבר אחר שאמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן, דְּאָמַר רַב אִידִי בִּר
32 אֲבִי, שְׁאֵמֶר רַב עֲמֶרֶם, שְׁאֵמֶר רַב יִצְחָק, שְׁאֵמֶר רַב יוֹחָנָן, רַבִּי הַיְּהוּדָה
33 אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי, כִּל לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבֻעָתָהּ, אִם הוּא 'לֹא'
34 שִׁישׁ בּוּ מַעֲשֶׂה, לֹקֵץ עֲלָיו, וְלֹא' שְׁאֵין בּוּ מַעֲשֶׂה, אִין לֹקֵץ עֲלָיו,
35 חִיץ מְכַמֵּה לְאֹיִין שְׁאֵין בָּהֶם מַעֲשֶׂה לֹקֵה עֲלֵיהֶם, וְהִם: א.
36 נֶשְׁבַּע ב. וְיֹמִיר – עושה תמורה לקרבן, ג. וּמְקַלֵּל אֵת חֲבִירוֹ בְּשֵׁם
37 הַמִּיּוּחַד של ארבע אותיות.

38 בירור המקור לחיוב מלקות בנשבע: נֶשְׁבַּע מְגֵלָן שְׁחִיב מַלְכוּת אֵף
39 שאין בו מעשה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בִּר יוֹחִי, אָמַר קְרָא
40 (שמות כ ב) 'לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוָה בִּי לֹא יִנָּקֶה ה', אֵת אֲשֶׁר
41 יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשָׁוָה, ויש ללמוד מכאן שבית דין שֶׁל מַעֲלָה וְשֶׁל
42 שְׁמִים אִין מְנַקֵּין אוֹתוֹ מהעונן אֲכָל בֵּית דִּין שֶׁל מִסָּה מְלָקִין אוֹתוֹ
43 וּמְנַקֵּין אוֹתוֹ מעוֹנוֹ על ידי כך. וזהו המקור שהנשבע, והיינו נשבע
44 לשוא, חיוב מלקות.

45 מקשה רב פפא: אָמַר לִיה רַב פֶּפְא לְאִבִּי, מדוע דורשים שבית דין
46 של מטה מנקים אותה, לְמָא הֵבִי שְׁמַעוֹן רַבִּי חֲסִמָּא – שמא כן הִיא
47 כוונת התורה באומרה 'כִּי לֹא יִנָּקֶה ה'', שְׁלֹא יִנָּקֶה כָּלָל, לא על ידי
48 הבית דין של מעלה ולא על ידי הבית דין של מטה. משיב אביי: אִי
49 בְּתִיב – אם היה כתוב רק 'כִּי לֹא יִנָּקֶה', בְּקִרְבָּאֲמַת – אז נכון היה
50 להבין כמו שאמרנו, שלא ינקה כלל, הִשְׁתָּא דְבְּתִיב – אבל עכשיו
51 שכתוב 'כִּי לֹא יִנָּקֶה ה'', מִשְׁמַע שְׁדוּקָא ה' הוּא דְאֵינוּ מְנַקֵּה, אֲכָל
52 בֵּית דִּין שֶׁל מִסָּה מְלָקִין אוֹתוֹ וּמְנַקֵּין אוֹתוֹ בכך.

53 הגמרא חוזרת לבירור דברי הברייתא, שהנשבע חיוב מלקות:
54 אֲשַׁבְּחֵן – מציאנו מקור שהנשבע שְׁבֻעַת שְׁוֹא אֵף שאין בו מעשה
55 לוקה, שְׁבֻעַת שָׁקֶר מְגֵלָן שְׁחִיב מַלְכוּת אֵף על פי שאין בה מעשה.
56 רַבִּי יוֹחָנָן דִּידִיהָ וְדִידִיהָ – בשם עצמו אָמַר, הרי נאמר בפסוק (שמות כ ב)
57 'לְשָׁוָה' לְשָׁוָה שְׁתֵּי פְעָמִים, כמו שכתוב 'לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה'
58 אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוָה בִּי לֹא יִנָּקֶה ה' אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשָׁוָה, ודי
59 היה שיאמר 'כִּי לֹא יִנָּקֶה ה' אותו, ולמה לי 'לשוא' השני. אלא על
60 כרחק שאם אֵינוּ עֲנִין לְשְׁבֻעַת שְׁוֹא שכבר נתפרשה לעיל, תִּנְהוּ

61 עֲנִין לְשְׁבֻעַת שָׁקֶר, והיינו שיש לדרוש את מה שכתוב בחלק השני
62 של הפסוק 'כִּי לֹא יִנָּקֶה ה' אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשָׁוָה' לענין
63 הנשבע שבועת שקר, ונמצא שגם לגבי נאמר 'כִּי לֹא יִנָּקֶה ה'',
64 ויש ללמוד ש'ה' הוא שלא מנקה אבל בית דין של מטה מלקים
65 אותו ומנקים אותו.

66 הגמרא מבררת מהי שבועת שקר הנ"ל: וְהוּ – והקשה בִּה רַבִּי
67 אֶבְהוּ בשמועה זו של רבי יוחנן, הִיא שְׁבֻעַת שָׁקֶר חִיבִי דְמִי – מה
68 טיבה, אִילָמָא – אם נאמר כגון שְׁבֻעַת שְׁוֹא אִכָּל, וְאֶכָּל, הִלָּא לֹא
69 שִׁישׁ בּוּ מַעֲשֶׂה הוּא, שאכילה היא שנאסרה, ואכילה נחשבת
70 מעשה, ופשוט שחייב מלקות. וְלֹא צִרִיךְ לִפְרֹשׁ באופן אחר,
71 דְּאָמַר שְׁבֻעָה שְׁאֲכֹלֵל ולבסוף ישב וְלֹא אֶכָּל, ובוהו הוצרך ללמוד
72 מדרשה שמכל מקום חיוב מלקות. מקשה רבי אבהו: הִיא מִי לֹקֵה
73 – וכי לוקה באופן זה, וְהָא אִיתָמַר, שְׁבֻעָה שְׁאֲכֹלֵל בְּכֶרֶז זֶה הַיּוֹם,
74 וְעֵבֶר הַיּוֹם וְלֹא אֶכָּלְתִּי, רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ דְּאָמְרִי תְרִיּוּהוּ – אמרו
75 שניהם, אף על פי שעבר על איסור תורה אינו לוקה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר
76 אינו לוקה משום דְּהָהּ לֹא שְׁאֵין בּוּ מַעֲשֶׂה, וְכָל לֹא שְׁאֵין בּוּ מַעֲשֶׂה
77 אִין לֹקֵץ עֲלָיו, וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר אינו לוקה משום שאין אדם לוקה
78 עד שיתרו בו סמוך לעבירה ויאמרו אל תעשה כן שאם תעשה
79 תתחייב מלקות, וכאן שממרים בו ואומרים אכול מיד את הכיכר
80 שאם לא כן תעבור על שבועתך ותתחייב מלקות, אין זו התראה
81 כדִּין מִשּׁוּם דְּהָהּ הִתְרָאָת פֶּסֶק – שיש ספק בהתראה, אין זו שמא אינה
82 נכונה, כִּי יִתְכַן שֵׁאֵף אִם לֹא יִאכַל כַּעַת אֵת הַכִּיכֶר, כמו שאמרנו
83 לו, לא יתחייב מלקות, כִּי יִסְפִּיק לְאֲכֹלָה מאוּרָה יוֹתֵר, וְהִתְרָאָת
84 פֶּסֶק לֹא שְׁמָה הִתְרָאָה, ולפיכך פטור ממלקות. ומבואר שהנשבע
85 שיאכל ולא אכל אינו לוקה, ולא יתכן ששבועת שקר שלגביה
86 דרש רבי יוחנן לחייב מלקות היא באופן זה.

87 ממשיך רבי אבהו: וְאָמַר רַבִּי אֶבְהוּ, תִּהָא – יש להעמיד שבועת
88 שקר זו, שדרש רבי יוחנן לחייב עליה מלקות, בְּנִשְׁבַּע שְׁאֲכַלְתִּי וְכֵן
89 בְּנִשְׁבַּע שְׁלֹא אֲכַלְתִּי, שאין באיסור זה מעשה אלא דיבור בלבד,
90 ולכן הוצרך לרבותו למלקות מדרשה. מדקדקת הגמרא: וְאִי
91 שְׁאֵין – ובהם שונה שבועה שאכלתי, שלגביה העמידו את הריבוי
92 של הפסוק, משבועה שאוכל בעתיד, שלא נכללה בתוך הריבוי,
93 והעובר עליה פטור ממלקות ככל לאו שאין בו מעשה. אָמַר רַבָּא,
94 בְּפִירוּשׁ רִיבְתָּה תוֹרָה שְׁבֻעַת שָׁקֶר כּוּז שְׁהִיא דְּיוֹקָה לְשְׁבֻעַת שְׁוֹא,
95 שהרי חיוב מלקות בשבועת שקר נתרבה מהמילה 'שְׁוֹא' הִתְרָה,
96 והדמיון הוא בכך שמה שבועת שְׁוֹא היא לְשַׁעֲבֵר, כלומר שמיד
97 בשעת השבועה היא לשוא, אֵף שבועת שָׁקֶר שהתברלה לחיוב
98 מלקות היא נְפִי לְשַׁעֲבֵר, אבל שבועה להבא, אינה בכלל הריבוי.
99 ועל כל פנים מבואר מדברי רבי אבהו, שבועה לשעבר נקראת
100 שבועת שקר, שהרי פירש את שבועת שקר שעסק בה רבי יוחנן
101 בשבועה שאכלתי ושלא אכלתי, וזהו שאמר לעיל רבי ירמיה
102 בשם רבי אבהו בשם רבי יוחנן, שאכלתי ולא אכלתי היא שבועת
103 שקר.

104 רבי ירמיה מקשה: אִיתִיבִיהּ רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי אֶבְהוּ, שנינו לקמן (כח),
105 אדם שנשבע שלוש פעמים על כיכר אחת ואמר שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכֹלֵל
106 בְּכֶרֶז זֶה, שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכֹלְנָה, שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכֹלְנָה, וְאֶכָּלָה, אֵינוּ
107 חִיבִי אֲכָל כְּעוֹבֵר עַל שבועה אֲתָם, משום שאין שבועה חלה על
108 שבועה. וזו היא הצורה של שְׁבֻעַת בְּפִי שְׁחִיבִין עַל דְּיוֹקָה מְבוֹת,
109 וְעַל שְׁנִיתָה קָרְבֵּן עוֹלָה וְיֹזֶרֶד, ומדייק רבי ירמיה: נאמר 'זו היא',
110 ומשמע שבסוג אחר אין חיוב מלקות, לְמַעוֹטֵי מֵא, וכי לֹא לְמַעוֹטֵי
111 שבועת ביטוי לשעבר, כגון שְׁאֲכַלְתִּי וְלֹא אֲכַלְתִּי, ולומר דְּלֵא לְקִי
112 – שאינו לוקה אם נשבע כן לשקר.

113 מתריך רבי אבהו: לֹא. אלא כוונת המשנה לְמַעוֹטֵי שבועה שְׁאֲכַלְתִּי
114 וְלֹא אֲכַלְתִּי מְקָרְבֵּן, שאם היה שווג אינו חיוב קרבן. והיינו,
115 ששבועה שלא אוכל זו היא שבועת ביטוי דְּעַל שְׁנִיתָה חִיבִי קָרְבֵּן
116 עוֹלָה וְיֹזֶרֶד, אֲכָל שבועת ביטוי לשעבר, כגון אֲכַלְתִּי וְלֹא אֲכַלְתִּי,
117 לא חיוב עליה קרבן, אך לענין מלקות שוה היא לשבועה שאוכל.
118 וְרַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל הִיא, דְּאָמַר (לקמן כה) שְׁאֵינוּ חִיבִי קָרְבֵּן אֲמָא עַל הַעֲתִידָהּ
119 לָבֹא – שבועה להבא, אֲכָל לגבי חיוב מלקות מודה רבי ישמעאל
120 דְּמִלְלָא לְקִי – שלוקה גם על שבועה לשעבר.

שבועות. שבועות שנים – פרק שלישי דף כא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רמא רש"י

קא משמע לן ברמשי ליה – לקמן. ואיבעית אימא – הא דקתני שוא ושקר אחת הן – לומר לך: כשם שמביא קרבן על שבועת שקר כך מביא קרבן על שוא ד"אבלתי" ו"לא אבלתי", ורבי עקיבא היא דמחייב במתניתין לשעבר כלהבא. נשבע לחלילה – לשנות את האמת בשבועתו, היינו לשעבר, כגון "אבלתי" ולא אבל "לא אבלתי" ואכל. אימא נשבע ומחלילה – נשבע לעשות ואחר כך החליף את דברו ולא עשה, או שלא לעשות ועשה. ואוהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר – הכי משמע: בשעת שבועה לא תהא שקר, דהיינו לשעבר. לא יחל – להבא הוא, דאילו לשעבר כבר החל משנשבע. לשנות את הדין – על האיש שהוא אשה. והא דרבי אבהו – דהא דאמר רבי ירמיה לעיל אמר רבי אבהו דאמר משמיה דרבי יוחנן: "אבלתי" ו"לא אבלתי" שקר – לאו בפירוש אמר רבי אבהו בהאי לישנא, אלא מכללא איתמר, דשמעיה רבי ירמיה לרבי אבהו בחדא מילתא דאיידי בה רבי יוחנן בשבועת שקר, ואוקמה רבי אבהו ב"אבלתי" ו"לא אבלתי" – מההוא כללא אמר רבי ירמיה משום רבי אבהו אמר רבי יוחנן: "אבלתי" ו"לא אבלתי" שקר. ומאי כללא דאמר רב אידי כו' – ומסקנא סיפא דשמעתא: ואמר רבי אבהו הוה באבדתי ולא אבלתי. חזן מנשבע ומימר ומקלל את חבריו בשם – המיוחד. והא מילתא עיקרא בפרק קמא דתמורה, והתם מפורש טעמא דמימר ומקלל. והכא נשבע לחודיה מפרש משום גררא ד"מכללא איתמר" דרבי אבהו. אי כתיב – "כי לא ינקח" בדקאמרינן. "הווי בה" גרסינן. חזי רבי – דאדעיתור למילף מ"לשוא" "לשוא". התראת ספק – ספק אם יעבור על התראה אם לאו, שיכול לומר עדיין יש שהות ביום, ואין המתרה יכול לכוין שיעבור היום בתוך כדי דבור של התראה. ואמר רבי אבהו תהא – הך שבועת שקר דאמר רבי יוחנן דאיתרביא מ"לשוא" "לשוא", ב"אבלתי" ו"לא אבלתי". ומאי שנא – הך מ"אוכל" ולא אבל הא בבולחו לאו שאין בו מעשה ניהוה בפירוש ריבתה תורה כו' – מדאפקיה בלשון שוא. מה שוא לשעבר – נשבע לשנות את הדין לאדם, אף שקר דלשעבר איתרביא למלקות, ולא לשקר דלעתה. ומההוא כללא אמר רבי ירמיה משום רבי אבהו: "אבלתי" ו"לא אבלתי" שקר. שבועה שלא אוכלנה – לקמן מפרש בפירקין למה לי למינקט תלת שבועות. אינו חייב אלא אחת – דאין שבועה חלה על שבועה. ודיכין דנשבע שבועה ראשונה הוה לה שבועה שניה לקיים את המצוה, ותנן במתניתין דפטור. לא למעוטי מקרבן: ו"זו היא" – אשגגתה קאי. זו היא דעל שנתה קרבן – אבל שבועה לשעבר ליתא בקרבן. ורבי ישמעאל היא, דאמר במתניתין: אינו חייב אלא על העתיד. אימא

קא משמע לן ברמשי ליה. ואיבעית אימא: בשם שמיא קרבן על שקר כך מביא קרבן על שוא. ורבי עקיבא היא, דמחייב לשעבר כלהבא. מיתבי: אי זו היא שבועת שוא? נשבע לשנות את הדין לאדם, שבועת שקר – נשבע לחלילה! – אימא: נשבע ומחלילה. כי אתא רבין אמר רבי ירמיה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: "אבלתי" ו"לא אבלתי" – לא אבלתי" – שקר, ואוהרתיה כו' לא תשבעו בשמי לשקר, "אוכל" ו"לא אוכל" – עובר ב"לא יחל דבר", ואי זו היא שבועת שוא? נשבע לשנות את הדין לאדם. אמר רב פפא: הא דרבי אבהו – לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר; דאמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב יצחק אמר רבי יוחנן: רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי: כל לא מעשה שפותרה, לאו שיש בו מעשה – לזקין עליה, ושאין בו מעשה – אין לזקין עליה, חזן מנשבע ומימר ומקלל את חבריו בשם. נשבע מנלן? אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, אמר קרא: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקח", בית דין של מעלה אין מנקין אותו, אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו. אמר ליה רב פפא לאבין, דלמא הכי קאמר רחמנא: לא ינקח כלל! – אי כתיב "כי לא ינקח" – ב"דקאמרת, השתא דכתיב "כי לא ינקח ה'" – ה' הוא דאינו מנקה, אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו. אשבחן שבועת שוא, שבועת שקר מנלן? רבי יוחנן דיריה אמר: "לשוא" "לשוא" שתי פעמים, אם אינו ענין לשבועת שוא, תנהו ענין לשבועת שקר. והווי בה רבי אבהו: האי שבועת שקר הכי דמי? אימא "שבועה שלא אוכל" ואכל – לאו שיש בו מעשה הוא! ואלא דאמר "שבועה שלא אוכל" ולא אבל – האי מי לוקה? והא איתמר: "שבועה שלא אוכל כפר זו היום", ועבר היום ולא אבלה – רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו: אינו לוקה; רבי יוחנן אמר: אינו לוקה, משום דהוה לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה – אין לזקין עליו; וריש לקיש אמר: אינו לוקה, משום דהוה התראת ספק, והתראת ספק לא מי לוקה? והא איתמר: "ללא אבלתי". ומאי שנא? אמר רבא: בפירוש ריבתה תורה שבועת שקר דוקה לשוא, מה שוא לשעבר, אף שקר נמי לשעבר. איתביה רבי ירמיה לרבי אבהו: "שבועה שלא אוכל כפר זו", שבועה שלא אוכלנה, שבועה שלא אוכלנה? אינו חייב אלא אחת. זו היא שבועת פטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד; "זו היא" למעוטי מאי? לאו למעוטי "אבלתי" ו"לא אבלתי" דלא לקי? – לא, למעוטי "אבלתי" ו"לא אבלתי" מקרבן, זו היא דעל שגגתה קרבן עולה ויורד, אבל "אבלתי" ו"לא אבלתי" – לא. ורבי ישמעאל היא, דאמר: אינו חייב אלא על העתיד לבא, אבל מילקא לקי. אימא

ומה ראתי מסתברא בו – פירש בקונטרס: דלמא דאיתא נמי למעוטי "אבלתי" ורלא
אבלתי". ואין "ומה ראתי" שבגמרא כן, אלא: ונימא איפכא. ונראה לפרש: ומה ראתי,
פירוש: דטפי הוה לן לאוקומה כולה כרבי ישמעאל, ותיהוי רישא דומיא דסיפא, דתרייהו
למעוטי "אבלתי" ורלא אבלתי", ורישא למעוטי מקרבן וסיפא ממלקות. אי נמי, סיפא למעוטי
"אובל" ולא אבל ממלקות, ורישא למעוטי

אימא סיפא: זו היא שבועת שווא שחייבין על ודונה
מכות ועל שגגתה פטור; "זו היא" למעוטי מאי?
מאי לאו למעוטי "אבלתי" ו"לא אבלתי" דלא לקי?
- לא, זו היא דעל שגגתה פטור מקרבן, אבל
"אבלתי" ו"לא אבלתי" - על שגגתה חייב קרבן;
ורבי עקיבא היא, דמחייב לשעבר פלחבא. - הא
אמר: רישא רבי ישמעאל היא! רישא רבי ישמעאל
וסיפא רבי עקיבא? - כולה רבי עקיבא, ורישא לאו
למעוטי "אבלתי" ו"לא אבלתי" מקרבן, אלא למעוטי
"אובל" ולא אבל ממלקות, אבל קרבן מיתחייב. -
ומאי שנא? - מסתברא, קאי פלחבא ממעט להבא,
קאי פלחבא ממעט לשעבר? "שבועה שלא אוכל",
ואכל כל שהוא - חייב" כו'. איבעיא להו: רבי
עקיבא בכל התורה כולה פרבי שמעון סבירא ליה
דמחייב במשהו, דתנאי, רבי שמעון אומר: כל שהוא
למכות, ולא אמרו כוית אלא לענין קרבן. וברין הוא
דבעי אפילונו בעלמא, והאי דקא מיפלגי הבא -
להודיע דכוין דרבנן, דאף על גב דאיכא למימר:
הואיל ומפרש חייב - סתם נמי חייב, קא משמע לן
דפטרי; או דלמא בעלמא פרבנן סבירא ליה. והבא
היינו מעמא: הואיל ומפרש חייב - סתם נמי חייב?
תא שמע, דאמרו לו לרבי עקיבא: היכן מצינו באוכל
כל שהוא חייב, שזה חייב? ואם איתא, לימא להו:
אנא בכל התורה כולה פרבי שמעון סבירא לי! -
לדבריהם דרבנן קאמר להו: לדידי - בכל התורה
כולה פרבי שמעון סבירא לי, לדידכו - אודו לי

מיהא הואיל ומפרש חייב, סתם נמי חייב. ואמרו ליה רבנן: לא. תא שמע, רבי עקיבא אומר:
נזיר ששנה פתו בין ויש בה כדי לצרף כוית - חייב; ואי סלקא דעתך בעלמא פרבי שמעון
סבירא ליה, למא ליה לצרף? ועוד תנן: "שבועה שלא אוכל", ואכל נבילות ותרפות, שקצים
ורמשים - חייב, ורבי שמעון פטר; והוינן בה, אמאי חייב? מושבע מהר סיני הוא! רב
ישמאל ורבי יוחנן דאמרי תרתייהו: כבולל דברים המותרין עם דברים האסורין, וריש לקיש
אמר: אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן, אי בסתם ואליבא דרבי
עקיבא, דאמרי: אדם אוסר עצמו בכל שהוא; ואי סלקא דעתך בעלמא פרבי שמעון סבירא
ליה, כל שהוא נמי מושבע ועומד מהר סיני הוא! אלא לאו שמע מינה: בעלמא פרבנן סבירא
ליה, שמע מינה. "אמרו לו לרבי עקיבא: היכן מצינו" כו'. ולא? והרי נמלה! - פריה שאני. -
והרי הקדש! - הא בענין שנה פרוטה. והרי מפרש! מפרש נמי כפרה דמי. - והרי עפר! אלא

תיפשוט

והרי

אימא סיפא - דקתני בתר דהך: איזו היא שבועת שווא? נשבע לשנות את הידוע לאדם,
אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב כו', זו היא שבועת שווא שחייבין כו'. לאו למעוטי
אבלתי ולא אבלתי - דלא דרשינן "לשווא" באם אינו ענין. ורבי עקיבא היא דמחייב -
קרבן על שעבר, ומיהו בשבועת שווא מודה דלית בה קרבן. אף על גב דדריש ריבוי
ומיעוטי, ואתרביא שבועת ביטוי לשעבר, אהני
מיעוטא לשבועת שווא שהוא ניכר דבר שאי
אפשר, כדאמרין לקמן (כו, א): ומאי מיעט
מיעט מצוה, דהויא שבועת שווא, דבמתניתין
קאי ותני: נשבע לבטל את המצוה בשבועת
שווא. אלא למעוטי אובל ולא אבל ממלקות -
דחייב קאמר. זו היא, "לא אובל" ואכל, דחייבין
על דזונה מכות, דהוה ליה לאו שיש בו מעשה.
אבל "אובל" ולא אבל - לא לקי, ומאי שנא -
כלומר, דחייב שמעוטי ממתניתין דלמעוטי "אובל"
ולא אבל? דלמא למעוטי נמי "אבלתי" ורלא
אבלתי", ותקיש לן פפעט לשעבר - בתמיה.
איבעיא להו רבי עקיבא - דאמר במתניתין סתם
אכילה דשבועה בכל שהוא. בכל התורה - בכל
שאר איסורין נמי כרבי שמעון סבירא ליה,
דאמר סתם אכילה כשכל התורה כל שהוא.
דמאי רבי שמעון אומר כל שהוא - בכל
האיסורין. למכות - בהתראה, ולא אמרו בכיות
- הלכה למשה מסיני, אלא לענין קרבן דשגגת
כרת. הלכך הבא אפילו לקרבן, דקרבן שבועה
על חילוף שבועה בא, וכיון דאכילה בכל שהוא
היא דרי אסר עצמו בשבועתו בכל שהוא,
וכשאל כל שהוא החליף את שבועתו, וברין
הוא דליפלו בעלמא - בשאר איסורין ולמלקות
בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן. והאי דאפילו
הבא להודיע דכוין דרבנן - דאף על גב דאיכא
למימר: הואיל ואם פירש "שבועה שלא אוכל"
כל שהוא" ואכל כל שהוא חייב, שהרי החליף
שבועתו, סתם נמי חייב - שיש לומר שהנשבע
אין דעתו על אכילה של תורה אלא אחר לשון
בני אדם, ובכל שהוא נתכוין לאסור את עצמו.
קא משמע לן דפטרי - דקסברי: אין דעתו אלא
על שיעור אכילה. אי דלמא - סתם נמי חייב,
דסתם נמי כמפרש דמי, שדעתו היתה על כל
שהוא. ואם איתא - דכרבי שמעון סבירא ליה
אודו לי מיתת בו' - דהכי הדר להו: שזה מדר
ומביא קרבן. וכיון דקרבן על חילוף דיבורו חייב,
שאף זה החליף דיבורו, שהנשבע דעתו על כל
שהוא, דהרי סתם שלו כמפרש. ויש בו כדי
לצרף כוית - בן פת ויין. חייב - דהיה מצטרף
לאיסור באיסורי נזיר, דלפינן לה מ"משרת"
"וכל משרת" במסכת פסחים (מג, ב). חייב -
קרבן שבועה. ורבי שמעון פטר - שהרי מושבע
ועומד מהר סיני על הנבילות, ואין שבועה חלה
על מצוה, כדלקמן. כבולל דברים המותרין כו'
- כלומר, אם היה נשבע על הנבילות לבד לא
היתה שבועה חלה. אבל זה שאמר "לא אוכל"
סתם כלל דברים המותרין והאסורין יחד, ומגו

תיפשוט

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תא שמע ששינוי במשנתנו, 60
 דאמר ל' לרבי עקיבא, היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב, שזה חייב. 61
 מקשה הגמרא: ואם איתא – ואם ישנו שרבי עקיבא מחייב בכל 62
 התורה על כל שהוא וכרבי שמעון, לימא להו יאמר להם, אלא בכל 63
 התורה בולה כרבי שמעון סבירא ל' וכיון שלא השיב כן, מוכח 64
 שאינו סובר כרבי שמעון. 65
 הגמרא דוחה: באמת יכול היה להשיב כן, אך הוא לדרביהם דרפנן 66
 קאמר להו – השיב על דבריהם אפילו לפי שיטתם, לדידי 67
 ו-לשיטתי' בכל התורה בולה כרבי שמעון סבירא ל' ופשוט 68
 שהנשבע שלא יאכל, אסר בכל שהוא. אבל לדידכו אודו לי מיהא 69
 – גם לשיטתכם, שבכל התורה אינו חייב פחות מכזית, חודו לי על 70
 כל פנים בשבועה, שהואיל ואם היה מפרש שלא יאכל כל שהוא, 71
 היה חייב בכל שהוא, לכן גם שנשבע סתם שלא יאכל נמי חייב בכל 72
 שהוא. ואמר ליה רפנן, לא. 73
 הגמרא פושטת את הספק: תא שמע, שנינו במשנה (נדר לה), רבי 74
 עקיבא אומר, נזיר ששירה פתו כיון, ונספג היין בחלק מן הפת, ויש 75
 בה כדי לצרף כזית – ויש בין שני חלקי הפת, מן הספוג (שהוא נזיר 76
 כיון ממש) ומשאנינו ספוג, שיעור כזית, ואכלם הנזיר בבת אחת, 77
 חייב מלקות כדין האוכל כזית מיוצא מהגפן, שהלכה היא באיסורי 78
 נזיר, שהנזיר מצטרף לאיסור ומשלים את שיעורו. ואי סלקא דעתך 79
 בעלמא בכל איסורי התורה רבי עקיבא כרבי שמעון סבירא ליה, 80
 למה לי לצרף, הלא בכל שהוא חייב. אלא על כרחך רבי עקיבא 81
 סובר כרבנן, שאינו חייב אלא בכזית, ורק בשבועה, חייב על כל 82
 שהוא משום שהלך אחר לשון בני אדם. 83
 רביה נוספת: ועוד רביה לדרב, דתנן במשנה לקמן (כב), שבועה 84
 שלא אוכל, ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים, חייב קרבן 85
 שבועה, ורבי שמעון פוטר משום שאין שבועה חלה על איסור 86
 תורה אחר. והיונן בה – ונשאנו ונתנו בה, אמאי (מדוע) חייב משום 87
 שבועה לחכמים, איך חלה השבועה, והלא מושבע מזה סיני הוא 88
 שלא יאכל נבילות. רב ושמואל ורבי יוחנן דאמר (תרווייהו), כיון 89
 שכאן במשנה מדובר בבילוי בשבועות דברים המותרין עם דברים 90
 האסורים, שאמר סתם 'לא אוכל' והכל במשמע, מתוך שהשבועה 91
 חלה על הדברים המותרים חלה גם כן על הדברים האסורים. ורבי 92
 לקיש אומר, אין הטעם משום שהוא כולל בשבועתו דברים 93
 המותרים, ואי (ואין) איתא מוצא שיתחייב משום שבועה באוכל 94
 נבילות וטריפות, אלא כשנשבע שלא יאכל פחות מכזית, שבזה 95
 אינו מושבע מזה סיני משום איסור נבילה, וחלה השבועה, ודבר 96
 זה מצוי א' (או) כמפרש בשבועתו שלא יאכל חצי שיעור, וזה 97
 אליבא דרבנן שאינו נאסר בכל שהוא אלא אם אמר כן בפירוש, אי 98
 (או) שאתה מוצא זאת, שנשבע שלא יאכל כסתם, ואליבא דרבי 99
 עקיבא דאמר אדם שנשבע שלא יאכל אוסר עצמו בכל שהוא. 100
 ומכאן מוכיחה הגמרא: ואי סלקא דעתך דבעלמא רבי עקיבא כרבי 101
 שמעון סבירא ליה, הלא על כל שהוא מנבילה נמי מושבע ועומד 102
 מזה סיני הוא, ואיך אמר ריש לקיש ששבועה חלה על כל שהוא 103
 מנבילה. אלא לאו שמע מינה – אלא ודאי יש ללמוד מדברי ריש 104
 לקיש דבעלמא בכל איסורי התורה, רבי עקיבא כרבנן סבירא ליה, 105
 שאינם אלא בכזית. שמע מינה – אכן מוכח כן. 106
 שנינו במשנתנו: אמר ל' לרבי עקיבא היכן מצינו בו' באוכל כל 107
 שהוא שהוא חייב שזה חייב. מקשה הגמרא: וכי לא מצאנו שחייב 108
 בכל שהוא. ותר' נמלה (או כל בריה קטנה שהיא שלימה כברייתא) 109
 האוכל אותה חייב מלקות אף שהיא פחותה מכזית, וכמו ששינוי 110
 במכות (ג). וכיון שמצאנו חיוב על אכילה פחותה מכזית, ראו 111
 לומר שדעת האומר 'שבועה שלא אוכל', לאסור אפילו אכילת 112
 כל שהוא. מתרצת הגמרא: כרבי שאני (ו-שונה), כלומר, בריה הוא 113
 ענין מיוחד ועומד בפני עצמו, ואף שהאוכל בריה בשיעור כל 114
 שהוא, חייב, אין דבר זה משפיע על דעת בני אדם האוסרים 115
 אכילה בשבועה. 116
 הגמרא מקשה שוב: ותר' מצאנו באוכל הקדש שחייב אף אם אכל 117
 פחות מכזית ובלבד שידעה שזה פרוטה. מתרצת הגמרא: תא שמע 118

רבי ירמיה מקשה מהמשך המשנה: אימא ספא ששינוי (כט). איזו 1
 היא שבועת שוא, נשבע לשנות את הידוע לאדם, אמר על העמוד 2
 של אבן שהוא של זה וכז', זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה 3
 פחות ועל שגגתה פטור מקרבן. ונאמר 'זו היא', משמע שבשבועה 4
 אחרת פטור ממלקות, למעוטי מאי. מאי לאו למעוטי – וכי אין 5
 כוונת המשנה למעט שבועה שאכלתי ולא אכלתי, דלא לכו – 6
 שאינו לוקה, והטעם משום שאין דורשים 'לשוא' (שמות כ) היתרה 7
 לרבות שבועת שקר לחיוב מלקות. 8
 מתרץ רבי אבהו: לא. אלא פירוש המשנה שזו היא השבועה דעל 9
 שגגתה פטור מקרבן, אבל שבועה שאכלתי וכן שבועה שלא 10
 אכלתי, על שגגתה חייב קרבן, ורבי עקיבא היא, דמחייב (לקמן בה) 11
 קרבן על שבועת ביטוי לשעבר בלהבא. 12
 מקשה רבי ירמיה: תא אפרת לעיל (ע"א) שרישא רבי ישמעאל היא, 13
 שפוטס מקרבן בשבועה לשעבר, וכי רישא רבי ישמעאל וספא רבי 14
 עקיבא, הלא דוחק גדול הוא. מתרץ רבי אבהו: בולה – כל המשנה 15
 רבי עקיבא, ורישא (כז) (שבועה שלא אוכל כיבר זה, זו היא 16
 שחייבים על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן). לאו למעוטי שבועת 17
 ביטוי לשעבר כגון אכלתי ולא אכלתי מקרבן, כפי שתירצתי לעיל 18
 (ע"א), אלא למעוטי שבועה להבא שאין בה מעשה, כגון שאוכל 19
 ולבסוף ישב ולא אכל, מחיוב מלקות, אבל קרבן מיתחייב עליה אם 20
 עבר בשוגג. מקשה רבי ירמיה: ומאי שגא – ומה המיוחד בשבועה 21
 שאוכל, והלא יש לפרש שכונת המשנה למעט כל סוגי שבועות 22
 ביטוי חוץ משבועה שלא אוכל (שהיא המזכרת במשנה), ובין על 23
 שבועה שאוכל ולא אכל ובין על שבועה שאכלתי, פטור 24
 ממלקות, ולא כדבריו. מתרץ רבי אבהו: מסתברא קאי – כיון 25
 שעומד ועוסק התנא בשבועה להבא (שלא אוכל) ממשע מחיוב 26
 מלקות שבועה שגם היא להבא, אבל אם תרצה לפרש שממעט גם 27
 שבועה שאכלתי, וכי מסתבר לפרש כן דקאי בלהבא וממעט 28
 לשעבר. 29
 שנינו במשנתנו: שבועה שלא אוכל, ואכל כל שהוא, חייב בו' דברי 30
 רבי עקיבא. הגמרא דנה ממה נובעת שיטת רבי עקיבא: איבעיא 31
 להו, האם רבי עקיבא בשאר איסורי אכילה שבכל התורה בולה 32
 כרבי שמעון סבירא ליה, דמחייב מלקות אפילו באוכל משהו 33
 מהדברים האסורים, כגון נבלה או חלב, משום שלדעתו סתם 34
 'אכילה' שבתורה, הכוונה בה לכל שהוא. דתניא, רבי שמעון 35
 אומר, כל שהוא למכות, ומה שידוע מהלכה למשה מסיני 36
 ששיעורי אכילה בכזית, לא אמרו כזית אלא לענין קרבן, שהאוכל 37
 בשוגג חלב או דם חייב טהאט (וכיון שזדונם בכרת), ואינו חייב 38
 אלא בכזית. אבל מלקות חייב בכל שהוא. ואפשר שזו היא גם 39
 דעת רבי עקיבא, וכיון שאכילה של תורה היא אפילו בכל שהוא, 40
 מובן מאילו שהנשבע שלא יאכל, אוסר את עצמו אפילו בכל 41
 שהוא. 42
 וברין הוא דבעי אפילונו בעלמא – וראוי היה להשמיע את 43
 מחלוקתם של רבי עקיבא ורבנן בשאר איסורי אכילה שבתורה, 44
 והאי דקא מפליגי בה – והטעם שהשמיע התנא את מחלוקתם 45
 דווקא כאן, לענין שבועה, להודיעו בזה דרבנן, דתא על גב 46
 דשבועה אימא למימר הויאיל ואם היה מפרש בשבועתו שלא 47
 יאכל כל שהוא, היה חייב על כל שהוא, לכן גם בסתם (שלא פירש 48
 כמה לא יאכל) נמי חייב בכל שהוא. משום שאין דעתו על 'אכילה' 49
 של התורה (שהיא בכזית), אלא כלשון בני אדם, ש'אכילה' היא 50
 אף בכל שהוא. קא משמע לן דאין אומרים כן ופסרי רבנן בפחות 51
 מכזית גם בשבועה, משום שאדם הבא לאסור דבר על עצמו, 52
 דעתו לאסור כפי שיעור האיסורים שבתורה. 53
 הגמרא מפרשת את הצד השני של הספק: או דלמא בעלמא בשאר 54
 איסורי אכילה כרבנן סבירא ליה לרבי עקיבא שאינו מתחייב על 55
 פחות מכזית וקא בשבועה היינו מצינא הויאיל ואם היה מפרש 56
 בשבועתו שלא יאכל כל שהוא, היה חייב על כל שהוא, גם 57
 שנשבע בסתם שלא יאכל, נמי חייב בכל שהוא, משום שדעתו 58
 היתה כלשון בני אדם, ש'אכילה' משמעותה אף בכל שהוא. 59

אף כל שהוא, וְכִמְכָּרָשׁ דָּמִי – והרי זה כמי שפירש שאוסר אכילת
כל שהוא, שהוא חייב.
הגמרא מקשה על רב פפא: מִיִּתְיָב, שנינו בברייתא, שְׁנֵי קֻנְמוֹת –
שתי כיכרות שאסר על עצמו בקונם מִצְטָרְפִין לשיעור כזית, שאם
אכל מעט מזו ומעט מזו וביחד יש כזית, חייב מלקות. אך שְׁנֵי
שְׁבוּעוֹת – שתי כיכרות שנשבע עליהן, אֵין מִצְטָרְפִין לכזית, אלו
הם דברי חכמים. רַבִּי מֵאִיר אָמַר, קֻנְמוֹת בְּשִׁבְעוֹנוֹת, שאין
מצטרפים. וְקָשָׁה עַל רַב פַּפָּא, דָּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׁבִקְנוֹמוֹת חֵיב
בְּכָל שְׁהוּא, לָמָּה לִּי לָצָרָה.
הגמרא מנסה לתרץ: בברייתא מדובר דָּאִמֵר 'אֲכִילָה מִזוּ עָלִי קֻנְמָא,
'אֲכִילָה מִזוּ עָלִי קֻנְמָא, וכיון שהזכיר לשון אכילה, אינו חייב אלא
בכזית, שאין אכילה פחות מכזית. דוחה הגמרא: אִי הָכִי אֲמַאי
מִצְטָרְפִין אחת לשנייה, סוֹף סוֹף וְיָל – [תלך] לְהִכָּא לִיכָא שִׁיעוּרָא
וְיָל לְהִכָּא לִיכָא שִׁיעוּרָא, כלומר, שכיון שאמר 'אכילה מזו עלי
קונם, אכילה מזו עלי קונם', הרי הוא כאומר שאוסר אכילת כזית
מהראשונה וכן אוסר אכילת כזית מהשניה ושהרי 'אכילה'
פירושה כזית, ואם לא אכל כזית מכיכר אחת, לא עבר על נדרו.
הגמרא מתרצת באופן אחר: בברייתא מדובר דָּאִמֵר 'אֲכִילָה
מִשְׁתִּיתָן עָלִי קֻנְמָא, ולפי זה מובן שמצטרפים. שואלת הגמרא: אם
כן בְּכֻוֹתָה – בעין זה מדובר בְּנֵי שְׁבוּעוֹת, דָּאִמֵר שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל
מִשְׁתִּיתָן, וקשה אֲמַאי אֵין שְׁבוּעוֹת מִצְטָרְפִין, הרי על שתיהן הזכיר
שם אכילה אחת.
משיבה הגמרא: אָמַר רַב פִּנְחָס, הטעם שבשְׁבוּעוֹת אין האכילות
מצטרפות, משום דְּשָׂאֲנִי – ששונה ענין שְׁבוּעוֹת [ומענין הקונמות],
שְׁבוּעוֹת שְׁשֵׁתִי הכיכרות שנשבע עליהן בלשון 'לא אוכל מזו ומזו'
חֲלוּקוֹת לְחִטָּאוֹת, שאם אכל כזית מזו וכזית מזו, חייב שתי חטאות,
סברא היא שֶׁאֵין האכילות משתיהן מִצְטָרְפִין לכזית. אבל
בקונמות, אין חלוקה לקרננות, ומאחר שאסר את שתי הכיכרות
בשם אכילה אחת, אין סברא שלא יצטרפו לכזית.
מקשה הגמרא: אִי הָכִי, שהוציא קונם בלשון אכילה ו'אכילה מזו
ומזו עלי קונם', קשה במה ששנינו, רַבִּי מֵאִיר אָמַר קֻנְמוֹת
בְּשִׁבְעוֹנוֹת, שאין מצטרפות, בְּשִׁלְמָא שְׁבוּעוֹת, הוֹאִיל וְחֲלוּקוֹת
לְחִטָּאוֹת אין מצטרפות, אֵלֹא קֻנְמוֹת אֲמַאי לֹא מצטרפות, והרי
הוציאם בשם אכילה אחת.
מתרצת הגמרא: אִיפּוֹךְ – הפוך את דברי רבי, ושנה רַבִּי מֵאִיר אָמַר
שְׁבוּעוֹת בְּקֻנְמוֹת, שמצטרפות. וְלִית לִיה לָדַבֵּר פִּנְחָס – ואינו סובר
כרב פנחס. אלא אף ששְׁבוּעוֹת חלוקות לחטאות, מצטרפות הן
מאחר שהזכורו בשם אכילה אחת.
תירוצו אחר לקושיא על רב פפא: רַבִּינָא אָמַר, כִּי קָאִמֵר רַב פִּפְא
שְׁבִקְנוֹמוֹת חֵיב בְּכָל שְׁהוּא, הֵינּוּ לְעֵנִין מְלָקוֹת, וְכִי תִנְיָא תִּהְיֵא –
ואילו מה ששנינו בברייתא שקונמות מצטרפות, אינו מדובר לענין
מלקות, כפי שסברנו בתחילה, אלא לְעֵנִין קֶרְנָן מעילה, דַּעְיָנָן בּוֹה
שְׁוֹה פְּרִיזָה, ואמרו רבנן בברייתא, שאם אסר שתי כיכרות בקונם,
מצטרפות לשוה פרוטה להתחייב קרבן בשוגג, אבל מלקות חייב
על כל שהוא כרב פפא.
מקשה הגמרא: אם מדובר לענין חיוב קרבן לְמִימָרָא – מבואר
דְּכִפְרִי רַבָּנִן יֵשׁ מְעִילָה בְּקֻנְמוֹת – שכשם שיש מעילה בנהנה
מהקדש כן יש מעילה בנהנה מהדבר האסור באיסור נדר, וקשה
וְהִתְנַיָא להיפך, אדם שאמר בְּכָר זֶה בְּהִקְדָּשׁ, ואסרה בכך באיסור
נדר, וְאֲכָלָה בשוגג בֵּין הוּא בֵּין חֲבִירוֹ, מַעַל וחייב קרבן מעילה,
וכיון שנאסרה על כל העולם כהקדש לְפִיכָךְ שֶׁ לֹא פְּדִינָן, שיכול
לתת דמים תמורתה, והם נעשים הקדש והזכיר יוצאת לחלוץ,
ואם אמר אדם, בְּכָר זֶה עָלִי הִקְדָּשׁ, (תָּרִי) אם הוא עצמו אכלה
בשוגג, מַעַל, משום שגלגיו היא כהקדש, אבל חֲבִירוֹ שאכלה לֹא
מַעַל, משום שהיא מותרת לגביו. וכיון שאינה אסורה על כל
העולם, אין זה הקדש אלא איסור הנאה בלבד, וְלִפִּיכָךְ אֵין לָהּ
פְּדִינָן, שאין פדיון לאיסורי הנאה. אלו הם דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.

וְהִתְפָּשׁוּט מִכָּר את הספק דַּעְיָ – שהסתפק רַבָּא (למקמ ע"ב), אדם
שאמר שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל [עֶפְרָן] וְאֲכָל [עֶפְרָן], בְּכָמָה יתחייב,
בכזית או בכל שהוא. תִּפְשׁוּט מהאמור לעיל שאינו חייב עַד דָּאִיכָא
כְּזִית, ומדוע רבא עצמו נשאר בספק ולא פשט מכאן. מתרצת
הגמרא: כִּי קָאִמְרִין בְּמִידָּה דְּכָר אֲכִילָה קָאִמְרִין – מה שאמרו רבנן
במשנה 'היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא חייב, לא דיברו אלא
לגבי הדברים הראויים לאכילה ולא בעפרו.
הגמרא ממשיכה להקשות: וְהָרִי קֻנְמוֹת, שהנודר 'קונם כיכר זו
עלי, אוסר עצמו בכל שהוא ממנה (גמרא להלן). מתרצת הגמרא:
קֻנְמוֹת נִמִּי בְּמִפְרָשׁ דָּמִי – חיוב על כל שהוא בקונמות הוא משום
שאוסר ללא הזכרת שם אכילה, ואם כן ברור שכוונתו לכל
שהוא, והרי זה כענין מפרש בשְׁבוּעוֹתוֹ שלא יאכל כל שהוא,
שכבר נתבאר לעיל שאין להקשות מזה.
שנינו במשנתנו: אָמַר לָהֶן רַבִּי עֲקִיבָא, הֵיכָן מְצִינוּ בְּמִדְבָּר וּמִבְּיָא
קֶרְנָן שְׁוֹה מִדְבָּר וּמִבְּיָא קֶרְנָן, מקשה הגמרא: וְכִי לֹא מְצָאנוּ, וְהָרִי
מְנַדָּה – מברך את השם, אם היה שוגג מתחייב חטאת על דיבורו.
מתרצת הגמרא: מִדְבָּר וְאִסֵּר קָאִמְרִין – מה שאמר רבי עקיבא
שלא מצינו מדבר ומביא קרבן, כוונתו למדבר כזה שמחיל איסור
בדיבורו, וְהָרִי – ואילו המגדף, אינו מחיל שום איסור אלא רק
מִדְבָּר וְחִטָּאוֹת בדיבורו הוא.
הגמרא חוזרת ומקשה: וְהָרִי נִזִּיר, שמקבל נזירות בדיבורו ונאסר
בין תגלחת וטומאה, ושבסיום נזירותו מביא קרבן. מתרצת
הגמרא: מִבְּיָא קֶרְנָנוּ עַל דְּבוּרֵי קָאִמְרִין, שמביא קרבן ככפרה על
ביטול דיבורו, וְהָרִי – ונזיר מביא קֶרְנָן לא על ביטול דיבורו אלא
לְאִשְׁתָּרוּי לִיה חֲמָרָא הוּא דָּקָא מִיָּתִי – להיות מותר בשתיית יין
הוא מביא קרבנו.
הגמרא מקשה שוב: וְהָרִי הִקְדָּשׁ, שהמקדיש חפץ לגבוה אומר 'הרי
זה הקדש', ובדיבורו אוסר בהנאה את מה שהקדיש, ואם ביטל
דיבורו ונהנה ממנו (בשוגג), מביא קרבן מעילה. מתרצת הגמרא:
אִסֵּר לְעַצְמוֹ בלבד קָאִמְרִין ולא על אחרים, וְהָרִי אִסֵּר עַל כָּל
הַעוֹלָם כּוֹלֵל הוּא, ולא דיבר עליו רבי עקיבא.
הגמרא מקשה עוד: הָרִי קֻנְמוֹת, שהאומר 'כיכר זו עלי קונם',
היינו שתהיה הכיכר אסורה עליו כקרבן, אם אכל ממנה בשוגג
הלא חייב קרבן מעילה, כדן נהנה מן ההקדש. מתרצת הגמרא:
קֶכְכֵּר רַבִּי עֲקִיבָא אֵין מְעִילָה בְּקֻנְמוֹת, שאין זה הקדש ממש.
הגמרא מבארת את אופן מחלוקתם של התנאים: אָמַר רַבָּא,
מִחְלּוֹקֶת של רבי עקיבא וחכמים במשנתנו היא דווקא בנשבע
בְּכָתֶם, שנשבע שלא יאכל ולא פירש כמה, שבוה דעת חכמים
שאינו נאסר בפחות מכזית, אֲכָל בְּמִפְרָשׁ בשְׁבוּעוֹתוֹ שלא יאכל אף
כל שהוא. לְדָבָרִי הֵבֵל חֵיב אִפִּילוּ בְּכָל שְׁהוּא. מֵאִי מַעְמָא. משום
שְׁמִפְרָשׁ נִמִּי בְּכָרִיָּה דָּמִי, שכמו שהאוכל בריה פחותה מכזית חייב
מטעם שיש לה חשיבות, כן המפרש בשְׁבוּעוֹתוֹ שלא יאכל כל
שהוא, והחשיב את האכילה הזו על ידי שאסרה על עצמו.
אופן נוסף שבו מודים חכמים לרבי עקיבא: וְאִסֵּר רַבָּא, מִחְלּוֹקֶת
בְּנִשְׁבַּע שְׁלֹא אוֹכֵל, שבוה דעת חכמים שאינו נאסר בפחות מכזית,
אֲכָל בְּנִשְׁבַּע שְׁלֹא אֲמַעוּם, לְדָבָרִי הֵבֵל חֵיב בְּכָל שְׁהוּא. שואלת
הגמרא: פְּשִׁטָּא, שהרי לא הצריכו חכמים כזית אלא משום
שהזכיר לשון 'אכילה', וכאן שאמר 'לא אטעום', ודאי דעתו
אפילו על כל שהוא. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתִימָא – היה מקום
לטעות ולומר שלשון לְיִטְעוּם, נִמִּי וְגַם כן לשון אכילה היא וואינו
חייב אלא בכזית, דְּרָאִמֵר אִינְשֵׁי – וכמו שרגילים האנשים לומר
'נטעום דבר מה', וכוונתם בזה לאכילה גמורה. קָא מַשְׁמַע לָן שאין
מפרשים כן, אלא כוונתו לטעימת כל שהוא.
אופן נוסף שמוסכם על כולם: אָמַר רַב פִּפְא, מִחְלּוֹקֶת בְּשִׁבְעוֹנוֹת,
אֲכָל בְּקֻנְמוֹת, שאמר 'קונם עלי כיכר זו', לְדָבָרִי הֵבֵל בְּאֲכִילָה כָּל
שְׁהוּא חֵיב מלקות. מֵאִי מַעְמָא. קֻנְמוֹת נִמִּי בֵּין דִּלָּא קָא מִדְבָּר
שְׁמָא דְּאֲכִילָה – כיון שלא הזכיר לשון 'אכילה', ודאי דעתו לאסור

שבועות. שבועות שתיים – פרק שלישי דף כב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמח"ר
רש"י

תפשוט בו' – מדקתני מתינתין "הדין מצינו" כו, אלמא בעפר נמי בכזית בעינן. כי
קאמרין – "הדין מצינו" כו, במידי דבר אבילה קאמרין. והרי קונמות – האומר "קונם
כבר זו עלי" אוסר עצמו בכל שהוא שבה, כדלקמן. כמפרש דמי – לפי שאינו מזכיר בה
שם אבילה – כל שהוא קאמר. והרי מנהג – מברך את השם, דפליג רבי עקיבא אדרבנן
בכריתות (ו, א) ואמר: מנהג מביא קרבן. והרי
ניזיר – שמדבר ואוסר בדבורו, ומביא קרבן ביום
תגלחתו. על דבורו – שהחליף דבורו. והרי
הקדש – שמדבר ואוסר בדבורו את שהוא
מקדש, ואם החליף דבורו ונהנה ממנו מביא
קרבן מעילה. והרי קונמות – שלא אסרה אלא
עליו, ואם אבל ממנו קא סלקא דעתין דמביא
קרבן מעילה, שהקונם לשון הקדש הוא. אין
מעילה בקונמות – דלא קרינן ביה "מקדש ה"
(ויקרא ה). שהרי חולין הוא אצל כל אדם. מהו
דתימא אפוקים נמי – לשון אבילה הוא. כדאמר
אינשי "נטעם מידר". קונמות כיון דלא מדבר
שום אבילה כדמפרש רמ"י גרסינן. שני קונמות
– שתי בכרות שסורן עליו בקונם. מצטרפין –
מעת מזה ומעת מזה לכזית. שתי שבועות – שתי
בכרות שנשבע עליהן. אין מצטרפות – ולקמן
מפרש טעמא. והשתא סלקא דעתיה – לפי
שהזכיר שם אבילה על זו ושם אבילה על זו.
אמאי אין מצטרפות – הרי על שתיהן הזכיר
שם אבילה אחת! מתוך שחלוקות להטאות –
מתוך ששתי בכרות הללו חשובות שתיים לענין
חטאת בשבועה זו, אם אמר "שבועה שלא אוכל
מזו ומזו" ואכל כזית מזו וכזית מזו בהעלם אחד
– חייב שתיים, כדתנן ולקמן: "שבועה שלא
אוכל פת חטין פת שעורין פת כוסמין" ואכל –
חייב על כל אחת ואחת. ומייתנין לה בתורת
כרעים מ"והיה כי יאשם לאחת מאלה" לחיוב
על כל אחת ואחת וגו', וכי אמר נמי "מזו ומזו"
שתי שבועות חשיב, הלכך כי אבל מזו חצי
שיעור ומזו חצי שיעור אין מצטרפות. אבל
קונמות אין חלוקות לאשמות למאן דאמר יש
מעילה בקונמות, דאם נהנה וחזר ונהנה בהעלם
אחד – חרא הוא דמיחייב, דבולח חרא מעילה,
כדתנן (מעילה כ, א): צירף את המעילה לזמן
מרובה, ואם בשני העלמות – אפילו מחדא
מינייהו נמי. וכן לענין מלקות, אם בהתראה
אחת – חרא הוא דלך, ואי בשני התראה
אפילו מחדא מינייהו, שהרי עובר וחוזר ועובר,
כדתנן (מכות כא, א): ניזיר שהיה שותה יין כל
היום כולו – אינו חייב אלא אחת. אמרו לו "אל

והרי מנהג – הכי נמי הוה מצי למפרך משבועת העדות. והא דפריך ממנהג, משום דאפילו
חטאת קבועה מייתי.
והרי הקדש – תימא: מאי פריך? דימא דמתניתין הכי קאמר: הדין מצינו מדבר ומביא קרבן
על דבורו בלא שום מעשה, שזה מדבר ומביא קרבן בלא שום מעשה, כגון "שבועה
שאובל" ולא אבל. אבל הקדש מביא קרבן על מה
שאבל, שעשה מעשה. אבל בקונמות דברי הכל
בכל שהוא – תימא: דחמיר קונם מהקדש, ואידו
גופיה לא אסיר אלא משום דהוה מהקדש, והקדש
בעי שוה פרוטה. מתוך שחלוקות לחטאות אין
מצטרפין – פירש בקונטרס: אבל קונמות, אם
נהנה וחזר ונהנה בהעלם אחד – חרא הוא
דמיחייב, דבולח חרא מעילה היא, כדתנן: צירף
את המעילה לזמן מרובה. ואין נראה להביא ראיה
משם, דהתם לדחומא תנן ליה, שאם נהנה מחצי
פרוטה וחזר ונהנה לזמן מרובה חצי פרוטה –
מצטרף כאילו נהנה כל הפרוטה בבת אחת. ולא
היה צריך לפרש אלא לדענן חטאת חלוקה,
משום דכתיב (ויקרא ה) "לאחת מאלה", אבל גבי
מעילה לא כתיב הכי. רבינא אמר כי קאמר רב
פפא למלקות כו' – לרבינא נמי טעמא דרבנן
כדרב פנחס כדמסיק בסמוך, ובא רבינא לחדש
דאין צריך לומר איפוך, דכיון דרבי מאיר לאו
טעמא דנפשיה קאמר, אלא לדבריהם דרבנן
קאמר להו כדקאמר בסמוך. וטפי ניהא ליה
לאפוכי דרבי מאיר לרבנן כדחייא בתרייתא
דמייתא, מלהגיה ולהפך דרבי מאיר, משום דבין
שבועות לקונמות ובין קונמות לשבועות לא טעי
תנא.

חכמים
שני קונמות מצטרפין, שתי שבועות אין מצטרפות. רבי מאיר אומר: קונמות פשוטות. ואי
סלקא דעתך חייב בכל שהוא, למה לי לצרף? – דאמר: "אבילה מזו עלי קונם, אבילה מזו
עלי קונם". – אי הכי, אמאי מצטרפות? סוף סוף, זיל להכא ליכא שיעורא, וזיל להכא ליכא
שיעורא! – דאמר: "אבילה משתייהן עלי קונם". – דכוותה גבי שבועות, דאמר "שבועה
שלא אוכל משתייהן", אמאי אין מצטרפין? אמר רב פנחס: שאני שבועות, מתוך שחלוקות
להטאות – אין מצטרפות. – אי הכי, רבי מאיר אומר: קונמות פשוטות; בשלמא שבועות
– הואיל וחלוקות להטאות, אלא קונמות אמאי לא? – איפוך, רבי מאיר אומר: שבועות
פקונמות, ולית ליה לדרב פנחס. רבינא אמר: כי קאמר רב פפא – לענין מלקות, כי תניא
ההיא – לענין קרבן, דבעינן שוה פרוטה. – למימרא, דסברי רבנן: יש מעילה בקונמות?
והתניא: "כפר זו הקדש" ואכלה – בין הוא בין חבירו מעל, לפיכך יש לה פדיון. "כפר
זו עלי הקדש" – הרי הוא מעל, חבירו לא מעל, לפיכך אין לה פדיון. דברי רבי מאיר.
וחכמים

תשתה" אל תשתה" והוא שותה – חייב על כל אחת ואחת. שבועות בקונמות – מצטרפות, ואף על גב דחלוקות, דלית ליה לדרב פנחס. ובלא איפוך לא מיתרצא, דאי הוה מתרץ:
רבי מאיר דאמר בקונמות אין מצטרפין לית ליה לדרב פנחס – הוה קשיא לך: בין שבועות בין קונמות אמאי אין מצטרפין? הרי על שתיהן לא הזכיר אלא אבילה אחת. אבל השתא
דאמר מצטרפות ולית ליה לדרב פנחס – לא קשיא מיד. כי אמר רב פפא – בקונמות כל שהוא – למלקות קאמר. וכי תניא ההיא דמצטרפין – לענין קרבן מעילה. וצירוף דקתני
לאו לכזית, אלא לשוה פרוטה. ויש לה פדיון – שנתפסת פדיונה והיא יוצאה לחולין, דבאקדש כתיב (ויקרא כז) "ופדה בערכך". אין לה פדיון – להחיתיה לו, שלא נאמר פדיון באיסורין.
ואכל

זהו עניינה של תורת החסידות – שמגלה ופותחת אצל כל אחד מיישראל שיודע אודות האוצרות האין־סופיים שטמונים בפנימיותו, שהם בדוגמת ה"מעייין".

משיחת אור ל"ט כסלו, ה'תשכ"ז

וחכמים אומרים בין הוא בין חבירו לא מעל בו – משמע דבולי עלמא מודו בקונמות דאין לון פדיון, דאפילו רבי מאיר דאמר יש מעילה בקונמות מודה דאין לו פדיון. והקשה הרב יצחק בן רבינו מאיר, דבריש "האשה רבה" (יבמות פת, א) אמר: אי קסבר יש מעילה בקונמות משום דכידו לפדותו הוא! ותרץ רבינו חם: דקונמות דאסר אבולי עלמא יש לון פדיון

לרבי מאיר, כיון דרמאי להקדש. תרע, מונקט
"כבר זו עלי הקדש", ואם תאמר: ונפילו בקונם גופיהו ויש לומר: דאין הכי נמי, ובקונם גופיה מפליג, וירשא נמי איירי בקונם, ריכבר זו הקדש" היינו בהקדש, דהא לרבי מאיר לא שני ליה בין "קרבן" ל"קרבן", בין "אימרא" ל"כאימרא" כדאיתא בסוף פרק קמא נדרים (יג, א) – הוא הדין בין "הקדש" ל"בהקדש", כיון דדעתיה אקונם. אי נמי, איירי בפירש בהדיא "בהקדש", ואיירי דנקט בספא "כבר זו עלי הקדש", דלא איצטרך לפרש "בהקדש" כיון דאמר "עלי" – תנא נמי רישא "כבר זו הקדש". וחכמים דאמרי: בין הוא בין חבירו לא מעל, פליגי נמי ארישא. הרוב ספרים גרס בריש פרק "אין בין המודר" (שם לה, א) בין כך ובין כך לא מעל, ואית ספרים דגרסי: אחד זה ואחד זה לא מעל, וגרסי נמי חתם ברישא: "קונם כבר זו הקדש". נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן – איירי דקאי בחרצן נקט חרצן, והוא הדין דנמי למיבעי בחלב ונבילה בכל אדם. אבל אין לפרש דנקט חרצן משום דאית בה תרתי – שמושבע ועומד, ולא אכלי ליה בעניה, ואיכא למימר טפי דדעתיה אבל שדוא. דהא מנבילה וטריפה פשיט ליה. **אהתירא** קמשחב – אפילו לרבי יוחנן דאמר (יומא עג, ב) חצי שיעור אסור מן התורה, אתאי בעיא דרב אשי, דמסתמא כרבי יוחנן סבירא ליה, דקיימא לן כוותיה. והיינו טעמא, דכיון דליכא אלא איסורא בעלמא לא חשיב ליה מושבע ועומד. אי נמי, לרבי יוחנן נפרש אהתירא קמשחב – כגון ליחנות שלא בדרך הנאות, דקיימא לן (פסחים כד, ב) כל איסורים שבתורה אין לוקין עליהן אלא בדרך הנאות, ואפילו איסור בעלמא ליכא מדאורייתא

נבילה דמושבע ועומד מהר סיני הוא, דכי חרצן לגבי נזיר דמיא, ומעמא – דפריש, הא לא פריש – דעתיה אפזית, שמע מינה. – אלא תפשוט דבעי רבא: "שבועה שלא אוכל עפר", בכמה? תפשוט דעד דאיכא פזית, דהא נבילה קעפר דמיא, ומעמא דפריש, הא לא פריש – דעתיה אפזית! – לא, עפר לאו בר אכילה הוא כלל, נבילה פת אכילה, ואריא הוא דרביע עולות. **משנה** "שבועה שלא אוכל", ואכל ושתה – אינו חייב אלא אחת; "שבועה שלא אוכל ושלא אשתה", ואכל ושתה – חייב שתיים. "שבועה שלא אוכל", ואכל פת חטין ופת שעורין ופת פוסמין – חייב על פל אחת ואחת. "שבועה שלא אשתה", ושתה משקין הרבה – אינו חייב אלא אחת; "שבועה שלא אשתה וין ושמן ודבש", ושתה – חייב על פל אחת ואחת. "שבועה שלא אוכל", ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה – פטור. "שבועה שלא אוכל", ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים – חייב, ורבי שמעון פוטר. אמר: "קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום", והוא אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים – הרי אשתו אסורה. **גמרא** אמר רבי חייא בר אבין אמר שמואל: "שבועה שלא אוכל", ושתה – חייב; איבעית אימא סברא, ואיבעית אימא קרא. איבעית אימא סברא: דאמר ליה אינש לחבריה: "נטעום מיד", ועיילי ואכלי ושתו. ואיבעית אימא קרא: שתיה בכלל אכילה, דאמר ריש לקיש: מנזן לשתיה שהיא בכלל אכילה? שצאמר: "ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך ותירשך", ותירש

ואכל עפר פטור – דלאו בר אכילה היא. על ידי תעובת – עם העובים. דעתו אמשוה – אם תמצא לומר עפר במשוה. נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בכמה – אם תמצא לומר בשאר כל אדם בכיות, נזיר מאי? מי אמרין: כיון דכיות אסור עליה וידוע הוא שאין שבועה חלה עליו. כי אשתבע אהתירא אשתבע – על פחות מכיות, שלא היה מושבע עליו מסיני. דעתיה אכיות – ואין כאן שבועה. אי אתה מוצא – שיתחייב אלא אם כן נאסר בשבועות בחצי שיעור, שאינו מושבע עליו מסיני. והכי משכחת לה? אי במפרש ואלכא דרבנן, אי בסתם לרבי עקיבא. והא נבילה – דכי חרצן לנזיר דמיא, וקאמר ריש לקיש דאי אתה מוצא אליכא דרבנן אלא במפרש. ולא אמרין אפילו בסתם נמי דעתיה אמשוה, דכי אשתבע אהתירא אשתבע, דכעפר דמיא דלא חזיא לאכילה לישראל נבילה בת אכילה היא – ושיך בה שיעורא. דרביע עליה – דרביע עליה אריא, אזהרת המקום. **משנה** שבועה שלא אוכל ואכל ושתה – אף על גב דשתיה בכלל שבועה של אכילה, כדאמר בגמרא, אינו חייב אלא אחת, דהוה ליה כאכל ואכל בהעלם אחד. שלא אוכל ושלא אשתה – הוה חזו שתי שבועות. ובגמרא פריך: הויה לה שבועה על שבועה. שבועה שלא אוכל פת חטין פת שעורין כו' – דכיון דפריש, אדעתא דמיחל שבועה אבל חזא וחדא באנפי נפשה קאמר. ובגמרא פריך: דלמא האי דפריש להו – אדעתא למיפטר ממינא אחרינא דאי אמר "שלא אוכל" סתם הוה נאסר בכל המינים, ולעולם חד שבועה היא! ואכל נבילות כו' חייב – דראוין הן לאכילה, ואריא הוא דרביע עליה. ורבי שמעון פוטר – דמושבע ועומד הוא עליהן. אשתו אסורה – שהרי אבל אנוכיה, ואפילו לרבי שמעון דפטר בקמייתא, טעמא לאו משום דלאו בני אכילה, אלא לפי שאין שבועה חלה על דבר מצוה, כדלוקמ' גמ' ודלמא

חייב? מושבע ועומד מהר סיני הוא! – רב ושמואל ורבי יוחנן דאמרי: כבולל דברים המותרין עם דברים האסורין, וריש לקיש אמר: אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליכא דרבנן, אי בסתם ואליכא דרבי עקיבא. דאמר: אדם אוסר עצמו בכל שהוא; והא דכי חרצן לגבי נזיר דמיא, ומעמא – דפריש, הא לא פריש – דעתיה אפזית, שמע מינה. – אלא תפשוט דבעי רבא: "שבועה שלא אוכל עפר", בכמה? תפשוט דעד דאיכא פזית, דהא נבילה קעפר דמיא, ומעמא דפריש, הא לא פריש – דעתיה אפזית! – לא, עפר לאו בר אכילה הוא כלל, נבילה פת אכילה, ואריא הוא דרביע עולות. **משנה** "שבועה שלא אוכל", ואכל ושתה – אינו חייב אלא אחת; "שבועה שלא אוכל ושלא אשתה", ואכל ושתה – חייב שתיים. "שבועה שלא אוכל", ואכל פת חטין ופת שעורין ופת פוסמין – חייב על פל אחת ואחת. "שבועה שלא אשתה", ושתה משקין הרבה – אינו חייב אלא אחת; "שבועה שלא אשתה וין ושמן ודבש", ושתה – חייב על פל אחת ואחת. "שבועה שלא אוכל", ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה – פטור. "שבועה שלא אוכל", ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים – חייב, ורבי שמעון פוטר. אמר: "קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום", והוא אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים – הרי אשתו אסורה. **גמרא** אמר רבי חייא בר אבין אמר שמואל: "שבועה שלא אוכל", ושתה – חייב; איבעית אימא סברא, ואיבעית אימא קרא. איבעית אימא סברא: דאמר ליה אינש לחבריה: "נטעום מיד", ועיילי ואכלי ושתו. ואיבעית אימא קרא: שתיה בכלל אכילה, דאמר ריש לקיש: מנזן לשתיה שהיא בכלל אכילה? שצאמר: "ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך ותירשך", ותירש

מ"מעשה אבות" ניתן כוח והוראה, ועד שנמשך במעשה בפועל – עליידי ה"סימן לבנים" – במעשה בנינים.

משיחת אור ל"ט כסלו, ה'תשכ"ז

השבועה חלה על ההיתר חלה גם על האיסור. וְיִישׁ לְקִישׁ אָמַר, 58
אין הטעם משום שהוא כולל בשבועתו דברים המותרים, ואי 59
[ו-אין] אֲתָה מוֹצֵא שיתחייב משום שבועה באוכל נבילות 60
וטריופות, אֲלָא אם נשבע שלא יאכל פחות מכזית, שבזה אינו 61
מושבע מהר סיני משום איסור נבילה, וחלה השבועה, ודבר זה 62
מצוי א' ו-אח [במפרש] בשבועתו שלא יאכל חצי שיעור, וזה אֲלֵיכָא 63
דְּרַבְנָן במשנתנו (ט), שלשיטתם אם נשבע בסתם אין דעתו לאסור 64
כל שהוא, וצריך שיאמר בפירוש שאוסר אף כל שהוא, א' [ו-אח] 65
שאתה מוצא ששבועה חלה על איסור נבילה, בנשבע שלא יאכל 66
בסתם, וזה אֲלֵיכָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דָאֻמֶּר (לעיל ט), אֲדָם שנשבע שלא 67
יאכל אוֹסֵר עֲצָמוּ אִפִּילוּ כָּכָל שְׁהוּא. ומכאן ראייה לספק של רב 68
אשי: והא נבילה דְּמוֹשָׁבַע וְעוֹמֵר מִהֵר סִינִי הוּא, דְּכִי תִרְצֶן לְגַבִּי נִזִּיר 69
דְּמֵיָא, שחרצן לנזיר אסור כמו נבילה לכל אדם, ומבואר מדברי 70
ריש לקיש דְּמַעְמָא ששבועה חלה על פחות מכזית הוא משום 71
דְּפִרִישׁ שנשבע על פחות מכזית, הָא אִם לֹא פִרִישׁ, דְּעִתִּיה אֲבִית, 72
ואין אומרים שידוע אדם שאין שבועתו חלה באופן זה ומתכוון 73
לאסור בפחות מכזית כדי שתחול השבועה. שְׁמַע מִיָּה שְׁנוֹר 74
הנשבע שלא יאכל חרצן, דעתו על כזית, ואין שבועתו חלה. 75
שואלת הגמרא: אֵלָּא תִּפְשׁוּת דְּבָעִי – מה שהסתפק רָבָא לעיל, אדם 76
שאמר 'שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל עֵפֶר' בְּכֶמָה יתחייב, בכל שהוא או 77
בכזית. תִּפְשׁוּת מדברי ריש לקיש שהובאו לעיל דְּעֵד דְּאֵיכָא בְּיָת 78
אינו חייב. דְּהָא נְבִילָה כְּעֵפֶר דְּמֵיָא, שאינה ראויה לאכילה 79
לישראל, וְעַם כָּל זֶה מַעְמָא דְּפִרִישׁ – הטעם שנחשב כנשבע על כל 80
שהוא מנבילה משום שפירש כן, הָא אִם לֹא פִרִישׁ שלא יאכל כל 81
שהוא, דְּעִתִּיה אֲבִית, ואין אומרים שכוין שאינה ראויה לאכילה 82
דעתו על כל שהוא. דוחה הגמרא: לֹא. עֵפֶר לֹא פִרִישׁ אֲכִילָה הוּא 83
כָּלִּל ולכן יש מקום לומר שדעת הנשבע לאסור אף בשיעור שאינו 84
שיעור אכילה, אבל נְבִילָה בַּת אֲכִילָה היא וושיך בה שיעור 85
אכילה, וְאֵרִיא הוּא דְּרַבִּיעַ עֲלִיוֹת – אלא שאריה רובץ עליה ואין 86
אדם יכול להתקרב אליה מפחד האריה, והוא משל לאזהרת 87
התורה על אכילת נבילה. 88

משנה

שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל, וְאֵכָל וְשִׁתָּה בשוגג, אף על פי שגם שתיה 90
בכלל שבועה של אכילה היא. אִינּוּ חֵיִיב אֲלֵא חטאת אֲחָת, משום 91
שהוא כמי שאכל וחזר ואכל בהעלם אחד. 92
שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל וְשִׁתָּה, הרי הן שתי שבועות, ואם אֵכָל 93
וְשִׁתָּה חֵיִיב שְׁתֵּי. 94
שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל, וְאֵכָל פַּת חֲמִין וּפַת שְׁעוּרִין וּפַת בּוֹסְמִין, אִינּוּ 95
חֵיִיב אֲלֵא אֲחָת, שהכל שבועה אחת היא. 96
שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל פַּת חֲמִין וּפַת שְׁעוּרִין וּפַת בּוֹסְמִין, וְאֵכָל, חֵיִיב 97
עַל כָּל אֲחָת וְאֲחָת, שכוין שפירש כל מין ומין, דעתו להחיל שבועה 98
בפני עצמה על כל אחד ואחד, ואם אכל מכולם, נמצא שעבר על 99
שלוש שבועות. 100
שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲשִׁתָּה וְשִׁתָּה מִשְׁקִין תְּרֵבָה, אִינּוּ חֵיִיב אֲלֵא אֲחָת, 101
שלא נשבע אלא שבועה אחת. 102
שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲשִׁתָּה וְשִׁתָּה וְשִׁתָּה וְשִׁתָּה, חֵיִיב עַל כָּל אֲחָת 103
וְאֲחָת, שכוין שפירש כל מין ומין, דעתו להחיל שבועה בפני עצמה 104
על כל אחד ואחד. 105
שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל, וְאֵכָל אוֹכְלִין שְׁאִינּוּ רְאוּיִין לְאֲכִילָה, וְשִׁתָּה 106
מִשְׁקִין שְׁאִינּוּ רְאוּיִין לְשִׁתָּה, פְּטוּר, שאין לשון 'אכילה' כוללת אלא 107
הדברים הראויים לאכילה. 108
שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל, וְאֵכָל נְבִילוֹת וְטִרְפוֹת שְׁקָצִים וְרָמְשִׁים, עובר 109
על שבועתו מפני שראויים הם לאכילה אלא שהתורה אסרתם, 110
וְחֵיִיב קֶרֶבֶן שבועה, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר שאין שבועה חלה על איסור 111
תורה אחר. 112

וְחֵקְמִים אוֹמְרִים, מִן הוּא וּבִין חֲבִירוֹ לֹא מַעַל, בין כשאסר על עצמו 1
בלבד ובין כשאסר על כל העולם, לִפִּי שְׁאִין מַעֲלָה בְּקוֹנְמוֹת. 2
וקשה על רבינא שלדבריו לעיל, יש מעילה בקונמות לחכמים. 3
מתרצת הגמרא: אִישׁוּךְ – הפוך את שמות התנאים בברייתא 4
האחרונה ושנה בה, אֲחֵד זֶה וְאֲחֵד זֶה לֹא מַעַל, לִפִּי שְׁאִין מַעֲלָה 5
בְּקוֹנְמוֹת, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר, וְחֵקְמִים אוֹמְרִים הוּא מַעַל וְחֲבִירוֹ לֹא 6
מַעַל. ולפי זה בשתי הברייתות דעת חכמים שיש מעילה בקונמות. 7
מקשה הגמרא: אִי חֵקִי, עדיין קשה, ששנינו בברייתא לעיל, רַבִּי 8
מֵאִיר אוֹמֵר קוֹנְמוֹת כְּשִׁבְעוֹת, שאין מצטרפים לשוה פרוטה 9
להתחייב קרבן. אֲלֵא נדייק בדברי רבי מאיר קוֹנְמוֹת אֲצִמְרוּפִי הוּא 10
דְּלֹא מַצְמִירִי, הָא מַעֲלָה אֵיתָּ כְּהוּ בקונמות. וקשה האמר רַבִּי מֵאִיר 11
בברייתא השנייה, אִין מַעֲלָה בְּקוֹנְמוֹת כָּלִּל. מתרצת הגמרא: 12
לְחִיבִיהוּ דְּרַבְנָן קֵאָמֵר לְהוּ, לְדִידִי וּלְשִׁיטְתִּין אִין מַעֲלָה בְּקוֹנְמוֹת 13
כָּלִּל, לְחִיבִיכוּ אוֹדוּ אִי מִיָּתָה – אבל אף לשיטתכם, שיש מעילה 14
בקונמות, הודו לי על כל פנים שאם צירף שתי כיכרות לא יתחייב 15
קרבן מעילה. משום דְּקוֹנְמוֹת כְּשִׁבְעוֹת, ואינם מצטרפים. וְרַבְנָן 16
סוברים שאין לדמות קונמות לשבועות, משום ששבועות אינן 17
סברא דְּרַב פְּנִיחָה, שכיון שהן חלוקות לחטאות אין מצטרפות 18
לשיעור אחד, אבל בְּקוֹנְמוֹת לֵיכָא סברא דְּרַב פְּנִיחָה, שהרי אינם 19
חלוקים לאשמות. 20

הגמרא עוסקת בכמה דינים הקשורים לדברים שאינם ראויים 21
לאכילה: אָמַר רַבָּא, 'שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל', וְאֵכָל עֵפֶר, פְּטוּר, שכן 22
הסתם לשון 'אכילה' אינה כוללת אלא הדברים הראויים לאכילה, 23
ועפר אינו בר אכילה ולא היה בכלל שבועתו. 24

רבא מסתפק בדין הנשבע שלא יאכל עפר: בָּעֵי – הסתפק רַבָּא, 25
'שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל עֵפֶר', בְּכֶמָה יתחייב. האם בִּין דָאֻמֶּר 'שְׁלֹא 26
אוֹכֵל', משמע דְּעִתִּיה אֲבִית, שאין אכילה פחות מכזית, או דְּלָמָּא 27
בִּין דְּלֹא מִיִּד דְּאֵכָלִי אִינְשֵׁי הוּא – כיון שעפר אינו דבר שאנשים 28
אוכלים אותו, אין לדון בו לפי שיעורי אכילה אלא יש לומר 29
שדעתו להתחייב כָּכָל שְׁהוּא. תיקון. 30

ספק נוסף: בָּעֵי רַבָּא, אם נאמר שהנשבע שלא יאכל עפר חייב בכל 31
שהוא, יש מקום להסתפק באמר 'שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל חֲרִצָּן [ו-גרעיני 32
ענבים]'. בְּכֶמָה יתחייב. האם בִּין שאין החרצן מופקע מאכילה 33
לגמרי דְּהִירִי מִתְאֲכִיל עַל יְדֵי תַעְרוּבָתָה, כלומר שאוכלים את החרצן 34
יחד עם הענבים, אם כן, נחשב כדבר הראוי למאכל וְדַעְתִּיהָ של 35
הנשבע אֲבִית, שזוהו שיעור אכילה, או דְּלָמָּא בִּין דְּלֹא בְּעִינִיה 36
אֲכִילִי לִיה אִינְשֵׁי – שאין החרצן נאכל בפני עצמו דְּעִתִּיה אֲמַשְׁהוּ, 37
וכמו שאומרים בעפר. תיקון. 38

עוד ספק מעניין זה: בָּעֵי רַב אִשִּׁי, אם נאמר לגבי הספק הקודם, 39
ססתם אדם הנשבע שלא יאכל חרצן, דעתו על כזית, יש להסתפק 40
בְּנִזִּיר שְׁאֻמֶּר 'שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל חֲרִצָּן', בְּכֶמָה יתחייב. דְּבִין דְּבִית 41
חרצן אִיסוּרָא דְּאוֹרִייתָא הוּא לגבי נזיר, ואם ישבע על כזית לא 42
תחול השבועה, שאין שבועה חלה על איסור תורה, שכבר מושבע 43
ועומד הוא מהר סיני, ראוי לומר כִּי קָא מִשְׁתַּבֵּעַ אֶהְיִירָא קָא 44
מִשְׁתַּבֵּעַ – על הדבר המותר לו נשבע וְדַעְתִּיה אֲמַשְׁהוּ, שבזה אכן 45
חלה השבועה, שעל פחות מכזית חרצן אין הנזיר מושבע מסיני, 46
או דְּלָמָּא בִּין דָאֻמֶּר 'שְׁלֹא אוֹכֵל', דְּעִתִּיה אֲבִית, שזוהו שיעור 47
אכילה, ואם כן אין כאן שבועה, שאין שבועה חלה על איסורי 48
תורה. 49

הגמרא פושטת את הספק של רב אשי: הָא שְׁמַע ראייה ממשנה 50
לקמן "שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל", וְאֵכָל נְבִילוֹת וְטִרְפוֹת שְׁקָצִים וְרָמְשִׁים, 51
חֵיִיב קֶרֶבֶן שבועה, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר משום שאין שבועה חלה על 52
איסור תורה אחר. וְהוּנִין קָה – ונשאנו ונתנו בה (להלן ב). אֲמַאי חֵיִיב 53
משום שבועה לחכמים, איך חל איסור שבועה על איסור נבילה, 54
והלא מוֹשָׁבַע וְעוֹמֵר מִהֵר סִינִי הוּא שלא יאכל נבילות. רַב וְשְׁמַעוֹל 55
וְרַבִּי יוֹחָנָן דָאֻמֶּר, כיון שמדובר בְּכֹלִל בשבועתו דְּבָרִים הַמּוֹתְרִין 56
עַם דְּבָרִים הַמְּאִסְרִין, שאמר בסתם 'לא אוכל' והכל במשמע, מתוך 57

אשתה' לא נאסר אלא בשתיה בלבד, ויכול הוא להוסיף ולהישבע
שלא יאכל.
מקשה הגמרא: נמצא לפי זה שדווקא אם הקדים שתיה לאכילה
חייב שתיים, אבל אמר 'שבועה שלא אוכל וְשָׁלֹא אֶשְׁתֶּה' וְאָכַל
וְשָׁתָה, מאי – מדור הדיון. שאינו חייב אלא אחת. אי חבי אֶשְׁתֶּה – אם
כן במקום ששנה התנא ברישא, אדם שאמר 'שבועה שלא אוכל'
וְאָכַל וְשָׁתָה, אינו חייב אלא אחת, ליתני – היה לו לשנות בתוספת
חידוש, שאפילו אם אמר 'שבועה שלא אוכל' גילה בזה את דעתו
ושתה אינו חייב אלא אחת, וכל שכן 'שלא אוכל' לחנניה (בלבד),
אינו חייב אלא אחת.
מתרצת הגמרא: אלא לעולם פדקתני – הסיפא תתיישב כפי שהיא
שנויה, שהזכיר אכילה ואחר כך שתיה, ומה שהוקשה לפי זה
שכיון שאמר 'לא אוכל' כלולה בזה גם שתיה, ובשמוסיף 'לא
אשתה' אין שבועה חלה על שבועה, יש לתרץ דשאני הכא –
ששונה הדבר כאן, שביין דאמר 'שלא אוכל' וְהָדָר – ושוב אמר
'שלא אשתה', גלי אדעתיה דתרץ אכילה דאמר – גילה בזה את דעתו
שאכילה זו שהזכיר, אכילה גרידא היא – לא התכוון בה אלא
לאכילה לחוד, ולא כלל שתיה, ולפיכך כשהוסיף לאסור שתיה,
דבר חדש הוא, ואינה כשבועה על שבועה.
רב אשי מנסה להביא ראיה נוספת: אמר רב אשי, מתניתין נמי
דקא – במשנתנו גם כן יש לדייק ששתיה בכלל אכילה, ששנינו
שבועה שלא אוכל, ואכל אוכלין שאין ראויין לאכילה וְשָׁתָה מִשְׁקִין
שאין ראויין לשתייה, פטור. ומשמע שאינו פטור על שתיית משקים
אלא משום שאינם ראויים לשתייה. הא אם היו ראויין, חייב, חייב
יתחייב על שתיה כלל, והא 'שבועה שלא אוכל' קאמר, אלא על
כרחך שתיה בכלל אכילה היא. דוחה הגמרא: דלמא כוונת
המשנה דאמר תרתי – שני דברים, שבועה שלא אוכל, שבועה שלא
אשתה, ורק משום כך ראוי הוא להתחייב על שתיה. נמצא שמכאן
אין לדייק ששתיה בכלל אכילה.
שנינו במשנתנו: שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ב' ופת שעורין
ופת כוסמין, ואכל, חייב על כל אחת ואחת. הטעם שמתחייב על
כל אחת ואחת, שכיון שפירש כל מין פת בפני עצמה, מראה הוא
שבדעתו להחיל שבועה בפני עצמה על כל מין ומין. הגמרא
מקשה על סברא זו: ודלמא מה שפירט כל מין ומין, אינו בשביל
להחיל שבועה בפני עצמה על כל אחד ואחד, אלא למיפטר
נפשיה מאחריינתא קאמרי – בשביל לפטור את עצמו מדברים
אחרים, שהרי אם היה אומר 'שבועה שלא אוכל' היה נאסר בכל
האוכלים, ולכן הוצרך לפרש את המונחים שדעתו לאסור. מתרצת
הגמרא: אם בשביל לבאר את כוונתו, הוה ליה למימר 'שבועה
שלא אוכל חטין ושעורין וקוסמין', וממה שהוסיף 'פת' 'פת' 'פת'
מוכח שדעתו לחלק ביניהן, ולהחיל שבועה על כל אחת ואחת.
מקשה הגמרא: אם היה אומר רק 'חטין שעורין וקוסמין' ודלמא
ישתמע מדבריו שאסר לבום – לבסוס גרעיני חטה, אבל אכילת פת
לא אסר, ולכן הוצרך הוא להוסיף פירוש, והזכיר מילת 'פת', ואין
זה בשביל לחלק לכמה שבועות. מתרצת הגמרא: דהוה ליה למימר
בשביל כך 'פת חטין ושעורין וקוסמין', ולמה הזכיר 'פת' בכל אחד
ואחד, אלא על כרחך בשביל לחלק.
מקשה הגמרא: אם היה אומר 'פת חטין ושעורין וקוסמין' ודלמא
ישתמע שפת חטין אסור לו לאכול, שעורין וקוסמין אסור לו לבום,
שאין מילת 'פת' מוסבת אלא על חטין בלבד. מתרצת הגמרא:
דהוה ליה למימר 'פת חטין ושעורין ושלא אוכל', שכיון שאמר
'ושל' מוכח שמילה 'פת' מוסבת על הכל, ולמה הזכיר 'פת' בכל
אחד ואחד, אלא על כרחך בשביל לחלק.

וְתִירוּשׁ חֲמָרָא וְיִין הוּא, וְכַתִּיב לַגִּבּוֹי 'וְאָכַלְתָּ', ומכאן שלשון
'אכילה' כוללת גם שתיה.
דוחה הגמרא: ודלמא הכתוב מדבר ביין הנאכל על ידי תערובת עם
אניגרון, והוא מין מאכל שרגילים לתת לתוכו יין. הגמרא מפרשת
מדור אניגרון: דאמר רבה פר שמואל, אניגרון הוא מין דסילקין –
תבשיל של תרדן, ואבסיגרון היינו מין דכולהו (סילקין) [שילקין] –
תבשיל שלקות של ירק.
מקור אחר ששתיה בכלל אכילה: אלא אמר רב אחא פר נעקב,
מחכא וְנִתְתָּה חֲכָפָה בְּכָל אֲשֶׁר תֹּאמַר נִפְשָׁךְ בְּכָךְ וּבְצֵאן וּבִין
וּבְשָׁכָךְ וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נִפְשָׁךְ וְאָכַלְתָּ שֶׁם' וגו', (דברים יד כ) והרי
יין חֲמָרָא וְיִין הוּא, וְכַתִּיב לַגִּבּוֹי 'וְאָכַלְתָּ', הרי ששתיה בכלל
אכילה. דוחה הגמרא: ודלמא הכא נמי על ידי אניגרון. מתרצת
הגמרא: אי אפשר לומר כן, שהרי אחרי המילה 'יין' 'שכר' בתיב,
והוא פירוש ליין, ומלמד שצריך מיד (דבר) דמשכר, כלומר
שישנה מהדין בדרך שהוא משכר, והיין שתייה. דוחה הגמרא:
ודלמא מה שכתוב 'שכר' אין זה פירוש ליין' והכתוב לפניו: אלא
דבר בפני עצמו הוא, והיין דבילה קעילית – כיכר תאנים מיובשות
ורחוסות יחד הבאות ממקום בשם קעילה, ובטבעה היא משכרת,
דתניא בברייתא, כהן שאכל דבילה קעילית וְשָׁתָה דִּבְשׁ וְחָלֵב, שהם
משכרים בטבעם, ונקנס למקדש ועבד, חייב מלקות. מתרצת
הגמרא: אלא הטעם שאי אפשר להעמיד 'שכר' בדבילה קעילית
משום דגמר – שלמדו גזירה שזה 'שכר' 'שכר' מנייר, שכתוב בניזר
(במדבר א) 'מִיַּיִן וְשִׁכָר יִזְרַח חֲמֵץ יִין וְחֲמֵץ יִין שָׁכָר' וגו', מה
לחלן בניזר אינו אסור אלא יין ולא דבילה קעילית, אף כאן, מה
שכתוב 'שכר' היינו יין, ולא דבילה קעילית, והביאור כמו שנאמר
לעיל, שהמילה 'שכר' מפרשת את המילה 'יין' הכתובה לפניה,
ומלמדת שמדובר בהנאה מיין בדרך שכרות, והיין שתייה, ולא
באכילתו על ידי אניגרון, וכיון שנאמר על זה 'ואכלת', יש ללמוד
ששתיה בכלל אכילה היא.
רבא מביא ראיה ממשנתנו, ששתיה בכלל אכילה: אמר רבא, אף
אין נמי תנינא – שנינו דין זה במשנה, 'שבועה שלא אוכל' וְאָכַל
וְשָׁתָה אינו חייב אלא אחת. ומדוע הוצרכה המשנה להשמיע זאת,
אי אמרת בשלמא שתייה בכלל אכילה, וכשנשבע שלא יאכל כלול
בכך שלא ישתה, לכן איצטריך ליה לתנא לאשמועינן דאם אכל
ושתה אינו חייב אלא אחת אף שגם בשתייתו עבר על שבועה. אלא
אי אמרת שתייה לאו בכלל אכילה, וכששטתה אינו עובר על
השבועה, קשה, שהרי זה דומה לאדם שאמר 'שבועה שלא אוכל'
ואחר כך אכל ועשה מלאכה, מי איצטריך לאשמועינן – וכי צריך
להשמיע דאין חייב אלא אחת. אלא מוכח ממשנתנו ששתיה
בכלל אכילה.
מקשה אביי: אמר ליה אביי לרבא, אלא מאי – אלא מה אתה אומר,
שתייה בכלל אכילה, אימא סיפא – אם כן אמור את הסיפא של
המשנה ובאר אותה, 'שבועה שלא אוכל וְשָׁלֹא אֶשְׁתֶּה' וְאָכַל וְשָׁתָה,
חייב שתיים, אחת על אכילה ואחת על שתיה, משום שהן שתי
שבועות. וקשה, ביין דאמר 'שלא אוכל', אימא סיפא ליה גם בשתייה
ושתייה בכלל אכילה, וכי אמר אחר כך 'שלא אשתה' אימא חייב
גם על השבועה השנייה, והרי אילו אמר 'שבועה שלא אשתה' תרי
זמני – שתי פעמים, מי מיתחייב תרתי – וכי יתחייב שני קרבנות, והרי
אין שבועה חלה על שבועה.
מתרץ רבא: אמר ליה רבא לאביי, התם, בסיפא, מדובר דאמר
'שבועה שלא אשתה' וְהָדָר – ואחר כך הוסיף ואמר 'ושלא אוכל',
שבאופן זה חלות עליו שתי שבועות, משום שאף דשתיה בכלל
אכילה איתא, אבל אכילה בכלל שתייה ליתא, וכשאמר 'שלא

כאשר אדם סתם, ויהודי כפרט, טבור שהקיום של ה"עיר קטנה זה הגוף" הוא על-פי חוקי הטבע, אכילה ושתי, טיול ושינה והריווח במסחר וכיוצא בזה, שעניינים אלו נחשבים אצלו ל"נטורי קרתא" – אומרים לו, שאם עניינים אלו קודמים לענייני התורה ומצוות, טוב וקדושה, הרי זה מחייב את ה"עיר קטנה זה הגוף".

משיחת אור ל"ט כסלו, ה'תשכ"ז

שבועות. שבועות שתיים - פרק שלישי דף כג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רמט רש"י תוספות

וּדְלָמָא עַל יְדֵי אַנְיָרוֹן - שהוא מין מאכל, כדנתיא בתוספתא דביצה: הביאו לפניו אניגרון ואכסירגון ועליהן פלפלין שחוקים. ורגילין לתת לחוכן יין, כדנתיא בתוספתא דדמאי: או תרומת יין לתוך אניגרון ואכסירגון. מֵיָא דסִילְקָא - תבשיל של תרדן. מֵיָא דבִּלְחָה שִׁלְקִי - שלקות של ירק. מֵיָא דמִשְׁכַּר - כלומר, דרך שכרות. דְלָמָא - "ושכר" דקרא לאו איין קאי, אלא דבילה קעילית קאמר, שהיא

משכרתו "קעילית" על שם מקומה. אַף אַנְ נְמִי תִנְיָא - דשתיה בכלל אבילה. פתניתין נמי דיקא - דשתיה בכלל אבילה. וּדְלָמָא לְמִפְטָר נִפְשִׁיה מֵאֲחֻרְיָתָא קֶאֱמֵר - אמאי קתני חיוב על כל אחת ואחת? דלמא האי דפריש להו - לאו לאפשי בשבועות קאתי, אלא למיפטר נפשיה בשבועה מדברים אחרים, דאי אמר "לא אוכל" סתם היה נאסר בכל האוכלים: הוה ליה לְמִיפְטָר - "שלא אוכל חטין ושעורים ובוסמין", וכי אמר "פת" "פת" - לחלק. וּדְלָמָא לְכֹס - כלומר, אי אמר הכי הוה משמע שלא יהא כוסס חטין כמות שחן, אבל הפת היה אוכל. הוה ליה לְמִיפְטָר פַת חֲטִין וְשֵׁל שְׁעוּרִין - דכיון דאמר "ושל" - אפת קאי.

וְתִירוֹשׁ תְּמָרָא הוּא, וְכֹתִיב "וְאִכְלָתָּ". - וְדְלָמָא עַל יְדֵי אַנְיָרוֹן, דְאָמַר רַבָּה פֶּר שְׂמוּאֵל: אַנְיָרוֹן - מֵיָא דִסְלִיק, אֶפְסִיגְרוֹן - מֵיָא דְכֹלְהוּ סִילְקִי! אֵלָּא אָמַר רַב אֲחָא בְּרִי יַעֲקֹב, מֵהֵבָא: "וְתִתְתָּהּ הֶפְסָף בְּכָל אֲשֶׁר תֵּאָוֶה נִפְשְׁךָ בְּבֶקֶר וּבְצֹאן וּבְיֵין וּבְשֹׁכֶר", יֵין תְּמָרָא הוּא, וְכֹתִיב: "וְאִכְלָתָּ". - וְדְלָמָא הֵבָא נְמִי עַל יְדֵי אַנְיָרוֹן! - "שֹׁכֶר" כְּתִיב, מִיָּדִי דְמִשְׁכַּר. - וְדְלָמָא דְבִילָה קְעִילִית, דְתִנְיָא: אֵכֶל דְבִילָה קְעִילִית וְשִׁתָּה דְבִשׁ וְחֶלֶב, וְנִכְנָס לְמִקְדָּשׁ וְעֵבֶר - חֵיב! - אֵלָּא גָמַר "שֹׁכֶר" "שֹׁכֶר" מְנַזֵּיר, מִזֶּה לְחֶלֶן יֵין - אִף פָּאן יֵין. אָמַר רַבָּא, אִף אֲנִי נְמִי תִנְיָא: "שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל", וְאֵכֶל וְשִׁתָּה - אִינוּ חֵיב אֵלָּא אַחַת; אִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא שְׁתִּיה בְּכָלִל אֵכִילָה, אִיצְטְרִיד לִיה לְתַנָּא לְאַשְׁמוּעִינְ דְאִינוּ חֵיב אֵלָּא אַחַת. אֵלָּא אִי אִמְרַת שְׁתִּיה לֹא בְּכָלִל אֵכִילָה, "שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל" וְאֵכֶל וְעִשָּׂה מְלֻאכָה - מִי אִיצְטְרִיד לְאַשְׁמוּעִינְ דְאִינוּ חֵיב אֵלָּא אַחַת? אָמַר לִיה אֲבִי: אֵלָּא מֵאִי, שְׁתִּיה בְּכָלִל אֵכִילָה? אִימָא סִיפָא: "שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל וְשִׁתָּה", וְאֵכֶל וְשִׁתָּה - חֵיב שְׁתִּים; כִּיּוֹן דְאָמַר "שְׁלֹא אוֹכֵל" אִיתְסַר לִיה בְּשִׁתָּה, כִּי אָמַר "שְׁלֹא אֲשִׁתָּה" אֲמַאי חֵיב? אִילוּ אָמַר "שְׁלֹא אֲשִׁתָּה" תְּרִי וְיִמְנִי, מִי מִיִּתִּיב תְּרִיתִי? אָמַר לִיה: הֵתָם דְאָמַר: "שְׁלֹא אֲשִׁתָּה" וְהָדָר אָמַר: "שְׁלֹא אוֹכֵל", דְשִׁתָּה בְּכָלִל אֵכִילָה אִיתָא, אֵכִילָה בְּכָלִל שְׁתִּיה לִיתָא. - אֵכֶל אָמַר "שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל וְשִׁתָּה" וְאֵכֶל וְשִׁתָּה, מֵאִי? אִינוּ חֵיב אֵלָּא אַחַת? אִי הִכִּי, אֲדַתְנִי רִישָׁא: "שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל", וְאֵכֶל וְשִׁתָּה - אִינוּ חֵיב אֵלָּא אַחַת, לִיתְנִי: "שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל וְשִׁתָּה" - אִינוּ חֵיב אֵלָּא אַחַת, וְכַל שֶׁכֵּן "שְׁלֹא אוֹכֵל" לְחֻדְוִיה! אֵלָּא לְעוֹלָם דְקִדְקִנִּי, וְשִׁאֲנִי הֵבָא, כִּיּוֹן דְאָמַר "שְׁלֹא אוֹכֵל" וְהָדָר אָמַר "שְׁלֹא אֲשִׁתָּה", גָּלִי אֲדַעְתִּיה דְהָךְ אֵכִילָה דְאָמַר - אֵכִילָה גִירִידָתָא הִיא. אָמַר רַב אֲשִׁי, מִתְנִיתִין נְמִי דִיקָא: "שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל", וְאֵכֶל אוֹכְלִין שְׁאִין רְאִיוִן לְאֵכִילָה, וְשִׁתָּה מִשְׁקִין שְׁאִין רְאִיוִן לְשִׁתָּה - פְּטוּר, הָא רְאִיוִן - חֵיב, וְאֲמַאי? הָא "שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל" קֶאֱמֵרו - דְלָמָא דְאָמַר תְּרִיתִי: "שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲשִׁתָּה". "שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל", וְאֵכֶל פַת חֲטִין" כו'. וְדְלָמָא לְמִפְטָר נִפְשִׁיה מֵאֲחֻרְיָתָא קֶאֱתִי! - הָוֵה לִיה לְמִימַר: "חֲטִין וְשְׁעוּרִין וְכֹסְמִין". וְדְלָמָא לְכֹס! - דְהָוֵה לִיה לְמִימַר: "פַת חֲטִין וְשְׁעוּרִין וְכֹסְמִין". - וְדְלָמָא פַת חֲטִין לְאַבּוֹל, שְׁעוּרִין וְכֹסְמִין לְכֹס! - דְהָוֵה לִיה לְמִימַר: "פַת חֲטִין וְשֵׁל שְׁעוּרִין וְשֵׁל כֹסְמִין". וְדְלָמָא

מדאורייתא אלא מדרבנן. תֵּא וְנִסְעוּס מִיָּד וְאִילוּ וְאִבְלִי וְשִׁתָּה - וְאִי שְׁתִּיה לֹא בְכָלִל אֵכִילָה הוּא הִיא לְחֹן לְחֹכִיר גַּם הַשְׁתִּיה. וְלִפִּי הַסְפָּרִים דְלֹא גָרַס אֵלָּא "אִילוּ וְשִׁתָּה" נִיחָא טַפִּי. וְאִם תִּאמַר: מִזֶּה עֲנִין טַעֲמָה אֵצֶל אֵכִילָה: וְיֵשׁ לִמּוֹר: שְׂמָא בְּשִׁלְשוֹן הוּוּ קְרוּ לְאֵכִילָה טַעֲמָה.

איבעית אימא קרא כו' - בסוף פרק קמא דקדושין (לה, ג) גבי "כל שישנו בהשתחה" אמר הכי, וכן בכמה מקומות. ותימא: כיון דאיבא סברא, למה לי קרא: דהכי פריך בפרק שני דכתובות (כב, א) גבי הא דאמר רב הונא: מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר, למה לי קרא: סברא הוא, הוא אסרה הוא שרי להו ויש לחלק: דיש דברים שאין הסברא פשוטה כל כך, וצריך הפסוק להשמינעו הסברא.

והא תירוש תמרא הוא - והדאמא: והדר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה ומותר בין בפרק בתרא דיומא (עו, ב) פריך לה, ומשני: בגדרים הלך אורי לשון בני אדם. גמרא שר שר מנזיר - ואם תאמר: לרבי יהודה דמחייב באכל דבילה קעילית ונכנס למקדש, ולא גמר "שכר" "שכר" מנזיר, מנא ליה דשתיה בכלל אבילה: ויש לומר: דנפקא ליה מסברא דקאמר ר' עילאי, אי מני, גבי מקדש דוקא לא גמר "שכר" "שכר", לפי שהכתוב תלה בטיהוף הדעת כדכתיב (ויקרא י) "להבדיל ולהורות", ולפיכך סברא הוא קצת לרבות שאר משכרים. אבל לענין מעשר וליף שפיר מנזיר. וכן משמע קצת, דאליבא דתנא דמחייב באכל דבילה קעילית, דהיינו רבי יהודה, מסיק דגמור "שכר" "שכר" מנזיר. והשתא נמי לא תיקשה: אדגמור "שכר" "שכר" מנזיר לילך ממקדש. ודחת שאני, דסברא הוא כדפרשית. אבל אין לפרש: לחומרא משקין, דהא כי ילפינן נמי מנזיר, על כרחך דבילה קעילית נקחת בבסוף מעשר, דהא פרי מפרי וגידולי קרקע הוא. ועוד יש לומר: דרבי יהודה לילף דשתיה בכלל אבילה כדילוף בירושלמי, מדכתיב "וכל דם לא תאכל", ואי בשקשך - והתניא (תוספתא פרק שני דהותרה): דם שקש אינו לא אוכל ולא משקה. אלא כמו שהוא, והותרה קראה אותו אבילה. **שכר** מנזיר - אם תאמר: אמאי לא משני: הכא לא מצית אמרת דשכר היינו דבילה קעילית. דמין אגב קנקנו נפקא, כדאמר בפרק "בכל מערבין" (עירובין כו, ב) דאי כתב רחמנא "בשכר" הוה אמנא דבילה קעילית איין, יין אגב קנקנו לא - כתב רחמנא יין אגב קנקנו משמע, כל שכן

דבילה קעילית, ואיתר קרא ד"בשכר" לתמוד משהחמיץ ועוד קשה: דהכי דריש התם מ"בבב"ר אגב עורו, ומ"בצא" אגב גזיתו, ומ"ביין" אגב קנקן, ומ"בשכר" תמוד משהחמיץ? והא צריכי לפרש כדרדש התם: מה הפרט מפורש פרי מפרי כו'. וממה נפשך צריך תרי פרטי, דאי כתב רחמנא "בב"ר" הוה אמנא בעלי חיים אין גדולי קרקע לא, ואי כתב "ביין" הוה אמנא גדולי קרקע אין בעלי חיים לא. דהכי מצריכין בפרק קמא דקדושין (יז, א) גבי הענקתו ויש לומר: דהתם מיייתור דבייתין קדושי, דהוה מצי למיכתב "בב"ר ואין יין ושכר", ומכתב ארבעה פרטי - שמת שום דבר יש דלא הוה סגי בשני פרטי. והכא דריש שכר גופיה, דאיצטריך, דאזי לפרט דלא הוה דבילה קעילית. ואם תאמר: ודאי הוה בעי התם למדרש בית ד"בשכר" לדבילה קעילית, ומה צריך ריבוי תיפוק ליה מכלל ופרט וכלל, דהוה פרי מפרי וגידולי קרקע ועוד, ודאי מצי למימר דהיינו דבילה קעילית? הא משמע הכא דאי לאו "שכר" "שכר" הוה דרישין "שכר" גופיה לדבילה קעילית ויש לומר: דהתם איידי בדבילה מעורבת במים, ואפילו הכי חשיב טפי מתמוד שהחמיץ. והכא דבילה שאינה מעורבת, ואם תאמר: למה לי הכא מורה שוה ד"שכר" "שכר" תיפוק ליה דשתיה בכלל אבילה מדמרבין התם תמוד משהחמיץ, ואמר רחמנא "ואכלת" ויש לומר: דכיון דמריבו דבייתין נפקא, מצי למימר דאכלי ליה על ידי אניגרון, דלא בעינן מידי דמשכר. אי נמי, "ואכלת" לא קאי אריבויא, תדע, דלא קאי אקנקן ועור וגזיות. ואם תאמר: דלמא מיידי בין קרוש, ולחכי כתב "ואכלת" ויש לומר: דלמא לא חיו לאכילה, אלא שורין אותו במים ושוחין. איצטריך לאשמוענין אכל ועשה מלאכה כו' - ואם תאמר: דלמא היא גופה אתא לאשמוענין, דשתיה לא בכלל אכילה ויש לומר: דאין לה ליה למינח: "שבעה שלא אוכל" ושתו פטור. אבל השתא ליכא למיזק מינה דאין שתייה בכלל אכילה. דאפילו הוא בכלל אבילה אינו חייב אלא אחת, כמו אבל ואכל בהעלם אחד. **בגין** דלא רחמנא אשתה ושללא אוכל - ואם תאמר: אם כן מאי איריא אבל ושתה? אפילו שתה תרי וימני נמי, דמיו דחיללא שבעה בתיירא אכילא - חיללא נמי אשתיה, דכחאי גזנא אמר לקמן (כו, ב) גבי "שבעה שלא אוכל תאנים" וחזר ואמר "שלא אוכל תאנים וענבים" ויש לומר: דהך מותר פירכי נקט, אי נמי, כיון דאמר "שבעה שלא אשתה" ברישא גלי ארעתיה דכי אישתבע בתר הכי אאכילה גרידתא אישתבע, ולבסוף מסיק: אפילו אמר "שבעה שלא אוכל" תחלה גלי ארעתיה. **אכילה** בכלל שתייה לא אמרינן - ואם תאמר: לתנא דלעיל ומרבה דבילה קעילית, וליף לה בכריתות (יג, ב) משכר לרבות שאר משכרין ואמר רחמנא "אל תשת", אלמא אכילה בכלל שתיה ויש לומר: כיון דאכילה היא עיקר, סברא הוא ד"אל תשת" משום שאר משכרין דמשקים כתביה. אי נמי, שכר לא איירי אלא במשקין המשכרין כמו דבש וחלב, ולחכי כתיב "אל תשת", ודבילה קעילית מרבין מסברא, מידי דהוי אהני. **דלמא** למיפטר נפשיה מנפשיה מאחרייתא מניין - ואם תאמר: הא לא בעי למיפטר נפשיה מאחרייתא. דאפילו אמר "שבעה שלא אוכל" סתם, כיון שאין בלבו לאסור עצמו אלא באלו המינים לא מיתיר באחריי. אף על גב דבעלמא דברים שכלב אינן דברים, היינו היכא דכלב סותר מה שמוציא בפיו, אבל היכא דאין סותר דהיין דברים, וכן משמע קצת לקמן? ויש לומר: דבמכל מקום מצוה לגלות לעולם דלמיפטר נפשיה

מאחריי קביע.

שבועות. שבועות שנים – פרק שלישי דף כג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רש"י תוספות

במסרה בו חבירו – ואינו אוסר עצמו אלא בשלו. **הכא** מי מוזת נפשיה לפחות מכשעור – בקונטרס פירש דלא גרסין ליה ושיבוש הוא. אלא הכי גרסין: מי מחייב אבללי ופרטי. ונראה דיש ליישוב מי מוזת בו, והכי פירושו: כלומר, מי איכא למימר הכא גבי שבועת ביטוי, דנוקי שבועה אבללא דפת חטין ושעורין ובוסמין לענין פחות מכשעור, דאם אבל מכל מין ומין פחות מכשעור

שיצטרפו, דמסקי אדעתא דאי אבל שיעור אבלה מכולן שיתחייב, דאיכין לציפוי ואחשבה לאבילה פחות מכשעור מכל מין ומין? ומסקי: הכי השתא? חתם דמצי למיחל אבללי ופרטי דכי אישתבע והדר אישתבע – חייל נמי אפחות מכשעור מכל מין ומין. אבל בשבועת ביטוי, דלא מצי למיחל אבללי ופרטי כשיעור שלם – אין לנו לומר דנתבין אבללי גם לענין צירוף. **רישא** בסתם וסיפא במפרש – קצת תימה: כיון דרישא וסיפא איירי בגבילה וטריפה, מאי שנא דברישא נקט אוכלין שאין ראויין ובסיפא נקט גבילה וטריפה?

בבולל דברים המותרים עם דברים האסורין – אין להקשות: ולוקי כולה במפרש, ורישא בשאינו כולל דברים האסורים עם דברים המותרים. דהא משמע: דוקא אבל אוכלין שאין ראויין פטור, אבל ראויין – חייב. **דמוקי** לה כדברי הכל – אף על גב דאיכא תנאי דלית להו איסור בולל – בהא לא דיישין, כיון דלא מיתנו במתניתין. ועוד, דאין לחוש במאי דאיכא תנאי דלית להו איסור בולל, כיון דבהדיא פליג רבי שמעון מהאי טעמא דלית ליה איסור בולל. ואם תאמר: ולוקמי במפרש דדברי הכל ויש לומר: דאי במפרש – לא מיתוקמא מתניתין כרבי עקיבא, דמשמע: הא סתם פטור. ואם תאמר: לימא דהיינו טעמא דלא אמר כרש לקיש, משום דרבי יוחנן סבר (וימא עג, ב) חצי שיעור אסור מן התורה, ובכל שהוא נמי מושבע ועומד הוא! ויש לומר: כיון דליכא אלא איסור בעלמא – לאו מושבע ועומד חשיב ליה, כדפירשתי לעיל. אף על גב דאין איסור לאו חייל על איסור עשה, דהא לקמן (בה, א) פריך: אי לימא מתנה לענין מושבע ועומד מדר סיני הוא, דכתיב "נתן נתן לך". ואמר נמי בפרק "אלו הן הנשרפין" (סנהדרין פג, א) מנין לבקו טעמא שכל תרומה טמאה שאינו במחילה? שנאמר "ונתן בו יד לחללו" פירט לו שמוחלת? ועומדת. ומפרש בפרק "כל הבשר" (חולין קג, ב) דטעמא משום דאין איסור חל על איסור, אף על גב דבתרומה טמאה אין בה אלא איסור עשה. מכל מקום, חצי שיעור דליכא אפילו עשה אלא איסור בעלמא לא חשיב מושבע ועומד. ועוד, דמצי לאוקמי שלא כדרך הנאמן, דאין אסור אלא מדרבנן כמו חצי שיעור לריש לקיש. וזה הפירוש נראה יותר, דלפירוש קמא קשיא, דמכל מקום חייב היה מצי למימר דלא אמר כרש לקיש: כיון דסבר דחצי שיעור אסור מן התורה לא משכחת לה וכן הלא, דהייב מישתבע "שאוכל חצי שיעור"? הא מושבע ועומד מדר סיני הוא. באיסור

באסורין וריש לקיש אמר: אי אתה מוציא אלא אי במפרש חצי שיעור ואלוהא דרבנן, אי בסתם וליכא דרבי עקיבא, דאמר: אדם אוסר עצמו בכל שהוא. בשלמא רבי יוחנן לא אמר

כרש לקיש, דמוקים לה למתניתין בדברי הכל, אלא ריש לקיש מאי טעמא לא אמר פרבי יוחנן? – אמר לך: כי אמרין איסור פולל, באיסור

ודלמא על ידי תעובת – אי אמר הכי הוה משמע שלא יאכל פת שיש בה כל המינין הללו בערבוביא, אבל של כל מין ומין בפני עצמו יאכל. הא אחרני שתינא – ממין זה. כגון אלו – משמע: ממין אלו. דלמא – אי אמר הכי הוי משמע: כגון אלו, כשיעור הוה. הוה ליה למימר שבועה שלא אשתע עוף – ולא צריך לפרש, דכי אישתבע אמאי דמסרדיבין בו אישתבע, תנן חתם – גבי שבועת

הפקדון. פרושה מכולן מצטרפת – לחייבו על שבועה. ולא על כל אחת ואחת, אלא לחייבו אשם אחד. פליגי רב אחא ורבינא – ב"חייב על כל אחת ואחת" דמתניתין, ובדריב יוחנן. חד אמר מחייב אפרט ולא מחייב אבלל, כלומר, "על כל אחת ואחת" דתנן במתניתין – שלש אשמות הן ולא ארבע. דלא אמרין: "שבועה שאין לך ביד" חדא שבועה היא, וכי הדר פירש "חטים ושעורים ובוסמין" לחלק, הרי ארבע – הא לא אמרין, אלא "שבועה שאין לך ביד" אפרטי קאי. וכי אמר רבי יוחנן פרושה מכולם מצטרפת – ארישא דמתניתין איתמר, דקתני: אינו חייב אלא אחת. אבל סיפא – מכל מין ומין חדא שבועה באנפי נפשה היא, אי ליכא בכל מין שוה פרושה לא מחייב. וחד אמר מחייב אבללות ומחייב אפרטי – "על כל אחת" דקתני במתניתין – ארבע אשמות הן, כי אמר "שבועה שאין לך ביד" כלל כולן יחד, וכי הדר פירש להו נשבע על כל מין ומין לבדו, יש כאן ארבע שבועות. ומילתא דרבי יוחנן קיימא בין ארישא דקתני: אינו חייב אלא אחת, בין אסיפא דקתני: חייב על כל מין ומין, ואשבוטתא דכללא, דאילו אשלוש שבועות דפרטא ליכא לאוקומה, שדרי אין במין אחד שוה פרושה, ואנן כפירת ממון בעינן. **הכא מאי** – מי פליגי בה נמי רב אתא ורבינא במתניתין, לחייבהו ארבע, חדא א"שלא אוכל, ותלתא אפרושה דפרטא? "מי מוזת איניש נפשיה לפחות מכשעור" לא גרסין לה, ושיבוש הוא. דהא אי אישתבע והדר אישתבע מחייב תרתי – רכל שעתא ושעתא ממונא קא כפר ליה, כדנתן בפרק "שבועת הפקדון" (שבועת לה, ב) השביע עליו חמש פעמים וכפר חייב על כל אחד ואחד, דילכך כן נמי אמרין שבועתא דכללא שבועתא באפי נפשה היא, איכא לחיובא אשבוטתא דפרטא. אבל גבי "שלא אוכל" אי סלקא דעתך אלאה בכלל למיחוי שבועה באפי נפשה ואסר עצמו בכל המינין, אפרטי הו מי מחייב? הרי כבר מושבע ועומד הוא עליהן, ואין שבועה חלה על שבועת מאי שנא רישא בו – קא סלקא דעתך: גבילה וטריפה נמי אוכלין שאין ראויין הן. הא לא קשיא – כלומר, אם קשיא אחרת אין באן, זו יש לה תירוצ. וכן כל דוכתא דאיכא "הא לא קשיא" יש קשיא גדולה מזו. בבולל – שפירש ואמר "שבועה שלא אוכל גבילות ושחטות", באיסור

ודלמא על ידי תעובת – אי אמר הכי הוה משמע שלא יאכל פת שיש בה כל המינין הללו בערבוביא, אבל של כל מין ומין בפני עצמו יאכל. הא אחרני שתינא – ממין זה. כגון אלו – משמע: ממין אלו. דלמא – אי אמר הכי הוי משמע: כגון אלו, כשיעור הוה. הוה ליה למימר שבועה שלא אשתע עוף – ולא צריך לפרש, דכי אישתבע אמאי דמסרדיבין בו אישתבע, תנן חתם – גבי שבועת הפקדון. פרושה מכולן מצטרפת – לחייבו על שבועה. ולא על כל אחת ואחת, אלא לחייבו אשם אחד. פליגי רב אחא ורבינא – ב"חייב על כל אחת ואחת" דמתניתין, ובדריב יוחנן. חד אמר מחייב אפרט ולא מחייב אבלל, כלומר, "על כל אחת ואחת" דתנן במתניתין – שלש אשמות הן ולא ארבע. דלא אמרין: "שבועה שאין לך ביד" חדא שבועה היא, וכי הדר פירש "חטים ושעורים ובוסמין" לחלק, הרי ארבע – הא לא אמרין, אלא "שבועה שאין לך ביד" אפרטי קאי. וכי אמר רבי יוחנן פרושה מכולם מצטרפת – ארישא דמתניתין איתמר, דקתני: אינו חייב אלא אחת. אבל סיפא – מכל מין ומין חדא שבועה באנפי נפשה היא, אי ליכא בכל מין שוה פרושה לא מחייב. וחד אמר מחייב אבללות ומחייב אפרטי – "על כל אחת" דקתני במתניתין – ארבע אשמות הן, כי אמר "שבועה שאין לך ביד" כלל כולן יחד, וכי הדר פירש להו נשבע על כל מין ומין לבדו, יש כאן ארבע שבועות. ומילתא דרבי יוחנן קיימא בין ארישא דקתני: אינו חייב אלא אחת, בין אסיפא דקתני: חייב על כל מין ומין, ואשבוטתא דכללא, דאילו אשלוש שבועות דפרטא ליכא לאוקומה, שדרי אין במין אחד שוה פרושה, ואנן כפירת ממון בעינן. **הכא מאי** – מי פליגי בה נמי רב אתא ורבינא במתניתין, לחייבהו ארבע, חדא א"שלא אוכל, ותלתא אפרושה דפרטא? "מי מוזת איניש נפשיה לפחות מכשעור" לא גרסין לה, ושיבוש הוא. דהא אי אישתבע והדר אישתבע מחייב תרתי – רכל שעתא ושעתא ממונא קא כפר ליה, כדנתן בפרק "שבועת הפקדון" (שבועת לה, ב) השביע עליו חמש פעמים וכפר חייב על כל אחד ואחד, דילכך כן נמי אמרין שבועתא דכללא שבועתא באפי נפשה היא, איכא לחיובא אשבוטתא דפרטא. אבל גבי "שלא אוכל" אי סלקא דעתך אלאה בכלל למיחוי שבועה באפי נפשה ואסר עצמו בכל המינין, אפרטי הו מי מחייב? הרי כבר מושבע ועומד הוא עליהן, ואין שבועה חלה על שבועת מאי שנא רישא בו – קא סלקא דעתך: גבילה וטריפה נמי אוכלין שאין ראויין הן. הא לא קשיא – כלומר, אם קשיא אחרת אין באן, זו יש לה תירוצ. וכן כל דוכתא דאיכא "הא לא קשיא" יש קשיא גדולה מזו. בבולל – שפירש ואמר "שבועה שלא אוכל גבילות ושחטות", באיסור

כדי להבטיח ששדרי העיר לא יהיו כמו הסדרים של סדום ועמורה, יש לשלול בשלילה גמורה את ההנחה ד"רעים וחטאים...". משיחת אור ל"ט כסלו, ה'תשכ"ז

מקשה הגמרא: וְדָלָמָא אַז הִיא מִשְׁתַּמֵּעַ מִדְּבָרֵיו שֶׁל יֵאבֵל רַק עַל
 יְדֵי תַעֲרֻזָּתָהּ, כְּלוּמַר שֶׁלֹּא יֵאבֵל פֶּת שִׁישׁ בַּה מִכָּל הַמִּינִים הֵללוּ
 בְּתַעֲרֻבָתָהּ, אֲבָל שֶׁל כָּל מִין וּמִין בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ יֵאבֵל. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא:
 אִם בִּשְׂבִיל כֵּךְ אֵימָא – שִׂיאֻמְרָא פֶּת שֶׁל חֲטִין וְכֵן שֶׁל שְׁעוּרִים וְכֵן שֶׁל
 בֹּסְמִין, פֶּת פֶּת בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, לָמָּה לִי. שְׂמַע מִיָּדָה שְׁהוּסִיף כֵּן
 בִּשְׂבִיל לְחַלֵּק לִשְׁבֻעוֹת נִפְרָדוֹת עַל כָּל מִין וּמִין.
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁתַּנְתֵּינוּ: שְׂבֻעָה שְׂלֹא אֲשֶׁתָּה וְשֶׁתָּה מִשְׁקִין הִרְבָּה אֵינוּ חֵיִיב
 אֱלָא אַחַת בִּו', שְׂבֻעָה שְׂלֹא אֲשֶׁתָּה יִין וְשִׁמֵּן וְדִבְשָׁה, וְשִׁתָּה, חֵיִיב
 עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: בְּשֶׁלָּמָא הָתָם בְּנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא
 יֵאבֵל פֶּת חֲטִין וְפֶת שְׁעוּרִין וְפֶת בֹּסְמִין, שְׁחֵיִיב עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת
 דְּאִמְרַת מִיִּתְרָא לִיה – שְׁהוּסִיף מִלִּים מִיִּתְרֹת, פֶּת פֶּת, וְעֵשָׂה כֵּן
 לְחִיּוּבָא – לְהַתְחַיֵּיב עַל כָּל אֶחָד בִּנְפֻדָּה, אֱלָא הָכָא מֵאֵי הָיָה לְמִימַר
 – אֲבָל כֵּאֵן, בְּנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה יִין וְשִׁמֵּן וְדִבְשָׁה, אִיךָ הִיא לֹא לִמֹּר
 בְּדֶרֶךְ קִצְרָה יוֹתֵר, שְׁמָה שְׁהוּכִיר יִין שִׁמֵּן וְדִבְשָׁה, דְּלָמָא לְמִפְסָר
 נִפְשִׁיהָ מִשְׁקִין אַחֲרֵינִי קָהָתִי – לְפִסְתָּה אֶת עֲצֻמוֹ מִמִּשְׁקִים אַחֲרִים
 וְלֹא בִשְׂבִיל לִיִּיחַד שְׂבֻעָה לְכָל אֶחָד.
 מִתְרַץ רַב פַּפָּא: אִמְרַב רַב פַּפָּא, הָכָא בְּמִנְחִין לִפְנֵי עֲקָנִין, שְׂקִינָה לֹא
 לִזְמִיר 'שְׂבֻעָה שְׂלֹא אֲשֶׁתָּה אֱלֹו', וְכִינן שְׁפִירֶשׁ מוֹכַח שְׁדַעְתּוֹ
 לְהַחֲלִיל שְׂבֻעָה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְדָלָמָא אַז
 יִשְׁתַּמֵּעַ שְׁדוּקָא יִין וְשִׁמֵּן וְדִבְשָׁה אֱלֹו הַמּוֹנִחִים לִפְנֵי הוּא דְלֹא שְׁתִּינָא
 – לֹא אֲשֶׁתָּה, אֲבָל אַחֲרֵינִי שְׁתִּינָא – יִין וְשִׁמֵּן וְדִבְשָׁה אַחֲרִים אֲשֶׁתָּה.
 וְלִכְּן הוּצִירָה הוּא לְהוֹכִיר יִין וְשִׁמֵּן וְדִבְשָׁה, וְאִין מִכָּךְ רָאִיהָ שְׁדַעְתּוֹ
 לִיִּיחַד שְׂבֻעָה לְכָל אֶחָד.
 הַגְּמָרָא מִתְרַצָּת בְּאוּפֵן קֶצֶת שׁוֹנָה: אֱלָא כִינן שְׁמִנְחִים לִפְנֵי דְאִמְרַב
 – הִיא לֹא לִמֹּר 'שְׂבֻעָה דְלֹא שְׁתִּינָא בְּגִזָּא אֱלֹו', שְׁמִשְׁמַע שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה
 מִמִּין אֱלֹו. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: דְּלָמָא אַז הִיא מִשְׁתַּמֵּעַ שְׁגִזָּא אֱלֹו דְלֹא
 שְׁתִּינָא בְּצִיר מִהָכִי וְשִׁפִּי מִהָכִי שְׁתִּינָא – שְׁדוּקָא כְּשִׁיעוּר זֶה הַמּוֹנֵחַ
 לִפְנֵי לֹא יִשְׁתֶּה, אֲבָל פָּחוֹת מִכָּךְ וְיוֹתֵר מִכָּךְ יִשְׁתֶּה.
 הַגְּמָרָא מִתְקַנָּת אֶת הַתִּירוּץ: אֱלָא הֵטַעַם שִׁישׁ יִיתוּר בִּלְשׁוֹנוֹ, בְּגִזָּא
 דְּאִמְרַב – מִשּׁוֹם שְׁהִיא לֹא לִמֹּר 'שְׂבֻעָה שְׂלֹא אֲשֶׁתָּה מִמִּין אֱלֹו'.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְדָלָמָא יִשְׁתַּמֵּעַ שְׁמִין אֱלֹו הוּא דְלֹא שְׁתִּינָא הָא
 אֵינְהוּ גּוֹפִיָּיהוּ שְׁתִּינָא – אֲבָל הֵם עֲצֻמָּה (וְהַמּוֹנִחִים לִפְנֵי) אֲשֶׁתָּה.
 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אִם כֵּן אֵימָא – יֵאמֹר 'שְׂלֹא אֲשֶׁתָּה אֱלֹו וּמִיָּיִהוּ' –
 אֱלֹו וְהַמִּין שִׁלְהֵם, וְעַל כִּרְחֹק מִהָּ שְׁפִירֵט יִין וְשִׁמֵּן וְדִבְשָׁה הוּא
 מִיִּתְרָה, וְעֵשָׂה כֵּן כְּדִי לִיִּיחַד שְׂבֻעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.
 תִּירוּץ נֹסֶף: רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַב אֵיקָא אִמְרַב, כֵּאֵן בְּמִסְתַּרְבָּה –
 בְּשִׁמְפִּצִיר בִּזְ' חִבְרִי עֲקָנִין, דְּאִמְרַב לֹא בּוֹא וְשִׁתָּה עֲמִי יִין וְשִׁמֵּן
 וְדִבְשָׁה, וְהֵלֶּה נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה, דְּהִיא לֹא לִזְמִיר 'שְׂבֻעָה שְׂלֹא אֲשֶׁתָּה
 עֲמִי', וְשֶׁלֹּא עֲרִיךְ לִפְרֹשׁ שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה יִין וְשִׁמֵּן וְדִבְשָׁה כִּי מוֹבֵן
 מֵאֲחֵלִי שְׁנִשְׁבַּע מִהָּ שְׁהוּא מִצִּיר בִּזְ' וְאִם כֵּן יִין וְשִׁמֵּן וְדִבְשָׁה
 שְׁהוּכִיר בְּשֻׁבְעוֹתָהּ, לָמָּה לִי. עַל כִּרְחֹק בִּשְׂבִיל לְחֵיִיב עַל כָּל אֶחָת
 וְאֶחָת בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה הִלְכָה מִסּוּגִיָּא אַחֲרָה, וְדָנָה אִם הִיא שְׁיִיכָת גַּם
 בְּסוּגִיָּתָנָה: תִּנָּן הָתָם (לְקַמָּן לֵה) לְגַבִּי דִין שְׂבֻעָתָהּ הַפְּקָדוֹן, תֵּן לִי חֲטִין
 וְשְׁעוּרִין וְבֹסְמִין שִׁישׁ לִי בְּיָדָה, וְהִשִּׁיב אֱלֹו, 'שְׂבֻעָה שְׂאִין לִי בְּיָדִי
 בְּלוֹם', וְהוֹדָה שֶׁהֵם בִּידוֹ. אֵינוּ חֵיִיב אֱלָא קֶרֶבֶן אֲשֶׁם אֲחָהּ, שֶׁלֹּא
 נִשְׁבַּע אֶחָת שְׂבֻעָה אֶחָת, אֲבָל אִם אִמְרַב, 'שְׂבֻעָה שְׂאִין לִי בְּיָדִי
 חֲטִין וְשְׁעוּרִין וְבֹסְמִין', יֵשׁ כֵּאֵן כְּמָה שְׂבֻעוֹת נִפְרָדוֹת וְחֵיִיב אֲשֶׁם
 עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת. וְאִמְרַב רַבִּי יוֹחָנָן לְגַבִּי מִשְׁנָה זֶה, אֲפִילוּ אִם אִין
 שׁוּה פְרוּטָה מִכָּל מִין וּמִין אֱלָא רַק פְּרוּטָה מִכּוּלָּם יִיחַד, מִצְּמִיפָתָה
 הִיא לְחִיּוּב שְׂבֻעָתָהּ הַפְּקָדוֹן, מִשּׁוֹם שֶׁכָּל הַמִּינִים כְּלוּלִים בְּשֻׁבְעָה
 אֶחָת.
 מִמְשִׁיכָה הַגְּמָרָא: פְּלִיגִי בָּהּ – נִחְלָקוּ בְּבִיאוֹר הַמִּשְׁנָה וּבְבִיאוֹר דְּבִרִי
 רַבִּי יוֹחָנָן רַב אֲחָא וְרַבִּינָא, הֵד אִמְרַב, הָאוּמֵר 'שְׂבֻעָה שְׂאִין לִי בִידִי
 חֲטִין וְשְׁעוּרִין וְבֹסְמִין' אַחֲרָיִי מִיָּיִהוּ – מִתְחַיֵּיב עַל הַפְּרִשָׁה, כְּלוּמַר יֵשׁ בּוֹ חֵיּוּב שְׁלוֹשׁ שְׂבֻעוֹת, עַל חֲטִין, עַל שְׁעוּרִין, עַל
 בֹּסְמִין, אֲבָל לֹא מִיָּיִהוּ – אֲבָל אִין אוֹמְרִים שֶׁמִּלְבַּד זֹאת יֵשׁ בּוֹ
 גַּם שְׂבֻעָה נֹסֶפֶת הַכּוּלָּלָת אֶת הַכֹּל, כְּלוּמַר 'שְׂבֻעָה שְׂאִין לִי
 בִידִי' הִיא שְׂבֻעָה שְׂכּוּלָּלָת אֶת כָּל הַמִּינִים, וּבְמָה שְׂאֻמֵּר 'חֲטִין

וְשְׁעוּרִין וְבֹסְמִין' יִיחַד שְׂבֻעָה בִּפְנֵי עֲצֻמָּה לְכָל מִין וּמִין, אֱלָא
 מִפְּרִשָׁה שֶׁהִתְכּוּן לְשֹׁלֹשׁ שְׂבֻעוֹת פְּרִשּׁוֹת בְּלָבָד, וְלִפִּי זֶה רַבִּי
 יוֹחָנָן שְׂאֻמֵּר שֶׁהִכָּל מִצְטָרֵף לְשׁוּה פְרוּטָה, לֹא אִמְרַב כֵּן אֱלָא עַל
 הִירִשָׁא שֶׁל הַמִּשְׁנָה וְשְׂבֻעָה שְׂאִין לִי בִידִי בְלוֹם, שְׂאִין שֶׁם אֱלָא
 שְׂבֻעָה אֶחָת בְּלָבָד שְׂכּוּלָּלָת הַכֹּל, אֲבָל בְּסִיפָא אִין שְׂבֻעָה
 שֶׁתְּכַלּוּל אֶת הַכֹּל יִיחַד, וְאִם אִין שׁוּה פְרוּטָה בְּמִין אֶחָד, פְּטוּר. וְהֵד
 אִמְרַב, הָאוּמֵר 'שְׂבֻעָה שְׂאִין לִי בִידִי חֲטִין וְשְׁעוּרִין וְבֹסְמִין' אֵינוּ
 מִתְחַיֵּיב רִשָׁה עַל שְׁלוֹשׁ שְׂבֻעוֹת פְּרִשּׁוֹת בְּלָבָד, אֱלָא אֲבָלִי לִי נְמִי
 מִיָּיִהוּ – מִתְחַיֵּיב גַּם עַל שְׂבֻעָה כּוּלָּלָת, שְׁבִמָּה שְׂאֻמֵּר 'שְׂבֻעָה
 שְׂאִין לִי בִידִי' כָּלֵל אֶת כָּל הַמִּינִים, וְאַחֲרָיִי כֵן כְּשִׂיאֻמֵּר 'חֲטִין
 וְשְׁעוּרִין וְבֹסְמִין' הוּסִיף עוֹד שְׂבֻעָה לְכָל מִין בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ, וְזֶה
 שְׂנִיאֻמֵּר בְּמִשְׁנָה שְׁחֵיִיב עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת, הַכּוּנָה שְׁחֵיִיב אַרְבַּע
 אֲשֻׁמוֹת, וְלִפִּי זֶה מָה שְׂאֻמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁכָּל הַמִּינִים מִצְטָרִפִּים
 לְשׁוּה פְרוּטָה, מוֹסֵב לֹא רַק עַל הִירִשָׁא, אֱלָא גַם עַל הַסִּיפָא, שְׂאֵף
 עַל פִּי רִשָׁה שֶׁם שְׂבֻעוֹת נִפְרָדוֹת עַל כָּל מִין וְאִין חֵיִיב עֲלֵיהֶן אֱלָא
 אִם יֵשׁ שׁוּה פְרוּטָה בְּמִין אֶחָד, אִיךָ יִשְׁנָה גַּם שְׂבֻעָה שְׂכּוּלָּלָת אֶת
 הַכֹּל.
 לְאַחֲרָיִי הַקְדָּמָה זֹאת שְׂוֹאֵלָת הַגְּמָרָא: הָכָא בְּסוּגִיָּתָנָה מֵאֵי, הָאֵם
 הָאוּמֵר 'שְׂבֻעָה שְׂלֹא אוֹכֵל פֶּת חֲטִין פֶּת שְׁעוּרִין וְפֶת בֹּסְמִין', גַּם
 בּוֹזֵה יֵשׁ מִקּוֹם לְחֵיִיב אַרְבַּע, אֶחָת עַל שְׂלֹא אוֹכֵל' וְעוֹד שְׁלוֹשׁ כָּל
 כָּל פֶּרֶט וְפֶרֶט, אוֹ שִׁישׁ לְחַלֵּק בֵּין הַסּוּגִיּוֹת וְלֹא שְׁיִיכָת בּוֹזֵה
 מִחְלוקֶתם שֶׁל רַב אַחָא וְרַבִּינָא.
 מְשִׁיב רַבָּא: אִמְרַב רַבָּא, הֵכִי תִשְׁתָּא – וְכִי נִתֵּן לְדַמּוּת בֵּין הַדְּבָרִים,
 הָתָם, לְגַבִּי שְׂבֻעוֹת הַפְּקָדוֹן, אֲכִין יֵשׁ מִקּוֹם לִמֹּר דְּמִיָּיִהוּ אֲבָלִי
 וּמִיָּיִהוּ אַחֲרָיִי, דְּהָא בְּשֻׁבְעוֹת הַפְּקָדוֹן אֵי מִשְׁתַּבֵּעַ שְׂאִין בִּידוֹ כְּלוֹם
 וְהֵדֵר – וְחֹזֵר מִשְׁתַּבֵּעַ מִיָּיִהוּ תִרְתִּי – שְׁנֵי אֲשֻׁמוֹת, כְּמוֹ שְׁנִינוּ לְקַמָּן
 (לֵה), הָכָא אֵי שְׂלָמָא דְּעִתָּה אִיתָא בְּכָלֵלָא – יֵשׁ עֲלֵיו שְׂבֻעָה כּוּלָּלָת
 וְנִאֲסֵר בָּהּ בְּכָל הַמִּינִים אַחֲרָיִי אִמְרַב מִיָּיִהוּ – מִדּוּעַ יִתְחַיֵּיב בְּנוֹסֵף
 גַּם עַל הַפְּרִשָׁה, הֵלֵךְ כְּבֵר מוֹשְׁבַּע וְעוֹמֵד הוּא, שְׁנִיאֻסֵּר בְּכָל מִשּׁוֹם
 הַשְׂבֻעָה הַכּוּלָּלָת, וְאִין שְׂבֻעָה חֵלָה עַל שְׂבֻעָה. אֱלָא וְדֵאִי
 בְּסוּגִיָּתָנָה אִין עֲלֵיו שְׂבֻעָה כּוּלָּלָת.
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁתַּנְתֵּינוּ: שְׂבֻעָה שְׂלֹא אוֹכֵל וְכו' וְאֲבָל אוֹכֵלִין שְׂאִין רָאוּין
 לְאִכְלִיָּה וְשִׁתָּה מִשְׁקִין שְׂאִין רָאוּין לְשִׁתָּה פְטוּר. שְׂבֻעָה שְׂלֹא
 אוֹכֵל, וְאֲבָל נְבִילוֹת וְטְרִיפוֹת, שְׂקִיצִים וְרִמְשִׁים, חֵיִיב.
 הַגְּמָרָא מִקְשָׁה סְתִירָה: הָא גּוֹפָא קִשְׂיָא, אֲמַרְתָּ בְּרִישָׁא, שְׂבֻעָה שְׂלֹא
 אוֹכֵל, וְאֲבָל אוֹכֵלִין שְׂאִין רָאוּין לְאִכְלִיָּה וְשִׁתָּה מִשְׁקִין שְׂאִין רָאוּין
 לְשִׁתָּה פְטוּר וּמִשּׁוֹם שֶׁלֹּא הִיתָה דַּעְתּוֹ עַל כֵּךְ וְהִיא נְבִילָה אֵינְהָ
 רָאוּיָה לְאִכְלִיָּה, וּבְכָלֵל דְּבִרִי הַמִּשְׁנָה הִיא, שְׁפִטוּר, וְהֵדֵר תִּנִּי –
 וְחֹזֵר וְשׁוֹנָה בְּסִיפָא, שְׂבֻעָה שְׂלֹא אוֹכֵל, וְאֲבָל נְבִילוֹת וְטְרִיפוֹת
 שְׂקִיצִים וְרִמְשִׁים חֵיִיב, וְקִשְׂיָא, מֵאֵי שְׂנָא רִישָׁא, דְּפִסְטוּר עַל נְבִילָה וּמֵאֵי
 שְׂנָא סִיפָא, דְּחֵיִיב.
 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הָא לֹא קִשְׂיָא, שִׁישׁ לִמֹּר שֶׁבְּרִישָׁא מְדוּבֵר שְׁנִשְׁבַּע
 בְּסִתָּם שְׂלֹא יֵאבֵל, וְאִין בְּמִשְׁמַע אֱלָא דְּבָרִים הִרְאוּם לְאִכְלִיָּה
 אֲבָל לֹא נְבִילָה וְטְרִיפָה, וְסִיפָא מְדוּבֵר בְּמִפְרָשׁ שֶׁלֹא יֵאבֵל טְרִיפוֹת
 וְנְבִילוֹת, וְלִכְּן חֵיִיב עֲלֵיהֶן.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִפְּרָשׁ שֶׁלֹא יֵאבֵל נְבִילוֹת נְמִי גּוֹפִיָּה תִּקְשִׁי – גַּם כֵּן
 מִקְשָׁה מִצַּד עֲצֻמוֹ, אִמְרַב חֵיִיב, הֵלֵךְ מוֹשְׁבַּע מִהָּ סִינִי מִשּׁוֹם אִיסוּר
 יֵאבֵל נְבִילוֹת, וְאִין אִיסוּר שְׂבֻעָה חֵלָה עַל אִיסוּר נְבִילָה.
 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: רַב וְשְׁמַוְאֵל וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאִמְרַב, מְדוּבֵר בְּכּוּלָּל
 דְּבָרִים הַמּוֹתְרִין עִם דְּבָרִים הָאִסוּרִין, שְׂאֻמֵּר 'שְׂבֻעָה שְׂלֹא אוֹכֵל
 נְבִילוֹת וְכִשְׁרוֹת', וּמִתּוֹךְ שְׁחֵלָה עַל הַדִּיתֵר חֵלָה גַּם עַל הָאִיסוּר.
 וְרִישׁ לְקִישׁ אִמְרַב, אֵי – אִין אֲתָה מוֹצֵא יִשְׁתַּחֲיִיב מִשּׁוֹם שְׂבֻעָה
 בְּאוֹכֵל נְבִילָה, אֱלָא אִם הַשְׂבֻעָה הִיתָה שְׂלֹא יֵאבֵל אֵף פָּחוֹת
 מִכּוּזִית, שְׁעַל פָּחוֹת מִכּוּזִית אֵינוּ מוֹשְׁבַּע מִהָּ סִינִי מִשּׁוֹם אִיסוּר
 נְבִילָה, וְלִכְּן חֵלָה הַשְׂבֻעָה, וְדָבָר זֶה מִצּוֹי אֵי – אִין בְּמִפְרָשׁ שֶׁלֹא
 יֵאבֵל חֲצִי שְׁעִינִי, וְזֶה אֱלִיפָא דְּרַבִּין (לְעֵיל וְכו'), שֶׁרַק אִם אִמְרַב בְּפִירוּשׁ
 שֶׁלֹא יֵאבֵל פָּחוֹת מִשְׁעִינִי, נִאֲסֵר עֲלֵיהֶן אֵי – אִין שְׂאֵתָה מוֹצֵא
 בְּנִשְׁבַּע בְּסִתָּם, וְזֶה אֱלִיפָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאִמְרַב (סו) אֲרָם שְׁנִשְׁבַּע
 שֶׁלֹא יֵאבֵל אוֹיֵר עֲצֻמוֹ אֲפִילוּ בְּכָל שְׁהוּא.

41 כן בְּשִׁלְמָא לְאִו' מְשַׁבְּחָת לָהּ, כי יכול הוא להישבע שלא יאכל
42 נבילות וכשרות, ואף על פי שמושבע ועומד חלה השבועה משום
43 'כולל', אֵלָא 'הֵן' הִכִּי מְשַׁבְּחָת לָהּ, הרי אם אמר 'שבועה שאוכל
44 נבילות וכשרות', אין חלה שבועה זו על נבילות לבטל שבועת הר
45 סיני.
46 על מנת לתרץ קושיא זו, חזרת הגמרא מהבנתה הקודמת בדברי
47 המשנה. שלעיל (בב) הקשו, כיצד יתכן שהנשבע שלא יאכל ואכל
48 נבילה חיוב, והרי מבואר ברישא שהנשבע שלא יאכל, ואכל
49 אוכלין שאינן ראויין לאכילה, פטור, משום שלא היה דעתו על כך,
50 ובפשטות גם בשר נבילה כלול בזה, שהרי הוא דבר שאינו ראוי
51 לאכילה. והוצרכה הגמרא לתרץ, שבסיפא מדובר שאמר בפירוש
52 שלא יאכל נבילה, אבל אם אמר בסתם, אכן אין נבילה בכלל
53 כוונתו ומהלך זה גרם לקושי בהבנת דברי רבי יוחנן, וכפי שיתבאר
54 בסמוך. כעת חזרת הגמרא מתירוצ' זה, ומתרגמת את הקושיא
55 ההיא בדרך אחרת: אֵלָא בין ברישא ובין בסיפא מדובר שנשבע
56 שלא יאכל בסתם ולא פירש נבילה, ומה שנאמר ברישא
57 שהנשבע שלא יאכל, ואכל אוכלין שאינן ראויין פטור (משום
58 שאינם כלולים בכוונתו), אינו מדובר בנבילה, אלא בִּדְרָבָא, דְּאָמַר
59 רָבָא, אדם שאמר 'שְׁבוּעָה שְׁלֹא אוֹכֵל', וְאָכַל עֶפְרָא פְטוּר, משום
60 שלא התכוון לאסור אלא דבר הראוי לאכילה, אבל עפר אינו
61 ראוי, וזו היא כוונת המשנה ב'אוכלין שאינן ראויין', שהוא עפר
62 וכדומה, אבל נבילות, ראיות לאכילה הן מצד עצמן, אלא
63 שהתורה הזהירה שלא לאוכלן, ולכן גם הנשבע בסתם שלא
64 יאכל, הכל במשמע, בין נבילות ובין כשרות, ולריש לקיש חלה
65 השבועה על נבילות דווקא אם נשבע שלא יאכל פחות מכשיעור,
66 ולרבי יוחנן בכל אופן חלה השבועה על נבילות, שהרי כשאמר
67 'לא אוכל' בסתם כלל בין הדברים המותרים ובין הדברים
68 האסורים, וחלה השבועה על האסורים ב'כולל'. ולפי זה מיושב
69 מה הוקשה לעיל, שאכן מוצא אתה שבועה זו גם בדרך חיוב
70 וב'אין', שאם אמר 'שבועה שאוכל', חלה שבועתו.
71 רב מרי מנסה להביא ראיה לאמור לעיל: אָמַר רַב מְרִי, אֵף אֲנִי נָמִי
72 תִּנְיָא – אף אנו שנינו במשנה, שנבילות ראיות לאכילה הן,
73 ששנינו (לעיל בב), אדם שאמר 'קֹנֵם אִשְׁתִּי נִהְיִיתָ לִּי אִם אֲכִלְתִּי
74 הַיּוֹם' והוא אֲכִל נְבִילוֹת וּמְרִיפוֹת שְׂקָצִים וְרִמְשִׁים, הֲרֵי אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה
75 לוֹ, ומוכח שלשון 'אכלתי' נופלת גם על נבילות וטריפות, ולכן אם
76 אמר 'שבועה שלא אוכל' חלה השבועה גם על נבילות וטריפות.
77 דוחה הגמרא: הִכִּי הִשְׁתָּא – וכי ניתן לדמות בין הדברים, הֲתָם, בדין
78 שהבאת, בֵּין דְּמַעֲיָקְרָא אֲכִל נְבִילוֹת וטריפות, וְהָדָר אֲשַׁבְּעָה לִּיה –
79 ואחר כך הדיר את אשתו, ותלה נדרו באכילתו, ודאי דעתו גם על
80 אכילת נבילות וטריפות,

1 אין אומרים כן אלא בְּאִיסוּר הָבָא מֵאִלּוּי, כגון איסור אכילה ביום
2 הכפורים שחל על איסור נבילה, שאף שהכלל הוא שאין איסור
3 חל על איסור, מכל מקום איסור יום הכפורים חל על איסור נבילה
4 מאחר שיום הכפורים הוא איסור כולל, שקודם בין השמשות היה
5 אדם אסור בנבילה ומותר בשחוטא, וכשנכנס יום הכפורים, מתוך
6 שנאסר על ידו בשחוטא נאסר על ידו גם בנבילה, ויום הכפורים
7 איסור הבא מאילו הוא, אבל בְּאִיסוּר הָבָא עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ, כלומר על
8 ידי אדם עצמו, כגון איסור שבועה הבא לו על ידי דיבורו לֹא
9 אִמְרִינָן שאיסור חל על איסור בכולל.
10 הגמרא מבארת את שיטת רבי שמעון שפוטרי אם אכל נבילה:
11 בְּשִׁלְמָא לְרִישׁ לְקִישׁ המפרש שחכמים מחייבים משום שנשבע על
12 פחות מכשיעור ושאינו מושבע על כך מזה סיני, מִשּׁוּם הִכִּי קָא
13 פְּטַר רַבִּי שְׁמֻעוֹן שהרי סובר שגם על כל שהוא מנבילה מושבע
14 ועומד הוא מזה סיני, ואין השבועה חלה, דְּתִנְיָא בברייתא שזו היא
15 דעתו, רַבִּי שְׁמֻעוֹן אָמַר, שיעור כֹּל שהוא בכל איסורי אכילה
16 לְמַבּוֹת, משום שבזה עובר הוא על ה'לא תעשה', וְלֹא אָמְרוּ בְּרִית
17 אֵלָא לְקַרְנָן בלבד. שואלת הגמרא: אֵלָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, שמפרש
18 ששבועה חלה על נבילה בכולל, מֵאִי מַעֲמָא דְּרַבִּי שְׁמֻעוֹן, דְּפָטַר
19 מחיוב שבועה. משיבה הגמרא: מִדִּי הוּא מַעֲמָא – הרי אין טעם
20 לחיוב אֵלָא מִשּׁוּם אִיסוּר כּוֹלֵל, אם כן רַבִּי שְׁמֻעוֹן לְמַעֲמֵיה דְּלִית לִיה
21 – שאין לו הכלל אִיסוּר כּוֹלֵל, ולדעתו דין איסור כולל שזה לסתם
22 איסור, שאינו חל על איסור אחר. דְּתִנְיָא בברייתא, רַבִּי שְׁמֻעוֹן
23 אָמַר הָאוֹכֵל נְבִילָה בְּיוֹם הַכְּפוּרִים פְּטוּר מַחֲטָא וְשְׂרָאוֹי הִיא
24 להתחייב על האכילה בשוגג ביום הכפורים, מכיון שכבר לפני יום
25 הכפורים היה הבשר אסור באיסור נבילה, אין איסור יום הכפורים
26 חל עליו, אף על פי שהוא כולל באיסורו גם מאכלים כשרים.
27 אין חייבים קרבן אלא על השבועה היכולה לחול בין בדרך מניעה
28 מהמעשה ובין בדרך חיוב לעשות מעשה, שכן דרשו לקמן (בב. כה)
29 מ'לִהְרַע אוֹ לְהִיטִיב' (ויקרא ה ד) הנאמר בחיוב קרבן שבועה,
30 שמשמעו דבר וחילופו, והיינו שיהיה מקום לשבועה בין ב'לאו'
31 ובין ב'הן'. אבל שבועה שאינה יכולה לחול אלא ב'לאו' ולא ב'הן',
32 אין חייבים עליה קרבן. לפי זה מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא לְרִישׁ לְקִישׁ
33 המעמיד את המשנה בנשבע שלא יאכל חצי שיעור נבילה, שלפי
34 זה מְשַׁבְּחָת לָהּ בְּלֹא יוֹחַן – מוצא אתה שבועה זו בדרך של 'לא'
35 ר'כך, שהרי גם אם נשבע שיאכל חצי שיעור נבילה חלה השבועה,
36 שכיון שלא נשבע אלא על חצי שיעור, נמצא שלא נשבע לבטל
37 מצוה. ואם כן מיושב מה שנאמר במשנה שחייבים על שבועה זו
38 קרבן. אֵלָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, המעמיד את המשנה בשיעור שלם והטעם
39 שחלה השבועה וְשִׁלְמָא יאכל נבילה הוא משום 'כולל', והוא דווקא
40 באופן שהזכיר בפירוש שנשבע שלא יאכל נבילות וכשרות, אם

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב טבת, תשי"ג

[ברוקלין.]

שלום וברכה!

...בהמשך לשיחתנו כשהי' כ' כאן ובמה שדברנו אז... הטעויות שעשו בשעתו המענשעוויקעס
במדינתנו לפנינו בשנת תרע"ז, טעויות אשר סוף סוף הביאו לכבוש השלטון על ידי הבולשעוויקען...
כאשר מפלגת הבולשעוויקען עשתה דבר שנחשב לשגיאה בעיני העם (והוא היחס אל ממשלת אשכנז
דאז) שלכאורה הי' על מפלגת המענשעוויקען שאחזה ברסן הממשלה לנצל את השגיאה ולכבוש
את לבבות חלק חשוב של העם ושל מפלגת הבולשעוויקען, עשתה גם היא "שגיאה" אשר מנקודת
מבט רוב העם היתה לא פחותה מהשגיאה הנ"ל, היינו, שהתחברו עם באי-כח המעמד של האמידים
(בורזשואזי), וכמובן אשר תו"מ הריעו הבולשעוויקען על "ההגידה" הזאת שהמענשעוויקען עברו כליל
למחנה המעמד שכנגד, וממילא טוב יותר הברית עם אשכנז מאשר ברית עם מעמד הבע"ב מעמד
השונא ולכן צריכה הממשלה להמסר לידי האוחזים בשיטה זו וכו'...

שבועות. שבועות שתיים – פרק שלישי דף כד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רנ"ג רש"י

באיסור הבא מאלי – כגון האוכל נבילה ביום הכפורים, דפליגי רבנן ורבי שמעון, דמחיבי ליה רבנן חטאת משום יום הכפורים. ואף על גב דהויא נבילה מקמי יום הכפורים, ואין איסור חל על איסור – הבא חיל, דיום הכפורים איסור כולל הוא, דקדום בין השמשות היה אסור זה נבילה ומותר בשחטה, על ליה יום הכפורים, מנא דאיתסר האי גברא בשחטה משום יום הכפורים –

איתסר נמי בנבילה משום יום הכפורים. היינו כולל באיסור הבא מאלי, דיום הכפורים בא מאלי הוא. אבל באיסור הבא מעצמו – כלומר, על ידי אדם עצמו, כגון איסור שבועה הבא לו על ידי דיבורו, לא אמרינן, בשלמא לרבי שמעון בן לקיש – דמוקי לה בחצי שיעור. משום הכי פטר רבי שמעון – דקסבר, כל שהוא נמי מושבע ועומד הוא, דתנא רבי שמעון אומר: כל שהוא למכות, אלא לרבי יוחנן – דמוקי לה משום כולל, אמאי פטר רבי שמעון? פטור – מחטאת, דלא אתי כרת דיום הכפורים וחיל על איסור נבילה או איסור אבר מן החי אם לא נתנבלה מבערב, ואף על גב דיום הכפורים כולל הוא. בשלמא לרבי לקיש – דמוקי לה בחצי שיעור, היינו דמשכחת לה בלא ודן, דקימא אן (שבעות כהן, א) אין קרבן שבעה בא אלא אם כן אתה מוצא בה לאו ודן, דכתיב "להרע או להטיב", דמשמע דבר וחילופו. והאי מפרש "שלא אוכל חצי שיעור נבילה" משכחת לה נמי ב"שבעה שאוכל חצי שיעור נבילה", דלאו

נשבע לבטל את המצוה הוא. אלא לרבי יוחנן – דמוקי לה בשיעור שלם ומשום כולל, ועל כרחך במפרש נבילות אוקממה, משום קשיא קמייתא דרישא וסיפא. בשלמא – "שבעה שלא אוכל" משכחת דחיללא אף על פי שמושבע ועומד, משום כולל. אלא הן – "שבעה שאוכל נבילות ושחטות", מי משכחת לה דתיחול אנבילות ולבטל שבועת הר סיני? הכי נמי: אלא כדבא – ולא גרס "משכחת לה כדבא", והכי פירושה: לא תשני לעיל קשיא דרישא וסיפא – כאן בסתם כאן במפרש. אלא כולל בסתם, ואוכלין שאינן ראויין לאכילה דקתני רישא פטור – כדבא מפרשא, כגון עפר שאין ראוי לאכילה, אבל נבילות ראיות לאכילה הן, ואריה הוא דרביע עלייהו. ותו לא קשיא מדי לרבי יוחנן, דמשכחת לה בלא ודן אף בשיעור שלם, דהא "לא אוכל" סתמא קאמר, אם אוכל נבילה חייב, שהרי כלל בסתמו דברים המותרים והאסורים, ומיתסרי אסורים על ידי כולל. והן משכחת לה, דהא "אוכל" סתם קאמר, ומקיים שבועתו בדברים המותרים, ואם לא אוכל חייב. אף אנן נמי תנינא – דבנבילות ראיות לאכילה חשיב להו. הרי אשתו אסורה – אלמא אוכליה היא. חשובי

אמאי נקט בלא כולל? בבבלי נמי שאר לילות עם לילי פסח, כיון שהוכיז נמי לילי פסח פטור! ויש לומר: דהכי נמי בעי למימר, ולא חש להוכיז נמי לילי פסח. ורבינו יצחק מפרש: דהאי שם ואל תעשה כדאיירי הבא לא חיילא, דקאמר "שבעה שאוכל" ולא אוכל. אבל התם בנשבע שלא לאכול ואכל, דהוה בקום עשה – ודאי חיילא. אלא כדבא כן – פירש בקונטרס דסוגיא דעלמא גרסין "משכחת לה כדבא", ומפרש לה בנבילה המסרחת. והקשה חרא, דמסרחת לא מיקריא נבילה. ואמר רבינו תם דאין זו קשיא, דשפיר מיקרי נבילה, מדאיצטרך קרא למעוטי לרבי שמעון בשלמא עבודה זרה (סו"א), דרשי: הראייה לגר קרויה נבילה. ורבי מאיר מוקי לה בסרוחה מעיקרא. ועוד הקשה בקונטרס: דמאי בעי לאתויי דבא דכא? הוה ליה למימר: משכחת לה בנבילה מסרחת! והא נמי יש ליישב, דהכי פירושה: כדבא. דשייך לשון אוכלה אפילו במסרחת. מדקאמר "שלא אוכל" סתם ואכל עפר פטור, הא "שלא אוכל עפר" ואכל חייב, אלמא שייך לשון אוכלה אפילו בעפר וכל שכן בנבילה מסרחת. וטפי הוה ליה לאיתויי בביא דרבא "שבעה שלא אוכל עפר" בכמה, דמפרש טפי, אלא רישא דמילתא נקט. והא דקאמר "אף אנן נמי תנינא" מייית ראייה דשייך לשון אוכלה גבי נבילה סרוחה, דכמה שקצים ומשמים איכא דלא חזו לאכילה טפי מנבילה סרוחה. והשתא מיתוקמא טפי מנתיין, סיפא במפרש כדאוקמנא. ומשכחת לה שפיר בלא ודן, ואם תאמר: וכיון דנבילה סרוחה היא בכלל נבילה, בלא כולל דברים המותרים אתי שפיר, כיון דאמר "שבעה שלא אוכל נבילה", מנא דחיללא אסרוחה – חיילא נמי אשאינה סרוחה ויש לומר: דלא משמע סרוחה בכלל נבילה אלא כשכולל עמוהן דברים המותרים, דגלי אדעתיה שרצה לאסור עצמו בדבר המותר. אבל קשה לרבינו יצחק, דמאי מייית רב מרי "אף אנן נמי תנינא"? אדרבה תקשי ליה מינה, דהא אוקמה מתניתין במפרש שלא אוכל נבילה, דאז ודאי הוה לשון אוכליה וכן נמי תקשה לרבא דפטר בנשבע סתם ואכל עפר, דלא הוה בכלל לשון אוכליה! וצריך לומר בדמשני ההלכות, דשאני התם דאחשביה מעיקרא. ולגבי הא דהוה סתם במפרש הוה ידע מעיקרא דאהני טעמא דאחשבה, אבל אי אפילו כי מפרש לא מזהני במדי דלאו בר אוכלה – לא סלקא דעתך דליתנהי הא דאחשביה שישב כמו בר אוכלה. ומסקי: כיון דאחשביה חשיב בר אוכלה, כיון דאכל מעיקרא וחדר אשתבע, ועוד קשה לרבינו יצחק, מדתנא בתוספתא דשבועות: "שבעה שאוכל", ואכל אוכלין אסורין כגון פיגול נותר וטמא – פטור, ורבי שמעון מחייב, היינו בעל כרחך בשאינם סרוחים, מדמחייב רבי שמעון, לפי שלא חלה שבועה עליהו על ידי כולל. אלמא אפילו באין סרוחה חלה שבועה לרבנן על ידי כולל! ולפירוש הקונטרס נמי, דפירש דמשכחת הן דברים המותרים, קשיא, דאפילו באסורין נמי משכחת לה כשאומר סתם "שאוכל" ואינו מוכיז האיסור כדמשמע התמו ונראה לרבינו יצחק: דבקונטרס לא פירש אלא משום רבי שמעון, ולדידיה לא חיילא שבועה אדברים האסורין אפילו על ידי כולל. ומתוספתא שהבאתי יש ראייה לרבינו יצחק בן אברהם, דאפילו בלא קום עשה חייל על ידי כולל בשאין מוכיז האיסור. ואם תאמר: לפירוש הקונטרס, אמאי איצטרך למימר לקמן בסמוך: "שבעה שלא אוכל תאנים", חזר ואמר "שבעה שלא אוכל תאנים וענבים"? בחזר ואמר "שבעה שלא אוכל" סתמא טעם ויש לומר: דאין הכי נמי, דלאו דוקא נקט תאנים וענבים, אלא כלומר שאמר "שלא אוכל" סתם. וכן נראה לי, דאי דוקא נקט תאנים וענבים, היכי חיילא שבועה? הא ליתא בהן! וליכא למימר דלמלקות איירי, דלא בעינן לאו ודן, דלקמן בסוף פרקין (בט, א) משמע דלקרבן איירי, גבי ואכל תאנים והפריש קרבן, ומיחו ישי לומר, דמשכחת הן בתאנים השוערים, אבל בלא כולל לא הוה תאנים השוערים בכלל תאנים, אלא השובות לאכול.

באיסור הבא מעצמו לא אמר – ואם תאמר: והא נמי איתא בהדיא במשנה דמייית לקמן: יש אוכל אוכלה אחת חייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד, וקחשיב מוקדשין אף על גב דאיסור הבא מעצמו הוא. וכן האוכל גיד הנשה של עולה בסוף פרק "גיד הנשה" (חולין קא, א) ויש לומר: דהבא באיסור הבא מעצמו על עצמו קאמר דלא אמרינן, אבל מוקדשין שאסורין על כל העולם אמרינן, ומכל מקום פריך לקמן שפיר: והרי הקדש דאיסור הבא מעצמו, דכיון דמלא איירי תנא באיסור הבא מעצמו – לא הוה ליה למינקט קדש, אף על גב דאסור על כל העולם.

האוכל נבילה ביום הכפורים פטור – מתוך פירוש הקונטרס משמע דאיירי אפילו בנתנבלה ביום הכפורים. וקשיא: דלמאן דאמר סוף פרק "גיד הנשה" (חולין קא, א) בהמה בחייה לאו לאברים עומדת – חל איסור יום הכפורים מחיים. ואפילו למאן דאמר לאברים עומדת, כי מתה פקע איסור אבר מן החי וחלו איסור נבילה ואיסור יום הכפורים בבת אחת, ורבי שמעון מודה באיסור בת אחת! ומיהו יש לומר: דאיסור יום הכפורים לא חייל לא מחיים ולא לאחר מיתה, משום דאית כייל איסור עשה שאתה זכוחה, דכתיב (דברים יב) "זבחת וזאת" מה שאתה זוכה אתה אוכל, אבל מה שאי אתה זוכה – לא. ולרבינו יצחק בן אברהם אין נראה פירוש זה, דאם כן למאן דאמר לאו לאברים עומדת היכי מצי חייל איסור אבר על עשה דשאינו זכוח?

ובסוף פרק "גיד הנשה" (שם) דאמר כגון שנטרפה עם ציאת רובה, דאיסור אבר ואיסור חלב ואיסור טריפה בחדו הדדי קאתו, והכי חיילי כולם על איסור דשאינו זכוח? דאפילו במעי האם קיימא באיסור! ומיהו טעמא תקשי נמי למאן דאמר לאברים עומדת, איסור אבר מן החי היכי משכחת לה? דלא קיימא לאברים במעי האם, ואם כן היכי חייל על איסור שאינו זכוח? אלא ודאי "זבחת" לא אתא לאסור, דבלאו הכי אסורה וקיימא מחיים באיסור אבר מן החי, ולאחר מיתה באיסור נבילה, אלא בא להחרי את האסור, ופירש לך דבשחטה שריא ולא בנחירה, אלא כדקיימא קיימא, כמו (בכורות טו, א): "זבחת" ולא גידה, דלית ביה עשה, אלא קאי באיסור לאו הוראשון. ובנתנבלה מערב יום הכפורים דוקא איירי, אלא עושה ליה משכחת לה – דאפילו על ידי כולל נמי לא אמרינן דתיחול השבעה לבטל המצוה וקשה לרבינו יצחק בן אברהם, דתני בירושלמי: "שבעה שלא אוכל מצה" ואכל מצה בלילי פסח – חייב. אלמא דבאיסור כולל חיילא שבועה לבטל את המצוה! ותיקרי: דהבא דוקא לא חיילא שבועה, משום שהוכיז נבילה ונשבע עליה לאוכלה, אבל התם דלא מוכיז פסח – חיילא עליה שבועה. ולפי זה משכחת הן אפילו בדברים האסורים, כשאומר סתם "שאוכל". וקשיא לפירוש, דקתני התם סיפא: "שבעה שלא אוכל מצה בלילי פסח" – פטור.

דכתיב נמי בעי למימר, ולא חש להוכיז נמי לילי פסח. ורבינו יצחק מפרש: דהאי שם ואל תעשה כדאיירי הבא לא חיילא, דקאמר "שבעה שאוכל" ולא אוכל. אבל התם בנשבע שלא לאכול ואכל, דהוה בקום עשה – ודאי חיילא. אלא כדבא כן – פירש בקונטרס דסוגיא דעלמא גרסין "משכחת לה כדבא", ומפרש לה בנבילה המסרחת. והקשה חרא, דמסרחת לא מיקריא נבילה. ואמר רבינו תם דאין זו קשיא, דשפיר מיקרי נבילה, מדאיצטרך קרא למעוטי לרבי שמעון בשלמא עבודה זרה (סו"א), דרשי: הראייה לגר קרויה נבילה. ורבי מאיר מוקי לה בסרוחה מעיקרא. ועוד הקשה בקונטרס: דמאי בעי לאתויי דבא דכא? הוה ליה למימר: משכחת לה בנבילה מסרחת! והא נמי יש ליישב, דהכי פירושה: כדבא. דשייך לשון אוכלה אפילו במסרחת. מדקאמר "שלא אוכל" סתם ואכל עפר פטור, הא "שלא אוכל עפר" ואכל חייב, אלמא שייך לשון אוכלה אפילו בעפר וכל שכן בנבילה מסרחת. וטפי הוה ליה לאיתויי בביא דרבא "שבעה שלא אוכל עפר" בכמה, דמפרש טפי, אלא רישא דמילתא נקט. והא דקאמר "אף אנן נמי תנינא" מייית ראייה דשייך לשון אוכלה גבי נבילה סרוחה, דכמה שקצים ומשמים איכא דלא חזו לאכילה טפי מנבילה סרוחה. והשתא מיתוקמא טפי מנתיין, סיפא במפרש כדאוקמנא. ומשכחת לה שפיר בלא ודן, ואם תאמר: וכיון דנבילה סרוחה היא בכלל נבילה, בלא כולל דברים המותרים אתי שפיר, כיון דאמר "שבעה שלא אוכל נבילה", מנא דחיללא אסרוחה – חיילא נמי אשאינה סרוחה ויש לומר: דלא משמע סרוחה בכלל נבילה אלא כשכולל עמוהן דברים המותרים, דגלי אדעתיה שרצה לאסור עצמו בדבר המותר. אבל קשה לרבינו יצחק, דמאי מייית רב מרי "אף אנן נמי תנינא"? אדרבה תקשי ליה מינה, דהא אוקמה מתניתין במפרש שלא אוכל נבילה, דאז ודאי הוה לשון אוכליה וכן נמי תקשה לרבא דפטר בנשבע סתם ואכל עפר, דלא הוה בכלל לשון אוכליה! וצריך לומר בדמשני ההלכות, דשאני התם דאחשביה מעיקרא. ולגבי הא דהוה סתם במפרש הוה ידע מעיקרא דאהני טעמא דאחשבה, אבל אי אפילו כי מפרש לא מזהני במדי דלאו בר אוכלה – לא סלקא דעתך דליתנהי הא דאחשביה שישב כמו בר אוכלה. ומסקי: כיון דאחשביה חשיב בר אוכלה, כיון דאכל מעיקרא וחדר אשתבע, ועוד קשה לרבינו יצחק, מדתנא בתוספתא דשבועות: "שבעה שאוכל", ואכל אוכלין אסורין כגון פיגול נותר וטמא – פטור, ורבי שמעון מחייב, היינו בעל כרחך בשאינם סרוחים, מדמחייב רבי שמעון, לפי שלא חלה שבועה עליהו על ידי כולל. אלמא אפילו באין סרוחה חלה שבועה לרבנן על ידי כולל! ולפירוש הקונטרס נמי, דפירש דמשכחת הן דברים המותרים, קשיא, דאפילו באסורין נמי משכחת לה כשאומר סתם "שאוכל" ואינו מוכיז האיסור כדמשמע התמו ונראה לרבינו יצחק: דבקונטרס לא פירש אלא משום רבי שמעון, ולדידיה לא חיילא שבועה אדברים האסורין אפילו על ידי כולל. ומתוספתא שהבאתי יש ראייה לרבינו יצחק בן אברהם, דאפילו בלא קום עשה חייל על ידי כולל בשאין מוכיז האיסור. ואם תאמר: לפירוש הקונטרס, אמאי איצטרך למימר לקמן בסמוך: "שבעה שלא אוכל תאנים", חזר ואמר "שבעה שלא אוכל" סתמא טעם ויש לומר: דאין הכי נמי, דלאו דוקא נקט תאנים וענבים, אלא כלומר שאמר "שלא אוכל" סתם. וכן נראה לי, דאי דוקא נקט תאנים וענבים, היכי חיילא שבועה? הא ליתא בהן! וליכא למימר דלמלקות איירי, דלא בעינן לאו ודן, דלקמן בסוף פרקין (בט, א) משמע דלקרבן איירי, גבי ואכל תאנים והפריש קרבן, ומיחו ישי לומר, דמשכחת הן בתאנים השוערים, אבל בלא כולל לא הוה תאנים השוערים בכלל תאנים, אלא השובות לאכול.

ומאן דפטר דלית ליה איסור כולל ב אמר איסור מוסף כו' – לאו ארבי שמעון קאי, דשמעון ליה בהדיא לרבי שמעון דלית ליה איסור מוסף, בפרק "ארבעה אחים" (יבמות לב, א) גבי נשא חי ואחר כך נשא מת, דקאמר רבי שמעון: אינו חייב אלא משום אחות אשר בלבד, ולא חיל עליה איסור אשת אח אף על גב דאיתוסף בה איסור לגבי שאר

אחין. אלא אשאר תנאי קאי, דלית ליה איסור כולל ואית ליה איסור מוסף, כגון רבי יוסי בפרק "ארבעה אחין" (שם) דקאמר: אשת איש ועשית חמותו ינודן באשת איש, ואמר דמודה באיסור מוסף. **יש** אוכל אכילה אחת כו' – פירש בקנטרס דמוקדשין הוי איסור כולל, דמיגו דחיל אבשר חייל נמי אכלב, והדאמר בפרק "אמרו לו" (כריתות יד, א): אקדשה, מיגו דאיתוסף בה איסור הנאה איתוסף בה איסור לגבי אכילת חלב – התם נמי איסור כולל אלא, דלא קרי ליה מוסף אלא משום שהוא חמור על קל.

אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב – פירש בקנטרס: משום הוצאת שבת, אבל משום הוצאת יום הכפרים לא, דקסבר אין עירוב הוצאת ליום הכפרים. ואין נראה, דבכריתות (שם) מסיק: ואת דרפוס בדוחא דזיא, ודיחי מוסף הוצאת שבת, וקטש שבת לאפשר איסוריה. **אמרו** לו אינו מן השם – ורבי מאיר חשיב ליה כחדי אכילות משום דבליעתו זו היא הנחתו, כדאמרין (שבת פ, א): תב שני אתותי בשבועה מהלך – חייב, כתיבתו זו היא הנחתו. **שלא** אוכל תמרים וחלב – ומפרש רבינו תם דאתאי בלאו דחן, דמשמע נמי חלב שעל גבי הקיבה או של חיה, לפי שמכיר עמו דבר היתר, אבל בלאו הכי לא משמע אלא חלב האסור, עיקר החלב, ותימא: אמאי לא פריך נמי לרבי יוחנן מהבא: ויש לומר: משום דרלמא קסבר רבי יוחנן דאיכא שום תנא דאית ליה איסור כולל בבא מאליו ולא בבא מחמת עצמו, אבל מדברא משמע ליה דאין חילוק, והשתא נמי ניחא, דאי לאו הכי מאי רבי משמע לן באר טפי מרבי יוחנן? ומידו יש לומר, דאיצטרך לאשמעין אף על פי ששניין באין מחמת עצמן, **מיגו** דחילאיתא תמרים חילא נמי אכלב – אף על גב דמאן דאית ליה איסור כולל מודה דעל חמור לא חיל, כדמפרש רבינו תם בפרק "ארבעה אחים" (יבמות לג, ב דבר הבתחיל "אמר רבי יוסי") גבי הבערה ללא יצתה, מכל מקום חילא שבועה איסור חלב דקיל, הואיל והותר מכללו, כדאמרין בסוף פרק "גיד הנשה" (חולין קג, א): התורה אמרה יבא איסור בגילה

ויחול איסור חלב. **הרי** הקדש הא בעינן שוה פרוטה – הוה מצי למימר: הא אוקימנא בבכור, כדמשני לעיל. **והרי** אשם דודונו לאו – פירש בקנטרס דמזרח לא יאכל כי קדש דהו' לא נפקא, דההוא קדש הנאכלין לכהנים כתיב, וכל שיש בו היתר לכהנים אין בו מעילה, וכן משמע בפרק בתרא דמכות (יח, א), דפריך: וליקל נמי משום "חור לא יאכל כי קדש דהו'" ומשני: הני מילי היבא דחוי לכהנים, הכא לא חוי לכהנים, וקשה: דבכריתות (ה, א) מוקינן "חור לא יאכל כי קדש דהו'" בחלב המוקדשין, דקאמר דתם: האוכל חלב המוקדשין לוקה שתיים משום "חור לא יאכל כי קדש דהו'", וחלב לא חוי לכהנים? מידו יש לומר, דאף על גב דחלב לא חוי לכהנים, מכל מקום קרינן בהאי קרבן "ואכלו אותם אשר בשר בהם" דהיינו גביה, ולא אתא דלמפטי אלא כשאוכל בשר חטאת ואשם לפני זריקת דמים, דלא קרינן ביה "ואכלו". והשתא מצי למימר דלאו באשם מירוח לא יאכל כי קדש דהו' נפקא, וכן משמע בפרק קמא דכריתות (ד, ב) דלאו דורות לא הוי מגורה שוה דתרומה, גבי "מאי שנא חלב דאיכא תרי לאו דורות דם נמי כו", וצריך עיון שם.

אלא

שהקדשו. **שאלה** – לחכם להתיר האיסור. והרי הקדש – שבא על ידי נדר, וכל נדרים יש להן שאלה. **בנשיא** ורבי אליעזר היא כו' – במסכת הוריות, ואמרין התם: לא אמר רבי אליעזר קבוע לעשרה בעבירה דקרבן עולה ויורד אלא בטומאת מקדש ופרות, והואיל ותאמרה בו כרת בקבועה, אבל בשמיטה הקול ובבטוי שפתי לא אמר. **דחילא** **אפחות** **בנשיא** – במפרש. הרי הקדש – על שוה פרוטה אפילו פרות מכוות. **הא** **בקיען** **שוה** **פרוטה** – והיינו שימירה. **מזוהיא** – מאי בקיען? **אשם** – מעילה, **דודונו** **לאו** – דתניא: הויד במעילה, רבי אומר במיתה וחכמים אומרין באזהרה. ואמרין: מאי טעמא דרבי? גמר "חטא" חטאת, דאיכא אזהרה ומיתה בידי שמים, ורבנן אמרי: אמר קרא בתרומה "ומתו בו כי יחללוהו", וכלא במעילה. ממיתה מעטיה אבל באזהרה קאי, מגורה שוה ד"חטא" "חטא", ואית דילפי מ"זכר זר לא יאכל קדש", ולא מילתא היא, דההיא בתרומה כתיב, ומ"זכר לא יאכל כי קדש דהו' נמי לא אתיא, דההוא בקדשים הנאכלין לכהנים כתיב, וכל שיש בו שעת היתר לכהנים אין בו מעילה.

חשובי **אחשביה** – ובאכילתו, וגילה על עצמו שאינו קצן בן. לן. לן שמעתי כן, אכן הוא עיקר בעיני, וסוגיא דעלמא גרס: משכחת לה כדבא, ומפרשי לה בגבלה מוסרחת, ואי אפשר בה מנכמה קושיית: חדא, דמוסרחת לאו בגבלה מקריא, ואין כאן שבועת דן, ועוד, דרבא מאי בעי הכא? הוה ליה למימר: משכחת לה בגבלה מוסרחת, ועוד, "אף אנן נמי תנינא" לא אתיא שפיר. **מיד** **דחיה** **אמיסור**

חשובי **אחשביה**, **אלא** **הכא** **מי** **אחשביה**? **אמר** **רבא**: **מאי** **מעמא** **דמאן** **דאית** **ליה** **איסור** **פולל**? **מיד** **דהה** **איסור** **מוסף**, **ומאן** **דפטר**, **דלית** **ליה**; **כי** **אמר** **איסור** **מוסף** – **בחדא** **חתיכה**, **בשתי** **חתיכות** **לא** **אמרין**. **ואמר** **רבא**: **למאן** **דאית** **ליה** **איסור** **פולל**, **אמר** **"שבועה** **שלא** **אוכל** **התאנים"** **וחור** **ואמר** **"שבועה** **שלא** **אוכל** **התאנים וענבים"** – **מיגו** **דחילא** **אענבים** **חיל** **נמי** **אתאנים**. – **פשיטא**!

– **מהו** **דתיקא**: **איסור** **הבא** **מאליו** **אמרין**, **איסור** **הבא** **מעצמו** **לא** **אמרין**, **קא** **משמע** **לן**. **מתיב** **רבא** **בריה** **דרבא**: **יש** **אוכל** **אכילה** **אחת** **וחייב** **עליה** **ארבע** **חטאות** **ואשם** **אחר**, **ואלו** **הן**: **טמא** **שאכל** **חלב**, **והוא** **נותר**, **מן** **המוקדשין**, **ביום** **הכפורים**. **רבי** **מאיר** **אומר**: **אף** **אם** **היתה** **שבת** **והוציאו** – **חייב**. **אמרו** **לו**: **אינו** **מן** **השם**; **ואם** **איתא**, **משכחת** **לה** **המש**, **פגון** **שאמר**: **"שבועה** **שלא** **אוכל** **התמרים** **וחלב"**, **מיגו** **דחילא** **אתמרים** **חילא** **נמי** **אכלב**! – **כי** **קתני** – **איסור** **הבא** **מאליו**, **איסור** **הבא** **מעצמו** **לא** **קתני**. – **והרי** **הקדש**! – **בבכור**, **דקדושתו** **מרחם**. **איבעית** **אימא**: **כי** **קתני** – **מיד** **דלית** **ליה** **שאלה**, **שבועה** **דאית** **ליה** **שאלה** **לא** **קתני**. – **הרי** **הקדש**!

– **הא** **אוקמינן** **בבכור**. **איבעית** **אימא**: **כי** **קתני** – **קרבן** **קבוע**, **קרבן** **עולה** **ויורד** **לא** **קתני**. – **הרי** **טמא** **שאכל** **את** **הקדש**, **דקרבן** **עולה** **ויורד** **הוא**! – **בנשיא**, **ורבי** **אליעזר** **היא**, **דאמר**: **נשיא** **מביא** **שעיר**. **רב** **אשי** **אמר**: **כי** **קתני** – **מיד** **דחילא** **פשיעור**, **שבועה** **דחילא** **אפחות** **מפשעור** **לא** **קתני**. – **הרי** **הקדש**! – **הא** **פעינן** **שעה** **פרומה**, **ורב** **אשי** **מאורי** **אמר** **רבי** **ורא**: **כי** **קתני** – **זדונו** **פרת**, **זדונו** **לא** **קתני**. – **והרי** **אשם** **דזדונו** **לאו**, **וקתני**!

בהמאת

דאמר מר (תמורה לב, ב): "כל חלב לה" – לרבות אימורי קדשים קלים למעילה. והנהו כולוהו איסור חל על איסור נהוה, או על ידי כולל או על ידי מוסף, שהרי משגלדה בהמה נאסר חלבה. אקדשה, מיגו דחל איסור מוקדשים אבשר ועור חל נמי אכלב, הרי כולל. הוה ליה נותר, מיגו דאיתוסף בה איסורא לגבי מזבח על חתיכה זו משום נותר איתוסף נמי לגבי גברא משום נותר, הרי מוסף, איטמא גברא, מיגו דאיתוסף האי גברא בקדשים הבאליים משום טומאה איתוסף נמי בהאי חלב משום טומאה, הרי כולל. הוה ליה יום הכפורים, מיגו דאיתוסף אף בחולין משום יום הכפורים איתוסף נמי בהאי משום יום הכפורים. **אף אם** **היתה** **שבת** **כו'** – דאילו אהוצאת יום הכפורים לא מייחבי, דקסבר אין עירוב והוצאת ליום הכפורים. **ואם** **הוציאו** – בפיו בשעת אכילה. **אינו** **מן** **השם** – אין חטאת זו באה משום האכילה, אלא משום הוצאתה. **ואם** **איתא** – דאמרין כולל באיסור הבא מעצמו, אבתי הוה ליה לתנא לטפוי חטאת בהאי כוית, כגון שבועה כו' **כי** **קתני** **כו'** – אף על גב דאית ליה כולל נמי באיסור הבא מעצמו, הכא לא חשיב אלא איסורין הבאים ממעילה. **והרי** **הקדש** – אשם מעילות, דאית ליה משום דברור

דאמר מר (תמורה לב, ב): "כל חלב לה" – לרבות אימורי קדשים קלים למעילה. והנהו כולוהו איסור חל על איסור נהוה, או על ידי כולל או על ידי מוסף, שהרי משגלדה בהמה נאסר חלבה. אקדשה, מיגו דחל איסור מוקדשים אבשר ועור חל נמי אכלב, הרי כולל. הוה ליה נותר, מיגו דאיתוסף בה איסורא לגבי מזבח על חתיכה זו משום נותר איתוסף נמי לגבי גברא משום נותר, הרי מוסף, איטמא גברא, מיגו דאיתוסף האי גברא בקדשים הבאליים משום טומאה איתוסף נמי בהאי חלב משום טומאה, הרי כולל. הוה ליה יום הכפורים, מיגו דאיתוסף אף בחולין משום יום הכפורים איתוסף נמי בהאי משום יום הכפורים. **אף אם** **היתה** **שבת** **כו'** – דאילו אהוצאת יום הכפורים לא מייחבי, דקסבר אין עירוב והוצאת ליום הכפורים. **ואם** **הוציאו** – בפיו בשעת אכילה. **אינו** **מן** **השם** – אין חטאת זו באה משום האכילה, אלא משום הוצאתה. **ואם** **איתא** – דאמרין כולל באיסור הבא מעצמו, אבתי הוה ליה לתנא לטפוי חטאת בהאי כוית, כגון שבועה כו' **כי** **קתני** **כו'** – אף על גב דאית ליה כולל נמי באיסור הבא מעצמו, הכא לא חשיב אלא איסורין הבאים ממעילה. **והרי** **הקדש** – אשם מעילות, דאית ליה משום דברור

דאמר מר (תמורה לב, ב): "כל חלב לה" – לרבות אימורי קדשים קלים למעילה. והנהו כולוהו איסור חל על איסור נהוה, או על ידי כולל או על ידי מוסף, שהרי משגלדה בהמה נאסר חלבה. אקדשה, מיגו דחל איסור מוקדשים אבשר ועור חל נמי אכלב, הרי כולל. הוה ליה נותר, מיגו דאיתוסף בה איסורא לגבי מזבח על חתיכה זו משום נותר איתוסף נמי לגבי גברא משום נותר, הרי מוסף, איטמא גברא, מיגו דאיתוסף האי גברא בקדשים הבאליים משום טומאה איתוסף נמי בהאי חלב משום טומאה, הרי כולל. הוה ליה יום הכפורים, מיגו דאיתוסף אף בחולין משום יום הכפורים איתוסף נמי בהאי משום יום הכפורים. **אף אם** **היתה** **שבת** **כו'** – דאילו אהוצאת יום הכפורים לא מייחבי, דקסבר אין עירוב והוצאת ליום הכפורים. **ואם** **הוציאו** – בפיו בשעת אכילה. **אינו** **מן** **השם** – אין חטאת זו באה משום האכילה, אלא משום הוצאתה. **ואם** **איתא** – דאמרין כולל באיסור הבא מעצמו, אבתי הוה ליה לתנא לטפוי חטאת בהאי כוית, כגון שבועה כו' **כי** **קתני** **כו'** – אף על גב דאית ליה כולל נמי באיסור הבא מעצמו, הכא לא חשיב אלא איסורין הבאים ממעילה. **והרי** **הקדש** – אשם מעילות, דאית ליה משום דברור

חשובי אחשביה, אלא הכא מי אחשביה? אמר רבא: מאי מעמא דמאן דאית ליה איסור פולל? מיד דהה איסור מוסף, ומאן דפטר, דלית ליה; כי אמר איסור מוסף – בחדא חתיכה, בשתי חתיכות לא אמרין. ואמר רבא: למאן דאית ליה איסור פולל, אמר "שבועה שלא אוכל התאנים" וחור ואמר "שבועה שלא אוכל התאנים וענבים" – מיגו דחילא אענבים חיל נמי אתאנים. – פשיטא! – מהו דתיקא: איסור הבא מאליו אמרין, איסור הבא מעצמו לא אמרין, קא משמע לן. מתיב רבא בריה דרבא: יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחר, ואלו הן: טמא שאכל חלב, והוא נותר, מן המוקדשין, ביום הכפורים. רבי מאיר אומר: אף אם היתה שבת והוציאו – חייב. אמרו לו: אינו מן השם; ואם איתא, משכחת לה המש, פגון שאמר: "שבועה שלא אוכל התמרים וחלב", מיגו דחילא אתמרים חילא נמי אכלב! – כי קתני – איסור הבא מאליו, איסור הבא מעצמו לא קתני. – והרי הקדש! – בבכור, דקדושתו מרחם. איבעית אימא: כי קתני – מיד דלית ליה שאלה, שבועה דאית ליה שאלה לא קתני. – הרי הקדש! – הא אוקמינן בבכור. איבעית אימא: כי קתני – קרבן קבוע, קרבן עולה ויורד לא קתני. – הרי טמא שאכל את הקדש, דקרבן עולה ויורד הוא! – בנשיא, ורבי אליעזר היא, דאמר: נשיא מביא שעיר. רב אשי אמר: כי קתני – מיד דחילא פשיעור, שבועה דחילא אפחות מפשיעור לא קתני. – הרי הקדש! – הא פעינן שעה פרומה, ורב אשי מאורי אמר רבי ורא: כי קתני – זדונו פרת, זדונו לאו לא קתני. – והרי אשם דזדונו לאו, וקתני! בהמאת

בהמאת

משום דהשכיב אהשיב – שהחשיב אותם באכילתו, וגילה על
עצמו שאינו קץ בהן, אלא הקא באומר 'שבועה שלא אוכל' מי
אהשיב – וכי הוכיח במעשיו שנבילה חשובה לו כדבר מאכל, כדי
שנאמר שהיא כלולה בכונת לשונו.
אף שכלל הוא שאין איסור חל על איסור, אך אם היה האיסור
האחרון בגדר 'איסור כולל' או 'איסור מוסיף', הרי הוא חל על
הראשון. וענינם של שני גדרים אלו הוא, שכאשר האיסור
האחרון מקום לחול בפרט מסוים ושוב לא קדם לו איסור
אחר, מתוך כך חל הוא לגמרי, ואפילו לגבי הפרט שהיה עליו
איסור מקודם. כגון חלב של קדשים אסור הוא באכילה משום
חלב ומותר להקטרה על המזבח, וכשנעשה נותר, נוסף על חתיכה
זו עצמה איסור הקרבה ושהיתה מותרת בהקרבה מקודם, ומתוך
שחל עליה איסור נותר לגבי ההקרבה חל הוא גם לענין האכילה,
אף שהיתה אסורה באכילה מקודם (משום חלב), ואופן זה,
שהוספת האיסור היא בחתיכה עצמה, נקרא 'איסור מוסיף'.
לעומת זאת, נבילה שהיתה אסורה באכילה, כשנכנס יום
הכפורים מתוך שהוא כלל באיסורו את הדברים הכשרים ושלל
היה עליהם איסור אכילה מקודם, חל גם על נבילה, ודרך זו, שאין
ההוספה בחתיכה עצמה אלא בדברים אחרים, נקראת 'איסור
כולל'.
בין התנאים הסוברים שאיסור חל על איסור ב'איסור מוסיף', יש
הסוברים שכמו כן חל ב'איסור כולל', ויש שאין סוברים כן, רבא
מבאר את מחלוקתם: אמר רבא, מאי מעצמא דאין דאית ליה
שאיסור חל על איסור באיסור כולל, ומשיב: מידי דהנה אאיסור
מוסיף – מאותו הטעם שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף,
שבשניהם מתוך שהאיסור האחרון חל לגבי הפרט המותר, חל גם
על הפרט האסור מקודם. ומאן (דפמך) דאית ליה איסור כולל אלא
איסור מוסיף בלבד, דעתו דבי אמר איסור מוסיף ביה דהנה דהנה
בשתי חתיכות לא אמרינן – שסברא זו ושמיתוך שחל לזה חל גם
לזה נכונה בחתיכה אחת, שמתוך שחל עליה שם איסור לענין
שהיתה מותרת בו חל עליה אותו האיסור לגמרי והיינו גם לענין
שהיתה אסורה בו, אבל מחתיכה אחת לשניה אין אומרים שמתוך
שחל האיסור על חתיכה זו ושהיתה מותרת חל גם לגבי השניה
ושהיתה אסורה.
רבא מביא הלה התלויה בנושא הנ"ל: ואמר רבא, למאן דאית ליה
איסור כולל, אדם שאמר 'שבועה שלא אוכל תאנים', ויהי ואמר
'שבועה שלא אוכל תאנים וענבים', מינו דהניל אענבים הניל נמי
אתאנים – מתוך שחלה השבועה השנייה על ענבים חלה גם על
תאנים, ואם אבל תאנים חייב על שתי השבועות. שואלת הגמרא:
פשיטא, שהרי זו דוגמא של איסור כולל. משיבה הגמרא: מהו
דתימא, רק באיסור הקא מאלו אמרינן כולל, אבל באיסור הקא
מעצמו – הבא מכה האדם, כגון שבועה, לא אמרינן כולל. קא
משמע לן.
הגמרא מקשה על רבא: מתיב רבא בריה דרבא, שנינו במשנה
(ברכות יג), יש אוכל אכילה אחת ותיב עליה ארבע חמאות ואשם
אחר. ואלו הן האיסורים שמתחייב מחמתם, ממה שאכל חלב והוא
נותר מן המוקדשין פנים הכפורים, ואם היה שוגג חייב ארבע
חטאות: א. משום חלב, ב. משום נותר, ג. משום יום הכפורים, ד.
משום טמא שאכל קדשים. וחייב אשם אחד משום מעילה, שהרי
נדנה מקדשים. וכל חמשת האיסורים הללו חלים אחד על השני,
חלקם משום איסור כולל וחלקם משום איסור מוסיף. רבי מאיר
אמר אף אם היתה שבת והוציאו לחלב זה בתוך פיו בשעת

אכילתו מרשות היחיד לרשות הרבים ובלעו שם בזמן הליכתו,
הרי שזו היא הנחתו ותיב חטאת על הוצאה בשבת. אמרו לו
חכמים, אין להחשיב זאת, משום שאינו מן השם – אין חטאת זו
באה מאותו השם הגורם לשאר החטאות, שכולן באות משום שם
אכילה, ואילו זה משום הוצאה.
ומכאן קשה על רבא: ואם איתא לסברת רבא שאומרים איסור
כולל באיסור הבא מעצמו, משפחת לה – מוצא אתה חמש חטאות
באכילה אחת, כגון שאמר 'שבועה שלא אוכל תמרים וחלב', מינו
דהניל אתמרים הניל נמי אתחלב בכולל. וממה שלא הזכירו חיוב
זה, מוכח שאין שבועה זו חלה, משום שבועה הוא איסור הבא
מעצמו ואינו חל על איסור אחר בכולל.
הגמרא מתרצת שאף על פי שבבועה חלה באיסור כולל, לא מנה
התנא חיוב זה, ומביאה שישה טעמים לכך. טעם ראשון: בי קתני
– במשנה זו שונים רק איסורים שהם בגדר 'איסור הקא מאלו', אבל
'איסור הקא מעצמו' לא קתני, ולכן לא הוזכרה בה שבועה. מקשה
הגמרא: והרי איסור הקדש שהוא שני במשנה, איסור הבא על ידי
עצמו הוא, שנעשה הקדש מכח דיבורו. מתרצת הגמרא: המשנה
מדברת בנכור, דקדושתו חלה מאלוה כשיצא מרחם אמו.
טעם אחר שלא הזכיר התנא חיוב על שבועה: איבעית אימא בי
קתני מידי דלית ליה שאלה – שלא ניתן להתירם על ידי שנשאלים
לחכם, אבל שבועה, דאית ליה שאלה, לא קתני. מקשה הגמרא:
והרי שנינו הקדש, והקדש יש לו שאלה כבכל דבר הקדוש על ידי
מוצא שפתי. מתרצת הגמרא: קא אוקמינן – הרי כבר העמדנו את
המשנה בנכור, ואי אפשר להחיר את קדושת כבור על ידי שאלה
לחכם מאחר שלא חלה מכה הנדר אלא מאלוה.
טעם שלישי: איבעית אימא לא הזכיר התנא חיוב שבועה, משום
דבי קתני חיובי קרבן קבוע, כלומר, שהמין שחייב להקריבו
לחטאת הוא קבוע, שלעולם מביא בהמה, ואינו משתנה מאדם
עשיר לאדם עני, אבל חיובי קרבן עולה ויורד – קרבן חטאת התלוי
בעשירות האדם (שאם לאדם עשיר מביא בהמה, ואם עני מביא
עוף, ואם אין לו מוגת לועף מביא עשירית האפה סולת) לא
קתני, ולכן לא מוזכר במשנה חיוב שבועה, שהרי חיוב שבועה
ביטוי הוא בקרבן עולה ויורד. מקשה הגמרא: והרי שנינו במשנה
איסור ממה שאכל את הקדש, דחיובו קרבן עולה ויורד הוא.
מתרצת הגמרא: המשנה מדברת בנשיא, והיינו מלך, ורבי אליעזר
היא, דאמר (תוריות י), נשיא שהיה טמא ואכל קדשים בשוגג מביא
שעיר לחטאתו, ואינו כשאר העם שחייבים על כך בקרבן עולה
ויורד.
טעם רביעי: רב אשי אמר, התנא לא הזכיר חיוב שבועה משום דבי
קתני מידי דהניל פשיעור – שבמשנה זו שונים רק האיסורים שאין
חיובם חל בשיעור הפחות מכזית, אבל שבועה, דאם פירש שלא
יאכל כל שהוא הניל אפחות משיעור לא קתני. מקשה הגמרא:
והרי הקדש ששנוי במשנה, וחייב אשם מעילות בא על שוה פרוטה
ואפילו אם אכל פחות מכזית. מתרצת הגמרא: קא קענין על כל
פנים שוה פרוטה, שזהו שיעור מעילה, אבל בשבועה אין שיעור
כלל, ולכן לא הוזכרה במשנה.
טעם חמישי: ורב אשי מאירא אמר בשם רבי יודא, התנא לא
הזכיר חיוב שבועה משום דבי קתני – שבמשנה זו שונים רק
האיסורים שדונן בפרת, אבל איסור שדונן בלאו בלבד, כמו
שבועת ביטוי, לא קתני. מקשה הגמרא: והרי אשם הבא על מעילה
דדונן אינו אלא לאו, וקתני חיובו במשנה.

צריך להתחשב במידה מסויימת במנהגי המדינה, אבל, במה דברים אמורים – אם רק יודע מה שכתוב בתורה שכתב וכתורה שבעל-פה, באיזה עניינים "דינא דמלכותא דינא", ובאיזה עניינים צריך להתחשב עם חוקות הטבע, ובאיזה עניינים אומרים שבנוגע לבני ישראל נאמר "מאותות השמים אל תחתו" כיוון שאינם שייכים ליהודי.

מתרצת הגמרא: דווקא לגבי עבירות שחיובן בַּחֲסֻמָּה קָאָמְרִין
שאין שונים אלא את אלו שבכרת ולא בלאו, אבל מעילה אינה
בחסות אלא באשם.
טעם שישי: רבינא אמר, התנא לא הזכיר חיוב שבועה משום דבי
קְתָנִי מִידי דְּהִתִּיל בְּרֵב אֲבִילָה הוּא – שבמנשה שונים איסורים
עלולים על הדברים שהם בני אכילה בדווקא, אבל שְׂבוּעָה, דְּהִתִּילָא
אִמְרִי דְּלָאוּ פֶּר אֲבִילָה הוּא, לֹא קְתָנִי. מִקְשָׁה הגמרא: וְהִרִי קְדִישׁ
דְּהִתִּיל נְפִי אַעְצִים וְאֲבָנִים, שכל ממון הקדש אסור בהנאה ויש בו
מעילה. הגמרא מתקנת את התירוץ: אֲלָא הטעם, כִּי קְתָנִי (מִידי)
דְּהִיל אִמְרִי דְּאִית בֵּה מִשְׁשָׁא – על הדברים שיש בהם ממשות,
אבל שְׂבוּעָה, דְּהִתִּילָא אִמְרִי דְּלִית בֵּיה מִשְׁשָׁא, כְּגוֹן שבועה שְׂאִישׁ
לשבועה שֶׁלֹא שֶׁלֹא אִישׁ, שהשנים אין בה ממשות ועם כל זה חל איסור
שבועה עליה, לֹא קְתָנִי במנשה.

משנה זו מבארת באלו אופנים נוהגת שבועת ביטוי.
שבועת ביטוי נוהגת **אַחַד בְּדָבָרִים** – בעניינים **שֶׁל עֲצָמוֹ**, כגון
שבועה שאוכל, **וְאַחַד בְּדָבָרִים שֶׁל אֲחֵרִים**, וכדלהלן. **וְאַחַד בְּדָבָרִים**
שֶׁשֶׁשׁ בָּהֶן מִמֶּשֶׁה, כגון שבועה שאוכל אם שלא אוכל, **יֵשׁ בָּזֶה**
מִשְׁוֹת. **וְאַחַד בְּדָבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מִמֶּשֶׁה**, כדלהלן. ובכל אלו אם היה
מזיד חייב מלקות ובשוגג חייב קרבן עולה ויורד.

21 מבארת המשנה: **בִּיצֵד** היא שבועת ביטוי בדברים של אחרים, כגון
22 **אָמַר 'שְׁבוּעָה שְׁאֵתָן לְאִישׁ פְּלוֹנִי' וְכֵן 'שְׁלֹא אֶתָּן'.** וכן לשעבר,
23 **'שִׁנְתִּית', ו'שְׁלֹא נִתְּנִי'.**

24 ודברים שאין בהם ממש, כגון 'שבועה שְׂאִישׁוֹן' וכן 'שְׂלֵא אִישׁוֹן',
 25 שהשינה אין בה ממשות, וכן 'שִׁישְׁנֶת' וכן 'שְׂלֵא יִשְׁתֵּי', אופן נוסף,
 26 'שְׂאוּרוֹךְ צְרוּר לַיִם' וכן 'שְׂלֵא אוּרוֹךְ', 'שְׂאוּרֶת' ו'שְׂלֵא וְרֶת', שכיון
 27 שבוֹרֶית צְרוּר אין הִנָּה, נקרא דבר שאין בו ממש.

המשנה מביאה מחלוקת תנאים לגבי חיוב קרבן בשבועת ביטוי
לשעבר: רבי ישמעאל אומר, אינו חייב קרבן על שבועת ביטוי אלא
בשבועת על התהי' לבא, שנאמר (ויקרא ה' ד') 'או נפש כי תשבע
לבטא בפתנים לתרע או להיטיב', הרי שמדובר בנשבע על
העתיד, ובזה חייב הכתוב קרבן עולה ויורד, אבל בשבועת לשעבר
אין מקור לחייב קרבן. אמר לו רבי עקיבא, אם כן, שאתה מדייק
את הלשון 'להרע או להיטיב' אין לו אלא דברים שיש בהן הרעה
והתקנה, כגון שלא אוכל וישו היא הרעה, שמענה את גופו או
שאוכל והיא הטבה, שמטיב לגופו, דברים שאין בהן הרעה
והתקנה, כגון שאורוק צרור לים, מנין שחייב עליהם. אמר לו רבי
ישמעאל, למדנו זאת מרבינו הקדוש, שנאמר (שם) 'לכל אשר
יבטא: אמר לו רבי עקיבא, אם ירבה הקטנוי לך, ירבה הקטנוי גם
לך – לשבועת שעבר.

שנינו במשנתנו ששבעת ביטוי חלה על דבר שאין בו ממש,
 הגמרא מביאה ברייתא המחלקת בין שבועות לנדריים בענין זה:
 תנו רבנן בברייתא, ישנו חומר – ענין חומר בנדרים יותר מנדרים,
 וישנו חומר בשבועות יותר מנדרים. חומר בנדרים, שהנדרים חלים
 על דבר מצוה בקרב הרהרות, שאם אמר קונה ישיבת סוכה עלי, חלה
 הנדר ונאסר בדבר המצוה. מה שאמר קונה ישיבת סוכה, שאם אמר
 שבועה שלא אשב בסוכה, אין השבועה חלה. וחומר בנדרים,
 שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש וכגון 'שבועה שאינן'
 בשם שדך חלות על דבר שיש בו ממש וכגון 'שבועה שאוכל', מה
 שאין בו נדרים, שאינם חלים אלא בדבר שיש בו ממש, אבל אם
 נאסר בקונם דבר שאין בו ממש, וכגון שינה, שאמר 'קונם שאני
 ישן', אין נדרו חל.

שִׁנּוּ בַּמִּשְׁתַּנִּיחַ כִּי־צַד הָיָה שְׁבֻעַת בִּטּוּי בְּדַבְרִים שֶׁל אַחֲרֵים, אֲמַר
 שְׁבֻעָה שְׁמָתָן לְפָנַי, וְשֵׁלָא אֲתָן. מְבַרְרַת הַגְּמְרָא: מַאי אֲתָן
 לְפָנַי, אִי־יָבֵא – אִם נֹאמַר שֶׁהַכּוּנָה שִׁיתָן צִדְקָה לְעָנִי, כִּי־צַד חֲלָה
 הַשְׁבֻעָה, וְהָלֵא מוֹשְׁקֵי וְעוֹמְדֵי מִתְּחֵי הָיָה שִׁיתָן צִדְקָה לְעָנִי,
 שְׁהֵי נִצְטָה עַל כֵּךְ מִן הַתְּרִיבָה, שְׁנֹאמַר הָיָה שִׁיתָן צִדְקָה לְעָנִי תַּתִּי לֵךְ

שבועות. שבועות שמים – פרק שלישי דף כה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

1 **בחטאת קאמר** – הא דארמינן דבר שדדו לאו לא קתני – בחטאת הוא דאמר, ושבעת
2 ביטוי חטאת היא. דלית ביה **משמא** – “שאישך” ו”לא אישך”, שהשיגה איה בן משמא.
3 **שאוורוק ציור לים** – לא גרסין הבא. **משנה** אחד דברים של אחרים – כדמפרש:
4 שאתן לפלוני כר, **שאתן בן משמ** – תרי גווני: משמע שאין בך ממש כגון שינה, ומשמע

אלא כי קתני מידי דחילל אמדי דבר משמש בו – תימוד; בדסוף מכוח (כב, א) דקאמר: ולחשבב נמי בגון דאמר "שבועה שלא אחרוש ביום טוב". ודחיק למימר: האי תנא לית ליה איסור כולל – ולשני כי הבא, דלא קתני מידי דחילל אמדי דלאו בר מששא ויש לומר: דעדיפא מיניה משני דהם.

חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה
 בדבר הרשות – בפרק שני בנדרים (טו),
 (ב) נפקא לן מכתביב "לה", ובריש מסכת נזיר (ה),
 הרשינו: "ממין ושכר יויר" לאסור יין מצוה כיון
 (א) הרשות. תומת: אהרן קריא למה לילי איתקש
 נדרים ונזירות ודבר יויר וסבכת נדרים (ג), א(א)
 ויש לומר: צריכי, דנזירות אוסר כל יין עליו, הלכך
 חייל איין מצוה כיון הרשות. אבל נדרים, שאינו
 אוסר עליו אלא המצוה, כגון סוכה ושופר ולולב
 ותפילין – אימנא דלא חייל, ואי כתיב נדרים, הוה
 אמינא: לפי שאוסר במצוה עליו, אבל בנזיר
 שאוסר עצמו על יין – לא חייל, דנדרים גופיהו,
 כשאוסר עצמו הסוכה לא חייל.

מה שאין כן בשבעות – בפרק שני בדריים (טו)
ב פירך; מאי שנא נדר דכתיב "כי ידור נדר
לה"; שבעה ימי החיוב "או השעב שבעה לה"
ומשנה: הא דאמר "שיעית סוכה עלי", הא דאמר
שלא אשב בסוכה? משמע בדגדרים לפי שאסור
סוכה על עצמו ולא שידול הסוד, שאסור הסוד,
עליו כקרבו, וסוכה אינה מצווה לעשות מצוה.
אבל שבעה, שאסור עצמו על הסוכה – אין
השבעה חלה, דמשועבד הוא לעשות מצוה.
וחיבה: אם כן מה חומר יש בגדרים מבשבעה?
שבעה נמי חיילא כדאי גזנא, כי אמר "יעשית
סוכה על שבעה" דאמר חפצא עביד, בדאסר
חפצא עליה חלה נמי שבעה, כדאמר בשילהי
ההוא.

[illegible]

על דבר שאין בו ממש. והשאת אתי שפיר הא דאמר בריש נדרים (ה, ב.) לאפוקי שבעות
(א) לא מיירי שאמר בלשון זה "אסורו עלי בשבעות", אלא הכי קאמר – כשאומר לשון שעל
ב"שבעות", אבל אמר "אסורו בשבעות" אינו כלום אפילו בדבר הרהות, משום דאסר חפצא
השאת לדעולם קאמר, תימא: ותקשה ליה בריש פירקין (שבעות ט, ב.) גבי "שבעות שאוכל"
ש' דאלתרא קאמר. אי נמי, הותם נמי שייך שפיר לעולם, כגון ששבע על כבר שלפניו.
ובלחאבא ויש לומר: דאין זה מדברי שמואל, אלא התלמוד מפרש כן אליבא. וכענין זה יש
השאת בד' דריש ריבוי ומיעוט. וב"הגחול קמא" (בבא קמא צו, ב.) סבר רב כריב מאיר, דאמר:
ישת' כללי ופרטי, כדמוס לקמן בפרק "שבעות הפקדון" (לו, ב.) וב"הגחול בתרא" (בבא קמא
ישת' לעיל ופרטי, כדמוס לקמן ב' ד' ב' דבור התקדש רבי עקיבא).

שֶׁאֵין בָּהֶן הַגִּיחַ כְּגֹן "שְׁאוּרוֹק צָרוּר לִים", אִם
 כֵּן – רַדִּיקָה "לְהַרְע אוֹ לְהַשְׁכִּיב", אִין לִי כִי.
 מַרְבִּיבֵי הַכְּתוּב – "לְכָל אֲשֶׁר יִבְטֹא", גִּמְרָא
 הַנִּדְרִים חָלִים עַל דְּבַר מִצְוָה – "קֹנָם סוֹכְהָ שְׁנֵי
 עֶשְׂרֵה", לְדֹלֵב שְׁנֵי נֹטֶל – אֲסוּר, שְׁנֵי גִּמְרִים
 מִפְּרֹשׁ טַעְמָא בִּפְרָק "זֹאלוּ מוֹתְרִין" (טו, ב), מַה
 שְׁאֵין כֵּן בִּשְׁבוּעוֹת – כִּדְתָנן בַּמִּתְנִיתִין וְיִלְפֹן לַה
 לִקְמֹן (כו, א) מִקְרָא: נִדְר אִינִי חַל עַל הַשְּׁנִי –
 כְּגֹן "קֹנָם שְׁנֵי יֵשֶׁן", דְּ"קֹנָם" לִשְׁוֹן הַקֹּדֶשׁ
 הוּא, וְאִמָּא לִיחֻלוֹ הַקֹּדֶשׁ? אַבֵּל "קֹנָם" שְׁעִית
 בִּשְׁנֵיהֶן חָל אַעֲקִי, מִלִּקְוִין אוֹתוֹ – מִשּׁוּם שְׁבוּעָה
 שׁוּא, דְּבַר שְׁאֵי אִפְשָׁר הוּא מִשְׁשַׁבֵּעַ יָצֵתָה
 לִשְׁקֶר, אִלְמָא לֹא שְׁבוּעָה בִּטּוֹי הוּא, דְּקִתְנִי
 וְיִשָּׁן לֹאֲתֹר, לִיתִיה בִּלְחָב – "זִירוֹק פְּלוּגִי" או
 "לֹא זִירוֹק" – אִין זֶה שְׁבוּעָה בִּטּוֹי אִלָּא שְׁבוּעָה
 שׁוּא, שְׁחִיר אִין פְּלוּגִי בִּישְׁוֹתוֹ לִירוֹק וְלֹא לְדִירוֹק.
 רַב כְּרִבִּי עֲקִיבָא – דְּמַחְבִּיב בִּלְשַׁעֲבָא, וְשִׁמְוָאֵל
 כְּרִבִּי שִׁמְעֵאל – דְּמַחְבִּיב לִיה וְרוֹק לֵאבָי, אִלְיָא
 דְּרִבִּי יִשְׁמַעְיָא בּוֹלִי עֲקִיבָא לִי פִּלְגִי – כְּלֹמוֹר,
 דְּרַב דְּוַאי תְּנַאי הִיא, וְדֵלָא מַחְבִּיב לִיה רַב אִלְיָא
 דְּרִבִּי יִשְׁמַעְיָא, וְלִיתָא לְפִלְגוּתָא דְּרַב וְשִׁמְוָאֵל
 אִלְבִּידָה, כְּדִמְפָּרֵשׁ וְאוֹיִל בִּי פִּלְגִי אִלְיָא דְּרִבִּי
 עֲקִיבָא – כְּלֹמוֹר, אַבֵּל בְּרִבְדִּי עֲקִיבָא פִּלְגִי, וְלֹא
 דְּשִׁמְוָאֵל כְּתַנָּא, דְּאִפְּלוֹ רַבִּי עֲקִיבָא פִּטְר לִיה
 שְׁמוּאֵל, וְכַל שְׁכֵן לְרִבִּי יִשְׁמַעְיָא
 דְּרִבִּי

מַצוֹה דְּבָר הַרְשׁוּת, מִה שְׁאִין פֿון בִּשְׁבֻעוֹת; חוֹמֶר בִּשְׁבֻעוֹת -
שְׁאִין בּו מִמּוֹשׁ דְּבָר שֵׁישׁ בּו מִמּוֹשׁ, מִה שְׁאִין בֿן בְּגִדִּים. "כִּיצַד -
וְשֵׁלָא אֲתוֹן." מֵאִי "אֲתוֹן"? אֵלִימָא צִדְקָה לְעוֹנִי, מוֹשְׁבַע וְעוֹמֵד
"נְתוֹן תַּתָּן לֹא!" אֵלֵא מִתַּנָּה לְעִשְׂרִי. "שְׂאִישֵׁן וְשֵׁלָא אִישֵׁן." אִינִי
שְׁבֻעָה שְׁלֵא אִישֵׁן שְׁלֹשֶׁה יָמִים" - מִלְּקוֹן אוֹתוֹ וַיֵּשֶׁן לֹא לְאַחֶר
הָבָא דְלֵא אָמַר "שְׁלֹשֶׁה". "שְׂאוּרוֹךְ צָרוּר לִים וְשֵׁלָא אֲזוּרוֹךְ." אִי
צָרוּר לִים" וְ"שְׁלֵא זֶרֶק" - רַב אָמַר: חֵיִב, וְשִׁמּוּאֵל אָמַר: פֿפֿ -
בְּלֹא זֶהוּ, וְשִׁמּוּאֵל אָמַר פֿטוּר, לִיתִּיה בְּלִהָבָא. לִימָא, בְּפִלּוּגְתָּא
קָא מִפְּלִגִּי? דִּתְנוּ, רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אָמַר: אִינוּ חֵיִב אֵלֵא עַל הָעֵי
אוֹ לְחֵיִיב." אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אַם כֵּן, אִין לִי אֵלֵא דְבָרִים
דְּבָרִים שְׁאִין בְּהֵן הִרְעָה וְהִטְבָּה מִנֵּי? אָמַר לוֹ: מְרִיבֵי הִתְנוּב.
לְכָד, רִיבָה הִתְנוּב לְכָד; רַב דְּאָמַר כְּרַבִּי עֲקִיבָא, וְשִׁמּוּאֵל דְּאָמַר
כְּרַבִּי יִשְׁמַעֵאל כּוּלִי עֲלֵמָא לֹא פְלִיגִי, הִשְׁתָּא מִילְתָּא דְאִיתָא בִּי
יִשְׁמַעֵאל לְשַׁעֲבַר, מִילְתָּא דְלִיתָא בְּלִהָבָא מִיבַעֲיָא? כִּי פְלִיגִי -
כְּרַבִּי עֲקִיבָא, וְשִׁמּוּאֵל אָמַר: עַד כָּאֵן לֹא מַחֲיִיב רַבִּי עֲקִיבָא
דְאִיתָא בְּלִהָבָא מַחֲיִיב רַבִּי עֲקִיבָא לְשַׁעֲבַר, אֲבָל מִיּוֹד דְלִיתִּיה בִּי

אסר שינה עליו, ואין בן ממש. ובפרק שני נדררים (טו, א) מסיק רבינא נדררים גמי חלים מדאסר נפשיה מן חפצא. ורבינו תם מפרש: דלקמן (שבעות כט, א) ובפרק "ארבעה נדרים" (פג, ב) שבעה אסר פירות עלי, ומיירי שאמרו "שבעה שלא אוכל פירות". וברוב חספסיר לא נדרר עליה. והשתא גמי חלים נדררים בדרים מבשבעות. **איני** והאמר רבי יוחנן – למאי דסלקא דעך רישא אוכל? ויש לומר: דגבי אבילה ליכא למיטעי דלעולם קאמר, ולא דחוצרך התנא. **ישמואל** דאמר רביי ישמעאל – ואם התאמר: ודא לעיל קאמר שמאלא טעמא משום דליכא בכמה מקומות בתלמוד. **רב** דאמר רביי עקיבא – הקשה דרב רבינו עזרא הגבאי אומרין בעבדים "חרי שלך לפניך", דאין גנולים במקרקעי, ומאן דאית לה דעבדים במקרקעי (ק, ב) ויש לומר: דאית לה שום מיטע דמטע עבדים,

מ"י איתא בלא אניח – וליכא לאוקומה בשבת ויום טוב, דלמאי קתני "לא נוחתי" אי לא לאשמעינן אף על גב דליתיה בלא אניח, אי נמי משני אפילו למאן דאמר (מנחות לו ב) שבת זמן תפילין הוא. **הוא** מותיב לה והוא מפרק לה – הוה מצי לאוקומה כרבי יהודה בן בתירא דלא בעי לאו חזן, אלא ניהא ליה לאוקומה כבבלי עלמא.

ואמר עולא והוא שניכר בו – תימיה: תקשה ליה מגופא דמתניתין דקתני (שבועות כט, א): אי איהו שבועת שוא – נשבע לשנות את הידוע, הא אינו משנה את הידוע חייב משום שבעת ביטוי אף על גב דליתיה בלחבא, וכן נמי מדהגן (שם): "אם לא ראיתי נחש כקורת בית הכרז" משום דאי אפשר להיות, הא אפשר להיות חייב משום שבועת ביטוי אף על גב דליתיה כ"אראה כקורת בית הכרז" ומיהו, לפי מה שמפרש רבא דרבי קאמר: באומר "אסור כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי כו", ניהא דלא מצי דייק מהדיא, דשבועה דא מאכלית פירות. אי נמי, ה"מ אפשר שיטח עד שיהא נחש כקורת בית הכרז, הואיל והוא בעולם.

ידעת? ולא ידעת מחלוקת – לאו היינו שבועת לאותה עדות. **אחת** אתה מחייב בו – תימיה: דבתורת כהנים דריש מ"לאחת" ב"שבועה שלא אוכל פת חטין ושעורין וכוסמין" דחייב על כל אחת ואחת, והבא דריש מניה דאני חייב אלא אחת! ויש לומר: דבתורת כהנים מפי' מ"לאחת" והבא דריש מ"אלה", דמשמע: מקצת אלה הכתובים בפרשה אתה מחייב ולא על כל אלה. אי נמי, מלמד ד"לאחת" קא דריש, ושמואל דריש כוליה לדרשה דתורת כהנים.

לחייבו על המזיד כשנוג – הוה מצי למימר: לחייבו אפילו מושבע מפי אחרים בלא עניית אמן, מה שאין כן בשבועת ביטוי. **חדא**

דרבי יהודה בן בתירא ור'נן קמ'פלגי? **דתנן: נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל – פטור, לקיים את המצוה ולא קיים – פטור; שהיה ברין שהיה חייב ב'רב' רבי יהודה בן בתירא, דאמר רבי יהודה בן בתירא: ומה אם הרשות שאינו מושבע עליה מהר סיני – הרי הוא חייב עליה, מצוה שמושב'ע עליה מהר סיני – אינו דין שהיה חייב עליה? אמרו לו: לא, אם אמרת ב'שבועת הרשות – שכן עשה בה לאו בהן, תאמר ב'שבועת מצוה – שכן לא עשה בה לאו בהן; נ'מא, רב דאמר פרבי יהודה בן בתירא, ושמואל דאמר פר'נן? – אליבא דרבי יהודה בן בתירא כולי' ע'למא לא פ'לגי, השתא לאו והן לא בעי, להבא ולשעבר בעי? כי פ'לגי – אליבא דר'נן; שמואל – פר'נן, ורב: כי לא מחייבי ר'נן בלאו והן – דכתיב "להרע או להיטיב" בהדיא, אבל להבא ולשעבר דמריבויא דקראי אתו – מחייבי. מתיב רב המנונא: "לא אכלתי היום" ו"לא הנחתי תפילין היום", "משביעך אני", ואמר "אמן" – חייב; בשלמא "לא אכלתי" איתיה ב"לא אוכל", אלא "לא הנחתי" מי איתיה ב"לא אניח"? הוא מותיב לה, והוא מפרק לה: לצדד'ן קתני, "לא אכלתי" – לקר'נן, "לא הנחתי" למלכות. מתיב רבא: איזו היא שבועת ש'וא? נשבע לשנות את הידוע לאדם, ואמר על עמוד של אבן שהוא במקום פ'לגי שהוא של זהב, ואמר עולא: והוא שניכר לשלשה בני אדם; מ'עמא דניכר, הא לא ניכר – עובר משום שבועת ביטוי, ואמאי? הא אינו ב"הא של זהב"! הוא מותיב לה, והוא מפרק לה: ניכר – עובר משום שבועת ש'וא, לא ניכר – עובר משום שבועת ש'קר. אמר אב'י: ומו'דה רב, באומר לחבירו: "שבועה שאני יודע לך עדות", ואשת'פח דלא ידע ליה – דפטור, הואיל וליתיה בכלל "שאיני יודע לך עדות". "ידעת?" ו"לא ידעת?" – מחלוקת, "העדתי" ו"לא העדתי" – מחלוקת. בשלמא לשמואל דאמר: מילתא דליתיה בל'הבא לא מחייב עליה לשעבר – להכי אפקה ר'חמנא עדות מכלל שבועת ביטוי. אלא לרב, למאי הלכתא אפקה ר'חמנא? אמרוה ר'נן קמ'יה דאב'י: לאיחיבי עליה תרתי. תרתי: תרתי ולאב'י, למאי הלכתא אפקה ר'חמנא? לכדתנא: בבבלי נאמר "ונעלם", וכאן לא נאמר "ונעלם" – לחייב על המזיד כשנוג. אמרו ליה ר'נן לאב'י: אימא, במזיד מתייב חדא, כשנוג מחייב תרתי! אמר להו, לאו היינו דאמרי: "לאחת" – אחת אתה מחייב, ואי אתה מחייב שתיים; ואי במזיד, מי איכא תרתי? רבא אמר: משום דהוה דבר שפ'כלל וי'צא לידון ב'דבר ה'חדש, אין לך בו אלא חידושו בלבד. – מכלל דאב'י סבר: איתא לשבועה בעולם? והאמר אב'י: מו'דה רב, באומר לחבירו: "שבועה שאני יודע לך עדות" ואשת'פח דלא ידע ליה – דפטור, הואיל וליתיה ב"איני יודע לך עדות"! – הדר ביה אב'י מההיא. ואיבעית אימא:**

חדא

בכלל ביטוי, ויצא בפני עצמו לידון בדבר החדש – בראיין להעיד ובבית דין, הלכך אין לו בו אלא חידושו, ומשום עדות חייב ולא משום ביטוי. מכלל דאב'י – דאיצטרך קרא למעוט. סבר איתא לשבועה בעולם – כלומר, איתא לשם שבועת ביטוי ב"איני יודע לך עדות", והאי דלא מחייב תרתי – משום מיעוט דאין אתה מחייב שתיים הוא. ונפקא מניה היכא דאיתיה לביטוי וליתיה לעדות, כגון בפסולין לעדות או שלא בבית דין, דליכא למיפטריה מ"לאחת", מחייב משום ביטוי. והאמר אב'י – לעיל בו דליתיה לשם שבועת ביטוי בשבועת העדות, ואם איתא – הרי ישנה ב"איני יודע לך עדות" בפסולין שלא בבית דין.

דרבי יהודה בן בתירא – אנשבע לקיים את המצוה פליג, ולא אנשבע שלא לקיים. שכן לא עשה בה כו' – דאיתיה בהן וליתיה בלאו. נ'מא רב כרבי יהודה בן בתירא – דלא בעי לאו והן, הכי נמי לא בעינן להבא ולשעבר, אליבא דרבי יהודה כולי' ע'למא לא פ'לגי – כלומר, דשמואל דאי תנאי היא, דלא סלקא דעתיה דשמואל למיפטריה אליבא דרבי יהודה בן בתירא. השתא לאו והן – דכתיב בהדיא "להרע או להיטיב", דמשמע כגון "אוכל" ו"לא אוכל", לא בעי. להבא ולשעבר – דלא מיפ'רשי, כל שכן דלא בעי, כי פ'לגי אליבא דר'נן – פ'לגי, דרב אפילו לרבנן אמר למילתיה, ולא תימנא לרב תנאי היא. וכל מקום שיש לשון זה בגמרא זו היא שיטתה. מי איכא בלא אניח – בשבועת ביטוי? והא נשבע לבטל את המצוה הוא והוא שניכר לשלשה בני אדם – שכבר ידעו שלשה באותו ממד שהוא של אבן הוא דהויא שבועת שוא, דמדיד ידעו בהי' תלתא בני אדם הוי מפרסם. הכי גרסינן: ומו'דה רב באומר שבעה שאני יודע לך עדות ואשת'פח דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך. ומו'דה רב כו' – דאף על גב דלא בעי להבא ולשעבר, לאו והן בעי. והאמר "שבועה שאני יודע לך עדות", הן משכחת בה, לאו לא משכחת בה. דליתיה באיני יודע לך, ד"איני יודע לך עדות" לאו משום שבועת ביטוי חייביה ר'חמנא להתחייב בה חוץ לבית דין, אלא משום שבועת העדות, ואינה אלא בבית דין ובראוי להעיד. ידעתי ולא ידעתי מחלוקת – דרב ושמואל, דאיתיה בלאו והן וליתיה בל'הבא, דנשבע לבטל את המצוה הוא. להכי אפקה ר'חמנא כו' – ופרשה בהדיא ובהאי קרבן גופיה, דאי לא כתבה בהדיא לא שמענא ליה משבועת ביטוי, דליתיה בל'הבא. אלא לרב למאי הלכתא כתבה ר'חמנא – ובהאי קרבן גופיה? הלא בכלל שבועת ביטוי היא תרתי – אם ראי להעיד הוא וכפר בו בבית דין – חייב שתיים, משום שבועת העדות ומשום שבועת ביטוי. לאחת – בהדיא ענינא כתיב, כ"י יאשם לאחת מאלה. ולאב'י למאי הלכתא – אליבא דרב. בבבלי – בכל הכתובין בקרבן עולה ויורד, שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיה, נאמר "ונעלם". וכאן – בשבועת עדות, לא נאמר "ונעלם". במזיד – דליתיה לשבועת ביטוי. מחייב חדא – משום עדות. כשנוג – דאיכא לחיוביה נמי משום שבועת ביטוי, מחייב תרתי. לאו היינו דאמרי – לכו דבהדיא מעטיה קרא מלחיביה תרתי? ועל כרחי' כשנוג הוא דמעטיה קרא, דאי במזיד מי איכא תרתי? ולמה לי למעט, הא אין חובב ביטוי במזיד? הכי גרסינן: ואי במזיד מי איכא תרתי. רבא אמר כו' – כלומר, לא צריך למעטיה מ"לאחת". וכי אתא "לאחת" למעטיה מחייב שתיים – לאו לעדות וביטוי אתא, אלא לביטוי לחודיה, שאם אמר "שבועה שלא אוכל" ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין – אינו חייב אלא אחת. אבל עדות וביטוי לא צריך מיעוטא, דהויא לה עדות דבר שהיה

בלהבא.

רבא מקשה על שמואל: מתיב רבא, שנינו לקמן (כט), איזו היא שביעית שווא, זה הנשבע לשנות את הידוע לאדם, ובגון שאמר על עמוד של אבן (שהוא במקום פלוני) שהוא של זה. ואמר עולא בפירוש דברי המשנה, והוא שניבד לשלשה בני אדם ששל אבן הוא, שאז היא שבעת שוא, שדבר הידוע לשלושה נחשב כמפורסם. ומבואר מדברי עולא, דמקמא שנחשב כשבעת שוא הוא משום דניבד, קא – אבל אם לא ניבד, אין זו שבעת שוא אלא עובר משום שביעית ביטוי, וקשה אמאי חייב קרבן משום שבעת ביטוי, קא אינו ביהא של זהב – והרי שבעה זו אינה קיימת בלהבא, שאם נשבע שעמוד זה יהיה של זהב, מאחר שהוא דבר שלא יתכן, אין זו שבעת ביטוי אלא שבעת שוא.

הוא מותיב לה והוא מפרק לה – הוא ורבא הקשה והוא עצמו מתרץ, שכוונת עולא שאם ניבד הדבר לשלושה, עובר משום שביעית שווא, אבל אם לא ניבד, אינו עובר משום שבעת שוא אלא עובר משום שביעית שקר, אבל אינו בדין המיוחד לשבעת ביטוי להתחייב קרבן בשוגג.

הדורש מחבירו שיעיד עדות ממון שהוא יודע לטובתו, ונשבע הלה שאינו יודע לו עדות, זהו הנקרא 'שבעת העדות'. המשקל בשבעה זו חייב קרבן עולה ויורד, כמו שכתוב בפרשה העוסקת בקרבן זה (ויקרא ה א) ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשבע עונו'. ישנם כמה תנאים בחיוב שבעת העדות, שאין מתחייב עליה אלא הראוי להעיד, אבל אם היה מפסולי עדות פטור, וכן אינו מתחייב עליה אלא בבית דין. לכאורה, שבעת העדות, הוא אופן פרטי של שבעת ביטוי, אך למעשה אין הדבר ברור. הסוגיא דלהלן דנה על היחס שבין שני סוגי השבעות. אמר אביי, אף כל פי שרב אינו מצריך בשבעת ביטוי שתהיה לשעבר ולהבא, אמנם גם לדעתו צריך שתהיה בלאו וכן, ולפיכך מודה רב באומר לחבירו 'שביעית שאני יודע לך עדות' ואשתכח – ונמצא דלא ידע ליה, דפטור הוא מקרבן שבעה הויאל וליתיה ו-ואינו בכלל שבעה שאני יודע לך עדות, שאין זו שבעת ביטוי ונמצא שאינה בלאו וכן. והטעם שאין זו שבעת ביטוי, משום שהיא בגדר שבעת העדות, שהוציאתה התורה מכלל שבעת ביטוי, ואין מתחייב עליה אלא כדינה, והיינו בבית דין ובראיו להעיד.

ממשך אביי ומביא אופני שבעות ביטוי הנוגעות לעדות ואך אינן שבעות העדות ותלויות במחלוקת רב ושמואל: אדם שנשבע 'ידעתי לך עדות' וכן אם נשבע 'לא ידעתי לך עדות', והיא עדות שאינה נצרכת תעה, ומשום כך אין זו שבעת העדות אלא סיפור דברים בלבד ושייך לדין שבעת ביטוי, החיוב בה תלוי במחלוקת רב ושמואל שנחלקו אם צריך שתהיה שבעת ביטוי בלשעבר ובלהבא, שהרי שבעה זו אינה בלהבא, שאם נשבע 'שאדע לך עדות' אין זו שבעת ביטוי אלא שבעת שוא, משום שאין הדבר בידו, וכן אם נשבע 'שלא אדע לך עדות' אין הדבר בידו, כי לפעמים אדם יודע עדות בלי להתכוון לכך. וכן אדם שנשבע 'העדתי' וכן אם נשבע 'לא העדתי', הדין תלוי במחלוקת רב ושמואל, שהרי אין שבעה זו בלהבא, שאם הוא נשבע 'שאעיד' הרי הוא נשבע לקיים מצות עשה מן התורה ואין שבעתו חלה, ואם נשבע 'שלא אעיד', כל שכן שלא חלה שבעתו משום שנשבע לבטל מצות התורה.

הגמרא מבררת מדוע נאמר בתורה דין שבעת העדות, והלא כלול הוא בדין שבעת ביטוי. מקשה הגמרא: בשלמא לשמואל, דאמר לעיל מילתא דליתיה בלהבא לא מחייב עליה לשעבר, ולפי זה הנשבע 'איני יודע לך עדות' לא יתחייב משום שבעת ביטוי, שהרי אינו בלהבא, שאם ישבע 'שלא אדע לך עדות', אין זו שבעת ביטוי אלא שבעת שוא, וכיון שמדין שבעת ביטוי פטור, להכי אפקה רחמנא – לכך הוציאה התורה לשביעית עדות מקבל שביעית ביטוי, להיות דינה עומד בפני עצמו, שחייב אף שאינה בלהבא, אלא לרב, הסובר שגם אם אינה בלהבא חייב בלשעבר

דרבי יהודה בן בתיא ורבנן קמיפליג, דתנן לקמן (כו), אדם שנשבע לבטל את המצוה ולא ביטל, פטור מחיוב שבעה, משום ששבעתו לא חלה. וכן נשבע לקיים את המצוה ולא קיים, פטור מחיוב שבעה, ואף שלכאורה היה לנו ללמוד בדין ו-בכל וחומר! שהיה חייב בדברי רבי יהודה בן בתיא, אין הדבר כן לדעת חכמים. ומבאר התנא: דאמר רבי יהודה בן בתיא, ופה אם תרשות ובגון זריקת צרור לים! שאינו מושבע עליה מהר סיני, אם נשבע לעשותה הרי הוא חייב עליה משום שבעת ביטוי, מצוה, שמושבע עליה מהר סיני, וכי אינו דין שאם נשבע לקיימה שהיה חייב עליה, אמרו לו חכמים, לא. שיש לחלק, אם אמרת בשביעית תרשות שחייב עליה משום שכן עשה בה לאו בה, שיכול להשבע על דבר הרשות שלא יעשו כמו שיכול להשבע שיעשו, וכי תאמר כן גם בשביעית מצוה, שאם נשבע לקיים מצוה חייב על שבעתו, והרי יש בענין זה חסרון שכן לא עשה בה לאו בה, שאם נשבע שלא יעשה מצוה אין השבעה חלה כמו שיכולה היתה לחלוף אם נשבע לקיים, ובין שאינה חלה בשני האופנים ובלאו וכן, אינו חייב עליה.

לפי זה מציעה הגמרא: נקמא – נאמר שרב, האומר שאם נשבע שפלוגי זרק צרור לים חייב ואף על פי שאין שבעה זו חלה בלהבא, סובר כן משום דאמר רבי יהודה בן בתיא שאין צריך שתהיה אפשרות לשבעה לחלוף בלאו ויהי, וכמו כן אין צריך שתהיה לה אפשרות לחלוף בלשעבר ובלהבא, ושמואל חולק על רב משום דאמר ברבנן שצריך שתוכל השבעה לחלוף בלאו ויהי, וכמו כן צריך שתוכל לחלוף בלשעבר ובלהבא, וכיון שאם נשבע שפלוגי יזרוק צרור לים, אין שבעת ביטוי חלה, אף אם נשבע שזרק פלוגי, אינה חלה לחייב קרבן.

דוחה הגמרא: אליבא דרבי יהודה בן בתיא בולי עלמא לא פליגי שהאומר 'שבעה שזרק פלוגי צרור לים' חייב, השתא לאו והן לא בעי – שהרי עתה אפילו 'לאו ויהי' אינו מצריך, אף על פי שבענין שבעת ביטוי כתוב בפירוש 'להרע או להטיב' (ויקרא ה ד), ששמע כגון 'לא אוכל' ואוכל, ועם כל זה אינו דורש להצריך אפשרות שתי דרכים אלו בכל שבעת ביטוי, אם כן להכא ולשעבר שאין שתי דרכים אלו מפורשות בפסוק בעי – וכי צריך, כי פליגי – ומה שנחלקו רב ושמואל הוא אליבא דרבנן, המצריכים 'לאו ויהי'. שמואל שמצריך שתהיה השבעה בלשעבר ובלהבא סובר ברבנן שמצריכים 'לאו ויהי', ורב מחלק בזה, דכי לא מחייבי רבנן בשבעה שאינה בלאו ויהי, הוא משום דתניב (ויקרא ה ד) 'להרע או להטיב' ביהא – בפירוש, וצריך שיוכלו להתקיים בשבעה שתי הדרכים הללו, אכל במקום שאין השבעה מתקיימת בלהבא ולשעבר, מאחר שאין שתי הדרכים האלו מפורשות בפסוק אלא דמריבויא דקראי אתו – שמריבוי הפסוקים לומדים שחייב גם על שבעה לשעבר, מחייבי רבנן, ואין מצריכים שתוכל השבעה להתקיים גם בלהבא.

רב המנונא מקשה על שמואל: מתיב רב המנונא, שנינו לקמן (כט), אדם שאמר 'לא אכלתי היום' וכן אם אמר 'לא הנחתי תפילין היום' (והוא אכל והניח), ואמר לו חבירו משביעך אני, ואמר אמן, חייב שכל העונה אמן אחר שבעה נחשב כמוציא שבעה מפיו. ומבאן יש להקשות, בשלמא לא אכלתי היום' חייב על שבעה זו משום דאיתיה – שישנה בלהבא שאם נשבע 'לא אוכל היום' חלה השבעה, אלא מה ששנינו שם 'לא הנחתי תפילין היום', מדוע חייב על שבעה זו, מי איתיה – וכי ישנה בלאו איתיה תפילין היום', הלא אין שבעה חלה לבטל מצוה. וקשה לדברי שמואל, הסובר שכל שבעה שאינה בלהבא, גם בלשעבר אינה.

הוא מותיב לה והוא מפרק לה – הוא ורב המנונא הקשה והוא עצמו מתרץ, מה ששנה התנא שבין בלא אכלתי היום' ובין בלא הנחתי תפילין היום' חייב, לחדדין קתני – מדבר בשני צדדים ועניינים, שלגבי שבעה שלא אכלתי, מדבר לענין חיוב קרבן, ואילו לגבי שבעה שלא הנחתי תפילין אינו מדבר אלא לענין חיוב מלקות, שבשביל חיוב מלקות אין צריך שתהיה השבעה גם לשעבר וגם להבא, אבל מקרבן אכן פטור, משום שאין שבעה זו

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ח ...אָבֿל אַם הוּא שֶׁל בְּרוֹל אוֹ שֶׁל נְחֻשֶׁת אֶף־עַל־פִּי שֶׁתִּלְאֹו שֶׁם לְנוֹי פִּעִין תִּכְשִׁיט אָסוּר לְצֵאת בּוֹ⁸⁶
- 2 מִטַּעַם שִׁיתְבָּאָר⁸⁷ וְעוֹד שְׁפִינִן שְׁדִּרְךָ הוּא בֵּן לַעֲשׂוֹת הַמִּפְתָּח מִבְּרוֹל וְנִחְשֶׁת הָרִי עֲקָרוֹ נַעֲשִׂית לְתַשְׁמִישׁ
- 3 וּמִשׁוֹי הוּא וְאָסוּר לְצֵאת בּוֹ אֶפְלוֹ אַם הוּא מִחֶבֶר וְקָבֹעַ לְעוֹלָם בְּחִגּוּרָה אוֹ בְּשָׂאָר מְקוֹמוֹת מִבְּגָדָיו אֶפְלוֹ
- 4 הוּא קָבֹעַ שֶׁם בְּחֻזֶּק כָּל־כָּד עַד שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְהַסִּירוֹ מִשֵּׁם לְעוֹלָם כְּלִי קֶלְקֵל הַמְּקוֹם שֶׁהוּא קָבֹעַ בּוֹ שְׁפִינִן
- 5 שֶׁהוּא עָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְאִינוֹ מְשַׁמֵּשׁ כָּלֹם לְאוֹתוֹ מִלְּבוּשׁ שֶׁהוּא קָבֹעַ בּוֹ אִינוֹ כְּטֵל לְגַבִּי אוֹתוֹ
- 6 מִלְּבוּשׁ וְהָרִי זֶה כָּאֵלוֹ הוֹצִיאוֹ בְּלִבְדּוֹ כְּלִי אוֹתוֹ מִלְּבוּשׁ וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁהַמְּלָבוּשׁ חָשׁוּב הִרְבֵּה מִמֶּנּוּ אִינְנוֹ טָפֵל
- 7 לְמִלְּבוּשׁ בְּשִׁבִּיל כֶּךָ⁸⁸ בֵּינֵן שְׁאִינְנוֹ צִרְךָ הַמְּלָבוּשׁ וְלֹא תַשְׁמִישׁ הַמְּלָבוּשׁ וְהָרִי זֶה כָּאֵלוֹ יוֹצֵא בְּטִלִּית שְׁאִינְהָ
- 8 מְצִינָצֵת בְּהִלְכָתָהּ שֶׁחֵיב חֲטָאת מִטַּעַם זֶה כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר⁸⁹.

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, אמצע טע"ף ח

ציונים והוספות

- 86) בכתב־יד: (כדרך שרגילים לקבוע ברזל ושאר מיני מתכות בראש חגורתו לנוי, וכשקובעים בו חוקקים בברזל צורת מפתח) מ"מ מאחר שאין רגילין לעשות צורת מפתח בכל החגורות הוה משוי כיון שדרך עשיית צורת מפתח מברזל עיקרו לתשמיש לפתוח המנעול משא"כ בשל כסף המפתח עצמו הוה תכשיט (מהר"ם שם. הובא במרדכי
- והגהות מיימוניות שם וב"י).
- 87) לקמן סכ"ב (שמא יפול ויביאנו בידו).
- 88) כיון שעכ"פ חשוב קצת נגד המלבוש, כדלקמן סכ"ג.
- 89) לקמן סמ"ה, שהציציות אינן בטלות לבגד, כיון שאינם משמשות כלום לבגד.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות יום־טוב - לפי לוח "רב יומי"

- 1 ד וכל זה בחנות שאינו מחובר לקרקע אבל אם הוא
- 2 מחובר לקרקע אפילו אין לדלת אלא ציר אחד באמצעו
- 3 אסור אפילו לסלקו לגמרי מחורו שבחנות אפילו לצורך
- 4 שמחת יו"ט ואין צריך לומר שאסור להחזירו לחורו אחר
- 5 שנשטט ממנו לגמרי גזירה משום יש לו צירים למעלה
- 6 ולמטה שהמסלק צירים הללו מן חורם חייב משום סותר
- 7 והמחזירם חייב משום בונה אפילו אינו תוקע בחזקה כמו
- 8 שנתבאר בסי' שי"ג.
- 9 אבל אם אין לו ציר כלל אפילו באמצעו אם הוא עשוי
- 10 לפתוח ולנעול תדיר דהיינו שאינו עשוי לקיום שלא לפתחו
- 11 רק לעתים רחוקים אלא דרכו לפתוח ולנעול בכל יום דינו
- 12 כאילו אינו מחובר לקרקע שמותר לסלק הדלת לגמרי
- 13 מהחנות ומותר להחזירו אפילו הוא עומד בתוך בית
- 14 המשתמר ועל דרך שנתבאר בסי' ש"ח ושי"ג ושט"ו לענין
- 15 שבת ע"ש:
- 16 ה כלים שהם מפוצלים כגון מנורה של חוליות וכסא
- 17 ושולחן שהם חתיכות חתיכות וכוס שהוא פרקים פרקים
- 18 מותר להעמידן ביו"ט ובלבד שלא יתקע דהיינו שלא יחברם
- 19 בחזק וגבורה שלא יתחייב משום בונה או משום מכה
- 20 בפטיש אבל כשאינו תוקע בחזק מותר* אע"פ שבכל
- השנה דרכן להיות תקועין בחזק אין חוששין שמא יתקע
- גם היום כמו שחוששין בשבת כמ"ש בסימן שי"ג ורע"ט
- לפי שיום טוב קל משבת לפיכך לא גזרו בו כל כך:
- * הגהה. ומה שאסרו להחזיר דלת שיש בו צירים למעלה
- ולמטה, היינו לפי ששם קרוב הוא מאד לתקוע מפני הציר
- שהוא למעלה ולמטה, משא"כ כאן:]
- י נכרי שהביא כתב לישראל ביו"ט והוא חתום מותר
- הישראל לפתחו בעצמו שאין איסור סתירה שייך בכלים
- ואף על פי שבשבת אסור מדברי סופרים כמו שנתבאר בסי'
- ש"ז מכל מקום ביום טוב לא החמירו כל כך.
- והוא שאין בחותם לא צורה ולא אותיות דאז יש איסור
- משום מוחק כמו שנתבאר בסימן ש"מ ע"ש:
- ז להתיר ולהפקיע ולחתוך חותמות שבכלים ושבקרקע
- ולשבר פותחות שבכלים כדינם בשבת כך דינם ביום טוב
- כמו שנתבאר בסימן שי"ד ע"ש:
- ח לקטום קש או קיסם או תבן או עצי בשמים וכן למלול
- עצי בשמים כדינם בשבת כך דינם ביו"ט כמ"ש בסימן
- שכ"ב ע"ש:
- ט קמטים שעושין הנשים בבתי זרועותיהן ובבתי שוקיהן

41 לילך בעצמו שלא יפול כיון שיש צורך קצת בהוצאה זו
42 מותר להוציאו ביו"ט כמו שנתבאר בס' תקי"ח.

43 אבל אסור להוציאו על הכסא דהיינו שהוא יושב בקתדרא
44 ובני אדם טוענין אותה מפני שהוא דרך חול וזלזול ליו"ט
45 ואם הוא אדם שרבים צריכים אליו ביו"ט לשמוע חכמתו
46 או שהוא הולך לפקח על עסקי רבים מותר להוציאו בכסא
47 אפילו על הכתף (פירוש שבני אדם נושאים הכסא על כתפם
48 דרך פרהסיא) ובתוך אפריון:

49 ד אין מנהיגין את הבהמה במקל אפילו בתוך מבוי
50 המעורב אם רבים מצויים שם ואפילו הזמין המקל
51 מערב יו"ט וייתדו לכך שאין כאן איסור לא משום הוצאה
52 ולא משום טלטול עצים (עיין סי' תק"ב) מכל מקום אסור
53 מפני מראית העין שנראה כמוליכה למקום רחוק ולמוכרה
54 שם שהוא צריך להנהיגה הרבה ולכך הוא מנהיגה במקל:
חלק ד סימן תקכב קצת דברים האסורים לטלטל ביום טוב ובו ד'
טעיפים:

55 א זבובים הנתלים בבהמה מותר להסירן ממנה ביו"ט
56 אע"פ שעל ידי כן נעשה בה חבורה מכל מקום כיון
57 שהוא אינו מתכוין לעשות חבורה מותר כיון שזהו דבר
58 שאינו מוכרח שיעשה בה חבורה שהרי לפעמים אין חבורה
59 נעשה על ידי כך:

60 ב אין מגרדין הבהמה במגרדת ביו"ט מפני שמשרת שער
61 וחייב משום גזוז ואף על פי שהוא אינו מתכוין להשיר
62 שער מכל מקום כיון שהוא דבר מוכרח דכשמגרד במגרדת
63 הוא משיר שער הרי זה אסור כמו שנתבאר בסימן ש"כ
64 ע"ש:

65 ג אין מילדין את הבהמה ביו"ט דהיינו שאסור למשוך
66 הולד מן הרחם אבל מסעידין אותה בלידתה דהיינו
67 שאוחז בולד שלא יפול לארץ ונופח לו בחוטמו ונותן לו
68 דד לתוך פיו:

69 ד בהמה טהורה שריחקה ולדה מותר לזלף עליו מי
70 שלייתה (פירוש ששורין את השליא במים) וליתן מלא
71 אגרוף מלח ברחמה כדי שיכאוב לה ותזכור צער הלידה
72 ותרחם עליו אבל אסור לעשות כן לבהמה טמאה לפי שהוא
73 טורה ביו"ט בחנם שאין זה מועיל כלום לבהמה טמאה
74 שאינה מקרבתו לעולם אחר שריחקתו:

חלק ד סימן תקכג דינים הנהיגים בבהמות ביום טוב ובו ד'
טעיפים:

75 א כשם שבשבת אין עולין על גבי אילן ולא רוכבין על
76 גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מספקין ולא
77 מטפחין ולא מרקדין ולא דנין ולא מקדשין ולא כונסין
78 לחופה ולא מייבמים ולא מגרשים ולא חולצים ולא
79 מקדישים שום דבר לגבוה ולא מפרישין חלה ולא תרומה
80 ומעשרות ולא פודין את הבן ואין קונין קנין אפילו בחזקה
81 או בקנין סודר ואין נותנין מתנה שאין בה צורך שבת כך
82 אין עושין אחד מכל אלו ביום טוב עיין סי' של"ט וש"ו:

חלק ד סימן תקכד כמה דברים האסורים ביום טוב ובו טעיף אחד:

1 וכן הקמטים שעושין בענק שבצואר (שקורין קאלנ"ר) אסור
2 לעשותן ביו"ט מפני שהוא מתקן כלי ואפילו בחולו של
3 מועד אסור לעשותן כמו שיתבאר בסימן תקמ"א:

חלק ד סימן תקט"ז דלתות מותר להסיר ולהחזיר לצורך יו"ט:

4 א לכבד את הבית כדינו בשבת כך דינו ביו"ט כמו
5 שנתבאר בס' של"ז ע"ש:

חלק ד סימן תקכ:

6 א מי שיש לו חטים ושעורים או שאר פירות שטוחים על
7 ראש גגו להתייבש וראה גשמים ממשמששין ובאים מפני
8 הפסד ממונו התיירו לו חכמים לטרוח ביו"ט ולהשליך
9 הפירות דרך ארובה שבגג אבל אסור לטרוח ולהורידם
10 בעצמו בסולם או במדרגה אלא ישלשלם בחבל דרך ארובה
11 והן נופלין לארץ שאין כאן טרחא יתירה.

12 ואם אין ארובה בגג זה לא יוליכנו לגג אחר שיש בו ארובה
13 אפילו הן סמוכין זה לזה והן שוין שאין האחד גבוה
14 מחבירו וכן אם גג זה שאין בו ארובה הוא מוקף במעקה
15 ויש חלון במעקה זו לא ישלשלם בחבל דרך זה החלון מפני
16 שיש טורח להעלותם מן הגג עד החלון וטורח זה וכיוצא
17 בו לא התיירו לו מפני הפסד ממונו:

18 ב כשהוא משלשל דרך ארובה שבאותו הגג מותר לו
19 לשלשל אפילו הרבה קופות בבת אחת ואפילו יש בגג
20 הרבה מאד מותר לו לפנות את הכל שלא ישאר בו מאומה
21 ואין חוששין שמא יכבד את הגג וישוה הגומות שבו כמו
22 שחוששין בשבת כמו שנתבאר בס' של"ז מפני שביו"ט לא
23 החמירו כל כך:

24 ג מותר לכסות פירות או כדי יין מפני הדלף ואפילו לבנים
25 שהם מוקצים מותר לכסותן מפני הדלף מפני הפסד
26 ממונו התיירו לו לטרוח טרחא מועטת אע"פ שאין בה צורך
27 יו"ט:

28 ד ליתן כלי תחת הדלף כדינו בשבת כך דינו ביו"ט כמו
29 שנתבאר בס' של"ח ע"ש:

חלק ד סימן תקכא דין שלשול פירות ביום טוב ממקום למקום ובו
ד' טעיפים:

30 א הסומא והזקן אין יוצאים במקל לא לרשות הרבים ולא
31 לכרמלית מפני שהוא דרך חול וזלזול ליו"ט כיון
32 שאפשר לו להלך בלא מקל זה ואינו נוטלו אלא לתקן
33 ולישר פסיעותיו.

34 וכן אין הרועה יוצא בתרמילו לא לרשות הרבים ולא
35 לכרמלית מפני שהוא דרך חול וזלזול ליום טוב:

36 ב הקיטע ומי שנכוצו גידי שוקיו והחולה דינם ביום טוב
37 כמו בשבת כמו שנתבאר בסימן ש"א:

38 ג מותר להוציא אדם לרשות הרבים אע"פ שהוא יכול
39 לילך בעצמו ואינו נושא אלא כדי שלא ידחקוהו בני
40 השוק או כדי שלא יטפנו בגדיו או במקום שהוא מבעית

להוסיף בכבודו כגון לחתוך לו הדס מהמחובר בימיהם
שהיו נוהגין להניח הדס על מטתו בשביל כבודו ואין צריך
לומר שחוצבין לו קבר ועושין לו ארון ותכריכים וגוזזים
שערו ואם אין באותה העיר מקום קברות לישראל מוליכים
אותו לעיר אחרת שיש בה שכונת קברות אפילו חוץ לתחום
אם יכולין להגיע לשם ולקברו בו ביום ומשכירים לו ספינה
להוליכו ממקום למקום ואפילו אפשר לקברו במקומו מכל
מקום כיון שאין שם שכונת קברי ישראל אין זה כבודו
להקבר שם:

ז ואפילו אפשר לעשות כל דברים אלו ע"י נכרי יתעסקו
בו ישראל לפי שחכמים עשאוהו ליו"ט שני כחול לענין
קבורת המת.

ומכל מקום אינו כחול גמור אלא הרי הוא כחולו של מועד
שאסור לעשות בו בפרהסיא דבר שאינו ניכר שהוא לצורך
המת ויש לחוש למראית העין שיאמרו לצרכו הוא עושה
כגון לחצוב אבנים כדי לבנות מהם קבר וכן לקצץ ארזים
כדי לעשות מהם ארון כמו שיתבאר בס' תקמ"ז.

אבל מותר לנסור נסרים מן ארזים הקצוצים מערב יו"ט
שניכר הדבר שכדי לעשות מהן ארון למת הוא מנסרין כיון
שמן הסתם ידוע לכל בני העיר שיש מת בעיר במקומות
הללו שאין יהודים רבים דרים בעיר אחת וכשיש מת בעיר
הוא ידוע לכל בני העיר.

ואפילו בעיר שדרים בה יהודים רבים אם המת הוא אדם
מפורסם שמן הסתם הכל יודעים במיתתו ושוב אין לחוש
למראית העין בדבר שניכר שלצורך המת הוא נעשה כגון
לנסור נסרים אם אין לו נסרים מוכנים קטנים ולקצוץ הדס
ולתפור תכריכים אם אין לו תכריכים מוכנים ואם יש לו
תכריכים מוכנים אלא שנתנפנו וצריך לכבסן וכן לעשות לו
ארון כל דברים אלו וכיוצא בהם מותר לעשות ואפילו בשוק
בפרהסיא כיון שהכל יודעים שיש מת בעיר.

ומכל מקום אין לילך חוץ לתחום בשביל שום דבר מצרכי
המת אפילו כדי להביא לו תכריכים ונסרים לארון ואפילו
הוא מת מפורסם מכל מקום בהליכה זו אין ניכר שלצורך
המת הוא הולך חוץ לתחום ויש לחוש למראית העין
שיאמרו לצרכו הוא הולך חוץ לתחום:

ח הכיפה שבונים על הקבר אין בונים אותה ביו"ט ע"י
ישראל אפילו הוא יו"ט שני של גליות דכיון שנקבר
המת בקבר למה יחללו יו"ט בחנם שלא לצורך כלל אלא
יכסו הקבר בנסרים ועפר ומותר לצבור העפר על גבי הקבר
עד שנעשה כמו תל לפי שגמר הקבורה הוא זה:

ט וכל זה מעיקר הדין אבל כבר נהגו במדינות אלו
להחמיר שלא לעשות ע"י ישראל שום מלאכה גמורה
האסורה מן התורה כגון לחפור לו קבר ולכסותו בעפר אחר
שנקבר ולתקן ארון ותכריכים אפילו ביו"ט שני של גליות
כל שאפשר למצוא נכרי שיעשה אותם אבל להחם לו מים
ולטהרו ולהוציאו ולשמו בקבר עושין ע"י ישראל כמ"ש
למעלה לענין יו"ט ראשון ואין נזהרין לטהרו בקש ותבן
כמו ביו"ט ראשון אלא מטהרין אותו בסדינים כדרכן כחול

א חנוני המקיף מיני מאכל ומשתה ביו"ט יכול לתבוע
אותם למחר בדין שיפרעו לו:

ב גבאי צדקה גובין מהחצרות מיני מאכל ומשתה ביו"ט
כדרכן כחול אלא שלא יכריזו כדרך שהן מכריזין כחול
שהרי אפשר לגבות בלא הכרזה אלא גובין בצנעא ונותנין
לתוך חיקם ומחלקין לכל שכונה ושכונה בפני עצמה:

חלק ד טימן תקכה דין הלוואה ביום טוב ובו ב' טעמים:

א מת המוטל לקברו אם הוא יו"ט ראשון לא יתעסק בו
ישראל אפילו מת קודם יו"ט שאם ישהו אותו עד הערב
יסריח וגם אי אפשר לקברו בו ביום ע"י נכרי אעפ"כ אין
מצות עשה של קבורה דוחה את לא תעשה ועשה של יו"ט:

ב אבל מותר לקברו ע"י נכרי אפילו מת בו ביום שאפשר
להשהותו עד הערב ולא יסריח כלל אעפ"כ אסור
להשהותו עד הערב כדי שיתעסקו בו ישראל אלא מקברין
אותו מיד על ידי נכרי:

ג כמה דברים אמורים במלאכות גמורות האסורות מן
התורה כגון לתקן לו קבר וארון ותכריכין וכן לכסותו
בעפר לאחר ששמוהו בתוך הקבר שהסותם גומא בעפר
חייב משום בונה כמ"ש בס' שי"ב אבל דברים שאינן
אסורים אלא מדברי סופרים כגון לטלטלו כדי להלישו
וכדי לטהרו ולשמו בקבר מותר ע"י ישראל וכן מותר
להחם לו מים ע"י ישראל כדי לטהרו וכן מותר להוציאו
ע"י ישראל אפילו דרך רשות הרבים דמתוך שהותרה
הבערה והוצאה לצורך אכילה מותר אפילו שלא לצורך
אכילה אם יש בהם צורך היום כגון לצורך קבורת המת
שהיא מצוה שזמנה בו ביום.

וטוב ליהזר לטהרו על גבי עור או על גבי נסר ויטהרו אותו
בקש ותבן או בידים אבל לא יטהרו אותו בסדינים שלא
יבאו לידי סחיטה:

ד אם במקום שמוטל שם המת אין שם בית הקברות וצריך
להוליכו למקום אחר רחוק בענין שלא יוכלו להגיע
לשם בו ביום ולמחר הוא שבת שאי אפשר להוליכו כלל
אפילו ע"י נכרי כמ"ש בס' שי"א וקודם שיוכלו לקברו
לאחר השבת יסריח מה יעשו יקברוהו בערב שבת דהיינו
ביו"ט ראשון ע"י נכרי ולאחר השבת יוציאוהו ויוליכוהו
לבית הקברות או יניחוהו בארון ביו"ט ראשון ויחמרוהו
בחמר ובזפת ע"י נכרי כדי שלא יסריח עד לאחר השבת
שיוליכוהו לבית הקברות:

ה כל מלאכה שהישראל אסור לו לעשותה ביו"ט לצורך
המת אסור לו לומר לקראי"ם שיעשה אותה משום
ולפני עור לא תתן וגו':

ו וכל זה ביו"ט ראשון שהוא מן התורה אבל ביו"ט שני
אפילו יו"ט שני של ראש השנה כיון שאינו אלא
מדבריהם הרי הוא כחול לענין קבורת המת לפיכך אפילו
אם מת בו ביום שאפשר להשהותו עד הערב ולא יסריח אין
משהין אותו כלל אלא עושין כל צרכיו ע"י ישראל אפילו
דברים שאין צריך לעיקר קבורתו ואין עושין אותן אלא

19 ויש מי שמחמיר ואוסר גם לטלטלו כיון שאין מקבירין אותו
20 בו ביום וטוב לחוש לדבריו בדבר שאין בו הפסד כלל אם
21 אין צורך לטלטלו ואם יש צורך לטלטלו כגון מפני הכהנים
22 שיוכלו ליכנס לבית או לשאר צורך יטלטלוהו ע"י ככר או
23 תינוק אע"פ שאין ככר ותינוק מועיל להתיר טלטול המת
24 בשבת לצורך החיים אלא אם כן הוא לצורך המת כגון
25 שהוא מוטל בחמה כמ"ש בסי' שיי"א מכל מקום כיון שיש
26 צורך לטלטלו יש לסמוך על סברא הראשונה כי כן עיקר
27 להלכה:

28 **יא** כל דברים המותרים לעשות למת ביו"ט ע"י ישראל
29 מותר לכל אדם לעשותן אע"פ שאינו מבני החבורה
30 המיוחדת לכך ומותר לעשותן ע"י אנשים רבים אע"פ
31 שאפשר לעשותן ע"י אנשים מועטים אין מדקדקים בכך
32 כיון שיו"ט שני הוא כחול לענין קבורת מת:

33 **יב** דיני קריאת שמע ותפלה אם מת לו מת ביו"ט ראשון
34 או ביו"ט שני עיין בסי' ע"א ושאר דיני אנינות עיין
35 בסי' תקמ"ח וביו"ד סי' שמ"א:

חלק ד טימן תקכו דין מת ביום טוב ובו כ"ב טעיפים:

1 כיון שאין כאן אלא גזירה שמא יבאו לידי סחיטה וביו"ט
2 שני שהוא מדבריהם אין חוששין לכך רק שיזהרו שלא
3 יעשו סחיטה בידים ואם אי אפשר למצוא נכרים שיתעסקו
4 בו או שיצטרך להמתין כמה שעות עד שימצאו נכרים
5 ומתוך כך יבא המת לידי בזיון שיהא ריחו נודף עושין הכל
6 על ידי ישראל אפילו מלאכות גמורות כמו שהוא מעיקר
7 הדין:

8 **י** וכל זה כשרוצים לקברו בו ביום דכיון שהמצוה נגמרת
9 בו ביום עשאוהו חכמים כחול לענין מצוה זו אבל אם
10 לא יקברו אותו עד הערב אסור לחלל יו"ט שני אפילו בדבר
11 שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים לצורך מצוה הנעשית
12 בחול לפיכך אין מוציאים אותו ביו"ט שני אפילו לכרמלית
13 אפילו ע"י נכרי ואין מחמין לו חמין כדי לטהרו אפילו ע"י
14 נכרי ואע"פ שהוצאה והבערה הותרו אפילו שלא לצורך
15 אכילה מכל מקום לא הותרו אלא אם כן יש בהן צורך היום
16 קצת וכיון שאין מקברים אותו בו ביום אין צורך היום כלל
17 אבל לטלטלו מותר אע"פ שאין מקבירין אותו בו ביום כיון
18 שאינו עושה בזה שום מלאכה רק טלטול בעלמא.

תורה אור' פרשת ויגש – הפרשה החסידית

ויגש אליו יהודה

16 כי הנה ידוע שיש בכל עולם ד' בחינות: דומם, צומח,
17 חי, מדבר, והדומם הוא למטה במדרגה מצומח, והצומח
18 למטה מן החי כו', והעליון שבכולם הוא בחינת המדבר.
19 ולכאורה תמוה: דאם כן, מפני מה ה"אָרץ" דוקא
20 "תוציא צמחה" (ישעיהו סא, יא), שהצומח יהיה גדל ונוגד
21 ונמשך מעפר הארץ, הלא הצומח הוא למעלה מהדומם
22 שהוא העפר!

23 אף הענין דלא ראי זה בראי זה. שאף על פי שהדומם
24 למטה במדרגה מן הצומח, עם כל זה יש בו מעלה
25 יתירה מצד שרשו, שלמעלה מבחינת צומח וחי כו'.

26 דהנה ידוע מחלוקת התנאים בגמרא (חגיגה יב,): חד
27 אמר – "שמים קדמו לארץ", כמו שכתוב (בראשית א, א);
28 "בראשית ברא כו' את השמים ואת הארץ". וחד אמר
29 – "ארץ קדמה", כמו שכתוב (בראשית ב, ד); "ביום עשות
30 כו' ארץ ושמים". ואלו ואלו דברי אלקים חיים,

1 **"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני וגו'"** (בראשית מד, יח);
2 הנה בתיב (שיר השירים א, יז): "קורות בתינו ארזים וגו".
3 והנה יש להבין ההפך בין המשכן לבית עולמים:
4 שהמשכן היה מארזים כמו שכתוב (שמות כו, טו): "עצי
5 שטים עומדים", והמבטא היה מ"ריעות עזים"², ו"עורות
6 אילים", ו"עורות תחשים"³ כו'; והבית המקדש היה
7 מאבנים ועפר דוקא. (ש"אסור לעשות בו עץ בולט,
8 ואבסראות של עץ"⁵, רק שהיו בלונסאות של ארז
9 בתקרת האולם⁶ כו'.

10 וצריך להבין זה: מפני מה במשכן היו הארזים עיקר
11 בבנין, והעפר היה רק בקרקע המשכן⁷ למטה; ובמקדש
12 נהפוך הוא, שהיו האבנים והעפר העיקר, שאפילו הגג
13 היה מהן, ולא היו עצים רק בלונסאות של ארז הנ"ל,
14 שהיו טפלים לעיקר הבנין?

15 והענין:

1. (נאמר בפרשת ויחי תקס"ה בהנחות הבית).

2. (ועשית ריעות עזים לאהל על המשכן" שמות כו, ז).

3. (ועשית מבטא לאהל ערת אילים מאדמים ומבטא ערת תחשים מלמעלה" שמות כו, יד).

4. וצריך עיין מה שיר – הערת כבוד קדושת אדמו"ר.

5. כמו שקתב הרמב"ם פרק א' מהלכות בית הבחירה. ועיין בספר החינוך מצוה תצ"ב.

6. (מדות ג, ה: ובלונסות של ארז היו קבועין מביתו של היכל לכתלו של אולם).

7. (העפר אשר יהיה בקרקע המשכן" במדבר ה, יז).

39 שִׁיחָהּ בְּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁיחָהּ "מְנוּחָה לַחַיִּי הָעוֹלָמִים",
40 שָׂאוּ תַתְעֵלָה הָאָרֶץ עָלֶינָה שֶׁהִיא בַּחֲנִית מַלְכוּת־
41 דְּאֲצִילוֹת לְהִיּוֹת לְמַעַל מְכוּלָם. וְכֵמוּ שְׁכָתוֹב (משלי יב, ד):
42 "אִשֶּׁת חֵיל עֲטָרָה בַּעֲלָהּ", שֶׁתִּהְיֶה "עֲטָרָה" לְעֵתִיד־לָבָא
43 לְ"אֲדָאֲצִילוֹת. וְהֵינּוּ מִצֵּד שְׂרָשָׁה שְׁעֵלְתָה בְּמַחְשָׁבָה
44 הַקְדוּמָה תַחֲלָה - "אָרֶץ קְדֻמָּה לַשָּׁמַיִם".

45 לְכֵן אִף בְּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיָה מַעֲיָן עוֹלָם־הַבָּא, נַעֲשֶׂה
46 עֵינֵי הַבַּיִת מְאֻבָּנִים וְעַפְרָ שֶׁהֵם בַּחֲנִית דּוּמָם, שָׂאָה הֶגֶג
47 וְהַמַּעֲזִיבָה שֶׁהִיא בַּחֲנִית הַמִּקְדָּשׁ נַעֲשֶׂה מְאֻבָּנִים וְעַפְרָ וְלֹא
48 מְאֻרִּים, שֶׁהוּא כְּפִי מִה שִׁיחָהּ לְעֵתִיד־לָבָא - שְׁבַחֲנִית
49 אָרֶץ קְדֻמָּה, "אִשֶּׁת חֵיל עֲטָרָה בַּעֲלָהּ", מִצֵּד שְׂרָשָׁה כִּי.
50 רַק שְׁכָלוֹסָאוֹת שֶׁל אֲרֻזֵּי שִׁיחָהּ בְּהַתְקָרָה - הֵם הָיוּ
51 בַּחֲנִית תַּמְכִּין לְכָד לְעֵינֵי הַתְקָרָה הַנַּעֲשֶׂה מִבְּחִינֵי
52 דּוּמָם, וְכַעֲנִין "תַּמְכִּין דְּאוֹרֵי־תֵא": 8.

53 וְהִנֵּה נִרְאָה בַּעֲלִיל גַּם כֵּן בַּחֲנִית זֹאת שֶׁיֵּשׁ בְּהָאָרֶץ מַעַלָּה
54 וְתִירָה, וְהוּא בַּחֲנִית הַבְּטוּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ, שֶׁהִיא מְדַרְס תַּחַת
55 כְּפוֹת רִגְלֵי הַכֵּל. מִה שָׂאִין כֵּן הַצּוּמָח, שְׂגֻדִּים בְּגוֹבָה
56 וְהַתְנַשְּׂאוֹת כִּי. וּבְטוּל זֶה נִמְשָׁךְ מִצֵּד שְׂרָשָׁה הַנַּעֲלָה
57 בְּמַחְשָׁבָה, שֶׁהַמְחָשָׁבָה הִיא בַּחֲנִית חֲשִׁב־מ"ח, שֶׁהוּא
58 תַּכְלִית הַבְּטוּל. כֵּמוּ שָׂאֵמֶר מִשָּׁה רַבֵּנוּ עֲלִיר־הַשְּׁלוֹם
59 (שְׁמוֹת טו, ז): "וְנַחֲנוּ מ"ח". וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בַּחֲנִית
60 הַבְּטוּל בְּאָרֶץ. וּמִצֵּד זֶה תַתְעֵלָה לְעֵתִיד־לָבָא לְהִיּוֹת
61 "עֲטָרָה בַּעֲלָהּ". לְכֵן הָיָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ מְאֻבָּנִים דּוֹקָא.⁹
62 מִה שָׂאִין כֵּן בְּהַמְשָׁכֵן שְׁנַעֲשֶׂה כְּפִי סֹדֶר
63 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת דְּעִבְשִׁיו, שְׁבַחֲנִית צוּמַח לְמַעַל מִהַדּוּמָם,
64 "שָׁמַיִם קְדָמוֹ כִּי", לְכֵן הָיוּ הַכּוֹתָלִים מַעֲצֵי שֵׁטִים, וְהַעֲפָר
65 הָיָה בְּקֶרֶעַ הַמְשָׁכֵן וְכֵן ל':

66 וְהִנֵּה זֶהוּ גַם כֵּן עֲנִין יוֹסֵף וְיִהוּדָה - שֶׁהוּא גַם כֵּן בַּחֲנִית
67 וּמְדַרְגָּת שָׁמַיִם וְאָרֶץ, וּבַחֲנִית צוּמַח וְדוּמָם כִּי:
68 כִּי יוֹסֵף - לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת וְרַבִּי, שְׁמִתוֹסֵף וְהוֹלֵךְ
69 בְּהַגְדֵּלָה וְהַגְבָּהָה לְמַעַלָּה, וְהוּא עֲנִין בַּחֲנִית צוּמַח.
70 וּבִפְרָט בַּחֲנִית הָאָרֻז שְׂגֻדֵּי וְהוֹלֵךְ לְמַעַלָּה מַעַלָּה בְּרוּם
71 הַמַּעֲלֹת. וְכֵמוּ שְׁכָתוֹב (תְּהִלִּים צב, יא): "צִדִּיק כְּתֹמֵר יִפְרֹחַ,
72 כְּאֲרֻז בִּלְבָנוֹן יִשְׁגֶּה".

73 (וְהֵינּוּ, בַּחֲנִית וְ"אֲדָאֲצִילוֹת שֶׁנִּקְרָא צוּמַח לְגַבֵּי הַמַּלְכוּת
74 שֶׁנִּקְרָא דּוּמָם. כֵּמוּ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאַרְיִכוֹת, שֶׁהַמַּדּוּת
75 יֵשׁ בָּהֶם צִמְיָחָה וְגִידוּל, אֲבָל הָאוֹתִיּוֹת הֵן בַּחֲנִית דּוּמָם כִּי.
76 וּבַמַּדּוּת יֵשׁ בַּחֲנִית קִטְנוֹת וְגִדְלוֹת.

1 שְׁבַחֲמַחְשָׁבָה - אָרֶץ קְדֻמָּה לַשָּׁמַיִם, וְכִשְׁפָּרָא - בְּרָא
2 הַשָּׁמַיִם תַּחֲלָה.

3 וְהַעֲנִין, כִּי "סוּף מַעֲשֶׂה בְּמַחְשָׁבָה תַחֲלָה", פִּירוּשׁ: כִּי
4 הָאָרֶץ לְפִי שֶׁהִיא "סוּף מַעֲשֶׂה" עַל כֵּן שְׂרָשָׁה בְּמַחְשָׁבָה,
5 הִיא בְּבַחֲנִית "תַּחֲלָת הַמַּחְשָׁבָה". אֲבָל הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם
6 תַּחֲלָת הַמַּעֲשֶׂה, הֵם אַחֲרוֹנִים בְּמַחְשָׁבָה, כִּי זֶהוּ הַכֵּל
7 שֶׁ"סוּף מַעֲשֶׂה" עוֹלָה תַחֲלָה בְּמַחְשָׁבָה.

8 וְלִכְךָ הַצּוּמַח לְמַעַלָּה מִהַדּוּמָם, וְכֵן הָיָה לְמַעַלָּה
9 מִהַצּוּמַח כִּי - שְׂוָהוּ כְּפִי סֹדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת דְּדוּמָם,
10 צוּמַח, חִי, מְדַבֵּר בְּעוֹלָמוֹת: שְׁבַחֲנִית הַדּוּמָם וְעַפְרָ הָאָרֶץ
11 הוּא בַּחֲנִית "סוּף מַעֲשֶׂה", וְצוּמַח וְחִי לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ
12 בְּמִדְרָגָה, וְהוּא עֲנִין "שָׁמַיִם קְדָמוֹ לְאָרֶץ". וּמִכָּל מָקוֹם
13 מִצֵּד שְׂרָשֵׁן בְּמַחְשָׁבָה הַקְדוּמָה הָרִי אָרֶץ דּוֹקָא קְדֻמָּה
14 לְכוּלָם בְּמַחְשָׁבָה, לְכֵן דּוֹקָא בָּהּ יֵשׁ הַכֵּחַ וְהִיכּוּלָת
15 לְהוֹצִיא צִמְיָחָה, מִצֵּד שְׂרָשָׁה הַנַּעֲלָה, וְלִכֵּן הַצּוּמַח וְהָיָה
16 וְהַמְדַבֵּר כּוֹלֵם מְקַבְּלִים מִמֶּנָּה כִּי:

17 וְהִנֵּה בְּמִשְׁכָּן לֹא הָיָה נִמְצָא עֲדִין תַּכְלִית הַשְּׁלִימוֹת,
18 שֶׁהָיָה רַק דִּירַת עֲרֵאִי שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא. כֵּמוּ
19 שְׁכָתוֹב (שְׁמוֹת ב' י, ו): "וְאֵהְיָה מִתְּהִלָּךְ בָּאֵהָל וּבְמִשְׁכָּן כִּי".
20 לְכָךְ נַעֲשֶׂה כְּפִי אוֹפֵן סֹדֶר הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת אִיךְ
21 שֶׁנִּבְרָאוּ כְּסִדְרֵן שְׁבָזָה שָׁמַיִם קְדָמוֹ לְאָרֶץ.

22 וְלִכֵּן כּוֹתְלֵי הַמְשָׁכֵן הָיוּ מְקֻרָשִׁים שֶׁהֵן בַּחֲנִית צוּמַח,
23 וְרַק קֶרֶעַ הַמְשָׁכֵן הָיָה מַעֲפָר - שְׂוָהוּ כֵּמוּ שֶׁהוּא
24 בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שֶׁהַצּוּמַח לְמַעַלָּה מִן הַדּוּמָם. וְלִכֵּן נַעֲשׂוּ
25 הַקֻּרָשִׁים מְאֻרִּים, שֶׁהָאָרֻז גָּדֵל בְּגוֹבָה מֵאֵד, שְׂוָהוּ בַּחֲנִית
26 הָעֲלִיוֹנָה שְׁבַחֲמַח כִּי, לְמַעַלָּה מַעַלָּה מִבְּחִינֵי הַדּוּמָם
27 שָׂאִין בּוֹ תּוֹסֶפֶת וְגִידוּל כָּלָל.

28 וְהַמְכָּסָה עַל הַמְשָׁכֵן הָיָה מִירֵעוֹת, וּמַעֲוֹרוֹת אֵילִים
29 וְתַחֲשִׁים כִּי, שֶׁהוּא בַּחֲנִית הַחִי, שְׁלִמַּעַלָּה בְּמִדְרָגָה גַּם
30 מִבְּחִינֵי הַצּוּמַח. לְפִיכָךְ הִירֵיעוֹת, שֶׁהֵם בַּחֲנִית הַמְּקִיפִים,
31 שֶׁהֵיוּ פְרוּשִׁים עַל כּוֹתְלֵי הַמְשָׁכֵן הָיוּ מִבְּחִינֵי חִי, שֶׁהוּא
32 לְמַעַלָּה מִבְּחִינֵי צוּמַח שֶׁמִּמֶּנּוּ נַעֲשׂוּ כּוֹתְלֵי הַמְשָׁכֵן.
33 נִמְצָא שְׁכָל זֶה נַעֲשֶׂה כְּפִי סֹדֶר מַעַלָּת וּמְדַרְגָּת
34 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוֹתָן וּבְרִיאֻתָן מִלְּמַעַלָּה
35 לְמַטָּה, שֶׁהוּא בַּחֲנִית "שָׁמַיִם קְדָמוֹ" כִּי.

36 אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ הָיָה נִמְצָא בּוֹ תַּכְלִית הַשְּׁלִימוֹת, כִּי הָיָה
37 דִּירַת קִבְעָה שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, כֵּמוּ שְׁכָתוֹב (תְּהִלִּים קלב,
38 ד'): "זֹאת מְנוּחָתִי עַד־עַד", שֶׁהָיָה מַעֲיָן עוֹלָם־הַבָּא, מִה

הַמִּקְדָּשׁ - "נִדְבָכִין דִּי אֲבָן גָּלִל תִּלְתָּא, וְנִדְבָךְ דִּי אַע חֲדַת כִּי" (שְׁוֹרָא ה' ד), כִּי צִרִיךְ לְהִיּוֹת כּוֹלֵוּ בְּאַבְנִים דּוֹקָא מִשְׁעָם הַנ"ל.

וּבַתְפֵּלָה הוּא בַּחֲנִית הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֶה - "קוֹל דְּמִקְדָּה דְּקָה" (מַלְכִּים א' יט, יב), בַּחֲנִית דּוּמָם. וְאוֹתִיּוֹת הַתְפֵּלָה הֵם בַּחֲנִית דּוּמָם).

8. (וְעֵינֵינוּ מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פְּסוּק "מִקֵּחַ חֲדָשׁ", בְּמֵה שָׂאֵמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד: "וְאֵנִכִּי אֶהְיֶה לְךָ לְמִשְׁנָה כִּי").

9. (וְכֵמוּ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פְּסוּק "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנוּכַת הַבַּיִת" (לְקוּטֵי תוֹרָה בְּרַבָּה צט, ד), דְּלִכְךָ אֲמָרוּ בְּגִמְרָא עַל כּוֹרֶשׁ שֶׁהוֹמִיץ - בְּמֵה שֶׁחֲזָר וְצוּה לְעַרֵב בַּחֲנִית צוּמַח בְּבֵית־

וזהו מה שאומרים בהפטרך דפרשת ויגש (יחזקאל לו, טזיט):
 "קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה כו, ולקח עץ
 אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים כו, וקרב אותם אחד
 אל אחד כו, הנה אני לוקח את עץ יוסף כו, ונתתי אותם
 עליו את עץ יהודה כו, עד: "ועבדי דוד מלך עליהם" (שם,
 כד).

פירוש:

כי עתה יוסף הוא למעלה מיהודה, שהוא נמשל
 לארז אשר גדל בגובה ומתוסף והולך, כך יוסף, אליו
 שייכים עשרת השבטים. כמו שכתוב שם: "ושבטי
 ישראל חביריו". נמצא הוא מרובה בשבטים יותר
 מיהודה. שעל שם זה נקרא יוסף, כי הוא הדעת
 עליון כו.

אך לעתיד-לבא בשיתחברו שניהם יוסף ויהודה ביחד
 בתכלית היחוד האמיתי, דהיינו מה שכתוב "ויגש אליו
 יהודה", וכמו שכתוב (איוב מ"א, ח): "אחד באחד יגשו",
 וזה יהיה לעתיד-לבא, אז יתעלה יהודה למעלה מיוסף,
 כנ"ל על פסוק "אשת חיל עטרת בעלה", ולכן אז "ועבדי
 דוד מלך" – על כל ישראל.

וזהו שכתוב (בראשית מו, א): "ולא יכל יוסף להתאפק כו,
 בהתודע יוסף אל אחיו", דהיינו שנתחברו יוסף ויהודה
 בתכלית החבור ודחיור "למיהו" אחד באחד כו".
 (12) ובכל הנ"ל יובן ויבאר מה שכתוב בלוקטי הש"ס
 מהאר"י ז"ל, בביאור מאמר רז"ל ב"חלק" (נסתהדרין דף ק"ב, סוף
 עמוד א'):

"ש'תפשו הקדוש ברוך-הוא לירבעם בן נבט ואמר לו: חזור
 כך כו, אמר לו מי בראש? אמר לו: בן ישי בראש. אמר לו: אי
 הכי לא בעינא".

שהוא ממש הענין הנ"ל, שהקדוש ברוך-הוא רצה
 שירבעם יחזור בתשובה ואז יאיר בו מבחינת ומדרגת יוסף,
 בחינת "עץ אפרים כו";

וזהו "אני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן" – שיהיה מאיר בהם
 אינסוף ברוך-הוא בהארה רבה. וזהו "אני כו".

"אמר לו: מי בראש?" – כי הוא רצה כמו שהיה עכשיו,
 שבחינת ומדרגת יוסף הוא למעלה מבחינת יהודה, ל כך רצה

וזהו בחינת "עץ ארז ואזוב" (במדבר יט, ו): שהאזוב הוא
 בחינת הקטנות, והארז בחינת הגדלות כו, וזהו שכתוב "בארז
 בלבנון ישגה כו".

יוסף בפרט הוא בחינת יסוד, שעולה עד הדעת, ודעת
 עולה עד הכתר כו. וכשמבחינת מעלה מעלה נקרא "ארז בלבנון
 כו".

ויהודה הוא בחינת ארץ – מלכות-דאצילות, שהיא
 בחינת הדומים דאצילות. ולכן יהודה – לשון הודאה
 ובטול, שהדומים יש בו בחינת הבטול ביותר כנ"ל:

והנה בסדר ההשתלשלות עתה, יוסף הוא למעלה
 מיהודה. שהרי המלכות מקבלת שפעה וחיותה מן
 הן"א. ולכן יוסף היה המלך במצרים, שהוא בחינת
 צומח, בחינת גידול והתנשאות. והוא היה "המשביר"
 והמשפיע לכולם, ויהודה הוא המקבל.

וזהו שכתוב: "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני" –
 פירוש: שבו יומשך השפע מיוסף הצדיק. וכמבואר
 בזהר¹⁰ ד"ויגש" דהיינו "תקרובתא עלמא בעלמא".
 דהיינו, עלמא-תתאה – בחינת מלכות, מתייחדת ונגשת
 לגבי עלמא-עלאה – בחינת ז"א לקבל השפע כו. וזהו
 על דרך שהיה במשכן – הצומח למעלה מהדומים כנ"ל.

אבל לעתיד-לבא יתעלה יהודה להיות למעלה
 מבחינת יוסף, כמו שכתוב: "אשת חיל עטרת בעלה",
 מצד שרשו שעלה במחשבה תחלה כנ"ל. כי הנה
 מחשבה הוא חשב-מ"ה, דהיינו תכלית הבטול, שהוא
 בחינת חכמה-דאצילות כחמ"ה.

והנה "אבא יסד ברתא": כי חכמה-עילאה נקרא
 יראה-עלאה, וחכמה-תתאה שהיא המלכות היא יראה-
 תתאה. וזהו "אבא יסד ברתא", שמבחינת יראה-עלאה
 דחכמה נמשכת המלכות – יראה-תתאה. ולעתיד-לבא
 תתעלה בחינת יראה-תתאה בראה-עלאה מקורה, על
 כן תהיה אז "עטרת בעלה", כי הבטול הוא למעלה
 במדרגה מאהבה-ויראה דמדות הנמשכים מבחינת
 חסד-וגבורה דז"א. ולכך גם עכשיו יש בהארץ בחינת
 הבטול יותר וכנ"ל. ובחינת בטול דיראה-עלאה היא
 בחינת ומדרגת משה רבינו עליו-השלום "ונחננו
 מה" כו¹¹.

פ'רשת בראשית (ג, ד) דבור המתחיל "להבין הטעם שגשתנה לצירת").

12. וענין על פסוק "והיה מספר בני ישראל כו", בענין "ונקבצו בני
 יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד כו" (הושע ב, ה). וענין
 בדריש "ברכת הזמין", בענין שדוד המלך עליו-השלום יברך על כוס יין
 המשומר שלעתידי לבא כו. וענין על פסוק "מחר חדש", בענין יהונתן
 ודוד.

10. (ויגש רז, א: "ויגש אליו, תקרובתא דעלמא בעלמא, לאתאחדא דא ברא
 למחוי בלא חד. בגין דיהודה איהו מלך יוסף מלך. אתקריבו דא ברא
 ואתאחדו דא ברא").

11. (וענין לקמן (מה, א) על פסוק "יהודה אתה". ומה שנתבאר על פי
 מאמר הזהר פ'רשת אמור, על פסוק "וגם אמנה אחתי בת אבי כו",
 מענין "בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה". וענין מה שנתבאר לעיל

- 1 הוא להיות בראש לגבי דוד. אבל הקדוש ברוך הוא "אמר לו":
- 2 שלעתיד לבא יתעלה יהודה, לכן "בן ישי בראש כו".
- 3 "אמר לו: אי הכי לא בעינא" – שלא היה בו בחינת בטול
- 4 ושפלות זה. וזהו שאמרו רז"ל: "גסות הרוח שבידיהם טרדתו
- 5 כו".

11

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

- 1 והנה זה הכח ברע שיוכל לומר שהוא הטוב והכשר
- 2 כו' זהו דוקא בשעה שיש לו מלחמה עם הטוב
- 3 ורוצה להכניעו ולכוללו בעצמו בדרך בליעה כנ"ל
- 4 והיינו בשעת התפלה דוקא משום שא' בזוהר דשעת
- 5 צלותא שעת קרבא כמ"ש בתרגום בחרבי ובקשתי
- 6 בצלותי ובבעותי כו' והענין הוא כי בשעת התפלה ע"י
- 7 תשוקת רצון הנשמה האלקי' ליכלל למעלה אזי גם
- 8 בחי' הטוב שבנפש החיונית עולה עמה ונבדלת מן
- 9 הרע שבכח התאוה דרוח הבהמה כו' להיות רק לב א'
- 10 כו' כמ"ש כלה שארי ולבבי כו' ע"כ אז דוקא זמן
- 11 הבדלת הטו"ר דנה"ב דהיינו מה שהיו מעורבים בבחי'
- 12 הטעות עצמו מרע לטוב כו' כנ"ל בשעת התפלה
- 13 מתחיל להתברר ולהבדל זמ"ז וזהו ענין המלחמה
- 14 עד"מ המלחמה הגשמי' שב' בנ"א נלחמי' שא' רוצה
- 15 לנצח לזולתו ולהפילו שיכנע ויוכלל תחתיו לבלתי
- 16 ירום ראש בלעדו כו' וכ"א נדמה לו שהוא הגובר
- 17 מזולתו וינצחנו בודאי ע"כ הוא מגביר א"ע בכל כחו
- 18 אל המנגד ואע"פ שאח"כ ינוצח החלש מ"מ בשעת
- 19 מלחמתו ידמה לו שהוא ינצח מצד גבורתו דוקא וגם
- 20 אם אינו רואה בעצמו גבורה כ"כ יגביר א"ע בדרך
- 21 התנשאות והעזה יתירה וניצוח קשה כו' והנה דרך
- 22 הנלחמי' שמאבקי' ומחבקי' זל"ז תחילה וכמו ויאבק
- 23 איש עמו כו' וחיבוקם עצום מאוד לפי ערך כח גבורתם
- 24 להפיל זא"ז כידוע ובשעת התגברות עוז החיבוק אז
- 25 זמן התגברות הא' על זולתו לנצח ולהפילו כו' וכך
- 26 יובן במלחמה דטו"ר בשעת התפל' לפי שאז זמן
- 27 הבירור כנ"ל מתגבר הרע לעמוד לנגד הטוב ולנצחו
- 28 ולבולעו כו' ומתחבק ומתאחד בטוב והוא סיבת המ"ז
- 29 שמתגבר בתפלה יותר מבזמן אחר (כמ"ש במ"א ע"פ
- 30 פדה בשלום כו') ולא מצד עצם כח גבורות הרע אלא
- 31 דרך התגברו' בחוצפא והתנשאות כו' ונדמה לו שהוא
- 32 הגבור ובודאי ינצח כו' וזהו ענין מה שבתפל' דוקא
- 33 יש כח ועוז יתירה לבחי' הרע להטעות א"ע לומר
- 34 שהוא הטוב והכשר כו' מצד עצם התערובת האמיתי

- 6 ומעין זה נתבאר גם כן במקום אחר, בענין המרגלים שלא
 - 7 היה בהם גם כן שפלות זו לגבי בחינת ארץ העליונה. שדימו
 - 8 בעצמם שאין צריך לזה, להיותן מעלמא דכורא "כולם
 - 9 אנשים כו'" (במדבר יג, ג). אבל יוסף הצדיק ויהודה יתחברו
 - 10 לעתיד לבא בתכלית היחוד "למיהוי אחד באחד" כנ"ל. :
- 11
- 35 מפני חיבוקו העצום עם הטוב למלחמה כו' וד"ל. וזהו
 - 36 שאמר דשעת צלותא שעת קרבא בב' ענינים הפכי'
 - 37 דקרבא זו היא בחי' הבירור וההבדלה אחר הניצוח של
 - 38 הטוב על הרע ואמנם עד שיבורר בניצוח הרי מתחב'
 - 39 טוב ורע יחד והרע מתגבר אז יותר לומר גבור אני כו'
 - 40 דהיינו שהוא הכשר כו' וד"ל. אך הנה עיקר הבירור
 - 41 וההבדלה דטו"ר הוא ע"י לימוד תושבע"פ אחר
 - 42 התפלה דוקא משום דבכח' אתבירורו בהיות מבואר
 - 43 למעלה שיש ג' מיני מדריגות בתערובות וא"כ צריך
 - 44 שיהיה הבירור על ג' מיני תערובות הנ"ל להבדיל
 - 45 ולהפריש הרע מן הטוב שזהו כל עיקר הבירור כידוע
 - 46 שאין בענין הבירור שום ענין התחדשות בעצם לעשות
 - 47 הטוב מחדש או לעשות הרע מחדש אלא רק להורות
 - 48 ולהבדיל בטו"ר שכבר ישנם במציאותם שיהיה מובדל
 - 49 כ"א בפ"ע וזה לא יקרב אל זה ויהי' ידוע וניכר לכל
 - 50 הרע מהו והטוב מהו משא"כ בלתי הוראות הבירור לא
 - 51 נודע כלל לעין הרואה מהו הרע ומהו הטוב כו' וא"כ
 - 52 לא עשה הבירור הזה שום התחדשות בעצם ומהות
 - 53 הטוב ורע רק שהורה להבדיל ולהפריש ביניהם ולגזור
 - 54 אומר על הרע והפסול בעצם שהוא רע ופסול וטמא
 - 55 טמא יקרא ועל הכשר וטוב וטהור בעצם שהוא כשר
 - 56 וטהור ואינו פסול וטמא ולא יטעו לומר על הטהור
 - 57 וכשר פסול וטמא ועל הטמא ופסול טהור וכשר מפני
 - 58 התערובות כנ"ל ולפי"ז הר"ז דומה ממש כמו המספר
 - 59 דברי' שכבר היו בעולם רק שלא נודע לזה שמספר לו
 - 60 שאיננו מחדש בעצם הדבר כלל רק שמודיע לזולתו
 - 61 הדברים כמו שהיה ואינו אלא כאומר מה שכבר נא'
 - 62 כו' וכמ"כ יובן מענין הבירור דטו"ר כשר פסול טמא
 - 63 טהור שע"י לימוד ההלכות ותושבע"פ שכבר נא'
 - 64 למשה כו' שעיקר הענין אינו ענין חידוש והיפוך הדבר
 - 65 ממהות למהות כמו לעשות את הטמא טהור או לטהור
 - 66 טמא וכן מכשר לפסול כו' כי כבר יש להם הפרש
 - 67 והבדל מצד עצמותם עד שא"א לטמא להיות טהור כו'
 - 68 כי טו"ר ב' הפכים מנגדים מתחלת מציאות' רק מפני

התפלה שאז זמן בירור הטוב מן הרע בדרך מלחמה
ונצוח דשעת צלותא שעת קרבא ויש בזה ג"כ ג' מיני
תערוכות הנ"ל ועיקר הבירור הוא בחכמה שבנפ'
האלקי' להבחין ולברר את לב הטבעי דנה"ב להיות
נקי מכל סיג ופסולת כוונה רעה רק לה' לבדו בלתי
תערוכות רע אפי' שמץ מניה וכאשר הטו"ר מובדלים
רק ששניהם פועלים בו גם במעשה א' ואינו כ"כ
מעורב זב"ז בקל יותר להתברר בתפלה בחכמה
שבנפשו והוא ענין טהרת הלב מטומאה גמורה שלא
יהיה מעורב ברע כמו רצון זר לגמרי כו' אחר שכבר
מובדל כו' אבל התערוכות הדקה בטעות עצמו הנ"ל
שיוכל להדמות בעצם כטוב והוא טעות ושקר שמטעה
א"ע כו' כמו כל בחי' לגרמיה כענין ערב רב כו' הנה
לזה צריך חכמה עמוקה ביגיעה גדולה לברר ולהבחין
ולהבדיל הרע עד שיהיה הטוב זך ונקי ונקרא בר לבב
כו' וזהו כל עיקר ענין התפלה רק ענין הזדככות וטהרת
הלב מכל תערוכות זר אפי' שמץ מיניה כו' עד שיהיה
לב אחד בלבד כנ"ל (אך אין שלימות הבירור רק ע"י
הלימוד בתושבע"פ אחר מס"נ שבתפלה כמשי"ת
בסמוך) ובתערוכות הג' הנ"ל שגם הטוב הוא רע לא
יתכן לשון התבררות וגם לא יועיל אלא רק צריך
הרחקה ודחי' צא תאמר לו כו' והוא משרז"ל לעולם
ירגיז כו' לגעור על טמא שיובדל כו' או ע"י בחי'
התשוב' במרירות בוידי' בשפלות והכנעה כו' והר"ז
כמו ענין הבירור דטו"ר טמא וטהור שבמשנ' שהוא
לרחק ולהשפיל הטמא בדבר מלך גם שאין כל חדש
בזה רק כדי שלא יתנשא בחוצפא כו' כך צריך בתפלה
להרגיז ולהרחיק את הרע גמור או בתשובה והכנעה
כו' אך כל ענין התפלה אינה רק בבחי' הכנה לעיקר
הבירור וההבדלה הגמורה שנעשה ע"י לימוד
התושבע"פ דוקא אחר התפלה כמשי"ת בעז"ה וד"ל.
ובכ"ז יובן מעשה דבנו של ריב"ל שאמר לו עולם
הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה ואמר לו
אביו בני עולם ברור ראית כו' בהיות ידוע דאילנא
דטו"ר הוא בעוה"ז דוקא ע"י חטא דאה"ר שנמשך
זוהמא של נחש הקדמוני ונעשה בחי' תערוכות רע
בטוב ביותר (עד דנוג"ה דעשיה רובו רע כו' כידוע)
וכמ"ש בגמ' בחטא דאה"ר בעה"ד טו"ר שנתערב היין
בשמריו כו' וע"כ אין צדיק בארץ אשר לא יחטא כי
א"א שלא יתערב ברע שלו גם חלק א' מריבוא מן
השמרים דרע דנוגה ונקרא צדיק ורע לו כו' וכן להיפוך
אין רשע בעולם שלא יעשה טוב דאפי' פושעי ישראל
מלאים מצות ונקרא רשע וטוב לו כי א"א שלא יתערב
ברע שלו גם חלק א' מריבוא מן הטוב כו' וכמשל
טרדת היין ושמריו שבלול הכל צלול ופסולת בכל

שאח"כ נתערבו מאוד בלתי ניכר ההבדל בין טו"ר
כשר ופסול עד שיוכל לומר על הכשר פסול כו' הנה
לזה הוא עיקר ענין הבירור להורות על הטמא ועל
הטהור לומר שזה טהור וזה טמא וזה כשר וזה פסול
כו' וזהו כל עיקר ענין תורה שבע"פ בהלכות או"ה
טומאה וטהרה כשר פסול חייב זכאי כנ"ל רק להורות
ולהבדיל בין זל"ז ולומר ולגזור על הכשר וטהור בעצם
מכבר שהוא טהור כו' ועל הפסול וטמא בעצם מכבר
שהוא פסול וטמא יקרא ולא טהור כו' וד"ל ובחי'
בירור כזה שאינו רק הוראה על עצם הדבר כנ"ל יתכן
בג' מיני תערוכות הנ"ל אלא שבתערוכות טו"ר שבלתי
דבוקי' וכלולי' כמו יבש ביבש וכה"ג הבירור בקל יותר
להבדיל מפני שכ"א מובדל בפ"ע ובתערוכות הב'
שטו"ר מעורבים ודבוקים כמו במהות א' כו' כלח בלח
וכה"ג הבירור יותר קשה להבדיל בכל חלקיהם עד
שלא ימצא מזה בזה אפי' שמץ מיני' אחר שכבר
נתערבו ונדבקו כעצם א' כו' והן הן ההלכות התלויות
בשערה בהבחנה דקה ביותר שהיא לטהר את הנראה
לכאורה טמא מצד התערוכות והבלבול ולהיפוך לטמא
את הנראה לכאור' טהור וכשר כו' וזהו כללות ענין
מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור שניתן למשה כו' וזהו
עיקר החכמה שבתושבע"פ לברר ולהורות בטו"ר כו'
דבחכמה אתברירו משא"כ בטו"ר המובדלים א"צ
חכמה כ"כ לברר וכן בתערוכות הג' כשכולו נהפך מרע
לטוב ומטוב לרע א"צ בירור כי לא יש מה להורות
ולברור אחר שנראה לכל ועפ"ז צריך לגזור ואומר גם
הטמא והפסול לגמרי שטמא טמא יקרא ואינו טהור
כו' כי יוכל לומר גם הטמא והפסול שהוא כשר וטהור
כנ"ל וזהו ענין מתניתין מלכתא כמלך שגזור ואומר
לרחק ולקרב ובודאי מרחיק ומשפיל את הראוי לריחוק
מצד רעתו מכבר וכן להיפוך לקרב ולהעלות הטוב
שראוי מכבר כו' רק שיוכל הרחוק להתקרב מצד
חוצפא לומר שהוא כשר וטוב כו' ע"כ צריך גזירת
מלך ולדחותה כי בדבר מלך להרחיק ולגזור אומר אשר
טמא טמא יקרא גם שטמא הוא בעצם ואין כל חדש
בגזירה זאת כו' אבל צריך לדבר מלך להבדיל ולהרחיק
בדיבור זה שאומר במשנה זה טמא וזה טהור וזה כשר
וזה פסול כו' כדי שלא יתערב הטמא בטהור וכן
להיפוך כו' ונמצא הרי מובן שבחי' הבירור שבמשנ'
ודבור דוק' לומר זה כשר כו' צריך להיות בכל ג' מיני
תערוכות הנ"ל מצד גזירות מלך ואין האדם בלמודו רק
כאו' דבר מלך כמ"ש ואשים דברי בפיו כו' וכידוע
וכמו המספר דבר שכבר היה רק שמורה ופוסק
לאחרים שלא יטעו ויערבו טוב ברע כו' וד"ל. וכך יובן
בבחי' הבירור דטו"ר שבאדם בנה"ב כנ"ל בשעת

46 בעוה"ז בירידה והעלם ברע למטה בעוה"ב נקראו
 47 עליונים דהיינו שהם מבוררים מן הרע בתכלית כיין
 48 הצלול מאוד מאוד לאחר בירוריו מן השמרים בתכלית
 49 כנ"ל ומי שהיה נקרא בעוה"ז עליון שזהו בחי' הרע
 50 שברשעים שהיה מעורב בטוב בטעות ושקר עצמם
 51 כנ"ל בעוה"ב נקרא תחתון ביותר ששם כבר ירד הרע
 52 למטה מטה מכל וכל כמו שיורדים השמרים למטה
 53 מטה אחר תשלום בירור היין משמרים ולכך לא יוכל
 54 להיות חליפין ותמורות מצדיק לרשע ומרשע לצדיק
 55 בעולם הבירור כי לא יוכל הרע להגביה א"ע לומר
 56 שהוא הטוב והכשר והעליון משא"כ בעוה"ז שנקרא
 57 עולם הפוך באמת שעליונים למטה ותחתונים למעלה
 58 (וגם מטעם זה יוכל להיות חליפין ותמורות מצדיק
 59 לרשע ומרשע לצדיק בעוה"ז דוקא כנ"ל). וזהו ענין
 60 מעשה זו דבנו של ריב"ל שאמר לאביו שבפסירתו מזה
 61 העולם השקר לעולם האמת בג"ע עולם הפוך ראיתי
 62 עליונים למטה ותחתונים למעלה פי' מי שהיה נקרא
 63 בעוה"ז עליון שנראה לטוב וכשר שם ראיתי אותו
 64 שעומד למטה וז"ש עליונים למטה פי' עליונים
 65 שבעוה"ז נקראים עליונים שם הם למטה ואשר בעוה"ז
 66 נקראו תחתונים שם הם למעלה ונקראו עליונים ולכך
 67 תמה מאוד על זה איך שהוא נהפך לכך אמר עולם
 68 הפוך ראיתי (אך לכאורה אין זה מובן דבנו של ריב"ל
 69 ודאי צדיק גמור היה ולמה היה דבר זה לו לפלא כי
 70 ודאי הצדיקים שם למעלה והרשעים למטה ולא כמו
 71 בעולם השקר והיה מהראוי שיבין מעצמו דבר זה
 72 שעוה"ז הוא עולם הפוך באמת והג"ע הוא עולם ברור
 73 האמיתי אך הענין הוא משום דבאמת ע"י תורה
 74 ותשובה ומע"ט בעוה"ז מתברר טו"ר בעוה"ז דוקא
 75 וכל מי שמעשיו טובים בתורה ותשובה ומע"ט יותר
 76 ע"י דוקא יותר יהיה עולמו בג"ע ברור וצלול מכל סיג
 77 וכל שמעשיו אינם טובים כ"כ אין עולמו ברור כ"כ
 78 ובנו של ריב"ל ראה לפי מעשה בני"א בעוה"ז שיהיו
 79 נקראים עליונים ותחתונים בתורה ותשובה ומע"ט
 80 שבג"ע נהפוך הוא שהעליונים בעוה"ז הן תחתונים
 81 שם בג"ע ע"כ אמר עולם הפוך ראיתי כו'). והענין הוא
 82 דמצד התערובות טו"ר שבעוה"ז א"א להיות בירור
 83 גמור וכל שנראה לו בבירור ה"טו"ר בתורה ועבודה שם
 84 בג"ע יבורר עוד בירור שני ומה שהיה טוב בבירור
 85 הראשון נקרא רע ויורד למטה ומה שנקרא רע מתברר
 86 ממנו הטוב ועולה ונמצא העליון תחתון והתחתון
 87 עליון כו'. ושורש הדברים מבואר במ"א שבעוה"ז
 88 מאיר בחי' סובב ובעוה"ב מבחי' ממלא בבחי' קוין כו'
 89 ע"ש באריכות וד"ל. וזהו ורב שלום בניך א"ת בניך
 90 אלא בוניך אלו ת"ח כו' דהנה כנ"י נקר' בנים ברא

1 החלקים והגם שהשמרים יורדין וצוללין למטה כאשר
 2 יעמוד היין זמן מה מ"מ נשאר ביין העליון חלק
 3 תערובות כ"ש מן השמרים של מטה ובשמרים יש
 4 מחלק הטוב שביין העליון הצלול וע"כ בעולם הזה
 5 כולם באו בתערובות צדיק ורשע רק שהוא זמן הבירור
 6 כמו משל בירור היין בשמריו אבל לא שכבר נברר אלא
 7 שעומד להתברר ע"י תשובה האמיתית כמו תשובה
 8 דר"א בן דורדאי וכה"ג והצדיק יכול ליפול למטה
 9 לעשות רע גמור משא"כ בעוה"ב שלא יוכל להיות
 10 מצדיק רשע כו' לפי שנקרא עולם הבירור שכבר נברר
 11 כו'. וביאור הדבר ע"ד הנ"ל בג' מיני תערובות טו"ר
 12 שבעוה"ז הרי יש ענין חיבור ודיבוק הטוב ברע ורע
 13 בטוב כמו חיבור ודיבוק היין בשמרים בכל חלקיו
 14 כנ"ל ולזאת יוכל להיות שהטמא והרע יאמר שהוא
 15 טהור וטוב כו' וכן יוכל להיות טעות ובלבול עצמו
 16 לעשות מטוב רע ומרע טוב עד שיהופך הדבר מן
 17 הקצה לקצה ממש שהרע נראה טוב והטוב נראה רע
 18 וזהו כמשל שע"י טרדת היין בשמריו עולין השמרים
 19 שהיו למטה בשולי החבית למעלה והיין הצלול
 20 שעומד למעלה ירד למטה כי נתבלבל היין ונטרד
 21 בשמריו וגם אחר עמדו זמן מה אחר שיורד העליון
 22 למטה מטה והתחתון עולה למעלה מעלה הרי העליון
 23 הוא הנראה טוב לכאורה ובאמת הוא רע מעורב בחלקי
 24 השמרים שלמטה שעלו למעלה והתחתון שנראה רע
 25 באמת הוא הטוב בהיותו מעורב מחלק הצלול העליון
 26 שירד למטה כו' כך בעולם הזה התחתונים המה
 27 הצדיקים שהטוב שבהם נראה לרע מצד מעט תערובות
 28 השמרים והעליונים המה הרשעים שמצד ריבוי
 29 התערובות דרע אומר הרע שהוא הכשר וטוב כמו
 30 השמרים שעולין למעלה שנראין לטוב ובאמת הן רע
 31 כמו שנראה ונתברר האמת אחר העמדה זמן רב עד
 32 שכל השמרים יורדים וצוללים למטה מטה ולא נשאר
 33 ביין אפילו שמץ מיניה בתערובת א' מריבוא כו' שאז
 34 היין צלול ביותר ושמרים גסים ביותר ונבדל זמ"ז
 35 תכלית ההבדל וריחוק לא יקרב זא"ז כלל וכלל כו'
 36 וא"כ העליון הוא הטוב באמת והתחתון הוא הרע
 37 באמת בלי יחלפו לעולם כי לא יעלה התחתון למעלה
 38 ולא ירד העליון למטה ולפי"ז מה שהיה תחלה בשעת
 39 בלבול וטרדת היין בשמרים עליון נעשה תחתון ומה
 40 שהיה תחלה תחתון נעשה עליון כי עלה היין הטוב
 41 כולו למעלה וירד כל הרע של השמרים שעלו למטה
 42 מטה כו' וכך הוא בעוה"ב שהוא הנקרא עולם ברור
 43 שכבר נברר טרדת היין ונתברר בתכלית משמריו ולזאת
 44 הרי מי שהיה נקרא בעוה"ז תחתון עלה למעלה בעולם
 45 הבירור ונקרא עליון והוא בחי' הטוב שבצדיקים שהיו

כך בבירורים גזרת הדינין וההלכות דת"ח כשגוזרים
ואומרים זה טהור וזה טמא וכה"ג נעשה שלום אמיתי
ולא יתקברו למלחמה לעולם כי כל אחד על מקומו
יבא זה טמא וזה טהור ואין להם קירוב וחיבור כלל
ולא יתחברו למלחמה לעולם וזהו שאמרו שת"ח
מרכים שלום בעולם שנאמר ורב שלום בניך מפני
גזירתם במשפט להעמיד כ"א על מקומו ומבדילים
ביניהם שזהו עיקר השלום כידוע וד"ל. ומה שאמר
שנקרא בונין בנינו של עולם היינו שבונים לבנין
המלכות שנקרא עולם שהוא בחי' מלכותו מל' כ"ע כי
אין מלך בלא עם ואין קיום לבנין המל' שנקר' מלך
עולם כ"א ע"י שרי המלוכה שנקר' בונים בנין המלוכה
להיות שיסוד בנין המלוכה הוסד עפ"י משפט דבר
מלכות להעמיד ארץ על השלום שלא יגביר הרע
והשקר על הטו"ר והאמת ויהיה כ"א על מקומו
ומדריגתו כנ"ל והן התנאים שעוסקים בפסק ההלכות
דתורה שבעל פה מל' קרינן לה וכל דבריהם דבר
משפט מלכות להעמיד ארץ וע"כ נקראים בונים
שעוסקים בבנינו של עולם כו' וד"ל:

שער התשובה. איתא בר"מ. לד"ה

כרעא כו' וזהו שאמר ברישא דוקא וכל בניך למודי ה'
ואח"כ אמר ורב שלום בניך על עסק ת"ח בתורה
דא"ת בניך כו' להיות שהת"ח העוסקים בפסקי
ההלכות דתושבע"פ לגזור אומר בדבר מלך שזה טמא
וזה טהור ויהיה פירוד והבדל בין טו"ר ולא יתערב זר
כו' וטמא טמא יקרא ויורחק ויובדל כנ"ל נמצא
נקראים בונים בנינו של עולם בחי' התיקון מפני
שבחכמ' איתברירו כנ"ל כמלך שמעמיד ומקיים
העולם בדבר משפט כשגזור אומר בעניני תיקון
המדינה שלא יהיה איש את רעהו חיים בלעו כו'
ובגזירתו כ"א על מקומו יבוא דבר זה יהיה כך וכך
ולא יתנשא ויתערב השקר והרע על האמת והטוב כי
רחוקים ומובדלים כ"א על מקומו ולא יתכן בהם ענין
מלחמה כלל כי לא יתכן המלחמה רק בהיות ב' הפכים
בקירוב וחיבור כנ"ל בענין הקרבה דצלותא כו' וכך
מתניתין מלכתא נקראו בונים כמו שרי המלוכה שכל
עניני דבר מלכות במדינה נכתבים ונגזרים על פיהם
לרחק ולקרב להשפיל ולהרים ולזאת יהיה שלום בארץ
כ"א על מקומו יבא דוקא ולא יעמוד א' במקום זולתו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

וזהו בחי' ראש עפ"י קבלה אימא מקנא בכורסי',
ויצירה הוא בחי' או"ר מדות שהוא בחי' לב וזהו ז"א
ביצי', שית ספירין מקננין ביצי', ומל' בעשי' שזהו
בחי' רגל, וזהו ציור אדם למעלה, אבל השתחואה
בפישוט ידים ורגלים שזהו מורה שהראש והגוף והרגל
כולם שוין במעלה ולא כמו בחי' אדם שהראש הוא
למעלה מהלב והלב הוא למעלה מהרגל אלא הכל
שוין, והפ"י הוא מחמת שהוא ביטול לגבי מעלה גבוהה
ששם הראש והרגל שוין. והענין הוא כי באמת אין
ערוך אליו כלל אפי' כטיפה בים אוקיאנוס, כי אפי'
טיפה בים אוקיאנוס יש לה ערך, ובאמת כולא קמי'
כלא חשיבי' ובטל במציאות ממש, וכמ"ש כולם בחכ'
עשית, שאפי' החכ' שהיא ראשית ההשתלשלות
כעשיה גשמית נחשבת לגבי עצמותו, וכשהגילוי
מעצמותו שלמעלה מההשתלשלות אזי הביטול מזה
נק' פישוט ידים ורגלים ושוין הרגל והידים והראש.
וזה הגילוי הי' בבהמ"ק ולכן הי' ההשתחואה בפישוט
ידים ורגלים שזהו מורה על ביטול עצמי שבלא טעם
ודעת כלל למעלה ממדרגת אדם שהוא עפ"י טעם

ומעתה י"ל [ענין] הגילוי אלקות שהי' במקדש, כי
הנה אנו אומרים ואין אנו יכולים לעלות
ולראות ולהשתחות לפניך, והנה לעלות וליראות אין
אנו יכולים כי חרב בהמ"ק אבל להשתחות לפניך
אפשר אפילו בלא בהמ"ק וכמ"ש ואנחנו כורעים
ומשתחיים לפני ממה"מ הקב"ה, אך הענין שיש ב'
מיני השתחואה א' שמשתחיים לפני האדון מחמת
אימת האדון שזהו השתחואה חיצונית אבל השתחואה
הב' כשמשתחיים לפני הקב"ה שזהו השתחואה
פנימית (והחילוק הוא השתחואה חיצונית) הוא רק
כשמרכין ראשו וכורע הגוף מעט והשתחואה פנימית
הוא בפישוט ידים ורגלים וניכר בגוף ג"כ השתחואה
פנימית) ובבהמ"ק הי' השתחואה בפישוט ידים ורגלים.
והענין הוא כמ"ש לכבודי בראתיו יצרתיו אף
עשיתיו שהם ג' עולמות בי"ע וזהו ציור אדם
כמו באדם גשמי יש ג' בחי' ראש וגוף, והוא הלב
שכולל הגוף, ורגל, כך הוא למעלה ג' עולמות בי"ע
וכמו שבראש הוא השכל והשגה כך למעלה ג"ע
דבריהם שם הנשמות יושבי' ומשיגי' השגות אלקות

- 1 ודעת מחמת שמלמעלה הגילוי הוא למעלה מבחי' 2
 2 אדם, כי אפי' חכ' דאצי' נק' בחי' אדם וכמ"ש ועל 3
 3 הכסא דמות כמראה אדם שהוא ע"ס דאצי' כידוע, 4
 4 והגילוי בבחמ"ק הוא למעלה מבחי' אצי' מבחי' 5
 5 עצמותו ומחמת זה ה' שם ביטול פנימי' בנשמות 6
 6 ישראל בהשתחוואה פנימי'.

אדם כי יקריב

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 **וביאור** ענין ההתחברות יותר הוא כי כהן גדול רב 2
 2 חסד שבלי גבול, ואיש כהן חסד סתם, וכנודע 3
 3 דאית חסד ואית חסד כו', כמו בגשמיו' יש מי שהוא 4
 4 בעל צדקה בגבול, ויש הרבה מאד, ובכלליו' חסד 5
 5 שבעוה"ז עושר ומזון בגבול, וחסד שבעולמו' העליוני' 6
 6 בלי גבול, ובכדי שיתחברו יחד הוא ע"י גילוי בחי' 7
 7 עליונה יותר, ולכן חגר האבנט בין אצילי ידיו דוקא 8
 8 ששם צ"ל ההתחברות (כי הוא בחי' חו"ג) והיינו ע"י 9
 9 ל"ב נתי' שעש"ז נק' הלב כן, לב שבו יש ל"ב אורות 10
 10 ע"י התחלקות הדעת לב' מוחי' חו"ג כנ"ל, ומקיפו
- 11 ומחזירו כרך ע"ג כרך בחי' עיגולים, כנודע הענין 12
 12 בבחי' עיגולי' ויושר שהעיגולי' הוא עד"מ כשהאדם 13
 13 משיג איזה שכל ששכלו מקיף אותו דבר המוקף כו', 14
 14 וכן הרב מקיף את שכל התלמיד, משא"כ התלמיד אינו 15
 15 מקיף את שכל הרב כי אינו מבין בו רק מעט מה 16
 16 שהבינוהו הרב, אבל הרב מבין כל מהות התלמיד 17
 17 ומקיפו כו', וכן למעלה המגביהי לשבת וע"כ משפילי 18
 18 לראות בשמים וארץ סוכ"ע, משא"כ אנחנו איננו 19
 19 תופסים רק מעט הנראה, וכך היו בגדי כה"ג מבחי' 20
 20 מקיפי' סוכ"ע כנ"ל.

ולבני אהרן תעשה כותנות

בס"ד. (ש"פ תצות, ל"ב). תצות פד"ח מ"ס מ"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

- 1 **ועל פי הנובר לעיל יובן מה שכתוב** אני לדודי ודודי לי 2
 2 **הרועה בשושנים**, דבתחילת המאמר הביא דברי הזוהר: 3
 3 "בשושנים" - ששונים בהלכות, והקשה על זה: א. מה 4
 4 שייך ענין "ששונים בהלכות" ל"אני לדודי"? ב. מהו 5
 5 ענין "הרועה בשושנים", שהרי מרעה שייך לגבי צאן? 6
 6 דהנה מה שכתוב **אני לדודי ודודי לי** זהו העבודה 7
 7 **דבאתערותא דלתתא** - התעוררות האדם ("אני לדודי") 8
 8 - נמשכת **אתערותא דלעילא** - התעוררות מלמעלה 9
 9 ("ודודי לי") - והיינו ש"אני לדודי" היא העבודה של 10
 10 האדם למטה בהכחות גלויים **שבנפש המלובשים בגוף** 11
 11 **ונפש הבהמית כו'** שהיא מביאה את "ודודי לי" - 12
 12 ההמשכה מלמעלה, 13
 13 **דפעם** אחרת כתיב⁴⁵ (כתוב) בסדר הפוך דודי לי ואני 14
 14 לו היינו, בבחינת **אתערותא דלעילא** הקודמת 15
 15 **לאתערותא דלתתא** **שבנפש** זהו בבחינת מקיפים
- 16 **שבנפש כו'**, כלומר, גילוי הכוחות העצמיים בנפש שלא 17
 17 תלויים בעבודת האדם, שזהו "ודודי לי", ומה שכתוב 18
 18 **אני לדודי כו'** זהו בכחות פנימים **שבנפש כו'**, 19
 19 שהתעוררותם תלויה בעבודת האדם מלמטה. 20
 20 ואילו בפסוק המבואר במאמר זה "אני לדודי ודודי לי", 21
 21 הסדר הוא, קודם ישנה עבודת האדם ורק אחר כך באה 22
 22 ההמשכה מלמעלה. 23
 23 ובכדי להיות **אתערותא דלתתא** על זה אומר הרועה 24
 24 בשושנים שפירש על זה הזוהר: ששונים הלבבות רתורה 25
 25 נותנת כח על זה להיות **אתערותא דלתתא** - התעוררות 26
 26 האדם למטה - דכדברי הפסוק⁴⁶: ה' עוז לעמו יתן ה' 27
 27 יברך את עמו בשלום, שהעוז הוא התורה כנ"ל, שבכוח 28
 28 התורה יוכל האדם לעלות ולהתעורר כו'. 29
 29 אמנם מה שכתוב הרועה בשושנים כו' - מהי השייכות 30
 30 למרעה? הוא כראיתא במדרש⁴⁷ **אני לו לצאן** והוא לי

בשורשה ומקורה.
 וזהו נרמז בפסוק אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים
 דבכדי להיות אני לדודי בבחינת אתערותא דלתתא וזהו
 על ידי ששונים בחלכות כו', - כלומר, לימוד התורה
 נותן לאדם את הכוח להתעורר ולעזוב את עניניו הלא
 טובים, וגם בכח התורה לבוא על ידי זה לבחינת רעותא
 דלבא כו' - התעוררות המקיפים שבנפש, והיא הבחינה
 שנמשכת מלמעלה.
 וזהו אני לדודי בחדש אלול בבחינת שכחי עמך כו' -
 עזיבת הרגילות, ועל ידי זה רועה אותנו בשושנים כיון
 שבכח התורה לבוא לבחינת תשובה עילאה כו'.
 קיצור.
 וביאור ענין ארון עוזנו, ארון לשון דבורא, ויקדים ענין
 בתי בחינת מקבל, והיינו שאין בו כח לעורר את האהבה
 מפני חלישות הנפש האלקית בהתגברות החומרות
 שאין בו כח לצאת ולהתגבר, והוא ענין גלות הנפש,
 ועל דרך ענין הגלגולים רחמנא ליצול, מכל מקום להיות
 שהנפש הבהמית מוכן בצורת אדם יכול להיות התגלות
 והתגברות הנפש האלקית (והגרעון בזה שמסתיר,
 והמעלה שיכול להיות התגלות)
 והוא על ידי התורה בחינת עוז ותושיה, וזהו ענין בת
 שאין היציאה בכח עצמו כי אם על ידי התורה, ותחלה
 צריך להיות שכחי עמך בחינת תשובה תתאה, והוא
 הכפיה בהדברים שמורגל בהם.
 ובה יובן אני לדודי שזהו אתערותא דלתתא, והוא על
 ידי הרועה בשושנים תורה, ופירוש הרועה שבא גם
 לבחינת רעותא דלבא והיא תשובה עילאה דראש השנה
 ויום כיפור, ותחלה צריך להיות שכחי עמך באלול.

אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים

בס"ד. יום ב' דר"ה, תער"ג

לרועה, - עם ישראל נקראים צאן והקדוש ברוך הוא
 נקרא רועה, ומבואר במקום אחר שזהו ענין בחינת
 רעותא דלבא (רצון הלב) שלמעלה ממעם ודעת
 שהקדוש ברוך הוא רועה אותנו במדריגה זו שנותנים
 מלמעלה כו', - כאשר אנו מבינים בשכל, ומצד זה באה
 ההתעוררות, איננו נקראים צאן, ודוקא כאשר
 ההתעוררות היא על ידי "רעותא דלבא" - רצון הלב
 שמעבר לשכל, אז נקראים אנו צאן, כפי שצאן מקבל
 מהרועה
 וזה - הדרגה של רצון הלב שמעבר לשכל - נמשך גם
 בן על ידי התורה. וזהו היא השייכות בין "הרועה"
 ל"שושנים", שעל ידי לימוד התורה ("ששונים
 בהלכות") נמשך הרעותא דלבא שהיא בחינת מרעה.
 דהנה התורה נדרשת ב"ג מדות - המופיעים בכרייתא
 של רבי ישמעאל שאומרים קודם התפילה, שהן כנגד
 י"ג מדות הרחמים - שזה נרמז ב"שושנה" שיש בה
 שלש עשרה עלים⁴⁸, ועל כן - כיון שהתורה ממשיכה
 את י"ג מידות הרחמים - בה ועל ידה מאיר בנפש
 בחינת המקיפים דנפש שזהו ענין רעותא דלבא (רצון
 הלב הפנימי) כו', ובכדי שיפעול אור התורה בנפשו וזהו
 על ידי ההכנה דשכחי עמך ובית אביך כו' - לעזוב את
 הרגילות בענינים החומריים, כנוצר לעיל,
 וזהו לסיכום ענין אני לדודי - התעוררות האדם מלמטה
 - דקאי על חדש אלול וידוע דאלול הוא בחינת תשובה
 תתאה (תחתונה) שזהו ענין שכחי עמך כו', - היציאה
 מהרגילות, ועל ידי זה אחר כך בראש השנה ויום כיפור
 באים לבחינת תשובה עילאה (עליונה) כו' שאינה על
 חטאים ועוונות, אלא כתוספת דביקות של הנשמה

48. כמבואר בלקוטי תורה פ' ראה במאמר "אני לדודי".

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[טבת ה'תש"ג]

מלומר די", יהיה כזה שפע גדול שהשפתיים שלכם
 תתעייפנה מאמירת די.
 את השפע הגדול הזה של ברכה והצלחה מבטיח ה'

"והריקותי לכם ברכה עד בלי די"¹.
 כפי שהאבן-עזרא מפרש, לא רק 'מספיק', אלא יהיה
 יותר מאשר נחוץ, כמאמר² "עד שיכלו שפתותיכם

הגדולה שעשה בכך ששיער שאבימלך יבוא לקראתו
בסיוע מסוים בעת דחקו ורעבונו הגדולים.
כפי שכתוב במשנה באבות¹³: "הוּוּ זְהִירִין בְּרִשּׁוֹת
שָׁאִין מִקְרִבִין לוֹ לְאָדָם אֲלֵא לְצוּרֶךְ עֲצָמָן, נִרְאִין
כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת הַנֶּאֱתָן וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת
דְּחָקָן".
בהיותו בגר, ברעב ובדוחק, הוא החליט ללכת
למצרים.
השם נראה אליו ואמר לו – אל תרד מצרימה, השאר
לגור בארץ פלשתים¹⁴.
יצחק נשאר בגר וסבל הרבה מהתושבים, עד שהמלך
הורה שלא יגעו ביצחק ובמשפחתו¹⁵.
יצחק זרע את השדות שהיו ברשותו וה' יתברך נתן את
ברכתו, לשלמרות שהארץ היתה רעה, עת רעב, מעט
גשם והרבה רוחות, בכל זאת, בברכתו של ה' יתברך,
השדות הרעים בזמן הגרוע נתנו פי מאה מהמשוער
שהשדות יתנו¹⁶.
קיצור. מבאר שה' יתברך נותן שפע ברכה לאלו
שנותנים מעשר. כאשר פרץ הרעב הגדול בכנען, יצחק
רצה ללכת למצרים. כשחנה בפלשתים התפלא
מהאדישות של אבימלך – שכרת ברית עם אביו
אברהם – לסבלות הרעב שלו. ה' יתברך נתן הצלחה
וברכה מופלאה ביבול של שדותיו.

יתברך למי שישמרו את מצות המעשר³, שכך עשו
האבות, אברהם יצחק ויעקב. הם נתנו מעשר וזכו
לעשירות רבה והצלחה.
להבין זאת:
כתוב⁴ "ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה
ויקרא שמה רחובות, ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו
ופרינו בארץ".
יצחק העתיק את מושבו משם (מהמקום שבו חפר
קודם לכן שתי בארות⁵), וחפר עוד באר, ועל באר זו
רועי גרר לא רבו.
לבאר זו קרא רחובות, רחבות, ואמר שעתה ה' יתברך
הרחיב לנו ואנחנו נתרכה בארץ.
יצחק חי בארץ כנען, וכאשר נהיה רעב גדול הוא תכנן
ללכת למצרים, כמו שעשה⁶ אביו אברהם בעת הרעב
הגדול⁷.
כאשר יצחק הלך מכנען למצרים הגיע לפלשתים⁸, כי
פלשתים נמצאת בין מצרים וכנען, והדרך הקצרה
ביותר מכנען למצרים היא דרך פלשתים, כמו שכתוב⁹
"ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא"¹⁰.
יצחק שיער שכאשר יבוא לפלשתים אזי המלך
אבימלך, שכרת ברית עם אביו אברהם¹¹, בודאי יסייע
לו בעת צרה כזו של רעב כה גדול¹².
בבואו לפלשתים התיישב יצחק בגרר, ונוכח בטעות

ב.

47

פגש אותו בלחם ויין, ואברהם נתן לשם מעשר מכל
מה שהיה לו.
גם יעקב נתן מעשר מכל מה שהיה לו, כמו שכתוב²¹
"וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך".
גם יצחק נתן מעשר מכל מה שהיה לו.
אודות מעשר, כתוב בתורה²² "עשר תעשר את כל
תבואת זרעך". אומר על כך ר' יוחנן² מהו שנאמר
בתורה במצות מעשר הביטוי "עשר תעשר"?
כוונתו של ר' יוחנן היא, שהרי היה די שהתורה תאמר

על הפסוק¹⁶ "ויוזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה
ההיא מאה שערים ויברכהו ה'", אומר רש"י שמאה
הפעמים זהו חלק המעשר, כלומר שחלק המעשר היה
פי מאה מכפי ששיערו קודם לכן.
בפרקי דרבי אליעזר¹⁷ כתוב "ויוזרע יצחק" – הוא זרע
צדקה, נתן מעשר מכל מה שהיה לו, כמו שכתוב¹⁸
באברהם "ויתן לו מעשר מכל".
כאשר אברהם שב מהמלחמה עם המלכים, אזי שם¹⁹
בן נח, שהיה מלך בעיר שלם, לאחר מכן ירושלים²⁰,

(12) רמב"ן שם.

(13) פרק ב, משנה ג.

(14) תולדות כו, ב"ג.

(15) שם יא.

(16) שם יב, וברש"י. ראה גם במאמר הבא (לקמן ע' 151).

(17) פרק לג [הערת כ"ק אדמו"ר].

(18) לך לך יד, כ.

(19) שם יח, וברש"י.

(20) תרגום אונקלוס שם. בראשית רבה פרשה מג, ו.

(21) ויצא כח, כב.

(22) ראה יד, כב.

(3) רמב"ם, הלכות מלכים פרק ט, לקוטי שיחות חלק ה, ע' 68.

(4) תולדות כו, כב. בכל הבא לקמן ראה גם במאמר ד"ה "וקיבל היהודים" אות ג (לקמן ע' 165).

(5) שם יט-כא.

(6) רש"י, שם ב.

(7) לך יב, י.

(8) תולדות כו, א.

(9) בשלח יג, יז.

(10) רשב"ם על תולדות כו, א.

(11) וירא כא, ב"ג.

19 ענה לו ר' יוחנן, לך ועשה כך ותראה.
20 שאל הילד, וכי מותר לנסות את ה' יתברך, הרי כתוב²⁴
21 "לא תנסו את ה'?"
22 ענה לו ר' יוחנן – אכן, בכל דבר אסור לנסות את ה'
23 יתברך, רק על מצות מעשר אמר ה' יתברך, על-ידי
24 הנביא מלאכי¹, "ובחנוני נא בזאת", הביאו את כל
25 המעשר לאוצרות בית המקדש, שיהיה לכל צרכי בית
26 המקדש, שלכך לקחו את כספי המעשר, ונסו אותי
27 בזה, אם לא אפתח את ארובות השמים ואתן לכם
28 ברכה עד בלי די, עד שאתם בעצמכם תאמרו שזה
29 מספיק.
30 כל זה הוא עבור נתינת מעשר.
31 קיצור. רש"י אומר, שהברכה של מאה שערים היתה
32 למעשר. בפרקי דר' אליעזר כתוב שיצחק אבינו נתן
33 מעשר מכל, כמו שאברהם אבינו ויעקב אבינו נתנו
34 מעשר. המעשר מביא לעשירות. המעשה בבנו של ריש
35 לקיש. ה' יתברך אומר שינסו אותו בזה.

59 לפני מותו קרא לבנו ואמר לו ששדה פלונית נותנת כל
60 שנה אלף מידות תבואה, והזהירו לתת את מאה
61 המידות למעשר כל שנה.
62 בשנה הראשונה לאחר פטירת האב, הבן נתן את מאה
63 המידות למעשר.
64 בשנה השניה נמלך בדעתו שנתנית מאה מידות למעשר
65 זה יותר מדי, והחליט לא לתת מעשר כלל.
66 השדה לא הצמיחה יותר מאשר מאה מידות.
67 גדל רק כמה שנתן למעשר בשנה שעברה.
68 אמרו לו קרוביו, כאשר עשית כפי שאביך ציוה עליך,
69 השדה נתנה תבואה אלף מידות ואתה נתת מעשר, אתה
70 היית בעל-הבית וה' יתברך היה הכהן.
71 כאשר החלטת לא לתת מעשר, גדל רק מאה במידה,
72 ואז ה' יתברך הוא בעל-הבית ואתה הכהן.
73 זהו פירוש הכתוב²⁶ "ואיש את קדשיו לו יהיו" – כפי
74 שהאדם מתנהג עם הקדשים שלו, כך הם הדברים
75 הפרטיים שלו.
76 מי שאינו נותן את המעשר כראוי, אין לו אלא כשיעור
77 המעשר, וזה שנותן מעשר בעין יפה, נותן לו ה' יתברך
78 ברכה מרובה.
79 זהו "ויברכהו ה'", שעל-ידי המעשר זכה יצחק
80 לעשירות גדולה.

1 "עשר את כל תבואת זרעך". לשם מה כתוב "עשר
2 תעשר"?
3 אומר על כך ר' יוחנן שכוונת המילה "תעשר" היא –
4 אתה תתעשר.
5 זהו הפירוש "עשר תעשר" – תן מעשר כדי שתתעשר.
6 הגמרא אומרת²³, רבי שאל את ר' ישמעאל בר' יוסי
7 מדוע האנשים העשירים בארץ ישראל זכו לעשירות
8 שלהם?
9 ענה לו ר' ישמעאל – כי הם שומרים את מצות מעשר.
10 הגמרא² מספרת שר' יוחנן פגש את הבן של גיסו, ריש
11 לקיש.
12 שאל אותו ר' יוחנן איזה פסוק למד היום.
13 ענה הילד שלמדו את הפסוק "עשר תעשר",
14 שאל הילד את ר' יוחנן מה הפירוש "עשר תעשר".
15 ענה לו ר' יוחנן שהפירוש הוא, תן מעשר כדי
16 שתתעשר.
17 שאל הילד, מנין לך שכאשר שומרים את מצות מעשר
18 מתעשרים?

ג.

37 בתוספות בגמרא בתענית² על המילים "עשר תעשר"
38 כתוב – וכך נכתב בספרי על הפסוק "עשר תעשר את
39 כל תבואת זרעך, היוצא השדה שנה שנה"²² –
40 מהלשון "את כל תבואת זרעך" יודעים אנו שיש לתת
41 מעשר מהתבואה, אך מהיכן אנו יודעים שיש לתת
42 מעשר גם מרווחים אחרים?
43 זהו מכך שכתוב "את כל תבואת".
44 כדי להורות שיש לתת מעשר מתבואה, די היה שיהיה
45 כתוב "עשר תעשר את תבואתך", והמילה "כל" באה
46 לומר שמכל ריוח שהאדם מרויח, עליו לתת מעשר.
47 כתוב "היוצא השדה שנה".
48 כאשר נותנים מעשר, ה' יתברך נותן ברכה בדבר
49 שממנו נתנו מעשר, אך כאשר לא שומרים את מצות
50 המעשר מהתבואה, אזי צומח בשדה רק כשיעור
51 המעשר של השנה שעברה.
52 זהו "היוצא השדה שנה שנה" – מה שהשדה מוציאה
53 בשנה זו, הוא "שנה" – כשיעור המעשר של השנה
54 שעברה.
55 איש²⁵ אחד היה זהיר מאוד במצות מעשר.
56 היתה לו שדה שבכל שנה צמחו בה אלף מידות תבואה
57 והוא נתן מהן מאה מידות למעשר.
58 כך הוא נהג כל חייו והיה עשיר גדול.

25 שמות רבה, פרשה לא, יג. מדרש תנחומא, ראה, י.

26 נשא ה, י.

23 שבת קיט, ע"א.

24 ואתחנן ו, טז.

לא נותנים מעשר, אזי ה' יתברך הוא בעל-הבית
והאדם הוא הכהן, שאין לו אלא עשירית ממה שהיה
לו כאשר הוא נתן מעשר.

והריקותי לכם ברכה

קיצור. מבאר שיש לתת מעשר מהכל. סיפור מופלא
אודות מעשר. בעל-הבית נותן מעשר לכהן. כשנותנים
מעשר, האדם הוא בעל-הבית וה' יתברך הכהן. כאשר

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

בעבודת יום כיפור היו שני שעירים, שעיר אחד
לחטאת ושעיר אחד לעזאזל. שני השעירים היו
צריכים להיות שווים בכל, בצבע, בגובה ובשווי¹⁹,
והגורל קבע מי מהם יהיה לחטאת ומי לעזאזל, שכן
גורל הוא מדריגה גבוהה.

המן ידע שבני ישראל ה"יהודים" חשובים מאד
אצל השי"ת, והפיל פור הוא הגורל, בתקוה שעל ידי
הגורל ימצא את היום המתאים ביותר - היה לא
תהיה - להשמדת ישראל.

אך, הוא טעה טעות גמורה. הוא לא אמד ולא
שיער יקרותם של בני ישראל אצל השי"ת הנקראים
"בנים למקום", הוא לא אמד נכונה את גדולת הלב
היהודי המסירות נפשי, הוא לא יכול היה להבין את
המהפכה הגדולה שתשובה ומסירות נפש פועלות
למעלה.

והשי"ת שלח את הישועה הגדולה של נס פורים,
להציל את הגוף היהודי יחד עם הנשמה היהודית.

* * *

הסך-הכל הוא:
יהודים התנתקו מתורה ומצוות וחשבו להיות עם
עצמאי ולא עם ה'.

קם יהודי "עברי" בעל "להכעיס" בלי אמונה ובלי
תורה ומצוות שהכתים את השם "עברי".

יהודים מתנזרים מהשם "עברי" ומכתירים את
עצמם בשם "יהודי", המגלה את מסירות הנפש
הגדולה ביותר על קיום התורה והמצוות.

המן וחבר מרעיו זורקים בבושה ובלעג את
היהודי העברי והורסים את ישותם וקיומם, והיהודי
העברי נשבר בגוף ובנפש.

הגאון ומסירות הנפש של ה"היהודי", מעורר את
הנקודה היהודית גם ביהודי ה"עברי", החוזרים
ליהדות, דבר המביא ישועה כללית, ומסירות נפשם
הטהורה של ילדי ישראל מוביל את המן ובניו לתליה.

המן וחבר מרעיו המשיכו בעבודתם השפלה
והבוזיה להשמיד - היה לא תהיה - את בני ישראל
בכל מדינות מלכות אחשורוש, ומבלי יכולת לקבוע
את התאריך המדויק להשמדת העם היהודי, הפיל
פור (גורל) שנפל על היום י"ג באדר. בשנת שלשת
אלפים ארבע מאות וארבע, בי"ג בניסן, יצא צו
מלכותי אל כל מאה עשרים ושבע המדינות, שהיום
י"ג באדר הבא - כעבור אחד-עשר חדשים - הוא
היום שבו על כל העמים להשמיד - היה לא תהיה -
את כל היהודים.

ביום השלישי לעבודת התשובה היהודי אז - ביום
ראשון של פסח בשנת ג' אלפים ת"ד - פסקו בבית
דין של מעלה, שהשי"ת ישלח ישועה לכל היהודים
במלכות אחשורוש.

למחרת למד מרדכי עם חלק מתלמידיו הלכות
קמיצה. בתוך כך נראה שר השרים, המן הרשע, הולך
אל מרדכי - להבדיל -. יכולים לדמיין הציור בענין
זה, איך המן הולך אל מרדכי. בני ישראל הרי היו
מוכנים להריגה, הם הרי ידעו שבעוד אחד-עשר
חדשים יהרגו את כולם. - יהודים שהיו עשר שנים
ברוסיה יודעים את הציור איך הרגיש יהודי בהיתקלו
ב"כפתורים". - מרדכי הורה לתלמידיו להתפזר
ולהינצל מידי של המן. ענו לו תלמידיו כולם בקול
אחד: "אתך אנחנו בין לחיים ובין למות"¹⁷.

הכרזתם המסירות נפשית הטהורה והלבבית של
ילדי התורה "אתך אנחנו בין לחיים ובין למות" מורה
על מדת מסירות הנפש שבני ישראל הגיעו אז אליה.

* * *

ידוע לכל המאמר¹⁸ שיום הכיפורים הוא
כ'פורים, כמו פורים.

בחסידות מוסבר ענין זה בהסברה הבנתית. בלי
ידיעת החסידות קשה להבין כיצד יכולים להשוות
את היום הקדוש יום כיפור לפורים.

ק, א. בהוספות שם כא, א.
(19) יומא פ"ו מ"א.

(17) אסתר רבה י, ד. וראה פסיקתא דר' כהנא פסקא העומר. ילקוט
שמעוני רמז תתרנ"ח.

(18) ראה תקוני זוהר ת"י כא (נז, ב). תורה אור צב, ד. צג, ג. צה, ד.

15 חפצנו²¹, קם יהודי "עברי" בלי אמונה ובלי תורה
16 ומצוות, דחו ושכחו על מקור מחצבתם ועל שנמצאים
17 בגלות.
18 בימיו של המן קבלו היהודים העבריים את חיי
19 הגלות בזרועות פתוחות ובשמחה שירתית. הם לא
20 רצו לדעת שימי הגאולה קרבים, בהיותם בעלי תאוה
21 מטופשים לא רצו לשמוע על הגאולה, לעגו מדברי
22 אזהרתו של מרדכי ומנבואתו של מלאכי. היו אלה
23 ימים של שפוט השופטים, בעל הרכוש הקטן ביותר
24 היה מעיז בצורה המחוצפת ביותר כנגד ראשי
25 הדמויות התורתיות. וכאשר ניתן עליהם האסון
26 הגדול, ראו וחשו אותם פוליטיקאים עבריים
27 ומתבוללי המותרות איזה ערך יש לאותה פוליטיקה
28 ואיזה בטחון יש לעשירותם.

פורים בסעודה

(21) איוב כא, יד.

(20) מגילת אסתר ט, כח.

4 כן הדבר, מעט הוא אשר נעשה לטובת הסובלים
5 ירחמם השי"ת, הרוב יוצאים חובתם באנחה, ושוכחים כי
6 טוב יותר פועל אחד מאלף אנחות, והשי"ת יחוס וירחם
7 על עמו ונחלתו בגו"ר.
8 הדו"ש מכבדו ומברכו.

9 יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

1 * * *
2 על נס פורים כתוב²⁰ "והימים האלה נזכרים
3 ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה
4 ומדינה ועיר ועיר, וימי הפורים האלה לא יעברו
5 מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם".
6 למותר לפרש מלים אלו, המובנות לכל. אך חשוב
7 ביותר להעיר על הביטוי הכפול "וימי הפורים האלה
8 לא יעברו מתוך היהודים", "וזכרם לא יסוף מזרעם",
9 ושלנס פורים זקוקים ל"יהודים" בעלי מסירות נפש
10 על תורה ומצוות.
11 מאורעות העולם הנוכחיים צריכים להזכיר לנו
12 את התקופה העתיקה של המן, החוזרת עתה ביתר
13 הדגשה. חלק מסויים מעם ישראל שכחו שהם עם
14 ה', "ויאמר לא-ל סור ממנו ודעת דרכיך לא

אגרות קודש

ב"ה, כ"א תמוז, תר"צ

אני ברעמון

אל כבוד הרה"ג הנודע לשם תהלה

אי"א מוהר"ר בנימין שי הכהן

שלום וברכה!

מכתב כבודו הגיעני ימים אחדים טרם עזבי ארצות

3 הברית.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח טבת, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...מה שמסיים במכתבו, אז פון עם קומט אסאך ומתחנן מהשי"ת לסייעו בזה, כיון שאינו מתאים למה שמגיע ממנו כו', הנה ידוע פסק רז"ל שהמקדש עצמו מעט למטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה, אבל עכ"פ צ"ל הקידוש במעט, ולפתוח כחודה של מחט לכל הפחות, וכחות אלו ניתנו לנו בשופי מנשיאנו הק' זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אלא שצריך להחזיק צנור ההתקשרות עמהם פתוח ולהרחיב עד כמה שאפשר, והוא ע"י ההליכה בדרך אשר הורו לנו, שמירת תקנותיהם לימוד תורתם וכו' והעולה על כולנה הוא הענין דאהבת ישראל, אשר בהתאחדות עם עוד ישראל בכלל ואנ"ש בפרט, הנה הרי זה כלי המחזיק ברכה וברכתו של הקב"ה שהיא ברכה עד אין קץ, ובמילא - הן בענינים הגשמים והן בענינים הרוחניים.

פרשת ויגש

מד וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר כִּי אֲדֹנִי
 וּדְבַר־נָא עֲבֹדָה דָּבָר בְּאָזְנִי אֲדֹנִי וְאֶל־יָחִיד אֶפְדָּה
 בְּעֲבֹדָה כִּי כְמוֹד כְּפָרְעָה: ^א אֲדֹנִי שְׂאֵל אֶת־
 עֲבָדֶיךָ לֵאמֹר הִישַׁלְכֶם אֵב אוֹ־אֶח: ^ב וְנֹאמְרָא
 אֶל־אֲדֹנִי יִשְׁלָנוּ אֵב זָקֵן וְיִלְד וְזָקֵן קָטָן וְאֶחָיו
 מֵת וַיִּתֵּר הוּא לְבָדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֶהְיֶה: ^ג
^ד וְהֹאמְרָא אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאֶשְׁמָחָה
 עֵינֵי עָלָיו: ^ה וְנֹאמְרָא אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יֻכַּל הַנֶּעֱרָר
 לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעַזֵּב אֶת־אָבִיו וְמָת: ^ו וְהֹאמְרָא
 אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא
 תִסָּפֶן לְרֹאוֹת פָּנָיו: ^ז וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עֲבָדֶיךָ
 אָבִי וְנִגְדַלְנוּ אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנִי: ^ח (וישראל) ^ט וַיֹּאמֶר
 אָבִינוּ שָׁבוּ שְׁבוּ־לָנוּ מַעֲמַד־אֶבֶל: ^י וְנֹאמְרָא לֹא
 נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אֲחִינוּ הַקָּטָן אִתָּנוּ וַיִּרְדְּנוּ
 כִּי־לֹא נוּכַל לְרֹאוֹת פָּנָיו הָאִישׁ וְאֲחִינוּ הַקָּטָן
 אֵינָנוּ אִתָּנוּ: ^{יא} וַיֹּאמֶר עֲבָדֶיךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם
 יֹדְעִתֶם כִּי שְׁנַיִם יִלְדֵה־לִּי אִשְׁתִּי: ^{יב} וַיֵּצֵא הֶאָחֵד
 מֵאִתִּי וְאָמַר אֵךְ טָרַף טָרַף וְלֹא רִאיוֹתִי עַד־
 הַנֶּה: ^{יג} וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעַם פָּנָי וְקָרְחוּ
 אִסּוֹן וְהוֹרִידְתֶּם אֶת־שִׁיבְתִּי בְּרַעַה שְׂאֵלְחָה:
^{יד} וְעַתָּה כִּבְאִי אֶל־עֲבָדֶיךָ אָבִי וְהַנֶּעֱרָר אֵינָנוּ אִתָּנוּ

וּנְפֹשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ: (ע"כ בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ מקץ. שבת חנוכה, ה'תשכ"ז)

בזמן הזה, יוסף הוא למעלה מיהודה, ולכן נאמר "ויגש אליו יהודה". היינו, שיהודה נגש אל יוסף, שהיה "המשביר לכל עם הארץ"; אבל לעתיד לבא יהיה יהודה למעלה מיוסף. וכמבואר במקום אחר שזהו מה שעכשו "תלמוד גדול", שזהו ענינו של יוסף, ולעתיד לבא יהיה "מעשה גדול", שזהו ענינו של יהודה.

ולעתיד לבא יתאחדו יוסף ויהודה, כמו שכתוב בהפטרה דפרשת ויגש: "הנה אני לוקח את עץ יוסף (ו)את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד ביד", והיינו, שביאת המשיח יתאחדו שניהם באופן ש"אחד באחד יגשו", שזהו ענין ד"ויגש אליו יהודה".

שני לא והיה פראותו כִּי־אֵין הַנֶּעֱרָר וְהוֹרִידוּ
 עֲבָדֶיךָ אֶת־שִׁיבְתִּי עֲבָדֶיךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׂאֵלְחָה:
^א כִּי עֲבָדֶיךָ עָרַב אֶת־הַנֶּעֱרָר מֵעַם אָבִי לֵאמֹר
 אִם־לֹא אֲבִיאָנוּ אֵלֶיךָ וְחִטָּאתִי לְאָבִי כָל־הַיָּמִים:
^ב וְעַתָּה יִשְׁב־נָא עֲבָדֶיךָ תַּחַת הַנֶּעֱרָר עֲבָדֶיךָ לֹא־נִי
 וְהַנֶּעֱרָר יַעַל עִם־אֲחָיו: ^ג כִּי־אִיךָ אֵעֲלֶה אֶל־אָבִי
 וְהַנֶּעֱרָר אֵינָנוּ אִתִּי פֶן אֶרְאֶה בְּרַע אֲשֶׁר יִמָּצֵא
 אֶת־אָבִי: ^ד מֵה ^ה וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל
 הַנִּצָּצִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מִעָלָי
 וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהַתְּנוּעָה יוֹסֵף אֶל־אֲחָיו:
^ו וַיִּתֵּן אֶת־קֻלּוֹ בְּכַבִּי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית
 פְּרָעָה: ^ז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֲחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד
 אָבִי חִי וְלֹא־יָכֹלוּ אֲחָיו לַעֲנוֹת אִתּוֹ כִּי נִבְחֲלוּ
 מִפָּנָיו: ^ח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֲחָיו גִּשׁוּ־נָא אֵלַי
 וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם
 אִתִּי מִצְרַיִמָּה: ^ט וְעַתָּה ^י אֶל־תַּעֲצֹבוּ וְאֶל־יָחִיד
 בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אִתִּי הִנֵּה כִּי לְמַחֲיָה שְׁלַחְנִי
 אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: ^{יא} וְכִי־זֶה שְׁנַתִּים הָרַעֵב בְּקָרֵב
 הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חֲרִישׁ וְקָצִיר:
^{יב} וַיִּשְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֵרִית
 בָּאָרֶץ וְלִהְיוֹת לָכֶם לְכַלִּיטָה גְּדֹלָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מלוקט ב עמ' ריב)

כִּי עֲבָדֶיךָ עָרַב אֶת הַנֶּעֱרָר (מד, לב) ערכותו של יהודה בזה מצד זה שכל ישראל הם עצם אחד ממש, שלמעלה מהתחלקות (שהיא דרגה נעלית יותר מזה שכל ישראל מערבים זה בזה). לכן היתה ערכות זו אצל יהודה דווקא, שלו נתנה המלוכה, כי ספירת המלכות משרשת ב'כתר', שלמעלה מהתחלקות. ודבריו פעלו ענין זה גם ביוסף, ולכן לא יכל יוסף להתאפק והתנועע אל אחיו.

שלישי ^ה וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אִתִּי הִנֵּה כִּי
 הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁמָעֵנִי לֵאב לְפָרְעָה וּלְאָדוֹן לְכָל־
 בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ט מִהֲרֹוּ וְעָלוּ
 אֶל־אָבִי וְאִמָּרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֵךְ יוֹסֵף שְׁמָעִי
 אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרַיִם רִדָּה אֵלַי אֶל־

כַּלְדֵּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּרָא אֶת־
הַעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתַּחֲיִי
רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כרך ז עמ' 14)

ועתה לא אתם ששלחתם אתי הנה פי האלקים (מה, ח)
בספר התנ"א מבאר, שבאשר אדם גורם גזק לזולתו - אין
לו לנזק לכעס על המזיק, שכן אף שהמזיק נענש על רע
בחירתו, הנה על הנזק כבר נגזר בשמים, והרבה שלוחים
למקום. ויש לשאל, אם כן מדוע אמרו רז"ל (בבא קמא צב,
ב) לגבי השפעת הטוב "חמרא למריה טיבותא לשקליה",
והטעם - כיון שהשליח הוא בעל בחירה. ויש לומר,
שבהשפעת הטוב, השליח מוסיף לפעמים בהשפעה
שמלמעלה (כמו שמועילה תפלת צדיק או ברכתו). וראה
'תוספות' דבור-המתחיל חמרא: המשקה נותן בעין יפה למי
שהוא רוצה. . טוב עין וברך.

רביעי כה ויאמר ישראל רב עור-יוסף בני חי
אלכה ואראנו בטרם אמות: **כו** ויפיע ישראל
וכל-אשר-לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים
לאלהי אביו יצחק: **כז** ויאמר אלהים ל-
ישראל במראת הלילה ויאמר יעקב ויעקב ויאמר
הנני: **כח** ויאמר אנכי האל אלהי אביך אל-תירא
מדרה מצרימה כי-לגוי גדול אשימוך שם:
ו-אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם-עלה
ויוסף ישית ידו על-עיניך: **כט** ויקם יעקב מבאר
שבע וישאו בני-ישראל את-יעקב אביהם
ואת-טפם ואת-נשיהם בעגלות אשר-שלח
פרעה לשאת אתו: **ל** ויקחו את-מקניהם ואת-
רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה
יעקב וכל-זרעו אתו: **לא** ובניו ובניו אתו
בנותיו ובנות בניו וכל-זרעו הביא אתו
מצרימה: **ם**

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כרך ז עמ' 235)

אל תירא מדרה מצרימה (מו, א) לפי שהיה מצר על שניזקק
לצאת לחוצה לארץ (רש"י) יש לשאל, לפי זה הנה לו לומר
"אל תצטער" וכדומה, ולא "אל תירא". ויש לומר, דהנה
כשיהודי מכיר ומרגיש שהגלות אינה מקומו האמתי, והוא

תעמד: **א** וישבת בארץ-גשן והיית קרוב אלי
אתה ובניך ובני בניך וצאנך ובקרך וכל-אשר-
לך: **ב** וכלפילתי אתך שם פירעוד חמש שנים
רעב פן-תורש אתה וביתך וכל-אשר-לך:
ג והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין פירי
המדבר אליכם: **ד** והגדתם לאחי את-כל-
כבודי במצרים ואת כל-אשר ראיתם
ומהרתם והורדתם את-אחי הנה: **ה** ויפל
על-צווארי בנימין-אחיו ויבך ובנימין בכה על-
צוואריו: **ו** וינשק לכל-אחיו ויבך עליהם ואחרי
כן דברו אחיו אתו: **ז** ותקל נשמע בית פרעה
לאמר באו אחי יוסף ויטב בעיני פרעה
ובעיני עבדיו: **ח** ויאמר פרעה אלי-יוסף אמר
אל-אחיד זאת עשו טענו את-בעירכם ולכו-
באו ארצה כנען: **ט** וקחו את-אביכם ואת-
בתיכם ובאו אלי ואתנה לכם את-טוב ארץ
מצרים ואכלו את-חלב הארץ: **י** ואתה צויתך
זאת עשו קחו-לכם מארץ מצרים עגלות
לטפכם ולנשיכם ונשאתם את-אביכם
ובאתם: **יא** ועיניכם אל-תתם על-פליכם פירטוב
כל-ארץ מצרים לכם הוא: **יב** ויעשו-כן בני
ישראל ויתן להם יוסף עגלות על-פי פרעה
ויתן להם צדה לדרך: **יג** לכלם נתן לאיש
חלפות שמלת ולבנימין נתן שלש מאות פספס
וחמש חלפת שמלת: **יד** ולאביו שלח בזאת
עשרה חמרים נשאים מטוב מצרים ועשר
אתנת נשאת פר ולחם ומזון לאביו לדרך:
טו וישלח את-אחיו וילכו ויאמר אלהם אל-
תרגזו בדרך: **טז** ויעלו ממצרים ויבאו ארץ
כנען אל-יעקב אביהם: **יז** ויגדו לו לאמר עוד
יוסף חי וכיהא משל בכל-ארץ מצרים ויפג
לבו כי לא-האמין להם: **יח** וידברו אליו את

~ נקודות משיחות קודש ~ (זקוטי שיחות כרך כ עמ' 223)

כל נפש . . . שלשים ושלש (מו, טו) ובפרטן אי אתה מוצא אלא שלשים ושנים, אלא זו יוכבד (רש"י) הינו שהיא השלימה את המנין של שבועים נפש. ויש לבאר, דהנה המטרה של גלות מצרים הייתה גלוי האמונה הפשוטה שיש בכל יהודי - "ויאמן העם". ואשה בכלל רומזת לספירת המלכות, שנקראת "אמונה כל זאת", כי היא מתדירה בנשמות ישראל את האמונה שכל העולמות חיים וקיימים ממלכותו ותרבו - "מלכותך מלכות כל עולמים". ואף ביוכבד כן: בנה, משה, פעל וגלה את האמונה אצל בני ישראל, והיא עצמה, בתור מזלזת, עוזרת בהם אמונה ובטחון בה, לא להתפעל מפרעה ומגזרותיו.

ששי^{כה} ואת־יהוה^ה שלח לפניו אל־יוסף להורית לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן: ^{כז} ויאמר יוסף מרפבתו ויעל לקראת־ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על־צוואריו ויבך על־צוואריו עוד: ^{כח} ויאמר ישראל אל־יוסף אמותה הפעם אחרי ראיתי את־פניך כי עודך חי: ^{כט} ויאמר יוסף אל־אחיו ואל־בית אביו אעלה ואניידה לפרעה ואמרה אליו אחי ובית־אבי אשר בארץ־כנען באו אלי: ^ל והאנשים רעי צאן כִּי־אנשי מקנה היו וצאנם ובקרים וכל־אשר להם הביאו: ^{לא} והיה כִּי־יקרא להם פרעה ואמר מה־מעשיכם: ^{לב} ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד־עתה גִּם־אנחנו גִּם־אבותינו בעבור תשבו בארץ גשן פִּרְתוּעַבַת מצרים כל־רעה צאן: ^{לד} ויבא יוסף ויגיד לפרעה ויאמר אבי וצאנם ובקרים וכל־אשר להם באו מארץ כנען והנם בארץ גשן: ^{לה} ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם לפני פרעה: ^{לו} ויאמר פרעה אל־אחיו מה־מעשיכם ויאמרו אל־פרעה רעה צאן עבדיך גִּם־אנחנו גִּם־אבותינו: ^{לז} ויאמרו אל־פרעה לגור בארץ פֶּאֶנֶז כִּי־אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כִּי־כבד הרעב בארץ כנען ועתה ישכנונא עבדיך

מצטער על המצאו בה ומשתוקק לשוב למקומו - הרי תשוקה זו עצמה מרוממת אותו מעל לגלות ומעניקה לו את הכוחות הדרושים להתמודד עם הגלות ועם קשייה ללא מורא ופחד. והו הרימו בלשון רש"י: דוקא משום שאתה מצר על הגלות אין לך סבה לפחד ממנה.

חמישי^ה ואלה שמות בני־ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו בכר יעקב ראובן: ^ב ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרן וכרמי: ^ג ובני שמעון ימואל וימין ואהר ויכין וצחר ושאול בן־הפנענית: ^ד ובני לוי גרשון קהת ומררי: ^ה ובני יהודה ער ואונן ושלח ופרץ ורח וימת ער ואונן בארץ כנען ויהיו בני־פרץ חצרן וחמול: ^ו ובני יששכר תולע ופיה ויוב ושמרון: ^ז ובני זבולן סרד ואלון ויחלאל: ^ח אלה ^ט בני לאה אשר ילדה ליעקב בפרדן ארם ואת דינה בתו כל־נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש: ^י ובני גד צפון וחגי שוין ואזבן ערי וארודי ואראלי: ^{יא} ובני אשר ימנה וישנה וישוי ובריעה ושרח אחתם ובני בריעה חבר ומלכיאל: ^{יב} אלה בני זלפה אשר־נתן לכן ללאה בתו ותלד את־אלה ליעקב שש עשרה נפש: ^{יג} בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימן: ^{יד} ויולד ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה־לו אסנת בת־פוטמי פרע כהן אן את־מנשה ואת־אפרים: ^{טו} ובני בנימן בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד: ^{טז} אלה בני רחל אשר ילד ליעקב כל־נפש ארבעה עשר: ^{טז} ובני־דן חשים: ^{טז} ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר ושלם: ^{טז} אלה בני בלהה אשר־נתן לכן לרחל בתו ותלד את־אלה ליעקב כל־נפש שבעה: ^{טז} כל־הנפש הבאה ליעקב מצרימה וצאי ירכו מלכר גשי בני־יעקב כל־נפש ששים ושש: ^{טז} ובני יוסף אשר־ילדו במצרים נפש שנים כל־הנפש לבית־יעקב הבאה מצרימה שבעים: ^{טז}

בָּאָרֶץ גִּשֵׁן: ^ה וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר
אֲבִיד וְאֶחָיד בָּאוּ אֵלָיךְ: וְאֶרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֶיךָ
הוּא בְּמִיטֵב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אֲבִיד וְאֶת־אֶחָיד
יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ גִּשֵׁן וְאִם־יִדְעַת וַיִּשְׁכַּם אֲנִישֵׁי־חֵיל
וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֵה עַל־אֲשֵׁר־לִי: וַיָּבֹא יוֹסֵף
אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדֵהוּ לִפְנֵי פֶּרְעֹה וַיְבָרֶךְ
יַעֲקֹב אֶת־פֶּרְעֹה: ^ה וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב
כִּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ: ^ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פֶּרְעֹה
יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלָשִׁים וּמֵאת שָׁנָה מַעֲט וְרָעִים
הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיֵגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיִּי
אֲבֹתִי בְיָמֵי מְגוּרֵיהֶם: וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פֶּרְעֹה
וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פֶּרְעֹה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 828)

וְאֵת יְהוּדָה שְׁלַח לִפְנֵי (מו, כח) לְמַעַן לוֹ בֵּית תְּלִמּוּד
(רש"י) מִסֵּתֶבֶר שֶׁכֵּבֶר הָיְתָה יְשִׁיבָה בְּמִצְרַיִם בְּהִנְהַגַת יוֹסֵף,
וְאֶפְרַיִם־עַל־פִּי־כֹן הָקִים יַעֲקֹב יְשִׁיבָה נִוֶּסֶפֶת. וְטַעְמוֹ וְנִמְקוֹ
עִמּוֹ: יוֹסֵף הָיָה טְרוּד בְּהַחֲלֵל עֲנִיֵּי הַמִּדְיָנָה, כִּךְ שֶׁלֹּא הָיָה
יָכוֹל לְהִקְדִּישׁ לַיְשִׁיבָה אֶת כָּל זְמָנוֹ. וַיַּעֲקֹב רָצָה שֶׁתִּהְיֶה
יְשִׁיבָה שְׁבִרָאשָׁה עוֹמֵד יְהוּדָה, שֶׁלֹּא הָיָה טְרוּד בְּעִסּוּקִים
אַחֵרִים, נַעֲלִים כָּל שִׁיחִיו, וְהוּא יָכוֹל לְהִתְמַסֵּר אֶף וְרַק
לְלִמּוּד הַתּוֹרָה.

שְׁבִיעִי ^א וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן
לָהֶם אַחְזָה בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטֵב הָאָרֶץ בָּאָרֶץ
רַעְמֶסֶס כְּאִשֶּׁר צִוָּה פֶּרְעֹה: ^ב וַיִּכְלֹל יוֹסֵף
אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לָחֶם
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: ^ג וְלָחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כִבֵּד
הָרַעַב מְאֹד וַתִּלְהֶ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן
מִפְּנֵי הָרַעַב: ^ד וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֶּׁבֶר
אֲשֶׁר־הֵם שֹׂכְרִים וַיָּבֹא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה
פֶּרְעֹה: ^ה וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָּל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה
לָנוּ לָחֶם וְלָמָּה נָמוּת נִגְדָּךְ כִּי אָפֶם כֶּסֶף:
^ו וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֵנוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנֶה לָכֶם
בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֶם כֶּסֶף: ^ז וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם

אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לָחֶם בְּסוּסִים וּבְמִקְנֵה
הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחִמָּרִים וַיִּנְהַלֵּם בְּלָחֶם
בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהוּא: ^ח וְתֹתֶם הַשָּׁנָה
הַהוּא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה וַיֹּאמְרוּ לוֹ
לֹא־נִכְתָּד מֵאֲדֹנֵי כִּי אִם־תָּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה
הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנֵי לֹא נִשְׁאֵל לִפְנֵי אֲדֹנֵי בְלֹתִי
אִם־גּוֹיֵתָנוּ וְאֲדָמָתָנוּ: ^ט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ
גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲדָמָתָנוּ קָנָה־אֲתָנוּ וְאֶת־אֲדָמָתָנוּ
בְּלָחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאֲדָמָתָנוּ עֲבָדִים לְפֶרְעֹה
וְתִן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהִאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם:
וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפֶרְעֹה
כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי־חִזַּק עֲלֵהֶם
הָרַעַב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפֶרְעֹה: ^כ וְאֶת־הָעָם
הַעֲבִיר אֹתוֹ לָעֵרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־
קֶצְהוֹ: ^{כא} רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק
לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פֶּרְעֹה וְאֵכְלוּ אֶת־חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן
לָהֶם פֶּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדָמָתָם:
^{כב} וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם
וְאֶת־אֲדָמָתְכֶם לְפֶרְעֹה הֵאֱלָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם
אֶת־הָאֲדָמָה: ^{כג} וְהָיָה בְּתִבּוּאָת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית
לְפֶרְעֹה וְאַרְבַּע הִידָת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה
וְלֶאֱכֹלְכֶם וְלֶאֱשֹׁר בְּבִתְיֶכֶם וְלֶאֱכֹל לְמִפְּכֶם:
^{כד} וַיֹּאמְרוּ הַחֲיִיתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵי וְהָיִינוּ
עֲבָדִים לְפֶרְעֹה: ^{כה} וַיִּשָּׁם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפֶרְעֹה
לְחִמֶּשׁ רֶק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לְבָדִם לֹא הָיְתָה
לְפֶרְעֹה: ^{כו} וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בָּאָרֶץ
גִּשֵׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ וַיַּפְּרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

★ ★ ★

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיד מַלְכוּתָהּ, וַיִּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל,

מפְטִיר כֹּה וַיֹּאמְרוּ הַחִיתָנוּ נִמְצָא־חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵי
וְהֵינּוּ עֲבָדִים לַפְּרָעָה: כ וַיֵּשֶׁם אֶתְּהָ יוֹסֵף לַחֵק
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפְּרָעָה
לַחֲמֹשׁ רֶגֶל אֲדָמַת הַפְּהָנִים לְבָדִם לֹא הִיָּתָה
לַפְּרָעָה: כ וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ
גִּשְׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ב עמ' 162)

וַיֵּשֶׁב אֱלֹדֵי יְהוּדָה (מד, יח) יהודי נגש לרבי, צדיקו של
עולם (יוסף הצדיק) ואומר: בי אדוני - הצדיק הוא אדוני,
אני מקשר אליו ומתבטל אליו, ולכן רשאי אני לבקש
שִׁמְשׁוֹת בְּתוֹכִי (בי) הַשְׁפָּעָה מִמֶּנּוּ. וְאַל יָחַד אֶפְקֵד בְּעֵבֶדְךָ -
אל נא יתרעם הצדיק על כך שאני מבזבז את זמנו עם
הבקשות חסרות־הערך שלי. כי כמוך כפרעה - פרעה רומז
על הקב"ה, "דאֲתַפְרִיעֵנו וְאֲתַגְלֵן מִיָּגִיָּה כָּל הַיּוֹרִין". לגבי
הקב"ה, עצם הטוב וטבע הטוב להיטיב, לא שיף תרעמת,
ואף אצל הצדיק כן.

בְּעֵנָא וּבִזְמַן קָרִיב וַאֲמָרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהִי שְׁמוֹה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יתברך: יְהִי שְׁמוֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יתברך, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמוֹה דְּקִדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אִמֵּן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעָלְמָא, וַאֲמָרוּ אָמֵן: אִמֵּן

♦ ♦ ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 423)

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אֲבִיו וְאֶת אָחָיו . . . לְהֵם לְפִי הַשָּׂף (מו,
יב) נֹאמֵר בְּדֹרָה, שִׁישׁ לְלַמֵּד מִהִנְהֻגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף לְגַמֵּל
לְחִיבִים טוֹבוֹת, לְשֵׁלֶם טוֹבָה פִּתְחַת רַעָה. וַיֵּשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה
אָחִי יוֹסֵף הִתְפַּנֵּנוּ לְהִרְעֵ לּוֹ, אָכֵל בְּפִעַל יִצְחָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם
תוֹעֵלַת - "פְּלִיטָה גְדוֹלָה". לָכֵן שְׁלֵם לְהֵם טוֹבָה, בְּגִלָּל
הַתוֹצָאָה הַחִיּוּבִית שֶׁל מַעֲשֵׂיהֶם. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַזִּיק וְנֹזֵק:
אִמֵּן הַמַּזִּיק הִתְפַּנֵּנוּ לְהִרְעֵ, אָכֵל אֵין סִפֵּק שְׁמַעֲשֵׂה הַהִזָּק גְּרַם
לְנֹזֵק טוֹבָה, שְׁהָרִי הַמַּזִּיק אֵינוֹ אֵלָּא שְׁלִיחַ ה', וְכָל מַה דְּעָבִיד
רְחֻמָּא לְטֵב עָבִיד.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמוֹחֲזִיקִים בָּהּ, וְחִמְקֶיהָ מְאֹד. דְּרַכֶּיהָ דְּרַכֵּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיבְתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ,
בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל הַתּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לְגִלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֶּפֶר, שֶׁמֶקוֹם הַתֶּפֶר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים
בַּתְּחִילַת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֹּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני
קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה
ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שלחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: - אַחֲרֵי שֶׁהִרְאֵהוּ ה' אִידִי וַיְהִי הַעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת וְחָבָא בָּם הַרְוִי, הִרְאֵהוּ אִידִי וַיַּחַנְג הַנוֹף הַקָּלִיל הַזֶּה הַעוֹמֵד בְּתַחֲתָהּ בְּאוֹפֶן שְׁלֹא יָמוּת עוֹד, הִנֵּנוּ אִידִי וַיְהִי הַנְּהַת הַמְּלוּכָה שֶׁהוּא רוּחַ הַמְּתָנָה אֶת הַנוֹף הַקָּלִיל וְאִידִי יְשׁוּבוּ אֶל ה' עַל־יְדֵי שְׁמִירַת תּוֹרַתוֹ וּמִצּוּתָיו שֶׁנֶּה בְּנֶפֶשׁ

הַמְּשַׁכֶּלֶת בְּגוֹיָה הַקָּלִילִית: טז וְאַחֲרָהּ בְּיָאֵדָם קַח־לָךְ חֲתִיכַת עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו הַמְּלוֹת לַיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבָרָיו מִשְׁכָּט בְּנִמְצֵן וּמִלּוֹי,

שֶׁתַּחֲבָרוּ לַיהוּדָה, וְלָקַחְתָּ עוֹד עֵץ אֶחָד וּכְתוּב עָלָיו הַמְּלוֹת לְיוֹסֵף רֹאשׁ הַשְּׁכֶט עֵץ אֶפְרַיִם הַכָּא מִיֹּסֵף וְכָל־בְּרִית יִשְׂרָאֵל חֲבָרָיו לְדַמּוֹ עַל שָׂאֵר הַשְּׁכֶטִים שֶׁתַּחֲבָרוּ עִמּוֹ לְהוֹיֹת מַחַת מִמְּשַׁלְתּוֹ: יז וְקָרַב תִּקְרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְהוֹיֹת נִרְאִים לָךְ לְעֵץ אֶחָד כִּי יַתְּחָבְרוּ יַחַד עַל פִּי נֹס וְהָיוּ לְאַחֲדִים בְּיָדְךָ בְּאֵמֶת: יח

וּבְאֲשֶׁר יֵאמְרוּ אִלֶּיךָ בְּנֵי עַמּוֹךְ לֵאמֹר הֲלוֹא שִׁתְּנִיד לָנוּ מִהֲאֵלֶּה לָךְ: יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה הִנֵּה אֲנִי לִקְחֹת אֶת עַם עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁכְמִי יִשְׂרָאֵל חֲבָרוּ וְנִתְחַיֵּי אֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וְעִשִּׂיתֶם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: כ

וְהָיוּ הָעַצִּים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעִינֵיהֶם: כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה הִנֵּה אֲנִי לִקְחֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל־אֲדָמָתָם: כב וְעִשִּׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמִלֶּךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִתְּצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אוֹתָם מִכָּל מוֹשְׁבֵיתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָּהֶם וּמִתַּהֲרֵי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם שֵׁם וּמִשֵּׁם נִתְּפָרוּ אַחֲרֶיךָ אֶל הָאֲרָצוֹת סָבִיב, וְקִבַּצְתִּי אוֹתָם מִסָּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל־אֲדָמָתָם: כב גַּעַת שְׁהִיו בָּאֶרֶץ וְהָיוּ לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמִלֶּךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִתְּצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג גַּעַת שִׁמְלֹךְ מִשֵּׁם בֶּן יוֹסֵף יִשְׁדֵּךְ יְהוּדָה אַחֲרֵי אֶפְרַיִם, וּבֶן אַחֲרֶיךָ בְּשִׁמְלֹךְ בֶּן דָּוִד יִשְׁכּוּ כָּלֵם אַחֲרֵי בֵּית דָּוִד: כג וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם כְּכִמִּי בֵּית רֵאשׁוֹן וּבִשְׁקוּצֵיהֶם וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם כְּכִמִּי בֵּית שֵׁנִי וְהוֹשַׁעְתִּי אוֹתָם מִכָּל מוֹשְׁבֵיתֵיהֶם שֶׁהָיוּ בֶּן הַגּוֹיִם וּבְגִלּוֹל וְאֲשֶׁר חָטְאוּ בָּהֶם וּמִתַּהֲרֵי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם

(טו) עֵץ אֶחָד, חֲתִיכַת עֵץ. "לַיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבָרָיו", אֶת הַמְּלוֹת הָאֵלֶּה תִּכְתֹּב עַל הָעֵץ. וְהוּא רָמַז עַל שְׁכָט יְהוּדָה וְשְׁכָט בְּנִמְצֵן שֶׁתַּחֲבָרוּ לְמַלְכוּת אַחֶת. "לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בְּרִית יִשְׂרָאֵל חֲבָרָיו", וְהוּא רָמַז עַל שְׁכָט אֶפְרַיִם וְשָׂאֵר תַּשְׁעָה שְׁכָטִים שֶׁתַּחֲבָרוּ לְמַלְכוּת אַחֶת. יז) וְקָרַב אֹתָם, תִּקְרַב אֶת הָעַצִּים זֶה אֶל זֶה. וְהָיוּ לְאַחֲדִים בְּיָדְךָ, בְּשִׁיחֵי הָעַצִּים בְּיָדְךָ אֲנִי אַחֲבָר אוֹתָם שִׁיחֵי עֵץ אֶחָד, בְּיָדְךָ נֹס. יט) עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם, שְׁכָט מַלְכוּת יוֹסֵף אֲשֶׁר הָיָה בְּיַד אֶפְרַיִם. וְנִתְחַיֵּי אוֹתָם עָלָיו, וְאִתָּן אֶת הַשְּׁכָטִים אֲשֶׁר אִתָּן. אֶת עֵץ יְהוּדָה, שִׁתְּחָבְרוּ עִם שְׁכָט יְהוּדָה. וְעִשִּׂיתֶם לְעֵץ אֶחָד, וְאֲנִי אַחֲבָרֵם לְמַלְכוּת אַחֶת.

הפטרה לפרשת ויגש לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

ביחזקאל פרק לו

לז טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

טז וְאַתָּה בְּיָאֵדָם קַח־לָךְ עֵץ אֶחָד

וּכְתֹב עָלָיו לַיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל

חֲבָרָיו וְלָקַחְתָּ עֵץ אֶחָד וּכְתוּב עָלָיו

לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בְּרִית יִשְׂרָאֵל חֲבָרָיו: יז וְקָרַב אֹתָם אֶחָד

אֶל־אֶחָד לָךְ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאַחֲדִים בְּיָדְךָ: יח וּבְאֲשֶׁר

יֵאמְרוּ אִלֶּיךָ בְּנֵי עַמּוֹךְ לֵאמֹר הֲלוֹא־תִגִּיד לָנוּ מִהֲאֵלֶּה לָךְ:

יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה הִנֵּה אֲנִי לִקְחֹת אֶת־עֵץ

יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁכְמִי יִשְׂרָאֵל חֲבָרוּ וְנִתְחַיֵּי אוֹתָם

עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וְעִשִּׂיתֶם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי:

כ וְהָיוּ הָעַצִּים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעִינֵיהֶם: כא וְדַבֵּר

אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה הִנֵּה אֲנִי לִקְחֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אוֹתָם מִסָּבִיב וְהִבֵּאתִי

אוֹתָם אֶל־אֲדָמָתָם: כב וְעִשִּׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי

יִשְׂרָאֵל וּמִלֶּךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לִשְׁנֵי

גוֹיִם וְלֹא יִתְּצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד

בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אוֹתָם מִכָּל מוֹשְׁבֵיתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָּהֶם וּמִתַּהֲרֵי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם

שֵׁם וּמִשֵּׁם נִתְּפָרוּ אַחֲרֶיךָ אֶל הָאֲרָצוֹת סָבִיב, וְקִבַּצְתִּי אוֹתָם מִסָּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל־אֲדָמָתָם: כב גַּעַת שְׁהִיו בָּאֶרֶץ וְהָיוּ לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמִלֶּךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִתְּצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג גַּעַת שִׁמְלֹךְ מִשֵּׁם בֶּן יוֹסֵף יִשְׁדֵּךְ יְהוּדָה אַחֲרֵי אֶפְרַיִם, וּבֶן אַחֲרֶיךָ בְּשִׁמְלֹךְ בֶּן דָּוִד יִשְׁכּוּ כָּלֵם אַחֲרֵי בֵּית דָּוִד: כג וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם כְּכִמִּי בֵּית רֵאשׁוֹן וּבִשְׁקוּצֵיהֶם וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם כְּכִמִּי בֵּית שֵׁנִי וְהוֹשַׁעְתִּי אוֹתָם מִכָּל מוֹשְׁבֵיתֵיהֶם שֶׁהָיוּ בֶּן הַגּוֹיִם וּבְגִלּוֹל וְאֲשֶׁר חָטְאוּ בָּהֶם וּמִתַּהֲרֵי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם

עטרת מרים

שי למורא

וְטַהַרְתִּי אוֹתָם עַד יְהִי־לִי לָעַם לְהֵאֱמִין בִּי וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהֶם לֵאלֹהִים לְהַחֲנֹנֵה בְּהַשְׁנָחָה נְסִיחַ, וְאֵל: כֹּד וְעֲבָדִי דָּוִד מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחִים הַבָּא מִנֶּרֶע דָּוִד יִהְיֶה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוּעָה וּמַנְהִיג אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטֵי יִלְכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ כֻלָּב וְעָשׂוּ אוֹתָם בְּפוּעַל: כֹּה וְיִשְׁכְּבוּ

כֹּד וְעֲבָדִי דָּוִד, מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחִים, שָׂבָא מִנֶּרֶע דָּוִד. כֹּה) אֲשֶׁר נִתְּנִי לְעֲבָדִי לִיעֲקֹב, שְׁלֵעֲקֹב הַבְּטִיחַ חֲקִב"ה הַבְּרָכָה בְּלִי מִצְרִים "וּפְרָצִת יָמָה וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה" (בְּרֵאשִׁית כח, יד). כֹּו) בְּרִית שְׁלוֹם, שִׁיכְבוּ בְּאַרְצָם בְּשָׁלוֹם. וְנִתְּנִים, וְאֶקְבֶּע אוֹתָם בְּמִקְוָם, וְלֹא יִזְוּוּ מִשָּׁם.

בְּהִיּוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם

לְעוֹלָם, בְּשִׁתְּמִיד לְהִיּוֹת מִקְדָּשִׁי

בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, אֲזִי יִדְעוּ הַגּוֹיִם שְׂאֲנִי

ה' הַקֹּדֶשֶׁתִי אֶת יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת עַמִּי.

וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהֶם לֵאלֹהִים: כֹּד וְעֲבָדִי

דָּוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוּעָה אֶחָד יִהְיֶה

לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטֵי יִלְכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם: כֹּה וְיִשְׁכְּבוּ

עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִתְּנִי לְעֲבָדִי לִיעֲקֹב אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּ־בָּהּ

אֲבוֹתֵיכֶם וְיִשְׁכְּבוּ עָלֶיהָ הִמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם

וְדוֹד עֲבָדִי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: כֹּו וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם

בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וְנִתְּנִים וְהִרְבִּיתִי אוֹתָם וְנִתְּנִי

אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כֹּו וְהִיָּה מִשְׁכְּנִי עֲלֵיהֶם וְהִיִּיתִי

לָהֶם לֵאלֹהִים וְהִמָּה יִהְיִי־לִי לָעַם: כֹּה וְיִדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי

יְהוָה מִקְדָּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

עַמִּי בְּהִיּוֹת מִקְדָּשִׁי בְּשִׁתְּמִיד מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,

הָאֵל הַנָּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא

יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֱמָן בְּכָל

דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה

בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנָּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,

בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיַגִּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד

אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרֹו לְעוֹלָם וָעַד:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

עַל-הַמַּטָּה: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-יוֹסֵף אֵל שְׁדֵי
נִרְאָה-אֵלַי כְּלוֹז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אוֹתִי: (יִשְׂרָאֵל)
וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מִפְּרֹךְ וְהִרְבִּיתִּיךָ וַנִּתְתֶּיךָ
לְקַחֵל עַמִּים וְנִתְּתִי אֶת-הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְיֹרְעֶךָ
אַחֲרֶיךָ אַחֲזַת עוֹלָם: ה וַעֲתָה שְׁנֵי-בָנֶיךָ
הַנּוֹלָדִים לָךְ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד-בָּאִי אֵלַיךְ
מִצְרַיִמָּה לִי-הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה בְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן
יְהוּדָה לֵאמֹר: וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר-הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לָךְ
יִהְיוּ-לִי: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף וַיִּקְרָא בְּנֵי-לֵתָם: וַיֹּאמֶר
בְּבֹאִי מִפְּדוֹן מִתֶּךָ עָלַי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ
בְּעוֹד כְּבֶרֶת-אֶרֶץ לְבָא אֶפְרַתָּה וְאֶקְבְּרָה שָׁם
בְּדֶרֶךְ אֶפְרַת הִוא בֵּית לָחֶם: ה וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל
אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי-אַלֶּה: ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל-אֲבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר-נָתַן-לִי אֱלֹהִים בְּזֶה
וַיֹּאמֶר קָחֶם-נָא אֵלַי וְאֶבְרַכֶם:

קריאת התורה למנחת שבת קודש
מז כ וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַת עֶשְׂרֵה
שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי-יַעֲקֹב שְׁנֵי חֲמִישֵׁי שִׁבְעַת שָׁנִים
וְאַרְבַּעַיִם וּמֵאֵת שָׁנָה: כט וַיָּקֻרְבוּ יְמֵי-יִשְׂרָאֵל
לְמוֹת וַיִּקְרָא א לְבָנָו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם-נָא
מִצָּאתִי חַל בְּעֵינֶיךָ שְׁמֵם-נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי
וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאַמֶּת אֶל-נָא תִקְבְּרֵנִי
בְּמִצְרַיִם: לו וְשָׁכַבְתִּי עִם-אֲבֹתִי וַיִּשְׁאַתְּנִי
מִמִּצְרַיִם וַיְבָרֶךְנִי בְּקִבְרָתָם וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אַעֲשֶׂה
כְּדִבְרֶךָ: לא וַיֹּאמֶר הַשֹּׁכֶעַה לִּי וַיִּשָּׁבַע לוֹ
וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל-רֹאשׁ הַמַּטָּה: פ (לז)
מח « וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר
לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקָּח אֶת-שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ
אֶת-מְנַשֶּׁה וְאֶת-אֶפְרַיִם: נ וַיִּגַּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הִנֵּה בְנֶךָ יוֹסֵף בָּא אֵלַיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוהרניץ שי

שלום וברכה!

אף שכבר אישרתי בכללות קבלת מכתביו, הנני לפרט עוד הפעם, אשר בשעתם נתקבלו ג"כ
מכתביו שעליהם שואל, והם: כ"ב אלול עם הרשימות. ל' תשרי. ט' מ"ח.

ר"ח כסלו. ג' וי"ג כסלו עם המצורפים אליהם. והרשימות והפ"נ נקראו בעתם על ציון כ"ק
מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ובטח הגיעו המברק ע"ד חלוקת דמי חנוכה כדאשתקד.

(ב) נהניתי ממכתבו המפורט ע"ד התלמידים, מצבם בלימודיהם וביראת שמים וכן בענין
דידיעת תניא בע"פ וחזרת דא"ח, ולמותר להאריך ע"ד הנחיצות שיחזרו הת' דא"ח ברבים, ובמאמרים

המשך בעמוד הבא

כאלו שהשומעים יבינום בשכלם הם, אשר נוסף על כל שאר העניינים הרי זהו ג"כ דרך להרבות מספר השומעים, כיון דחברא חבא אית ליי, ואפשר כדאי שהת' הקשישים שבהם יספרו ג"כ איזה ענין מחיי נשיאנו וכו' כדי שיוכל השומע לספר אח"כ בביתו לבניו ובנותיו, והוא ע"ד מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בתועלת השיחות וכו'.

(ג) מה שכותב ע"ד לימוד יורה דעה בהשיבה, הנה כנראה ממכתבו נכנס זה בתור לימוד חיובי לכל הנכנסים בהכתה הגדולה והם לומדים - כלשון מכתבו - בעיקר יו"ד, רק שתי שעות בגפ"ת,

והנה אם כולם מועמדים להיות רבנים, וכבר יש להם ידיעה יסודית בגפ"ת, אולי נכון סדר זה, אבל אם אחד משני התנאים חסר, אפשר כדאי להגדיל מספר שעות לימוד בגפ"ת, אלא שבש"ס גופא יכולים לבחור באלו המסכתות שיש להם יותר קישור עם הלכה למעשה, אף שמוכן שנחוצה ידיעה בהמסכ' הנלמדות בשאר הישיבות...

(ח) ברשימת ידיעת תניא בע"פ, הנה כותב על אחדים שידעו ושכחו, ובטח יש למצוא אותיות המתאימות לעוררם על חיפוש עצות להחזיר תלמודם, ואף שקשה עתיקא מחדתא, הנה בענין זה מבואר בכ"מ חומר הדבר דהשוכח דבר אחד כו' אף שאין המשנה שבלשון זה מדברת אודותם, כי בודאי אצלם הוא ע"ד המבואר בהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן פרק ב' סעיף ז' ואילך.

(ט) לרשימת אלו החוזרים דא"ח, כדאי הי' עכ"פ מכאן ולהבא, לציין ג"כ המאמר או חלק מהמאמר שחזרו, וכנ"ל הנה לדעתי צריך להיות מאמרים כאלו שיהיו מובנים להשומעים...

(יא) בנוגע לסדר הבחינות שכותב במכתבו, אפשר הי' כדאי שעכ"פ פעם או פעמיים בשנה, יסדרו בחינות בהשתתפות גם אלו שמבחוץ - היינו לא מהר"מ והר"י דהשיבה - אם מרבני העיר או מרבני הפליטים וכו' (וכמוכן שצ"ל דורכגעהאלטען פאליטיש ולכן יתייעץ בזה עם הרה"ג והרה"ח נו"נ אי"א עוסק בצ"צ וכו' מוהרב"א ש"י גרדצקי) והתועלת בזה הוא לענין פרסום הישיבה, ובטח גם לענין אוסף כספים, הפרסום במדינות אחרות וכו'...

(יג) בנוגע לשאלתו בענין לימוד החסידות דהכתה ד'פאר זיך, הנה קשה לאמר דבר ברור בזה בריחוק מקום, וזה על ההנהלה על אתר להחליט בהתאם לכחות רוב תלמידי הכתה, אחרי השערות איך יפעול זה עליהם חלוקת העניינים בנגלה ודא"ח באופן זה או זה, ויה"ר מהשי"ת שיחליטו להצלחה.

(יד) בשאלתו בענין חזרת תניא בע"פ, הנה אינו כותב הסיבה שנעשה חלישות בזה, שאם הוא מצד עצלות שכך נקל יותר, הרי פשיטא שצריך להלחם בזה, וכידוע גרעון ענין העצלות בכלל ובפרט עצלות בלימוד דא"ח, ואם הסיבה שלוקחים מזמן החזרה על לימוד בפנים אם בדא"ח או בנגלה, הרי בטח לא כולם שוים בזה, כי יש כאלו שרק זוהי הסיבה ואולי ישנם כאלה שגם חלישות דיר"ש גורם, ובהתאם להסיבה הנה יש לדבר עם כל אחד לפי אופנו.

(טו) בשאלתו בענין לימוד שו"ע יו"ד, הנה כבר כתבתי בכללות לעיל, ויש להוסיף בזה אשר לקבלת סמיכה צריך שתהי' ג"כ ידיעה עכ"פ באיזה סוגיות בש"ס נוסף על ידיעה למיגרס בכמה עניינים שבש"ס, ובענין לימוד שו"ע יו"ד גופא, הנה בטח ידוע לו שמפני קוצר הזמן דלימוד התלמידים בערך הזמן שהיו לומדים לפנים, הנה אין מקדישים כ"כ זמן לדיוקים בפרי מגדים וכיו"ב...

(יט) בנוגע... וכן להבחורים שבאו ממרוקו, הנה ידוע מרז"ל אשר תינוק וכו' (ובמילא גם תינוק בידיעת התורה בכלל ותורת דא"ח בפרט) תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, ובפרט בהנ"ל יש להוסיף בהימין מקרבת ולמעט בהשמאל דוחה, כיון שהיותם בהשיבה תכשיר את הדרך אשר יתוספו עוד כאלו הן בהשיבה גופא או שבמקומות אחרים כיו"ב יתוספו, אשר במקומות ובזמנים אלו זהו ג"כ הצלה ממש מהחשך אשר בעולם אשר מביאים שם את המאור שבתורה זוהי פנימיות התורה וכמו

זמן הדלקת הנרות הוא משקיעת החמה. בדיעבד אפשר להדליק במשך כל הלילה - ואם בני-הבית ערים, אפשר גם לברך.

ה'שמש' צריך לעמוד מעל או מתחת שאר הנרות, כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נרות המצוה. הנרות צריכים לדלוך לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

אפשר להדליק בכל סוגי הנרות. מצוה מן המובחר להדליק בשמן-זית ובפתילות.

את הנרות מציבים בימין החנוכה. ביום הראשון נר אחד, ביום השני שניים וכו' עד היום השמיני - שמונה נרות. סדר ההדלקה הוא משמאל לימין, כלומר - תמיד מדליקים קודם את הנר השמאלי (החדש) וממשיכים להדליק משמאל לימין. הנר הימני יהיה תמיד האחרון להדלקה.

לאחר שמסיימים להכין את הנרות להדלקה, עם נרות רגילים או כוסיות שמן-זית וכיוצא בזה, אומרים את ברכות ההדלקה. בפעם הראשונה שמדליקים השנה (אפילו אם זה באמצע החנוכה), מברכים שלוש ברכות. ואילו בשאר ימי החנוכה מברכים רק שתי ברכות (וכנ"ל - את הברכה השלישית - "שהחיינו" - מברכים רק בפעם הראשונה). לאחר שמסיימים את אמירת הברכות מדליקים את הנרות באמצעות ה'שמש' (אותו מדליקים ראשון). לאחר ההדלקה שרים את נוסח "הנרות הללו".

ברכות הדלקת נרות חנוכה

לפני הדלקת הנרות מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נֶפֶס לְאַבּוֹתֵינוּ, בְּיָמִים הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה:

בערב הראשון (או כשמדליקים בפעם הראשונה השנה) מוסיפים ומברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמַן הַזֶּה:

לאחר הדלקת הנרות אומרים:

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אֲנִי מְדַלֵּקִין עַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנְּפִלְאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבּוֹתֵינוּ בְּיָמִים הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה, עַל-יְדֵי כְּהֵנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׁמוֹנֶת יָמֵי חֲנוּכָּה, הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קִדְּשָׁנוּ, וְאֵין לָנוּ רֵשׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֲלֵא לְרֹאוֹתָן בְּלָבָד, בְּדִי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ.

המשך מעמוד הקודם

שנתאחדה עם שכל האדם שחב"ד שבראש יחי' ממולאים בהם וגופא בתר רישא אזיל, ובמילא יש עכ"פ בזמן הראשון, נאכגעבען זיי בענין הזמן דלימוד גלה וחסידות, ולעורר בשעת התועדות, כמובן באופן כללי ולא בדבור לפרטים, על דבר גודל נחיצות לימוד החסידות פנימיות התורה הנקראת נשמתא דאורייתא ואשר זה ממשיך ג"כ חיות בלימוד גלה דתורה הנק' גופא דאורייתא, וקורב לודאי שעומדים הם התי' ממרוקו בקישור מכתבים עם חברי' במקומות אחרים, והשביעות רצון שלהם תשפיע ג"כ על חבריהם הנמצאים מרחוק.

כ) בנוגע להת' ממרוקו, הנה ידוע עד כמה שפועל עליהם ומתרגשים מסיפורי צדיקים אשר זהו הדרך לפעול עליהם גם בשאר הענינים.

כא) כבר כתבתי ואכתוב בזה עוד הפעם, שאם מתעכב מענתי על מכתבים, הנה ע"פ הרוב הרי הסיבה היא רק רוב הטרדות, ומדאורייתא אזלינן בתר רובא, ובמילא אין ללמוד בזה כל פשטים אחרים עד שלא בא הענין מפורש ממני.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
			ש	א	ש	א								
ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
באר שבע (ח)	6:33	6:36	8:27	8:30	9:03	9:06	9:56	9:59	16:41	16:43	17:09	17:12	16:23	17:23
חיפה (ח)	6:36	6:39	8:27	8:30	9:04	9:07	9:56	9:59	16:39	16:42	17:05	17:08	16:12	17:19
ירושלים (ח)	6:33	6:36	8:25	8:28	9:02	9:05	9:54	9:58	16:43	16:46	17:06	17:09	16:05	17:20
תל אביב (ח)	6:35	6:38	8:27	8:30	9:04	9:07	9:56	10:00	16:39	16:42	17:08	17:10	16:21	17:21
נוסטריה, וינה (ח)	7:40	7:43	8:54	8:57	9:43	9:47	10:27	10:30	16:01	16:04	16:40	16:43	15:45	16:58
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:53	5:55	8:45	8:47	9:32	9:35	10:48	10:51	20:41	20:44	21:13	21:16	20:26	21:30
אוקראינה, אודסה (ח)	7:36	7:39	8:55	8:58	9:42	9:46	10:27	10:30	16:11	16:14	16:48	16:51	15:55	17:05
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:13	7:17	8:28	8:32	9:17	9:20	10:01	10:04	15:36	15:39	16:15	16:18	15:20	16:32
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:26	7:30	8:40	8:43	9:29	9:32	10:13	10:16	15:45	15:48	16:25	16:27	15:30	16:42
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:00	8:03	9:07	9:10	9:59	10:02	10:41	10:44	16:03	16:06	16:44	16:47	15:47	17:02
אוקראינה, קייב (ח)	7:54	7:57	9:00	9:03	9:52	9:55	10:34	10:37	15:55	15:57	16:36	16:39	15:39	16:54
איטליה, מילאנו (ח)	7:58	8:01	9:21	9:24	10:07	10:10	10:52	10:55	16:44	16:46	17:17	17:20	16:28	17:34
אקוואדור, קיטו (ח)	6:06	6:09	8:35	8:38	9:06	9:09	10:09	10:12	18:14	18:17	18:38	18:41	17:59	18:51
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:36	5:39	8:27	8:30	9:11	9:14	10:25	10:28	20:05	20:08	20:36	20:39	19:50	20:52
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:07	6:10	9:00	9:02	9:53	9:55	11:10	11:13	21:16	21:19	21:52	21:55	21:00	22:10
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:20	7:24	8:59	9:02	9:40	9:43	10:29	10:32	16:45	16:48	17:17	17:20	16:29	17:32
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:14	7:17	8:49	8:52	9:31	9:34	10:19	10:22	16:30	16:33	17:03	17:06	16:14	17:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:15	7:18	8:50	8:53	9:32	9:35	10:20	10:23	16:30	16:33	17:03	17:06	16:15	17:19
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:56	7:59	9:27	9:30	10:10	10:13	10:58	11:01	17:01	17:04	17:35	17:38	16:45	17:51
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:11	7:14	9:06	9:09	9:42	9:45	10:35	10:38	17:26	17:29	17:53	17:56	17:10	18:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:51	6:54	8:40	8:43	9:18	9:21	10:09	10:12	16:46	16:48	17:15	17:18	16:30	17:29
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:01	7:04	9:03	9:06	9:37	9:40	10:32	10:35	17:33	17:36	18:00	18:03	17:18	18:13
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:12	7:15	8:46	8:49	9:28	9:31	10:16	10:19	16:24	16:27	16:57	17:00	16:08	17:13
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:38	7:41	9:13	9:16	9:55	9:58	10:43	10:46	16:55	16:58	17:28	17:31	16:39	17:43
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:13	7:16	8:45	8:48	9:28	9:31	10:15	10:18	16:21	16:24	16:55	16:57	16:05	17:10
בוליביה, לה-פס (ח)	5:55	5:58	8:36	8:39	9:10	9:13	10:18	10:21	19:02	19:05	19:28	19:31	18:47	19:41
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:42	8:45	9:45	9:48	10:38	10:41	11:20	11:23	16:35	16:38	17:18	17:20	16:19	17:36
בלגיה, בריסל (ח)	8:40	8:44	9:45	9:48	10:37	10:41	11:19	11:22	16:37	16:40	17:19	17:22	16:21	17:37
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:15	5:18	8:01	8:03	8:37	8:40	9:47	9:50	18:55	18:59	19:18	19:21	18:40	19:32
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:05	5:08	7:50	7:53	8:26	8:29	9:36	9:39	18:37	18:40	19:04	19:07	18:22	19:18
בריטניה, לונדון (ח)	8:01	8:05	9:03	9:07	9:57	10:00	10:38	10:41	15:54	15:56	16:35	16:37	15:41	16:53
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:20	8:24	9:14	9:17	10:11	10:14	10:50	10:53	15:50	15:52	16:35	16:38	15:37	16:55
גרמניה, ברלין (ח)	8:13	8:16	9:11	9:14	10:06	10:09	10:46	10:49	15:54	15:57	16:37	16:40	15:38	16:56
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:19	8:23	9:27	9:30	10:18	10:22	11:01	11:04	16:24	16:26	17:05	17:07	16:08	17:23
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:10	5:13	7:57	8:00	8:35	8:37	9:46	9:48	19:04	19:07	19:25	19:28	18:49	19:39
הודו, מומבאי (ח)	7:05	7:08	9:15	9:18	9:48	9:51	10:45	10:48	18:04	18:07	18:30	18:33	17:49	18:42
הודו, פונה (ח)	7:00	7:03	9:11	9:14	9:43	9:46	10:40	10:43	18:01	18:04	18:27	18:30	17:46	18:39
הונגריה, בודפשט (ח)	7:26	7:30	8:43	8:46	9:31	9:34	10:15	10:18	15:53	15:56	16:32	16:34	15:37	16:49
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:19	7:23	8:54	8:57	9:36	9:39	10:24	10:27	16:33	16:36	17:07	17:09	16:18	17:22
יוון, אתונה (ח)	7:35	7:38	9:16	9:19	9:56	9:59	10:46	10:49	17:07	17:10	17:39	17:42	16:52	17:54
מולדובה, קישינב (ח)	7:45	7:49	9:03	9:06	9:51	9:54	10:36	10:39	16:16	16:19	16:54	16:57	16:00	17:11

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:03	7:06	9:13	9:16	9:46	9:49	10:42	10:45	18:01	18:04	18:26	18:29	17:45	18:39
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:35	4:38	7:25	7:27	8:28	8:31	9:49	9:51	20:16	20:19	20:56	21:00	20:01	21:17
נפאל, קטמנדו (ח)	6:48	6:51	8:47	8:50	9:22	9:25	10:16	10:19	17:12	17:14	17:39	17:42	16:56	17:52
סין, בייג'ין (ח)	7:30	7:33	9:07	9:10	9:48	9:51	10:37	10:40	16:51	16:53	17:23	17:26	16:33	17:38
סינגפור, סינגפור (ח)	6:59	7:02	9:27	9:30	9:58	10:01	11:00	11:03	19:02	19:05	19:26	19:29	18:47	19:39
פולין, ורשא (ח)	7:41	7:44	8:40	8:43	9:34	9:38	10:15	10:18	15:24	15:26	16:07	16:10	15:08	16:26
פרו, לימה (ח)	5:40	5:42	8:17	8:20	8:50	8:53	9:56	9:59	18:30	18:33	18:54	18:57	18:14	19:07
צרפת, ליאון (ח)	8:16	8:20	9:38	9:41	10:25	10:28	11:10	11:13	16:57	17:00	17:34	17:37	16:41	17:50
צרפת, פריז (ח)	8:39	8:42	9:51	9:54	10:41	10:44	11:24	11:27	16:56	16:59	17:34	17:37	16:41	17:52
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:57	6:00	8:22	8:25	8:53	8:56	9:54	9:57	17:48	17:51	18:12	18:15	17:33	18:25
קנדה, טורונטו (ח)	7:46	7:49	9:13	9:16	9:58	10:01	10:44	10:47	16:45	16:48	17:17	17:20	16:29	17:33
קנדה, מונטריאול (ח)	7:29	7:32	8:52	8:55	9:38	9:41	10:23	10:26	16:13	16:16	16:48	16:51	15:57	17:05
קפריסין, לרנקה (ח)	6:47	6:50	8:34	8:37	9:12	9:15	10:03	10:06	16:36	16:39	17:06	17:09	16:20	17:20
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:16	9:19	10:03	10:06	11:02	11:05	11:40	11:43	16:29	16:31	17:17	17:20	16:13	17:37
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:55	8:58	9:37	9:40	10:38	10:42	11:15	11:19	16:01	16:03	16:46	16:49	15:45	17:07
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	8:03	8:06	9:20	9:23	10:08	10:11	10:52	10:55	16:32	16:35	17:10	17:13	16:16	17:27
שווייץ, ציריך (ח)	8:08	8:11	9:25	9:28	10:13	10:16	10:57	11:00	16:41	16:44	17:14	17:17	16:25	17:31
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:35	6:38	8:51	8:54	9:22	9:25	10:21	10:24	17:54	17:57	18:19	18:21	17:38	18:31

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ביום שישי מקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, לזמן הדלקת נרות השבת המתפרסם תמיד. תחילה מדליקים את נרות החנוכה ורק אחר-כך מדליקים את נרות השבת. מכיוון שמקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, יש להשתמש לנר חנוכה בנרות גדולים יותר, ולא בנרות הדקים הנהוגים - כדי שידלקו לפחות 70 דקות.

אם קרה והאשה הדליקה נרות שבת לפני שהודלקו נרות החנוכה - יכולים הגברים שטרם קיבלו עליהם את השבת להדליק את נרות החנוכה לפני זמן השקיעה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קִדְּשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - **www.chazak.co.il**

Dvar Malchus
Issue # 00608
17/12/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

